13

10
9 E
11

2 Z A 13

VIII B 56

CONRADI

A LIECHTHENAVV

ABBATIS VRSPERGENSIS CHRONICVM ABSOLVTISSIMVM A NINO ASSYRIORVM REGE VSQVE AD TEMPORA FRIDERICI II. Imp. Quo omnes ferè veteres, potiſsimùm verò rerum Germanicarum & Gallicarum hiſtorici continentur.

PARALEIPOMENA RERVM MEMORABILIVM, A FRIDERICO II. VSQVE *ad Carolum V. Auguſtum, per ſtudioſum hiſtoriarum, uirumcandidum, magna diligentia & accuratione collecta.*

Quæ omnia ex veteri exemplari emendatius quàm antea eduntur cum indice copioſo

BASILEAE

APVD PETRVM PERNAM,

M. D. LXIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Pertinet ad Bibliothecam S. Francisci Transtyberim 1706.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. PHILIPPO COMITI PALATINO RHENI, ET duci Bauariæ. Principi clementiſsimo, ~~Philippus Melanchthon~~

S. D.

MEMINI Capnionem libenter cum cæteras eximias & heroicas uirtutes laudatiſsimi aui tui, principis Palatini Philippi prædicare, tum uerò narrare, quanta in eo auiditas, quantum ſtudium non ſolùm domeſticæ antiquitatis inquirendæ, ſed etiam Græcæ & Latinæ hiſtoriæ cognoſcendæ fuerit, de qua ſæpe diſſerentes audiebat uiros eximia doctrina & prudentia præditos, Iohannem Dalburgium Epiſcopum Vãgionum, & Rodolphum Agricolam, ac paucos quoſdam alios. Cúmque non ſolùm magnitudine & ueritate rerum Perſicarum & Græcarum delectaretur, ſed etiam iuuaret eum, ſeriem, initia, incrementa, inclinationéſque imperiorum conſiderare, curauit ſibi multa à Dalburgio, Rodolpho, & Capnione, ex præcipuis hiſtoricis Græcis, quædam etiam ex poetis in noſtrum ſermonem transferri, & quaſi quandam epitomen confici, res maximè illuſtres, & uitæ ac moribus utiles, annotato imperiorum ac temporum ordine, continentem, qua in re Capnio conſilium & prudẽtiam aui tui magnopere laudabat, non modo quod ipſam rerum geſtarum atq; exemplorum memoriam, uiro principi, & ad gubernacula Reipublicæ ſedẽti, prodeſſe intellexiſſet, ſed etiam acutè uidiſſet, quantum referat, temporum atque imperiorum ſeriem tenere. Etſi enim exempla ipſa per ſeſe multùm ualent undecunque electa, tamen ordo imperiorũ & rerum geſtarũ de multis maximis rebus homines ingenioſos admonet. Prodeſt ad pietatem, initia incremẽta, deprauationes, correctiones religionum uidere, conſiderare etiam quomodo non humano conſilio, aut uiribus, ſed diuinitus imperia conſtituta ſint, deinde propter iuſtitiam defenſa, poſtremò propter tyrannidem, impietatem, libidines, ambitionem conciderint. Illud etiam utile eſt, occaſiones obſeruare, quibus ab aliis gẽtibus ad alias imperia tranſlata ſint, quæ interdum cum per ſeſe eſſent leuiſſimæ, tamen momenta fuerunt rerum maximarum. Poſtremò iucundiſſimum eſt in conſpectu habere totius humani generis ortum, propagationẽ, & omnes inſignes mutationes, quod ipſum etiam multa monet ad pietatem utilia. Iurè igitur aui tui prudentia admiranda eſt, qui acquieſcere animo in cognoſcendis hiſtorijs non potuit, donec contextum haberet, perpetuum opus, uniuerſæ antiquitatis. Sed huius generis Epitomas cõficere, non eſt mediocrium artificum. Ma-

gnum enim & difficile opus eſt, integram hiſtoriam rectè ſcribere, &
haud ſcio, an inter eloquentiæ opera, omnium longè difficillimum. Fa
cilius eſt tales commentarios excerpere, ſed tamen eligere ea quæ plu-
rimum habent ponderis, intelligere conſilia atque occaſiones negotio-
rum, hominis eſt, non ſolum non hebetis, ſed etiam uſu periti, & uerſa-
ti in republica, & hæc aptè diſtribuere, & dilucidè recitare, nemo niſi li-
berali doctrina exculcus poteſt. Itaque cum lego Germanicorum ſcri-
ptorum χρονικὰ ſeu hiſtorias, non raro deploro hanc infœlicitatem no-
ſtræ nationis, quòd cum optimos principes genuerit, cum res geſſerit
pulcherrimas, & utiles uniuerſo Chriſtiano nomini, literarum lumine
res noſtrorum hominum carent. Quanquam enim non prorſus inge-
nia noſtris ſcriptoribus defuerunt, tamen ſcientia reipublicæ defuit, &
ratio dicendi. Scribebant enim hiſtorias monachi plærunque imperiti
reipublicæ, qui ueteres hiſtoricos ne uiderant quidem, ſine exemplo,
ſine arte infantes. Itaque Stabium audiui narrantem Imperatoris Ma-
ximiliani conſilium, quem conſtituiſſe aiebat, certis hominibus doctis
mandata dare, ut collectis undique Germanicis chronicis, quia alius
alia annotaſſet, ex fragmentis illis, Germanicam hiſtoriam integram,
quantum fieri poſſet, componerent. Sed uel occupationibus impedi-
tus, uel quia non ſatis idoneos homines rei tantæ, qui quidem uacui
fuiſſent, reperiebat, inceptum omiſit. Quanquam igitur iure in noſtris
ſcriptoribus deſiderari multa poſſunt, tamen faciendum eſt ſcilicet, id
quod res fert. Non ſunt negligenda hæc, quanquam rudia monumen-
ta maiorum noſtrorum, quæ multas pulcherrimas uirtutes noſtrorũ
regum & ducum, ſi non ſatis illuſtrant, uiuis, ut ita dicam coloribus,
adumbrant tamen, & homines prudentes hæc ipſa adumbratio multa
monere poteſt. Itaque fui hortator Cratoni typographo uiro optimo,
ut recuderet nobis hoc chronicon abbatis Vrſpringenſis. Nullum
enim in hoc genere ſcriptũ hominis Germani & de rebus noſtratibus
aliud reliquum eſt locupletius, atque utilius. Nemo de rebus Germa-
nicis plura collegit, deinde induſtriam eius in temporibus annotãdis,
in quibus fuit multo cæteris diligentior, admodũ probo. Vtinam Epi-
tome ueterum rerum Perſicarum, Græcarum, & Romanarum elegan-
tior eſſet. Sed tamen quia ſtudium habuit contexendæ propemodum
perpetuæ hiſtoriæ, cum ueniſſet mihi in mẽtem iudicium aui tui, de ſe-
rie imperiorum cognoſcẽda, præcipuè tibi princeps nobiliſsime dedi-
candum hoc opus eſſe cẽſui. Neque enim dubitabã quin ut cæteras Aui
tui uirtutes, ita etiam diligentiam in inquirenda antiquitate, effingeres
atque imitarere, cũ quidem ſcias quantum utilitatis cognitio hiſtoriæ,
præcipuè principibus afferat. Ad hæc audio te nõ ſolùm amare, ſed etiã
præclarè intelligere literas, ac multa nõ ſolùm in otio, ſed etiam in ipſis
negotijs, in caſtris, inter tubarũ atque armorum ſtrepitum, legere ſo-
lere, ac præcipuè colere illam philoſophiæ partem de rebus cœleſtibus,
digniſsimam ſummis uiris. Sperabam igitur te ſiquando ut ſoles, legis

hiſto-

hiſtorias, libenter etiam hunc ſcriptorem deguſtaturum eſſe. Nemo plura cōplexus eſt de Francis & Carolōrū poſteritate, ex qua uetus familia fuit Palatinorum principum. Nemo plura dixit de Guelfis, à quibus orta eſt nobiliſsima Ducum familia, qui nunc Bauariam tenent. Poſtremò nullis maiorem uoluptatem afferunt hiſtoriæ, quàm qui res memoria dignas gerunt, qui ſuas etiam laudes in hiſtoria legunt. Extat autem tuum beneficium erga patriam, & uniuerſam Germaniam maximum. Tua enim fide, uirtute, ac fœlicitate anno milleſimo quingenteſimo uigeſimo nono defenſa eſt Vienna Auſtriaca, cum eam Turcorum ingens multitudo cinxiſſet obſidione, & oppugnaret acerrimè. Siquis expendet quantum terrorem intulerint Turci, quanta trepidatio totius Europæ tunc fuerit, quò barbaries & crudelitas Turcorum progreſſura fuerit amiſſa Vienna, intelliget uix ullum Ducem multis ſeculis melius de patria meritum eſſe, quàm te. Virtus apud *Xenophōtem* ait ἥδιστον ἀκρόαμα eſſe, audire laudes rerum à nobis præclarè geſtarum. Quare cum laudes etiam tuas in hac hiſtoria lecturus ſis, gratius hoc munus tibi fore confido.

Excipe igitur hunc ſcriptorem & hæc ſtudia, quorum ſcientia aliquid ad cæteras tuas laudes ornamenti tibi addit, benignè defendito, quæ præſertim his miſerrimis temporibus ab ijs qui reipublicæ præſunt omni ope, omnibus uiribus propter publicam utilitatem tuenda ſunt.

Bene uale Illuſtriſsime Princeps.

CRATO MYLIVS SELESTADIENSIS PHILIPPO MELANCHTHONI PRAECEPTORI charisſimo S. D.

CVM BENEFICIO ARTIS TYPOGRAphicæ hac tempeſtate in lucem prodeunt optimi quique authores, nulli uerò auidius leguntur, quàm Hiſtorici, nimirum quòd hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ: & tu Chariſſime præceptor, ſuperioribus Francofordianis nundinis Chronicum Abbatis Urſpergenſis, ex ſingulari amore, quo diſcipulum complecteris, officinæ meæ nouæ dares, dedi operam, vt quoniam hoc exemplar anno milleſimo quingenteſimo decimoquinto excuſum, eſſet in multis locis deprauatum, per ſtudioſum quendam Hiſtoriarum, uirum candidum, recognoſceretur, & excuſum per me legeretur expeditius. Is quoniam Urſpergenſis [illegible] ſua collegit ex Ioſepho, Euſebio, Oroſio, Hiſtoria Tripartita, Eutropio, Procopio, Beda, Iornande, Hiſtoria rerum Geticarum, Uvitichindo, Eginhardo, & pleriſque alijs, ordine quicquid in Urſpergenſe legitur ad exemplaria authorum contulit. Et, Deus bone, quas hic mendas expunxit, reſtituta in melius lectione? Qui uolet guſtum facere, tantùm conferat hanc noſtram æditionem cum priore in Hiſtoria Gothorum, & pro carbonibus (meo ſaltem iudicio) theſaurum habebit.

Græca quæ deerant, adiecit, quæ perperam erant poſita, emendauit. Ad hoc inſtitutum bene merendi de lectoribus hiſtoriarum non parum iuuerunt duo uetuſta exemplaria ſcripta, quorum unum communicauit doctiſſimus & humaniſſimus vir Iohannes Huttichius, Antiquitatis & hiſtoriarū ſtudioſiſſimus, quod ille habet ex Bibliotheca clariſſimi Uvormatienſis epiſcopi Iohannis Dalbergij: Alterum Gaſpar Hedio doctor Argent. vir tui amantiſſimus dedit, quod ex cœnobio Auguſtinianorum Argent. illi contigit: vtrunque exemplar titulum habuit Euſebij, ſed erat ipſiſſimus Urſpergenſis, niſi quod hic impoſtor quidam, coccycis in morem, ſuas nænias immiſcuit, prodigioſa quadam libidine conſpurcans vtilem hiſtoriam, non aliter, quàm ſi quis generoſum vinum lotio vitiet aut aceto. Nam vbi Urſpergenſis exemplar Auguſtæ impreſſum anno decimo quinto, pollicebatur Alexandri Magni hiſtoriam alibi, ſed tamen non præſtitit. In duobus ſcriptis exemplaribus habebatur excerptum de vita Alexandri magni, Item de mirabilibus Alexandri, planè tale, vt nemo ſine riſu legiſſet. Meminit enim inter alia anilia teſtamenti Alexandri per notarium ordinati, his verbis: Statim fecit venire notariū, & ordinauit teſtamētum, &c. Hic ne quid lectori deeſſet, ex Raphaele Uolaterrano, Epitome Alexandri Magni in uicem poſita eſt. Nihil diffido, quin diligentiam hanc candidi uiri, quem noſti, hiſtoriarum admodum ſtudioſi, in recognoſcenda

ſcenda hac hiſtoriarum Rapſodia ſis commendaturus tu quoque, quæ ornatiſſimo ac mirè perſpicaci viro D. Beato Rhenano gẽtili meo admodum probatur: ea ipſa ex adiectis in marginem ſcholÿs & annotatiunculis facile apparet, qua ceu indices ſunt, & amnes comites, vt ad mare hiſtoriarum (ſi lector uelit) uenire queat. Nolo hic multa verba profundere, (vt in prouerbio eſt) Opus artificem. Qui hunc noſtrum Urſpergenſem contulerit ad exemplar ante hac excuſum, repurgatum à mendis pluſquàm ſexcentis, non poterit non bene præcari recognitori. Et quoniam noſtrates Auguſti ſæpe infamantur de hæreſi à monachis ſcriptoribus, quoties videlicet iura ſua tueri conati ſunt de inueſtitura Epiſcoporum, Abbatum, & cæterorum Prælatorum, ac infringere tyrannidem Romani Pontificis tentarunt, antidotum in margine aut præfatiũculã paruã adiectã habet lector, Monachos, tum hiſtoriarum ſcriptores, magno Epiſcopo Romano addictiſſimos fuiſſe. Ea verò quæ pro defenſione Cæſarum ſcripta fuerunt, malitia temporum & hominum ſuppreſſa & abolita ſatis conſtat.

Hic idem recognitor mihi nouo typographo, imò hiſtoriarum amatoribus operam ſuam collocauit, vt, quoniam Chronicum Abbatis Urſpergenſis, in Friderico ſecundo, hoc eſt, anno milleſimo CCXXX, deſinit: hic hiſtoriarum ſtudioſus, ab eo tempore vſque ad annum præſentem, ex probatioribus qui habentur ſcriptoribus, Paralipomena in arctum cogeret & annecteret, quod fecit ſanè non indiligenter & candidè, neſcio quàm fœliciter. Certè quicquid hic peccatum eſt, non authori imputetur, ſed mea, hoc eſt, typographi importunitati, qui ſpatio duorum menſium à bono viro extorſi, quod biennium popoſciſſet, non tam meum, quàm emptoris commodum ſpectans, ne cogerer Urſpergenſem ſine his Paraleipomenis extrudere. In quibus ſi non omnia cohærent, pleraque hiant, ac parum plenè tradita ſunt, omiſſa multa, tamen cordatus lector facile deprehendet in his circuncisis quò ſpectarit author innominatus, nimirum vt lectione hiſtoriarum in dies magis formaretur & iuuaretur iudicium pietatis, libertatis Germaniæ, pro qua tãta deſignarunt Principes fortiſſimi, magnanimi Cæſares, Fridericus ſecundus, Conradus, Rudolphus, Henricus ſeptimus, Ludouicus Bauarus, Sigiſmundus rex, & poſt hunc Sigiſmundus Auſtriæ dux contra Nicolaum Cuſanum Cardinalem, & Reſpu. quædam (vt taceam de ÿs qui hodie viuunt, ne adulationis notam mihi quis inurat) qua de re extant libri nõ contemnendi, & aliquot principum electorum Palatini & Brandenburgenſis acres epiſtolæ & pungentes contra Papam iniqua petentem. Quam indignè uerò à Romanenſibus tractati illi, nec illi ſolùm prophani (ſi dÿs placet) principes, ſed Eccleſiaſtici quoque, hoc eſt, Archiepiſcopi Rheni, apud quos olim ferè ſumma rerum patriæ fuit, qui quoties Germaniæ conſultum cuperent, malè audierunt & peiora ſuſtinuerunt, vt qui vellent ſedem Rom. humiliare (hoc enim exprobrabat papa) & Imperialem euehere: quibus iã olim obÿciebatur, quod etiã vera in papã dicere, contra iuramentum eſſet Epiſcoporum. O ſeruitutem Germanico & principe pectore indigniſſimam.

Præterea docebunt hæc paraleipomena, vt res poſteriorum conciliorum habuerint deploratè: Et tamen Veritas, temporis filia, ſemper ſeſe nõnihil exeruerit.

Perpulchra ſunt exempla in Conſtantienſi Concilio, vbi ueritas non ſolùm odium ſed incendium peperit. In Baſilienſi Concilio, quale pectus erat in Ludouico Cardinale Arelatenſi? ex cuius ore veritas loquebatur, qui minas principum non timuit, nec terrenæ dignitatis gloriam quæſiuit. Qui voluit pauperes etiam præſbyteros in concilio audiendos, nec diſſimile exemplum in Iohanne Segouio theologo pijſſimo. Et hic habebit lector nec nouum eſſe, appellare contra papam. Exemplum in Sigiſmundo Auſtriæ duce, contra Commendas Romanas. In D. Gregorio, Heymburg dicto, contra Pium ſecundum papam, qui Germaniam ditiorem exhaurire volebat, & ſudorem Germanorum in ſuas delitias vertere. In Carolo quarto Cæſare liberrimam obiurgationem erga legatum Romani Pontificis & Archiepiſcopum Moguntinum, præcipiente ſub ea fidelitate qua ſibi aſtringeretur Mogontinus, vt clerum reformaret, tolleretque abuſus in veſtibus, calceis, capillis, & toto vitæ habitu. Quod ſi non ſecerit, mandatum eſſe Imperatorium, vt fructus beneficiorum occuparentur, Fiſco Cæſaris præſentandi, & in honeſtiores vſus conuertendi.

Præterea bella aliqua regum & principum inter ſe, Rerum pubicarum cum principibus & epiſcopis. Hic referuntur breuibus fortia facta Germanorum Imperatorum in Italia. De origine Turcarum & ſucceſſu, & quod ambitio & diſcordia ducum Chriſtianorum, victoriam Turcæ ſæpenumero tradiderit. De primis Anglicis: de ſecundis. De Delphino & Armeniacis. De Suitenſibus. De ſectis Flagellantium. De Bohemiæ ſectis. De ſeditionibus. De Carolo Burgũdione, & bello Burgundiaco. De comitijs horum temporum. De ſucceſſu doctrinæ pietatis, ſtudiorum, & pleraque alia Miſcellanea, quæ in præſentiarum enumerare nihil opus eſt.

Epitomen hiſtoriæ Scanderbegi, quæ eſt in duodecim libris, volebat author τῶν [illegible] *adijcere: at quia breuitate temporis fieri nequiuit, & hiſtoriæ Latinæ Scanderbegi exemplar certò expectem à clariſſimo doctore Iacobo Spiegelio, qui Carolo Auguſto & Ferdinando Cæſari à conſilijs eſt, modò tantùm primi & ſecundi libri compendium damus.*

Iam cũ qualibet ætas ſuos aliquot habuit ſaniori iudicio præditos (vt bonitas Dei nulli tempori alligata eſt) qui teſtes eſſent veritatis, patroni linguarum, & meliorum diſciplinarum, quique affectu miſericordiæ tangerentur erga Eccleſiæ Catholicæ res iam multis annis afflictiſſimas, habebit hic lector quæ cum fructu legat, de Nicolao Clemange, Iohanne Veſſelo, Iohanne Veſſalia, D. Iohanne Keyſerſpergio cõcionatore Argẽtoratenſi, ſuæ ætatis oraculo, incomparabili heroe cognato tuo Iohanne Reuchlino Pfortzenſi, Iacobo Vuimphelingo Seleſtatino conciui meo, qui pro ſua menſura certè non parum adiuuit herbeſcentia per Germaniam ſtudia: De D. Martino Luthero, D. Eraſmo Roterodamo, Iohanne OEcolampadio, & alijs abſolutiſſimis viris. Author ita affectibus temperauit, vt tamen veritati nõ potuerit non ferre teſtimonium, vt qui, quacunque ratione fieri poſſet, optat & ex animo deſiderat Chriſti gloriam, publicam vtilitatem, non ſolùm Germaniæ, ſed totius Chriſtiani orbis, cum omni pietate & honeſtate pro-

mo-

mota. Et quotquot lecturi ſunt quæ modo damus, aut poſthac, fauente Deo, daturi ſumus, vt omnes hi cogitatione communis boni tangantur: ac gratiam horum temporum nullus ad laſciuiam transferat, ac Deum qui ſolus eſt heros, ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum neget. Qui teſtes fuerunt reſurrectionis Chriſti pro Euangelio his temporibus, qui viſi ſunt oculis inſipientium mori, quorum nomina in cælo ſcripta, & horum catalogus apud pietatis & hiſtoriarum ſtudioſos habetur. Unde horum temporum hiſtoria Eccleſiaſtica poßit componi, & magno poſteritatis fructu legi: horum omnium hic in præſentiarum ferè nulla fit mentio, idq́ non ſine cauſa. Si quid ſubinde dederit Dominus, ex noſtra officina, bona ſpes me habet, à candido, lectores accepturi ſunt candidè. Bene valeto Præceptor charißime, & Cranem tuum, quod facis commendatum habe. Argentorati,

Anno Domini M. D. XXXVII.

menſe Martio.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

CVM ſtatuiſſemus omnes omnino Germanicarum rerum Latinos ſcriptores (qui quidem ante ducẽtos annos ſcripſiſſent) duobus uoluminibus concludere, abſoluto iam poſteriore quo Ottonis, Rudeuici aliorúmque poſterioris ætatis ſcriptorum hiſtoriæ continentur, interea dum prius illud abſoluetur, quo uiginti ferè auctorum ea de re ſcripta uel hinc inde diſperſa, uel hactenus non edita collegimus, uiſum eſt hoc Vrſpergenſis abbatis Chronicum tanquam reliquorum omnium epitomen luci reddere, non auctoris ſolùm ſui nomine quod hucuſque penè ignotum latuit, inſcriptum, ſed & ueteris exemplaris beneficio, cum quo amicus quidam noſter, uir doctus, & diligens impreſſum contulerat pluribus locis, & auctius & emendatius. Adiecimus & Paraleipomena illa N. quibus utinã & alia addere licuiſſet, ad quæ ſpectatum admiſsi riſum tenere amici poſſent. Sed quando hæc ex noſtri ſeculi diuerſis ſcriptoribus facilè ſuppleri poſſunt, potius exiſtimauimus ſuum cuique delectum integrum relinquere, quàm uulgarium iſtorum propolarum aut mangonum potius more claræ purpuræ, uiles obſcuróſque centones aſſuere,

——ne turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſupernè

& hac ſaltem uſura moram noſtrã ſi non purgatam ſatis leuatam puta. Vale lector, Baſileæ X V I. Kalend. Sept. M. D. L X I X.

*C*ONRADVS *ex nobili familia à Liechtenavv, Abbas IX. Vrſpergenſis Cœnoby, ordinis Præmonſtraten. ad Mindulam in Auguſtana dioceſi, de quo Gaſpar Bruſchius in Commentar. 1. Monaſteriorum Germaniæ ex eiuſdem Cœnoby Annalibus inter cætera ait, Chronicon ſcripſiſſe eum à Peutingero editum: itemque alia quædam ad ius Rom. pertinentia. Meminit & eius auctor idem in Commentario primo de Epiſcopatibus Germaniæ.*

ERRATA.

In Epiſtola Typographi ad lectorem pro. N. repone H. pro Rudeulci Radeuici. Et ſub finem, Vale lector & hac vſura moram noſtram, ſi non purgatam, ſaltem leuatam puta. Baſileæ.

CONRADI ABBATIS VRSPERGENSIS CHRONICVM.

Præfatio.

DE REGNIS & regibus & geſtis temporum multi ſcripſerunt, varia hæc deſcriptione proſequētes. Nam Moyſes ab Adam vſq; ad Noe, & à Noe vſq; ad Abrahã, duarum ætatum tempora ſecundum ſucceſsiones generationum in populo Dei deſcribit, nullam vſquã de regnis aut regibus faciens mentionem: tum quia reges fortè non erant, tum quia non de regibus ſcribere intendebat, ſed mirabilia & leges Dei quæ geſsit in populo ſuo, enarrare ſtudebat. Huius itaq; & aliorum ſacræ hiſtoriæ ſcriptorum tractatus meritò præferunt, qui à Deo inſpirati magnalia Dei mirificè inter homines eloquuntur. Cæterùm licet hæc quæ in Lege & Prophetis & Pſalmis ſcripta ſunt, ad corroborãdam fidem ſufficere poſsint: multi tamen adiecerunt hæc quę à ſanctis dicta ſunt, principaliter proſequẽdo, ex libris etiam Gentilium, de regnorum & regum ſucceſsionibus aliqua ſatis eleganter interſerendo. Ex his Oroſius & Euſebius & alij quàm plures libros Annales ediderunt. Ex quibus præfatus Euſebius collationes temporum facere conatus eſt, ſingulos annos in numeris diſponens, in ſingulis lineis & columnis: à principio diſponens quatuor principatus, ſcilicet Hebræorum, in quibus non reges, ſed patriarchę extiterunt: in ſecunda columna regnum & reges Aſſyriorum per ſingulos annos diſponit: in tertia columna regnum & reges Sicyoniorum per ſingulos annos ordinat: in quarta columna, quoniam Aegyptij reges non habuerunt, ſed quaſi in regno poteſtates illorum, quas illi dynaſtias appellabant, diſponit ſingulos annos in ſingulis lineis vſq; ad centum nonaginta annos, per quos à Thebæis per ſedecim dynaſtias regebantur. His regnis poſtmodum acceſsit in Europa primum regnum Argiuorum, ſecundum Aegyptiorum, tertium Athenienſium. Hæc ideo dictus Euſebius ſic diſponit, vt oſtendat quotus annus cuiuslibet regni ſiue regis, quotus ſit ad quemlibet annum alterius regni, ſiue alterius regis. Verùm quia præfata ſcriptura vitio ſcriptorum omnino eſt corrupta, & multa difficultas, & modica videtur ineſſe vtilitas, nos eam omittimus, proſequẽtes & ponentes tantummodo reges ſecũdum ſucceſsiones ſuas, à principio tantummodo in duobus regnis, ſcilicet Aſsyriorum & Sicyoniorum, quorum vtroſq; in ſingulis columnis poſt alios ponemus ſecundum quod ſimul extitiſſe videntur, altrinſecus eos ponendo: contemporaneos quoq; patriarchas, & præfata Aegypti ſiue alia regna in circulis alijs ponemus, in eiſdem ſpatijs ſecundum quod contemporanei fuerunt, ſingulis annos ſuos breuiter aſcribẽdo. Ex quibus prudens Lector dinumeret progreſſum regnorum & regum & annorum eorundem. De regibus ad reges lineas protrahimus in ſingulis regnis, quouſq; ad regnum Romanum in Europa perueniamus. A latere autem ſine protractione linearum ponimus patriarchas ſiue reges vel ſacerdotes Iudæorum, aut etiam alia quædam quæ in libris diuinis euidenter deſcripta ſunt, & explanata à multis expoſitoribus.

incipit Chronicum.

NARRAT Philo in libro quæſtionum ſuper Geneſim, quòd ex tribus filijs Noe adhuc ipſo viuente, nati ſunt viginti quatuor & centum virorum extra mulieres & paruulos, habentes ſuper ſe tres duces, filij Cham, Nemrot: filij Sem, Ietram: filij Iaphet, Sophone: à quibus præfata tria regna proceſsiſſe creduntur. Primum igitur fuit in Oriente regnum Aſsyriorum: in Aſſyria enim præualuerat dominatus impiæ ciuitatis. Huius caput erat illa Babylon, quã ædificauit Nemrot gigas contemptor Dei, principium regni ſui. Cuius terrigenæ ciuitatis nomen aptiſsimũ eſt, id eſt confuſio. In qua ciuitate rex primus appellatus eſt Belus, pater Nini, regnauitq́ annis ſexaginta quinq́.

Reges Aſſyriorum. *Patriarchæ.* *Reges Sicyoniorum.*

I. Belus. 55. ANno regni Beli LII. natus eſt Thare pater Abrahæ. Fuit ergo Thare vigeſimum ſeptimũ annũ agens quando mortuus eſt Belus. Thare verò anno vitæ ſuæ LXX. genuit Abrahã, anno Nini regis Aſſyriorũ XLIII. qui eſt annus circiter M.CCXXVIII. ante conditam Romã, vel alteram in Occidente Babyloniã, & annus regni Europis ſecũdi regis Sicyoniorum XXII.

Thare.

Abraham.

I. Aegialeus. 52. QVadrageſimo quinto anno Beli regis, cœpit regnum Sicyoniorũ, in quo regnauit primus Aegialeus annis LII. & ab eius nomine dicta eſt terra illa Aegialea, quæ hactenus Peloponneſus nũcupatur. *Euſebius Europenſẽ facit primũ.* Huic ſuccedit Europs, qui regnauit annos quadraginta quinq́.

II. Europs. 45. Anno natiuitatis Abrahæ cœperunt Thebæi Aegyptijs imperare annis CXC. per dynaſtias XVI. *Poteſtates, hoc eſt principes, potẽtes, Græci vocant δυνάστας, et δυναστείας vim potentatum.*

II. Ninus. 52. Ninus in regno Aſſyriorum ſecundus, quandoq́ primus ponitur: quia cum cæteri fuiſſent ante eum fraudis ignari, & finibus regnorum ſuorum contenti, hic dominationis libidine arma foris extulit, cruentam vitam annis quinquaginta bellando egit, donec omnem Aſiam, excepta India, ſibi ſubiecit. Nouiſsime Zoroaſtem Bactrianorum regem, eundemq́ magicæ artis, vt fertur, repertorem, pugna oppreſſum interfecit. De quo Ariſtoteles ſcribit, quòd vicies centum millia verſuum ab ipſo condita indicijs voluminum illius declarentur. Eius verò artem multa poſt ſecula Democritus ampliauit. Ninus autem poſt expugnatum à ſe orbem, ictu ſagittæ interijt. Qui cum regnum Aſſyriorum cæteris potentius feciſſet anno regni ſui xlv. condidit ciuitatem nominis ſui Ninum, quam Hebræi dicunt Niniuem, regnauitq́ annis lij. decem poſtquam natus eſt Abraham. Ab hoc tempore vſq́ ad egreſſum Iſrael de Aegypto, fiunt anni CCCCCV.

III. Semiramis. 42. Semiramis vxor Nini, regnauit poſt eum in Aſſyrijs annos xlij. de qua innumerabilia narrantur. Nam non contenta terminis quos à viro ſuo tunc ſolo bellatore acceperat, Aethiopiã bello preſſam ſuo imperio adiecit. Indis bellum intulit, quo præter illam & Alexandrum nullus intrauit.

III. Selchin. 20. SELCHIN tertius rex Sicyoniorum regnauit annis XX. &c. *Euſeb. habet Stelchin.* Quo regnante vſq́ adeò cum illis mitia & læta tempora fuerunt, vt eum defunctum velut Deum colerent, ſacrificãdo & ludos celebrando, quos ei primitùs inſtitutos ferunt.

Hæc Babyloniam muris coctilibus inſtaurauit, & aggeres propter inundationes aquarum conſtruxit. Hæc priuignum ſuum Trebetam regno expulit, qui per mare & Rhenum & Moſellam claſſe vectus, Treuerim primus conſtruxit, & eam ex nomine ſuo, vt aiunt Treuerenſes, appellauit. Vnde etiam ad hęc tempora paruũ repertum fuit ibi in lapide ſculptum hoc Epitaphium:

Nini Semiramis quæ tanto coniuge felix
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit,
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,

Inſignem

Aſſy. *Pa.* *Arg.* *Sic.*

Inſignem profugus qui noſtram condidit Vrbem
Treueris,&c.

Hæc quia execrabilis fuit luxuriæ, dum filium ſuum Ninum ſeu Niniam de inceſtuoſo ſollicitaret concubitu, ab eo, vt aiunt, interficitur, & hic ei ſuccedit in regno. Sub qua & Abraham adoleſcit in Chaldæa, qui & ipſe natione Chaldæus fuit.

Apis quartus Sicyoniorum rex, re- IIII.
gnauit annis xxv. à quo terra illa Apia di *Apis.25.*
cta eſt, quæ prius Aegialea nuncupata eſt, nunc verò Pelopōneſus appellatur.

Thelaſion rex Sicyoniorum v. regna- V.
uit annos lij. Huius anno xvj. *Thelaſion.52.*

Abraham anno ætatis ſuæ lxxxv.
Iſmahel ex Agar genuit Iſmaelem. Hic eſt annus x. repromiſsionis.

IIII. Zameis qui & Ninias filius Nini
Zameis.38. & Semiramidis quartus, regnauit annis xxxviij. Cuius xxiij. anno Abraham cum eſſet lxxv. annorum, Domino iubente de Aran egreſſus, iuit in terram Chanaan. Factaq́ eſt ad eum repromiſsio Dei: & hic eſt annus primus repromiſsionis. Ex quo ad egreſſum Iſrael de Aegypto, computantur anni ccccxxx. quorum meminit Paulus apoſtolus dicens, Hoc autem dico teſtamentum, &c. Vnde ſic ſupputabantur apud Hebræos anni: annus repromiſſionis talis vel talis, quod tamen non reperi in Scripturis.

V. Huius tempore Abrahami cum cen
Arius.30. tenarius eſſet, genuit Iſaac ex Sara libera nonagenaria, & vixit poſtea annos lxxv.

VI. Aralius rex Aſſyriorum ſextus,
Aralius.40. regnauit annis xl.

Euſebius habet Araſius. Xerſes qui & Baleus, rex Aſſyriorum vij. regnauit annis xxx. Vſq; ad hæc tem-
VII. pora Thebæi imperabant Aegyptijs,
Xerſes.30. per poteſtates quas dynaſtias appellabant, vt ſuprà dictum eſt. Ex hinc Pharaones per annos c. & iij. qui & paſtores dicti ſunt, ob hoc, vt conijcitur, quia Iacob & filij eius vt paſtores ingreſsi ſunt in Aegyptum temporibus eorum.

VIII. Armanitres rex Aſſyriorum viij. re-
Armanitres.38. regnauit annos xxxviij. Sub hoc tempore mortuus eſt Sem poſt annos quin-
Armamitres Euſeb. gentos à diluuio, & hunc quidam putāt eſſe Melchiſedech, tradunt́q; Hebrei ab hoc vſq; ad ſacerdotium Aaron, omnes primogenitos fuiſſe ſacerdotes, & Deo victimas immolaſſe, & hæc eſſe primogenita quæ vendiderit Eſau fratri ſuo Iacob.

IX. Belochus rex Aſſyriorum nonus, re-
Belochus.35. gnauit annis xxxv.

Belonus habet Euſeb. Hoc tempore cœpit multiplicari genus hominū. Tunc Theſſalus filius Græci regnauit in Theſſalia, ſed à Græco Græcia, à Theſſalo Theſſalia dicta eſt. Tunc Ogyges condidit Eleuſinam in Attica prouincia, quæ antiquitùs vocabatur Acta, & alias ciuitates plurimas. Cuius temporibus apud lacum Tritonidem

Aegidius Sicyoniorum rex VI. regna VI.
uit annos xxxiiij. Sub hoc tempore *Aegidius.34.*
Iſaac. Iſaac anno vitæ ſuæ lx. genuit de Re-
fratres becca geminos. quorum maior E-
Eſau. Iacob. ſau, qui & Edom dictus eſt, à quo Idumæa, minor verò Iacob, cognominatus eſt Iſrael, à quo Iſraelitæ.

Turimachus Sicyoniorum rex vij. re- VII.
gnauit annis xlv. Sub hoc tempore cœ- *Turimachus. 45.*
pit regnum Argiuorum, vbi primùm regnauit Argis Inachus annis L. quod regnum durauit ab Inacho vſq; ad Eriſtheum primum Mycenarum regem D. xliiij. annis.

Leucippus rex Sicyoniorum octa- VIII.
uus, regnauit annis liij. *Leucippus.53.*

REGNVM ARGIVORVM.

De hoc regno ſcripſit Caſtor Argiuorum Chronographus.

SVb Aegidio cœpit regnum Argiuorum, in quo primus regnauit Inachus annis quinquaginta.

I. Eo quoq; tempore Phorochenus
Inachus.50. ſiue Phoroneus, Inachi & Niobæ filius, ſecundus, re-
II. gnauit Argis annis ſexa-
Phorochenus.60. ginta. Hic primus leges & iudicia Græcis conſcripſit.

Cuius ſoror Io in Aegypto regina eſt facta, & Iſis dicta. Et quia latè iuſteq; imperauerat, multaq; commoda Aegyptijs fecerat, & literas eis inſtituerat, diuinum poſt mortem meruit honorem, in tantum, vt ſi quis diceret eam

Aſſyr. *Aegyp.* *Arg.* *Sicy.*

nidem virgo apparuit, quam Græci Mi
neruam vocauerunt. Hoc tempore Ia-
cob Liam duxit & Rachel in Meſopo-
X. tamia.
Baleus. 52. Baleus rex Aſſyriorum decimus re-
gnauit annos lij. His temporibus dilu-
uium in Achaia factum eſt ſub Ogyge:
in Aegypto quoque diluuiū fuit. Iſaac
annorum clxxx. mortuus eſt. Iacob *Ioſeph.*
genuit Ioſeph, x. filijs antea natis.
Hic Ioſeph cum xvj. eſſet annorum, à
fratribus in Aegyptum venditur: ſed
dominus terræ à Pharaone conſtitui-
tur, cum eſſet xxx. annorum, ad quem
pater fame cogente cum omni domo
ſua deſcendit, ibique habitauit.

REGES AEGYPTI.

HIc poſt xvij. dynaſtiam apud
Aegyptum primus Diapol-
tanorum Amaſis regnauit an-
nos viginti quinque. Ab hinc er
go præter Patriarchas, &
alia regna incidentia, proſe I.
quemur quatuor regna cū *Amaſis. 25.*
regibus ſuis, ſcilicet Aſſyrio
rum, Aegyptiorum, Argiuorum Sicyo-
niorum. Tunc Sparta condita eſt. Tunc
Iacob deſcendit in Aegyptum cum fa-
milia ſua.
XI. Altadas rex Aſſyriorum xj. regnauit
Altadas. 32. annis xxxij.
Tunc Iacob cum eſſet annorū cxlvij.
mortuus eſt in Aegypto, relinquens Io-
ſeph filium ſuum ducem Aegypti, an-
norum lvij. agētem in principatu xxvij.
annos. Ioſeph autem corpus patris ſui
cum magno honore reduxit in terram
Chanaan.
Chebron rex Aegypti II.
ſecundus, regnauit annos *Chébron. 13.*
xiij.
Amenoſis rex Aegy- III.
ptiorum tertius, regnauit *Amenoſis. 21.*
annos xxj.
His temporibus dicitur Prometheus
fuiſſe, à quo homines factos eſſe de lu-
to fingunt Poetæ: quia cum eſſet ſa-
piens, feritatem & imperitiam homi-

hominem fuiſſe, plecteretur capite. Hęc
Oſiridis regis Aegypti cum eſſet vxor,
& parentibus regis, qui omnes fuiſſe re
ges dicebātur, ſacrificaſſet, hordei ſege-
tem inuenit, atque inde ſpicas marito re-
gi & eius conſiliario Mercurio demon-
ſtrauit. Vnde & eandem Cererem eſſe
quidam volunt. Io verò poſtea nu-
pta Thelegono, genuit Epaphum.
Meſſappus rex Sicyonio- IX.
rum nonus, regnauit an- *Meſſapus. 47.*
III. nos xlvij.
Apis. 35. Eo tempore Apis tertius,
regnauit Argis annis xxxv. quem dicūt
eſſe Serapim. Hic fratrem ſuum Aegia-
leum pręficiens Achaiæ, ipſe cum popu
lo ad Aegyptum nauigauit. Vbi cum
mortuus eſſet, factus eſt Serapis maxi-
mus omnium Aegyptiorum deus. Quē *Serapis ſimulachrū, de quo vide Euſeb. lib. 11. hiſtor. Eccle.*
cum ſepultum venerarentur in ſarco-
phago, priuſquam ei templū conſtrue-
retur, ab eo quod ſarcophagum dicunt
ſoros, primū dictus eſt Sorapis, poſtea
mutato o in e, eſt Serapis dictus. Conſti
tutum eſt etiam de eo, vt quiſquis eum
hominem fuiſſe dixiſſet, capitalem ſub-
iret ſententiam. Et quoniam ferè in om-
nibus templis vbi colebatur Iſis, cole-
batur & Serapis, erat ibi ſimulachrum
quod digito labijs impreſſo admonere
videretur, vt ſilentium fieret, ſcilicet, ne
quis eos homines fuiſſe diceret. Apis er
go non Aegyptiorum, ſed Argiuorum
rex fuit, licet apud Aegyptum hæc ei
ſint inſtituta. Ab eodem tamen Mem-
phis in Aegypto condita eſt. Aſſerunt
tamen quidam præfatum ſimulachrum
factum fuiſſe Ioſeph noſtro, eo quòd
Aegyptios à fame liberauerit.
Eratus rex Sicyoniorum x. regnauit X.
annos xlvj. *Eratus. 46.*
Argus filius Apis ſuccedens patri,
quartus, regnauit Argis an-
IIII. nos lxx. à quo Argi dehinc
Argus. 70. Argiui dicti ſunt. Quo re-
gnante, cœpit Græcia vti
frugibus, & habere ſegetes, delatis aliū-
de ſeminibus. Hic etiam poſt mortem
diuinos meruit honores.

num ad humanitatem & ſcientiam transformauit. Cuius frater Atlas magnus fuit
aſtrologus. Qui quoniam curſus ſyderum in Atlante monte deprehendit, nacta oc
caſione

Aſſy. *Aegy.* *Argi.* *Sicy.*

caſione fabula hunc cœlum portare confinxit. Mercurius etiam nepos Atlantis ex filia Maia, multarũ artium peritus claruit, & ob hoc poſt mortem in numerum deorum ceſsit. Multa quoq; in Græcia his temporibus confinguntur.

XII. Mamitus rex Aſſyriorum xij. regna-
Mamitus. uit annos xxx.
30. Manchaleus rex Aſſyriorum xiij. re-
XIII. gnauit annos triginta.
Manchaleus. 30. Mefres rex Aegypti quartus, regnauit annos xij. IIII. *Mefres.* 12.

Miſpharmutoſis rex Aegypti quintus, regnauit annos xxvj. V. *Miſpharmutoſis.* 26.

XIIII. Iphereus rex Aſſyrio-
Iphereus. rum decimusquartus, regna-
20. uit annos xx. His temporibus Epidaurus ciuitas condita eſt. Hæmon etiam regnauit in Theſſalia, à quo dicta eſt Hæmonia. Xantus quoq; Triopa Lesbum ciuitatem condidit. Et Moyſes in Aegypto naſcitur. *Moyſes.*

VI. Tuthemoſis rex Aegyptiorum vj. regnauit annis ix. *Tuthemoſis.* 9.

VII. Amenopes rex Aegyptiorum vij. regnauit annis xxxj. *Amenopes.* 31.

XV. Mamilus rex Aſſyrio-
Mamilus. rum, regnauit annis xxx.
30.

VIII. Orus rex Aegyptiorũ viij. regnauit annis xxxviij. *Orus.* 38.

XVI. Sparetus rex Aſſyriorum xvj. regnauit
Sparetus. annis xl.
40.

Plenneus rex Sicyoniorum xj. regna- XI.
uit annis xlviij. *Plenneus.* 48.

His temporibus Ioſeph anno vitæ ſuę cx. principatus verò lxxx. defunctus eſt. Exin Hebræorum ſeruitus dura fuit in Aegypto annis cxliiij. Fiunt autem omnes anni quos Hebręi exegerunt in Aegypto, ducenti viginti quinq;, qui computantur ab eo tempore, quo Iacob in Aegyptum deſcendit cum filijs ſuis.

Orthopolis rex Sicyoniorum duo- XII.
decimus, regnauit annos ſexaginta tres. *Orthopolis.* 63

V. *Criaſſus.* 54. Criaſſus rex Argiuorum quintus, regnauit annos liiij.

VI. *Phorbas.* 35. Phorbas rex Argiuorum ſextus, regnauit annos triginta quinq;.

Merathius rex Sicyoniorum deci- XIII.
mus tertius, regnauit annis triginta. *Merathius.* 30.

Hercules eodem tempore fertur Anthæum ſuperaſſe luctæ certamine.

REGNVM ATHENIENSIVM.

TRiceſimo quinto anno Moyſi, regnum cœpit Athenienſium, vbi primũ regnauit Cecrops, qui & Diphyes, annis l. Diphyes autem dictus eſt, ſiue ob longitudinem corporis, ſiue quia cum eſſet Aegyptius, vtramq; linguam ſciebat, Aegyptiacam & Græcam. Hic in Acta, quæ nunc Attica dicitur, Athenas, quam & Dtadas vocant, condidit: quam vrbem Euboici Orchomenon appellauerunt. Quæ ciuitas, vt vocaretur Athenæ, quod certè nomen à Minerua eſt, quæ Græcè Athena dicitur, hanc cauſam Varro narrat. Cum apparuiſſet illic repentè oliuæ arbor, & alio loco erupiſſent aquæ, regem prodigia iſta mouerunt. Vnde miſit ad Apollinem Delphicum ſuper hac re ſciſcitãda. Qui reſpondit, quòd Neptunum & Mineruam ſignificaret, & quòd in ciuium poteſtate eſſet, ex cuius duorum numinum nomine potius ciuitas vocaretur. Hoc oraculo Cecrops accepto, ciues omnes vtriuſq; ſexus conſulendos conuocauit. Mos enim tunc in eiſdem locis erat, vt etiam fœminæ publicis conſultationibus intereſſent. Conſulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, fœminæ pro Minerua tulere ſentẽtias. Sed quia vna plus inuenta eſt fœminarum, Minerua vicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exæſtuantibus, terras Athenienſium populatus eſt: quoniam ſpar-

διφυῆ δύο φυὰς ἔχοντα. Heſy. διφυὴς dictus Cecrops, quia connubij ratione excogitauit.

gere latius quaslibet aquas, dæmonibus difficile non eſt. Cuius vt iracundia placaretur, triplici ſupplicio ab Athenienſibus affectę ſunt mulieres: Vt nulla vlterius ferrent ſuffragia: Vt nullus naſcentium acciperet nomen maternum: Vt ne quis eas Athenas vocaret. Ita illa ciuitas mater & nutrix liberalium doctrinarum, & tot tantorumq́ philoſophorum, qua nihil habuit Græcia clarius atq; nobilius, ludificantibus dæmonibus de lite deorum ſuorum maris & fœminæ, & de victoria per fœminas, fœminæ, id eſt, Mineruæ nomen Athenas accepit. Vnde & Cecrops Atticos Athenienſes appellauit, & ab eo regio Cecropia vocata eſt. Iſte bouem immolans, primus Iouem inuocauit, eumq́ in ſacrificio adorari præcepit. A quo vſq; ad primam olympiadem numerantur reges xvij. principes verò quos mors tantùm finiebat, xij. ſub quibus apud Græcos multa miranda narrantur. Tunc enim primùm Curetes & Corybantes, qui Gnoſum condiderunt, modulatam & conſonam in armis ſaltationem inuenerunt. Tunc etiam fuiſſe in Theſſalia diluuium ſub Deucalione deſcribitur: tunc etiam Phaethontis fabuloſum incendium. Tunc templum Apollini Delphis conſtruitur, & multa huiuſmodi. A Cecrope verò vſq; ad Troiæ captiuitatem computantur anni ccclxxv.

Aſſy. *Aegyp.* *Ath.* *Arg.* *Sicy.*

XVII. Aſcades rex Aſſy- Cecrops rex pri-
Aſcades. 40. riorum xvij. regnauit I. mus Athenienſium
annos xl. IX. *Cecrops.* 50. VII. regnauit annos l.
Acenceres rex *Acenceres.* 12. *Troyphas.* 46. Troyphas rex Argi
Aegyptiorum ix. regnauit annis xij. uorum vij. regnauit annos xlvj.
Tunc Deucalion regnare cœpit apud Marathus rex Sicyoniorum xiiij. re- XIIII.
eos qui circa Parnaſum morabantur. gnauit annos xx. *Marathus.*
Achoris rex Aegy- X. Tunc cœpit eſſe quadrageſimus an- 20.
ptiorum decimus, re- *Achoris.* 8. nus Moyſi, cccxciiij. anno repromiſſio-
gnauit annos viij. nis. Qui occiſo Aegyptio fugit in terrã
Chencres rex Aegy- XI. Madian. Diluuium ſub Deucalione in
pti vndecimus, regnauit *Chencres.* 16. Theſſalia fuit.
annis xvj. Echireus rex Sicyoniorum xv. regna XV.
Acherres Aegy- XII. uit annis lv. *Echireus.*
ptiorum rex duode- *Acherres.* 8. VIII. Crotopus rex Argiuo- 55.
cimus, regnauit annis *Crotopus.* 21. rum octauus, regnauit an-
viij. nis xxi.

Moyſes anno repromiſſionis quadringenteſimo xxx. populum Iſrael iubente Deo, in ſignis & virtutibus eduxit de Aegypto, cum eſſet annorum lxxx. eiſq; in heremo per annos xl. legẽ exponit. Ab hoc loco vſq; ad Salomonem & ædificationẽ templi, numerantur anni cccclxxx. ad captiuitatem verò Troię, cccxxix. Tunc primus pontifex Hebręorum Aaron conſtituitur.

Cherres Aegyptio- XIII. Graneus rex Athenienſium ſecũdus,
rum rex xiij. regnauit *Cherres.* 15. II. regnauit annis nouem.
annis quindecim. *Graneus.* 9. Amphitryon rex Athenien-
Armeus Aegyptio- ſium iij. regnauit annis x.
rum rex xiiij. regna- XVIII. III. Erichthonius Athenienſium
uit annis v. *Armeus.* 5. *Amphitryon.* 10. rex quartus, regnauit an-
Remeſſes qui & Ae- nis l.
gyptus, à quo Ae- XV. IIII. Hic in Græcia primũ iun-
gyptus, quæ prius *Remeſſes.* 68. *Erichthonius.* 50. xit currum. Ipſe quippe in
Aeria dicebatur, no- tẽplo Vulcani & Miner-
men accepit, xv. regnauit annis lxviij. Huic erat frater Danaus, qui habuit quinquaginta filias: Aegyptus verò habuit totidem filios, quos Danaus ſimulatis

uæ, quod ambo vnum habebãt, inuẽtus eſt puer à dracone inuolutus, quod ſignificauit eũ magnũ futurũ. Et cũ parentes eius eſſent ignoti, propter cõmune tem-

latus nuptijs, per filias ſuas vna nocte omnes occidit, excepto Lynceo, qui poſt eundem Danaum Argis regnauit, qui miſeratione ſuæ ſponſæ effugit. Ipſe verò Danaus pulſo fratre Aegypto, regnauit, ſed pulſus & ipſe poſtea Argos ſe cõtulit, vbi à Steleno benignè ſuſceptus, & ipſum poſtea expulit, & in loco eius regnauit.

XVIII. Amyntes 45. Amyntes rex Aſſyriorum xviij. regnauit annos xlv.

Moyſes cum eſſet annorum centum viginti, anno principatus ſui xl. defunctus eſt, ad cuius obitum à fabrica mundi computantur anni M. dccxxx. ſecundum lxx. interpretationem: iuxta Hebraicam verò veritatem duo millia nonaginta tres.

Ioſue. Ioſue, qui & Ieſus Naue, miniſter & ſucceſſor Moyſi, introduxit populum in terram promiſſionis, & diuiſit eis terram, & rexit populũ annis xxvij.

XIX. Belothus 25. Belothus rex Aſſyriorum xix. regnauit annis xxv.

Huius filia Actoſa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis viij.

Hoc tempore Iupiter mixtus eſt Europæ filiæ Phœnicis, quam rapuerunt Cretenſes naui, cui fuit inſigne Taurus, quam poſtea Aſterius, quem alij Xan- templum dictus eſt Vulcani & Mineruæ filius. Et quia à dracone inuolutus erat, draconteis pedibus fingitur natus, & ob hoc iunxiſſe currum.

IX. Stelenus. 11. Stelenus rex Argiuorum nonus, regnauit annis xi.

X. Danaus. 50. Danaus, à quo & Danai, rex Argiuorum x. expulſo Steleno, regnauit annis L. minoresq; eius perſeuerauerunt vſq; ad Euriſtheũ filium Steleni, nepotẽ Perſei, poſt quẽ Pelopidæ imperium ſuſceperunt, primo ex ipſis regnante Atreo. Eodem tempore Dardanus Dardaniam condidit, templum Delphis à Flegeo incenſum eſt. Hoc etiã tempore Buſyris in Aegypto fuit filius Neptuni & Libiæ filiæ Epaphi. Qui dum apud loca Nilo vicina tyrannidem exerceret, tranſeuntes hoſpites crudeli ſcelere poſita ara interfecit. Poſt hæc, id eſt, ab egreſſu filiorum Iſrael ab Aegypto vſq; ad mortẽ Ioſue, ſacra ſunt inſtituta falſis dijs, à rebus quę memoriam diluuij quod fuerat ſub Deucalione, vitæq; ærumnoſæ, modò ad alta, modò ad plana migrantium reuocarunt.

Chorax Sicyoniorum rex xvi. regnauit annis triginta. XVI. Chorax. 30.

tum dicunt, rex Cretenſium accipiens vxorem, procreauit ex ea Rhadamãtum Sarpedonem, & Minoem, quos magis ex eadem fœmina filios Iouis fuiſſe vulgatũ eſt. Tunc etiam Cadmus regnauit Thebis, ex cuius filia Semele natus eſt Dionyſius, qui & Liber pater & Bacchus dictus eſt. Poſtea Cadmus & Phœnix profecti de Thebis in Syriam, apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. Linus & Zetus & Amphion hoc tempore in Muſica arte claruerunt. Ea quoq; quæ de Danae, ex qua Perſeus natus eſt, dicta ſunt, hoc tẽpore geſta ſunt. Ephira quæ nũc Corinthus dicitur, à Syſipho condita eſt, & Bithynia à Phœnice. Tarſus quoq; & Paphus cõditæ ſunt.

XVI. Menophis. 40. Menophis rex Aegyptiorum xvi. regnauit annis xl.

XX. Belleparés. 30. Belleparés rex Aſſyriorum xx. regnauit annis xxx.

Hoc tempore Dionyſius qui & Liber pater, vitem dicitur oſtendiſſe hoſpiti ſuo in Attica terra. Hic etiam ſubactam Indiam ſanguine madefecit, cædibus oppleuit, libidinibus polluit gentem, vtiq; nulli vnquam hominũ obnoxiam, vernacula tantum quiete contentam. Habebat autem multas in exercitu ſuo fœminas,

Epopeus Sicyoniorum rex xvij. regnauit annis xxxv. XVII. Epopeus. 35.

V. Pandion. 40. Pandion rex Athenienſiũ v. regnauit annis xl. Huius filiæ fuerunt Progne & Philomela.

Mortuus eſt Ioſue cum eſſet annorũ centum & decem. Poſt cuius mortem cum peccaſſent filij Iſrael coram Domino, tradidit eos Dominus in manus alienigenarum annos viij. deinde clamantibus ad Dominum dedit ducem Gothoniel, qui primus iudex rexit populum annis

Gothoniel.

Aſſy. *Aegy.* *Ath.* *Arg.* *Sicy.*

fœminas quæ Bacchæ appellatæ ſunt, non tam virtute fortes aut nobiles, quā furore. His etiam temporibus Hercules cognomento Deſinaus in Phœnice clarus habetur: ſed non ille, cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, & quē Græci ſuis literis produnt ſeipſum incēdiſſe. Secretiori quippe hiſtoria, (vt ſanctus Auguſtinus ait) plures fuiſſe, qui Hercules, & Liberi patres, & Apollines dicti ſunt.

Eo quoq; tempore Minos regnauit in Creta, & Celeus in Eleuſina. Arcas etiam Iouis & Caliſtonis filius Pelaſgis in deditionem receptis, regionem eorū Arcadiam nuncupauit.

xl. quibus annumerantur illi octo afflictionis Hebræorum.

Eo tempore Phinees ſu-
Phinees. ſcepit ſacerdotium.

Lynceus Argiuorum rex
XI. xi. regnauit annis xlj.
Lynceus. 41. Poſt mortē Gothoniel iterum peccauerūt Hebræi Domino, ipſoq; dimittente, afflixerunt eos Allophili annis xviij. qui tamē annumerantur annis Aioth.

Aioth ex tribu Ephraim, ſe-
Aioth. cundus iudex Hebræorum iudicauit eos annos lxxx. Hic vtraq; manu pro dextra vtebatur.

His temporibus cœpit regnum eſſe in Italia. Quod translatum Romam, per diuerſas poteſtates excreuit in Monarchiam Romanorum, quę hactenus durat, ſicut ſequens ratio declarabit.

DE REGIBVS ITALIAE ET ROMAN.

I. *Ianus.* PRimus in Italia, vt quibuſdam placet, regnauit Ianus.

II. *Saturnus.* Deinde Saturnus Iouem filium ſuum è Græcia fugiens, in ciuitate quæ ex eius nomine Saturnia dicta eſt, latuit. Cuius ciuitatis ruinæ hactenus cernuntur in finibus Tuſciæ haud procul ab vrbe. Hic Saturnus qui in Italia latuit, ab eius latebra eadem Italia Latium appellata eſt. Ipſe enim adhuc rudes populos domos ædificare, terras colere, plantare vineas docuit, atq; humanis moribus viuere: cum antea ſemiferæ glandium tantummodo alimentis vitam ſuſtentarent, & aut in ſpeluncis, aut frondibus, virgultisq; contextis caſulis habitarent. Ipſe etiam eis nummos æreos primus inſtituit. Pro quibus meritis ab indocili ruſtica multitudine Deus appellatus eſt.

III. *Picus.* Poſt hæc Picus filius eius, qui fabuloſè in auem ſui nominis dicitur eſſe mutatus.

IIII. *Faunus.* Poſt hæc filius eius Faunus pater Latini: cuius Latini mater Carmentis Nicoſtrata creditur Latinas literas repperiſſe, regnante eodem Latino, qui Latinam linguam correxit, & Latinos de ſuo nomine appellauit. Troia à Græcis capta eſt anno cj. Romani regni: ante primam quoq; olympiadem annis ccccvj. ante Romam verò conditam annis cccciiij. Capta autem Troia Aeneas Veneris & Anchiſæ filius ad Italiam venit: & anno tertio poſt Troiæ excidium cum Turno Dauni Tuſcorum regis filio dimicans, eum interemit: eiusq; ſponſam Lauiniam ſupradicti Latini regis filiam in coniugium accepit, de cuius etiam nomine Lauinium oppidum quod ſtruxerat, appellauit. Anno ab imperio Nini, dccclxx. raptam fuiſſe Helenam, coniurationemq; factam aduerſus Troiam ferunt. Hinc decennalis obſidio, famoſumq; ſequitur Troiæ excidium.

V. *Aeneas.* Hinc Romanorum gens duxit originem ab Aenea profugo, & vt ipſe Virgilius adulatur (viro forti) ab alijs verò traditur, patriæ proditore ac necromantico, vtpote qui etiam vxorem ſuam Dijs ſuis immolauerit. Regnauit autem Aeneas tribus annis apud Latinos.

VI. *Aſcanius.* Quo vita decedente ſecundum quoſdam per fulminis ictum regnum accepit Aſcanius, qui & Iulus eiuſdem Aeneæ filius, quem apud Troiam ex Creuſa coniuge ſua, filia Priami regis genuerat, & ſecum in Italiam veniens adduxerat. Qui Aſcanius derelicto nouercæ ſuæ regno Albam longam condidit, & Deos penates

ſui

ſui patris Aeneæ ex Lauinio in eandem Albam tranſtulit, ſed ſimulacra eadem La-
uinium ſponte redierunt. Rurſum traducta in eandem Albam longam iterum repe
VII. tiuere antiquiora delubra. Aſcanius genuit Iulum filium, à quo omnis familia Iulio-
Syluius. rum orta eſt. Cum autem triginta & octo annis regnaſſet Aſcanius, moriēs Syluiū
VIII. poſthumum fratrem ſuum, filium Lauiniæ nouercæ ſuæ & Aeneæ patris ſui quem
Aeneas Syl. ipſe Aſcanius ſumma pietate educauerat, regni reliquit hæredem, pro eo quòd Iu-
IX. lus filius ſuus adhuc paruulus ad regnandum non eſſet idoneus.
Latinus Syluius. Syluius igitur poſthumus regnauit annos viginti nouem. Qui poſthumus inde
X. dictus eſt, quia poſt mortem vel humationem patris eſt natus: Syluius verò, quia ru
Alba Syl. ri fuerat educatus. A quo eodem Syluio omnes reges Albanorum Syluij vocati
ſunt.
XI. *Aegyptus* Poſt quem regnauit Aeneas Syluius, annos xxxi. Deinde Latinus Syluius regna
Syluius. uit annos l. quo etiam tempore apud Hebręos Dauid regnauit. Poſt cuius obitum
XII. Alba Syluius Albam ſuſcepit annis triginta nouem.
Capis Syl. Poſt hæc Aegyptus Syluius ſiue Atis eius filius annos xxiiij.
XIII. Deinde Capis Syluius, ſcilicet ſuperioris filius regnauit annis xxviij. qui Capuā
Carpentus in Campania condidit.
Syluius. Item Carpentus Syluius Capis filius annis xiij.
XIIII. Poſt quem Tyberinus Carpenti filius annos viij. Ab huius nomine Tyberis flu-
Tyberinus uius ſic dictus eſt, qui antea Albula vocabatur, quia idem Tyberinus in eundem flu
Syluius. uium decidēs, extinctus eſt. Succeſsit huic Agryppa Syluius, & regnauit annos xl.
XV. cuius temporibus Homerus fuiſſe in Græcia perhibetur.
Agryppa Syluius. Dein Aremulus Syluius Agryppæ ſuperioris regis filius regnauit annis xix. Iſte
præſidium Albanorum inter montes, vbi nūc Roma eſt, poſuit: qui ob impietatem
XVI. fulmine ictus interijt.
Aremulus Syluius. Poſt hunc regnauit Auentinus Syluius annos xxxvij. qui fuit Aremuli ſuperio-
XVII. ris regis filius, quiq; in eo monte qui nunc pars vrbis eſt, mortuus ac ſepultus, æter-
Auentinus num vocabulum loco dedit.
Syl. Succeſſor eius extitit Procas Syluius, eiuſdem Auentini filius, qui regnauit an-
XVIII. nos viginti tres. Quo regnante Fidon Argiuus, menſuram & pondus reperit, cum
Procas Syl- apud Hebræos Ozias ſiue Azarias in Iudæa & Hieruſalem regnaret. Et dum Pro-
uius. cas obiſſet, teſtamentum ſuum duobus filijs ſuis, Amulio & Numitori reliquit, vt v-
Ozias. nus pecuniam protinus, alter regnum ſuſciperet. Amulius verò fratri ſuo Numito-
ri electionem dedit, vt quod deſideraret, acciperet. Numitor autem pecuniam ac-
XIX. cepit: Amulius verò regnū obtinuit. In quo regnauit annos quadraginta quatuor:
Amulius & dum regnaret, deos conſuluit. Reſponſumq; eſt ei, quia ab ſtirpe fratris ſui occi-
Syl. dendus eſſet. Vnde mox eundem fratrem ſuum de regno expulit. Numitor autem
abiens in agro ſuo vixit. Erant autem ei duo liberi Sergeſtus & Rhea, quæ & Ilia di
cta eſt. Metuens verò rex Amulius reſpōſum, Sergeſtum ad venationem ſecum du-
xit, & eum in ſylua occidit. Rheā verò quę & Ilia, adimendi partus gratia ad virginē
veſtalem elegit. Quæ cum vij. patrui ſui anno geminos edidiſſet infantes, iuxta le-
gem in terram viua defoſſa eſt. Verùm paruulos prope ripam Tyberis expoſitos,
Fauſtulus regij paſtor armenti ad Acciam Laurentiam vxorem ſuam detulit, quæ
ob pulchritudinem & rapacitatem corporis ſui quæſtuoſi, Lupa à vicinis appella-
batur. Vnde & ad noſtram vſq; memoriam meretrices ob eandem cauſam lupæ,
cellulæ earum lupanaria dicuntur. Propter quod & ipſi gemini fratres, id eſt Ro-
mulus & Remus à lupa nutriti dicuntur. Qui ijdem pueri cum adoleuiſſent colle-
cta paſtorum & latronum manu, interfecto apud Albam Amulio, auum ſuum Nu
XX. mitorem in regnum reſtituunt. Romanum igitur imperium, quo neq; ab exordio
Numitor vllum ferè minus, neq; incrementis toto orbe amplius humana poteſt memoria re-
Syl. cordari, à Romulo exordium habet, qui Rheæ Syluię veſtalis virginis, vt præmiſſū
eſt, filius, & quantum putatur cum Remo fratre vno partu eſt editus.
Is cum inter paſtores latrocinaretur, natus circiter xviij. annos, vrbem exiguam

in Palatino monte conſtituit x. Kalend. Maij, olympiadis ſextæ, anno quadringenteſimo xix. poſt Troiæ excidium, ſiue vt placet Oroſio, cccciiij.

Eo tempore in Iudęa & Hieruſalem regnauit Achaz, ad quem Iſaias virginem parituram prophetauit. Condita ergo ciuitate, quam ex nomine ſuo Romam vocauit, à qua & Romanis nomen inditum eſt, & condito mox templo, quod Aſylum appellauit, pollicitus eſt cunctis ad eum confugientibus, impunitatem totius commiſsi ſui. Quam ob cauſam multitudinem finitimarum gentium, qui aliquam apud ciues ſuos offenſam contraxerant, ad ſe confugientem in ciuitatem recepit, vnde & Aſylum dixit, quod interpretatur domus refugij. Latinos deniq; Tuſcoſq; paſtores & trāſmarinos Phryges qui ſub Aenea, Arcades qui ſub Euādro duce confluxerāt, & cum his, vt Saluſtius ait, Aborigines, quaſi ex diuerſis elementis in vnum congregans corpus, populum Romanum effecit, centumq; ex ſenioribus elegit, quorum conſilio omnia ageret, quos propter ſenectutem patres, ob ſimilitudinem curæ, curios ſiue curules nominauit. Mille etiam pugnatores elegit, quos ab eodem numero Millenarios vel milites appellauit. Tum cum vxores ipſe & populus ſuus non haberet, inuitauit ad ſpectaculum ludorum vicinas vrbi Romæ nationes, atq; earū virgines rapuit, anno ab Vrbe condita quarto. Tunc virginum pulcherrima cūctorum acclamatione rapientium Talaſſo duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum ſolennitatibus, Talaſſo vulgus clamitat, quòd ſcilicet talis nupta ſit, quę Talaſſum habere mereatur. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Centinenſes vicit: vicit etiam Antemnates, Cruſtumios, Sabinos, Fidenates, Veientes: hæc omnia oppida vrbem cingunt. Tunc etiam Tarpeia virgo Sabinorum clypeis obruta eſt, in quo etiam monte Capitolium poſtea conſtructum eſt. Pepigere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias rapuerāt, amicitias, adeò ut Sabinorum rex Titus Tatius ſenex pariter cum Romulo regnaret. Quem Romulus mox ut in ſocietatē regni aſſumpſit, occidit: Sabini verò & Romani vnus populus efficiuntur. Tādem ad firmandam coniunctionem & amicitiam inter ſe, Romani nomina Sabinorum ſuis præponebant nominibus, & inuicem Sabini Romanorum, & ex illo conſuetudo obtinuit, ut nemo Romanus ſit abſq; pręnomine. Propter hanc etiam ſocietatē, cum Sabinorum more Romulus haſtam longam ferret, quæ eorum lingua curis uel quiris appellatur, Quirinus eſt dictus. Romani verò ſiue à curibus, id eſt haſtis longis, ſiue à Quirino Quirites nominari cœperūt. Remus deniq; à Fabio duce Romuli fratris ſui eiuſdem vt fertur voluntate raſtro paſtorali extinctus eſt. Cauſa autem interitus eius hæc fuit, quòd ad tutelam nouæ vrbis vallum tranſiſſe increpauerat, eiuſq; anguſtias ſolarij tranſilierat. Cum Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis viribus agitatum, Ceninenſium captum ac dirutum oppidum. Aſſumptis ſemel armis nūquam quies, quippe quibus egeſtas turpis atq; obſcœna fames domi timerentur, ſi vnquam paci acquieuiſſent. Romulus verò cum vij. Kal. Auguſtas abierat apud paludem Capreæ, ibiq; fulmine ictus nuſquam comparuiſſet, anno regni ſui triceſimo nono ad deos tranſiſſe creditus, Quirini nomine conſecratus eſt.

Talaſſus carmē nuptiale, ita dictū à uoce, quē admodum Græci uoce Hymen utuntur.

Quīris lingua Sabinorum haſta. Alij à Græco κύριον, Quirinum dicunt.

II. *Numa.* POſt hunc Numa Pompilius rex creatus eſt. Quo regnante Clacus Chius, primus ferri gemini, vel diuiſi inter ſe glutinum excogitauit. Hic Numa Ezechia apud Hebræos regnante Romanis, qui ex conſuetudine præliorum quaſi latrones & ſemibarbari viuebant, cultum deorum & morem ſacrificij & leges inſtituit, & infinita templa conſtruxit.

III. *Tullius.* Huic ſucceſsit Tullius Hoſtilius, qui primus Romanorum purpura & faſcibus vſus eſt. Hic etiam vrbem ampliauit, adiecto Celio monte: & cum xxxij. annis regnaſſet, fulmine ictus cum domo ſua arſit. Huius temporibus Byzantium ciuitas condita, quæ poſtea Conſtantinopolis eſt appellata.

Byzantium condita.

IIII. *Ancus.* Huic ſucceſsit Ancus, qui Auentinum montem ciuitati adiecit, & Ianiculum & Oſtiam ciuitatem ſupra mare, xvj. miliario ab vrbe Roma condidit.

V. *Priſcus.* Poſt hunc Priſcus Tarquinius regnauit. Hic numerum ſenatorum duplicauit,

Circum

Circum Romæ ædificauit, ludos Romanos inſtituit, Romam murauit, capitolium ædificauit vel inchoauit. Sub eodem Maſsilia cōdita eſt, & Hieruſalem à Nabuchodonoſor rege ſubuerſa eſt.

Poſt illū Seruius Tullius. Huic in Tarquinij Priſci regia dormienti, caput ardere viſum eſt. Quod prodigium cum Tanaquil vxor eiuſdem Tarquinij vidiſſet, eum inter proprios liberos educauit. Pro qua re ad regnū peruenit. Hic foſſas circa muros duxit, hic omniū primus cenſum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eodem Claudia v. virgo veſtalis pro crimine ſtupri accuſata eſt. At ſe purgare dedignans humaniter vadum Tyberis adijt, nauim aſcendit, ligauitque proram zona, & ait: Si virgo ſum, ſequere me. Moxq; ſecuta nauis, ingreſſaq; Romam eſt. VI. *Seruius Tullius.*

Lucius dehinc Tarquinius Superbus ſeptimus rex atq; vltimus inuaſit imperiū. Quo tempore ad relaxationem Cyri regis Perſarum reuerſi ſunt Hieroſolymam Iudæi xlij. milia quadringenti. Iſte Tarquinius primus excogitauit vincula, taureas, fuſtes, lathomias, carceres, compedes, catenas, exilia, metalla. Templum Ioui in Capitolio ædificauit. Poſtea Ardeam oppugnans in xviij. miliario ab vrbe Roma poſitam ciuitatem, imperium perdidit. Nam cum filius eius Sextus Tarquinius nocte quadam armatus, nobiliſsimam & caſtiſsimam Lucretiam, Lucretij Tricipitrini filiam, Collatini Tarquinij vxorem per vim ſtupraſſet, eadem Lucretia de illata ſibi iniuria maritum, patremq;, & Brutum auunculum ſuum, cæterosq; amicos è caſtris aſciuit, vimq; quam oppreſſa pertulerat, flens ac pudibunda conqueſta eſt. Conſolantibus illis eam & dicentib. non nocere ad corruptionem pudicitiæ illatam violentiam, non enim animum honeſtum, ſed corpus fuiſſe corruptum, nulla ait impudica exin Lucretiæ ſe defendat exemplo. Tum ferrum quod veſte celabat, ſubitò viſceribus immerſit. Propter quam cauſam Lucretius parens eius, & Tarquinius vir eius, & Brutus auunculus eius, populum concitauerunt, & Tarquinio imperium ademerūt. Mox exercitus, qui ciuitatem Ardeam cum ipſo rege oppugnabat, reliquit eum, veniensq; ad vrbem Romam, rex portis clauſis excluſus eſt. Cumq; imperaſſet Tarquinius xxxv. annis, cum vxore & filijs ſuis fugit. Ita Romæ regnatum eſt per vij. reges annis ccxliij. cum adhuc Roma vbi plurimū poſsedit, vix vſq; ad quintum decimum miliarium poſsideret. VII. *Tarquinius.*

Sub eodem Tarquinio caſtiſsima Iudith Holofernem peremit. His etiam temporibus Pythagoras philoſophus claruit: qui Samo oriundus, Crotone deguit, nouiſſimè Metapontum adijt, ibiq; ſepultus eſt. Sicq; finitum eſt regium nomen in iſto. Deniq; expulſis regib. vel quod adhuc maius eſt, abiurato etiam regio nomine, Romani pro regibus Conſules creauerunt, ſcilicet binos fecerunt in annum vnum. Binos quidem conſules pro vno rege, hac de cauſa, vt ſi alter malè vellet cōtra Rempublicam, alter eum coerceret: in annum tantùm vnum ideo, ne per diuturnitatem poteſtatis inſoleſcerent, ſed ciuiles ſemper eſſent qui ſe poſt annum priuandos præſcirent.

Regibus igitur expulſis, fuerunt primo anno conſules Lucius Iunius Brutus auunculus Lucretiæ præfatæ, qui maximè egerat, vt Tarquinius Superbus pelleretur, & Tarquinius Collatinus maritus eiuſdem Lucretiæ: ſed Tarquinio Collatino dignitas conſularis mox ablata eſt. Placuit enim omni Romano populo, ne quiſquam in vrbe remaneret, qui Tarquinius vocaretur, & hoc propter inſatiabile odium, quod habuerunt in Superbum Tarquinium. Quo Tarquinio Collatino priuato & expulſo, Lucius Valerius Publicola, in ipſius loco factus eſt conſul. Brutus verò conſul, & Aruns filius Tarquinij Superbi in bello quod idem Tarquinius commouit contra Romanos dimicans, vti in regnum reſtitueretur, inuicem ſe occiderunt. Quem Brutum Romanæ matronæ defenſorem pudicitiæ ſuæ per annū quaſi communem patrem luxerunt.

Secundo quoq; anno iterum Tarquinius vt reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, adiutus à Porſenna rege Tuſciæ, tribusq; annis cōtinuis trepidam vr-

bem terruit, concluſit, obſedit. Tunc Mutius Sceuola Romanus ſenator exijt ad feriendum Porſennam regem, & deſcendens in caſtra eiuſdem regis ſubregulum eius ſtipendia diuidentem habitu purpurato indutum, occidit, regem eum arbitratus. Captusq́ illico locutus eſt cur veniſſet. Deniq́ dexteram quæ errauerat, igni qui in ara erat, vrendam ſuppoſuit. Tunc hoſtes, tum eius audacia in hoſtem, tum eius conſtantia ad vindicandum in ſeipſum, multum deterriti ſunt. Quid? niſi Mutius feciſſet, vel niſi virgo Chlœlia, quæ obſes fuerat Porſennæ regi data ruptis vinculis vigiles fefellerit, & conſcenſo equo per Tyberim mirabili tranſnatatu, & virili audacia Romam redierit, & ciues audacia permouiſſet, Romani compulſi forent aut perpeti captiuitatem hoſte inſiſtente ſuperati, aut ſeruituti recepto rege ſubiecti. Vnde & eidem Chlœlię, quòd equeſtre fecerat, equeſtris ſtatua ex rogatu regis Porſennæ decreto & conſulto ſenatus data eſt.

Quinto anno poſt reges exactos Lucius Valerius ille Bruti collega, & quater cōſul fataliter mortuus eſt adeò pauper, vt collectis à populo nummis, ſumptum vix habuerit ſepulturæ. Quē matronæ Romanæ ſecutæ, Brutum per annum luxerunt.

Nono anno poſt reges exactos, noua Romæ dignitas creata eſt, quæ Dictatura appellatur, maior quàm conſulatus: & magiſter equitum, qui Dictatori obſequeretur. Et primus Dictator Romæ fuit Marcus Valerius: primus magiſter equitū, Spurius Caſsius. Octauo decimo anno poſtquam reges exacti ſunt, trecenti ſex Fabij viri clariſsimi, Romani ſtatus lumina à Veientibus Romanorum hoſtibus per inſidias circumuenti, ad Cremeram fluuium omnes trucidati ſunt, vno tantùm ad renunciandum cladem reſeruato, qui propter puerilem ætatem duci non poterat ad pugnam.

Eodem tempore Pompilia virgo veſtalis ob crimen ſtupri viua defoſſa eſt.

Anno poſt conditam Vrbem ducenteſimo ſexageſimo ſecundo, Aequi Volſciq́ Minutium Romanum conſulem prælio ſuperatum & fugatum, in Algido monte, qui ab vrbe xij. fermè militaria abeſt, fame ferroq́ cinxerūt. Actumq́ infeliciter foret, niſi Quintius Cincinnatus præcipuus ille dictator artatam obſidionem oppreſſo hoſte ſoluiſſet. Qui repertus in rure quatuor iugerum agrum poſsidens, manib. ſuis colebat. Is cum in opere & arans eſſet inuentus, ſudore deterſo, ab aratro accerſitus ad faſces, togam prætextatam accepit. Mox ſumpto honore, inſtructoq́ exercitu, cæſis hoſtibus victor effectus, liberauit cōſulem & exercitum, iugumq́ boum equis impoſuit, victoriamq́ quaſi ſtiuam tenens, ſubiugatos hoſtes præ ſe primus egit.

Anno ab Vrbe condita ccclv. Veientani rebellarunt. Contra quos Furius Camillus dictator miſſus, primùm cos acie vicit: mox & ciuitatem eorum obſidens diu, clam tandem cuniculis cepit: inuentamq́ ibi ſtatuam Iunonis monetæ, iuſsit Romam transferri. Tunc vnus è militibus per iocum interrogauit ſimulacbrum, an vellet ire Romam? Reſpōdit: Volo. Sequitur dehinc irruptio Gallorum Senonum in vrbem, & eiuſdem vrbis incendium duce Brenno cum exercitu copioſo nimis & robuſto. Hos irruentes Fabius conſul cum exercitu excepit, nec tamen obſtitit, imò hoſtilis ille impetus Romanos quaſi aridam ſegetem ſuccidit, ſtrauit, & tranſiuit. Teſtatur hanc cladem fluuius Alia, ſicut Cremera Fabiorum. Non enim facilè aliquis ſimilem ruinam Romanę militiæ recenſeret, etſi Roma inſuper incenſa non foret. Patentem igitur vrbem Galli Senones penetrant, trucidant omnes, perimūt in ſuis ſedibus ſenatores, eosq́ incendio domorum concrematos, lapſu culminum ſuorum ſepeliunt vniuerſos. Reliquam autem iuuentutem, quam conſtat vix mille hominum tunc fuiſſe, in arce Capitolini montis latitantem obſidione concludunt, ibiq́ infelices reliquias fame, peſte, deſperatione & formidine terunt. Captumq́ illico Capitolium fuiſſet, tuſi clamore anſeris excitatus Manlius reſtitiſſet. Qui dum diu eos obſiderent, & iam Romani fame laborarent, fragmentis panum pro lapidibus Gallos iecerūt. Quamobrem accepto auro mille librarum, ne Capitolium obſiderent, receſſerūt. Sed ſecutus eos Camillus ita cecīdit, vt & aurum quod eiſdem datum

Alia flumen xi. lapide ab urbe diſtans in uia Tiburtina.

datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria ſigna reuocaret. Ita victor Vrbem ingreſſus, appellatus eſt ſecundus Romulus, quaſi & ipſe patriæ conditor. Circa hæc tempora Heſter hiſtoria putatur ſcripta. Plato quoq; philoſophus his fuiſſe temporibus perhibetur.

Eodem anno ſæuiſsimo terræmotu Achaia vniuerſa concuſſa eſt, & duæ ciuitates, id eſt, Bura & Helice, abruptis locis deuoratæ.

Anno ab Vrbe condita trecenteſimo octogeſimo quarto, ingēs vniuerſam Romam peſtilentia corrupit: ſequentiq; anno ſecutum eſt triſte ſatis prodigium. Siquidem in medio vrbis foro terra diſsiluit, vaſtoq; præruptu hiantia ſubito inferna patuerunt. Quod ſpectaculum dum diutius ita maneret, cunctiſq; terrorem nimiū inferret, tandem interpretātibus auruſpicibus, claudi barathrum poſſe, ſi eò qui eſſet Romæ precioſiſsimus iuuenis voluntarie immitteretur. Diu iactatis inaniter monilibus matronarum, Marcus Curtius eques Romanus domo clarus, militię inſignibus ſumptis, cum equo ſe in id barathrum præcipitauit, ſicq; cō cluſum eſt. Tūc poſt eum ſacrificantes, in eundem locum iecere fruges. Mox terra in naturam ſuam rediјt.

Anno ab Vrbe condita ccclxxxviij. iterum terribilis Gallorum inundatio Romanos terminos inuadens, iuxta Anienem fluuium conſedit. Vbi Titus Manlius iuuenis nobiliſsimus de ſenatoribus quendam Gallū ad ſingulare ſe certamen prouocantem aggreſſus, occidit, & ſublato ab eius collo torque aureo, colloq; ſuo impoſito, in perpetuum Torquati & ſibi & poſteris nomen accepit.

Nec diu poſt hæc Romanis iterum contra eos bellantibus, quidam ex eiſdem Gallis vnum aliquem ex Romanis qui eſſet optimus, prouocauit. Huic ſe Marcus Valerius tribunus militum obtulit. Et cum proceſsiſſet armatus, coruus ei ſupra dextrum brachium ſedit. Mox commiſſa aduerſus Gallum pugna, idem coruus alis & vnguibus Galli oculos verberauit, ne in rectum poſſet aſpicere. Ita à tribuno Valerio interfectus, non ſolùm ei victoriam, ſed & nomen dedit. Nam poſtea idem Valerius ab illo euentu, Coruus dictus eſt, & omnes ſucceſſores ſui Coruini.

Anno ab Vrbe condita ccccix. ſtatuæ conſulibus ob meritum victoriæ in roſtris poſitæ ſunt. Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita eſt.

Anno poſt hæc ſequente Minutia virgo veſtalis ob admiſſum inceſtum damnata, viua obruta eſt in campo, qui nunc Sceleratus vocatur. Paruo exin tempore trecentæ octoginta matronæ Romanæ proditæ ſunt à quadam puella, atq; conuictæ, rabie & amore ſcelerum tantùm accenſæ, cateruatim populum veneficijs ſuis necaſſe, ac ſi de peſtilenti aere crederentur tam ſubitò tamq; latè mori: atq; eadem venena quæ coxerant, bibere compulſæ, conſumptæ ſunt.

Hæc de regibus vſq; ad Alexandrum Magnum regem Macedonum, & vſque ad incrementum Romanæ poteſtatis, hìc dicta ſufficiant. Multa quidem in libris regnorum, & in Paralipomenon, & Eſdræ, & Prophetarum, & alijs Sacræ ſcripturæ, de regibus Aſſyriorum, Perſarum & Medorum, & alijs quibuſdam regibus ſcripta ſunt: quoniam hi populum Iſraeliticum aut afflixerunt, aut gratia & libertate honorauerunt. Ab hinc itaq; deſcribuntur reges quatuor regnorum, quæ poſt Alexandrum præfatum orta ſunt, qui ſolus monarchiam mundi præter Italiam, in xij. annis ſubiugauerat, ſicut in hiſtoria ipſius plenè deſcribitur. Ponūtur itaq; primùm in deſcriptione reges & tempora ipſorum, & geſta quædam fortè breuiter annotātur, poſtmodum ſubiectis hiſtorijs eorundem. Secundò poſt hæc ſubijcitur hiſtoria Romana, eo ordine, quo hactenus eſt deſcripta, in quantum competit huic breuitati, ſecundum tempora regum præſcriptorum. His interponitur hiſtoria Iudęorum ex hoc tempore, quę in Sacris ſcripturis non eſt expreſſa.

*Hic impreſſum Vrſpergenſis Exemplar pollicebatur Alexãdri Magni hiſtoriam alibi, ſed nõ præ-
ſtitit. In duobus ſcriptis exemplaribus: Exceptum de uita Alexandri Magni: item de mirabilibus A-
lexandri Magni, habebatur, quod planè erat tale, ut nemo ſine riſu legiſſet. Igitur nolui contamina-
ri hanc utilem hiſtoriam hoc ψευδεπιγράφῳ. Qui Alexandri Philippo Macedone nati & uitam &
geſta legere uelit, habet innumerabiles penè, qui poſteritati tradiderunt, Græcos & Latinos, Arria-
num, Plutarchum, Iuſtinum, Quintum Curtium, & alios. Veruntamen ne quid deeſſet
Lectori, ex Raph. Volaterrano libuit Epitomen uitæ Alexandri
Magni hic ſubijcere.*

ALEXANDRI Philippo Macedone nati, & vitam & geſta, & innu-
merabiles penè Græci poſteritati tradidere: è quibus Clitarchus, Poly-
cratus, Oneſicritus, Antigenes, Iſtrus, Ariſtobulus, Chares, Hecateus, E-
ritreus, Philippus Chalcidenſis, Duris Samius, Ptolemæus, Anticlides,
Philo Thebanus, Philippus, Hyſãgelus, Antiſthenes, Menęchmus Sicyonius, Nym
phis Heracleotes, Potamon Mityleneus, Sotericus, Aſites, Arrianus, Plutarchus:
è noſtris verò Quintus Curtius. Ego autem epitome breui percurram. Igitur na-
tum ſcribit Plutarchus viij. Idus Aprilis. Ab eo autem qui in Latinum illum conuer
tit, circa Idus Auguſti ſcribitur: quod ſanè cuius ſit error, neſcio. Aetatis & diſcipli-
næ rectores, Leonidam Olympiadis matris neceſſarium, & Lyſimachum Halicar-
naſſeum habuit. Deinde Ariſtotelem præceptorem, à quo eruditus fuit, perſeuerã-
ter amauit, ſcientiaq; phyſicæ delectatus, quandoq; ad eum per literas queſtus eſt,
quòd libros eam diſciplinam continentes, vulgò ediderit. At ille reſpondit, editos
quidem, ſed tanquam non editos ob eorum obſcuritatem fore. Annum agens xvj.
à patre profecto in obſidionem Byzantij, ad regni curam dimiſſus domi eſt: poſt
eius verò mortem annos xx. natus imperium iniens, primam in Thębas expeditio-
nem fecit, eaſq; bello ſuperatas euertit. Cum Athenienſibus pacem fecit, quanquã
Thebarum caſum moleſtè ferentibus. Ad Iſthmon venienti omnes obuiam præter
Diogenem Cynicum venere: miratus Alexander ad eum in ſole apricantem venit,
rogans ſi quid opus: at ille, vt paulum, inquit, à ſole abſis. Alexander deinde ad ſuos
verſus, ſe Diogenem eſſe velle dixit, ſi Alexander non eſſet. Cupidus igitur latè im-
perandi, patrimonium omne inter amicos diuiſit, Antipatro domi relicto, in Helle-
ſpontumq; primò traiecit, ac Ilium peruenit, vbi animaduerſo Achillis ſepulchro,
felicem appellauit, cui præco laudum Homerus contigiſſet. Deinde contra Da-
reum profectus ad Granium flumen, quod Aſiæ porta ſit quædam, præfecti regis
occurrentes, pugnam conſerunt, vbi victor traditur fuiſſe cæſis Barbarorum vigin-
ti milibus, ex Macedonibus triginta quatuor tantùm. Deinde ad maritimam oram
deſcendens, Pamphyliæ, Ciliciæ, Phœniciæq; regiones: deinde Paphlagones,
Cappadoceſq; ſubegit. In tranſitu Cydni fluuij frigidiſsimi morbo correptus, bel-
lo ſuperſedit: verùm paulo pòſt à Philippo medico curatus in caſtra venit, atq; rur-
ſus cum Dareo qui ſexcẽta hominum milia armauerat, in prælium deſcendit: quem
demum ſuperauit cæſis hoſtium vndecim milibus, caſtris inſuper potitus: regem
fugientem per quinq; ſtadia inſectatus eſt: vxorem, filiaſq; captiuas ad ſe perdu-
ctas, honorificè ac pudicè habuit. Ab hac igitur in littore quoq; Aegypti, loci a-
mœnitate delectatus, Alexandriam vrbem condendam mandauit. Ipſe ad Iouem
Ammonem per loca vaſta ſolitudine poſt Cambyſem ſecundus acceſsit. Hic mul-
ta milia è ſuis obruta arenarum vi auſtro perflãte fuere, vbi verò templum attigit, à
ſacerdote perſuaſus, Iouis filium ſe putauit. Poſtremò, tertiò Dareum vires redin-
tegrãtem petens vicit, atq; omnino profligatum vnà cum regno ſuſtulit Perſarum.
Hinc Babylonios cum tota regione ſubegit: mox Dareum perſecuturus audiuit à
Beſſo illius familiari, eum captum à ſuis, atq; interfectum, quem regijs interfectum
veſtibus, matri eius tumulandum remiſit, Beſſum verò interfectorem ſupplicio af-
fecit. Dareus autem moriens, deos precabatur, vti Alexandrum ſecundarent, quem
hoſtem clemẽtiorem quàm ſuos inueniſset. Deinde in Parthum mouens ſuperato
Orexarte fluuio (hic enim Rha eſt, quem Alexãder Tanaim alterum putauit) Scy-
thas

thas laceſsiuit:vlterius fluxu ventris correptus inſequi deſtitit. In his locis occurrẽ-
tem habuit Thaleſtrem Amazonum reginam,teſte Iuſtino,xxxv.dierum itinere cõ
fecto,quæ ex ipſo prægnans dicitur diſceſsiſſe. In Indiam poſtremò profectus,ſuos
exhortatus eſt,ne animo deficerent: parui temporis laborem Macedonibus orbis
imperium,ac perpetuam gloriam pariturum,vbi primùm Taxilem regem obuium
cum muneribus habuit:ſuperatoq́ Idaſpe fluuio,Porum alterum regem occurren-
tem cum maximo exercitu vicit,quem in prelio victum ac captum dimiſit vti prius
liberum. Erat Porus quatuor cubitis & palmo procerus,in quo prælio Bucephalũ
amiſit:in cuius honorem ſupra Idaſpem Bucephaliam vrbem condidit. In ea ſanè
regione cum multis collocutus gymnoſophiſtis dicitur. Inter quos Calanus nomi-
ne eum ſecutus, ſeſe viuum conſtructa pyra comburi iuſsit. Alexander deinde de-
xtrum Indiæ latus adnauigari perquiriq́ iuſsit,claſsi Oneſicrito præfecto,ac Near-
cho duce conſtitutis,ipſe per Mediterraneam remigrans, cùm alui dolore vexare-
tur,Babylonem repetijt:ibiq́ febri correptus exceſsit,nullo veneni ſigno, anno æ-
tatis xxxiij. & à Ptolemæo Alexandriam regia funeris pompa delatus. Fuit vini aui-
dus,adeò,vt per ebrietatem præcipuos amicos interfecerit. Clitum qui in menſa
Philippum Alexandro prætulit,Philotam & Parmenionem,inſidiarum ſuſpicione
necari iuſsit: Caliſthenem philoſophum Ariſtotelis propinquum,quem inter cla-
riſsimos habuerat, deinde in Hermolai coniuratione ſuſpectum, quodq́ adoran-
dum Alexandrum eſſe negaret, miſerè adfectum cæſim necauit. Caſtitate alioquin
tanta,vt præter vxorem & Berſanen è Damaſco viduam, ac regiam mulierem, nul-
lam aliam complexus fuerit. Rhoxanem vxorem Oxiartis regis filiam, non prius
attigit, quàm perfectis ex ordine ſponſalibus ſolennibus:ſed & Ariſtobulus de ip-
ſius ebrietate ſcribit omnia ſalſa eſſe: verùm quia inter bibendum valde loquere-
tur,eam contraxerit famam. Cibi etiam parciſsimum fuiſſe, quòd prandij condi-
mentum,nocturnum iter ſolebat appellare: cœnæ, frugi ac breue prandium. In re-
bus obeundis ſumma alioquin diligentia,nullam amittendo occaſionem, declarãt
maximæ res breui tempore geſtæ. Manè ante omnia ſacrificabat. Si quando vaca-
ret,aut venationi,aut lectioni ſe tradebat,præſertim Homeri,quem etiã nocte pul-
uillo ſubijcere ſolebat. Interdum conuiuijs animum exhilarabat, vt poſt Dareum
victum quiſq́ ſuorum amicas ad epulas inuitauit, inter quas Thais fuit Athenien-
ſis genere,quam poſtea Ptolemæus magnopere adamauit. Hæc cum in cœna ro-
gaſſet Alexandrum,vt Perſarum regiam,quia patriam ſuam incenderant, cremaret
ſtatim mandauit. Puerorum inſuper abſtinentiſsimus omnino, quorum triginta
millia ad diſciplinam militarem erudiendorum nutriri mandauit: quin & quen-
dam pollicentem ſepulchrum ei empturum puerum, acriter obiurgauit, ſolebatq́
dicere,coitum ac ſomnium duo maxima mortalitatis eſſe ſigna.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno ab vrbe Roma condita CCCCII. qui eſt Alexandri Magni quin-
tus, Alexander rex Epirotarum, huius Magni Alexandri auunculus, tra-
iectis in Italiam copijs, cum bellum Romanis inferre pararet, à Samniti-
bus qui Lucanis ſuffragabantur, maximo bello in Lucania victus & occi-
ſus eſt. Poſt hæc Romani iam potentes eſſe cœperunt, bellumq́ in centeſimo & o-
ctogeſimo ferè miliario ab Vrbe cum Samnitibus,Papyrio dictatore geſſerunt. V-
bi Fabius Maximus magiſter equitum abſente Papyrio feliciſsimè dimicauit,& vi-
ginti millia Samnitum deleuit. Poſtea Samnites circumſpectiori cura, inſtructo e-
xercitu,apud Caudinas furculas anguſtijs locorum armiſq́ concluſos Romanos,
Tito Veturio,& Spurio Poſthumio coſſ. ingenti dedecore vicerunt: quorum dux
Pontius pro magna ſecuritate victoriæ,Herennium patrem ſuum conſuluit,vtrùm
cla uſos occideret,an parceret victis:viuos tamen ſeruare dedecori elegit. Vniuer-
ſum quippe Romanum exercitum turpiter captum,armis veſtimentiſq́ nudatum,
vilioribus veſtimentis tantùm ob verecundiam corporum tegendam conceſsis,

longum ordinem victoriæ agere præcepit, ſexcentisq́ Romanis equitibus in obſidatum acceptis, conſules ignominia oneratos remiſit, ſub tali cõditione pacis, qualis Samnitibus placuit. Sed ſi fidem fœderis Romani ſeruaſſent, aut hodie non eſſent, aut Samnitibus ſubiacuiſſent. Poſteriori ſiquidem anno, iubẽte ſenatu, fidem ſoluunt, eosq́ Papyrio conſule in bellum cogunt. Nec antè cædi, vel cædere deſierunt, quàm victis Samnitibus: captoq́ duce eorum cum ſeptem milibus, iugum eis repoſuerunt. Eo tempore Appius Claudius Cenſor, aquam Claudiam Vrbi induxit, & viam Appiam ſtrauit. Poſt hæc Samnites reparato bello, Quintum Fabium Maximum vicerunt, tribus milibus hominum occiſis. Poſtea cum pater eius Fabius Maximus legatus datus fuiſſet, & Samnites vicit, & plurima ipſorum oppida cepit. Deinde Publius Cornelius Rufinus, & Marcus Curius Dentatus, ambo coſſ. contra Samnites miſsi, ingentibus prælijs eos confecere, ita ruinas ipſas vrbiũ diruentes, vt hodie Samnium, in ipſo Samnio requiratur, nec facilè inueniatur. Tũc bellum cum Samnitibus per quadraginta nouem annos actum ſublatum eſt, neq́ vllus hoſtis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigauerit.

Nec longum pòſt tanta tàmque intolerabilis peſtilentia per triennium Romanam corrupit ciuitatem, vt propter eam quacunque ratione ſedandam, libros Sibyllinos conſuluerint. Quibus videbatur, vt ab Epidauro Aeſculapius exhiberetur. Miſsi ſunt legati ad Græcam vrbem, quos Epidaurij libenter atque humaniter ſuſceperunt. Ibidem ſe legatis ſerpens oſtendit, rarò ab incolis niſi feliciter viſus. Cumq́ per triduum familiariter apparuiſſet, & cunctis ſpectantibus ſubijt in triremem Romanam, & in tabernaculo legati Quintij Virginij collectus quieuit. Legatis Romam redeuntibus, anguis in naui ſemper apparuit. Antium ventum eſt: deſcendit ſerpens ad limen templi Aeſculapij, & triduo inter Myrtos latuit, nec ad ſolitos cibos proceſsit: dehinc ad nauem redijt. Cumq́ ventum eſſet ad Tyberim, enatauit in inſulam, in qua illi templum conſtitutum eſt, & mox ſanitas Romanis eſt data.

HISTORIA IVDAEORVM.

ALEXANDER translato regno Perſarum ad ſe, captis Tyro & Gaza, & Hieruſalem, iratus feſtinans, Iaddum & cæteros ſacerdotes eum honorificè ſuſcipientes, veneratus eſt. Quibus poſt ſacrificium, lecto Daniele, tributum ſeptem annis dimiſit. Quod Iudæis conceſsit, Samaritanis negauit. Decem tribus oratione ſua incluſit. Cui veneno obeũti, quatuor hic annotati ſucceſſerũt in regno.

Alexandriæ.

REGES ALEXANDRIAE.

I. *Ptolemæus Lagi filius. 40.*

POſt Alexandrum, Ptolemæus Lagi filius, regnauit Alexandriæ primus, annis quadraginta, à reſtauratione templi anno centeſimo nonageſimo octauo. Iſte fuit vir prudentiſsimus, ditiſsimus quoque & fortiſsimus, tantæq́ potentiæ, vt Pyrrhum regem Epirotarum regno depulſum, regno reſtitueret, Cyprumq́ ac Phœnicen, multasq́ vrbes, & inſulas ac regiones obtineret: & victo Demetrio, filio Antigoni, Seleuco partem regni ſui, quæ ab Antigono fuerat ablata, reſtitueret. Hic Hieroſolyma & Iudæis dolo ſubactis, multos iterum ex eis in Aegyptum tranſtulit, quos tamen poſtea benignè tractauit. Huius tempo-

Macedoniæ.

REGES MACEDONIAE.

I. *Philippus qui & Aridæus. 7.*

PHilippus, qui & Aridæus, frater Alexandri, regnauit Macedoniæ annis ſeptem, à reſtauratione templi anno centeſimo nonageſimo octauo.

II. *Caſſander. 19.*

Caſſander regnauit Macedoniæ annis 19.

III. *Antigonus & Alexander. 4.*

Antigonus & Alexander, filij Caſſandri regnauerũt in Macedonia annis iiij.

IIII. *Demetrius. 6.*

Demetrius regnauit in Macedonia annis ſex.

RE-

tempore princeps ſacerdotum, Hieroſolymis Onias Iaddi filius fuit: quo mortuo, filius eius Simon, cognomento Iuſtus, principatum obtinuit.

REGNVM ASIAE.

I. *Antigonus. 18.*

POſt Alexandrũ in Aſia primus regnauit Antigonus annis decem & octo.

Cœpit autem regnare ſeptimo annò Ptolemæi regis Alexandriæ, ſiue Aegypti.

II. *Demetrius. 17.*

Poſt hunc Demetrius filius Antigoni, regnauit in Aſia decem & ſeptem annis.

Hic Demetrius ſemetipſum Seleuco tradidit, qui deſtructo regno Aſiæ, ex vtroq; vnum fecit imperium: & in his duobus terminatum eſt regnum Aſiæ minoris: & ſic deinceps erunt tantùm tria regna.

Poſt deſcriptionem iſtorum regum qui prenotati ſunt, ſequitur hiſtoria eorundem.

REGNVM SYRIAE.

REgnum Syriæ & Babyloniæ, & ſuperiorum locorum, naſcitur xiij. anno Ptolemæi regis Aegypti, ſexto verò annò Caſſandri regis Macedonũ, ſeptimo verò anno Antigoni regis Aſię, vbi primus poſt Alexandrum regnauit Seleucus Nicanor annis xxxij. Ex hoc tempore, id eſt, ab initio regni Seleuci, ſupputatur regnum Græcorũ iuxta Hebræam hiſtoriam Machabæorum. Hic capto Demetrio Antigoni filio, regnũ Aſiæ deſtruxit, & ex duobus, id eſt, Aſię & Syriæ, vnum fecit imperium. Vnde & filius eius Antiochus, qui & Sother, poſt eum regnauit in Syria & Aſia: poſt quem regnauit item Antiochus, qui dicebatur Theos. I. *Seleucus Nicanor. 32.* *Antiochus Theos, de quò infrà.*

Has vrbes condidit Seleucus: Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiã, Ediſſam, Beroeam, Pellam. Quarũ Antiochiam xij. anno regni ſui condidit, & metropolim publicę rei ſuę conſtituit.

V *Pyrrhus menſ. 7.* Pyrrhus rex Epiri, corrupto exercitu Demetrij ipſoq; fugato, regnauit Macedonibus menſibus vij.

VI. *Lyſimachus. annis 6.* Poſt quem regnauit Lyſimachus in Macedonia annis vj.

Diuiſio regnorum Alexandri. IGitur poſt mortem Alexandri, cum multi ſibi ſuccederent, obtinuit Ptolemæus Aegyptum: Philippus, qui & Arideus, frater Alexãdri, Macedoniam: Seleucus, qui & Nicanor, Syriam & Babyloniam, & regna Orientis: Antigonus Aſiam, cæteri quippe loca ſibi diſtributa. Sed diuerſas ſortiti prouincias, mutuis ſe bellis conſumpſerunt, & per totum Macedoniæ regnum, hoc eſt, per vniuerſam Aſiam, & plurimam Europæ partem, vel maximam Libyæ, horrendi ſubitò bellorum globi confluxerunt. Cauſa verò & origo bellorum, epiſtola fuit Alexandri regis, qua præcepit omnes exules patrię libertatiq; reſtitui. Potentes autem ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, vltionem meditarentur, à regno Macedonum defecerunt, primumq; Athenienſes contracto triginta millium exercitu, & ducentis nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia obuenerat ſorte, geſſerunt. Poſt hæc bellum inter Antigonum & Perdicam oritur grauiſsimum, multisq; prouincijs & inſulis ob auxilia vel negata vel pręſtita dilaceratis, diu deliberatum eſt, vtrùm in Macedoniam bellum transferretur, an in Aſia gereretur: nouiſsimè Perdica Aegyptum cum exercitu ingenti petijt. Sic Macedonia in duas partes, diſcurrentibus ducibus in ſua viſcera armatur. Ptolemæus Aegypti viribus & Cyrenenſibus copijs inſtructus, occurrere Perdicæ bello parat. Perdica verò cum Ptolemæo acerbiſsimè congreſſus, amiſsis copijs ipſe quoq; interfectus eſt. Olympias verò Alexandri mater, poſt plurimas principum cædes, per Caſſandrum interfecta eſt. Hercules Alexandri filius, cum matre Roxani, in cuſtodia poſitus, cum iam quatuordecim annorum eſſet, ab eõdem Caſſandro interfectus eſt. Antigonus autem cum filio Demetrio congreſſus contra Ptolemæum & Caſſandrum, atq; Lyſimachum, qui Seleuci ſocietate fulti erant, prælio victus eſt:

Ptolemæus iterum cum Demetrio nauali prælio conflixit: & cum omnẽ penè claſſem atq; exercitum perdidiſſet, victus in Aegyptum refugit. Hac victoria elatus Antigonus, regem ſe vnà cum Demetrio filio ſuo appellari iuſsit, cum iam apud Alexandriam & Macedoniam vij. annus regnorum eſſet. Quod exemplum omnes ſecuti, regium ſibi nomen, dignitatemq; ſumpſerunt. Igitur Ptolemæus & Caſſander, cæteriq; alterius factionis duces, cum decipi ſe ab Antigono ſingillatim viderent, per epiſtolas ſe inuicem confirmantes, coeundi in vnum, tempus locumq; cõdicunt, & bellum aduerſus Antigonum communibus viribus inſtruunt. Caſſander finitimorum bellis implicitus, Lyſimachum clariſsimum inter omnes duces, cum ingenti manu, pro ſe ſocijs in auxilium miſit. Seleucus quoq; ex Aſia maiore diſcedẽs nouus Antigono hoſtis acceſsit. Hic itaq; Seleucus plurima per Orientem inter ſocios regni Macedonici bella geſsit, principiò Babyloniam expugnauit, Bactrianos nouis moribus aſſurgentes perdomuit, tranſitum deinde in Indiam fecit, quæ poſt mortem Alexandri velut detracto excuſſoq; ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaq; Ptolemæi ſociorumq; illius copijs, pugna committitur, cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in ea tunc totius penè Macedonici regni vires conciderunt. In ipſo bello Antigonus occiſus eſt. Sed finis huius belli initium fuit alterius. Nam cum victoribus de præda non conueniret, iterum in duas factiones deducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemęus Lyſimacho iungitur. Caſſandro defuncto, filius eius Philippus ſuccedit, ſicq; quaſi ex integro noua Macedoniæ bella naſcuntur. Antigoni filius Demetrius augmento Gręciæ & totius Macedoniæ elatus, in Aſiam tranſire diſponit. Ptolemæus autem & Seleucus, & Lyſimachus, experti priori certamine, quantæ vires eſſent concordiæ, iterum ſocietate pacta, adunatiſq; exercitibus, bellum in Europam transferunt aduerſus Demetrium. His ſe comitem & belli ſocium Pyrrhus rex Epiri iungit, ſperans Demetrium Macedonia poſſe depelli. Nec ſpes fruſtra fuit: quippe corrupto eius exercitu, ipſoq; in fugam acto, regnum Macedoniæ Pyrrhus inuaſit. Lyſimachus autem qui Helleſpontum regebat, poſt interfectionem generis ſui, & necem filij, aſsiduis parricidijs cruentatus, à militibus proprijs deſeritur, qui ad Seleucum tranſeuntes, hortati ſunt eum, vt Lyſimacho bellum inferret. Res namq; fœdiſsimi ſpectaculi erat. Duos quippe reges, quorum Lyſimachus annorũ erat ſeptuaginta quatuor, Seleucus autem ſeptuaginta ſeptem, de eripiendis alterutrum regnis, concurrere, in acie ſtare, arma gerere. Vltimum quidem hoc bellum Alexandri commilitonum fuit, quod ad exemplum humanæ miſeriæ fuerat reſeruatum: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam xxxiiij. Alexandri ducibus, ſoli poſsiderent, & anguſtiſsimos ſenectutis ac vitæ ſuæ terminos non aſpicientes, anguſtos eſſe imperio ſuo totius mundi terminos arbitrarẽtur. Seleucus quippe capto iã antea Demetrio in Cilicia, regnũ Aſiæ deſtruxit, & ex duobus vnum fecit. In hoc autem bello Lyſimachus amiſsis vel interfectis prius quindecim liberis ante hãc pugnã, poſtremus occiſus eſt. Sicq; Lyſimachus ſolutio pugnę Macedoniæ fuit. Sed nec Seleucus quidẽ de tanta victoria impunè lætatus eſt. Nam neq; ipſe poſt ſeptuaginta ſeptem annos quietẽ naturalis mortis inuenit, ſed extortã ſibi infeliciter vitam velut immatura morte finiuit.

Interitus regnorũ Alexandriæ.

Inſiſtente quippe Ptolemæo, cuius ſororem Lyſimachus in matrimonio habebat, inſidijs circumuentus, occiſus eſt. Hæc ſunt inter parentes, filios, fratres ac ſocios, conſanguinitatis ſocietatiſq; commercia, quibus orbem ab Alexãdro celeriter ac fortiter acquiſitum, annis quatuordecim dilaniauerunt, & veluti optimam prædam, à magno leone proſtratam, auidi catuli diſcerpſerunt, ſeq; ipſos inuicem irritantes, in rixam prædæ æmulatione conſumpſerunt.

HISTORIA ROMANORVM.

Bellum Tarentinum.

ANnò ab Vrbe condita cccclxiiij. qui eſt Ptolemæi xxxv. Tarentini qui in vltima Italia ſunt, Romanam claſſem fortè prætereuntem, hoſtiliter inuaſerunt, præfectos nauium occiderunt, omneſq; vtiles bello, reliquos vendiderunt precio,

precio, vnde grande bellum inter eos ortum eſt. Tarentum verò à Lacedæmonijs conditum, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusq́; Lucaniæ caput erat, diuitijs, magnitudine, muris, portu, ipſoq́; ſitu mirabile. Romanus itaq́; exercitus cum Aemilio conſule irruens in vniuerſos Tarentinorum fines, igneq́; ferroq́; vaſtat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam inſolenter acceptam crudeliter vindicat. Tarentini vero cùm plurimis finitimorum præſidijs fulcirentur, etiam Pyrrhus rex Epirotarum, qui ex genere Achillis originem duxit, quaſi cognatam Græciæ ciuitatem vindicaturus, totas vires Epiri, Theſſaliæ ac Macedoniæ, elephātos etiam vſq́; ad id tempus Romanis inuiſos, numero viginti in Italiam aduexit. Qui cum Delphici Apollinis conſuluiſſet oraculum, ambiguum dedit reſponſum:

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe.

Tunc primùm Romani cum tranſmarino hoſte dimicauerunt. Miſſus eſt contrà eum conſul Publius Valerius Leuinus. Qui cum explotatores Pyrrhi cepiſſet, eos iuſsit per caſtra duci, omnemq́; exercitum oſtendi, ſicq́; dimitti, vt renunciarent Pyrrho quæ viderint. Commiſſa itaq́; pugna, conſumpta eſt dies grauiſsimo certamine, omnibus vtrinq́; mori paratis, fugere neſcijs. Introductos autem inter curren tia agmina elephantos forma truces, odore graues, mole terribiles, vt viderunt Romani, nouo pugnandi genere circumuenti & territi, maximeq́; pauitantibus equis diffugerunt. Minutius verò quartæ legionis Centurio, protentam in ſe vnius belluæ promuſcidem gladio deſecuit. Qua vulneris dolore turbata, & auerti compulſa, eius immoderato diſcurſu permiſceri cœperunt: finis etiam pugnæ de noctis beneficio impoſitus eſt. Leuinus tamen per noctem fugit: Romanos victos fuiſſe, turpis fuga prodidit. Ex quibus tunc cecidiſſe referuntur xj. millia peditum, & nongenti lxxx. capti trecenti x. equites autem cæſi ccxlv. capti octingenti duo: ſigna xxij. amiſſa. Pyrrhus autem Romanos quos cepit, ſummo honore tractauit, occiſos ſepeliuit. Quos cùm aduerſo vulnere, & truci vultu, etiam mortuos iacere vidiſſet, tulit manus ad cœlum, dicens ſe totius orbis dominum eſſe potuiſſe, ſi tales milites ſibi contigiſſet habere. Cuius victoriæ titulum Pyrrhus affigens templo Tarentini Iouis, ita ſcripſit in eo:

Qui inuicti antè viros fuerant pater optime Olympi,
Hos egomet pugna vici, ſum victus ab iiſdem.

Quem cum ſui increparent, cur ſe victum diceret, qui vinceret, reſpondiſſe fertur: Si iterum eodem modò vicero, ſine vllo milite reuertar Epirum. Cumq́; legati mitterentur ad eum pro redimendis captiuis, iuſsit Liconum & Moloſſum eis obuiam ire: ipſe quoq́; cum equitibus procedens ad portam ciuitatis, honorificè ſuſcepit eos: captiuos ſine precio remiſit. Vnum autem ex legatis Fabricium cum pauperem vidiſſet, promiſit ei quartam partem regni ſui, vt ſe transferret ad eum: ſed contemptus ab eo, admiratus eſt illum. Pro hac admiratione miſit ad Romanos legatum præcipuum virum, Cyneam nomine, qui pacem æquis conditionibus peteret: ſcilicet vt Pyrrhus partem Italiæ, quam armis occupauit, teneret. Sed pax quam offerebat, eis diſplicuit: remandatumq́; eſt ei à Senatu, illum cum Romanis pacem habere non poſſe, niſi ab Italia receſsiſſet. Iuſſerant autem omnes quos Pyrrhus red diderat, infames haberi, eo quòd capi potuiſſent armati, nec antè eos ad ſtatum priſtinum reuerti, quàm ſibi notorum hoſtium occiſorum ſpolia retuliſſent. Ita legatus Pyrrhi reuerſus eſt. A quo dum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperiſſet, Cyneas dixit, regum ſe patriam vidiſſe, ſcilicet tales illic ferè omnes eſſe, qualis vnus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Secunda pugna inter Romanos & Pyrrhum, facta eſt in Apuliæ finibus, Publio Sulpitio & Decio cōſulibus, in qua pugna Pyrrhus brachio transfixo ſaucius, prior è bello ſeceſsit. Elephanti capti, viginti millia hoſtium cæſa ſunt, & ex Romanis quatuor millia. Fabricius quoque legatus vulneratus eſt. Anno interiecto, idem Fabricius contra eum miſſus eſt. Cumque vicina haberent caſtra, medicus Pyrrhi nocte venit ad Fabricium, promittens ſe veneno Pyrrhum occiſurum, ſi ſibi aliquid polliceretur

Roma regũ patria.

Quem ille vinctum remittens ad Pyrrhum, iuſsit ei dici quæ ille ſpopondit. Tunc rex admiratus eũ, dixiſſe fertur: Ille eſt Fabricius, qui difficilius ab honeſtate, quàm ſol à curſu ſuo auerti poteſt. Tunc rex ad Siciliam profectus eſt. Fabricius victis Lucanis & Samnitibus triumphauit. Deinde Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus, contra eum miſsi coſſ. de exercitu eius viginti tria millia cædebant, trecentos capiebant. Ipſe Tarentum fugatus eſt, caſtra eius capta ſunt. Curius in conſulatu triumphauit, primusq; Romam quatuor elephantos duxit. Quintodecimo anno poſtquam in Italiam venit Pyrrhus, victus aufugit, & poſt multa bella quæ fecit in Græcia, apud Argos Achaiæ vrbem, Spartani regni auiditate ſeductus, ictu ſaxi occubuit. Cuius pollex è dextro pede (ſi credendum eſt) remedio fuiſſe dicitur, ſi cuius renes tumentes eo tangerentur. *Pyrrhus occumbit.* Cumq; ab Antigono victore idem Pyrrhus iuſſus eſſet exuri, ſic arſit, vt idem pollex inueniretur intactus. Qui digitus aureo loculo eſt incluſus, & in antiquiſsimo templo Dodonei Iouis conditus.

Hoc tempore apud Romanos Sextilia virgo veſtalis, conuicta damnataq; inceſti, ad portam Collinam viua defoſſa eſt.

II. *Philadelphus. annis 38.* Ptolemæus Philadelphus regnauit Alexandriæ annis triginta octo.

VII. *Ceraunus. men. 9.* Ceraunus, qui & Ptolemęus, regnauit Macedoniæ menſes nouem.

VIII. *Meleagrus. men. 2.* Meleagrus regnauit Macedoniæ menſes duos.

IX. *Antipater. dies 45.* Antipater regnauit Macedoniæ diebus quadraginta quinq;.

X. *Soſtenes. annis 2.* Soſtenes regnauit Macedoniæ annis ij.

XI. *Antigonus. annis 36.* Antigonus regnauit Macedoniæ annis triginta ſex. Hic Lacedæmoniã obtinuit, Pyrrhumq; ſuperauit.

Parthis à Macedonum imperio recedentibus, primus regnauit Arſaces, vnde & Arſacidæ dicti ſunt.

II. *Antiochus Soter. 19.* Antiochus qui & Sother, filius Seleuci, regnauit in Syria & Aſia annis decem & nouem.

III. *Antiochus Theos. 15.* Antigonus qui vocabatur Theos, id eſt Deus, filius Antiochi Sotheris, regnauit in Syria & Aſia annis xv. Iſte aduerſus Ptolemęum Philadelphum geſsit bella quamplurima, & totis Babylonis atq; Orientis viribus dimicauit. Volens autẽ Ptolemęus moleſtum finire certamen, cũ ipſe tamen haberet copias, filiam ſuam Beronicen Antiocho dedit vxorem, qui de priore vxore Laodice duos habebat filios, Seleucum qui cognominabatur Callinicus, & alterum Antiochum. Antiochus autẽ dicens Beronicen ſe velle habere regni conſortem, & Laodicen in loco cõcubinæ, poſt multũ temporis ſuperatus amore, Laodicen cum liberis ſuis reduxit in regnũ. Quæ metuens ambiguum viri animũ, ne Beronicen reduceret, virũ per miniſtros veneno interfecit, Beronicen verò cũ filio, quẽ ex Antiocho genuit, Icadioni & Gẽneo principib. regis occidendã tradidit, ipſaq; cũ maiore filio Seleuco Callinico regnauit.

HISTORIA REGVM, & Iudæorum.

Eleazarus. Iudæorum pontificatum poſt Oniam Eleazarus accepit: poſt hunc Manaſſes. *Manaſſes.*

PTolemæus Philadelphus filius Ptolemæi ſuperioris, regnauit Alexandriæ annis triginta octo, à reſtauratione templi anno ducenteſimo triceſimo octauo. Huius tempore pontifex Iudæorum Eleazarus fuit frater Simonis cognomento Iuſti, filius Oniæ, filij Iaddi, qui ſacerdotium pro tali ſuſcepit cauſa. Defuncto principe ſacerdotũ Onia, filius eius Simon Iuſtus ſucceſſor extitit. Quo moriente, filium paruulũ nomine Oniam relinquente, frater eius Eleazarus principatũ ſacerdotij accepit, quem Ptolemęus liberaliter muneribus tali occaſione honorauit. Demetrius Phalareus apud Gręcos orator, & philoſophus ſuper Bibliothecam regis, cuius magnum habuit ſtudium, conſtitutus erat. Qui dum ſtuderet omnia per vniuer-

vniuerſam terram inuecta congregare volumina, & acquirere ſi quid dignum audiret induſtria, vel voluntate regis, interrogatus ab eo quot millia librorum haberet, reſpondit, viginti millia, ſed citò ad quinquaginta millia poſſe venire: dicenſq; nunciatum ſibi eſſe, apud Iudæos multa haberi bibliotheca regali digna, perſuaſit regi annitente Ariſteo quodam, regis amico neceſſario, vt ad Eleazarum pontificem Hieroſolymam mitteret, rogans vt ſibi viros legem ſcientes deſtinaret, qui eam ad Græcam linguam transferrent. Qui ex omnibus ſeptuaginta viros in lege doctiſsimos elegit, eoſq; regi tranſmiſit. Illi verò Alexandriam ducti, & à rege benignè ſuſcepti, Demetrio ſunt commendati. Qui duxit eos in domum ſecretam, & huic negocio aptam, ſecus litus maris poſitam, vbi per ſeptuaginta duos dies, omnem legem diſertiſsimè tranſtulerunt, quotidie huic negocio curam vſq; ad horam nonam impendentes. Quibus diebus tranſactis, congregauit omnes Iudæos Demetrius ad locum in quo translatæ fuerant leges, & præſentibus interpretibus legit eas. Cũq; multitudo complexa legem, vel ſeniores eius interpretes, Demetriũ eo quòd magnarum rerum eſſet inuentor, laudaſſet, rogauit vt etiam præſidibus ſuis daretur legenda: gauiſus verò rex voluntatem ſuam eſſe perfectam, & relictis legibus, ſenſum & ſapientiam earum obſtupeſcens, dixit ad Demetrium, admirari ſe, quòd nemo hiſtoriographus, nec poeta Græcus eiuſdem legis meminiſſet, cùm tam mira exiſteret. Cui Demetrius reſpondit, neminem auſum fuiſſe conſcriptionem eius tangere, eo quòd diuina eſſet, addens, quòd Theopompus volẽs in hiſtoria aliquid de his conſcribere, mente ſit turbatus plus quàm xxx. diebus, donec inde ſibi clemẽtiam factam eſſe ſuſpicatus: & in ſomnis quoq; admonitus, quòd hoc ei ideo accidiſſet, quia diuinas leges ſcrutatus eſſet, & ad impuros homines eas ferre voluiſſet, cum humilitate à Deo veniam ſupplicaret. Cumq; ſcribere quieuiſſet, recepit ſenſum. Referebat etiam de Theodecto Tragœdiarum poeta, quia cum viſus fuiſſet in aliquo tramite eorum meminiſſe, quæ diuino continentur volumine, obſcuratis oculis, recognouit cauſam ſuæ cæcitatis, & ita liberatus eſt à paſsione, Deo veniam largiente. Ptolemæus autem remiſit eoſdem ſeniores cum honore, donans vnicuiq; ſtolas optimas, & auri talenta duo, & calicem vnius talenti, totumq; conuiuij thorum. Principi autem ſacerdotum Eleazaro deſtinauit per eos lectos x. cum argenteis pedibus, & conuenientem eis ſupellectilem, & calicem talentorum triginta, & ſtolas x & purpuram, & coronam decoram, & lineas de byſſo centum. Prẹterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureos duos Deo vouendos: omneſq; Iudæos quos in Aegypto captiuos inuenit, liberos eſſe permiſit. Abeuntes autem interpretes, & à regibus Aſiæ honorati ſunt. Nam Seleucus Nicanor, in ciuitatibus quas per Aſiam ædificauerat, & in inferiore Syria, & in ipſa metropoli Antiochia, republica ſua dignos eos fecit, & æquum eis honorem cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

HISTORIA ROMANA.

ANNO ab Vrbe condita quadringẽteſimo lxxvj. qui eſt Philadelphi primus, *Primum Punicum bellum.* ortum eſt Punicum bellum primum. Nam Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduerſum Romanos arma ſollicitantes, Carthaginenſium auxilium per legatos poſcunt, atque accipiunt. Conſertóque prælio, Carthaginenſes victi ſunt. Proximo dehinc anno obſcœna & dira prodigia vel viſa Romæ vel nunciata ſunt. Aedes Salutis ictu fulminis diſſoluta eſt. Lupi tres ante lu- *Prodigia.* cem ingreſsi Vrbem, ſemeſum cadauer intulerunt, ſparſumq; membratim in foro, ipſi ſtrepitu hominum exterriti, reliquerunt. Apud Formiam multis ictibus fulminum vndiq; mœnia ambuſta & diſſoluta ſunt. Poſt hæc iij. anno inter cẹtera prodigia ſanguis ex terra manare, & è plurimis fontibus ſcaturire viſus eſt, & lac manare è cœlo. Hiq; diri, vt ipſis viſum eſt, terram imbres irrigauerunt. Anno ab Vrbe condita cccclxxxj. tam ingens peſtilentia apud Romã conflagrauit, quòd eius atrocitatẽ verbis explicare nõ poſſum: ſupra quã Sibyllini teſtes libri, qui eam cœleſti ira

impoſitam reſponderunt. Sed ne quenquam quaſi pro cauillatione offendat, quòd Sibylla iratos deos dixerit, nos iram cœleſtem dixiſſe videamur, audiat & intelligat, quia hæc etſi plerunq; per aereas poteſtates fiant, tamen ſine arbitrio omnipotentis Dei non fiunt. Eodem tempore Caparonia virgo veſtalis, inceſti rea ſuſpendio perijt, & corruptor eius, conſcijq; ſerui omnes ſupplicio affecti ſunt. Poſt hæc Romani conſules, Appius Claudius, Marcus Valerius, Agrigentum Siciliæ ciuitatem, vbi præſidia Pœnorum collocata erant, operibus valloq; cinxerunt. Cumq; incluſus ex obſidione, ſenior Hannibal dux Pœnorum, ad ſummam egeſtatem redactus eſſet, Hanno dux nouus Carthaginenſium, cum equitibus mille D. & xxx. millibus peditum, xxx. etiam elephantis ex improuiſo aduenit, ad liberandum Hannibalem & ciuitatem: ſed ciuitas continuò à Romanis capta eſt, & Pœni maximo bello victi & profligati ſunt. xj. elephanti in poteſtatem Romanorum redacti, Agrigentini ſub corona conſulari, omnes venditi ſunt. Sicq; Romani ſecundò de Carthaginenſibus triumphauerunt. Hannibal ſenior, facta cum paucis eruptione, aufugit. Deinde v. anno Punici belli, idem Hannibal nauale bellum præparauit contra Romanos apud Lipparam inſulam. Sed commiſſo nauali prælio, iterum Hannibal amiſſa naui qua vehebatur, ſcapha ſubductus aufugit, xxx. & vna naues eius captæ referuntur: tria millia hominum occiſa, vij millia capta referuntur. Neq; vlla victoria Romanis charior fuit, quòd inuicti terra, iam etiam mari plurimùm poſſent. Poſtea Carthaginenſes Gaio Aquilio Floro, Lucio Cornelio Scipione conſulibus, Hannonem in locum Hannibalis ſubrogatū, nauali prælio præfecerunt. Qui à Scipione conſule victus, amiſſo exercitu, confertiſsimis hoſtibus ſe immiſcuit, ibiq; interfectus eſt. Hannibal ſenior ſuprà bis victus & fugitiuus, à Carthaginenſibus iterum claſsi prępoſitus, iterum infeliciter cum Romanis nauali prælio congreſſus & victus, ab exercitu ſuo, ſeditione orta lapidibus coopertus interijt. Lucio Mālio Vulſcone, Marco Attilio Regulo conſulibus, Romani cum ccccxxx. nauibus Siciliam petiuerunt. Quibus Hamilchar Pœnorum dux, & Hanno alter claſsi præfectus occurrit. Conſerto prælio nauali, Carthaginenſes in fugam verſi, lxiiij. naues perdiderunt. Romani xxij. amiſerunt. Victores conſules in Africam trāſuecti ſunt, primamq; omnium Clipeam vrbem in deditionem acceperunt. Inde Carthaginem petentes ccc. aut eo amplius caſtella depopulati ſunt, dehinc infeſta ſigna ipſi Carthagini circuntulerunt. Manlius conſul Africa cum victrici claſſe decedens, xxvij. millia captiuorum cum ingentibus ſpolijs Romam reuexit. Attilius Regulus autē conſul in Africa remanſit, bellum Carthaginenſibus inſtruxit. Contra tres Carthaginenſium duces, id eſt Haſdrubales duos, & accitum ex Sicilia Hamilcharem, atrociſsimum bellum cum eis geſsit. In quo cæſa ſunt Carthaginenſium xvij. millia, capta quinq; millia, xviij. elephantos cepit, lxxx. & duas ciuitates in deditionem accepit. Deinde facto exercitu, haud procul à flumine Bagrada, caſtra conſtituit. Vbi cum plurimos Romanorum militum, adaquandi neceſsitate ad flumen deſcendentes, ſerpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam beſtiam profectus eſt: ſed iaculis telorumq; ictibus nihil in dorſo eius proficientibus, propter ſquamarum eius horrendam cratem, ſed quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem labentibus, tandem baliſtas deferri imperauit, per quas telis earum tunc demum facilè oppreſſa eſt. Igitur Carthaginenſes fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem à Regulo poſcebant. Sed cum intolerabiles & duras conditiones pacis audiſſent, potius rati ſeſe armatos mori, quàm miſeros viuere, precio nō ſolùm Hiſpanorum vel Gallorum auxilia, quæ iamdudum plurima habebant, ſed etiam Gręcorum comparanda duxerunt. Itaq; Xantippum Lacedæmoniorum regem, cum auxilijs copioſis accitum, ducem bello præfecerunt. Xantippus inſpectis Pœnorū copijs, atq; in campum deductis, longè in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conſeruit. Ingens ibi clades Romanorum fiebat. Nam triginta millia Romanorum militum in illa congreſsione proſtrata ſunt. Regulus ille dux nobilis cum D. viris captus, & in catenas coniectus, decimo demum anno Punici belli,

nobilem

nobilem triumphum Carthaginenſibus præbuit. Xantippus tam audacis facti conſcius, rerum inſtabilium mutationem timens, ilico ex Africa migrauit in Græciam. Igitur Marco Aemilio Paulo, Seruio Fuluio Nobiliore conſulibus, audita captiuitate Reguli, & clade exercitus Romani, ambo conſules Romani tranſire in Africam cum claſſe ducentarum nauium iuſsi, Clipeam petunt. Eò etiam mox Carthaginenſes cum pari claſſe venerunt: cõmiſſum eſt nauale prælium: Aemilius conſul c. & iiij. naues Carthaginenſium dimerſit, xxx. cum pugnatoribus cepit. Præterea xxxv. millia hoſtium aut occidit, aut cepit, & militem ſuum ingenti præda ditauit. Romanorum autem ix. nauibus deprehenſis, mille centum perierunt milites. Conſules apud Clipeam caſtra poſuerunt. Duo Hannones Pœnorum duces, eò rurſus cum magno exercitu conuenerunt, prælioq́ commiſſo ix. millia militũ perdiderunt. Et ſubacta Africa tunc eſſet, niſi quòd tanta fames erat, vt diutius exercitus in ea expectare non poſſet.

Hoc tempore nummus argenteus primò in Vrbe figuratus eſt. Poſt hæc tertiò anno Lucio Cæcilio Metello, Gaio Furio conſulibus, Haſdrubal nouus dux Carthaginenſium, cum elephantis cxxx. & equitum peditumq́ amplius xx. millibus Lilybeum venit ex Africa, & continuò cum Metello conſule, apud Panormum pugnam conſeruit, xx. millia Carthaginenſium in eo prælio cæſa ſunt, elephanti xxvj. interfecti, c. & quatuor capti, maximum Italicis gentibus ſpectaculum præbuerũt. Haſdrubal cum paucis Lilybeum victus profugit, atq́ abſens à Pœnis capite damnatus eſt. Poſt hæc feſsi tot malis Carthaginenſes, petendam eſſe à Romanis pacẽ, & captiuorum permutationem decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum antea ducem Romanum, quem iam per quinq́ annos captiuum tenebant inter cæteros legatos, ſub ſacramento præcipuè mittendum putauerunt. Ille Romam cum veniſſet, inductus in ſenatum, nihil quaſi Romanus egit: dixitq́ ex illa die qua in poteſtatem Pœnorum veniſſet, ſe Romanum eſſe deſiiſſe. Itaq́ & vxorem à complexu ſuo remouit, ac ſenatui ſuaſit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim ait fractos tot caſibus ſpem nullam habere, ſeq́ tanti non eſſe, vt tot millia captiuorũ propter ſe vnum, & paucos qui ex Romanis capti fuerant, redderentur. Itaq́ obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admiſit. Ipſe verò Regulus Carthaginem rediit: precantibusq́ Romanis vt eum Romæ tenerent, negauit ſe in ea vrbe manſurum, in qua poſtquam Afris ſeruierat, dignitatem honeſti ciuis habere non poſſet. Regreſſum igitur ad Africam Regulũ, Carthaginenſes reſectis ei palpebris, vt vſq́ ad mortem cruciatu intolerabili ac dolore vigilaret, atq́ vt ſtaret ſemper radios ſolis intuẽs alligatum in machina necauerunt.

Primus nummus argenteus figuratus in Vrbe.

Anno conſequenti Hanno dux Pœnorum cum Luctatio duce Romanorum, nauali prælio apud Aegades inſulas, contra Lilybeum ciuitatem Siciliæ concurrit, ſed victus nauem auertit, & dux fugæ primus fuit. Sexaginta & tres naues Punicæ captæ ſunt, cxxv. dimerſæ, xxx. & ij. captæ: cæſa quatuordecim millia fuerunt. Nunquam in mari tantis copiis pugnatum eſt. Infinitæ auri & argenti prædæ in poteſtatem Romanorum redactæ ſunt. Ex claſſe Romana duodecim naues merſæ ſunt. Pugnatum eſt vij. Idus Mar. Tunc Carthaginenſes præcipiti feſtinatione ad Luctatium conſulem, ac deinde Romam mittunt, pacem orant & impetrant. Captiui Romanorum qui tenebantur à Carthaginenſibus, redditi ſunt: Carthaginenſes petunt vt redimi captiuos liceret eorum, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iuſsit ſine ptecio eos reddi, qui in publica cuſtodia eſſent. Qui autem à priuatis tenerentur, vt precio dominis redditο, Carthaginem redirent, atq́ id precium ex fiſco magis quàm à Carthaginenſibus ſolueretur. Carthaginenſes ſanè ſub hac conditione cum Romanis pacem fecerunt, vt Sicilia decederent, & ipſi Carthaginenſes per continuos viginti annos Romanis perſoluerent puri argenti tria millia talentorum. Sicq́ finitum eſt primum Punicum bellum, quod per xxiij. annos tractatum eſt. Hoc anno porta Iani gemini clauſa eſt, quia nuſquam eodem anno bellum erat, quod ſub Numa Pompilio rege ſolo prouenerat.

Anno ab Vrbe condita Dxvij. Hamilchar dux Carthaginenſium, ab Hiſpanis in bello cum aliud bellum aduerſus Romanos iam pararet, occiſus eſt. Experimento deprehenſum eſt, quòd virtus Gallorum ſicut primo impetu maior quàm virorum eſt, ita ſequens minor quàm fœminarum. Cauſa autem hæc eſt, quòd alpina corpora humenti cœlo educata, habent quoddam ſimile niuibus ſuis, cùm calore primæ pugnæ ſtatim in ſudorem eunt, & leui motu quaſi ſole laxantur.

Anno qui huic proximus erat, dira Vrbem terruere prodigia. Namq; in Piceno flumine ſanguis effluxit, apud Tuſcos cœlum viſum eſt ardere, & Arimini nocte multa lucem claram effulſiſſe, ac tres lunas diſtantibus cœli regionibus exortas paruiſſe, & Romæ Gnei Domitij bos locutus eſt, dicens: Caue tibi Roma. Carnes etiam è cœlo lapſæ ſunt: quarum pars ab auibus intercepta eſt, pars incorrupta diu iacuit. Tunc quoq; magno terræmotu Caria & Rhodos inſulæ adeò cõcuſſæ ſunt, vt labentibus vulgò tectis, ingens quoq; ille Coloſſus rueret. His temporibus Aratus
Aratus. tus aſtrologus claruit, & Quintus Ennius poeta Tarenti naſcitur, qui pòſt Romæ
Ennius. deguit, contentus vnius ancillæ miniſterio. Quo etiam tempore defuncto Eleazaro, principatum ſacerdotij ſuſcepit patruus eius Manaſſes, frater Iaddi. Quo mortuo, ſucceſsit ei Onias filius Simeonis Iuſti, quē vt ſuprà diximus, paruulũ reliquit.

HISTORIA.

III. Ptolemæus Euer. 26. PTolemæus Euergetes filius Ptolemæi Philadelphi, regnauit Alexandriæ annis viginti ſex, à reſtauratione templi anno cclxxvj. Sub hoc Ieſus filius Syrach librum ſuum conſcripſit. Sic ergo Ptolemæus poſt mortem patris ſui Philadelphi, pro vltione patris & occiſæ ſororis, cum magno exercitu intrauit prouinciam regis Aquilonis, id eſt Seleuci Callinici, qui cum matre Laodice regnauit in Syria, & cepit Syriam & Ciliciam, & ſuperiores partes trans Eufraten, & omnem penè Aſiam. Cumq; audiſſet in Aegypto ſeditionem moueri, diripiens regnum Seleuci xl. millia tàlentorum argenti tulit, vaſaq; precioſa, & ſimulachra deorum duo millia quingenta, in quibus erant & illa quę Cambyſes capta Aegypto in Perſas portauerat. Gens verò Aegyptia, idololatriæ multũ dedita erat. Et quia poſt multos annos deos eorum Ptolemæus attulerat, Euergetem eum appellabãt. Et Syriam quidem ipſe obtinuit, Ciliciam verò amico ſuo Antiocho gubernandam tradidit, & Xãtippo alteri duci prouincias trans Eufratẽ.

HISTORIA.

ANno ab Vrbe condita quingenteſimo octauo, qui eſt primus Euergetis, repentina ſubuerſio ipſius Romæ præuenit triumphum Romanorum. Siquidem Quinto Luctatio Catulo, & Aulo Manlio conſulibus, diuerſæ ignium aquarumq; clades penè abſumpſere Vrbem. Nam Tyberis inſolitis auctus imbribus, & vltra opinionem redundans, omnia Romæ ædificia in plano conſtituta deleuit. Diuerſæ qualitates locorum ad vnam conuenere perniciem: quoniam quæ ſæuior inundatio tenuit, madefacta diſſoluit, & quæ curſus torrentis inuenit, impulſa deiecit. Aquarum verò grauiſsimam cladem grauior ignis vaſtatio eſt ſecuta. Qui ignis incertum vnde ſurrexerit, plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumq; ſtragem miſerabilem fecit. Dehinc cùm omnia in circuitu foris deuaſtaret, ædem Veſtæ corripuit, vnde Metellus cum arſuros deos eripuit, brachio ſemiuſtulato vix aufugit. Tito Sempronio Gracco & Gaio Valerio Falcone coſſ. bellum Romani Faliſcis intulerunt, quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit. Quod bellum ambo conſules intra ſex dies tranſegerunt, quindecim millib. hoſtiũ cæſis.

Eodem anno etiam Galli Ciſalpini noui extitere hoſtes, aduerſum quos varia ſorte bellatum eſt. Nam in primo conflictu Valerio conſule tria millia ex Romanis cecidere, in ſecundo xiiij. millia Gallorum cæſa ſunt: duo millia capta. Sed ob priorem cladem triumphus conſuli denegatus eſt. Anno ab Vrbe condita quingenteſimo xvij. qui eſt Euergetis decimus, dux Pœnorũ Hamilchar ab Hiſpanis in bello interfectus eſt, cum iam aliud bellum aduerſum Romanos clàm pararet.

IIII. Ptolemæus Philo. 17.

HISTORIA.

PTolemæus Philopator, filius Euergetis regnauit Alexandriæ annis xvij. à reſtauratione tēpli anno ccciij. Poſt fugam & mortē Seleuci Callinici filij Antiochi, quem interfecit Euergetes pater huius Philopatoris, duo filij Seleuci eiuſdem, videlicet Seleucus cognomēto Ceraunus, & Antiochus qui appellatus eſt Magnus, prouocati ſpe victoriæ, & in vltionem patris exercitu magno cōgregato aduerſus Ptolemæum Philopatórem arma corripiunt. Cumq; Seleucus maior frater tertio imperij ſui anno occiſus eſſet in Frygia per dolū Nicanoris, exercitus qui erat in Syria, fratrem eius Antiochum cognomento Magnum, de Babylone vocauit ad regnum Syriæ, quæ eo tempore tenebatur à Ptolemæo Philopatore. Cumq; Seleucus pugnaſſet aduerſus duces eius, imò proditione Theodoti cuiuſdam obtinuiſſet Syriam, in tantam venit audaciam, vt vltrò Aegyptijs bellum inferret. Philopator autem amiſſa Syria proditione Theodoti, congregauit multitudinem plurimam aduerſus Antiochum, initoq; certamine iuxta oppidum Raphæ quod eſt in finibus Aegypti: Antiochus omnē amiſit exercitum, & per deſerta fugiens, penè captus eſt. Cumq; deceſsiſſet Syria, ad extremum, fœdere & pactionibus conditionis cuiuſdam, pugna finita eſt.

XII. Demetrius. 10. Demetrius regnauit Macedoniæ annis x.

XIII. Antigonus. 13. Antigonus regnauit Macedoniæ annis xiij.

IIII. Seleucus. 20. Seleucus Callinicus Antiochi maior filius, regnauit Syriꝗ & Aſiꝗ cum matre Laodice annis viginti.

V. Ceraunus Sel. 3. Seleucus Ceraunus, Seleuci Callinici filius, regnauit Syriæ an. iij.

VI. Antiochus Magnus. 36. Antiochus qui dictus eſt Magnus, frater Seleuci Cerauni, regnauit Syriæ annis xxxvj.

Sub hoc tempore Iudæi multa mala tolerabant, dum terra eorum diuerſis calamitatibus ſubiacebat. Nam cum Antiochus pugnaſſet contra Ptolemæum Philopatorem, & filium eius Epiphanen, Iudæi in medio poſiti, vtriſq; vincentibus laborabant, ut pares exiſterent naui turbatæ, & tempeſtatibus fluctuanti.

HISTORIA.

FInito igitur primo Punico bello, quod per viginti tres annos tractum eſt, iam Romani clariſsima gloria noti facti ſunt, & per anni ſpatium ſine bellicis conflictionibus quieuerunt. Eodemq; anno Iani portæ clauſæ ſunt, quod ab Vrbis conditione ſub Numa Pompilio Romuli ſucceſſore tantùm contigit: poſtea verò per annos quadringentos quinquaginta non euenit. Eo tempore potentiſsimus Siciliæ rex Hiero, ad ludos Romam venit, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Bellum Punicum ſecūdum. ANno ab Vrbe cōdita dxxxiiij. qui eſt primus Ptolemæi Philopatoris, bellū Punicum ſecundum Romanis illatum eſt per Hannibalem ducem Pœnorū filium Hamilcaris, qui ab Hiſpanis occiſus eſt. Hic itaq; Hannibal, dum adhuc nouem eſſet annorum, Hamilcari patri ad aras iurauerat, vt cum primùm poſſet, contra Romanos pugnaret. Cumq; viginti eſſet annorum, Saguntum florentiſſimam Hiſpaniꝗ vrbem Romanis amicam oppugnare aggreſſus eſt. Ad quem Romani legatos miſerūt, ut à bello abſtineret, quos à ſe iniurioſè abiecit. Miſerūt pro eadem re Fabium Carthaginem, ſed ille etiam ibi cùm dura reſponſa percepiſſet, Quæ, inquit, mora eſt? In hoc ergo ſinu pacem bellumq; porto, vtrum eligitis? Illis ſucclamantibus, Bellum: Igitur, inquit, accipite. Et excuſſo in media curia togæ ſinu, quaſi planè ſinu bellum ferret, effudit. Vide Liuium, Valeriū Max. Tulliū in Phil.

Interea Saguntini fame victi ſunt, & octauo demum menſe capti, vltimis ab Hānibale pœnis afficiuntur. Tunc Publius Cornelius Scipio conſul, cum exercitu mittitur in Hiſpaniam, Tyberius Sempronius in Siciliam. Hannibal verò relicto in Hi

ſpānia fratre ſuo Haſdrubale, Pyreneos trāſiuit mōtes, & inter fero ciſsimas Gallorū gētes ferro viam aperuit, & nono demum die à Pyreneo ad Alpes peruenit. Vbi dū montanos Gallos ab aſcenſu eum repellere obnitentes bello ſuperat, atq; inuias rupes igni & aceto ferroq; reſcindit, quatriduum commoratus, quinto die cum maximo labore ad plana peruenit. Traditur autem ad Italiam duxiſſe centum millia peditum, viginti millia equitum, triginta ſeptem elephantos. Interea multi Ligures & Galli iunxerunt ſe Hannibali. Sempronius Tyberius Graccus cognito Hannibalis aduentu, exercitum ex Sicilia traiecit Ariminum. Publius Cornelius Scipio Hānibali apud Ticinum primus occurrit, commiſſoq; prælio, fugatis ſuis, & penè omnibus victis, ipſe à filio Scipione admodum prætextato, & vix à pueritia egreſſo, q postea dictus eſt Africanus, ab ipſa morte liberatus, ſaucius tamen in caſtra rediit. Pugnatum deinde eſt ab eodem conſule apud Trebiam fluuium, iterumq; Romani ſuperati ſunt. Sempronius conſul & ipſe conflixit cum Hannibale, & amiſſo exercitu, penè ſolus euaſit. In eo tamen bello etiam Hānibal ſauciatus eſt, qui poſtea cum in Hetruriam primo Vere tranſiret, in ſummo Apennino tempeſtate correptus, biduo cōtinuo immobiliter ſtetit, niuibus cum exercitu cōcluſus, vbi magnus hominum numerus, iumenta quamplurima, elephanti penè omnes frigore perierunt. Deinde in Tuſciam veniens, iuxta Sarnum fluuium, nebulis proſpectum impedientibus, magnam partem ſociorum ac iumentorum perdidit: ipſe autem vni elephanto qui ſuperfuerat, ſolus ſuperſidens, vix difficultatem itineris euaſit: ſed oculum quo iamdudum æger erat, violētia frigoris & vigiliarum ac laboris amiſit.

Anno ab Vrbe condita quingenteſimo quadrageſimo, qui eſt ſeptimus Philopatoris, Aemilius Paulus & Terentius Varro cōſules, cōtra Hannibalem miſsi, per impatientiam Varronis, altero conſule contradicente, apud Cannas Apulię vicum omnes penè Romanæ ſpei vires perierunt. Nullò enim Punico bello grauius afflicti ſunt. Periit quippe in eo Aemilius Paulus cōnſul, qui dum ſaucius in quodam ſaxo reſediſſet, Lentulo ſibi equum offerente, quo fugiens cladi ſupereſſet, noluit, atque ibi perſedit, donec ab hoſtibus interemptus eſt. Perierunt ibi conſulares atq; prætorii viri viginti, ſenatores aut capti aut occiſi triginta, nobiliores viri trecenti, pedeſtrium militum xl. millia, equitum tria millia quingenti. Varro cōſul cum quinquaginta equitibus Venuſium fugit. Nec dubium eſt, illum diem vltimum Romani ſtatus futurum fuiſſe, ſi Hannibal mox poſt victoriam ad Vrbem contendiſſet. Hannibal in teſtimonium victoriæ ſuæ tres modios annulorum aureorum Carthaginem miſit, quos ex manibus interfectorum Romanorum equitum ſenatorumq; detraxit. De exercitu ſuo cæſa ſunt tria millia, multiq; ſauciati.

Interea Varro rediit Romam, eiq; gratiæ referuntur à ſenatu, quòd publicam rē non deſperaſſet. Ipſe autem non vitæ cupiditate, ſed amore publicæ rei ſe ſupereſſe reliquo ætatis ſuæ tempore probauit. Nam barbam capillumq; ſummiſit, & poſtea nunquam recubans cibum cepit. Honores quoque cum ei deferrentur à populo, recuſauit, dicens felicioribus magiſtratibus Reipublicæ opus eſſe. Vſqueadeò autem vltima deſperatio Reipublicæ apud reſiduos Romanos fuit, vt de relinquenda Italia, ſedibusq; quærendis conſilium ineūdum putarent. Quod etiam autore Cæcilio Metello confirmatum eſſet, niſi Cornelius Scipio tunc tribunus militum, qui poſtea dictus eſt Africanus, eos diſtricto gladio deterruiſſet, ſingulis minitans, ac potius pro patriæ defenſione in ſua verba iurare coegiſſet. Sub hoc tempore quatuor locis pugnabatur à Romanis. In Italia contra Hannibalem: in Hiſpania contra fratrem eius Haſdrubalem: in Macedonia contra Philippum: in Sardinia cōtra Sardos, & alterum Haſdrubalem Carthaginenſem, quem Titus Manlius in Sardiniam miſſus, viuum cepit, Romamq; portauit. Philippus quoque in Macedonia à Leuino vincitur: & in Hiſpania Haſdrubal, & Mago tertius frater Hannibalis à duobus fratribus Scipionibus ſuperantur: qui tamen ambo fratres in Hiſpania à fratre Haſdrubalis poſtea occiſi ſunt. Vnde omnibus pauore cunctantibus, Scipio poſtea Africanus dictus, natus tunc annos xxiiii. vltrò ſe obtulit, & proconſulare

impe-

imperium in Hiſpania ſortitus, vltionem patris & patrui præcipuè intendens, Pyreneum transgreſſus, primo impetu Carthaginem nouam Hiſpaniæ cepit, vbi copiæ auri argentiq; magnæ, Pœnorum & nobiliſsimi obſides, quos ab Hiſpanis acceperant, cum magnis præſidijs erant. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum alijs Romam miſit: Romæ ingens lætitia oritur. Cumq; vniuerſalem Hiſpaniam à Pyreneo vſq; ad Oceanum Scipio ſubegiſſet, reuocatus à Romanis, cum ingenti gloria Romam venit: & xiiij. anno poſtquam Hannibal in Italiam venerat, qui eſt xv. Philopatoris, cum Lycinio Craſſo conſul creatus, & in Africam miſſus eſt. Scipio Africam aggreſſus, hyberna Pœnorum, & mapalia Numidarum, quæ haud longè aberant ab Vtica, nocte fecit incendi. Pœni trepidi, cùm caſu accidiſſe ignem putarent, inermes ad extinguendum cucurrerunt: qua de re facilè ab armatis oppreſsi ſunt. In vtriſque caſtris xl. millia hominum igni ferroq; conſumpta ſunt: quinque millia capta, duces ipſi miſerabiliter ambuſti ægrè diffugerunt: Haſdrubal dux Carthaginem profugus venit. Mox Siphax & Haſdrubal plurimùm reparantes exercitum, iterum cum Scipione congreſsi ſunt, victiq; fugerunt. Siphacem fugientem Lelius & Maſiniſſa ceperunt, cætera multitudo Cirtam confugit, quam Maſiniſſa oppugnatam in deditionem accepit: Siphacem ad Scipionem catenis vinctum adduxit, quem Scipio cum ingentibus ſpolijs, plurimiſq; captiuis perducẽdum Romam, Lelio tradidit. Qui cum in cuſtodia Tiburti defeciſſet, ſumptu publico iuſsit ſenatus eum honorificè ſepeliri. Qua re audita, omnis ferè Italia Hannibalem dereliquit. Ipſe autem Hannibal à Carthaginẽſibus redire iuſſus, vt ſubueniret patriæ, quam Scipio vaſtabat, flens dicitur Italiam reliquiſſe. Ita anno xvij. qui eſt primus Ptolemæi Epiphanis, liberata eſt Italia ab Hannibale. Legati autem Carthaginenſium pacem à Scipione petentes, ad ſenatum miſsi ſunt, & ex arbitrio Scipionis pacem acceperunt. Sed veniente Hannibale Carthaginem, pax turbata eſt, multaq; hoſtilia ab Afris facta ſunt.

Poſt hæc Hannibal frequentibus prælijs victus à Scipione, petijt & ipſe pacem, & colloquium Scipionis. Vbi cum ſe attoniti diu admiratione mutua duo clariſsimi duces conſpexiſſent, infecto pacis negocio, diſceſſerunt. Hannibal tres exploratores ad caſtra Scipionis miſit, quos captos Scipio circunduci per caſtra iuſſit, eiſq; oſtendit totum exercitum, nihil de hoſtibus percunctatus prandium quoque iuſsit eis dari, rectoſq; abire permiſit. Deinde prælium ab vtroque duce commiſſum eſt, quod diu magnis ducum artibus diſpoſitum, magnis copiarum molibus geſtum eſt, quale vix vlla memoria fuit: quippe cum peritiſsimi viri copias ſuas ad bellum educerent, Scipio tamen victor extitit, penè capto Hannibale. Octoginta elephanti ibi aut capti, aut occiſi ſunt. Carthaginenſium militum viginti millia quingenti interfecti ſunt. Hannibal omnia & ante prælium, & in prælio expertus, primùm cum multis equitibus, deinde cum viginti, poſtremò vix cum quatuor inter tumultum elapſus, Adrumẽtum confugit, poſtea Carthaginem poſt xxxvj. annos, ex quo inde paruus cum patre exierat, venit, conſultantiq; ſenatui Pœnorum, nullam ſpem eſſe, niſi in petenda pace perſuaſit. Gaio Cornelio Lentulo, Publio Aelio Peto conſulibus, pax per Scipionem voluntate Senatus populiq; Carthaginenſibus conceſſa eſt: naues tamen plus quàm quingentæ in altum productæ, in conſpectu ciuitatis ſubmerſæ ſunt. Scipio iam tunc cognomento Africanus, cum omni gloria triumphans, in Vrbem ingreſſus eſt. Quem Terentius qui poſtea erat comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captiuus, triumphantem poſt currum ſecutus eſt pileatus, quod indultæ ſibi libertatis fuit inſigne.

Anno igitur ab Vrbe condita quingenteſimo quadrageſimo ſexto, qui eſt ſecũdus Ptolemæi Epiphanis, bellum Punicum ſecundum finitum eſt, poſt annum xvij. quàm cepit.

Iactet ſe licet Roma victorijs Hannibalem deuiciſſe, tamen in Campanię luxurijs commorantem prouincia delicioſa ſuperauit, dum aquis innatat, dum piſci

bus atq; oſtreis paſsim inficitur, dum olet, potat, dormit, aquarum reſolutio molliuit Punicam feritatem, & quem alia durauerant, eum Seplaſia oppidum Campaniæ vnguentis odoratis labefactauit & vicit.

Ptolemæus Epiphanes.24. Ptolemæus Epiphanes regnauit Alexandriæ annis xxiiij. Huius tẽpore Scipio Africanus ab ingrata ſibi vrbe Romana diu exulãs, apud Amiternũ oppidũ morbo perijt. Sepulchro ſuo inſcribi iuſsit:

Philippus. 42. Philippus regnauit Macedoniæ annis quadraginta duobus. Hic cum rebellare pararet Romanis, primùm per Leuinum conſulem, deinde per Titum Quintium ſuperatus eſt.

INGRATA PATRIA, NE OSSA QVIDEM MEA HABES.

HISTORIA.

PTolemæus Epiphanes, filius Ptolemæi Philopatoris, regnauit Alexandriæ annis xxiiij. à reſtauratione templi anno trecenteſimo decimo nono. Huius patre Philopatore defuncto, Antiochus Magnus rupto fœdere & pacto, quod cum patre fecerat, exercitum de ſuperioribus Babyloniæ partibus congregauit. Factaq; pace cum Philippo Macedonum rege, contra hunc Epiphanen, qui tunc quatuor erat annorum, exercitum mouit. Pugnantibus autem inter ſe Antiocho & ducibus Ptolemæi pueri, Iudæa in medio poſita, multaq; mala perpeſſa, in contraria ſtudia ſcindebatur, ſicut & ſub Ptolemæo Philopatore patre eius alijs Antiocho, alijs Ptolemæo fauentibus. Cumq; Antiochus teneret Iudæam, miſſus Scopas dux partis Epiphanis Ptolemæi, aduerſus Antiochum fortiter dimicauit, cepitq; Iudæam. Sed poſt modicum tempus Antiochus Scopam vicit, confligens cum eo iuxta fõntem Iordanis, multosq; de exercitu eius proſternens. Poſtea verò Antiocho capiente Samariam, & ciuitates Syriæ quas Scopas tenuerat, gens Iudæorum ſponte ad eũ veniens, omnem eius exercitum in ciuitatem ſuſcepit, & prono animo auxiliũ præbuit. Vnde & ipſe multa eis beneficia contulit, quæ Ioſephus deſcribit. *lib.12.cap.3.*

Volens autem Antiochus non ſolùm Syriam & Ciliciam, & Liciam, & alias prouincias quæ erant partium Ptolemæi, poſsidere, ſed in Aegyptum quoq; regnum ſuum extendere, facta pace cum Ptolemæo per Eubolem Rhodium, Cleopatram filiam ſuam ſeptimo anno adoleſcentis deſpondit ei, & xiij. anno tradidit, data ei dotis nomine omni Cœleſyria & Iudæa. Nec tamen obtinere potuit Aegyptum, quia Ptolemæus Epiphanes & duces eius ſentientes dolum, cautius ſe egerunt, & Cleopatra magis viri quàm parentis fouit partes. Hic Antiochus Magnus duos habuit filios, fratres Cleopatræ, quam dedit Ptolemæo, Seleucum, qui cognominatus eſt Sother, quiq; regnauit poſt eum: & Antiochum, qui dictus eſt Epiphanes, & à patre Romanis datus eſt obſes: mortuoq; fratre, regnauit in loco eius. Et hic eſt Antiochus, qui dicitur Illuſtris & Nobilis in libro Machabæorum, qui cxxxvij. regni Græcorum anno regnare cœpit, multaq; mala Iudæis intulit.

HISTORIA IVDAEORVM.

EO tempore pontifex Iudæorum fuit Onias filius Simonis Iuſti, fratris Eleazari. Is autem Onias paruulus mente, & auarus pecuniæ, vectigal quod patres eius pro populo dabant, ſcilicet viginti talenta, non reddidit, vnde regem Ptolemæum ad iram prouocauit. Qui mittens legatum nomine Athenionem in Hieruſalem, culpabat Oniam, & minatus eſt, quòd terram metiretur ad iugera, & mitteret qui habitarent in ea. Audientes Iudæi mandata regis, turbabantur: Oniam verò nihil horum flectebat, propter auaritiam ſuam. Quod audiens Ioſephus adoleſcens, ſororis eius filius, de patre Tobia, vir ſagaciſsimus, & inter ſuos nobilis, increpauit auunculum Oniam. Quo non attendente, nec ad regem ire volente, vltrò ſe legatũ ad regem obtulit pro neceſsitate populi, ſi per eum liceret ſibi. Illo autem concedente, & populo gratias agente, ſuſcepit legatum regis in domũ ſuam, & per multos dies magnifice tractans, muneribus honoratum remiſit ad regem,

gem, dicens ſe continuò ſecuturum. Atheniò autem rediens ad regem, cum ei omnia indicaret, aduenientem poſtea Ioſephum rex & regina Cleopatra benignè ſuſceperunt: inuenitq́ tantam gratiam coram rege, vt non ſolùm populum liberaret, ſed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, & finitimarum regionum ab eo conſtitueretur. Is igitur viginti duobus annis tributa Syriæ & Phœnicis atq́ Samariæ diſpēſauit, populumq́ Iudæorum à paupertate & debilitate ad clariſsimas rerum cauſas perduxit. Habuit autem ſeptem filios de vxore ſua, & de filia fratris ſui Solini vnum nomine Hyrcanum. Qui cum tredecim eſſet annorum, naturalem fortitudinem & prudentiam in ſe demonſtrauit, vt etiam acerbam æmulationem fratribus excitaret. Ioſephus verò cupiens ſcire, quis de filijs ſuis virtute melior exiſteret, vnumquēque ad doctorum ſtudia deſtinauit, ſed deſidia diſciplinarum indocti redierunt.

Poſt illos autem adoleſcentulum Hyrcanum tranſmiſit viam duorū dierum ad ſolitudinem ſeminare, dans ei trecenta iuga boum, ſed abſcondens lora quibus ligarētur. Cumq́ ad locum veniret, & lora non haberet, ſuadentibus aratoribus, ut pro his afferendis domum tranſmitteret: ille nolens tempus deperdere, occidit decem iugorum boues, & carnes quidem operarijs dedit, pelles verò incidens, retinacula fecit: ſicq́ ſeminata terra, ad patrem redijt. Pro qua mentis argutia pater eum benignè ſuſcipiens nimium dilexit, quòd ei apud fratres inuidiam ſuſcitauit.

Poſt hæc nunciatum eſt Ioſepho, filium Ptolemæo regi genitum eſſe, omnesq́ principes prouinciarum ad celebrandum pueri diem natalem cum apparatu maximo Alexandriam ire. Cumq́ ipſe ire ſenio prohiberetur, interrogauit filios ſuos, quis eorum vellet ire ad regem? Maioribus recuſantibus, & Hyrcanum hoc facere poſſe dicentibus, conſuluit ipſum. Qui cum ſe promiſiſſet iturum, ſi tantùm miſiſſet epiſtolam Arioni diſpenſatori pecuniarum, quam regi offerre deberet, vt daret ei pecuniam neceſſariam, data epiſtola dimiſit eum: fratres autem eius ſcribebant omnibus amicis regis, ut eum interficerent. Qui cum veniſſet Alexandriam, porrexit Arioni epiſtolam: acceptiſq́ ab eo mille talentis, latenter acceſsit ad negociatores, & comparauit ab eis centum pueros ſcientes literas, unumquemq́ talento vno: & centum virgines, ſingulas eodem precio. Suſceptus autem benignè à rege, & ad cōuiuiū eius inuitatus, diſcumbens cum prioribus prouinciarum, vltimus omnium ſedit, tanquam puer ab omnibus deſpectui habitus. Cumq́ omnes oſſa ciborum ante illum in menſa proijcerent, ipſo tacente, Triphon quidam, qui ad conuiuarū riſus aptus erat, rogantibus conuiuis, iuxta menſam regis aſsiſtens, ait regi: Vides domine antepoſita oſſa Hyrcano? Ex hoc conijce, quòd & pater eius ſic omnem Syriam denudauit, ſicut hæc oſſa iſte à carnibus expoliauit. Ridente autem rege ad verba Triphonis, & interrogante Hircanum, cur tanta oſſa ante eum iacerent, aptè inquit domine, nam canes ſemper oſſa cum carnibus deuorant, ſicut iſti fecerunt, ante quos oſſa minimè iacent: homines verò comedunt carnes, oſſa autem iactant, quod & ego tanquam homo nunc feci. Rex autem miratus eius reſponſum tam ſapienter dictum, iuſsit omnes plaudere, verbum eius laudantes. Poſtera verò die Hyrcanus ad vnumquemque regis amicum pergens, & ad potentes aulæ, ſalutauit eos. Inſtanti verò natali die filij regis, principes regi offerebant munera: qui multum, non plus quàm viginti talenta. Hyrcanus itaq́ aſſumens pueros & virgines quas comparauerat, dedit vnicuiq́ talentum portare: & pueros quidem obtulit regi, puellas autem Cleopatræ reginæ. Omnibus igitur munificentiam eius admirantibus, rex honorans eum liberaliter, & donationes copioſas præſtans, patri & fratribus, & omnibus magiſtratibus ſcripta pro eo tranſmiſit. Audientes autem fratres eius talia eum à rege meruiſſe, & cum magno reuerti honore, in occurſum eius egredi ſe ſimulantes, interficere illum omnimodò decreuerunt, etiam patre ſciente, qui propter pecunias quas regi obtulerat, iraſcebatur, ſed regem timens iram celabat. Committentibus autem aduerſus eum fratribus pugnam, multos eorum qui ſequebantur, occidit, cum duobus fratribus ſuis: cæteri autem ad patrem Hieroſolymam confugerunt. Qui poſtquam ad ciuitatem venit, nullo ſe ſuſcipiente,

diſceſsit trans Iordanem fluuium, ibiq; remoratus, vectigalia exigebat à Barbaris. Per idem autem tempus regnabat in Aſia Seleucus, qui dicebatur Sother, filius Antiochi Magni.

HISTORIA IVDAEORVM.

DEfunctus eſt autem Onias pontifex, filius Simonis Iuſti, fratris Eleazari, auunculus Ioſephi patris Hyrcani, principatum ſacerdotij derelinquens filio Simoni. Mortuus eſt autem & Ioſephus, eiuſq; morte contigit ſeditionem pati populum, propter filios eius. Nam maioribus bellum gerentibus contra Hyrcanum, diſſenſit ab inuicem multitudo, & plures quidem maioribus fratribus auxilium ferebant cum principe ſacerdotum Simone, qui cognatus & affinis eorum erat: Hyrcanus autem diſcedens ab Hieroſolyma trans Iordanem, ibi turrim ædificauit firmiſsimam ex lapide albo, & totam vſq; ad terrã ſculpens diuerſis animalibus, reliquis etiam ædificijs locum muniuit, quem Titum nuncupauit. Præfuit autem illis partibus per annos duodecim, omni tempore, quo Seleucus filius Antiochi Magni Syriæ regnauit. Quo mortuo, frater eius Antiochus Epiphanes regnum obtinuit. Quem metuens Hyrcanus, ne ab eo tormentis afficeretur, pro his quæ contra Arabas egerat, vitam propria manu finiuit. Cuius ſubſtantiam Antiochus ſibi applicuit. Mortuus eſt autem & Simon pontifex, filius Oniæ, relinquens tres filios, Oniam, Ieſum, Oniam ſiue Ananiam: ſed patri Onias in ſacerdotij honore ſucceſsit. Et hic eſt, ad quem Arius rex Spartarum, id eſt, Lacedæmoniorum, epiſtolas miſit, dicens Iudæos & Lacedæmones ex vno genere Abrahæ deſcendiſſe.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno ab Vrbe condita quingenteſimo quinquageſimo primo, qui Ptolemęi Epiphanis computatur etiam primus, Titus Quintus Flaminius contra Philippum Macedoniæ regem miſſus eſt: & poſt prælia multa quibus Macedones vicit, pacem Philippo dedit, ſub conditione etiam Demetrium filium ſuum obſidem dedit. Lacedæmonijs quoque bellum Titus idem intulit, ducemq; illorum Nauidem vicit, & quibus voluit conditionibus in fidem accepit, gloria ingenti triumphauit, ducens ante currum ſuum nobiliſsimos obſides, Demetrium Philippi filium, & Armenen Nauidis.

Tranſacto bello Macedonico, ſecutum eſt Syriacum. Antiochus itaq; Magnus rex Syriæ, cum regnum generis ſui Ptolemæi Epiphanis obtinere non poſſet, vertit ſe ad Aſiam, & nauali certamine obtinuit Rhodum & Samum, & alias inſulas multas: deinde contra Romanos ſtruens bellum, ex Aſia tranſit in Europam. Tunc etiam Hannibal exhiberi Romam iuſſus à Senatu, clàm ex Africa profectus, ne Romanis traderetur, ad Antiochum migrauit, eiq; ſe coniunxit. Quem cum apud Epheſum inueniſſet cunctantem, mox ad bellum impulit: ſed occurit eis Scipio Naſica cum fratre ſuo Scipione Africano, iſdemq; Africanus familiare colloquium cũ Hannibale habuit, ſed infecto negocio, ab Antiocho diſceſsit. Sequenti anno idem Scipio Africanus Hannnibalem qui tunc Antiochi claſsi præerat, nauali prælio vicit & fugauit: frater quoque eius Lucius Cornelius Scipio Naſica conſul, habens in auxilio Eumenen Attali regis fratrem, ingenti prælio Antiochum vicit. Qui pacem rogans, eo iure obtinuit, vt annis ſingulis mille talenta perſolueret: atq; ex Aſia & Europa recedens, intra Taurum montem ſe contineret, & Hannibalem concitatorem belli dederet. Qui fugiens ad Pruſiam regem Bithyniæ, cum à Romanis repoſceretur, iam tradẽdus venenum bibit. Antiochus verò filium Africani, quem vtrùm explorantem, an bello cepiſſet, incertum eſt, vltrò remiſit, filium quoque ſuum Antiochum obſidem dedit. Scipio Naſica Romam rediens, ingenti gloria triumphauit: nomen & ipſe ad imitationem fratris Aſianus, quia Aſiam vicit, accepit. Philippo autem Macedonum regi, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius redditus eſt. Plautus ex Vmbria Arpinas Romæ moritur hoc tem

pore,

pore,qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias piſtori ſe locauerat, vbi quotiens ab opere vacaſſet,fabulas ſcribere ac vendere ſolitus erat. Titus Liuius Tragœdiarum ſcriptor clarus habetur eo tempore,qui ob ingenij meritum à Liuio Salinatore,cuius liberos erudiebat,libertate donatus eſt.

Ptolemeus Philometor. 35.

Ptolemeus Philometor ſecundus,filius Epiphanis,regnauit Alexandriæ annis triginta quinq;,à reſtauratione templi anno trecenteſimo quadrageſimo tertio.

Perſeus. 10.

Perſeus filius Philippi, regnauit Macedoniæ annis decem.

Seleucus. 11.

Seleucus qui & Sother, filius Antiochi Magni,regnauit Syriæ annis xj. Hic inſtinctu cuiuſdam Simonis, qui erat præpoſitus templi Hieroſolymitani, miſit Heliodorum ad auferendas pecunias: qui correptus eſt à Deo,vt in Machabæorum legitur libro.

Antiochus Epiphanes. 12.

Antiochus Epiphanes regnauit in Syria annis xij.

HISTORIA AEGYPTIORVM.

Antiochus Epiphanes. Ptolemeus Epiphanes.

ANtiochus Epiphanes,id eſt,Illuſtris,frater Seleuci,filius ſcilicet Antiochi Magni,poſt mortem fratris ſui Seleuci,regnauit in Syria annis xij. Huius ſororē Cleopatram habuit vxorem Ptolemæus,qui & ipſe dicebatur Epiphanes,de qua duos filios accepit,quos moriens adhuc paruulos reliquit. Quorum maior,qui & pro eo regnauit Philometor,alter Phiſcon dicebatur. Antiochus autem ſuo regno non contentus,exercitum ducere deliberauit in Aegyptum,tractus deſiderio eius,& contemnens filios ſororis ſuæ quaſi debiles,ac tanta negocia regere nō præualentes. Perueniens igitur ad Peluſium,cum magna virtute,doloq; circumueniēs Philometorem conſanguineum ſuum,occupauit Aegyptum. Et cum adiſſet loca Memphiticæ ciuitatis,cepit eam. Idem contra Alexandriam vt obſideret Ptolemæum,cuius erat auũculus,tetendit,ſed per duces Ptolemæi pulſus eſt non ſolùm ab Alexandria,verùm etiam tota Aegypto. Inde reuerſus,ad Hieroſolymam ciuitatem duxit exercitum. Quò perueniens,cepit eam ſine conflictione alicuius, aperientibus ei portas his,qui voluntatis eius erant conſcij,ingreſſusq; ciuitatem,multos interfecit ſibi contraria ſentientes:ſed & eos ipſos qui ei ciuitatem aperuerunt propter diuitias templi,occidit,faciensq; omnia mala illa,quæ in Machabæorum hiſtoria ſcripta ſunt, multis de templo ablatis,reuerſus eſt Antiochiam. Poſt biennium verò rurſus contra Ptolemæum congregauit exercitum, & venit Alexandriam. Cumq; duo fratres Ptolemæi & Cleopatræ filij, quorum auunculus erat Antiochus,obſiderentur Alexandriæ,Romam miſerunt legatos. Cum autem Romanorum legati veniſſent Alexandriam,quorum vnus erat Marcus Pompilius Lenas,& inueniſſent eum ſtantem in littore, ſenatuſconſultum dederunt ei, quo iubebatur ab amicis populi Romani diſcedere,& ſuo imperio contentus eſſe. Qui cum reſpōſionem ad amicorum conſilium diſtuliſſet,orbem feciſſe ferunt in arena cum baculo quem tenebat manu,& conſcripſiſſe legatum, atq; dixiſſe: Senatus & populus Romanus præcipiunt; vt in iſto loco reſpondeas quid conſilij geras. Quibus dictis,ipſe perterritus ait:Si hoc placet ſenatui & populo Romano, recedendum eſt; & ſtatim receſsit.

HISTORIA IVDAEORVM.

PEr idem tempus,vt Ioſephus ſcribit, defunctus eſt Onias filius Simonis princeps ſacerdotum,relinquens filium paruulum Oniam. Vnde Antiochus fratri eius Ieſu principatum ſacerdotij contulit,quem poſtea iratus abſtulit,& iuniori eorum fratri Oniæ ſiue Ananiæ dedit. Habuit enim Simon, vt prædiximus, tres filios, ad quos ſacerdotij principatus ordine dicto peruenit. Ieſus autem Iaſonem ſe nominauit, Onias uerò ſiue Ananias Menelaus eſt nuncupatus, vt Ioſephus dicit. Deinde ſubiungit idem Ioſephus,Ieſum, id eſt Iaſonem, prius ſacerdotem contra Menelaum ſeditionem concitaſſe,eundemq; Menelaum cum ſuis fau-

toribus relicta religione paterna ſe ad Antiochum contuliſſe, illumq́ contra Iudæos incitaſſe, & pòſt ab Antiocho iuniore perſuaſu Lyſiæ occiſum eſſe. In quibus verbis videtur Ioſephus ab hiſtoria libri Machabęorum diſcrepare, in qua refertur, quòd Menelaus frater fuerit cuiuſdam Simonis de tribu Beniamin, qui fuit præpoſitus templi, quiq́ adhuc viuente Seleuco fratre Antiochi, propter odium Onię ſacerdotis ſibi reſiſtentis, ne aliquid mali machinaretur in ciuitate, effecit vt Heliodorus à Seleuco mitteretur Hieroſolymam ad auferendas pecunias de templo. Qui cum territus rediret, Simon non ceſſauit malè loqui de Onia, & inſtigauit Apollonium ducem contra eum. Quibus ille cedens, contulit ſe ad regem, vt eius defenſione tutus uiueret. Poſt mortem verò Seleuci, cum regnaret frater eius Antiochus, hoc quod de Onia Menelao Ioſephus teſtatur, in hac hiſtoria de Iaſone fratre Oniæ narratur. Hic enim Iaſon, qui & Ieſus, collectis impijs, Antiochum adijt, electoq́ per pecuniam fratre Onia, ſacerdotium accepit, & accepta licentia, vt gymnaſium Hieroſolymis ædificaret, ad ritus gentium relicta religione ſe tranſtulit. Poſt triennium miſit Iaſon Menelaum fratrem Simonis ſupradicti, portãtem pecuniam regi pro ſacerdotio promiſſam, ſcilicet quingenta nonaginta talenta: ſed ipſe Menelaus, promittens adhuc trecentas libras regi, Iaſonem ſupplantauit. Sic Iaſon qui fratrem Oniam expulit, ipſe pòſt expulſus de patria, ſecundum quod dignus erat, exul perijt. Menelaus autem cum nõ perſolueret promiſſas pecunias, rex abſtulit ei ſacerdotium, & dedit illud fratri ſuò Lyſimacho. Metuens verò Menelaus, ne Onias reciperet ſacerdotium, egit cum Andronico regis amico, quem rex abiens præfecit negotijs, vt Oniam interficeret: quod & fecit. Lyſimacho quoque à Iudæis propter ſacrilegia ſua occiſo, Menelaus ſacerdotium recepit. Quo ab Antiocho Eupatore filio Antiochi, ſuadente Lyſia, occiſo, Alchimus quidam alienigina impius ſucceſsit ſacerdotio. Et hoc diuinitùs percuſſo, deficientibus hæreditarijs ſucceſſoribus, omnium uoluntate Iudas Machabæus ſuſcepit ſacerdotium. Onias quippe filius Oniæ, quem moriente patre paruulum relictum, ſuprà diximus, videns mala quæ fiebant, fugit ad Ptolemæum regem Aegypti, & benignè ab eo acceptus, impetrauit ab eò regionem quæ Heliopoleos vocatur, vbi concedente rege conſtruxit templum ad formam templi Hieroſolymitani, quòd per annos permanſit vſque ad tempus Veſpaſiani. Ipſa autem vrbs quæ vocabatur Oniæ, dimicantibus poſtea Iudæis aduerſum Romanos, ad ſolũ vſque diruta eſt, & neque vrbis, neq́ templi vllũ reſtat veſtigium. Sub occaſione igitur Oniæ, infinita Iudæorum examina Aegyptum confugerunt. Aſſerebat enim Onias in ſe impletum eſſe vaticinium Eſaiæ ſcribentis, Erit altare Domini in Aegypto, & titulus Domini in terminis eius: & quod Ezras ante ſexcentos annos prædixerat, quòd oporteret in Aegypto templum ædificari Deo per virum Iudæum. Antiocho autem Iudæos affligente, & ad gentilitatem per ſeipſum, & permiſſos ſuos cõgente, Matathias cum quinque filijs ſuis aduerſus eos arma corripuit, & patrias leges viriliter defendit. Quo poſt annum moriente, ſcilicet anno centeſimo quadrageſimo ſexto regni Græcorum, qui eſt xiij. Philometoris, decimus verò Antiochi, filius eius Iudas Machabæus ſucceſsit patri, & congregato exercitu, vindictam in malè agentes exercuit. Is templum ab Antiocho deſtructum nobiliter renouauit, & à ſordibus idolorum, quibus per triennium pollutum fuerat, emundauit, anno centeſimo quinquageſimo ſecundo: audiens etiam Romanorum virtutem, amicitias fœderauit cum eis & ſocietatem. Poſt multa demum prælia feliciter geſta, pugnans contra Bacchidem Demetrij principem, multos interfecit, & ipſe occiditur anno quinquageſimo, cum regeret populum annos quinque, fortitudine & dexteritate inſignis. Cui ſuccedens frater eius Ionathas, regebat populũ per annos xvij. Quo à Triphone occiſo, Simon frater eorum tenuit principatum annis octo, quem accepit anno centeſimo ſeptuageſimo regni Grecorum.

Menelaus recipit ſacerdotium.

Iudas Machabæus.

Prophetia de templo domini in Aegypto.

Iudas Machabæus.

HL

HISTORIA ROMANORVM.

PHilippo rege Macedonum mortuo, qui & aduerſus Romanos bellum geſſerat, poſtea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius Perſeus regnum eius tenens rebellauit, adiutores eius habens Cotim regem Thraciæ, & regem Illyrici Gentium nomine. Romanis autem auxilio erant, Eumenes rex Aſiæ Florus lib. 44. frater Attali, Ariaratus rex Cappadociæ, Antiochus rex Syriȩ, Ptolemæus Aegypti, Maſiniſſa Numidiæ. Bruſias autem rex Bithyniæ, licet Perſei ſororem haberet, viriſque ſe æquum præbuit. Contra Perſeum miſſus Publius Licinius, ab eo victus eſt, nec tamen Romani regi pacem petenti præſtare voluerunt, niſi ſe & ſuos ſenatui ſubdidiſſet. Mox contra eum miſſus conſul Lucius Aemilius Paulus, conſul vicit eum, & cum ingenti pompa Romam rediјt in naui eiuſdem Perſei, quæ inuſitatæ magnitudinis ferebatur fuiſſe, adeò vt ſedecim ordines remorum dicatur habuiſſe. Triumphauit autem Paulus in curru aureo, duobus filiјs ſuis vtroq; latere aſtantibus. Ducti autem ſunt ante currum eius duo filiј regis, & ipſe Perſeus annis quadraginta quinq; natus, qui pòſt apud Albam in cuſtodia defecit: filius verò eius iunior fabricam ærariam, ob tolerandam inopiam, Romæ didicit, ibiq; defunctus eſt.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno autem ab Vrbe condita ſexcenteſimo, qui viceſimus ſextus Philometoris inſcribitur, cum omnes Romanos Celtiberorum ingens metus inuaſiſſet, nec eſſet ex omnibus qui vel miles vel legatus ire in Hiſpaniam auderet, Publius Scipio Africani nepos, qui & ipſe pòſt Africanus eſt dictus, vltrò ſe militaturũ in Hiſpania obtulit, cum tamen in Macedoniam cõtra Philippum deputatus eſſet. Profectus itaq; in Hiſpaniam, ſtragem magnam dedit, ſæpius etiam militis quàm ducis officio vſus: nam & Barbarum prouocantem ſingulariter congreſſus occidit.

Eodem tempore Meſſala cenſor primus theatrum lapideum in Vrbe conſtrui iuſsit, quod ne tunc fieret, Scipio Naſica grauiſsima dehortatione obſtitit, dicens, inimiciſsimum fore populo bellatori hoc, ad nutriendam deſidiam, laſciuiæq; commentum, adeoq; commouit ſenatum, vt non ſolùm omnia theatro comparata vendi iuſſerit, ſed etiam ſubſellia in ludis poni prohibuerit, & vt neque vrbani, neque qui à foris mille paſsibus adeſſent, ſedentes ludos ſpectarent, ne fortitudo illorum molleſceret. Illo quoq; tempore Tuccia virgo veſtalis arguebatur inceſti. At illa purgare ſe argumentis dedignata mortalibus, ad Tyberim detulit cribrum, idq; ſubmergens in aquam prece addita, inquit: O Veſta, ſi pia ſum, ſi virgo ſum, hanc è Tyberi aquam ad templum tuum deferam. & pertulit. Anno ſexcenteſimo ſecundo tertium Punicum bellum exortum eſt. Igitur cum ſenatus abolendam Carthaginem decreuiſſet, profecti conſules Lucius Manlius Cenſorinus, & Marcus Manlius, & Scipio tunc Tribunus militum, prope Vticam caſtra maioris Africani tenuerunt. Ibi Carthaginenſibus euocatis, iuſsiſq; vt arma & naues traderent, nec moratis, tanta vis armorum repentè tradita eſt, vt facilè tota ex his Africa potuiſſet armari. Sed poſtquam arma tradiderunt, & derelicta vrbe, recedere procul à mari decem millibus paſſuum iuſsi ſunt, dolorem ad deſperationem contulerunt, aut deſenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſam ſepeliendi: moxq; ſibi duos Haſdrubales duces creant, armaq; facere aggreſsi, poſtquam æs ferrumq; defecit, aurea argenteaq; fecerunt. Conſules Romani vrbem aggreſsi, cum aliquantam muri partem machinis diruiſſent, à Carthaginenſibus victi ſunt atq; repulſi. Quos fugientes Scipio defendit, hoſte intra muros repulſo. Is apud omnes ingenti metu & reuerentia erat: nam & paratiſsimus ad dimicandũ, & promptiſsimus erat ad cõſulendum, nec quicquam magis duces Pœnorum vitabant, quàm contra eam partem Romanorum committere, vbi Scipio dimicabat. Per idem tempus Maſiniſſa rex Numidarum per annos ferè ſexaginta amicus populi Romani, mortuus eſt anno vitæ ſuæ nonageſimo ſeptimo, valentiſsimo ſemper corpore perſeuerans. Hic eſt vir

qui nunquam in imbre vel maximo, caput ſuum texit, aut frigore, & tamdiu in vno ſtetit veſtigio, vt prius iuuenes laſsitudine cederent, quàm ille de loco in quo ſteterat, moueretur. Si ſtetiſſet, ne membrum quidem tota die mouebat: ſi iter ingreſſus eſt eques, non deſcendebat: ſi pedes, non aſcendebat: ſolebatꝗ equitans in exercitu nocti diem ſæpiſsimè coniungere, & ſui cuſtodiam tutelamꝗ ſęuiſsimis canibus committebat. Poſt octogeſimum ſextum annum genuit filium, cui nomen fuit Methuma, nihilꝗ quod iuuenis fecit, æuo vltimo prætermiſit. Moriens igitur, quadraginta quatuor filios reliquit, inter quos diuiſorem eſſe Scipionem iuſsit. Qui poſtquam inter eos Numidiæ regnum diuiſit, Carthaginem reuerſus eſt.

Anno à Roma condita ſexcenteſimo ſexto, qui eſt Philometoris xxxij. cum clarum eſſet nomen Scipionis, iuuenis adhuc conſul factus eſt, & delere Carthaginem ſuprema ſorte molitus, Cothonem ingreſſus eſt. Vbi cùm ſex diebus continuis noctibusꝗ pugnaretur, vltima deſperatio Carthaginenſes ad deditionem traxit, petentes, vt quos belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceret: ac primùm agmen mulierum ſatis miſerabile, pòſt virorum magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierum xxv. millia, virorum xxx. millia, memoriæ traditur. Rex Haſdrubal ſe vltrò dedit, ſibiꝗ tantùm ſalutem obtinuit. Transfugæ voluntario præcipitio dati, conſumpti ſunt igni, quoſquos autem transfugas Romanos Scipio obtinere potuit, crucibus affixit, Latinos ſecuri percu ſit. Vxor Haſdrubalis vbi ardẽtem Carthaginem aſpexit, viro ſuo cum duobus filijs ſuis occurrit, eiꝗ dixit: Viue tu qui ſuperſtes Carthagini eſſe potes: nam pro nobis fruſtra rogaſſes. Et volentibus filijs, virili dolore, fœmineo furore, in medium ſe còniecit incendium, eodem modo exitũ mortis faciens extrema regina, quem quondam fecerat prima. Ipſa verò ciuitas decem & ſeptem diebus continuis arſit, miſerumꝗ ſpectaculum de varietate conditionis humanæ victoribus ſuis præbuit: dirutaꝗ eſt, omni murali lapide in puluerem conuerſo. Cuius ſitus huiuſmodi fuiſſe dicitur. Per viginti duo millia paſſuum muro amplexa, tota penè mari cingebatur, abſꝗ faucibus quæ tribus millibus paſſuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedibus latum habuit ſaxo quadrato, in altitudine cubitorum xl. Arx cui nomen Byrſę fuit, paulo amplius quàm duo millia paſſuum tenebat. Ex vna parte murus communis vrbi & Byrſæ erat, imminens mari: quod mare, Stagnum dicitur.

Igitur Carthago ſeptingenteſimo anno poſtquam condita eſt, deleta eſt: multitudo omnis captiuorũ, exceptis paucis principibus, vendita eſt. Ita quarto poſtquã ceptũ eſt anno, tertiũ Punicũ bellũ eſt terminatũ. Scipio nomen quod auus eius ac ceperat, meruit, ſcilicet ut propter virtutem etiam ipſe Africanus iunior vocaretur.

Eodem anno Corinthus nobiliſsima Græciæ ciuitas ſubuerſa eſt incendio à Mũmio conſule. Vbi cum propter multitudinem & varietatem ſtatuarum ſimulacrorũ in in illo tantę ciuitatis incendio, permixta in vnum, auri, argenti atꝗ æris metalla fuiſſent, nouum genus metalli factum eſt: vnde vſꝗ hodie ex ipſo ſiue ex imitatione eius, æs Corinthium dicitur, & uaſa Corinthia.

Hoc tempore tres celeberrimi triumphi ſimul Romæ fuerunt, Africani ex Africa, ante cuius currum ductus eſt Haſdrubal: Metelli ex Macedonia, cuius currũ pręceſsit Andariſcus, qui & Pſeudophilippus rex Macedonũ: Mũmij ex Corintho, ante quẽ ſigna ænea, & pictæ tabulæ, & alia vrbis clariſsimæ ornamenta prælata ſunt.

Interfecto autem Pſeudophilippo, qui ſibi Macedoniam vſurpauit, itemꝗ Pſeudoperſeo, qui ſe Perſei filium iactauit, Macedones gentium dominos Romani, tributarios fecerunt, regnumꝗ Macedonum defecit.

Statius. Statius Cæcilius Comœdiarum ſcriptor clarus habetur his diebus, qui natione Gallus, ſiue, ut alij dicunt, Mediolanus, primùm Ennij contubernalis, ſequenti anno
Ennius. poſt mortẽ eius mortuus eſt. Ennius verò poeta lxx ætatis ſuæ anno articulari morbo perijt, ſepultuſꝗ eſt in monumento Scipionis via Appia, intra primum ab Vrbe milliarium.
Lucilius. Tunc etiam Lucilius poeta naſcitur.

Ptole-

Ptolemæus Euergetes. 29.

Ptolemæus Euergetes ſecundus, regnauit Alexandriæ annis xxix. à reſtauratione templi anno ccclxxxviij.

Simon. 8.

Simon frater Iudæ & Ionathæ, poſt mortem eorum rexit populum Iudæorum annis viij.

Puer quadrupes & quadrimanus.

His temporibus Romæ puer ex ancilla natus eſt quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam virilem duplicem habens. In Bononienſi agro fruges in arboribus natæ ſunt.

Fruges in arboribus.

Deficiente regno Macedonū, cœpit regnum Iudæorum, vbi primus eo tempore principatum tenebat Iudas Machabæus annis v. ab anno cxlvij. regni Græcorum, qui eſt quartus decimus Philometoris, vndecimus verò Antiochi Illuſtris.

Iudas Machabæus. 5.

Ionathas. 17.

Ionathas frater Iudæ Machabęi; poſt mortem eius ſuſcepit principatum, & per annos xvij. ſtrenuè rexit populum.

His temporibus Ariſtobolus philoſophus commentarios ſcripſit in libros Moyſi, & obtulit Ptolemæo regi.

HISTORIA IVDAEORVM.

IOannes qui & Hyrcanus filius Simonis, interfecto patre cum duobus filijs in conuiuio per inſidias generi ſui Ptolemæi, qui erat dux circa Iericho, tenuit principatum Iudæorum annis triginta & vno. Hic contra Hyrcanum bellum gerens, Hyrcanus appellatus eſt. Hic vir planè beatiſsimus, tria maximè præcipua ſolus habebat, quia dux & pontifex erat & propheta, cum quo Deus ita colloquebatur, ut futurorum nihil penitùs ignoraret. Hic prędia multa peregit: primùm contra Ptolemæum ſororis ſuæ virum, deinde Samariam obſidione captam, ſolo coæquauit, quam poſtea Herodes inſtaurans, Sebaſten in honorem Auguſti appellauit. Antiochus quoq; quem quidā Seditem, quidam verò Spondium vocant, frater Demetrij, pridem Simoni infenſus, ſecundo Hyrcani anno adducto exercitu, Hieroſolymis obſedit Hyrcanum. At ille patefacto ſepulchro Dauid, plus quàm tria millia talentorū inde abſtulit, datiſq; trecentis Antiocho, vt à ciuitate recederet perſuaſit. Et ut facti leniret inuidiam, fertur ex hac pecunia inſtituiſſe xenodochia, quibus ſuſciperet pauperes & peregrinos. Cūq; fortunatiſsimè viueret per annos xxx. & vnum, optimè rebus adminiſtratis moritur, quinq; filijs relictis. Quorum maximus natu Ariſtobolus, trāslato in regnum principatu, primus apud Iudæos diadema ſibi impoſuit: trecentis nonaginta octo annis ac tribus menſibus exactis, poſtquam populus de Babylonica redijt captiuitate, fratrē Antigonū

Ioſeph. lib. 13. cap. 15.

à ſe

Antiochus Eupator. 2.

Antiochus Eupator filius Antiochi Illuſtris, regnauit in Syria duobus annis.

Demetrius. 11.

Demetrius Seleuci filius, fratris Antiochi Illuſtris, occiſo Antiocho Eupatore filio patrui ſui, regnauit in Syria annis xj.

Alexander. 4.

Alexander item filius Antiochi Illuſtris frater Eupatoris, occiſo Demetrio patrui ſui Seleuci filio, regnauit annis iiij. Hic ducens Cleopatram Ptolemęi regis filiam, genuit ex ea Antiochum.

Antiochus. 4.

Antiochus Alexandri filius, impoſito ſibi diademate à Triphone, regnauit contra Demetrium annis iiij. ſed quarto anno ab eodem Triphone per dolum occiſus eſt.

Demetrius. 5.

Demetrius, filius Demetrij, quem Alexander occidit, regnum eo viuente inuaſit, cui Ptolemęus Philometor Cleopatram filiam ſuam Alexandro ablatam coniunxit, occiſoq; Alexandro, regnauit Demetrius annis v. ſed quinto captus eſt ab Arſace Parthorum rege. Regnante autem adhuc Demetrio, Triphon quidam partium Alexandri tulit Antiochum filium eiuſdem Alexandri: & licet adhuc paruulo diadema impoſuit vt regnaret, ſed quarto imperij eius anno dolo occidit eum, ipſeq; regnauit. Sed & hoc tertio ſui regni anno interfecto, Antiochus frater Demetrij regnauit, cui Cleopatra fratris vxor nupſit, de qua filium ſuſcepit nomine Antiochum, qui dictus eſt Cizicenus, à ciuitate Cizico, in qua nutritus eſt. Demetrius quoq; frater Antiochi, ex eadem Cleopatra filium habuit eiuſdem nominis Antiochum,

Ioſephus lib. 13. cap. 17.

à ſe ſecundum natu, quem diligere videbatur, in honore pari producebat, alios verò vinctos cuſtodiæ tradidit, matremq́ auſam aliquid de poteſtate contendere, itidem colligauit, fameq́ necauit: ſed & Antigonum fratrem poſtea peremit. Poſt necem verò matris & Antigoni fratris ipſe digniſsimo atque crudeliſsimo viſcerum dolore tortus, deteſtabiliter moritur, cum non plus vno anno regnaret. Vxor autē eius fratrum vinculis diſſolutis, regem conſtituit Alexandrum fratrem eius, qui ætate maior erat, & modeſtia præſtare videbatur.

chum, qui dictus eſt Griphus. Hi duo fratres Antiochi dicti, poſtea de regno contenderunt.

Triphon. Triphon occiſo Antiocho, regnauit annis tribus, ſed anno tertio etiam ipſe occiſus eſt.

Antiochus. Antiochus qui & Sedites eſt appellatus, frater Demetrij, poſtquam captus eſt frater eius à rege Parthorum, ipſe regnauit annis quindecim, fratrem à captiuitate liberauit, qui poſt ipſum regnauit.

Demetrius. Demetrius frater Antiochi, per fratrē à captiuitate liberatus, regnauit poſt mortem fratris annis duodecim.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno ab Vrbe condita ſexcentiſimo viceſimo, qui eſt vndecimus Ptolemæi Euergetis ſecundi, Scipio Africanus iunior conſenſu omnium, ſecundò conſul eſt creatus, atq; ad oppugnandam Numantiam Hiſpanię ciuitatem cum exercitu miſſus. Hæc per annos xiiij. cum ſolis quatuor millibus ſuorum, xl. millia Romanorum nō ſolùm ſuſtinuit, ſed etiam uicit, pudendiſq; fœderibus affecit. Scipio itaq; ingreſſus Hiſpaniam, non ſtatim aggreſſus eſt Numantinos quaſi incautos, quos nouerat ſemper eſſe paratos, ſed aliquando militem ſuum vitioſum & ignauum pro culpa ducum priorum exercendo magis quàm puniendo ſine aliqua acerbitate in caſtris velut in ſcholis exercuit, deinde omnia quæ voluptatis cauſa haberentur in caſtris, ſeuero ſummoueri iuſsit edicto. Deniq; ſcortorum duo millia cum lixis è procinctus eius loco eiecta ſunt, tantumq́ ſubitò ſub diſtricto iudice profecit exercitus, vt Numantiam diu pernicioſiſsimam Romanis, breui exæquaret ſolo. Igitur cum partem æſtatis, totamq́ hyemem ne attentata quidem pugna tranſegiſſet, parum propemodum hac profecit induſtria. Nam vbi copia pugnandi facta eſt, exercitus Romanus impetu Numātinorum oppreſſus, ſicut ſolebat, terga vertit, ſed increpatione & minis obiectantis ſe conſulis, manuq́ retinentis, tandem indignatus in hoſtem redijt, & quem fugiebat, fugere compulit. Difficilis tūc in relatu fides, Numantinos effugauere, & fugientes videre Romani. Vnde quamuis Scipio, quia præter ſpem acciderat, lætus eſſet, tamen bello vltrà aduerſum eos audendum non eſſe, profeſſus eſt. Itaq; vrbem obſidione concluſit, foſſa circundedit, cuius latitudo pedibus decem, altitudo viginti fuit: ipſumq́ deinde aggerem ſudibus præſtructum, crebris turribus communiuit. Ad hoc bellum Micipſa rex Numidarum in auxilium Scipioni Iugurtham miſit, qui fortiter agens gloriam acquiſiuit, & gratiam coram Scipione inuenit.

Igitur Numantini diu concluſi, & fame trucidati, cum facultatem pugnæ ſæpe depoſcerent, ut eis mori tanquam viris liceret, nec impetraſſent, nouiſsimè duabus ſubitò portis eruperunt, larga prius potione vſi, nō vini, cuius ferax is locus nō eſt, ſed ſucco tritici per artem confecto, quem ſuccum à calefaciendo Celiam vocant. Hac igitur potione poſt longam famem recaleſcentes, bello ſe obtulerūt, ſubitoq; ſuper Romanos irruerunt. Atrox diu certamen, & uſq; ad periculum Romanorum fuit. Iterumq́ ſe Romani aduerſum Numantinos pugnare fugiendo probauiſſent, niſi ſub Scipione pugnaſſent. Numantini interfectis ſuorum fortiſsimis, bello cedunt, compoſitis tamen ordinibus, nec ſicut fugientes in vrbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad ſepulturam oblata accipere noluerunt, nouiſsima ſpe deſperationis omnes in mortem deſtinati, clauſam vrbem ipſi introrſum ſuccenderunt,

runt, cunctiq; pariter ferro, veneno atq; igne conſumpti ſunt. Romani nihil ex his victis penitus habuere, niſi ſecuritatem ſuam: neq; enim euerſa Numantia, viciſſe ſe magis, quàm euaſiſſe dixerunt. Vnum Numantinum victoris catena non tetigit, vnde triumphum dederit: quicquid ſupellectilis fuit, ignis abſumpſit. Tunc Scipio Tireſium quendam Celticum principem interrogauit, qua de cauſa Numantia prius inuicta duraſſet, & pòſt euerſa fuiſſet. Reſpondit Tireſius: Concordia victoriam, diſcordia excidium præbuit. Quod Romani tanquam ſibi, ac de ſe dictum exempli loco acceperunt, quippe quibus iam de ſeditionibus diſcordantis totius Vrbis nunciabatur.

Ea namq; tempeſtate qua hęc gerebantur apud Numantiam, Gracchorum ſeditiones agitabantur apud Romam. Carthagine quippe Numantiaq; deletis, oritur apud Romanos vtilis de prouiſione collatio, ſed infamis de ambitione contentio. Gracchus itaq; tribunus plebis iratus nobilitati, cur eum inter autores Numantini fœderis, quod per Mancinum conſulem turpiter factum eſt notaret, agrum à ſe priuatim eatenus obſeſſum populo diuidi ſtatuit, Octauio tribuno obſiſtenti ademit imperium, eiq; ſucceſſorem dedit Minutium. His cauſis ſenatum ira, populum ſuperbia inuaſit.

Inter hæc quoq; Attalus rex Aſiæ, frater Eumenis moritur, populum Romanū ſcripto hæredem reliquit, & ita Romano imperio regnum Aſiæ per teſtamentum acceſsit. Gracchus populi gratiam precio appetens, legem tulit, vt pecunia quæ Attali fuiſſet, populo diſtribueretur. Obſiſtente Scipione Naſica, etiam Pompeius ſpopondit ſe Gracchum cum primùm magiſtratu abiret, accuſaturum. Gracchus autem annitebatur, vt ipſe tribunus plebis ſequenti anno permaneret. Et cum comitiorum die ſeditiones populi accenderet, authore Naſica nobilitas inflammata, fragmentis ſubſelliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus qui ſunt ſuper Calphurnij fornicem detracto adminiculo fugiens, ictus fragmento ſubſellij corruit, rurſusq; aſſurgens, alio ictu clauæ cerebro impactæ exanimatus eſt. Ducenti præterea in ea ſeditione interfecti, eorumq; corpora in Tyberim proiecta ſunt, ipſiusq; Gracchi cadauer inhumatum contabuit.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno dehinc ſecundo, Publium Scipionem pridie in concione de periculo ſalutis ſuæ conteſtatum, quòd ſibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denunciari cognouiſſet, alio manè exanimem repererunt, idq; inter maxima Romanorum mala cenſuerunt, præſertim cum tantùm in vrbe illa Africani vigor & modeſtia valeret, vt facilè illo viuo, neq; ſociale, neq; ciuile bellum exiſtere poſſe crederetur. Hunc quidam necatum ferunt dolo vxoris ſuæ Semproniæ, quæ ſoror erat Gracchorum, ne ſcelerata, vt credo, familia, ad perniciem patriæ ſuæ inter impias ſeditiones virorum, non etiam ſceleribus mulierum eſſet immanior. Cauſa verò interitus eius hæc fuit. Gaius Carbo tribunus plebis cupiens necem vindicare Gracchanam, & excitare ſeditionem ſopitam, Publium Scipionem Africanum eruta Numantia, reuertentem interrogauit, quid de Gracchi morte ſentiret? Cui Africanus ait, iure occiſum ſibi videri.

Poſt hæc Gaius Gracchus, Gracchi illius qui iam in ſeditione occiſus fuerat, frater, tribunus plebis per tumultum creatus, magna reipublicæ pernicies fuit. Nam cum ſępe populum Romanum largitionibus promiſsiſq; nimijs in acerbiſsimas ſeditiones excitaſſet, tandem à tribunatu Minutio ſucceſſore deceſsit. Qui Minutius cum deceſſoris ſui Gracchi ſtatuta cōuulſiſſet, legeſq; abrogaſſet, Gaius Gracchus cum Fuluio Flacco ingenti ſtipatus agmine, Capitolium vbi concio agitabatur, aſcendit, ibiq; cum eo duobus filijs ſuis armatis, maximum tumultum excitauit: ecōtrà Decius Brutus vir conſularis à cliuo publico cum ingenti certamine inſiſtit. Ibi Flaccus diutiſsimè pugnauit: Gracchus verò in templum Mineruæ ſecedens, gladio incumbere voluit, ſed interuentu lictoris retentus eſt. Cumq; diu anceps bellū

ageretur, tandem ſagittarij ab Opimio miſsi, conſertam multitudinem diſturbauerunt. Duo Flacci, pater & filius, cum per ædem Lunæ in priuatam domum deſiluiſſent, foresq; obieciſſent, reſciſſo cratitio pariete confoſsi ſunt. Gracchus pro ſe diu pugnantibus amicis, ac pereuntibus, ægrè ad pontem ſublicium peruenit, ibiq; ne viuus caperetur, ceruicem ſeruo ſuo præbuit. Cuius caput abſciſſum conſuli allatū eſt, corpus ad Corneliam matrem Miſſenum oppidum deuectum eſt. Hæc autem Cornelia Maioris Africani filia fuit, quæ poſt prioris filij Gracchi mortem Miſſenū ſeceſsit. Bona Gracchi publicata ſunt. Flaccus adoleſcens in robore necatus eſt. Ex factione Gracchi ccl. in Auentino monte cæſi fuiſſe referuntur. Opimius autem conſul, ſicut in bello fortis, ita in quæſtione fuit crudelis. Nam amplius quàm tria millia hominum ſupplicijs necati ſunt, ex quibus plurimi, ne dicta quidem cauſa, innocentes occiſi ſunt. Hæc Gracchorum ſeditio, hic finis fuit.

HISTORIA ROMANORVM.

Florus lib. 44. ANno ab Vrbe condita ſexcenteſimo xxxv. qui eſt xxviij. Ptolemæi Euergetis ſecundi, Publio Scipione Naſica, & Lucio Calphurnio Beſtia conſulibus, Iugurthæ Numidarum regnum inuadenti, conſenſu Romani populi bellum ſenatus indixit, de quo Saluſtius Criſpus pleniſsimè ſcribit.

His temporibus, Ptolemæo Euergeti ſecundò miſera vita, miſerabiliorem vitæ exitum dedit. His enim ſororem ſuam ſtupro cognitam, ac deinde in matrimonio receptam, nouiſsimè turpius quàm duxit, abiecit: priuignam ſuam, hoc eſt, filiam ſororis & coniugis, coniugem aſciuit, filium quē ex ſorore ſuſceperat, necnon & filiū fratris occidit. Quamobrem tantis inceſtis parricidijsq; execrabilis, anno regni ſui xxix. ab Alexandrinis regno pulſus eſt.

His temporibus Cicero Arpini naſcitur, matre Heluia nomine, ex regio Volſcorum genere, patre verò equeſtris ordinis. Marcus quoq; Furius poeta, cognomento Bibaculus, Cremone naſcitur. Defecit regnum Syriæ.

Ptolemæus. 17. Ptolemæus qui & Phiſcon vel Socher, regnauit Alexandrię annis ſeptemdecim, à reſtauratione templi anno cccc vij. Hic poſtea per matrem Cleopatram de regno pulſus, Cyprum ſeceſsit, iterumq; poſt annos aliquot in regnum redijt.

Ptolemæus. 9. Ptolemæus qui & Alexander, pulſo de regno Ptolemæo Phiſcone per matrem Cleopatram, regnauit Alexandrię annis nouem, à reſtauratione templi anno ccccxxiiij.

Antiochus qui & Griphus, filius Demetrij, regnauit Syriæ: ſed frater eius Antiochus Cizicenus, filius Antiochi fratris Demetrij ex eadem muliere Cleopatra, electo fratre, regnauit ipſe: rurſusq; frater hoc depulſo, regnum recepit. Sicq; contendebant inter ſe per annos xix. & ex hoc regnum illud per ſe non habuit, ſed in Romanorum ditionem ceſsit. *Antiochus. 19.*

Ioannes qui & Hyrcanus, filius Simonis, tenuit principatū Iudæorum annis xxxj. *Ioannes. 31.*

Ariſtobolus filius Ioannis Hyrcani, principatum Iudæorum poſt patrem ſuſcepit, primúsque impoſita ſibi corona, vno anno regnauit. *Ariſtobolus. 1. an.*

Alexander qui & Ianneus, frater Ariſtoboli, poſt mortem fratris pontificatum Iudæorum pariter cum regno ſuſcepit, & per xxvij. annos in ciues ſuos crudeliſſ. regnauit. *Alexander 27.* Non enim minus quinquaginta millia de propria gente debellando per ſex annos interfecit: pprios quoq; fratres alterū occidit, alterū rebus omnibus nudatum cōtemptibili vita ſecum habuit. Qui xxvij. anno moriēs, cōiugi ſuę Alexādræ, quę & Salina vocabatur, regni gubernacula cū duobus filijs paruulis reliquit. Cuius actus qui latius ſcire voluerit, tertiumdecimū Ioſephi librū Antiquitatis hiſtoriæ legere curet.

HISTORIA ROMANORVM.

ANno ſexcenteſimo quinquageſimo nono, qui eſt quartus Ptolemæi Alexandri, cum propè omnia bella extranea ceſſaſſent, ſuperato in Numidia per Metellum primum, deinde per Marium & Syllam Iugurtha, poſt hæc Cymbris & Teutonibus per Marium & Quintum Catulum, grauiſsimum in Italia bellum Picentes & Marſi, Pelignique mouerunt, qui annis numeroſis iam Romanis ſubiacuerunt. Contra quos à Romanis bene pugnatum eſt à Gaio Mario, qui iam ſexies conſul fuerat, & à Gneo Pompeio, maximè tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia, *Cluentium ducem hoſtium ita cum magnis copijs fudit, vt ex ſuis non vnum amitteret. Hoc bellum quadriennio cum graui calamitate tractum, quinto demum anno finem accepit, per Lucium Cornelium Syllam, tum cõſulem, cum antea in eodem bello multa ſtrenuè prætor egiſſet.

Ipſo in tempore dira prodigia viſa ſunt: nam ſub ortu ſolis, globus ignis à Septẽtrione cum maximo coeli fragore emicuit: apud Aretinos in conuiuio è panibus cruor, quaſi è vulneribus corporum fluxit. Per ſeptem continuos dies grando lapidum, immixtis etiam teſtarum fragmentis, terram latiſsimè verberauit. In Samniæ partibus è vaſtiſsimo terræ hiatu flãma prorupit, & vſque ad coelum extendi viſa eſt. Tunc etiam omnium generum animalia, quę inter homines viuere ſolent, relictis ſtabulis paſcuisque, cum balatu, hinnitu, gemituque miſerabili ad ſyluas monteſque fugerunt. Canes quorum natura eſt, extra homines eſſe non poſſe, lachrymoſis vlulatibus vagi, luporum ritu, oberrauerunt. Nec mora poſt hæc tam grauia prodigia, ciuilia bella ſecuta ſunt.

Anno quippe Vrbis conditæ Dclxij. ſociali bello, multis repugnantibus, per totam Italiam ſuſcitato, inteſtinum bellum adiunctum eſt, multiplicesque calamitates perturbauerunt populum Romanum, quamuis iam Romani multarum domini vocarentur gentium. Cauſam verò ciuilis belli Marius, iam ſexies conſul, dedit. Nam cùm Sylla conſul geſturus bellum cõtra Mithridatem, qui Aſiam & Achaiam inuaſerat, mitteretur, ſed exercitum adhuc pauliſper in Campania teneret, vt belli ſocialis, quod (vt ſuprà diximus) in Italia geſtum eſt, reliquiæ tollerẽtur, Marius affectauit, vt ſeptimo conſulatu ſibi commiſſo, ipſe ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad Vrbem venit, & ante Vrbem legatũ Marij quaſi primam victimam belli ciuilis occidit, mox Vrbem irrupit, & contra Mariũ ac Sulpicium dimicans, Sulpicium occidit, Marium fugauit, atque ita ordinatis in futurum annum conſulibus Gneo Octauio, & Cornelio Cinna, ad Aſiam profectus eſt. Marius verò cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, perarmare ordinem equeſtrem aduerſus Syllam fruſtra tentaſſet, tãdem in Capitolium ceſsit: ſed à partibus Syllanis grauiter contritus, ab eo diffugit, & perſequentium inſtantia circumſeptus, in Minturnenſium paludibus ſeſe abdidit, è quibus infeliciter luto oblitus, ignominioſeque protractus, turpi quoque ſpectaculo Minturnas deductus, contruſusque in carcerem, percuſſoremque miſſum ſolo viſu conterruit. Deinde lapſus è vinculis, in Africam transfugit, ſollicitatoque ex Vtica filio ſuo Mario, vbi is cuſtodia obſeruabatur, continuò Romam ingreſſus, Cinnæ conſuli ſocietate ſcelerum coniunctus eſt. Sicque collecto exercitu Romam ingreſsi, nobiliſsimos è ſenatu & conſulares viros interfecerunt, multos proſcripſerunt. Ipſius Syllæ domo euerſa vxorem eius & filios ad fugam compulerunt, vniuerſus reliquus ſenatus ex Vrbe fugiẽs, ad Syllã in Græciã venit, orans, vt patriæ ſubueniret. Qui ſtatim in Italiã traiecit: Marius autem cum ſeptimum conſulatum inuaſiſſet, Cinna iam tertiò conſule, in exordio conſulatus ſeptimi, ſera tandem morte præreptus eſt, Cinna verò ab exercitu ſuo interfectus eſt. Reuertens autem Sylla, cum iam Romæ conſules mutati eſſent, & Marius Marij filius, ac Papyrius Carbo conſulatum accepiſſent, contra Marium iuniorem dimicãns, quindecim millia occidit, de ſuis cccc. amiſit. Mox etiam Vrbem ingreſſus, tria millia hominum cõtra datam fidem inermes peremit. Cumque magna crudelitate contra ſontes inſonteſque ſæuiret, Quintus Catulus palã

Syllæ dixit: Cum quibus tandem victuri ſumus, ſi in bello armatos, in pace inermes occidimus? Sylla itaq; Mariũ, Marij filium, Præneſte perſecutus obſedit, & ad mortem compulit, poſt hæc de Mithridate ingenti gloria triumphauit.

Gneus autem Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, viceſimũ quartum annum ætatis agens, de Africa triumphauit. Sylla itaq; poſt multa flagitia dictator creatus eſt, vt dominationis & crudelitatis libido honeſti nominis reuerentia velaretur. Nouiſsimè tamen poteſtate priuatus moritur. Tandemq; cõcluſa ſunt duo bella funeſtiſsima: ſociale Italicum, & ciuile Syllanum, quæ per annos decem protracta, plus quàm centum quinquaginta millia Romanorum conſumpſerunt.

His temporibus Terentius Varro triceſimum quintum annum ætatis agens, literas ſummo ſtudio didicit.

Cicero defenſo contra Chryſogonum Roſcio, Athenas ſecedit: deinde poſt triennium Romam regreſſus, xxvj. ætatis ſuæ anno etiam Quintium defendit. Quo in tempore Plotius Gallus Romæ Latinam Rhetoricam primus docuit, cuius etiam Cicero meminit. Lucius Pomponius Bononienſis Attellanarum ſcriptor tunc claruit. Lucretius etiam poeta naſcitur, qui amatorio poculo hauſto, in amentiam verſus, aliquos libros per interualla veſaniæ ſcripſit, quos Cicero poſtea emendauit. Criſpus quoq; Saluſtius Hiſtoriographus naſcitur.

Ptolemæus Phiſcon, qui eiectus fuerat à matre, regreſſus de fuga, regnum recepit, quoniam Alexandrum qui eo pulſo regnauit ob interfectionem matris eius, ciues expulerunt. Regnauit autem hic poſtea annis octo, à reſtauratione templi anno quadringenteſimo triceſimo tertio.

Ptolemæus. 30. Ptolemæus Dionyſius frater Cleopatræ, regnauit Alexandriæ annis xxx. à reſtauratione templi anno cccexlj. Virgilius Maro in pago qui Andes dicitur, haud procul à Mantua naſcitur. Portius Cato Stoicus philoſophus cognoſcitur.

His temporibus Apollodorus Pergamenus Græcus orator, præceptor Callidij & Auguſti, clarus habetur.

Horatius Flaccus Libertino patre Venuſij naſcitur, Satyricus poſtea & Lyricus poeta. Virgilius Cremonæ ſtudijs eruditur. Dehinc ſumpta toga, Mediolanũ tranſgreditur, & poſt breue tempus Romam pergit.

HISTORIA IVDAEORVM.

Alexandra Salina. MOrtuo Alexandro Iudæorum principe, vxor eius Alexandra, quæ & Salina dicta eſt, regnum Iudæorum per annos nouem obtinuit. Quæ cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, Hyrcanum natu maiorem propter ætatem declarauit Põtificem, & propter modeſtiam regem poſt ſe cõſtituit: minorẽ autem Ariſtobolum priuatum viuere voluit, quia feruentioris erat ingenij. Alexãdra verò dum regnum nouem annis adminiſtraret, morbo laborauit. Tunc minor filius eius Ariſtobolus cum ſeruis ſuis, quos multos habebat, omneſq; pro ætatis feruore fidiſsimos, vniuerſa caſtella obtinuit, & conductis auxilijs pecunia quam ibi reperit, regem ſe declarauit. Ob hæc miſerata querelas Hyrcani mater, cõiugem Ariſtoboli cum filijs includit in caſtello quodam: antè tamen moritur, quàm iniurias Hyrcani ad plenum vlciſceretur.

Ariſtobolus.

HYrcanus Alexandri Iannei, & Alexandræ Salinæ filius, poſt obitum matris ſuſcepit regnum Iudæorum, à matre ſibi commiſſum: ſed frater eius Ariſtobolus zelo ductus, impugnauit & expulit illum. Qua diſſenſione actum eſt, vt Romani ductores Iudæam intrarent: ſicq; annuente Pompeio, Hyrcanus principatũ recepit. Quem cum per xxx. annos adminiſtraret, conſilio Antigoni filij fratris ſui à Parthis captus eſt, & ita regnum & ſacerdotium Iudæorum defecit. Nam idem Antigonus à Parthis principatum accipiens, à Romanis interfectus eſt, & principatus ad alienigenas tranſlatus eſt.

Regnum & ſacerdotiũ Iudæorum in Hyrcano defecit.

HISTORIA ROMANORVM.

Bellum Mithridaticum & Macedonicum.

ANno ab Vrbe condita ſexcenteſimo lxxx. qui eſt nonus Ptolemæi Dionyſij, duo tantùm grauia bella in imperio erant Romano, Mithridaticum & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant. Lucius Lucullus Mithridaticum, & conſobrinus eius Marcus Lucullus Macedonicum. At Lucius Lucullus transgreſſus Euphraten & Tigrin, cum Mithridate congreſſus eſt, & cum parua ſuorum manu xxx. millia hoſtium occidit: Mithridates vix centum quinquaginta comitantibus aufugit, diademate & tiara, ne agnoſceretur, abiectis, caſtra eius direpta ſunt: Armenia quoq; minor quam tenuit, ei ablata eſt. Qui fugiens, ſuſceptus eſt à Tigrane rege Armeniæ, qui tum cum ingenti gloria imperabat. Lucullus verò reperens hoſtē fugatum, etiam Tigranis ingreſſus eſt regnum, ipſumq; rebellantem ita deuicit, vt magnam partem Armeniæ deleuerit. Alter autem Lucullus qui Macedoniam adminiſtrabat, Beſsis primus Romanorum intulit bellū, hiſq; cum pluribus alijs gentibus ſuperatis, Macedoniam totam deuicit, & victor rediјt.

Eodem tempore Cretam inſulam Metellus per biennium debellans, in poteſtatem Romanorum redegit, legesq; Minoas Romanis legibus permutauit, vnde & Creticus dictus eſt à Creta.

Quo tempore Lybia quoq; per teſtamētum Appionis, qui tunc rex eius fuit, Romano imperio accedebat, in qua inclitæ vrbes erant, Beronice, Ptolemais, Cyrene. Cum hæc aguntur, piratæ per omnia ſparſi maria, non ſolùm nauium cōmeatus intercipiebant, ſed etiā inſulas prouinciasq; vaſtabant. Quos Gneus Pompeius commiſſo ſibi bello, intra paucos menſes ingenti felicitate, miraq; celeritate compreſsit. Poſtea ſucceſſor Luculli factus, Mithridatem impugnatione frequenti vehemēter afflixit. Eo tempore Caſtor Mithridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regis, arcem cepit, & quatuor filios Mithridatis ad præſidia Romana trāſmiſit. Mithridates accenſus ira, exarſit in ſcelera: nam plures amicos ſuos interficiēs Exipodrum filium ſuum interfecit, cum iam antè alium filium Homocharem trucidaſſet. Pharnaces autem filius eius exemplo fratrum territus, exercitum ad ſe perſequendum à patre miſſum, ſibi conciliauit, ſtatimq; aduerſus patrem duxit iuſto iudicio: quia & ille aduerſus patrem ſuum de regno cōcertauit. Interea Mithridates diu ex altiſsimo muro filium fruſtra deprecatus, vbi eum inexorabilem vidit, moriturus exclamaſſe fertur. Quoniam Pharnaces, inquit, mori iubet, vos ſi eſtis dij patrij, precor, vt quandoq; & ipſe hanc vocem à liberis ſuis audiat. Statimq; deſcendens ad vxores & pellices ac filias ſuas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipſe omnium nouiſsimus hauſiſſet, nec tamen propter remedia, quibus vitalia ſua aduerſus noxios ſuccos ſæpe obſtruxerat, veneno confici poſſet, fruſtraq; ſpatiaretur, ſi quo tandem modo infuſa peſtis per venas vegetatione corporis acta diſcurreret, Gallum quendam militem iam fracto muro diſcurrentem inuitauit, eiq; iugulum præbuit. Hūc exitum vitę Mithridates habuit, homo, vt fertur, omnium ſuperſtitioſiſsimus, qui viginti duarum gentium linguis, quas ſub regno ſuo habuit, ita locutus eſt, vt nunquam legationes ſub interpretibus audiret. Periјt autem apud Boſphorum, ingentis conſilij & induſtriæ. Regnauit annis xl. vixit lxxij. ſemper habens ſecum philoſophos, omniumq; artium peritiſsimos. Contra Romanos habuit bellum annis quadraginta, ſiue vt alij dicunt, triginta. Pompeius verò Mithridatis occiſi nuncio accepto, Tigrani bellum intulit: ſed ille ei ſe dedidit, ac diadema ſuum, cum procubuiſſet ad genua Pompeij, in manu eius collocauit, quod ei Pompeius repoſuit, honorificeq; eum habuit: regni tamen ſublata parte, grandi eū pecunia multauit, quia bellum ſine cauſa Romanis intulit. Inter hæc autem Scaurum legatum in Syriam miſit, eiq; omnia negocia ibi agenda commiſit. Qui cum ad Damaſcum veniret, audiens quæ inter Hyrcanum & Ariſtobolum fratres gerebantur, illuc tetendit Ad quem cum vtriuſq; fratris legati venirent, acceptisq; ab Ariſtobolo trecentis talentis, parti eius fauit, iuſticia pecuniæ poſthabita. Interea Pompeius Armenia ſuperata, & omnibus partibus illis, cunctisq; pro voto ordinatis, in Syriam diuertit, dein-

Mithridates ſuos filios necat

de Damaſcum venit. Antipater autem quidam genere Idumęus, diuitijs & aliarum rerum copia gentis ſuæ princeps, iamdudum inuiſus Ariſtobolo, hortabatur Hyrcanum, vt ſe conferret ad Pompeium. Ad quem veniens, magnis ei datis muneribus ſibi eum conciliauit. Qui tendens Hieroſolymam, cum ſibi à partibus Ariſtoboli reſiſteretur, oppugnationem intendit, vixq́; tertio menſe illam expugnans, xiij. millia Iudæorum occidit, cætera multitudo in fidem venit, muros ciuitatis euerti, ſolóque æquari præcepit: cuius circuitus iiij. millia paſſuum fuiſſe dicitur. Pompeius cū ſuis comitibus templum ingreſſus, pro quo tamen Iudæi maximè doluerunt, omnia quæ intrinſecus erant, perſpexit, vaſa ſacra, & candelabra, & congeſtam molem pigmentorum & pecuniæ ſacræ, propè ad duo millia talentorum: nec tamen vel hæc, vel aliud quicquam de ſacris attigerat, ſed poſtera die poſt excidium iuſsit ædituos templum curare, ne quid ſordium haberet, & vt ſolennia ſacra celebrarent. Ipſe autem eos, qui maximè belli cauſa fuerant, ſecuri percuſsit: eos verò qui ſecum fortiter egerant, præclaris pręmijs donauit, & Hyrcanum pontificem declarans, cæteris Iudæis tributum indixit. Poſt hęc Seauro cõmittens omnia negocia à flumine Eufrate vſq; ad fines Aegypti, Romam ipſe contendit, ducens ſecum Ariſtobolum captiuum cum duabus filiabus, totidemq́; filijs, quorum vnus Alexander ex itinere fugit, minor autem Antigonus cum ſororibus & patre Romam perductus eſt. Alexander itaq; congregata manu ad decem millia peditum, & mille quingentos equites, Hyrcano grauius imminebat, Iudæamq́; populabatur. Interea Gabinius in Syriam miſſus ſucceſſor Seauro, aduerſus Alexandrū cum valida manu dimicauit, quo prælio Alexander ſex milibus amiſsis, in Alexandrium caſtellum confugit. Vbi obſidione cinctus, veniam rogare coactus eſt, & caſtellum tradere. Gabinius verò caſtellis omnibus dirutis, conſilio matris Alexandri, Hyrcanum Hieroſolymam perducit, eiq́; templi curam permiſit, cæteris reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemq́; Iudæorum gentem in quinq; conuentus diuiſit: vnum Hieroſolymis, alium Gadaris, tertium apud Amathūta, quartum Ierichо, quintum Feſſoris Galilęæ ciuitate diſpoſuit. Singulari autem vnius dominatione Iudæi liberati, libenter ab optimatibus regebantur.

Anno ab Vrbe condita ſexcenteſimo lxxxix. qui eſt Ptolemæi Dionyſij xvij. Marco Tullio Cicerone oratore, & Gaio Antonio conſulibus, ea quæ de Catilina & ſocijs eius Saluſtius Criſpus ſcribit, acta ſunt.

Anno ſequenti, qui eſt Vrbis conditæ Dc. nonageſimus, Decio Iunio Syllano, & Lucio Murena conſulibus, Metellus triumphauit de Creta, Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nunquam vlla pompa triumphi ſimilis fuit. Ducti ſunt ante currum Pompeij filij Mithridatis, & filius Tigranis, & Ariſtobolus ex Iudæa: prælata eſt ingens pecunia auri atq; argenti infinita. Hoc tempore nullū graue bellū erat.

G.I. Ceſar. Anno ab Vrbe condita Dcxciiij. G. Iulius Cæſar, qui poſtea imperauit cū Lucio Bibulo, cõſul factus eſt. Data eſt ei Gallia Tranſalpina, & Ciſalpina, & Illyricū, cum legionibus denis in quinquennium: Galliam Comatam poſtea ſenatus adiecit. Cęſar itaq; in Galliam profectus, multa prælia cum Gallis Germaniſq́; cõmiſit, ſi, peq́; victus, ſæpiuſq́; vincens, Galliam totam, & Sueuos, gentē ferocíſsimam, quo tū centum pagos eſſe multi prodiderunt, omnēq́; Germaniā Romano ſubdidit inperio. Domuit autē ix. annis omnē ferè Galliā, quæ inter Alpes & flumen Rhodanū Rhenumq́; & Oceanum eſt: & circuitu patet ab his tricies centena millia paſſuum. Inde ad marinas venit, vnde in Britanniam proximus & breuiſsimus tranſitus eſt, Britāniſq́; bellum intulit, quibus antè ne nomen quidē Romanum cognitum fuit. Ibi acerba primùm pugna fatigatus, non ſine magno ſuorum diſcrimine tandem eos vicit, anno ante dominicam incarnationem, vt Beda ſcribit, quin,quageſimo. Hanc hiſtoriam Suetonius Tranquillus explicuit pleníſsimè.

Anno ab Vrbe cõdita Dcxcvij. qui eſt Ptolemęi Dionyſij xxv. Marcus Licinius Craſſus collega Gnei Pompeij Magni, in conſulatu ſecundo, prouinciam ſortitus in Partho, homo inexplebilis cupiditatis, audita templi Hieroſolymitani opulentia,

tia, quã Põpeius intactã reliquerat, in Palęſtinã diuertit, Hieroſolymã adit, templũ peruadit, opes diripit. Inde per Meſopotamiã tendens in Parthiã. Quacunq; iter habuit, ſocijs ciuitatib. auxilia indixit, precia exegit. Moxq; vt Eufraten tranſijt, Abegeſem legatũ ab Herode rege Parthorũ ad ſe miſſũ obuiã habuit, à quo vehementer increpatus eſt, cur cõtra fœdus Luculli & Pompeij auaritia inductus, Eufraten traſierit: quãobrẽ futurũ ſine mora, vt pro auro Parthico, ferro oneraretur Serico. Itaq; cum prope Charras ventũ eſſet, Parthi ſubitò irruentes, aliquot etiã cõſulares & prętorij viri, Craſſus quoq; filius Craſſi lectiſſimus iuuenis in acie occiſus eſt: prę terea quatuor cohortes cũ Vargunteio legato medijs deprehenſæ cãpis, interfectę ſunt. Surenas rapto equitatu, Craſſum perſequi intẽdit, eũq; circumuentũ, ac fruſtra colloquiũ eius petentẽ, interfecit, quãuis viuũ auferre maluiſſet: pauci beneficio noctis liberati Charras confugerunt. Auaritia enim vnius ad tantum nefas exoleuit, vt xij. legiones Romanorũ aut captæ paucis elapſis, aut cæſæ cũ ducibus fuiſſent. Caput verò Craſſi cũ dextera ad regem delatũ, ſpectantibus fuit ludibrium. Rex itaq; aurum in oris eius rictũ iuſſit infundere, dicens: Vrat te Parthicum, quod te viuum vrebat aurum. Eo ſucceſſu Parthi elatiores effecti, tranſire in Syriam cenſuerunt. Quos ſtrenuè inſidijs excepit Caſſius, & commiſſæ ſibi prouinciæ repulit finibus: deinde in Iudæã irruit, & Iaracheis deletis, xxx. millia Iudæorũ in ſeruitutẽ vendidit.

Antipater Cypris.

Antipater autẽ, de quo ſuprà dixi, ꝙ Hyrcano faueret, accepit vxorẽ, cui nomen Cypris, ſplẽdidiſſimo inter Arabiæ fœminas loco natam, ex qua ſuſcepit filios quatuor: Phaſelũ, Herodẽ, Ioſephũ, Pheroram, & filiam nomine Salome. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atq; obſequijs promeruiſſet, etiam Caſſij familiaritatem adeptus eſt. Cauſa quippe tantorum filiorum vir egregius eſt factus, ad promerendam muneribus ſocietatem potentium. Sic Ioſephus de eo teſtatur. Africanus verò hiſtoriographus præcipuus, aiunt, inquit, qui de eo diligenter explorarunt, Antipatrum quendam patrem fuiſſe Herodis Aſcalonitæ, qui & ipſe fuerit Herodis cuiuſdam filius, templi Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodum puer, permanſit cum prædonibus, pro eo quòd pater eius rei familiaris inopia, filium redimere non poſſet. Verùm puer latronum vita & moribus inſtitutus, Hyrcano cuidam Iudęorum põtifici familiaris efficitur. Ex quo natus eſt Herodes, hic qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Africanus.

Anno ab Vrbe condita Dcc. qui eſt Ptolemæi Dionyſij xxviij. incertum vnde concretus plurimã Vrbis partẽ ignis inuaſit, nec vnquã antea tanto incendio correptã ac vaſtatam ciuitatẽ ferunt. nam xiiij. vicos eius conſumptos dicunt. Hinc iam bellum ciuile ſucceſsit execrandum ac lamentabile, quod magnis iamdudum diſſenſionibus ac molitionibus parabatur, quo præter calamitates quæ in bellis acciderunt, etiam fortuna populi Romani mutata eſt. Nã rediens Cæſar victor ex Gallia, decerni ſibi abſenti iterum conſulatum popoſcit: ſed contradictũ eſt ei à Marcello conſule, annitente Pompeio & Catone, iuſſuſq; eſt Cæſar dimiſsis exercitibus Romam venire: & ex Marcelli conſulis autoritate ad legiones quæ apud Nuceriam erant. Gneus Pompeius cũ imperio miſſus eſt. Propter quam iniuriam Cæſar ſe cõtulit Rauennam. Marcus Antonius, & Publius Caſsius, tribuni plebis, pro Cæſare intercedẽtes, à Lentulo conſule curia foroq; prohibiti, ad Cęſarẽ profecti ſunt, Curione ſimul Cælioq; comitantibus. Cæſar cũ militibus quos habebat, contra patriã venit, & Rubicone flumine tranſmeato, mox vt Ariminum venit, quinq; cohortes quas tunc ſolas habebat, cũ quibus (vt Liuius ait) orbẽ terrarũ adortus eſt, quid facto opus eſſet, edocuit, deplorans iniurias ſuas, cauſam belli ciuilis pro reſtituendis in patriam tribunis eſſe teſtatus eſt. Inde per Antonium ſeptem cohortes quæ apud Salonem morabãtur, à Lucretio accepit, tres legiones quæ cũ Domitio apud Corfinium morabantur, ad ſuas partes tranſmiſit. Conſules verò cũ Gneo Pompeio, Senatuſq; omnis, atq; vniuerſa nobilitas ex Vrbe fugientes, & in Græciam tranſeũtes apud Dyrrhachiũ bellũ cõtra Cęſarẽ parabãt, quo multi Oriẽtis reges cũ auxilijs cõ

ueniebant. Cæſar vacuam Vrbem ingreſſus, dictatorem ſe fecit, negatamq; ſibi ex
ærario pecuniam, fractis foribus inuaſit: protulit ex eo auri pōdo iiij. millia cxxxv.
argenti pondo prope xc. millia. Inde venit Maſſiliam, ad quam oppugnandã, Tre-
bonium cum tribus legionibus relinquens, ad Hiſpanias contendit, quas Lucius A-
franius & Marcus Petreius, & M. Varro Pompeiani duces obtinebant, ibiq; multis
prælijs Petreium & Afranium ſuperatos, compoſita pactione dimiſit: in vlteriore
verò Hiſpania duas legiones à M. Varrone ſuſcepit. Similiter & duces eius: Curio
Catonem Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Varrus Tuberonem Africa e-
iecit, Cæſar compoſitis rebus ſuis, Dyrrachium venit, & Pompeium fruſtra obſidio
ne cinxit, cū illi maria paterent. Pompeius caſtellū quoddã mari propinquum, vbi
præſidia Cæſaris erant, euertit, & milites occidit. Cęſar autem omiſſa obſidione, ad
Pompeium conuertit: Torquatus verò prorūpens auerſum è veſtigio inſecutus eſt.
Ita Cæſaris milites ancipiti periculo territi, ipſo Cæſare fruſtra obſiſtente fugerunt,
euaſit tamen Cæſar, quia nocte interueniente, Pompeius ſequi noluit. Dixit autem
Cæſar, nec Pompeium ſcire vincere, & illa tantùm die ſe vinci potuiſſe. Cæſa ſunt in
eo prælio xxiiij millia militum Cæſaris, centuriones xxxij. equites Romani com-
plures. Cæſus eſt ibi Sceua Cæſaris miles fortiſsimus, cuius ſcutum centum viginti
ictibus petitum fuiſſe dicitur. Inde citato agmine, Cæſar per Epirū in Theſſaliã per-
rexit. Pompeius verò cū maximis copijs ſecutus eſt, bellumq; cōmiſſum eſt. Videre
ibi & gemere erat, contractas Romanorū vires in campis Pharſalicis ad occiſionẽ
Concordia rei fortiſsima. mutuam conſtitiſſe, quas ſi concordia rexiſſet, nulli populi, nulli reges finire potuiſ-
ſent. Fuerūt enim ex parte Pompeij octoginta octo cohortes, peditum plus quàm
quadraginta millia, equites in ſiniſtro cornu Dc. in dextro D. reges & ſenatores, &
Romani equites plurimi: ex parte autem Cæſaris minus quàm quadraginta millia
peditum, equites mille. Cumq; diu vtrinq; ſub dubia ſorte cęderentur, atq; ex alia
parte Pompeius diceret, Parce ciuibus, nec tamen faceret: ex alia verò Cæſar hoc fa
Faciem feri, uide Suetonium. ceret, quòd vrgeret dicens, Miles faciem feri, tandem vniuerſus Pompeij fugit exer
citus, caſtraq; direpta ſunt. Cæſa ſunt in eo prælio Pompeianorū xv. millia, centurio
nes xxxiij. Pompeius fugiens in oſtio Penei amnis onerariã nauim nactus, in Aſiam
tranſijt, inde per Cyprum Alexandriam petijt, vt à rege Aegypti, cui tutor ipſe à ſe-
natu datus fuerat propter iuuenilem eius ætatem, acciperet auxilia. Qui fortunam
magis quàm amicitiam ſecutus, occidit Pompeium, caputq; eius & annulum Cæſa
ri miſit. Quibus conſpectis Cæſar etiam lachrymas fudiſſe dicitur, tanti viri intuens
caput generi ſui quondam, & inundatum odoribus imperauit cremari. Pompeij v-
xor, filijq; fugerunt, cætera Pompeiana claſsis direpta eſt, omnibus qui in ea erant,
crudeliſsime trucidatis. Ibi & Pompeius Bithynicus occiſus eſt. Lentulus verò vir
conſularis apud Peluſium interfectus eſt. Cæſar compoſitis apud Theſſaliam re-
bus, Alexandriam venit, vbi Achillas dux regius ſemel imbutus Pompeij ſanguine,
Cæſaris quoq; necem meditabatur. Nam iuſſus exercitum cui præerat, dimittere,
prope xx. millia armatorum, non modò ſpreuit, verumetiam aciem direxit. In ipſo
prælio regia claſsis ad terram ſubducta iubetur incendi. Ea flamma cum partem
Cura maiorum pro ſtudijs. quoq; Vrbis inuaſiſſet, cccc. millia librorum proximis fortè ædibus cōdita exuſsit,
ſingulare profectò monimentum ſtudij curæq; maiorum, qui tot tantaq; illuſtrium
ingeniorum opera congeſſerant. Poſtea Cæſar inſulam vbi Pharus eſt, cepit, eò
Achillas cum Gabianis militibus venit, ingens pugna commiſſa eſt, magna ibi Cę-
ſarianorum militum multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompeij inter-
fecti ſunt. Cæſar quoq; vi inſiſtentium hoſtium preſſus ſcapham aſcendit. Qua
mox pondere ſubſequentium grauata ac merſa, per ducentos paſſus ad nauim vna
manu eleuata, qua chartas tenebat, natando peruenit. Mox naualí certamine pul
ſatus, magna felicitate claſſem regiam aut depreſsit, aut cepit. Alexandrinis pe-
tentibus regem reddidit, monitum, vt magis amicitiam Romanam, quàm arma
experiri ſtuderet. Qui tamen ilico, vt liber fuit, bellum intulit, ſed continuò cum
toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt. Nam & viginti millia hominum in eo bello
refe-

referuntur cæſa, xij. millia cum lxx. longis nauibus dedita. Quingenti ex victoribus cecidiſſe dicuntur. Rex ipſe adoleſcens ſcapha exceptus, vt fugeret, multis inſilientibus merſus, necatusq; eſt: corpus eius ad littus deuolutum, indicio loricæ aureæ, cognitum fuit. Qua Cæſar Alexandriam præmiſſa, omnes Alexandrinos ad deditionem deſperatione compulit, regnumq; Aegypti Cleopatræ Ptolemæi ſorori dedit, cum qua ſtupri conſuetudinem habuit, quæ poſtea regio comitatu vrbem ingreſſa eſt.

Cleopatra itaq; ſoror Ptolemæi, regnauit Alexandriæ annis viginti duobus, vt Cleopatra.
Iordanis Epiſcopus dicit. Sed Tertullianus ſcribit, quòd regnarit annis tantũ xx. dicens eam conregnaſſe Auguſto annis xiij. ipſumq; poſtea regnaſſe annis alijs xliij. qui ſunt lvj. anni Auguſti. Regni autem Cleopatræ, licet tot anni fuiſſe dicantur, in ordine tamen regum non plus quàm duo computantur, quia tertio eius anno Gaius Iulius Cæſar Romanum arripuit imperiũ. Hanc ſiquidem Cleopatram poſtea Romanus ductor Antonius ſuſcipiens, ſuoq; lateri, ſpreta ſorore Octauiani, conſocians, contra ciues proprios dimicauit. Quem Octauianus Auguſtus certamine ſuperans in Actiaco littore, vtroſq; iugales coegit vt ſeipſos perimerent: ſicq; regnum eorum in Romanorũ imperium deuenit, vbi & vſq; hactenus, & vſq; in finem mundi, ſecundum prophetiam Danielis, regni debetur ſucceſsio.

HISTORIA ROMANORVM.

Gaius Iulius Cæſar, à quo Romani principes Cæſares appellantur, primus Iulius Caſar.
apud Romanos ſingulare arripuit imperium, regnauitq; annis quinq;, ab Vrbe condita Dccv. Hic itaq; reuerſus ab Alexandria per Syriam, Pharnacẽ Mithridatis Magni filium vicit, Romamq; ingreſſus, tertiò ſe dictatorem & conſulem fecit, cum Marco Aemilio Lepido, qui magiſter militum, ei cauſa dictaturæ ante annum fuerat. Deinde in Africam profectus eſt, vbi & infinita Romanorum nobilitas cum Iuba rege Mauritaniæ, apud Tapſum ſibi bellum reparauerat. Duces autem Romani erant, Publius Cornelius Scipio, ex antiquiſsimo genere Scipionis Africani, qui etiã ſocer Magni Pompeij fuerat: Marcus Petreius Varrus, M. Portius Cato, Lucius Cornelius Fauſtus, Syllæ dictatoris filius. Contra hos cõmiſſo prælio, poſt multas hominũ cædes, victor extitit Cæſar, caſtra eorũ direpta ſunt, lx. elephanti capti. Cato ſeſe apud Vticã veneno occidit. Iuba percuſſori iugulũ dato precio prębuit. Petreius gladio ſe perfodit. Scipio in naui qua ad Hiſpanias fugiens, vento coactus in Africã redijt, ſemetipſum iugulauit. In eadem naui etiam Torquatus occiſus eſt. Cæſar Pompeij Magni nepotes, filiãq; Pompeiã, ſimulq; cũ his Fauſtũ Syllæ filiũ, & Afraniũ ac Petreium filiũ iuſsit occidi. Poſt annũ Romam cum quatuor triũphis ingreſſus, quartò dictator & cõſul creatus eſt, totiusq; regni monarchiã ſolus aſſumpſit, ex quo cõtinua Romanis naſcuntur imperia. Diſpoſito itaq; ac recuperato reipublicæ ſtatu, continuò in Hiſpaniam contra Gneum Pompeium, & Sextum Pompeium, filios Pompeij Magni profectus, multa bella ſorte varia geſsit. Vltimũ bellũ apud Mundam vrbem geſtum eſt, vbi tantis viribus dimicatum eſt, tantaq; cædes acta, vt Cæſar quoq; veteranis etiam ſuis cedere non erubeſcentibus, ſe voluerit occidere, ne poſt tantam rei militaris gloriam, in poteſtatem adoleſcentum natus annos lxvi. veniret. Deniq; reparatis ſuis, tum ſubitò in fugam verſus eſt exercitus Pompeiorum. Titus Labienus & Actius Varrus in acie cæſi ſunt. Gneus Pompeius cum centum equitibus fugit. Sextus Pompeius frater eius, contracta celeriter non parua Luſitanorum manu, congreſſus cum Ceſonio, victus fugiensq; interfectus eſt. Hoc bellum eo die actum eſt, quo pater eorũ Pompeius ab Vrbe bellum geſturus, antea aufugerat, quatuorq; annis hoc bellum ciuile orbe toto intonuit. Cæſar itaq; bellis ciuilibus toto orbe compoſitis, Romam rediens, agere inſolentius cœpit, contra conſuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo honores ex ſua voluntate præſtaret, qui antea ferebantur à populo, nec ſenatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaq; regia & penè tyrannica faceret, coniuratum eſt in eum à ducentis & lx. vel amplius ſenatoribus, equitibúſque Romanis.

Præcipui inter coniuratores fuerunt duo Bruti: ex genere illius Bruti, qui primus conſul fuerat Romę, regesq́ expulerat, & Gaius Caſſius, & Seruilius Caſcas. Quadã igitur die ſenatu in curia congregato, cum Cæſar aduenißet, viginti tribus cultris ſenatorijs confoſſus eſt, moxq́ authores cædis ſtrictis pugionibus in Capitolium ſeceſſerunt. Turbato populo, diu deliberatum eſt vtrùm Capitolium cum authoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptum, populus dolore ſtimulatus, in foro fragmẽtis tribunalium ac ſubſelliorum cremauit. Eadem verò nocte, quæ cædem eius præceßit, Calphurnia vxor eius vidit in ſomnis eum confoſſum vulneribus in ſinu ſuo iacere: orauitq́ eum, ne manè abiret in ſenatum: ſed ille auſpiciorum verba ſæpe negligens, contempſit ſomnium, rei autem probauit euentus. Ante paucos quoq; dies boue ex more mactato, cor in extis non eſt repertum. Quod cum Spurinna aruſpex pronunciaſset ei ad vitæ periculum pertinere, Cæſar memor cõſtantiæ, ait: Miraris ſi bos cor non habet? ſed mox vitæ eius finis fuit. Idem Spurinna ante paucos ferè annos eidem Cæſari dixerat, cauendas ei eſſe Idus Martias. Quo die viſo, ait Spurinnæ Cæſar: Idus Martij venerunt. Ille reſpondit: Sed nondũ tranſierunt. Eodem die confoſſus eſt Cæſar, vir quo nullus vnquam magis bellis enituit. Eius ſiquidem ductu, vndecies centum nonaginta duo millia hominum cæſa ſunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, annotare noluit. Signis collatis quinquagies dimicauit. Marcum Marcellum ſolus ſupergreſſus, qui xxxix. vicibus fuerat præliatus. Ad hoc nullus celerius ſcripſit: nemo velocius legit: quaternas etiam epiſtolas ſimul dictauit. Tantæ fuit bonitatis, vt quos armis ſubegerat, elementia magis vicerit. Eodem tempore Romæ tres ſimul exorti ſoles, paulatim in eundem orbem coierunt. Inter cætera quoq; portenta, quæ toto orbe facta ſunt, bos in ſuburbano Romæ ad arantem locutus eſt, fruſtra ſe vrgeri, Non enim frumenta, ſed homines breui defuturos.

Octauianus. OCtauianus Cæſar, qui poſtea Auguſtus eſt appellatus, filius Actiæ, ſororis Iulij Cæſaris, à quo & deinceps imperatores Romanorum Auguſti dicti ſunt, regnauit poſt Iulium annis quinquaginta ſex, duodecim cum Antonio & Lepido, ſolus verò quadraginta quatuor. Hic Octauio patre ſenatore genitus, maternum genus ab Aenea per Iuliam familiam ſortitus eſt, filius Actiæ, ſororis Iulij Cæſaris, quem ille adoptauit in filium, cum non haberet proprium, & teſtamento hæredem reliquit, nomenq́ ſuum ferre iuſsit. Interfecto igitur Cæſare auunculo ſuo, cum primùm rediens ab Apollonia Vrbem ingrederetur, hora circiter tertia, repente liquido ac puro ſereno ad ſpeciem cœleſtis arcus, orbem ſolis ambijt circulus: quaſi eũ potiſsimùm in mundo, ſolũq́ clariſsimũ in orbe mõſtraret, cuius tempore naſciturus eſſet, qui ipſum ſolem ſolus, mundúmque totum feciſſet & regeret.

Anno itaque ab Vrbe condita Dccix. interfecto Iulio Cæſare, bella ciuilia reparata ſunt. Percuſſoribus enim Cæſaris fouebat Senatus. Antonius autẽ conſul, qui erat partium Cæſaris, ciuilibus bellis eos opprimere conabatur. Ergo turbata republica, inter multa ſcelera quæ Antonius commiſit, Decium Brutum apud Mutinam obſidione concluſit. Pro qua re à ſenatu hoſtis iudicatus eſt: miſsiq́ ſunt ad expugnandum eum duo conſules, Panſa & Hircius, & cum his Octauianus adoleſcens, natus annos x & vij. Ex quibus Panſa primò veniens, pilo grauiter vulneratur, & interpoſitis diebus moritur. Hircius verò collegæ auxilium ferens, magnas Antonij copias vaſta cæde deleuit. Octauianus Cæſar eatenus caſtra cuſtodiuit. Secunda aduerſus Antonium pugna, magnæ vtrinque ſtrages factæ ſunt. Hircius conſul occiditur: Cæſar victoria potitur. Conſulum occiſorũ vterq; exercitus Octauiano Cæſari ſubditur. Antonius fugatus, amiſſo exercitu confugit ad Lepidum: qui tunc magiſter equitum Cæſaris fuerat, & tum militum copias grandes habebat. A quo ſuſceptus eſt, ipſoq́ interueniente, Cæſar recepit eum in gratiam; atq; ob fidem reconciliatæ gratiæ, filiam eius in matrimonium ſortitus eſt: & vt vindicaturus patrem Cæſarem, à quo per teſtamentum hæres adoptatus fuerat,

Romam

Romam cum exercitu tendebat: & cum Antonio ac Lepido rempublicam armis tenebat, & ſenatum proſcripſerat. Cumq́ rumor de futura proſcriptione in Vrbe ortus eſſet, Gaius Thoranus vir prætorius nihil tale ſuſpicans incurſantibus militibus, in domo ſua interfectus eſt: alijq́ complures nobiles trucidati ſunt. Sed ne incircumſcripta cædes effrenatius ageretur, centum xxxij. ſenatorum nomina in tabula propoſita ſunt. Primùm Lepidi præcepto & nomine: deinde Antonij, tertiò Cæſaris. Ibi Antonius Tullium Ciceronem inimicum ſuum proſcripſerat. Lucium quoq Cæſarem auunculum ſuum, & quod exaggerandò ſceleri acceſsit, viduam matrem proſcripſit. Ibi Lepidus Lucium Paulum fratrem in eundem proſcriptorum gregem coniecit: adiecti q́ ſunt poſtea triginta equites Romani. Multæ & variȩ clades diu actæ ſunt, domus proſcriptorum, direptis omnibus, dirutæ ſunt.

Interea Brutus & Caſsius interfectores Gaij Cæſaris, ingens bellū mouerunt. Erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus quos occupauerant. Profecti igitur ſunt contra eos Octauianus Cæſar & Marcus Antonius, Lepido ad defendendam Italiam remanente, & apud Philippos Macedoniæ ciuitatem contra eos pugnantes, primo prælio victi ſunt. Perijt tamen dux nobilitatis Caſsius, ſecundò Brutum & infinitam nobilitatem victam interfecerunt. Ac ſic inter eos diuiſa eſt reſpublica, vt Cæſar Hiſpaniam & Gallias & Italiam teneret: Antonius Aſiā, Pontum & Orientem. Sed in Italia bellum ciuile mouerat Lucius Antonius conſul frater eius, qui cum Cæſare contra Brutum & Caſsium dimicauit. Is apud Peruſiū Tuſciæ ciuitatem victus & captus eſt, ſed non occiſus. At Romæ Fuluia, vxor Antonij, ſocrus Cȩſaris, dominatum, vt mulier, exercebat: inſolens etiam in eos, per quos vt inſoleſceret, agebatur. Cæſarem quoq contumelijs & inſidijs perijt: à quo própulſata ad Antonium in Græciam conceſsit. Antonius verò etiam Octauiam ſororem Cæſaris duxit vxorem.

Interim à Sexto Pompeiò, Gnei Pompeij filiò, ingens bellum in Sicilia commotum eſt: aduerſus quem Octauianus Cȩſar, & Marcus Antonius pugnauerunt: ſed inter eos poſtremò pax conuenit. Quam cum poſtea Pompeius rumperet, Agrippa iuſſu Cæſaris cum eo conflixit & vicit: centum ſexaginta tres naues eius aut merſit, aut cepit: Pompeius cum decem & ſeptem vix lapſus euaſit. Lepidus quóque magna viginti legionum inſolentia tumens, cum Meſſanam militibus permiſſam diripuiſſet, ipſum Cȩſarem ad ſe venientem, ſemel atq iterum ſpreuit, ac potius telis appeti iuſsit: quæ ille collecta in lęuum brachium lacerna repellendo vitauit. Mox immiſſo equo ad ſuos reuerſus, inſtructoq́ exercitu, aduerſus Lepidum veniens, plurimas legiones eius paucis interfectis, in ſuam partem tranſire coegit. Lepidus tandem intelligens, quò ſua vanitas tenderet, depoſito paludamentó, aſſumptaq́ veſte pulla, ſupplex Cæſari iactus, vitam & bona impetrauit, perpetuó quidē emendatus exilio. His temporibus Agrippa in Aquitania rem proſperè egit: & Lúcius Ventidius Baſſus irrumpentes in Syriam Perſas tribus prælijs vicit. Parthorū regis Orodis filium interfecit, eo ipſo die, quo olim Orodes per ducem Surenam Craſſum occidit. Taurus quoq Cæſaris præfectus, totam penè Siciliam ferro pertentatam, in fidem recepit. Quadraginta quatuor legiones ſub vnius tunc Imperió Cæſaris erant: vnde milites multitudine feroces, quoſdam pro accipiendis agris, tumultus excitauerant. Sed Cæſar animo ingens, viginti millia militum exauctorauit, xxx. millia ſeruorum dominis reſtituit, vj. millia, quorum domini non extabant, in crucem egit, iam tum præſignans, ſuo tempore naſciturum eſſe, per quem ſuperbientes reprimendi, & omnes ſerui ſuo vero domino reſtituendi eſſent, qui tamen dominum ſuum recognoſcerent: qui verò ſine domino inuenirentur, mortis ſupplicio punirentur.

Poſt hæc Cæſar ouans Vrbem ingreſſus, vt in perpetuum tribunitiæ poteſtatis eſſet, à ſenatus decreto accepit.

His diebus trans Tyberim è taberna meritoria fons olei de terra exundauit, ac per totum diem largiſsimo riuo fluxit, ſignificās ſub perpetuo principatu naſcituri Fons olei è terra.

eius tempore Chriſti,toto die,id eſt omni tempore Romani imperij de hoſpita largaq; eccleſia oleo ſacri chriſmatis vnctos,indeſinenter proceſſuros.

Antonius autem,qui Aſiam & Orientem tenebat, Artabanem Armeniæ regem proditione & dolo cepit,vinctumq; argentea catena ad confeſsionẽ theſaurorum regiorum coegit:expugnatoq; oppido,in quo erant theſauri,magnam abſtulit copiam argenti & auri. Qui elatus pecunia,bellum Cæſari indixit:atq; Octauiæ ſorori Cæſaris repudium denunciauit:& Cleopatram ex Alexandria ſibi occurrere imperans,vxorem duxit. Mox ingens bellum ciuile commouit, cogente Cleopatra, dum cupiditate muliebri cupit etiam in Vrbe regnare. Profectus eſt igitur Cæſar à Brunduſio Calabriæ in Epirum aduerſus Antonium, qui iam omne Actiacum littus claſsibus obſidebat. Naues Cæſaris erant ducentæ triginta roſtratæ, & triginta ſine roſtris triremes,& octo legiones claſsi ſuperpoſitæ, abſq; cohortibus prætorijs quinq;. Claſsis autem Antonij centum ſeptuaginta nauium fuit,quantum numero cedens,tantum magnitudine præcellens:nam decem pedum altitudine à mari excellebant. Famoſum hoc bellum fuit ab hora quinta vſq; ſeptimam incerta vincendi ſpe,reliquum diei cum ſequenti nocte in victoriam Cæſaris declinauit. Prior Cleopatra regina cum ſexaginta velociſsimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto inſigni prætoriæ nauis,fugientem ſecutus eſt vxorem. Illuceſcente iam die victoriam Cæſar conſummauit. Antonius igitur gladio ſe tranſuerberauit,ac ſemianimis ad Cleopatram in mauſoleum regium,in quo ſe illa moritura condiderat, perlatus eſt:Cleopatra verò exornata diuerſis ornamentis ad Cæſarem venit, ſperans eum,vt cæteros,ſua ſpecie ad libidinem allicere. Sed ille ſe intra pudicitiam coarctãs, eam ſpreuit,& cuſtodiri præcepit. Quæ vbi ſe ad triumphum ſeruari intellexit,è cuſtodia elapſa, in mauſoleum ſuum ſe recepit:ibiq; maximos, vt ſolebat induta cultus,in referto odoribus ſolio,iuxta ſuum ſe collocauit Antonium:admotiſq; ad venas ſerpẽtibus,ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt:fruſtra Cæſare etiam pſyllos admouente,qui venena ſerpentium è vulneribus hominum exugere ſolent. Sic Cæſar Octauianus Alexandria vrbe opulentiſsima,cum tota Aegypto potitus eſt: præpoſuitq; Aegypto Cornelium Gallum,de quo Virgilius ſcribit. Hunc primum iudicẽ Romanum Aegyptus habuit.

ANno ab Vrbe condita Dccxxv. Cæſar ab Oriente victor rediens viij. Idus Ianuarij Vrbem triplici triumpho ingreſſus eſt,ductis ante currum eius Cleopatræ liberis,ſole & luna:ac tum primùm ſopitis omnibus ciuilibus bellis, Iani portas clauſit. Hoc die Cæſar conſalutatus eſt Auguſtus primùm, eo quòd publicã rem auxerit:atq; ex eadem die ſumma rerum ac poteſtatum penes vnum eſſe cœpit & manſit,quod Græci monarchiam dicunt.

Anno ſequenti Cæſar Auguſtus parum in Hiſpania per ducentos annos actum intelligens,ſi Cantabros & Aſtures duas ferociſsimas gentes Hiſpaniæ,ſuis vti legibus permiſiſſet,iterum Iani portas aperuit,atq; in Hiſpanias ipſe cum exercitu profectus eſt. Ibi eum apud Tarraconem citerioris Hiſpaniæ vrbem,legati Indorum & Scytharum toto orbe tranſmiſſo,tandem inuenerunt,refuderuntq; in Cæſarem Alexandri Magni gloriam. Quoniam ſicut illum Hiſpanorum Gallorumq; legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adiit:ita hunc apud Hiſpaniam in Occidẽtis vltimo ſupplex Indus & Scytha Boreus pro pace orauit. Cãtabrico itaq; bello per quinq; annos cõfecto,totaq; Hiſpania in æterna pace compoſita,Cæſar Romam rediit,& Cantabricæ victoriæ hunc honorẽ contulit,vt tunc quoq; portas clauſtris cohiberet. Ita tunc ſecundò per Cæſarem,quartò poſt Vrbẽ conditam clauſus eſt Ianus. Non vllo autem tempore ante eum Romana res magis floruit,quippe cui ipſe,& per ſe,& per duces ac legatos ſuos,plurimùm bellis addidit. Ipſe namq; per ſe Romano adiecit imperio Aegyptum,Cantabriam,Aſturiam, Dalmatiam,Pannoniam,Aquitaniam: Druſus verò priuignus eius Galliam, Rhetiamq; ſortitus,maximas fortiſsimasq; gentes armis ſubegit, Vſipios, Tencteros & Cattos

& Cattos perdomuit: & trãs Albim fluuiũ, ꝗ in Barbarico lõgè vltra Rhenũ eſt, ſum
mouit, Marcomannos penè ad internicionem deleuit. Poſtea fortiſsimas nationes,
quibus & natura, uires & conſuetudo experiẽtiam virium dabat, pariter vno bello,
ſed ſuis aſpero, ſuperauit, id eſt Cheruſcos, Sueuos, & Sicambros: quorum virtus ac
feritas ex eo conſiderari poteſt, quòd mulieres quoq; eorum, ſi quando præuentu
Romanorum inter plauſtra ſua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re,
qua velut telo vti furor poſsit, paruulos filios colliſos in hoſtiũ ora iaciebant. Tybe
rius autem frater Druſi, Pannonios nouo motu intumeſcentes, cruentiſsima cæde
deleuit, idemq; continuo Germanos bello arripuit, è quibus xl. millia captiuorum
victor abduxit: quod reuera bellũ maximũ & formidoloſiſsimũ, quindecim legi
onibus per triẽnium geſtũ eſt, nec ferè vllũ, maius bellũ ſicut Suetõius teſtatur, poſt
Punicũ fuit. Sub eodem uerò tempore Quintilius Varus pretor, cum tribus legioni
bus trans Rhenum fluuium, mira ſuperbia atq; auaritia in ſubiectos agẽs, à Germa-
nis rebellantibus, cum tribunis & legionibus deletus eſt. Quam reipublicæ cladem
Cæſar Auguſtus adeo grauiter tulit, vt veſte capilloq;, ac reliquis lugẽtium indicijs
deformis, & ſæpe per vim doloris, caput parieti collidens, clamaret: Quintili Vare,
redde legiones.

In Africa quoq; Coſſus dux Cæſaris Maſſyllos & Getulos latius vagantes, arcta-
tis finibus coercuit, atq; à Romanis limitibus abſtinere metu compulit. Piſo etiam
aduerſus Vindelicos miſſus eſt, quibus ſubactis, victor ad Cæſarem Lugdunum ve
nit. Boſphoranos verò Marcus Agrippa ſuperauit, & ſignis Romanis, quæ illi quon
dam ſub Mitridate ſuſtulerant, bello reparatis, victos ad deditionem coegit. Arme
niam à Parthis recepit. Parthi quaſi toto terrarum orbe, vel domito, vel pacato, om-
nium oculis notarentur, atq; in ſe ſolos omnis vigor Romani Imperij vertendus eſ-
ſet. Quippe quos priſtina vlciſcendæ Craſsianę cędis conſcientia mordebat, vltrò
ſigna quæ Craſſo interfecto abſtulerant, ad Cæſarem remiſerunt, eiq; obſidibus da
tis, firmum fœdus fideli ſupplicatione meruerunt. Galatia quoq; ſub hoc prouincia
facta eſt, cum antea regnum fuiſſet, primusq; eam Marcus Lollius pro prætore ad-
miniſtrauit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros Cæſar Auguſtus habebatur,
vt reges Romanorum amici, in honorem eius ciuitates conderent, & ex eius nomi-
ne Cæſareas vocarent. Multi quoq; reges ex regnis ſuis venerunt ut ei obſequeren
tur, & habitu Romano, ſcilicet togati, ad vehiculum vel equum eius cucurrerunt. I-
pſe autẽ adeo execratus eſt turbas, bella, ſimultates, vt niſi iuſtis de cauſis nũquam
genti alicui bellum indixerit, iactantiſq; eſſe ingenij, & leuiſsimi dicebat, ardore tri
umphandi, & ob lauream coronam, id eſt folia infructuoſa, ſecuritatem ciuium in
diſcrimen per incertos euentus certaminũ præcipitare, neq; Imperatori bono quic
quam minus quàm temeritatem congruere: ſatis celeriter fieri, quicquid cum matu
ritate gereretur: armaq; niſi maioris emolumẽti ſpe, nequaquã mouẽda eſſe. De cõ
pendio tenui, iactura graui petita victoria, ſimilis ſit hamo aureo piſcantibus, cuius
abrupti, amiſsiq; detrimentum, nullo capturæ lucro penſari poteſt. Hic itaq; in Im-
perio poſitus, tribunitiam per ſe poteſtatẽ exercuit. Deniq; erga ciues clementiſsi-
mus, in amicos extitit fidiſsimus, quorum præcipui erant, Mecœnas ob taciturnita-
tem, Agrippa ob modeſtiam, laboriſq; patientiam. Diligebat præterea Virgilium,
Flaccumq; Poetas, liberalibus ſtudijs in tantum incumbens, vt nullus ne in procin
ctu quidem laberetur dies, quin legeret, ſcriberet, dictaret. Leges alias nouas, ali
as protulit ſuo nomine correctas. Auxit, ornauitq; Romam multis ædificijs, iſto
glorians dicto: Vrbem lateritiam repperi, marmoream relinquo. Fuit mitis & gra
tus, & ciuilis animi, toto corpore pulcher, ſed maximè oculis, quorum acies cla-
riſsimorum ſyderum modo vibrabat. A cuius facie dum quidam miles oculos auer-
teret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, reſpondit: Quia fulmen oculorum tu-
orum ferre non poſſum. Nec tamen hic tantus vir vitijs caruit. Fuit enim paululum
impatiens, leniter iracundus, occultè inuidus, palam factioſus, dominandi verò ſu-
pra quàm æſtimari poſsit cupidus, aleæ luſor ſtudioſus. Cumq; eſſet cibi ac vini

multum abſtinens, aliquatenus verò ſomni, vſq; ad vulgaris tamen famæ probrum ſeruiebat libidini. Nam inter duodecim catamitos, totidemq́; puellas, accubare ſolitus erat: abiecta quoq; vxore ſua Scribonia, amore coniugis alienæ poſſeſſus, Liuiam quaſi marito concedente, ſibi coniunxit: cuius iam erant Liuiæ filij, Druſus & Tyberius. Cumq́; eſſet luxuriæ ſeruiens, erat tamen eiuſdem vitij ſeueriſsimus vltor more hominum quorumdam, qui in vlciſcendis vitijs, quibus ipſi vehementer indulgent, acres ſunt. Nam poetam Ouidium, qui & Naſo, pro eo quòd tres libros amatoriæ ſcripſerat, irreuocabili damnauit exilio. Oblectabatur etiam omni genere ſpectaculorum, præcipuè ferarum incognita ſpecie.

Eruditi ſub Octa. Aug.

Huius temporibus Romæ ſapiẽtes inſignes erat: Virgilius, Horatius, Flaccus, Liuius, Saluſtius, Ouidius, Hortenſius, Athenodorus Tharſeus, Socio Alexandrinus.

Anni Octauiani.

Anno igitur ſeptingenteſimo decimo à conditione Vrbis, Octauianus Cæſar regnare cepit, regnauitq́; cum Antonio & Lepido annis duodecim, poſtea ſolus quadraginta quatuor, qui ſunt quinquaginta ſex. Primo autem anno, iuſſu ſenatus, bellum aduerſum Antonium mouit, eumq́; deuicit: Eodem anno cũ multi in vltionem Cæſaris occiderentur, Cicero in Phormiano ſuo ab Herennio & Popilio occiſus eſt, anno ætatis ſuæ ſexageſimo quarto. Eodem quoque anno Ouidius Naſo naſcitur in Pelignis. Curtius Talaſſus in inſula Arado cum quatuor cohortibus exuſtus eſt viuus, eo quòd tributa grauius exigeret. Octauianus interueniente ſenatu, in amicitiam regreditur cum Antonio. Cornificius poeta deſertus à militibus interijt, quos ſæpe fugientes, galeatos lepores appellauit. Huius ſoror erat Cornificia, cuius inſignia extant epigrammata. Secunda receſsio Cæſaris & Antonij. Cornelius nepos ſcriptor hiſtoricus clarus habetur. Formius cũ filio Formio claruit, ſed filius conſularis ante patrem obijt. Brutus & Caſsius magnis exercitibus comparatis apud Athenas conuenerunt, totamq́; Græciam depopulati ſunt: quos Cæſar & Antonius denuò reconciliati, in Macedoniam perſecuti ſunt, & ad mortẽ compulerunt: nam in deſperationem adacti, immaturam ſibi mortẽ ante belli terminum intulerunt: inuitatis quippe percuſſoribus, Caſsius caput, latus Brutus præbuit. Marcus Bauius poeta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.

Cicero occiditur.

Herodes.

Herodes alienigena, filius Antipatri Idumæi, & Cypridis Arabitæ, ſuadente Antonio, à ſenatu Romano rex Iudæorum conſtituitur, regnauitq́; annis quadraginta ſeptem. Qui vt ſe Iudæis magis commendaret, vxorem ſuam quæ Doſis vocabatur, de qua filiũ nomine Antipatrum habuit, abiecit, & regio fœmini ſe coniunxit, accipiens Mariamnẽ filiam Alexandri, filij Ariſtoboli, fratris Hyrcani ſummi pontificis & regis, quam procurauerat idem Alexander ex filia Hyrcani patrui ſui.

Ab hoc igitur anno, qui eſt decimus Octauiani Cæſaris, & Dccxviij. à conditione Vrbis: ab origine verò mundi ter milleſimus nongenteſimus vigeſimus tertius, regnum & ſacerdotium Iudæorum vſq; in præſens tempus defecit: & Chriſtus, id eſt Vnctus, quem ſcriptura Danielis ſignificat, finem accepit. Nam vſq; ad Hyrcanum Alexandri Iannei filiũ, iudices, ſacerdotes, reges per ſucceſsiones populo Iudæorum præfuerunt: ſed Hyrcanum frater ſuus Ariſtobolus de regno expulit, quẽ Pompeius Romanorũ princeps, fauente Antipatro Herodis patre reſtituit, Ariſtobolum verò Romã captiuum duxit. Hyrcano autem per conſiliũ Antigoni filij fratris ſui Ariſtoboli à Parthis capto, eodem Antigono in loco patrui ab eiſdẽ Parthis ſubrogato: ſed mox eodem à Romanis, ſeu ab Herode capto & interfecto, Herodes regnum accepit, & exinde nequaquam per ſucceſsionem generis ſacerdotalis pontifices conſtituti ſunt, ſed ignobiles quiq;, & alij alio tempore, nonnulli verò per vnius anni ſpatiũ, vel modicum amplius ſacerdotium emerunt. Itaq; Herodes Ananelum quendam de Babylone accitum, pontificem conſtituit. Poſt exiguum verò temporis, Ariſtobolum fratrem vxoris ſuæ Mariamnis, nepotẽ Hyrcani ex filia, ſucceſſorem ei dedit. Quo poſt annum conſilio ipſius Herodis in aqua ſuffocato, rurſus ſacerdotium reddidit Ananelo: ſicq́; per diuerſas ſucceſsiones extraneorum in

Sacerdotium venale.

ſacer-

ſacerdotalis ſucceſsione generis, ſacerdotium defecit Iudæorũ. Quæ omnia ita ventura, Angelus Danieli prædixit in hæc verba: Et ſcies & intelliges ab initio ſermonis reſpondendi & ædificãdi Hieruſalem vſq; ad Chriſtum ducem, hebdomadæ vij & lxij. & poſt hebdomadas vij. & lxij. interibit chriſma, & iudicium non erit, & templum & ſanctuariũ corrumpet populus, duce veniente. Et reliqua. Igitur vij. & lxij. hebdomadæ, quæ ſimul fiunt lxix. faciunt annos cccclxxxiij. in quibus Chriſti, id eſt ſacerdotes per vnctionem conſecrati regnauerunt, ab inſtauratione templi ſub Dario, vſq; ad Hyrcanũ, in quo nouiſsimũ chriſma & ſacerdotium defecit Iudæorum. Quòd autem à perfectione templi, hoc eſt à ſexto Darij anno, vſq; ad x. Auguſti annum, vij. & lxij. hebdomadæ, id eſt anni cccclxxxiij. computentur, ſic poſſumus approbare. Sexageſimæ ſextæ Olimpiadis anno primo, hoc eſt Darij vi. completa eſt templi ædificatio: & clxxxvi. Olimpiadis anno ij. id eſt Auguſti x. Herodes regnum ſuſcepit Iudæorum, in quibus fiunt anni cccclxxxiij. per ſingulas Olimpiades quadriennio ſupputato. Saluſtius obijt quadriennio ante bellum Actiacum. Lunæ curſus ſecundum Romanos hoc anno inuentus eſt. Antonius Cleopatræ iunctus, illi Arabiam dedit. Octauiani & Antonij tertiæ diſſenſionis exordium, eo quòd Antonius repudiata ſorore Cæſaris, duxiſſet Cleopatram. Nicetes & Theodorus Rhetoricæ artis præceptores habentur. Antonius & Cleopatra ſemet interficiunt: & Aegyptus fit Romana prouincia, in qua vſq; ad Cleopatram regnauerunt, qui vocabãtur Lagidæ, annis cclxxiij. ipſa verò regnauit annis xxij. qui fiunt anni ccxcv. Nicopolis iuxta Actium promontoriũ condita eſt. Octauianus Cæſar cũ ingenti triumpho Romã ingreſſus eſt, ductis ante currum eius filijs Cleopatræ Sole & Luna: eodemq; die ſui triumphi nomen accepit Auguſti. Eodem anno Marcus Terentius Varro philoſophus prope nonagenarius moritur. Cornelius Gallus Foroiulienſis poeta, cuius Virgilius meminit in Aegloga vltima: qui & Aegyptum in prouinciã redactã primus rexit xliij ætatis ſuæ anno, propria manu ſe interfecit. Auguſtus Calabriam & Gallos vectigales fecit. Munacius Plancus Ciceronis diſcipulus orator inſignis habetur, qui cum Galliã Comatam regeret, Lugdunũ condidit. Quintilius Cremonenſis, Virgilij & Horatij amicus moritur. Pylades Cylix Pantomimus, primus Romæ chorũ & fiſtulam ſibi præcinere fecit. Tyberius ab Auguſto miſſus, occupauit Armeniam. Herodes apud Hieruſalem multas & magnas ædes conſtruxit.

Virgilius Brunduſij moritur, & Neapolim transfertur, cuius tumulus titulo huiuſmodi notatur, quem ipſe, vt aiunt, moriens dictauit:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini paſcua, rura, duces.

Herodes in Paneade id templum quod Panion vocatur, extruxit. Auguſtus Samijs libertatem dedit. Herodes Samariam olim iam in cineribus ſedentem, à fundamentis ſuſcitans, in honorem Auguſti Sebaſtiam, id eſt Auguſtam appellauit. In Cypro plurimarum ciuitatum partes terræmotu ceciderũt. Varrus & Tucca Virgilij & Horatij contubernales, poetæ habentur illuſtres, qui libros Aeneidum poſtea emendandos ſuſceperunt ab Auguſto, ea lege, vt nihil de ſuo adderẽt. Agrippa Boſphorum cepit. Auguſtus à ſenatu maximus pontifex nominatur. Herodes Cæſareã nomine Cæſaris cõdidit, quæ prius turris Stratonis vocabatur. Horatius lvij. ætatis ſuæ anno moritur Romæ. Iulius Higinus cognomento Polyhiſtor, grãmaticus habetur illuſtris. Herodes Hyrcanum, qui olim ſacerdos & rex Iudęorum fuerat, cauſa illius amicitiæ priſtinę, ipſo rogante de captiuitate regreſſum Parthica occidit, metuens ne reciperet regnum. Herodes Ariſtobolum fratrem vxoris ſuæ Mariamnis ſuffocari iuſsit. Tyberius Auguſti priuignus, ſed iam in filium adoptatus deletis Vindelicis, Armenijs, & Pannonijs triumphauit. Auguſtus Iuliam filiam ſuam in adulterio deprehenſam, damnauit exilio. Marcus Tullius Tyro, Ciceronis libertus, qui primus notas comentatus eſt, in Puteolano prædio vſq; ad centum annos conſeneſcens, moritur. Portius Latro Latinus declamator, tædio duplicis quartanæ ſe interfecit. Cyrinus ex conſilio ſenatus ad Iudæam miſſus, cenſus hominũ, poſſeſsionũq;

deſcripſit. Auguſtus verò habitatoribus Romanę vrbis per facies dinumeratis, inuenit virorum centum triginta millia, & mille & triginta ſeptem.

AVguſtus Cæſar quadrageſimo ſecundo imperij ſui anno, qui eſt ab Vrbe condita DCCL. ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum quo Romanum peruenit imperium, cunctis gentibus vna pace compoſitis, Iani portas tertiò ipſe clauſit, quas extunc per duodecim ferè annos quietiſsimo ſemper obſeratas ocio, ipſa etiam rubigo ſignauit: nec vnquam poſtea, niſi ſub extrema ſenectute Auguſti, pulſante Atheniēſium ſeditione, & Dacorum commotione patuerunt. Clauſis igitur Iani portis, rempublicam quam bello quæſierat, pace nutrire atq; amplificare ſtudens, leges primus ſtatuit, per quas genus humanum libera reuerentia morem gereret: ipſe verò Domini appellationem vt homo declinauit. Nam eodem ludos ſpectante, cum quidam mimus pronunciaret: O dominum æquum & bonum, vniuerſiq; quaſi de ipſo dictum exultantes approbauiſſent, ille ſtatim quidem manu vultuq; indecoras adulationes repreſsit, & inſequenti die grauiſsimo edicto omnes corripuit, dominumq; ſe poſt hæc appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus ſuis ſeriò vel iocò paſſus eſt.

Auguſt. Octauius ſe dicto dominum.

EO igitur tempore, hoc eſt anno xlij. Octauiani Cęſaris Auguſti, ex quo autem Aegyptus in prouinciam redacta eſt, & Cleopatra cum Antonio victa anno xxviij. quando firmiſsimā pacem ordinatione Dei Cæſar Auguſtus cōpoſuit, naſcitur in Bethleē Iuda dominus noſter Ieſus Chriſtus, verus Deus & homo, cui pax iſta famulabatur, anno ab initio creationis mundanę, ſecundum Hebraicam veritatē ter milleſimo nongenteſimo ſexageſimo ſecundo: ſecundū Septuagintaduo interpretes, eorūq; ſectatores, quinquies milleſimo ducenteſimo primo: à diluuio bis milleſimo trecenteſimo ſexto: ab Abrahæ natiuitate bis milleſimo xiiij. à Moyſe & egreſſu filiorum Iſrael de Aegypto, milleſimo quingenteſimo nono: à Salomone & prima templi ædificatione milleſimo triceſimo primo: à reædificatione quæ ſub Dario facta eſt, quingenteſimo xix. ab vrbis Romanæ conditione ſeptingēteſimo quinquageſimo primo: Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartę, anno tertio.

Chriſti natiuitas.

ANno ſecundo, qui eſt Auguſti xliij. Auguſtus amicitiā facit cum Parthis. Anno domini iij. Herodes occidit infantes. Anno domini iiij. Iudas Galilæus ad rebellandum cohortatur Iudęos. Anno domini v. Aſinius Pollio orator & cōſularis, qui de Dalmatijs triumphauit, in villa Tuſculana moritur, anno vitæ octogeſimo. Anno domini vi. Herodes magno cruciatū moritur, pro quo filius eius Archelaus regnauit annis ix. Multos autem filios habuit Herodes ex diuerſis vxoribus, quas plures duxerat: Antipatrum ex Doſide, quam habuit antequam rex fieret: Ariſtobolum & Alexandrum, filiasq; duas ex Mariamne Hyrcani nepte ex filia, quam ſibi ex regio ſemine coniunxerat. poſtquam ipſe factus eſt rex, abiecta Doſide cum filio Antipatro: ſed poſtea ipſis & alijs accuſantibus, occidit Mariamnē, filios quoq; ipſius Alexandrum & Ariſtobolum quaſi de nece matris indignātes, occidit. Alexandro autem fuerunt duo filij, Tigranes, & Alexander ex Glaphira regis Cappadociæ Archelai filia. Ariſtoboli verò filij fuerunt, Agrippa qui ſub Gaio rex factus eſt, & Herodes ac Ariſtobolus, filiaq; Herodias, ex Beronice conſobrina ſua, ſcilicet filia Salome, ſororis Herodis patris ſui.

Anni Auguſti.

Habuit Herodes & alios filios, Antipam & Archelaum, & filiam Olympiadem ex Marthace Samaritide, Herodem ex filia Simonis pontificis, item Herodē & Philippum ex Cleopatra Hieroſolymitide, Phaſelum ex Pallade. Poſtquam autem Alexandrum & Ariſtobolum filios ſuos qui de ſemine regio erant, occiderat, Antipatrum pro accuſatione fratrum ſibi placentem, propoſuit hæredem regni relinquere per teſtamentum. Sed cum & ipſe de nece illius tractare diceretur, miſſum in carcere ſub ipſo ferè mortis articulo interfici iuſsit & ipſum, mutatoq; teſtamento, ſucceſſorem regni ſcripſit Archelaum. Regnauit autem Herodes poſtquam Antigonus interemptus eſt annis triginta quatuor, ex quo autem regnum à Romanis acceperat, annos triginta ſex, ſicq; poſt multa facinora male moritur.

Anno

Anno domini vij. qui eſt Auguſti xlviij. fames facta eſt Romæ adeò dira, vt omnes peregrinos & ſeruorũ maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus, trudi ex Vrbe præceperit Auguſtus. Quæ ideo creditur diuinitùs immiſſa, quia cũ Gaium nepotem ſuum mitteret Auguſtus ad ordinandas Aegypti Syriæq́ prouincias, ille præteriens ab Aegypto fines Palęſtinæ, apud Hieroſolymam in templo Dei, tũc ſancto & celebri adorare contẽpſit. Quod Auguſtus vbi per eũ comperit, prauo verſus iudicio, prudenter eum feciſſe laudauit. Vnde diuina vindicta populum cũ principe peccante corripuit, & quantitatem offenſionis, qualitas vltionis oſtendit.

Anno domini viij. Tyberius iam Cæſar factus, Dalmatas & Sarmatas in Romanam poteſtatem redegit. Anno domini ix. qui eſt Auguſti quinquageſimus, ab Vrbe verò condita Dcclviij. quatuordecim vicos Vrbis, incertum vnde conſurgens, flamma conſumpſit. Anno domini x. Athenienſes moliuntur nouas res contra Romanos. Anno domini xi. Meſſala Coruinus orator, biennio antequam moreretur, ita memoriam ac ſenſum amiſit, vt vix pauca verba coniungeret. Anno domini xij. Iani portæ per xij. annos iam clauſæ, ab Auguſto aperiuntur. Anno domini xiij. Socio philoſophus Alexandrinus, præceptor Senecæ claruit. Anno domini xiiij. Auguſtus cum Tyberio cenſum Romæ agitans, inuenit nonagies ter centena & lxx. millia hominum. Anno domini xv. qui eſt imperij Auguſti quinquageſimus ſextus, Archelaus accuſatus ob inſolẽtiam, nono regni ſui anno, in Viennam ab Auguſto relegatus eſt, & Iudęa Tetrarchis committitur, Herodi, Antipatro, Liſaniæ, Philippo. Eodem anno Auguſtus Nolam ingreſſus, morbo capitur, & in Atella oppido Campaniæ moritur, anno ætatis ſuæ lxxv. Quem mortuum ſenatus multis modis cenſuit honorandum, dicens: Vtinam aut non naſceretur, aut natus non moreretur. Romæ in campo Martio eſt ſepultus.

Tyberius & eius anni.

ANno Dominicæ incarnationis xvi. qui eſt à condita Vrbe Dcclxvi. Tyberius Liuiæ filius, Auguſti priuignus, mox gener, poſtremò adoptione filius, imperiũ Romanum adeptus eſt ab Auguſto ſecundus, & regnauit annis xxiij. Iſte quia Claudius Tyberius Nero dicebatur, eleganter à ioculatoribus Claudius Biberius Mero ob vinolẽtiam nominabatur. Satis prudens in armis, ſatiſq́ fortunatus, ante ſumptum imperiũ ſub Auguſto fuit, vt nõ immeritò Reipublicę dominatus ei committeretur, habens ſciẽtiam literarũ, multo præclarus eloquio, ſed ingenio peſſimo, truci, auaro, inſidioſo, ſimulãs ea ſe velle quæ nollet, & ea nolle quæ vellet. His quaſi infenſus, quibus conſultum cupiebat: his verò quos oderat, quaſi beniuolus apparens: repentinis reſponſionibus melior quàm pręmeditatis. Deniq́ delatum à partibus principatum, quem quidem aſtu perceperat, finxit ſe abnuere, quid ſinguli dicerent aut ſentirent, atrociter explorans. Quæ res bonos quoſq́ peſſum dedit. Aeſtimantes enim eum ex animo declinare magnitudinem imperialis moleſtiæ, cum ſententias ſuas ad eius voluntatem, vt ſibi videbatur, promunt, poſtrema exitia inciderunt. Per ſe nulla bella geſſit, ſed ne per legatos quidem aliqua grauia, niſi quòd tantùm aliquantis in locis præcogniti gentium tumores citò premebantur. Getulorum latrocinia repreſſit: Maroboduum Sueuorum regem callidè circumuenit. Quendam fabrum fertur iugulaſſe, quia dinuenit vitrum fabricare, & ſecũdum libitum ſuum inflectere, dicens ei: Si vixeris, & hoc alios docueris, aurum & argentum annullabitur. Cum magna & graui moleſtia Reipublicæ præfuit, plurimo imperij ſui tempore, adeò vt quibuſdam præſidibus ad augenda prouincijs tributa ſuadentibus ſcripſerit, boni paſtoris eſſe, tondere pecus, non deglubere; ſed ſtatim mutatur in peius. Nam filios ſuos adoptiuos Druſum & Germanicum, germani ſui Druſi filios, veneno interfecit: præfectum ſuum Seianum noua molientem occidit, & ex viginti patricijs, quos ſibi cauſa conſilij elegit, vix duos incolumes reliquit, cęteros diuerſis cauſis necauit. Habuit ipſe filium nomine Druſum: ſed eo mortuo, filium eius Tyberium cognomento Gemellum, & filium Germanici Gaium, filij fratris ſui Druſi, adoptauit in filios, ex quibus Gaius ſibi ſucceſſit in regnum. Huius i-

taq; Tyberij temporibus, Agrippa filius Ariſtoboli, qui filius fuit Herodis, quem ipſe cum fratre ſuo Alexandro interfecit, demorans Romæ, Druſo Tyberij filio familiaris fuit: ſed mortuo eodem Druſo, pater eius præ impatiētia doloris prohibuit omnes amicos filij ante faciem ſuam accedere, ne illis viſis, dolor eius renouaretur. Vnde Agrippa in Iudęam deſcendens, & poſt aliquantum tempus Romam rediēs, fauente Antonia vxore Druſi fratris Tyberij, quæ Beronicen Agrippæ matrem admodum diligebat, in amicitiam receptus eſt à Tyberio, à quo iuſſus nepoti ſuo Tyberio ſemper adhærere, illumq; ſumma ope excolere. Sed ille Gaium Antoniæ nepotem magis dilexit, vnde & offenſam Tyberij incurrit. Nam cum quadā die Gaio optaret, vt illum, mortuo Tyberio, dominum cunctorum videre mereretur: nunciatum eſt hoc Tyberio, ſtatimque coniecit eum in vincula, in quibus permāſit vſq; ad Gaij tēpora. Anno domini xvij. qui eſt Tyberij ij. Aſinij Pollionis filius Aſinius Gallus diris à Tyberio ſupplicijs enecatur. Anno domini xviij. Liuius hiſtoriographus Patauij moritur. Ouidius quoq; poeta in exilio moritur. Anno domini xix. Germanicus Druſi filius, Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Auguſto iā ſene miſſus fuerat, triūphat. Anno domini xx. Germanicus Cæſar à Tyberio patruo ſuo veneno interficitur. Anno domini xxi. Feneſtella hiſtoriographus & poeta, lxx. vitæ ſuæ anno moritur, & Cumis ſepelitur. Anno domini xxij. Tyberius multos reges per blanditias ad ſe vocauit, nunquāq; remiſit: inter quos & Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & nobiliſsimam eius ciuitatem Mazacam ex ſuo nomine Cæſareā appellauit. Anno domini xxiij. Pompeij theatrum incenſum eſt. Anno domini xxiiij. Tyberius Druſum fratris ſui filium regni cōſortem fecit, quem eodem anno veneno interemit. Anno domini xxv. Seruius Plautus, corrupti filij reus, ſemet in iudicio interemit. Anno domini xxvi. Philippus Tetrarcha Paneadem, in qua plurimas ædes conſtruxit, Cæſaream Philippi vocauit. Anno domini xxvij. Pilatus à Tyberio præſes Iudææ mittitur. Anno domini xxviij. & xxix. Herodes Tetrarcha frater Philippi ad magnam amicitiam Tyberij peruenit, ædificans ciuitatem, quam ex eius nomine Tyberiadem vocauit. Anno domini xxx. Ioānes baptizare cœpit populum. Cuius baptiſmate dominus noſter Ieſus Chriſtus in Iordane baptizatus, triceſimo ætatis ſuæ ſecundum carnem anno, cœpit ſigna facere & prædicare, virtutibus vera comprobās eſſe quæ diceret. Anno domini triceſimo primo dominus noſter Ieſus Chriſtus diſcipulos eligens, Euangelicis eos imbuit ſacramentis. Ioānes Baptiſta decollatur ab Herode Tetrarcha, filio Herodis illius, ſub quo natus eſt dominus, machināte Herodiade vxore ſua: quam abſtulit fratri ſuo, vt Marcus dicit, Philippo. Eandem Herodiadem Beda ſcribit filia fuiſſe Arethæ regis, quā idem Aretha primùm Philippo cōiunxerit, ſed poſtea ablatam Herodi fratri eius dederit, eo quòd ipſe ditior & potētior fuerit. Ioſephus verò ſcriptor Antiquitatū, neutro conſentiens, in xviij. libro ſcribit in hūc modum: His quoque temporibus inter Aretham Petreum & Herodem regem ſimultas magna contigit, propter huiuſmodi cauſam: Herodes Tetrarches vxorem habuit Arethæ filiam, cum qua non paruum tempus aduixerat. Sed cum Romā aduocaretur, tranſiens, in domo Herodis exceptus eſt: frater eius erat etiam ipſe, ſed non ex vna matre progenitus: Herodes enim ex filia Simonis ſacerdotis fuerat procreatus. Cúmque ibi eſſet, Herodiadis amore captus eſt, vxoris alterius Herodis. filia enim erat iſta Ariſtoboli, ſoror Agrippæ maioris. Audet igitur cum muliere de nuptijs ineundis miſcere ſermonem. Illa verò ſuſcipiente, pacta firmantur, vt cùm Roma reuerſus fuiſſet, illa connubij iura ſuſciperet. Erant enim in pactis, vt filiam Arethæ regis excluderet. Et Herodes quidem Romam talibus pactis firmatis aduehitur: ſed cum reuerſus fuiſſet, peragens Romæ propter quæ fuerat euocatus, vxor eius fideliter cuncta cognoſcens quæ inter eum fuerant Herodiademq; compoſita, antequam eam ille cuncta cognouiſſe ſentiret, rogat virum, vt in Macherunta, vbi limes erat Arethæ Herodiſq; regionis, ab eo mitteretur, nihil ei ſuæ voluntatis aperiens. Hoc Herodes libenter accipiens, mittit vxorem, nihil eam ſenſiſſe penitùs arbitratus. Illa

verò

verò præmiſerat ante multum tempus ad patrem, vt ei apud Macheruntа omnia pararentur, quæ itineris vſus expoſceret. A ductoribus Arethæ ſuſcipitur, confeſtimq́ꝫ Arabiam intrat, atqꝫ ibi ab illis ductoribus ad alios, ab illiſq́ꝫ rurſus ad alteros tranſmiſſa, cum ſumma celeritate patri perducitur, cui cunctam Herodis voluntatem aperit. Ille verò exhinc inimicitiarum ſumpſit initium, atqꝫ ab vtroqꝫ congregato exercitu, in regione Gamalica bello confligitur, non quidem ipſis præſentibus, ſed ductoribus ab vtraqꝫ parte tranſmiſsis. Pugna itaqꝫ facta, & exercitu Herodis afflicto, proditione perfugarum qui ex Philippi Tetrarchia ad Herodem quaſi auxiliandi cauſa conuenerant, hæc Herodes ſcribit ad Tyberium. Ille autem indignatus quòd Arethas talia perpetrauerit, ſcribit Vitellio Syriæ tunc rectori, vt ei bellum incunctanter inferret, & aut viuum eum vinctum adduceret, aut certè mortui caput auferret. Tyberius quidem vt hæc ageret, rectori Syriæ demandabat. Quibuſdam autem Iudæorum videbatur ideo periſſe Herodis exercitum, quòd in eum ſatis iuſtè indignatio diuina commota ſit, pro vindicta Ioannis, qui vocabatur Baptiſta. Hunc enim Herodes occidit, virū valde bonum, qui præcipiebat Iudęis virtuti operam dare, iuſticiā colere, pietatem in Deum ſeruare, & per baptiſmū in vnum coire.

Hucuſqꝫ verba Ioſephi, quę docent Herodiadem nec filiam Arethę fuiſſe, nec vxorem Philippi, cum & ſuperius in libro xvij. Antiquitatum idem ſcribat: Herodem maiore pœnitudine ductum ſuper interfectione filiorum ſuorum Alexandri & Ariſtoboli, erga filios eorum clementem extitiſſe, & Alexandri filio maiori, filiam Feroræ fratris ſui iunxiſſe: filio verò Ariſtoboli, filiam Antipatri: filio autem Antipatri, filiam Ariſtoboli Mariamnem: alteram verò, id eſt Herodiadem, filio ſuo Herodi. Et is inquit, natus eſt ei ex filia pontificis, cum pòſt ſubinferat, Herodem & Philippum ex Cleopatra Hieroſolimite natos, pontificis verò filiam Mariamnem dictam fuiſſe. Ex his prudens lector eligat quid magis ſit tenendum, cum & difficile ſit Euangeliſtę verbis non credere, & omnes aſtipulentur Ioſephum veracem antiquitatum relatorem extitere, niſi fortè dicatur Euangeliſta pro affinitate perſonarum mutationem feciſſe nominum: nec multum curauerit inter tot Herodis filios exquirere, quòd duos ſibi æquiuocos ſcribatur habuiſſe. Bedæ verò indulgendum putamus, quòd Herodiadem Arethæ filiam dixerit, quia multis ſcribendis intentus, multiplicitatem hiſtoriarum fortè per omnia tenere non potuit, maximè cum & beatū Hieronymum in commentario Marci eadem ſenſiſſe forſitan legerit.

Anno dominicæ incarnationis triceſimo ſecundo, diſcipuli Chriſti, Euangelicis inſtructi documentis, verbum fidei per ciuitates Iudęæ, ipſo mittente prędicauerunt. Anno incarnationis ſuæ triceſimo tertio, dominus noſter Ieſus paſſus eſt in carne, & reſurrexit, in cuius paſsione multa contigiſſe miracula, etiam gētilium ſcriptores teſtantur. Ioſephus quoqꝫ inter cætera quæ tempore illo ſtupenda contigerunt, ſcribit ſacerdotes templi primùm cōmotionem locorum, & ſonitus quoſdam audiſſe, dein ex adyto templi vocem erupiſſe, Trāſeamus à ſedibus his. De ipſo etiā Chriſto ſcribit ita:

FVit autem his temporibus Ieſus ſapiens vir, ſi tamen eum virum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor hominum, eorum qui libenter audiunt quæ vera ſunt, & multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat. Hunc accuſatione primorum noſtræ gentis virorum cum Pilatus in crucem agendum decreuiſſet, non deſeruerunt hi, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die iterum viuus, ſecundum quod diuinitùs inſpirati Prophetæ, vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura eſſe prædixerunt. Sed & in hodiernum diem Chriſtianorū qui ab ipſo nūcupati ſunt, & nomen perſeuerat & genus.

Ioſeph. ... cap. ... cere.

Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς σοφὸς ἀνήρ, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή· ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τἀληθῆ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Ἰουδαίων, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ᾽ ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ

πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. εἰσέτι νῦν τὸ τῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων χριστιανῶν ἀπέλειπε τὸ φῦλον.

ANno domini xxxiiij. Iacobus frater domini, Hieroſolymis epiſcopus ordinatur ab Apoſtolis, ſeditq; annos triginta. Anno domini xxxv. Pilatus imaginẽ Cęſaris in templo ſtatuere volens, ſeditiones in Iudæis excitauit. Anno dñi xxxvi. Seianus præfectus cohortatur Tyberiũ, vt Iudæos deleat. Perſius Volaterris naſcitur. Anno Domini xxxvij. Pilatus ad Tyberium ſcripſit de paſsione & reſurrectione domini, & de virtutibus eius, per quas creſcẽte plurimorum fide, Deus crederetur. Tyberius autem cum magno fauoris ſuffragio retulit ad ſenatum, vt Chriſtus Deus haberetur. Senatus verò indignatione commotus, cum non ſibi prius ſecundum morem delatum eſſet, vt de ſuſcipiendo cultu prius ipſe decerneret, conſecrationem Chriſti recuſauit: edictoq; conſtituit exterminandos eſſe Vrbe Chriſtianos, præcipuè cum & Seianus præfectus Tyberij ſuſcipiendæ religioni obſtinatiſsimè contradiceret. Tyberius tamen accuſatoribus Chriſti, edicto mortem comminatus eſt, plurimosq; ſenatorum proſcripſit, & in mortem coegit. Pilatus autem cũ in Iudæa decimum compleret annum, accuſatus à Iudęis apud Vitellium, qui tunc Syriæ principabatur, iuſſus eſt ab eo Romam ire, vt in iudicio Cęſaris ſe ab obiectis purgaret: ſed antequam Romam veniret, Tyberius rebus humanis exceſsit.

Eodem anno Ariſtoboli filius Agrippa, cognomento Herodes, Romam veniẽs, à Tyberio clementer tractatur, fauente Antonia matre Germanici & Claudij, quæ fuit vxor Druſi fratris Tyberij. Sed cum accuſaretur quòd optaret Tyberium citius mori, regnumq; Gaio dari, in vincula ab eo conijcitur, nec eo viuente ſoluitur.

Tyberius moritur veneno.

Anno domini xxxviij. Tyberius Romanos grauiter affligens, ingenti omnium gaudio in Campania veneno perijt, inſidijs Caligulæ anno imperij ſui xxiij. ætatis ſuæ ſeptuageſimo octauo.

Gaius Caligula, & unde dictus.

ANno Dominicæ incarnationis xxxix. ab Vrbe condita Dcclxxxix. Gaius Caligula tertius ab Auguſto ſuſcepit imperiũ: & regnauit annos tres, menſes decem, dies octo. Hic fuit filius Germanici, nepos Druſi, qui fuit priuignus Auguſti, frater verò Tyberij. Hic quia in exercitu natus fuit, ex calciamẽto militari Caligula cognominatus eſt: magnoq; fauore auiæ ſuæ Antoniæ nutritus, in magnis habebatur honoribus: adoptatusq; à Tyberio in filium, cũ Tyberio filij ſui Druſi filio, in aula nutriebatur: liberalibusq; diſciplinis apprimè eruditus, propter Germanici patris ſui virtutem à populis amabatur. Tyberius igitur, cum iam ad ſenectutẽ perueniſſet, patrijs dijs ſupplicabat, vt ei ſignum manifeſtum oſtenderent, quinam poſt eum in imperium ſuccederet, feſtinans quidem vt nepoti ſuo principatum relinqueret. Cui cum dictum eſſet illum regnaturum, qui ſequenti die primus ex omnibus ad eum veniſſet: miſit ad nepotis ſui pædagogum, iubens vt primo manè puerum ad ſe perduceret, putans illa re numinis ſuperare ſententiam. Cumq; dies illuxiſſet, iuſsit Euodum, vt quiſquis foris eſſet infantulorum, ad ſe primitùs euocaret. Ille autem egreſſus, Gaium ante tabernaculum reperit: nam Tyberius necdum aderat, ciborum acceptione tardatus. Ille verò ignorans totum quod agebatur, Veni inquit, vocat te pater, & induxit eum. Videns autem Tyberius maieſtatis supernę potentiam, ſemetipſum culpabat, quòd illũ auguriũ poſtulaſſet: ſed non valens diuinæ ordinationi reſiſtere, Gaium benignè alloquens commiſit ei imperium, monens illum erga nepotem Tyberium exiſtere beniuolum. Accepto autẽ regno poſt Tyberium, omniũ ante ſe ſceleratiſsimus fuit, & qui Tyberij dedecora purgauerit. Ante principatũ quippe omnibus acceptus fuit, in principatu verò talis extitit, vt meritò vulgaretur atrociorem illo dominum non fuiſſe. Nam vt breuiter crudelitatem eius depromam, exclamaſſe fertur: Vtinam populus Romanus vnã ceruicem haberet. Sæpe enim de cõditionibus temporum ſuorũ queſtus eſt, quòd nullis calamitatib. publicis inſignirẽtur. Plurima fecit, de quibus neſcio, an deceat memoriæ tradi, niſi

forte

forte iuuat de principibus noſſe omnia, vt improbi ſaltem famę metu talia declinẽt. In palatio matronas nobiles publicè libidini ſubiecit, tribus ſororibus ſuis ſtupra intulit, ex vna earum etiam natam filiam vitiauit. Memmium Regulum coegit, vt cõiugem ſuam ſibi vxorem in loco filiæ daret, ſeꝗ patrem eius diceret, & inſtrumẽta matrimonij vt pater conſcriberet. Sorores ſuas quas ſtuprauit, inſularum exilio damnauit. Hic primus diademate impoſito, dominum ſe appellari iuſsit, & in Deorum numerum ſe referri præcepit. Hic ſtatim, vt poſt mortem Tyberij regnum accepit, Agrippam cognomenro Herodem à vinculis abſoluit, in quę illum Tyberius cõiecit, eiꝗ tetrarchiam Philippi patrui ſui, qui iam deceſſerat, tradidit, regemꝗ appellauit, cui poſtea tetrarchiam Herodis patrui ſui adiecit. Iſte eſt qui in Actibus Apoſtolorum Herodes appellatur, qui & Iacobum occidit, & Petrum in carcerem miſit, & poſtea ab Angelo percuſſus, vermibus ſcaturiens expirauit: cuius filij fuerũt Agrippa rex ęquiuocus eius, & Beronice ſoror eius. Regnauit autem annis ſemptem, moriturꝗ anno tertio Claudij. Philippus verò patruus eius mortuus eſt anno xxij. Tyberij, regens Traconitidis & Gaulanitidis regionem annis xxxij. Anno domini xl. qui eſt Gaij ſecundus, Iudæi qui iam tunc ob paſsionem Chriſti meritis vbiꝗ cladibus exagitabantur, apud Alexandriam exorta ſeditione profligati ſunt cæde, atque pulſi ex vrbe. Pro quibus Philò, vir ſanè apprimè eruditus, ſecũda vice Romã veniens, & apud Gaiũ interpellans, nihil profecit, ſed ibi cõmorans dicitur cũ Petro Apoſtolo locutum fuiſſe, eiuſꝗ amicitiam habuiſſe. Anno Domini xli. Pilatus multis calamitatibus à Gaio oppreſſus, ſeipſum interfecit. Anno Domini xlij. Matthæus Euangeliũ ſcripſit Hebraicè. Herodes tetracha, qui in Iohannis Baptiſtę nece autor extitit, & paſsioni Domini interfuit, filius Herodis Magni, ſub quo natus eſt Chriſtus, Romam venit, cogente Herodiade vxore ſua, quam abſtulit fratri ſuo. Quæ cũ videret Agrippam fratrem ſuum à Gaio regem factum, exprobrare cœpit Herodi ſocordiam, quia per id ꝙ noluerit ad Cæſarem nauigare, careret maiori honore. Nã cũ Agrippã ex priuato regẽ feciſſet, nõ eſſet dubiũ, quin eum ex tetracha pari honore proueheret His adductus Herodes, Romam venit, ſubſequente eum & accuſante Agrippa filio fratris ſui Ariſtoboli. Gaius eum de auaritia vehemẽter increpauit, eiꝗ tetrarchiam auferens, Agrippæ commiſit, ipſum verò perpetuò exilio Lugdunum relegauit. Cognoſcens autem quòd Herodias ſoror eſſet Agrippæ, voluit ei opes & quæꝗ propria concedere: ſed illa mariti cauſa contemnens omnia, ſecuta eſt eum in exilium, ibiꝗ pariter perierunt.

Eodem anno Gaius cum aduerſus omnes ingenti crudelitate ſæuiret, à militibus in palatio occiſus eſt, anno ętatis xxxviij. regni iiij. Qui poſtꝗ occiſus eſt, duo libelli in ſecretis eius reperti ſunt, quorũ alteri Pugio, alteri Gladius index erat, ambo lectiſsimorũ virorũ vtriuſꝗ ordinis, ſenatorij videlicet & equeſtris, nomina & notas continebant, qui morti deſtinati erant. Inuenta eſt & arca ingens variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæſare iubente dimerſis, maria infecta tradũtur non ſine magno piſcium exitio, quos enecatos per proxima littora paſsim æſtus eiecit. Claudius.

ANno Dominicæ incarnationis xliij. ab Vrbe autem condita Dcc. nonageſimo tertio, Claudius ab Auguſto quartus, Imperium adeptus eſt, regnauitꝗ annos xiij. menſes viij. dies xxviij. Hic fuit patruus Gaij Caligulæ, filius Druſi priuigni Auguſti, qui apud Mogũtiã habet monumentum, cuius nepos erat Caligula. Iſte cum ſenatus cenſuiſſet genus Cæſareum exterminatum, deformi latebra latere repertus, quia væcors erat, mitiſsimus videbatur imprudentibus, ſicꝗ raptus à militibus, Imperator effectus eſt, annitente Agrippa, qui tunc fortè Romam venerat, & à ſenatu in conſilium vocatus fuerat, vnde & filium eius Agrippam regẽ fecit. Hic ventri, vino, libidini fœdæ obediens, væcors & prope hebes ac pauidus, libertorum & coniugis ſubiacebat Imperijs. Cupiens tamen vtilem ſe publicæ rei oſtendere principem, exercitum mouit in Britanniam, tranſuectuſꝗ in inſulam, quam nemo ante Iulium Cæſarem, nec poſt eum auſus fuit adire, intra paucos dies ſine prælio & ſanguine plurimam eius partem in deditionem accepit;

Orchadas etiam inſulas vltra Britanniam Romano imperio adiecit, ac ſexto menſe ex quo profectus eſt, Romam redijt. Sic ergo de Britannis triumphauit, filiumq́ ſuũ Britannicum vocauit. Vxor verò Claudij Meſſalina, primò paſsim adulteris vtebatur: ex quo facto plures metu abſtinebant, & extincti ſunt: dehinc atrocius accenſa, nobiliores quaſq; nuptas, & virgines ſcortorum modo ſecũ propoſuerat, coactiq; ſunt mares vt adeſſent. Quòd ſiquis talia horruerat, confiсto crimine in eum, omnẽq; familiam eius ſæuiebatur. Ita liberti eius poteſtatem ſummam adepti, ſtupris, exilio, cæde, proſcriptione omnia fœdabant. Ex quibus Felicem legionibus Iudeę pręfecit. Poſsidonio Eunucho poſt triumphum Britannicum, inter militarium fortiſsimos arma inſignia tanquam participi victoriæ dedit: Polybiũ inter conſulares medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narciſſus. Poſt hæc Claudius Agrippinã Germanici fratris ſui filiam, ſororem Caligulę, matrem verò Neronis accepit vxorẽ quę filiò ſuo procurans imperium, priuignum ſuum Britannicum, primò in palatio multiformibus inſidijs circumuenit, dehinc ipſum coniugem veneno interemit.

Anni Claudij. Primo igitur imperij ſui anno, cum confirmaretur in regno Agrippę conſilio, dedit Agrippæ eidem pro remuneratione omnia quæ dedit Auguſtus Herodi, aliud quoq; regnum, quod Liſaniæ dicebatur fuiſſe. Anno Domini xliiij. duodecim Apoſtoli, cum eatenus in Iudæa tantùm prædicarent, iuxta præceptum Domini, vt Beda ſcribit, anno à paſsione Domini xij. in totum orbem diuiſi ſunt. Vnde Petrus

Petrus Romam uenit. fundata primùm Antiochena Eccleſia, Romam tetendit, vt quidam volunt hoc anno, ſecundũ alios, quarto Claudij anno. Anno Domini xlv. Primus epiſcopus Antiochiæ ordinatur Euodius.

Herodes Agrippa filius, Ariſtoboli anno vij. regni ſui percutitur ab Angelo: relinquens filium nomine Agrippam, & tres filias, Beronicen, Mariamnem, atq; Druſillam. Tunc Claudius, vt Ioſephus teſtatur, regnum eius in prouinciam redegit, in cuius procurationem miſſus eſt Cuſpius Fadus. Anno Domini xlvi. Claudius de Brittannis triumphauit.

Eodem anno facta eſt fames grauiſsima per Syriam, quam etiam Agabus propheta prædixit, vt in apoſtolorum legitur Actibus: ſed à Chriſtianorum neceſſitatibus apud Hieroſolymam, conuecto ex Aegypto frumento, Helena Adiabenorum regina largiſsimè miniſtrauit. Hoc etiam anno, ſcilicet Claudij quarto, illud factum eſſe Beda opinatur, quod in Actibus apoſtolorum legitur, Statuerunt, vt aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex illis ad apoſtolos & presbyteros in Hieruſalem, & hanc aſcenſionem ſuam eſſe illam, de qua ipſe Paulus ita ſcribit ad Galathas: Deinde poſt annos quatuordecim, aſcẽdi Hieroſolymam cũ Barnaba, aſſumpto & Tito. De hac aſcenſione poſitis quibuſdam, Beda ſubinfert: ſequitur ergo beatum Petrum eodem xiiij. poſt paſsionem Domini anno, quo eum Hieroſolymis alloquitur Paulus, Romam veniſſe credamus, id eſt quarto Claudij Cæſaris anno: ſimulq́, ni fallor, hac expoſitione Paulum apoſtolum eodẽ quo Dominus paſſus eſt, & reſurrexit anno, ad fidem veniſſe probamus.

Petrum verò quarto Claudij anno Romam veniſſe, ferè omnes ſanctorum temporum ſcriptores teſtantur: quidam autem pontificatum in vrbe Romana hoc anno illum ſuſcepiſſe opinantur. Et hoc exinde verum conijcitur, quia Petrus ſedem Romanam xxv. annis tenuiſſe dicitur, & vltimus Neronis annus, quo Petrus paſſus eſſe narratur, xxv. à quarto Claudij numeratur. Vnde ſatis apparet, quòd eodem anno quo Romam venit, etiam ſedem pontificatus accepit.

De ſucceſsione verò põtificum Romanorum, & ordine atq; temporum eorum, iam inde à principio, & deinceps in plurimis, diuerſa ſentiuntur à diuerſis. Quorum opiniones hîc ſummatim ſcribere, idcirco arbitror non eſſe ab re, vt & ſegniores, & negligẽtiores mei ſimiles, ad veritatem rei attendendã excitentur, & prudentiores ad hanc ſubtilius inueſtigandam prouocentur. Quidam ſcribunt, quibus & Eccleſiaſtica conſentire videtur hiſtoria, Linum poſt paſsionem Petri apoſtoli Romanæ

ſedi

ſedi xxv. annis præſidentis, hanc regendã ſuſcepiſſe: & poſt xij. ſui regiminis annos ſecundo Titi anno Pontificatum Anacleto reliquiſſe, & hunc item poſt duodecim annos Clementi ſedem tradidiſſe, quod videtur anno Domitiani xij. contigiſſe, ipſumq́; Clementẽ poſt ix. ſui põtificatus annos ſub Traiano paſſum: Euariſtũ quarto eiuſdem Traiani anno ſucceſiſſe, huic Alexandrũ, illi verò Sixtũ, & ſic cæteros. Alij verò ſcribunt Linum & Cletũ ſub Petro fuiſſe, ipſumq́; Petrum mox vt Pontificatum accepit, Linum pro ſe in agendis Eccleſiaſticis, quo ipſe liberius prædicationi vacaret, ordinaſſe: illoq́; poſt annos duodecim decedẽte, Cletum huic ſubrogaſſe. Quo etiã item poſt annos xij. defuncto, eo anno & tempore quo ipſe Petrus paſſus eſt, ſcilicet xiiij Neronis anno, Clemẽti ſedem cõmiſiſſe: & ei, ſuiſq́; ſucceſſoribus ligandi ſoluendiq́; poteſtatẽ, ſicut ipſe à Chriſto ſuſcepit, demum tradidiſſe, & huic paſſo ſub Domitiano, Anacletũ ſucceſſiſſe: cui Euariſtum, & hunc Alexandrũ, ſicq́; cæteros. Quæ deſcriptiones cum ſibi multum diſſonæ probentur, quærendũ cui magis credi iudicetur. Conſideremus ergo earum inæqualitates. Igitur ſi Linus Anacletũ iſq́; Clementem ſucceſſorẽ reliquiſſe accipitur, vt prior deſcriptio teſtatur, Cletus omninò de pontificum catalogo excluditur, cuius veneratio per omnes eccleſias ſic celebris eſt, vt non ſolũ in Martyrologijs attituletur, verùm etiã in Canone miſſarum, & in ſupplicationib. letaniarũ, publicitus inter Linũ & Clementẽ recitetur. Si verò poſt Linũ Cletus, dein Clemẽs, & poſt hũc Euariſtus & Alexãder numerentur, locus nõ habetur vbi Anacletus recipiatur, cũ Beda in martyrologio ſuo dicat, hũc quartum poſt Petrum ſediſſe, & ſub Domitiano paſſum fuiſſe, vt primus ſit Linus, ſecundus Cletus, tertius Clemens, quartus Anacletus Sed ſi poſt Clementem Anacletus ponatur, & ſecũdum Bedã ſub Domitiano paſſus recipiatur, neceſſariò illud refellitur, quòd anteceſſor eius Clemẽs ſub Traiano paſſus dicitur, cũ euidenter ſub Domitiano paſſus eſſe probetur, ſi ſucceſſor eius Anacletus ab eodem occiſus non negetur. Adhuc autem argumentatur & illud: Quia ſi Linus & Anacletus iuxta quoſdã ſiue Linus & Cletus ſecundum alios, vterq́; poſt paſsionem Petri, quæ xiiij. Neronis anno facta eſt, per annos xij tenebat põtificatum, quod ſpatium per xxiiij. annos in Domitiani duodecimũ protenditur annum: Clemens ab apoſtolo Petro ſedem, & ligandi ſoluendiq́; licentiã nullatenus accepiſſe probatur, quòd à nonnullis firmatur. Additur & hoc quòd S. Dionyſius Ariopagita, beati Pauli apoſtoli diſcipulus, & Athenarũ Epiſcopus, cũ ſicut in libro paſsionis eius legitur, beatos apoſtolos Petrũ & Paulum audiret Romæ teneri, ſubrogato Athenis Epiſcopo, properauit Romã velocius attingere: ſummopere deſiderans, ſi Deus ita vellet, cũ eiſdem ſanctis apoſtolis occumbere. Sed cum diuina diſpoſitio vota ipſius preueniret, ſanctiq́; apoſtoli prius paſsionis gloria coronarentur, quàm ipſe Romã adiret, tãdem perueniens, Clementem condiſcipulum ſuum, Romanæ ſedi iam præſidentem inuenit: qui & illum in Gallias prædicatorem direxit. Quæ igitur fuit feſtinantia tanti deſiderij, ſi per xxiiij annorum ſpatium. vel amplius inter Athenas & Romã nullo potuit obſiſtente cohiberi? Nec enim illud refragatur, quòd oſtio fidei ſibi aperto, cauſa ſeminandi verbũ Dei aliquandiu retardatus fuiſſe narratur. Quia etſi per contiguas parochias, diuina ſemina prædicandi auidus diſperſerat, paſsionis tamen deſiderio feruens, ab Athenis infra xxiiij. annos maturius Romã contendere poterat. Adhuc verò cũ idẽ Dionyſius xcvi. Dominicæ incarnationis anno, qui eſt xiiij. Domitiani paſſus deſcribatur, Clemens verò qui eũ direxit in Gallias, duodecimo eiuſdem principis anno, iuxta ſuperioris opinionem deſcriptionis ſedẽ accepiſſe dicatur, mirum poteſt videri, qualiter anno nõdum, aut vix expleto, poſſent omnia hæc expleri, ſcilicet vt Dionyſius de Roma in Gallias veniret, & tã ceruicoſum populũ ignotus adhuc & aduena fidei iugo ſubſterneret, baſilicam conſtrueret, aliaq́; plura quæ de eo leguntur, ſacerdotum ſuper his cõmotorum relatio Romam recurreret, diuulgataq́; perſecutione, præfectus inde miſſus in Galliam, Dionyſiũ diuerſis pœnis occideret. Liber quoq́; paſsionis Alexãdri Papę teſtatur, ꝙ in ordine pontificũ Romanorum, Clemes poſt Petrum primus, hoc eſt ſecundus ab illo habeatur. Sic

enim ibi ſcriptum eſt. Quinto loco à beato Petro Apoſtolo, Romanæ Eccleſiæ cathedram Alexander ſuſcepit, & reliqua. Quòd ſi Linus à Petro ſecundus dicatur, neceſſe eſt vt & Cletus ante Clementem, & Anacletus poſt eum à numero excludãtur, quatenus Alexander quintus inueniatur, ſcilicet vt Petro exiſtente primo, Lino ſecundo, Clemẽte tertio, Euariſto quarto, Alexander quinto loco ſubſequatur. Aliter enim Alexander quintus à Petro non habetur, quia ſi Linus à Petro ſecũdus, & Cletus ſiue Acletus, Anacletus ante Clementum fuerit poſitus, Alexãder erit ſextus: ſi verò Cletus ante Clementem, & Anacletus poſt illum ponitur, Alexander ſeptimus habetur, niſi Clemens à Petro ſecundus numeretur, illis & talibus allegatis pro imperitia mea, propter rerum & tẽporum conuenientiã, hos magis interim ſequendos æſtimo, qui Linũ & Cletum dicunt fuiſſe ſub Petro, & illos quidem hoc officiũ quod coepiſcopi ſub Epiſcopo tenent, adminiſtraſſe. Clemente verò Petro ipſo tradente, legitimo iure ſucceſsiſſe, & idcirco eũ à quibuſdam primũ Papam vocatum, quia velut hæreditario iure ligandi ſoluendiq; à Petro accepiſſe dicitur Pontificatum. Pro hoc verò ab alijs dictũ tertium eſſe à Petro, quòd ſub ipſo Apoſtolo præceſſerint eum Linus & Cletus in ſacerdotali officio. Hucuſq; de his, in ſequentibus verò eadem cauſa pro ſucceſsionis ordine & temporum ſerie generat erroris cumulum, qui pro ſimilitudine nominum perſonis inditorũ inoleuiſſe creditur, ob incuriam & vitiũ ſcriptorũ. Fabianus quippe Papa legitur ſub Decio paſſus, poſt quem Cornelius, itemq; poſt eum in catalogo pontificum, & in quibuſdam etiam Chronicis inueniũtur poſiti, Lucius, Stephanus, Sixtus, Dionyſius. Cum igitur ſub Decio Fabianus paſſus legatur, Sixtus quoq; ſub quo Laurentius archidiaconatũ tenebat per omnes eccleſias, & legendo & cantando ſub eodẽ paſſus prædicetur: Decius verò non amplius quam xxx. menſibus, hoc eſt annis duobus & dimidio regnaſſe dicatur, à quibuſdam etiã minus, id eſt anno vno & menſibus tribus, ſi inter Cornelium Fabiani ſucceſſorem, & hunc Sixtum, Lucius & Stephanus ponantur, vt ſub Valeriano & Gallieno paſsi legantur fuiſſe, & Cornelius tribus annis, Lucius verò menſibus octo, Stephanus autem duobus annis Romanæ ſedi pręfuiſſe in Ecclesiaſtica hiſtoria dicantur. Vnde ſatis intelligi poteſt vitio ſcriptorum pro ſimilitudine nominum ordinem eſſe confuſum: & Cornelio ſucceſsiſſe Sixtum, & huic Dionyſium, illi autem Lucium, huic verò Stephanum, cui item Sixtum, dein iterum Dionyſium, ſicq; per ordinem reliquos. Hęc autem omnia non dico quaſi pro mea garrulitate præiudicium cupiens inferre aliorum, me ſatiſq; præcellentium ſententiæ, ſed quaſi pro indagandæ veritatis cupiditate, ſtultitiæ notandus elogio, ſenſum meæ denudans imprudentiæ. Cęterùm ſapiens quiſq; pro captu ſuo deliberet, quid pro vero tenendum dijudicet: ego verò tot & tantas varietates in hiſtoriographis cernens, & pro tenuitate ingenioli mei mecum ruminando & admirando perpendens, hiſtorias, paſsionum libros, chronicorum exemplaria, quæ habere potui, diligenter pro meo captu percurri, multaq; inueniens ſcriptorum negligentia vel imperitia deprauata, propter numerorum varietates literis deſignatorum, in quibus facilè à diligentibus delinquitur, quanto magis à non attendentibus, dũ aut litera pro litera ponitur, vel aliqua fortè ſubducitur, inquãtum meæ licuit ruſticitati, nulliuſq; autoritatis exilitati, quædam correxi, temporaq; pontificum Romanorum, temporibus Imperatorum, quamdiligẽtius poteram, annexi: & ob hoc anno Dominicæ incarnationis xlij. qui eſt primus beati Petri Apoſtoli in pontificatu Romano, & ſi non annos præſulum ſingulorum, quos reperire non potui, ordinem tamẽ cunctorum, ſicut ad nos perlatus eſt, vſq; in Mcxcix. eiuſdem incarnationis annum ſeriatim perduxi: vbi ſi ſapientum iudicio, mea ſimplex placuerit diligentia, nulliuſq; veritatis inuidentia, gratias Deo: ſin autem, melius oſtendẽti veluti certi & veri cupidus, deſiderantiſsimè cedo. Fado ſucceſsit Alexander.

ANno Domini xlvij. Domitius orator clarus habetur, qui poſtea ſub Nerone ex cibi redundantia in cœna moritur. Anno Domini xlviij. inter Theraſiam & Theram in mari Aegeo noua inſula emerſit xxx. ſtadiorum ſpatio extenta. Cũ

manus

manus quidem ſucceſsit Tiberio Alexandro, in procuratione Iudææ. Anno domini xlix. ſub procuratore Iudææ Cumano, tanta ſeditio Hieroſolymis, in diebus Azymorum exorta eſt, pro culpa militis vnius, vt coartato in exitu portarum populo, triginta millia Iudæorum cæde proſtrata & compreſſa dicantur. Anno domini L. Herodes rex, Calcidis frater Agrippæ maioris moritur, tres filios relinquens: Ariſtobolum de priori natum vxore: Berenicianum & Hyrcanum ex Berenice fratris ſui Agrippæ. Cuius regnum Claudius Agrippæ iuueni dedit filio Agrippæ: quia regnū patris eius iam in prouinciam redegit, eò quòd ipſe tunc puer erat, quando pater obijt.

Hoc anno tāta fames Romæ fuiſſe dicitur, vt Imperator in medio foro correptus à populo, conuicijsꝗ & fragminibus panum turpiſsimè infeſtatus, vix furorem plebis euaſerit. Eo tempore Paulus apud Athenas, aram ignoto deo ſuperſcriptam reperit. Anno domini lj. Claudius Iudęos expulit vrbe Roma. Anno domini lij. Phœnix apud Aegyptum viſus eſt: quem volucrem ferunt anno D cliij. ex Arabia memorato loco aduolare. Anno domini liij. Simon Magus autor Simoniacæ hæreſis extitit. Anno domini liiij. Claudius Fœlicem Iudææ procuratorem fecit. Apollonius ex Italia ortus, Pythagoricus philoſophus Romæ pollebat, ita ut ipſum quoque Pythagoram fuiſſe, Philoſtratus & alij acrioris ingenij deſcribant. Anno domini lv. Aegyptius quidam pſeudopropheta, Iudæos complures ſeducens, à Fœlice opprimitur. Anno domini lvj. Claudius ab Agrippina vxore ſua, veneno, vt dicitur, interemptus eſt, anno vitæ ſuæ lxiiij. Cuius funus, ut quondam Tarquinij Priſci, diu occultatum eſt, & dum arte muliebri corrupti cuſtodes ægrum ſimulant, priuignus eius Nero Agrippinæ filius, imperij iura ſuſcepit.

ANno Dominicæ incarnationis lvij. ab Vrbe verò condita D ccc. vij. Domitius Nero filius Domitij Aenobarbi, & Agrippinæ ſororis Caligulæ, quintus ab Auguſto ſumpſit imperium, & regnauit annis xiiij. non plenis, ſcilicet annis xiij. menſibus vij. diebus xxviij. Cuius mater Agrippina filia fuit Germanici fratris Claudij: vir aūt Domitius Aenobarbus ex nobiliſsimis Romanorū. Quo mortuo, Claudius amauit eam, & propter amorem eius interemit vxorem ſuam Meſſalinā, ex qua habuit filium Britannicum, & filiam Octauiam. Habuit etiam ex prima vxore ſua nomine Petina, filiam Antoniam. Ducta verò Agrippina, filium eius Domitium in filium adoptauit, eumꝗ Neronē vocauit, & filiam ſuam Octauiam ei deſpōſauit. Agrippina verò metuens ne Britannicus regnum à patre perciperet, de morte Claudij cogitauit. Quo mortuo, repentè principem militiæ Burrum cum tribunis præpotentibus miſit, qui Neronem de caſtris adductum, more principis adorarent. Qui hoc modo accepto imperio, Britannicum quidem veneno latenter occidit, matrem verò propriam interfecit, hoc ei retributionis impendens. Per quinquēnium autem primùm bonus apparuit, in tantum, vt quidam ſcripſerint Traianum ſolere de eo dicere, cūctos principes longè diſtare à Neronis quinquēnio: reliquū verò quod à quinꝗ annis ſuperuixit, ita Caligulę auunculi ſui veſtigia ſecutus eſt, imò ſupergreſſus eſt, vt turpe ſit dicere, ad quantam malignitatem peruenerit. Plurimam ſenatorum partem interfecit: equeſtrem ordinem penè deſtituit: bonis omnibus hoſtis fuit. Libidinibus porrò tantis agitatus eſt, vt ne à matre quidem vel ſorore, ulla'ue conſanguinitatis reuerentia referatur abſtinuiſſe: virum in vxorem duxerit. Ipſe amictus nubentium virginum ſpecie, conuocato ſenatu ad paciſcendum de ratione dotis, in ipſisꝗ nuptias celebrantibus pelle coopertus feræ, à viro vt vxor ductus ſit. Parricidia multa cōmiſit, matre, fratre, ſorore, vxore, cæterisꝗ cōſanguineis interfectis. Vrbem Romam per ſex dies & noctes incendit, vt quale eſſet incendium Troiæ videret: ipſe ſtans in altiſsima turri, lætusꝗ proſpectans flammas tragico indutus habitu, Iliadem tragœdiā canebat. In re militari nihil omnino auſus, Britanniā penè amiſit. Auxit molē facinorū eius temeritas impietatis in Deum. Primus enim perſecutionem in Chriſtianos mouit per omne regnum ſuum, ipſumꝗ nomen extirpare cupiens, principes Apoſtolorum Petrum & Paulum oc-

cidit. Ipſe Veſpaſianum cum filio ſuo Tito ad deſtruendam Hieruſalem miſit. Inter hæc Galba Hiſpaniæ prætor, & Gaius Vitellius imperium corripuere. Nero autem omnibus execrabilis, hoſtis à ſenatu iudicatus eſt: decretum eſt, vt furca collo eius inſerta, nudus per publicum duceretur, & virgis vſq; ad mortem cæſus, de ſaxo præcipitaretur. Quod ille audiens, ſimulq; aduentum Galbæ comperiens, fugit è palatio, & cum eo Nephitus, noctisq; medio Vrbe egreſſus eſt. Secuti ſunt autem eum Phaon & Epaphrodius, & Nephitus, & Spado Neſpero, quem quondam exectum in mulierem formare tentauerat. Cumq; veniſſet in ſuburbanum liberti ſui, quod eſt inter Salariam & Numentanam viam, ad quartum Vrbis milliarium, ictu gladij ſe percutere voluit, ſed trepidante manu, hoc perficere non potuit. Et cum nullum inueniret à quo feriretur, exclamauit dicens: Ita nec amicum, nec inimicũ habere poſſum. Videns hoc Neſpero, adiuuit manum trementem: & ita perijt anno vitæ ſuæ
Neronis mors xxxi. imperij xiiij. ſicq; omnis Auguſti familia in eo conſumpta eſt. Huius tẽporibus Romæ pollebãt Seneca tragicus & philoſophus, Muſonius & Plutarchus philoſophi, Iuuenalis & Perſius ſatyrici, Lucanus quoq; filius fratris Senecę, & Statius.
Anni Neronis. PRimo autem Neronis anno, Feſtus ſucceſsit Fœlici pręſidi. Anno domini lviij. Paulus Apoſtolus apud Feſtũ, pręſente Agrippa regę, religionis ſuę rationẽ exponens, ab eodem Feſto vinctus Romam mittitur, vbi & Petrus occurrẽs, Paulum conuenit: & quia Linus iam exceſsit, Cletum in locum eius ſubrogauit, qui & ipſe annis xij. eccleſiam rexit. Hucuſq; librum Actuum Apoſtolorũ Lucas perduxit Euangeliſta. Anno domini lix. Probus Berithius eruditiſsimus grammaticus claruit. Anno domini lx. Statius Surculus poeta Tholoſanus celebris fuit. Anno domini lxi. terræmotus Romæ & eclipſis ſolis facta eſt. Anno domini lxij. Feſto ſuccedit Albinus in præſidatu Iudæę. Anno domini lxiij. Iacobus frater domini lapidatur à Iudæis, & Simon frater eius in locum eius conſtituitur. Anno dñi lxiiij. Marcus Euangeliſta paſſus eſt Alexandriæ. Anno domini lxv. Perſius moritur anno ætatis xxix. ante menſam Neronis fulmen cecidit. Anno domini lxvi. Annæus Lucanus Cordubenſis poeta in Piſoniana coniuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas præbuit. Anno domini lxvij. Nero incendit Romam ad ſimilitudinem Troiæ. Anno domini lxviij. Annæus Seneca Cordubenſis, præceptor Neronis, & patruus Lucani, iuſſus à Nerone genus mortis eligere, inciſione venarum, & hauſtu veneni interijt: cuius frater Iunius Gallio egregius declamator, propria ſe manu interfecit. Frater verò illorum Lucius Annæus Melas, bona filij ſui Lucani à Nerone promeruit. Anno domini lxix. Veſpaſianus dux exercitus aduerſum Iudęos, qui Geſtij Flori ſucceſſoris Albini auaritiam non ferentes rebellabant, à Nerone miſſus inter cæteras vrbes Iotapatam munitam ciuitatem cepit, in qua & Ioſephum, qui & Ioſippus, ducem belli comprehendit. Qui cum interficiendus eſſet à Romanis, prędixit Veſpaſiano, quòd ipſe Imperator futurus eſſet, licq; vitam promeruit. Hic eſt ſcriptor Antiquitatum. Anno domini lxx Petrus Apoſtolus peracto prædicationis ſuæ tempore, iterum veniens Romam, defuncto Cleto diſcipulo ſuo, Clementi cathedram Romanam commiſit, dans ei ſuisq; ſucceſſoribus poteſtatem ligãdi & ſoluendi, ſicut ipſe accepit à domino: eodemq; anno ipſe Petrus iubente Nerone crucifixus eſt, Paulus verò decollatus. Sedit autẽ Clemens annis xix. menſes v. paſſusq; eſt ſub Domitiano nono Kal. Decemb. licet quidam contendant eum paſſum ſub Traiano. Secundum Eccleſiaſticam hiſtoriam primus poſt Petrum Linus hoc anno Romanam ſuſcepit eccleſiam, & per xij. rexerat annos.

NEro autem poſt interfectionem Apoſtolorũ ſeipſum interfecit, ordine ſuprà ſcripto, vt in Romana legitur hiſtoria, cum quidam ſcribant illum in ſylua errãtem, à lupis eſſe deuoratum. Hunc Perſæ in tantum dilexerunt, vt legatos mitterent Romam, multum rogantes, vt concederetur illis licentia fabricandi ei ſepulchrum. Cæterùm aliæ prouinciæ omnes, & tota Roma, de interitu eius nimis exultauerunt, in tantum, vt omnes veſtiti pileis manumiſsionum, quod tunc erat ſignũ liberationis, quaſi ab impio domino liberati, victoriam celebrarent. Ignatius Antiochiæ

ochiæ ſecundus ordinatur Epiſcopus, cum eum præceſſerit Euodius.

ANno Dominicæ incarnationis lxxi. ab Vrbe verò condita DCCCXXI. Galba an- *Anni Galbæ:* tiquiſsimæ nobilitatis ſenator, de Sulpitiorum genere progenitus, cum lxxiij. gereret ætatis annum, ab Hiſpanis & Gallis electus, mox ab vniuerſo exercitu libēter imperator acceptus, ſtatim vt Neronis mortem audiuit, Romam venit, ſextusq́ ab Auguſto, menſibus vij. regnauit. Huius priuata vita inſignis fuit militarib. & ciuilibus rebus: ſæpe fuit conſul, ſæpe proconſul, ſæpe dux in grauiſsimis bellis. Militem ſuum ita ſeueriſsimè tractans, vt ingreſſo eo in caſtra, diceretur ſtatim ab altero ad alterum: Diſce militare, Galba venit, non Getulicus. Imperiū verò adeptus, cum auaritiæ vitio ſeuitiaq́ omnes offenderet, Piſonem quendam nobilem adoleſcentem in filium regnumq́ adoptauit. Ipſe autem menſe vij. in medio Romanæ vrbis foro decollatus eſt, inſidijs cuiuſdam Othonis, qui poſt eum arripuit regnum.

LVcius Otho occiſis Galba & Piſone, inuaſit imperium Romanorum, ortus ex oppido Ferentino, materno genere nobilior quàm paterno, neutro tamen ob- *Otho Syluius.* ſcuro. In priuata vita mollis, maximeq́ in adoleſcentia turpis, & Neronis familiaris: in imperio verò documentum ſui non potuit oſtendere. Nam cum ijſdem tēporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius à germanicis exercitibus imperator factus eſſet, bello contra Vitellium ſuſcepto, tribus leuibus prælijs Otho victor extitit: vno apud Alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum quem Caſtoris vocant: quarto cum apud Bebriacum in Italia victus eſſet leui prælio, ingentes tamen copias habens ad bellum, ſponte ſemet occidit, xxxviij. ætatis anno tranſacto, xcv. imperij die, ſcilicet menſe iiij. Hic proprijs militibus tam amabilis fuit, vt plæriq́, viſo eius corpore mortuo, ſuis manibus interirent.

VItellius Romam victor ingreſſus, vi Romano potitus eſt imperio, familia ho- *Vitellius.* norata magis quàm nobili ortus. Nam pater eius Lucius Vitellius non admodum clarè natus eſt: tres tamen ordinarios geſſerat conſulatus. Hic cū multo dedecore imperauit, multa ſæuitia, cæterisq́ vitijs notabilis, maximè ingluuie & voracitate: quippe qui de die quarto vel quinto ſæpe fertur epulatus. Notiſsima certè cœna memoriæ mandata eſt, quam ei Vitellius frater eius exhibuit, in qua ſuper cæteros ſumptus duo millia lectiſsimorum piſcium, & ſeptem millia auium appoſita ſunt. Hanc exuberauit dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem clypeum Mineruæ αἰγίδα πολιοῦχου dictitabat. In hac Scarorum iocinora, phaſianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicoptorum, murenarum lactes, à Carpathio vſq; fretoq́ Hiſpaniæ per nauarchos & triremes petitarum commiſcuit. Hæc Suetonius. Interim Veſpaſianus Hieroſolymam obſidens, audita Neronis morte, à militibus imperator creatus eſt. Quod audiens Vitellius, Sabinum fratrem Veſpaſiani, cum multis alijs, in capitolio in cenſo interfecit. Vnde à militibus Veſpaſiani ſub muris Vrbis habito prælio ſuperatus, cum in quandam cellulam palatio proximam ſe contruſiſſet, turpiter inde protractus, vinctis poſt tergum manibus, reſupino capite, gladio ad mentum ſuppoſito, per forum ad ſpectaculum vulgi ducitur, multisq́ fimum & cœnū in faciem eius mittentibus, minutis ictibus excarnificatus, vnco inde trahitur, & in Tyberim projcitur, anno ętatis lvij, imperij autem menſe viij. Tres poſt Neronem rapuerunt imperium: Galba in Hiſpania quò miſſus erat cum exercitu: Otho Romæ: Vitellius in Germania: regnaueruntq́ anno vno, & mēſibus ſex. Antiochiæ ſecundus ordinatur Epiſcopus Ignatius.

ANno Dominicæ incarnationis, lxxij. ab Vrbe condita DCCCXXij. Veſpaſianus à Nerone cum exercitu miſſus, comperta morte Neronis, ab exercitu impera- *Veſpaſianus.* tor efficitur: dimiſſoq́ Tito filio ſuo in Iudæa ad obſidendam Hieroſolymam, ipſe per Alexandriam profectus eſt Romam, vbi accepto imperio, ſeptimus ab Auguſto regnauit annis ix. Obſcurè quidem natus, ſed vir militari virtute præcipuus, & optimis comparādus, vtpote qui à Claudio Miſſus in Germaniam, deinde in Britanniā, tricies & bis cū hoſte cōflixit, multaq́ Romano imperio adiecit. Hic in imperio moderatè ſe geſsit. Inter cætera nanq; bona hāc gratiā habuit, vt inimicitias in

corde nõ retineret, in tantum, vt filiã prædicti Vitellij inimici ſui multis dotatã diuitijs, nobiliſsimo traderet marito. Hic cũ ab amicis moneretur, vt caueret ſe à Tametio Pompoſiano, de quo ſermo vulgabatur, quòd regnaturus eſſet, conſulẽ illũ fecit alludens tali cauillo: Quãdo regnũ acceperit, talis beneficij memor erit. Talibus ſæpe verbis iocularibus amicorũ iras placauit. Cumq́ Romã incendijs ruinisq́ veteribus deſtitutã repararet, ac multa regno Romano adijciens, cũ Tito filio de ſuperatis Iudæis triũpharet, cunctisq́ amabilis exiſteret, profluuio ventris feſſus, in villa propria circa Sabinos interijt, anno ętatis lxxix. Cuius anno primo Titus filius eius Iudæos inẽarrabili fame cruciauit obſeſſos, premẽs eos diuerſis bellicis inſtrumẽtis.

Anni Veſpaſiani. ANno Dominicæ incarnationis lxxiij. Hieruſalem à Tito capitur, non ſine multo ſuorum ſanguine. Subuerſaq́ ciuitate, ſexingenta millia Iudæorum interfecit, vt Cornelius & Suetonius referũt. Ioſephus verò, qui & Ioſippus, vnus ex Iudæis, qui ei tunc bello præfuit, ſcribit vndecies centena millia fame perijſſe, & gladio: & centũ millia captiuorũ publicè venundata. Vt autẽ tanta multitudo Hieroſolymis reperiretur, cauſam Azymorum fuiſſe refert, ob quæ ex omni gente Iudæorũ ad templũ confluentes, vrbe quaſi carcere ſunt incluſi. Oportuit enim, vt ijſdem diebus Paſchæ interficerentur, in quibus Saluatorem interfecerunt. Colligitur autem omne tempus in ſecundum annum Veſpaſiani, & ſubuerſionem Hieroſolymorum nouiſsimam à xv. anno Tiberij Cæſaris, & ab exordio Euangelicæ prædicationis anni xlij. à captiuitate autẽ quam ab Antiocho paſsi ſunt Iudæi, anni cc. à ſecundo anno Darij quo reędificabatur templũ, D xc. à prima verò ædificatione ſub Salomone, anni mille cij. Anno domini lxxiiij. Veſpaſianus Capitolium cœpit reędificare. Anno domini lxxv. ſeditio in Alexandria orta eſt. Anno domini lxxvi. Coloſſus erectus eſt, habẽs altitudinẽ pedũ cvij. Anno domini lxxvij. Ioſephus hiſtoriographus claruit. Anno dñi lxxviij. tres ciuitates Cypri terręmotu corruerunt. Anno dñi lxxix. peſtilentia Romę tanta facta eſt, vt intra non multos dies decem fermè millia hominum morerentur. Anno domini lxxx. Veſpaſianus profluuio ventris mortuus eſt.

Titus Veſpaſianus. ANno Dominicę incarnationis lxxxi. ab Vrbe condita DCCCXXXI. Titus Veſpaſiani & Domicillæ filius, viij. ab Auguſto imperium ſuſcepit, & ij. annis, duobusq́ menſibus regnauit. Hic etiã Veſpaſianus ex nomine patris dictus eſt, vir in vtraq́ lingua, ſcilicet Græca & Latina diſertiſsimus, bellicoſiſsimus, moderatiſsimus, omniũq́ genere virtutũ mirabilis adeò, vt amor & deliciæ generis humani diceretur. Tãtę verò largitatis erat, vt nulli à ſe petẽti negaret. Cũq́ reprehenderetur ab amicis cur hoc faceret: reſpondit, nullũ debere ab imperatore triſtẽ exire. Quadã itaq́ die dũ recordaretur in cœna, quòd ea die nulli quicquã pręſtitiſſet, dixit aſsidẽtibus: Amici, hodie diem perdidi. Anno autem ętatis ſuę xlij obijt in eadem villa qua & pater eius. Tantus verò planctus fuit in vrbe Roma pro morte eius, quaſi orphani relinquerentur à patre.

Anni Titi. PRimo igitur imperij ſui anno amphitheatrũ Romæ ædificauit, in cuius dedicatione quinq́ millia ferarũ occidit. Anno Dominicæ incarnationis lxxxij. Repẽtinum incendium Romæ per triduum fuit. Secundum Eccleſiaſticam hiſtoriã defuncto Lino, Anacletus ordinatur Papa, ſeditq́ annos xij. ſed alij hoc negant.

Domitianus. Eius anni. ANno Dñicæ incarnationis lxxxiij. ab Vrbe cõdita DCCCXXXIIJ. Domitianus Veſpaſiani & Domicillæ filius, frater Titi iunior, nonus ab Auguſto regnare cœpit, & ãnis xv. ac menſibus ſex regnauit. Iſte primùm finxit ſe miſericordẽ & modeſtũ eſſe: mox Tiberio aut Caligulę vel Neroni ſimilior q̃ patri aut fratri, ad omnia vitiorũ genera ꝓfectus eſt, in tantũ, vt pro ſceleribus omnibus ſecũdò Chriſtianos perſequeretur, primus poſt Neronẽ: in qua perſecutione Ioannẽ Apoſtolũ & Euangeliſtã ob prędicationẽ verbi diuini in Pathmos inſulã relegauit, & Flauiã Domicillã filiã ſororis Flauij Clementis, in Pontianã inſulã cũ multis alijs exiliauit: multosq́ nobiles ex Romanis necauit. Hic dominũ ac deũ ſe appellari ſcribiq́ iuſſit, nullãq́ niſi auream vel argenteã ſtatuã ſibi in palatio ſtatui permiſit. In tantã verò mentis ſegnitiẽ deuenit, vt remotis omnibus, ſolus in palatio muſcarũ perſequeretur

tur agmina. Quę cũ quidã percũctaretur, an aliqs eſſet in palatio? reſpõdit: Ne muſca quidẽ. Cũq; odioſus eſſet omnib. cõiuratione ſuorũ interfectus eſt in palatio, aſcita in cõſiliũ vxore ſua Domitia, ob amorẽ Paradis Hiſtrionis, año vitę ſuę xxxv. Funus eius p vespillones cũ ingẽti dedecore exportatur, & ignobiliter eſt ſepultũ, ſenatusq; nomẽ eius abradendũ decreuit, ne qs eũ imperatorẽ nominaret. Hic in arte ſagittãdi tã doctus fuit, vt int expãſos digitos hoïs à lõgè ſtãtis ſagittã trãſmitteret.

Hic primo anno ſuo eunuchos prohibuit. Anno Dñi lxxxiiij. Titus decreto ſenatus inter deos reputatur. Anno dñi lxxxv. Domitianus plurimos ſenatorũ in exiliũ mittit. Annò dñi lxxxvi. Anianus primus poſt Marcũ Alexandriæ epiſcopus obijt, poſt xxvij. epiſcopatus ſui annũ: cui Albilius ſecundus ſuccedit. Anno dñi lxxxvij. Quintilianus ex Hiſpania Calagurritanus primus Romæ publicã ſcholã habuit, & ſalariũ è fiſco accepit. Anno domini lxxxviij. Domitianus Mathematicos & Philoſophos Vrbe pepulit. Anno dñi lxxxix. Anacletus tertius à Petro Clemẽti ſucceſsit, ſedẽsq; annis xij. menſes x. paſſus eſt ſub Traiano vi. Kal. Maij. Anno dñi xc. Domitianus Forũ & multa ædificia fecit. Anno dñi xci. hæreſis Menandri & aliorũ multorũ oritur. Anno domini xcij. Domitianus de Dacis & Germanicis triũphauit. Anno dñi xciij. Domitianus prohibuit vites in vrbibus ſeri. Anno dñi xciiij. Domitianus perſecutionẽ ſecundã in Chriſtianos primus poſt Neronẽ mouit, iuxta Eccleſiaſticã hiſtoriã, in vrbe Roma. Anacletus xij. annis in epiſcopatu exactis, ſacerdotij ſedẽ Clementi tradidit, quam ille nouẽ annis tenuit. Anno dñi xcv. Domitianus multos nobilium perdidit. Anno dñi xcvi. Dionyſius Areopagita primus Atheniẽſium epiſcopus à Paulo apoſtolo conſtitutus, ſed poſtea in Gallias prædicator directus, apud Parrhiſium decollatus eſt, cum Ruſtico & Eleutherio, ſub Siſinno præfecto, anno à paſsione domini lxiij. Anno domini xcvij. Flauia Domicilla in inſulam Pontianam exiliata eſt. Anno domini xcviij. Domitianus à ſuis interfectus eſt.

ANno Dñicæ incarnationis xcix. Vrbis verò conditæ DCCCXLIX. Nerua Cocceius oppido Narnienſi genitus, mediæ nobilitatis, admodũ ſenex, decimus ab Auguſto ſuſcepit imperiũ, regnauitq; anno vno, menſes quatuor, dies octo. *Anni Neruæ.* Hic in priuata uita moderatus & ſtrenuus, in imperio ciuiliſsimũ ſe & æquiſſimum præbuit. Hic ex decreto ſenatus conſtituit irritum fieri, quicquid Domitianus fieri iuſsit: & edicto ſuo exules omnes reuocauit. Vnde & ſanctus Ioannes apoſtolus ab exilio Epheſum rediens, & eccleſiam hæreſibus turbatam inueniens, hortatu fratrũ Euangeliũ ſcripſit, quo fidem rectã cõfirmauit. Nerua verò adoptato in regnũ Traiano, morbo cõfectus obijt menſe quinto anni ſecundi imperij ſui, ætatis anno lxxij.

ANno Dominicæ incarnationis centeſimo, Vrbis verò conditæ DCCCL. Vlpius Traianus Crinitus, ex vrbe Tudertina genitus, genere Hiſpanus, ex familia antiqua magis q̃ clara, cũ tamen pater eius conſul eſſet, apud Agrippinam nobilem Gallię ciuitatem imperator factus eſt, regnauitq; vndecimus ab Auguſto annis xix. menſes vi. diebus v. *Anni Traiani.* Hic Rempublicã ita adminiſtrauit, vt omnibus principibus meritò præponeretur. Nã eũ duo ſint quæ ab egregijs principibus expetãtur, ſanctitas domi, in armis fortitudo, vtrobiq; prudẽtia: tãtus in eo maximarũ rerũ fuerat modus, vt quaſi tẽperamẽto quodã virtutes miſcuiſſe videretur, niſi q cibo vinoq; paululũ deditus erat: laboris patiẽs fuit, iuſtitiæ iuriſq; humani & diuini tã repertor noui, q̃ veterũ cuſtos. Multa Romano Imperio adijciebat, multa beneficia per totũ orbem quibuſq; præſtabat. fuit enim bellicoſus, & in omnibus bonis ſtudioſus. Hunc cũ amici culparẽt, q nimium communis eſſet erga omnes, reſpõdit: Imperator talis eſſe debet erga ſubiectos, quales erga ſe Imperatores eſſe optaret ipſe priuatus. Huius ergo imperiũ credebatur diuinitùs datũ, in remediũ perditi & pſtrati ſenatus Romani, pro eo q pleraq; magnifica illud denũciauerint, in quibus illud pręcipuũ q cornix è faſtigio capitolij attico ſermone clamauit, ἔςαι πάντα καλῶς. Hic poſtea deceptus errore, cũ perſecutionem tertiam moueret in Chriſtianos, & Plinius ſecũdus, qui inter cæteros iudices, vt Tertullianus refert, perſecutor datus erat, ei ſuggereret, eos homines nihil morte dignum gerere, niſi q Dijs nõ immolarẽt, & Chriſtũ veluti Deũ ante lucẽ ſurgentes laudarent, à malis verò omnibus abſtinerent, re-

ſcripſit ei Traianus, Chriſtianos pro fide nullatenus inquirẽdos, ſicq́ perſecutio ſedata eſt. Igitur Traianus poſt ingentẽ gloriã bello domiq́ quæſitã, e Perſide rediẽs, apud Seleuciã Iſauriæ profluuio ventris extinctus eſt, anno vitæ ſuæ lxiij. menſe primo, die iiij. menſe verò vi. anni viceſimi regni ſui. Cuius exuſti corporis cineres in vrna aurea relati Romã, humati ſunt in foro Traiani, ſub eius colũna, cuius altitudo cxl. pedes habet, & imago ſuppoſita eſt triũphantium more inuecta, ſenatu & exercitu præeunte, ſolusq́ omnium intra Vrbem ſepultus eſt. Huius memoriæ tantum delatum eſt, vt vſq́ ad noſtram ætatem non aliter in ſenatu principibus acclametur, niſi felicior Auguſto melior Traiano.

Huius anno primo Ioãnes Apoſtolus & Euãgeliſta apud Epheſum obdormiuit, anno à paſsione domini lxviij. vitæ ſuæ xcix. Alexãdriæ tertius ordinatur epiſcopus Cerdo, qui ſedit ibi annis vndecim. Anno dñi ci. Nerua, iuſſu ſenatus, inter Deos refertur. Anno domini cij. Anno dñi ciij. Euariſtus papa quartus ordinatur, ſedensq́ annis octo, patitur ſub Traiano vi. Kal. Nouemb. Anno domini ciiij. Traianus multos Romano ſubiecit Imperio. Anno domini cv. Anno dñi cvi. Traianus de Dacis & Scythis triũphauit. Anno domini cvij. terrẹmotu quatuor vrbes Aſiæ ſubuerſæ ſunt. Año dñi cviij. Anno domini cix. Traianus perſecutionẽ quartã mouit in Chriſtianos, in qua Simon Cleopæ filius, qui in Hieroſolymis epiſcopatũ tenuit poſt Iacobum, crucifigitur, cũ eſſet centũ viginti annorũ, pro quo Iuſtus ordinatur. Ignatius quoq́ ſecũdus, Antiochiæ epiſcopus, Romam adductus, beſtijs traditur, pro q̃ tertius Heron cõſtituitur. Anno domini cx. Plinius ſecũdus clarus habetur, & pro Chriſtianis agit. Anno domini cxi. Alexander quintus Romanæ eccleſię papa ordinatur, ſedensq́ annis decẽ, cũ Euētio & Theodolo patitur v. Noñ. Maij, ſub Hadriano duce Aureliano. Quartus Alexandriæ ordinatur epiſcopus nomine Primus, ſeditq́ annis xij. Anno domini cxij. Anno domini cxiij. tres ciuitates Galatiæ terræmotu corruerunt. Anno dñi cxiiij. Hieroſolymæ quartus ordinatur epiſcopus Zachęus, poſt quem Tobias quintus, Beniamin ſextus, Ioannes ſeptimus, Mathias octauus, Philippus nonus, Seneca decimus, Iuſtus vndecimus, Leui duodecimus, Effrem tredecimus, Ioſes vel Ioſeph decimus quartus, Iudas decimus quintus. Hi quindecim ab Apoſtolis vſq́ ad euerſionẽ & reſtaurationẽ Hieruſalem, quæ ſub Hadriano facta eſt, ex circumciſione pręfuerunt Hieroſolymis à paſsione dñi per annos ferè centũ & ſex. Anno dñi cxv. Traianus Armeniã, Aſſyriã & Meſopotamiã fecit prouincias. Anno domini cxvi. Anno dñi cxvij. Salaminã Cypri vrbem ſubuerterunt Iudæi. Anno dñi cxviij. Traianus profluuio ventris moritur. His tẽporibus apud Aſiã ſupererat adhuc & florebat ex Apoſtolorũ diſcipulis Polycarpus Smirneorum eccleſiæ epiſcopus, & Papias ſimiliter apud Hierapolim ſacerdotium gerens.

H. Adrianus. ANno dominicæ incarnationis centeſimo xix. Vrbis conditæ Dccclxx. Helius Adrianus genere Italicus, filius Hadriani, qui fuit conſobrinus Traiani, de Hadria ciuitate, agri Piceni, vnde & mare Hadriaticum dicitur, duodecimus ab Auguſto Imperator efficitur: regnauitq́ ãnis xxi. Hic licet eſſet filius cõſobrini Traiani, noluit tamẽ eum adoptare: ſed ſine voluntate eius factus eſt Imperator, operam tamen dãte Plotina vxore Traiani. Vnde & gloriæ Traiani inuidẽs, tres prouincias reliqt, quas Traianus adiecit, Armeniã, Aſſyriã & Meſopotamiã. Hic eruditiſsimus & facũdiſsimus fuit gręcolatino ſermone, acutus nimis ad interrogandũ & reſpõdẽdũ, ordinata reſpõdens ordinatis, iocoſa iocoſis, maledica maledicis, cãtilenã cãtilenis, ficta fictis, ita vt præmeditatũ crederes eũ cõtra omnia. In omnib. eñi omnia ſtudia Athenienſiũ ſecutus eſt, in loquẽdo, in canendo, in pſallẽdo, in medicinę arte diſcenda, in muſica, in geometria. Itẽ pictorũ & figulorũ ſcientiam habuit, & omnia hæc perfectè didicit: aliaq́ multa, ita vt rara eſſet res illi nõ experta, & ſuper q̃ credi poſsit, hæc in memoria retinebat: loca, res, cauſas, milites, & eos quos nunq́ videbat, proprijs nominibus appellabat. Fuit homo varius, & multiplex ac multiformis: diſsimulator in bono & in malo. Et vt bonum ſe oſtenderet, vitia quæ habebat, callidè abſcondebat. Hic per Quadratũ Apoſtolorũ diſcipulũ, & per Ariſtidẽ Athenienſem, virũ fide ſapientiaq́ plenũ, & per Serenũ Graniũ legatum, libris de Chriſtiana

reli-

religione cõpoſitis inſtructus, mitior Chriſtianis efficitur. Multos labores ſuſtinuit orbẽ circũeundo, & multa reparando. Alexãdriam & Hieroſolymam dudũ ſubuerſas reſtaurauit. Iudæos denuò rebelles vltima cæde perdomuit, ablata eis licentia Hieroſolymã introeundi, quã ipſe in meliorẽ ſtatum, in eo loco, vbi dominus extra portam crucifixus eſt, reſtaurauit, & Heliam de ſuo nomine vocauit. Obijt in Campania apud Baias, morbo ſubcutaneo, anno ætatis ſuæ lxij. imperij xxi. menſe vi.

Anni H. Adriani.

PRimo anno ſuo Alexandriã publicis reſtaurauit impenſis. Anno domini cxx. Senatus inter Deos refert Traianũ. Anno domini cxxi. Alexander papa paſſus eſt, cui ſuccedẽs Sixtus papa vi. ſedit annis ix. paſſusq; ſub Hadriano viij. Idus Aprilis. Anno domini cxxij. Iuſtus Alexandriæ quintus ordinatur. Anno dñi cxxiij. Año domini cxxiiij. Anno domini cxxv. Anno domini cxxvi. Saturnides & alij duo hæreſim condiderunt. Anno domini cxxvij. Anno domini cxxviij. Quadratus Apoſtolorũ diſcipulus, & Ariſtides Athenienſis noſter philoſophus, libros de fide cõpoſuerunt. Anno domini cxxix. Anno domini cxxx. Teleſphorus papa vij. ordinatur, ſedensq; annis x. patitur ſub Adriano Nonas Ianuar. Hic conſtituit miſſas in ſancta Dominicæ Natiuitatis nocte celebrari, & tẽpore ſacrificij Gloria in excelſis cantari. Antiochiæ iiij. epiſcopus Cornelius ordinatur. Anno domini cxxxi. Nicopolis & Cæſarea terręmotu corruerunt. Anno domini cxxxij. Eumenes Alexãdriæ vi. ordinatur, ſedit annis xiij. Anno dñi cxxxiij. Anno dñi cxxxiiij. Anno dñi cxxxv. Anno domini cxxxvi. Anno dñi cxxxvij. Hieroſolyma ab Helio Adriano reſtaurata, & ab eius nomine Helia vocata eſt. Anno domini cxxxviij. Marcus Hieroſolymę ordinatur epiſcopus, primus ex gentibus, cum antea fuerint xv. ex circumciſione.

Anno domini cxxxix. Adrianus morbo ſubcutaneo moritur. Hoc regnante, Aquila Ponticus Sacras ſcripturas de Hebræo tranſtulit in Gręcum.

ANNO AB INITIO MVNDI IIII. mille C.

Antoninus Pius.

ANno dominicæ incarnationis cxl. Vrbis cõditæ Dccccxci. Antoninus Fuluius Boiomus, qui propter clementiã poſtea cognominatus eſt Pius, genere claro, ſed nõ admodũ vetere, tertius decimus ab Auguſto ſortitus eſt Imperiũ, regnauitq; annis xxij. mẽſib. iij. Iſte ab Hadriano adoptatus eſt in filiũ, cuius & gener fuit, vir inſignis, & qui meritò Numæ Põpilio conferatur, ſicut & Traianus Romulo æquatur. Vixit ingenti honeſtate priuatus, maior in Imperio, nulli acerbus, cũctis benignus, in re militari gloriæ moderator, defendere magis prouincias q̃ ampliare ſtudẽs, viros æquos ad miniſtrandã rempublicã quęrẽs. Et cũ orbem terrę nullo bello per annos xxij. autoritate ſola rexerit, adeò tremebant eũ & amabãt cuncti reges & nationes ac populi, vt parentẽ ſiue patronũ magis q̃ dominum vel Imperatorem eum reputarent, omnesq; in morem cœleſtium propitium optantes, de controuerſijs inter ſe iudicem poſcerent. Obijt autem anno vitæ ſuæ lxxvij.

Anni Antonini Pij.

PRimo huius anno Iginus Papa octauus ordinatus, ſedit annis iiij. deceſsitq; iiij. Idus Ianuar. Hic clerũ conſtituit, & gradus diſtribuit. Anno domini cxli. Valentinus & Cerdo eccleſiã impugnant hæreſi. Anno domini cxlij. ijdẽ hæreſiarchę Romã venerunt. Anno domini cxliij. Iuſtinus Philoſophus librũ pro Chriſtiana religione cõpoſitum Antonino obtulit, eũq; beniuolũ erga Chriſtianos fecit. Anno dñi cxliiij. Pius Papa nonus, ſedit annis xv. migrauit v. Idus Iulij. Anno dñi cxlv. Antiochiæ quintus cõſtituitur epiſcopus Heros. Anno domini cxlvi. Alexãdriæ ſeptimus ordinatur Marcus, p annos x. Anno dñi cxlvij. Anno dñi cxlviij. Año dñi cxlix. Anno domini cl. Apollonius Stoicus Calchidicus claruit. Anno dñi cli. Anno domini clij. Anno domini cliij. Creſcens quidam Cynicus Philoſophus, in Iuſtinum noſtri dogmatis Philoſophum perſecutionem mouit, quia illum guloſum & philoſophiæ præuaricatorem eſſe coarguit, in qua perſecutione Iuſtinus glorioſè pro Chriſto ſanguinem fudit. Anno domini cliiij. Antoninus commotus hæreſi Creſcentis, vniuerſis Aſiæ plebibus ſcripſit epiſtolam pro Chriſtianis. Anno domini clv. Alexandriæ Celadion ordinatur viij. qui ſedit annis xiiij. Anno domini clvi. Anno domini clvij. Anno domini clviij. Anno domini clix. Anicetus papa decimus ordinatur, qui ſedit annis decem. Sub quo Polycarpus

Romã veniens,multos correxit,quos Valẽtini & Cerdonis error ſubuertit. Hic er-

Clerus comam non nutriat. go Anicetus cõſtituit,vt clerus comã nõ nutriat, paſſusq́ eſt ſub Marco & Seuero xvi Kalẽ.Maij.Año Dñi clx.Hieroſolymæ poſt Marcũ ordinatur Caſsianus xvij.deinde Publius xviij.Maximus xix,Iulianus xx.Gaianus xxi. Symmachus xxij. Gaius xxiij.Iulianus xxiiij.Capito xxv.Anno Dñi clxi.Anton.obijt apud Loriũ villã ſuã.

Marcus Aurelius. ANno Dñi clxij.ab Vrbe cõdita Dcccxiij.Marcus Aureli. Antoninus Verus, quartus decimus ab Auguſto Imperiũ adeptus eſt,in quo regnauit annis xix. Iſte haud dubiè nobiliſsimus fuit,quippe cuius origo paterna à Numa Põpilio,materna verò à Solone rege pẽdebat.Hic omnes virtutes,& cœleſte habebat ingeniũ,& in calamitatib. publicis factus eſt quaſi defenſor,& ſi in illis tẽporibus ipſe non fuiſſet,ſine dubio gloria Romana periſſet.Iſte propinquũ ſuum Luciũ Annium Seuerũ,qui erat gener Antonini Pij,noua beniuolentia conſortẽ Imperij fecit, tũcq́ primũ Romana res publica duobus æquo iure imperiũ adminiſtrantibus paruit, cũ vſq; ad illos ſemper ſingulos habuiſſet Auguſtos.Hi bellũ contra Parthos geſſerũt, ad q̃d tamen Lucius Annius Seuerus perrexit,multaq́ & ingentia per ſe ducesq́ ſuos peregit,rediẽsq́ cũ victoria in Venetia obijt,anno Imperij xi.ictus caſu morbi, quẽ Græci ἀπόπληξιν vocãt.Sicq́ Marcus Antoninus iterũ ſolus Imperiũ obtinuit.

Anni Antonini Veri. PRimo huius anno Vologeſus rex Parthorũ,poſt victoriã Traiani tũc primũ rebellãs,vicinas ſibi Romanas ꝓuincias depopulatus eſt,cõtra quẽ Lucius Annius profectus eſt.Anno Dñi clxiij.Lucio Cæſari Athenis ſacrificãti ignis in cœlo ab Oriẽte in Occidentẽ viſus eſt ferri.Anno Dñi clxiiij.Fronto orator inſignis habetur,qui Marcũ Antoninũ Verũ latinis literis erudiuit.Anno Domini clxv. Seleucia vrbs Syriæ cum xxx.millibus hominum à Romanis capta eſt.Anno Domini clxvi. Anno Domini clxvij.orta perſecutione quarta à Nerone,ſub his regibus,Polycarpus & Pionius,& alij multi paſsi ſunt.Anno Domini clxviij.anno Domini clxix.Socher papa xi.ordinatur,ſedensq́ annis ix.deceſsit xi.Kal.Maij. Agrippinus Alexandriæ nonus ordinatur epiſcopus.Anno Domini clxx.Theophilus vir ſapiẽs ordinatur Antiochiæ epiſcopus vi.año Domini clxxi.Dionyſius Corinthiorũ epiſcopus clarus habetur.Sed & Pynetus Cretenſis epiſcopus, Melito Sardenſis, Philippus & Apollinaris,Muſanus & Modeſtus,& p̃cipuè Hierenæus Lugdunẽſis epiſcop.

Egeſippus quoq; his temporibus claruit,qui ſub Aniceto papa Romã veniens, vſq; ad Eleutheriũ papã permanſit,multaq́ ingenij ſui monimẽta reliquit.anno Domini clxxij.Lucius Annius Antoninus Seuerus obijt,& Aurelius Marcus Antoninus Verus regnũ ſolus obtinuit,ſed Luciũ Cõmodum filiũ ſuum regni cõſortem fecit.anno Dñi clxxiij.Melito Sardenſis epiſcopus Apologeticum Antonino Imperatori ꝓ Chriſtianis dedit.anno Domini clxxiiij.anno Domini clxxv.anno Domini clxxvi.anno Domini clxxvij.Antiochiæ vij.ordinatur Maximus.anno Dñi clxxviij. Eleutherius papa xij.ordinatur,ſedensq́ annis xiij.deceſsit viij. Kalen.Iunij. Ad hunc Lucius rex Britanniæ literas miſit,rogans vt baptizaretur , quod & impetrauit.anno Domini clxxix.anno Domini clxxx.Antoninus in Pannonia moritur.

Lucius Aurelius. ANno Dominicæ incarnationis clxxxi.Vrbis verò conditæ Dccccxxxij.Lucius Aurelius Cõmodus Antoninus,filius Antonini Veri xv.ab Auguſto imperiũ accepit,& annis xij.ac mẽſes viij.regnauit,nihil paternũ habẽs,niſi q̃ cõtra Germanos & ipſe feliciter pugnauit.Hic Septembrẽ mẽſem ad nomẽ ſuũ trãsferre conatus eſt,vt Cõmodus diceretur.In luxurijs & omni ſorde vixit. Senatores multos interfecit,maximè quos vidit nobilitate & ſapientia pręcellere,inter quos & Saluium Iulianum legislatorem occidit.Huic Martia Libertini generis vxor fuit, forma & meretricijs artibus pollens.Quę cum animum eius penitùs deuinxiſſet,egreſſo è balneo veneni poculum obtulit, admiſſoq́ ei fortiſsimo palęſtrita in domo Veſtiliani,eum ſtrangulari fecit,anno ætatis ſuæ xxxij.Qui in tanta execratione fuit omnibus,vt hoſtis humani generis etiam mortuus iudicaretur.

Anni Commodi. HIc primo Imperij ſui anno de Germanis feliciter triumphauit.Iulianus Alexãdriæ x.ordinatus,ſedit annis decem.anno Dñi clxxxij.Panthenus & Clemens Alexãdrię claruerũt.Anno Domini clxxxiij.anno Dñi clxxxiiij.Hieroſolymis

ordi-

ordinatur Maximus epiſcopus xxvi poſt quē Antonius xxvij. Valēs xxviij. Dulichi *Epiſcoporum*
anus xxix. Narciſſus xxx. Helius xxxi. Germanio xxxij. Gordius xxxiij. itē Narciſſus *Hieroſolymorū*
xxxiiij. horū epiſcopatus anni & tēpora non ſunt cognita. Anno dñi clxxxv. Anno *nomina.*
domini clxxxvi. Anno domini clxxxvij. Anno dñi clxxxviij. Origenes Alexādrię
naſcitur. Anno domini clxxxix. Anno dñi cxc. Anno dñi cxci. Victor papa xiij. or
dinatur, ſedensq́ annis x. patitur ſub Seuero Septimo, x j. kalē. Maij Demetrius or-
dinatur Alexandriæ xi. ſeditq́ annis xliij. Anno dñi cxcij. Serapion Antiochiæ or-
dinatur epiſcopus, viij. Anno domini cxciij. Aurelius Commodus, omnibus incō-
modus ſtrāgulatur. Anno Dñicę incarnationis cxciiij. Vrbis conditæ nonageſimo
xlv. Helius Pertinax, ſextus decimus ab Auguſto ſuſcepit Imperiū, regnauitq́ men
ſes ſex. Hic ex libertino patre in Liguria natus, cum præfecturā Vrbis ageret iam ſe *ſexagenarius.*
ptuagenarius, ex ſenatuſconſulto ſuſcepit Imperiū, coactus & repugnans: vnde &
Pertinax dictus eſt, per multos labores ad ſummos ꝓuectus honores. Qui in tantū
certauit, vt fortunæ pila vocaretur. Hic obſecrante ſenatu, vt vxorē ſuā vocaret Au-
guſtā, filiumq́ ſuū Cæſarē, ſufficere inquit debet, ꝙ ego ipſe inuitus regnaui, cū nōn
mererer. Hunc ſeptimo mēſe, ſiue vt alij volunt, octogeſimo primo die occidit in pa-
latio Didius Saluius Iulianus Iuriſperitus, Mediolanenſis, vir nobilis, nepos
Sauij Iuliani illius, qui ſub diuo Hadriano leges cōpoſuit, factioſus, pręceps, regni
auidus. Occiſo autem Helio Pertinace, idem Iulianus rempublicam inuaſit, ſed non
vltra ſeptem menſes regnauit. Hoc enim tempore Niger Piſcenius apud Antiochi-
am, & Seuerus Septimus in Sabaria Pannoniæ, eleuantur Imperatores. Ab hoc Se-
uero Iulianus bello ciuili victus eſt apud Pontem Miluium, & fugiens in palatium,
captus eſt: & extenta ceruice, more damnatorum decollatus eſt.

ANno Dominicæ incarnationis cxcv. ab Vrbe condita nongenteſimo xlvi. Se- *Seuerus*
uerus Septimus adeptus eſt Imperium, ſeptimus decimus ab Auguſto, regna-
uitq́ annis xvij. menſes iij. Iſte oriundus ex Africa, ſolus omniū memoria ex A-
frica Imperator fuit. Primū fiſci aduocatus fuit: mox militaris tribunus, per multa de
inde & varia officia vſq́ ad miniſtrationem totius publicæ rei peruenit. Et quia He-
lium pertinacem vltus eſt in Iuliano, Pertinacem ſe dici voluit. Bella multa feliciter
egit, ex quibus maximū in Britannia, vbi vt receptas prouincias in ſecuritate tene-
ret, vallum firmiſsimum crebris turribus ſuperpoſitis, per cxxxij paſſuum à mari ad
mare perduxit, ibiq́ apud Eburacum moritur, anno vitæ ſuę lxv. Imperij xvij. Duos
filios reliquit, Baſsianum & Getā: ſed Geta hoſtis publicus iudicatus eſt, Baſsianū
verò ſucceſſorē reliquit, cui nomē Antonini imponi voluit. Huius tēpore perſecuti
one quinta in Chriſtianos facta, multi ꝓ fide Chriſti coronati ſunt, inter quos & Leo
nides, patˀ Origenis martyrizatus eſt. Hoc regnāte Samarites quidā Symmachus, Iu
dæorū factus ꝓſelitus, itē Diuinas ſcripturas ex Hebræo in Græcū transfudit, ſuāq́ *Symmachi tralatio.*
editionē condidit. Sed hic, vt in Eccleſiaſtica hiſtoria legitur, Hebioneus fuit, q̄ eſt
hæreſis, aſſerens Chriſtū de Ioſeph & Maria natū, purū hominē fuiſſe, & legē ritu Iu- *Euſebius lib. 6.*
dæorū ſeruandā eſſe. Commentarios etiā quoſdam idem conſcripſit, in quibus co- *cap. 14.*
natur de Euāgelio ſecūdum Matthęū, autoritatē ſuę hęreſeos confirmare. Poſt hūc,
anno penè tertio, Theodotio Ponticus itē ſuam in eodem Opere editionem fecit. *Theodotio.*

PRimo anno ſuo Seuerus Iulianū interfecit, ſeq́ Pertinacem appellari præcepit. *Anni Seueri.*
Anno domini cxcvi. Clemens Alexādrinæ eccleſię presbyter, & Pāthenus Sto
icus, Philoſophus in diſputatione dogmatis noſtri, diſertiſsimi adhuc floruerūt.
Anno domini cxcvij. Narciſſus Hieroſolymitanus epiſcopus, & Theophilus Cæſa
rienſis, Polycarpus quoq́ & Bachilus Aſianę prouincię epiſcopi inſignes habētur.
Anno domini cxcviij. quæſtione orta in Aſia inter epiſcopos, an ſecundum legem
Moyſi xiiij. die menſis primi Paſcha celebrandum eſſet, Victor papa, datis latè libel *Quæſtio de Paſchate.*
lis conſtituit die dominico Paſcha celebrari, ſicut & prædeceſſor eius Eleutherius,
à xiiij. luna primi menſis, uſq́ in viceſimam primam. Cuius decretis fauēs Theophi-
lus Cęſareæ Palęſtinę epiſcopus, cum cęteris epiſcopis, qui in eodem cōcilio erāt,
ſcripſit ſynodicam epiſtolam, valde vtilem aduerſus eos, qui cū Iudæis Paſcha cele-

brant. Anno Domini cxcix. Anno Domini cc, Seuerus Iudæos rebellare conantes ferro coercet, Parthos, Adiahenos & Arabas ſuperat. Anno Dñi ccj. Año Domini ccij. Anno Dñi cciij, Zepherinus papa xiiij. ordinatur, ſedēſꝗ annis xviij. migrauit vij. Kalen. Septēb. Anno Dñi cciiij. Perſecutio quinta facta eſt in Chriſtianos, in qua inter multos alios Leonides pater Origenis paſſus eſt pro Chriſto. Ipſe verò Origenes octauū decimū agens ætatis annū, in multiſꝗ proficiens, grammaticā etiā gentiles docebat, multoſꝗ ad fidem cōuertebat, inter quos Plutarchū & fratrē eius Heraclā, quorum Plutarchus etiā martyrij palmam conſecutus eſt: Heracles verò poſt Demetriū, Alexādriæ prælatus eſt. Anno Dñi ccv. Alexāder ob confeſsionē Chriſti habetur clarus. Anno Dñi ccvi. Anno Dñi ccvij. Perpetua & Fœlicitas beſtijs reputantur Carthagine. Anno Dñi ccviij. Anno Domini ccix. Seuerus bellū in Britānos trāsfert. Anno Domini ccx. Tertullianus omniū ore celebratur. Anno Dñi ccxi. Origenes Alexādriæ ſtudet. Anno Domini ccxij. Seuerus Eboraci moritur in Britānia.

Baſsianus Caracalla. ANno Dominicæ incarnationis ccxiij ab Vrbe condita nongētesimo lxv. Marcus Antoninus Baſsianus Caracalla, filius Seueri, xviij. ab Auguſto, ſucceſsit patri in Imperium: regnauitꝗ annis ſex, menſeſꝗ duos. Hic Baſsianus à nomine aui materni dictus, rogatu patris à ſenatu appellatus eſt Antoninus. Et quia plurimas veſtes è Gallia deferens, talares caracallas ex his fecit, populumꝗ his veſtibus indutum ad ſalutandum ſe ingredi præcepit, Caracalla nuncupatus eſt. Hic morum ferè paternorum paulò fuit aſperior & minax, impatiens fuit libidinis, in tantum, vt nouercam ſuam Iuliam duxiſſet vxorem. Hic conſpecto Magni Alexandri corpore, Magnum ſe atꝗ Alexandrum iuſsit appellari. Adulātium fallacijs eò perductus, vt truci frōte & ad leuum humerum conuerſa ceruice, quod in ore Alexandri notauerat, incedens, fidem vultus ſimillimi perſuaderet ſibi.

Is aduerſum Parthos moliens expeditionem, apud Ediſſam ſecedens ad officia naturalia, à milite Macrino qui quaſi ad cuſtodiam ſequebatur, interfectus eſt, anno ætatis ſuæ quadrageſimo quarto.

Anni Antonini Caracallæ. PRimo huius anno Aſclepiades Epiſcopus x. Antiochiæ ordinatur. Anno domini ccxiiij, Alexander Epiſcopus Cappadociæ cum locorum ſanctorum deſiderio Hieroſolymam tenderet, viuente adhuc Narciſſo Epiſcopo eiuſdem vrbis xxx. perſenilis ætatis viro, & ipſe ſibi ordinatus eſt Epiſcopus, domino vt id fieret, per reuelationem præcipiente. Hic itaꝗ Narciſſus miræ ſanctitatis vir fuit, qui inter plurima virtutum inſignia, in vigilijs paſchæ, cum oleum luminaribus deeſſet, aquā infundi iuſsit, quam benedicens, oleum fecit. Poſtea à quibuſdam male ſibi conſcijs cum iudicium eius formidaſſent, noxio quodam crimine infamatus eſt: quorum vnus ita vt non igni conſumeretur, vera ſe dicere teſtabatur: alius ne regio morbo corrumperetur: tertius nè luminibus priuaretur. Et quamuis nullus qui vitam eius nouerat, illis licet iurantibus crederet, ille tamen moleſtias non ferens, & quietam vitā diligēs, ſubterfugit, & in ſecretioribus locis per annos delituit. Primus autem ille teſtis, ex parua ſcintilla nocte domò ſua ſuccenſa, cum omni familia igni conſumptus eſt: alius regio morbo à pede uſque ad verticem corruptus eſt: tertius priorum cernens exitum, tandem confeſſus eſt reatum ſuum, & eò vſꝗ perſtitit in fletibus. Narciſſus verò cum non inueniretur, neceſſarium viſum eſt Epiſcopis, vt ordinarēt pro eo alium, cui nomen Helius: cui poſt paruum tempus ſucceſsit Germanio, & huic Gordius. Cum ecce ſubito quaſi rediuiuus apparuit Narciſſus, reuerſuſꝗ, rogatu fratrum loco ſuo eſt reſtitutus, cui iam centum & ſedecim annorum, Alexander diuino monitu viuo ſucceſsit, & cum eo Eccleſiā ſtrenuè rexit. Anno domini ccxv. Anno domini ccxvi. Anno domini ccxvij. Anno dñi ccxviij. Anno domini ccxix. Editio quam nominamus quintam, Hieroſolymis eſt inuenta. Anno dominicæ incarnationis ccxx. ab Vrbe condita nongenteſimo lxxi. Opilius Macrinus qui præfectus erat prætorij. xix. ab Auguſto, imperator efficitur ab exercitu, cū Diadumeno filio ſuo: regnanſꝗ annum vnum, & menſes duos, ab eodē exercitu apud Archelai

dem

dem tumultuante occiditur cum filio ſuo. Antiochiæ ordinatur Philetus epiſco-
pus vndecimus. Abgarus vir ſanctus regnauit Edeſſæ, vt vult Aphricanus.

M. Aur. Ant. Varus, aliàs, Geta.

ANno dominicæ incarnationis ccxxj. Vrbis verò conditę nongẽteſimo lxxiij.
Marcus Aurelius Antoninus Varus, qui putabatur filius Antonini Caracallę,
ex conſobrina ſua occultè ſtuprata, xx. ab Auguſto imperator factus, regna-
uit annis iiij. Huius matris auus Baſsianus, ſacerdos fuit Solis, quem Phœnices Heli
ogabalum nominant, vnde & iſte Heliogabalus dictus eſt, ſacerdos & ipſe in tem-
plo Heliogabali. Is cum Romam ingenti militum & ſenatus expectatione veniſſet,
probris omnibus ſe contaminauit impudiciſsimè viuens, nullum obſcœnitatis ge-
nus omiſit. Vnde & cupiditatem ſtupri, quam naturæ defectu aſſequi nondum pó
terat, in ſe transferens, muliebri nomine Baſsianam ſe pro Baſsiano iuſsit appellari,
veſtalem virginem quandam quaſi in matrimonió iungensq́ ſibi, abſciſsisq́ geni-
talibus, matri Magnę ſe conſecrauit.

Hic Marcellum conſobrinum ſuum, qui poſtea Alexander dictus eſt, Cæſarem
fecit Poſt trienium verò & menſes viij. ex quo regnare cœpit, Romæ tumultu mili-
tari cum matre ſua interfectus eſt, anno ætatis xvj. corpusq́ eius per Vrbis vias, mo
re canini cadaueris, tractum eſt à militibus, cauillo militari appellantibus eum, in-
domitæ rabidæq́ libidinis carulam. Hippolytus epiſcopus multorum conditor o-
puſculorũ, canonẽ temporũ quæ ſcripſit, huc vſq́ perduxit, qui etiã ſedecennalẽ Pa
ſchę circulum reperiens, Euſebio qui decẽnouenalem compoſuit, occaſionẽ dedit.

Anni Aurelij.

PRimo Aurelij anno, Caliſtus papa xv. ordinatus, ſedit annis quinque, paſſusq́
eſt ſub Alexandro imperatore, ij. Idus Octobris, anno domini ccxxij. Anno do
mini ccxxiij. Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, condita eſt, légationis
induſtriam pro ea ſuſcipiente. Africano temporũ ſcriptore. Anno domini ccxxiiij.
Aurelius militari tumultu occiditur.

Aurel. Alexander Seuerus.

ANno dñicæ incarnationis ccxxv. à cõditione Vrbis nõgenteſimo lxxvj. Au-
relius Seuerus Alexãder, ignobilis fortunę, xxj. ab Auguſto imperator factus
eſt iuuenis admodum, ab exercitu Cæſar nominatus, à ſenatu Auguſtus: re-
gnauitq́ annis xiij. Hic Mammeam matrẽ ſuã piè & vnicè dilexit, ꝓ quo omnibus
placuit. Illa verò ei multũ dominata, eouſq́ illũ coegit, vt illa ipſa permodica, ſi qua
mẽſæ ſupereſſent quãuis ſemeſa, alteri cõuiuio reſeruarentur. Quæ tamẽ poſtea O-
rigenem presbyterũ audire curauit: eũq́ Antiochiam vocatũ honorificè tractauit,
& eo audito Chriſtiana facta eſt. Alexãder itaq́ ſuſcepto bello aduerſus Perſas, Xer
ſen regẽ glorioſiſſimè vicit, militarẽ diſciplinã ſeueriſsimè rexit, Romæ quoq́ fauo
rabilis & amabilis fuit. Cuius tẽpore Taurinus in Oriente ſumpſit imperiũ. Iulianus
Maximus in Gallia. Alexander verò apud Mogontiacũ poſitus, cũ videret ſe à mili-
tibus deſeri, optauit vt aliquis eũ occideret. Cumq́ ei vnus cũ gladio occurriſſet, ille
obuoluto capite ceruicẽ præbuit, ſtatimq́ perijt, anno vitę xxvj. imperij xiij. Sub cu
ius imperio, in Nicopoli Actiaca, id eſt, in Epiro, editio quã ſextã dicimus, inuẽta eſt.

Anni Alexãdri.

HIc primo regni ſui anno Xerſen regẽ Perſarũ vicit. Anno dñi ccxxvj. Vrbanus
Papa xvi. efficitur, ſedẽsq́ annis viij. multos cõuertit ad fidẽ, & ad martyriũ ex-
hortatus eſt, ipſeq́ paſſus eſt ſub Alexãdro, viij. kal. Iunij. Anno domini ccxxvij.
& ccxxviij. Vlpian iuris cõſultus, aſſeſſor Alexãdri claruit. Año dñi ccxxix. & ccxxx.
Anno dñi ccxxxi, Antiochiæ conſtituitur Zebẽnus epiſcopus xi. Anno dñi ccxxxij.
Anno dñi ccxxxiij. Anno dñi ccxxxiiij, Põtianus papa xvij. ordinatus, ſedit annis
ſex, paſſusq́ eſt ſub Maximino xij. Kal. Decemb. Heracleas Alexãdrię ordinatur xij.
Anno domini ccxxxv. Origenes de Alexandria in Palęſtinæ Cæſaream tranſit. An-
no domini ccxxxvi. Anno domini ccxxxvij. Alexander Mogontię occiditur.

Maximinus Trax Eius anni.

ANno dominicę incarnationis, ccxxxviij. Vrbis conditæ nongẽteſimo lxxxix.
Iulius Maximinus genere Trax, ordine miles, xxij. ab Auguſto imperator fa-
ctus eſt, ſola militum volũtate, ſine ſenatus autoritate: regnauitq́ annis tribus.
Hic perſecutionẽ ſextã à Nerone in Chriſtianos exercuit. Huius tẽpore duo Gordi
ani, pater & filius imperiũ arripuerũt, ſed vnus poſt vnũ interierũt. Maximinus aũt bel

lo

lo aduerſus Germanos ſuſcepto, & feliciter acto, apud Aquileiã à Puppieno quodam interfectus eſt cum filio adhuc puerulo, cunctis militari ioco clamantibus, ex peſsimo genere nec catulum habendum fore. Anno domini ccxxxix. Maximinus perſecutionem ſextam mouit in Chriſtianos: in qua cum Pontianus papa occubuiſſet, Antherus ei ſucceſsit xviij. papa: ſed poſt menſem vnum, dieſq; tredecim, & ipſe paſſus eſt, iij. Non. Ianuarij, anni ab initio mundi iiij. mil. cc. Anno domini ccxl. Fabianus papa xix. ordinatur, ſedens annis xiij. & menſibus xi. paſſus eſt ſub Decio, xiij. kalen. Feb. Maximinus imperator Aquileiæ occiditur. Antiochiæ Babylas ordinatur xij.

Gordiani tres. Vide Iulium Capitol.

ANno dominicæ incarnationis ccxli. ab Vrbe condita nongenteſimo xcij. Gordiani ex filia, ortus Romæ ex clariſsimo patre, xxiij. ab Auguſto imperator creatus, regnauit annis vj. Hic cum Romam veniſſet, Puppienus & Galbinus fratres, qui occiſo Maximino imperium inuaſerunt, de ruſtico genere, in palatio interfecti ſunt. Gordianus autem admodum puer, cum Tranquillinam duxiſſet vxorem Romæ, ad Orientem profectus, bellum Parthis intulit: quo feliciter geſtò, Perſas ingentibus prælijs afflixit: & cum rediret, à Philippo qui poſt eum regnauit, occiſus eſt, anno vitæ xx.

Anni Gordiani.

HVius anno primo Iulius Africanus chronographus inter Eccleſiaſticos ſcriptores nobilis habetur. Qui in Chronicis quæ ſcripſit, refert ſe Alexandriam properaſſe, Aradæ opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis, & in humanis & philoſophicis ſtudijs, atq; in omni Græca doctrina inſtructiſsimum fama loquebatur. Anno domini ccxlij. Origenes in Cæſarea Palæſtinæ, Theodorũ cognomento Gregorium, & Antenodorum fratrem eius, Ponti poſtea epiſcopos inſignes, diuina imbuit ſapientia. Anno domini ccxliij. Porphyrius Plotini Platonici philoſophi auditor, Romæ clarus habetur. Anno domini ccxliiij. Theopompus Chronicus, & Nicanor ſophiſta Athenis claruerunt. Anno domini ccxlv. Gordianus bellum Parthis intulit. Anno domini ccxlvj. Gordianus à Philippo interficitur.

Philippus primus Imperator Chriſtianus. Eius anni 25.

ANno dominicæ incarnationis ccxlvij. Vrbis conditæ nongenteſimo xcviij. Marcus Iulius Philippus xxiiij. ab Auguſto inuaſit imperium, occiſo Gordiano, & vnà cum filio ſuo Gaio Iulio Saturnino Philippo, regnauit annis vij. Iſti omnium imperatorum primi Romæ Chriſtiani effecti ſunt: & in ipſis Paſchæ vigilijs cum iungi vellent ſacrificijs, & communicare, à Fabiano pontifice Romano non permiſsi ſunt, niſi prius confiterentur peccata ſua, & inter pœnitenſes ſtarẽt. Quod illi ſuſcipientes libentiſsimè, diuinum ſibi metum, & Chriſtianitatis pleniſsimam fidem rebus & operibus comprobabant ineſſe. His anno iam tertio imperantibus, milleſimus annus conditæ vrbis Romæ impletus eſt: quo ſolenniter ab omnibus celebrato, innumerabiles beſtiæ in circo magno interfectæ ſunt: ludiq; theatrales in campo Martio celebrati, tribus diebus ac noctibus populo peruigilãte. Ambo deinde, ſcilicet pater & filius, ab exercitu interfecti ſunt: pater Veronæ, capite medio ſupra ordines dentium præciſo, filius verò Romę, cum eſſet annorum xij. Hic adeò ſeueri fuit animi, vt iam à quinquennij ætate nullo cuiuſquam commento ad ridendum ſolui potuerit: patremq; ludis ſecularibus petulantius cachinnantem, licet adhuc puer, vultu auerſato notauerit.

Philippus primo regni ſui annò, Philippum filium ſuum conſortem regni facit. Anno domini ccxlviij. Anno domini ccxlix. Alexandriæ Dionyſius ordinatur epiſcopus xiij. Annus ab Vrbe condita milleſimus feſtiuè celebratus eſt Romæ. Anno domini ccl. Anno domini ccli. Anno domini cclij. Philippus vrbem nominis ſui cõſtruxit in Thracia. Anno domini ccliij. Philippus ſenior Veronæ, iunior occiditur Romæ.

Decius.

ANno dominicæ incarnationis ccliiij. ab Vrbe condita milleſimo quinto, Decius in Pannonia inferiori Bubaliæ natus, xxv. ab Auguſto inuaſit imperium, interfectis eius fraude Philippis, hoc eſt, patre & filio, & xxx. menſibus, id eſt, duobus annis & dimidio. Quidam autem ſcribunt eum vno tantùm anno regnaſſe: ſed

ſed hoc multum diſcordat paſsionibus ſanctorum, qui leguntur ſub eo paſsi fuiſſe. Nam cum legatur Fabianus papa, xiiij. ſui epiſcopatus anno martyrium ſub illo accepiſſe, & huic Cornelium triennio in ſede ſucceſsiſſe, itemq; ſub eodē paſſum fuiſſe, Sixtum quoq; & Laurentium, & Hyppolitum, alioſq; quamplures, ſtare non poteſt, vt tot ſibi in Romana ſede ſuccedentes, vno anno trucidauerit, maximè cū Cornelius, vt Eccleſiaſtica docet hiſtoria, triennio ſedem tenuerit. Vnde & de ipſorum quoq; pontificum ſucceſsione quæſtio animum pulſat, quomodo Decio regnum vel vno, vel duobus & dimidio anno tenente, Cornelius epiſcopatum Romanum tribus, iuxta Eccleſiaſticam hiſtoriam, annis tenuerit, eiq; Lucius per octo menſes, Stephanus verò per biennium, dehinc Sixtus per vndecim annos, exin Dionyſius per nouem annos ſucceſſerit, cum per omnem eccleſiam Cornelius & Sixtus cuius diaconus erat Laurentius, ſub Decio paſsi prædicentur: Lucius verò & Stephanus ſub Valeriano & Galieno martyrizati legantur. Qua de re conijci poteſt, ſucceſsionum vices vitio ſcriptorum pro ſimilitudine nominum mutatas fuiſſe, authoritatem verò catholicæ eccleſiæ ad nos vſq; perlatam, probabile eſt ſequendam eſſe. Sed vt ad ſuperiora redeamus, Decius filium ſuum Decium Cæſarē fecit, & perſecutionem ſeptimam poſt Neronem in Chriſtianos mouit, occaſionem ſumens odium Philipporum quos interfecit, in qua perſecutione multi ſanctorum paſsi ſunt. Huius temporibus cum plurimi Gothi Iſtrum fluuium tranſmeantes, Romanorum ciuitates deuaſtarēt, Decius cum filio ſuo illos bello aggreſſus, triginta millia ex eis occidit, de ſuis quoq; multos amiſit. Filius eius etiam interfectus eſt, ipſeq; inter cōfuſas turbas gurgite cuiuſdam paludis ſubmerſus eſt, ita vt nec cadauer eius inueniri potuerit, anno imperij ſui tertio, vitæ l. Hæc iuxta hiſtoriam. In Paſsionum verò libro ſcriptum reperitur, quòd interfecto Sixto papa, & eius archidiacono Laurentio, alijſq;, ac deinde Hyppolito ſocijſq; eius, viceſimo ſeptimo die poſt paſsionē ſanctorum, Decius & Valerianus præfectus ſedentes in carruca, cum tractarēt adhuc de nece ſanctorum, dæmonijs arrepti ſunt, & in præſentia Decij Valerianus expirauerit, Decius verò rediens in palatiū, triduo vexatus ſit, & in conſpectu Triphoniæ vxoris ſuæ exhalauerit. Qualiter autem ſuper his veritas ſe habeat, in ſcriptorū ratione conſiſtat.

Primo Decij anno facta in Chriſtianos perſecutione, Fabianus papa xix. paſſus *Anni Decij.*
eſt xiij. Kal. Feb. Cui Cornelius xx. ſuccedens, ſedit annum, & menſes vij. & dies aliquot, licet in Eccleſiaſtica hiſtoria legatur (ſi tamen vitio ſcriptorum liber deprauatus non eſt) tribus annis ſedem tenuiſſe, quod rationi temporum Decij nō videtur conuenire. Alexander Hieroſolymitanus epiſcopus Narciſsi ſucceſſor, curſum bonum conſummauit, cui Azabanes ſucceſsit. Antiochenus quoq; præſul æqualiter Alexandro decertans, in vinculis moritur, poſt quem Fabianus xiij. conſtituitur. Anno domini cclv. Cornelius papa viceſimus, paſſus eſt decimo octauo Kalend. Octob. cui ſuccedens Sixtus papa viceſimus primus, ſedit mēſes decem. Anno domini cclvi. Sixtus papa paſſus eſt viij. Idus Aug. cum alijs. Paſsi ſunt hoc anno Polochronius epiſcopus cum multis, Abdon & Sennes, Olympiades & Maximus, Laurētius poſt Sixtum, Hyppolitus cum ſocijs ſuis, alijq; quamplures. Dionyſius papa viceſimus ſecundus poſt Sixtum ordinatus, ſedit annis ij. & menſibus v.

ANno dominicæ incarnationis cclvij. ab Vrbe condita milleſimo viij. Virius Gallus Hoſtilius viceſimus ſextus, ab Auguſto imperator ab exercitu creatur, & cum Voluſiano filio ſuo regnauit annis ij. menſibus iiij. Huius imperij Dionyſius Alexandrinus epiſcopus meminit ita: At ne Gallus quidem malum Decij aut videre potuit, aut cauere, ſed in eundem lapidem offenſionis impingens, ſanctos viros perſecutus eſt. His temporibus Aemilianus quidam in Mœſia imperator eleuatus eſt, contra quem ambo, pater ſcilicet ac filius, pergētes, ab exercitu ſuo interfecti ſunt: pater habens annos vitæ xlvij. Aemilianus autem Maurus genere, poſt menſes quatuor occiſus eſt.

Primo anno regni Galli & Voluſiani, Origenes presbyter, anno ætatis ſuæ lxx. *Anni Galli.*

nondum impleto, moritur, & in Tyro ſepelitur, qui in tantum ſedulus fuit ſcribẽdi, vt Hieronymus quodam loco dicat, quinq; millia librorũ eius ſe legiſſe. Antiochiæ conſtituitur Demetrianus epiſcopus xiiij. Anno domini cclviij. Gallus & Voluſianus occiduntur. Dionyſius papa xxij. migrauit vi. Kal. Ian. Hic presbyteris eccleſias diſtribuit, & parochias diuiſit.

Licinius. ANno dominicæ incarnationis cclix. Vrbis verò conditæ mill. decimo, Licinius Valerianus cognomento Colobius, in Rhetia & Norico agens, ab exercitu imperator creatus, mox Auguſtus eſt appellatus, viceſimus ſeptimus ab Auguſto. Romæ verò Galienus filius eius à ſenatu Cæſar appellatus eſt, regnaueruntq; ſimul annis ſex: *Galienus.* Galienus verò ſolus poſtea nouem, qui faciunt annos quindecim. Valerianus itaq; nobilis quidem erat genere, ſtolidus tamen & iners multũ, nec ad aliquem vſum publici officij conſilio ſeu geſtis accommodatus. Galienus autem primum feliciter regnauit, poſtea verò luxurioſè viuens, imperium ferè adnihilauit. *Et hic uides differentiam inter Auguſtũ & Cæſarem. Eſt enim Cæſar ſub Auguſto.* Valerianus igitur filium ſuum Galienum fecit Auguſtum, & Cornelium Valerianum Galieni filium Cæſarem conſtituit. Mox autem vt regnare cepit Licinius Valerianus, perſecutionem à Nerone nono in Chriſtianos exercuit. Poſtea in Meſopotamia bellũ gerens, à Sapore Perſarum rege captus, luminibusq; priuatus, miſerabilis ſeruitute ibi conſenuit. Nam quamdiu viuebat, ſemper acclinis humi, regem in equum aſcenſurum dorſo attollebat. Vnde Galienus tam claro Dei iudicio territus, pacem noſtris dedit: ob meritum tamẽ vel propriæ libidinis, vel paternæ theomachię, innumera, Barbaris aſſurgentibus, Romani regni detrimenta ſuſtinuit. Ad vltimum profectus aduerſus Aureolum ducem ſuum, qui Mediolani regnare tentauit, comprehendit illum apud Pontem, qui ex nomine eius Aureolus appellatur, & Mediolanum obſedit. Sed cum ibi luxurioſè viueret, artificio eiuſdem Aureoli à ſuis interfectus eſt, anno ætatis quinquageſimo. Hac autem perſecutione quæ ſub patre ſuo facta eſt, aliqui paſſos eſſe confirmant, Cornelium, Lucium, Stephanum & Sixtum, Romanos pontifices, cũ tamen Cornelius & Sixtus, vt ſuprà dictum eſt, in Paſsionum libris ſub Decio paſsi legantur.

Anni Aureliani & Galieni. Primo regni ſui anno Licinius Valerianus perſecutionem in Chriſtianos mouit: Lucius papa viceſimus tertius ordinatur, ſedensq; mẽſes viij. patitur iiij. Non. Mart. Cui ſuccedens Stephanus viceſimus quartus, ſedit annis ij. patiturq; iiij. Non. Aug. Anno domini cclx, Anno domini cclxi. Anno domini cclxij. Sixtus papa viceſimus quintus ordinatus, ſedit annis vndecim, patiturq; viij. Idus Aug. Cyprianus Carthaginenſis epiſcopus, doctor præcipuus, cuius doctiſsima extant opuſcula, martyrio coronatur xviij. Kal. Octobris. Anno domini cclxiij. Theodorus cognomento Gregorius, cuius ſuprà mentionem fecimus, Neocęſariæ Ponti epiſcopus, magna virtutum gloria claruit, qui & ſtagnum quoddam precibus exiccauit, & montem, vt eccleſiæ locus ſufficeret, mouit. Anno domini cclxiiij. Antiochiæ ordinatur epiſcopus decimusquintus Paulus Samoſatenus. Anno domini cclxv. Valerianus à Sapore Perſarum rege capitur. Anno domini cclxvi. Galienus caſu patris perterritus, pacem Chriſtianis dat. Anno domini cclxvij. Anno domini cclxviij. Anno domini cclxix. Anno domini cclxx. Hieroſolymorum epiſcopus Hymenæus ordinatur. Alexandriæ conſtituitur epiſcopus decimusquartus Maximus. Anno domini cclxxi. Antiochiæ ordinatur epiſcopus Doninus xvi. Anno domini cclxxij. Anno domini cclxxiij. Dionyſius papa viceſimus ſextus ordinatur, ſedit annis nouẽ. Galienus Mediolani interficitur.

Claudius & eius anni. ANno dominicæ incarnationis cclxxiiij. Vrbis cõditæ mill. xxv. Claudius quẽ multi dicũt à Gordiano creatum, xxviij. ab Auguſto à militib. electus, à ſenatu Auguſtus appellatus, regnauit annũ vnũ, menſes nouem, vir parcus & modeſtus, & iuſti tenax, ac reipublicæ idoneus. Hic Galieni morientis ſententia imperator deſignatus eſt, ad quem Ticini poſitum, veſtimenta regalia ille direxit. Hic interfecto à ſuis Aureolo, recipiens legiones, Gothos per xv. annos Illyricũ Macedoniamq; vaſtantes, ingenti prælio vicit, deinde aduerſus triginta millia Alemanorum

haud

haud procul à lacu Benaco dimicans, tantã eorũ multitudinẽ fudit, vt vix dimidia pars remaneret. Qui cũ intra bienniũ morbo interiret, tanto eum ſenatus decorauit honore, vt diuus appellaretur, & in curia clypeus aureus, in capitolio verò aurea ſtatua ei poneretur. Cuius frater Quintillus vir vnicæ moderationis & ciuilitatis, ſolusq́ fratri præferendus, à militib. electus, & cõſenſu ſenatus Auguſtus appellatus, xvij. imperij die Aquileiæ occiſus eſt. Anno domini cclxxv. Paulus Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus, à multis epiſcopis hæreticus eſſe conuincitur, dogmatizans Chriſtum cõmunis naturæ hominem tantùm fuiſſe, aduerſus quem Malchion diſertiſsimus Antiochenæ presbyter eccleſiæ, vtpote qui in eadem eccleſia rhetoricam docuerat, a ecipientibus notarijs diſputabat, qui dialogus vſq; hodie extat. Deiecto autem Paulo xvi. Antiochiæ, ſubrogatur Doninus epiſcopus.

ANno dominicæ incarnationis cclxxvi. à condita Vrbe milleſi.xxvij. Aurelianus patre mediocri, & vt dicunt, Aurelij ſenatoris colono progenitus, xxix. ab Auguſto, imperator electus, regnauit annis v. mẽſib. vi. vir in bello potẽs, ſed animi immo dici, & ad crudelitatẽ propenſioris, ita vt nõ ſolùm nobiles plures dãnaret, ſed etiã ſororis ſuæ filiũ necaret. Diſciplinæ tamen militaris, & morũ diſſolutorum magna erat ex parte corrector, quiq; Gothos ſtrenuiſsimè vicit, haud diſſimilis Magno Alexandro, ſeu Cæſari dictatori. Nam Romanũ imperiũ triennio ab inuaſorib. receptauit, cũ Alexander annis xij. per ingentes victorias ad Indiã peruenerit, Gaius Cæſar decẽnio Gallias ſuperauerit, aduerſus ciues quadriẽnio pugnauerit. Hic primus apud Romanos diadema capiti ſuo impoſuit, & veſtes auro gemmiſq; contextas in vſu habuit, quod antea Romanis morib. incognitum fuit: porcinæ quoq; carnis vſum populo conſtituit. Hic cum perſecutionem nonã poſt Neronem in Chriſtianos mouiſſet, fulmen ante illum magno circũſtantium pauore ruit, ac non multò pòſt inter Conſtantinopolim & Heracliam à militib. occiſus eſt. Anno domini cclxxvij. Antiochiæ Thynæus ordinatur epiſcopus xvij. Anno domini cclxxviij. Anno domini cclxxix. Euſebius Laodicenus epiſcopus inſignis habetur. Anno domini cclxxx. Aurelianus occiditur. *Aurelianus & eius ann.*

ANno dominicæ incarnationis cclxxxi. ab Vrbe cõdita mill. xxxij. Tacitus ab Auguſto xxx. ſuſcepit imperiũ, vir egregiè moratus, & ad regendã rempub. idoneus: ſed nihil potuit oſtẽdere, quia poſt vi. mẽſes apud Pontũ occiſus eſt. Huic Florianus ſucceſsit, ſed nec hic aliquid dignũ memoria egit, quia duob. tãtùm menſib. & xx. dieb. in imperio vixit. Nã dum magna pars exercitus eligeret Equitium Probũ, militiæ peritũ, Florianus quaſi per ludum tenuit imperiũ dieb. lx. dein de ſibimet venas incidens, ſanguine interijt fuſo. *Tacitus.*

ANno dñicæ incarnationis cclxxxij. Probus ab Auguſto xxxi. imperium adeptus, regnauit annis vi. Vrbis conditæ mill. xxxiij. mẽſes iiij. Iſte patre genitus ruſtico, hortorũ cultore ſtudioſiſsimo, nomine Dalmatio, gloria militari ad adminiſtrationẽ publicã acceſsit, Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorũ felicitate reſtituit: vir acer, ſtrenuus & iuſtus, multa gerens bella, & qui Aurelianũ gloria militari coæquaret, & morũ ciuilitate ſuperaret. Interfectus eſt autẽ apud Sirmium militari tumultu. His temporib. Anatolius natione Alexandrinus, Laodiceæ Syriæ epiſcopus, philoſophorum diſciplinis eruditus, plurimo ſermone celebratur, cuius ingenij magnitudo, de libro quem ſuper Paſcha compoſuit, & decem libris Arithmeticæ inſtitutionis, apertiſsimè poteſt cognoſci. *Probus.*

Primo Probi anno Fœlix papa xxvij. ordinatus, ſedit annis v. deceſsitq; iij. Kal. Ian. Hic cõſtituit miſſas celebrari ſuper memorias martyrũ. Anno dñi cclxxxiij. Manes quidã extitit genere Perſes, vita & morib. Barbarus, tã acer ingenio, vt inſanire, vel dæmone videretur impleri, ex quo inſana Manichæorum hæreſis orta eſt. Anno dñi cclxxxiiij. Anno dñi cclxxxv. Cyrillus xviij. Antiochiæ ordinatur epiſcopus. Anno dñi. cclxxxvi. Anno dñi cclxxxvij. Eutichianus papa xviij. ordinatur, ſedensq; mẽſib. x. deceſsit vi. Idus Decemb. Cui ſuccedens Gaianus xxix. ſedit annis xv. patiturq; ſub Diocletiano x. Kal. Maij. Alexandriæ ordinatur Theonas epiſc. xv. An- *Anni Probi.*

chelaus Meſopotamiæ epiſcopus, librũ diſputationis ſuę quã habuit aduerſus Manen hęreſiarchã Syro ſermone compoſuit, qui trãſlatus à Græcis, habetur à multis.

Carus & eius anni.

ANno dominicæ incarnationis cclxxxviij. Vrbis cõditæ mill.xxxix. Carus Narbonæ in Gallia natus, xxxij ab Auguſto, moxq́ filios ſuos, Carinũ & Numerianum, Cæſares faciens, duos cum his annos regnauit. Is nunciato ſibi Perſarum tumultu, profectus in Orientem, cum apud Antiochiã maneret, Numerianus filius eius eccleſiam voluit intrare, & Chriſtianorum myſteria explorare. Quẽ cum ſanctus Cyrillus epiſcopus prohiberet, dicens illi, non licere diuina myſteria videre qui pollutus eſſet ſacrificijs idolorum, indignatus ille, occidit eum. Carus autem cũ Perſas fortiter in bello ſterneret, & notiſsimas vrbes eorum caperet, ſuper Tigridẽ fluuium caſtra ponens, ictu fulminis interijt. Numerianus verò filius eius, cum dolore captus oculorum, in lectica veheretur, inſidijs Apri ſoceri ſui, occiſus eſt. Cumq́ mors eius occultaretur, donec Aper regnum poſſet inuadere, fœtore corporis ſcelus proditum eſt. Interea Carinus in Italia relictus, Sabinum Iulianum inuadentem Italiam in campis Veronenſibus occidit, ſeipſum verò ſceleribus inquinauit. Multos falſis criminibus occidens, nobilium matronas vi corrumpens, omnibusq́ inuiſus, non multo pòſt trucidatur cuiuſdam tribuni manibus, cuius vxorem dicitur polluiſſe. Anno dñi cclxxxix Carus fulmine perijt, filij eius occiſi ſunt.

Diocletianus.

ANno dominicæ incarnationis ccxc. ab Vrbe cõdita mill.xl. Diocletianus triceſimus tertius ab Auguſto, imperator ab exercitu creatus eſt, regnauitq́ viginti annis, vir obſcuriſsimè natus de Dalmatia. Quidã enim dicunt eum fuiſſe filiũ cuiuſdã Dalmatæ ſcribæ, alij verò libertinum Amilij ſenatoris. Fuit autem natus de ciuitate, & matre Dioclea, vnde & ipſe quouſq; imperium ſumeret, Diocles appellatus eſt. Aut vbi ſumpſit imperiũ, nomen Græcũ conuertit in Latinum, vt à Dioclete diceretur Diocletianus. Erat autẽ callidus & ſagax, & admodũ ſubtilis ingenij. Cuius tẽpore cum quidã ruſticani, qui Bagaridę dicebãtur, tumultũ in Gallia facerẽt, ac Amandũ & Aemilianũ duces haberẽt, Diocletianus Maximianũ cognomento Herculiũ Cęſarẽ fecit, eũ in Galliã contra tumultuantes miſit, quos ille facilè deuicit. Erat autẽ idẽ Maximianus de Pãnonia natus, genere ruſticano, inciuilis ingenij, ferus, crudelis, aſperitatẽ ſuã vultus etiã horrore ſignificans, luxurioſus, in conſilijs ſtultus. Genuit verò de Eutropia, Syra muliere, Maxentiũ & Fauſtã, coniugem Conſtãtini: cuius patri Cõſtantio dedit priuignã ſuã Theodorã, ex qua ille accepit vi. liberos fratres Conſtãtini, quẽ ex concubina Helena generauit in Gallia.

Inter hęc per omnes Romanos terminos turbatio facta eſt. Carauſius quidã ſumpta purpura, occupauit Britanniã, Iulianus Italiam, Achilleus Aegypiũ, Quinquegentiani Africam, Narſeus rex Perſarum Orientem. Ob hæc Diocletianus Maximianum Herculium fecit imperatorem, Conſtantium verò & Galerium Maximianum Cæſares conſtituit. Quorum Conſtantius Claudij nepos fuit ex filia. Galerius verò in Dacia ripenſi natus eſt ex parentibus, fuitq́ paſtor armenti, vnde & Armẽtarius appellatus eſt, ſed ſatis laudabilis fuit, pulcher corpore, magnus & fortis bellator. Hic accepit filiam Diocletiani Valeriam vxorem.

Carauſius poſt ſeptenniũ à ſocio ſuo Alecto fraude occiſus eſt in Britannia. Maximianus Herculius Quinquegentianos vicit in Africa. Conſtantius in Gallia, iuxta Lingonas vna die & aduerſam & proſperam habuit fortunam. Nam cum repẽtè Barbaris irruentib. intra ciuitatem claudi cogeretur, vix quinq; horis medijs aduentante exercitu, ferè quadraginta millia Alemannorũ interfecit. Diocletianus autem obſeſſum Alexãdriæ Achilleũ, octauo ferè menſe ſuperauit & occidit. Erat autem cum ipſo & Cõſtantinus filius Conſtantij. Qui cum adhuc iuuenis eſſet, fortiter agebat in prælijs, & cõdeſcendebat ſemper Chriſtianis. Quẽ videns Diocletianus intellectu animi, ac robore corporis proficere, & deprehendens hunc futurum tyrãnidis ſuæ deſtructorẽ, inuidia motus, ioco eum perimere cogitauit. Deus autem hunc inopinatè ſaluauit & patri reſtituit. Galerius autem Maximianus contra Narſeum regẽ Perſarum dimicans, primùm victus eſt, fugiensq́ venit ad Diocletianũ

in Meſopotamiam, à quo malè tractatus, ita vt faceret eum aliquandiu ante currum ſuum currere, collectis iterum militibus rediјt, magnamq; victoriam acquiſiuit.

Maximianus.

NOnodecimo igitur regni ſui anno, Diocletianus in Oriẽte, Maximianus Herculius in Occidente, perſecutionem decimam poſt Neronem exercuerunt in Chriſtianos, quæ cæteris ſæuerior per x. annos eccleſiam afflixit inceſſanter, quamuis & antea ſemper Chriſtianos perſequerẽtur. Sed tunc tam crudelis & tam ſæua, tamq; crebra perſecutio flagrabat, vt intra vnum menſem xvij. millia martyrũ pro Chriſto inueniantur. Nã & Oceani limbũ tranſgreſſa, Albinũ & Aaron, ac Iuliũ cũ alijs plurib. viris ac fœminis, Britãniæ feliciter cruore damnauit. Paſſus eſt & Pãphilus presbyter, Euſebij Cæſarienſis epiſcopi neceſſarius, cuius ipſe vitã trib. libris comprehendit. Secũdo autẽ perſecutionis anno, Diocletianus videns ſe propter ſenectutẽ minus idoneũ ad regendũ imperiũ, dixit ad Maximianũ Herculium, videri ſibi bonũ, vt iuniorib. & fortiorib. publicã cauſam regendã committerent, ipſiq; in ocio quietè viuerent. Quod licet ille nõ ex tota volũtate faceret, tamẽ cõſenſit, & in vno die purpurã, regniq; potentiã depoſuerũt, Diocletianus apud Nicomediã, Maximianus apud Mediolanũ: & cõceſsit Diocletianus Salonã, Maximianus in Lucaniã, perſecutio tamen permanſit vſq; in ſeptimum annum Conſtantini, Helenæ filij.

Anni Diocletiani & Maximiani.

Primo anno Diocletiani, Bagaridę in Gallia tumultum fecerũt. Anno dñi ccxci. Diocletianus Herculium Maximianum Cęſarem fecit. Anno dñi ccxcij. Carauſius ſumpta purpura, Britanniã occupat. Anno domini ccxciij. Quinquegentiani Africam infeſtauerũt. Anno domini ccxciiij. Achilleus occupauit Aegyptũ. Anno domini ccxcv. Diocletianus Maximianũ Herculiũ fecit Auguſtum & conſortem regni, Conſtantium verò patrẽ Conſtantini, & Galerium Maximianum, Cæſares cõſtituit. Anno domini ccxcvi. Anno dñi ccxcvij. Anno dñi ccxcviij primus Diocletianus adorari ſe vt Deum iubet. Anno domini ccxcix. Anno dñi ccc. Anno domini ccci. Labda Hieroſolymis ordinatur epiſcopus. anno domini cccij. Veturius magiſter militiæ, Chriſtianos perſequitur, paulatim ex illo tempore perſecutione in noſtros creſcẽte. anno domini ccciij. Marcellinus papa xxx. ordinatus, ſedit annis iiij. patiturq; viij. Kal. Maij. anno domini ccciiij. anno domini cccv. Hieroſolymis præficitur Thermon epiſcopus. Antiochiæ tyrannus ordinatur epiſcopus xix. anno domini cccvi. Petrus Alexandriæ ordinatur epiſcopus xvi anno domini cccvii. Marcellus papa xxxi. ordinatus, ſedit anno vno, & menſibus viij. paſſusq; eſt xvij. Kalen. Febr. anno domini cccviij. publicata vndiq; perſecutione, Diocletianus in Oriẽte, Maximianus in Occidente eccleſias ſubuertunt, libros diuinos ſuccendunt, & Chriſtianos decima poſt Neronem perſecutione affligunt. anno domini cccix. Diocletianus & Maximianus purpuram deponunt. Marcello papa martyrizato ſucceſsit Euſebius papa xxxij. cui poſt menſes viij. paſſo ſuccedens Melciades xxxiij. ſedit annis iiij. deceſsitq; iiij Idus Decemb.

ANno dominicæ incarnationis cccx. ab Vrbe cõdita mill. lxi. cum Diocletianus & Maximianus iam à regno deceſsiſſent, & ab adminiſtratione reipublicæ, Conſtantius & Galerius creati ſunt, diuiſusq; eſt inter eos ita Romanus orbis, vt Conſtantius Italiam, Galliã & Africã, Galerius Illyricũ, Aſiam & Oriẽtem obtineret. Sed Conſtantius Auguſti dignitate contentus, adminiſtrationem Italiæ & Africæ recuſauit, Galliam tantùm obtinuit, vir egregius & manſuetus, & præſtãtiſsimæ ciuilitatis, non modò amabilis & venerabilis Gallis, præcipuè ꝙ Diocletiani ſuſpectam prudentiam, & Maximiani ſanguinariam temeritatem imperio eius euaſerunt. Galerius autẽ vir probè morigeratus, & egregius in re militari, vidẽs Italiam quoq; ſuæ adminiſtrationi acceſsiſſe, ſinente ſuo ſocio Conſtantio, Cæſares duos creauit: Maximinũ, quem Orienti præfecit, qui & ipſe perſecutor Chriſtianorum fuit: & Seuerum, cui Italiã dedit, ipſe verò in Illyrico moratus eſt. Conſtantius verò filium ſuum Conſtantinũ Cæſarem fecit, eiq; Galliam cõmiſit. Ipſe autẽ tertio anno perſecutionis, qui eſt imperij ſui xvi. Eburaci in Britannia obijt. Quo mortuo Galerius Licinium Cæſarẽ fecit, natũ de Dacia, notum ſibi antiqua cõſuetudine ex

Conſtantius, Galerius, Maximinus.

bello quòd aduerſus Narſeum regem geſſerat. Erat enim ſtrenuus laboribus, & of-
Maxentius. ficijs acceptus. Interea Romæ prætoriani excitato tumultu, Maxentium Herculij
Maximiani filium, nuncupauerunt Auguſtum. Quo audito pater eius Maximia-
nus Herculius, arrectus in ſpem reſumendi principatus, quem ſuaſu Diocletiani in
uitus amiſerat, Romam aduolauit è Lucania. Diocletianum quoq; per literas ad-
hortatus eſt, vt depoſitam reſumeret poteſtatem, quas ille irritas habuit & ſpreuit.
Galerius autem Seuerum cum exercitu contra Maxentium miſit, qui veniens Ro-
mam, obſedit eam. Sed militum ſuorum ſcelere deſertus, Rauennam fugit, & in iti-
nere ab Herculio eſt occiſus. Poſt hæc Herculius Maximianus in contentione ex-
ercituum filium ſuum Maxentium imperio nudare conatus, ſed à militibus cõuitijs
iniuriatus, ad Gallias tetendit, dolo compoſito, quòd à filio expulſus eſſet, vt gene-
ro Conſtantino iungeretur, moliens & ipſum ſi poſſet, reperta occaſione interfice-
re, regnumq; eius inuadere, qui in Gallijs & militum, & prouincialium ingenti iam
fauore regnabat. Detectis autem inſidijs eius per filiam Fauſtam, quæ dolum eius
viro nunciauit, inde profugit. Sed à Conſtantino inſequente Maſſiliæ captus, fra-
ctis laqueo ceruicibus, perfidiæ ſuæ pœnas dedit, anno vitæ ſuæ lx.

Conſtantinus. ANno dominicæ incarnationis cccxi. Vrbis conditæ milleſimò ſexageſimo ſe
cundo, Conſtantinus ex obſcuriori matrimonio, ſcilicet ex Helena concubi-
na, Conſtantij filius, mortuo patre, annitentibus cunctis qui aderant, præci-
pueq; Croco Alamannorum rege, auxilij gratia cum eo comitante triceſimusquar-
tus ab Auguſto in Britannia creatus eſt imperator vi. kal. Aug. & in locum patris e-
xoptatiſsimus moderator acceſsit, regnauitq; annis triginta menſibus decem. Hic
ſororem ſuam Conſtantiam Licinio Mediolanum accito coniunxit, filiumq; ſuum
nomine Criſpum, ex Mineruia cõcubina eiſdem diebus Arelatenſi oppido natum,
& Licinianum, Licinij filium, menſium ferè viginti, Cæſares fecit. Interea Galerius
Maximinus cum perſecutionem à Diocletiano & Maximiano immiſſam ipſe atro-
cioribus edictis cumularet, diuina tactus vindicta, putrefacto intrinſecus pectore,
& vitalibus diſſolutis, cum vltra humanæ horrorem miſeriæ, vermes etiam eructa-
ret, & medici iam fœtorem non ferentes, crebro iuſſu eius occiderentur, à quodam
medico ex deſperatione conſtantiam ſumente, increpatus eſt, dicente, pœnam eius
à Deo eſſe, & ideo ſanari non poſſe: moxq; latè miſsis edictis, Chriſtianos de exilio
reuocauit, ipſe tamen cruciatus non ſufferens, vitæ finem fecit.

INter hæc reſpublica à nouis quatuor imperatoribus tenebatur, Conſtantino &
Maxentio filijs Auguſtorum, Licinio & Maximino hominibus nouis. Quinto ta
men imperij ſui anno Conſtantinus bellum ciuile Maxentio intulit, eiuſq; copias
multis prælijs fudit: propter magicas tamen artes, quas ille multum dilexerat, me-
tuebat eum. Cumq; congredi cum eo multum hæſitaret, & de cœlo, licet adhuc
Paganus, auxilium quæreret, vidit per ſoporem ad Oriẽtis partem in cœlo ſignum
crucis igneo fulgore rutilare, & tanto viſu exterrito ſibi aſtare angelos dicentes:
Cõſtantine, in hoc vinces. Fertur autem & ipſe Chriſtus ſibi apparuiſſe, & ſignum
crucis ei monſtraſſe, & vt ſimile faceret, præcepiſſe: quod & fecit, habens eam in ve
xillis depictam. Igitur Cõſtantinus Romam veniens, contra Maxentium caſtra po-
ſuit iuxta pontem Miluium: & ecce Maxentius portis erumpens, ſequentibus cæte
ris, præcucurrit armatus. Conſtantinus verò crucem quam formauerat, ante ſe iuſ-
ſit portari: factaq; congreſsione, ſuperati ſunt qui circa Maxentium fuerunt. Ipſe au
tem fugiens paulo ſuperius à ponte Miluio, vbi prius ad decipulam fecit quaſi pon
tem ex nauigijs fieri, tabulis deſuper ſtratis, cum vellet eundem põtem ex latere in-
trare, lapſu equi in profundum demerſus eſt, vixq; corpus eius inuentum eſt. Erat
tunc annus Conſtantini vij. Interea ciues Romani ciuitatem coronant, & cum gau-
dio victorem Conſtantinum, viuificamq; crucem ſuſcipiunt. Inter hæc Maximinus
Chriſtianorum & ipſe perſecutor ſæuiſsimus in Oriente aduerſus Licinium res no
uas molitus, cum aduerſus eum duceret exercitum, repentè diuino iudicio dolori-
bus viſcerum internorum correptus, vehementer exagitari cœpit: deinde homo
antea

antea vorax, ſemperq́ vino repletus, nunc ne ſummis quidem labris cibum degu-
ſtare, aut vinum potuit odorari. Sicq́ carnibus ſuis inedia & ariditate conſumptis,
ad hoc ſolum profecit infelix, vt iuſtam eſſe Dei vindictam in ſe profiteretur. Ad vl-
timum tamen morbo prius amiſsis, viuendi finem accepit. Valens quoq́ in Orien-
te ab exercitu imperator appellatus, à Licinio occiſus eſt. Alexander etiam quidam
apud Carthaginem effectus imperator, ab exercitu Conſtantini iugulatur. Sic itaq́
omnis poteſtas imperij ad Conſtantinum & Licinium peruenit. Qui Licinius cum
primò ſe probum, & quaſi erga Chriſtianos oſtenderet deuotũ, poſtea videns pro-
fectum imperatoris Conſtantini, ductus inuidia, occultis inſidijs, maximè per fami
liares ac miniſtros, principem decipere molitus eſt: ſed cum id parum procederet,
apertum illi bellum indicit, Chriſtianos verò priuato & ſpeciali odio perſequi pa-
rat, hoc in querelam deuocans, quòd non ita pro ſe, ſicut pro Conſtantino exeu-
barent orationibus. Cuius flagitijs Conſtantinus obuiam ire parat, deuictoq́ Lici-
nio, ſolus cum filijs ſuis imperij monarchiam obtinuit, annò regni ſui decimo quar-
to. Vnde per inſolentiam & ipſe, vt aiunt, mutatus, & crudelior effectus, primum
ſororis ſuæ filium, egregiè indolis iuuenem interfecit, mox Criſpum filium ſuum ex
Mineruia, ſuggerente, vt dicunt, coniuge ſua Fauſta, necari iuſsit: deinde ipſam Fau
ſtam in balneas ardentes coniectam interemit, cum eum dolore nimio mater Hele
na pro nece nepotis increparet. Poſtea innumeros interfecit amicos. Et cum in
multis flagitijs graſſaretur, cum tamen in eo multæ virtutes animi haberentur, diui-
nitùs lepra percuſſus, per ſanctum Syluestrum papam, vnà cum matre, alijsq́ mul-
tis, ad fidem conuerſus eſt, & baptizatus: moxq́ omne ſtudium ad eccleſiæ tran-
ſtulit profectum, legesq́ ſtatuens Chriſtianas, fecit baſilicas multas. Fecit & vrbem
nominis ſui Conſtantinopolim, quæ prius Byzantium dicebatur, quam ſedem Ro
mani imperij, & caput totius Orientis eſſe voluit. Fecit & pontem in Danubio:
omnes bonas artes ſuos diſcere faciebat, maximè ſtudia literarum: ipſe in legendo,
ſcribendo, meditando, multum ſe exercebat. Huius mater Helena religioſa, diui-
nis admonita viſionibus, Hieroſolymam petijt, & locum vbi Chriſtus crucifixus
eſt, ab incolis requiſiuit: qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quia ab anti-
quis perſecutoribus ſimulachrum Veneris in eo fixum fuerat, vt ſi quis Chriſtum
adorare vellet in loco illo, Venerem videretur adorare: & ob hoc locus non fre-
quentabatur, peneq́ in obliuione fuerat. Sed veniens Helena, cœlitùs ſibi deſi-
gnatum inuenit locum, purgatisq́ in altum ruderibus, crucem ſanctam reperit,
ſub epiſcopo eiuſdem vrbis Machario. Eiuſdem principis tempore, Arrius Ale-
xandrinæ presbyter eccleſiæ, à veritate fidei catholicæ deuians, exitiabile plurimis
dogma conſtituit, ſed mox ab Alexandro eiuſdem Vrbis epiſcopo, ex vrbe pulſus
eſt. Cúmque homines quos in errorem induxerat, etiam in ſeditionem excitaret,
apud Niceam vrbem Bithyniæ conuentus trecentorum octodecim epiſcoporum
factus eſt ſub Syluestro papa, per quos Arrianum dogma exitiabile proditum, pa-
làm eſt damnatum. Poſtquam verò mater imperatoris Helena ex hac luce diſceſ-
ſit, Conſtantia Licinij tunc derelicta, fratris Auguſti ſolatijs vtebatur. Huic in noti-
ciam venit presbyter quidam latenter partibus Arrij fauens: qui primò nihil horum
apud eam egit, ſed vbi multa familiaritas copiam dedit, paulatim cœpit Arrium ei
commendare, donec animum Conſtantiæ ſuum fecit. Quæ cùm moritura viſita-
retur à fratre, extremam popoſcit ab eo gratiam, vt eundem presbyterum in familia
ritatem reciperet, & quæ pro ſalute ſua ſibi ab eo ſuggererentur, audiret: ſe enim
dicebat pro ſalute illius eſſe ſollicitam. Cuius verbis frater credulus, aurem presby-
tero accommodat, eiusq́ ſuaſu Arrium de exilio iubet reuocari, vt quid de fide ſen-
tiret, exponeret. Qui cũ de fide ſcriberet, miratus imperator, rurſus eum ad concilij
examen remiſit, rogans, vt ſi fides eius probaretur, clementi erga eũ iudicio vteren-
tur, ſi tamẽ epiſcopi eius Alexandri aſſenſus accõmodaretur. Cumq́ Alexandriam
veniret, omne illius inceptum fruſtratum eſt. Interea dum hæc Alexandriæ agita-

rentur, Conſtantinus Republica bene ordinata, cum tres filios ſuos, Conſtātinum, & Conſtantem, ac Conſtantium, & filium fratris ſui Dalmatiū Cæſares feciſſet, ęgritudine captus eſt. Et cum filius eius Conſtantius, cui Orientis regnum decreuerat, id obtineret, fecit ei teſtamentum, quod vocato ad ſe clàm presbytero à ſorore commendato dedit, præcipiens ei, vt nulli hoc niſi Conſtantio daret. Quod cum ille faceret, poſt mortem imperatoris, etiam apud Conſtantium maximā familiaritatem obtinuit. Scribunt autem quidam, Conſtantinum imperatorem in Arrianām hæreſim incidiſſe, & ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo rebaptizatum fuiſſe, quod Eccleſiaſtica hiſtoria non docet, quæ ſub magna religione illum diſceſſiſſe perhibet. Obijt autem in ſuburbana villa Nicomediæ xi. Kal. Iunij, anno vitę xlvi. imperij tricesimo primo, ſepultusq́ eſt in Byzantio in baſilica Apoſtolorum.

Anni Conſtantini.

Huius anno primo Maxentius Herculij filius Auguſt. appellatur. Anno dñi ccc xij. Maximianus apud Maſsiliā turpiter occidit̃. anno dñi cccxiij. Quirinus Sceſianus epiſc. glorioſè paſſus eſt, manuali mola ad collū ligata, è pōte pręcipitatus in flumen, diutiſsimè ſupernatauit, & cū expectantib. collocutus, ne ſui exēplo terrerent̃, vix orans vt mergeretur obtinuit. anno dñi cccxiiij. Syluester papa xxxiiij. ordinat̃, ſedensq́ annis xxij. menſes x. migrauit ij. kal. Ian. anno dñi cccxv. Cōſtantinus Maxentio bellū infert. anno dñi cccxvi. Petrus Alexādrin. epiſc martyrizatur. anno dñi cccxvij. Achillas Alexādriæ ordinat̃ epiſc. xvij. Hieroſolymis ordinatur Macharius xxxix. Maxētius interijt. anno dñi cccxviij. anno dñi cccxix. Diocletianus moritur. anno dñi cccxx. Licinius ꝑſecutionē mouet in Chriſtianos. anno dñi cccxxj. anno dñi cccxxij. anno dñi cccxxiij. Licinius occidit̃ Alexāder ordinat̃ Alexādriæ epiſc. xviij. anno dñi cccxxiiij. anno dñi cccxxv. anno dñi cccxxvj. anno dñi cccxxvij. cōcilių ccc. epiſcoporū in Nicea congregatur. anno dñi cccxxviij. anno dñi cccxxix. crux dñi ab Helena inuenit̃. anno dñi cccxxx. hucuſq; hiſtorias ſcribit Euſebius, exin Hieronymus. Anno dñi cccxxxj. Antiochię ordinat̃ Vitalis xx. poſt quē Philogonus xxi. dehinc Paulinus xxij. poſt hūc Euſtachius: quo ob fidē exiliato, ſucceſſerunt hęretici epiſcopi numero xi. anno dñi cccxxxij. anno dñi cccxxxiij. Iuuencus presbyter Hiſpanus Euāgelia verſib. cōpoſuit. Anno dñi cccxxxiiij. Conſtantinus Byzantiū vrbē reparauit, & ex nomine ſuo Cōſtātinopolim vocauit Athanaſius Alexandriæ ordinatur epiſc. xix Anno dñi cccxxxv. anno dñi cccxxxvi. anno dñi ccc xxxvij. anno dñi cccxxxviij. Marcus papa xxxv. ſedit menſes viij. requieuitq́ Non. Octob. Hic conſtituit vt epiſcop. Oſtię qui conſecrat epiſcopos Vrbis, pallio vteretur. Anno dñi cccxxxix. Iulius papa xxxvi. ſedit annis xvi. obijt ij. Idus April. anno dñi cccxl. Conſtantia ſoror Conſtantini, vxor Licinij moriens, Arrianum quendam presbyterū fratri cōmendat. Cōſtantinus imp. dū bellū molitur aduerſum Perſas, q Meſopotamiā infeſtabāt, egrediēs à Conſtātinopoli, iuxta Nicomediam moritur.

Anni Conſtātij.

ANno dñicę incarnationis cccxli. Vrbis conditæ mill. xcij. Conſtantius filius Conſtantini, xxxv. ab Auguſto imperiū adeptus, xxiij. annis cum fratrib. ſuis Conſtantino & Conſtante regnauit. Fuit etiam inter ſucceſſores Cōſtantini, Dalmatius filius fratris ſui Dalmatij, quem ipſe Conſtantinus in conſortium regni adoptauit. Hi ſinguli ſingulas partes regendas ab ipſo Cōſtantino acceperunt. Cōſtantinus cuncta trans Alpes, Conſtans Italiā & Illyricū & Africā, Conſtantius Aſiā & Orientem, Dalmatius Thraciam, Macedoniam & Achaiam. Verùm Dalmatius proſperrima indole, & patruo haud diſsimilis, nō multo pòſt à militibus occiſus eſt, Conſtantio patrueli ſuo ſinente potius quàm iubente. Poſt hæc inter Conſtantinum & Conſtantem diſcordia exorta eſt, propter Italiam & Africam. Conſtantinus itaq; dum nititur partes fratris iunioris inuadere. bellum mouit contra eum: ſed dum inconſultius apud Aquileiam prælium aggreſſus eſt, à Cōſtantis militibus eſt interfectus, & in fluuium, cui nomen eſt Alſa, non longè ab Aquileia eſt proiectus: ſicq́ Romani imperij principatus, Occidentalium quidem partium ad Conſtātem, Orientalium verò peruenit ad Cōſtantium. Igitur Conſtantis imperiū aliquandiu ſtrenuum fuit, & iuſtum: deinde cùm prauioribus vteretur amicis, intolerabilis prouin-

uincialibus, & militibus factus eſt inioeundus. Vnde dum circa Gallias venandi cupiditate, per ſyluas & ſaltus erraret, authore Magnentio quodã regni auido, à militibus occiſus eſt, anno ætatis xxx. imperij xvij. Tribus autẽ Cæſar fuit. Cuius regnum Magnẽtius inuaſit, & Decentium conſanguineum ſuum, ſiue, vt quidã volunt, fratrem ſuũ Cęſarem fecit. Conſtantius verò Gallum patruelem ſuum Cæſarem fecit: nomenq́ſuum ei imponens, cum in Antiochiam Syrię miſit, vt ibi habitans, partes illas cuſtodiret, quem tamen poſtea iuſsit occidi. Poſt hęc Conſtantius Magnentio bellum intulit, factaq́ congreſsione, Magnentius ſolus fugit Lugdunum, ibiq́ coartatus, gladium occultè à parte parietis accepit, ſicq́ perfoſſus interijt, anno ætatis propè quinquageſimo, imperij iij. Cuius morte audita, Decentius laqueo faſcia cõpoſito, vitam finiuit. Acta ſunt hæc anno imperij Conſtantij vi. Eo tempore Romano imperio Conſtantius ſolus princeps & auguſtus præfuit, vir egregiæ trãquillitatis, nimium familiaribus credens & amicis: vxorum amori deditus erat, quibus contentus, nulla tranſuerſa libidine aut iniuſta ſe polluebat. Ex omnib. tamen vxoribus quas plures habebat, Euſebiam præcipuè diligebat: cuius etiam ſuaſu, Iulianũ fratrem Galli Cæſarem faciens, in conſortium regni aſſumebat. Poſt hæc, antiquo hoſte paci eccleſiæ ſemper inuidente, Arrius, ſuiq́ ſequaces, familiaritatis locum apud Conſtantium acceperunt, qui eum in erroris ſui cõſortium declinauerunt. Vnde impietas Arriana Conſtantij fulta præſidio, exilijs, carceribus, & varijs afflictionum modis primò Athanaſium, deinde omnes non ſuæ partis epiſcopos perſecuta eſt. Conſtantius verò inter hæc bellũ Parthis præparans, cum audiſſet Iulianum ad imperium inhiare, Parthica expeditione relicta, redijt, & inter Ciliciam & Cappadociã febri acertima, quam indignatio augebat, obijt, anno ætatis xlv. imperij xxiij.

Primo Conſtantij anno, Iacobus Niſibenus epiſcopus agnoſcitur, cuius precib. ſæpe vrbs diſcrimine liberata eſt. Anno dñi cccxlij. Anno dñi cccxliij. Conſtantius fratri bellum inferẽs, occiditur iuxta Aquileiã. Anno dñi cccxliiij. Anno dñi cccxlv. Maximinus Treuirorum epiſcopus clarus habetur, à quo Athanaſius Alexãdriæ epiſcopus à Cõſtãte profugus honorificè ſuſceptus eſt. Anno domini cccxlvi. Anno domini cccxlvij. Anno domini cccxlviij. Anno domini cccxlix. Athanaſius epiſcopus ad Conſtantis literas regreſſus eſt Alexandriam. anno dñi cccl. anno dñi cccli. anno dñi ccclij. anno dñi cccliij. Conſtans haud longè ab Hiſpania interficitur, anno ætatis xxx. anno dñi cccliiij. Gallus Conſtantij patruelis Cæſar factus eſt. anno dñi ccclv. Liberius papa xxxvij ordinatur. Quo ab hæreticis ob fidem catholicam in exilium truſo, diaconus eius Fœlix xxxviij. in ſacerdotium ſubſtituitur. Qui cum Conſtantium vinceret eſſe hæreticum, ab eo poſt annum deiectus eſt, & vt quidam dicunt, capite truncatus eſt, iiij. Kal. Aug. Liberius verò exilij tædio victus, hæreſi ſubſcripſit, Romamq́ quaſi victor intrauit. anno domini ccclvj. Victorinus Rhetor. & Donatus grammaticus, Romæ inſignes habentur. anno dñi ccclvij. Iulianus à Conſtantio Cæſar efficitur. anno dñi ccclviij. Euſebius Vercellenſis epiſcopus, & Dionyſius Mediolanenſis, & Lucifer Caralitanus exſiliantur. anno dñi ccclix. Antonius abbas migrauit anno ætatis cv, anno dñi ccclx. oſſa Andreæ apoſtoli, & Lucæ Euangeliſtæ, & Timothei, Conſtantinopolim allata ſunt. anno dñi ccclxi. Paulinus Treuirorũ epiſcopus in exſilio obijt. Hilarius Pictauienſis epiſcopus Arrianorum inſtinctu à Conſtantio in Frigiam exiliatus, cum Dionyſio Mediolanenſi, & Euſebio Vercellenſi, quarto exſilij anno, cum librum de fide Conſtantio porrexiſſet, redire permiſſus eſt. anno dñi ccclxij. anno domini ccclxiij. Conſtantius moritur, anno ætatis ſuæ quadrageſimo quinto. Anni Conſtantij.

ANno dominicæ incarnationis trecenteſimo ſexageſimo quarto, Vrbis conditæ milleſimo centeſimo decimo quinto, Claudius Iulianus iam Cæſar triceſimus ſextus ab Auguſto imperium accepit, & annos duos & octo menſes regnauit. De cuius genere ac diſciplina, & quomodo apoſtatauerit, vel qualiter ad regnũ peruenerit, pauca dicenda ſunt. Conſtantinus Magnus, qui Cõſtantinopolim fecit, duos ex eodem patre, ſed nõ ex eadem matre habuit germanos, Conſtantiũ Claudius Iulianus.

& Dalmatium. Quorum ſenior Conſtantius duos habuit natos, Gallum & Iulia-
num. Dalmatius verò Dalmatiũ, quem Conſtantinus, vt prædictũ eſt, hæredem re-
gni cũ filijs ſuis reliquit. Quē cum poſt mortē Conſtantini milites perueniſſent, Gal
lus quoq; & Iulianus cũ Dalmatio periculũ mortis ſuſtinuerãt, niſi Gallum quidem
ægritudo, quę ineuitabilis putabatur, liberaſſet: Iulianũ verò ætas infantilis: erat e-
nim annorũ viij. Cumq; ab eis furor imperatorũ quieuiſſet, Gallus circa Epheſum
Iulianus ab initio Christianus.
apud doctores erat, vbi etiã à progenitorib. poſſeſſiones habebat. Porrò Iulianus
creſcens, in auditorijs Cõſtantinopolitanæ vrbis exercebatur, in baſilica vbi docto
res erãt, habitu priuato procedēs, habebatq; pædagogũ Eunuchũ, nomine Mardo
nium, præceptorē grãmaticum Nicomedē Laconenſem, rhetoricã verò legebat a-
pud Eubolũ ſophiſtã, magiſtrum Baſilij poſtea epiſcopi. Erat autē Iulianus ab ini-
tio Chriſtianus. Cũq; in lectione proficeret, & fama per populũ volitaret, ꝙ etiam
publicam rē gubernare poſſet, æſtuationes induxit imperatori Cõſtantio. Quam-
obrem amouit eũ vrbe regia, miſitq; Nicomediã, præcipiens ei, ne conueniret Liba
nium ſophiſtã Syrũ, quaſi pro eo ꝙ Paganus eſſet. Ille tamen librorũ eius lectionib.
vtebatur. Cũq; ꝓficeret in rhetorica, ſuperuenit Nicomediã maximus philoſophus
non ille Byzãtius pater Euclidis, ſed Epheſius, quē poſtea quaſi artes magicas exer-
centē, Valentinianus imperator iuſsit occidi. Nõ ob aliã cauſã venit Nicomediã, ni-
ſi Iuliani fama ꝑtractus. Apud quē dum Iulianus verba philoſophica prægustaſſet,
cœpit etiã imperij cupidinē mẽti eius immittere. Cumq; hæc nõ laterent aures im-
peratoris, Iulianus inter ſpē metumq; cõſtitutus, ſuſpicionē celare volens, tõſus mo
nachicã ſimulabat vitã, & latenter quidē exercebatur in philoſophia, in manifeſto
autem ſacros Chriſtianorũ legebat libros. Deniq; in eccleſia Nicomediæ lector eſt
conſtitutus, & diuinos codices populo audiente legebat, vt ſub hoc habitu furorē
declinaret imperatoris, nequaquã tamen à ſpe recedens quã mente cõceperat, dice
batq; plurimis amicorũ ſuorũ felicia fore tēpora, quib. ipſe reb. potiretur. Poſt pau-
lulum verò perempto Gallo, repente Iulianus fit ſuſpectus imperatori, qui etiã eum
cuſtodiri pręcepit. Et dum fuga lapſus fuiſſet, diuerſa loca circũeundo, ſaluatus eſt,
vixq; ſerò vxor imperatoris Euſebia celatũ inueniens, ſupplicauit imperatori, qua-
tenus nil mali pateretur, ſed potius philoſophandũ ad Athenas mitteretur. Ille autē
deſiderio regni diſcurrens vniuerſam Helladã, vates quærebat reſponſa reddentes,
conſulens ſi ad ſuũ deſideriũ perueniret, inuenitq; virum qui ei deſiderata ſe dicere
fateretur. Is eum perducens ad quendã locum idolorũ, & intromittens eũ in adytũ,
ſeductores dæmones euocauit: quib. apparentib. terrore cõpulſus Iulianus, in fron-
te ſua crucis formauit ſignaculũ. Ad cuius aſpectum dæmones repētè diſparuerũt.
Pro qua re magus cœpit culpare Iulianum. At ille terrore ſe inuaſum ſignificãs, cru-
cis ſe dixit obſtupuiſſe virtutē, quia videntes eã dęmones, euanuerunt. Porrò ma-
gus: Non ſuſpiceris inquit, hoc, ô bone vir, quòd timuerint, ſed abominati potius
hoc, abſceſſerunt. Et ita capiēs miſerũ, odio Chriſtiani ſignaculi repleuit Iulianum.
Poſt hæc igitur euocauit Cõſtantius Iulianum, & cõſtituit eum Cæſarē, dans ei cõ-
iugem Helenã ſororem ſuã, miſitq; eum cõtra Barbaros ad Gallias. Vbi dum ciui-
tatem quandã fuiſſet ingreſſus, corona laurea, quibus ſolent ciuitates ornari, inter
columnas pendens, rupto fune, ſuper caput eius decidit, eumq; aptiſsimè corona-
uit. Quo viſo, cuncti clamauerunt, hoc fore ſignum imperij. Ille autem viriliter con-
tra Barbaros agens, nobilē eorum regem Nodomarium cepit, & Conſtantio miſit.
Itemq; cum Alamanis apud Rhenum fluuium reſidentibus dimicans, potentiſsi-
mum regem eorum Badomarium cepit, claraq; victoria decoratus, dum mediocri-
tate vitæ atq; manſuetudine militibus gratus eſſet, ab eis appellatus eſt Auguſtus.
Cumq; corona deeſſet imperialis, vnus ſigna portantium, torquem quam habebat
in collo ſumens, Iuliani capiti circumpoſuit. Hocq; modo Iulianus imperator eſt fa-
ctus. Quo facto, nil iam de Conſtantio cogitans, iudices ab illo factos, honoribus
mulcebat, & illi ue nomini inuidiam ſuſcitabat. Igitur repentè religione mutata,
cum à ſuis Chriſtianus eſſe putaretur, ſemetipſum põtificem nominauit; & veniens
ad

ad templa Paganorū ſacrificabat, ſubiectiſꝗ talia colere ſuadebat, & Chriſtianū baptiſma ſacrificijs & inuocationib. & ſanguinis immolatione ablui ſtudebat. Cumꝗ Conſtantius propter bellū Perſicum Antiochiæ moraretur, ſperans Iulianus, ꝙ ſine bello poſſet Illyricū detinere, venit illuc, dicens ſe velle Conſtantio ſatisfacere: quaſi non ſponte, ſed coactus à militib. infulas imperij ſuſcepiſſet. Cuius aduentū audiēs Conſtantius, relicto bello, Cōſtantinopolim venit: ſed in ipſo itinere, vt prædictum eſt, interijt. Quo defuncto Iulianus iā Thracas habebat, & nō multò pòſt Conſtantinopolim veniēs, appellatus eſt Auguſtus. Mox cępit cogitare, qualiter ſibi populum cōplacaret, eiuſꝗ fauorem acquireret: quod hac arte fecit. Bene ſciebat Conſtantiū ab omnib orthodoxis odio haberi, ob quā rem ab eccleſijs videbātur expulſi epiſcopi & confiſcati, exilioꝗ directi. Simul etiā nouerat Paganos fuiſſe cōtriſtatos pro ſacrificiorū prohibitione, & deſiderare tempus, quo eorū aperirentur templa. Artificioſo itaꝗ velamine apud vtroſꝗ ſe cōmendans, primùm quidem crudelitati Conſtantij circa ſubiectos derogabat, eaꝗ corā omni populo redàrguens, iuſſit epiſcopos exilio deportatos reuocari, & confiſcatas eorū ſubſtantias reddi. Templa quoꝗ Paganorū, veluti ſibi neceſſariorū, præcepit aperiri: & multa talia agens, vtriſꝗ ſe conciliabat, pręcipuè tamē Paganis occultè fauebat. Igitur dudū ſtudens Paganitatē in omni ditione ſua dilatari, & Chriſtianitatē exterminari. Primùm quidem Galilęorū filios (ſic enim Saluatoris noſtri cultores appellabat) pręcepit haud poetarū & rhetorū atꝗ philoſophorū legere diſciplinas, proprijs inquiens pennis ſecundū prouerbiū vulneramur: ex noſtris enim armati conſcriptionib. contra nos bella ſuſcipiunt. Et templa quidē erant aperta, & ſacrificia Paganorū per ciuitates ſecundū voluntatem illius procedebant. Inter hæc igitur Perſæ audientes mortem Conſtantij, rebellare cœperunt, & fines Romanorum inuaſerunt. Contra quos Iulianus profectionē inſtituens, in ipſo bello diuinitùs interemptus eſt. De cuius interfectione diuerſi diuerſa ſentiunt. Quidam nāꝗ dicunt eū à quodam transfuga per ſolitudinem tribus dieb. ductum, in inſidias incidiſſe, & à Perſis vndiꝗ circunuentum à quodā ex his conto percuſſum eſſe, relatūꝗ in tabernaculū, paulatim ſanguine vacuatum defeciſſe. Quidā verò dicunt iaculū repentè delatū, diſcurrens per brachiū in latus eius merſum fuiſſe, alij vnum paſtorē Hiſmabelitarū, alij milites fame & itinere fatigatos eum interemiſſe, alij quendā inuiſibiliū hoc feciſſe. Sed ſiue homo, ſiue angelus fuerit, manifeſtum eſt, quia diuinis iuſſionibus miniſtrauit. Caliſtus autem, qui inter familiares eius militabat, & heroico verſu eius cōſcripſit hiſtoriam, ait eum à dæmone fuiſſe vulneratū. Libanius verò ſophiſta Syrus, inter cætera quæ de eius vita ſcribit, in fine libri ſic ait: O dæmonum alumne, dæmonumꝗ diſcipule, & dæmonū obſeruator Iuliane. Nos autem in libro vitæ ſancti Baſilij Cæſarienſis epiſcopi certum legimus, orante & ieiunante eodem Baſilio cum populo ſuo, quibus ad Perſicum bellū pergens, mala minatus eſt, iuſſu ſanctæ Dei genitricis Marię, per Mercurium martyrē in eadem ciuitate quieſcentem, ipſum eſſe peremptum. Fertur autem manū ſuam ſanguine impleuiſſe, & in aerem ſparſiſſe, & ita dixiſſe, Νενίκηκας γαλιλαῖε: Viciſti Galilæe, viciſti. Interijt autem anno imperij ſui tertio, ſeptimo verò ex quo Cæſar à Conſtantio factus eſt: vitæ autē xxxi. Poſt cuius mortem eius magicæ artes inuentæ ſunt. Carræ nāꝗ ciuitas eſt, hactenus impietatis eius reliquias habens: per hanc iter agens, quoniā per Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſire noluerat, in templū, quod à Paganis colitur, eſt ingreſſus: vbi cum quædam cum ſuis conſortibus ſacrilegia celebraſſet, ianuas & clauſtra diſpoſuit, & quoſdā ibi milites obſeruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet, donec ipſe rediret. Quo defuncto, ingredientes in templū inuenerūt mira principis ſimulachra, eiuſꝗ ſapientiā, & famoſiſsimā pietatē. Viderūt enim mulierē à capillis ſuſpenſam, extenſas manus habentem, cuius vterū aperuerat, vt Perſarū victoriā in eius iecore inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inuentū eſt. Verùm in Antiochia plurimas arcas in palatio humanis aiūt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera in puteis demerſa corpora mortuorū. In qua vrbe dū eius nunciatus fuiſſet interitus, publicam cuncti habuere.

feſtiuitatem,communiter omnes clamantes: Maxime fatue, vbi ſunt vaticinia tua? Vicit Deus,& Chriſtus eius. Fuit autem hic liberalibus diſciplinis apprimè eruditus,facundia ingēti, memoria tenaciſsima atq; ampliſsima,corpore validus,ſed breuis,barba prolixa,oculis diſcurrentibus,& huc illucq; directis,audax plus quàm imperatorem decet,cultor idolorum ſuperſtitioſus, religionis Chriſtianæ inſectator ſtudioſus.

Anni Iuliani apoſtatæ.

IVlianus itaq; imperator factus,ad idolorum culturam ſe tranſtulit,blandaq; perſecutione Chriſtianos primùm ſeducere tentauit,illiciens potius quàm impellēs ad ſacrificandum,vnde multi decepti ſunt.

Anno domini ccclxv. Pagani apud Sebaſtiam Palæſtinæ vrbem ſepulchrum ſancti Ioannis Baptiſtę inuadunt,oſſa per agros ſpargunt, eademq; rurſus collecta & cremata latius diſpergunt:ſed quidam monachi ex Hieroſolymis intermixti, colligentes quæ potuerunt colligere,ad patrem ſuum Philippum pertulere.Ille ſupra ſe hæc ducens, ad Athanaſium per diaconum Iulianum miſit Alexandriam. Quæ ille paucis arbitris,ſub cauato ſacrarij pariete incluſa,prophetico ſpiritu poſteræ generationi conſeruauit profutura. Cuius pręſagium ſub Theodoſio per Theophilum epiſcopum completum eſt:qui deſtructo Serapis ſepulchro,ſancti Ioannis ibidem conſecrauit ecceleſiam.Athanaſius Alexandriam redijt. Impius Iulianus ad bellum profectus Perſicum,diuino percutitur iudicio,menſe viij. anni tertij imperij ſui,ſed mox altera die abſq; omni dilatione Iouianus coronatur à militibus.

Iouianus & eius anni.

ANno dominicæ incarnationis ccclxvi.ab Vrbe condita milleſimo cxvij.Iouianus ab Auguſto quadrageſimus primus,imperium ſuſcepit,& menſes octo regnauit,genitus patre Barroniano,incola prouincię Pannonię. Cuius pater cum liberos crebrò amitteret,per ſomnium ei dictum eſt,vt eum qui inſtante partu edendus foret,Iouianum diceret.Fuit autem inſignis corpore,lętus ingenio,ſtudioſus in literis,fortis viribus, χιλίαρχος,id eſt millenarius, illo tempore quo Iulianus legem militibus propoſuerat,vt aut ſacrificarent,aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere,quàm imperatoris præceptis obedire:ſed Iulianus tunc propter belli neceſsitatem inter milites eum habebat. Qui cum violenter à militibus ad imperium traheretur,clamabat ſe nolle Paganis hominibus imperare,cū ipſe Chriſtianus eſſet. Cumq; omnium vox communiter proclamaret, ſe quoq; Chriſtianos eſſe,ſuſcepit imperium. Dein cum Conſtantinopolim feſtinaret,venit ad prædium Dadaſtana,inter Galatiam & Bithyniam,vbi tempore hyemis languore cōſtrictus, cum in nouo cubiculo recubaret,calore prunarum,& nidore parietum nuper calce illitorum, ſuffocatus obijt viij. menſe imperij, anno vitæ triceſimo tertio,decimo tertio Kalen. Septemb.

Valentinianus Funarius.

ANno dominicæ incarnationis treceteſimo ſexageſimo ſeptimo, Vrbis conditę milleſimo cxviij. Valentinianus quadrageſimus ſecūdus ab Auguſto imperator appellatus eſt,vir optimus, & apice principali digniſsimus: & regnauit annis vndecim. Iſte fuit Pannonius genere de Cibala ciuitate, cuius pater Gratianus mediocri ſtirpe ortus,Funarius eſt appellatus, eo quòd quadā die venalem funem portanti,quinq; milites nequiuerūt extorquere. Quo merito aſcitus in militiam,vſq; ad præfecturæ prætorianæ dignitatem aſcendit. Ob cuius commendationem apud milites, Valentiniano reſiſtenti,oblatum eſt imperium. Qui cum ſub Iuliano apoſtata,ſcutariorū tribunus eſſet, & integram fidem haberet, & Iulianus quadam die templum Fortunę ingrederetur,miniſtri templi ex vtraq; parte ianuarum ſtantes,aſperſione aquæ,ſicut ipſi dicebant,ingredientes purgabant. Tunc Valentinianus præcedens Imperatorem,vt aſperſionis guttam ſua vidit in clymate, indignatus,pugno percuſsit templi miniſtrum,dicens ſe maculari potius quàm purgari. Quod reſpiciens Imperator,iuſsit eum trudi in cuſtodiam,dicens: Aut ſacrificet, aut militia excedat. Qui mox ſponte diſceſsit. Nec mora, Iuliano interfecto, Iouianoq; mortuo,in loco perſecutoris ſui ſuſcepit imperium. Cūq; Conſtantinopolim perue-

perueniſſet, poſt xxx. dies imperij ſui, fratrem Valentem in communionem regni *Valens.*
aſſumpſit, largiens ei partes Orientales, ſibi retentans Occidentales. Cumq́ iam annum tertium cum fratre ageret, Gratianum filium ſuum necdum plenè puberē, hor- *Gratianus.*
tatu ſocrus & vxoris ſuæ Serenæ, Auguſtum creauit. Habuit autem & alium filium paruulum Valentinianum, de alia vxore Iuſtina, quem viuente Serena, nec tamē ab- *Valentinianus*
iecta, hoc modo duxiſſe probatur. Iuſtus Iuſtinæ pater cum eſſet Piceni iudex tēpo- *iunior.*
ribus Conſtantij, vidit in ſomnis ꝙ in dextro femore Imperialem purpuram genuiſſet. Quæ viſio cum ad Conſtantij aures perueniſſet, metuens ne Imperator ex eo naſceretur, mittens occidit Iuſtum. Cuius filia Iuſtina virgo permanens, cum perueniret ad Serenæ notitiam, amabatur ab ea, ita vt etiam balneis cum ea vteretur, eiusq́ pulchritudine obligata, & amore capta, diceret Imperatori, quòd Iuſtina ſic ſpecioſa eſſet, vt etiam ipſam deceret vxorem Imperatoris eſſe. Quo ſermone concepto, Valentinianus Iuſtinam ducere tractans vxorem, non tamen Serena abiecta, legem *Lex Valentinia-*
propoſuit publicè per ciuitates, vt omnes qui voluiſſent, impunè bina matrimonia *ni, de duabus u-*
ſuſciperent. Nam ideo populoſas fore gentes dicebat, quia hoc apud eas ſolenne *xoribus ducen-*
eſſet. Qua lege propoſita, ipſe Iuſtinam duxit vxorem, ex qua natus eſt ei Valētinia- *dis.*
nus & tres filiæ: Iuſta, Grata, & Galla. Quarum duæ in virginitate permanſerūt, Gallam verò Theodoſius maior duxit vxorem, ex qua Placidia filia eius noſcitur eſſe ꝓgenita. Nam Archadium & Honorium ex Placilla priori coniuge habuit. Auxentio itaq; Arriano Mediolanenſi epiſcopo defuncto, Ambroſius præſidatum vrbis agēs, necdum baptizatus, communi ciuium conſenſu epiſcopus eligitur, iubenteq́ Valētiniano baptizatur, & tanquam dignus in epiſcopatum ordinatur. Multa itaq; prælia Valentinianus cum diuerſis gentibus commiſit, inter quas & Alani rebellauerūt Romanis. Contra quos cum Valentinianus Romanum direxiſſet exercitum, plurimi ex eis occiſi ſunt, reliqui verò Mæotidas paludes intrauerunt. Tunc Valentinianus dixit exercitibus ſuis, quòd ſi qui ex eis Mæotidas paludes intrarent, & Alanos inde propulſarent, per decem annos abſque tributo eos permitteret. Tunc quidam de Sicambria ingreſsi, pugnauerunt contra Alanos, factaq́ victoria, eiecerunt eos. Quo facto, Valentinianus appellauit eos Attica lingua Francos, hoc eſt feroces & duros ac fortes. Cuius gentis quia ſe obtulit mentio, regumq́ eius in libris ſanctorum ſæpe fit commemoratio, licet facere videar digreſsionem, pro rerum tamen notitia, repetita eiuſdem generis origine, quàm breuius potero, regum eius deſcribam ſucceſsionem.

DE ORIGINE FRANCORVM, egreſsio Authoris.

FRancorum gentis exordia de antiqua Troianorum prodiere proſapia. Nam eo tempore, quo poſt excidium Troiæ, Aeneas Italiam venit, quidam ex eiſdem Troianis ſimili modo profugi circa Mæotidas paludes applicuerunt, ibiq́ conſidentes, terminos ſuos vſque in Pannoniam dilatauerunt. Conſtruxerunt autem ciuitatem Sicambriam, ibiq́ permultos habitantes annos, in populum multum creuerunt, & Sicambri primùm dicti ſunt. Hi pro eo quòd Alanos, vt dictum eſt, de Mæotida palude expulerunt, Franci à Valentiniano vocati ſunt, & pro hac victoria per decennium remiſsione tributorum donati ſunt. Decennio verò peracto, miſit Valētinianus ad eos quendam ducem pro exigendis tributis. Sed illi vt erāt feroces, tributis vlterius ſubiacere dedignati ſunt, miſſosq́ ad ſe interfecerunt. Fuerunt autem tunc Principes inter eos antiquorum vocabulorum præferentes inſignia, Priamus & Antenor. Audiēs itaq; Imperator eorū factionē, nimis iratus, iuſsit omnē Romanū exercitum cū pluribus exteris gentibus pugnare contra eos. Pugna commiſſa, cum ex utraque parte multi caderent, tandem Franci multitudinem tantam ſuſtinere non ualentes, fugerunt, ibiq́ mortuus eſt Priamus rex eorum. Egreſsi autē de Sicambria, venerunt in terram Germaniæ, ad gentem ſcilicet Romanis infeſtiſsimam, habitaueruntq́ aliquanto tempore in Thuringia, cum Marcomede filio Priami, &

Sunnone filio Antenoris. Omnes autem populi ex illa parte Rheni habitantes, Ger
mani dicti ſunt, quia corpora magna habebāt, & fortiſsimi ſemper & indomiti erāt.
Inter hæc defuncto Sunnone, Franci habuerunt conſilium inter ſe, vt vnum regem
haberent, ſicut & gentes cæteræ. Acceptoq; conſilio à Marcomero, Faramundum
ipſius filium regem conſtituere, & ex eo tempore leges habere cœperunt, quas gen
tiles eorum conſiliarij Vuiſogaſtaldus & Salegaſt fecerunt, à quo Salegaſt etiam lex
Salica inuenta dicitur & nominata. Erant autem Franci Pagani.

Deniq; mortuo Faramūdo, Clodius filius eius Crinitus ſucceſsit, à quo Francorū
reges Criniti appellati ſunt. Vltra Rhenum verò vſq; ad Ligerim fluuium habitabāt
Romani, vltra Ligerim autem dominabātur Gothi, Burgundiones verò habitabant
iuxta Rhodanum, vbi poſtea facta eſt ciuitas Leudunum. Franci itaq; de Thuringia
Rhenum tranſgreſsi, Romanos qui tūc temporis per ſuos magiſtratus Galliæ impe-
rabant, bello adorſi ſunt, & vſq; in Carbonariam ſyluam fugant, fundunt, occidunt,
ſicq; illatam ſibi à Romanis iniuriam acriter vindicant. Ingreſsi autem Tornacum &
Camaracum ciuitates Galliæ, primò vniuerſa maritima, quæ inter Scaldum & Sun-
nam fluuios iacent, violenter obtinent, ſicq; paulatim progredientes & regredien-
tes, Remos, Sueſſonam, Aureliam, & Agrippinam, ac Treuerim, poſtremò omnem
Galliam, ſiue Germaniam, ab Aquitania vſq; Bauariam ſibi ſubiugāt. Et hi quidem
qui Teutonicis commixti ſunt, proprio vocabulo Franci, qui autem per connu-
bia à Gallis ſunt progeniti, Francigenæ ſunt appellati. Clodius itaq; cum regnaret
annis xx. mortuus eſt, cui ſucceſsit Meroueus, à quo reges Francorū Merouingi no-
minati ſunt. Quo mortuo, filius eius Hildericus ſuſcepit regnum, quem luxurioſè vi
uentem, & cum filiabus populi fornicantē, interficere nolentes, abiecerunt: & Aegi
dium quendam Romanum ſuper ſe poſuerunt. Sed poſt annos octo pœnitentes ſu-
per hac re, Hilericū reuocauerunt, factusq; eſt rex virtute magnus ſuper omnes pri
ores Frācorum reges. Agrippinam quippe ciuitatē temporibus eius occiſis à parte
Aegidij multis Romanis, Franci ceperunt, eamq; Coloniam appellauerunt: Treue-
rim quoq; apprehenderunt, & incenderunt, totamq; illam terram vaſtauerunt.

Mortuo autem Aegidio, Siagrius filius eius ſucceſsit in locū eius, seditq; in Sueſſi
onum ciuitate, vbi ſedes regni erat. Sed Hilpericus cū exercitu ſuperueniens, omnē
terrā illam prædatus eſt, & Aurelianenſem & Andegauenſem ciuitatem regno ſuo
adiecit. Qui cum regnaret annis xxiiij. mortuus eſt, & Clodoueus filius eius regnū
accepit. Hic cum Siagrio bellū commiſit, fugientemq; ad Alaricum regem Gotho-
rum, miſſa legatione repoſcit, & redditum interfecit: totumq; regnum eius ſibi ſubij
ciens, Romanos in tantū deleuit, vt nulla eorum veſtigia hodie reperiantur in Gal-
lia. Accepit autem vxorem, neptem Gundebaudi regis Burgundionū, nomine Go
tehildam Gundebaudus itaq; rex Burgundionū, quatuor filios habuit, Gundebau-
dum ſcilicet patrem Sigiſmundi & Gothemari, Hilpericum patrem Gotehildæ, Go
tegiſelum, & Gotemarum. Mortuo autem Gundebaudo ſeniore, Gundebaudus iu
nior occidit fratrem ſuum Hilpericum, & vxorem illius ligato ad collum eius ſaxo,
in aquam mergi præcepit: alios verò duos fratres in exilium miſit. Gundebaudus au
tem dum neptem ſuam Gotehildam Hilperici filiam ſecum haberet, & legati Clo-
douei regis illuc fortè directi, eam videntes, pulchritudinem eius apud dominum ſu
um laudarent, miſſo Aureliano quodā honoraro ſuo, accepit eam Clodoueus vxo-
rem puellam Chriſtianam. Quæ cum ei Chriſtum ſæpe prædicaret, illeq; credere ab
nueret, xv. anno regni ſui ſuſcipiens bellum cōtra Alemannos, cum pene vinceretur,
hortatu Aureliani ſe crediturum ſpopondit, ſi Dei adiutorio Alemannos vinceret,
moxq; & illos ſuperauit, & omnem terram eorum ſibi ſubiugauit, ac deinde per ſan-
ctum Remigium Remorum epiſcopum inſtructus, cum omni gente ſua eſt baptiza
tus. Poſt hæc abijt in Pictauienſem ciuitatem, vbi rex Alaricus habitabat, pugnanſq;
cum eo, interfecit eum xij. anno eiuſdem Alarici. Amalaricus verò filius Alarici fugi
ens in Hiſpaniam, regnum patris ſui poſtea ſagaciter recepit. Anno quinto poſt hāc
victoriam mortuus eſt Clodoueus in pace, anno regni ſui xxx, à tranſitu verò ſancti

Mar-

Martini anno cxij. Habebat aũt filios iiij, idem rex Clodoueus, Clodomirem, Theodericũm, Hildibertum, & Clotharium. Hi regnum eius inter ſe diuiſerunt æqualiter, & eleuati ſunt in magna potentia. Theodericus verò tunc habebat filium nomine Theodebertum ſtrenuum & vtilem. Amalaricus quoq; filius Alarici regis Gothorũ, ſororem illorum nomine Ruthildam petijt in coniugium, quam illi non negãtes, cũ magna gloria ei dederunt. Sed cum ille velut Arrianus eam poſtea indignè tractaret, mittens illa nuncium de Hiſpania ad fratrem ſuum Hildebertum in Aruerna ciuitate ſedentem, iniurias ſuas ei conqueſta eſt. Vnde ille iratus, cum magno exercitu Hiſpaniam tetendit, occiſoq; Amalarico, ſororem ſuam cum magnis theſauris abſtulit, quæ tamen languore præuenta, in ipſo eſt itinere mortua.

In illis diebus Gotehilda regina veniens Pariſiũ, dixit ad filios ſuos: Non me pœnitet filij mei vos dulciter enutriſſe, tantùm iniuriã meam indignamini, & mortem patris ac matris meæ vindicate. Qui mox ira cõmoti, cum exercitu magno Burgundiam pergunt contra Sigiſmundum & Gotemarum filios Gundebaudi, qui patrem ac matrem Gotehildæ interfecit. Sigiſmundus rex Burgundionum illo in tempore ædificauit monaſterium ſancti Mauritij, ſociorumq; eius in loco Agauno, vbi & paſſi ſunt. Collecto autem exercitu, Burgundiones exierunt obuiã filijs Gotehildæ & Clodouei, ſed cõmiſſa pugna, cæſi Burgundiones fugerunt. Sigiſmundus itaq; dum fugeret ad ſanctos Agaunenſes, conſecutus eſt eum Clodomir, captumq; cũ vxore & filijs, duxit in pagum Aurelianenſem, & in carcerem miſit, & poſtea interfectos in puteum proiecit, in loco qui dicitur Columnabicus. Poſt hæc iterũ collecto exercitu, Clodomir in Burgundiam perrexit, cõtra Gotemarum, iterumq; repugnantẽ, ſed fugiẽtem dum perſequeretur, & pręcurreret equo velociſſimo, ex aduerſa parte percuſſus, corruit, & mortuus eſt. Quod audiens Clotharius, Gundeucam vxorem fratris ſui accepit in coniugium.

Theodericus autẽ rex, poſtq; regnauit annis xxiij. mortuus eſt, & Theodebertus filius eius ei ſucceſsit. Qui cùm annis xiiij. regnaret, obijt, & Theodebaldus filius eius illi ſucceſsit. Quo poſt annos vij. defuncto, Clotharius patruus eius regnum ipſius cũ theſauris multis accepit. Gotehildis autẽ regina in eleemoſynas profluens, in ſumma abſtinentia & ſobrietate vitam duxit, & apud Turonicam vrbem plena dierum ad dominum migrauit, & in baſilica ſancti Petri ad latus viri ſui Clodouei ſepulta eſt à filijs ſuis, Hildiberto & Clothario, vbi & beatiſsima Genofeua quieſcit.

Clotharius autem rex de diuerſis vxoribus vij. habuit filios. De Ingunde regina Guntharium, Hildericum, Sigebertum, Guntrammum, Heribertum, & filiam Clodeſindam: de Regingunda verò ſorore Ingundis habuit Hilpericum. Per amorem enim Ingundis, eo q; eſſet pulchra & decora, & ipſe nimiũ eſſet luxurioſus, ſororem eius Regingũdã accepit in coniugium. De Guſina quoq; accepit Gratianum. Qui cum eſſet decorus nimis & acerbus, ac callidus, patri rebellauit: ſed captus, & ad patrem adductus, in caſa quadam incendi iuſſus eſt. Hildebertus verò frater Clotharij, apud Pariſium diu ęgrotans, mortuus eſt, cuius regnum & theſauros Clotharius rex aſſecutus eſt.

His etiam temporibus beatus Medardus epiſcopus plenus virtutibus migrauit ad dominũ, quẽ rex Clotharius in Sueſsione ciuitate cũ magna gloria ſepeliri fecit.

Poſt hęc Clotharius rex febre correptus, obijt anno regni ſui Lj. regnũq; eius quatuor filij eius inter ſe diuiſerunt, ſcilicet Heribertus, Guntrãmus, Hilpericus, Sigibertus: accepitq; Heribertus regnum Hildiberti patrui ſui, ſedemq; conſtituit Pariſijs. Guntrammus autem regnũ Clodomiris accipiens, Aurelianis ſedem conſtituit. Hilpericus verò regnũ patris ſui Clotharij poſsidens, Sueſsionis ſedem poſuit. Sigibertus autem regnum Theoderici, ſcilicet Auſtraliã ſortitus, apud Metenſem ciuitatem regni ſedem locauit. Sedes regni { Pariſij. Aurelia Sueſsion. Metis.

Ex quibus Guntrammus rex pacificus, & omni bonitate laudabilis erat, vitamq; in conuerſatione ſancta ducebat: cuius vnũ factum mirabile huic Operi placet inſerere. Quodam tempore dum venatum iret, omnes ſocij eius per ſyluam diſcurrẽtes,

illum ſolum cum vno tantùm ſibi fideliſsimo dimiſerunt iuxta riuulum quendam. Quem cum grauis ſomnus vrgeret, caput ſuum in illius fidelis ſui ſinũ poſuit, & dormiuit. Cum ſubitò vidit ille, in cuius ſinu dormiebat, quaſi paruum animal de ore regis exire, & ad riuum tendere, multoq; niſu tentare, ſi quo modo poſſet trãſire. Cùmq; tranſitus copiam non inueniret, ille qui hoc vidit, gladium ſuum de vagina eduxit, riuoq; ſuperponens, illud tranſire fecit. Tranſiens autem riuum, non longè inde in foramen vnum montis iuxtà poſiti, intrauit: reuerſumq; per eandem viam, poſt horam vnam in os regis rurſus introiuit. Qui mox euigilans, magnam viſionem ſe vidiſſe narrauit, dixitq; ſibi apparuiſſe in ſomnis, ꝙ iter agens ad quendã fluuium magnum veniret, quem per ferreum pontem tranſiret, veniensq; ſub montem quendã, multũ ibi aurum videret. Quod cum illi fideli ſuo narraret, illeq; viciſsim ſibi omnia quæ geſta ſunt, intimaret: ad locum illum acceſſerunt, fodientesq; multa pondera auri antiquitùs ibi reconditi, inuenerunt: de quo auro rex idem poſtea ciboriũ magnum fieri, diuerſisq; gemmis exornari præcipiens, voluit illud Hieroſolymam ad ſepulchrum domini mittere: ſed cum hoc perficere nõ poſſet, iuſsit illud poni ſupra corpus beati Marcelli martyris in Cabillona ciuitate ſepulti: diciturq; aliud huic ſimile non inueniri.

Hilpericus autem accepit vxorem Audeuorã, quæ peperit ei tres filios, Theodebertum, Merouecum, & Clodouecum. Heribertus verò duxit Ingobergam. Quę cum haberet duas puellas nimis pulchras, cuiuſdã pauperis filias, rex in amorem earum vehementer exarſit. Quas cùm regina odio haberet, rex iratus, eam abiecit, & vnam ex illis in coniugium ſumpſit: deinde alteram quoq; ſibi copulauit. Pro qua re cum S. Germanus Pariſiorum epiſcopus, vtroſq; excommunicaret, & rex hoc paruipendens, eam non dimitteret, percuſſa Dei iudicio, mortua eſt: nec multo pòſt rex ipſe defunctus eſt. Porrò Sigibertus rex videns nequitiam fratris ſui, dedignatus talia cõiugia, legationem in Hiſpaniam miſit, regiſq; filiam Brunehildem petijt, & accepit puellam pulchram & ingenioſam. Et quia Arrianæ legi ſubiecta erat, in nomine ſanctæ Trinitatis eam baptizari iubebat, ex qua filium Hildibertum ſuſcipiebat.

His temporibus S. Columbanus de Hibernia venit in Galliam, quem Sigibertus rex benignè ſuſcepit. Hilpericus autem frater Sigiberti, videns eum regali coniugio ſublimatum, cum iam plures vxores haberet, ſororem Brunehildis natu maiorem, nomine Geltſundam in coniugium petijt, promittens per legatos omnes alias vxores ſe dimiſſurum. Qua deſponſata, & cum multis theſauris accepta, Fridegundis quędã ex vxoribus eius plurimis genere infima, ſed ſpecioſa & callida, hanc in ſtratu ſuo per noctem ſtrangulauit, & priorem Audeuoram conſilio peſsimo ab eo ſeparauit, ipſaq; in locum earum, quaſi legitima ſucceſsit.

Eo tempore Iuſtinianus Imperator apud Conſtantinopolim obijt, Iuſtinus verò imperium ambiuit. Poſt hæc Hilpericus Theodebertum filium ſuum vltra Ligerem in regnum fratris ſui Sigiberti cum exercitu direxit: qui mox Turonum & Pictauim cæteraſq; vrbes inuaſit, eccleſias incendit, monaſteria deſtruxit, clericos interfecit. Contra quem Sigibertus mouẽs exercitum, interfecit eum: Hilpericus verò cũ vxore Fridegunda fugit in Turnacũ. Sigibertus autẽ ciuitates quæ vltra Pariſium ſunt, accipiens, cùm Franci qui quondam Hildiberto ſeniori ſubditi erant, hunc vellent ſuper regem conſtituere, & Hilpericum relinquere, fraudibus & cõſilio Fridegundis, quæ nimium callida erat, interfectus eſt anno regni ſui xiiij. ætatis autẽ xl. Tunc Brunehildis cum filijs ſuis apud Pariſium ſedebat: Gundoaldus autem dux, qui erat maior domus, filium Sigiberti paruulum Hildibertum furtim per noctem abſtulit, & cum eo fugit, collectiſq; gentibus ſuper quas pater eius regnauerat, regem illum conſtituit.

Tempore illo beatus Germanus Pariſiorũ epiſcopus plenus virtutibus magnis, migrauit ad dominum. Mortui autem ſunt & filij Hilperici, omnes quos habebat de Fridegunda: ſed ad vltimũ genuit Clotharium, qui poſtea factus eſt rex magnus: & hic genuit Dagobertum.

Inter

Inter hæc maximæ diſcordiæ ortæ ſunt inter Hilpericum & nepotem ſuum Hildebertum filium Sigiberti, irritabantq́; eos ex vtriſque partibus, Fridegundis & Brunechildis.

Eo quoq; tempore mortuus eſt bonæ memoriç Guntrammus rex inclytus, frater Hilperici, cum regnaret annis xxxi. cuius regnum, ſcilicet Burgundiam, Hildibertus fratruelis eius accepit. Poſt hæc cum Fridegundis adulterium cum Landerico quodam committeret, & hoc regi Hilperico innoteſceret, illa eum metuens, egit conſilium cum duobus iuuenibus, qui regem ſerò de venatione venientem, ſtatim vt de equo deſcendit, interfecerunt, clamantes ipſi inſidias eſſe de parte Hildiberti: ſicq; ipſa cum filio ſuo paruulo Clothario regnũ tenuit. Hildibertus igitur filius Sigiberti cum regnaret annis xx. mortuus eſt, habens duos filios, ſeniorem nomine Theodebertum ex concubina: iuniorem Theodericum ex regina. Sed ſenior Theodebertus regnum accepit, ſcilicet Auſtraſiam: iuniorem verò Theodericum auia ſua Brunehildis direxit in regnum Guntrammi regis, videlicet Burgundiam.

Eo tempore Fridegundis mortua eſt, Brunehildis autem prauum cõſilium ſubminiſtrauit nepoti ſuo Theoderico dicens: Cur non requiris theſaurum & regnum patris tui de manu Theodeberti, cum non ſit frater tuus, ſed de meretrice quadam patris tui concubina ſit æditus? Ille verò hoc audiens, vt erat acerbis moribus, exercitũ plurimum contra fratrem direxit. Cumq; conuenirent in prælium, Theodebertus victus, fugit in Coloniam: Theodericus autem illum perſecutus, cùm cuncta vaſtaſſet, & populus vt ſubiectis parceret ad eum clamaſſet, ait: Si vultis vt parcã vobis, Theodebertum mihi viuum adducite, aut caput eius afferte. Qui ciuitatem ingreſſi, cum ſuaderent Theodeberto vt theſaurum redderet, quatenus frater eius recederet: ille verbis eorum credulus, ingreditur theſaurarium ſuum: & cùm precioſiſſima quæq; requireret, vnus ex eis retro ceruicem eius gladio percuſſit, & caput eius amputauit. Theodericus verò apprehendens ipſam ciuitatem, multos theſauros accepit, rediensq; ad vrbem Metenſem, filiam Theodeberti pulchram nimis, cum duobus filijs paruulis abduxit, filiosq; occidens, filiam in coniugium accipere voluit. Cui cum diceret Brunehildis, Nõ debes ducere filiam fratris tui: ille iratus ait: Nonne tu dixiſti mihi, quòd non eſſet frater meus? Cur induxiſti ſuper me peccatum hoc, auctrix mortis? Et euaginato cultro, voluit eam transfigere: ſed illa à circũſtantibus erepta eſt. Poſt hæc odio nimio infecta, potionem venenatam per miniſtros ſuos ei direxit, quam ille bibens, mortuus eſt. Taliter refert hiſtoria Francorum. Sed in libro Actuũ ſancti Columbani legitur, quòd apud Talbiacũ pugnauerint, victumq; Theodebertum & fugientem Theodericus inſecutus apprehenderit, & ad auiam ſuam Brunehildem adduxerit, quem illa clericum fieri rogauerit, ſed nõ poſt multos dies impiè peremerit: Theodericus verò apud Metenſem ciuitatem commorans, diuino igni crematus ſit. De hac controuerſia ſcriptores videant. Mortuo autem Theoderico, filius eius Sigibertus in regnũ ſucceſſit; ille ſcilicet, de quo libro Actuũ ſancti Galli legitur, quòd Gunzonis ducis filiam deſponſauerit, quam idẽ beatus Gallus à dæmonio liberauerit. Clotharius itaq; filius Hilperici, collecto exercitu, fines regni quæ ſuæ ditioni debebantur, cum conabatur recipere, Sigibertus ei cũ exercitu occurrit, quem ille captũ occidit, & quinq; fratres eius, filios Theoderici, ſimiliter interemit. Poſt hæc Burgundiones & Auſtraſij, facta pace cum Francis, Clotharium in monarchia totius regni regem ſublimauerunt. Tunc conclamantibus omnibus, Brunehildem morte turpiſſima eſſe condignam: primùm camelo impoſitam, totum exercitum girare fecit: deinde indomitorum pedibus equorum alligatam, interimi præcepit, ſepulchrumq; eius ignis fuit. Erat autẽ Clothario filius, nomine Dagobertus, puer efficax & ſtrenuus, & ad omnia ſolertiſſimus, quem rex adultum cum Pippino duce in Auſtraliam regnaturum direxit. Clotharius autem cum regnaret annis xliiij. plenus dierum mortuus eſt, & Dagobertus filius eius monarchiam in tribus regnis ſolus obtinuit, fuitq; fortiſſimus, & Francorum nutritius, in iudicijs eccleſiaſticis ſeueriſſimus, largitor eleemoſynarum præcipuus, pacem in toto regno ſuo ſtatu-

ens,& timorem gentibus in circuitu incutiens, ipſeq; velut Salomon pacificus, regnum obtinuit quietum.

Eo tempore defuncto Gundoaldo maiore domus, Erchinoaldum virum illuſtrē in locum eius ſtatuit. Habebat autem idem rex ex regina Mathilda de genere Saxonum, filios duos, Sigibertum & Clodoueum: quorum maiorem Sigibertum duci Pippino, & ſancto Chonſberto Colonienſi epiſcopo, in Auſtraſia regnaturum direxit, iuniorem Clodoueum ſecum retinuit. Sigibertus hic ſancto Koniocho epiſcopatum Traiectenſem dedit. Pippinus autē dux pater erat ſanctę Gertrudis virginis, & Beggæ, quā duxit vxorem Angiſus filius ſancti Arnolfi, viri magni, deoq; dilecti, qui pro amore dei renūcians ſeculo, diuino ſe mācipauit ſeruitio, factusq; eſt poſtea epiſcopus Metenſium: deinde eremiticam diligens vitam, plenus virtutibus migrauit ad dominum. Huius ſancti Arnolfi pater fuit Arnolfus vir illuſtris, filius Anſberti, & Blithildæ Lotharij regis filię.

Dagobertus autem rex, cum regnaret annis xxxiiij. mortuus eſt, Clodoueus filius eius regnauit pro eo ſuper Francos, accepitq; vxorem de genere Saxonum, nomine Mathildem, pulchram & ingenioſam, quæ genuit ei tres filios, Lotharium, Hildericum, & Theodericum. Sigiberto verò fratre Clodouei, rege Auſtraſiorū, defuncto, dux Pippinus filium eius Grimoaldum maiorem domus conſtituit. Habuit autem & ipſe Sigibertus filium paruulum, nomine Dagobertū. Decedente igitur tēpore, Sigibertus defunctus eſt, & Grimoaldus maior domus, filium eius Dagobertum totondit: Didonemq; Pictauienſis vrbis epiſcopum in Scotiam exilians, Dagobertum epiſcopatui præpoſuit. Quod indignantes Franci, Grimoaldo inſidias ſtatuunt, captumq; Clodoueo deferunt, quem ille vinculatum carceri mancipauit, vbi vt dignus erat, vitam finiuit.

Eo tempore Clodoueus, inſtigante diabolo, brachium ſancti Dionyſij martyris abſcidit, ex quo regnum Francorum caſibus peſtiferis cōcidit. Clodoueo itaq; poſt xv. annos regni ſui defuncto, Franci ſtatuerunt Lotharium fratrem eius cum matre Mathilda regnare pro eo. Hic ſanctum Leodegarium Auguſtuduni fecit epiſcopū.

Eo quoq; tempore Erchinoaldo maiore domus defuncto, in locum eius ſucceſsit Ebroinus. Poſt non multum verò tempus, mortuo Clothario, Ebroinus maior domus, Theodericum fratrem eius conſtituere voluit regem. Sed quia idem Ebroinus iam odioſus fuit Francis, ſpreto eius conſilio, alterum eius fratrem Hildericum, qui Auſtraſijs iam imperabat, ſuper ſe regem conſtituunt. Quod videns Ebroinus, in Luxouienſe cœnobiū tonſo capite, quaſi perpetuò monachus, ſe cōtulit. Poſt aliquod tempus, Hilderico, cum leuis eſſet, ac omnia inconſultè ageret, à quibuſdam cum regina pręgnante interfecto, rurſumq; Theoderico in regnum reuocato, Ebroinus de clauſtro prorumpens, ad regem peruenit: receptoq; principatu ſuo, tyrannidem magnam in Frācos, quibus odioſus erat, exercuit, inter quos & ſanctum Leodegarium occidit. Mortuo autē Theoderico, filij eius Clodoueus & Hildebertus regnauerūt: poſt quos Dagobertus iunior, cui Hilpericus cū Reginfrido ſuccedentes, à Karolo Pippini filio deiecti ſunt, & Lotharius ſubſtitutus, poſt quē iterū Hilpericus regnauit, poſt hunc Theodericus. Quo xx. Leonis imperatoris anno mortuō, & primo Conſtantini eiuſdem Leonis filij anno, Karolo defuncto, quinq; annis poſt Theodericum ſine rege interlapſis, ſexto demum anno Pippinus & Karlomannus, filij Karoli, Hildericum ſtatuunt regem, qui & vltimus erat de antiquo genere regum.

Tempore autem regum præcedentium, poſt mortem Ebroini, Angiſus ſancti Arnolfi filius, nomen, vt aiunt, ducens ab illo Traiano Anchiſa patre Aeneæ, maior do-
Carolus Fortis. mus effectus eſt in regno Francorum: poſt quem Pippinus filius eius, & Beggæ, ſororis ſanctæ Gertrudis: poſt hunc filius eius Karolus, cognomento Fortis, qui per multas pugnas principatum tulit de manu Reginfridi, quem Karolum genuit Pippino Albhaidis ſoror Diodonis domeſtici ſui, quam ille ſuperduxit legitimæ vxori ſuę Plectrudi, de qua ſuſceperat Drugonem & Grimoaldum. Quā rem dum deteſtaretur ſanctus Lampertus epiſcopus, ab eodē Diodone eſt interfectus, Pippino, vt aiūt,

con-

conſentiente, Hildeberto Theoderici filio regnãte. Mortuo autem hoc Karolo, filij
eius Pippinus & Karlomannus principatum tenuerunt ſimul annis iiij, poſtea Pip-
pinus ſolus annis vij. adhuc quidem regibus in Francia ex antiquà ſtirpe ſolo nomi-
ne regnantibus, ſed nil regiæ dignitatis habẽtibus, donec per autoritatem Zachariæ
papæ, Hilderico qui tunc falſum regis nomen habebat, detonſo, & in monaſterium
detruſo, iſdem Pippinus ex præfectu palatij in regnum eſt ſublimatus, ac deinde per *Pippinus rex.*
ſucceſſorem eius Stephanum papam, vnà cum vxore ſua Bertherata, filijsq́ Karolo
& Karlomanno, regali eſt vnctione conſecratus, & in regno cõfirmatus, anno ab in-
carnatione domini DCCliiij.

His de gente regibusq́ Francorum noticiæ cauſa, ſiue per repetitionem præcedẽ-
tium, ſeu per anticipationem ſequentium dictis, quaſi per quendam exceſſum, iam
redeamus ad inceptum.

VAlentinianus primo regni ſui anno, qui eſt dominicæ incarnationis ccclxvij. *Anni Valenti-*
fratri ſuo Valenti regnum Orientis dedit, ipſe Occidentale tenuit. Anno *niani.*
domini ccclxviij. Damaſus papa xxxviij, ordinatus, ſedit annis xviij. ſub ſe-
ditione tamen, quia Vrſinus quidam diaconus Romanæ eccleſiæ ſibi ſacerdotium
vſurpauit: Damaſus verò conſtituit, vt Pſalmi die noctúq́ canantur in Eccleſia. An-
no domini ccclxix. lana pluuiæ permixta de nubibus fluxit. Anno domini ccclxx.
Hylarius Pictavienſis epiſcopus obijt. Anno domini ccclxxi. Athalaricus rex Go
thorum, Chriſtianos in ſua gente perſequitur. Anno domini ccclxxij. Euſebius
Vercellenſis, & Lucifer Caralitanus obierunt. Anno domini ccclxxiij. Valen-
tinianus Saxones cæde perdomuit in Francia. Anno domini ccclxxiiij. Didimus A-
lexandrinus multa de noſtro dogmate commentatur. Anno domini ccclxxv. San-
ctus Martinus Turonis ordinatur epiſcopus. Anno domini ccclxxvi. Magnentia
quæ & Tecla, Romanorũ nobiliſsima, Hieroſolymam veniens, magnis virtutibus
& humilitate claruit. Anno domini ccclxxvij. Valentinianus rupta vena nuper in-
ciſa, moritur.

VAlens igitur frater Valentiniani, dum per conceſsionem fratris regnaret cum
eo in regno Orientis, id eſt, in Conſtantinopoli, annis xi. poſt mortem fratris re- *Valens.*
gnauit ibi annis iiij. Gratiano & Valentiniano fratris ſui filijs, regnum Occi-
dentis, id eſt, Romanum tenentibus imperium. Hic itaque Valens mox vt frater ei-
us ab eo diſceſsit, Dominica vxore ſua, vt aiunt, ſuadente, ab Eudoxio Arriano epi
ſcopo rebaptizatus eſt, ſtatimq́ in Chriſtianos perſecutionem moueret, ſi fratrem
non timeret. In Antiochia tamen plurimo tempore commorans, omnibus licenti
am dedit ſua ſacra celebrare, Gentilibus ſcilicet atque Iudæis, & omnibus hæreti-
cis: illis tantummodo inimicus erat, qui Apoſtolicam doctrinam prædicabant. Poſt
mortem verò fratris, impietatem quam mente conceperat, operibus explebat.
Nam ſacerdotes domini exiliabat, monachos in militiam cogebat: nolentes milita- *Monachi in mi-*
re interfici iubebat. *litiam ſub Va-*
lente.

Inter hæc diabolico inſtinctu perſcrutari cupiẽs, quis poſt eum regnaturus eſſet,
necromantiam fecit: ſed diabolus eius audacia & crudelitate abuſus, nõ aperta, ſed
obliqua ei reſponſa dedit, per quæ multos artificioſè interemit. Nam cũ de imperio
cõſuleretur, quatuor literas demonſtrauit, θ.ε.ο.δ. dicens hoc nomẽ poſt Valentẽ im
perij culmen accepturũ. Vnde ille zelo ductus, multos interemit, quos tyrannidem
aſſumere æſtimauit. Occidebantur itaq́ Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicũq
has literas in capite ſui nominis habuiſſent. Hoc ergo timore plurimi ſua nomina
mutauerunt, negantes cum iuramento, quę prius habuerunt, vt periculã effugerent.
Inter cæteros autẽ occiſus eſt & Theodoſiolus vir fortis, ex Hiſpania genus ducens,
pater Theodoſij poſtea imperatoris. Hic Theodoſiolus à Valẽtiniano fratre Valẽ-
tis in Aphricam miſſus, Firmum quendam ſeſe in regnum extollentem, ad mortem
coegit, totamq́ Aphricam & Mauritaniam Romano imperio ſubiecit. Sed cum à
Valente per inuidiam iuberetur occidi, prius in remiſsionem peccatorũ rogabat ba-
ptizari, ſicq́ iugulum vltro præbuit percuſſori.

Ea tempeſtate Hunorũ gens diu in acceſsis ſecluſa montibus, repentina rabie percita, exarſit in Gothos, eosq́ conturbatos ab antiquis expulit ſedibus. Qui tranſito Danubio, ad Valentem venerunt, & ſine omni pactione ſuſcepti, Thracias ad habitandum ab eo acceperunt. Deinde cum idem imperator non daret eis quod ſufficeret, non ſuſtinentes famem, apprehenderunt arma, euntesq́ per Thraciam, omnia licenter vaſtabant & incendebant. Hoc audiens Valens, egreſſus ab Antiochia, congregauit exercitum vt pugnaret cum Gothis. Primumq́ moratus apud Conſtantinopolim, miſit Traianum magiſtrum militiæ contra eos, qui victus ignominioſè reuerſus eſt. Cui cũ Valens mollitiem exprobraret, ait: Non ego victus ſum ô Imperator, ſed tu, qui cõtra Deũ pugnas, Barbaris nutũ eius cõcilias. An neſcis quos ab eccleſijs expuliſti, & qbus eas tradidiſti? Ille ſera pœnitẽtia ſtimulatus, epiſcopos, cæterosq́ ſanctos reuocari de exilijs præcepit. Inter hęc Barbari per Thraciã diſcurrebãt, iamq́ ſuburbana Conſtantinopolitana, nullo prohibẽte incendebãt. Egreſſus itaq; de Cõſtantinopoli, duxit exercitũ ad vrbem Hadrianopolim: cõmiſſaq́ pugna cum Gothis, primo impetu Gothorũ, Romani equites nudatos deſeruere pedites; quos Gothi mox circundederunt, ac ſagittarum nubibus huc & illuc fugientes obruerũt. Ipſe quoq; imperator Valens ſagitta ſauciatus, & in fugã verſus, cum ob nimium dolorem de equo laberetur, in vilisſimam caſam deportatur, vbi Gothis superuenientibus, ipſumq́ ibi neſcientibus, igne impoſito concrematur, anno vitæ quinquageſimo, regni autem xv. quorum xi. regnauit cum fratre, iiij. poſt illum. Iuſto itaque Dei iudicio ab illis igni crematus eſt, quos ipſe perfidiæ ſuccenderat igne. Antea quippe petẽtibus Gothis, vt eis mitteret prædicatores & doctores, qui eos catholicam fidẽ inſtruerent, miſit Arrianos doctores, ſicq́ omnis illa gens Arriana facta eſt. Mortuo autem Valente, Gothi iam ſecuri pergũt ad vrbem Conſtantinopolim, vbi tunc Dominica vxor Valentis ſedebat, quæ ex ærario publico præmia bene certantibus præbens, vrbem viriliter defendebat. Sub his temporibus Apollinaris Laodicenus epiſcopus, multa noſtræ religionis ſcripta compoſuit: qui poſtea deuians à fide, hæreſim ſui nominis inſtituit. Quia verò Gothorum mentio non ſolùm in hoc loco, ſed & in præcedentibus ſæpe eſt habita, & in ſequentibus ſæpius habenda, non ſuperfluum videtur, ſi de origine eorum altius ab initio repetatur, & qui, aut vnde eſſent, quàm breuisſimè verisſimeq́ poteſt, hic aliquid inſeratur: quia & Huni, qui eos de ſedibus ſuis expuliſſe referuntur, originem ex his traxiſſe dicuntur: Gepidi quoque & Amazones ex eis proceſsiſſe leguntur.

Valens concrematur.

DE GOTHIS.

De Gothis ſcripſere Procopius, Ablabius, & Iornandes.

CLaudius Ptolemæus orbis terræ deſcriptor egregius, refert in ſecundo ſui Operis libro, eſſe in oceani Arctoo ſalo inſulam quandam magnam, nomine Scanziam, in modum folij cedri lateribus panſis per longum ductam, quam & Pomponius Mela in maris ſinu Codano poſitam refert, cuius ripas influit Anus. Hæc à fronte poſita eſt Viſtulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conſpectu Scanziæ ſeptentrionali oceano triſulcus illabitur, Germaniam, Scythiamq́ determinans. Vbi etiam aliæ plures inſulæ dicuntur eſſe diſpoſitæ: ad quas ſi congelato mari ob nimium frigus lupi tranſierint, luminibus feruntur priuari. Ita non ſolùm hominibus inhoſpitales, verùm etiam beſtijs terræ ſunt crudeles. In Scanzia verò inſula multæ & diuerſæ manent nationes, quorum vij. commemorat Ptolemæus: ex quibus vna dicta Adogit, in arctoa parte eiuſdem inſulæ conſiſtit, quæ in media æſtate xl. diebus & noctibus lucem continuam fertur habere: itemq́ brumali tempore eodem dierum noctiumq́ numero, alternato mœrore cum gaudio, claram lucem neſcire. Et hoc inde venit, quia prolixioribus diebus per axis marginem ſolem vident redeuntem ad Orientem: breuioribus verò non ſic apud illos conſpicitur, vt Auſtrales conſpicere conſueuerunt. Nobis enim videtur ſol ab imo ſurgere: illis verò marginem circuire. Nec hoc alicui incredibile videatur, quia Plinius ſecularium eruditisſimus literarum, eodem modo fieri in inſula Thyle teſtatur, circa ſolſtitium æſtiuale & brumale aliquibus tantùm diebus. Quod & venerabilis

Beda

Beda comprobat, dicens, ſibi dictum fuiſſe à quibuſdam clericis, qui in eadem inſula fuerunt, à Kal. Feb. vſq; ad kal. Aug. quòd in diebus circa æſtiuale ſolſtitium, in veſpertina hora abſcondat ſe ſol, occidens quaſi poſt paruulum tumulum, ita vt in minimo illo ſpacio nihil fiat tenebrarum, ſed quicquid homo operari voluerit, tanquã in præſentia ſolis poſsit: & ſi in altitudine montiũ eiuſdem terræ fuiſſent, forſitan ſol nunquam eis latuiſſet. In medio autem ſpacio illius minimi temporis, media nox fit in medio terrarũ orbis. Sed & beatus Auguſtinus in ſentẽtia quæ in Eccleſiaſtico fit de ſole, de ambitu ſolis dicit: Auſtralis ergo pars cum habet ſolem, nobis dies eſt: cum autem ad partem Aquilonis circuiens peruehitur, nobis nox eſt: non tamen in alia parte non eſt dies, vbi præſentia ſolis eſt, niſi fortè poeticis figmentis cor inclinãdum eſt, vt credamus ſolem mari ſe immergere, atque inde lotum, ex alia parte manè ſurgere: quanquam ſi ita eſſet, abyſſus ipſa ſolis pręſentia illuſtraretur, atq; ibi dies eſſet: poſſet enim & aquas illuminare, quando ab eis nõ poſſet extingui. ſed hoc mõſtroſum eſt ſuſpicari. Alia quoque gens ibi eſt, quæ Suethans dicitur, cuius gentis homines, velut Thuringi, equis vtuntur eximijs: & hi ſunt, qui in vſus Romanos Saphirinas pelles, commercio interueniente, per alias innumeras gentes tranſmittunt, famoſi decora pellium nigredine. Hi cum inopes viuant, ditiſsimè veſtiuntur. Sunt ibi & Suetidi cogniti in hac gente, reliquis corpore eminentiores, quamuis Dani ex ipſorum ſtirpe progreſsi, Herulos proprijs ſedibus expulerint, qui inter omnes Scãziæ nationes nomen ſibi præcipuum ob nimiam proceritatem affectant.

Ex hac igitur Scanzia inſula, quam alij Scandanauiam dicunt, quaſi officina gentium, aut certè velut è vagina nationum, diuerſæ nationes egreſſæ ſunt, Dani, Daci, Heruli, Rugi, Turcilingi, Vuandali, Vuinili, qui & Longobardi, & hi qui poſtea Burgundiones dicti ſunt, & aliæ multæ barbaræ nationes. Ex eadem quoq; cũ rege ſuo nomine Berich, Gothi qui & Getæ, quondam memorantur egreſsi, cum tribus tantùm nauibus. Sed qui in vna erant naui, aliquantulum, vt fieri ſolet, tardiores, cum alios ſequi non poſſent, in quandam Viſtulæ fluminis inſulam venientes, quouſque meliores inuenirent ſedes, ibi reſederunt, nomenq; genti ex tarditate ſua dederunt. Nã lingua eorũ pigra Gepanta dicitur: ipſaq; gẽs poſtea paulatim corrupto nomine ex vitio tarditatis Gepidorum vocabulum ſortitur. Quod ipſum nec credo falſiſſimum: ſunt enim ingenio tardiores, & velocitate corporum grauiores. Alij verò qui in duabus erant, mox vt citeriorem oceani ripam attigerunt, nomen loco dederunt, qui hodieq; vt fertur, Gothiſcanzia vocatur. Inde mox promouentes, ad Vlmerugorum ſedes, qui tunc oceani ripas inſederunt, caſtrametati ſunt, eosq; commiſſo pręlio, proprijs ſedibus expulerunt, vicinosq; eorum Vuandalos tunc ſubiugantes, ſuis victorijs applicauerũt. Vbi verò magna populi numeroſitate creſcente, quintus iam penè rex poſt Berich, regnabat Filimer Gadarici magni filius, conſilium dedit, vt cum familijs ſuis Gothorum inde promoueret exercitus. Qui aptiſsimas ſedes locaq; dũ quæreret cõgrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorũ Ocimmin vocabantur. Vbi delectatus magna vbertate regionum, per pontem tranſpoſuit exercitum vltra quendã fluuium. Medietate autem exercitus trãſpoſita, pons vbi amnem traiecerat, dicitur irreparabiliter corruiſſe, nec vlterius licuit iam alicui ire aut redire. Nam is locus, vt fertur, tremulis paludibus voragine circumiecta concluditur, quem vtraq; confuſione natura reddit imperuium. Veruntamen hodie illic & voces armẽtorum audiri, & indicia hominum deprehendi, cõmeantium atteſtatio, quamuis longè audientium, ſolet perhibere. Hi ergo qui apud Filimer dicuntur in terras Ocimmin emenſo amne tranſpoſiti, optato potiti ſolo, ilico ad gentem Spalorum aduenerunt, conſertoq; prælio, victoriam adipiſcuntur. Exinde iam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant, quemadmodum & in priſcis eorũ carminibus penè hiſtorico ritu in commune celebratur, & Abiauius deſcriptor Gothorum gentis egregius veriſsima teſtatur hiſtoria. In quam ſententiam nonnulli conſenſere maiorum, eosq; Scythas appellare conſuerunt. Scythia ſiquidem Germaniæ confinis eſt, eotenus vbi Iſter fluuius oritur, vel ſtagnum Marſia

Scythia.

num dilatatur, vſq; ad Danubium, montemq; Taurum, non illum Aſiæ, ſed proprium Scythiæ per omnem Mæotidis ambitum, cuius paludis circuitus eſt paſſuum mille centum xliiij. nuſquam octo cubitis altius ſubſidentis. In qua Scythia prima ab Occidente gens eſt Gepidorum, quæ magnis opinatisq; ambitur fluminibus: introrſus Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita: dein per immenſa ſpatia Venetiarum natio populoſa conſidet, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamē Sclaueni nominantur. Prima verò manſio Gothorum in Scythiæ ſolo, fuit iuxta paludem Mæotidem: ſecunda in Myſia Thraciaq; & Dacia: tertia ſupra mare Ponticum. Et dum in prima ſede iuxta Mæotidem habitarent, Filimerem regē habuerunt. In ſecunda, id eſt, in Myſiæ Thraciæq; & Daciæ ſolo Zamolxen, quem miræ philoſophiæ & eruditionis fuiſſe teſtantur. Pleriq; autem ſcriptores annalium tradunt, eos prius habuiſſe eruditorem Zeutem, poſtea Dicineum, qui venit ad eos eo tempore, quo Sylla Romano principatu potitus eſt: poſt Dicineum habuiſſe Sapientem Comoſicum, qui propter ſuam peritiam & rex illis haberetur & pontifex: quartum verò habuiſſe Zamolxen. Nec defuerūt qui eos ſapientia erudirent: vnde & penè omnibus Barbaris Gothi ſapientiores extiterunt, Græcisq; penè ſimiles, vt refert Dio, qui hiſtorias, annalesq; eorum Græco ſtylo compoſuit: qui etiam dicit eos primùm Taraboſteos, deinde Pileatos vocitaſſe hos qui inter eos generoſi extabant, ex quibus reges & ſacerdotes ſibi ordinabant. Adeo ergo laudati fuere Getæ, vt Martem, quem Poetarum fallacia deum belli pronunciat, apud ſe dicerent fuiſſe progenitum. Vnde dicit Virgilius:

Gradiuumq; patrem Gethicis qui præſidet arvis.

Quem Martē Gothi ſemper aſperrima placauere cultura, ſcilicet morte captiuorū, opinantes bellorum præſulem aptè humano ſanguine placandum. Hac itaque ſede morantibus Gothis, qui & Scythæ dicti ſunt, Veſoces rex Aegypti, qui regnauit eo tēpore, quo Soſarinus imperauit Aſſyrijs, & Inachus Sicyonijs, bellum primus intulit Gothis, quibus tunc erat rex Tanauſis, qui eidem occurrens, eumq; grauiter debellans, vſq; in Aegyptum fugauit, deſtitutum exercitum inuadit, omnemq; belli apparatum capeſsit: ac totam Aegyptum deuaſtaſſet, ſi paludes Nili non obſtitiſſent. Inde reuerſi Gothi, omnem penè Aſiam infinitis cædibus perdomitam, vectigalem fecerunt, vbi per xv. annos ſine pactione immorati, tandem vxorum flagitatione reuocantur, denunciātium, ni redeant, ſe à finitimis ſobolem quæſituras. Hoc autem ſpacio quo viri commorati ſunt in Aſia, fœminę illorum à vicina quadam gente tentantur in prædam: ſed illæ à viris ſuis edoctæ, ſumptis armis, fortiter reſtiterunt, hoſteſq; superuenientes, cum magna verecundia abegerunt. Vnde quidam opinantur has fuiſſe, quę Amazones dicuntur: ſed hoc repugnare videtur, quòd harū viri poſt xv. annos ab eiſdē reuocati leguntur. Illarum verò mariti partim bello, partim ab ipſis occiſi ſcribuntur. Amazonum autem origo huiuſmodi fuiſſe legitur.

Primum bellū in Gothos.

DE AMAZONIBVS.

Plinius. Scolopetius.

Medio tempore habitationis Gothorum in hac ſede, duo regij iuuenes, Plinius & Scolopetius apud eos per factionem optimatum domo pulſi, ingentem iuuentutem ſecum traxere, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta fluuium Thermodoontem conſidentes, campos Themiſcyrios ſibi ſubiecere. Vbi proxima quæque dum populantur, conſpiratione finitimorum per inſidias cum ſuis comitibus penè omnibus trucidantur. Horum vxores exilio ac viduitate permotæ, arma corripiunt, & vt omnibus par ex ſimili conditione animus fieret, viros qui ſuperfuerant, interficiunt, atque accenſæ in hoſtem, ſanguine ſuo vltionem cæſorum virorum excidio finitimorum exequuntur. Tunc pace armis quæſita, veritæ ne prole rareſcente deficerent, externos concubitus vicinarū gentium ineunt factis nundinis ſemel in anno, ita vt eadem die futuri temporis reuertētes ad ipſum, vt quicquid maſculini ſexus edidiſſent, patribus redderent, quicquid fœminei, matres ad arma bellica erudirent. Neque enim virgines earum fuſum ad aliquid operandum tenebant, ſed equis, & armis, & venationibus ſe exercebant. Quidam

dam autē dicunt quòd editis maribus, nouercali odio infantis miſerandi fata rumperent, & ita apud illas deteſtabile eſſet puerperium, quod vbiq; conſtat eſſe votiuum. Quæ crudelitas illarum, maximū terrorem vicinis gentibus cumulabat vulgatæ opinionis. Nam quæ rogo ſpes eſſet capto, vbi nefas habebatur ignoſci vel filio? Puellis autem dexteras mutebant mamillas, ne ſagittarum vel iaculorum impedirentur iactus, vnde & Amazones dicuntur, hoc eſt ſine māma. Harum duæ reginæ fuere Lāpeto & Marpeſia, quas audentiores cæteris eligentes, earum ſe principatui ſubdiderunt. Quæ agmine diuiſo, in duas partes viciſsim curam belli, & domus cuſtodiam ſortiebantur. Sed Lampeto, dum proprios fines domi tueretur, Marpeſia fœminarū agmine ſumpto, nouum genus exercitus duxit in Aſiam, diuerſasq; gentes bello ſuperans, alias pace concilians, ad Caucaſum montem venit, ibiq; certum tempus demorans, loco nomen dedit Saxum Marpeſiæ. Vnde Virg ait:

Ac ſi dura ſilex ſupereſt Marpeſia cautes.

Inde egreſſæ Al'm fluuiū, qui iuxta Gargarū ciuitatē præterfluit, tranſierunt: & Armeniā, Syriam, Ciliciam, Galaciam, Piſidiā, multaq; Aſiæ loca obtinuerunt: ubiq; diutius dominantes, Epheſum & alias ciuitates, caſtraq; condiderunt, ſuoq; nomini dicauerunt. Templum quoque Dianæ ob ſagittandi ac venandi ſtudium, quibus artibus ſe tradiderant, mira pulchritudine apud Epheſum conſtruxerunt. Tali ergo caſu Scythiæ gentis fœminæ Aſiæ regnum per centum annos tenuerunt. Sicq; magna pars exercitus opulētiſsima præda onuſta in cautes Marpeſias ad ſocias proprias repedauit, reliquæ verò ad tuendum Aſiæ imperium relictæ, incurſu hoſtium cum Marpeſia regina trucidatę ſunt. Cuius filia eius locum Sinope capeſsit, quæ ſingularem virtutis gloriam perpetua virginitate cumulauit. Hac fama gentes excitas tanta formido & admiratio inuaſit, vt Hercules quoq; cum iuſſus fuiſſet à domino ſuo exhibere ſibi arma reginæ Amazonum: quaſi ad ineuitabile periculū deſtinaretur, ex vniuerſa Græcia lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, ix longas naues præparauerit, nec tamen ſic contentus examine virûm, ex improuiſo eas aggredi, & imparatas circumuenire maluerit. Duæ ſorores tunc regno præerant, Anthiope & Orithia. Hercules autem aduectus, incautas, inermesq; & pacis incuria deſides oppreſsit Amazones, & inter cæſas & captas plurimas, duæ ſorores Anthiopæ retentę ſunt, Melanippe ab Hercule, Hippolyte à Theſeo. Sed Theſeus Hippolytem matrimonio aſciuit, Hercules verò Melanippen ſorori reddidit, & arma reginæ in preciū redemptionis accepit. Poſt Orithiam Penteſilea regno eſt potita. Cuius clariſsima virtutis documēta inter viros Traiano accepimus bello, in quo ipſa occiſa dicitur ab Achille. Fuerunt autem cum ea lxx. millia Amazonum, quarum paucæ reuerſę ſunt. Poſt Penteſileam regnū tenuit Thaliſaridis, quæ habuit pacem cum Alexandro Magno. Dicuntur autem Amazones regnaſſe per annos multos, vſq; ad Iuliū Cęſarem. Hæc aūt de Amazonibus huic hiſtoriæ ſubiutulimus, vt has quoq; de ſtirpe Gothorū deſcendiſſe mōſtraremus: nunc verò ad cœptā eorundem hiſtoriam redeamus.

Dio hiſtoricus, & antiquitatum diligentiſsimus inquiſitor, qui Operi ſuo Geticū titulum dedit, regem illis poſt multa tempora fuiſſe cōmemorat nomine Telephum Herculis filium, procerum quidem corpore, ſed plus vigore terribilem, qui paternā fortitudinem proprijs virtutibus æquans, Herculis genus & formæ ſimilitudinē referebat. Huius regnum Mœſiam appellauere maiores. Is coniugio ſororis Priami copulatus, bellum habuit cum Danais, in qua pugna Teſſandrum ducem Gręciæ peremit. Et dum Aiacem infeſtus inuadit, Vlyſſemq; perſequitur ictibus, equo cadente, ipſe corruit, Achilliſq; iaculo femore ſauciato, diu mederi nequiuit, Græcos tamen quāuis ſaucius à ſuis finibus proturbauit. Telepho verò defuncto Euriphilus filius eius ſucceſsit in regnum, ex Priami regis ſorore progenitus, qui cum ob Caſſandræ amorem bello intereſſet Troiano, vt parentibus ſoceroq; ferret auxilium, mox extinctus eſt. Poſt lōgum interuallum Thomiris regina cum filio ſuo Gothis præſidebat, quæ Cyrum regem Perſarum bellum Scythis inferentem, interficiebat. Poſt hęc Antinus Gothis regnauit, cuius filiā Darius, Hyſtaſpis filius, rex Perſarum poſtulās, ſed

repudiatus cum Dcc.millibus armatorum,bellum Scythis intulit,ſed lxxx.millibus perditis,refugit.Poſt quem Xerſes filius eius paternas iniurias viturum ſe ęſtimans, cum Dcc.millibus armatorum de regno,& ccc.millibus de auxilijs,mille quoq; nauibus roſtratis,& tribus millibus onerarijs ad eos proficiſcitur,ſed nec tentare in cõflictu animoſitatem eorum præſumens,cum rubore reuertitur.

Philippus quoq; pater Alexandri Magni,cum ipſo filio ſuo ad Scythiam prædãdi tranſijt intentione,commiſſoq; prælio,cum Scythæ & numero & virtute præſtarent,fraude Philippi nimium callidi vincuntur. In qua pugna xx. millia puerorum & fœminarum Scythicæ gentis capta ſunt,magna pecorum copia abducta,auri argentiq; nihil repertum.Poſtea cum eis amicitiam fœderãs,Medopam Gudilæ regis Gothorum filiam,accepit vxorem,vt tali affinitate roboratus,Macedonum regnum firmaret.

Dehinc regnãte in Gothis Beroiſta,Diceneus venit in Gothiam,eo tẽpore quo Sylla Romanum tenuit principatum.Quẽ Diceneum ſuſcipiens Beroiſta dedit ei regiam poteſtatem,cuius conſilio Gothi Germanorum terras,quas nunc Franci tenent,populati ſunt,quibus hoc erat ſalubre,hoc commodum,hoc votiuum,vt quicquid Diceneus eorum cõſiliarius præcepiſſet,hoc modis omnibus expetiſſent.Qui cernens eorum animos ſibi in omnibus obedire,& naturale ingenium eos habere, omni penè Philoſophia eos inſtruxit,elegitq; ex eis nobiliſsimos & prudentiores viros,quos Theologiam docens,numina quædã & ſacella venerari ſuaſit,eoſq; ſacerdotes fecit,nomen illis Pileatorũ tradens,quia opertis capitibus tiaris,hoc eſt pileis litabant:reliquam verò gentem capillatam dici iuſsit.Quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes,adhuc in ſuis cantationibus reminiſcuntur.Decedente verò Diceneo,pari penè veneratione habuerunt Comoſicum, qui nec imparis erat ſolertiæ. Hic etenim rex illis,& pontifex ob ſuam peritiam,in ſumma iuſtitia populum regebat.Et hoc rebus humanis excedente,Zamolxes rex Gothorũ in regnum conſcendit,& per xl.annos in Dacia ſuis gẽtibus imperauit.Daciam autem dico antiquam, quam nunc Gepidæ poſsidere noſcuntur.Quæ patria in conſpectu Mœſiæ ſita,trãs Danubiũ corona cingitur montium,duos tantùm habens acceſſus,vnum per Bon-
Dacia. tas,alterum per Tabas.Hanc Gothiam quã Daciam appellauere maiores (quę nũc
Gothia. vt diximus,Gepidia dicitur)tunc ab Oriente Roxolani,ab Occaſu Tamazites,à Se-
Gepidia. ptentrione Sarmatæ & Baſtarnæ,à Meridie amnis Danubij fluenta terminant.

Tertiam ſedem ſuper mare Ponticum,Gothi iam humaniores & prudẽtiores habebant,diuiſiſq; per familias populis,Vuiſigothæ,id eſt Occidẽtales Gothi familię ſeruiebant Euualdorum,Oſtrogothæ verò,id eſt Orientales Gothi præclaris ſubiacebant Amalis.Quorum ſtudium fuit primum inter vicinas gentes,arcum intendere neruis,Lucano atteſtante,qui ait:

Armenioſq; arcus Geticis intendite neruis.

Aliquorũ etiam facta maiorum,cantuũ modulationibus,cytharisq; canebant Ethespamaræ,Hanalę,Fridigerni,Vuidiculæ,& aliorum,quorũ in hac gente magna opinio eſt,quales vix heroas fuiſſe miranda iactat antiquitas.Diu itaq; Gothi regnauerunt,adeò vt Cęſar,qui primus omnium Romanum ſibi vẽdicauit imperiũ,omnẽq; penè ſuę ditioni ſubegerat mundum,Gothos ſępe pertentans,ſubijcere non poſſet. Gaius Tyberius iam tertius Romanus regnauit,Gothi tamẽ in ſuo regno incolumes perſeuerant.Domitiano verò xi.iam ab Auguſto regnante,ripam Danubij iãdiu à Romanis obſeſſam,Gothi deletis militibus Romanis,eorumq; ducibus,vaſtauerũt. Cui prouinciæ tunc poſt Agrippam pręerat Oppius Sabinus,Gothis autem principabatur Dorpaneus.Inter quos bello commiſſo Gothi Romanos vicerunt,caput Oppij Sabini abſciderunt,multas ciuitates & caſtella de parte Imperatoris publicè prædati ſunt.Qua neceſsitate compulſus,Domitianus cum omni virtute Illyricum properauit,prælatoq; militibus Fuſco ductore,cum electiſsimis viris amnem Danubij,qui & Iſter dicitur,confertis nauibus inſtar pontis eum trãſmeare precepit,ſuper exercitum Dorpanei.Gothi haud ſegnes arma capeſſunt,primoq; conflictu Romanos

nos deuincunt, & extincto Fuſco duce militum, caſtra prædantur. Magnaq; potiti victoria, tam proceres ſuos, non quaſi puros homines, ſed quaſi ſemideos Anſes vocauerunt. Quorum genealogiam vt paucis percurram, primus horum heroum fuit Gapt, qui genuit Halmal, Halmal verò genuit Angis, Angis genuit eum qui dictus eſt Amala, à quo & genus Amalorum decurrit, Amala verò genuit Hiſarnam, Hiſarna autẽ genuit Oſtrogotham, Oſtrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Achiulf autem genuit Anſilã, & Ediulf, & Vuldulf, & Hermenricũ: Vuldulf verò genuit Vualeranãs, Vualeranãs genuit & Vuinithariũ, Vuinitharius quoq; genuit Theodemir & Vualemir & Vuindemir: Theodemir genuit Theodericũ, Theodericus genuit Amalaſuentã, Amalaſuenta genuit Athalaricũ & Mataſuentã de Vtherico viro ſuo, qui affinitate generis ſic ad eã cõiunctus eſt. Hermenricus, ſupradictus filius Achiulf, genuit Hunnimundum, Hunnimundus Theoriſmũdum, Theoriſmundus genuit Berimundum, Berimundus autem genuit Vuidericum, Vuidericus genuit Eutharicum, qui coniunctus Amalaſuentæ, genuit Athalaricum & Mateſuentam. Mortuus eſt autem Athalaricus in annis puerilibus, & Mateſuentæ Vuitigis eſt copulatus, de quo illa non ſuſcepit filium. Cum autem Vuitigis rebus humanis excederet, Germanus patricius fratruelis domini Iuſtiniani imperatoris, ſumens eam in cõnubium, Patriciam fecit ordinariam, genuitq; filium ex ea nomine Germanum. Defuncto autem Germano viro ſuo, ipſa vidua perſeuerare diſpoſuit. Coniunctio conſanguinitatis Hermenrici & Theoderici talis fuit. Hermenricus & Vuitulfus filij fuerunt Achiulfi, Hermenricus, Vuitulfus, Hunnimundus, Vualeranãs, Thuriſmundus, Vuinitharius, Berimundus, Vuandalaricus, Vuidericus, Dietmarus, Eutharicus, Theodericus, cuius filiã Amalaſuindã Eutharicus accipiens, genuit Athalaricum & Mateſuindam, ſtirpemq; Amalorum iam penè diuiſam coniunxit. His ita inſertis, non ab re, vt credimus, ad ordinem hiſtoriæ redeamus. *Gothorum genealogia.*

Dorponeo igitur rege Gothorum defuncto, ſucceſsit Oſtrogotha, & pars Gothorum, quæ Orientalem plagam tenebat, Oſtrogotharum nomen accepit, ſiue à rege, ſiue à regione, reliqui verò, qui in occidua erant parte, Vuiſigothæ dicti ſunt, ambæ tamen partes regi Oſtrogothæ ſubiacuerunt, mirumq; in modum illis proficientibus, ſub eorum dextera Vuandalus iacuit, Marcomannus ſub precio ſtetit, princeps Quadorum in ſeruitutem redactus eſt. Philippo itaq; Romanis imperante, qui ſolus ante Conſtantinum Chriſtianus cum Philippo. id eſt, filio fuit, cuius & ſecundo anno regni Roma milleſimum annum expleuit, Gothi, vt aſſolet, diſtracta ſibi ſtipendia ſua ferentes ægrè, de amicis facti ſunt inimici: nam quãuis remoti ſub regibus viuerent ſuis, Reipub. tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Oſtrogotha cum ſuis trãſiens Danubium, Mœſiã Thraciamq; prouincias Romanorum vaſtauit, ad quem debellandum Decius ſenator à Philippo dirigitur. Qui veniens, Romanos milites quos inuenit, à militia depoſuit, & in priuata uita degere fecit, quaſi eorum neglectu Gothi Danubium tranſierint: factaq; vt putauit in ſuos vindicta, reuertitur ad Philippum. Milites autem vidẽtes ſe poſt tot labores à militia pulſos, ad Oſtrogothæ regis auxilia confugerunt. Qui excipiens eos, eorumq; verbis accenſus, mox triginta millia ſuorum armata produxit ad bellũ, adhibitis ſibi Thaphilis & Aſtringis nõnullis, tranſitoq; Danubio, Mœſiam populati ſunt, & Marcianopolim eiuſdem patriæ vrbem metropolim, quam Traianus olim ex nomine ſororis ſuæ Marciæ condidit, obſederunt: acceptoq; precio poſt longam obſidionem ditati, ad propria redierũt, ſuaq; in patria feliciter verſabantur, quouſq; princeps eorum extitit Oſtrogotha. Poſt cuius exceſſum Ouida ſucceſsit, qui ducto exercitu, cum Romanorum partes deuaſtaret, Decius iam imperator cũ filio ſuo ei occurrit, cõſertoq; prælio, Decij filius & ipſe dictus Decius, ſagitta occiditur: pater quoq; cum filium vlciſci moliretur, interimitur. Poſt Deciũ Gallus & Voluſianus regno potiti, pacem cum Gothis pepigerunt: nec longo interuallo vtriſq; occumbentibus, Galienus arripuit principatum. Quo in omni laſci

uia reſoluto, Reſpa & Veducus, Thuro, Varoq́ duces Gothorum fretum Helleſpōticum transfretantes, multas Aſiæ vrbes deprædati ſunt, illudq́ opinatiſsimum Dianæ templum ab Amazonibus Epheſi conditum ſuccenderunt: & cum præda multa regreſsi, Troiam Iliumq́, quæ vix ab illo Agamemnoniaco bello quantulūcunq́ reparata erat, rurſum deleuerunt, ſicq́ Aſia vaſtata, Thraciam deuenerunt, & iuxta radicem Hæmi montis aquarum calidarum lauacro delectati, multis diebus commorantes, ad propria redierunt. Poſt hæc ab Herculio Maximiano in auxilio Romanorum contra Parthos rogati, fideliter decertauerunt, & Narſeum regem Perſarum, Saporis magni nepotem fugauerunt. A Conſtantino quoq́ imperatore rogati multo affuerunt auxilio, & vt famoſiſsimam Romæ æmulam in ſuo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio. Qui fœdere inito cum Imperatore, xl. millia ſuorum illi in ſolatium contra varias gentes obtulere, quorum & numerus & militia vſq́ ad pręſens in republica nominatur, id eſt Fœderati. Tunc etenim ſub Ararici & Aorici regum ſuorum florebant imperio. Poſt quorum diſceſſum ſucceſſor regni extitit Geberich, virtute & nobilitate eximius. Nam patre Helderich natus, auo Ouida, proauo Gniuida, gloriam generis ſui factis illuſtribus exæquauit. In principio quippe regni ſui mox Vuandalorum genti, qui eo tempore manebant, vbi poſtea Gepidi ſedebant, bellum indixit, regemq́ eorum Vuiſumar cum magna parte gentis ſuæ proſtrauit, deprædatisq́ Vuandalis, victor remeauit. Perpauci verò Vuandali qui remanſerant, infortunatam ſibi patriam relinquentes, Pannoniam à Conſtantino imperatore ſibi conceſſam petierunt, ibiq́ locatis ſedibus, per xl. annos imperatorum decretis, velut incolæ famularunt. Inde iam poſt longum tempus à Stilicone magiſtro militum, & exconſule ac patricio inuitati, Gallias occupauerunt, vbi finitimos deprædantes, non adeo fixas ſedes habuerunt. Geberico namq́ rege Gothorum rebus humanis excedente, poſt aliquantum temporis Ermanatacus Amalorum nobiliſsimus ſucceſsit in regnum, qui multas Arctoi gentes bellicoſas perdomuit, ſuisq́ legibus parere fecit, quem meritò nonnulli maiores Alexandro Magno comparauere. Habebat quippe ſub ditione ſua Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vaſinabrancas, Merens, Mordenſimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Nauego, Bubegentas, Coldas. Et cùm tantorū ſeruitio clarus haberetur, non quieuit niſi & Erulorū gentes, quibus pręerat Alaricus, ſibi ſubijceret. Quæ gens, (Ablauio hiſtorico referente) iuxta Mæotidem paludem habitans, in locis ſtagnantibus, quas Græci Ele vocant, Eruli nominati ſunt, gens quanto velox, tantū ſuperbiſsima. Nulla ſiquidem gens tunc erat, quæ non leuem armaturam in acie ſua ex ipſis eligeret. Sed quamuis eorum velocitas ab alijs crebrò bellātibus ꝗos tutaretur, Gothorum tamen ſtabilitati & tarditati ſubiacuerunt, fecitq́ cauſa fortium, vt ipſi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico ſeruirent. Poſt Herulorum cędem idem Ermanaricus in Venetos arma commouit, qui numeroſitate pollentes, primò reſiſtere conabātur: ſed nihil valet multitudo in bello, vbi & Deus permittit, & multitudo fortium armatā aduenerit. Venetorum verò natio, vt ſuprà diximus, populoſa eſt, qui ab vna ſtirpe exorti, tria ſibi nomina indiderūt: Veneti, Antes, Sclaui, quod nomen eis principale eſt. Qui quamuis nunc ita, facientibus peccatis noſtris, vbiq́ ſęuirent, tunc tamen omnes Ermanarico ſeruierunt. Aeſtrorum quoq́ nationem, qui longiſsimam Oceani ripam Germanici inſederant, idem prudentia & virtute ſubegit, omnibusq́ Scythiæ & Germaniæ nationibus, ac ſi proprijs laribus imperauit. Poſt hæc verò Hunorum gens omni ferocitate atrocior exarſit in Gothos, eosq́ qui prius timori erant cæteris gentibus, ab antiquis conterritos pepulit ſedibus. Hos, vt refert Antiquitas, ita extitiſſe comperimus.

Iornandes hic citat Oroſium.

DE ORIGINE HVNORVM.

Filimer rex Gothorum, & Gandarici magni filius, qui poſt egreſſum eorum de Scanzia inſula, iam quinto loco tenuit regnum Getarum, quiq́ terras Scythicas, vt ſuperius dictum eſt, cum gente ſuą intrauit, quaſdam mulieres magas, quas

quas illi Gothico nomine Aliorumnas vocant, in exercitu reperit, easq́ſuſpectas
habens,de medio ſui iam prægnantes,vt quidam dicunt,proturbauit,longeq́ ab e-
xercitu fugatas,in ſolitudine manere coegit. Quidam verò dicunt, quòd ſylueſtres
homines,quos Faunos vicarios vocant,dum eas per deſertum errare viderent, ea-
rum complexibus ſe in coitu miſcuerint,& genus hoc ferociſsimũ ediderint. Quod
fuit primum inter paludes Mæotidas minutum,tetrum,atq; exile,quaſi hominũ ge
nus,nec alia voce notum,niſi quòd humanam ſermonis imaginem aſsignabat. Tali
igitur ſtirpe Huni creati,Gothorum finibus aduenerunt. Natio autem illorũ, vt di-
ctum eſt,referente Priſco hiſtorico,Mæotidem paludem in vlteriori ripa inſidens,
venationi tantùm ſtuduit,nullũ alium experta laborem, niſi quòd poſtquã creuiſ-
ſet in populos,fraudib. & rapinis vicinarum gentiũ conturbauit quietem. Huius
ergo gentis venatores,vt aſſolent,dum in vlteriori Mæotidis ripa venationes inqui
rerent,animaduertũt quomodo cerua ex improuiſo ſe illis obtulit,quæ ingreſſa pa-
ludem,nuncq́ progrediens,nuncq́ ſubſiſtens, indiciũ viæ tribuit. Quã ſecuti vena
tores,paludem Mæotidem quã imperuiã putabant,pedib. tranſierunt,moxq́ Scy- Palus Mæotidis
thicam terram inſcij intrauerunt. Hi verò qui præter Męotidem aliũ mundũ eſſe i-
gnorabant,admiratione terræ Scythicæ ducti,vt erant ſolertes,iter illud antea nulli
ætati notum diuinitùs ſibi oſtenſum rati,ad ſuos redeunt,rei actũ edocent, Scythiã
laudant,omnes ſimul per viam quam cerua docuit,ad Scythiam properant,& quan
toſcunq; Scytharũ obuios habuerunt,occiderũt,reliquos perditos ſubegerunt. Nã
mox vt ingentẽ illam paludem tranſierunt,illico Alipzuros,& Alcidzuros,ac Itama
ros,Tinicaiſos & Boiſcos,qui ripæ Scythiæ inſidebant,quaſi quidam turbo gentiũ
rapiebant. Alanos quoq; pugna ſibi pares,ſed immanitate victos,formaq́ diſsimi-
les,frequenti certamine fatigantes ſubiugabãt. Nam & quos bello forſitan minimè
ſuperabant,vultus ſui terrore nimium pauorem ingerentes fugabant,eo quòd erat
eis ſpecies pauendę nigredinis,& ſi dici fas eſt,quædam informis offa,nõ facies,ha-
bensq́ magis quaſi quædam puncta,quàm lumina,quorũ animi fiduciam turbidus
prodit aſpectus. Qui etiã in filios ſuos primo die natos deſæuiũt. Nam ferro ſecant
genas eorũ mox vt nati ſunt,vt antequã lactis nutrimenta percipiant,vulneris cogã
tur ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcũt,& ſine venuſtate ephebi ſunt,quia
facies ferro ſulcata,tempeſtiuam pilorũ gratiam cicatrice abſumit. Forma quidem
exigui,ſed argutis motib. ſunt expediti,& ad equitandũ promptiſsimi,ſcapulis latis
& ad arcus ſagittasq́ paratis,firmis ceruicibus,& ſuperbia ſemper erecti. Hi verò
ſub figura hominum,viuunt beluina ſæuitia. Quod genus expeditiſsimum multarũ
nationum graſſatorem,Gethæ vt viderunt,expaueſcunt:ſuoq́ cum rege deliberãt,
quid agant. Ermanaricus verò rex Gothorum,licet vt ſuperius retulimus, multarũ
gentium extitiſſet triumphator,de Hunorũm tamen aduentu ſollicitus,dum cogi-
taret,Roſolanorum gens infida,quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali
eum occaſione nanciſcitur decipere. Quandam fœminam ex memorata gente Su-
niellus nomine,pro mariti ſui fraudulento diſceſſu,rex furore cõmotus,equis fero-
cib. pręcepit alligari,& incitatis curſibus per diuerſa diuelli. Cuius fratres Sarus &
Ammius germanæ obitũ vindicantes,Ermanarici latus ferro petierũt:quo vulnere
ſaucius,ægram vitam imbecillitate contraxit. Quam aduerſam eius valitudinem ca
ptans Balamir,rex Hunorũ,in Oſtrogothorũ partem mouit exercitũ,à quorũ ſocie
tate iam Vuiſigothæ quadam inter ſe contentione diſiuncti erant. Inter hæc Erma-
naricus tam vulneris dolorem,quàm Hunorũ incurſionem non ferens,iam grandę
uus & plenus dierũ,cx. anno vitę ſuæ defũctus eſt. Cuius mortis occaſio dedit Hu-
nis pręualere in Gothos illos,quos dixeramus in Oriẽtali plaga ſedere,& Oſtrogo
thas nũcupari. Qui Hunis reſiſtere non valentes,cũ regis ſui Ermanarici morte Ve-
ſegothæ ab eis eſſent diuiſi,in antiquã patriã Scythæ remeabant, Hunorũ ſubiacen
tes ditioni. Vuinithario tamẽ Amalo Hermẽrici patruelis filio principatus inſignia
retinẽte. Qui Vuitulfi,aui ſui,qui erat frater Hermenrici,virtutẽ imitatus, quamuis
Hermenrici felicitate inferior,ægrè tamen ferens Hunorũ ſubiacere imperio, pau-

lulũ ſe ſubtrahit ab illis, ſuamꝗ dum nititur oſtendere virtutẽ, in Anctorũ fines mouit procinctum, eosꝗ aggrediens, prima cõgreſsione vincitur, ſed deinde fortiter agens, regem eorũ Booz nomine cũ filijs ſuis, & Dcc. primatib. in exemplũ terroris affixit, vt de ditiitjs metũ cadauera pendentiũ geminarẽt. Sed dum tali libertate vix anni ſpatium imperaſſet, non paſſus eſt Valamber rex Hunorũ, ſed ſuper Vuinitharium duxit exercitũ, diuꝗ cum certarent, primo & ſecũdo certamine Vuinitharius vincit, nec valet aliquis cõmemorare quantã ſtragem Hunorũ fecerit. Tertio verò prelio Vuinitharius interẽptus eſt, ſicꝗ rex Hunorũ omnem populũ Gothorum in pace ſubactũ poſſedit, ita tamẽ, vt gens Gothorũ ſemper ꝓprios regulos, quamuis Hunorũ conſilio, haberet. Defuncto autẽ Vuinithario, Hunnimundus Hermẽrici quõdam potentiſsimi regis filius, ſucceſsit in regnũ, eoꝗ defuncto, regnauit filius eius Turiſmundus flore iuuentutis ornatus, qui ij. regni ſui anno, contra Gepidos exercitũ mouit, magnaꝗ de illis potitus victoria, caſu dicitur interemptus. Quem ſic luxerũt Oſtrogothæ, vt per xl. annos in locũ eius alius nõ ſuccederet, quatenus illius memoria diu apud eos maneret. Cuius filius Herimundus ſpernens regnũ Oſtrogotharũ, propter Hunorũ dominium, cũ filio ſuo Beterico, ad Heſperias gẽtes ſe contulit, & ſub Theoderico Vuiſigotharũ rege, de quib. mox dicetur, tacita generis ſui propinquitate, cũ magna gloria militauit. Vnde poſt longũ tempus Balamir filius Vuãdalarici, qui erat filius Vuinitharij, regnũ accepit, cũ fratre ſuo Dietmaro, necnon & Vuitimaro, eratꝗ in his trib. grata contẽplatio. Quando mirabilis Dietmarus pro fratre Vualamiro militabat imperio, Vualamir verò pro altero iubebat ordinando, Vuitimar vtriſꝗ adhęrebat, & quaſi vtriſꝗ ſeruiebat, ſic illis mutua affectione ſe tuentib. vt nulli regnũ deeſſet, quod vtriꝗ in pace tenebant, ita tamen, vt Hunorum regis, qui iam erat Attila, deſeruirent imperio. Poſtquã enim mortuus eſt, Valamber rex Hunorũ regnabat Mundzuccus pater Attilæ, poſt quem germani eius Hoctar & Roas, poſt quos Attila cum Bleta germano ſuo, qui magnæ parti Hunorum præerat. Sed Attila interfecto fratre Bleta, vniuerſum populum ſibi ſub-

Attila inquietudo orbis.

iugabat, vir in concuſsionem gentium, & terrarũ omnium metũ natus in mundo, qui (neſcio qua ſorte) cuncta terrebat, formidabili de ſe opinione vulgata. Erat autẽ ſuperbus inceſſu, huc & illuc circunferens oculos, vt elati potentia, ipſo quoꝗ motu corporis appareret: bellorum quidem amator, ſed ipſe manu temperans, conſilio validiſsimus, exorabilis ſupplicantib. ſemel in fide receptis propitius, forma breui, lato pectore, capite grandi, minutis oculis, barba raris canis aſperſa, tetro colore originis ſuæ referens ſigna. Qui quamuis huius eſſet naturę, vt ſuper magna confide-

Gladius Martis

ret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis, apud Scytharum reges inuentus, & ſemper habitus, quẽ hiſtoricus Priſcus tali refert occaſione detectum. Cum paſtor quidam gregis vnam buculã claudicantem conſpiceret, nec cauſam doloris inueniret, niſi quòd eã videret vulneratã, ſollicitus veſtigia cruoris inſequens, tandẽ ad gladium veniebat, quem latentem in herbis vacca depaſcẽs, incauta calcauerat, effoſſumꝗ protinus ad Attilam detulerat. Quo ille munere multum gratulatur, & vt magnanimus totius mundi principem ſe cõſtitutum, ac per Martis gladium, poteſtatem bellorum ſibi conceſſam fuiſſe arbitratur. Hinc multis nationibus bella inferens ſuæ ditioni ſubijciebat. Gepidarum quoꝗ regem famoſiſsimum, Hardericũ ſibi ſubdebat. Oſtrogothas, vt dictum eſt, ab initio Huni poſsidebant, nec contra conſanguineos Vuiſigothas licuit recuſare certamen: nec aliter ab Hunorum dominio diuelli potuit gens illa Scythica, niſi mors Attilæ proueniret, quæ cunctis in cõmune nationibus & Romanis fuit optata. Quę qualiter prouenerit, in ſequentibus dicemus, nunc ad Vuiſigotharum hiſtoriam redeamus.

VVISIGOTHARVM HISTORIA EX IORDANE.

Vuiſigothæ itaꝗ, cum per mortem Hermenrici ab Oſtrogothis diſcederent, & eoſdem ab Hunis opprimi & expelli cernerent, nimium territi, quid de ſe propter gentem Hunorum deliberarent, ambigebant: diuꝗ cogitantes, tandem communi placito legatos ad Valentem fratrem Valentiniani ſenioris, tunc

Conſtan-

Conſtantinopoli regnantem, vt ſuperius ſcriptum eſt, miſerunt, vt partem Thraciæ ſiue Mœſiæ illis traderet ad colendum, eius ſe legibus, eiusꝗ imperijs ſe victuros promittentes. Et vt fides vberior illis haberetur, promittunt ſe Chriſtianos fieri, ſi linguæ ſuæ ſcios eis mitteret doctores fidei. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ipſe vltrò petere voluiſſet, ſuſceptosꝗ in partibus Mœſię, Getas quaſi murum regni ſui contra cæteras ſtatuit gentes. Et quia tunc Valens imperatòr Arriana perfidia ſaucius, omnes noſtrarum partium ſacerdotes odio habebat, ſuæ partis fautores illuc direxit prædicatores. Qui venientes rudibus & ignaris illico perfidiæ ſuæ virus infundunt. Sic itaꝗ Vuiſigothæ per Valentem imperatorem Arriani potius quàm Chriſtiani effecti, de cætero tam Oſtrogothis, quàm Gepidis parentibus ſuis affectionis gratia euangelizantes per Vlpiam epiſcopum ſuum Arrianum, qui literas Gothicas primus inuenit, & ſcripturas in eorum linguas diuinas conuertit, omnem huius linguæ nationem vbiꝗ ad culturam ſectę huius inuitabãt. *Scripturę Gothicę linguę.* Ipſi autem, vt dictum eſt, Danubium tranſmeantes, Daciam & Ripenſem Mœſiam Thraciamꝗ permiſſu principis obſederunt. Quibus euenit, vt aſſolet genti necdũ bene loco fundatæ, vt penuria famis ſtringerentur: cœperuntꝗ duces eorum, qui regum vice illis præerant, Fridigernus, & Alatheus, & Saphrach, exercitus inopiæ condolere, negociationemꝗ à Lupicino & Maximo Romanorum ducibus expetere. Qui auaritia compellẽte, cœperunt non ſolùm ouium boumꝗ carnes, verumetiam canum & immundorum animalium morticina eis contradere, adeò vt quodlibet mancipium in vno pane, aut x. librarum carne mercarentur. Mancipijs & omni ſupellectile deficiente, filios eorum Auarus mercator expoſcit. Sed parentes ſalutem pignorum ſuorum prouidentes deliberant, facilius ingenuitatem perire quàm vitam, dum miſericorditer alendus quis venditus potius quàm moriturus ſeruatur, filios tradunt. Contigit autem illo tempore, vt Lupicinus ductor Romanorum Fridigernum Gothorum regulum ad conuiuium inuitaret, dolumꝗ vt pòſt exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus dolum neſciens, cum paucis ad conuiuium venit: & dum in prætorio epulatur, clamorem miſerorum morientium audiuit. Nam in alia parte ſocios eius recluſos, milites ducis Lupicini iuſſu eius trucidare conati ſunt. Quod ſentiens Fridigernus, euaginato gladio non ſine magna temeritate velociter ex conuiuio egreditur, ſociosꝗ à morte ereptos, ad necem Romanorum inſtigat. Qui nacta occaſione votiua, elegerunt potius in bello mori, quàm fame deficere: & illico in mortem ducum Lupicini & Maximi armantur. Illa dies Romanorum ſecuritatem, & Gothorum ademerat famem: cœperuntꝗ Gothi iam nõ vt peregrini, ſed vt ciues & domini poſſeſſoribus imperare, totasꝗ partes ſeptentrionales vſꝗ ad Danubium ſub ſuo iure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens, bellum aduerſus eos mouit, in quo ipſe vulneratus, in quandã caſam confugit: ignorãtibusꝗ Gothis, quòd imperator in tam vili caſa lateret, appoſito igni, crematus eſt, iuſto ſcilicet Dei iudicio, vt ab ipſis igni combureretur, quos ipſe veram fidem petentes, in perfidiam declinauit, ignemꝗ charitatis ad gehennæ ignem detorſit. Poſt tanti gloriam trophæi, Vuiſigothæ Thraciam Daciamꝗ Ripenſem potiti, tanquam ſolum genitale cœperunt incolere, donec Theodoſius Hiſpani Theodoſij filius, à Gratiano imperatore electus, & in Orientali principatu loco Valentis patrui ſui ſubrogatus eſt. Qui acer ingenio, & virtute atꝗ conſilio clarus, dum diſciplinam militarem exerceret, ignauia & deſidia priorum principũ excluſa, Gothus vt ſenſit pertimuit, militesꝗ Romani ſub meliori principe fiduciam accipientes, Gothos impetere tentant, eosꝗ à finib. Thraciæ expellunt. Poſt hæc Theodoſio penè vſꝗ ad deſperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, diuiſoꝗ exercitu, Fridigernus ad prędandam Theſſaliam & Achaiam digreſſus eſt: Alatheus verò & Saphrach Pannoniam petierunt. Quod cum Gratianus audiſſet, qui tunc à Roma in Gallias receſsit, mox collecto exercitu ad eos venit: nec tamen armis fretus, ſed gratia & munerib. eos victurus: nam fœdus cum eis inijt, & victualia illis conceſsit. Theodoſius verò conualeſcens, cum reperiſſet Romanos & Gothos fœdus pepigiſſe, grato animo

accepit, & ipſe cum Athalarico, qui Fridigerno ſucceſsit in regno, fœdus percuſsit, cumꝗ Conſtantinopolim inuitauit. Qui omnino libenter acquieſcens, dū regiam vrbem ingrederetur, & à Theodoſio cū omni iocūditate & affectione ſuſciperetur, videns ædificiorū magnificentiam, & exornati quaſi ad diem feſtū populi frequentiam, vrbis ſitum, nauiumꝗ cōmeatum, ac deinceps imperatoris regiam ingrediēs, & obſequia, diuerſaꝗ officia conſpiciens, valde admiratus: En, inquit, cerno, quod ſæpe incredulus audiebam: ſine dubio deus terrenus eſt Imperator: & ſi quis aduerſus eum manum mouerit, ipſe ſanguinis ſui reus erit. In tali ergo admiratione maiori honore à principe ſuffultus, paucis menſibus interiectis, rebus exceſsit humanis. Quem princeps affectionis gratia penè plus mortuum quàm viuū honorans, ipſe in exequijs feretrum eius præceſsit, dignæꝗ illum ſepulturæ tradidit. Quod vidēs cunctus eius exercitus, in ſeruitio Theodoſij pro tāta eius benignitate perdurauit: Romanoꝗ ſe ſubdens imperio, velut vnum corpus cum militibus Romanis efficitur, militiaꝗ illa dudum ſub Cōſtantino fœderatorum reuocata, & ipſi Fœderati dicti ſunt. E quibus Imperator contra Eugenium tyrānum, qui occiſo Gratiano, Gallias occupauit, plus quàm xx. mill. armatorum fideles ſibi & amicos intelligens adduxit, victoriaꝗ potitus, vltionem exegit.

Poſtquam verò Theodoſius rebus exceſsit humanis, cœperunt filij eius vtramꝗ Rempublicam luxurioſè viuendo ad nihilum deducere, auxiliarijsꝗ ſuis Gothis cōſueta dona ſubtrahere: mox Gothis faſtidium eorum creuit, verentesꝗ ne longa pace eorum ſe ſolueret fortitudo, ordinauerūt ſuper ſe regem Alaricum, cui erat poſt Amalos ſecunda nobilitas, Balthorumꝗ ex genere origo mirifica: quorum primus dudum ab audacia virtutis Baltha, id eſt, audax, inter ſuos nomen acceperat. Mox igitur vt antefatus Alaricus creatus eſt rex, cum ſuis deliberans, ſuaſit eis, ſuo potius labore regnum quærere, quàm alieno exercitui per odia ſubiacere: ſicꝗ per Pannoniam intrauit Italiam, nulloꝗ penitùs obſiſtente, applicuit ad pontem Condiniani, qui tertio miliario erat ab vrbe regia Rauenna, cuius dudum poſſeſſores (vt tradunt maiores) Aeneti, id eſt laudabiles, dicebantur. In cuius vicinitatem cum Viſigotharum applicuiſſet exercitus, Alaricus legationem miſit ad Honorium filium Theodoſij, qui tunc ibi erat, vt daret ei locum, in quo cum exercitu ſuo habitare poſſet. Qui conceſsit ei Galliam & Hiſpaniam, quas Geiſericus rex Vuandalorum iam penè vaſtauit. Quò cum tenderent Gothi, in quodam loco aliquandiu morati ſunt. Tunc Stilico comes & patricius, ſocer Honorij imperatoris, ſubitò irruit ſuper eos in ipſa ſacratiſsima die Paſchæ, nihil mali ſuſpicantes, & multos ex ipſis occidit. Primùm quippe perturbati ſunt Gothi, ſed mox recollectis viribus arma corripiunt, multosꝗ de exercitu Stiliconis occidentes, cæteros in fugam conuertunt, & in magnam iram excitati, iam in Gallias pergere nolunt: ſed furibundo animo cœptum iter deſerentes, in Liguriam quam iam tranſierant, reuertuntur, eamꝗ ſpoliantes, Aemiliam pariter & Flamminiam deuaſtant, & per Tuſciam vſꝗ ad Romam diſcurrentes, quicquid ex vtroꝗ latere fuit, in prædam diripiunt, Romamꝗ venientes, apprehenderūt eam, & deuaſtabant, & incendebant. Iuſsit tamē Alaricus, vt ſi quis in loca ſancta confugeret, nihil mali pateretur: & quāuis ciuitas prædaretur, nemo tamen occideretur. Capta eſt autem Roma ab Alarico rege Gothorum, poſt annos mille clxiiij. ex quo facta eſt. Exeuntes autē Gothi ab Vrbe, per Campaniam & Lucaniam Brutiamꝗ perrexerūt: & cum vellent tranſire in Siciliā, multi ex eis in mari perierunt, Alaricus verò dum deliberaret quid ageret, ſubitanea morte apud Coſentiam defunctus eſt. Quem ſui nimia dilectione lugentes, Vaſentem fluuium de alueo ſuo deriuauerunt, regemꝗ ſuum Alaricum in medio fluminis cum diuitijs multis ſepelientes, ipſum flumen in alueum ſuum reduxerunt: & ne locum ipſum aliquis poſtea ſciret, captiuos qui illum auerterant, omnes occiderunt, Athaulfum verò Alarici conſanguineum, ſuper ſe regem conſtituerunt. Qui rediēs Romam, quicquid remanſit, more locuſtarum eraſit: nulloꝗ reſiſtente, tulit ſororē Honorij Placidiam, filiam Theodoſij imperatoris, eamꝗ ſibi in cōiugio copulauit.

Quæ

Quæ cũ blandimentis animũ viri flecteret, vt pacẽ cum Romanis haberet, Gallias tetendit, viciniſq; gentib. perterritis, & Vuandalis inde in Hiſpaniã fugatis, iij. anno poſtquã Gallias & Hiſpanias perdomuit, fraude ſuorũ interfectus eſt. Poſt quẽ Geberich regnũ accepit: ſed & ipſe à ſuis occiſus, vitã cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex conſtitutus eſt Valia nimiũ prudens: contra quẽ Honorius imperator Conſtantiũ virum induſtria militari pollentem direxit, promittens ei, ſi ſororem ſuã Placidiam, ſiue pace, ſiue quocũq; modo reduceret, quòd eam ſibi coniugem daret. Quo placito, Cõſtantius ouans cũ armatorum copia Hiſpanias petijt, cui Valia non minori procinctu occurrit: ſed ab vtraq; parte legatione directa, ita conuenit, vt ſororem principi redderet, ſuumq; adiutorium Romanæ Reipublicæ non denegaret. Duodecimo regni Valiæ anno, quando & Huni poſt quinquaginta annos à Romanis & Gothis ab inuaſa Pannonia expulſi ſunt, videns idem Valia Vuandalos in ſuis finib. eſſe, cum temeritate contra eos mouit exercitũ, expulſoſq; in Africam, voluit eos etiam ibi perſequi, niſi caſus qui dudum Alarico illuc tendenti contigerat, eum reuocaſſet. Defuncto Valia, Theodericus regnũ accepit, ad quẽ, vt ſuprà dictum eſt, Herimundus filius Thuriſmundi, nepotis Hermenrici, ſpreto regno Oſtrogotharum propter Hunorum dominium ſe contulit.

Inter hæc regnantib. Martiano in Oriente, & Valentiniano in Occidente, Attila rex Hunorum omnium, & ſolus regnator penè cunctarum Scythicarum gentium, confiſus in multitudine fortiſsimarum gentium, quas ſibi ſubiugauerat, Macedoniã & Mœſiam, Achaiam & vtrãq; Daciam, Thraciam, & omne penè Illyricum deuaſtauerat, poſuitq; in animo ſuo, venire ad diſsipandum Occidentale imperiũ, hoc eſt, Romanum. Erat namq; ſub eius poteſtate nominatiſsimus Gepidarum rex Hardericus, eminentior ipſo cui ſeruiebat, & Oſtrogotharum rex Vualamir, cum fratribus ſuis Dietmaro & Vuitimaro, necnon fortiſsimæ gentes Marcomanni, Sueui, Quadi, Heruli, Turcilingi, Thuringi, Rugi, & aliæ Barbaræ gẽtes, quæ habitabant in partib. Aquilonis. Hi omnes erant in adiutorio eius, eratq; numerus exercitus eius D. millia. Horum omnium Attila ſuperbus imperio, primas mundi gentes, Romanos ſcilicet & Vuiſigothas, ſubdere ſibi optabat: & quamuis ſperaret ſe facere poſſe quod vellet, per virtutem tantarum gentium, tamen & per aſtutiam vincere quærebat. Timens enim, ne Gothi, qui intra Gallias habitabant, iungerentur Romanis in adiutorium, cum eſſet nimis aſtutus & ſubtilis, miſit nuncios ad Valentinianũ, nullatenus ſe aduerſum Romanos hoſtiliter venire, nec publicæ rei amicitias in aliquo ſe velle violare, ſed contra Theodericum Vuiſigotharum regem ſibi certaminis cauſas exiſtere. Similiter miſit ad Theodericum, non ſibi pugnam eſſe aduerſum Gothos, ſed contra Romanos, ſeq; ſatis ſtudere pacem cum Gothis habere. Hoc autẽ per aſtutiam fecit in dolo, vt ſi Romanos Gothoſq; ab inuicẽ diuideret, hos & illos poſtea facilè vinceret. Aetius autẽ patricius, qui tũc militiæ præerat, intelligens aſtutiã & dolos Attilæ, miſit ex perſona Valentiniani imper. legatos ad Theodericum regem Gothorum, qui illo in tempore apud Toloſam regnabat, vt pacem firmaret cum illo. Conſenſit in hoc Theodericus, pacẽq; cum Aetio firmauit, ſeq; cum eo cõtra Attilam pugnare promiſit. Fuerunt autẽ in auxilio Aetij patritij Burgundiones, Franci, Alani, Saxones, Riparioli, Briones, Sarmatæ, Armoriciani, Litiani. Producit quoq; à rege Theoderico Vuiſigotharũ multitudo innumerabilis. Quatuor namq; filijs ſuis domi dimiſsis, Friderieo ſcilicet, Eurico, Retemire, & Imnerico, duos tantùm maiores ſecũ aſſumit, Thuriſmundũ & Theodericũ. Conueniunt itaq; in campos Catalaunicos, qui & Mauritij nominantur, centum leugas, vt Galli menſurare ſolent, in longum tenentes, & lxx. in latum, quæ fiunt in longitudine miliaria cl. & in latitudine cv. miliaria. Vna enim leuga Gallica, mille & quingentorum paſſuum quantitate menſuratur. Cumq; ad locum veniſſent, vbi iam pugnare debuerant, interrogauit Attila diuinatores ſuos, quid ſibi de ipſa pugna portenderent. Qui more ſolito, nunc fibras pecorum, nunc quaſdã venas in abraſis oſsibus intuentes, Hunis infauſta pronunciant, ſcilicet, Attilam non habiturum victoriam. Hoc tamen quan-

Attila rex Hunorum.

tulum cũq; prędixere ſolatij, quòd ſummus de parte hoſtili ductor, in certamine oc-
cumberet. Attila verò, cũ hoc de interitu Aetij, cuius mortẽ ſitiebat, denunciare pu-
taret, nõ dubitauit vel cum ſuorũ perditione bellum cõmittere, dummodo Aetium
ſuis motibus fortiter obſiſtentem poſſet extinguere. Cõmittit itaq; pugnam circa
nonã diei horam, iam in veſperũ die vergente, vt ſi ſuperaretur ab hoſtibus, imminẽ
tis noctis ſe tenebris occuleret. Conueniunt itaq; hinc & inde nationes fortiſsimæ,
conſeruntur acies, fit bellum acre nimis & pertinax, quale vix vlla narratur hiſtoria:
nec antè præliandi ardore quieuerunt, quàm nox ſuperueniens, pugnãdi facultatẽ
eis adimeret. Eo ſiquidem pręlio clxx millia hominũ cæſa referuntur, tantumq; ſan-
guinis effuſum eſſe, vt paruulus riuulus qui ibi labebatur, ſanguine occiſorũ ſubitò
auctus, cadauera peremptorum ſecũ traheret. Attilam ſanè de morte Aetij ſua fefel
lit ſuſpicio: nã Theodericus rex Vuiſigothorũ occubuit, Aetius ſanus euaſit. In quo
prælio quamuis neuter ceſsiſſet exercitus, conſtat tamen Attilam fuiſſe ſuperatum.
Tunc Vuiſigothæ diuidentes ſe ab Alanis, inuadunt Hunorũ cateruam: & penè At
tilã trucidaſſent, niſi prouidus antè fugiſſet, & ſe ſuosq; ilico intra ſepta caſtrorũ quę
plauſtris vallauerant, recluſiſſet. Sic ergo quamuis fragili munimine, eo tamen quę-
ſierunt ſubſidium vitæ, quibus paulo antè nullus poterat muralis agger obſiſtere.
Altera verò die, intra plauſtrorum munimenta ſe continens, Attila cũ egredi non
auderet, nec tamen tubis & clamore perſtrepere, quaſi incurſionem minitans, non
ceſſaret, vt victores ſuos incluſos turbaret: Thuriſmũdus Theoderici regis filius de
paterna dolens occiſione, ſtatuit Attilam coartare obſidione, eumq; cum ſuis ad in-
ternicionem delere. Tunc Attila de vita deſperans, ex equitatorijs ſellis ingentẽ py-
ram extruxit: vt ſi fortè Gothi imminerent, ſuppoſito igne ipſe aſcenderet, ſeq; cre-
maret, ne aut quiſquã de eius vulnere gauderet, aut rex tantarum gentium in pote-
ſtatem hoſtium deueniret. Aetius verò metuẽs, Attila perempto, Romanos poſtea
impunè à Gothis deprimi, nec deinceps aduerſum Gothos, ſi neceſsitas incumbe-
ret, auxilium inueniri, Thuriſmundum quaſi rebus eius conſulens perſuaſit, vt do-
mũ quantocyus reuerteretur, regnoq; paterno potiretur: ne ſi ab eius germanis in
uaderetur, ipſe omnino priuaretur, eſſetq; ſibi acerbius poſtea cum ſuis decertare,
q; cum alienis dimicare. Hoc ille conſiliũ quaſi pro ſua ſalute prolatum, libenter am
plectens, domũ redijt, regnumq; paternum accepit. Cęterùm Aetius talia machina
tus eſt, vt Attilam ab eius impreſsione ſubduceret, ea intẽtione qua prædictum eſt:
heu neſcius quantum hac prouiſione detrimentum patriæ, dum auertere cupit, in-
geſsit. Nam Attila cernens hoſtes ſe relicto, ad propria remeaſſe, erectis animis, Pã-
noniam repedauit, multo potiorem coaceruans exercitum, Italiam denuò furibun-
dus intrauit, ac primùm Aquileiã in ipſo Italiæ poſitã principio, expugnare aggreſ-
ſus eſt. Quam continuo triennio obſidens, cum aduerſus eam, ciuib. ſtrenuè repu-
gnantibus, nihil præualeret, iamq; murmur ſui exercitus penuriã famis tolerare non
valentis, & diſcedere cupientis audiret, die quadam circuiens ciuitatem, vt ex qua
parte poſſet eam facilius expugnare, inquireret: cernit repentè aues in ædificiorum
faſtigijs nidificare ſolentes, quæ ciconiæ vocarentur, vno impetu ex vrbe migrare,
fœtusq; ſuos ſublatos roſtris forinſecus deportare, & vt erat ſagaciſsimus, ait ad
ſuos: Aſpicite aues futurorũ pręſcias, perituram ciuitatẽ relinquere, caſuraſq; arces
periculo imminente deſerere. Statimq; adhibitis machinis, hortatur ſuos, acriter vr
bem impugnat, ac ſine mora capit: diripiuntur opes, captiuantur vel trucidantur ci
ues: reſiduum direptioni, ſuppoſito igne flamma conſumit. Plura dehinc eiuſdem
regionis caſtella, immanis hoſtis extinctis vel captiuatis ciuibus, ſuccẽdit ac diruit,
Concordiam & Altinum, vicinas Aquileiæ ciuitates: exinde per diuerſas Venetia-
rum vrbes Huni bacchantur, hoc eſt, Veronam, Vincentiam, Brixiam, Bergomum,
ſeu reliquas, Mediolanum quoq;, Ticinumq; pari ſorte diripiunt, ab igne tamen ab-
ſtinentes & ferro. Deinde Aemiliæ ciuitatibus ſimiliter expolians, nouiſsimè eo lo-
co quo Mincius fluuius Padum influit, caſtrametati ſunt. Vbi Attila cõſiſtens, dum
animo fluctuaret, vtrùm Romam adiret, an deſiſteret, non Vrbi cui infenſus erat,
conſu-

conſulẽs,ſed Alarici exemplum,qui captæ Vrbi non diu ſuperuixit,pauens,repen-
tè ſanctiſsimus vir Leo papa per ſe ad eum acceſsit. Qui cum ad regem Barbarũ in
trogreſſus eſſet,cuncta vt optauerat obtinens,non ſolùm Romæ,ſed & totius Italię
ſalutem reportauit. Territus nãq; fuerat Attila nutu Dei,nec aliud Chriſti ſacerdoti
loqui valuit,niſi quod ipſe optauit. Ferunt itaq; poſt diſceſſum pontificis,interroga
tum fuiſſe Attilam à ſuis,cur vltra ſolitum morem tantam reuerentiam Romano põ
tifici exhibuerit:illumq; reſpondiſſe,non ſe illius perſonam qui aduenerat,reueritũ
fuiſſe,ſed alium virum iuxta eum in ſacerdotali habitu aſtantem vidiſſe, qui forma
auguſtorum,canitieq; venerabilior,euaginato gladio mortẽ ſibi minitauerit,ſi non
omnia quę ille expetebat,impleuerit. Igitur Attila tali modo à ſua ſæuitia repreſſus,
relicta Italia,Pannonias repetiuit. Ad quem Honoria Valentiniani principis germa
na,dum à fratre,ob decus pudicitiæ diſtrictè ſeruaretur,ſuum direxit eunuchum,
quatenus eam ſibi à fratre depoſceret in matrimonium. Qui accepto nuncio, cum
iam Italiæ fines exceſsiſſet,nec ſtatim fatigato exercitu regredi potuiſſet, mandat
Valentiniano imperatori,peiora proximè ſe illaturũ Italiæ,ſi mox ſibi germanam
ſuam cum regalium opum portione non tranſmiſiſſet. Reuerſus autem ad proprias
ſedes,ſuper plures quas habebat vxores,puellam quandam valde ſpecioſam,Ildico
nomine,ſibi coniunxit. Ob cuius nuptias profuſa exercens conuiuia, dum tantum
vini,quantum antea nunquam in ſemel bibiſſet,dormiensq; ſupinus iaceret, nimia
ſanguinis eruptione qui ei de naribus effluere ſolebat,ſuffocatus eſt. Eadem nocte
apud Conſtantinopolim Martiano imperatori arcus Attilę fractus in ſomnis oſten
ditur,quo ſcilicet armorum genere gens illa maximè vtebatur. Sequenti verò luce,
cùm magna diei pars exacta fuiſſet,miniſtri regis poſt clamores maximos fores ef-
fringunt:inueniuntq; Attilam ſine vllo vulnere, ſanguinis effuſione mortuũ, puel-
lamq; demiſſo vultu,ſub velamine lachrymantem. Tunc vt illi gẽti mos eſt,crinium
parte truncata,informem faciem turpauere vulneribus, vt præliator eximius, non
fœmineis lamentationib. ſed agmine lugerentur virili. Cuius exequiæ multis plau- Exequiæ Attilæ
ſibus à ſua gente honoratæ ſunt. In medijs ſiquidem campis intra tentorium ſericũ
cadauere collocato,de tota gente Hunorum electi equites curſib. illud in modum
Circenſium ambientes,facta eius,cantu funereo celebrant, tali ordine. Præcipuus
Hunorum rex Attila,patre genitus Mundzuno, fortiſsimarum gentium dominus,
qui inaudita ante ſe potentia,ſolus Scythica & Germanica regna poſſedit: deinde
ſtrauam,quam ſic vocant,ſuper tumulum eius ingẽti comeſſatione celebrantes, &
contraria inuicem ſibi copulantes,luctum funereum mixto gaudio explicabãt,no-
cteq; ſecreta cadauer terræ commendabant. Cuius fercula primùm auro, ſecundò
argento,tertiò ferri rigore communiunt, tali argumento ſignificantes, potentiſsi-
mo regi omnia conueniſſe. Ferrum,quia gentes edomuit:aurũ & argentum,quòd
vtriuſq; Reipublicæ ornamenta accepit. Addunt etiam arma hoſtium cædibus ac-
quiſita,phaleramẽta vario gemmarum fulgore precioſa, diuerſiq; generis inſignia,
quibus colitur aulæ decus. Et vt tantis diuitijs humana curioſitas arceretur,huic o-
peri deputatos deteſtabili mercede trucidarũt. Poſt hæc inter ſucceſſores Attilæ de
regno exorta eſt contentio:& dum inconſultè imperare cupiunt omnes, ſimul im-
perium perdiderunt. Nam filij eius,quorum per licentiam libidinis, penè populus
fuit,gentes ſibi diuiſa ſorte poſcebant,vt inſtar familiæ bellicoſi regis cum populis
mitterentur in ſortem. Vt autem Gepidarum rex Hardericus hoc cõperit,indigna-
tus contra filios Attilæ primus inſurgit,illatumq; ſeruiendi pudorem ſecuta felicita
te deterſit:nec ſolùm ſuam gentem,ſed & cæteras gentes quæ pariter premebãtur,
ſua diſceſsione abſoluit:quia facilè omnes appetunt,quod pro cunctorum vtilitate
tentatur immutatum. Igitur armantur,bellumq; committunt in Pannonia,iuxta flu
men,cui nomen eſt Neoda,illic concurſus factus eſt gẽtium variarum,quas Attila
in ſua tenebat ditione. Poſt multos ergo cõflictus,fauit Gepidis inopinata victoria:
nam xxx. ferè millia tam Hunorum,quàm aliarũ gentium, quę Hunis ferebant auxi
liũ,Hardericus peremit,filium Attilæ maiorem natu nomine Hellam occidit,quem

pater ſuper cæteros in tantum fertur amaſſe, vt eum cũctis alijs ſuis liberis in regno
vellet præferre. Quo interempto, reliqui eius germani cũ Hunis fugantur, iuxta lit-
tus maris Pontici, vbi prius fuiſſe leguntur Gothi. Hæc cauſa Harderici felix fuit in
diuerſis nationibus, quæ Hunorũ regimini famulabantur inuitæ, earumq; animos
diu mœſtiſsimos ad hilaritatem libertatis votiuæ arrexit. Venientes ergo multi ex
eis ad Marrianũ principem, gratiſsimè ſunt ab eo ſuſcepti, diſtributasq; ſedes quas
incolerent, acceperunt. Gepidi namq; Hunorũ ſibi ſedes viriliter vendicantes, to-
tius Daciæ finib. velut victores potiti ſunt, nihil aliud à Romano imperio niſi pacẽ
poſtulantes: Sarmatæ verò & Cemandri, & quidam ex Hunorũ parte ad Maternã
vrbem Illyrici ſedes poſuerũt: Scyri & Adagarij Scythiam minorem & inferiorem
Mœſiam acceperunt: Rugi aliæq; nationes nonnullæ Bizim & Archadiopolim pe
tiere. Hernach quoq; iunior Attilæ filius cum ſuis extremas minoris Scythiæ ſedes
elegit. Hemmezur & Bulcindur cõſanguinei in Dacia Ripenſi, Hediſco Halmoq;
potiti ſunt, diuerſiq; diuerſa petierunt.

Gothi verò videtes Gepidos Hunorum ſedes ſibi vendicare, & Hunorũ populũ
ſuas ſedes antiquas occupare: maluerunt à Romano regno terras petere, quàm cũ
diſcrimine alienas inuadere, Pannoniamq; accepere: ibiq; ſub rege Vualamiro &
eius germano Dietmaro morabantur, quamuis locis diuiſis, conſilio tamen vnitis.
Nam Vualamir inter Scarniungam & Aquam nigram, Dietmarus iuxta locum Pel
lois habitabat, Vuitimar cum vtroq; manebat. Contigit autem vt Attilæ filij contra
Gothos quaſi deſertores dominationis eorũ venirent, ignarisq; alijs fratrib. ſuper
Vualamirum ſolum irruerent. Quos tamen quamuis cum paucis ille excepit, diuq;
fatigatos ita proſtrauit, vt vix aliqua eorũ pars remaneret. Eo tempore cum pro ge
ſta re ad fratres ſuos Dietmarum & Vuitimarũ direxiſſet nunciũ, veniens nuncius
in domo Dietmari, maius inuenit gaudiũ: ipſo ſiquidem die Theodericus filius eius
quamuis de concubina, bonæ tamẽ ſpei puerulus natus erat. Poſt tempus ergo nõ
multum, rex Vualamirus, & fratres eius Dietmarus & Vuitimarus, dũ conſueta do-
na tardarent à principe Martiano accipere, & fœdera pacis tamen cuſtodirent, miſ-
ſi ab eis legati ad Imperatorem, videbant Theodericum Triarij filium, genere qui-
dem Gothico, ſed de alia ſtirpe quàm Amalorum procreatum, omnino cum ſuis flo
rentem, & Romanorum amicitijs vtentem, ſe verò omnino deſpici, domi hæc renũ
ciant: moxq; Gothi furore commoti, arma corripiunt, & Illyricum penè totum præ
dando deuaſtãt. Sed Martiano imperatore defuncto, cum regnum acciperet Leo,
mox ad priſtinam cũ Gothis amicitiam recurrit, & tam præterita quàm præſentia
munera tribuit, & pacis obſidem Theodericum infantulum, Dietmari filium acce-
pit, qui iam annum octauum intrauit. Quem dum pater dare tardaret, patruus Vua
lamir promittit, vt exinde pax ſtabilior inter Romanos & Gothos maneret. Igitur
Theodericus obſes ducitur ad vrbem Conſtantinopolitanam: & quia paruulus ele
gans fuit, imperialem gratiam promeruit. Poſtquã ergo firma pax inter Romanos
& Gothos facta eſt, videntes Gothi ſibi non ſufficere quæ ab Imperatore accepe-
rant, ſimulq; ſolitam cupientes oſtentare virtutem, cœperũt vicinas deprędari gen-
tes, primumq; contra Satagas, quæ interiorem Pannoniam poſſederant, arma mo-
uerunt. Quod vbi rex Hunorum Duizich, filius Attilæ, cognouit, collectis quos ad
huc habebat, quamuis paucos, Pannoniam deprædari cœpit. Quo comperto, Go-
thi vbi erant expeditionem ſoluentes, quã contra Satagas habebant, in Hunos con
uertunt, ſicq; eos à finibus ſuis inglorios expellebant, vt ex illo tempore qui reman-
ſerant Huni, Gothorum arma pertimeſcant. Quieſcente iam tandem Hunorũ gen-
te à Gothis, Hunimundus rex Sueuorum cum ſuis inuadens fines Dietmari, fratris
Vualamiri regis Gothorum, eos deprædatur, omniaq; abducẽs armenta, in terram
ſuam reuertitur. Dietmar verò non tantùm iacturam armentorum dolens, quãtum
metuens, ne Sueui, ſi hoc impunè lucrarentur, ad maiorem licentiam proſilirent: ſic
vigilauit in eorum tranſitu, vt intempeſtæ noctis ſilentio dormientes inuaderet, ad
lacum Pollois: conſertoq; inopinato prętio ita eos oppreſsit, vt etiam ipſum regem
Huni-

Hunimundum captum, cum ſuperato exercitu Gothorum ſeruituti ſubdiderit. Sed dum eſſet multum miſericors, facta vltione, veniam eis condonauit: reconciliatusꝗ cū Sueuis, eundem quē ceperat, adoptans ſibi in filium, remiſit in Sueuiam cū ſuis. Ille autē paternæ immemor gratiæ, poſt aliquod tēpus dolo concepto, Scyros, qui tunc ſuper Danubium cōſidebant, incitauit vt in vnū collecti, gentē Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali ſuſpicantib. ab amicis vicinis bellū inſurgit, & improuiſa coacti neceſſitate, ad arma cōfugiunt, arreptoꝗ certamine, ſe ſuāꝗ vlciſcūtur iniuriam. In eo ſiquidē prælio rex Gothorū Vualamir dū ad hortandos ſuos equum aſcenderet, & ante aciē procurreret, proturbatus equus corruit, ſeſſoremꝗ ſuum deiecit. Qui mox inimicorum lāceis vulneratus, interemptus eſt. Gothi verò tam regis ſui mortē, quàm ſuorū vindicantes iniuriā, ſic omnes extinxerunt, vt penè de gente Scyrorum nullus remaneret, niſi qui iſtud nomen cū dedecore ferrent. Iterum Hunimundus cū Sueuis fretus auxilio Sarmatarum, & reliquijs Scyrorum, ſimulꝗ ex Gepidis Rugisꝗ non paruis ſolatijs collectis, bellū intulit Gothis. Gothi verò defuncto Vualamiro, ad fratrē eius Dietmarū confugiunt, eumꝗ regem conſtituūt. Qui quamuis dudū cum fratre regnaſſet, auctioris tamē poteſtatis inſignia ſumit, bellíꝗ parte coactus, cū fratre Vuitimaro ad arma proſilijt, conſertoꝗ prælio ſuperior facta eſt pars Gothorū, adeò vt campus confluentiū inimicorū cruore madefactus, vt rubrum pelagus appareret, armaꝗ & cadauera plus quàm decem millium in modum colliū cumulata, campum implerent. Inde victor ad proprias ſedes reuertens, Dietmarus cū Gothis, Theodericū filium ſuū, quem obſidem dederat, à Leone imperatore remiſſum, cū magnis muneribus gratanter ſuſcepit. Qui cū iam decem & octo annorum eſſet, ex ſatellitibus & ex populo patris elegit ſibi penè vj. millia virorū, cum quibus patre inſcio, permenſo Danubio, Sarmatorum regem incurrit, eumꝗ interemit, familiamꝗ ac cenſum deprædans, ad genitorem ſuū cum victoria redijt. Singidunum dehinc ciuitatem, quam ijdem Sarmatæ poſsidebant, inuadens, non Romanis, ſed ſuæ ſubdidit ditioni.

Deficiētibus dehinc vicinarū gentium ſpolijs, cœpit & Gothis victus veſtitusꝗ deficere, & hominibus, qui dudū bello viuebant, pax cœpit eſſe contraria: omnesꝗ cum magno clamore ad Dietmarum accedentes, orant vt in quācunꝗ partem vellet, exercitum duceret, quia diutius ibi manere non poſſet. Qui accito Germano, ſortem miſit, & Vuitimaro Italia, Dietmaro Illyricum populandū obuenit. Relicta igitur Pannonia, alter Italiam, alter Illyricum ſuſcepit, ſed Vuitimar mox, vt Italiam intrauit, rebus humanis exceſsit, regnumꝗ filio ſuo ſibi æquiuoco reliquit. Quem Licerius, qui tunc fortè imperauit, munerib. datis ad Galliam tranſtulit, vt per Vuiſigothas parentes ſuos regnaret. Vuitimar acceptis munerib. à Licerio Galliam tēdit, ſeſeꝗ parentib. Vuiſigothis iungens, vnū corpus cum eis efficitur, & ſic Galliā Hiſpaniamꝗ tenens, ſuo iure defendit, vt nullus ſibi alius præualeret. Vuiſigothis verò poſt Theodericum, qui in bello, quod Romani & Vuiſigothæ cum Attila Hunorum rege fecerunt, occubuit, filius eius Thuriſmundus præfuit. Quo defuncto, Theodericus frater eius in regnum ſucceſsit, ipſoꝗ xj. regni ſui anno decedente, item frater eorum Euricus regnū aſſumens, xix. anno, vita regnoꝗ priuatus eſt, relinquens filium regni ſucceſſorem nomine Alaricū, qui nonus ab illo Magno Alarico regnum adeptus eſt Vuiſigotharum.

Dietmar verò trāſiens Sauū amnem, Sarmatis bellum intentauit: ſi quis ſibi obſtaret, illisꝗ quieſcentib. nec ad tantam multitudinem præualentib. tranſit in Illyricum, & vbiꝗ proſperè agens, multasꝗ ciuitates ſibi ſubijciens, Theſſalonicam petijt, in qua Helarianus patricius à principe directus, cū exercitu morabatur. Qui dū videret Theſſalonicam vallo muniri, nec ſe poſſe conatib. eorum reſiſtere, miſſa legatione ad Dietmarum regem cū muneribus rogauit, vt ab excidio vrbis detorqueret, initoꝗ fœdere Romanus ductor cum Gothis, loca quæ incoluerant, iam ſpōte tradidit eis, ibíꝗ Gothi cū rege ſuo, depoſitis armis in pace quieuerūt. Nec diu poſtea rex Dietmarus ægritudine occupatus, conuocatis ad ſe Gothis, Theodericū ſi-

lium ſuum regni hæredem fecit, & ipſe mox rebus humanis exceſsit. Eo tempore regnum Orientale Zeno imperator habebat. Qui audiens Theodericũ gentis ſuę regem eſſe, gratè ſuſcepit, eumq́ ad ſe Conſtantinopolim venire pręcepit, digneq́ ſuſceptum inter proceres palatij collocauit, & poſt aliquod tempus, in filium ſibi adoptans, conſularibus faſcibus, quæ dignitas poſt imperiale faſtigium prima eſt, eum ſublimauit: nec ſolùm hoc, ſed etiam equeſtrem ſtatuam, ad famam tanti viri ante palatium ſuum ei conſtituit. At verò, dum eiuſmodi delicijs Theodericus apud Conſtantinopolim fluitaret, gens illius, id eſt Oſtrogothæ, dum eis propter fidei ſanctionem prædas agere more ſolito non liceret, nec tamen ab Imperatore oblata ſtipendia ſibi ſufficerent, non minima coacti penuria, cõpoſitum fœdus execrantur, inutilem factionem vituperant, mittuntq́ continuò ad Theodericũ, qui dicerent, quas inopiæ miſerias ipſi ſuſtinerent, dum ille Græcorũ epulis ſuperflueret: hortanturq́ vt ſi ſuis ſibiq́ conſulere velit, citius redeat, quatenus ne cuncta gens pereat, & vbi nouas ad habitandũ terras exquirant, prouideat. Ante nõ plures autẽ annos Odoacer quidã exiens ab extremis finibus Pannoniæ, fortiſsima Herulorum multitudine fretus, inſuper Turcilingorum, ſiue Scyrorum auxilijs Italiam venit, nulloq́ reſiſtente, totam Italiam Romamq́ occupauit, & per xiiij. annos ibi regnauit. Theodericus verò cognitis ſuorum querimonijs, ad Auguſtum Zenonem accedit, penuriam queſtusq́ ſuorum exponit, abſolutionem efflagitat, Italiã ſibi dari expoſtulat, adijciens quaſi ſuperare poſſet Odoacrem, Italiamq́ obtinere ad eius gloriã redundaret, à quo directus fuiſſet: ſin bello ſuperatus foret, nihilominus lucris eius accreſceret, quandoquidem quotidianorum ſtipẽdiorum exactoribus careret. Talia Zeno audiens, licet ægrè ferret eius diſceſſum, deliberato tamen conſilio reipublicæ vtilitati proſpiciens, eius petitionibus annuit, Italiamq́ illi tribuens, ſenatumq́ ac populum Romanum ei cõmittens, magnis ditatum muneribus abire permiſit. Egreſſus igitur à Conſtantinopoli, Theodericus ad Oſtrogothas reuertitur, hortaturq́ eos continuò, vt quamprimũ parati ſint, & quaſi poſſeſſuri Italiam proficiſcantur. Qui cum omnes læti obedirent, profectus cum omni multitudine Oſtrogotharum & cum omni ſupellectili, priuſquàm ad Italiam perueniret, Trapeſtilam Gepidarũ regem, inſidias ſibi molientem bello ſuperans, extinxit: Buſam quoq́ Bulgarorum regem cum ſuis agminibus proſternit. Deinde veniens Italiam, primumq́ iuxta Lsontium fluuium, qui non longè ab Aquileia labitur, caſtra componens, cum ad reficienda corpora hominum & iumentorum pro longitudine itineris feſſa reſideret, cum magno exercitu, totisq́ Italiæ viribus Odoacer ei occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens, magno ſuperatum prælio in fugam conuertit. Exinde mouit exercitum: cum Veronam veniſſet, iterum aduerſus eum Odoacer non minori ſeſe belli apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul à Verona confligens, ſumma eius exercitum clade contriuit. Qui dum fugæ metu in Ateſim fluuium ſe præcipites mergunt, ex magna parte rapidiſsimis gurgitibus eius implicati ſuffocantur. Theodericus verò dum ipſo impetu ſubſequitur fugientes, Veronam ilicò ciuibus pauore conſternatis inuadit. Odoacer autem cum his qui euaſerant, fugiens, Romã contendit, ſed obſeratis cõtinuò portis, excluſus eſt. Qui cernens introitum ſibi denegari, omnia quæ attingere potuit, gladio flãmaq́ conſumpſit, Rauennamq́ ingreſſus, munitionem ſibi præparauit. Theodericus autem à Verona digrediens, Mediolanum peruenit: & dum ibi conſiſteret, magna ad eum multitudo militum, pluresq́ Italiæ populi conuenerunt: ſed paucis interiectis diebus, rurſus dedititius exercitus, Tusfra quodam nomine inſtigante, Odoacris partibus ſe reddidit. Quæ res Theodericum in tãtum perterruit, vt ſe ſuumq́ exercitum apud Ticinenſem vrbem, quæ nunc Papia dicitur, communiret. Talium rerum varietates Gundebaudus, Burgundionum rex aſpiciens, Liguriam cum ingenti exercitu intrauit, cunctaq́ quæ reperire poterat, pro diripientium voluntate deprędãs, infinitam captiuorum multitudinem ſecum ad Gallias duxit. Theodericus itaq́ aliquandiu intra munitiones exercitum retinens, demum relictis ibi ſororibus & ma

tre,

tre, vniuerſaq; vulgi multitudine, nihil planè dubius de fide Epiphanij viri ſanctiſsimi, eiuſdem ciuitatis epiſcopi, cum expeditis armatorum cuneis ad obſidendum Odoacrem, Rauennam perrexit. Cumq; in eo loco qui Pinetum dicitur, non procul ab vrbe caſtra poſuiſſet, per continuum penè triennium Odoacrem obſedit. Qui cum frequenter nocturno tempore cum ſuis ex vrbe egrediens, exercitum Theoderici inquietaret, nouiſsimè noctu irruens in caſtra, exercitum Theoderici magna ſtrage proſtrauit, ſed Gothis fortiter reſiſtentibus, ad extremum victus, in vrbem confugit. Nec multo pòſt miſſa legatione, veniam ſupplicans à Theoderico, quaſi in fide ſuſceptus eſt, ſed pòſt ab eo truculẽter peremptus eſt. Egreſsis inde à Ticino pòſt triennium Gothis, eandem mox vrbem inuaſere Rugi, cuncta per circuitum loca, ſimulq; ciuitatem per continuum biennium deuaſtantes, cum adhuc beatiſsimus Epiphanius ſupereſſet; cuius ſanctitate in tantis periculis ciues ſuſtẽtabãtur afflicti. Hic à Theoderico Gallias ad Gundebaudum pro captiuis redimẽdis directus, excepta innumera multitudine illorum, pro quibus precium dedit, vi. millia captiuorum, ob ſolam ſanctitatis ſuæ reuerentiam ſibi conceſſa, ſecum reduxit. Igitur Theodericus extincto apud Rauennam Odoacre, totius Italię potitus eſt ditione: nec multo pòſt Romam profectus, à Romanis cum gaudio magno eſt ſuſceptus. Quibus ille ad ſubſidium victus cxxvi. millia modiorum tritici conceſsit. Poſt hæc Theodericus, vt ſui regni vires conſtabiliret, miſſa legatione ad Clodoueum Francorum regem, filiam eius Audofledam in matrimonium petijt, quam ille libenter conceſsit. Amalfredam autem germanam ſuam Vuandalorum regi Hunerico Geiſerici filio coniunxit, eiuſdemq; Amalfredæ filiam Amalbergam, Thuringorum regi Ermẽfrido tradidit: filias verò ſuas, quas in Mœſia genuerat, Thuidegotham & Oſtrogothã vicinis regibus copulauit, vnam Sigiſmundo regi Burgundionum, alteram Alarico regi Vuiſigotharum. De quo Alarico natus eſt Amalricus: quem auus ſuus Theodericus in annis puerilibus vtroq; parente orbatum dum nutriret, comperiẽs Berterici filium Eutharicum, Herimundi nepotem, & Thuriſmundi abnepotem, de Amalorum ſtirpe deſcendentem, in iuuenili ætate, prudentia & virtute, corporisq; integritate pollentẽ in Hiſpania, ad ſe illum venire præcepit, eiq; filiam ſuam Amalſuindam in matrimonium dedit, quę Atalaricum ex eo genuit. Nec fuit aliqua vicina gens Italiæ, quæ Theoderico, aut coniunctionis affinitate, aut pactionis fœdere non fuerit ſociata. Zenone itaq; Auguſto, poſt x. & vij. años regni ſui defuncto, Anaſtaſius ſucceſsit imperio, regnãs per annos xxvij. Theodericus verò per idem tempus pacificè regnans in Italia, Romæ miranda fecit ædificia, & per ſingula quęq; loca celebriora, regia ſibi conſtruxit habitacula. Mortuo autem Anaſtaſio & ipſo hęretico, Iuſtinus imperium adeptus eſt. Qui dum eſſet orthodoxus, cernens in partibus Orientis, illo adhuc tempore Arrianã hęreſim per ſingula loca vigere, pro ardore catholicę fidei decertabat hęreticos diſsipare, ſextoq; imperij ſui anno præcepit, vt vbiq; hæreticorũ eccleſias catholici conſecrarent epiſcopi. Hoc audiens Theodericus Arriana lue pollutus, Ioãnem papam, ſimul cum eo Theodorum atq; Agapitum conſulares viros, aliumq; Agapitum patricium, Conſtantinopolim ad Iuſtinum Imperatorem direxit, mandans illi minando, quia niſi hæreticis eccleſias ſuas quantocyus redderet, eosq; in pace degere ſineret, vniuerſos Italiæ populos ipſe gladio extingueret. Qui peruenientes ad Auguſtum, cum ab eo dignè (vt competebat) ſuſcepti eſſent, magnis cum fletibus poſtulabant, vt ſuæ legationis ſeriem, quamuis eſſet iniuſta, libenter exciperet, & Italiæ perituræ conſuleret. Quorum fletibus Iuſtinus permotus, eis quod petebant, conceſsit, Arrianosq; ſuæ poteſtati dimiſit. Cumq; hi in itinere demorarẽtur, Theodericus rabie iniquitatis ſuæ ſtimulatus, Symmachum patricium & Boetium ſenatorem & conſulem gladio trucidauit. His quoq; diebus extincto à Francis Alarico Vuiſigotharum rege, Theodericus per Hibbam comitem ſuum plus quàm xxx. millibus Francorum cędens, poſt mortem Alarici generi ſui, Thiodem armigerum eius tutorem Amalrici nepotis ſui conſtituit. Ioannes verò Papa rediens à Conſtantinopoli cum ſocijs itineris ſui venit ad Theodericum Rauennam. Ille verò per

malitiam impletatis & crudelitatis ſuæ, pro eo q̃ à Iuſtino catholicæ fidei defenſore honorificè ſuſcepti eſſent, carceri eos mancipauit, & famis afflictione interfecit. Sed hanc immaniſsimã eius crudelitatem diuina mox animaduerſio ſecuta eſt: nam xcix. poſt hoc facinus die, ſubita morte defunctus eſt. Cuius animam, vt ſanctus Gregorius in dialogo ſcribit, ſolitarius quidam vir magnæ virtutis apud Lipparam inſulam vidit inter Ioannem papam & Symmachum patricium diſcinctum & diſcalciatum deduci, & in ollam Vulcani demergi. Antea tamen, cum adhuc valeret, ſed iam ſenior conuocans Gothos & gentis ſuæ primates, Athalaricum Amalſuindæ filium, vix decem annorum regem conſtituit, exhortans ſuos, vt regem colerent, ſenatum populumq́ Romanum amarent, principem Orientis placatum ſemper & propitium habere curarent. Quo defuncto, Gothi, vt præcepit Theodericus, Athalaricum cum matre ſua præficiunt regno, hoc quod præceptum erat cuſtodiẽtes, quamdiu Athalaricus & mater eius viuebant, qui penè per viij. annos regnabant. Iuſtino autẽ Auguſto poſt viij. imperij ſui annos defuncto, Iuſtinianus ſororis eius filius ſucceſsit in imperio. Cui Athalaricus tam ſuam adoleſcentiam, quàm matris viduitatem cõmendauit, ſed breui pòſt tempore humanis rebus exceſsit. Tũ matrem ne ſexus fragilitatẽ Gothi dum ſpernerent, ſecum deliberans, ipſa Theodatum conſobrinum ſuum germanitatis gratia acceſitũ à Tuſcia, vbi priuatus in proprijs laribus viuebat, in regno locauit. Qui poſt aliquantum tempus immemor conſanguinitatis & beneficij, a palatio eã abſtractam, in inſulã lacus Vulſini relegauit, vbi pauciſsimos dies in triſtitia degens, ab eius ſatellitibus in balneo ſtrangulata eſt. Quod audiens Imperator, magna ira contra Theodatum accenſus eſt. Sentiens autem hoc Theodatus, beatum Agapitum papam direxit ad Conſtantinopolim, vt per eum gratiam Imperatoris acquireret. Veniens autem Pontifex ad Imperatorem, cœpit habere colloquium cum eo de fide, & inuenit cum doctrinam Euticetis habere. Quem cum Pontifex pro errore increparet, ille minis eum aggreſſus eſt, ſed in fide catholica Papa immobilis ſtabat, & ad Imperatorem dicebat: Ego deſideraui venire ad Iuſtinianũ Imperatorem Chriſtianiſsimũ, ſed vt video, inueni Diocletianum. Videns autem Imperator conſtantiam eius, ex voluntate Dei acquieuit monitis illius: ſed non multo pòſt idem Pontifex ibi defunctus eſt. Iuſtinianus verò Beliſarium patricium iam de Vuandalis in Africa triumphantem, contra Theodatum miſit, vt & Italiam à ſeruitio Gothorũ liberaret. Veniente autem Beliſario in Siciliam, omnes qui ibi erant Gothi cum duce ſuo Sinderit, vltrò ſe Beliſario tradiderũt. Theodatus verò generũ ſuum Euermũdum cum exercitu miſit ad cuſtodiẽdum fretum, vbi eſt exitus de Sicilia. Sed ille audiens euentum rerum in Sicilia, vltrò ſe ad pedes aduenientis Beliſarij miſit, Romanis optans ſeruire principibus. Quod Gothorum ſentiens exercitus, ſuſpectũ Theodatum à regno pellendum clamitat, & Vuitigem, qui eius armiger erat, ad rebellandum in regnum eleuat. Qui leuatus in regnum Romam ingreditur, præmiſsisq́ Rauennam fideliſsimis ſibi viris, Theodatum occidi præcepit: ipſeq́ poſt paucos dies Rauennam veniens, Matheſuindam Amalſuindæ filiam ſibi in matrimonio copulauit. Beliſarius verò conceptas contra Theodatum belli vires, in Vuitigem cõuertit, egreſſusq́ de Sicilia, venit Romam. Gothi autem, qui ibi habitabant, nocte egrediẽtes Romam, portasq́ relinquentes apertas, fugerunt Rauennam. Vuitigis autem, vt talia cognouit, cum magno exercitu Romam venit: ſed Beliſarius cernens non aptũ ſibi tempus ad pugnandum, quia fames magna eo anno oppreſſerat mundum, incluſit ſe infra Romam, poſitis cuſtodibus, qui ex omni parte cuſtodirent eam. Gothi verò omnia foris deuaſtantes, cum per annum integrum obſiderent Romam, immiſſo ſuper ſe terrore fugerunt Rauennam. Iterum Vuitigis collecto exercitu, venit cõtra Beliſarium in pugnam, cõmiſſaq́ pugna, multi ex parte Vuitigis mortui ſunt, ipſumq́ fugientem Ioannes militiæ magiſter inſecutus, viuum apprehendit, Romamq́ ad Beliſariũ duxit, quem ille ſecum Conſtantinopolim vexit. Quem videns Iuſtinianus, gauiſus eſt, & non poſt multum tempus fecit eum patriciũ, illeq́ ibi plus quàm biennium moratus, defunctus eſt. Cuius vxorem Matheſuindam imperator

dedit

dedit fratri ſuo Germano patricio, de quibus natus filius, nomine Germanus, in quo coniuncta ſtirpe Aniciorum & Amolorum ſpes vtriuſꝗ generis & gentis poſita eſt. Poſtꝗ autem Vuitigis captus eſt, Gothi Tranſpadani Heldebadum ſibi regem conſtituunt, qui eodem anno interemptus eſt. Cui ſucceſsit Erarius, & ipſe necdum expleto anno iugulatur. Dehinc Baduillam, qui & Totila dicebatur, ſibi præficiunt, moxꝗ collecto vndiꝗ exercitu, totam Italiam inuaſerunt. Exinde cum percurrerent Campaniam, idem Totila veniens ad cœnobium beati patris Benedicti, qui tunc in mõte Caſsino magnis virtutibus claruit, ab eo talia audiuit: Multa mala facis, multa feciſti, iam ab iniquitate compeſcere, equidem mare es tranſiturus, Romam ingreſſurus, ix. annos regnabis, x. morieris. Inde digrediens per Lucaniam, inuadit Siciliã, indeꝗ reuertens, Romam petijt, eamꝗ obſidione concluſit. Romanis itaꝗ fame laborãtibus, nec mœnia diutius tueri valentibus, à porta Oſtienſi Totila ingreſſus eſt. Volens autem parcere Romanis, per totam noctem clangere buccina iuſsit, quo ſe à Gothorum gladijs aut in eccleſijs tuerentur, aut quibuſcũꝗ modis occulerẽt. Habitauit verò cum Romanis aliquantum temporis, quaſi pater cum filijs, ſed hanc animi benignitatem ei, qui antea nimiæ crudelitatis erat, beati Benedicti admonitio, vt conijci datur, conferebat. Elapſi ſanè ex Vrbe quidam è numero ſenatorum, Conſtãtinopolim afflicti properant: quibus calamitatibus Roma ſubijceretur, principi narrant. Qui ſtatim Narſetem eunuchum, cubicularium ſuum Italiæ fecit exarchum, Romamꝗ cum manu valida dirigit, vt afflictæ Romæ quantocyus ſubueniret. Is ad Italiam veniens, legatos ad Alboin regem Longobardorum miſit, qui tunc in Pannonia habitabant, & Romanis amici erant, mandãs eis, quatenus ſibi pugnaturo cũ Gothis, auxilium miniſtraret. Tunc Alboin electam è ſuis, magnam manum direxit. Qui per maris Hadriatici ſinum tranſuecti, Romaniſꝗ ſociati, magnum cum Gothis certamen inierunt. Quibus ad interitum penè conſumptis, regem eorum Totilam, qui iam per decem annos ſuper eos regnauerat, Narſes interfecit, & ueſtimenta eius cruenta cum corona lapidibus precioſis ornata, regiam vrbem miſit, quæ iactata ſunt ad pedes Imperatoris coram ſenatu. Deinde vrbes eorum duas munitas, id eſt, Veronã & Brixiam ſuſcipiens, vniuerſam Italiam cum Romana ciuitate ad reipublicæ iura reduxit, & Longobardos honoratos cum magnis muneribus ad propria remiſit. Qui omni tempore quo Pannoniam poſſederunt, Romanis aduerſus æmulos adiutores fuerũt. Sic igitur famoſum regnum, fortiſsimamꝗ gentem Gothorum diu regnantem, tandem poſt M. xl. annos victor diuerſarum gentium Iuſtinianus Imperator, & prius per Beliſarium, & pòſt per Narſetem vicit, omnẽꝗ Italiam ab eorum ſeruitute liberatam, priſtinæ libertati reſtituit. Totila.

Hęc Iordanis quidam Grammaticus, ex eorũdem ſtirpe Gothorum progenitus, de Getarum origine & Amalorum nobilitate non omnia quę de eis ſcribuntur & referuntur, vt ipſe dicit complexus, exarauit: ſed breuius pro rerũ notitia huic Opuſculo inſeruimus. His perlectis, diligẽterꝗ perſpectis, perpẽdat qui diſcernere nouerit, quomodo illud ratum teneatur, quod non ſolùm vulgari fabulatione & cantilenarũ modulatione vſitatur, verùm etiam in quibuſdam chronicis annotatur, ſcilicet quòd Hermenricus tempore Martiani principis, ſuper omnes Gothos regnauerit, & Theodericum, Dietmari filium, patruelem ſuum, vt dicũt, inſtimulante Odoacre, item, vt aiunt, patruele ſuo de Verona pulſum, apud Attilam Hunorum exulare coegerit, cum hiſtoriographus narret, Hermenricum regem Gothorum multis regibus dominantem tempore Valentiniani & Valentis fratrum regnaſſe, & à duabus fratribus Saro & Ammio, quos cõijcimus eos fuiſſe, qui vulgariter Sarelo & Hamidiecd dicuntur, vulneratum, in primordio egreſsionis Hunorum per Męoridem paludem, quibus rex fuit Valamber, tam vulneris quàm Hunorum irruptionis dolore defunctum fuiſſe. Attilam verò poſtea vltra lxx. annos ſub Martiano & Valẽtiniano cum Romanis & Vuiſigothis, Aetioꝗ duce Romanorum pugnaſſe, & ſub eiſdem principibus regno vitaꝗ deceſsiſſe. Ac dehinc imperãte Gothis Vualamiro, Theodericũ fratris ſui Dietmari filium Leoni Auguſto iam ſeptẽnem à patruo fidei cauſa obſi

dem datum, & ab eodem Leone poſtea patri iam imperanti, Gothis fuiſſe redditum, patriq́ defuncto, in regnum ſucceſsiſſe, ſed mox à Zenone Auguſto Conſtantinopolim accitum, familiariterq́ tractatum, Italiæ regnum accepiſſe, quod tunc Odoacer cum Thurcilingis & Rugis, alijsq́ nationibus inuito Zenone poſſedit, quē Theodericus poſt multa certamina deditiтium interemit. Hinc rerum diligens inſpector perpendat, quomodo Hermenricus Theodericum Dietmati filium, apud Attilam exulare coegerit, cum iuxta hunc hiſtoriographum, contemporalis eius nō fuerit. Igitur aut hic falſa cōſcripſit, aut vulgaris opinio fallitur & fallit, aut alius Hermenricus, & alius Theodericus dandi ſunt Attilæ contemporanei, in quibus huiuſmodi rerum conuenientia rata poſsit haberi. Hic enim Hermenricus longè ante Attilam legitur defunctus. Theodericus verò poſt mortem Attilæ, ſiue in ipſo mortis eius confinio ſcribitur natus, quiнta generatione poſteritatis Vuitulfi fratris Hermērici progenitus. Dietmarus autem pater eius alios fratres habuiſſe nō legitur, quàm Vualamirum & Vuitimarum, quorum prior ſub Attila regnans, poſt mortem eius ſe Hunorum ditioni ſubduxit, & ſine filijs mortuus, Dietmaro fratri regnū reliquit: alter verò filium homonymum ſibi Vuitimarum habuit, qui poſt obitum patris relicta Italia, in Gallias ſeceſsit. Anno domini ccclxxviij. regnante Valente, poſt mortē fratris ſui Valentiniani, cum Gratiano & Valentiniano, filijs eiuſdem fratris ſui, Baſilius Cæſareæ Cappadociæ, vir ſapientiſsimus & continentiſsimus claruit, ſed ſuperbiæ, vt aiunt, vitio laborauit. Anno domini ccclxxix. Athanaſius Alexandrinus epiſcopus lxvi. ſacerdotij ſui anno migrans, Petrum ſucceſſorem reliquit. Anno domini ccclxxx. Gothi ab Hunis expulſi, diffunduntur per Thraciam. Anno domini ccclxxxi. Gothi fame compulſi, rebellant Valenti, quos ille bello petens, ſed exercitu occiſo fugiens, in caſa quadam viuus crematur, anno xv. regni ſui, quorum xi. cum fratre, iiij. poſt illum regnauit.

Anni Gratiani.

ANno dominicæ incarnationis ccclxxxij. Vrbis verò conditę milleſimo cxxxiij. Gratianus filius Valentiniani, xxxix. ab Auguſto, poſt mortem patrui ſui Valentis, electus eſt ad imperium, & regnauit cum fratre ſuo Valentiniano annos vi. cum prius regnaret annis iiij. cum patruo. Eo tempore apud Mediolanum beatus Ambroſius hymnos canendos in eccleſia primus compoſuit. Apud Turonos beatus Martinus magnis virtutibus, totoq́ orbe doctrinis & ſciētia clarus, Gregorius Miſenus, Gregorius Nazāzenus, & apud Bethleem Hieronymus radiabāt. Theophilus Alexandrinus epiſcopus, cyclum de obſeruatione Paſchæ, per centum annos digeſsit, quem laterculum vocauit, totoq́ orbe doctrinis & ſciētia clari, apud Bethleem beatus Hieronymus presbyter, Hypponem Africæ ciuitatem S. Auguſtinus epiſcopus radiabant.

IGitur Gratianus admodum iuuenis, cum ineſtimabilem multitudinem hoſtium, Romanis infuſam finibus cerneret, fretus Chriſti potentia, longè impari militum numero ſeſe in hoſtem dedit, & apud Argentariam Galliæ oppidum, plus quàm xxx. millia Alemannorum interfecit. Deinde audiens Thraciam, Daciamq́, Pannoniam tanquam genitales terras à Gothis atque omni pernicie atrocioribus Hunis & Alanis poſſideri, in Pannoniā venit. Ea tempeſtate Theodoſius Theodoſij filius, tā propter parentum nobilitatem, quàm propriam fortitudinem habebatur nominatiſsimus: ſed inuidia diſsimilium fatigatus, in Hiſpania morabatur, vbi & ortus fuerat & nutritus. Cumq́ Imperator fratrē ſuum adhuc puerum cerneret, & quid faceret, hæſitaret, quippe cum Barbari victorijs elati, inexpugnabiles viderentur, eadem prouiſione, qua Nerua quondam elegerat Hiſpanum virum Traianum, per quē Reſpublica reparata eſt, accitum & ipſe nihilominus ab Hiſpania Theodoſium, magiſtrum militiæ fecit, eumq́ contra Barbaros cum expeditione miſit. Qui vadens fortiter cum illis maximis Scythiæ gētibus pugnauit, & feliciter triumphauit. Mox dux optimus exercitu diſperſo per vrbes, ipſe velociter ad Principē remeauit, ipſeq́ triumphorū ſuorum nuncius extitit. Quod dum Imperator præ admiratione non crederet, inuidi dicebāt eum fugiſſe, & exercitum perdidiſſe. At ille derogantes ſibi, rogat dirigi,

qui

qui viderent multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, direxit qui res actas ſibi nunciarent. Porrò dux optimus inter hæc vidit in viſione, quòd S. Miletius, Antiochenæ ciuitatis epiſcopus, eum indueret imperali chlamyde, & corona caput eius ornaret. Hęc cum ille retuliſſet manè cuidam amicorũ, ille clarum eſſe dixit ſomnium, & nihil ænigmaticum, nihil habere dubium. Poſt paucos autem dies qui miſſi fuerant, redierunt: peremptaꝗ; multa hoſtiũ millia narrauerunt. Quamobrem lætatus princeps Gratianus, fauẽtibus cunctis, Theodoſium xxxiij. ætatis annum gerentem, apud Smirnam purpura induit, Orientiſq; & Thraciæ ſimul imperio præfecit. Igitur Theodoſius Conſtantinopolim triumphãs intrauit, & ne aſsiduè pugnando populum Romanum fatigaret, cum Athalarico Vuiſigothorum rege pacem fecit, eundemq; Conſtantinopolim venientem benignè ſuſcepit, ibiq; defunctum, honorificè ſepeliri fecit, & hac benignitate omnes Gothos Romano imperio ſubiugauit. Veniens autem Theſſalonicam, ægritudinem incurrit, cupienſq; baptizari, Anatholium, eiuſdem ciuitatis epiſcopum, requiſiuit cuius eſſet fidei. Quo reſpondente q; Arriana peſtis in Illyricum non valuiſſet accedere, ſed fidem Niceni concilij inuiolatam ſeruarent, libenter eius verba ſuſcipiens, baptizatus, atq; ab ægritudine liberatus eſt. Inter hæc Archadium filium ſuum conſortem ſibi fecit in imperio, in Italia verò puero ſatis exiſtente Valentiniano, rerum curam Probus excõſul & præfectus habebat. Iuſtina verò mater Valentiniani, cum eſſet Arriana, viuente quidem viro, lędere Chriſtianos orthodoxos non præualuit, ſed eo mortuo, cum filius eſſet valde iuuẽculus, Mediolanum veniens, Ambroſio epiſcopo erat infeſta, ita vt iuberet eum exilio deſtinari. Cumq; iuberet eũ exire de eccleſia, Ambroſius ait: Ego ſponte hoc non ago, ne lupis ouium ſepta, aut blaſphemantibus Deũ contradere videar, hic ſi placet occide, hoc loco mortem prona ſuſcipiã voluntate. Ea tempeſtate Maximus vir quidem ſtrenuus atq; imperio dignus, ſi contra Sacramẽti fidem per tyrannidem non emerſiſſet, inuitus ab exercitu in Britãnia imperator factus, in Galliam tranſijt, exceptuſq; à legationibus Gratiano infenſis, eũdem ſubita incurſione perterritum, atq; in Italiam tranſire meditantem, dolo circũuenit & occidit Lugduni, fratremq; eius Valentinianum cum matre Iuſtina expulit ab Italia. Qui tamen iuſtiſsimam cũ matre ſua luit pœnam, quæ & ipſum Arriana hæreſi polluit, & eminentiſsimum catholicę fidei doctorem Ambroſium epiſcopum perfida obſidione vexauit. Valentinianus autẽ Conſtantinopolim veniens, à Theodoſio paterna pietate eſt ſuſceptus, & imperio eſt reſtitutus: ſed ab Eugenio quodam prius Grammatico, tunc autẽ militanti in palatio, & ab Arbogaſto quodam facinoroſo corruptis cubicularijs ab eiſdem dormiens ſtrangulatus eſt, atq; vt voluntariam ſibi mortem conſciuiſſe putaretur, laqueo ſuſpenſus eſt.

ANno dominicæ incarnationis ccclxxxiij. qui eſt Gratiani ſecundus, ſanctus Baſilius Cæſarienſis epiſcopus obijt. Anno dominicæ incarnationis ccclxxxiiij. ſynodus cl. epiſcoporum Conſtantinopolim aduerſus Macedonium congregatur ſub Damaſo papa, qui xviij. annis regebat eccleſiam. Anno domini ccclxxxv. Priamus quidam & Antenor principabantur Francis hoc tempore. Anno domini ccclxxxvi. Archadium Theodoſius pater conſortem regni facit. Anno domini ccclxxxvij. Maximus ex Britannia in Gallias veniens, regnumq; ſibi vſurpans, Gratianum cum matre ſua apud Lugdunum occidit, fratrem verò eius Valentinianum Italia expulit. *Anni Gratiani.*

ANno dominicæ incarnationis ccclxxxviij. Vrbis conditæ milleſimo cxxxix. Theodoſius genitus patre Theodoſio, matre Thermantia, xlv. ab Auguſto, interfecto per Maximum Gratiano, imperium Romanum ſolus obtinuit, manſitq; in eo annis xi. cum iam in Orientis partibus ſex annis Gratiano viuente regnaſſet: Valentinianum tamen fratrem Gratiani quamdiu vixit, regnare permiſit. Ipſe verò bellum aduerſus Maximum, qui tunc Aquileiæ inſidebat, ſuſcepit, illumq; à militibus proprijs, cum vim imperatoris ſuſtinere nõ poſſent, captũ ac traditũ peremit. Victorẽ quoq; filium eius quẽ pater Gallis adhuc in ætate infantili præfecerat, *Theodoſius.*

extinxit. Peracta victoria, Theodoſius cum Valẽtiniano venit Romam: eratq; cum eis pariter & Honorius valde puer, quem pater poſt actam victoriam à Cõſtantinopoli euocauerat. Theodoſius igitur Romæ poſitus, multum profuit vrbi, alia præbẽdo, alia auferẽdo. Poſt hęc relicto Valẽtiniano Romæ, ipſe cũ Honorio Conſtãtinopolim remeauit. Valentinianus verò cũ tranſiret in Galliã cauſa ordinandæ Reipublicæ, fraude Arbogaſti comitis ſui, & Eugenij grammatici, dormiẽs ab eunuchis cubiculariјs pecunia corruptis ſuffocatus eſt: moxq; Eugenio in principatum electo ab Arbogaſto, collecta multitudine Francorũ atq; Gallorũ, præparauerunt ſe in pugnã contra Theodoſiũ. Quod ille audiens, congregauit multitudinẽ militarẽ, filiũq; ſuum Honorium conſtituit imperatorem. Miſit autem Eutropium eunuchũ ſibi fideliſsimum in Thebaidam, ad Ioannem monachum præſcientia clarum, de quo legitur in Vita patrum, vt aut eum venire volentem deduceret, aut nolentem de belli euentu requireret. Qui venire nolens, mandauit ei, quòd interfecto tyranno, victoria ſit potiturus, ſed ipſe in Italia moriturus. Relictis igitur ambobus filiјs in vrbe Cõſtantinopolitana, Theodoſius contra Eugenium pergit, moxq; illi exercitus Vuiſigotharum plus q̃ xx. millium occurrit. Eugenius itaq; & Arbogaſtus cum tranſitus Alpium tenerent, Theodoſius in ſummis Alpibus cõſtitutus, ieiuniјs & orationibus intentus erat: circa Gallorum verò cantũ ſopore conſtrictus, vidit in ſomnis quaſi iaceret in campo, & aſtarent ei duo quidam viri in veſtibus albis, equis candidiſsimis reſidentes, iubentes eum habere fiduciam, primoq; diluculo præparare milites ad victoriam, ſeq; dicebant ad ſolàtium ſibi deſtinatos. Quorum alter dicebat ſe eſſe Ioannem Euangeliſtam, alter Philippum apoſtolum. Quæ viſio etiam alicui militi reuelata eſt. Qua viſione comperta, vberiores in oratione lachrymas fudit: & in craſtinum tacta congreſsione, turbo ventorum maximus à parte Theodoſij in ora hoſtiũ ſurrexit, qui tela quæ ipſi mittebant, in ipſos retorquebat: ea verò quæ ab eius parte miſſa ſunt, vltra menſuram humani iactus per magnum inane portata valenter hoſtibus infigebat. Eugenius itaque corruens ad pedes imperatoris, veniam rogabat, ſed à militibus circa pedes eius capite trũcatus eſt: Arbogaſtus verò propria ſe manu interfecit, conſulatus Archadij anno iij. & Honorij ij. Ad laudem verò Theodoſij ob inſignem victoriam, poeta quidam nomine Claudianus, ſed Paganus, inter cætera huiuſmodi verſibus Deo & homini teſtimonium cecinit.

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Igitur Theodoſius Mediolanum veniens, poſt laborem publicũ corpore fatigatus, ægritudinem incurrit, & ſperans ſe moriturum, potius de Republica cogitauit, conſiderans quæ ſolent hominibus euenire, imperatore moriente. Filium itaq; Honorium de Conſtantinopoli velociter euocauit, & imperatorem Romæ ordinauit. Cumq; Honorius Mediolanum veniſſet, pater ex ægritudine releuatus, Circum de victoria celebrabat, & ante prandium quidem ſpectaculum quaſi ſanus exhibuit. Poſt prandium verò repentè pręgrauatus, ad ſpectaculum venire non potuit, filium tamen ludis adeſſe præcepit: ſuperueniente verò nocte defunctus eſt, xvi. kal. Febr. anno imperij xvij. vitæ autem xl. Fuit autem propagator Reipublicę & defenſor eximius, clemens & miſericors, communis cunctis, ſolo habitu differens à cæteris, in omnes honorificus, in bonos verò profuſus. Quantæ autem manſuetudinis apud homines fuit, tantæ humilitatis corã domino extitit. Quod in illo obedientiæ exemplo ſatis probatur, quam ſancto Ambroſio epiſcopo, imò per illum Deo exhibuiſſe narratur. Quod quia eſt relatu ac memoria dignum, licet non ſuo loco, ſtatui tamen memorandum, & pro vtilitate legentium, & opinione virtutum.

Theſſalonica eſt ciuitas grandis & populoſa, in qua dum eſſet Theodoſius, ibi ſeditio eſt orta, & quidam ex iudicibus tracti & lapidati ſunt, vnuſq; vt aiunt, ex militibus quem ille diligebat, occiſus eſt. Hinc indignatus Theodoſius, ſicut ſe habent humanæ paſsiones, non refrenauit iracundiæ infirmitatem, ſed iuſto furori immenſam permiſcuit crudelitatem. Ad ludos igitur Circenſes iuſsit inuitari ciues, &

repen-

repentè ſuper omnes iniuſtos, gladios præcepit euaginari, & vnà cum innocentibus nocentes perimi. Septem quidem millia hominum feruntur ibi occiſa, non præcedente iudicio, ſed furibundo dictante animo. Huiuſmodi cladem gemitibus plenā audiens Ambroſius, cum princeps Mediolanum veniſſet, & eccleſiam ſolenniter intrare voluiſſet, foris ad ianuas ei occurrit, hiſq; illum ſermonib. à ſacri liminis ingreſſu prohibuit: Neſcis, imperator, perpetratæ à te necis quāta ſit magnitudo? neque poſt auſum tanti furoris, mens tua molem tantæ præſumptionis agnoſcit? Sed fortè recognitionem peccati prohibet poteſtas imperij: decet tamen vt ratio vincat poteſtatem. Sciēda eſt quippe natura, eiuſq; mortalitas, atq; reſolutio & puluis progenitorum, ex quo facti ad quem redigendi ſumus, & non flore purpureo ſidentem, infirmitatem operti corporis ignorare. Coęqualium hominum princeps es ô imperator, & conſeruorum. Vnus eſt enim dominus omnium, rex & creator cunctorum. Quibus igitur oculis aſpicies communis Domini templum? quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum? Quomodo extendes manus, de quibus adhuc ſtillat ſanguis innoxius? Quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus? Qua præſumptione poculum precioſi ſanguinis percipies ore tuo, dum furore ſermonum tuorum tantus iniuſtè ſanguis effuſus? Recede igitur, recede, nec ſecundo peccato priorem nequitiam contendas augere. Suſcipe vinculum quo te omnium Dominus ligauit: eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus nutritus, & apertè ſciens quæ eſſent propria ſacerdotum, quę regū, gemens & deflens ad regalia remeauit. Cumque octo menſium continua tranſiſſent tempora, propinquauit natiuitatis Saluatoris noſtri feſtiuitas. Imperator autem lamentationibus aſsiduis in palatio reſidens, continuas lachrymas inceſſabiliter expendebat. Ingreſſus autem tunc magiſter militiæ Rufinus, & ſingularem apud principem fiduciam habens, & videns eum in lamentatione proſtratum, acceſsit, & lachrymarum cauſas inquirit. At ille amariſsimè ingemiſcens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Rufine ludis, & mea mala non ſentis: ego autem lamentor & gemo calamitatem meam, quia ſeruis quidem & mendicantibus aperta ſunt templa dei, & proprium dominū ingredientes licenter exorant: mihi verò ingreſſus ad eum non eſt, inſuper etiam cœli clauſi ſunt. Hæc dicens, verba ſingula ſingultibus interrumpebat. Rufinus: Curram, inquit, ſi tibi placet, pontificiq; precibus perſuadebo, vt ſoluatur vinculum quod alligauit. Ait imperator: Non ſuadebis Ambroſio, noui ego decretum illius eſſe iuſtum: neq; reuerebitur imperialem potentiā, vt legem poſsit præuaricare diuinam. Cumq; Rufinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambroſium eſſe flectēdum, imperator eum pergere cū feſtinatione præcepit: ipſe verò ſpe data poſt paululum eſt ſecutus, credens Rufini promiſsionibus. Porrò vir mirandus Ambroſius, mox vt Rufinum vidit, ait: Impudentiam canum imitatus es ô Rufine, tantæ videlicet necis autor exiſtens, & pudorem ex fronte detergens, nec erubeſcis, nec metuis contra imaginem latrare diuinam. Cumq; Rufinus ſupplicaret, & imperatorem venturum eſſe diceret, ſuperno zelo accenſus Ambroſius, ait: Ego tibi Rufine prædico, quoniam ingredi ſacra limina eum prohibebo: ſi verò imperium in tyrannidem mutauerit, necem libenter & ego ſuſcipiam.

Olim Eucharistia dabatur laicis in manus.

Poculū precioſi ſanguinis laicis datum.

Excommunicatur Theodoſius.

Hæc & alia plurima Rufinus audiens, nunciauit imperatori votum antiſtitis, monens ne de palatio fortè procederet. At imperator hæc in media iam platea cognoſcens: Pergā, inquit, & iuſtas ſuſcipiam contumelias. Cumq; ad ſacra limina perueniſſet, in ſanctam quidem baſilicam non intrauit, ſed inueniens antiſtitem in Salutatorio reſidentem, ſupplicabat, vt eius vincula reſolueret. At ille tyrannicam dicebat eius eſſe præſentiam, eumq; cōtra Deū inſanire, & leges eius calcare. Verùm imperator: Non, inquit, inſurgo aduerſus eccleſiaſticas ſanctiones, nec iniquè ingredi limina ſacra cōtendo, ſed te ſoluere vincula mea depoſco, & communis domini pro me exorare clementiam: nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noſter aperuit. Tunc antiſtes: Quam, inquit, pœnitentiam oſtendiſti

ſti poſt tantas iniquitates? quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasq; curabitis? Tuum eſt, inquit imperator, edocere, & medicamenta temperare: meum oblata verò ſuſcipere. Tunc ſanctus Ambroſius ait: Quō furori iudicium tuum commiſiſti, & non ratio protulit ſententiam, ſed iracundia? Scribe legem quę decreta furoris euacuet, & xxx. diebus ſententia necis atq; proſcriptionis tantummodo maneat in

Lex de ſententia necis.

literis, & iudicium expectet rationis: quibus diebus tranſactis, ira iam ceſſante, ratio cauſam iudicans apud ſemetipſam, quæ cognouerit ſub veritate diſponat. In his enim diebus cognoſcetur, an iuſta ſit ſententia quam protuleris, an iniuſta: & ſiquidē ratio probauerit iniuſta quæ ſunt prolata, diſrumpet: ſi verò iuſta, firmabit: dierū verò numerus ad hæc examinãda ſufficiet. Hanc admonitionem imperator animo libēti ſuſcipiens, & optimam eſſe confidens, legem conſcribi repente præcepit, & propriæ manus literis confirmauit. Quo facto, vinculum eius Ambroſius abſoluit. Quę lex hactenus obſeruatur Conſtantinopoli. Eſt autem huiuſmodi.

IMP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AVG.
Flauiano præfecto prætori Illyrici.

Si vindicari in aliquos ſeuerius contra noſtram conſuetudinem pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies xxx. ſuper ſtatuta eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè accipiant vincula, atq; cuſtodia, & excubijs ſolertibus vigilanter obſeruentur.

Sic igitur ſacratiſsimus imperator ingredi limina ſacra præſumens, non ſtans domino ſupplicauit, nec genua flexit, ſed pronus in pauimēto iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum: manibus autem capillos euellens, frontemq; percutiens, & pauimentum lachrymarum guttis aſpergens, veniam poſcebat. Cumq; tempus accederet, quo munus ad altare ſolebat offerre, ſurgens cum lachrymis ingreſſus eſt. Cum verò obtuliſſet ſicut ſolitus erat, intra cancellos ſtetit. Rurſus autem Ambroſius nō acquieuit, ſed differentiam locorum edocuit: & primò quidem requiſiuit, quid ibi expectaret. Imperatore dicente, ſuſtinere ſe ſacrorum perceptionem myſteriorū, remandauit ei per ſuum archidiaconum: O imperator, interiora loca tantùm ſacerdotibus ſunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec contingere permittuntur. Egredere igitur, & hāc expectationem cum cæteris habe communem. Purpura namq; imperatores, non ſacerdotes facit. Tunc fideliſsimus imperator etiam hanc traditionem animo gratanti ſuſcipiens, remandauit: Non audaciæ cauſa intra cancellos manſi, ſed in Conſtantinopolitana vrbe hāc cōſuetudinē eſſe cognoui: vnde gratias ago pro huiuſmodi medicina. Tali ergo tantaq; & præſul & imperator virtute clarebant. Ego autem vtrique opus admiror: illius fiduciam, huius obedientiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porrò regulas pietatis, quas à magno ſacerdote recepit, reuerſus etiam in Conſtantinopolitana vrbe ſeruauit. Nam dum feſtiuitatis tempore ad eccleſiam proceſsiſſet, oblatis in altari muneribus, mox egreſſus eſt. Cumq; Nectarius tunc præſul eccleſiæ illi mandaſſet, cur intus ſtare noluiſſet, remandauit ei princeps: Vix potui diſcere, quæ differentia ſit imperatoris & ſacerdotis: vix enim inueni veritatis magiſtrum, Ambroſium namq; ſolum noui dignè vocari pontificem. Habebat igitur imperator & aliam vtilitatis occaſionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Cōiunx enim eius de diuinis legibus eum ſæpius admonebat, ſeipſam tamē perfectè prius erudiens. Non enim regni faſtigijs eleuata eſt, ſed potius amore diuino ſuccenſa. Beneficij namq; magnitudo maius ei deſiderium benefactoris excitabat. Repentè namq; vt venit ad purpuram, claudorum atq; debilium maximā habuit curam, non ſeruis, non alijs miniſtris vtens, ſed per ſemetipſam agens, & ad eorum habitacula veniens, vnicuiq; quod opus haberet, præbebat. Sic etiam per eccleſiarum xenodochia diſcurrens, ſuis manibus miniſtrabat infirmis: ollas eorum tergens, ius guſtans, coclearia offerens, panem frangens, ciboſq; miniſtrans, calices abluens,

luens, & alia cuncta faciens, quæ ſeruis & miniſtris mos eſt celebrare. His autem qui eam de rebus talibus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum diſtribuere opus imperij eſt: ego autem pro ipſo imperio hoc opus offero bona mihi omnia conferenti. Viro autem ſuo ſępe dicebat: Oportet te, marite, ſemper cogitare, quid pridem fueris, quid modò ſis. Hæc ſi ſemper cogitaueris, ingratus benefactori non eris, ſed imperium quod ſuſcepiſti, legaliter gubernabis, & harum rerũ autorem placabis. His ſermonibus ſemper vſa, velut optimam quandam vtilitatem, virtutisq; abundantiam coniugi offerebat. Defuncto autem Theodoſio xvi. kal. Feb. corpus eius Conſtantinopolim delatum eſt vi. Idus Nouemb. & ab Archadio filio ſuo ſepulturæ traditum. Dimiſit autẽ regnum duobus filijs ſuis, Archadio in Oriente, Honorio in Occidente: curam verò adminiſtrationis viris potentiſsimis mandauit habere: Rufino aulę Orientalis, Stiliconi Occidentalis. Poſt paucos autem dies quando translatum eſt corpus Theodoſij, id eſt, xv. kalen. Decembr. etiam exercitus qui cum eo fuerat, contra Eugenium reuerſus eſt: & dum imperator Archadius ad portas occurriſſet exercitui, milites Rufinum præfectum peremerunt. Erat enim ſuſpectus, quaſi tyrannidem meditaretur aſſumere, & Hunos vel Gothos in Romanorũ prouincias contra imperatorem euocare.

Eiſdem verò Theodoſij temporibus apud Palæſtinam prouinciam in caſtello Emaus natus eſt puer integer & perfectus, ſed vmbilico ſurſum diuiſus, ita vt haberet duo pectora, & duo capita, & quoſcunq; ſenſus: & cũ vnus edebat & bibebat, alter non edebat: vnus dormiebat, alter vigilabat: nonnunq; inſimul dormiebant, inſimul ludebant ad alterutrum, & flebant, & vtriq; percutiebant ſe inuicem. Vixerunt autẽ annis ferè duobus: & vnus quidem mortuus eſt, alter autem ſuperuixit diebus iiij.

Anni Theodoſij.

ANno domini ccclxxxix. qui eſt ſecundus Theodoſij, poſt mortem Gratiani, idem Theodoſius vir virtutibus plenus, Valentinianum Italia expulſum à Maximo, in regnum reſtituit. Reliquiæ ſanctorum Geruaſij & Protaſij ab Ambroſio repertæ ſunt. Anno domini cccxc. Anno domini cccxci. Auguſtinus ad fidem conuerſus, ab Ambroſio baptizatur. Anno domini cccxcij. Anno domini cccxciij. Ioannes eremita claruit. Anno domini cccxciiij. Syricius papa xl. ſedit annis xv. deceſsitq; vi. kal. Decembris. Anno domini cccxcv. Hieronymus librum, quem de illuſtribus viris ſcripſit, hucuſque perduxit. Anno domini cccxcvi. Didimus Alexandriæ obijt. Corpora Abacuc & Micheæ prophetarum reuelantur. Conſtantinopolis iram dei formidans igne ſuper nubem fulgẽte ad pœnitentiam conuerſa euaſit. Anno domini cccxcvij. Valentinianus dolo Arbogaſtis occiditur, eiusq; locum Eugenius inuadit. Anno domini cccxcviij. Theodoſius Eugenium tyrannum ſuperauit. Arbogaſtes ſua manu ſe interfecit. Theodoſius verò Mediolani in pace quieuit. Auguſtinus doctor facundiſsimus Hypponi ordinatur epiſcopus.

Hucuſq; Eccleſiaſticam hiſtoriam Euſebius, itẽm Ruffinus, perduxit.

Archadius. Honorius.

ANno dominicæ incarnationis cccxcix. Vrbis conditæ milleſimo cl. Archadius & Honorius filij Theodoſij, xlvi. loco ab Auguſto commune imperium, diuerſis tantùm ſedibus tenuerunt: Archadius in Oriente, Honorius in Occidente. Tunc Rufinus patricius Archadio principi tendens inſidias, Alaricum regem Gothorum vt Græcias vaſtaret, miſsis clàm pecunijs inuitauit. Sed deiectus Rufinus ante portas vrbis Conſtantinopolitanæ, vt ſuprà dictum eſt, à militibus decollatus eſt, caputq; eius cum dextera manu ad ludibrium per vrbem circunductum eſt: vxorq; exulata, opes eius cunctas Eutropius Spado promeruit. Romæ celebrato gladiatorio ludo Achacius monachus increpans populum attentius ſpectaculo inhiantem lapidatur à populo. Vnde offenſus Honorius Imperator ludos gladiatorios edicto prohibuit. Gildo autem Africæ comes à Theodoſio dudum ordinatus, cognita morte eius, arbitratus parum ſpei in pueris, cœpit Africam ſibi vendicare. Cuius frater Maſcezel, cum eſſet fidelis, Germani perfidiam detexit: ille autem duos filios fratris cum pater abiret, interfecit. Con-

tra quem iam vt hoſtem idem Maſcezel cum exercitu miſſus, cum eum valde coarta ret, in fugam verſus, poſt paucos dies ſtrangulatus eſt.

Heſperiam verò plagam in regno Honorij imperatoris primùm Radagaiſus Scytha crudeliſsimus, cum cc. millibus Gothorum inundauit, qui omnem Romani populi ſanguinem propinare deuouit. Contra quem duo Pagani duces Hunorũ, Huldinus & Sarus, à Romanis conducti ſunt. Nolente deo cauſam potentiæ ſuæ per uirtutem hominum ſuperare, diuinitùs territus eſt Radagaiſus, fugienſq́ in Feſulanũ montem, ingenti vndiq́ timore concluditur: & dum fame ſitiq́ laborat, volens fugere, ſolus comprehenditur à Romanis, miſſusq́ in carcerem, ibi mortuus eſt. Tanta verò multitudo de Gothis comprehenſa eſt, vt ſicut vilia pecora venderentur: nã ſinguli Gothi ſingulis aureis vendebantur. Poſt Radagaiſum Alaricus rex Gothorũ Italiam intrauit: & vt ſuperius in geſtis Gothorum ſcriptum eſt, multa mala Romanis cæteriſq́ inferens, apud Coſentiam mortuus eſt. Cui ſuccedens Athaulſus conſanguineus eius, quicquid ille reliquit, abraſit, & Placidam Honorij ſororem auferens, in matrimonium accepit.

Stilico quoq́ comes, qui erat de perfida & doloſa gente Vuandalorũ natus, & erat ſocer Honorij, cuius duæ filiæ, Maria & Hermantia, altera poſt alteram principi Honorio deſponſatæ ſunt, ſed vtræq́ virgines defunctæ ſunt: oblitus beneficiorũ, oblitus conſanguinitatis, regno eius inhiauit, & Alemanorũ Sueuorumq́ gẽtes elatis pecunijs ſuper eum congregauit, quia Eucherium filium ſuum Chriſtianis ſemper à puero inſidias molientem, Cæſarem facere cogitauit. ſed Honorius cõgregato exercitu cum eis pugnans, vtroſq́ occidit. Quo anno & Archadius Orientalis imperator regnans poſt obitum patris annos xiij. defunctus eſt anno ætatis xxxi. relinquens filium nomine Theodoſium, annorum viij. quem ante mortem ſuam appellauit imperatorem: qui ſuccedens patri, regnauit annos xli. cum patruo Honorio xv. poſtea xxvi. qui fiunt xli. Huius tempore Claudianus & Prudentius poetæ inſignes habentur.

Anni Archadij. PRimo autem anno Archadij & Honorij, qui eſt annus dominicæ incarnationis cccxcix. Ioannes eremita obijt. Anno domini cccc. ſanctus Martinus ad ſuperna migrauit. Anno domini cccci. ſanctus Ambroſius carne ſolutus eſt: cuius ſtudio inter cętera doctrinæ ac miraculorum inſignia tempore Arrianæ perfidiæ tota Italia ad catholicam fidem conuerſa eſt. Anno dñi ccccij. Anaſtaſius papa xli. ordinatus eſt, ſedenſq́ annis iij. migrauit v. kal. Maij. Anno dñi cccciij. Gothi Radagaiſo & Alarico regibus Italiã prædati ſunt. Eodem tempore in Britannia Pelagius doctrinę execrabili eccleſiã maculare nititur, dicens inter cætera hominẽ ſine dei gratia poſſe ſaluari ſuis meritis, & ſine originali peccato naſci. Anno domini cccciiij. ſynodus Alexandriæ fit propter doctrinam Origenis. Anno domini ccccv. Innocentius papa xlij. ordinatus, ſedit annis xij. deceſsitq́ iiij. Idus Martij. Hic inſtituit ad miſſas pacis oſculum dari. Hic Pelagium atque Celeſtinum hæreticos damnauit, & conſtituit vt qui natus fuiſſet de Chriſtianis, per baptiſmum renaſceretur. Quod Pelagius damnauit. Anno domini ccccvi. Anno domini ccccvij. Seuerus vitam ſancti Martini deſcribit. Anno domini ccccviij. Ioannes Chryſoſtomus in exilio obijt: & mors Eudoxiæ Aug. ſubſecuta eſt. Anno domini ccccix. Anno domini ccccx. Anno domini ccccxi. Archadius imperator Conſtantinopoli moritur.

Honorius. ANno dominicæ incarnationis ccccxij. Vrbis conditæ mill. clxiij. Honorius poſt mortem fratris cum Theodoſio filio fratris adhuc regnans annis xv. cum videret Rempublicam quotidie decreſcere, elegit virum fortem & pugnatorem Conſtantium comitem, & tranſmiſit eum ad Gallias. Conſtantinus enim quidã Gallijs occupatis inuaſit imperium: cuius hoſtes duo iuuenes locupletes, Didimus & Viridianus, aſſumptis proprijs ſeruis & vernaculis, ſeſe patriamq́ defenſare moliti ſunt, capientesq́ filium eius Conſtantem, monachum fecerunt. Quem pater ex monacho Cæſarem fecit, & contra illos miſit. Sed Conſtantius ab Honorio miſſus, mox

mox vt Galliam ingreſſus eſt, Conſtantinum apud Arelatem incluſit, & occidit, filium verò eius Conſtantem in Vienna Gerontius comes Conſtantij peremit. Quorũ euitij immemores, Iouianus & Sebaſtianus item in Gallijs tyrannidem moliuntur, ſed & ipſi mox interficiuntur. Heraclianus quoq; comes Africæ cum tribus millibus armatis, & DCC. nauibus ad deprædandam Romam venit: contra quem Marinus comes egreſſus, ſic eum perterruit, vt cum vna tãtùm naui Carthaginem fugeret, vbi & mox occiſus eſt. In his ergo diebus, præcipiente Honorio, & adiuuãte Cõſtantio, firma pax omnibus catholicis eccleſijs per vniuerſam Africam reddita eſt, quã diu præclariſsimus magiſter eccleſię apud Hypponẽ regium florebat Auguſtinus. Inter hæc Valia rex Gothorum pacem fecit cum Honorio, & reddidit ei Placidiam ſororem ſuam, quam ipſe Conſtantio patricio qui eam reuocauerat, in matrimoniũ dedit. Honorius verò poſtquam cum Theodoſio fratris filio regnauit annis xv. & Rempublicam pacificatam dimiſit, Romæ mortuus eſt.

ANno domini cccexiij. Anno domini ccccxiiij. Anno domini ccccxv. Alaricus rex Gothorum Romam inuaſit, partemq; eius concremauit ix. cal. Sep. an. cõditionis eius M.clxiiij. a c vi. die, qua ingreſſus fuerat Vrbẽ, deprædata ea egreſſus eſt. Año dñi ccccxvi. Anno dñi ccccxvij. Año dñi ccccxviij. corpora ſanctorũ Stephani, Gamalielis, Nicodemi, & aliorũ reuelata ſunt. Anno dñi ccccxix. Anno dñi ccccxx. Zoſimus papa xliij. ordinatus, ſedit anno vno, deceſsitq; vij. kalen. Aprilis. Hic conſtituit vt diaconus lęuam tegat, & præcepit vt nullus clericus poculũ publicè propinaret, niſi tantùm cellis fidelium & clericorũ. Anno dñi ccccxxi. Bonifacius papa xliiij. ſedit annis iij. mẽſibus viij. Año dñi ccccxxij. Anno dñi ccccxxiij. S. Hieronymus migrauit anno vitæ xci. Anno dñi ccccxxiiij. Honorius apud Rauẽnam Conſtantium conſortem regni fecit. Anno dñi ccccxxv. Celeſtinus papa xlv. ſedit annis ferè ix. deceſsitq; viij. kalen. Aprilis. Hic cõſtituit Sanctus, Sanctus, Sanctus cantari: cõſtituit etiam, vt Pſalmi Dauid canerentur. Anno domini ccccxxvi. Honorius Romæ moritur, anno imperij ſui xxxi. quorũ duobus regnauit ſub patre, xiiij. cum fratre, xv. cũ filio fratris Theodoſio. Faramũdus filius Marcomedis regnauit in Francia. — *Anni Honorij.*

Paulus Oroſius presbyter, librum ſuum hiſtoricum à conditione mundi hucuſq; perduxit. Olympias cccc.

ANno dominicæ incarnationis ccccxxvij. Vrbis conditæ milleſimo clxxviij. Theodoſius iunior, Archadij filius, nepos Theodóſij magni, xlvij. loco ab Auguſto ſolus tenuit imperiũ, cum antea regnaret cũ patruo Honorio annis xv. Imperauit autem poſtea annis xxi. qui ſunt anni xli. Honorio autem defuncto, Ioannes quidam regnum Occidentale inuaſit, miſitq; legationem ad Theodoſium Imperatorem, ſuſcipi deprecans. Qui legatis in carcerem truſis, Ardaburium prætorem contra eum miſit, quem ille apud Rauennam aggreſſus, occidit. Quo Theodoſius agnito, Valentinianum amitæ ſuæ Placidiæ ex Conſtantio filium, Cæſarẽ fecit, & cum matre ſua ad recipiendum Occidentale regnum direxit, & Aſparem Ardubarij filium, ante eum contra Ioannem miſit. Angelus autem dñi in habitu paſtoris apparens, deduxit Aſparem & qui cum eo erant, per paludem quæ Rauennę adiacuit, prius inuiam, quam tunc Deus fecit peruiam: venienteſq; Rauennam, portas inuenerunt apertas, & ingredientes, tyrannum Ioannem occiderunt, Ardubarium à vinculis abſoluerunt. Valentinianus igitur veniens Italiam, cõſenſu omnium factus eſt Imperator, ideoq; ex decreto Theodoſij, Auguſtus appellatur. — *Theodoſius II.* *Vide in Eutropio lib. 14. rerũ Romanarum.* *Valentinianus Auguſtus.*

Eodẽ tẽpore erant Gothi & alię gẽtes multæ ac magnę trans Danubiũ, Hyperboreis locis inhabitantes, ex quibus rationabiliores erant iiij. Gothi, Hypogothi, qui & Vuiſigothæ, Gepidæ, & Vuandali, nomen tantũ, & nihil aliud mutantes, vnaq; lingua vtentes: omnes autem erant fidei Arrianæ. Iſti ſub Archadio & Honorio Danubium tranſeuntes, locati ſunt in prouincijs Romanorum: & Gepidæ quidem, ex quibus poſtmodum diuiſi ſunt Longobardi & Auares, villas quę ſunt circa Sigedonẽ & Sirmium, habitauerunt: Vuiſigothæ verò poſt Alaricum depopulantes Romam, in Gallias abierunt, & quæ ibi ſunt, obtinuerunt. Gothi autem, qui & Oſtrogothæ,

Pannoniam primùm habitauerint, deinde xix. anno imperij Theodoſij iunioris, Thraciæ villas habitauerũt, ibiq; per lviij. annos morantes, Occidentis quoque obtinuerunt imperium. Porrò Vuandali ſociatis ſibi Alanis & Germanis, qui tũc Franci vocabantur, tranſeuntes Rhenũ fluuium Modigiſclo duce, habitauerũt in Hiſpania. Eo tempore fuerunt duo prætores, Aetius & Bonifacius, quos Theodoſius poſtulante Valentiniano, Romam direxit. Cumq; Bonifacius principatum Africæ percepiſſet, ibiq; glorioſè ageret, inuidia ductus Aetius accuſauit eum apud Placidiã matrem Valentiniani, q̃ rebellationẽ meditaretur: cęterùm Bonifacio ſcripſit, Si accerſitus fueris, accedere noli, incuſatus enim es, & doloſè vocãt te Imperatores. Cui credens Bonifacius, accedere diſtulit accerſitus. Tunc Imperatores Aetium quaſi deuotum acceperũt, & aduerſus Bonifacium duo duces, Mauortius & Galbio miſſi ſunt, ſed ab eo interempti ſunt. Rurſus contra eum Sigiſuualdus comes dirigitur. Bonifacius verò cernens ſe Africam tenere non poſſe, transfretauit in Hiſpaniam ad Vuandalos & Alanos, & cum Modigiſclus iam mortuus eſſet, filios eius Guntharium & Henſericum ſuaſit in Africam venire, eamq; poſsidere. Qui venientes, totam penè Africã ferro & flãma, rapinisq; diſsipauerũt. Sub hoc turbine beatiſsimus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam cerneret, tertio menſe obſidionis eius migrauit ad dominũ lxx & vi. vitæ annis expletis, ex quibus xl. in clericatu vel epiſcopatu tranſegerat. Interea quidam ſenatorum amici Bonifacij, falſam accuſationem Aetij intimauerunt Placidiæ, oſtendentes ei epiſtolam ab eodem ad Bonifacium ſcriptam. At illa ſtupefacta, Aetium quidem non læſit, Bonifacio verbũ verò exhortatorium, vt ſecurus veniret, cum iuramentis miſit. Qui veniens, ſuſpicionem diſſoluit, & magiſter militum effectus, non multo pòſt morbo extinctus eſt. Deinde Romani dederunt Vuandalis partem Africæ ad habitandũ, facta pace cũ eis. Mortuo autem Gunthario, Genſericus Alanorum & Vuandalorũ Imperator factus eſt. Qui quoniam Arrianus erat, infra limites habitationis ſuæ in Africa perſecutionem contra Chriſtianos fecit, catholicam fidem cupiens ſubuertere: multosq; epiſcopos catholicos in tantum perſecutus eſt, vt priuatos eccleſiarum ſuarum iure de ciuitatibus expelleret. Deinde Carthaginem ſimulata pace inuadens, omnes diuitias & ornamenta eccleſiaſtica abſtulit. Valentinianus autem Auguſtus, Conſtantij & Gallæ filius, ad Theodoſium conſobrinum ſuum Cõſtãtinopolim profectus, filiam eius Eudoxiam, quam ſibi Eudoxia genuit, in matrimonium accepit, Romamq; redijt. Triceſimo autem anno imperij Theodoſij, terræmotus magni facti ſunt Conſtantinopoli per quatuor menſes, ita vt timentes Byzantij, extra ciuitatem in loco qui dicitur Campus, vnà cum epiſcopo Proculo perſeuerarent in litanijs ad Deum vociferantes. Quadam ergo die terra fluctuante, & omni populo attentius kyrieleiſon clamante, circa horam tertiam omnibus videntibus, quidam adoleſcentulus in aerem ſubleuatur, audiuitq; vocem dicentem ſibi, vt nunciaret epiſcopo, ac populo litanias facere, & ſic dicere: Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis, nihil aliud apponentes. Quod cum fieret, terręmotus ceſſauit. Porrò beata Pulcheria, ſoror Theodoſij, vnà cum fratre ſuper hoc miraculo valde mirata, ſanxit per vniuerſum orbem hunc hymnum taliter decantari. Sub his ferè diebus Roma tanto terręmotu concuſſa eſt, vt plurima ædificia corruerent. Per hæc tempora rex Hunorum Attila dum Thracias & Illyricum deuaſtaret, coactus Theodoſius, legatione ad eum miſſa, vi. millia librarum ei pro receſſu præbuit, & vnum mille librarum tributum annuum promiſit. Poſt hæc Theodoſius morbo conſumptus, apud Conſtantinopolim obijt, anno imperij xli. Fuit autem ſapiens multùm, patientia & clementia vniuerſos præcellens. Sic enim fuit clemens, vt ſi quando aliquid dignũ morte quiſpiam cõmitteret, nõ vſq; ad portas ciuitatis moriturus perueniebat, ſed eius clementia mox ſubſequens, eum reuocabat. Quem cum quidam familiarium interrogaret, cur nullũ ſe lędentiũ morti ſubiugaret? Vtinã inquit mihi eſſet poſsibile, etiam mortuos ad vitam reuocare. Nec tamen vir iſte vitijs caruit: erat enim mobilis, omni vento circundatus, vnde & in chartis nõ perlectis ſe ſubſcribebat. Hoc autem mortuo,

beata

beata Pulcheria ſoror eius, nondum morte eius diuulgata, Martianum in religione & pudicitia conuerſantem, ſenem & idoneum virũ ad ſe accerſiuit, eiq́ dixit: Quoniam Imperator mortuus eſt, & ego te eligo tanquam beneplacentem ex omni ſenatu, da mihi verbum quòd virginitatem meam cuſtodias, quam Deo deuoui, & pronunciabo te Imperatorem. Quod illo cum ſacramento pollicente, accerſito patriarcha Anatholio cum omni ſenatu, pronunciauit eum Romanorum Imperatorẽ. Huius tempore S. Seruatius floruit.

Anni Theodoſij.

ANno dñi ccccxxviij. Anno dñi ccccxxix. Anno dñi ccccxxx. Anno dñi ccccxxxi. Aetius multis Frãcis occiſis, partem Galliæ quam poſſederant, recepit. Clodius Pharamundi filius regnauit in Francia annis viginti. Iſte cum iuxta mare in æſtu diei cum vxore ſediſſet, beſtia marina, tauro ſimilis, vt fertur, vxorem ad lauandum pergentem appetijt, ſtatimq́ ſiue à beſtia ſiue à viro concipiens, filiũ peperit, qui à mari & à maculoſa facie Meroueus, id eſt Merefech dictus eſt: à quo etiam poſtea reges Francorũ Merouingi, id eſt Mereiangilingi ſunt appellati. Huius filius Hildericus genuit Ludeuuicum, qui etiam Clodoueus dictus eſt. Anno dñi ccccxxxij. Caſsianus collationes patrum ſcripſit. Anno dñi ccccxxxiij. Anno domini ccccxxxiiij. Sixtus papa xlvi. ſedit annos viij. obijtq́ v. Kalend. Aprilis. Anno dñi ccccxxxv. Anno dñi ccccxxxvi S. Germanus Antiſiodori epiſcopus claruit. Anno dñi ccccxxxvij. ſynodus tertia vniuerſalis cc. epiſcoporum, ſub Sixto papa congregatur in Epheſo contra Neſtorium. Anno dñi ccccxxxviij. Anno dñi ccccxxxix. Aetius Gundicharium Burgundiorum regem vicit, petẽtiq́ gratiam tribuit, quem Huni poſtea peremerunt. Anno dñi ccccxl. Valentinianus filiam Theodoſij accepit. Anno dñi ccccxli. Iulianus Pelagianiſta hæreticus à Sixto papa damnatur. Terræmotus magni facti ſunt Conſtantinopoli. Anno dñi ccccxlij. Leo papa xlvij. ordinatur, ſedensq́ annis ſexdecim, migrauit quarto kalen. Iulij. Hic conſtituit infra actionem dicere ſanctum ſacrificium, & monacham non accipere velamen capitis ab epiſcopo, niſi prius probata fuerit eius virginitas. Anno dñi ccccxliij. Anno dñi ccccxliiij. Theodoſius bellum contra Vuandalos inutiliter mouit. Anno domini ccccxlv. Alani terram Galliæ vlterioris vi poſsident. Anno dñi ccccxlvi. S. Briccius Turonorum epiſcopus migrauit. Anno domini ccccxlvij. Euſtochius Briccio ſucceſsit. Anno dñi ccccxlviij. anno domini ccccxlix Bleda Hunorũ rex, Attilæ fratris fraude percutitur. Anno dñi ccccl. anno dñi ccccli. Meroueus Clodij filius regnauit in Francia annis decem. Anno dñi ccccliij. Theodoſius iunior Orientis imperator, obijt anno imperij ſui xlj. quorum xv. regnauit cum patruo Honorio, xxvi. cum Valentiniano conſobrino ſuo.

ANno dominicæ incarnationis ccccliij ab Vrbe condita milleſimo cciij. Martianus xlviij. loco ab Auguſto, Orientali aulæ præficitur Imperator, & regnauit cum Valentiniano annis vij. Cæterùm Valentiniani tempora, huius vel ſuperioris imperatoris, aſcribentur curriculo. Igitur Valentinianus Occidẽtalis rector imperij, pacem firmauit cum Genſerico, diuiſa inter vtroſq́ Africa. Genſericus verò dum de rerum ſucceſſu, etiam apud ſuos ſuperbiret, valida ſuorum cõſpiratio facta eſt aduerſus eum. Qua detecta, multos ex eis per diuerſa occidit ſupplicia. Martianus autem admodum religioſus, & egẽtibus multa beneficia præſtant, regnũ quod delicati deceſſores & prædeceſſores eius per annos ferè lx. viciſsim imperantes, ini nuerant, diuina prouiſione ſic reparauit, vt exultatio ingens cũctis accreſceret. Nã cum Parthis & Vuandalis omnino regnum infeſtantibus pacem inſtituit, Atilæ minas cõpeſcuit, Nomades Blemyeſq́, ex Aethiopia prolapſos, per Florum Alexandrinæ vrbis procuratorem à finibus Romanorum expulit. Inter hæc beata Pulcheria dormiuit in Chriſto, quæ multa bona fecit, & omnia ſua pauperibus dereliquit, quæ imperator Martianus cùm multa eſſent, alacriter diſpertiuit. Per hæc tempora Hunorum rex Attila Gallias deuaſtans, & Italiam irrumpere cogitans, ab Aetio & Gothorum rege Theoderico, vt in hiſtoria Gothorum ſcriptũ eſt, deuincitur. Sed

quia ſemper virtus inuidiam parit, Valentinianus imperator timēs proſperos Aetij
ſucceſſus, occidit eum, ſimulq; Boetium ſenatorem nobiliſsimum: cum quibus pa-
riter Occidentis Imperium, ſalusq; publicę rei corruit, nec vltrà releuari potuit. Sed
Valentiniano mors Aetij non impunè ceſsit: nam ſequēti anno à Strantila Aetij mi-
lite, per conſilium Maximi patricij, & ipſe cōfoſſus interijt, anno imperij ſui xxx. ex
quibus cum Theodoſio ſocero ſuo regnauit xxv. cum Martiano v. Quo mortuo,
Maximus inuaſit imperium, & Eudoxiæ, Valentiniani vxori, vi ſociatur. Quę nullū
fore auxiliū à Conſtantinopol: exiſtimans, Theodoſio patre, & Pulcheria amita de-
functis, miſſa legatione Genſericum ex Africa inuitauit, qui ſubitò per mare cū ma
gna multitudine Italiam intrauit, cum adhuc beatus Leo Romanum regeret ponti-
ficatū. Perculſis itaq; Romanis pro aduentu Genſerici, plurimi ex Vrbe fugerūt, in-
ter quos & magni & Maximus fugiens, membratim à Romanis diſcerptus eſt mēſe
tertio tyrānidis ſuæ: Genſericus autē inueniens Vrbem vacuam, inuaſit eam. Cui be
atus Leo papa extra portam occurrit, & diuino nutu precibus eum in tantum dele
niuit, vt cùm omnia poteſtati eius eſſent tradita, ab incendio atq; occiſione & ſup-
plicijs abſtineret. Per xiiij. verò dies Romā omnib. diuitijs ſuis euacuabant, multos-
q; captiuos exinde auferentes, Eudoxiam quoq; quæ Genſericū ad hoc malū inui-
tauerat, cum duab. filiabus ſuis Africam deportabant. Hoc modo capta eſt Roma
ſecundò poſtquā eam Alaricus inuaſit, expletis ab eo tēpore annis xliiij. à cōditione
ſua mill. ccvij. Relicta itaq; Vrbe, Vuandali per Campaniā diffuſi ſunt, omniaq; fer-
ro & igne conſumunt, Capuam ciuitatem nobiliſsimā deſtruxerunt: Nolam quoq;
vrbem ditiſsimam & alias multas ſubuerterunt: Neapolim verò, quia erat firmiſsi-
ma, capere non valebant, omnia tamē à foris diſsipabant. Inter has anguſtias vir ſan
ctiſsimus Paulinus, Nolanæ vrbis epiſcopus, expenſis pro redemptione captiuorū
omnibus quæ habuit, ſeipſum pro redimendo filio viduæ tradidit, ſicut beatus Gre
gorius in libro Dialogorum plenius ſcribit. At Genſericus, poſtquam ditatus Italiæ
opibus, ad Africam redijt, filiam Valentiniani principis Traſamundo filio ſuo vxo-
rem dedit, ex qua Hildericus natus eſt, qui quartus poſt Genſericum ſuper Vuanda
los regnauit. Tres quippe filios Genſericus habuit, quibus ante obitum ſuum ita re
gnum ordinauit, vt alius poſt alium iuxta ætatis ordinem regnaret. Regnauit igitur
primus poſt eum Hunericus, ſecundus Gunthemandus, tertius Traſamūdus, poſt
quem filius eius Hildericus quartus regnauit, qui matris monita ſequēs, catholicus
fuit. Martianus verò imperator, cum apud Conſtantinopolim vij. annis regnaret, fa
cta ſuorum conſpiratione peremptus eſt. Huius tempore Ioannes Baptiſta caput
ſuum iuxta Herodis quondam regis habitaculum reconditum, reuelauit duobus
monachis Orientalibus, qui Hieroſolymam cauſa orationis venerunt, quod dein-
ceps Ediſſam Fœnicis vrbem perlatum, digno cultu eſt honoratum.

Anni Martia .i. Primo anno Martiani, qui eſt à dominica incarnatione ccccliij. Aetius Attilam ſu
perauit. Anno domini ccccliij. anno domini ccccliiij anno domini cccclv. ſynodus
quarta quingentorum xxx. epiſcoporum in Chalcedone congregatur ſub Leone
papa contra Euticen. Anno dñi cccclvi. Valentinianus Aetium patricium occidit.
Anno dñi cccclvij. Valentinianus ab amicis Aetij occiditur. Anno dñi cccclviij. Hi
larius papa xlviij. ordinatur, ſedit annis vij. deceſsitq; iiij. Idus Septemb. Per hunc
ſcripſit Victorinus Paſchalem cyclum Dxxxij. annorum. Anno dñi cccclix. Martia
nus Orientis Imperator occiditur.

Leo Beſsica. ANno dominicæ incarnationis cccclx. Vrbis conditę milleſ. ccxi. Leo Beſsica
ortus progenie, ex tribuno militum imperator electus, & ab Anatholio patri-
archa coronatus, xlix. loco ab Auguſto regnum Orientale accepit, & xvi. an-
nis tenuit. Qui deinde ſequenti tempore filium ſuum Leonem ſocium ſibi fecit in
regno, Occidentale verò imperium Maiorianus quidam accepit apud Rauennam,
Seuerus. ſed quarto anno haud procul à Dertona ciuitate occiſus eſt. Statimq; Seuerus ſine
iuſſu Leonis apud Rauennam Imperator efficitur, & Auguſtus appellatur: ſed & i-
pſe poſt quatuor annos Romæ defunctus eſt. Poſt cuius mortem conſenſu totius
militiæ

militiæ Leo imperator Anthemium diuini Martiani generum ex patricio Cæſarem faciens, Romam miſit in imperium. Sequenti anno Seruandus, qui præfectus erat in Gallia, volens inuadere imperiū, ab Anthemio in exilium miſſus eſt. Rurſus poſt annum Romanus patricius tentans fraudulenter accipere imperium, iuſſu Anthemij occiſus eſt. His temporibus Leo imperator Zenonem generum ſuū totius Orientis magiſtrum fecit, & Baſiliſcum fratrem Verenæ vxoris ſuæ magiſtrum Africæ conſtituit. Leo itaq; imperator pacem faciens cū Oſtrogothis, quibus tunc Vualamir præerat, filius eius Dietmari filium Theodericum iam octauum ætatis annū gerentem, obſidem accepit, quem tamen poſtea patri cum honore remiſit. Per hæc tempora inter Anthemium principem, eiuſq; generum Retimerem patricium, qui tunc Mediolani præpoſitus præerat Ligurię, magnus diſcordiarum fomes exortus eſt, quibus ſe vir ſanctitate conſpicuus Epiphanius Ticinenſis epiſcopus interponens, eos ad concordiam reuocauit. Sed quia Retimer de perfida erat gēte Gothorum, pacem diſrupit, & cum manu valida ad Vrbem tendens, Anthemium iam iiij. anno regnantem occidit. Sed non diu de perfidia ſua lætatus eſt: nam poſt menſem tertium excruciatus, languore interijt. Inter hæc Olibrius à Leone Auguſto miſſus, *Olibrius.* ad Vrbem venit, viuo adhuc Anthemio, regiā adeptus eſt dignitatem, Placidiā Valentiniani principis natam duxit vxorem. Qui cum vij. menſes imperium tenuiſſet, morte propria Romæ defunctus eſt. Poſt cuius mortem Liecerius apud Rauennam *Licerius.* imperator factus eſt. Sed anno ſequenti veniens cum exercitu Nepos patricius, Ne *Nepos.* potiani filius, Licerium expulit, ipſeq; ſumens imperium, illū in Salona ciuitate Dalmatiæ ordinauit epiſcopū. Eo tempore Euricus apud Toloſam ſuper Vuiſigothas regnauit, filius Theoderici, qui cum Aetio contra Attilam pugnans, occubuit. Leo igitur imperator, poſtquā Orientale imperium ſedecim rexerat annis, Leonem nepotem ſuum ex Ariagne filia, Zenonis filium ordinans imperatorem, diem clauſit extremum. Leo igitur iunior, cùm paucis menſib. rexiſſet imperiū, manu ſua coro- *Leo.* nans genitorem ſuū Zenonem, conſtituenſq; imperatorē, rebus exceſsit humanis. Mox Baſiliſcus magiſter Africæ, imperator acclamatus, Marcum filium ſuum Cæ- *Baſiliſcus.* ſarem fecit, & Zenobiam vxorem ſuam in Auguſtam coronauit. Interea Zeno totius Orientis magiſter, cum Ariagne vxore ſua ad regiam perueniens vrbem, ſuſceptus eſt à populo & ſenatu. Baſiliſcus verò fugiens ad eccleſiam, imperiali dignitate, hoc eſt corona in menſa diuina poſita, ipſe cū vxore ſua Zenobia fugit ad bapti- *Vide Procopiū lib. 1.* ſterium. Zeno autem cōtinuò imperialem nactus dignitatem, obtinuit imperium.

Primo igitur anno Leonis, qui eſt dominicę incarnationis cccclix. corpus ſanctę *Anni Leonis.* Anaſtaſiæ delatum eſt à Sirmio, & repoſitum eſt in templo eius in porticibus domini. Anno domini cccclxi. Hildericus Merouei filius, regnauit in Francia annis viginti quatuor. Simeon in columna Antiochiæ claret. Anno dñi cccclxij. Hilderieū inſolenter & luxurioſè agentem, Franci regno deturbant. Anno dñi cccclxiij. anno dñi cccclxiiij. anno dñi cccclxv. Simplicius papa xlix. ſedit annis xij. migrauit vi. Non. Decemb. Hic damnauit Petrum Alexādrinæ vrbis epiſcopū Eutichianæ hæreſi adhęrentem. Anno dñi cccclxvi. anno dñi cccclxvij. pictor quidam cum Salua- *Vindicta Dei in pictorē blaſphemum.* torem pingere præſumpſiſſet ſecundum ſimilitudinem Iouis, arefacta eſt manus eius, quem peccatum ſuum confeſſum ſanauit Gennadius epiſcopus Conſtantinopoli. Anno dñi cccclxviij. translatus eſt apud Alexandriā Heliſeus propheta in monaſterium Pauli leproſi, qui leproſum ſanauit, & leproſum fecit, & in ea quæ leproſi erant, translatus eſt. Anno dñi cccclxix. Mamertus Viennenſis epiſcopus, qui litanias ante Aſcenſionem Domini inſtituit, claruit. Anno dñi cccclxx. Baſina regina Thuringorum repudiato Hilderico, quæ potentior & ditior fuit, in coniugio ſe iunxit. Verùm in prima nocte dixit ei: Mi domine, ne concumbas mecū, donec in ſomnis aliquid tibi videas profuturum. Ille conſentiens, videt in ſomnis leonem in palatio deambulare, quod interpretata eſt fortè ſe filium generare. Quod & factum eſt. Nam Clodoueū virū potētiſsimum genuit. Anno dñi cccclxxi. anno dñi cccclxxij. anno domini cccclxxiij. anno domini cccclxxiiij. anno dñi cccclxxv. Leo ſenior

obijt, pro quo Leo iunior paucis menſibus regnauit.

Auguſtulus Imperator.

Zeno. ANno dominicæ incarnationis cccclxxvi. ab Vrbe condita milleſimo ccxxvij. Zeno genere Iſaurus, gener Leonis imperatoris, quinquageſimo loco ab Auguſto adeptus imperium Orientale, regnauit annis xvi. Occidentale verò imperium Romæ tenuit Nepos. Quem Oreſtes patricius de regno proturbans, Auguſtulum filium ſuum imperatorem fecit, ſequentiq; anno cum rege Vuandalorũ Genſerico fœdus ſtatuit. Dum hæc Romæ geruntur, Oedoacer genere Rugus, Turcilingorum & Sciroꝛum Herulorumq; turbis fretus, ab extremis Pannoniæ finibus Italiam contendit. Qui dum adhuc per Noricorum rura duceret exercitum, cognita fama ſerui Dei Seuerini, qui illis tunc degebat in locis, ad eum benedictionem petiturus acceſsit. Qui benedictione percepta, egrediens à cellula, dum caput inclinaret ne impingeret, eo quòd proceræ ſtaturæ eſſet, à Dei viro futurorum preſcio audiuit: Vade nunc ad Italiam Oedoacer, vade viliſsimis interim animantium pellibus indutus, multis citò plura largiturus. Hæc verba exitus vera probauit: nam poſtmodum per omnem Italiam regnauit. Ingreſſo igitur Italiam Oedoacere, ſtatim apud Liguriæ terminos Oreſtes patricius occurrit: ſed videns multitudini tantæ ſe non poſſe reſiſtere, intra Ticinum, quę nunc Papia dicitur, ſe trepidus incluſit. Veniens autem Oedoacer, expugnatam vrbem intrauit, omnia rapinis vaſtauit, cõprehenſumq; Oreſtem gladio trucidauit: indeq; diſperſit. Barbari omnem Italiam ſine tarditate ſuo ſubdiderunt iuri. Oedoacer itaq; proſperos ſibi cernens ſucceſſus accreſcere, ſtatim regiam arripuit dignitatem. Auguſtulus verò cernens vniuerſam Italiam Oedoaceris viribus ſubdi, inopinabili metu perterritus, cum vix xi. menſib. rempublicam obtinuiſſet, ſponte purpuram miſerabilis abiecit, & imperialem maieſtatem depoſuit. Ita Romanum imperium toto orbe venerandum, & Auguſtalis illa ſublimitas, quæ ab Auguſto quondam Octauiano, Dccix. à condita Vrbe anno cœpit, in hoc Auguſtulo perijt anno ab Vrbe condita milleſimo ccxxvij. à Cæſare verò, qui primus ſingularem in ea principatum arripuit, anno Dxxiiij. ab incarnatione domini anno cccclxxvij. Igitur deiecto Auguſtulo, Oedoacer Vrbem ingreſſus, totius Italiæ regnum adeptus eſt, quod per xiiij. annos nullo inquietante obtinuit, donec Theodericus rex Oſtrogotharum permittente Zenone Auguſto Italiã poſſeſſurus, intrauit. Quod qualiter ſit actum, ſuperius legi poteſt in hiſtoria Gothorum. Zeno itaq; Auguſtus, dum præfuiſſet Orientali regno annis xvij. vitæ terminum accepit. Cuius frater Longinus imperium tentans inuadere, ab Ariagne repulſus eſt, & Anaſtaſius Silentiatius per eius ſuaſum ab omni ſenatu & populo eligitur, indutusq; purpura, eandem Ariagnem in coniugio ſortitur.

Anaſtaſius.

Anni Zenonis. Anno domini cccclxxvij. Fœlix papa l. ſedit annis viij. Hic Achacium Conſtantinopolitanum epiſcopum aſſentientem Petro Alexandrino, damnauit. Anno dñi cccclxxviij. Oedoacer Italiam intrauit. Anno dñi cccclxxix. corpus Barnabæ apoſtoli, & Euangelium Matthęi apoſtoli, ſtylo ipſius ſcriptum, inuentum eſt. Clodoueus Rothildem filiam regis Allobrogum, qui nunc Burgundi appellantur, amans, cum propter inſidias inimicorum apertè non poſſet, occultè per Aurelianum fidelẽ ſuum ſub habitu peregrini annulum mittẽs, eam deſponſauit. Sed cùm finibus Burgundiæ appropinquaret, his qui eam ducebant, perſuaſit, vt ex vtraq; parte xij. milliaria incenderent, deprędarent, quatenus vel vnam vindictam conſpiceret, de his qui ſibi patrem occiderant, matrem ſaxo ad collum ligato aqua ſubmerſerãt, fratres exiliauerant, Sigiſmundum regem patruelem ſuum, cum vxore & filijs in puteum proiecerant. Quod factum eſt. Hunc S. Remigius baptizauit, xxx. annis regnauit. Anno dñi cccclxxx. anno dñi cccclxxxi. anno dñi cccclxxxij. anno dñi cccclxxxiij. anno dñi cccclxxxiiij. anno dñi cccclxxxv. Gelaſius papa li. ſedit annis iiij. menſib. viij. obijt xiij. Kalend. Decemb. Anno dñi cccclxxxvi. Hunericus rex Vuandalorũ, filius Genſerici, plus quàm cccxxxiiij. epiſcopos catholicos exiliauit: quibuſdam linguas abſcidit, qui tamen loquebantur, quorum beatus Gregorius in libro Dialogorum

gorum meminit. Anno domini cccclxxxvij. anno domini cccclxxxviij. anno domi cccclxxxix. Auitus Vienenſis epiſcopus Gallias ab Arriana hæreſi conuertit, & de conditione mundi metricè ſcripſit. Anno domini ccccxc. Anaſtaſius papa lij. ſedit anno vno, menſibus decem. Anno domini ccccxci. anno domini ccccxcij. Symmachus papa liij. ſedit annis quatuordecim.

ANno dominicæ incarnationis ccccxciij. Vrbis autem conditæ milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio, Anaſtaſius imperium accepit, & vigintiſeptem annis regnauit, li. loco ab Auguſto. Theodericus verò cum Gothis Romano præſedit imperio. Hic Arrianus, ille Eutichianus hæreticus. His temporibus magna diſcordia facta eſt Romæ, propter Symmachum & Laurentium: quibuſdã eligentibus Laurentium præter conſuetudinem Romanorum: alijs verò ſanioris conſilij Symmachum diaconum. Pro qua cauſa facta ſunt multa homicidia Romæ ciuium Romanorum, clericorum etiam & ſacerdotum per tres circiter annos, vſq; quo Theodericus princeps Romam venit: qui quamuis Arrianus eſſet, habita tamen ſynodo, Symmachum epiſcopum Romæ firmauit: Laurentium verò in ciuitate Nucerina epiſcopum locari præcepit. Qui tamen nullo pacto quieſcens, ſed ſeditiones commouens, à Symmacho deponitur, & in exilium in Dalmatiam mittitur. Eodem tempore Traſamundus Genſerici filius, qui iam ſuper Vuandalos regnauit, ſecutus patris & fratris perfidiam, eccleſias Dei clauſit, & ccxx. epiſcopos in Sardiniam exiliauit, quibus beatus Symmachus papa quotidiana ſubſidia miniſtrauit. Inter has tempeſtates beatus Fulgentius epiſcopus in confeſsione fidei & ſcientia claruit. His ipſis diebus apud Africam dum Arrianus quidam, Olympius nomine, in balneo lauaretur, & indigna quædam & blaſphema verba de ſanctę Trinitatis fide loqueretur, ſubitò igneus gladius de cœlo venit, eumq; percuſsit. Deuterius autem epiſcopus Arrianorum baptizans quendam Byzantij, nomine Barbam, dum contra regulam fidei minorem patre filium & ſpiritum ſanctum aſſerens, diceret: Baptizo te Barbas in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, ſubitò aqua in qua baptizare debuit, nuſquam comparuit. Quod videns qui baptizandus erat, confeſtim ad eccleſiam catholicam properauit, & iuxta morem rectæ fidei baptiſmum accepit.

Diſcordia Romæ propter Symmachum & Laurentium.

Hiſdem temporibus Alamundaro principe Sarracenorum baptizato, venerunt ad eum duo epiſcopi Arriani, ſuadentes ei, vt ſuæ ſectæ cõſentiret. Qui ab orthodoxis baptizatus & inſtructus, memorabiliter eos radarguit huiuſcemodi fabula. Ait enim: Literas accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus eſt. Illis verò dicentibus, hoc impoſsibile fore, ait princeps: Et quomodo Chriſtus ſecũdum vos viuus crucifixus eſt, niſi naturarũ eſſet duarum, quãdoquidem nec angelus mortuus eſt? Et ita confuſi receſſerunt epiſcopi. Huius Anaſtaſij temporibus Clodoueus in Francia regnauit, qui & Alaricum regem Gothorum interfecit, & ab eodem Anaſtaſio epiſtolas pro conſulatus dignitate accepit.

Anaſtaſius itaq; dum in hæreſi qua dilapſus fuerat, perſeueraret, Hormiſda papa Symmachi ſucceſſor miſit ad eum Ennodium Ticinenſem epiſcopum cum alijs catholicis, vt eum reducerent ad regulam fidei catholicæ. Sed ille non ſolùm monita eorum ſalubria ſpreuit, verùm etiam à conſpectibus ſuis non ſine iniuria expulit, nauiq; veteri fragiliq; impoſitos, ne vſpiam per totam Græciam ciuitatem vllam intrarent, præcepit. Quam eius impiam temeritatem diuina mox vltio ſubſecuta eſt. Nã cum xxvij. imperij ageret annum, mortuus eſt. Quidam verò aiunt, quòd fulmine percuſſus ſit.

Anno domini ccccxciij. anno domini ccccxciiij. anno domini ccccxcv. Theodericus Odoacrem interemit, & ipſe Occidentis regnum xxx. & vno annis renuit. Anno domini ccccxcvi. anno domini ccccxcvij. anno domini ccccxcviij. Traſemundus rex Vuandalorum, filius Genſerici, catholicas eccleſias clauſit, & ccxx. epiſcopos in exilium miſit. Anno domini ccccxcix. anno domini quingẽteſimo, anno domini Dj. anno domini Dij. anno domini Diij. Boetius conſul Romæ plurima in-

Anni Anaſtaſij.

genij ſui monimenta ſcribendo reliquit. Anno dñi Diiij. anno dñi Dv. Theodericus Romam venit, & multa miranda ædificia in ea conſtruxit. Anno dñi Dvi. Hormiſda papa liiij. ſedit annis nouem, deceſsit octauo Idus Auguſti. Anno domini Dvij. anno dñi Dviij. anno domini Dix. anno dñi Dx. anno dñi Dxi. Genofeua virgo Pariſiẽſis octogenaria migrat ad Deum. Anno domini Dxij. anno domini Dxiij. Clodoueus rex obijt, relinquens duos filios hæredes regni. Anno domini Dxiiij. Lotharius Clodouei filius regnauit annis li. Anno domini Dxv. Ioannes papa lv. ſedit annis duobus, menſibus ix. Anno domini Dxvi. Theodericus filiam ſuam Amalſuindam dedit Eutharico. Anno domini Dxvij. anno domini Dxviij. Fœlix papa lvi. ſedit annis quatuor, tranſijtq́ vndecimo Kalen. Ianuar.

Iuſtinus. ANno dominicæ incarnationis Dxix. Vrbis conditæ mill. cclxx. Iuſtinus genere Illyricus, vir catholicus & ſenior, multumq́ peritus comes excubitorum à militibus, proficiens ad ſenatum, lij. loco ab Auguſto, ſenatus electione accepit imperium: regnauitq́ annis octo. Ad hunc ob cauſam redintegrandæ fidei directus à Romano præſule vir ſanctitate præcipuus, Germanus Capuanæ vrbis epiſcopus, dignè ab eo eſt ſuſceptus: multorumq́ corda dubia in fide ſolidauit. Eo tempore mortuo apud Africam Traſemundo rege Vuandalorum, Hildericus frater eius ex Eudoxia captiua Valentiniani filia regnum ſuſcepit: qui non patrem auumq́ Arrianos, ſed matrem catholicam ſequutus, rectæ fidei cultor extitit. Hic vniuerſos epiſcopos qui in exilio erant, regredi fecit, eiſq́ eccleſias reformare pręcepit, quæ à Genſerico vſq́ ad Hildericum per lxx. annos fuerant deſtructæ. Iuſtinianus quoq́ Auguſtus ſexto imperij ſui anno pro ardore catholicæ fidei decertabat hæreticos diſsipare, præcepitq́ vt vbiq́ illorum eccleſias catholici epiſcopi conſecrarent. Quod audiens Theodericus, qui & ipſe fuit Arrianus, miſit Ioannem tunc temporis papam ad Iuſtinum, vt aut hæreticis eccleſias ſuas redderet, aut ipſe totius Italiæ populum gladio feriret. Quo obeunte, ipſe interim Symmachum patriciũ, & Boetium ſenatorem gladio peremit, redeuntemq́ papam fame interfecit. Vnde diuinæ iudicio vindictæ, xcix. dehinc die ſubitanea morte interijt. Iuſtinus verò Auguſtus, cum iam octauo anno Auguſtalem dignitatem teneret, menſe Aprili, indictione quarta, ægrotare incipiens, prouexit dum adhuc viueret, in imperium Iuſtinianum ſororis ſuæ filium, qui & coimperauit menſibus quatuor: menſe verò Auguſto ipſe apud Conſtantinopolim rebus exceſsit humanis.

Anni Iuſtini. Hic anno regni ſui primo Amantium præpoſitum palatij, & alios regno ſuo inhiantes interfecit. Anno domini Dxx. anno domini Dxxi. anno domini Dxxij. Bonifacius papa lvij. ſedit annis duobus. Anno domini Dxxiij. anno domini Dxxiiij. Ioannes qui & Mercurius, papa lviij. ſedit annis duobus, deceſsitq́ quinto Kalend. Iunij. Hic miſſus Conſtantinopolim ad Iuſtinum, à Theoderico, cum veniſſet ad portam Auream, cæcũ illuminauit. Anno domini Dxxv. Theodericus rex Boetiũ & Symmachum gladio trucidauit: Ioannem papam fame in carcere necauit, ipſeq́ xcix. die interijt. Anno domini Dxxvi. Iuſtinus Iuſtinianum regni conſortem & ſucceſſorem faciens, obijt. Agapitus papa lix. ſedit annos decem, obijt x. kal. Maij.

Iuſtinianus. ANno ab incarnatione domini Dxxvij. ab Vrbe condita milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo octauo, Iuſtinianus, filius ſororis Iuſtini imperatoris, quinquageſimo quarto loco ab Auguſto imperiũ ſolus obtinuit, & xxviij. annos regnauit. Hic mox vt imperialia iura ſuſcepit, ad reparandum reipublicæ ſtatum animum intendit, ac primum Biliſarium patricium ingentem virum contra Perſas, qui Romanos fines inuaſerant, direxit, qui de illis viriliter triumphauit. Interea rex Herulorum Gethes nomine, cum populo ſuo Conſtantinopolim venit, petens vt baptizaretur. Quem in Epiphania baptizatum, Imperator de fonte ſuſcepit, promittentem ei ſe in omnibus auxiliari. Eodem anno adhæſit Romanis mulier quædam ex Hunis, vidua, habens ſecum Hunorum centum millia. Tunc & rex Hunorum qui ſunt iuxta Boſphorum, nomine Gorda, acceſsit ad Imperatorem, & factus Chriſtianus,

ſtianus, ſuſceptus eſt ab eo: multiſq́ ei præſtitis donis, miſit eũ in regionem ipſius ad Romanas res cuſtodiendas, & Boſphorum ciuitatem, quæ pro eo Boſphorus eſt dicta, quòd Romanis per ſingulos annos boues pro pecunijs inferebat. Renouauit Imperator leges, faciens codicem ſingularem, & vocans eum Nouellas conſtitutiones. Eodem anno paſſa eſt Antiochia terræmotus magnos & tempeſtates, & faciebant litanias omnes diſcalciati, clamantes Κύριε ἐλέησον. Apparuit autem in viſu cuidam Dei cultori, vt diceret omnibus, quòd ſcriberent in ſuperliminarib. ſuis: CHRISTVS NOBISCVM STATE. Quo facto, ſtetit ira Dei. Interea Athalaricus nepos Theoderici, rex Gothorum, cùm paucis annis regnaret, immatura morte præuentus eſt. Cuius mater Amalſuinda Theodatum conſobrinum ſuum ſibi aſciuit in regnum. Sed poſt dies aliquot iſdem immemor collati beneficij, eam in balneo ſtrangulari præcepit. Quia verò ipſa dum viueret, ſe ſuumq́ filium principi cõmendauerat, audita eius morte Imperator graui exarſit iracundia in Theodatum. Quod ille ſentiens, Agapitum papam interceſſorem miſit Conſtantinopolim. Qui cum veniſſet, & colloquiũ cum Imperatore habere cœpiſſet, reperit eum in Euticetis dogma corruiſſe. Quo ad fidei regulam reuocato, idem Agapitus papa Antimũ Conſtantinopolitanum epiſcopum, qui eandem hæreſim defendebat, publicè conuicit, eumq́ cõmunione priuauit, & vt eundem in exilium mitteret, Imperatori perſuaſit. Hoc facto, non multo pòſt idem pontifex Agapitus ibi defunctus eſt. Interea cum iam per multos annos Vuandali Africam tenerent, miſit Imperator Beliſarium patricium cum exercitu contra eos. Qui veniens, tribusq́ mẽſibus, id eſt, à Kalendis Septembris, vſq; ad kalendas Decembris eos impugnans, multis occiſis, tandem eos vicit: Carthaginem intrauit, regem Vuandalorum Geliſmerem viuum cepit, omnemq́ Africam poſt xcvi. annos a Vuandalico iure liberatam, Romano imperio ſubiecit. Deinde contra Theodatum miſſus, cum veniret in Siciliã, Theodato interfecto, Vuitigis regnum eius inuaſit: ſed eundem captum Beliſarius Conſtantinopolim perduxit. Alia quoq; prælia multa Beliſarius cõmiſit, multasq́ gentes bellando deuicit: vnde & propter multas victorias diuerſa agnomina meruit, ita vt vocaretur Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Vuandalicus, Africanus. Magnam quoq; gloriam & honorem apud imperatorem & omnes optimates obtinuit. Qui cum Romæ moraretur, Theodora Auguſta ei commendauit, vt Syluerium papam falſorum teſtium accuſatione conuictum truderet in exilium, eo quòd Anthimum hæreticum Conſtantinopolitanum epiſcopum, quem Agapitus papa excommunicauit, abſoluere noluiſſet. Quod Beliſarius, licet nolens, effecit, eumq́ ad Pontianam inſulam exiliauit, vbi & obijt. Similiter & Vigilius papa ſucceſſor eius cauſa eiuſdem indignationis per Anthimum Scribonem Conſtantinopolim ductus, inde in exilium eſt miſſus. Sub hoc papa Vigilio Arator ſubdiaconus Romæ floruit, Actusq́ apoſtolorum in verſibus ſcripſit. His temporib. Caſsiodorus Romæ tam ſeculari quàm diuina ſcientia claruit: qui inter alia bona quæ ſcripſit Pſalmorum ſecreta optimè interpretatus eſt. Iſte antea conſul fuit, deinde ſenator, ad vltimum monachus. Hoc etiam tempore Dionyſius abbas in Romana vrbe poſitus, cyclos paſchales ſapienter compoſuit. Sed & Priſcianus Cæſarienſis profundũ Grãmaticæ inquiſiuit. Fœlix quoq; Taruiſianæ eccleſiæ prǽſul, & Fortunatus condiſcipuli eius fuerunt. Hic Fortunatus fuit de loco qui dicitur Duplabilis, non longè à Taruiſio. Grammaticam verò & Rhetoricam didicit apud Rauennam. Qui cũ dolorem pateretur oculorum, ſimulq́ ſocius eius Fœlix, abierunt ambo ad eccleſiã ſanctorum Ioannis & Pauli, quæ in eadem ciuitate Rauenna, in qua eſt & altare ſancti Martini, iuxta quod feneſtra eſt, in qua lucerna poni ſolebat, de cuius oleo ſuper oculos ſuos poſuerunt, & ſanitatem receperunt. Pro qua cauſa Fortunatus beatum Martinum in tantum dilexit, vt patriam dimittens, ad ſepulchrum eius Turonum veniret, antequam Longobardi Italiam intrarent: indeq́ Pictauium tendens, ibiq́ manens, multas paſsiones ſanctorum, alias per verſus, alias per proſas compoſuit, ibiq́ primùm presbyter, poſtea epiſcopus factus eſt.

Nouellæ conſtitutiones Iuſtiniani.

Iiſdem temporibus ſanctus pater Benedictus poſt eremiticam vitam quam duxit, in loco cui Subiacus vocabulum eſt, in monte Caſsino, doctrina & miraculis claruit. Quò cum primùm tenderet, relicta priore habitatione, ex diuina iuſsione, tres corui quos quotidie nutriebat, prope ipſum ſemper volando ſecuti ſunt eum, vt in Longobardorum hiſtoria ſcribitur. Cumq; veniret ad quoddam biuium, duo angeli apparebãt ei in ſpecie duorum iuuenum, oſtendentes ei, per quam viam ire deberet. In loco autem ipſo quidam Dei ſeruus habitabat, cui vox de coelo dicebat:

His tu parce locis, alter amicus adeſt.

Quod apertius dicitur: Amice exi de loco iſto, quia alter amicus debet hîc habitare. Veniens autem ſanctus Benedictus in ſummitatem montis, in magna ſe conſtrinxit abſtinentia: factoq; monaſterio, habitauit ibi, ſicut in dialogo legitur.

Hoc eodem tempore gens Longobardorum, amica tunc Romano populo, in Pannonia habitabat, cui tunc in regni gubernaculo Audoin præerat, omniq; tempore quo Longobardi in Pannonia habitabant, Romanæ Reipublicæ aduerſus æmulos adiutores erant. Vnde & Alboin Audoin filius rogatus à Narſete, quem Iuſtinianus exarchum Italiæ fecit, & in defenſionem Romanorum contra Totilã Gothorum regem direxit, validam ei manum in auxilium miſit, qua fretus Narſes, Totilam vicit, omnemq; Italiam à poteſtate Gothorum liberã deinceps fecit. Beliſarius autem patricius accuſatus apud Imperatorẽ, quòd aduerſus eum conſpiraſſet, ablatis omnibus, miſſus eſt in cuſtodiam: ſed poſt non multum tempus dimiſſus, omnia recepit. Iuſtinianus verò imperator poſtquam xxxviij. annis regnauit, rebus humanis exceſsit.

Anni Iuſtiniani. Primo huius anno miſſus contra Perſas Beliſarius patricius magnis eos prælijs fudit, & ex voluntate principis Conſtantinopolim triumphans intrauit. Anno domini Dxxviij. terræmotus magnus Antiochiæ factus eſt. Anno domini Dxxix. Iuſtinianus ſententiam promulgauit, ne militarent Pagani vel hæretici, dans illis menſes ad inducias conuerſionis. Anno domini Dxxx. anno domini Dxxxi. anno domini Dxxxij. Dionyſius abbas Romanus paſchales cyclos ab hoc inchoauit anno. Anno domini Dxxxiij. anno domini Dxxxiiij. in Pompeiopoli Myſiæ ciuitate ſciſſa eſt terra à terræmotu, & obrutum eſt medium ciuitatis cum habitatoribus, & voces eorum auditæ ſunt de ſubtus terra clamantium, vt ſibi ſuccurreretur: & Imperator ad educendos eos multa donauit, viuenteſq; liberaliter liberauit. Eodem anno tradidit Iuſtinianus ad pſallendum eccleſiæ illud quod canitur, Vnigenitus filius & Verbum Dei. Anno domini Dxxxv. anno domini Dxxxvi. Syluerius papa lx. ſedit annos duos, obijt xij. Kalend. Iulij. Anno domini Dxxxvij. Theodericus filius Clodouei, frater Lotharij, obijt anno regni ſui xxiij. relinquens filium Theodebertum. Anno domini Dxxxviij. Vigilius papa lxi. ſedit annos xiiij. Anno domini Dxxxix. Mundus quidam ex genere Gepidarum, ſociatus eſt Romanis. Anno dñi Dxl. anno domini Dxli. Hypapante domini ſumpſit initium, vt celebraretur apud Byzantium, cum eſſet eo anno ibi magna mortalitas. Anno dñi Dxlij. anno dñi Dxliij. factus eſt terræmotus magnus in vniuerſo mundo. Eodemq; anno apparuit quidam ex regione Italorum, nomine Andreas, per villas diſcurrens, habens canem ruſſum & cæcum, qui iuſſus ab eo fecit miranda. Cum enim ſtaret in foro, & turba in circuitu adeſſet, clam eodem cane deferebantur annuli aurei & argentei, ac ferrei, & ponebantur in terra, quos ille cooperiebat: ipſoq; præcipiente, canis tollebat, & vnicuiq; ſuum dabat. Similiter & diuerſorum imperatorum numiſmata mixta porrigebat per nomina. Turba etiam aſtante, interrogatus oſtendebat in vtero habentes, fornicarios & adulteros, auaros & magnanimos, & quicquid de ſingulis interrogabatur, cum veritate demonſtrabat. Vnde dicebant quidam, quòd ſpiritũ Phitonis haberet. Anno dñi Dxliiij. diffuſum eſt mare per Thracen miliarijs iiij. corpus ſancti Antonij repertum, Alexandriæ recõditur. Anno dñi Dxlv. anno domini Dxlvj. Theodora Auguſta defuncta eſt. Arator ſubdiaconus librum ſuum publicè coram Vigilio papa legit.

His tẽporibus Caſsiodorus Romæ floruit, & apud Cõſtantinopolim Priſcianus Cæſarienſis Iuliano conſuli librum ſuum de Arte grammatica obtulit. Anno domini Dxlvij. quinta ſynodus vniuerſalis in Conſtantinopoli congregata eſt ſub Vigilio papa, contra Theodorum & omnes hæreticos. Anno domini Dxlviij. anno dñi Dxlix. facta ſunt encænia ſanctorum Apoſtolorum Conſtantinopoli, menſe Iunio, & recondita ſunt lipſana Andreæ & Lucæ ac Timothei apoſtolorum, & trãſijt Menas epiſcopus cum ſanctis lipſanis, ſedens in carruca Imperatoris aurea & gemmata, tenens tres thecas ſanctorum Apoſtolorum in genibus ſuis, & ita celebrauit encænia. Anno dñi Dl. anno dñi Dlj. Victor Capuanus epiſcopus librum de Paſcha ſcribens, Victorini redarguit errores. Theodebertus filius Theoderici filij Clodouei, obijt anno regni ſui xiiij. cuius filius Theodobaldus fuit. Anno dñi Dlij. Pelagius papa lxij. ſedit annis duodecim. Anno dñi Dliij. terræmotus terribilis factus Conſtantinopoli, & in vrbibus circunquaque poſitis per dies quadraginta. Anno dñi Dlv. apparuit ignis in cœlo quaſi ſpecies lanceæ. Anno dñi Dlvj. S. Medardus obijt. Anno dñi Dlvij. Radegundis regina vxor quondam Lotharij regis ſanctitate claruit. Anno dñi Dlviij. Gregorius ex prætore Vrbano monachus Romæ floret. Anno dñi Dlix. Theobaldus filius Theoderici, obijt anno regni vndecimo. Anno domini Dlx. anno dñi Dlxi. anno dñi Dlxij. anno dñi Dlxiij. Hilpericus Lotharij filius regnare cœpit. Anno dñi Dlxiiij. Ioannes papa lxiij ſedit annis xiij. Iuſtinianus imperator obijt. Lotharius filius Clodouei rex Francorũ obijt anno regni ſui quinquageſimo primo, relinquens quatuor filios.

Hucuſq; Iordanis epiſcopus Chronicum ſuum perduxit ab Adam.

ANno dominicæ incarnationis Dlxv. Vrbis autem conditæ milleſimo cccxvi. Iuſtinus.
Iuſtinus Minor, Iuſtiniani nepos, genere Thrax, liiij. loco ab Auguſto monarchiam accepit, & xiij. annis regnauit, habẽs vxorem nomine Sophiam, quam coronauit Auguſtam: coronatus & ipſe ab Eutichio patriarcha Hic cum eſſet pius & orthodoxus, adornauit eccleſias, quas Iuſtinianus ædificauit, dans eis theſauros & omnem redditum, miſitq; Photimum monachum priuignum Beliſarij patricij, dans ei poteſtatem contra omnem perſonam & cauſam, vt pacificaret vniuerſas eccleſias Aegypti & Alexandriæ. Fuit autem, vt dictum eſt, in initio bonus, poſtea verò in omnem auaritiam incidit, factus exemptor pauperum, ſpoliator ſenatorum, faciens arcas ferreas, in quibus quæcunq; rapiebat auri talenta, reconderet. Huius anno octauo rupta eſt pax inter Romanos & Perſas, eo quòd Homeritæ Indi legationem miſerint ad Romanos, & Imperator miſerit Iulianum magiſtrum cum epiſtola ad Archetam regem Indorum. Qui ſuſceptus eſt cum gaudio multo ab Archeta rege, appetente nimirum amicitiam Imperatoris Romanorum. Enarrabat autem idẽ Iulianus cum rediiſſet, quòd idem Archeta rex quando eum ſuſcepit, nudus eſſet, habens in lumbis cincturam, & linea veſtimenta auro contexta: circa vẽtrem verò portabat indumenta ſciſſa, margaritis precioſis conſerta, habens in brachijs quinos circulos, & aureas armillas in manibus ſuis: in capite autem pannum gemmatum, habentem ex vtroq; ligamento plectas quatuor, & in collo torquem aureum: & ſtabat ſuper quatuor elephantes ſtantes & habentes iugum, & rotas quatuor, & ſuperius currum velatum petalis aureis vt ſunt principum currus: ſtansq; ipſe deſuper, ferebat ſcutum paruiſsimum deauratum, & duas lanceolas aureas: & Senatus eius omnis erat cum armis, canentes modulationes muſicas. Introductus ergo legatus Romanorum, cum adoraſſet, iuſſus eſt ab eo erigi & adduci ad ſe. Cum autem accepiſſet Imperatoris Sacram, oſculatus eſt ſignaculum quod habebat Imperatoris pectuſculum: ſuſceptis autem & donis, gauiſus eſt valde. Porrò cum legiſſet epiſtolam, inuenit vt ſe armaret contra regem Perſarum, & eius regnum vaſtaret. Quod protinus fecit, tenensq; caput Iuliani, dedit ei pacis oſculum, dimiſitq; eum in magna beneuolentia, multisq; muneribus.

His temporibus Narſes carthularius quondam imperatoris Iuſtiniani, ſed pro bono ſeruitio factus patricius, Totilam regem Gothorum auxiliantibus Longobardis Romanorum tunc amicis, ſed adhuc in Pannonia poſitis, occidit, gentemq́ Gothorum de Italia exterminauit.

Idem etiam Narſes Buccellinum ducem Francorum à Theoderico rege miſſum ad deuaſtandam Italiam, occidit: & Sindoaldum regem Brendorum, qui remanſerat de generatione Herulorum, quos Odoacer duxit in Italiam, apprehendit, & in alta trabe ſuſpendit, totamq́ Italiam ab hoſtibus liberam reddidit. Erat enim vir ſapiētiſsimus, in fide Chriſti catholicus, in pauperes largus, recuperator eccleſiarum, in vigilijs & orationibus aſsiduus, in tantum, vt victoriam magis obtineret oratione, quàm armis.

His temporibus facta eſt magna mortalitas in Italia, incipiens à Liguria, ita vt penè deſtitueretur habitatoribus terra illa. Inter hæc mortuus eſt Iuſtinianus, & ſucceſsit Iuſtinus.

Narſes autem patricius, cùm ſuperata gente Gothorum Italiam ſecurus iam teneret, Romani per inuidiam accuſationem aduerſus eum direxerunt, Iuſtiniano Auguſto & Sophiæ vxori eius dicentes: Melius eſſet nobis ſeruire Gothis, quàm Græcis, vbi Narſes caſtratus imperat, & nos ſeruitio premit, & noſter ſanctiſsimus princeps hoc neſcit. Aut libera nos de manu eius, aut certè ciuitatem Romanam & nosmetipſos Gentibus trademus. Audiens hoc Narſes, ſcripſit ad Auguſtum dicens: Si malè feci cum Romanis, malè inueniam. Sed Auguſtus ira commotus aduerſus Narſetem, Longinum ſtatim præfectum miſit in Italiam, qui locum Narſetis teneret. Sophia quoq; Auguſta inter alia verba Romanis ſic ſcripſit de eo: Ponam illum caſtratum in gynæceo, vt penſam filet lanam cum puellis. Ad hæc Narſes reſpondit: Talem eidem ordiar telam, vt quamdiu vixerit ipſa Sophia, non poſsit deponere eam. Et quia timuit redire Conſtantinopolim, contulit ſe Neapolim, & præſentialiter legatos ſuos ad Longobardos miſit, eosq́ in Italiam introduxit. Cuius gentis aduentum in Italiam, & habitationem eius in ea vſque in præſens vt apertius deſcribamus, de origine eius, regúmque illius ſucceſsione aliqua hic carptim inſeramus.

HISTORIA LONGOBARDORVM.

Septentrionalis plaga, quanto longius eſt ab ardore ſolis, & frigida de aſsiduis niuibus, tanto ſeniores homines ſemper habet, & eo aptior eſt ad multiplicandas gentes. Vnde fit, vt tanta multitudo populorum in ea parte naſcatur, quæ ibi viuere non poſsit, ſed in partem meridianam alij precio vendantur, alij ſponte egrediantur. Qua de re, vt in hiſtoria Gothorum dictum eſt, multæ gentes ex eiſdem partibus exierunt, Gothi, Gepidæ, Rugi, Vuandali, Heruli, Turcilingi, Huni, qui & Auares, ſimiliter & Vuinuli, qui & Longobardi. Eſt itaque inſula quædam in partibus Septentrionalis oceani, dicta Scandanauia vel Scanzia, quæ vt quidam dicunt, non eſt in Oceano poſita, ſed propter planitiem eius, vnde maris exæſtuationes circundant eam. In hac ergo, dum multus populus excreuiſſet, ita vt in ea habitare non poſſet, conſilio inito, multitudo illa omnis in tres partes eſt diuiſa, quæſitúmque eſt per ſortis diuinationem, quæ pars ex illis patriam relinquere, nouasq́ ſedes deberet exquirere. Igitur illa pars, quam ſors iubebat exire, ordinauit ſuper ſe duces fratres duos, Ibor & Agionē, ætate iuuenes, & corpore alijs maiores & valentiores, quorum mater Gambara erat ſapiētiſsima, & conſiliatrix optima, de cuius prudentia magnam confidentiam omnes habebant. Oſculantes igitur parentes & amicos, receſſerunt, venientesq́ in regionem Scoringam, aliquantos annos ibi ſederunt. Illo itaq; tempore Ambri & Aſsi, duces Vuandalorum, fortiter premebant vicinas ſibi regiones, & cum iam gloriarentur de multis victorijs, mandauerunt Vuinulis, qui & Longobardi, vt aut tributa illis darent,

aut ad pugnam ſe præpararent. Tunc Ibor & Agio per conſilium matris ſuæ Gambaræ definierunt, melius ſibi eſſe, aut pugnando mori, aut per arma defendi, quàm tributis turpiter ſubdi, miſeruntq́ legatos Vuandalis ſe paratos eſſe ad pugnãdum magis quàm ad ſeruiendum. Commiſſo verò prælio, Vuinuli pro libertatis gloria fortiter pugnantes, victoriam habuerũt, ſed poſtea famem magnam paſsi in eadem prouincia Scoringa, valde humiliati ſunt. De qua exeũtes, venerunt in Maringam, indeq́ item in Godolandam prouinciam, & ibi aliquanto tempore ſteterunt. Mortuis interea Ibor & Agione ducibus, Longobardi iam nolẽtes habere duces ſuper ſe, Agelmundum regem ſibi primum conſtituerunt, ad ſimilitudinem aliarum gentium, qui regnauit ſuper eos annis xxxiij. Fuit autem Agelmundus filius Aionis, de gente Thuringorum, quæ gens apud eos melior & fortior eſſe dicebatur. His temporibus quædam meretrix in vno partu ſeptem filios generauit, vltraq́ beſtiam crudelis, in piſcinam eos iactauit. Quam piſcinam, cum prædictus Agelmundus fortè preteriret, videns infantulos, doluit, haſtamq́ mittens, eos huc illucq́ voluit. Quorum vnus cum apprehẽdiſſet haſtam regis, miſericordia motus rex, leuauit eum de aqua, dicens: Quia iſte magnus futurus eſt. Et cum omni ſtudio dedit eum ad nutriendum. Et quia eum de piſcina leuauit, eorumq́ lingua aqua lama dicitur, Lamiſſio ei nomen impoſuit. Qui cum creuiſſet, factus eſt fortiſsimus pugnator & ſapientiſsimus, & poſt Agelmundum ipſe regnauit. Defuncto poſt hęc Lamiſsione rege ſecũdo, tertius regnauit Lethus. Qui cum regnaret annis quadraginta, filium ſuum Childeoc quartum regem reliquit. Et hoc defuncto, regnauit Godeoc. Quo mortuo, filius eius Calpho regnauit ſextus. Et iſto mortuo, regnauit ſeptimus Tado. Poſt hæc egreſsi Longobardi de Rugulãda, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur, habitauerunt in apertis campis, qui ſermone Barbarico appellantur Feld. In quo loco dum per tres annos habitaſſent, pugna ſurrexit inter Tadonem & Rudolphum regem Herulorum, qui prius amici fuerunt: & hoc fuit malum, vnde in eos diſcordia intrauit. Frater Rudolphi regis pro cauſa pacis ad Tadonẽ venerat, & cũ ad ſuam patriã reuerti vellet, ante domum Rumetrudæ filiæ regis tranſijt. Illa verò cum videret multos viros nobiles ire cũ eo, interrogauit quis eſſet, dictumq́ eſt illi ꝙ frater Rudolphi regis fuiſſet. Tunc illa miſit puellam, quę eum inuitaret, vt dignaretur cum ea bibere. Qui vt hoc audiuit, cum ſupplici corde venit. Sed quia modicã ſtaturam habebat, puella ſuperba & glorioſa, deſpiciebat eum, & deridebat. Ille autem talẽ verecundiam nõ ſuſtinens, amplius eam iniuriauit. Illa verò accenſa ira fœminea, malum quod in mente conceperat, compleuit. Finxit enim ſe per patiẽtiam lętam eſſe, & inuitans eum ad ſedendũ, fecit eum in tali loco ſedere, vbi feneſtra erat poſt dorſum eius, & ne ille aliquam ſuſpicionem mali poſſet habere, pannum precioſiſsimum ante feneſtrã iuſsit tendere, dixitq́ pueris ſuis, vt in qua hora diceret, Miſce, illi eum à dorſo lanceis transforarẽt. Sicq́ factum eſt. Quod cùm Rudolpho regi nũciatum eſſet, nimis iratus de tam funeſta morte fratris ſui, diſrupit pacem, quã cum Tadone rege habuit, & ei pugnam indixit. Cũq́ veniſſent ambę partes in campum apertum, Rudolphus ſuos mandauit ad pugnam, ipſe verò in tentorio ſedens, iocabatur ad tabulam, non dubitans aliquid de ſua victoria. Gens enim Herulorũ multũ docta erat pugnandi: & vt leues eſſent ad pugnandũ, omnes nudi pugnabãt, ſolummodo verenda corporis membra cooperiẽtes. Rex verò indubitanter de virtutibus eorũ confidens, ſecurus, vt diximus, ad tabulam iocabatur, vnum tamen de ſuis in arborem iuſsit aſcendere, qui ei victoriam ſuorum nunciaret, promittẽs ei ſe caput eius abſcindere, ſi Herulos ſuos nunciaret fugere. Sed ille cum videret eos fugere, & Lõgobardos fortiter inſtare, interrogatus à rege, quid Heruli facerẽt, reſpõdit, optimè pugnãt. Nec auſus fuit antea dicere malum quod videbat, quàm omnes Heruli terga vertebãt. Tunc quamuis tardè vocem emiſit, dicens: Vę tibi miſera Herulia, Dei cœleſtis ira percuſſa. Rudolphus verò hoc audiens, cõmotus ait: Forſitan Heruli mei fugiũt. Ille dixit: Non ego, ſed tu rex dixiſti. Tũc, vt in talibus fieri ſolet, rex ipſe & omnes qui cum eo erant turbati, quid agerent, neſcierunt. Longobardi

verò ſuperuenientes,regem & omnes qui cum eo erant,occiderunt. Herulorũ verò
exercitus,dum huc & illuc fugeret,tanta ira de cœlo ſuper eos venit,vt frutices viri
des in campo videntes,aquas eſſe putarent,& dum quaſi ad natandum brachia ex-
tenderent,crudeliter ab hoſtib. cędebantur. Longobardi itaq; victores effecti,prę-
dam magnam inter ſe diuiſerunt: Tado verò vexillum & galeam Rudolphi regis ac
cepit,quam poſtea ſemper in bello portauit. Ex illo tempore Herulorum virtus ſic
humiliata eſt,vt ſuper ſe regem amplius non haberent. Longobardi verò ex hoc di-
uites facti,ceperunt de propria voluntate pugnas quærere, & gloriam virtutemq;
ſuam vbiq; extendere. Poſt hæc Tado de ſua victoria non multum lætatus eſt: nam
irruit ſuper eum Vuacho filius fratris ſui Zuchilonis,& occidit eum. Tũc Hildegis
filius Tadonis pugnauit aduerſus Vuachonem,ſed vicit eum Vuacho. Qui fugit ad
Gepidos,& ibi mortuus eſt. Pro qua cauſa Longobardi cum Gepidis ex eo tempo
re inimicitias habuerunt. Habuit autem Vuacho vxores tres: primam Ranigundã,
filiam regis Thuringorum,deinde tulit Auſtrigoſam filiam regis Gepidorũ, de qua
fecit duas filias,nomen vni Vuiſelgarda,quam Theodebertus rex Francorum tulit
vxorem,altera dicta eſt Vualderada , quam iterum tulit vxorem Chuſabaldus rex
Francorum,quam odio habens,dedit vni de ſuis,qui dicebatur Gariebald , in con-
iugium. Tertiam vxorem habuit Vuacho Salingam, filiam regis Herulorum, è qua
natus eſt Vualthari,qui patre mortuo,ſuper Longobardos regnauit octauus. Iſti o-
mnes Litingi fuerunt de quadam ſtirpe,quæ nobiliſsima dicebatur apud eos. Vual
thari regnauit annis vij. & mortuus eſt. Poſt quẽ regnauit nonus Audoin, qui poſt
nõ multum tempus Lõgobardos in Pannoniã introduxit. Hic habuit vxorem Ro
delindam,quæ peperit filium Alboin,qui fuit fortis & aſtutus in omnibus. Gepidis
igitur cum Longobardis rixam facientibus,pugnam ſibi ambæ partes præparant.
Commiſſo itaq; prælio, dum ambæ partes fortiter pugnarent, & in nullam partem
terga verterent,contigit vt in ipſa pugna Alboin filius Audoin, & Thuriſmundus,
filius Thuriſindi,regis Gepidorum,ſibi inuicem obuiarent: ſed Alboin Thuriſmun-
dum ſpata percutiens de equo deiecit,& ſic mortuus eſt. Gepidi verò videntes filiũ
regis mortuum,in quo magnam habebant fiduciam, ſtatim fugerunt. Longobardi
autem ſequentes illos fortiter ſternunt,multiſq; ex eis occiſis,ad ſpolia recurrũt. Fi-
nita victoria,Longobardi ad ſua loca cum redirent, rogauerunt regem Audoin vt
filium ſuum Alboin ſecum ad menſam permitteret ſedere & prandere,eo quòd per
eum victoriam haberent,vt ſicut patri ſuo ſocius fuit in periculo, ita eſſet & in con-
uiuio. Sed pater Alboin reſpondit eis: Hoc facere non poſſum,vt rumpam conſtitu
tam legem gentis noſtræ. Vos ſcitis talem conſuetudinem apud nos eſſe, vt filius re
gis cum patre ſuo antè nõ prandeat,quàm ab extraneo rege arma recipiat. Alboin
vt hoc audiuit à patre,tulit ſecum xl. iuuenes,& perrexit ad Thuriſindum regem,cũ
quo antea pugnauit,& pro qua cauſa veniſſet,ei indicauit. Rex autem bene ſuſce-
pit eum,& inuitauit ad prandium,fecitq; eum ſedere ad dexteram ſuam,vbi filius e-
ius Thuriſmundus ſedere conſueuit,quem Alboin interfecit. Poſtquam autem iam
læti facti ſunt,Thuriſindus rex videns interfectorem filij ſui ſedere in loco eius, alta
traxit ſuſpiria, & dolorem quem habuit in corde,aperuit,dicens: Amabilis eſt mihi
locus iſte,ſed perſona quæ ibi ſedet,multùm mihi grauis eſt ad videndum. Tunc al-
ter filius regis audiens ſermones patris,ira ſuccenſus eſt,& Longobardos nimis in-
iuriare cœpit,& quia faſciolas albas habebant in cruribus,deridebat eos dicens: Ti
bias albas habetis vſq; ad pedes,& ſimiles eſtis iumentis varijs & fœtus faciẽtibus.
Tunc vnus de Longobardis ſic illi reſpondit: Perge in campum qui vocatur Affele,
& ibi ſine dubio cognoſcere poteris,quales ſunt iſti quos tu iumentis ſimiles eſſe di
xiſti,quomodo poſſunt calcitrare,ibi enim inuenies oſſa fratris tui diſperſa,quaſi de
vili iumento in medijs pratis. Gepidi hæc audientes, & turpitudinem tantam non
ſuſtinentes,nimis irati ſunt,& de tam manifeſta iniuria ſe vindicare voluerunt. Ecõ
trà Longobardi ad pugnam ſe pręparantes,omnes apprehenderunt gladios. Rex
verò ſurgens à menſa,in mediũ illorum ſe miſit, & ſuos ab ira compeſcuit, iurans ſe
illum

illum occidere, qui primus auderet pugnam committere. Dixit enim: Non eſt illa victoria adeò placita, cum quis in domo propria inimicum ſuum in pace ſuſceptum occiderit. Et ſic pace inter eos facta, iterum læti conuiuium ineunt. Completo conuiuio, Thuriſindus rex tollens arma filij ſui Thuriſmundi, tradidit ea Alboin, & ſaluum illum in pace dimiſit. Alboin verò reuerſus ad patrem ſuum, cõuiua eius factus eſt. Et dum ad menſam cum patre ſuo ſederet, dixit illi omnia quæ circa eum facta ſunt, & omnes qui aderãt, admirantes laudabant Alboin pro audacia ſua, Thuriſindum pro tali fide maxima.

His temporibus Iuſtinianus Imperator Romanum regebat imperiũ, qui per Beliſarium patricium multas victorias perfecit, leges renouauit, eccleſias reparauit, baſilicam quoq;, quam ad ἁγίαν σοφίαν, id eſt, Sanctam ſapientiam nominant, fabricauit: cuius opus in tantum ſuper omnia ædificia excellẽtius æſtimatur, vt in tantis terrarum ſpatijs ei ſimile non inueniatur. Tunc etiam Caſsiodorus, Dionyſius, Arator, Romæ claruerunt, Priſcianus Conſtantinopoli floruit, S. quoq; Benedictus virtutibus effulſit. Igitur Audoin mortuus eſt, & Alboin filius eius regnũ accepit. Qui cũ eſſet nominatiſsimus & fortis multum, Clotharius rex Francorum filiam ſuam nomine Glotſuindam dedit ei in coniugium, de qua fecit vnam tantùm filiã nomine Albſuindam. Interea mortuus eſt Thuriſindus rex Gepidorum, & accepit regnum Chunimundus. Qui cum vellet vindicare iniurias Gepidorum, rupit pacem cum Longobardis, & plus amauit pugnam quàm pacem. Alboin verò fecit pacem firmam cũ Auaribus, qui primùm Huni vocabantur, ſed poſtea de nomine regis ſui Auares ſunt appellati: deinde iuit ad pugnandum cum Gepidis. Sed cum Gepidi contra Alboin pergerẽt, Auares ſtatim in terram eorum intrauerunt, ſicut cum Alboin conſtituerunt. Hac de cauſa, cum triſtis nuncius veniret ad Chunimundum, ille nimis afflictus, cœpit orare ſuos, vt primùm cum Longobardis pugnarent, & poſtea ad depellendos Auares repedarent. Inito autem prælio, Alboinus occidit Chunimundum, & de capite eius poſtea fecit ſcyphum, qui dicitur apud eos ſchala, apud Latinos patera: & filiam eius Roſemundam cum magna multitudine virorũ ac mulierum ſecũ abduxit captiuam. Gepidi enim ſic ſunt deleti, vt ab illo tempore iam de ſuis regem non haberent. Vt autem mortua eſt Glotſuinda regina, filia Clotharij, Alboin ad interitum ſuum, vt in ſequentibus dicetur, duxit Roſemundam vxorem, filiam Chunimundi. Inter hæc Iuſtinianus princeps mortuus eſt, & Iuſtinus minor ſucceſsit ei ad regendam Conſtantinopolim. Apud quem, vt ſuprà ſcriptum eſt, accuſatus Narſes patricius, quem loco Beliſarij, ad defenſionem Italiæ miſit Imperator Iuſtinianus, in vindictam iniuriæ ſuæ miſit legatos ad Longobardos amicos ſuos, dicẽs: Dimittite paupertatem Pannoniæ, & venite ad fertilem Italiam, omnibus diuitijs plenam. Et, vt animos eorum amplius incitaret ad veniendum, miſit eis de omnibus generibus pomorum, & quicquid delectabile poterat excogitare de diuitijs terræ. Lõgobardi hæc audientes, gratanter acceperunt, & qualiter irẽt, præparauerunt. Et continuò apud Italiam apparuerunt ſigna in cœlo, ſcilicet igneæ acies, ſanguinem humanum qui poſtea effuſus eſt, ſignificantes. Alboin igitur petijt auxilium ab antiquis Saxonibus amicis ſuis, vt ſpatioſam Italiã intraret cum multis. Cui Saxones plus quàm cum xx. millibus iuncti ſunt, & ſecundum eius voluntatem cum vxoribus & filijs Italiam cum eo intrauerunt. In ipſo tempore Alboin Pannoniam dimiſit Hunis amicis ſuis, ea conditione, vt ſi aliquando Longobardis reuerti neceſſe eſſet, vnuſquiſq; in ſua rediret: habitauerunt autem Longobardi in Pannonia per annos xlij. Exierũt verò de Pannonia cum mulieribus & filijs, & cum omnibus ſuis, anno dominicæ incarnationis Dlxviij. indictione prima, ſecundo die poſt Paſcha, quod ſanctum Paſcha celebratũ eſt in ipſis kalendis Aprilis. His igitur diebus quibus Longobardi inuaſerũt Italiam, Clotharius rex Francorũ mortuus eſt, relictis quatuor filijs, Heriberto, Gũtrammo, Helberico, Sigiberto. In hoc tempore Romanam regebat eccleſiam vir ſanctus, Papa Ioannes, poſt quem Benedictus. Ciuitatem autem Aquileiam, & populum eius regebat beatus patriarcha Paulus. Qui timens crudelitatem Longobardo-

m

rum, ex Aquileia ad inſulam Gradus ſeceſsit, & omnem theſaurum eccleſiæ ſuę portauit. Narſes itaq; de Campania Romam reuerſus, non poſt multum tempus mortuus eſt. Cuius corpus in cantra plumbea cum omnibus diuitijs ſuis collocauerunt, & Conſtantinopolim tranſmiſerūt. Igitur Alboin intrauit Liguriam indictione tertia, iij. Nonas Septemb. & ſub tempore Honorati archiepiſcopi Mediolanum intrauit, deinde cæteras Liguriæ ciuitates apprehendit. Obſedit autem Ticinenſem ciuitatē quæ nunc Papia dicitur, per tres annos, quibus peractis, poſt aliquantos menſes tradita eſt in manus eius. Qui cum introiſſet per portam, quæ dicitur ſancti Ioannis, à parte Orientis, equus ſuper quem ſedebat, fixit ſe in medio portę. Quem cum ille truderet cum calcaribus, & omnes qui circumſtabāt, cæderent verberibus, omnino moueri non potuit equus. Tunc vnus ex Longobardis ſic ait ad regem: Memēto domine rex quid vouiſti, & frange tam durum votum, & ingredieris ciuitatem: verè enim Chriſtianus populus eſt in ciuitate iſta. Vouerat enim Alboin antea, quod vniuerſum populū occideret gladio, qui ſibi ſe tradere nolebat. Quod votū vbi diſrupit, equus ſe continuò mouit, & ſic ciuitatem intrauit. Tunc data pace, omnis populus ad eum tandem cucurrit ad palatium, quod aliquando rex Theodericus fecit. Alboin igitur poſtquam regnauit in Italia annos iij. & menſes vi. interfectus eſt conſilio coniugis ſuæ, pro hac cauſa. Cum ſederet Alboin apud Rauennā in conuiuio, & bibiſſet plus congruo, præcepit afferri vinum reginæ Roſemundæ in vaſculo, quod de capite patris eius fecit Chunimundi regis, dicens ei, vt læta biberet cum patre ſuo. Pro qua re illa maximum concipiens in corde dolorem, cogitauit qualiter maritum interficeret, & patrem vindicaret: cōſiliumq; habuit pro hac re cum Helmiche armigero regis, qui cum regina vnius ætatis erat. Helmichis verò dedit ei conſiliū, vt ad hanc perficiendam aſſumeret Peredeum quēdam fortem virum, qui cū Veſtiaria eiuſdem reginæ ſolebat dormire. Cui cum illa ſuam voluntatem indicaret, & ipſe in interfectionem regis ſui conſenſum ſuum denegaret, regina in tempore noctis collocauit ſe in lecto Veſtiariæ ſuæ, quam ille amauit, veniēsq; Peredeus, reginam adulterauit. Qua re perfecta, cœpit illa dicere Peredeo: Quam me conſideras eſſe? Cumq; ille nominaret nomen amicæ ſuæ, illa reſpondit: Non eſt vt tu ſperas, ego ſum Roſemunda, certè talem cauſam modò feciſti, vt ſi tu non interfeceris Alboin, ipſe te interficiet. Qui intelligens malum quod fecit, licet inuitus, in mortem regis conſenſit. Tūc Roſemunda crudelior omni beſtia cùm Alboin in meridie ſe ſomno dediſſet, præcepit magnum ſilentium in palatio fieri, & omnia arma inde ſubtrahi, & gladium illius fortiter ligauit ad caput lectuli, ne poſſet euaginari, aut tolli, ſicq; interfectores eius introduxit. Alboin verò excitatus à ſomno, & intelligens malum quod imminebat, concitè manum ad gladium qui alligatus erat, tendebat, ſed non valens eum extrahere, ſcabellum apprehendebat, & aliquandiu ſe defendebat, ſed illi præualentes, eū occidebant. Helmichis autem accipiens Roſemundam in vxorem, decertauit, vt regnum Alboin apprehenderet, ſed non potuit: quia Longobardi multum dolētes de eius morte, quæſierunt Helmichin interficere. Inter hæc Roſemunda mandauit Longino præfecto Rauennæ, vt concitè nauim mitteret, quæ eos deportaret. Quā cum ille miſiſſet, per ſilentium noctis Helmichis & Roſemunda nauim intrauerunt, & Albſuindam filiam regis Alboin, & omnem theſaurum ſecum deportauerunt. Longinus autem præfectus ſuaſit Roſemundam, vt Helmichin occideret, & ſe maritum acciperet. Quæ cum conſenſiſſet, quadam die dum Helmichis ad balneum iret, perrexit cum eo vt ei deſeruiret, portās ſecum venenū, quo eum interficeret. Cumq; ille de balneo exiret, porrexit ei venenum in poculo dicens: Si hoc biberis, magnā ſalutem inde habebis. Qui cum biberet, se venenum eſſe ſentiret, apprehēſo gladio Roſemūdam per capillos tenuit, & venenum quod remanſerat, illam bibere coegit, ſicq; Dei iudicio ambo perierūt veneno. Longinus verò præfectus Albſuindam cū omni theſauro miſit Conſtantinopolim Imperatori Iuſtino. Longobardi autem omnes habito inter ſe conſilio, fecerunt regem Cleph, virum nobiliſsimū gentis Longobardorum, in ciuitate Ticinenſium. Hic multos potentes viros Romanorum ali-

os oc-

os occidit, alios de Italia eiecit. Nec enim Romanis illo tempore virtus fuit, vt reſiſtere poſſent Longobardis, quia & mortalitas quæ ſub Narſete fuit, & fames quæ poſtca venit, omnem Italiam diſsipauit. Cumq́; per vnum annum & menſes ſex Cleph regnaret, à quodam puero familiari ſuo, cum gladio, quem in menſa ad obſequium ſuum habebat, occiſus eſt. Poſt cuius mortem Longobardi regem iam per annos decem nõ habuerunt, ſed duces: vnaquęq; ciuitas ſuum ducem. Ex quibus ducibus aliquanti cum multis pugnatoribus, Gallias ingreſsi, prædati ſunt, contra quos Amatus patricius, qui erat ex parte Guntrammi regis, mouẽs exercitũ, ab eis occiſus eſt, ipſiq́; cum multa pręda reuerſi ſunt. Quibus diſcedentibus, rex Eunium, qui & Mũmulus dictus eſt, ad ſe vocauit, eumq́; patricium fecit. Iterum Lõgobardi intrauerũt Galliam, Mummulus aũt iungens ſe Burgundionibus, iuit contra eos, & circundãs eos inſidijs, multos ex eis occidit, cęteros redire vacuos coegit. Poſt hæc Saxones, q cum Longobardis Italiam intrauerunt, cum viderẽt Longobardos regnare, nec ipſi vellent ſub eis viuere, cum omnibus ſuis per Galliam redierũt, & per adiutorium Sigiberti regis in patriam ſuam tetenderunt. Quò cum perueniſſent, inuenerunt eam tenere Sueuos & alias gentes. Inſurrexerunt ergo contra eos, & certabãt inde expellere illos. At illi dederunt illis tertiam partem regionis dicentes, quia poſſumus communiter viuere. Saxonibus non conſentientibus, iterum dederunt eis aliam tertiam vt ipſi tenerent vnam, ſed Saxonibus nullo modo acquieſcentibus, commiſerunt pugnam, in qua de Saxonibus mille xx. mortui ſunt, de illis verò cccc. millia, & lxxx. ſicq́; Saxones terram ſuam obtinuerunt. Hoc tempore Sigibertus rex Frãcorum occiſus eſt fraude Hilperici fratris ſui, & regnũ eius ſuſcepit filius eius Hildibertus cum Brunihilde matre ſua. Iuſtinus quoq; minor, cum *xi.* annis regnaſſet, eiſdem temporibus obijt, & Tyberium Conſtantinũ ſucceſſorem reliquit. Quo poſt annos ſeptem defuncto, Mauritius ei ſucceſsit in imperio. Lõgobardi verò cum per decem annos eſſent ſub ducibus, poſtea communi cõſilio conſtituerũt ſibi regem Authari, filium Calphurnis ſupradicti principis, qui ante Tadonem regnauit, & pro magno honore vocauerunt eum Flauium, & iſtud pręnomen poſtea in vſu habuerunt reges Longobardorum. *Flauij dicti reges Longobardorum.* Duces verò qui tunc erant, pro reſtauratione regni medietatem omnium ſuarum ſubſtantiarum in expendium reipublicæ dederunt, vt eſſet vnde viuere potuiſſet ipſe rex, vel qui in ſeruitio eius erant, vel qui ad eum veniebãt. Hoc autem erat mirabile in regno Longobardorum, ꝙ nullus alicui faciebat violentiam, nulla fraus ibi erat, nemo aliquem iniuſtè angariabat, non ibi latrones erãt, ſed vnuſquiſq; vbi volebat, ſecurus pergebat. Hoc tempore Mauritius Imperator quinquaginta millia ſolidorum miſit Hildiberto regi Francorũ, vt Longobardos de Italia expelleret. Quo veniente cum magno exercitu, Longobardi ciuitates ſuas intrauerũt, & xenia Hildiberto regi miſerunt, pacemq́; cum eo fecerũt. Qui reuerſus eſt in Galliã. Quod audiens Mauritius, ſolidos quos ei pro diſsipatione Longobardorum dedit, repetere cœpit, ſed ille in virtute ſua confidens, nullum ei reſponſum dedit. Interea Hildibertus pugnauit cũ Hiſpanis, & vicit eos, & iſta fuit cauſa, vnde inter ſe pugnare cœperunt. Hildibertus rex ſororem ſuam nomine Ingundem dederat vxorem Ermengildo filio Leouigildi regis Hiſpanorum. Qui Ermengildus per prædicationem Leandri epiſcopi, & per monita vxoris ſuæ, de Arriana hęreſi, quam pater ſuus colebat, ad fidem catholicam conuerſus fuerat. pro qua cauſa impius pater eius in ipſa feſtiuitate Paſchæ, cum ſecuri eum percuti iuſsit. Vxor verò illius fugiens de Hiſpanis, voluit reuerti in patriam ſuam, ſed milites Romani, qui in illis partibus erãt, apprehenderunt illam cum filio ſuo paruulo, & adduxerunt illam in Siciliam, ibiq́; mortua eſt: filium verò eius direxerunt Conſtantinopolim Mauritio Imperatori. Iterum Mauritius Imperator miſit ad Hildibertum, rogãs illum vt exercitum dirigeret in Italiam contra Longobardos. Qui ſperans ꝙ ſoror ſua adhuc viueret, & in Conſtãtinopoli eſſet, volens eam recolligere, compleuit voluntatem Imperatoris, & miſit exercitũ Francorũ in Italiam: ſed Longobardi frequenter pugnabant contra ipſos. Poſt hæc Franci & Alemanni rixam inter ſe habentes, egreſſi de Italiã, redierunt ad propria.

eſt, & manifeſtauit ei omnia quæ per conſilia ſapientum de gubernatione regni & nuptijs ſuis ordinata eſſent. Inter hæc fiunt nuptiæ cum lætitia magna, & Egilolfus qui erat cognatus regis Authari, cœpit regnare intrante mẽſe Nouembri: poſtea tamen congregatis Longobardis apud Mediolanum in menſe Maio, confirmatus eſt in regno. Igitur Egilolfus, q & Agio dictus eſt, cõfirmata ſibi regia dignitate, mandauit Agnellum epiſcopum de Tridento in Franciam pro illis hominibus qui captiuati fuerant à Francis de caſtellis Tridentinis. Qui cum veniret, Brunihildis regina multos ex eis precio ſuo redemit, eiq́ꝫ reducendos dedit.

His diebus beatus Gregorius papa Romanus, dialogum ſcripſit, eumq́ꝫ Theodelindę reginę pro munere miſit, quia ſciebat eam eſſe Chriſtianiſsimam, & timentem Deum: per ipſam quippe multa bona in eccleſia Dei facta ſunt. Nã Longobardi cũ adhuc gentilitatis errore tenerentur, propè omnes ſubſtantias eccleſiarũ abſtulerũt: ſed iſta ſupplicando & ipſum regem ad catholicam fidem adduxit, multas poſſeſsiones eccleſijs contulit: epiſcopos quoque qui antea nullum honorem habebant, ad propriam dignitatẽ reſtituit. Hoc tempore ordinatus eſt rex Taſſilo in Bauaria ab Hildiberto rege Francorum, ſtatimq́ꝫ iuit cum exercitu in prouinciam Sclauorũ, & victoriam habens, cum magna præda ad terram ſuam reuerſus eſt. Igitur dominantibus per omnem Italiam Longobardis, dum veniret Egilolfus in partes Romanas, beatus Gregorius de aduẽtu eius in tantum territus eſt, vt ab expoſitione Ezechielis, ſicut ipſe teſtatur, ceſſaret. Cœpit autem frequenter per epiſtolas ſuas Theodelindam reginam monere, vt hortaretur Egilolfum maritum ſuum pacem cum Romanis habere. Quod & factum eſt. Vnde idem venerabilis vir gratias agendo, epiſtolas ad eandem reginam, & ad ipſum Egilolfum regem tranſmiſit, quæ in libro vitę ipſius ſcriptæ reperiuntur. Hoc tempore Hildibertus rex per venenum, vt dicunt, occiſus eſt cum vxore ſua: mortuus eſt & Guntrammus rex. *Hic legis in Paulo dia. epiſtolã Greg Papæ.*

Circa hæc tempora deſtructum eſt à Longobardis monaſteriũ ſancti Benedicti in caſtro Caſsino. Nocte quippe illuc intrauerunt, & omnia inde abſtulerunt: ſed iuxta prophetiam viri Dei nullum ex monachis apprehendere potuerũt. Fugerunt namq́ꝫ, & venerunt Romam, portantes ſecum codicem ſanctæ regulæ, quam idem beatus pater compoſuit, & alias ſcripturas, necnon & pondus panis, & menſuram vini, & quicquid exinde tollere potuerunt. Poſt beatum namq́ꝫ Benedictum rexit ipſum monaſterium Conſtantinus: poſt quem Simplicius: poſt ipſum Vitalis: poſt hunc Bonitus, ſub quo iſta deſtructio facta eſt.

His diebus fecit Theodelinda regina eccleſiam beati Ioannis Baptiſtæ in Modicia, qui locus xij. miliario eſt à Mediolano: & decorauit eandem eccleſiam multis ornatibus auri & argenti: & dedit ei multas poſſeſsiones.

In eodem loco fecit quondam palatium Theodericus rex Gothorũ, eo ꝙ æſtatis tempore locus ipſe temperatus eſt, & bonus: eſt enim vicinus Alpibus. Tũc quoq́ꝫ natus eſt Egilolfo filius de Theodelinda regina in palatio Modeciano, & baptizatus eſt ibi, vocatusq́ꝫ eſt Adolandus: & ſuſcepit eum de ſacro fonte Secũdus ſeruus Dei de Tridento.

Vſq́ꝫ ad hęc tẽpora rebellis fuit Longobardis Patauiũ ciuitas, eò ꝙ milites qui ibi erãt, fortiſsimè reſiſtebãt: ſed poſtea iactãtes ibi ignẽ incendebãt eam, & iuſsione regis Egilolfi euerſa eſt vſq́ꝫ ad terrã: milites tñ qui in ea erãt, dimiſsi ſunt redire Rauennam. Huius Egilolfi tẽporibus beatus Columbanus venit in Italiam, & fecit monaſteriũ quod vocatur Bobiũ, in mõtibus Coccijs. Igitur Egilolfus qui & Agio dictus eſt, poſtq́ꝫ regnauit annis xx. defunctus eſt, relinquẽs in regno filium ſuũ Adolandũ adhuc puerũ cũ matre ſua Theodelinda. Qui cũ regnaret x. annis, perdidit ſenſum, & eiecerũt eum de regno, & in locũ eius conſtituerũt Arioaldum quẽdam, cuius generatio non eſt deſcripta. Qui poſtq́ꝫ tenuit regnum per annos xij. mortuus eſt, & regnum ſuſcepit Ruotheri, vir fortis & ſtrenuus, ſed Arriana perfidia maculatus. *Longobardorũ reges.*

Huius tẽporibus penè per omnes ciuitates regni eius duo erãt epiſcopi: vnus catholicus, alter Arrianus. Hic Ruotheri rex legẽ Longobardorũ compoſuit, & ipſum

codicem, Edictum appellauit. Erat aũt iam lxxvij. annus, ex quo Longobardi venerant in Italiam. Poſtq́ verò xvi. annos regnauit, & quatuor menſes, mortuus eſt, regnumq́ filio ſuo Radoaldo dimiſit, ipſe autẽ ſepultus eſt iuxta eccleſiã beati Ioannis Baptiſtæ. Poſt aliquod tempus quidam homo pro maligna cupiditate aperuit ſepulchrum eius nocte, & tulit omnia ornamenta corporis illius. Apparuit autem ei per viſionẽ beatus Ioannes dicens: Quare auſus es tangere corpus hominis iſtius? Quamuis nõ rectè crediderit, tñ ſe mihi cõmendauit. Quia igitur hoc facere præſumpſiſti, nunq́ amodò eam eccleſiã intrabis. Quod & factũ eſt. Nam quotiens eandẽ eccleſiã intrare voluit, ſubitò quaſi aliquis cũ magno cultello vellet eum in guttur ſerire, retrocedit. Radoaldus igitur poſt mortẽ patris accipiens regnum, tulit vxorem Guntbirgam, filiam Egilolfi & Theodelindę. Iſta Guntbirg fecit eccleſiam ſancti Ioannis Baptiſtæ in Ticinenſi ciuitate ſicut mater eius fecit in Modicia, & decorauit eam ornatibus, & ditauit opibus, in qua & ipſa ſepulta eſt. Hæc dum accuſata eſſet apud maritum ſuum, ꝙ cõmiſiſſet adulterium, Carellus ſeruus eius petiuit à rege, vt ad ſingulare certamen pugnare ſibi liceret, cum illo qui dominam ſuam infamauit: pugnansq́ cũ eo coram omni populo, eum proſtrauit. ſicq́ regina priſtinum honorem recuperauit. Rex verò Radoaldus (vt dicunt) cũ adulteraſſet vxorem cuiuſdam Longobardi, ab eo occiſus eſt, cũ iam per quinq́ annos & vij. dies regnaſſet. Cui ſucceſsit Aripertus filius Gundoaldi, qui fuit frater Theodelindę reginę. Hic fecit eccleſiam in honore Domini Saluatoris in Ticino, & decorauit eam varijs ornamentis, ditauitq́ ſubſtantijs. Igitur Mauritius imperator poſtquam regnauit annis xxi. cum filijs ſuis Theodoſio, & Tyberio, & Conſtantino, occidit illos Phocas, qui fuit ſtrator Priſci patricij, & ipſe regnauit. Qui poſtquam regnauit annis viij. Heraclius qui regebat Africam, rebellauit ei: & veniẽs cum exercitu, occidit eum, & ſuſcepit imperium. Quo poſt xxvij. annos defuncto, filius eius Conſtantinus ſuſcepit imperium. Sed hoc poſt quatuor menſes per venenum extincto, Heraclonas frater eius cũ Martina matre regnum inuaſit. Quibus mox deiectis, Conſtans filius Conſtantini, regnauit annis xxviij. Aripertus rex poſtquam apud Ticinum Longobardos rexerat per annos nouem, mortuus eſt, & reliquit regnum ipſum duobus filijs ſuis, Perthari & Goteberto: & Gotebertus ſedebat in Ticino, Perthari in Mediolano. Deniq́ facientibus malignis hominibus, ſurrexit odium & diſcordia inter ambos fratres, in tantum, vt alter ab altero regnum tollere decertaret. Pro hac cauſa Gotebertus direxit Garibaldum ducem Taurinenſium ad Grimoaldum ducem Beneuentanum, vt veniret & adiuuaret eum contra fratrem ſuum, promittens ei dare ſororem ſuam vxorem, ſi eum adiuuaret. Garibaldus verò fecit fraudem contra dominum ſuum, deditq́ Grimoaldo conſilium vt veniret, & regnum Longobardorum, quod ambo fratres qui erant adoleſcentes, diſsipabant, apprehenderet, vtpote qui habebat iam maturam ætatem, & erat conſilio bonus, & fortis in virtute. Audiens hæc Grimoaldus, ſtatim eleuauit animum ſuum ad accipiendum regnum Longobardorum, & ordinans filium ſuum Romoaldum, ducem in Beneuento, ipſe cũ electa multitudine virorum apprehendit viam contra Ticinum, & per omnes ciuitates miſit, & faciebat ſibi amicos, vt regnũ accipere poſſet: Traſemundum verò Capuanum comitem miſit per Polentiã & Tuſciam, vt omnes Longobardos de partibus illis in eius adiutoriũ inuitaret. Quod fecit: & cũ magno adiutorio apud Aemiliam ei occurrit. Igitur Grimoaldus cum veniſſet Placẽtiam, miſit Garibaldum ante ſe, vt Goteberto nunciaret de eius aduentu. Audiens hoc Gotebertus, quæſiuit conſilium ab eodem Garibaldo, in quo loco præpararet hoſpitiũ Grimoaldo. At ille reſpõdit dignũ eſſe vt Grimoaldus qui cauſa illius venerat, & ſororẽ eius accipere debebat, hoſpitium haberet intra palatium. Quod ita factum eſt. Prædictus ergo Garibaldus ſeminator malitię dixit ad Gotebertũ: Quando veneris cum Grimoaldo ad colloquium, habeto loricam ſubtus veſtimentũ, quia ipſe te occidere quærit. Deinde dixit eadem verba ad Grimoaldum. Cumq́ die altera veniſſent ad colloquẽdum, videns Grimoaldus ꝙ Gotebertus lorica eſſet indutus, euaginato gladio interfecit eũ, & inuaſit imperi

peri

periũ eius. Habebat aũt Gotebertus filium paruulum nomine Riginbertũ, quem rapientes fideles eius nutrierunt occultè. Sed nec curauit Grimoaldus eũ perſequi, quia puer adhuc erat. Audiens autem Perthari qui apud Mediolanum regnabat, ꝙ frater eius mortuus fuiſſet, quanta velocitate potuit fugit, & ad Caianum regē Auarum abijt. Vxorem verò illius nomine Rodelindam, & paruulum filium nomine Chuniſbertũ, tranſmiſit Grimoaldus in Beneuētum. Poſt hęc malignus homo Garibaldus, cuius conſilio hæc omnia facta ſunt, nō diu ſuper his gaudebat. Erat enim in ciuitate Taurinenſe paruus quidā homunculus, natus de propria gente Goteberti. Iſte cum ſciret ꝙ Garibaldus ipſo ſacratiſsimo die paſchali venturus eſſet ad orationem in eccleſiam beati Ioannis Baptiſtæ, abijt, & aſcendit ſuper fontem ſacrum baptiſterij, & cũ ſiniſtra manu tenuit ſe ad vnam columnellam, vbi Garibaldus tranſirē debuerat, cũ dextra verò euaginatũ gladium ſub veſtimento tegebat. Cumq́ prope eum Garibaldus veniſſet, ille homũcio euaginato gladio cũ tota virtute qua potuit, percuſsit eum in ceruicem, & amputauit caput eius. Homines aũt eiuſdē Garibaldi, multas illi plagas facientes, ad vltimũ occiderũt eum. Qui quamuis ſic punitus mortuus fuiſſet, tñ iniuriam & mortem domini ſui vindicauit. Grimoaldus autē confirmatus in regno apud Ticinũ, occidit Chuniſbertum filium Goteberti, & ſororem eiuſdē Goteberti, filiam Ariperti, duxit vxorē. Beneuentanum verò exercitũ cũ quo regnũ apprehendit, remiſit ad propria, ditatum magnis muneribus: ſed aliquantos ſecum retinuit, quibus largiſsimas poſſeſsiones conceſsit. Audiēs aũt ꝙ Perthari in Scythiam fugiſſet, & apud Caianum regem Hunorũ ſtetiſſet, mandauit eidem Caiano, ꝙ ſi Perthari in regno ſuo manſiſſet, pacem cũ Longobardis ſicut hactenus habere nō poſſet. Quod Caianus vt audiuit, Perthari dixit: In qualēcunq́ partem volueris, vade, quia in meo regno non poteris ſtare, ne propter te inimicitiam Longobardorũ incurram. Perthari hæc audiens, delegit reuerti ad Grimoaldum, quia audierat eum eſſe miſericordiſsimũ. Cum verò veniſſet ad Laudenſem ciuitatē, miſit Vnulfum fideliſsimũ ſibi virũ ad Grimoaldum, qui ſuũ ei nunciaret aduentũ. Hoc audiens Grimoaldus, gauiſus eſt nimium, & mandauit ei promittendo, ꝙ nullum malum haberet, ſi ad eum veniret. Igitur Perthari ad Grimoaldum ingreſſus, voluit ſe ad pedes eius iactare: ſed Grimoaldus non permittens eum hoc facere, retinuit eum, & oſculatus eſt eum. Tunc dixit Perthari ad Grimoaldum: Seruus tuus ſum. Potui quidē viuere inter Paganos, ſed audiens te Chriſtianiſsimum & miſericordiſsimum, pro tuo nomine bono veni ad te. Tunc rex promiſit ei iureiurando coram omnibus dicens: Per eum qui me naſci fecit, quandoquidem ad meam fidem veniſti, nullũ malum erit tibi. Et dedit ei optimā domũ, præcipiens ſuis miniſtris, vt omnia quæ ſibi eſſent neceſſaria, ex publico abundantius haberet. Tunc Ticinenſes omnes cœperunt ad eum currere, & quaſi notum ſalutare: ſtatim maleloqui accedētes ad Grimoaldum, dixerunt ad eum: Niſi Perthari citius occideris, regnum non habebis: omnes enim ad eum concurrunt, & propter eum te fortè occidere habebũt. His verbis Grimoaldus credulus, oblitus eſt quod illi iurauit: & qualiter illum occideret, cum ſuis tractauit. Deniq́ per conſilium miſit ei ad cœnam diuerſos cibos, & optimum merũ, ac diuerſas potiones, ut cũ per noctem quaſi mortuus iaceret, leuius occidi poſſet. Sed cum ad cœnam ſediſſet, venit ad eum ſuus quondam ſeruiens, afferens ei cibum, quem miſit ei rex: & cum poſuiſſet eum ſuper menſam, finxit ſe ſalutare Perthari, & mittens caput ſub menſam, clàm nunciauit ei conſilium Grimoaldi. Qui ſtatim vocauit ad ſe pincernā ſuum, præcepitq́ ei, vt in phiala aurea ſibi miſceret, ſemper aquā ſolam in eam mitteret. Tunc miſsi regis rogabant eum ex mandato eius, vt lætus biberet, & in honorē Grimoaldi totam phialam conſumeret. Ille autem dicebat ſe cũ gaudio bibere, totamq́ phialam in honorē eius effundere. Nihil autem bibebat niſi aquam. Pergebant igitur miniſtri regis, nunciantes ei, quòd multum vinum biberet Perthari, etiam ebrioſus eſſet. Ille verò cum gaudio dixit: Bibat ille ebrioſus hodie, cras enim euomet eadem vina cum ſanguine. Interea clamauit Perthari ad ſe Vnulfum fideliſsimum ſuũ, & indicauit ei regis voluntatem & conſilium. Quod audiens Vnulfus, vocauit puerum ſuum, & pręcepit ei, vt lectũ ſibi faceret iuxta Perthari le

ctum. Cœna verò peracta, cum miſiſſet rex homines ſuos, qui Perthari cuſtodirent,
ne aufugere potuiſſet, intrauit Perthari in cubiculum, vbi dormire debuit cũ Vnul-
ſo & veſtiario ſuo fideliſsimo, nunciauitꝗ eidem veſtiario, quòd de morte ſua rex
cogitaret, & ait: Si ego effugere potuero, tu finge loquẽdo ad homines regis, quòd
ego dormiam in iſto cubiculo, & forſitan effugiens de manibus eorũ me liberabo.
Quod cũ ille gratanter ſe facturũ promitteret, tulit Vnulfus culcitram & pellẽ vrſi-
nã, & poſuit ſupra dorſum Perthari, & cœpit eum quaſi ſeruũ ruſticanũ cũ vecte cæ-
dere, & cũ pugno in collo pellendo, extra regiam iactare. Cumꝗ milites regis inter-
rogarẽt quid hoc eſſet? Vnulfus dixit: Seruus iſte ruſticanus fecit mihi lectum iuxta
lectũ Perthari, qui ſic ebrius eſt, vt dormiat quaſi ſit mortuus. Hoc illi audientes, &
verũ eſſe credentes, læti facti ſunt, & Perthari quaſi ſeruũ ruſticanũ exire dimiſerunt.
Veſtiarius aũt ille fideliſsimus in cubiculo mãſit, illudꝗ claudẽs, firmiter obſerauit.
Quod videntes ſerui regis, reuerſi ſunt ad dominum ſuum. Vnulfus aũt per funẽ de
poſuit aliquantos viros ad Perthari dominum ſuũ, qui cum illo irent. Pergentes igi-
tur ſimul fugere cœperunt: & cũ inueniſſent caballos in prato, apprehenderũt eos,
& caballicauerunt, & in ea nocte peruenerunt ad ciuitatem Aſtenſem, vbi erant ve-
riſsimi amici Perthari, quia eadem ciuitas necdum ſubdita erat Grimoaldo: indeꝗ
fugiens in ciuitatẽ Taurinenſem, peruenit in Franciam: ſicꝗ Deus omnipotens Per
thari innocentem à morte liberauit, & Grimoaldum ne homicidium faceret, cuſto-
diuit. In craſtinum ergo Grimoaldus ſperans, ꝙ Perthari dormiret in hoſpitio ſuo,
miſit ad eum homines qui eum adducerent: & ab eodem loco ſuo vſꝗ ad palatium
fecit ſtare homines hinc & illinc, ne per qualecũꝗ ingenium poſſet effugere. Cũꝗ
veniſſent miſsi à rege, cœperũt clamare ad regiam vbi veſtiarius ille manebat, vt Per
thari à ſomno excitarent. Veſtiarius aũt ille dicebat: Miſericordiam cũ eo facite, &
dormire illum permittite, quia de via laſſus eſt, & adhuc nimium dormit. Qui cùm
hoc regi renunciarent, ait: Serò ſic ebrius fuit, vt adhuc euigilare non poſsit. Iterum
miſit, vt feſtinantius adduceretur. Qui venientes ad ianuam vbi eum dormire ſpera
bant, magnis vocibus vt eum excitarent, clamabant. Veſtiarius ille iterum eos roga
bat, vt aliquantulum dormire permitterent. Qui irati, dixerunt: Satis iam dormiuit
ebrioſus ille: & calcibus rumpebant regias: & ingreſsi cubiculum, requirebant eum
in lecto: & non inuenientes, interrogabant veſtiarium quid factum ſit de illo. Qui
eũ fugiſſe reſpondit. Quẽ illi apprehendentes per capillos, fuſtibus cædebant, eũꝗ
ligatis poſt tergũ manibus, ad regẽ ducebãt, dicentes: Iſte ſapit quomodo Perthari
fugit, & ideo dignus eſt morte. Rex aũt ſolui eum præcepit, & per ordinem qualiter
Perthari fugiſſet, edicere iuſsit. Qui omnia ſicut facta fuerant, enarrauit. Tunc rex in
terrogauit circũſtantes dicens: Quid homo iſte promeruit, qui tale malũ fecit? Qui
omnes reſponderunt, mala morte illum mori debere. Rex autem dixit: Per illum qui
me naſci fecit, bene debet homo iſte habere, qui ſe pro domino ſuo morti voluit tra
dere. Tunc pręcepit eum inter ſuos veſtiarios eſſe, multa ei promittens, ſi ſibi talẽ fi-
dem ſeruaret, qualem Perthari ſeruauit. Deinde requiſiuit rex, quid de Vnulfo fa-
ctum ſit. Qui ait: In eccleſiam ſancti Michaelis archãgeli fugit. Statim rex miſit ad
eum, promittens nullum malum eum habiturũ, tantũ feſtinantius veniret ad eum.
Vnulfus hoc audiens, feſtinanter ad palatium venit, & ad pedes regis ſe protinus mi
ſit. Quem cum rex interrogaret, qualiter Perthari effugiſſet: ille omnem rei veritatẽ
ei narrauit. Tunc rex coram omnibus collaudans prudentiam eius & fidem, de-
dit omnes diuitias ſuas in illius poteſtatem, vt eſſet honoratiſsimus in palatio ſuo.
Poſt aliquantos dies interrogauit eum rex, vtrùm ſecum, an cum Perthari libentius
eſſet. Ille autem cœpit iurando dicere, quòd magis optaret cũ Perthari mori, quàm
vbicunꝗ in maximis delicijs viuere. Deinde vocauit veſtiariũ illum, & iuſsit eum, v-
trùm melius ſibi videretur in palatio eſſe, an cum Perthari in peregrinationem ire.
Fideles ſerui & prudentes. Ille autem eadem verba dicebat, quæ & Vnulfus antea dixerat. Rex autem cum au-
diſſet, gauiſus eſt valde, & laudauit fidem illorum, dixitꝗ ad Vnulfum: Quodcunꝗ
volueris de domo mea tolle, homines, vel caballos, vel quęcũꝗ alia, & vade ad do-

 minum

minum tutum ſine aliqua læſione. Similiter dixit ad veſtiarium illum. Illi autem tulerunt omnia ſibi neceſſaria, & cum licentia regis Grimoaldi, perrexerunt ad dilectiſſimum dominum ſuum Perthari in partes Francorum.

Hoc tempore Dagobertus regnum Francorum teneb at, cũ quo Grimoaldus pacem firmam habebat: Romanum verò imperium Conſtantinus Conſtantis filius accepit, & per xvij. annos tẽuit. Poſt hæc Grimoaldus phleborom auit ſe in palatio, & cum poſt ix. dies vellet ſagittare columbam vnam, diſrupta eſt vena de eius brachio, & mortuus eſt. Hic in edicto quod rex Rutheri fecit, aliquot capitula annexuit. Fuit autem corpore maximus & audaciſſimus, capite caluo, barba longa, conſilio & virtute primus. Sepultus eſt in eccleſia ſancti Ambroſij, quam ipſe fecit. Reliquit autem filium ſuum Garibaldum, quem de filia regis Ariperti habuit, ſucceſſorẽ regni adhuc puerũ, Romoaldum verò filiũ ſuũ iam in Beneuento ducem conſtituit.

Igitur Perthari cum eſſet in Francia propter timorem Grimoaldi, quia fœderatus erat cum rege Francorum, voluit fugere in Britanniam. Cumq; nauigaſſet per pelagus, ſubitò audiuit à littore dicentem: Si Perthari eſt in iſta naui, dicite illi, vt reuertatur in patriam ſuam, quia iam dies tres ſunt, ex quo rex Grimoaldus mortuus eſt. Quod cum audiſſet Perthari, ibat prope littus, vt videret illum qui loquebatur: ſed cum neminem inueniret, conſiderauit quòd angelus hæc diceret, ſtatimq; reuerſus venit Ticinum, & inuenit ibi multitudinem Longobardorum, qui eum cũ gaudio ſuſceperunt. Expulit autem Gribaldum puerum Grimoaldi de regno, & poſt menſem tertium ordinauerũt eum Longobardi regem ſuper ſe: erat enim homo iuſtus, & in fide Chriſti rectus, & nutritor pauperum. Miſit autem in Beneuentum, & fecit exinde venire Rodelindam vxorem ſuam, & Chunibertum filium ſuum, quos Grimoaldus illuc direxit in exilium. Poſt hæc idem Perthari fecit monaſterium in eodem loco vnde prius fugerat, & fecit illud dedicari in honorem Dei & ſanctæ virginis Agathæ, in quo multas virgines congregauit, multaq; ornamenta & ſubſtantias ibi dedit. Fecit autem & vxor eius Rodelinda eccleſiam in honorem ſanctæ Dei genitricis & virginis Mariæ, foris muros Ticini, in loco qui dicitur ad Perticas, decorãs eã mirificis ornamẽtis. Igitur Perthari cum regnaret ſolus per annos vij. in octauo anno ordinauit Chunibertum filium ſuum in regno, vt pariter regnarent, & regnauerunt pariter per decem annos. Cumq; in omni tranquillitate regnarent, ſurrexit contra eos filius diaboli, Alachis nomine, de Tridẽto: ſed Chunibertus filius regis diligens Alachis, reuocauit eum in gratiam patris ſui. Sæpe quippe voluit rex interficere Alachin, ſed Chunibertus ſemper rogauit pro eo, ſperans quòd aliquando ei fidelis eſſet: inſuper non ceſſauit rogare patrem, vt daret ei ducatum Brixiæ, Perthari verò dixit: Ad tuam perditionem hoc rogas, vt talis potentiæ virtutem Alachi dẽm, vt poſſit regnare. Ciuitas namq; Brixiana ſemper habuit multitudinem de nobilibus Longobardis: propter hoc timuit Perthari, quòd Alachis ibi dominaretur. Poſtq; aũt idem Perthari regnauit per annos xviij. defunctus eſt, & iuxta eccleſiam quam Aripertus pater eius fecerat, ſepultus eſt: Poſt mortem verò eius Chunibertus filius eius tulit vxorem nomine Ermelindam, de genere Angliſaxonum. Alachis verò oblitus omnia bona quæ in eum fecit Chunibertus, iunxit ſe cum Aldone & Grauſone de Brixia, & cum multis Longobardis: & cum non eſſet Chunibertus in Papia, introiuit ille in palatium eius, & rebellauit ei. Quod audiẽs Chunibertus, fugit intra lacum Larium iuxta Comum. Facta eſt autem magna tribulatio omnibus qui eum amabant, maximè clericis & presbyteris, quos Alachis odio habebat. Erat autẽ illo tempore in Ticinenſi eccleſia epiſcopus, nomine Damianus, ſanctiſſimus homo atq; ſapientiſſimus. Hic videns quòd Alachis haberet palatium, ne eccleſia ſua vel ipſe aliquod malum pateretur, miſit ad eum cũ benedictione eccleſiæ ſuæ diaconum ſuum nomine Thomam, ſapientem hominẽ & religioſum. Cumq; nunciatum eſſet ei, quòd veniret ad eum Thomas diaconus, cũ benedictione epiſcopi ſui, Alachis pro eo quòd omnes clericos odio habebat, mandauit ei dicens: Si femoralia, id eſt, bracas mundas habet, intret ad me: ſin autem, foris ſtet. Thomas autem

riam,quia per ſeruum tuum habebis victoriam.Cumq́ Chunibertus hoc omnino
recuſaret,rogauerunt eum fideliſſimi ſui,qui aderant,vt ei conſentiret. Tunc ille cō-
ſenſit,indutumq́ diaconum omnibus armis ſuis pro ſe ad pugnam miſit. Cumq́ pu
gnarent ambæ partes,Alachis ſemper intendebat, vbi Sceno diaconus ſtabat, pu-
tāſq́ ꝙ Chunibertus eſſet,impugnauit eum & occidit,& cum gaudio caput eius ab
ſcidi præcepit,leuāſq́ illud in haſta,gratias egit Deo,ꝙ Chunibertū occiderit. Sed
cum caſsidem de capite eius tuliſſent,apparuit ꝙ clericus eſſet.Tūc Alachis cum ira
magna exclamauit:Heu me,nihil fecimus,quādo hanc pugnam cōmiſimus, in qua
clericum occidimus:& ſtatim tale votum vouit,ꝙ ſi victoriam de Chuniberto habe
ret,puteum vnum de clericorum teſticulis impleret.Igitur Chunibertus videns ſuos
deficere,putantes ipſum mortuum eſſe,oſtendit ſe eis,confortans eos,& dicens:No
lite timere,modò enim debemus inimicos noſtros vincere. Iterum præparauerunt
ſe ambæ partes ad pugnam,& cum iam propè eſſet,vt ſe coniūgerent,rurſum man-
dauit Chunibertus ad Alachiſum dicens: Cur perit populus? Pugnemus nos duo,
qui vicerit,dominetur omni huic populo. Cumq́ Alachiſo ſui homines dicerent,
quare nō pugnas cum eo? ille reſpondit: Non poſſum hoc facere,quia video imagi
nem S. Michaelis archangeli inter haſtas ſuas,vbi ei iurauit.Tūc vnus ex illis dixit ei:
Propter timorem videbitur tibi quod non eſt,& iam tibi tardū eſt hoc dicere.Con-
gredientibus autem vtriſq́ partibus,multi vtrinq́ ceciderūt, Alachis quoq́ cecidit,
& Chunibertus,adiuuante domino,victoriam habuit.Caput autem Alachis & cru-
ra abſciſſa ſunt,& ſolum corpus truncū remanſit.Rex verò cum gaudio & victoria re
uerſus eſt Ticinum.Cùm iſta fierēt,apud Longobardos trans Padum, Romoaldus
filius Grimoaldi,dux Beneuentanorū,congregato exercitu,cœpit expugnare Tarē
tum & Brundusium,& totam illam regionem ſibi ſubiugauit. Diederada verò vxor
eius fecit monaſterium in honore S. Petri apoſtoli,foris muros ciuitatis Beneuenta
næ,in quo puellarum Chriſti fecit conuentum. Poſtq́ regnauit Romoaldus per an-
nos xvi.mortuus eſt, & filius eius Grimoaldus rexit Beneuentum per triennium,
duxitq́ vxorem Vuigilindā,filiam Perthari,ſororem Chuniberti.Poſt mortem Gri-
moaldi,Giſolphus frater eius dux factus eſt,& tenuit ducatum per annos xvij.hic v-
xorem habuit Vuinibirgam,filiam Radoaldi ducis. Circa hæc tempora,cum iam
per multos annos monaſterium S.Benedicti in Caſsino monte eſſet derelictum,ve-
nerunt Franci de Celmania,& de Aurelia in eundem locum,& dum ſe fingerent ia-
cere in eodem loco,vbi iacebant corpora S.Benedicti,& ſanctæ Scholaſticę,tulerūt
oſſa eorum,& portauerunt in patriam ſuam.vbi facta ſunt duo monaſteria,vnum in
honore S. Benedicti,aliud in honore ſanctæ Scholaſticæ. Sed nos certum credi-
mus illud venerabile os diuina ſemper ruminans verba,& oculos ſemper cœleſtia vi
dentes,& alia membra illius,quamuis diſſoluta,in eodem loco remanſiſſe. Solum
enim corpus domini non vidit corruptionem,aliorū verò corpora ſanctorū quam-
uis in æterna gloria reparanda ſint,tamen in hoc ſeculo diſſoluta ſunt. Dum hæc in *Hæreſis ſeparā*
Italia geruntur,orta eſt hæreſis apud Conſtantinopolim,quam excitauerūt Georgi *tium in Chriſto*
us patriarcha Conſtantinopolitanus,& Macharius,& Pyrrhus,& Petrus,& Paulus, *deitatem & hu*
ſeparantes in Chriſto deitatem & humanitatem.Propter quam cauſam Conſtanti- *manitatem.*
nus Imperator fecit congregari centum quinquaginta epiſcopos,inter quos fuerūt
duo legati ſanctæ Romanæ eccleſiæ miſsi à papa Agathone, Ioannes diaconus, &
Ioannes Portuenſis epiſcopus:factoq́ concilio,damnauerunt hæreſim prædictam.
Eadem verò hora tantæ telæ aranearum in medio populi eeciderunt,vt omnes exin
de mirarentur.Hoc autem viſæ ſunt ſignificare,vt hęreſis illa eſſet exinanienda.Præ-
dictus autem Georgius patriarcha ab epiſcopis admonitus & correctus eſt,alij verò
in ſua perfidia permanentes,ab omnibus epiſcopis anathematizati ſunt. Hæc eſt
ſexta ſynodus vniuerſalis,id eſt,quam mundus vniuerſus tenet. His quoq́ tempori- *Sexta ſynodus.*
bus per octauam indictionem eclipſis lunæ apparuit:& ſecundo die intrantis Maij,
eclipſis ſolis facta eſt,hora diei decima:ac deinde menſe Iulio, Auguſto & Septem-
bre,mortalitas magna facta eſt. Tunc viſibiliter multis hominibus apparuerunt duo

Peſtes

angeli, vnus bonus, & alter malus, ambulantes per vrbem tempore nocturno, & ille malus tenebat venabulũ in manu, & per iuſsionem boni angeli de quacunq; domo ianuam percutiebat, alia die omnes homines de eadem domo moriebantur.

Poſt hæc cuidam homini bono per viſionem dictum eſt, quòd ipſa mortalitas nõ ceſſaret, niſi in eccleſia S. Petri, quæ dicitur ad Vincula, dedicaretur altare in honore S. Sebaſtiani martyris. Quo facto, mortalitas ceſſauit. Interea rex Chunibertus cum quodam fideliſsimo ſuo conſiliatus eſt, quomodo Aldonem & Grauſonem occideret. Cumq; de hac re inter ſe loquerentur, ſtantes prope feneſtram quandam, ſubitò in feneſtra illa muſca cõſedit. Quã Chunibertus occidere volens, cum cultello quod in manu tenebat, pedem illius tãtùm abſcindebat. Cumq; Aldo & Grauſo ad palatiũ regis tenderent, & iam appropinquarent, obuiauit eis vnus homo pede trũcato, & dixit eis, quod Chunibertus rex vellet eos occidere. Hoc illi audientes, fugerũt in eccleſiam S. Romani martyris, & abſconderunt ſe poſt altare ipſius eccleſiæ. Cumq; hoc regi nunciatum fuiſſet, ſtatim vocauit ad ſe illum fideliſsimum ſuum, cui hoc ſoli crediderat, & dixit ei: Quare conſilium meum crediſti cuiq; homini? Ille cũ tremore reſpõdit, Domine mi rex, tu ſcis quia poſtq; mihi locutus es, nunq; de tuo cõſpectu foras exiui, quomodo hoc alicui homini dicere potui? Tunc rex mandauit ad Aldonem & Grauſonem, vt quid in eccleſiam fugiſſent? Qui reſponderunt: Quia audiuimus quod rex nos occidere vellet. Iterum mandauit ad eos rex, interrogans quis eis hoc nunciaſſet? & dixit, quod gratiam ſuam non haberent, niſi hoc ſibi manifeſtarent. Tunc illi omnia quæ facta fuerant, manifeſtauerunt dicentes, quia obuiauit nobis vnus homo pede truncato vſq; ad geniculum, & ipſe hoc nobis nunciauit. Tunc rex Chunibertus intellexit quod muſca illa diabolus fuiſſet, & ipſe hoc eis nũciaſſet, ſtatimq; vocauit eos ad ſe, & reddidit eis gratiam ſuam, & vſq; ad mortem habuit eos honoratos. Inter hæc Cõſtantinus Imperator mortuus eſt, & Iuſtinianus filius eius minor tenuit regnum per annos decem. Contra hunc Leo quidam venit, apprehenſumq; naſo detruncauit, eijciensq; de regno, ipſe per annos tres regnauit, & illum in inſulam quandam exiliauit. Iterum Tyberius hũc Leonem de regno expulit, ipſeq; regnũ tenuit, & illum in cuſtodiam poſuit. Poſt hæc Iuſtinianus regnum ſuum per adiutorium Terebelli regis Bulgarum recepit, & Leonem atq; Tyberium coram populo in medio circulo decollari fecit.

His diebus rex Angliſaxonum, nomine Cedoaldus, qui multas pugnas in ſua patria commiſit, ad Chriſtum conuerſus eſt, & tendens Romam, venit ad Chunibertũ regem, à quo cum magno honore ſuſceptus, iuit Romã, & à beato Sergio papa baptizatus, Petrus nominatus eſt, & cum adhuc in albis eſſet, mortuus eſt, & in eccleſia S. Petri ſepultus. Hoc etiam tempore fuit in regno Francorũ vir nomine Arnoldus Deo amabilis, qui relicto ſeculo, poſtea epiſcopus factus eſt. Chunibertus verò poſtquam regnauit annis xij. ſolus poſt mortem patris mortuus eſt, regnũq; filio ſuo Lieperto adhuc paruulo, dimiſit: cui Aſprandum virum ſapientẽ nutritorem conſtituit. Poſt octo menſes Reginbertus, dux Taurinẽſium, venit cum exercitu cõtra Aſprandum & Rothariũ, duces Bergomenſium, & pugnans cum eis, vicit eos, & apprehendit regnum, ſed eodem anno mortuus eſt. Cuius filius Aripertus iterũ pugnauit aduerſus Liepertum regem apud Ticinum, & Liepertum in pugna viuũ apprehendit: Aſprandus verò nutritor eius in inſulam Cumacinam fugit. Dux autem Rotharius, cum rediſſet Bergomũ, Haripertus cum magno exercitu obſedit & expugnauit ciuitatem, apprehenſoq; Rothario, fecit radi caput eius & barbã, & exiliauit eum, vbi poſt aliquantum tempus mortuus eſt. Liepertum verò puerum miſit in balneum, & clauſit ianuam ſuper ipſum, ſicq; nimio calore mortuus eſt. Aripertus autem cum ſecurus iam regnaret, apprehendit Sigebrandum filium Aſprandi, & excæcauit eum, & omnes parentes eius per diuerſa tormenta afflixit, Luiprandum autem filiũ eius minorem tenuit in carcere. Et quia adhuc erat puerulus, perſonã eius deſpexit, & noluit ei facere aliquod malum, inſuper dimiſit eum ire ad patrẽ ſuum. Igitur Luitprandus venit ad patrem ſuum in Bauariam, quò ipſe iamdudum fugerat eundẽ Ariper-

tum,

tum, ad ducem Theodebertum, ſtetitq; cum eo per annos nouem. Quò cum veniſſet Luitprandus, cum gaudio magno eſt ſuſceptus.

Hoc tempore apud Gallias in regno Francorũ, ſub nomine Maioris domus principabatur Anſgis, filius Arnoldi ſupradicti, qui nomen trahere videtur ab Anchiſa Troiano. Igitur poſtquam Aſprandus per annos nouem manſit in Bauaria, mouit exinde Theodebertum Bauarorum ducem, & cum exercitu venit in Italiam, pugnauitq; cum Ariperto, & mortui ſunt multi de partibus vtriſq;. Sed quamuis in ipſa pugna nox finem feciſſet, certum eſt tamen quòd Bauarij fugerunt, & Aripertus cum victoria rediꝫt ad caſtra. Qui cum noluiſſet manere in caſtris, ſed iret in Ticinum, fecit deſperationem populo ſuo, & aduerſarijs dedit audaciam. Poſtquam verò ciuitatem intrauit, & ſenſit iratum ſibi eſſe populum pro tali facto, habuit conſilium, vt fugeret in Franciam, & tulit de palatio aurum quantum voluit, & exiuit. Cumq; Ticinum fluuium oneratus auro tranſnatare voluiſſet, ſuffocatus ab aqua mortuus eſt. Alio die inuentum eſt corpus illius, & ſepultum eſt in eccleſia domini Saluatoris. Poſt cuius mortem Aſprandus Longobardorum regnum tenuit, & ſolummodo tres menſes regnauit, vir per omnia bonus, & cuius ſapientiæ pauci homines aſsimilari poſſunt. Vidẽtes autem Longobardi quòd Aſprandus moreretur, fecerunt ſibi regem filium eius Luitprandum, patre adhuc viuente. Philippicus autem Iuſtinianum imperatorem occidit, regnumq; eius per annum & ſex menſes tenuit. Surrexit enim contra eum Anaſtaſius, qui & Arthemicus dictus eſt, & eiecit eum de regno, oculoſq; eius erumpere fecit. Anaſtaſius autem, cum mitteret naues in Alexandriam contra Sarracenos, diuertentes milites Conſtantinopolim, exquiſierunt Theodoſium, orthodoxum virum, & inuitum per violentiam poſuerunt in regnum. Exiens autem idem Theodoſius de Cõſtantinopoli in Niceam, pugnauit contra Anaſtaſium, & vicit eum, & tulit ab eo ſacramentum, & eum clericum fieri iuſsit, & poſtea presbyterũ ordinari fecit. Mortuo autem Theodoſio, poſt annum vnum Leo factus eſt imperator. Apud regnum Frãcorum, in illo tempore Pipinus regnauit, qui fuit nimium audax, ſemperq; ab hoſtibus victoriã habuit. Hic habuit filios, ſed ex eis Carolus optimus extitit, qui poſt eum regnum accepit.

Circa hæc tempora compunctus diuino amore Petronax de Brixia, venit Romam, & ad exhortationem beati Gregorij, tunc temporis papæ, venit in Caſsinum caſtrum, cœpitq; ibi habitare cum hominibus, qui tunc ibi reſidebant. Qui deinde eundem venerabilem virum Petronacem fecerunt ſibi ſeniorem. Cœperunt autem ſtatim ad eum concurrere multi viri nobiles, & adiuuante diuina gratia, pro meritis beati patris Benedicti, reparauit priora habitacula, viuenſq; cum omnibus ſub iugo ſanctæ regulæ, ſecundum ordinem beati Benedicti, ſanctum illud monaſterium ad bonum perduxerat ſtatum. Huic venerabili viro multa fecit adiutoria dilectus Deo Zacharias papa, dans ei libros Sanctę ſcripturæ, & alia quæ ad vtilitatem monaſterij pertinent: inſuper & regulam, quam beatus pater Benedictus manibus ſuis ſcripſit. Ab illo autem tempore, ex quo locus ille deſtructus eſt, vſq; ad iam dictum abbatem Petronacem, completi fuerunt centum & decem anni. In Francia mortuo Pipino, filius eius Carolus, quamuis per multas pugnas tulit principatum de poteſtate Reginfridi. Inter hæc Luitprandus rex audiens, quòd Sarraceni deprædarentur Sardiniam, dedit magnum precium, & miſit in Sardiniam, fecitq; inde adduci oſſa S. Auguſtini epiſcopi, & poſuit illa honorificè in Ticino. Poſt hæc Carolus rex Francorum, miſit Pipinum filium ſuum ad Luitprandum regem, vt tonderet capillos eius, & faceret eum ſibi exinde compatrem: quod ille fecit, puerumq; cum multis donis ad patrem remiſit. Igitur Luitprandus rex multas eccleſias per loca diuerſa conſtruxit. Fecit enim monaſterium beati Petri apoſtoli foris muros Ticinenſis ciuitatis, quod dicitur ad Cœlum aureum, & ſurſum in alpibus, in propria ſua villa fecit monaſterium, quod dicitur Barcetum. Itemq; in Lonna villa propria, monaſterium fecit in honore S. Anaſtaſij martyris. Similiter fecit eccleſiam domini Saluatoris in palatio ſuo, & ordinauit ibi ſacerdotes & clericos, qui quotidie diuina

officia celebrarent, quod nunquam alijs reges ante ipſum habuerunt. Poſtquam verò regnauit per annos xxxi. & menſes ſeptem, mortuus eſt, ſepultusq́ eſt in eccleſia ſancti Hadriani martyris, vbi & pater eius ſepultus eſt. Fuit autē ſapiēs & fortis, amator pacis, culpantibus miſericors, caſtus, orationibus & vigilijs deditus, in eleemoſynis largus, literas non nouit, ſed tamen ſic ſapiens fuit, vt philoſophis aſsimilandus ſit.

Hucuſque de Longobardorum gentis origine, eiusq́ in Italiam ingreſsione, regumq́ eius ſucceſsione ſtrictim deſcripſiſſe, Imperatorum quoq́ Romanorum interim regnantium nomina & tempora breuiter tetigiſſe ſufficiat: nunc ad cœptæ ſeriei digeſtionem, vnde paululum digreſſi ſumus, deſcriptio redeat.

IVſtinus imperator Tyberium comitem excubitorum ſibi filium faciēs, Cæſarem appellauit, & ſucceſſorem ſuum conſtituit. Erat Imperator pedibus æger, & per hoc magis in lectulo iacuit. Poſt hæc infirmatus, ſed poſt paululum à lāguore dimiſſus, conuocauit tam Euticiū pontificem & ſenatum, quàm omnes ſacerdotes & ciues, & adducto Cæſare Tyberio, palam omnib. appellauit eum Imperatorem, his ſermonibus vſus: Ecce Deus benefecit tibi, hūc habitum Deus tibi dedit, non ego: honora illum, vt tu quoq́ honoreris ab illo: honora matrem tuam, quæ aliquando tibi domina fuit: noſti quòd primùm fueris eius ſeruus, nunc autem filius. Ne graturleris in ſanguinibus: nec cōmunices homicidio: ne malū pro malo reddas: ne in malo inimicitiæ mihi ſimilis efficiaris: non eleuet te habitus hic, quemadmodum me: ſic attende omnibus ſicut tibi: ſcito quis fueris, ne ſuperbias, & non peccabis. Omnes iſti filij tui ſunt & ſerui, hos cum videas, omnes qui ſunt reipublicę, vides. Hæc cum dixiſſet, & facta oratione à patriarcha, cum dixiſſent omnes, Amen, cecidit Cęſar ad pedes Imperatoris, & dixit ei: Si vis ſum, ſi vis nō ſum. Et Imperator ait: Deus qui fecit cœlum & terram, ipſe omnia quæ dicere oblitus ſum, in cor tuum mittat. Hæc cum loqueretur Imperator, replebat lachrymis totum collegium. Poſt hęc Iuſtinus anno xi. regni ſui mortuus eſt, relicto Tyberio ſucceſſore.

Præcepta Chriſtiana digna Cæſare.

Anni Iuſtini.

Primo autem anno Iuſtini, qui eſt annus dominicæ incarnationis Dlxv. Armenij ſuſcipiunt fidem. Anno domini Dlxvj. anno domini Dlxvij. Sophia Auguſta accerſitis notarijs, deferri iuſsit cautiones debitorum & breues, & dimiſit eis omnia. Eodem anno Narſes patricius Totilam regem occidit, Gothosq́ diſperſit. Anno dñi Dlxviij. Longobardi Italiam petentes, de Pannonia egreſsi ſunt. Anno dñi Dlxix. anno dñi Dlxx. Longobardi Mediolanum intrauerūt. S. Vedactus obijt. Anno dñi Dlxxi. Gregorius Turonenſis epiſcopus, cuius extat hiſtoria, claruit. Anno dñi D. lxxij. anno dñi Dlxxiij. anno dñi Dlxxiiij. anno domini Dlxxv. Iuſtinus imperator obijt. Quidam ſcribunt, quòd in hæreſim Pelagianam inciderit, & ideo iuſto Dei iudicio ſenſu perdito cum amentia vitam finiuerit.

Tyberius 59.

ANno dominicæ incarnationis Dlxxvi. Vrbis verò conditæ mill. cccxxvij. Tyberius Conſtantinus, genere Thrax, lv. loco ab Auguſto imperium accipiēs, coronatus eſt ab Euticio patriarcha, regnauitq́ annis vij. Qui mittēs adduxit vxorem ſuam Anaſtaſiam, & coronauit eam. Quę cum coronaretur, clamabant partes: Anaſtaſia tu vincas. Salua Domine quos iuſsiſti imperare. Hoc audiens Sophia vxor Iuſtini, animo perculſa eſt: neſciebat enim quòd haberet vxorem, volebatq́ ipſa nubere Tyberio, & permanere Auguſta. Quidā verò dicebant, quòd viuente Iuſtino, adamicata fuerit Tyberio, & ipſa perſuaſerit Iuſtino vt eum Cæſarem faceret. Qui cum adhuc viuēte Iuſtino præeſſet palatio, & cum, vt verè Chriſtianus, theſaurum multum, quem Iuſtinus malè congregauit, peiusq́ in ferreis arcis repoſuit, pauperibus diſtribueret, Sophia Auguſta frequentius eum increpauit dicens: Quod ego per multos annos congregaui, tu in modico temporis expendis. Cui ille ait: Cōfido in Domino, quia pecunia non deerit fiſco regali, tātùm pauperes eleemoſynas accipiant, & captiui redimantur. Hic cū imperialem coronā accepturus eſſet, eūq́ iuxta conſuetudinem in ſpectaculo circi, vbi reges coronari ſolebant, populus expectaret, quidā aduerſarij inſidias ei parauerūt, & Iuſtinianum nepotem Iuſtini, in

imperium ſublimare voluerunt. Ille autem prius loca ſancta perambulauit, poſtea
vocans ad ſe pontificem vrbis Euticium, cum conſulibus & præfectis, cæteriſq; ho
noratis, palatium intrauit, & induens ſe purpura, coronamq; ſibi imponens, ſedit ſu
per ſedem imperialem, & cum magnis laudib. in gloria regni eſt cõfirmatus. Quod
videntes eius aduerſarij, magna cõfuſione ſunt cooperti. Iuſtinianus verò poſt pau-
cos dies veniens, proiecit ſe ad pedes eius, & vt gratiã eius haberet, quindecim cen
tenaria auri dedit ei. Ille autem, vt ſemper fuit patiens, ſuſcepit eum bene, iuſsitq; eũ
in palatio ſemper manere. Sophia quoq; immemor promiſsionis, quã aliquando fe
cerat Tyberio, tentauit ei fraudem ingerere: exeunte enim illo ad villam, vt iuxta cõ
ſuetudinem imperialem per triginta dies iocundaretur cum ſuis ad vindemiam, So
phia Iuſtinianũ clàm vocauit, eumq; in regnũ ſublimare quæſiuit. Hoc audiens Ty-
berius, feſtinanter Conſtantinopolim redijt, apprehenſamq; Sophiam omnib. ſuis
rebus eam ſpoliauit, dimittens ei tantùm vnde viueret, & tollens omnes pueros e-
ius, de ſuis fidelibus poſuit, qui ei ſeruirent, præcipiens vt nullus ex his qui ei antea
ſeruiebant, ad eam accederet. Iuſtinianum verò ſolis verbis corripiens, in tantũ eum
poſtea dilexit, vt filiam ſuam filio eius promitteret, rurſumq; filio ſuo filiam eius ex-
peteret: ſed neſcio qua de re hoc ad effectum non peruenit. Hic itaq; quia multas e-
leemoſynas quotidie fecit, multum ei Deus aurum demonſtrauit. Quadam itaque
die ambulans per palatium, vidit in pauimento petram, in qua ſculptum erat ſanctæ
crucis ſignum. Et ait: Cruce domini frontes & pectora noſtra ſignare debemus, &
ecce ſub pedibus noſtris eam calcamus, & iuſsit eam auferri. Quæ cum leuaretur, in
uenerunt aliam ſimili modo ſignatam. Cumq; & hanc ſubleuari iuſsiſſet, apparuit
tertia: hanc quoq; cum leuaſſent, inuenerunt plus quàm mille centenaria auri. Quo
ſublato, multum pauperibus largitus eſt ex eo. Narſes quoq; patricius magnam do
mum habuit, in qua ciſternam faciens, multum aurum & argentum in ea recondit,
occidens huius rei conſcios, præter ſenem vnum, à quo iuramento exigens omnia
ei commẽdauit. Mortuo autem Narſete, prædictus ſenex ad Tyberium venit, & de
eadem pecunia ei indicauit. Qui gauiſus, miſit pueros ſuos cum eo, qui aperientes
ciſternam, tantam pecuniam inuenerũt, vt per multos dies vix potuiſſet deportari.
Quam more ſuo penè omnem pauperibus erogauit. Hic cùm temporibus Benedi
cti papæ vaſtantibus omnia Longobardis, Roma fame laboraret, multa millia mo-
diorum frumenti nauibus ab Aegypto dirigens, eam miſericordię ſtudio releuauit.
Tertio huius anno rex Perſarum, congregauit exercitum copioſum cõtra eum, ſed
miſſus ab eo exercitus duce Mauritio, Perſas vicit, reuerſuſq; Mauritius cum victo
ria, honorificè à Tyberio eſt ſuſceptus, dataq; ſibi filia Imperatoris Cõſtantia, gener
eius eſt effectus. Similiter & Germano prætori iunxit filiam ſuam Charito, vtrumq;
Cæſarem creans. Ad hunc Tyberium Helpericus rex Francorum miſſos ſuos dire-
xit, & multa dona accepit, & aureos tales, quorum vnus ſolidus libram penſauit, &
habebant ex vna parte figuram Imperatoris, & per gyrum ſcriptum: TYBERII
CONSTANTINI PERPETVI AVGVSTI: ex altera parte currum & homi-
nem ſuper eum, qui minabat illum, & ibi erat circumſcriptum: GLORIA RO-
MANORVM.

His temporib. beatus Gregorius tunc archidiaconus, cum fuiſſet à Pelagio pa-
pa Conſtantinopolim miſſus, rogantib. fratribus ſecum cõmorantib. maximeq; Le
andro Hiſpalẽſi epiſcopo, qui etiã tunc temporis illuc miſſus fuerat, Moralia in Iob
ſcripſit, & Euticium eiuſdem vrbis epiſcopum, præſente Tyberio Auguſto, in fide
reſurrectionis erraſſe conuicit. Tyberius autem, cum regnaret annis vij. & infirma-
tus, mortem ſibi propinquam ſentiret, cum conſilio Sophiæ Auguſtæ, Mauritiũ ge-
nerum ſuum, genere Cappadocem ad imperium elegit, eiq; principatum dedit, di-
cens: In mente habe, vt rectitudinẽ & iuſticiam ſemper ames: hoc poſtquã dixit, de
hac luce migrauit. Quẽ omnes populi multũ plãxerũt pro bonitate eius. Fuit enim
ſummæ bonitatis, ad eleemoſynas promptus, in iudicijs iuſtus, in diſcretione cautiſ
ſimus: nullum deſpiciebat, ſed omnes cum bonitate ſuſcipiebat: & quia dilexerat

omnes, ab omnibus dilectus eſt. Cuius anno primo theſaurus magnus ſub pauimēto palatij, & in domo Narſetis patricij inuentus eſt, vt ſuprà dictum eſt.

Anni Tyberij iii. Anno domini Dlxxvij. Benedictus papa lxiiij. ſedit annis iiij. Ab hoc Gregorius ad prædicandum Anglis miſſus eſt. Anno dñi Dlxxviij. Sigibertus filius Lotharij interfectus eſt anno regni ſui xiiij. Anno domini Dlxxix. anno dñi Dlxxx. anno dñi Dlxxxj. Pelagius papa lxv. ſedit annis x. menſes ij. Anno domini Dlxxxij. Tyberius Conſtantinus obijt.

Mauritius. ANno dominicæ incarnationis Dlxxxiij. ab Vrbe condita mill. cccxxxiiij Mauritius genere Cappadox, lvj. loco ab Auguſto, primus ex genere Græcorum adeptus eſt imperium, regnauit annis xxj. Hic ſecundo imperij ſui anno conſul appellatus eſt, & multos theſauros vrbi donauit. Prouexit autem Philippicum quendam prętorem Orientis, cui & filiam ſuam Gordiam vxorem dedit, quem tamen poſtea quaſi regni vſurpatorem ſuſpicioſum habuit. Huius temporibus ipſo annitente, beatus Gregorius ad gradum Romani pontificatus prouectus eſt, cuius filium idem Gregorius antea de baptiſmate ſuſcepit, poſtea tamen idem Mauritius Gregorio papæ infeſtiſsimus erat Magnæ quippe auaritiæ & rapacitati deditus erat, pro qua re Gregorius, quantum potuit, eum corripiebat. Et quia Imperatorem non verebatur, ad exercendam in eum tyrannidem prodire nitebatur. Sed eodem anno, qui fuit imperij ſui xix. vir quidam monachico indutus habitu, ſpatam dextera tenens, à foro vſq; ad æneam gladiatoris ſtatuam diſcurrit, & Imperatorem gladio moriturum, omnibus pronunciauit. Quod Mauritius vt audiuit, à tyrãnide Gregorio inferenda, ſemet continuit, & reuertus in ſe, cogitauit quòd dominus reddit hominib. ſecundũ opera eorum, recognoſcens etiam exceſſum, quem in captiuatione multorum fecerat. Multa enim bella in diuerſis mundi partibus, per diuerſos duces ſuos exercuerat, expedire ſibi iudicauit in hac vita recipere pro peccato, & non in futura: compoſitasq; ſcripto preces eidem Gregorio, & ad omnes patriarchales ſedes, & ad omnes ciuitates & monaſteria ciuitatum, ſiue ſolitudinum cum cereis & thymiamatibus & pecunijs tranſmiſit, & vt pro peccatis ſuis intercederent, ſupplicauit: hoc potiſsimum deprecans, vt hic, & non in futuro, quæ meruit, reciperet. Cumq; hoc & ipſe vehementius per tempora multa lachrymis poſtularet, quadam nocte dormiens, vidit in viſu apud Aeneam palatij portam, ſe coram populo multo imagini domini Saluatoris aſsiſtere, & vocem terribilem ex eadem imagine ſe audire, dicentem: Date Mauritium. Et tenentes eum iudiciorum miniſtri, poſuerũt eum apud purpureum vmbilicum qui illic erat Cui eadem vox characteris ait: Vbi vis reddam tibi mala quæ feciſti? Hîc, an in futuro ſeculo? At ille reſpondit: Amator hominum, domine & iudex iuſte, hîc mihi potius quàm in futuro retribue. Et iuſsit diuina vox tradi Mauritium & Conſtantiam vxorem eius, & filios, & omnem cognationem ipſius, Focæ militi. Euigilans ergo Mauritius, vocauit eum qui ante ſe dormiebat, miſitq; & vocauit ad ſe Philippicum generum ſuum, quem dudum ſuſpicabatur velle ſibi regnum ſubripere. At ille pro ſuſpicione prædicta ſe perdẽdum cõijciens, aduocatæ ad ſe Gordiæ vxori ſuæ, tanquam vltrà ſe non viſuræ, valedixit. Sacramentoq; cõmunionis accepto, ad palatium venit, & cubiculũ Imperatoris ingrediens, ad pedes eius procidit. Cui aſſurgens Imperator, ad pedes eius nihilominus corruit, dicens; Ignoſce mihi deprecor propter Deum, quia peccaui in te: nũc enim certiſsimè noui quòd nihil peccaueris in me. Si quem verò ſcias in agminibus noſtris, qui ſoleat Phocas nominari, dicito mihi. Et Philippicus diu ſecum recogitans, dixit: Vnum ſic vocatum ſcio, qui nuper ab exercitu procurator poſitus, tuo contradicebat imperio. Cum autem Imperator quęreret de eius qualitate, Philippicus ait: Eſt quidem iuuenis & temerarius, attamen timidus Tunc Mauritius ait: Si eſt timidus, profectò & homicida. Et narrauit Philippico ſomnium quod vidit. Porrò nocte illa viſa eſt ſtella, quę dicitur Cometa. In craſtinum verò venit Magiſtrianus, quẽ miſit ad eremitas, ferens ab eis huiuſmodi reſponſum: Deus recepta pœnitẽtia tua, ſaluabit animam tuam, & cum tota domo tua in numero ſanctorum te conſtituet:

ab

ab imperio verò cum ignominia & diſcrimine diſcedes. His auditis, Mauritius glorificauit Deũ magnifice, & pœnitentiã quidem tenuit, ſed auaritiæ malũ adeò non reliquit, vt exercitũ in periculoſis locis hyemare, & victũ ab extraneis iuberet cum periculo quærere, ne videlicet alimẽta publica deberet eis miniſtrare. Quod audiẽs exercitus, in ſeditionẽ conuertitur, exaltatũq; ſuper clypeum Phocam centurionẽ, adclamauit exarchum. Cõmoto autem graui tumultu Conſtantinopoli, Mauritius mutata veſte, cũ vxore & filijs noctu Dromonẽ conſcendit, & fugiens apud ſanctũ Antonium venit. At Phocas cũ exercitu in Septimium veniẽs, imperator efficitur: à quo Mauritius cum vxore ac filijs penes Chalcedonẽ miſſus, decollatur. Verùm Mauritius patienter infelicitatem ſuſtinuit, Deũ in omnib. inuocans, & crebrò pronunciãs: Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Aiunt autem quidam, quòd eo occiſo, lac cum ſanguine fluxerit, ita vt omnes inſpiciẽtes, dirè lamẽtarentur. Sic ergo Imperator etiam naturæ legibus celſior factus, vitam commutauit. Portò ex illo tempore non defuerunt Romano imperio variæ ac ingentes ærumnæ.

Anno domini Dlxxxiiij. anno dñi Dlxxxv. anno dñi Dlxxxvi. Leuigildus rex Vuiſigotharum Arrianus, Herminigildum filium ſuum ob fidem catholicã quam ab Alexandro epiſcopo percepit, in ſancta dominica Paſchę ſecuri fecit occidi. Hilpericus filius Lotharij, vnus ex quatuor, obijt anno viceſimo quarto regni ſui. Anno dñi Dlxxxvij. anno dñi Dlxxxviij. Lotharius Hilperici filius regnare cœpit. Anno dñi Dlxxxix. anno dñi Dxc. anno domini Dxci. Gregorius primus papa lxvi. ordinatur, ſedensq; annis tredecim, menſes vi. diebus decem, migrauit quartò Idus Martij, anno ſecundo Phocæ imperatoris. Anno dñi Dxcij. anno domini Dxciij. anno domini Dxciiij. anno domini Dxcv. Gregorius pontifex ſynodum epiſcoporum viginti quatuor congregans apud ſanctum Petrum, de neceſſarijs eccleſiæ decernit. Anno dñi Dxcvj. Gregorius miſit Auguſtinum prædicare Anglis. Anno dñi Dxcvij. Guntrammus rex, filius Lotharij, obijt anno regni triceſimo tertio, habens filios duos, Theodebertum & Theodericum. Anno dñi Dxcviij. anno domini Dxcix. Hildibertus filius Sigiberti, cum regnaret annis viginti, obijt. Anno domini Dc. ſanctus Goar veniens ex Aquitania, claret in Gallia. Anno dñi Dci. anno domini Dcij. anno dñi Dciij. Gregorius miſsis doctoribus, Auguſtino, Mellito, Ioanne, alijsq; pluribus, Anglos ad Chriſtum conuertit. Tunica Domini ſuper quam milites miſerunt ſortem, in Zaphath procul ab Hieruſalem in arca marmorea reperitur, quam Gregorius Antiochenus epiſcopus, & Thomas Hieroſolymitanus, & Ioannes Conſtantinopolitanus, cum alijs multis epiſcopis, facto triduano ieiunio, ordine pedeſtri Hieroſolymam in ipſa arca perducentes, in eccleſia vbi crux domini adoratur, poſuerunt. Mauricius pœnas ſcelerũ ſuorum, vt ipſe orauit, in hac vita perſoluens, à Phoca turpiter decollatur.

Anni Mauritij.

Angli ad fidem conuertuntur.

ANno dominicæ incarnationis Dciiij. Vrbis autem conditæ mill. ccclv. Phocas quidam Priſci, vt aiunt, patricij quondam ſtrator, pòſt ad militiam prouectus, deinde à populo procurator factus, ad vltimũ verò viuente adhuc Mauritio imperarore, ab exercitu ad imperium electus, lvij. loco ab Auguſto imperium inuaſit, & octo annis regnauit, habens vxorem Leontiam nomine. Huius anno ſecundo beatus papa Gregorius migrauit ad dominum, & Sabinianus pro eò eligitur ad pontificatum, poſt quem Bonifacius. Cuius rogatu Phocas conſtituit ſedem Romanæ & Apoſtolicæ eccleſiæ caput eſſe omnium eccleſiarum: nam antea Conſtãtinopolitana eccleſia ſe ſcribebat primam omnium. Poſt quem alius Bonifacius, qui fuit à beato Gregorio quartus: cuius item rogatu idem Phocas iuſsit in veteri Fano, quod Pantheon vocabatur, ablatis idololatriæ ſordib. eccleſiam beatæ ſemper virginis Mariæ, & omnium martyrum fieri: vt vbi quondam omnium non deorum, ſed dæmonum cultus agebatur, ibi deinceps omnium ſanctorum memoria coleretur. Huius tempore Coſdre rex Perſarum aduerſus publicam rem bella grauiſſima gerens, multas Romanorũ prouincias, & ipſam Hieroſolymam abſtulit, etiam vexillum dominicæ crucis abduxit. Phocas autem cùm homicidia, cæteraq; mala

Phocas.

multa feciſſet in populo, Priſcus patricius gener ipſius dolens pro his, ſcripſit Heraclio patricio & prætori Africæ, vt filium ſuum Heraclium mitteret, quatenus cōtra Phocam tyrannum veniret. Qui veniēs cum exercitu, pugnauit cum eo, & vicit eū: vulgus autem apprehenſum interfecit, & in igne apud Taurum cremauit.

Anno domini Dcv. ſanctus Gregorius papa migrauit ad dominum. Anno domini Dcvi. Sabinianus papa lxvij. ſedit annum vnum, menſes v. Anno domini Dcvij. Bonifacius papa lxviij. ſedit annum vnum, menſes viij. Quo regnante, Phocas fecit Romam matrem eccleſiarum. Anno dñi Dcviij. anno dñi Dcix. Bonifacius papa lxix. ſedit annis vi. menſes viij. Cuius rogatu Phocas Pantheon dedit eccleſiæ. Anno domini Dcx. anno dñi Dcxi. Phocas occiditur.

Anni Phocæ.

Heraclius.

ANno dominicæ incarnationis Dcxij. Vrbis autem conditæ mill. cçclxiij. Heraclius lxiij. loco ab Auguſto accepit imperium occiſo Phoca, regnauitq́; annis xxvij. Hic coronatus eſt à Sergio patriarcha in oratorio ſancti Stephani, quod eſt in palatio, cum deſponſata ſibi Eudoxia, ſimulq́; acceperunt nuptiarū coronas, & vna eademq́; die Heraclius imperator & ſponſus oſtenditur. Sequenti anno naſcitur Imperatori filius de Eudoxia, Heraclius minor, qui & Conſtantinus nouus dictus eſt: & mortua eſt Auguſta eodem anno. Deinde anno ſequēti duxit Heraclius inceſtè Martinam neptem ſuam, ſororis ſuæ filium, quæ coronata eſt in Auguſtam à Sergio patriarcha hæretico. De qua ſuſcepit filiam Heraclonam. Anno imperij ſui octauo, Heraclius miſit in Perſidem legatos ad Coſdroen, poſtulans pacē. Qui ſpreuit eos dicens; Non parcam vobis donec crucifixum Deum, quem eſſe fatemini, abnegetis, & Solem adoretis. Sequenti anno Chaianus rex Auarum direxit aciem contra Thracem: ſed miſsis ab Heraclio legatis, fecit cum eo pacem. Duodecimo autem imperij ſui anno, contracta omni militia ſua, mouit exercitum in Perſidem, multaq́; prælia cum diuerſis ducibus cōmittens, per ſex annos Perſidem deuaſtauit & vicit, occiſoq́; Coſdroe, ſeptimo anno Conſtantinopolim, ablato à Perſide viuifico crucis ligno, rediјt, moxq́; ſequenti vernali tempore Hieroſolymam tetendit, precioſum illuc lignum reportans, ad gratiarum Deo actiones referendas. Deſiderius Viennenſis epiſc. cōſilio Brunehildis à Theoderico lapidatus martyrizatur.

Huius temporibus Anaſtaſius Perſa monachus, nobile pro Chriſto martyrium paſſus eſt: Hic natus in Perſide, magicas à patre puer didicit artes: ſed vbi à captiuis Chriſtianis Chriſti nomē acceperat, in eum mox animo toto conuerſus, relicta Perſide, Chalcedoniam Hierapolimq́; Chriſtum quęrens, ac deinde Hieroſolymam petijt. Vbi accepta baptiſmatis gratia, quarto ab eadem vrbe miliario monaſteriū abbatis Anaſtaſij intrauit. Ibi ſeptem annis regulariter viuens, dum Cæſaream Palęſtinæ orationis gratia veniſſet, captus à Perſis, & multa diu verbera paſſus, inter carceres & vincula, iudice Mazobana, tandem mittitur ad regem Coſdroe, à quo tertiò per interualla temporis verberatus, ad extremum vna manu per tres horas ſuſpenſus, ſicq́; decollatus, nobile martyrium cum alijs lxx. peregit. Mox tunica eius indutus quidam dæmoniacus, curatus eſt. Interea ſuperueniens cum exercitu Heraclius princeps, ſuperatis Perſis, Chriſtianos qui erant captiuati, reduxit gaudentes. Reliquiæ autem beati Anaſtaſij martyris primùm monaſterio ſuo, deinde Romā aduectæ, venerantur in monaſterio beati Pauli apoſtoli, quod dicitur ad aquas Saluias.

Muhammed. Anno imperij Heraclij xv. Arabum qui & Sarraceni dicuntur, Muhammad princeps habebatur. Hic erat pſeudopropheta, ſed apud illos magnus æſtimabatur, ita vt etiam in principio aduentus eius æſtimarent hunc eſſe illum, qui ab eis expectatur Chriſtus. Erat autem oriundus ex ſtirpe Iſmaelis filij Abrahę. Cum autem inops & orphanus eſſet idem Muhammad, viſum eſt ſibi ad quandam mulierem locupletem & cognatam ſuam, nomine Gadigam, introire, mercenarius ad negociandum cum camelis eius apud Aegyptū & Palęſtinæ, ſicut in illis locis mos erat. Paulatim autem fiducia penes ipſam mulierem percepta, quæ vidua erat, accepit eam vxorē, & habuit camelos illius, omnemq́; ſubſtantiam. Cumq́; veniret in Palęſtinam, conuerſabatur cum Iudæis & Chriſtianis, capiebatq́; quaſdam ſcripturas ab eis. Porrò

habebat

habebat paſsionem epilepſiæ, id eſt, morbum caducum. Quo comperto, vxor eius valdè contriſtabatur, vtpote nobilis, quòd ſe huiuſmodi viro copulaſſet, egeno ſcilicet, & epileutico. Procurabat verò ille placare ipſam, taliter dicens: Viſionem quandam angeli Gabrielis contemplor, & haud ferens huius aſpectum, mente deficio; & cado. Ipſa verò cum haberet alterum quendam talem amicum ſuum, propter infidelitatem ſuam ibi exulantem, indicauit ei omnia verba viri ſui, & nomen angeli. At ille volens eam reddere certam, dixit ei: Veritatem locutus eſt iſte: etenim angelus ille mittitur ad omnes prophetas. Ipſa ergo prima ſusceptis verbis eius, credidit ei, & prædicauit alijs mulieribus contribulibus ſuis prophetam eum eſſe: & taliter ex fœminis fama venit ad viros. Primò ad Hebuber, quem & ſucceſſorem dimiſit, & tenuit partem hæreſis eius & hæredis. Docuit autem auditores ſuos, quòd qui occidit inimicum, vel occiditur ab inimico, paradiſum ingreditur: paradiſum verò carnalis cibi ac potus & cõmixtionis mulierum perhibebat. Capacem fluuium quoque vini & mellis & lactis ibi eſſe, & adfluentem voluptatem, multaque alia luxuria & ſtultitia plena, quæ ſtultis videbantur delectabilia, ideoque credibilia.

Heraclius à Sergio patriarcha, & ab Anaſtaſio quodam, alijsque hæreticis circumuentus, in Euthicianam incidit hæreſim, & Mathematicus factus & Aſtrologus, vidit imperium ſuum à circunciſis gentibus eſſe vaſtandum: mittẽsque ad Dagobertũ regem Francorum, omnes regni eius Iudæos baptizari petijt, & impetrauit, ipſeque per omnes imperij ſui fines & prouincias idem fieri decreuit. Poſt hæc Agareni & Sarraceni gens circunciſa prouincias Heraclij vaſtant. Cõtra quos dum Heraclius dimicat, cl. millia militum eius Sarraceni interficiunt, & ſpolia eorum Heraclio remittunt. Quæ ille percipere nolens, ſed vindictam ab eis quærens, portas Caſpias quas Alexander Magnus Macedo ſuper mare Caſpium fecit, & propter multitudinem ſæuiſsimarum gentium ſerari iuſsit, aperuit, indeque cl. millia auro armata, cum omnibus vniuerſarum prouinciarum militibus, cõtra Sarracenos in prælium miſit: cumque in craſtinum eſſent præliaturi, ipſa nocte lij. millia de exercitu Heraclij in caſtris percuſsit angelus Dei: reliqui. cum regredientes appropinquaſſent Hieroſolymam, videns Heraclius ſe nequaquam reſiſtere poſſe, mœrore correptus eſt, factúsque hydròpicus, mortuus eſt.

ANno domini Dcxiij. anno dñi Dcxiiij. ſanctus Columbanus à Theoderico rege, inſtinctu Chunihildis auiæ expellitur. Anno dñi Dcxv. Anaſtaſius Perſa monachus factus eſt, Anno domini Dcxvi. Deuſdedit papa lxx. ſedit annis vij. Anno domini Dcxvij. anno dñi Dcxviij. Eduinus rex efficitur Anglorum. Anno dñi Dcxix. anno domini Dcxx. anno dñi Dcxxi. anno dñi Dcxxij. Anaſtaſius paſſus eſt. Anno domini Dcxxiij. Bonifacius papa lxxi. ſedit annis quinque. Anno domini Dcxxiiij. anno dñi Dcxxv. anno domini Dcxxvi. anno dñi Dcxxvij. Iſidorus Hiſpalenſis doctrina claret, Anno domini Dcxxviij. Honorius papa lxxij. ſedit annis x. menſes xi. dies xiiij. Eduinus rex Anglorum baptizatur à Paulino epiſcopo, anno regni ſui xi. aduentus autem Anglorum in Britanniam clxxx. Anno domini Dcxxix. Heraclius interfecto Coſdroe rege Perſarum, crucem dominicam quam ille abſtulit, Conſtantinopolim reuexit, annoque ſequenti Hieroſolymam cum debita veneratione reduxit. Anno domini Dcxxx. ſanctus Gallus cellam ſuam conſtruxit. Anno domini Dcxxxi. Lotharius Hilperici filius anno regni ſui xliij. moritur, relinquens ſucceſſorem filium ſuum Dagobertum. Anno dñi Dcxxxij. anno domini Dcxxxiij. anno dñi Dcxxxiiij. anno dñi Dcxxxv. anno dñi Dcxxxvi. anno domini Dcxxxvij. anno dñi Dcxxxviij. Heraclius hydropicus factus moritur. Seuerinus papa lxxiij. ſedit annum vnum, menſes duos. *Anni Heraclij.*

ANno dominicæ incarnationis Dcxxxix. ab Vrbe autem condita milleſimo trecenteſimo nonageſimo, Conſtantinus filius Heraclij & Eudoxiæ, lix. loco ab Auguſto ſuſcepit imperium. Qui cum regnaret menſib. quatuor, à nouerca ſua Martina, & Pyrrho patriarcha veneno potionatur: illoque extincto, ipſa cum *Conſtantinus.*

filio ſuo Heraclona dominatur. Vnde omnis ſenatus Conſtãtinopolitanus cum omni populo indignatione iuſtà commotus, Heraclonam repulit: linguaq́; Martinæ & naſo Heraclonę abſciſo, eisq́; in exilium deſtinatis, Conſtantem filium Conſtantini, nepotem Heraclij prouehunt. Cyrus Alexandrinus epiſcopus, & Pyrrhus Cõſtantinopolitanus, & alij multi, hæreſim inſtaurant: ſed ſenatus & tota ciuitas Pyrrhum vt impium cũ Heraclona ac matre ſua expulerunt: & regnante Cõſtante, Paulus conſecratur epiſcopus, & ipſe hæreticus. Ioannes autem præſul Romanus, collecto epiſcoporum concilio, omnes huius hæreſis fautores anathematizauit. Quo defuncto, Theodorus pro eo papa conſecratur. Pyrrhus verò tendens in Africam, Maximi religioſiſsimi illo tempore abbatis, ſanctorumq́; pontificum illic conſiſtentium præſentatur aſpectibus. Qui hunc redargutum ac perſuaſum ad papam Theodorum Romam miſerunt. Sed ille ficta (vt pòſt apparuit) pœnitentia, orthodoxiæ libello papæ tradito, ab eo receptus eſt. Mox autem, vt à Roma diſceſsit, Rauennamq́; peruenit, quaſi canis ad vomitum ſuum redijt. Quo comperto, papa conuocatis cunctis ſacerdotibus & clero, in eccleſia principis Apoſtolorum condemnauit eum ſub vinculo anathematis. Ioannes papa lxxiij. ſedit annos duos, menſes nouem, dies octodecim.

Anni Heraclonæ. Anno domini Dcxl. Heraclonas filius Heraclij, occiſo per venenum fratre ſuo Conſtãtino, regnum inuaſit, & cum matre ſua Martina regnauit annos ij. Anno dñi Dcxli. Heraclonas turpiter deijcitur cum matre.

Conſtans II. ANno dominicæ incarnationis Dcxlij. ab Vrbe condita mill. ccccxiij. Cõſtans, filius Conſtantini, nepos Heraclij lx. loco ab Auguſto in regnum eligitur, deiecto Heraclona cum matre ſua: & regnauit annis xxviij. Hoc regnante (vt ſuprà dictum eſt) in loco Pyrrhi hæretici conſecratur Paulus epiſcopus, & ipſe hæreticus, qui non tantùm doctrina væſana, ſicut deceſſores ſui, ſed etiã aperta perſecutione catholicos cruciat: apocriſarios ſanctæ eccleſiæ Romanæ, qui ad eius correctionem miſsi fuerant, partim carceribus, partim exilijs, partim verberibus afficiẽs. Altare quoq́; eorum in domo Placidiæ conſecratum in venerabili oraculo deſtruxit, prohibẽs eos ibidem miſſas celebrare. Vnde Martinus papa qui Theodoro ſucceſsit, incenſus à Maximo abbate ſupradicto, ab Africa Romam veniente, collecta ſynodo c. & x. epiſcoporum, Sergium & Pyrrhum, ac Paulum & Cyrum anathemate damnauit. Quibus agnitis, Conſtans qui ſeductus erat à Paulo, ſicut & auus eius Heraclius à Sergio, eiuſdẽ regiæ ciuitatis epiſcopo, miſſo Theodoro exarcho, Martinum papam & Maximũ Conſtantinopolim fecit adduci, iniurijsq́; affectos Cherſonam fecit exiliari: vbi beatus Martinus papa defunctus, multis virtutum ſignis refulget. Conſtans verò permotus zelo Dei, ſynodo ſacra & ipſe conuocata ſub Vitaliano papa nuper ordinato, hæreſim abdicauit: miſitq́; beato Petro apoſtolo Euangelia aurata, gemmis albis miræ magnitudinis in circuitu ornata. Ipſe poſt aliquot annos Romam veniens, obtulit ſuper altare ſancti Petri pallium auro textile, toto exercitu cum cereis eccleſiam intrante. Voluit autem & regnum transferre Romã, quia odioſus factus eſt Byzãtijs, eò q́ Martinum papã ignominioſè tractans exiliauit, & Maximi ſapientiſsimi viri manũ linguãq́; truncauit, duosq́; Anaſtaſios diſcipulos eius tormentis & exilijs tradidit, & multos orthodoxorũ verberib. & proſcriptionibus, & exilijs damnauit. Propter talia cunctis odioſus effectus, ſex annos fecit in Sicilia. Ibi cùm quadam die balneum fuiſſet ingreſſus, introiuit cũ eo quidam Andreas obſecundans illi. Et cum cœpiſſet ſapone Gallico deliniri, ſumẽs Andreas ſitulã, dedit eam in verticẽ Imperatoris, & ſtatim fugit. Imperator verò cũ tardaret in balneo, inſiliunt hi qui foris erant, & reperiunt eum occiſum. Quo ſepulto, Mitiũ quendam Armenium fecerunt Imperatorem, vi cogẽtes eum. Erat autem valde decorus & ſpecioſus. Filius autem eius Conſtantinus audiens de patris obitu, cũ multo nauigio Siciliam intrauit, & aggreſſus Mitium, interfecit eum cum occiſorib. patris ſui, ordinatisq́; Heſperijs, Conſtantinopolim redijt, & Romanis cum Tyberio & Heraclio fratribus imperauit. Theodorus papa lxxiiij. ſedit annis vij.

Mitius hic ab alijs Mezentius, vel Miſſeſius dictus.

Anno

ANno domini Dcxlij. Oſuualdus rex Nortmannorũ filius Helfridi regis à Penda Mertiorum rege peremptus, rex & martyr migrauit ad dominũ. Anno dñi Dcxliiij. anno domini Dcxlv. Dagobertus rex filium ſuum Sigibertũ regnaturum in Auſtraſia miſit Pipino & ſancto Chuniberto Colonienſi epiſcopo. Anno dñi Dcxlvi. anno domini Dcxlvij. Pipinus moritur. Grimoaldus filius eius pro eo Maiordomus efficitur. Anno dñi Dcxlviij. ſanctus Furſeus in Hibernia claruit. Anno dñi Dcxlix. Martinus papa lxxv. ſedit annis decem. Hic collectis c. & x. epiſcopis, condemnauit Cyrum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum. Pro qua re Conſtante imperatore ab eis ſeducto, exiliatus eſt in Cherſonam. Anno dñi Dcl. Hitta Pipini relicta, inſtinctu S. Amandi ſe & ſua vouens, monaſterium Niualis fundauit, eiq; filiã ſuam Gertrudem Deo dignam virginem præfecit. Anno dñi Dcli. anno dñi Dclij. cinis de cœlo deſcendit, & timor magnus factus eſt in populo. Anno dñi Dcliij. anno domini Dcliiij. anno domini Dclv. anno domini Dclvi. anno domini Dclvij. anno domini Dclviij. Martinus papa apud Cherſonam migrauit iiij. Idus Nouemb. Anno domini Dclix. Eugenius papa lxxvi. ſedit annos ij. menſes nouem. Anno domini Dclx. anno domini Dclxi. anno domini Dclxij. Vitalianus papa lxxvij. ſedit annis nouem, menſes ſex. Anno domini Dclxiij. anno domini Dclxiiij. anno domini Dclxv. Dagobertus filius Lotharij, cum regnaſſet annis triginta quatuor, obijt. Sancta Gertrudis obijt. Anno domini Dclxvi. Sigibertus regnauit in Auſtraſia. Anno domini Dclxvij. anno domini Dclxviij. anno domini Dclxix. Cõſtãns in balneo occiſus eſt. *Anni Conſtãtis.*

ANno dominicæ incarnationis Dclxx. Vrbis conditæ mill. cccc xxi. Conſtantinus filius Conſtantis, lxi. loco ab Auguſto regnauit cum fratrib. ſuis Heraclio & Tyberio: ſed cum venirent aliqui Orientalium partium, & dicerent: Si in Trinitatem credimus, tres etiam coronemus, turbatus eſt Conſtantinus, qui ſolus erat coronatus, & per Theodorum patricium conuocans maiores natu ex eis quaſi in colloquium & conſilium vt fieret voluntas eorum, in patibulum eos ſuſpendit. Quod videntes cæteri, fugerunt: ipſe verò regnauit cum filio ſuo Tyberio annis ſeptendecim. *Conſtãtinus ann.*

Huius temporibus Agatho pontifice Romanæ eccleſiæ, legatos ſuos pro admonitione ſanctarum Dei eccleſiarum in vrbem regiã miſit, in quibus erat Ioannes Romanæ eccleſiæ tunc archidiaconus, ſed non longè pòſt epiſcopus. Qui benignè ſuſcepti à reuerendiſſimo catholicæ fidei defenſore Conſtantino, iuſſi ſunt, remiſſis diſputationibus philoſophicis, pacifico colloquio de fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Conſtantinopolitana cunctis antiquorum patrum libris quos petebãt, collecta vniuerſali ſynodo cl. epiſcoporũ, ſiue vt quidã libri habent, cclxxxix. præſidente Georgio patriarcha Conſtantinopolitano, & Machario Antiocheno, qui renouabant hæreſim eorum, qui vnam voluntatem & vnam operationẽ aſtruebant in Chriſto: conuictiq; ſunt falſaſſe ſanctorum patrum dicta perplurima. Finito autem conflictu, Georgius patriarcha correctus eſt: Macharius verò cum ſuis ſequacib. ſimul & prædeceſſorib. Sergio, Cyro, Honorio, Pyrrho, Paulo, Petro, anathematizatus eſt, & in locũ eius Theophanius abbas de Sicilia factus eſt epiſcopus Antiochiæ, tantaq; gratia legatos catholicæ pacis comitata eſt, vt Ioãnes Portuẽſis epiſcopus, qui erat vnus ex ipſis, in dominica octauarum Paſchæ miſſas publicas in eccleſia S. Sophiæ coram principe ac patriarcha Latinè celebraret. Hæc eſt ſexta ſynodus vniuerſalis, Conſtantinopoli celebrata, & Græco ſermone conſcripta, temporib. Agathonis papæ, exequente ac præſidente pijſſimo principe Conſtantino, intra palatiũ ſuũ, ſimulq; legatis Apoſtolicæ ſedis, & epiſcopis cl. ſiue cclxxxix. reſidẽtib. Prima enim vniuerſalis ſynodus in Nicea cõgregata eſt cõtra Arriũ, cccxviij. patrũ, ſub Cõſtantino principe, temporib. Syluestri papę. Secũda in Conſtãtinopoli, cl. patrũ cõtra Macedoniũ & Eudoxiũ, temporib. Damaſi papę, & Gratiani principis, qñ Nectarius eidẽ vrbi ordinatus eſt epiſc. Tertia in Epheſo, cc. patrũ, contra Neſtoriũ, Auguſtę vrbis epiſcopũ, ſub Theodoſio Magno principe, & Sixto papa. *Obſerua contra præſentes eccleſiæ paroxiſmos, Cõſtãtinus præcepit epiſcopis, ut diſputationibus in ſynodo abſtineãt, & ipſe eſſiſe de vera fide perquirant.*

Quarta in Chalcedone, patrũ Dcxxx. ſub Leone papa, temporib. Martiani princi-
pis, contra Euthicen nefandiſsimum pręſulem Manichęorum. Quinta item in Con
ſtantinopoli, temporib. Vigilij papæ, ſub Iuſtiniano principe, contra Theódorum
& omnes hæreticos. Sexta hæc de qua in præſenti diximus.

Hoc tempore regnum Longobardorum tenuit Chunibertus, Francorum verò
Clodoueus. His etiam temporibus fuit in Gallia homo præpotẽs & Deo dilectus,
nomine Arnoldus, qui renuncians ſeculo, poſtea factus eſt Metenſium epiſcopus:
cuius filius Angiſus, qui de nomine Anchiſæ Troiani creditur appellatus, ſub nomi
ne Maioris domus principatum in regno Francorum tenuit.

His temporib. S. Lampertus in Traiectenſi epiſcopatu ſucceſsit S. Theodardo,
ſub Hilderico rege Auſtraſiæ. Eiſdem temporibus ſancta Perpetua virgo Chriſti,
Edildrudis filia, Annæ regis Anglorũ primum alteri viro permagnifico, poſtea Ek-
frido regi coniunx data, poſtquã xij. annis thorum virilem incorrupta ſeruauit, ſum-
pto velamine ſacro, ſanctimonialis ex regina efficitur: nec mora, etiam virginum ma
ter, & nutrix piarum extitit. Cuius merita teſtatur etiam caro mortua, quæ poſt xvi.
annos ſepulturæ cum veſte qua inuoluta eſt, incorrupta reperta eſt.

Anno dñi Dclxxi. anno dñi Dclxxij. Adeodatus papa lxxviij. ſedit annis iiij An-
Anni Conſtantini. no domini Dclxxiij. anno dñi Dclxxiiij. anno dñi Dclxxv. anno dñi Dclxxvi. Do-
mnus papa lxxix. ſedit annũ vnũ, menſes v. Anno dñi Dclxxvij. anno dñi Dclxxviij.
Agatho papa lxxx. ſedit annos v. menſes vi. Anno domini Dclxxix. anno domini
Dclxxx anno domini Dclxxxi. ſexta ſynodus vniuerſalis Conſtantinopoli congre
gatur ſub Agathone papa, qui Domno ſucceſsit: in qua damnatis hæreticis, tantæ
aranearũ telę in medio populi ceciderũt, vt ſordes hæreſum expulſas omnes intelli-
gerẽt & mirarentur. Clodoueus filius Dagoberti obijt. Cui Lotharius filius ſucceſ-
ſit. Anno domini Dclxxxij. anno domini D. lxxxiij. Leo papa lxxxi. ſedit annum v-
num, menſes decem. Anno domini Dclxxxiiij. anno domini Dclxxxv. Benedictus
papa lxxxij ſedit menſes decem, deceſsitq́ Non. Maij. Anno dñi Dclxxxvi. Con-
ſtantinus imperator obijt. Ioannes papa lxxxiij ſedit annum vnũ. Cui ſucceſsit Co-
non papa lxxxiiij. ſeditq́ annos ij. menſes xi à quo S. Kilianus pontificalem poteſta
tem accepit. Cononi Sergius ſucceſsit. Apud Gallias in Francia ſub nomine Maio-
ris domus principatum gerebat Angiſus.

Iuſtinianus. ANno dominicæ incarnationis Dclxxxvij. Vrbis conditę mill. ccccxxxviij. Iu-
ſtinianus filius Conſtantini lxij. loco ab Auguſto regnum accepit, & x. annis
regnauit. Hic pacem firmam decennio fecit cum Sarracenis, terra, mariq́, ſed
prouincia Africa ſubiugata eſt Romano imperio, quæ à Sarracenis fuerat tẽta. Hic
beatæ memoriæ pontificẽ Romanæ eccleſiæ Sergiũ, quia erraticæ ſuæ ſynodo, quã
Conſtãtinopoli fecerat, fauere & ſubſcribere noluit, miſſo Zacharia protoſpatario
ſuo, iuſsit Conſtantinopolim deportari, ſed militia Rauennatæ vrbis vicinarumq́
partium nefanda principis iuſſa præuenit, & eundem Zachariam cõtumelijs & in-
iurijs ab vrbe Roma pepulit. Idem Iuſtinianus à Gallinico patriarcha exegit, vt ora-
tionem faceret ad deſtruẽdam eccleſiam ſanctæ Dei genitricis iuxta palatiũ ſitam,
quæ Metrapolitæ dicebatur, volens ibi ædificia facere, vbi à populo ſuſciperetur.
Patriarcha verò dicebat: Orationem quidem ad ſtatuendam eccleſiam habemus, in
deſtructionem verò eccleſiæ orationem non ſuſcipimus. Cogente autem Impera-
tore, & omnimodis exigente orationem, dixit patriarcha: Gloria Deo, qui iugiter
ſuſtinens patitur, nunc & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Quo audito, deſtru
xerunt eccleſiam. Alia quoq́ multa improuidè faciẽs, odium populi in ſe excitauit.
Vnde Leontius patricius, quem ipſe quondam prętorem & magiſtrum militũ O-
rientalium fecerat, ſed iam per tres annos in cuſtodia tenuerat, cum exinde protra-
ctus in exilium mitteretur, contra eum ſenſit, iunctisq́ ſibi multis, Iuſtinianum com
prehendit, naſoq́ præciſo, in inſulam quandam relegauit, ipſeq́ regnauit.

Anno dñi Dclxxxviij. S Kilianus cũ ſocijs ſuis paſſus eſt. Anno dñi Dclxxxix. Pi
pinus filius Angiſi Maiordomus efficit in Gallia, regnũq́ Francorũ adminiſtrauit

annis

annis xxvij. cuius etiam anni, ſuorumq; ſucceſſorum deinceps annotantur in catalogo regum. Anno domini Dcxc. Sergius papa lxxxiiij. ſedit annis xvi. menſes viij. deceſsitq; v. Idus Septemb. Hic conſtituit vt Agnus Dei cantaretur inter ſacrificiũ. Hic magnam portionem ſanctæ crucis inuenit. Anno dñi Dcxci. anno dñi Dcxcij. Clodoueus filius Theoderici, fratris Dagoberti cum fratre Hildiberto regnare cœpit. Anno dñi Dcxciij. anno dñi Dcxciiij. ſanctus Remaclus Traiectenſis epiſcop. migrauit. Duo Euualdi presbyteri Angli, Niger & Albus ſunt paſsi, & à Pipino Coloniæ ſepulti. Anno dñi Dcxcv. Vuillibrordus, qui & Clemens à Sergio papa ordinatur epiſcopus, ad prædicandum gentibus. Anno dñi Dcxcvi. Iuſtinianus ob culpam perfidiæ ſuæ, regno priuatur & exiliatur.

ANno dominicæ incarnationis Dcxcvij. Vrbis verò conditæ mill. cccexlviij. Leo, qui & Leontius, lxiij. loco ab Auguſto, depulſo Iuſtiniano, regnũ inuaſit, *Leo ſiue Leontius.* tribusq; annis regnauit. Cuius anno primo Sergius papa in ſacrario beati Petri apoſtoli capſam argenteã, quæ in angulo obſcuro diutiſsimè iacuit, domino reuelãte inuenit, & in ea crucẽ diuerſis ac precioſis lapidib. adornatã reperit. De qua tractis quatuor petalis quib. gemmæ incluſæ erant, miræ magnitudinis portionem dominicæ crucis interius repoſitã conſpexit, quæ omnib. annis in baſilica Saluatoris, quæ dicitur Cõſtantiniana, die exaltationis eius ab omni populo ſalutatur.

Anno dñi Dcxcviij. anno dñi Dcxcix. S. Gumpertus epiſcopus ex Anachoreta obijt, cuius corpus poſt xi. annos ſepulturæ eius, integrum inuentum eſt. Leontio *Anni Leontij.* itaq; apud Conſtantinopolim poſito, venit Tyberius, qui & Apſimarus, ex aduerſo ciuitatis cum multis, & prodita ſibi ciuitate, Leontium cepit, præciſoq; naſo eius in monaſterio Dalmati ſub cuſtodia conſtituit, ipſeq; regnauit.

ANno dominicæ incarnationis Dcc. Vrbis autem conditæ mill. ccccli. Tyberius, qui & Apſimarus dictus eſt, lxiiij. loco ab Auguſto imperium inuaſit, de *Tyberius Apſimarus.* iecto Leone, & regnauit annis vij. Cuius tempore ſynodus in Aquileia facta, quam tamen vniuerſale concilium ſuſcipere diffidit, ob imperitiam fidei, donec ſalutaribus beati papæ Sergij monitis inſtructa, & ipſa cũ cæteris Chriſti eccleſijs huic annuere conſentit. Huius tempore occiſus eſt S. Lampertus epiſcopus, ſub Hildiberto rege. Anno dñi Dcci. anno dñi Dccij. anno dñi Dcciij. ſynodus Aquileiæ cõgregatur ſub Sergio papa. Anno dñi Dcciiij. anno domini Dccv. anno dñi Dccvi. Ioannes papa lxxxv. ſedit annos tres.

Beda venerabilis presbyter, Anglorum Chronicum minoris libri ſui hucuſque perduxit.

ANno dominicæ incarnationis Dccvij. Vrbis conditæ milleſimo cccclviij. Iu- *Iuſtinianus.*
ſtinianus filius Conſtantini, quem ſuperius à Leone de regno expulſum diximus, per adiutorium Terbellis regis Bulgarum expugnata Conſtantinopoli, regnum recepit, & poſtea ſex annis regnauit. Recepto autem regno, multa dona & regalia vaſa Terbelli tribuit, eumq; in pace dimiſit. Apſimarus autẽ, qui & Tyberius, ex vrbe profugit, ſed inſecutione captus, & ad Iuſtinianũ eſt adductus. Adducto quoq; Leontio, qui eũ deiecit, fecit ambos catenis conſtrictos, dũ ludi equeſtres agerentur, per plateas trahi, tractosq; publicè ante pedes ſuos, dum in ſolio reſideret, proijci, calcauitq; colla eorum fortiter, vniuerſa plebe clamante: Super aſpidem & baſiliſcum ambulaſti, leonem draconẽq; conculcaſti: ſicq; eos præcepit decollari, innumerabilẽ quoq; multitudinem eorum, qui contra eum conſenſerunt, diuerſa morte fecit necari. Quia enim ſe naſo detrũcauerant, quoties defluentem guttam reumatis manu detersit, toties penè aliquem ex illis iugulare præcepit. Callinicum verò patriarchã, erutis oculis Romam exiliauit, & pro eo Cyrum in epiſcopatũ prouexit, qui fuit abbas in Ponto, quiq; illũ exulem alebat, & eum in imperium reſtituendũ prædicebat. Natus eſt autem ei filius eodem anno quo recepit imperiũ ex Theodora filia Chaiani, quam accepit dum eſſet in exilio, quem vocauit Tyberium, coronauitq; eũ cum matre ſua, & regnauerũt cum eo. Hic Conſtantinum papã acceerſiens, honorificè ſuſcepit, proſtratusq; in terrã, pro ſuis peccatis intercedere

rogauit, cunctaq; eccleſiæ priuilegia renouans, eum cum honore remiſit. Qui cum mitteret exercitum in Pontum ad comprehendendum Philippicum, quem illic relegauerat inultum, Conſtantinus papa eum prohibuit, ſed animũ eius reuocare nõ potuit. Exercitus autem quem miſerat, conuerſus ad partem Philippici, fecit eum ibidem Imperatorem, reuerſusq; cum eo Conſtantinopolim, pugnauit contra Iuſtinianũ miliario ab Vrbe xij. victoq; illo & occiſo, accepit regnum Philippicus. Filius quoq; Iuſtiniani adhuc puer, ab his qui à Philippico præmiſsi ſunt, occiſus eſt.

Anni Iuſtiniani. Anno domini Dccviij. anno dñi Dccix. Ioannes papa lxxxvj. ſedit annos ij. menſes vij. Anno domini Dccx. Dagobertus iunior regnare cœpit. Anno dñi Dccxi. Siſinnius papa lxxxvij. ſedit dies xx. Cui ſuccedens Conſtantinus papa lxxxviij. ſedit annis vj. Anno domini Dccxij. Iuſtinianus à Philippico interficitur.

Philippicus. ANno dominicæ incarnationis Dccxiij. ab Vrbe verò condita mill. cccclxiiij. Philippicus lxvj. loco ab Auguſto inuaſit imperium, occiſo Iuſtiniano, regnauitq; anno vno, & menſib. xi. Hic priuſquã imperaret, habuit quendam amicũ monachum incluſum, qui erat hæreticus, & tamen prouiſor, qui dixit ei: Imperium tuum eſt. At ille turbatus eſt. Cui ait incluſus: Si Deus iubet, tu quare contradicis? Hoc autem dico tibi, quia ſexta ſynodus malè acta eſt. Si ergo regnaueris, hanc abijce, & efficietur imperium tuum forte atq; longæuum. Qui cum iuramento ſpopõdit, ſe hoc eſſe facturum. Cum verò regnaret, fecit ſynodum pſeudoepiſcoporum, iuxta illius pſeudomonachi, & incluſi ſermonem, & abiecit ſanctã & vniuerſalem ſextam ſynodum. Eodemq; anno vanus ille incluſus, oculorum cæcitatem incurrit. Reperiens autem Philippicus quendam ſui ſenſus Ioannem, fecit eum Conſtantinopolitanum præſulem, Cyrum verò deponens, ad monaſterium ſuum redire præcepit. Idem Philippicus in diſputationibus quidẽ ſuis rationabilis videbatur & prudens, in actibus autem inhoneſtæ ac indignæ vitæ cõſummatis, improbabilis vbiq; demonſtrabatur. Erat enim hæreticus & adulter. Hic Conſtantino papæ miſit literas praui dogmatis, quas ille cum Apoſtolicæ ſedis conſilio reſpuit. Hac de cauſa fecit Conſtantinus picturas in porticu S. Petri, quæ ſex ſanctarum ſynodorum acta continerent. Nam & huiuſmodi picturæ habebantur Conſtantinopoli, quas Philippicus iuſsit auferri. Statuit autem populus Romanus, ne hæretici Imperatoris nomen, aut chartas, aut figuram ſolidi ſuſciperent. Vnde nec eius effigies in eccleſiam introducta eſt, nec nomen ad miſſarum ſolennia prolatum. Sabbato autem Pentecoſtes, cum lauaret in balneo publico, ingreſſus cum equitatu & organis, habitoq; prandio cum ciuibus antiquæ proſapiæ requieſceret meridie, repentè per Auream portam introiuit Rufinus primus ſtratorum, cum Theodoro patricio, feſtinansq; in palatium, & inueniens eum quieſcentem, apprehendit eum, & eruit oculos eius: in craſtinum verò, id eſt die Pentecoſtes, congregato in magna eccleſia populo, coronatus eſt Artemius, mutato nomine Anaſtaſius.

Anaſtaſius. Anno dominicæ incarnationis Dccxiiij. ab Vrbe condita mill. cccclxv. Anaſtaſius lxvij. loco ab Auguſto, imperium adeptus eſt, regnauitq; annis iij. Quidam verò libri habent, quòd Philippicus regnauerit annis ij. & menſib. ix. Anaſtaſius autẽ annum vnum, & menſes tres. Anaſtaſius igitur, vbi regnum accepit, Conſtantino papæ per Scholaſticum patricium literas Romam miſit, quibus ſe fautorem & defenſorem catholicæ fidei, & ſancti ſexti concilij prædicatorem eſſe docuit. Quo regnante, quidam aduerſus eum coniurauerunt, & contra regiam vrbem cum exercitu aſcenderunt. Cum autem Adramium adiſſent, & eſſent ſine capite, inuenerunt illic hominem indigenam, Theodoſium nomine, inertem ac idiotam, qui publicorũ tributorũ erat exceptor, & hortati ſunt eum imperare. At ille fugiens, latebat in mõte. Quem inuentum, vt Imperatorem laudibus extulerunt, vi cogentes eum. Quibus Anaſtaſius cognitis, Nicæam abijt ibi deniq; ſe muniuit. Theodoſius autem ſecutus, magno prælio vicit eum, datoq; ſibi ſacramẽto, clericum eum fieri, & poſtea presbyterum fecit ordinari. Anno domini Dccxv. Pipinus ſenior Maior domus obijt, pro quo filius eius Carolus ſucceſſit. Dagobertus rex Francorum obijt.

Anni

Anni Caroli ſenioris.

Anno domini Dccxvj. Carolus Pipini ſenioris filius, in adminiſtratione regni patri ſucceſsit. S. Aegidius claruit, adhuc quidem regib. in Francia manentib. ſed parua dignitate regnantib. In Romano quoq; imperio apud Conſtantinopolim adhuc Imperatores erant, ſed & ipſi inteſtinis pariter & extrinſecis bellis pene adnullati, parum valebant. Carolus verò regnum Francorum adminiſtrauit annis xxvij. Cui cũ Reginfridus quidam aduerſaretur, regnumq; tenere conaretur, quamuis per multas pugnas & certamina, tulit principatum de manu eius. Nã cum teneretur in cuſtodia, diuina miſericordia protegente, fugit inde, & primùm contra eundem Reginfridum per tres vices pugnauit, poſtea cum magno certamine illum vicit. Andegauenſem tamen ciuitatem illi ad habitandum permiſit: ipſe verò ſuper cunctã Frãcorum gentem principatum tenuit, multaq; prælia contra Sarracenos & in Vuaſconia, & in Saxonia, & in Friſia fecit. Eggebertus vir ſanctus, de gente Anglorũ, Scotos Paſcha legitimè celebrare docuit. Gregorius papa lxxxix. ſedit annos x. migrauitq; Idus Febr. Hic ſanctum Bonifacium ordinauit epiſcopum.

Anni Theodoſij

ANno dominicæ incarnationis Dccxvij. Vrbis verò conditæ mill. ccccclxviij. Theodoſius à militibus electus, lxviij. loco ab Auguſto imperium Romanũ accepit, & anno vno regnauit. Leo quippe, qui erat prætor Orientalium, quoniam auxiliabatur Anaſtaſio, non eſt ſubiectus Theodoſio. Vnde veniens Nicomediam, apprehendit filium Theodoſij cum omni apparatu regio, & primis viris palatij, & venit Chryſopolim. Quod audiens Theodoſius, conſilio à Germano patriarcha, & ſenatu percepto, per eundem patriarcham accepit à Leone indemnitatis verbum, & eccleſiæ ſine perturbatione ſeruandæ, & ſic ei committunt imperium: ipſe verò Theodoſius vnà cum filio ſuo clericus factus, reſiduum vitæ ſuæ tẽpus tranſegit in pace. Hoc anno Tiberis alueum ſuum egreſſus, multa Romæ ſubuertit ædificia, ita vt in via lata ad vnam & ſemi ſtaturam excreſceret. Manſit autem diebus ſeptem, donec agentibus litanias crebras, octauo demum die regreditur.

Leo Iſauri.

ANno dominicæ incarnationis Dccxviij. Vrbis autem conditæ mill. ccccclxix. Leo prætor Orientalium genere Syrus lxix. loco ab Auguſto, Romanorum prouehitur in imperium, regnauitq; annis xxiiij. Hic à Iuſtiniano cum prius regnaret, exiliatus eſt in Meſembriam Thraciæ regionis. Poſteriore verò tempore, cùm ſecundò regnaret, veniens ei obuiam, vnà cum Bulgaribus obtulit ei munera, oues ſcilicet quingentas, placatusq; Iuſtinianus, fecit illum ſpatarium, & habuit hũc ſicut germanum amicum. Vnde quidam inuidia ducti, detraxerunt ei tanquam imperium appetenti, ſed habita quæſtione, inuenti ſunt falſi. Iuſtinianus tamen poſtea illum ſuſpectum habens, ſed manifeſtè hunc lędere nolens, miſit eum cum pecunijs in Alaniam, ad commouendos Alanos contra Abaſgiam. Vbi cùm multa ei feliciter prouenirent, Iuſtiniano interempto, & Philippico viſu oculorum orbato, cum imperaſſet Anaſtaſius, prouexit eum Imperatorem Orientalium. Depulſo autem Anaſtaſio à Theodoſio, ipſoq; regnante, Leo & hunc expulit, ipſeq; regnauit, ſed in Chriſtianos & eccleſias Dei ac religionem ſanctam impius fuit. Primùm quidem præcepit in Conſtantinopoli, vt quicunq; haberent imagines domini Saluatoris, ſeu ſanctæ genitricis eius, vel ſanctorum aliorum, ſibi eas adferrent, quas ille in medio ciuitatis incendere fecit. Et quia multi de populo huic impietati non conſenſerunt, decollati ſunt. Germanus quoq; patriarcha de ſede ſua eſt deiectus, & Anaſtaſius presbyter in loco eius conſtitutus. Miſit & ad papam Romanum Gregorium, vt ſimiliter faceret: ille verò noluit, ſed omnia tributa Romanę vrbis, & Italiæ ſibi dari prohibuit. Cui anno imperij ſui tertio natus eſt filius de Maria vxore ſua, quem Conſtantinum vocauit, qui magis illo impius, & Antichriſti præcurſor extitit: cui poſtea filiam Chaiani Scytharum regis ſociauit: eandem Chriſtianam faciẽs, Heirenen nominauit. Quę cum Sacras literas didiciſſet, pietati operam dedit, & hos ſępe impietatis redarguit.

Anni Leonis Iſauri.

Anno dñi Dccxix. anno dñi Dccxx. S. Othmarus abbas efficitur. Anno domini Dccxxj. Sarraceni Conſtantinopolim obſident, & per triẽnium ibi morantes, mul-

taſq; prouincias deuaſtantes, tandem populo ad Deum clamante, fame, peſteq; depulſi ſunt, multiq; frigore & ferro naufragioq; perierunt. Theodericus regnauit in Francia annis xvj. Anno dñi Dccxxij. anno dñi Dccxxiij. Luitprandus rex Longobardorum audiens quòd Sarraceni depopulata Sardinia etiam illa loca fœdaſſent, vbi aliquando propter deuaſtationem Barbarorum oſſa beati Auguſtini tranlata fuerant, miſit, & per precium adduxit ea Ticinum, ibiq;, vt decuit, honorificè recondidit. Leo imperator coegit Iudæos & Montanos baptizari: ſed Iudęi abluebãt vnctionem chriſmatis, & poſt cibum participabant ſacramentis, & contaminabant fidem: Montani verò definientes ſibi diem, introierunt domos errori ſuo deputatas, & incenderunt ſemetipſos. Anno dñi Dccxxiiij. anno dñi Dccxxv. ſanctus Priminius epiſcopus Augiam intrauit, eamq; à ſerpentibus emundauit.

Hucuſq; Beda Chronicum ſuum in maiori libello perduxit. Anno dñi Dccxxvj. anno dñi Dccxxvij. Gregorius papa xc. ſedit annos viij. deceſsitq; iiij. Kal. Decem. Hic augmentauit in canone: Necnon illorũ omnium ſanctorũ quorum ſolẽnia, &c. Anno dñi Dccxxviij. anno dñi Dccxxix. anno dñi Dccxxx. Priminius ex Augia venit in Alſatiã. Anno dñi Dccxxxi. Germanus ſanctiſsimus patriarcha, videns impietatem Leonis, abrenunciauit ſummo ſacerdotio tradens palliũ, & in domo ſua quieti operam dedit, functus ſacerdotio annis xiij. menſes v. In cuius locum Anaſtaſium eius quondam diſcipulum, ſed tunc impietati conſentientem, Leo conſtituit. Sanè Gregorius ſanctus præſul Romanus hunc anathematizauit, & Leonem tanquam impiè agentem per epiſtolas redarguens, Romam cum tota Italia ab eius imperio recedere fecit. Beda venerabilis Anglorũ presbyter obijt. Anno dñi Dccxxxij. Carolus filium ſuum Pipinum, ad Luitprandum regem Longobardorum pro tondenda cæſarie miſit: quod ille fecit, cum multiſq; muneribus ad patrem miſit. Anno domini Dccxxxiij. Carolus Maiordomus Freſiã vaſtat. Anno domini Dccxxxiiij. Carolus Vaſconiam inuaſit. Eto Augenſis abbas, Argentinę epiſc. factus, cœnobiũ nominis ſui Ettenheim, conſtruxit. Anno domini Dccxxxv. Zacharias papa xci. ſedit annis xviij. Hic quatuor libros Dialogorũ beati Gregorij tranſtulit in Gręcum. Anno dñi Dccxxxvi. anno dñi Dccxxxvij. Theodericus rex Francorum obijt. Anno dñi Dccxxxviij. anno dñi Dccxxxix. Sarraceni Gallias iterum inuadentes, ceperunt ciuitatem Arelatem. Tunc Carolus miſit ad Luitprandũ, qui venit ad eum cũ omni exercitu Longobardorũ. Quod audiẽtes Sarraceni, fugerũt de terra illa. Anno dñi Dccxl. Carolus Saxoniã intrat. Anno dñi Dccxli. Leo imper. impius obijt.

Conſtantinus.

ANno dominicæ incarnationis Dccxlij. Vrbis conditæ mill. ccccxciij. Cõſtantinus filius Leonis, lxx. loco ab Auguſto Romanum ſuſcepit imperium, regnauitq; annis xxxiiij. menſes ij. dieb. xxvi. Hic erat pernicioſiſsimus, ferus & agreſtis, perſecutor legum à patribus traditarum: tyrannicè, non legitimè vſus imperio, primò quidem à Deo & intemerata eius genitrice, & omnibus ſanctis abſcedens, magicis maleficijs & luxurijs, ac cruentis ſacrificijs, & inuocationib. dęmonum delectatus, molliciebus quoq;, ac omnib. animas corrumpentibus à tenera ætate conniuens, perſecutionibus etiam ſanctarum eccleſiarum, ac peremptionib. monachorum, ac violationibus monaſteriorũ, maliſq; varijs ſupercreſcens, non minus quàm Diocletianus, cęteriq; antiqui tyranni. Huius anno primo, qui eſt dominicæ incarnationis Dccxlij. Carolus Pipini filius, Maiordomus in regno Francorum obijt, relinquens filios tres, Pipinum, Carlomannum, & Griphonem. Quorum Gripho, qui cæteris minor natu erat, matrem nomine Suanahildem habebat, neptem Vdilonis Bauariorum ducis: hæc illum maligno conſilio ad ſpem regni totius incitauit, in tantum, vt ſine dilatione Laudunum ciuitatem occuparet, ac bellum fratribus indiceret. Qui celeriter exercitu collecto, Laudunum obſidentes fratrem in deditionem accipiunt, atq; inde ad ordinãdum regnum ac prouincias, quæ poſt mortem patris à Francorum ſocietate deſciuerant recuperandas, animos intendunt: & vt in externa profecti, domi omnia tuta dimitterent, Carlomannus Griphonem in nouo caſtello, quod iuxta Aruernum ſitum eſt, cuſtodiri fecit, in qua cuſtodia vſq; ad id tem

pus

pus, quo idem Carlomannus Romam profectus eſt, dicitur permanſiſſe.

ANno domini Dccxlij. Pipinus & Carlomannus principatu potiti, primò Aquitaniam ingrediuntur, & capto quodam caſtello, quod dicitur Lucas, priusquàm ex ea prouincia ſecederent, regnum quod cõmuniter habuerunt, inter ſe diuiſerunt, in loco qui vocatur vetus Pictauis. Carlomannus Auſtriam & Alemanniam atq; Thuringiam ſortitur: Pipinus verò Burgũdiam, Neuſtriam atq; Prouinciam: ſicq; Carlomannus vſq; in annum vi. Pipinus vſq; in xi. principabantur.

Anni Pipini. Vide Plin. lib. 4. cap. 19. is Pictonei legit. Neuſtria, fortè Vueſtria. Beatus Rhe. Vueſtricã appellat.

Neuſtria verò pars eſt Galliæ Celticæ, illa ſcilicet quæ Sequanæ Ligeriſq; interiacet. Omnis namq; Gallia in tres partes diſtincta eſt: in Belgicam, Celticam, Aquitanicam. Quarum Belgica à Rheno qui Germaniã ab Oceano determinat, quæ multarum gentium ferax, à germinando nomen accepit, exporrigitur vſq; in fluuium Matronam: ab vtroq; verò latere hinc quidem Alpibus Apenninis, inde verò mari vallatur, cuius circumfuſione inſula Britannica efficitur. Celtica autem à Matrona per longum in Garunnam diſtenditur, cuius latera oceani Britannici, & inſulæ Britannicæ limites efficiunt. Quicquid verò à Garunna protenditur in Pyreneum, Aquitanica appellatur. Hinc Rhodano & Arari, atq; inde Mediterraneo mari collimitans. Conſtat itaq; totius Galliæ ſpacium, ab Oriente quidem Rheno, ab Occidente Pyreneo, à Septentrione mari Britãnico, ab Auſtro verò mari Mediterraneo cingi. Omnes ergo Galliarum populi innata audacia plurimùm efferuntur, calumniarum impatiẽtes. Si incitantur cędibus, exultant, efferatiq; inclementius adoriuntur; ſemel perſuaſum, ac rationibus approbatum, vix refellere conſuerunt. Belgæ rebus diſponendis ſunt inſigniores, robore atq; audacia non impares, maxima quæq; magis ingenio, quàm viribus appetunt: & ſi ingenio in appetendis caſſantur, viribus audacter vtuntur. Cibi etiam atq; potus ſatis ſunt parci. Celtæ verò atq; Aquitani conſilio ſimul & audacia plurimi, rebus ſeditioſis accommodi. Celtæ tamen magis prouidi, Aquitani verò præcipites aguntur, plurimumq; in ciborum appetitum rapiuntur: quod ſic eis eſt innatum, vt præter naturam non appetant. Hinc Sulpitius Seuerus, Edacitas, inquit, in Græcis eſt, gula in Gallis natura. Hoc omnes Galliarũ populos, etiam in Paganiſmo ferè per omnia proſperè egiſſe tradunt hiſtoriæ, pòſt verò à ſancto Remigio baptizati, contra omnes gentium exterarum impetus, clara ſemper atq; illuſtri victoria emicuiſſe referuntur. Quorum rex Chriſtianus primus fuiſſe traditur Clodoueus, vir audax & ſtrenuus, & quo nullus poſt eum pietate belliſq; vnquam magis enituit. Hic tempore quodam bellaturus contra Alaricum regem Gothorum, cum veniſſet Turonum, multa munera obtulit eccleſiæ S. Martini cum equo ſuo velociſſimo, quem multum amabat: & expetito auxilio eiuſdem ſancti contra gentem incredulam, promittebat adhuc plura, ſi per eius interceſsionem victor rediret. Cumq; interfecto Alarico reuerteretur cum victoria, veniens ad eandem eccleſiam pro ſoluendo voto, dona obtulit plurima: pro equo verò quem ibi dimiſerat, dedit matricularijs eccleſiæ centum ſolidos vt eum reciperet. Quibus datis, equus ille ſe nullatenus mouit. At ille ait: Dentur alij centum. Quibus indè datis, ſtatim equus ſolutus abijt. Tunc rex cum lætitia ait: Verè beatus Martinus bonus eſt in auxilio, & carus in negocio. Ab hoc ergo Clodoueo per ſuccedentia tempora Imperatoribus egregijs Reſpublica Francorum gubernata fuiſſe dinoſcitur vſq; ad hæc tempora Pipinorum & Carolorum: in quibus temporibus plenitate regum aliquantum dilapſa, per hos egregios viros de quibus nunc ſermo eſt, ad priſtinam dignitatem magnificentius eſt reducta.

Deniq; vt de Pipino & Carlomanno fratribus ſcribere cepimus, mox vt de Aquitania domum ſunt regreſsi, Carlomannus Alemanniam, quæ & ipſa à Francorum ſocietate defecerat, cum exercitu ingreſſus, ferro deuaſtauit & igne. Hildericus rex Francorum regnare cœpit. Anno domini Dccxliij. Carlomannus & Pipinus iunctis copijs contra Vdilonem ducem Bauariorum profecti ſunt, prælioq;

cõmiſſo, exercitum eius fuderunt. Sed poſtquam à cæde reuerſi ſunt, Carlomannus
cum ſuis in Saxoniã profectus eſſet. Eodem anno cepit caſtrũ quod dicitur Hoch-
ſenburg, & Theodericum Saxonem, illius loci primarium, in deditionem accepit.
Sanctus Bonifacius ex ſua parochia Moguntiacenſi, duos epiſcopatus, Vuirzbur-
genſem & Eichſtetenſem ſtatuit. Anno domini Dccxlv. iterum Carlomannus &
Pipinus iuncta manu Saxoniam ingreſsi ſunt, prædictumꝗ Theodericum Saxo-
nem ceperunt. Initium Fuldenſis monaſterij à ſancto Bonifacio in ſolitudine Bu-
choniæ. Anno domini Dccxlvi. Carlomãnus patefecit fratri ſuo, quod iamdiu pr̨
meditatus eſt, ſe ſcilicet velle ſeculũ dimittere, & in habitu monachico Deo ſeruire.
Propter hoc nullam expeditionem eo anno habuerũt, ſed præparauit ſe vterꝗ: Car
lomannus vt iter & votum ſuum perficeret: Pipinus qualiter illum honorificè di-
mitteret. Anno domini Dccxlvij. Carlomannus diuino ſuccenſus amore, Romam
tendẽs, Zachariæ papæ ſe obtulit, & ab eo clericus factus, habituꝗ mutato, mona-
chicum capiens indumentum in monte Soractæ, conſtructo monaſterio apud ec-
cleſiam beati Syluestri, cum fratribus ſecum ad hoc venientibus, per aliquot annos
optata quiete fruebatur. Sed cum ex Francia multi nobilium ob vota ſoluenda Ro
mam commearent, & eum velut dominum quondam ſuum præterire nollent, o-
cium quo maximè delectabatur crebra ſalutatione interrumpentes, locum mutare
compellunt. Nam cum huiuſmodi frequentiam propoſito ſuo vidiſſet officere, re-
licto monte, in Samnium prouinciam, ad monaſterium ſancti Benedicti, ſitum in
caſtro Caſsino, ſe contulit, & ibi quod reliquum fuit vitæ tempus compleuit. Anno
domini Dccxlviij. Gripho fratri ſuo Pipino ſubiectus eſſe nolens, quãuis ſub eo ho
norificè viueret, in Saxoniam profugit: relictoꝗ Saxonum exercitu, ſuper fluuium
Ouacra, in loco qui dicitur Orheym, conſedit. Pipinus verò cum exercitu Franco-
rum in Thuringiam profectus, contra dolos fratris Saxoniam ingreſſus eſt, conſe-
ditꝗ ſuper fluuium Miſſaba, in loco qui dicitur Scabaningi: prælium tamen inter
eos non eſt commiſſum, ſed ex placito diſceſſerunt. Anno domini Dccxlix. Gri-
pho Saxonum fidei diffidens, cum copijs quæ ad eum de Francia confluxerant, Ba
uariam petijt, ipſumꝗ ducatum in ſuam poteſtatem redegit: Taſsilonem cum Hil-
trude in deditionem accepit: Suigerium in auxilium ſibi venientem ſuſcepit. Hæc
audiens Pipinus, cum exercitu maximo venit in Bauariam, fratremꝗ ſuum Gripho
nem cum omnibus ſuis cepit, Taſsilonem in ducatum reſtituit, domumꝗ reuerſus,
Griphoni more ducum duodecim comitatus dedit. Sed ille tali beneficio non con-
tentus, eodem anno ad Vualfarium Aquitaniæ ducem profugit. Anno domini
Dccl. anno dñi Dcclj. ſanctus Burchardus accepit pontificatum Vuirzburgen-
ſem, in quo ſedit annis quadraginta. Hic itaꝗ ſanctus Burchardus, & Folradus ar-
chicapellanus, quem quidam abbatem, quidam presbyterum ſcribunt, ad Zacha-
riam Romanum pontificem miſsi ſunt, vt conſulerent eum, ſub regibus qui tempo
re illo fuerunt in Francia, nomen tantùm regis, ſed nullam poteſtatem regiam ha-
bentes. Solebant enim Franci ex antiqua regum ſtirpe reges habere, qui à Mero-
ueo, Clodij ſecundi regis eorum filio, Merouingi dicebantur: quorum genealogia
vſque ad Hildericum tunc temporis regem permanebat, in quo etiam deficiebat.
Sed licet in illo finita poſſet videri, iamdudum tamẽ nullius vigoris erant, nec quic-
quam clarum in ſe, præter inane regis vocabulum præferebant. Nam & opes & po
tentia regni penes palatij præfectos, qui Maioresdomus dicebãtur, & ad quos ſum
ma imperij pertinebat, tenebantur: nec aliud quicquam regi permittebatur, quàm
vt regio tantùm nomine contentus, crine profuſo, barba ſummiſſa, ſolio reſideret,
ac ſpeciem dominandi effingeret, legatos vndecunꝗ venientes audiret, eiſꝗ ab-
euntibus, reſponſa quæ doctus erat, aut iuſſus ex ſua velut poteſtate redderet, cum
præter inutile regis nomen & precarium vitæ ſtipendium, quod ei præfectus aulæ,
Vide Albert. prout videbatur, exhibebat, nihil aliud poſsideret: quanquam vnam & eam perpar
Krantz libr. 1. uam reditus villam, in qua domum, & ex qua famulos neceſſariò ſibi miniſtrantes,
Saxo. cap. 33. atque obſequium exhibentes, paucæ numeroſitatis haberet. Quocunque eundum
erat,

erat, carpento ibat, quod iunctis bubus & bubulco more ruſtico agente trahebatur. Sic ad palatium, ſic ad publicum conuentum, qui Kalendas Maij ob regni vtilitatem annuatim celebrabatur, ire ſolebat, & coram tota gente præſidens, omnéſque ſalutans, & ab eis ſalutatus, debitiſq; obſequijs honoratus, ſic domum redibat, ſicq; ſecum vſq; ad alium Maium domi reſidebat. At regni adminiſtrationem, & omnia quæ vel domi, vel foris agenda erant, ac diſponenda, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tunc cum prædicti legati Romam mittebantur, Pipinus Caroli filius, itemq; Caroli magni pater, iam velut hæreditario iure fungebatur. Zacharias verò papa ſuper huiuſmodi negocio conſultus, remandauit, melius eſſe illum vocari regem, apud quem ſumma poteſtas conſiſteret: dataq; authoritate ſua, Pipinum regem conſtitui iuſsit. Anno domini Dcclij. Pipinus per authoritatem Zachariæ papæ, more Francorum, electus ad regnum, per manus ſancti Bonifacij archiepiſcopi Moguntiacenſis eleuatus eſt in regni ſolium in Sueſsionum ciuitate. Tranſlatio ſancti Kiliani facta eſt. Beatus papa Zacharias in venerabili patriarchio reperit caput beati Georgij martyris in capſa reconditum, quod in Romanam vrbem tranſtulit.

Anni regni Pipini.

ANno domini Dccliij. Stephanus papa xcij. ordinatur, ſeditq; annis quinque, dies viginti octo. Anno dominicæ incarnationis Dccliiij. Pipinus rex cum exercitu magno Saxoniam ingreſſus eſt: & quamuis Saxones ei obſtinatiſsimè reſiſterent, pulſi tamen ceſſerunt, & ipſe vſq; ad locum qui dicitur Rinne, iuxta fluuium Vuiſaram acceſsit. In qua expeditione Hilugarius epiſcopus occiſus eſt in monte qui dicitur Viburg. Reuertenti verò regi de Saxonia, nuncius venit de morte fratris ſui Griphonis, à quo vel qualiter interfectus eſſet. Eodem anno Stephanus papa multa mala paſſus ab Hauſtulfo Longobardorum rege, venit ad Pipinum regem in villa quæ dicitur Pariſius, ſuggerēs ei, vt ſe & Romanam eccleſiam ab infeſtatione Longobardorum defenderet. Venit & Carlomannus frater regis, iam monachus factus, iuſſu abbatis ſui, vt apud fratrem ſuum precibus Romani pōtificis obſiſteret. Inuitus tamen hoc feciſſe putatur, quia nec ille abbatis ſui iuſſa contemnere, nec abbas ille pręceptis regis Longobardorum, qui ei hoc imperauit, audebat reſiſtere. Stephanus autem papa apud Pariſium aliquandiu infirmatus, rurſumq; per ſanctum Dionyſium conualeſcens, pōſtquam à rege Pipino pro ſanctæ Romanæ eccleſiæ defenſione firmitatem accepit, ipſum ſacra vnctione in regiæ dignitatis honore confirmauit, & cum eo duos filios eius, Carolum & Carlomannū, cum matre eorum Berthrada conſecrauit: Francorúmque proceres, vnà cum populo benedictione Apoſtolica ſanctificans, authoritate beati Petri apoſtoli obligauit, & proteſtatus eſt eos, vt nunquam ipſi, vel quiq; ex eorum progenie, per ſuccedentium curricula temporum progeniti, de alia ſtirpe regem ſibi præponerent, niſi ex eorum propagine, quos diuina prouidētia tunc in defenſionem eccleſiæ eſt dignata ſublimare. Sic ergo Pipinus ex præfecto palatij, authoritate apoſtolica ſublimatus & vnctus in ſedem regni, poſtea regnauit annis quindecim, abſolutus per eundem papam Stephanum à iuramento, quod regi Hilderico cum cæteris regni primoribus fecerat. Hildericus verò qui falſo regis nomine fungebatur, tonſo capite, in monaſterium miſſus eſt. Anno domini Dcclv. Pipinus rex, inuitante ac rogante prædicto papa Stephano, propter iuſticiam beati Petri apoſtoli exigendam à rege Longobardorum Hauſtulfo, Italiam cum manu valida intrauit: reſiſtentibuſq; Longobardis, & clauſtra Italiæ tuentibus, ad ipſas montium cluſas acerrimè pugnatum eſt; cedentibuſq; Longobardis, omnes copiæ Francorum intrauerunt. Hauſtulfus verò rex in Papia ciuitate ſe incluſit, quem Pipinus rex tam diu obſedit, donec firmata cauſa pro facienda ſanctæ Romanæ eccleſiæ iuſticia, obſides quadraginta recepit. Quibus datis, promiſsiſq; iureiurando firmatis, Pipinus quidem domum rediјt, Stephanum verò papam cum Folrado capellano, &

Papa abſoluit Pipinum à iuramento Hilderici.

non minima Francorum manu, Romam remiſit. Carlomannus autem frater regis, qui cum Berthrada regina in Vienna ciuitate remanſit, correptus febre priuſquam reuerteretur, obijt: cuius corpus iuſſu regis ad monaſterium ſancti Benedicti, vbi monachus erat, relatum eſt. Sanctus Bonifacius paſſus eſt. Anno domini Dcclvj. Hauſtulfus rex Longobardorum, cum nihil eorum quæ datis obſidibus, & facto iuramẽto promiſit, compleſſet, Pipinus rex iterum cum exercitu in Italiam veniẽs, eum in Papia obſedit, & ad implenda quæ promiſit, obſidione coegit: redditamq; ſibi Rauennam & Pentapolim, omnemq; exarchatum ad Rauennam pertinentem ſancto Petro dedit: hisq; pactis in Galliam redijt. Poſt cuius abſceſſum, Hauſtulfus cùm ea quæ promiſit, denuò cōmutare meditaretur, in venatione de equo ſuo prolapſus, & ex hoc infirmatus, intra paucos dies viuendi finẽ fecit: cui Deſyderius succeſsit. Anno dñi Dcclvij. Cōſtantinus imperator miſit Pipino regi munera, inter quæ & organum, quæ ad eum in Cōpendio villa peruenerunt, vbi tunc populi ſui generalem conuentū habuerunt. Illuc & Taſſilo dux Bauariorum cum primorib. gentis ſuæ venit, fidelitatemq; tam ipſi regi Pipino, quàm filijs eius Carolo & Carlomanno iureiurando ſupra corpus ſancti Dionyſij promiſit: nec ſolùm ibi, ſed etiam ſupra corpus ſancti Martini, itemq; ſancti Germani idipſum ſacramentum cum omnibus primoribus ſuis firmauit. Anno domini Dcclviij. Pipinus rex cum exercitu Saxoniam aggreſſus eſt: & quamuis Saxonibus validiſsimè reſiſtentibus & ſe munitionibus tuentibus, pulſis propugnatoribus prælio, per ipſum, quo patriam defendere conabantur, vallum intrauit. Commiſſoque paſsim prælio, plurimam ex ipſis multitudinem occidit, & eos ad hoc coegit, vt promitterent ſe omne quod iuberet facturos, & annis ſingulis trecentos equos cauſa honoris daturos. His ita compoſitis, & more Saxonico, vt rata eſſent, confirmatis, in Galliam repedauit. Paulus papa nonageſimus tertius, ſedit annis decem. Anno domini ſeptingẽteſimo quinquageſimo nono, natus eſt Pipino regi filius, quẽ ſuo nomine Pipinum vocari voluit: ſed puer immatura morte præuentus, tertio poſt natiuitatem ſuam anno deceſsit.

Anno domini Dcclx. Vualfarius dux Aquitaniæ, cum res eccleſiarum quæ in ſua poteſtate erant, & ad eccleſias ſub manu Pipini regis conſtitutas pertinebant, reddere noluiſſet, ipſumq; regem pro his per legatos ſuos ſe commonentem, audire contempſiſſet, contumacia ſua eundem regem ad ſuſcipiendum contra ſe bellum concitauit. Contractis ergo rex vndiq; copijs, Aquitaniam intrauit, ſeq; res ac iuſticias eccleſiarum exacturum pronunciauit. Cumq; in loco qui dicitur Redoad, poſitis caſtris conſediſſet, Vualfarius bello concertare non auſus, miſſa legatione ad regem, ſpopondit ſe imperata facturum, eccleſiarum iuſticias redditurum: dedit etiam duos obſides de primoribus gentis, Adalgarium, & Tiberium. Quibus acceptis, rex à bello abſtinuit, domumq; redijt. Sanctus Othmarus in inſulam quæ dicitur Stein, relegatus, migrauit ad dominum. Anno domini Dcclxj. Vualfarius, licet obſides dediſſet, & ſacramenta iuraſſet, ſatius tamen ratus, ſi de illato ſibi bello ſuperiori anno, vltionem exigeret, exercitum qui Francorum poſſeſsiones popularetur, vſque ad Cabillonem ciuitatem fecit accedere. Quod cum Pipino regi, generalem conuentum agenti in villa Duria, nunciatum fuiſſet, coactis vndique conſilijs, cum magno belli apparatu in Aquitaniam ingreſſus, omnia ferro & igni vaſtauit: & quædam oppida & caſtella manu cepit, quædam victori ſe vltrò dederunt. Cumq; omnia vaſtando Lemonicas veniſſet, regreſſus eſt iterum in Pariſiaco hybernis habitis, natalem domini, & Paſcha ibi peregit. In hac expeditione fuit cum

Carolus Pipini filius.

eo filius eius primogenitus Carolus, ad quem poſt patris obitum omnis imperij ſumma peruenit. Anno domini Dcclxij. Pipinus rex ſuſcepto à ſe bello finem imponere cupiens, tertiò Aquitaniam intrauit: captisq; Biturica ciuitate, & caſtello Toarcis, reuertitur, hyemauitq; in villa Gentiliaco. Anno domini Dcclxiij. Pipinus habito conuentu in Niuernis, quartò Aquitaniam intrauit, cunctisq; extra munitiones vaſtatis, vſq; ad oppidum Cadurciam, cum integro exercitu in Franciam ſe

receptu-

recepturus, per Lemonicum regreditur.

Taſsilo dux Bauariæ poſtponẽs ſacramẽta quæ iurauerat, & oblitus omnia bona quę ſibi auũculus ſuus Pipinus rex fecerat, ſimulata infirmitate, ab hac expeditione per dolũ ſe ſubduxit, & in Bauariã rediJt, firmatoq́; ad defectionem animo, ad conſpectum regis ſe vlterius venturum abiurauit. Rex autem dimiſſo exercitu, in villa Longlare hyemauit. Anno domini Dcclxiiij. rex Pipinus diſtracto in diuerſa animo propter duo bella, Aquitanicum ſcilicet, iam olim ſuſceptum, & Bauaricũ propter Taſsilonis ducis defectionem ſuſcipiendum, cõuentum populi ſui habuit in Vuormacia, dilataq́; in futurum expeditione, illo anno ſe domi continuit. Anno domini Dcclxv. Pipinus generalem conuentum in Atiniaco villa habuit, ſed & hoc anno nuſquam mouens expeditionem. Aquis hyemauit. Corpora ſanctorum Gorgonij, Naboris & Nazarij de Roma translata ſunt in Franciam. Anno domini Dcclxvj. Turci egreſsi ſunt à Caſpijs portis, cum Auaribus bellum inierunt, multiq́; ex vtriſque perierunt. Pipinus propter conficiendum Aquitanicum bellum conuentu in Aurelianis habito, in Aquitaniam quintò profectus eſt, & deſtructum à Vualfario, Argentomagum caſtrum reædificauit, diſpoſitoq́; ibi & in Biturica ciuitate præſidio, regreditur. Anno domini Dcclxvij. orta quæſitione de ſancta Trinitate, & de ſanctorum imaginibus, inter Orientalem & Occidentalem eccleſiam, id eſt, inter Græcos & Romanos, Pipinus rex in villa Salmonciaco ſynodum habuit, ventilataq́; quæſtione, ad bellum prædictum conficiendum poſt natale domini ſeptimò in Aquitaniam proficiſcitur. Multis caſtellis & pagis captis, Viennam reuertitur, ibique Paſcha celebrato, & exercitu recreato, menſe Auguſto ad reliquias belli profectus eſt, & Bituricam veniens, conuentum in campo habuit: indéque ad Garunnam fluuium accedens, multa caſtella & petras atque ſpeluncas, in quibus ſe hoſtium multitudo plurima defendebat, cepit, reuerſusq́; Bituricam, exercitum in hyberna dimiſit. Anno domini Dcclxviij. Pipinus in Biturica natalem domini celebrauit. Et cum primùm ad gerendum bellum tempus aptum videret, euocato vndique exercitu, ad Sanctonicam ciuitatem contendit: captoq́; in itinere Runiſtenio cum ad vrbem prædictam veniſſet, mater & ſoror & neptes Vualfarij ducis ad eum adductæ ſunt. Quas cum piè ſuſceptas ſeruari iuſsiſſet, ad Garunnam fluuium proficiſcitur. Vbi ei Hereuuigis cum alia præfati ducis ſorore occurrit, ſeq́; & illam regi tradidit. Rebus igitur aliquot proſperè geſtis, rex reuertitur, & in caſtello quod dicitur Seltz, Paſcha celebrauit. Aſſumptaq́; ſecum vxore ſua atq; familia, iterum ad vrbem Sanctonicam venit: dimiſſaq́; ibi vxore ac familia, cum omnibus copijs ad perſequendum Vualfarium ducem animum intendit: nec prius deſiſtere inſtituit, quàm aut viuum caperet, aut rebellantem interficeret. Quo interfecto in territorio Petragorico, confectoq́; bello Aquitanico, Sanctonas reuerſus eſt, ibique demorans aliquandiu, ęgritudine decubuit, delatus tamen Turonos apud ſancti Martini memoriam orauit, indéque Pariſium veniens, octauo Kalendas Octobris obijt, corpusq́; eius in baſilica ſancti Dionyſij humatum eſt. Filij verò eius Carolus & Carlomannus omnium Francorum conſenſu ambo reges creati ſunt, ea conditione præmiſſa, vt totum regni corpus ex æquo partirentur: & Carolus eam partem quam pater eius Pipinus tenuerat, Carlomannus verò eam quam patruus eorum Carlomannus poſſedit, ſuſciperet: & Carolus ſeptimo Idus Octobris in Nouiomago ciuitate, Carlomãnus verùm in Sueſsiona, regni ſuſceperunt inſignia. Carolúsque qui maior erat natu, Aquiſgranũ profectus, natalem domini celebrauit, Paſcha verò in Rotomago ciuitate. Suſceptæ ſunt itaque conditiones vtrinque, & pars regni diuiſi iuxta modum ſibi propoſitum, ab vtroque recepta eſt: manſitq́; iſta quamuis cum magna difficultate concordia, multis ex parte Carlomanni ſocietatem ſeparare volentibus, adeò vt quidam eorum etiam bello committere ſint meditati. Sed in hoc plus ſuſpicionis quàm periculi fuiſſe, ipſe rerum exitus approbauit, cùm defuncto Carlomanno, vxor eius & filij cum quibuſdam ex pri-

Seltz, dict. Saletio, vel Saleſia oppidum ſex miliarijs infra Argentoratum.

moribus eius Italiam fuga petijt, & nullis exiſtentibus cauſis ſpreto mariti fratre, ſub Deſyderij Longobardorum regis patrocinium cum liberis ſuis ſe contulit. Et Carlomannus quidem poſt adminiſtratum communiter biennio regnum, morbo deceſsit: Carolus autem defuncto fratre, conſenſu omnium Francorum rex conſtituitur. De cuius natiuitate atque infantia vel pueritia, dicit actuum eius ſcriptor Eginhardus, ab eodem principe educatus, quòd neque ſcriptis vnquam aliquid de claratum ſit, neque quiſquam ſuo tempore inuentus ſit, qui horum noticiam ſe habere dixerit: de actibus verò & moribus, cæteriſque vitæ illius partibus ita explicuit.

DESCRIPTIO CAROLI MAGNI, & actuum eius.

OMNIVM bellorum quæ geſsit, primò Aquitanicum à patre inchoatum, ſed nondum finitum, quia citò peragi poſſe videbatur, fratre adhuc viuo, etiam & auxilium ferre rogato, ſuſcepit. Et licet eum frater malis quibuſdam machinamentis, auxilio fruſtraſſet promiſſo, ſuſceptam expeditionem ſtrenuiſsimè executurus, non prius deſtitit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perfecit. Nã & Hunoldum quendam, qui poſt mortem Vualfarij Aquitaniam occupauit, bellúmque iam penè peractum, reparare tentauit, Aquitaniam relinquere, & in Vuaſconiam fugere coegit. Quem tamen ibi conſiſtere non ſuſtinens, tranſmiſſo amne Garunna, Lupo Vuaſconum duci mandat vt perfugam reddat, quod ni feſtinatò faciat, bello ſe illum expoſtulaturum. Sed Lupus ſaniori vſus conſilio, non ſolùm Hunoldum reddidit, ſed etiam ſeipſum cum prouincia cui præerat, eius poteſtati permiſit. Quò bello finito, rogatu & precibus Hadriani pontificis Romani, inſolentiam Deſyderij Longobardorum regis ferre non valentis, bellum contra Longobardos ſuſcepit, copiaſque quas adduxerat, diuidens, vnam partem cum Bernhardo patruo ſuo, per montem Iouis ire præcepit, alteram ipſe ducens per montem Ciniſium, Italiam intrauit, nec prius deſtitit, quàm Deſyderium regem longa obſidione in Papia fatigatum, in deditionem ſuſciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium verò eius Adalgiſum, in quo omnium ſpes ſtare videbatur, non ſolùm regno, ſed etiam Italia excedere compelleret: omnia Romanis ablata reſtitueret, Rotgiſum Forointlij ducatus præfectum noua molientem opprimeret, totámque Italiam ſuæ ditioni ſubiugaret, ſubactæq; filium ſuum Pipinum regem præponeret. Poſt cuius belli finem, Saxonicum, quod quaſi intermiſſum videbatur, repetitum eſt, quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumq; populo laborioſius ſuſceptum eſt: quia Saxones, ſicut omnes ferè Germaniæ nationes, & natura feroces, & idolorum cultui dediti, neque diuina, neq; humana iura polluere, vel tranſgredi arbitrabantur inhoneſtum haberi. Suſceptum eſt igitur aduerſus eos bellum, quod magna vtrinque animoſitate, maiore tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat ſiquidem citius finiri, ſi Saxonum perfidia hoc pateretur. Dictu difficile eſt, quoties ſuperati ac ſupplices regi ſe dederũt, imperata facturos polliciti ſunt, obſides qui imperabantur abſq; dilatione dederunt, legatos qui mittebantur ſuſceperunt. Aliquoties ita edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Chriſtianæ religioni ſe ſubdere velle promitterent. Sed ſicut ad hæc facienda aliquoties proni, ſic ad eadem peruertenda ſemper fuere præcipites. Regis verò magnanimitas, aut per ſe, aut per comites ſuos, miſſo exercitu perfidiam illorum ſemper vlciſcebatur, donec omnibus qui reſiſtere ſolebant, profligatis, decem millia hominum ex his qui vtraſque ripas Albis fluminis incolebant, cum vxoribus & paruulis ſublatos tranſtulit, & per Galliam & Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit: eáque conditione bellum per tot annos tractum conſtat eſſe finitum, vt abiecto dæmonum cultu, Chriſtianæ

Saxones fiunt Chriſtiani.

ſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperent. Hoc autem bellum licet tamdiu pertrahe-
retur, ipſe tamen non amplius quàm bis conflixit cum hoſte, ſemel iuxta montem
qui Aſneggi in loco Thietmelle nominato, & iterum iuxta Haſa fluuium, & hoc v-
no menſe paucis diebus interpoſitis. Sed his duobus prælijs ita deuicti ſunt, vt vl-
terius regem neq; prouocare, neq; venienti reſiſtere, niſi aliqua loci munitione de-
fenſi, auderent: plures tamē eo bello tam ex nobilibus Francorum, quàm Saxonum,
& functi ſummis honoribus viri conſumpti ſunt. Tandem anno triceſimo tertio fi-
nitum eſt. Nec minus interea Hiſpaniam quoq; debellauit, (nam Aquitaniam &
Vuaſconiam primùm ſubiecit) Britones quoq; domuit, miſſaq; expeditione impe-
rata facere coegit. Ipſe poſtea cum exercitu Italiam ingreſſus, ac per Romam iter a-
gens, Capuam vrbem Campaniæ acceſsit, ibiq; poſitis caſtris, Beneuentanis ni de-
derentur, comminatus eſt. Præuenit hoc dux gentis Aragiſus, filiosq; ſuos Rimol-
dum & Grimoldum cum magna pecunia regi obuiam mittens, rogat vt filios ſuos
obſides ſuſcipiat, ſeq; cum gente imperata facturum, præter hoc ſolùm, ſi ipſe ad
conſpectum venire cogeretur. Rex vtilitate gentis magis quàm eius obſtinatione
conſiderata, oblatos ſibi obſides ſuſcepit, eiq; vt ad conſpectum venire non coge-
retur, pro magno munere conceſsit, & minore filio gratia obſidatus retento, maio-
rem patri remiſit, legatisq; ob ſacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda, cum
Aragiſo dimiſsis Romam redijt, conſumptisq; ibi in ſanctorum veneratione ali-
quot diebus, Galliam reuertitur. Baioaricum deinde bellum & repentè ortum, &
celeri fine completum eſt, quod ſuperbia ſimul & ſecordia Taſsilonis ducis excita-
uit, qui hortatu vxoris, quæ filia Deſyderij regis erat, ac patris exilium per maritum
vlciſci poſſe putabat, iuncto fœdere cum Hunis, qui Baioarijs ſunt ab Oriente con
termini, non ſolùm imperata non facere, ſed regem bello prouocare tentabat. Cu-
ius contumaciam, quia nimia videbatur, animoſitas regis ferre nequiuerat, ac pro-
inde contractis vndique copijs, Baioariam petiturus, ad Licum amnem venit, qui
Baioarios ab Alemannijs diuidit. Cuius in ripa caſtris collocatis, priusquàm Pro- *Licum: Krantz*
uinciam intraret, animum ducis per legatos ſtatuit experiri. Sed ille pertinaciter *habet Lecca.*
agere, nec ſibi vel genti vtile ratus, regi ſe ſupplex permiſit, obſides qui imperaban-
tur, dedit: inter quos & filium ſuum Theodonem: data inſuper fide cum iuramento,
quòd ab illius poteſtate ad defectionem nemini ſuadenti conſentiret: ſicq; bello,
quod quaſi maximum videbatur futurum, celerrimus eſt finis impoſitus. Taſsilo ta-
men poſtea euocatus, ad regem neque redire permiſſus eſt, neq; prouincia quam
tenebat, vlterius duci, ſed comitibus eſt commiſſa. Nam cùm Taſsilo dux reus ma-
ieſtatis iudicatus, capite damnaretur, clementia regis vita ſibi conceſſa, mutato ha-
bitu in monaſterium miſſus eſt, filius quoq; eius Theodo conſus, monaſticæ con- *Sclaui, Vuilci,*
uerſationi deputatus eſt. His motibus ita compoſitis, Sclauis qui noſtra conſuetu- *uel Vuilſi, &*
dine Vuilci, propria verò lingua Vualetabi dicuntur, bellum illatum eſt, in quo & *Vualetabi dicti.*
Saxones, velut auxiliares inter cæteras nationes, quanquam ficta, & minus deuo-
ta obedientia militabant, vnáque hac expeditione ijdem Sclaui ita ſunt domiti, vt
vlterius iuſsis non contrairent. Maximum omnium quæ à Carolo geſta ſunt bello-
rum, præter Saxonicum, huic bello ſucceſsit illud videlicet, quod contra Auares ſi-
ue Hunos ſuſceptum eſt, quod ille & animoſius quàm cætera, & longè maiori ap-
paratu adminiſtrauit. Vnam tamen per ſe in Pannoniam (nam hanc prouinciam ea
gens incolebat) expeditionem fecit, cætera filio ſuo Pipino, ac præfectis prouin-
ciarum, comitibus etiam ac legatis perficienda commiſit. Quæ cum ab his ſtre-
nuiſsimè fuiſſent impleta, octauo tandem anno idem bellum conſummatum eſt.
Q. tot prœlia in eo geſta ſint, quantumq; ſanguinis effuſum, teſtatur Pānonia omni
penè habitatore vacua, & locus, in quo regia Caiani erat, ita deſertus, vt ne veſtigiū
quidem humanæ habitationis in eo appareat. Tota in hoc bello Hunorum no-
bilitas, prout tota gloria decidit, omnis pecunia, & congeſti ex longo tempore
theſauri direpti ſunt, neque vllum bellum contra Francos exortum humana poteſt
memoria recordari, quo illi magis ditati, & opibus aucti ſint, quippe cum vſque in

id temporiș penè pauperes viderentur. Tantum auri & argenti in regia repertum, tot ſpolia precioſa in prælijs ſublata, vt meritò credi poſsit, hoc Francos iure abſtuliſſe, quod Huni prius alijs gentibus iniuſtè eripuerunt.

DESCRIPTIO TERRAE HVNORVM.

Huni qui & Auares.

Terra quippe Hunorum, vt antiquorum temporum relatores teſtantur, nouem circulis, quos Teutonici Hag dicunt, cingebatur, quorum ſinguli ita ſtipitibus, quernis, ſiue faginis, vel abiegnis erant extructi, vt de margine ad marginem viginti pedum ſpatium tenderetur in latum, & totidem ſubrigeretur in altum: ciuitas autem vniuerſa, aut duriſsimis lapidibus, aut creta tenaciſsima repleretur: porrò ſuperficies vallorum eorundem, integerrimis ceſpitibus tegerentur. Inter quorum confinia plantabantur arbuſculæ, quæ, vt cernere ſolemus, abſciſæ atq; proiectæ, comas caulium foliorúmque proferunt. De primo autem circulo vique ad ſecundum, viginti milliaria Teutonica protendebantur, & inde ſimiliter ad tertium, & ita vſque ad nonum, quamuis ipſi circuli, alius alio multo contractiores fuiſſent. Inter hos igitur aggeres ita vici, villæq; erant locatæ, vt de alijs ad alias vox humana poſſet audiri. Contra eadem verò ædificia inter inexpugnabiles muros portæ non ſatis latæ erant conſtitutæ, per quas latrocinandi gratia non ſolùm exteriores, ſed etiam interiores ſolebant exire. De circulo quoque ad circulum ſic erant poſſeſsiones & habitacula vndique verſum ordinata, vt clangor tubarum inter ſingula cuiuſque rei poſſet ſignificantius aduerti. Ad has ergo munitiones per ducentos & eo amplius annos, qualeſcunque omnium Occidentalium diuitias congregantes, cum & Gothi & Vuandali quietem hominum perturbarent, orbem occiduum penè vacuum dimiſerunt. Quos cum inuictiſsimus Carolus in annis octo ita perdomuit, vt de eis ne minimas quidem reliquias remanere permiſerit. Ab Auaribus verò ideo manum retraxit, quia videlicet Hunis extinctis, regno Francorum nihil nocituri viderentur. Porrò prædam in Pannonia repertam per epiſcopia vel monaſteria liberaliſsima diuiſione diſtribuit. Duo tantùm ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Henricus dux Foroiulianus in Liburnia, iuxta Tarſicam maritimam ciuitatem, inſidijs oppidanorum interceptus. Et Geroldus Baioariæ præfectus in Pannonia, cum contra Hunos præliaturus, aciem ſtrueret, incertum à quo cum duobus tãtùm, qui eum obequitantem, ac ſingulos cohortantem comitabantur, interfectus eſt. Cæterùm incruentum penè Francis bellum hoc fuit, & proſperrimum exitum habuit, tametſi diutius ſui magnitudine traheretur. Poſt quod & Saxonicum ſua prolixitate congruentem finem accepit. Boemicum quoq; & Lilonicum, quæ poſtea exorta ſunt, durare non potuerunt, quorum vtrunq; ductu Caroli iunioris celeri fine completum eſt. Vltimum contra Nortmãnos, qui Dani vocantur, primò piraticã exercentes, deinde maiori claſſe littora Galliæ atq; Germaniæ vaſtantes, bellum ſuſceptum eſt, quorum rex Gotfridus adeò vana ſpe inflatus erat, vt ſibi totius Germanię promitteret poteſtatem: Freſiam quoq; atq; Saxoniam, haud aliter atq; ſuas prouincias æſtimabat, iam Obodritos vicinos ſuos in ſuam ditionem redegerat, iam eos ſibi vectigales feceret, iactabat etiã ſe breui Aquiſgrani, vbi regis comitatus erat, cũ maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius, quamuisvaniſsimis omnino, fides abnuebatur, quin potius aliquid tale inchoaturus, niſi feſtinata fuiſſet morte preuentus, putabatur. Nam à proprio ſatellite, ſiue, vt quidam verius exiſtimant, à proprio filio, cuius matrem abiecerat, & aliam duxerat, interfectus, & ſuæ vitæ & belli à ſe inchoati finem fecit. Hæc ſunt bella, quæ rex potentiſsimus per annos xlvj. (tot enim annis regnauit) in diuerſis terrarum partibus ſumma prudentia atq; felicitate geſsit, quibus Francorum regnum, quod poſt patrem Pipinũ magnum quidem & forte ſuſceperat, ita nobiliter ampliauit, vt penè duplum reddiderit. Nã cum prius nõ amplius quàm ea pars Galliæ, quæ inter Rhenum & Ligerẽ fluuium, Oceanũq; ac mare Balearicũ iacet, & pars Germaniæ, quæ

Hæc erat ex Theſauris Cataui principis, quos ea gens id temporis in Pannonia habitans, ex toto orbe ſpoliato cõuexerat, nec unquam opimiorem prædam nactos Frãcos legimus. Hinc ille ditatio templi Moguntiacenſis.

inter

inter Saxoniam & Danubium ac Salem fluuium, qui Thuringos & Sorabos diuidit, poſtea incolitur à Francis, qui Orientales dicuntur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij, ad regni Francorum poteſtatem pertinerent, & ipſe per bella memorata primò Aquitaniam & Vuaſconiam, totumq; Pyrenei montis iugum, & vſque ad Hiberum amnem, qui apud Nauarros ortus, & fertiliſsimos Hiſpaniæ agros ſecans, ſub Tercoſæ ciuitatis mœnia Balearico mari miſcetur: deinde Italiam totam ab Auguſta prætoria vſque in Calabriam minorem, in qua Græcorum ac Beneuentanorũ conſtat eſſe confinia: tum Saxoniam, quæ Germaniæ quidem magna pars eſt, & eius quæ à Francis incolitur, duplum in lato habere putatur, cum ei longitudine poſsit eſſe ſimilis: deinde vtramque Pannoniam, & appoſitam in altera Danubij ripa Daciam, Hiſtriam quoque & Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam & iunctum cum eo fœdus Conſtantinopolitanum Imperatorem habere permiſit: deinde omnes Barbaras & feras nationes, quæ inter Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanúmque ac Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles, moribus verò atque habitu valde diſsimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, vt eas tributarias efficeret. Auxit etiam gloriam regni ſui quibuſdam regibus ac gentibus per amicitiam ſibi coniunctis. Adeò namque Adefonſum Galiciæ atq; Aſturiæ regem ſibi ſocietate deuinxit, vt is cum ad eum literas vel legatos mitteret, non aliter ſe apud illum quàm proprium ſuum appellari iuberet. Scotorum quoque reges ſic habuit ad ſuam voluntatem per munificentiam inclinatos, vt eum nunquam niſi dominum, ſeq; ſubditos & ſeruos eius pronunciarent. Cum Aaron rege Perſarum, qui excepta India, totum penè tenebat Orientem, talem habebat in amicitia concordiam, vt is gratiam eius, omnium qui in toto erant orbe regum ac principum amicitiæ præponeret, ſolúmque honore ac munificentia ſibi colendum iudicaret. Imperatores etiam Conſtantinopolitani, Nicephorus, Michael & Leo vltrò amicitiam & ſocietatem eius expetentes, complures ad eum miſere legatos. Cum quibus tamen propter ſuſceptum à ſe Imperatoris nomen, & ob hoc quaſi qui imperium eis præripere vellet, valde ſuſpectum, fœdus firmiſsimum ſtatuit, vt nulla inter partes cuiuslibet ſcandali remaneret occaſio. Erat enim ſemper Romanis & Græcis Francorum ſuſpecta potentia. Vndè & illud Græcum extat prouerbium: τὸν φραγκὸν φίλον ἔχοις, γείτονα οὐκ ἔχοις: id eſt, FRANCVM AMICVM HABEAS, VICINVM NE HABEAS.

Qui cum tantus in ampliando regno, & ſubigendis exteris nationibus exiſteret, & in eiuſmodi occupationibus aſsiduè verſaretur, opera tamen plurima ad regni decorem & commoditatem pertinentia, diuerſis in locis inchoauit, quędam etiam conſummauit, inter quę pręcipua non immeritò videri poſſunt, baſilica ſanctæ Dei genitricis Aquiſgrani opere mirabili conſtructa, & pons apud Moguntiam in Rheno, quingentorum paſſuum longitudinis: nam tanta eſt ibi fluminis latitudo. Qui tamen vno anno antequam decederet, incendio conflagrauit, nec refici potuit, pròpter feſtinatum illius deceſſum, quanquam in ea meditatione eſſet, vt pro ligneò lapideum reſtitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: vnum haud longè à Moguntiaca ciuitate, iuxta villam, cui vocabulum eſt Ingelenheim: alterum Nouiomagi ſuper Vahalem fluuium. Præcipuè tamen ædes ſacras vbicunque in toto regno ſuo vetuſtate collapſas comperit, pontificibus & abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt reſtaurarentur, imperauit, adhibens curam per legatos, vt imperata perficerent. Talem eum in ampliando & tuendo, ſimúlque ordinandò regno fuiſſe conſtat: cæterùm qualis in domeſtica cura fuiſſet, dicatur. Poſt mortem patris cum fratre regnum partitus, tanta patientia ſimultates & inuidiam eius tulit, vt omnibus mirum videretur, quòd ne ad iracundiam quidem ab eo prouocari potuiſſet. Deinde cum matris hortatu, filiam Deſyderij regis Longobardorum duxiſſet vxorem, poſt annum repudiauit eam, & Hildigardam de gente Sueuorum, præcipuę nobilitatis fœminam in matrimonium accepit, de qua filios tres, Carolum videlicet, ac Pipinum & Ludouicum, totidémque filias, Rhuothrudem

& Bertham & Giſlam genuit. Habuit & alias tres filias, Theoderatam, & Hiltrudē, & Ruotheidem, duas de Faſtrada vxore, quæ de Orientalium Francorum, ſcilicet Germanorum gente erat, tertiam de concubina quadam. Defuncta Faſtrada, Luitgardam Alemāniam duxit, de qua liberos non habuit. Poſt cuius mortē tres habuit concubinas: Gerſundam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeltrud nata eſt: Regenam, quæ ei Druogonem & Hugonem genuit: Adelindam quoq;, quæ Theodericum procreauit. Mater quoq; eius Berthrada in magno apud eum honore conſenuit: colebat enim eam cum magna reuerentia, ita vt nulla vnquam inuicem ſit exorta diſcordia, niſi in diuortio filiæ regis Deſyderij, quam illa ſuadente acceperat. Deceſsit tandem poſt mortem Hiltigardæ, cum iam tres nepotes ſuos, totidemq; neptes in filij domo vidiſſet. Quam ille in eadem baſilica, qua pater ſitus eſt, apud ſanctum Dionyſium magno cum honore fecit humari. Erat ei vnica ſoror nomine Giſla, à puellaribus annis religioſæ conuerſationi mancipata, quam ſimiliter vt matrem magna coluit pietate, quæ etiam paucis ante obitum illius annis, in eo quo cōuerſata eſt monaſterio, deceſsit. Liberos ſuos ita cenſuit inſtituendos, vt tam filij, quàm filiæ primò liberalibus ſtudijs (quibus & ipſe operam dabat) erudirentur: cū filios cum primùm ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac venatibus exerceri fecit: filias verò lanificio aſſueſcere, coloq; ac fuſo, ne per ocium torperēt, operam impēdere, atq; ad omnem honeſtatem erudiri iuſsit. Ex his omnibus duos tantùm filios & vnam filiam, priuſquam moreretur, amiſit. Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, & Ruothrudem, quæ filiarū eius primogenita, & à Cōſtantino Græcorum imperatore, filio Leonis & Heirenæ fuerat deſpōſata. Quorum Pipinus vnum filium Bernhsrdum, filias autem quinq; ſuperſtites reliquit, in quibus rex pietatis ſuæ præcipuum documentum oſtendit, cū nepotem patri ſuccedere, & neptes inter filias ſuas educari fecit. Filiorum ac filiarū tantam in educando curam habuit, vt nunquam domi poſitus, ſine ipſis cœnaret, nunquam iter ſine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ verò ponè ſequebantur, quarum agmen extremum ex ſatellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ cum pulcherrimæ eſſent, & ab eo plurimùm diligerentur, mirum dictu, quòd nullā earum cuiquam, aut ſuorum, aut exterorum nuptum dare voluit, ſed omnes ſecum vſq; ad obitum ſuum in domo ſua retinuit, dicens ſe earum contubernio carere non poſſe. Ac propter hoc licet aliàs felix aduerſæ fortunæ indignitatem expertus eſt, quod tamen ita diſsimulauit, ac ſi de eis nulla vnquam alicuius peccati ſupplicio exorta, vel fama diſperſa fuiſſet. Erat ei filius nomine Pipinus, ex concubina editus, cuius inter cæteros mentionem facere diſtuli, facie quidem pulcher, ſed gibbo deformis. Is cum pater bello cum Hunis ſuſcepto in Baioaria hyemaret, cum quibuſdā ę primoribus Francorum qui eum vana regni promiſsione illexerant, aduerſus patrem coniurauit. Quem poſt fraudem detectam, & coniuratorum damnationem detonſum, in cœnobio Prumia religioſæ vitæ iam volentem vacare permiſit. Facta eſt & alia prius contra eum in Germania valida coniuratio, cuius authores partim luminibus orbati, partim incolumes, omnes tamen exilio deportati ſunt, neq; vllus ex eis interfectus eſt, niſi tres tantùm, qui cùm ſe ne comprehenderētur, ſtrictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidiſſent, quia aliter coerceri non poterant, interempti ſunt. Harum tamen coniurationum Faſtradæ reginæ crudelitas cauſa & origo dicitur extitiſſe, & idcirco in ambabus contra regem conſpiratum eſt, quia vxoris crudelitati conſentiens, à ſuæ naturæ benignitate, ac ſolita manſuetudine videbatur exorbitaſſe. Cæterùm per omne vitæ ſuæ tempus ita cum ſummo omnium amòre atq; fauore domi & foris conuerſatus eſt, vt nunquam ei vel minima iniuſtę crudelitatis nota à quoquam fuiſſet obiecta. Amabat peregrinos, & in eis ſuſcipiēdis magnam habebat curam, adeò vt eorum multitudo non ſolùm palatio, verumetiam regno non immeritò videretur oneroſa. Ipſe tamen præ magnitudine animi huiuſcemodi pondere minimè grauabatur, cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis, ac bonæ famæ mercede compēſaret. Corpore fuit amplo atq; robuſto,

ſtatura

ſtatura eminenti, quæ tamen non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatē eius conſtat habuiſſe menſuram, apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naſo paululū in mediocritatē excedenti, canitie pulchra, facie læta & hilari, vnde formę autoritas ac dignitas tā ſtanti quā ſedēti plurima acquirebatur. Quanquā enim ceruix obeſa & breuior, venterque videretur proiectior: tamen hæc cæterorum membrorum celabat æqualitas. Inceſſu erat firmo, totaque corporis habitudine virili, voce clara quidem, ſed quæ minus corporis formæ conueniret, valetudine proſpera, præter quod antequam decederet, per quatuor annos crebrò febribus corripiebatur, ad extremum etiam vno pede claudicabat. Erat eloquentia copioſus & exuberans, poteratque quicquid vellet apertiſsimè exprimere: nec patrio ſermone contentus, etiam peregrinis linguis ediſcendis operam dabat, in quibus Latinam linguā ita didicit, vt ea ac patria lingua orare ſit ſolitus: Græcam verò melius intelligere quàm pronunciare poterat. Artes liberales ſtudioſiſsimè coluit, earumque doctores plurimùm veneratus, magnis extulit honoribus. In diſcenda grammatica Petrum Piſanum diaconum ſenem audiuit, in cæteris diſciplinis Albinum cognomento Alcuuinum, item diaconum de Britannia, virum vndecunque doctiſsimum, præceptorem habuit, apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipuè tamen aſtronomicæ ediſcendæ plurimum & temporis & laboris impertiuit. Diſcebat & artem computandi, & intentione ſagaci ſiderum curſum curioſiſsimè rimabatur. Tentabat & ſcribere tabulas, & codicillos ad hoc in lecto ſub ceruicalibus circumferre ſolebat, vt cum vacuum tempus eſſet, manum literis effigiandis aſſueſceret: ſed parum ſucceſsit labor præpoſterus ac ſerò inchoatus. Aſsidue exercebatur equitando ac venādo, quod illi gentilitium erat, quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ in hac arte Francis poſsit coæquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens: cuius adeò peritus fuit, vt nullus ei iuſtè valeat anteferri. Ob hoc etiam Aquiſgrani regiam extruxit, ibique extremos vitæ annos vſque ad obitum perpetim duxit.

In cibo & potu erat temperans, ſed in potu temperantior, ita vt ſuper cœnam rarò plus quàm ter biberet, cibo non adeò abſtinere poterat, vt ſępe quereretur noxia ſuo corpori eſſe ieiunia. Conuiuabatur rariſsimè, & hoc præcipuis tantùm feſtiuitatibus, tunc tamen cum magno hominum numero.

Cœna quotidiana quaternis tantū ferculis præbebatur, præter carnem aſſam, quam venatores verubus inferre ſolebant, qua ille libentius quàm vllo alio cibo veſcebatur. Inter cœnandum aut aliquod ἀκρόαμα, aut lectorem audiebat. Legebantur ei hiſtoriæ, & antiquorum res geſtæ, delectabatur etiam libris S. Auguſtini, præcipueque his, qui de Ciuitate Dei prætitulati ſunt. Circa pauperes ſuſtentandos, & gratuitam liberalitatem, quam Græci ἐλεημοσύνην vocant, deuotiſsimus erat, vt qui non in patria ſolùm, & in ſuo regno id facere curauerit, verùm trans maria, in Syriam & Aegyptum, atque Aphricam, Hieroſolymis, Alexandriæ, Carthagini, vbi Chriſtianos in paupertate viuere compererat, penuriæ illorum compatiens, pecuniam mittere ſolebat. Ob hoc maxime tranſmarinorum regum amicitias expetens, vt Chriſtianis ſub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod ac releuatio proueniret. Colebat præ cætéris ſacris locis apud Romam beati Petri Apoſtoli eccleſiam, in cuius donaria magnam vim pecuniæ congeſsit. Neque ille toto regni ſui tempore quicquam duxit antiquius, quàm vt vrbs Roma ſua opera, ſuoque labore vetere polleret autoritate: & eccleſia S. Petri per illum non ſolùm tuta ac defenſa, ſed etiam ſuis operibus præ omnibus eccleſijs eſſet ornata atque ditata. Quam cum tanti penderet, tamen intra xlvi. annorum quibus regnauerat ſpatium, quater tantùm illò votorum ſoluendorum, ac ſupplicandi cauſa profectus eſt. Vltimi aduentus ſui non ſolùm hæ fuerunt cauſæ, verùm etiam quòd Romani Leonem Pontificem multis affectum iniurijs, erutis ſcilicet, vt quidam dicunt, oculis, linguaque amputata, fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam veniens, propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, eccleſiæ ſta-

tum, ſibi totum hyemis tempus extraxit. Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit, quod primò in tantum aduerſatus eſt, vt affirmaret ſe eo die, quamuis præcipua feſtiuitas eſſet, eccleſiam non intraturum, ſi præſcire potuiſſet Pontificis conſilium. Inuidiam tamen ſuſcepti nominis, Romanis Imperatoribus ſuper hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitꝙ eorum contumaciam magnanimitate, qua eis proculdubio longè præſtantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellando. Poſt ſuſceptum imperiale nomen, cum aduerteret multa legibus populi ſui deeſſe: nam Franci ſuas habent leges, in plurimis locis valde diuerſas, cogitauit quæ deerant, addere, & diſcrepantia vnire, praua quoque ac perperam prolata corrigere. Sed de his nihil aliud ab eo factum eſt, niſi quòd pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ ſub eius dominatu erant, iura quæ ſcripta non erant, ſcribi, ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquiſsima carmina, quibus veterum regū actus & bella canebantur, ſcripſit, & memoriæ mādauit: inchoauit & grāmaticā patrij ſermonis, menſibus etiam iuxta propriam linguam vocabula impoſuit, qui ante id temporis apud Francos, partim latinis, partim barbaris nominibus pronunciabantur, & Ianuarium appellauit Vuintermonath, Februarium Hornung, Martium Lencinmonath, Aprilem Oſtermonath, Maium Vuunemonath, Iunium Brachmonath, Iulium Heuumonath, Auguſtum Ernmonath, Septembrem Vuitemonath, Octobrem Vuindemonath, Nouembrem Herbſtmonath, Decembrem Hiliemonath. Item ventos xij. proprijs appellationibus inſigniuit, cum prius non amplius quàm iiij. ventorum vocabula poſſent inueniri. Et Subſolanum vocauit Oſteruuint, Eurum Oſtſundroni, Euroauſtrum Sundoſtroni, Auſtrum Sundroni, Zephyrum Vueſtroni, Corum Vueſtnordroni, Circium Norduueſtroni, Septentrionem Nordroni, Aquilonem Nordoſtroni, Vulturnum Oſtnordroni. Religionem Chriſtianam qua ab infantia fuerat imbutus, ſanctiſsimè & cum ſumma pietate excoluit, ac propter hoc plurimæ pulchritudinis baſilicam Aquiſgrani extruxit: auroꝗ & argento, & luminaribus, atque ex ære ſolido cancellis & ianuis adornauit. Ad cuius ſtructuram cum columnas & marmora aliunde habere non poſſet, Roma atque Rauenna deuehenda curauit. Eccleſiam manè & veſpere, item nocturnis horis, & ſacrificij tempore, quoad valetudo eum permiſerat, impigrè frequentabat, curabatꝙ magnopere, vt omnia quæ in ea gerebātur, cum maxima fierent honeſtate, æditiuos creberrimè commonens, ne quid indecens aut ſordidum, vel inferri, vel in ea remanere permitterent. Sacrorum vaſorum ex auro & argento, veſtimentorumꝙ ſacerdotalium tantam in ea copiam procurauit, vt in ſacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem, qui vltimi ordinis ſunt, priuato habitu miniſtrare neceſſe fuiſſet. Legendi atque pſallendi diſciplinam diligentiſsimè emendauit: erat enim vtriusque admodum eruditus, quanquam ipſe nec publicè legeret, nec niſi ſummiſſè & in commune cantaret. Fuit autem conſuetudo, vt in baſilica eius magiſter ſcholæ deſignaret pridie ſingulis, quod reſponſorium quis cantare deberet in nocte, lectiones verò nullus cuiquam recitandas iniunxit, nullus ad terminum vel ceram impoſuit, vel vnguibus ſaltem quantulumcunque ſignum impreſsit: ſed cuncti omnia quæ legenda erant, ita ſibi nota facere curarunt, vt quando inopinatè legere iuberentur, irreprehenſibiles apud eum inuenirentur. Digito autem vel baculo porrecto, vel ex latere ſuo ad procul ſedentes aliquo directo, demonſtrauitꝗ quæ legi voluiſſet. Finem verò lectionis ſono gutturis deſignauit. Ad quem vniuerſi ita intentè ſuſpenſi ſunt, vt ſiue finita ſententia, ſiue in media diſtinctione, ſiue ſubdiſtinctione ſignificaret, nullus ſequens ſuperius aut inferius incipere præſumeret, quantumcunque incongrua finis aut initium viderentur: & hoc modo factum eſt, vt etiamſi non intelligerent, omnes in eius palatio lectores optimi fuiſſent. Nullus alienus, nullus etiam notus, niſi legere ſciens & canere, chorum eius auſus eſt intrare. Extremo verò tempore cum iam & morbo & ſenectute premeretur, euocatum ad ſe Ludeuicum filium ſuū

Aqui-

Aquitaniæ regem, qui ſolus filiorum Hildigardæ reginæ ſupererat, congregatis ſolenniter de toto Francorum regno primoribus, cunctorum conſilio conſortem ſibi totius regni & imperialis nominis hæredem conſtituit: impoſitoꝗ capiti eius diademate, Imperatorem & Auguſtum iuſsit appellari. Suſceptum eſt hoc eius conſilium ab omnibus qui aderant, cum magno fauore: nam diuinitùs ei propter regni vtilitatem videbatur inſpiratum: auxitꝗ maieſtatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incuſsit. Dimiſſo deinde in Aquitaniam filio, ipſe more ſolito, quamuis ſenectute confectus, non à regia longè Aquæ, niſi venatum proficiſcitur, exactoꝗ in huiuſcemodi negocio quod reliquum erat autumni, circa kalē. Nouemb. Aquiſgranū reuertitur. Cumꝗ ibi hyemaret, menſe Ianuarij febre valida correptus, decubuit, ſtatimꝗ, vt in febribus ſolebat, cibi abſtinentiam ſibi indixit, arbitratus hac continentia morbum poſſe depelli, vel certè mitigari. Sed accedēte ad febrem lateris dolore, quem Græci πλευρῖτιδα dicunt, illoꝗ adhuc inediam retinēte, neque corpus aliter quàm rariſsimo potu ſuſtentante, ſeptimo poſtquam decubuit die, ſacra communione percepta, deceſsit, anno ætatis ſuæ lxxij. & ex quo regnare cœperat xlvi. v. kal. Feb. Indict. vij. hora diei iij. Cuius corpus more ſolenni lotum & curatum, maximo totius populi luctu eccleſiæ illatum atque humatū eſt. Dubitatum eſt primò, vbi reponi deberet, eo quòd ipſe viuus de hoc nihil præcepiſſet. Tandem omnium animis ſedit, nuſquam honeſtius eum tumulari poſſe, quàm in ea baſilica, quam ipſe propter amorem Dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, & ob amorē ſanctæ & æternæ virginis genitricis eius, proprio ſumptu in eodem vico conſtruxit. In hac ſepultus eſt, eadem die qua defunctus eſt: arcusꝗ ſupra tumulum deauratus, cum imagine & titulo extructus eſt; qui titulus hoc modo deſcriptus eſt:

Ludouicus Aquitaniæ rex, filius Caroli, fit Auguſtus.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVI. FOELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS, ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. KALEND. FEBR.

Stephanus papa xciiij. ſedit annis iij. menſes v. dies xxviij.

ANNI CAROLI MAGNI I.

ANno dominicæ incarnationis DCCLXIX. Carolus Magnus, Pipini filius, diuiſo poſt patrem regno, cum fratre Carlomanno regnare cœpit, & xlvi. regnauit annis: tribus cū fratre, xliij. ſolus poſtea. Cuius anno primo Hunoldus quidam Aquitaniam, quę in ſortem Caroli ceſſerat, inuaſit, & prouincialium animos ad concitanda noua excitans, bellum quod pater eius Pipinus occiſo Vualfario conſummaſſe viſus eſt, renouauit. Contra quem Carolus profectus, fratris auxiliū poſtulauit: ſed impedientibus malis hominibus, habere nō potuit: colloquio tamen cum eo habito, ad perſequendum Hunoldum profectus eſt, eumꝗ ad Lupum Vuaſconium ducem fugitiuum, miſſa legatione recepit cū vxore ſua, ipſoꝗ Lupo cum tota Vuaſconia ſibi obediente regreſſus eſt. Anno domini DCCLXX. Carolus rex habuit generalem conuentum in Vuormacia ciuitate. Berthrada verò mater regum cum Carlomanno minore filio, apud Salucium locata pacis cauſa, in Italiam proficiſcitur: peractoꝗ negotio pro quo ibat, adorans etiam Romæ ad ſanctorū Apoſtolorum limina, ad filios regreditur. Corpus ſancti Othmari in inſula qua defunctus, eſt per decem annos, incorruptum inuenitur, ablatumꝗ in baſilica ſancti Galli ſepelitur. Anno domini DCCLXXI. Carlomannus in villa quæ dicitur Salmontiacus, defūnctus eſt ij. Non. Decembris: & Carolus rex ad capiendum ex integro regnum animum intendens, Carbonacum villam venit, ibiꝗ Vuilliharius epiſcopus Sedunenſis, & Folradus presbyter, alijꝗ plures ſacerdotes, comites etiam atꝗ pri-

CAROLVS M. I. Germā. Imperator.

Conuētus Vuormaciæ, et iterū.

mates fratris ſui ad eum venerunt: vxor verò Carlomanni cum filijs & parte optimatum ad Italiam profecta eſt. Hadrianus papa xcv. ordinatur, ſedit annis xxiiij. Anno domini Dcclxxij. rex Carolus congregato Vuormaciæ generali conuentu, Saxoniam bello aggredi ſtatuit, eamq́ʒ ſine mora ingreſſus, cunctaq́ʒ ferro & igni depopulatus, Eresburg caſtrum cepit, idolum quod à Saxonibus Irminſul vocabatur, euertit. In cuius deſtructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit, vt propter continuam cœli ſerenitatem, exiccatis omnibus illius loci riuis & fontibus, aqua ad bibendum inueniri non poſſet. Sed ſubitò diuinitùs, vt creditur, in cuiuſdam torrentis concauo tanta vis aquæ eruperat, quieſcẽtibus cunctis tẽpore meridiano, vt omni exercitui ſufficeret. Tunc rex idolo deſtructo, Vuiſaram fluuium acceſsit, ibiq́ʒ acceptis à Saxonibus duodecim obſidibus, receſsit. Anno domini Dcclxxiij. Hadrianus papa, cum inſolentiam Deſiderij regis, & oppreſsionem Longobardorum ferre non poſſet, legationem ad Carolum mittens, opem eius implorauit. Qui collecto exercitu veniens, Deſiderium intra Ticinum obſedit, totumq́ʒ hybernum tempus multa moliendo in hac obſidione conſumpſit. Dum hæc in Italia geruntur, Saxones nacta occaſione pro abſentia regis contiguos ſibi Haſſorum terminos populantur: venientesq́ʒ in locum qui Friſlar nominatur, eccleſiam à Bonifacio dedicatam, incendere moliti ſunt, quam ipſe ſanctus martyr per ſpiritum prophetiæ nunquam incendio violari prædixit. Cumq́ʒ multa vi incendere eam conarentur, apparuerunt quibuſdam & ex Chriſtianis atque Paganis duo iuuenes in albis, qui eam protexerunt ab igne: nutuq́ʒ diuino immiſſo terrore, omnes in fugam conuerſi ſunt, nemine extrinſecus perſequente. Inuentus eſt autem poſtea vnus ex eiſdem Saxonibus mortuus iuxta eccleſiam ipſam genibus accliuis, ligna & ignem habens in manibus, & quaſi ore flans ad incendendam eandem baſilicam. At rex dimiſſo ad obſidionẽ & expugnationẽ Ticini exercitu, orandi gratia Romã proficiſcitur: peractisq́ʒ votis, ad exercitum reuerſus, fatigatam longa obſidione ciuitatem, ad deditionem compulit: quam cæteræ ciuitates ſecutæ, regis ſe poteſtati ſubdiderunt. Et rex ſubacta ac pro tempore ordinata Italia, in Franciam reuertitur, captiuum ducens Deſiderium regem. Adalgis verò filius eius in Græciam ad Conſtantinum imperatorem, diffidens rebus patriæ, ſe contulit, ibiq́ʒ in patriciatus honore uitam finiuit.

Irminſul, quaſi Idermanſuel, hoc eſt, commune profugium, & aſylum omnium.

Eo anno Hirene pijſsima vnà cum Conſtantino glorioſe diuinitùs imperium accepit. Primo huius imperij anno, cum Conſtantinus decem eſſet annorum, homo quidam in longis Thrace muris fodiens, inuenit arcam lapideam. Quam cum expurgaſſet, reperit virum in ea iacentem, & literas arte conglutinatas, continentes hæc: Chriſtus naſcetur ex Maria virgine, & credo in eum. Sub Conſtantino verò & Hirene imperatoribus, O ſol iterũ me videbis. Año domini Dcclxxiiij. Carolus domum regreſſus, priuſquam Saxones eum veniſſe ſentirent, tripertitum in eorum regiones miſit exercitum, qui direptionibus & incendijs cuncta vaſtantes, compluribus qui reſiſtere conati ſunt interfectis, cum ingenti præda regreſsi ſunt. Anno domini Dcclxxv. Carolus rex conſilio habito decreuit Saxoniam ingredi, & in ea tandiu perſeuerare, dum aut Chriſtianæ religióni ſubderentur, aut omnino tollerentur. Totis ergo regni viribus Saxoniam petens, primo impetu Sigiburdum caſtrum, in quo Saxonum præſidium erat, cepit, Eresburgum caſtrum à Saxonibus deſtructũ, muniuit, in eo Francorum præſidium poſuit: multaq́ʒ ſtrage facta obſides ab eis & Vueſtfalijs accipiens, regreſſus eſt. Corpora ſanctorum Gordiani & Epimachi de Roma in Alemanniam tranſlata ſunt. Conſtantinus imperator, filius Leonis, perſecutor Chriſtianorum & eccleſiarum, legisq́ʒ deſtructor, obijt.

Leo Conſtantini filius.

ANno dominicæ incarnationis Dcclxxvi. ab Vrbe condita milleſimo Dxxvij. Leo filius Conſtantini perſecutoris, lxxi. loco ab Auguſtò Romanum ſuſcepit imperium, regnauit annis v. Hic ad breue tẽpus viſus eſt pius eſſe, ſanctęq́ʒ Dei genitricis ac monachorum amicus: vnde & metropolitanos ex monachis in

primis

primis ſedibus collocauit, multosq; ordines in vrbe bene ampliauit. Quapropter principes omnes cũ multitudine populi copioſa ingredientes, petierũt filiũ eius Cõſtantinũ imperatorẽ. Qui cũ diceret illũ ſibi vnicũ eſſe & paruulũ, ſeq; vereri ꝑ hoc, ſi fortè & aliũ promoueri contingeret, quod humanũ eſt, illum ab eis interfici, ſibi iurauerunt ei omnes, ſe non admiſſuros alios imperatores, præter Leonem & Conſtantinum, & ex ſemine ipſorum, & hoc ſcripto confirmauerunt, & ſic in ſancto die paſchæ coronatus eſt imperator. Leo autem cum regnaret annos v. mortuus eſt, & regnauit filius eius Conſtantinus pro eo, cum Hirene matre ſua.

Primo autẽ anno Leonis, qui eſt viij. Caroli, nũciatur eidem Carolo Ruotgaudũ Longobardũ, quẽ ipſe Foroiulienſibus ducẽ dederat, nouas res in Italia meditari, & complures ciuitates ad eum defeciſſe. Qui ſtatim tendens, Ruotgaudum interfecit: ciuitates quæ à ſe defecerant, recepit, impoſitisq; Francorum præſidijs redijt: & ſtatim audiens Saxones rebellaſſe, illuc tetendit: ſed inueniens eos denuo ſupplices, veniam dedit baptizatis, qui volebant: & obſidibus acceptis, iterum in Franciam regreſſus eſt. Anno domini D cclxxvij. Carolus rex habito concilio in loco qui Paderbrunno vocatur, iterum Saxoniam intrauit, omnesq; fallaciter deuotos inuenit. Cuncti quippe ad eum venerunt, propter Vuitikindũ ex primoribus Vueſtfalorum, qui multorum ſibi conſcius facinorum, regem timuit, & ad Sigefridum Danorum regem cum paucis profugit. Cæteri qui venerant, in tantum ſe regis poteſtati permiſerant, vt ea conditione veniam tunc mererentur, quatenus ſi vlterius ſua ſtatuta violarent, patria & libertate priuarentur. Baptizata eſt autem & multitudo magna, quæ ſe, licet falſò, Chriſtianam promiſerat. Anno domini D cclxxviij. Carolus rex partes Hiſpaniæ petens, quaſdam vrbes ſubegit, obſides à Sarracenis accepit: ſed inde regreſſus, fraude Vuaſconum pleriq; aulicorum per inſidias interfecti ſunt. Interea Saxones comperto quòd tam longè receſsiſſet, ſumptis armis, Rhenũ vſq; profecti ſunt: ſed cum Amnem tranſire non poſſent, quicquid à Tucio ciuitate *Anni Leonis.* vſq; ad fluuium Moſellam vicorum villarumq; fuit ferro & igni populati ſunt, nullum diſcrimen ſexus aut ætatis ira hoſtis fecerat, vt liquidò appareret eos non prædandi, ſed vlciſcendi ſe gratia terminos Francorum introiſſe. Quod cum rex Antiſiodoro poſitus audiſſet, orientales Francos & Alemannos, ad propulſandos eos cõtinuò miſit. Quorum aduentum Saxones audientes, receſſerunt: ſed illi eos è veſtigiò ſecuti, inuenerunt eos in partibus Haſſorum ſuper fluuium Adernam: ſtatimq; in ipſo fluminis vado illos adorti, tanta cæde ſtrauerunt, vt ex ingenti multitudine vix pauci redierint. Anno domini D cclxxix. venit ad Carolum Hiltibrandus dux Spoletanus cum magnis muneribus in villa Vuircimiaco, quem ille benignè ſuſcepit, donatumq; in ſuum ducatum remiſit: ipſe verò animo in Saxoniam tendens, Rhenum in loco qui Lippia vocatur, cum exercitu traiecit. Cui cum Saxones in eo loco qui Buochholtz dicitur, reſiſtere tentarent, victi fugatiq; ſunt: & rex Vueſtfalorum regionem ingreſſus, eos omnes in deditionem accepit: indeq; ad Vuiſaram veniens, caſtra poſuit: ibi Angrarij & Oſtfalai obſides dederunt, & ſacramenta iurauerũt. Quibus peractis, rex Vuormaciam in hyberna ſe recepit. Anno domini D cclxxx. Carolo in Saxoniam venienti, omnes Orientalium partiũ Saxones occurrerunt, multiq; de populo baptizati ſunt: veniensq; in locum vbi Hora & Albia confluunt, ordinauit res tam Saxonum, quàm Sclauorum reuerſusq; in Franciam, habito conſilio, Romam cauſa orationis cum vxore ſua Hiltigardi & liberis perrexit, & natalẽ domini Papiæ celebrauit. Leo imperator obijt.

Tuitium cenobium eſt Druitenſe contra Agrippinam.

ANNI CONSTANTINI.

ANnó dominicæ incarnationis DCclxxxi. Vrbis autẽ cõditæ milleſimo D xxxij. Conſtantinus filius Leonis, lxxij. loco ab Auguſto, cum matre ſua Hirene regnum ſuſcepit, & annos xvij. regnauit. Huic filia Caroli & Hiltigardis reginæ Ruothrudis deſpõſata fuerat, ſed mater eius aliam ei inuito coniungebat. Cuius an

no primo, Carolus Romam veniens, ab Hadriano papa honorificè ſuſcipitur. Et cũ
ibi ſanctũ Paſcha celebraret, baptizauit idem pontifex filium eius Pipinum, cumq;
de ſacro fonte ſuſcepit, & vngens eum in regem Italiæ, impoſuit ei coronam: fra-
trem verò eius Ludouicum in regem Aquitaniꝫ vnxit, ipſiq; coronam impoſuit; rex
verò Romam digrediens, Mediolanum venit, ibiq; baptizata eſt filia eius Giſela ab
archiepiſcopo Thoma, & ab eodem eſt de ſacro fonte leuata. Miſit autem Hadria-
nus papa Formoſum & Damaſum epiſcopos, cum legatis regis Richolſo diacono,
Eberbardo pincernarum magiſtro, ad Thaſsilonem ducem, vt commonerent eum
de iuramento, quod Pipino & filijs eius olim iurauerat. Qui veniẽtes, cor eius emol
lierunt, vt cum eis Vuormaciam veniret, datiſq; xij. obſidibus, regi fidelitatem iura-
rẽt: ſed vbi domum redijt, non diu in fide permanſit. Anno domini Dcclxxxij. Caro-
lus in Saxoniam eundum, & ibi, vt in Francia, quotannis generalem conuentum cẽ-
ſuit habendum: traiectoq; apud Coloniam Rheno, ad fontẽ Lippiæ venit, ibiq; poſi
tis caſtris, inter cꝫtera negocia legatos Sigifridi regis Danorum, & quos Caianus &
Vigurrus principes Hunorum quaſi pacis cauſa miſerunt ad ſe, audiuit & abſoluit.
Cumq; ſoluto conuentu in Franciam rediſſet, Vuitikindus in patriam reuerſus, Sa-
xones rebellare perſuaſit. Nunciatum eſt autem regi, quòd Sorabi Sclaui, qui cam-
pos inter Albim & Salam iacentes incolunt, in fines Thuringorum & Saxonũ ſibi
confines deprædandi cauſa fuiſſent ingreſsi. Contra quos cum tres miniſtros ſuos
cum orientalibus Francis direxiſſet, illi Saxonum audientes motũ ad illos diuerte-
runt: ſed incautè agentes, à Saxonibus circumuenti, & penè omnes occiſi ſunt. Ad
quam rem examinandam cum rex veniſſet, omnes Vuitikindum huius ſceleris auto
rem proclamauerunt: ſed illum quia aufugit tradere non valentes, ex alijs qui ei con
ſenſerunt, vſq; ad iiij. millia & quingentos tradiderunt, qui omnes vna die iuſſu re
gis decollati ſunt. Anno domini dcclxxxiij. cum ad expeditionem Saxonicam rex
ſe præparaſſet, antequàm moueret exercitum, Hiltigardis vxor eius regina obijt ij.
Calẽ. Ma. in quibus tunc erãt vigiliæ Aſcẽſionis. Cuius funeri cùm ſolẽni more iuſta
perſolueret, Saxoniam tetendit: pugnãſq; cum eis in loco qui Thietmelle vocatur,
vicit eos: indeq; ad Baderbrunnem veniens audiuit eos in finibus Vueſtfalorum ite
rum paratos ad pugnam, ad quos tendens, eadem qua prius felicitate, cum eis dimi
cauit. Inde reuerſus in Franciam, duxit vxorem filiã Ratolfi comitis, de oriẽtali Fran
cia nomine Faſtradã, de qua habuit filias duas. Eodem anno defuncta eſt bonꝫ me-
moriꝫ Berthrada regina mater regis iiij. Idus Iulij. Anno dñi Dcclxxxiiij. Carolus tra
iecto Rheno in loco qui Lippeheim vocatur, pagos Vueſtfalorũ vaſtauit: veniensq;
ad Vuiſarã, cùm inundatio aquarum tranſitũ negaret, dimiſit filiũ ſuum Carolum in
finibus Vueſtfalorum: ipſeq; per Thuringiam diuertens, depopulatus eſt partes quꝫ
ſunt circa Albim: reuerſusq; eſt in Franciam. Saxones verò congregati pugnabant
cum filio eius Carolo: ſed ille magna cꝫde facta, cum victoria redijt ad patrem Vuor
maciam. Anno domini Dcclxxxv. Vuitikint & Abdio ex trãſalbiana regione, vene-
runt ad Carolum regẽ apud Atiniacum adducente Amaluino aulicorum vno, ibiq;
in gratiam recepti baptizati ſunt: quieuitq; Saxonicæ perfidiæ peruicacitas per ali-
quot annos. Anno dñi Dcclxxxvi. audiẽs rex Anglos & Saxones Britanniam inua
ſiſſe, miſit illuc cũ exercitu Audolfum præpoſitũ menſæ regiæ. Qui veniens, perfidæ
gentis cõtumaciam citò repreſsit: acceptoſq; obſides cũ plurimis populi primorib.
Vuormaciam ad regem adduxit. Rex autẽ pace vndiq; parta, ſtatuit Romam ire, &
partem Italiæ quæ eſt circa Beneuentum, ſuæ poteſtati ſubijcere; cuius maiorem par
tem, capto Deſiderio iam ſibi ſubdiderat. Veniens igitur in Italiam, natale domini
celebrauit apud Tuſciæ ciuitatem Florentiam. Anno domini Dcclxxxvij. Carolus
rex Romam veniens, honorificè ſuſceptus eſt ab apoſtolico Hadriano: moratuſq;
ibi per aliquot dies, cum eodem pontifice Beneuentum contendit. Quod audiens
Aragiſus dux Beneuentanorum, miſit ad regem filium ſuum Rumoldum, cum
magnis muneribus rogans, ne terram illam intraret. Quod ille abnuens, & Rumol-
dum ſecum detinens, Capuam venit: indeq; bellum geſturus, caſtra ibi poſuit. Aragi

ſus

ſus verò relicta Beneuento, quæ caput eſt illius terræ, Salernum ſe quaſi in munitio-
nem contulit: miſſaq́ legatione vtroſq; filios ſuos regi obtulit: promittens ſe per o-
mnia obediturum, tantum ne ad conſpectum eius venire cogeretur. Cuius precibus
rex annuens, minorem filium nomine Grimoldum ſecum retinuit, maiorem patri
remiſit. Accepit inſuper à populo obſides xi. miſitq́ legatos qui & ipſum ducem, &
omnem populum Beneuentanum ſacramento confirmarent. Ipſe poſt hæc cum le-
gatis Hirenę & Conſtantini filij, eius qui propter petendam filiam ſuam miſsi fue-
rant, locutus eſt, illisq́ dimiſsis, Romam reuerſus, ſanctum Paſcha ibi cum magna hi
laritate celebrauit. Tunc venerunt ad papam legati Taſsilonis ducis archiepiſcopus
& Humericus abbas, rogantes vt inter ſe & regem mediator pacis fieri dignaretur.
Quod cum ille obnixè faceret, & rex id velle diceret, interrogati miſsi quo pactò
pacem firmare vellent: reſponderunt, ſibi ſuper hac re nihil imperatum fuiſſe. Vnde
papa commotus, quaſi fallaces ac fraudulentos anathemate ſtatuit feriendos, ſi à fi
de olim regi promiſſa diſcederent: hocq́ duci remandans, hos infecta pace remi-
ſit. Apoſtolicus autem & rex inuicem ſibi valedicentes diſceſſerunt: acceptaq́
benedictione rex in Franciam rediјt, & filios ac filias cum vxore ſua Faſtrada Vuor-
maciæ inuenit. Ibi ergo habito generali conuentu coram optimatibus ſuis, o-
mnia quæ facta ſunt in itinere ſuo, narrauit: eorumq́ conſilio legatos miſit ad Taſsi
lonem, qui experirentur ſi Apoſtolici iuſsis obedire, ſibiq́ fidem ſeruare diſpone-
ret. Quo iuſſa contemnente, ſtatuit rex tripertito exercitu Baioariam petere: & fi
lio ſuo Pipino cum Italicis copijs in Tridentinam vallem confluente, Saxonum ve-
rò atque orientalium Francorum exercitu, ſuper Danubium in loco qui Pheringa
dicitur, conueniente, ipſe cum exercitu quem adduxerat, ſuper Licum fluuium in
ciuitatis Auguſtæ ſuburbio conſidebat. Videns autem Taſsilo ſe vndique cir-
cũfuſum, ad regem ſupplex venit, veniamq́ de antè geſtis ſibi dari rogauit. Rex au-
tem vt ſemper erat mitis, deprecanti pepercit, acceptoq́ ab eo filio eius Theodo-
te cum alijs xij. obſidibus in Franciam rediјt. Anno domini Dcclxxxviij. Carolò
apud Ingilinheim Paſcha celebrante, & generale concilium habente, Taſsilo dux
ſicut & cæteri regni primates aduenit, ſed à Bauarijs accuſatus, quòd poſt da-
tos proximè obſides fidem non ſeruauerit, ſed ſuadente vxòre ſua Lũtburga, De
ſiderij Longobardorum regis filia, Auares in diſsipationem regni vocauerit, mul-
taq́ alia hoſtiliter & dixiſſe & feciſſe, cum hæc negare nequit, maieſtatis reus iu-
dicatus eſt. Et dum omnium ore capitali damnaretur ſententiâ, rex ob amo-
rem dei, & quia conſanguineus eius erat, liberare eum cupiens, interrogauit
quid iam agere vellet? Ille autem rogans licentiam ſibi dari pro peccatis pœni-
tendi, tonſuratur, & in monaſterium miſſus eſt, ſimiliter & filius eius Theodotus.
Cæteri verò huius perfidiæ conſortes per diuerſa exilia damnati ſunt. Anno do-
mini Dcclxxxix. Carolus contra gentem Sclauenorum qui Vulci dicuntur, exer
citum ducens, amnem Albim duobus pontibus coniunxit, quorum vnum ex v-
troq; capite vallo muniuit, impoſita turri ex lignis & terra, ingreſſusq́ terram Vuil
zorum, ferro & igni cuncta vaſtauit, donec eos ſubiugauit. Hoc anno Hirene
imperatrix ſoluta pace nuptialis fœderis cum Francis, miſit & adduxit puellam
de Armeniacis nomine Mariam, & iũxit eam filio ſuo Conſtantino imperatori,
multum contriſtato propter affectum quo erga filiam Caroli flagrabat, quam an
tea deſponſauerat. Anno domini Dccxc. Carolus nullam expeditionem fece-
rat, ſed reſidens in Vuormacia, legatos Hunorum audiuit, ſuósq́ ad eorum
principes miſit. Agebatur autem inter eos de confinijs regnorum ſuorum, quæ
res futuri belli fuit ſeminarium. Anno domini Dccxci. ſanctus Burchardus Vuir-
ziburgenſis epiſcopus obiјt iiij. Nonas Februa. Eodem anno diſſenſio facta eſt
inter Conſtantinum & matrem eius Hirenen, malorum hominum inſtigatione,
in tantum vt ipſa vellet eum regno priuare, Carolus autem de Vuormacia mo-
uens exercitum, Baioariam tetendit, ea intentione vt Hunis bellum inferret:
diuiſoq́ exercitu, Theodericum comitem & Meginfridum camerarium ſuum,

cum vna parte, per aquilonare Danubij latus ire iuſsit, ipſe cũ altera per auſtrale deſcendit, venientesq́ue ad Anaſum fluuium, qui eſt limes Pannoniæ atque Bauariæ, caſtra poſuerunt, & per triduum litanias ibi fecerunt. Huni autem videntes exercitus vtrasq́ue ripas tenentes, diuinitùs immiſſo terrore munitiones ſuas dimittentes fugerunt, & vterq́ue exercitus liberè ingreſſus, magnam partem Pannoniæ vſque ad fluuium qui dicitur Raba, deuaſtauit, ſicq́ue rex per Sabariam reuerti ſtatuit: altera pars exercitus per viam qua venerat redit. Anno domini Dccxcij. Carolo à natali domini per totam æſtatem Ratiſponæ commorante, quibuſdam Francis a gentibus, conſpirauit contra eum filius eius Pipinus ex concubina, itemq́ue alij propter Faſtradam reginam: cuius crudelitatem ſe ferre non poſſe Franci dicebant. Quæ conſpiratio cum per Falduiſum Longobardum detecta fuiſſet, ipſe ob meritum fidei obſeruatæ monaſterio ſancti Dionyſij donatus eſt: autores verò coniurationis partim gladio cæſi, partim patibulo ſuſpenſi ſunt. Rege autem propter bellum cum Hunis ſuſceptum, Regenesſpurg ſedente, perſuaſum eſt ei à quibuſdam poſſe percommodè à Danubio in Rhenum nauigari, ſi inter Radantiam & Altmoniam fluuios eiuſmodi foſſa duceretur, quæ eſſet nauium capax, quia horum fluuiorum alter Danubio, alter Rheno miſceretur. Confeſtim rex cum omni comitatu ſuo ad locum huic operi aptum venit, ac magna hominum multitudine congregata, totum autumni tempus in hoc conſumpſit. Ducta eſt itaq́ue foſſa inter prædictos fluuios duum millium paſſuum longitudine, trecentorum pedum latitudine, ſed fruſtra: nam propter iuges pluuias & terram quę paluſtris eſt naturaliter, opus quod fiebat, ſtare non potuit, ſed quantum terræ à foſſoribus interdiu egeſtum fuerat, tantum noctibus humo iterum relabente ſubſidebat. In hoc opere occupato nunciata eſt Saxonum omnimoda defectio, & Francorum plurima à Sarracenis interfectio. Quibus rebus commotus, in Franciam reuertens, natale domini celebrauit apud ſanctum Kilianum Vuirciburg, ſcilicet iuxta Mœnum fluuium, paſcha verò ſuper eundem in villa Franconofurt, vbi & hyemauerat. Anno domini Dccxciij. Carolo in Franconofurt paſcha celebrante, ſynodus epiſcoporum magna collecta eſt ex omnibus regni prouincijs, legati quoque Hadriani papæ in eius vice affuerunt. In hac ſynodo hæreſis cuiuſdam epiſcopi Felicis nomine damnata eſt, qui Chriſtum ſecundum hoc quòd homo eſt, adoptiuum dei filium dicebat: & liber contra eum communi epiſcoporum autoritate compoſitus eſt; in quo omnes ſubſcripſerunt. Synodus etiam quæ ante paucos annos in Conſtantinopoli congregata ſub Hirene & Conſtantino filio eius, ſeptima & vniuerſalis ab ipſis appellata eſt, vt nec ſeptima nec aliquid diceretur, quaſi ſuperuacua ab omnibus abdicata eſt. Mortua eſt autem ibi & Faſtrada regina, & Mogonciæ apud ſanctum Albanum ſepulta eſt. Anno domini dccxciiij. rex diuiſo inter ſe & filium eius Carolum exercitu, Saxoniam cum magno intrauit apparatu. Sed ipſi faciem eius ſolito reueriti, datis obſidibus ſe per omnia obſecuturos iurauerunt. Anno domini dccxcv. rex perfidiæ Saxonum non immemor, conuentum generalem habuit in villa quæ dicitur Cuſſeſtein vltra Rhenum contra Mogonciam, iuxta Mœnum fluuium, atque inde cum exercitu Saxoniam ingreſſus, penè totam populando peragrauit, itemq́ue acceptis obſidibus in Galliam remeauit. Anno domini Dccxcvi. Leo papa xcvi. ordinatur, ſedit annis xx. alij dicunt xxv. Hic Carolum fecit imperatorem. Qui mox vt ordinatus eſt, claues confeſsionis ſancti Petri, & vexillum Romanæ vrbis ad regem Carolum cum alijs muneribus miſit: & vt aliquem ſibi de optimatibus ſuis ad confirmandum ſacramento populum Romanum mitteret, rogauit. Miſſus eſt ad hanc rem Angilbertus abbas monaſterij ſancti Richarij: per quem etiam magnam partem theſauri quem Heinricus dux Foroiulienſis ſpoliata Hunorum regia, quæ Ringus vocabatur, eodem anno regi de Pannonia detulerat, miſit, reliqua inter optimates & aulicos & palatio deſeruientes, liberaliter diſtribuit. Rex autem poſt hæc Saxoniam petens, filium ſuum Pipinum

Nauigatio à Rheno in Danubium.

Altmona, alij Altmula, alij Alemannum, fluuius piſculentus, Danubium intrans.

Radãtia, Regneſum hodie vocant, 10. millibus paſſuum diſtans ab Alemanno fluuio: hic Rheno infunditur.

Hæreſis Felicis.

Italię

Italiæ regem in Pannoniam miſit:ipſeq́ depopulata Saxonia, Aquaſgrani reuertitur: Pipinus verò fugatis vltra fluuium Tizaba Hunis, cum reſiduo Hunorum theſauro ad patrem regreditur. Anno domini DCCXCVIJ. expeditio facta eſt in Saxoniam, & vſque ad Oceanum, vltra omnes paludes & inuia loca tranſitum eſt, & rex de Hadoloha regreſſus: nam id nomen eſt loco vbi Oceanus Saxoniam alluit, totam Saxonum gentem in deditionem per obſides accepit, & ad palatium Aquaſgrani regreſſus, Abdellam Sarracenum filium ibi Maugæ regis à fratre depulſum, ſibiq́ ſe commendantem ſuſcepit. Illuc & legatus Nicetæ qui tunc Siciliam regebat, venit, portans epiſtolam imperatoris Conſtantini. Quem magnificè ſuſcipiens, poſt paucos dies abſoluit. Mediante autem menſe Nouembre, ad hybernandum cum exercitu Saxoniam intrauit, poſitisq́ caſtris apud Vuiſaram, locum caſtrorum, Heriſtal vocari iuſsit. Illuc legati Hunorum cum magnis muneribus venerunt, indeq́ Abdellam Sarracenum cum filio ſuo Ludeuico in Hiſpanias reuerti fecit, Pipinum in Italiam remiſit, ipſe verò ad diſponendam Saxoniam totum hyemis tempus impendens, natale domini & paſcha ſequentis anni ibi celebrauit. Anno domini DCCXCVIIJ. Saxones tranſalbiani ſeditione commota, legatos regis qui tunc ad faciendas iuſtitias miſsi ſunt comprehendentes, alios trucidant, alios ad redimendum conſeruant. Vnde rex collecto exercitu, ad locum qui Munda dicitur, perrexit, habitoq́ conſilio, Saxoniam inter Albim & Vuiſaram populando peragrauit. Tranſalbiani verò ſuperbia elati contra Abodritos regi ſemper fideles arma corripiunt. Sed dux eorum Thraſico commiſſo cum eis prælio iiij. millia ex eis occidit, reliquos turpiter fugatos vt regi ſe dederent coegit. At rex in Franciam reuerſus, vbi ad Aquaſgrani venit, miſſos Hirenę imperatricis de pace agentes audiuit. Cuius filius Conſtantinus ob inſolentiam morum à ſuis captus, excęcatus eſt: vel vt quidam verius fatentur, ipſius matris ſuæ conſilio hoc factum eſt, ipſaq́ regnum ſola tenere contendit. Hos ergo legatos vbi rex abſoluit, venerunt de Hiſpania legati Hadefonſi regis Galiciæ & Aſturiæ, Baſilicus & Froia, deferentes munera: quæ ille de manubijs quas victor apud Olyſſhonam vltimam Hiſpaniæ ciuitatem à ſe expugnatam ceperat, mittere regi curauit: Mauros videlicet ſeptem cum totidem mulis atq́ loricis: quos & benignè ſuſcepit, & honorificè remuneratos dimiſit. Conſtantinus imperator filius Leonis & Hirenę, poſtquam cæcatus eſt conſilio matris ſuę, poſt breue tēpus obijt, ſicq́ mater de cętero per quinq́ annos imperauit. Obſcuratus eſt autem ſol eo tempore per dies xviij. ita vt oberrarent naues in mari, & omnes dicerent, quòd propter imperatoris obcæcationem ſol obſcuratus ſit. Anno domini DCCXCIX. Leo papa à Romanis excæcatus eſt. Romanis enim in ſua ſecuritate glориantibus, leuatum eſt cor eorum ſecundum conſuetudinem illorum, volueruntq́ ea quæ imperialis erant poteſtatis, ſibi vendicare. Reſiſtēte autem Leone papa, quidam ex cognitis beatæ memoriæ Hadriani papæ ſeditionem mouentes in populo, concitauerunt eum aduerſus papam. Vnde factum, vt in litania maiore cum proceſſurus de Lateranis, ad eccleſiam ſancti Laurentij quæ ad Graticulam vocatur, equo ſedens pergeret, inſidias à Romanis diſpoſitas, iuxta eandem eccleſiam incidit: deiectusq́ equo, & erutis oculis eius, vt ſibi viſum eſt, linguaq́ amputata, nudus ac ſemiuiuus in media platea dimiſſus eſt. Quidam autem dicunt quòd vnum tantum oculum ſibi eruerit, alij uerò neutrum, ſed raſorijs per medios oculos inciderent, nec tamen viſum abſtulerunt. Deinde iuſſu eorum qui huius facinoris autores erant, in monaſterium ſancti Heraſmi martyris miſſus, Albini cuiuſdam cubicularij ſui cura, noctu per murum dimiſſus, à Vuinigiſo duce Spoletano, qui audito huiuſmodi facinore, Romam feſtinatus aduenerat, ſuſceptus, ac Spoletum deductus eſt. Cuius rei nuncium dum rex accepiſſet, ipſum quidem vt vicarium ſancti Petri cum ſummo honore ad ſe pręcepit adduci: iter tamen ſuum quod in Saxoniam diſpoſuerat, non intermiſit. Habito itaque conuentu ſuper Rhenum in loco qui dicitur Lippeheim, transfretauit, ad Bader-

Brünnen veniens, pontificis aduentum ibi expectauit. Miſit autem interea Carolum filium ſuum ad Albim cum exercitu, propter quædam negocia cum Vuilcis & Abodritis diſponenda, & cum eius reditum expectauit, pontifex venit, ſuſceptusq́ ab eo honorificè, manſit apud eum dies aliquot, intimatisq́ regi omnibus propter quæ venerat, per legatos regis cum honore reductus, atque in locum ſuum reſtitutus. Eodem anno Auares qui & Huni, à fide quam promiſerant, defecerunt, & Geroldus Bauariorum præfectus pugnans contra eos, in prælio interfectus eſt. Anno domini Dccc. Carolus rex Turonum pergens cauſa orationis, moratus eſt ibi aliquot diebus, propter aduerſam valitudinē dominæ Luitgardæ coniugis ſuæ, quę ij. Nonas Iunij ibidem defuncta & humata eſt. Menſe autem Auguſto inchoante, Mogontiacum veniens, iter in Italiam condixit. Cui Romam tendenti pridie quàm Vrbem intraret, occurrit ei Leo papa apud Nomentum xij. lapide ab Vrbe, pransusq́ cum eo, dimiſit eum ibi nocte illa, & præceſsit eum ad Vrbem. In craſtinum verò ordinatis per loca congrua turbis, ipſe ſtans in gradibus cum epiſcopis & clero, honorificè illum ſuſcepit, cunctisq́ pſallentibus, in baſilicam ſancti Petri cum introduxit. Facta ſunt autem hæc viij. kalend. Decembris. Poſt ſeptem verò dies rex concione vocata, omnibus cur veniſſet patefecit, inter quæ potiſsimùm erat de diſcutiendis quæ obiecta ſunt pontifici criminibus. Vt enim ſe quaſi abſolutiores redderent, eius calumniatores mortiferum ei crimen impoſuerunt. Rege autem de hoc inquirente, cum nullus eſſet criminis probator, pontifex aſſumpto euangelij textu coram rege & omni populo, ambonem conſcendit, aſtantibusq́ incuſatoribus, inuocato ſanctæ Trinitatis nomine, ab obiectis ſe expurgauit.

Hucusq́ Romanum imperium à temporibus Conſtantini Magni, Helenæ filij, apud Conſtantinopolim, in Græcorum Imperatoribus manſit, ex hoc iam ad reges Francorū, & ad Imperatores per Carolum tranſijt.

ANno dominicæ incarnationis Dccci ab Vrbe verò condita milleſimo Dlij. Carolus Magnus, rex Francorum, Pipini regis filius, lxxiij. loco ab Auguſto, Romanorum Imperator conſecratus eſt, anno regni ſui xxxiij. ſic imperauit annis xiiij. Cum enim pro calumnia Leoni Papæ ingeſta Romam veniret, & natale domini ibi celebraret, in ipſa die ſacratiſsima ad miſſarum ſolennia veniens, dum ante confeſsionem beati Petri Apoſtoli ab oratione ſurgeret, nihil minus ſperanti, Leo Papa coronam impoſuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit, & à cuncto Romano populo acclamatum eſt:

CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO, IMPERATORI ROMANORVM VITA VICTORIA.

Poſt quas laudes vnctus ab Apoſtolico, & antiquorum more principum ab eo adoratus, ablato patricij nomine, Imperator & Auguſtus appellatus eſt. Poſt paucos dies habita quæſtione de aduerſarijs papæ, ſecundum legem Romanam, vt maieſtatis rei, decollationi adiudicati ſunt. Pro quibus tamen Papa pio affectu interceſſit: nam & vita & membrorum integritas eis conceſſa eſt, cæterùm pro facinoris magnitudine exilio deportati ſunt. Quidam autem dicunt, quòd de maioribus eorū, vno die in Lateranenſi cāpo trecenti decollati ſunt. Innocentiam verò beati Leonis Papæ ita dominus approbauit, vt clariores poſtea oculos ei donauerit. Sed in ſignū virtutis illius pulcherrima cicatrix in modū tēuiſsimi fili, turturinas acies niueo candore decorauit. Ordinatis deinde Romanæ vrbis & Apoſtolici, totiusq́ Italiæ non tantū publicis, ſed etiā eccleſiaſticis & priuatis rebus, Imperator viij. kalē. Maij Romam egreſſus eſt. Hic eſt annus regni eius xxxiij. imperij verò primus.

Anni Caroli Magni. Anno domini Dcccij. Hyrene imperatrix de Conſtantinopoli miſit legatum ſuum nomine Leonem, ad Imperatorem Carolum, de pace firmanda inter Frācos & Græcos; & Imperator viciſsim miſit Ieſſe epiſcopum Ambianenſem, & Helingaudum Conſtantinopolim pro eadem cauſa, & vt poſtularent Hyrenen imperatricē,

vt

vt illi ſugeretur in cõiugio. Quę in hoc conſenſiſſet, ſi non Aetius patricius inhibuiſ
ſet, præualens, & imperium in fratrem ſuum Nicephorum transferre ſatagens. Nam
cum adhuc in vrbe eſſent legati Caroli, Nicephorus imperium inuaſit, & Hyrenen
in monaſterium, quod ipſa conſtruxit in inſula quadam relegauit. Anno domini
Dccciij. Imperatoris Caroli legati de Conſtantinopoli reuerſi ſunt, & venerunt
cum eis apocriſarij Nicephori, qui tunc rempublicam apud eos regebat, Michael
epiſcopus, & Petrus Abbas, & Caliſtus Candidatus, qui inuenerunt Imperatorẽ in
Germania, ſuper fluuium Sala, in loco qui dicitur Saltz, & pactum faciendæ pacis
in ſcripto ſuſceperunt, indeq; cum epiſtola Imperatoris Romam regreſsi, do
mum ſunt reuerſi. Anno domini Dccciiij. Imperator Aquiſgrani hyemauit, æſta-
te autem ducto exercitu in Saxoniam, omnes qui trans Albim habitabant, Saxo-
nes cum mulieribus & infantibus tranſtulit in Franciam, & pagos tranſalbianos A-
bodritis dedit. Eodem tempore Gotefridus rex Danorum, venit cum claſſe &
omni equitatu ſuo ad locum qui dicitur Scliesdorph, in confinio regni ſui, & Saxo-
niæ: promiſit enim ſe ad colloquium Imperatoris venturum, ſed conſilio ſuorum
territus, propius non acceſsit, ſed quicquid voluit, per legatos mandauit: nam
Imperator ſuper Albim fluuium ſedebat, in loco Holdunſtein dicto. Eadem
quoq; æſtate perlatum eſt ad Imperatorem, ſanguinem Domini in Mantua ciuitate
fuiſſe repertum, miſitq; ad Papam, vt huius famæ veritatem perquireret. Qui
nacta occaſione exeundi, primò in Longobardiam, quaſi pro inquiſitione prædi-
cta profectus eſt, indeq; ſubito arrepto itinere ad Imperatorem mandauit ei me-
dio Nouembre, ſe velle natale Domini cum eo celebrare. Qui ſtatim miſſo filio
ſuo Carolo ad S. Mauritium, honorificè eum ſuſcipere iuſsit, ipſeq; obuiam illi Re
mos pergens, apud Pariſiacum villam natale Domini celebrauit, deinde Aquiſ-
grani perduxit, donatumq; magnis muneribus, per Baioriam ire volentem, dedu-
ci fecit vſque Rauennam. Anno domini Dcccv. Imperator miſit filium ſuum Ca-
rolum cum exercitu in Boemiam, qui depopulatis omnibus, ducem terræ illius no
mine Lechonem occidit, indeq; regreſſus ad patrem, in Voſego ſylua venatui ſtu
dentem inuenit. Anno domini Dcccvi. Imperator habito conuentu iniјt conſili-
um cum primoribus Francorum de pace conſtituenda & conſeruanda, & de di-
uiſione regni facienda inter filios ſuos in tres partes, vt ſciret vnuſquiſque illorum,
quam partem tueri & regere deberet, ſi ſibi ſuperſtes deueniret. De hac partitio-
ne teſtamentum eſt factum, & iureiurando ab optimatibus confirmatum. Anno
domini Dcccvij. legati regis Perſarum venerunt ad Imperatorem, deferentes ei
munera, papilionem, & tria tentoria vario colore facta, miræ magnitudinis & pul
chritudinis, omnia byſsina, tam tentoria quàm funes eorum. Præterea pallia ſeri
ca multa & precioſa, atque vnguenta, & balſamum: necnon & horologium ex
aurichalco, arte mechanica mirificè compoſitum, in quo xij. horarum curſus ad
clepſydram vertebatur, cum totidem cereis pillulis, quæ ad completionem hora
rum decidebant, & caſu ſuo ſubiectum ſibi cymbalum tinnire faciebant, additis
in eodem eiuſdem numeri equitibus, qui per xij. feneſtras completis horis exibant,
& impulſu egreſsionis ſuæ totidem feneſtras quæ prius erant apertæ, claudebant.
Alia quoque multa erant in ipſo horologio, quæ enumerare longum eſt. Anno
domini Dcccviij. Imperator audiens Gotefridum regem Danorum in Abodritos
cum exercitu traieciſſe, Carolum filium ſuum cum valida Francorum & Saxonum
manu miſit contra eum, ſi fortè Saxoniæ terminos aggredi tentaret. Ille autem
expugnatis aliquot Sclauorum caſtellis, cum magno copiarum ſuarum detrimen
to reuerſus eſt. Nam manu promptiſsimos amiſit, inter quos & filium fratris
ſui nomine Reginoldum. Anno domini Dcccix. Ludeuicus rex, filius Impe-
ratoris, cum exercitu Hiſpaniam ingreſſus, Dertoſam ciuitatem obſedit, ſed non
valens eam capere, dimiſſa obſidione, in Aquitaniã ſe recepit. Anno domini Dcccx.
Pipinus rex Italiæ, filius Imperatoris, perfidia ducum Veneticorũ incitatus, Venetiã
bello, terra mariq; iuſsit appetere, ſubiectaq; Venetia, duces eius in deditionem

accepit. Imperator autem adhuc Aquiſgrani agens,& contra Goteſridum regem expeditionem meditans, nuncium accepit, claſſem ducentarum nauium de Normãnia Freſiam appuliſſe,totasq́; Freſiaco littore adiacentes inſulas vaſtaſſe, iamq́; exercitum in continenti terra eſſe. Qui congregatis quanta potuit celeritate copijs,ė regione contendit, poſitisq́; iuxta Vuiſaram caſtris,minarum Goteſridi præſtolatur euentum. Nam rex ille ſuperbus vaniſsima ſpe victoriæ inflatus,cum Imperatore ſe congredi velle iactabat. Sed dum Imperator ſtatiua caſtra haberet, diuerſarum rerum nuncij ad eum venerunt, claſſem ſcilicet prædictam fuiſſe regreſſam,Goteſridum regem à quodam ſatellite ſuo, ſiue (vt quidam dicunt) à filio proprio, cuius matrem nuper alia coniuge ducta, dimiſerat, interfectum. Caſtellum Hoheburi,Albię flumini appoſitum , in quo Vto legatus Imperatoris ,& Orientalium Saxonum erat præſidijs à Vuilcis captum , & Pipinum filium eius regem Italiæ viij. Idus Iulij defunctum. Quibus auditis, diſpoſita pro temporis conditione Saxonia,domum reuertitur. Eo anno Sol & Luna bis deſecerunt.Sol vij.Idus Iunij,& ij.kalen. Decembris:Luna xi.kalen.Iulij, & xviij. kalend. Ianuarij. Ruothdruth filia Imperatoris maior natu,vij.Idus Iunij obijt. Goteſrido rege Danorum mortuo,Hemmingus fratris ſui filius in regnũ ſucceſsit, ac pacem cum Imperatore fecit.Anno domini Dcccxi.Imperator pace cum Hemmingo firmata,& placito generali Aquis habito,in tres partes regni ſui totidem exercitus miſit: vnum trãs Albiam in Limones,qui & ipſos vaſtauit,& caſtellum Hoheburi ſuperiori anno à Vuilcis deſtructum reſtaurauit: alterum in Pannonias ad controuerſias Hunorum & Sclauorum finiendas:tertium in Britones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes proſperė egerunt.Carolus filius Imperatoris maior natu,ij.Non.Decembris obijt.Anno domini Dcccxij. Nicephorus Imperator Conſtantinopolitanus pugnans contra Bulgares,occiditur,& Michael gener eius imperio potitur. Qui legatos Caroli Imperatoris ad Nicephorum miſſos,ſuſcepit,& abſoluit , cum quibus & legatos ſuos direxit,per quos pacem à Nicephoro cœptam firmauit.Anno domini Dcccxiij.Imperator habito generali conuentu Aquiſgrani, filium ſuum Ludeuicum regem Aquitaniæ ad ſe vocauit,eiq́; coronam imponens, imperialis nominis ſibi conſortem fecit.Bernhardum verò nepotem ſuum, filium Pipini filij ſui, Italiæ præfecit, & regem appellari iuſsit. Concilia quoque iuſſu eius ſuper ſtatu eccleſiarum corrigendo per totam Galliam ab epiſcopis celebrata ſunt, quorum vnum Mogontiæ,alterum Rotomagi,tertium Remis,quartum Cabillone, quintum Arelato.Michael Imperator Bulgares bello appetens, haud proſperis ſucceſsibus vtitur,ac proinde domum reuerſus,depoſito diademate,monachus efficitur: in cuius locum Leo,filius Bardæ patricij,conſtituitur. Pons Rheni apud Mogontiacum, quem Imperator per decem annos ingenti labore, & opere mirabili de ligno ità conſtruxit, vt perenniter durare poſſe videretur, ita menſe Maio in tribus horis fortuito incendio conflagrauit,vt præter hoc quod aqua tegebatur,ne vna quidem haſtula ex eo remaneret. Anno domini Dcccxiiij.Carolus Imperator dum Aquiſgrani hyemaret,febre & pleureſi,id eſt lateris dolore tactus,v.kal.Febr.rebus exceſſit humanis,anno ætatis circiter lxxi.regni autem xlvi.ſubactæ verò Italiæ xliiij. ex quo verò Imperator & Auguſtus appellatus eſt,anno xiiij. Cuius rei nuncium cum Ludeuicus filius eius in Aquitania accepiſſet,tricesimo poſtquam id acciderat die, Aquiſgranum venit,ſummoq́; omnium Francorum conſenſu ac fauore patri ſucceſſit,& ad ſuſcepti regni adminiſtrationem cura conuerſa,primò legationes, quæ ad patrem venerant,auditas abſoluit,inter quas præcipua fuit Leonis Imperatoris,qui Michaeli ſucceſsit.Habito autem Aquiſgrani generali conuentu,ad iuſtitias faciendas legatos in omnes regni partes miſit,duos ex filijs ſuis Lotharium Baioariæ, Pipinum præfecit Aquitaniæ.

Concilia per Galliam ſuper ſtatu eccleſiæ corrigendo. tã putris caro hũc ſalem ferre nequit.

Ludouicus Imp.

ANno dominicæ incarnationis Dcccxv.ab Vrbe autem condita mil.Dlxvi. Ludeuicus Caroli magni filius lxxiiij.ab Auguſto loco regnauit,regnũq́; annis xxvi.obtinuit.Huic anno primo regni ſui allatum eſt quoſdam de primoribus

bus

bus Romanorum ad interficiendum Leonem papam conſpiraſſe, hócque indicio
ad Pontificem delato, omnes illius factionis authores iuſſu illius trucidatos fuiſ-
ſe. Quod cum moleſtè ferret, Bernhardum nepotem ſuum, regem Italiæ ad ſe
vocauit, eumq́; ad inueſtigandum quod dictum eſt, miſit. Qui cum Romam veniſ-
ſet, ægritudine decubuit. De rebus verò propter quas venerat, per Heroldum co-
mitem qui ad hoc legatus ei fuerat datus, regi Ludeuico remandauit quicquid cō-
pererat. Quem legati pontificis ſubſecuti, de his quę domino ſuo obijciebantur, re-
gi Ludeuico per omnia ſatisfecerunt. Quo etiam anno cœnobium Suuartzahenſe
à Meginguado comite, & Ymina vxore eius, in honorem Domini noſtri ſaluatoris
& ſanctæ Dei genitricis, ſanctiq́; Sebaſtiani, & ſanctæ Fœlicitatis martyris, ſub pri-
mò eiuſdem monaſterij abbate Benedicto nomine, libera totius ſeruitutis & exa-
ctionis conditione conſtruitur, & poſtmodum primo monaſterio collapſo, in ho-
norem ſanctæ Dei genitricis & ſanctæ Fœlicitatis, ac vij. filiorum eius reparatur.

Anno domini Dcccxvj. dominus Leo papa, anno Pontificatus ſui xxi. de corpo- *Anni Ludouici.*
re migrauit viij. kalend. Iunij. Stephanusq́; diaconus in locum eius papa xcvij. ordi-
natus eſt, qui ſedit menſes vij. Hic ergo poſt conſecrationem ſuam, nondum duob.
menſib. exactis, quàm maximis potuit itineribus, ad Imperatorem venire conten-
dit, miſſus interim duobus legatis, qui quaſi pro ſua conſecratione Imperatori ſug-
gererent: quod ille audiens, Remis ei occurrit, miſsisq́; obuiam his, qui eum illò de-
ducerent, honorificè illum ſibi ſuſcepit. Pontifex verò ſtatim aduentus ſui cauſam
ei inſinuans, celebratis deinde ex more miſſarum ſolennijs, eum diadematis impo-
ſitione coronauit, Romanorumq́; Imperatorem pronunciauit, anno regni ſui ſecū-
do, ſecundum alios ſeptimo. Anno domini Dcccxvij. Stephanus papa tertio men-
ſe, poſtquam Romam venerat, nondum exacto, viij. kalend. Febr. obijt: cui Paſcha-
lis ſucceſſor electus, poſt completam ſolenniter ordinationem ſuam, munera & ex-
cuſatoriam Imperatori epiſtolam miſit, ſibi non ſolùm nolenti, ſed etiam plurimùm
pœnitenti, Pontificatus honorem impactum aſſeuerans. Paſchalis papa xcviij. ſedit
annis ſeptem, iuxta alios nouem. Imperator verò generalem conuentum Aquiſgra
ni habens, filium ſuum primogenitum Lotharium, nominis atq́; imperij ſui ſocium
ſibi conſtituit, cæteros reges appellatos, vnum Aquitaniæ, alterum Baioariæ præ-
fecit. Poſt hæc nunciatum eſt ei, Bernhardum nepotem ſuum Italiæ regem, quorū-
dam prauorum hominum conſilio, tyrannidem meditatum fuiſſe, iamq́; omnes in-
troitus Italiæ, quos Cluſas dicunt, impoſitis præſidijs firmaſſe, atq́; omnes Italiæ ci
uitates in eius verba iuraſſe, quod ex parte verum, ex parte fuerat falſum. Ad quos
motus comprimendos Imperatore celeriter cum exercitu magno veniente, Bern-
hardus rebus ſuis diffidens, armis depoſitis, apud Cabillonem Imperatori ſe tra-
didit. Anno domini Dcccxviij. detecta fraude coniurationis, & ſeditioſis omni-
bus in ſuā poteſtatē redactis, Imperator Aquaſgrani reuertitur, tranſactoq́; quadra
geſimali ieiunio, paucis poſt ſanctum Paſcha diebus, coniurationis authores ſimul
& regem, iudicio Francorum, capitali damnatos ſententia, luminibus tantùm iuſsit
orbari. Irmingardis regina quinto Nonas Octobris obijt, quæ genuit Imperatori
Lotharium, Pipinum, & Ludeuicum. Anno domini Dcccxix. conuentus Aquiſ-
grani, poſt natale domini habitus eſt, in quo multa de ſtatu eccleſiarū tractata ſunt,
legibus etiam capitula quædam pernecesſaria, quæ deerant, addita ſunt. Quo pera-
cto, Imperator inſpectis pleriſq́; nobilium filiabus, Vuelphi comitis filiam nomine
Iudith, duxit vxorem, quæ genuit ei Carolum caluum. Anno domini Dcccxx. pro-
pter iuges pluuias & aerem nimio humore reſolutum, magna incommoda conti-
gerunt. Nam & hominum & boum peſtilentia graſſata eſt. Frumenta quoque &
legumina corrupta ſunt. Anno domini Dcccxxi. allatum eſt imperatori Ludeuico
de morte Leonis imperatoris Conſtantinopolitani, quòd anno præterito in baſili-
ca ſanctæ Dei genitricis, intra palatium interemptus ſit, conſpiratione quorūdam
optimatum ſuorum, & præcipuè Michaelis comitis domeſticorum, qui prætoria-
norum militum ſtudio, infulas imperij ſuſcepit, & nouem annis regnauit. Secundū-

quoſdam Leo papa obijt, eiq́ Stephanus ſucceſsit. Anno dñi Dcccxxj. in regione Thuringorum, quodam in loco, iuxta fluuium quendam, ceſpes longitudine pedum quinquaginta, latitudine xiiij. altitudine ſeſquipedali, de terra ſine manibus præciſus & ſublatus, ab eo loco in quo ſumptus eſt, viginti quinq; pedum ſpatio diſtans inuentus eſt. Stephanus papa obijt, cui Paſchalis ſucceſsit. Item in parte Orientalis Saxoniæ, quæ Soraborum finibus contigua eſt, in quodam deſerto loco iuxta lacum qui dicitur Arnſe, in modum aggeris terra intumuit, & limitẽ vnius leucæ longitudine porrectum, ſub vnius noctis ſpatio, abſq; humani operis molimine inſtar valli ſubuexit. Dominus Imperator filium ſuum Lotharium pro diſponendis regni negocijs in Italiam miſit, cui præcedenti anno Hirmingardam, Hugonis comitis filiam, de qua ille ſuſcepit Lotharium, poſtea excommunicatum, Ludouicum poſt ſe regnantem, & Carolum. Pipinum verò filium ſuum Imperator in Aquitaniam miſit, cui filiam Theoderici comitis Matricenſis iunxit. Anno domini Dcccxxiij. menſe Maio conuentu habito apud Francofurt, inter cæteras Barbarorum legationes, venerunt ad Imperatorem duo fratres de regno Vuilzorum, cõtrouerſiam habentes, Milegaſt, & Celeadrogo, filij Lubit regis Vuilzorum. Qui cum Orientalibus Abroditis pugnans, cum interiſſet, populus Vuilzorum filium eius Milegaſtum maiorem natu regem ſibi conſtituit. Sed cum is ſecundum ritum gentis non dignè adminiſtraret regnum, illo abiecto, iuniori regium honorem deferunt. Quamobrem ad præſentiam Imperatoris ambo venerunt. Qui cum vidiſſet gentis voluntatem proniorem ad iuniorem fratrem, ſtatuit vt is regnum teneret, ambos tamen muneribus donatos, & ſacramento confirmatos, in patriam remiſit.

Lotharius primus, III. imper. Germanorum. Ab hoc Lotharingia.

Lotharius diſpoſita Italia, cum iam redire ſtatueret, rogante Paſchali papa Romam venit, & honorificè ab eo ſuſceptus, in ſancto Paſchæ die apud ſanctum Petrum & regni coronam, & Imperatoris Auguſti nomen accepit, ſicq́ menſe Iunio ad patrem venit. Imperator Drugonem fratrem ſuum apud Metenſem eccleſiam ſub canonica vita degentem, clero eiuſdem vrbis conſentiente atq; eligente, rectorem ibi conſtituit, eumq́ ad pontificatus gradum promoueri cenſuit. Celeadrogo Abodritorum princeps, cum quibuſdam populi ſui primoribus ad Imperatorem venit, dilatiq́ per tot annos aduentus ſui rationem, vnde incuſabantur non improbabiliter reddidit. Et licet in quibuſdam cauſis culpabilis eſſet per merita parẽtum ſuorum, tamen non ſolùm impunitus, verumetiam muneribus donatus, ad regnum redire permiſſus eſt.

Puella ieiunans ad biennium à ſumptu Eucharistiæ.

Hoc anno prodigia quædam extitiſſe narrantur, in quibus præcipua erant terræmotus in Aquenſi palatio, & in territorio Tullenſi, iuxta villam Commerciacum, puella quædam annorum circiter xij. poſt ſacram communionem, quam in Paſcha de manu ſacerdotis accepit, ſine omni victus deſiderio plenum biennium vſque in tertium annũ dimidium cõpleuit, nulla penitùs corporis alimenta percipiens. Cœpit autẽ ieiunare anno dominicæ incarnationis Dcccxxiij. à Paſcha, & in Dcccxxv. circa initium Nouembris, peracto ieiunio cibum ſumere, ac cæterorum hominum more manducando viuere cœpit. In Saxonia quoque in pago Firihaz e xxiij. villæ igne cœleſti crematæ ſunt, & fulgura in ſereno viſa ſunt, atq; interdiu de cœlo ceciderunt. In territorio Cumenſi Italiæ ciuitatis in vico Grabadona in eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtæ imago ſanctæ Mariæ puerum Ieſum gremio continens, in abſida eiuſdem eccleſiæ depicta, & ob nimiam vetuſtatem obſcurata, peneq́ deleta, tanta claritate per duorum dierum ſpatia effulſit, vt omnem ſplendorem nouæ picturæ, ſuæ venuſtatis pulchritudine penitùs vincere videretur. Imagines etiam Magorum munera offerentium iuxta eam erant depictæ, quas præter munera quæ offerebãt, claritas illa minimè irradiabat. Anno domini Dcccxxiiij. Paſchalis papa vita deceſsit; in cuius locum cum duo per contentionem populi fuiſſent electi, Eugenius tamen presbyter tituli ſanctæ Sabinæ vincente nobilium parte, papa xcix. ordinatur, ſeditq́ annis tribus. Legati Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani, ad

Impe-

imperatorem Ludouicum pro pace confirmanda, cum muneribus & literis venerunt, condignoq́ reſponſo abſoluti ſunt. Hoc anno paucis poſt æſtiuale ſolſtitiũ diebus in territorio Auguſtudunenſi, aere in tempeſtatem ſubita mutatione conuerſo, ingens fragmentum ex glacie ſimul cum grandine decidiſſe narratur, cuius longitudo pedes xv. latitudo vij. craſsitudo duos habuiſſe dicitur. Anno domini Dcccxxv. habito Aquiſgrani conuentu, legati Bulgarum pro conſtituendis terminis inter Francos & Bulgares ad Imperatorem venerunt, reſponſoq́ accepto redierunt. Anno domini Dcccxxvj. Hilduuinus abbas monaſterij ſancti Dionyſij apud Pariſium, ſacriq́ palatij archicapellanus Romam mittens, annuente precibus eius Eugenio ſanctæ ſedis apoſtolicæ tũc præſule, corpus beatiſsimi martyris Chriſti Sebaſtiani accepit, & illud apud Sueſſonam ciuitatem in baſilica ſancti Medardi collocauit: vbi dum adhuc inhumatum in loculo quo allatum fuerat, iuxta tumulũ ſancti Medardi iaceret, tanta ſignorum multitudo enituit, vt à nullo mortalium aut numero comprehendi, aut verbis valeat enarrari: quorum quædam tanti ſtuporis eſſe narrantur, vt humanæ imbecillitatis fidem excederent, niſi certum eſſet, dominum pro quo paſſus eſt, omnia poſſe. Anno domini Dcccxxvij. Eugenius papa menſe Auguſto deceſsit, in cuius locum Valentinus diaconus à Romanis papa ordinatus, vix vnum menſem in pontificatu compleuit, qui etiam Leo III. dictus eſt. Quo defuncto, Gregorius presbyter tituli ſancti Marci papa cj. electus eſt: ſed antè non eſt ordinatus, quàm Imperatoris legatus Romam veniens, electionem populi qualis eſſet, examinauit. Quo decedẽte, Sergius papa cij. ſucceſsit, poſt quem Leo ciij. extitit. Corpora ſanctorum Marcellini & Petri, de Roma in Germaniam tranſlata menſe Nouembri, miraculis clarificata ſunt. Anno domini Dcccxxviij. in regione Vuaſconia Rangarona in pago Aginenſi annonam de cœlo quaſi pluuiam deſcendiſſe ferunt, ſimilem frumento, ſed paululum breuiora ac rotundiora grana habuiſſe, de qua domino Imperatori allatum eſt ad Aquiſgrani palatium. Vuettinus Augienſis monachus in ſpiritu raptus, admirabilem vidit viſionem. Anno domini Dcccxxix. in ipſo quadrageſimali ieiunio paucis ante ſanctum Paſcha diebus Aquiſgrani terræmotus noctu factus eſt, ventusq́ tam vehemens exortus, vt non ſolùm humiliores domos, verumetiam ipſam ſanctæ Dei genitricis baſilicam, quã capellam vocant, tegulis plumbeis tectam, non modica denudaret ex parte. Anno domini Dcccxxx. Michael imperator obijt. Anno domini Dcccxxxj. ſecundum quoſdam Paſchalis papa obijt, eiq́ Eugenius ſucceſsit. Corpora ſanctorum Valentis, Seneſij, & Theopõtij, in Augeam inſulam deferuntur. Theophilus filius Michaelis regnauit annis duodecim. Anno domini Dcccxxxij. anno domini Dccc xxxiij. Imperator filio ſuo Carolo ex Iudith nato dedit Alemanniam, Rhetiam, & partem Burgundiæ, indignantibus cæteris filijs. Anno domini Dcccxxxiiij. anno domini Dcccxxxv. anno domini Dcccxxxvj. anno domini Dcccxxxvij. anno domini Dcccxxxviij. Pipinus filius Imperatoris obijt. Anno domini Dcccxxxix. anno domini Dcccxl. Ludouicus imperator obijt xij. kalend. Iulij, ſepultusq́ eſt in eccleſia Metenſi.

ANno dominicę incarnationis Dcccxli. ab Vrbe verò condita milleſimo DXCij. Ludouicus, ſuperioris Ludouici filius, lxxv. loco ab Auguſto regnare cœpit, & xxxvi. annis regnauit. Poſt mortem verò patris ſui Ludouici imperatoris, frater eius Lotharius reuerſus de Italia, & Pipinus, filius Pipini patrui ſui de Aquitania, voluerunt Carolum filium Iudith, cognomine Caluum, ea parte quam ſibi pater conceſſerat, priuare: & ſecundũ id teſtamentum quod auus eorum Carolus Magnus ſtatuerat, in tres partes regna inter ſe diuidere. Qua de re apud Antiſiodorenſem pagum in loco qui dicitur Fontaneth, graue prælium inter eos commiſſum eſt: & magna ſtrage pugnatum, à neutra parte eſt triumphatum. Tandem verò pacificati per quatuor tetrarchias regna diuidunt. In diuiſione regnorum Lotharius cum nomine imperatoris poſſedit Italiam, Ludouicus Germaniam, Pipinus Aquitaniã, Carolus Galliam.

Ludouicus II. quartus Germanorum imper.

Theophilus imperator Conſtantinopolitanus obijt, cuius filius Michael regnauit annis viginti ſex. Anno domini Dcccxlij. anno domini Dcccxliij. anno domini Dcccxliiij. bellum fuit inter Pipinum filium Pipini & Carolum. Anno domini Dcccxlv. anno domini Dcccxlvi. anno domini Dcccxlvij. Iudith imperatrix vxor Ludouici prioris obijt. Anno domini Dcccxlviij. anno domini Dcccxlix. anno domini Dcccl. anno domini Dcccli. anno dñi Dccclij. anno domini Dcccliij. anno domini Dcccliiij. anno domini Dccclv. eccleſia ſancti Kiliani in Vuirciburg fulminibus exuſta eſt. Lotharius imperator tonſura & monachico habitu ſuſcepto, Prumiæ obijt, cui Lotharius filius ſucceſsit cum fratre Ludouico. Corpus ſancti Martini leuatur è tumulo. Anno domini octingenteſimo quinquageſimo ſexto, anno domini octingenteſimo quinquageſimo ſeptimo, Leo papa migrauit, cui Benedictus papa centeſimus quartus ſuccedens, & ipſe anno eodem deceſsit. Hiltigart regina obijt. Anno domini Dccclviij. Nicolaus papa centeſimus quintus ordinatur, regnauit annis nouem. Anno domini Dccclix. anno domini Dccclx. anno domini Dccclxi. anno domini Dccclxij. ſanctus Meginradus eremita occiditur. Anno domini Dccclxiij. anno domini octingenteſimo ſexageſimo quarto, anno domini Dccclxv. Huni Chriſtianitatis nomen aggreſsi ſunt. Anno domini Dccclxvi. anno domini Dccclxvij. Baſilius occiſo domino ſuo Michaele, regnauit annis viginti. Anno domini Dccclxviij. Hadrianus papa cvi. ſedit annis quinq;. Anno domini Dccclxix. anno domini Dccclxx. Lotharius filius Lotharij imperatoris, cum legitimæ vxori ſuperduxiſſet aliam, Romam vocatus eſt: nolensque papæ conſentire, excommunicatus eſt, ſicq; in redeundo Placentiæ mortuus eſt. Anno domini Dccclxxi. anno domini Dccclxxij. Ioannes papa ordinatur centeſimus ſeptimus. Qui à quodam toxicatus, & ab alio malleo percuſſus, obijt: centeſimus octauus Hadrianus, centeſimus nonus Agapitus. Anno domini Dccclxxiij. anno domini octingenteſimo ſeptuageſimo quarto, anno domini octingenteſimo ſeptuageſimo quinto, Ludouicus filius Lotharij imperatoris, itemq; Lotharius frater obijt. Et Carolus rex Romam tendens, à Ioanne papa efficitur imperator. Anno domini Dccclxxvi. Ludouicus imperator obijt.

Carolus Craſſus filius Ludouici.

ANno dominicæ incarnationis Dccclxxvij. ab Vrbe verò condita milleſimo Dcxxviij. Carolus iunior, filius Ludouici, qui fuit nepos Caroli, lxxvi. loco ab Auguſto regnare cœpit, & cum fratribus ſuis Carlomanno & Ludouico annis vndecim regnauit. Ludouicus quippe, vt aiunt, tenuit Oſtrofranciam, Carolus Alemanniam, Carlomannus Baioariam, cuius filius Arnulfus poſtmodum obtinuit monarchiã. Anno dñi Dccclxxviij. Carolus rex Galliarum, cognomẽto Caluus, frater Ludouici ſecundi obijt. Anno dñi Dccclxxix. Ludouicus Balbus, filius Caroli, obijt. Anno domini Dccclxxx. Ludouicus frater Caroli, viuente fratre ſuo Carlomanno, Baioariam ingreditur: Carlomannus obijt. Anno dñi Dccclxxxi. Carolus iunior, cum vxore ſua Richgarda imperiali benedictione ſublimatur. Anno domini Dccclxxxij. Ludouicus rex Francorum frater Caroli imperatoris obijt. Anno dñi Dccclxxxiij. anno dñi Dccclxxxiiij. anno dñi Dccclxxxv. anno dñi Dccclxxxvi. Otto vir militaris & ſtrenuus, à principibus Galliæ rex creatur in palatio Compendij. Hic patrem habuit ex equeſtri ordine Ruotpertum, auum verò paternum Vuitichinum ex Germania profugum. Hunc autem idcirco in regnum promouerunt, quia Carolus filius Caroli, nepotis Caroli Calui, Galliarum regis, cui regnum debebatur, vix adhuc triennis erat, patre defuncto, cum puer biennis fuit, matre vix per quadriennium ſuperſtite. Anno dñi Dccclxxxvij. Carolus imperator viuus dimiſit regnum. Baſilius imperator regno deceſsit.

Ludouicus Balbus.

Arnolphus VI. Roman. imper.

ANno dominicæ incarnationis Dccclxxxviij. Vrbis conditæ mill. Dcxxxix. Arnolphus filius Carlomanni fratris Caroli iunioris, lxxvij. loco ab Auguſto regnum ſuſcepit, annisq; xij. regnauit, quinq; verò imperauit. Cuius anno primo Carolus imperator, dimiſſo prius imperio, obijt.

Leo

Leo & Alexander filij Baſilij, regnum Conſtantinopolitanum tenuerunt annis xxij. poſtea Alexander anno vno: deinde Conſtantinus Porphirogenitus, Leonis filius vi. cum matre ſua Zoe: poſtea Romanus Armeniacus cum eodem Conſtantino annis xxvi. Poſt hæc idem Conſtantinus cum filio ſuo Romano puero annis xv. Arnolphus itaꝗ rex potẽs principabatur Baioarijs, Sueuis, Francis orientalib. & poſt mortem Caroli Calui Lotharingis, audacibusꝗ Saxonibus. Cui Zuẽtebaldus Marauanorum dux viriliter repugnauit.

Vſꝗ autem ad hæc tempora Vngarorũ gens, cuius omnes penè nationes expertæ ſunt ſæuitiam, quibuſdam difficillimis interpoſitionibus, quas Clauſuras nominat vulgus, ſeparata erat à nobis, vt neꝗ ad meridianam, neꝗ ad occidentalem plagam, exeundi facultatem habuerit.

Arnolphus igitur rex, cum Zuentebaldum ſupradictum ſuperare nequiret, depulſis (proh dolor) his munitionibus, Vngarorum gentẽ ſcelerum cupidam, in auxilium vocat: ſi tamen auxilium dici poteſt, quod paulo pòſt eo moriente, cùm genti ſuæ, tum cæteris in Meridie Occaſuꝗ degentibus, graue periculum, imò exitium fuit. Deuicto itaque Zuentebaldo, Arnolfus ſecurè potitur regno. Vngari verò interim obſeruato exitu, contemplatiꝗ regionem, malum cordibus, quod pòſt in propatulo apparuit, machinabantur. Anno domini Dccclxxxix. Luitperto archiepiſcopo Sunderold ſucceſsit. Arn Vuirtzburgenſis epiſcopus in Saxonia occiſus eſt inter miſſarum ſolennia. Sedit autem annis triginta ſex, menſib. ſeptem. Anno dñi Dcccxc. Arnolfus rex exercitum Nortmannorũ deleuit. Anno dñi Dcccxcj. Ratiſpona incendio flagrat. Anno domini Dcccxcij. anno domini Dcccxciij. Sunderoldus archiepiſcopus à Nortmannis occiditur. Pro quo Hatto ordinatur, obſcurus quidem genere, ſed acutus ingenio, & qui difficilè diſcerneretur, melior conſilio foret an peior. Anno dñi Dcccxciiij. anno dñi Dcccxcv. Arnolfus Italiam Burgundiamꝗ ſibi ſubiecit. Anno dñi Dcccxcvi. Arnolfus rex Romam veniens, imperator efficitur. Huius temporibus Formoſus erat papa cxiij.

ANno dominicæ incarnationis Dcccxcvij. Carolus iam quindennis creatur in regem Galliæ, Ottone adhuc viuente, & iniuriam diſsimulante: eodem tamen anno defunctus eſt. Cuius Ottonis frater Ruopertus à Carolo dux Celticæ prælatus, cùm poſtea regnum affectaret, à militibus Caroli interfectus eſt. Cuius filius Hugo ob necem patris regi ſemper infenſus, conſilio egit per quoſcunque potuit, vt Ruodulfus filius Richardi Burgundionis, eo multum reclamante, rex crearetur, & Carolus rex ab Heripetro eiuſdem cognato, per inſidias caperetur, carceriꝗ manciparetur, in quo poſt quinquennium defunctus eſt, anno regni ſui triceſimo ſexto, vitæ verò quinquageſimo quarto. Idem autem Carolus ex ſorore Adelſtani regis Anglorum, filium procreauit, nomine Ludouicum, qui inter perturbationes patris infantulus adhuc tranſmarinis partibus aduectus ad auunculum Adelſtanum, poſt patris necem, & Rudolfi mortem, paternum & auitum rexit imperium. Hic etiam ex Gerbirga Heinrici Saxonum ducis, & poſtea regis filia, ſorore Ottonis magni, quam extincto Giſilberto eius viro coniugem duxit, Lotharium filium accepit, qui in eodem regno patri ſucceſsit. Anno domini Dcccxcviij. magna fames homines ſe inuicem comedere perſuaſit. Anno domini Dcccxcix. Arnolfus imperator obijt, moxꝗ eo anno Vngari morte illius audita, collecto permagno exercitu, Marauianorum gentem, quam illorum auxilio Arnolfus imperator ſibi ſubdiderat, inuadunt, ſibiꝗ vendicant. Baioariorum quoꝗ fines occupant, caſtella diruunt, eccleſias igni conſumunt, populos iugulant, & vt magis magisꝗ timeantur, interfectorum ſeſe ſanguine potant. Huius Arnolfi temporibus Formoſus papa vehementer afflictabatur à Romanis, cuius & hortatu Arnolfus rex Romam aduenerat. Qui ingreſſus Vrbem, multos Romanorum principes obuiam ſibi properantes, vlciſcendo papæ iniuriam decollari præcepit. Cauſa autem ſimultatis inter Romanos & Formoſum papã hæc fuit: Formoſi deceſſore defuncto, quædam pars Romanorum Sergium quendam Romanæ diaconum eccleſiæ, papam

Carolus quindẽnis in regẽ creatus.

ſibi elegerat, quædam verò pars non infima natu Formoſum Portuẽſis ciuitatis episcopum pro vera religione, diuinarũq; ſcripturarum & doctrinarum ſcientia papam fieri anhelabat. Cum autem in eo eſſet vt Sergius ordinari debuiſſet, pars quæ Formoſo fauebat, non ſine mediocri tumultu & iniuria Sergiũ ab altari expulit, & Formoſum papã conſtituit. Vnde Sergius deſcendit in Tuſciã, quatenus Adelberti Marchionis potentiſſimi iuuaretur per potentiam. Quod & factum eſt. Nam Formoſo defuncto, & Arnolfo in patria miſerabili morte, ſcilicet vermiũ, quos pediculos dicunt, tãta ſcaturitione, vt nullis medicorũ curis minui poſſent, extincto, is qui poſt necem Formoſi conſtitutus eſt, expellitur, Sergiusq; per Adelbertũ papa conſtituitur. Qui conſtitutus, vt impius ſanctarum doctrinarum inſcius, Formoſum de ſepulchro extrahi, atq; in ſede Romani põtificatus ſacerdotalibus veſtimentis indutum, locari, ſicq; decollari præcepit. Cui & ait: Cum Portuenſis eſſes epiſcopus, cur ambitionis ſpiritu Romanam vniuerſalem ſedem vſurpaſti? Dein ſacris exutum veſtibus, abſciſisq; digitis tribus, in Tyberim iactari præcepit, cunctosq; quos ipſe ordinauerat gradu proprio depoſitos, iterum ordinauit. Quod quàm male & iniuſte egerit, in hoc animaduerti poterit, quoniam & hi qui auida proditione, ante proditionem, ſalutem ſeu benedictionem apoſtolicã perceperunt, ea poſt proditionem, proprijq; corporis ſuſpenſionem non ſunt priuati, niſi quos improba forte ſcẽ darũt flagitia. Benedictio ſiquidem quæ miniſtris Chriſti impenditur, non per eum qui videtur, ſed qui non videtur ſacerdotem infunditur. Neq; qui rigat eſt aliquid, neq; qui plantat, ſed qui incrementum dat, Deus.

Sergij papæ crudelitas in Formoſum mortuũ.

Quantæ autem authoritatis, quantæq; religionis Formoſus papa fuerit, hinc colligere poſſumus, quoniam dum à piſcatoribus poſtmodum eſſet inuentus, atq; ad beati Petri principis apoſtolorum eccleſiam deportatus, ſanctorum quædam imagines ſeſe inclinantes, hunc in loculum poſitum venerabiliter ſalutauerunt. Quod religioſiſsimi Romanæ vrbis teſtati ſunt. Poſt Formoſum Ioannes papa cxiiij. extitit: cui Stephanus cxv. ſucceſsit.

Ludouicus III. ſeptimus Germanorum imp.

ANno dominicę incarnationis Dcccc j. ab Vrbe verò condita mill. Dcliij. Ludouicus, Arnolfi imperatoris filius, lxxviij. loco ab Auguſto admodum puer imperiũ ſuſcepit, & xij. annis regnauit. Cuius anno primo Vngari Baioariam vaſtauerunt: ſed Ludouicus gentis ſuæ depopulationem non ferens, magno exercitu coacto, iuxta Licum fluuium cũ eis pugnauit, & plus quàm mille ex eis interfecit. Cumq; pugna vſq; ad horam ſeptimam iam protraheretur, & regis victoria æſtimaretur, Vngari callidi, poſitis ex aduerſo inſidijs, fugam ſimulant. Quos dum regis milites, doli ignari, impetu validiſsimo inſequerentur, omni ex parte prodeunt inſidiæ, & quaſi victi ipſi, victores interimunt: rex ipſe è victore ſe victum eſſe miratur, fitq; illi non opinatus grauior caſus. Vngari verò vt rabiem perfidiæ ſuæ ſatiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorũ regna percurrunt, cũctaq; vaſtando incendũt.

Huius temporibus Adelbertus non quilibet mediocris, ſed ex primatibus magnus ille heros, filius ſororis Henrici ducis, ſed poſtea regis, nepos Ottonis ducis Saxoniæ, ſimultatem non modicam in caſtello Babenberg, contra Rempublicam exercebat. Nam cum inimicitiæ eſſent inter Chunradum patrem Chunradi poſtea regis, primùm à Chunrado interfectus eſt frater Adelberti: in cuius vltionem Chunradus quoq; poſtea occiſus eſt ab Adelberto: nec vllus regum potuit tam ingens bellum inter eminentes viros ortum ſedare. Cumq; ipſi etiam regi Ludouico rebellis exiſteret Adelbertus, ſæpe rex congregatis omnibus, ſuper caſtellum eius irruerat. Cui nominatus heros non iuxta caſtellum, vt plerique ſolent, ſed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priusquàm huius virtutem reipſa experirentur, regem præeuntes pugnæ præludio hunc extra caſtrum elicere atque interficere cogitabant. Sed ipſe huiuſmodi præludij non ſolùm non ignarus, ſed etiã deliberatus, his obuiam tam longè à caſtro proceſſerat, vt hunc milites euſque ex aduerſarijs eſſe non cognoſcerent, quoad in eorum ceruices iſtius mucro cædis impatiens deſæuiret. Igitur cum ſeptennio fermè Adelbertus heros rebellionem hu

huiuſmodi

iuſmodi exerceret, ſciens Ludouicus fortitudinem illius audaciæ, haudquaquã ſe, niſi tergiuerſatione quadam poſſe deuincere, Hattonem Moguntinæ ſedis archiepiſcopum, quid ſuper hac re faciendum eſſet, cõſuluit. Qui, vt erat verſutia plenus, Deſine, ait, ego te ſecurum meis ſollicitudinibus reddam: ego vt ad te ille adueniat, prouidebo, tu, ne redeat, curato. Hatto itaq; animi confidentia, qua nõnullas res ex infortunio ſecundas effecerat, animatus, Babenberg quaſi Adelberti rebus conſulturus adijt, multaq; locutus, in dolo ſuaſit ei ad regem venire, ſpondens ei iureiurando, aut ei pacem cum rege facturum, aut incolumem illum ſuo loco reſtituturum. His pactis conſentiens Adelbertus fidei & amicitiæ gratia, vt dignaretur prandere, rogauit epiſcopum. Quo calliditatis obtentu, negante, illico vrbem egreſſi ſunt, epiſcopo dexteram Adelberti tenente. Cumq; pertranſiſſent oppidum cum omni comitatu, fertur epiſcopus clamaſſe: Proh, inquiens, quàm ſæpe petit, qui oblata ſpernit, tędet me longioris viæ, & tardioris horæ: nam ieiuni tota die non poſſumus ambulare. Hæc audiens Adelbertus, nihilq; mali ſuſpicatus, ad genua pontificis ſe lætus inclinauit, & vt in vrbem guſtandi gratia reuerteretur, depoſcit. Pontifex in vrbem reuertitur cum Adelberto, deputans ſe liberatum à vinculo iuramenti, eo quòd incolumem illum ſic reſtituiſſet loco ſuo. Poſt hæc cum pontifice exiens, regi Ludeuico ab eo præſentatur, moxq; habito iudicio, principum qui affuere decreto, capitalem ſubijt ſententiam, & in proprio caſtello Thariſſa accepit ſepulturam.

Iudicium Ottonis Friſingenſis Chriſtianum, de hoc Hattone legis lib. 6. ca. 15.

Anno domini noningenteſimo ſecundo, Vngari Charẽtaniam inuadunt, & commiſſa in ſabbato Paſchę pugna, occiduntur. Anno domini noningenteſimo tertio; anno domini Dccccíiij. anno domini Dccccv. anno domini Dccccvj. Vngari à Morauis occiduntur. Berenger, Reginolt & Gerhart germani fratres interficiuntur. Anno domini Dccccvij. pugna inter Adelbertum fratrem eorum, & Chunradum fratrem Ludeuici imperatoris committitur, in qua Chunradus occiditur. Anno domini Dccccviij. Rudolphus epiſcopus Vuirceburgenſis obijt. Adelbertus perfidia Hattonis archiepiſcopi, & cuiuſdam Luitpaldi deceptus, Ludeuico rege iubente decollatur. Baioarij ab Vngaris interficiuntur. Anno dñi Dccccix. Vngari Saxoniã & Thuringiam vaſtant. Anno dñi Dcccccx. Vngari Alemanniam petunt. Leo imperator Conſtant. obijt. Anno dñi Dccccxj. Franci pugnant cum Vngaris. Anno dñi Dccccxij. Ludeuicus rex moritur. Hic iuxta quoſdam vltimus dicitur Carolorum, apud orientales Francos imperantium: iuxta quoſdam verò Chunradus qui poſt eum regnauit, vltimus computatur, à quibus pater illius Chunradus, qui ab Adelberto interfectus eſt, frater Ludeuici huius fuiſſe æſtimatur. Sed huius diuerſitatis error ſcriptoribus regnorum imputetur.

Ludeuicus igitur cum accepiſſet vxorem, nomine Mathildam ſororem Brunonis, ac magni ducis Ottonis, non multis poſt hæc vixerat annis. Horum pater erat Luitolphus, qui Romam profectus, tranſtulit inde reliquias Innocentij papæ. Ex quibus Bruno cum ducatum adminiſtraſſet totius Saxoniæ, duxit exercitum contra Danos, & inundatione repentina circumfuſus, non habens locum pugnandi, perijt cum omni exercitu, fratri, natu quidem minori, ſed omni virtute multo potiori, relinquens ducatum. Regi autem Ludeuico cum non eſſet filius, poſt mortem eiuſ omnis populus Francorum atq; Saxonum, quærebat Ottoni diadema imponere regni, ſed ipſe quaſi iam grauior recuſabat onus imperij: eius tamen conſultu Chunradus quondam dux Francorum, filius illius Chunradi, quem Adelbertus occidit, vngitur in regnum, penes Ottonem tamen ſummum ſemper & vbique fiebat imperium. Natus eſt autem eidem Ottoni filius, mundo neceſſarius, optimus Heinricus, qui primus libera poteſtate regnauit in Saxonia, cui pater moriens, totius Saxoniæ ducatum reliquit, Chunrado iam in regnum ſublimato.

ANno dominicæ incarnationis Dccccxiij. Vrbis autem conditæ milleſimo Dclxiij. Chunradus, filius Chunradi, quem Adelbertus occidit, Francorũ ex genere oriundus, vir ſtrenuus, bellorumq; exercitio doctus, omnium electio-

Chunradus primus eius nominis VIII. Germanorum imp.

ne lxxix. loco ab Auguſto regnum accepit, & xvij. annis regnauit. Sub quo potentiſſimi erant principes, Arnoldus in Baioaria, Burchardus in Sueuia, Heberardus comes potentiſſimus in Francia, Giſibertus dux in Lotharingia, inter quos Henricus Saxonum & Thuringorum dux præpotens clarebat. Secundo autem regni eius anno, memorati principes huic præſertim rebelles extiterant, quos ille tam ſapientia quàm fortitudinis robore ſuperauit, ſuamq́ ad fidelitatem perduxit. Arnoldus autem nimio terrore coactus, cum vxore ac filijs ad Vngaros fugit, ibiq́ vſq; ad obitum Conradi permanſit. Primo anno Conradi regis Vngari ab Alemannis & Baioarijs

Enus flu. iuxta fluuium, qui vulgariter Ine dicitur, occiduntur.

Anni Chunradi. Anno domini Dcccexiij. prædicti principes regi rebellant. Rudolphus rex moritur, poſt quem Ludeuicus Caroli filius, in regnum patris, conſilio Hugonis ducis filij Ruperti, ex tranſmarinis partibus ad Gallias reducitur, cui idem Hugo tamen poſtea accuſatur. Hoc tempore Marinus papa cxvi. extitit. Anno dñi Dcccexv. Vngari Alemāniam deuaſtant. Hatto archiepiſcopus obijt, cui Hermannus ſucceſsit. Anno domini Dcccexvi: anno domini Dcccexvij. Salomon epiſcopus captus eſt, Vngari Alemanniam totam igne & gladio vaſtant. Anno domini Dcccexviij. Erchenger dux & Bertholdus germani fratres decollantur. Baſilea ab Vngaris deſtruitur. Anno domini Dcccexix. Vngari per Alemanniam & Alſatiam tranſeuntes, Lotharingiam inuadunt. Burchardus dux conſtituitur. Chūradus rex moritur, cuius conſilio & præcepto Heinricus dux Saxoniæ, filius Ottonis ducis in regnum prouehitur. Sed quia Carolorum ſtirpe in regno Francorum deficiente, regnum iam ad Saxones per Heinricum transfertur, genealogiam Carolorum cauſa memoriæ breuiter depingamus: dehinc de origine gentis Saxonicæ, cuius opinio varia eſt, aliqua deſcribamus, ſicq́ ad initium regni pertendamus.

Genealogia Carolorum.

CAROLVS MAGNVS IMP.

Ludouicus Pius imperator.

Ludouicus Germanicus habebat Germaniam ſuperiorem, uicitq́; Bernos. — *Lotharius imp. tenens Lotharingiam & Italiam.* — *Carolus Caluus rex Galliæ.*

Ludouicus qui geſsit bellum cum Caluo. — *Carolus Craſſus Imp. & ad extremū adeptus Galliam. Huic ſucceſsit Arnolphus.* — *Carlomannus rex Bauariæ. | Arnolphus.* — *Ludouicus ſecundus Imp. Sarracenos ex Italia fugauit, poſt hunc uolebat papa imperium in Galliā cōuertere, ſed filij Ludouici Germanici hos retinuerunt & ſeruarunt Germanis. Huic ſucceſsit in imperio Carolus Caluus rex Galliæ.* — *Ludouicus Balbus, cum quo de imperio dimicauit Carolus Craſſus: Pōtifex ad Balbū confugit.*

Ludouicus III. — *Chunradus.*

Huic ſucceſsit Chunradus Bambergen. quem ſcribunt fuiſſe nepotem huius Ludouici, ex fratre Chunrado. — *Eberardus, à quo originem habent principes Francorum.* — *Chunradus ultimus Imperator ex hac familia. Hunc Italici ſcriptores, ſi dijs placet, inter Imperatores non nominant, quia Italiam non habuit.*

DE ORIGINE SAXONVM.

Lege hic Alber. Krantz de gentis Saxonum primordijs. SVPER origine gentis Saxonum varia opinio eſt. Alijs æſtimantibus de Danis Normannisq́ eos originem duxiſſe, alijs verò, quibus & Græci conſentire dicuntur, eos reliquias fuiſſe Macedonici exercitus, qui ſecutus Magnum Alexandrum, immatura ipſius morte per totum orbem ſit diſperſus. Inuenimus autem in ſcriptis cuiuſdam, antiquitate tradente, quòd ab Anglis Britanniæ incolis ſint egreſsi, & per Oceanum nauigantes, Germaniæ littoribus ſtudio & neceſsitate quærendarum ſedium ſint appulſi, in loco qui vocatur

Hathu-

Hathuloga, eo tempore quo Theodericus rex Francorum contra Irminfridum ducem Thuringorum dimicans, terram eorum crudeliter ferro vaſtauit & igni. Cúmque primùm terrę applicuiſſent, incolæ ipſius terræ qui Thuringi fuiſſe traduntur, aduentum eorum grauiter ferentes, arma contra eos mouerunt: Saxones verò acriter reſiſtentes, portum obtinuerunt. Diu deinde inter ſe dimicantibus, & multis hincinde cadentibus, tandem vtriſque placuit de pace tractare. Initúmque eſt fœdus eo pacto quo haberent Saxones vendendi emendiq́; copiam, cæterùm ab agris, à cæde hominum atque rapinis abſtinerent: ſtetitq́; illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Cúmque Saxonibus iam defeciſſet pecunia, quid emerent aut venderent non habentes, inutilem ſibi pacem eſſe arbitrati ſunt. Ea igitur tempeſtate contigit adoleſcentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, ſimúlque armillis aureis. Cui obuius quidam Thuringorum, quid ſibi vult, inquit, tam ingens aurum circa tuum famelicum collum? Emptorem, inquit, quæro, ad nihil aliud iſtud aurum gero. Qui enim fame periclitor, quo auro delecter? At illo qualitatem quantitatémque precij rogante, nullum, inquit Saxo mihi eſt diſcrimen in precio: quicquid dabis gratum habeo. Ille verò ſubridens, quid ſi inquit, de puluere iſto ſinum tibi impleo? Erat autem in præſenti loco egeſta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit ſinum, & accipit humum, illico Thuringo tradens aurum: lætúsque ad ſuos vterque redit. Thuringi Thuringum laudibus ad cœlum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit: fortunatúmque eum inter mortales fuiſſe, qui vili precio tam ingens aurum poſſederit. Cæterùm certi de victoria de Saxonibus, iam quaſi triumphabant. Interea verò Saxo priuatus auro, oneratus verò multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrẽtibus, & quid ageret admirantibus, alij amicorum eum irridere cœperunt, alij arguere: omnes partim eum amentem crediderunt. At ille poſtulato ſilentio, ſequimini me, inquit optimi Saxones, & meam vobis amentiam probabitis vtilem. At illi licet dubij, ſequuntur tamen. Ille autem ſumpta humo, per vicinos agros quam ſubtilius potuit, eam diſperſit: & caſtrorum loca occupauit. Vt autem viderunt Thuringi caſtra Saxonum, intolerabilis eſt eis viſa res: & miſsis legatis conqueſti ſunt de fœdere rupto ac violato ex parte Saxonum. Saxones reſponderunt ſe hactenus fœdus inuiolabiliter ſeruaſſe: terram verò proprio auro comparatam, cum pace velle obtinere, aut certè armis defendere. His auditis, incolæ cœperunt aurum Saxonicum iam maledicere: & quem paulo antè felicem prædicabant, authorem perditionis ſuæ atque regionis fatebantur. Ira deinde accenſi, cæco Marte, ſine ordine & conſilio irruunt in caſtra. Saxones verò parati, hoſtes excipiunt ſternúntque: & rebus proſperè geſtis, proxima circum circa loca iure obtinent. Diu itaque cum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones ſibi ſuperiores fore viderent, per internuncios pacificari cum eis quærunt, eosq́; in terra quam acceperunt, ſedere concedunt.

Eo tempore mortuo Clodoueo rege Francorum, quatuor filij eius regnum ipſius æqualiter diuiſerunt. Ex quibus Theodericus cum Auſtraſiam accepiſſet, cuius regni ſedes apud Metenſem fuit ciuitatem, mittere curauit legationem ad Irminfridum regem Thuringorum pro pace & concordia: mandans ei non ſe cupere ſibi eſſe dominum, ſed amicum: non imperatorem, ſed propinquum: propinquitatisque iura inuiolabiliter ſe velle ſeruare: ſororem quippe Theoderici Irminfridus acceperat, tantùm vt à populi Francorum concordia, qui eum regem conſtituerant, non diſcordaret, rogabat. Ad hæc Irminfridus cum benignè reſponderet Francorum ſtatuta ſibi placere, pace omnimodis ſe indigere, ſuper negocio regni reſponſionem ſuam in amicorum præſentiam ſe velle differre. Audiens regina legatum fratris ſuperueniſſe, & ſuper regni negocio cum rege locutum fuiſſe, egit cum Iringo milite regis, qui erat vir audax, fortis manu, acer ingenio, acutus conſilio, pertinax in rebus agendis, facilis ad ſuadenda quæ vellet, vnde & animum regis ſibi connexerat, vt pariter regi ſuaderent, regnum ſibi iure hæredita-

rio ceſsiſſe, vtpote quæ filia regis eſſet & reginæ. Theodericum verò ſuum ſeruum eſſe, tanquam ex concubina natum, & ideo indecens fore proprio ſeruo manus vnquam dare. Conuocatis ergo principibus & neceſſarijs amicis, Irminfridus verba legati in præſentia eorum contulit. At illi vnanimiter ſuadebant, quæ pacis & concordiæ ſunt eum ſentire, quia impetus Francorum ferre non poſſet, maximè qui acrioribus hoſtium armis ex alia parte premeretur. Iringus verò laſciuæ mulieris ſatis faciens votis, ſuaſit Irminfrido Francis cedere non debere, ſuper negocio regni iuſtiorem ſe cauſam habere, latum præterea imperium, militum manus & arma, cæteraſq; belli copias ſibi à Theoderico parum æquè procedere. His igitur Irminfridus perſuaſus, ſecundum hęc verba legato reſpondit, amicitiam quidem ſui & propinquitatem Theoderico non negare, mirari ſe tamen ſatis non poſſe, quomodo vſurpare vellet prius imperium quàm libertatem: ſeruum illum natum, & quomodo ſui quæreret dominum, ſe non poſſe proprio ſeruo manus dare. Legatus his ſatis commotus, mallem, inquit, hoc caput meum tibi tradere, quàm huiuſmodi verba à te audire, ſciens ea multo ſanguine Francorum atque Thuringorum diluenda. Et hæc dicens, reuerſus eſt ad Theodericum, & quæ audiuit, non celat. Theodericus autem nimiam iram vultu celâns ſereno, oportet nos, inquit, ad ſeruitium Irminfridi feſtinare, quatenus qui libertate priuamur, inani ſaltem vita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis Thuringorum, inuenit eum valida quoque manu ſe expectantem, in loco qui dicitur Runiberg, & commiſſo certamine, pugnatum eſt ancipiti bello per biduum, tertia verò die victus Irminfridus ceſsit Theoderico, fugienſq; tandem ſe recepit in vrbem, quæ dicitur Schidinga ſita ſuper fluuium Oneſtrod. Theodericus autem congregatis principibus exercitus ſui, rogat ſententiam, vtrùmnam cenſerent Irminfridum perſequendum, an in patriam remeandum. Erat autem Theoderico ſeruus ingenioſus ſatis, cuius conſilium expertus ſæpius probum, eiq; propterea quadam familiaritate fuit coniunctus. Cúq; quidam cenſerent mortuos ſepeliendos, ſaucios curandos, & ad maiorem exercitum congregandum eſſe repatriandum, rogatus ille ſeruus, ſententiam dixit. In rebus honeſtis pulcherrimam ſemper eſſe arbitror perſeuerantiam, quam ita coluerunt maiores noſtri, vt acceptis negocijs raro vel nunquam deficerent. Nec tamen labores noſtros eorum æquandos putauerim, qui paruis copijs ingentes gentium copias ſuperauerunt. Nunc terra in noſtra eſt poteſtate, & diſceſsione noſtris victis occaſionem vincēdi præſtabimus. Amplecterer & ipſe in patriā redire, familiarem neceſsitudinem prouidere, ſi hoſtem noſtrum eo ſpatio ſcirem vacare. Sed vulnerati noſtri forſitan hac re indigent, caſtrorum ergo labor impigris animis reor pro maxima voluptate eſſe. Cęſar multitudine exercitus eſt vehemēter attenuatus, hoſteſne omnes euaſerunt? certè rariſsimi. Ipſe namq; dux, vt quædam beſtiola, ſuo munitur latibulo, vrbis circumdatur clauſtro, nec ipſum cœlum audet ſecurè inſpicere, noſtro timore cogente. Sed non deſunt ei pecuniæ, quibus conducantur nationes Barbaræ, non deeſt militum manus, licet laſſa, quę tamen omnia noſtra redintegrātur abſentia. Indecorum eſt victoribus victis vincendi locum dare. Num ſingulis vrbibus adminiſtranda ſufficimus præſidia? Et eas omnes perdimus, dum imus & redimus. Hæc eo proſequente, placuit Theoderico, omnibúſque victoriæ auidis, manere in caſtris, & mittere ad Saxones, Thuringis iam olim inimicos, vt ei eſſent auxilio, ea conditione, vt ſi vincerent Irminfridum, vrbemq; caperent, terram eis in hæreditatem perpetuam traderet. Saxones nihil cunctati, nouem duces cum ſingulis millibus militum deſtinabant. Et ingreſsi duces in caſtra, ſinguli cum centenis militibus, reliqua multitudine extra caſtra relicta, Theodericum verbis pacificis ſalutabant, & ab eo hilariter ſuſcepti, dextras dabant & accipiebant, ſeque illi deuotos, ad omnia promptos, à Saxonica gente miſſos dicebant, eiſque cordi eſſe aut vincere velle, aut viuere nolle. Illis hæc loquentibus, mirati ſunt Franci, præſtantes corpore & animo viros mirati ſunt, & habitum nouum, arma quoque & diffuſam ſcapulis cæſariem, & ſuper omnia ingentem animi conſtantiam.

Veſtiti

Veſtiti autem erant ſagis, & armati longis lanceis, ſtabantq; ſubnixi paruis ſcutis, habentes ad renes cultellos magnos. Quidam verò ex Francis dicebant, tantis ac talibus amicis Francos non indigere, genus indomitum fore, etſi præſentem terram inhabitarent, eos proculdubio eſſe, qui Francorum imperiũ quandoq; deſtruerent. Theodericus verò proprijs vtilitatibus conſulens, in fide ſuſcepit viros, demãdans vt ad oppugnandã vrbem præpararẽtur. At illi à rege regreſsi, caſtrametati ſunt ad meridianam plagam vrbis, in pratis fluuio contiguis, & poſtera die prima luce ſurgentes, ſumptis armis, oppidum oppugnant & incendunt, ſtatimq; aciem ordinãt ex aduerſo portæ Orientalis. Hi verò, qui intus erant clauſi muris, dum vident acies ordinatas, ac ſe in vltimis conſtitutos, audacter portis erumpunt, cæcoq; Marte in aduerſarios irruunt, & telis emiſsis, res perinde agitur gladijs. Cumq; graue bellum orireturi, plures hinc inde ſternuntur, illis pro patria, pro vxoribus ac natis, poſtremò pro vita pugnantibus, Saxonibus verò pro gloria, & pro terra acquirenda certantibus. Cumq; vbiq; fierent cædes & vlulatus, & neutrum agmen loco cederet, iam tardior hora prælium diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi ſauciati ſunt, de Saxonibus verò numerata ſunt ſex millia cæſa. Mittitur igitur Iring ab Irminfrido cum ſupplici legatione, & omnibus theſauris ſuis, ad Theodericum pro pace ac ſpontanea deditione. Et accedens Iring, hæc ait: Tibi miſit tuus quondam propinquus, modò ſeruus, rogans, vt ſi non ſui miſerearis, miſeræ ſaltem ſororis tuæ miſerearis, nepotúmque tuorum in vltima neceſsitate conſtitutorum. Dum hæc lachrymans dixiſſet, interpellatio principum auro corruptorum adiecit decere clementiam regalem, non ſpernere legationem talem, nec communem naturam obliuiſci, meliúſque eſſe eum in fide ſuſcipere, quem iam ſuperatum ita contereret, vt nunquam ſe contra eum leuare poſſet, quàm illud genus hominum indomabile, & ad omnem laborem perdurabile, à quo nihil aliud expectaret Francorum imperium, niſi ſolum periculum, ideóque melius eſſe vt ſuſceptis Thuringis, pariter eos eijcerent de finibus ſuis. His dictis licet inuitus flectitur Theodericus, promiſitq; poſtera die Irminfridum ſe ſuſcepturum, Saxonéſque abiecturum. Quibus Iring auditis, ad pedes proſternitur regis, laudánſque ſententiam regis, ipſe nocte illa manſit in caſtris, & miſſo ad dominum optato nuncio, ipſam vrbem ſecuritatis repleuit gaudio. Interea vrbe ex pace promiſſa ſecuriore reddita, egreſſus eſt quidam cum accipitre, victum quæritans ſupra littus fluuij ſupradicti, ſed emiſſum volucrem quidam de Saxonibus in ripa ſuſcepit vlteriori. Emiſſore verò rogante vt remitteretur, Saxo negauit. Ille autem ait: Remitte, & prodam tibi ſecretum, ſocijſque tuis vtile. Saxo econtrà dic, inquit, vt accipias quod quæris. Reges, inquit, pace inter ſe facta, decreuerunt, vt ſi cras in caſtris inueniamini, aut capiamini, aut certè occidamini. Ad hæc ille: Serio hæc ais, an ludo? Secunda, inquit, hora futuri diei probabit, quòd ſine ludo vos agere oporteat. Quapropter vobiſipſis conſulite, & fuga ſalutem quærite. Saxo ſtatim volucrem emiſit, ſocijſq; retulit quæ audiuit. Qui ſatis commoti in promptu non inueniebant quid ſuper his agere debuiſſent. Erat autem tunc in caſtris quidam in veteranis militibus iam ſenior, ſed viridi adhuc ſenectute vigens, qui meritò bonarum virtutum pater patrum dicebatur, nomine Hatugato. Hic arripiens vexillum quod apud eos habebatur ſacrum leonis atque draconis, & deſuper aquilæ volantis inſignitum effigie, quo oſtentaret fortitudinis atque prudentiæ, & earum rerum efficaciam, & motu corporis animi conſtantiam declarans, ait: Hucuſque inter optimos Saxones vixi, & ad hanc ferè vltimam ſenectutem ætas me perduxit, & nunquam meos fugere vidi, & quomodo nunc cogor agere quod nunquam didici? Certare didici, fugere ignoro, nec valeo. Si fata non ſinunt vltrà viuere, liceat ſaltem, quod mihi vltimum eſt, cum amicis occumbere. Exemplo mihi ſunt paternæ virtutis amicorum corpora, circa nos proſtrata, qui maluerunt mori, quàm vinci, impigras animas amittere, quàm coram inimicis loco cedere. Sed quid neceſſe habeo exhortationem protrahere, tantùm de contemptu mortis.

Veſtitus Saxonũ & arma.

Vuitichindus li. 1.

Vide Alb. Krãtz lib. 2. ca. 22. & Vuitichindũ lib. 1.

Ecce ad ſecuros ibimus, ad cædem tantùm, non ad pugnam. Nam de promiſſa pace ac noſtro graui vulnere ſecuri, nihil ſuſpicantur aduerſi, hodierno quoq; prælio fatigati, quemadmodum ſunt ſine metu, ita ſine vigilijs & ſolita cuſtodia manent. Irruamus igitur ſuper improuiſos, & ſomno ſepultos, parum laboris eſt, ſequimini me ducem, & hoc canum caput meum vobis trado, ſi non venerit quod dico. Illius igitur optimis verbis erecti, quod ſupererat diei in reficiendis corporibus ſuis, expendebant, deinde prima vigilia noctis, qua ſolet ſopor grauior occupare mortales, dato ſigno ſumunt arma, & præcedente duce, irruunt ſuper muros, inuenientes que eos ſine vigilijs ac cuſtodibus, ingreſsi ſunt vrbem cum clamore magno. Quo excitati aduerſarij, alij fuga ſalutem quæſierunt, alij per plateas & muros vrbis vt ebrij errauerunt, alij in Saxones ciues ſuos putantes, inciderunt. Illi verò omnes perfectæ ætatis morti tradiderunt, impuberes prædæ ſeruauerunt. Irminfridus autem requiſitus cum vxore ac filijs, paucoq; comitatu euaſiſſe compertus eſt. Quod audiens Theodericus, egit vt dolo reuocaretur, & Iring eum interficeret, quatenus Theodericus quaſi alienus ab eius cęde conſiſteret. Hoc cum Iring ægrè ſuſcepiſſet victus fallacibus promiſsis, quaſi magnis muneribus foret donandus, ac poteſtate magna in regno ſublimandus, tandem conſenſit, ſeq; voluntati eius parere promiſit. Reuocatus igitur Irminfridus, proſternitur veſtigijs Theoderici, Iring verò ſtans iuxtà quaſi armiger regis, euaginato gladio proſtratum dominum trucidauit, ſtatimq; rex ait ad eum: Quia dominum interfeciſti tuum, pro tali facinore omnibus mortalibus meritò odioſus, viam habeto apertam diſcedēdi à nobis, ſortem vel partem tuæ nequitiæ nolumus habere. Meritò, inquit Iring, odioſus cunctis appareo, qui tuis parui dolis, antequam tamen exeam, purgabo hoc ſcelus meum, vindicando dominum meum. Et euaginato gladio ſtetit, ipſum quoq; Theodericum obtrūcauit, ſumēſq; corpus domini, poſuit ſuper cadauer Theoderici, vt vinceret ſaltem mortuus, qui vincebatur viuus, viamq; ferro faciens, diſceſsit. Si qua fides his dictis adhibeatur, penes lectorem eſt, mirari tamen non poſſumus ſatis, famam in tantum

Iringis ſtraza, ſtrata.

præualuiſſe, vt lacteus cœli circulus, Iringis nomine, Iringes ſtraza vſq; in præſens ſit vocatus. In Francorum verò geſtis legitur, quòd Theodericus data fide Irminfrido, ad Tulbiacam ciuitatem eum ad ſe venire fecerit, & cum ſupra muros ciuitatis colloquerentur, compulſus ille de muro in terram corruerit, ſicq; mortuus ſit, ſuosq; filios Theodericus interficere iuſſerit. Saxones autem bello peracto reuerſi ad Theodericum in caſtra, bene ab eo ſunt ſuſcepti, ſatisq; laudati, & præſenti terra in æternam poſſeſsionem donati, ſocij quoq; & amici Francorum appellati ſunt: moxq; vrbem cui ab igne, vt proprijs manibus pepercerunt, primùm incoluerunt. Terram verò acceptam ſorte diuidētes, cum multi ex eis in bello cecidiſſent, & pro raritate ſui totam occupare non poſſent, partem illius, & eam quammaximè quæ reſpicit ad Orientem, colonis tradebant ſub tributo exercendam, cætera verò loca ipſi poſſederunt. A Meridie quidem Francos habentes, & partem Thuringorum, quos præcedens hoſtilis turbo non tetigit, & alueo fluminis Vnſtrode dirimuntur, à Septentrione verò Nortmannos gentes ferociſsimas, ab ortu autem Solis Abodritos, & ab Occaſu Friſcos, à quibus ſine intermiſsione vel fœdere vel incertatione finium ſuorum ſpacia neceſſariò tuebantur. Erant enim inquieti nimis, & finitimorum ſedibus infeſti, domi verò pacati, & ciuium vtilitatibus placida benignitate conſulentes, generis quoq; ac nobilitatis ſuæ prouidiſsimam curam habentes; nec facilè vllis aliarum gentium vel ſibi inferiorum connubijs infecti, propriam & ſinceram & tantùm ſui ſimilem gentem facere conati ſunt. Vnde habitus quoq; ac magnitudo corporum, comarum color tanquam in tanto numero hominum idem penè omnibus. Quatuor igitur differentias gens illa in genere habuit, nobilium ſcilicet ac liberorum, libertorum atq; ſeruorum: & id legibus firmatum eſt, vt nulla pars in copulandis coniugijs propriæ ſortis terminos transferat, ſed nobilis nobilem ducat vxorem, & liber liberam, libertus coniungatur libertæ, & ſeruus ancillæ. Si verò quiſpiam horum ſibi non congruentem, & genere præſtantiorem duxerit vxorem,

cum

cum vitæ ſuæ damno componat. Legibus etiam ad vindictam malefactorum optimis vtebantur, & multa vtilia atq; ſecundum legem naturæ honeſta in morum probitate ſtuduerunt habere, quæ eis ad veram beatitudinem promerendam proficere potuiſſent, ſi noticiam ſui creatoris haberent. Coluerunt enim eos qui natura non erant dij, maximeq; Mercurium, cui certis diebus humanis quoq; hoſtijs litabant. Deos ſuos neq; templis includere, neq; vlli humanæ ſpeciei aſsimilare pro magnitudine & dignitate diuinitatis licitum arbitrati ſunt, lucos ac nemora conſecrantes, deorumq; nominibus appellantes, ſecretum illud ſola reuerentia cõtemplantur. Auſpicia & ſortes quammaximè obſeruabant, quarum ſorti non conſuetudo ſimplex erat. Virgam frugiferæ arbori decisam in ſurculos amputabant, eosq; notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem temerè ac fortuitò ſpargebant. Mox ſi publica conſultatio fuit, ſacerdos populi: ſi priuata, ipſe paterfamilias precatus Deos, cœlumq; ſuſpiciens, inter ſingulos tulit, ſublatisq; ſecundum impreſſam antea notam interpretatus eſt: & ſi prohibuerunt, nulla de eadem re ipſa die conſultatio erat: ſi permiſſum eſt, euentuum adhuc fides exigebatur. Auium voces volatusq; interrogare, proprium gentis illius erat: equorum quoque præſagia ac motus experiri, hinnitusq; ac fremitus obſeruare: nec vlli auſpicio maior fides adhibebatur, non ſolùm apud plebem, ſed etiam apud proceres. Erat & alia obſeruatio auſpiciorum, quo ſolebant euentus grauium explorare bellorum, eius ſcilicet gentis, cum qua bellandũ fuit, captiuum quo modo interceptum cum electo popularium ſuorum patrijs quẽque armis committere, & victoriam huius vel illius in præuidentia habere. Quomodo autẽ certis diebus, cum aut luna inchoatur, aut impletur, agendis rebus auſpicatiſsimum initium crediderint, & alia innumerabilia vanarum ſuperſtitionum genera, quibus impliciti tenebantur, obſeruauerint, prætereo: hæc verò ideo commemoraui, quo prudens lector agnoſcat, à quantis errorum tenebris per Dei gratiam ſint liberati, qui erant ſicut omnes nationes Germaniam incolentes, & natura feroces, & cultui dæmonum dediti, veræq; religioni contrarij: neq; diuina, neq; humana iura tranſgredi illicitum vel inhoneſtum putantes. Vnde factum eſt, quòd cum finitimis ſuis, & maximè cum Francis lites atq; diſcordias habebant, quia ſuberant cauſæ, quæ quotidie pacem perturbare poterant, termini videlicet amborum penè vbique in planicie contigui, præter pauca loca in quibus vel ſaltus magni, vel mõtium iuga interpoſita, vtrorumq; agros certò limite diſterminant, in quibus cædes & rapinæ, atq; incendia viciſsim fieri non ceſſabãt. Quibus adeò Franci ſunt irritati, vt non iã viciſsitudinem reddere, ſed apertũ contra eos deliberarẽt bellũ ſuſcipere. Suſceptum eſt igitur contra eos bellum, quod magna vtrorũq; animoſitate, maiore tamen Saxonũ dãnò per cõtinuos xxx. annos gerebatur. Poterat ſiquidẽ citius finiri, ſi Saxonũ perfidia hoc pateretur. Difficile quippe dictu eſt, quoties ſuperati ac ſupplices regi ſe dederunt, imperata facturos polliciti ſunt: obſides qui imperabantur, abſque dilatione dederunt, legatos qui mittebantur, ſuſceperunt: aliquotiens ita domiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Chriſtianæ religioni ſe ſubdere velle promitterent. Sed ſicut ad hęc facienda aliquotiens proni, ſic ad eadẽ peruertẽda ſemper fuere præcipites: nec facile eſt æſtimare, ad vtrum horum faciliores dici verius poſsint. Frõdoſis arboribus fontibusq; venerationem exhibebant. Truncum quoq; ligni non paruæ magnitudinis in altum erectum ſub diuo colebant, patria eum lingua Irminſul appellãtes, quod Latinè dicitur vniuerſalis columna, quaſi ſuſtinens omnia. Igitur defuncto Pipino, qui Hilderico rege, in quo Mereuingorũ finitum eſt imperium, depoſito, & in monaſterium miſſo, primus ex præfecto aulæ per autoritatem Zachariæ Romani pontificis, monarchiam

Irminſul erat armati totò corpore effigies; huius in dextera ſignũ militare, noſtri uexillum uocant, præferens roſam, cuius breue momentum & facilis ortus ac interitus, ita euentus præliorum: In ſiniſtra libram expandit dubiam pugnantium ſortem, facilè huc & illuc inclinantẽ. Pectus inerme urſum præferebat. In clypeo leo, floribus conſito campo, in quo ſtabat. Vide in hiſtoria Arminij nobiliſsimi principis Germani perpulchram coniecturã Georgij Spalatini dẽ Arminij uel Hermanni ſtatua in memoriam inclyti herois Germanis erecta.

t

regni Francorum ſolus obtinuit: Carolus filius eius ſucceſsit, qui contra Saxones bellum, quod quaſi intermiſſum patris eius morte videbatur, repetiuit. Pater enim eius prius eos ſuperatos, trecentorum equorum per ſingulos annos tributo multauit: poſt renouatum cum eis à Carolo bellum, vix vllus exactus eſt annus, quòd non ab eis facta ſit pacti permutatio. Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduerſis, quàm in proſperis conſtantia mentis, nulla eorum mutabilitate vel vinci poterat, vel ab his defatigari quæ agere cœperat. Nam nunquam eos huiuſmodi aliquid perpetrantes, impunè ferre paſſus eſt, quin aut ipſe per ſe ducto, aut per comites ſuos miſſo exercitu, perfidiam eorum vlciſceretur, & condignam ab eis pœnam exigeret, vſque dum omnibus qui reſiſtere ſolebant, profligatis, & in ſuam poteſtatem redactis, decem millia hominum ex his qui vtraſq; ripas Albis fluminis incolebant, cum vxoribus & paruulis tranſtulit, & huc atque illuc per Galliam & Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit: tractumq; per tot annos bellum ea conditione conſtat eſſe finitum, vt abiecto dæmonum cultu, Chriſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperēt. Quod & factum eſt. Vuitikint quoq; qui inter eos & claritate generis, & opum amplitudine eminebat, & qui perfidiæ eorum autor & incentor indefeſſus erat, ad fidē Caroli ſpontè veniens, apud Tiniacum baptizatus, & à rege de fonte ſuſceptus eſt: ſicq; Saxonia tota ſuperata & ſubiecta eſt.

Huius Vuitikindi filius Vuigbertus Chriſtianæ religionis cultor deuotus, filium procreauit, quem Vualbertum vocauit, qui & ipſe ab infantia religioſus, cum factus eſſet vir, Romam cauſa orationis & reliquiarum acquirendarum tetendit, corpuſq; ſancti Alexandri, filij ſanctæ Fœlicitatis, integrum accipiens à papa tunc temporis Leone, in Saxoniam detulit, & in loco qui dicitur Vuigaltingohuſon, locauit. Ex eiuſdem Saxonicæ gentis ſtirpe vir nobilis & permagnificus eſt egreſſus, nomine Luitoldus, qui & ipſe religionis gratia Romam profectus, beati papæ Innocentij reliquias inde adduxit. Hic habuit duos filios, Brunonem & Ottonem: quorum maior Bruno, cum totius Saxoniæ ducatum adminiſtraſſet, exercitum contra Danos duxit, ibiq; occiſus, ducatum fratri Ottoni reliquit. His erat ſoror nomine Luitgart, quam Ludouicus rex, filius Arnolfi imperatoris, vxorem duxit, ſed non diu poſtea vixit. Quo ſine filijs mortuo, omnis Francorum Saxonumq; populus voluit Ottoni duci diadema imponere regni. Quod cum ille quaſi iam ſenio grauior recuſaret, eius cōſultu Chunradus Francorum dux vngitur in regem, ſumma tamen imperij ſemper & vbiq; fuit penes Ottonem. Natus eſt eidem Ottoni filius nomine Heinricus, qui primus libera poteſtate regnauit in Saxonia. Qui cum in primæua ætate omni virtutum genere vitam ſuam exornaret, pater eius videns prudentiam adoleſcentis, reliquit ei exercitum aduerſus Dalmatiam, contra quam ipſe diu militauit. Dalmatij verò impetum illius ferre non valentes, conduxerunt aduerſus eum Auares, quos modò vocamus Vngaros, qui vt quidam putant, reliquiæ ſunt Hunorum: qui, vt in Gothorum legitur hiſtoria, egreſsi à Gothis, multa mala inferebant gentibus finitimis, quos poſtremò Pannoniam inhabitantes, Carolus Magnus deuicit, & (vt dicitur) à conſueta gentium depopulatione ingenti vallo circunclusos prohibuit: quod opus Arnolfus imperator deſtruxit, eoſq; contra Zuenteboldum Marauanorum regem in auxilium ſibi eduxit. Qui deinde quantam ſtragem, quantamq; iniuriam Francorum regno fecerint, vrbes ac regiones adhuc deſolatæ teſtantur. Hi etiam à Dalmatijs euocati, magnam cladem in Saxonia fecerunt, multamq; prædam abduxerunt. Igitur pater patriæ, magnuſq; dux Otto defunctus, illuſtri & magnifico filio ſuo Heinrico, totius Saxoniæ ducatum reliquit. Rex autem Chunradus, cum ſæpe expertus fuiſſet virtutem noui ducis, veritus eſt ei committere omnem poteſtatem patris. Quo factum eſt, vt offenſionem incurreret totius exercitus Saxonici. Quorum vultum erga ſe auſteriorem rex cernens, nec ducem eorum publico bello ſe poſſe conterere, præ innumera exercitus multitudine perpendens, egit, vt quo modo interficeretur dolo: ad hoc habens (vt refertur) maximè idoneū Mogontinæ ſedis epiſcopum, nomine Hattonē,

Otto. [margin]

Heinricus. [margin]

cujus

cuius conſilio & Adelbertus Babenbergenſis deceptus eſt. Hic prædictum ducem aggreſſus dolo, fecit ei fabricari torquem auream, & inuitauit eum ad conuiuium, q̃ magnis ab eo munerib. honoraretur. Interea pontifex conſiderandi operis gratia ingreſſus ad aurificẽ, viſaq́ꝫ torque, fertur ingemuiſſe. Gemitus cauſam cum aurifex reqſiſſet, reſpondit: quia optimi, ſibiq́ꝫ chariſsimi viri, ſcilicet Heinrici ducis ſanguine torques illa deberet intingi. Aurifex audita ſilentio texit, & opere perfecto ac reddito, miſsionem petijt & accepit: obuiansq́ꝫ duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipſe autem vehementer iratus, vocat legatum pontificis, qui iampridẽ aderat, inuitandi eum gratia, & ait: Vade, dic Hattoni, quia durius collum non gerit Heinricus quàm Adelbertus: & quia melius rati ſumus domi ſedere, & de eius ſeruitio tractare, quàm comitatus noſtri multidine eũ grauare. Et ſtatim reuerſus, omnia quæ iuris ipſius erant in omni Saxonia vel Thuringia, occupauit. Burchardũ quoq́ꝫ & Bardonem, quorum alter gener regis erat, in tantum adflixit, vt terra cederent, eorumq́ꝫ poſſeſsiones ipſe militibus ſuis totas diuideret. Hatto autem epiſcopus videns ſuis calliditatibus finem impoſitum, nimia triſtitia ac morbo pariter, nõ poſt multos dies confectus interijt. Fuerunt etiam qui dicerent, quia fulmine tactus, eiusq́ꝫ ictu diſſolutus, poſt tertium diem defeciſſet. Rex autem miſit fratrem ſuum Eberhardum cum exercitu ad deuaſtandam Saxoniam. Qui appropians vrbi quæ dicitur Heresburg, ſuperbè (vt tradunt) locutus eſt, quòd nulla ſibi cura maior eſſet, quàm quòd Saxones pro muris ſe oſtendere non auderent, quo cum eis dimicare potuiſſet. Adhuc ſermo in ore ipſius erat, & ecce Saxones ei occurrerunt miliario vno ab vrbe: initoq́ꝫ certamine, tanta cæde Franci multati ſunt, vt à mimis declamaretur, vbi tantus ille infernus eſſet, qui tantam cęſorum multitudinem capere poſſet. Frater autem regis à timore abſentiæ Saxonum liberatus eſt, quia eos & præſentes vidit, & ab ipſis turpiter fatigatus diſceſsit. Audiens autem rex malè pugnatum à fratre, congregata omni virtute Francorum, perrexit ad requirendum Heinricum. Quo comperto in præſidio vrbis quæ dicitur Gruona, tentauit illud oppugnare præſidium. Et miſſa prius legatione pro ſpontanea deditione, ſpondet ſe per hoc ſibi amicum affuturum, non hoſtem experturum. Huic legationi interuenit Dietmarus ab orientalium Saxonum parte, vir diſciplinæ militaris peritiſsimus, varius, conſilioq́ꝫ magnus, & qui calliditate ingenita multos mortales ſuperaret. Hic ſuperueniens, legatis regis præſentibus interrogat ducem, vbi vellet exercitum metari. At ille iã perſuaſus cedere Francis, accepit fiduciã, audiẽs de exercitu, credidit ita eſſe. Dietmarus vero fictus loquebatur, cũ quinq́ꝫ tantũmodo viris venerat. De numero aũt legionum ſciſcitãte duce, ad xxx. ferę legiones ſe producere poſſe reſpondit. Ita deluſi legati, regreſsi ſunt ad regem. Vicit verò illos calliditate ſua Dietmarus, quos ipſe dux ferro vincere non potuit Heinricus. Nam ante lucanum relictis caſtris Franci, vnuſquiſque redijt in ſua. Septimo autem anno regni ſui Chunradus rex ægrotare cœpit: ſentiẽsq́ꝫ vocationis ſuæ tempus adeſſe, principes regni, excepto Heinrico, conuocauit, & eos ita conuenit: Vocationis meæ tempus agnoſco, & vt cernitis, præſtò eſt, proinde pacem concordiamq́ꝫ vos ſectari etiam rogo: me hominem exeunte, nulla vos regnandi ambitio inflammet. Heinricum Saxonum Thuringorumq́ꝫ ducem prudentiſsimum, regem eligite, dominumq́ꝫ conſtituite: is enim eſt ſapientia pollens, & iuſtæ ſeueritatis cenſura abundans. Quibus in hæc verba conſentientibus, vocat fratrem ſuum Eberhardum, ſicq́ꝫ alloquitur illum: Sentio frater, me diutius iſtam vitam tenere non poſſe, idcirco conſiderationem tui habeto: & quod ad te maximè reſpicit, omni Francorum regno conſulito, in eo fratris tui intendendo conſilio. Sunt nobis copiæ exercitus congregandi atque ducendi: ſunt vrbes & arma cum regalibus inſignijs, & omne quod decus regium depoſcit, præter fortunam & mores. Fortuna frater cum nobiliſsimi[illegible] Heinrico cedit: rerum publicarum ſumma ſecus Saxones eſt. Sumptis igitur his inſignijs, lãcea ſcilicet & armillis aureis, cum chlamyde, & veterũ gladio regum, ac diademate, ito ad Heinricum, pacemq́ꝫ facito cum eo, vt eum fœ-

deratum poſsis habere in perpetuum. Quid enim neceſſe eſt, vt cadat populus Francorum tecum coram eo? Ipſe enim verè rex erit, & imperator populorum multorum. His dictis, frater lachrymans, ſe conſentire reſpondit. Poſt hæc rex moritur, vir fortis & potens, domi militiaq́ optimus, largitate ſerenus, & omnium virtutum inſignijs clarus: ſepeliturq́ in ciuitate ſua Vuilinaburg, cum mœrore ac lachrymis omnium Francorum. Vt ergo rex imperauit, Eberhardus Heinricum adijt, ſeq́ cum omnibus theſauris illi tradens, pacem cum eo fecit, amicitiamq́ eius promeruit, quam fideliter familiariterq́ vſque in finem obtinuit. Deinde congregatis principibus & natu maioribus, exercitus Francorum in loco qui dicitur Fritislare, deſignauit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum.

Anni Heinrici primi. *HEINRICVS primus, IX. Germ. Imperator.* *Hic dictus auceps.*

ANno dominicæ incarnationis Dcccexx. ab Vrbe condita milleſimo Dclxxi. Heinricus genere Saxo, filius Ottonis ducis, lxxx. loco ab Auguſto in regnum eligitur, regnauitq́ annis xvij Hic cum non haberet gratiam Chunradi regis ſui deceſſoris, propter morum probitatem, animiq́ virtutem, idem rex in extremis ſuis, vt prædictum eſt, prætermiſſo fratre proprio hunc elegit: & vt ab omnibus id ageretur principibus, conſilium dedit. Cui cùm vnctio & diadema offerretur à ſummo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non ſpreuit, nec tamen ſuſcepit. Satis, inquiens, mihi eſt, vt præ maioribus meis rex dicar & deſigner, diuina annuente veſtraq́ pietate: penes meliores verò nobis vnctio ac diadema ſit, tanto honore nos arbitramur indignos. Placuit iſte ſermo coram vniuerſa multitudine: & dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis clamore valido ſalutantes frequentabant. Hoc ordine rex factus Heinricus, perrexit cum omni comitatu ſuo ad pugnandum contra Burchardum ducem Alemanniæ, cuius filiam habuit vxorem Rudolfus Burgundio, qui poſt interfectionem Ruperti regis Galliarum, patris Hugonis ducis, fratris verò Ottonis regis, ab inimicis Caroli regis rex eleuatus eſt, ſicut & Rupertus deceſſor eius. Burchardus verò dux, licet eſſet bellator intolerabilis, ſentiens tamen, cum valde prudens eſſet, congreſsionem regis ſe ſuſtinere non poſſe, tradidit ei ſemetipſum cum vniuerſis vrbibus & populo ſuo. Eodem tempore Arnoldus dux cum vxore & filijs ab Vngaria rediens, honorificè à Baioarijs ſuſcipitur: nec solùm ſuſcipitur, ſed etiam vt rex fiat, vehementer ab eis exoratur. Rex autem Heinricus cum inter omnes regni principes ſibi obtemperantes, Arnoldum ſolùm reſiſtere cerneret, collecto exercitu præualido, in Baioariam tetendit, eumq́ iuxta quoſdam in præſidio vrbis Ratiſponæ obſedit. Quod ille videns, ſeq́ regi reſiſtere non ſufficere perpendens, portis apertis egreſſus eſt ad regem, tradens ſemetipſum cum omni regno ſuo: & honorificè ſuſceptus, ab eo amicus regis appellatus eſt. Quidam verò ſcribunt, quòd non paſſus ſit Arnoldus præſtolari aduentum regis in Baioaria, ſed collectis quibus potuit copijs, obuiam ei proceſſerit ad pugnam. Cumq́ in eo eſſet vt bellum inire deberent, rex Heinricus, vt vir ſapiens & Deum timens, cogitans ex vtraque parte damnum irreparabile poſſe accidere, Arnoldo, vt ſolus cum ſolo loquatur, denunciat. Qui putans ſe acciri ad ſingulare certamen, ad condictum ſolus peruenit. Quem Heinricus vt erat prudens animo, & potens eloquio, prudenti ſermone alloquitur, increpans eum, cur Dei ordinationi reſiſteret, cùm ſe ab omni populo electum ſciret, quod, niſi Deo diſponente non fieret: affirmans, quia ſi populus æquè illum communiter eligeret, ſe fore, qui primus in eius electione acclamaret: ſicq́ copioſo dicendi genere animum eius demulcens, ad ſuos redijt. Arnoldus quoque rediens ad ſuos, indicauit eis Heinrici ſermones. Qui dixerunt, verum eſſe quod audirent ſapientiam per Salomonem dixiſſe, per ipſam ſcilicet reges regnare, & prudentes iuſtitiam decernere. Neq́ enim in eius electione totius populi animum fieri vnum, niſi hunc à Deo conſtaret electum: vnde ſibi æquum bonũq́ videri, vt à cæteris non diſſentiens, hũc regẽ eligeret, ea tamẽ cõditione, ſi ſibi hoc q̃d deceſſores eius nõ habuere, cõcederet,

ſcilicet,

ſcilicet, vt totius Baioariæ pontifices ſuæ poteſtati ſubiacerent: vnoq; defuncto, alterum ſibi ordinare liceret. Conniuens igitur huic ſuorum conſilio miles Heinrici efficitur, & ab eo vt dictum eſt, conceſsis ſibi totius Baioariæ pontificibus honoratur. Hic eſt Arnoldus ille, ſuper cuius denotatione ſancto Vdalrico epiſcopo, vt in libro geſtorum legitur, oſtenſus eſt gladius ſine capulo, qui rex fieri fruſtra cupiens, inuaſor regni extitit: & pro hac ambitione deſtructis eccleſijs, earum reditus militibus ſuis in beneficium conceſsit. Rex autem Heinricus de die in diem proficiens & creſcens, robuſtior & clarior habebatur. Cum regnum ab anteceſſoribus ſuis ex omni parte confuſum ciuilibus bellis & externis colligeret, pacificaret & adunaret, ſigna mouit contra Galliam & Lotharij regnum. Lotharius autem erat primogenitus filius Ludouici imperatoris, à Magno Carolo nati. Huic erant fratres, Pipinus, Carolus, & Ludouicus. Sub his fratribus bellum famoſum factum eſt in Phonitnich, antequam diuiſio regni fieret. Facta autem diuiſione, Pipino ceſsit Hiſpania, Carolo regnum Aquitaniæ & Vuaſconiæ, ab Occidente habens terminum Barcelonam Hiſpaniæ vrbem, ab Aquilone Britannicum mare, ad Meridiem iuga alpium, ad Orientem Moſam fluuium. Inter Moſam verò fluuium & Rhenum, Lothario regnum ceſsit cum Italia, quam viuente patre regendam accepit, à Rheno vſque ad fines Illyrici & Pannoniæ. Oderam quoque fluuium, & terminos Danorum. Germania tota Ludouici regnum erat. Hęc diuiſio inter eos facta, inuiolabiliter permanſit, quo vſque iure hæreditario hæc regna omnia cederent Carolo ſimplici Ludouici filio, qui erat filius Caroli cognomento Calui. Ad hunc itaque Carolum, cui diximus regna ceſsiſſe per hæreditatem, quidam vir nomine Otto ex oriẽtalibus Francis venit, & ab eo ſuſceptus, cum eſſet vir fortis & prudens, egit conſilio ſuo, vt cũ Danis pugnaretur, qui iam multis annis Lotharij regnum vexabant. Cumq; pugnaretur cum eis, vna die ex eis centum millia cæſa referuntur. Ex hoc ille Otto clarus & inſignis habebatur, & à rege ſecundus, cum ad eum veniret, vno tantùm ſeruulo comite contentus. Moriens autem Carolus, rogauit Ottonem beneficij ſui memorem fore, vt miſericordiam ſibi præſtitam à ſe, filio ſuo ſi naſceretur, non negaret: nam filius ei nondum erat, ſed regina prægnans adhuc fuit ſecundum quoſdam: alij verò dicunt, quòd iam ferè biennis fuerit filius. Mortuo autem Carolo, Otto filium eius, & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnolfus imperator qui Carolũ ſeniorem de Germania expulit, poſt mortem eius omne regnum ipſius ſibi vendicauit. Huic Otto & diadema, & ſceptrum, & cætera regalia ornamenta obtulit, regnumq; domini ſui gratia imperatoris Arnolfi obtinuit, & hoc iuxta quorundam relationem. Alij verò dicunt cum propter infantiam pueri principes nimia rerum cupidine ſeſe præire contenderint, resq; ſuas prout quiſque poterat, dilatauerint, nemo verò regis profectum, nemo regni tutelam quæſierit, hocq; cernentes hoſtes, regnum vndique incurſauerint, principes tandem pro hoc doluiſſe, conuenientesq; in vnum, quia puer adhuc vix triennis erat, Ottonem propter ſapientiam & fortitudinem ſuam ad tuendum regnum delegiſſe, non vt deſertores, ſed velut hoſtium incurſum dedignantes. Sed quia Otto dicitur regnum ipſum ab Arnolfo imperatore obtinuiſſe, inde vſque hodie certamen eſt de regno ſtirpi Caroli, & poſteris Ottonis: concertatio quoque regibus Carolingorum, & orientalium Francorum, ſuper regno Lotharij. Ob quod & Heinricus rex mouit caſtra cõtra Carolum, cũ iam quindennis ſublimaretur in regnum, eiusq; ſæpius fudit exercitum, iuuitq; fortuna fortem virum. Ottone autem decimo anno regni ſui defuncto, Galliarum principes animo & ſacramento annexi ſunt Carolo, necnon & Rupertus Ottonis regis defuncti frater, induſtrius ſeſe illi ſubdidit, quem ille ducem Galliæ Celticæ præfecit. Cumq; iam ferè totũ colligeret regnum, cœpit quendã Haganonẽ ex mediocribus extollere, & ſupra omnes principes diligere, adeò vt magnatibus quibuſque procul abſiſtẽtibus, ipſe regio lateri ſolus hæreret, multaq; regij iuris ad ſuum ius torqueret. Vnde primates indignati, cum nullatenus poſſent eum ab illius di-

lectione auertere, quærebant illum de regno abijcere. Multa itaq́ aduerſus eum mo liti, ad vltimum conuenerunt: Rupertumq́ ducem, fratrem Ottonis, regem conſtituerũt. Aduerſus quem dum Carolus bellum prępararet, & in pugnam conuenirẽt, occiſus eſt Rupertus, & ex parte eius xi. millia ccxlix. ex parte verò Caroli vij. millia cxviij. Hugo verò filius Ruperti, adhuc adoleſcens, egit apud quoſcunq́ potuit, maximeq́ apud Heribertum cognatum ſuum, qui erat vnus ex magnatibus, vt in deiectionem Caroli loco patris ſui alius rex crearetur: ſeipſum verò promoueri nolebat, quia patris interfectio illud diſſuadebat. Igitur conuocatis principibus, Rudolſum, Richardi Burgundionis filium, ſatis eo reclamante, regem conſtituunt, virum ſtrenuum, & liberalibus artibus eruditum, qui, vt ſuprà dictum eſt, Burchardi ducis Alemãniæ filiam, nomine Bertham, ſibi copulauit: quiq́ pôſt ab Italis aduerſus Berengarium ſeniorem vocatus, illo interfecto, regnum Italiæ aliquandiu tenuit, donec ſocero ſuo in auxilium contra eoſdem ſibi denuò reſiſtentes vocato, ibidemq́ ab eis interfecto, Italiam reliquit, & Burgundiam reuiſit. Hugo verò comes Arelatenſium ab Italis vocatus, regnum accepit, in quo filium ex vxore ſua nomine Alda, de Oſtro Francorum ſtirpe procreauit, quem & Lotharium vocauit, adultumq́ regem fecit: ſed ambobus poſtea pulſis, Berengarius (qui poſtea Babenberg deportatus ibi defunctus eſt) regnauit.

Rudolfo autem, vt dictum eſt, in regnum Caroli ſublimato, Heribertus prædictus conſilio Hugonis cognati ſui, filij Ruperti, Carolum dolo cepit, eumq́ in cuſtodiam poſuit, in qua & vitam finiuit. Habuit autem filium nomine Ludouicum ex ſorore Adelſtani regis Britannorum, quem in perturbationis ſuæ procella tranſmiſit ad eundem auunculum ſuum: vnde poſt mortem Rudolfi regis, conſilio Hugonis cognati reductus, regnum patris recepit, cui tamen idem Hugo dux poſtea rebellauit. Heinricus autem rex audiens caſum Caroli, dolebat, humanæq́ mutabilitatis cõmunem admiratus eſt fortunam, iudicauitq́ abſtinere quidem ab armis, verùm potius arte ſuperandos putauit Lotharingos: quia gens varia erat, & artibus aſſueta, bellis prompta, mobiliſq́ ad rerum nouitates.

Erat eo tempore quidam de Lotharingis, nomine Chriſtianus, qui videns regi Heinrico cuncta proſperè cedere, quæſiuit quomodo apud eum maiori honoraretur gratia: & ſimulata infirmitate, vocauit ad ſe Giſilbertũ, cui principatus regionis paterna ſucceſsiõe ceſsit, eũq́ venientẽ arte cepit, & ſub cuſtodia regi Heinrico trãſmiſit. Erat autẽ Giſilbertus nobili genere, ac familia antiqua natus. Quẽ rex ſatis læ tus ſuſcepit, quia per ipſum ſolum totum Lotharij regnum ſe habiturum arbitratus eſt. Deinde videns adoleſcentem valde induſtrium, genere ac poteſtate diuitijsq́ clarum, liberaliter cœpit habere: ac poſtremò deſpõſata ſibi filia ſibi nomine Gerbirga, affinitate pariter & amicitia, iunxit eum ſibi ſublegato & omni Lotharij regno. Et hoc iuxta deſcriptionem cuiuſdam Vuitikindi monachi Corbienſis, de origine Saxonum, & regum horum geſtis ſcribentis.

Eſt autem alius quidam Hiſtoriographus, tempora Caroli huius, cuius memoriã præ manibus habemus, ſuorumq́ ſucceſſorum dirigẽs, qui ſcribit eundẽ Giſilbertũ filiã Heinrici duxiſſe priuſquã rex fieret, dum adhuc ducatũ adminiſtraſſet: ipſumq́ Heinricum à Carolo ducatũ Saxonicũ accepiſſe, & eum ac Rupertum, qui poſtea rex factus eſt, inter principes qui à rege propter Haganonẽ, vt prædictũ eſt, defecerant, primos fuiſſe. Sic enim dixit: Gallia Celtica Ruperto collata, Carolus Saxoniã ſecedit. Cuius vrbes ſedeſq́ regias perluſtrans, nullo reſiſtente obtinuit: ibi quoque Heinricũ regio genere inclytũ, ac inde oriundum ducem omnibus donat. Et poſt pauca: Interea Galliarũ vrbibus ac oppidis firmiter obtentis, cũ paſchalis ſolennitas immineret, Aquiſgrani palatio ſeſe rex recepit. Huc ex omni Gallia principes cõfluunt: huc etiã mediocres multo fauore veniunt: adſunt & duces, ex Saxonia quidem Heinricus, ex Gallia Rupertus. Quotidie ſecus fores regij cubiculi manẽt: quotidie egreſſum regis à penetralibus aulæ præſtolantur. Cũ verò nullũ eis à rege reſpõſum per dies quatuor daretur, Heinricus id moleſtiſsimè ferens, dixiſſe fertur, aut Haga-

nonem

nonem quandoq; cū Carolo regnaturū, aut Carolum cum Haganone ad rerum mediocritatē deuenturū: indignansq; inconſultò diſceſsit. Quod rex moleſtè ferens, eū reuocare cupiebat, & pro hac re metropolitanū Remenſiū Heriueum dirigebat. Cuius luculenta & amica oratione perſuaſus dux Heinricus, ad regē redit, multoq; ambitionis honore ante eū admiſſus, in præcipuo gratiæ loco familiariſsimè recipitur.

Hac tempeſtate Regēherus vir nobilis, partiū Caroli fidiſsimus tutor, finem vitæ accepit, cuius exequijs Carolus interfuit. Hiſq; peractis, Giſilberto eius filio iam adulto, paternum honorem coram principibus, qui confluxerant, liberaliſsimè contulit. Hic cum eſſet opibus & genere inclytus, & coniugio Gerbirgæ Heinrici Trāſrhenenſis filiæ, ſatis beatus, in nimiam præ inſolentia temeritatem præceps ferebatur, multaq; pro abiectione regis moliebatur. Quo agnito Carolus à Celtica cum exercitu rediens, cum bellum pararet inferre Belgis, quorum dux erat Giſilbertus, Belgę mox non in aperto cum Giſilberto niſi ſunt reſiſtere, ſed oppidis ac municipijs ſeſe recludunt properè. Ad quos rex legatos dirigens, promiſit eis ſe omnia donaturum ſi ad ſe confluerent, quæ à Giſilberto prius in beneficio haberent. Quo capti mox ad regem per ſacramenta redeunt, & contra Giſilbertum pariter conſurgūt. Ille verò in oppido Harburg, quod hinc Moſa, & inde Gullo fluuijs vallatur, aliàs autem immani hiatu, multoq; horrore veprium tutiſsimum videbatur, cum paucis tūc claudebatur. Huc rex cum copijs properat, obſidionem locat hinc & inde naualem, aliis verò equeſtrem. Et cum violentius inſtaret, Giſilbertus clàm per murum dilapſus, fluuium enatando tranſmeauit, & cum duobus cliētibus Rhenum exulaturus pertranſiens, annis aliquot apud ſocerum ſuum Heinricum patrimonio priuatus exulauit. Oppidani verò abſq; duce relicti, ſe ſubdiderant regi. Euoluto autē tempore, Heinricus egit apud regem, vt Giſilbertus reciperetur in gratiam, ea tamen cōditione, vt beneficijs, quæ ipſe inſolenter deduxerat, quæq; rex fauētibus ſibi poſtea contulerat, quamdiu poſſeſſores eorum viuerent, careret: ea verò, quorum poſſeſſores per annos exilij ſui exceſſerant, regis miſeratione reciperet. Recepit itaq; Traiectum, Iuppilam, Harſtalium, Marſnam, Littam, Capręmontem, quæ à defunctis derelicta vacabant: cæteros verò qui ſua habebant, ingenti cæde vexabat, donec omnia ſua recipiebat. Poſtea multa contra regem machinans, ſocerum adijt, ac plurimùm regi adhærere diſſuaſit, Celticam ſolam regi ſufficere poſſe aſſerens, Belgicam verò atq; Germaniā rege alio plurimùm indigere: vnde vt ipſe dux Heinricus creari rex non abnueret, multiplici permouebat ſuaſione. Heinricus verò cùm illicita eum ſuadere aduerteret, dictis ſuadentis admodum reſtitit, & vt à nefarijs quieſceret, crebrò admonuit. Giſilbertus verò cum apud ſocerum non proficeret, nec regnum ſibi parare poſſet, in Celticam ſecedit, & in Neuſtriam tranſit, ſicq; cum Ruperto Ottonis regis fratre, qui erat dux Celticæ, de negotio eodem conſilium pertractat, ſuggerens ei de regni ſuſceptione, & Caroli abiectione. Exultat tyrannus, & ſine mora ſuadenti fauet. Deliberant ergo, ſibiq; per ſacramenta cōſentiunt, ſicq; procedenti tempore collectis principibus rex efficitur anno dominicæ incarnationis Dccccxxij. Hæc ſunt verba illius Gallici hiſtoriographi, quæ ſi in aliquo à præcedentibus Saxonici ſcriptoris dictis diſſentiant, lectoris diligentia perpendat. Annus verò in quo Rupertus in regnum eleuatus dicitur, ille eſt qui apud nos Heinrici tertius in regno inſcribitur. Rupertus poſt hæc à militibus Caroli interficitur, ſed Rudolphus, vt dictum eſt, ſubrogatur. Deinde Carolus captus, cuſtodię mancipatur.

Illud autem tempus erat, quo, vt ſuprà ſcriptum eſt, Heinricus ad dilatandum imperium ſuum ſuper Lotharingos tendebat. Nam ipſa profectione, vbi Rhenum tranſijt, legatus Caroli ei occurrit, & ſalutato eō verbis humillimis: Dominus meus, inquit Carolus, regia quondam poteſtate præditus, modò priuatus, miſit me ad te, demandans tibi, quia ſibi ab inimicis circumuento, nihil iocundius, nihil poſsit eſſe dulcius, quàm de tui magnifici profectus gloria, aliquid audire, famaq; virtutum tuarum conſolari: & hoc tibi ſignum fidei & veritatis tranſmiſit,

protuliſq́; de ſinu manum precioſi martyris Dionyſij, auro gẽmiſq́; incluſam, Hoc inquiens habeto pignus fœderis perpetui; & amoris vicarij, hanc partem vnici ſolatij Francorum Galliam inhabitantium, poſtquam nos ſanctus martyr ad noſtrã perniciem deſeruit, & ad noſtram perpetuam pacem Saxoniam viſitauit, communicare tecum maluit. Neque enim poſtquam corpus eius translatum eſt à nobis, ciuilia vel externa ceſſauere bella. Eodem quippe anno Dani & Nortmanni regionem noſtrã inuaſerunt. Rex autem diuinum munus omni gratiarum actione ſuſcipiens, reliquijs ſanctis proſternitur, & deoſculans eas ſumma veneratione veneratur. Sanctum verò Vitum, de quo legatus Caroli diſſeruit, Folradus quidam nomine, de Roma tranſtulit, & in pago Pariſiaco locauit, inde regnante Ludeuico Imperatore, translatæ ſunt in Saxoniam, & vt legatus ille confeſſus eſt, ex hoc res Francorum cœperunt minui, Saxonum dilatari. Burgundionum rex Rudolphus, qui nonnullis annis Italicis imperabat, lanceam quandam ibi à Samſone quodam comite dono acceperat, quam Conſtantini Magni ſanctæ Helenæ filij fuiſſe dicebant: quæ excepta cęterarum ſpecie lancearum, nouo quodammodo opere, nouaq́; elaborata arte & figurata, iuxta mediã ſpinam habuit, vtrobiq́; quaſi feneſtram, & in media ſpina cruces ex clauis, manibus & pedibus ſaluatoris noſtri domini Ieſu Chriſti affixis. Heinricus itaque rex audiens Rodolphum tam cœleſte donum habere, vt erat Deum timens, totiusq́; religionis amator, legatis directis tentauit, ſi præmijs aliquibus poſſet illud acquirere. Quod cum Rudolphus modis omnibus ſe nunquam acturum diceret, rex Heinricus, quia hunc munerib. mollire nequiuerat, minis terrere magnopere curabat: omne quippe regnũ eius cæde atq́; incendijs ſe depopulaturũ eſſe minitabatur. Quia verò munus quod petebatur, illud erat, quod cœleſtibus terrena coniunxerat, Rudolphi regis cor Deus emolliuit, iuſtoq́; regi iuſta iuſtè petenti, protinus tradidit. Neque enim pace pręſente, ſimultati locus erat. Quanto autem amore rex Heinricus prædictum cœleſte munus dilexerit, cùm in multis rebus, tum in hoc præſertim claruit, quòd huius datorem non ſolùm auri argentiq́; muneribus, verùm etiam Sueuorum prouinciæ, parte non minima honorauit. Hac igitur occaſione, imò Dei voluntate, ſanctam rex Heinricus adeptus eſt lanceam, per quam ipſe de hoſtibus ſæpe triumphauit, eamq́; filio ſuo Ottoni Magno decedens, cum regno reliquit: eamq́; credimus eſſe, quæ ex tunc hodieq́; in Imperatorum tutela ſolet manere. Vngari audientes Chunradi Imperatoris mortem, & Heinrici in regnum ſucceſsionem, probare volentes an nouus rex ſolita vellet tributa perſoluere, totam Saxoniam percurrentes, vrbes & oppida incendio dedere, tantamq́; cædem vbique fecerunt, vt depopulationem vltimam cõminarentur. Rex autem erat in præſidio vrbis, quæ dicitur Vuerlahon, rudiq́; adhuc militi & publico bello inſueto, contra tam ſæuam gentem non credebat.

Contigit autem quendam ex principibus Vngarorum capi, vinctumq́; regi adduci, quem ipſi in tantum dilexerant, vt innumera auri & argenti pro eo pondera offerrent. Rex autem ſpernens aurum, expoſtulat pacem: tandem ad nouem annos obtinuit firmam pacis conditionem. In quibus inducijs primùm ex agrarijs militibus nonum quemque eligens, in vrbibus habitare fecit, vt cæteris octo cum familiaribus ſuis habitacula conſtrueret, frugumq́; omnium tertiam partẽ exciperet acſeruaret, cæteri verò octo ſeminarent & meterent, frugesq́; nono colligerent, ſuisq́; in locis ponerent: concilia & omnes conuentus ac conuiuia in vrbibus celebrati voluit, quatenus in pace diſcerent, quid in hoſtium aduentu facere debuiſſent. Villa aut nulla extra vrbes erant munia. Tali lege ac diſciplina cum ciues aſſuefaceret, repentè irruit ſuper Sclauos qui dicuntur Heuelli, & multis eos prælijs fatigans, demum hyeme aſperrima caſtris ſuper glaciem poſitis, vrbem quæ dicitur Brennaburg, fame, ferro & frigore cepit, & cum illa vrbe omni regione potitus, ſigna vertit contra Dalmatiam, aduerſus quam iam olim pater ſuus reliquit & militiam, & obſidens vrbem, quæ dicitur Grana, viceſimo tandem die cepit eam.

eam. Præda vrbis militibus tradita, puberes omnes interfecit, pueri ac puellæ ſeruatæ ſunt captiuitati. Poſt hæc adijt Bragam, Boemòrum vrbem, regemq́ eius accepit in deditionem, qui erat pater Bolizlai, qui quamdiu vixit, regi fidelis & vtilis fuit. Boemia itaque tributaria facta, rex reuerſus eſt in Saxoniam. Igitur induciarum tempore tranſacto, legati Vngarorum pro ſolitis muneribus regem adierunt, ſed ab eo ſpreti, in terram ſuam vacui reuerſi ſunt. Cum enim haberet militem equeſtrem iam prælio probatum, contra hoſtes antiquos præſumpſit inire certamen. Hæc audientes Auares, nil morati cum hoſtili grauiq́ manu, Saxoniam feſtinant intrare, & iter agentes per Dalmatiam, opem quaſi ab antiquis petunt amicis. Illi verò ſcientes eos ad Saxoniam feſtinare, Saxonesq́ paratos cum eis pugnare, pinguiſsimum pro munere eis proijciunt canem. Et cum non eſſet iniuriam vindicandi locus, ad aliam pugnam feſtinantibus, cùm ridiculoſa ſatis vociferatione longius proſequuntur amicos. Igitur quàm repentino potuerunt impetu, intrant Thuringorum fines, illā terram hoſtiliter totā peruagātes. Rex autem Heinricus grauiſsima valitudine detinetur, & Vngarorum ei aduentus próximus nunciatur. Qui mòx directis per Saxoniam nuncijs, validiſsimum per quatriduum collegit exercitum, ipſeq́, licet inualidus corpore, animi tamen roboratus vigóre, equum aſcendit, & obuiam hoſtibus iuit. Celer autem nuncius accurrit, qui Vngaros in Meresburg, quod caſtrum eſt in confinio Saxonum & Thuringorum ac Sclauorum, eſſe nūciauit, eosq́ iam non modicam puerorum ac mulierum prædam habere, virorum verò immenſam ſtragē feciſſe. Rex igitur vt erat animo cōſtans, talibus nō terretur, ſed magis magisq́ ſuos, vt pro patria pugnent, exhortatur. Nec mora bellum incipitur, & ex Chriſtianorum parte kyrieeleiſon dicitur: ex illorum verò parte turpis & diabolica vox, hui, hui, hui, auditur. Inito itaq́ certamine, nutu diuino Vngari cæduntur & fugātur, rex & ſui victoria decorantur: immenſa captiuorum turba abſoluitur, atq́ vox gemitus in lætitiæ cantum mutatur. Hunc triumphum tam laude quàm memoria dignum, rex apud Meresburg in ſuperiori cœnaculo domo regiæ per ζωγραφίαν notari præcepit, adeò vt rem veram potius quàm veri ſimilem iudices. Rex verò victor reuerſus, modis omnibus gratiarum actiones honori diuino, vt dignum erat, ſoluebat: tributumq́ quod hoſti dare conſueuit, diuino cultui mancipauit, & vſibus pauperū deſeruire cenſuit. Poſt hęc pater patrię, & rerū dominus, imperatorq́ ab exercitu appellatus, famam potentiæ virtutisq́ cunctis regibus & gentibus longè lateq́ diffundit. Vnde & aliorum regnorum proceres eum adierunt, gratiamq́ in conſpectu eius inuenire quærentes, hidem talis ac tanti viri dilexerunt. Inter quos Heribertus gener Hugonis ducis, cum ei Rudolphus rex aduerſaretur, vt apud illum ſibi præſidio eſſet, ſupplicauit. Ipſe enim talis erat, vt nihil negaret amicis. Perrexit igitur in Galliā rex, regem alloquitur, perfectoq́ negotio, in Saxoniā reuertitur. Sed & Hugo rex Italiæ legatos ad eum direxit, eiuſq́ amicitiam habere ſummo ſtudio quæſiuit. Erat autem regi Heinrico vxor & conſors regni clara & nobiliſsima, nomine Mathilda, filia Theoderici, ex eadem Saxonum gente, cuius fratres erant Vuit kirt, & Immed, & Reginbern. Reginbern aūt ipſe erat, qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniam vaſtantes, vicitq́ eos, liberans patriam ab illorum incurſionibus, vſq; in hodiernum diem. Et hi erant ex ſtirpe magni ducis Vuitikindi, qui bellum potēs geſſit contra Carolum Magnum per annos fermè xxx. Genuit autem Heinrico Mathilda, ante regni ſuſceptionem filiam Gerbirgam, quam Giſilberto duci Belgicæ dederat, filium quoque Ottonem, mundi amórem. Poſt regiam verò dignitatem genuit ſecundum, quem patris nomine vocauit Heinricum, virum fortem & induſtrium, patientia ſatis ornatum, conſilio prouidum, vultus nitore gratioſum. Tertium quoque filium genuit, nomine Brunonem, quem Pontificis ſummi, ac ducis magni officium vidimus gerentem. Frater quippe eius Otto, dum poſt patris exceſſum regeret imperium, hunc omni literarum ſcientia imbutum, præſulē fecit Colonienſiū. Factaq́ dehinc nimia perturbatione in regno, ita vt etiam filius regis Luitolphus contra patrem conſentiret, prauorum conſilio, rex Otto ad diſponendum

regnum ſecedens in partes Orientis, fratri Brunoni præſuli prouidendas commiſit Occidentis. Ita cum magna religione vſus eſt officio ſacerdotis, & exigente neceſsitate, iuſſu regis functus eſt virtute magnanimi ducis. Nemo autē ſuper hac re illum culpabilem dicat, cum Samuelem ſanctum & alios plures ſacerdotes pariter legamus & iudices. Duxit autem Otto filius regis viuente adhuc patre, vxorem ex gente nobiliſsima Anglorum, filiam fratris Adelſtani regis, quæ ab alijs appellatur Otgit, ab alijs Edidis. Hæc peperit ei filium, quem vocauit Lutolphum, quem ille multum dilexit, ſed ipſe ſibi poſtea rebellauit. Heinricus autem rex, cum eſſet ſedulus in exaltando gentem ſuam, rarus aut nullus nominatorum virorum in omni Saxonia erat, quem aut præclaro munere, aut officio aliquo non promoueret. Erat autem ingenij prudentia pollens, forma quoq; corporis regiæ dignitati decorem adijciens. In exercitijs etiam ludi tanta eminentia omnes ſuperabat, vt terrorem cęteris oſtentaret. In venatione tam fuit acer, vt vna vice xl. aut amplius caperet feras. Et licet in conuiuijs ſatis iocundus eſſet, nihil tamen regalis diſciplinę minuebat. Tantum quippe fauorem pariter & timorem infundebat, vt etiam ludenti non crederent, ad aliquam laſciuiam ſe diſſoluendos. Perdomitis itaque circumquaque gentibus, poſtremò Romam proficiſci ſtatuit, ſed infirmitate correptus, iter intermiſit. Infirmatus eſt autem in caſtello quod dicitur Hiemeleuua, quod eſt inter Saxonum & Thuringorum confinia, vbi & defunctus eſt. Cumq; ſe iam grauari morbo ſenſiſſet, conuocato omni populo, deſignauit Ottonem filium ſuum regem, cæteris filijs ſuis prædia cum theſauris diſtribuens. Ipſum verò Ottonem, qui maximus natu & optimus fuit, fratribus & omni Francorum imperio præfecit. Et in hoc quantæ ſapientiæ fuerit & religionis, probari poteſt, quòd eum quem potiſsimum & religioſiſſimum nouerat, licet in imperio natus non eſſet, regem conſtituit. Teſtamento itaq; legitimè facto, & rebus omnibus ritè compoſitis, defunctus eſt anno regni ſui xvij. vitæ autem ferè lx. Translatum eſt autem corpus eius à filijs ſuis in ciuitate quæ dicitur Quidilingaburg, & in baſilica S. Petri ante altare ſepultum, cum planctu & lacrymis plurimorum.

Anni Heinrici.

ANno domini Dccccxxi. Anno domini Dccccxxij. Rupertus frater Ottonis regis, & pater Hugonis, machinante Giſilberto duce, ſocero Heinrici regis in deiectionē Caroli, regno Galliarū præponitur. Añō dñi Dccccxxiij anno dñi Dccccxxiiij. año dñi Dccccxxv. Hiltine Auguſtenſis epiſcopus obijt, cui S. Vdalricus ſucceſsit. Año dñi Dccccxxvi. ſanguis domini in Augiam inſulam venit à quadam matrona. Anno domini Dccccxxvij. Burchardus dux Alemanniæ in Italia occiditur. Hermanno Alemannia committitur. Anno domini Dccccxxviij. Anno domini Dccccxxix. Anno domini Dccccxxx. Heriger archiepiſcopus moritur, pro quo Hildibertus ordinatur. Anno domini Dccccxxxi. Heinricus rex Boemiam petijt. Anno domini Dccccxxxij Dieto Vuirciburgenſis epiſcopus obijt. Anno domini Dccccxxxiij. Anno domini Dccccxxxiiij. Heinricus Vngaros interfecit. Anno domini Dccccxxxv. Notingus epiſcopus Conſtantienſis obijt, cui Chunradus ſucceſſit, genere clariſsimus. Anno dñi Dccccxxxvi. Heinricus rex obijt. Poſt Marinum papam Agapitus Romanæ ſedi præfuit cxvij. dein Octauianus cxviij. Leo cxix. Benedictus cxx. Ioannes cxxi.

OTTO primus X. Ger. Imp.

ANno dominicæ incarnationis Dccccxxxvij. ab Vrbe condita milleſimo Dclxxxviij. Otto Magnus Heinrici filius lxxxi. loco ab Auguſto eligitur in regnū ab omni populo Saxonum & Francorum, regnauitq; annis xxxviij. Electus eſt autem apud Aquaſgrani, vbi & mox vnctus eſt in regem à ſummo Pontifice Mogontinæ ſedis nomine Hildiberto, genere Franco, profeſsione monacho, qui nutritus in Fuldenſi monaſterio, ad id honoris meritò prouectus eſt, vt pater eiuſdem loci conſtitueretur, deinde ad faſtigium ſummi Pontificatus Mogontiacæ ſedis proueheretur. Erat enim vir miræ ſanctitatis, & præter naturalem animi ſapientiam literarum ſcientia ſatis illuſtris. Qui etiam inter cætera gratiarum dona ſpiritum prophetiæ accepiſſe prædicatur. Rex autē vnctione benedictionis accepta, quã

quàm ſapientẽ in regni moderamine, ꝙ fortem in aduerſantiũ certamine, ꝙ ſtrenuũ in religione ſe exhibet, facilè enarrari nõ valet. Primùm itaq; Barbaris ad nouas res moliẽdas deſęuiẽtibus, Bolizlaus fratrem ſuum percuſsit, virũ Chriſtianũ, regno fidelem, & vt ferunt, religioſum Dei cultorẽ. In cuius vltionem cum rex exercitũ mitteret aduerſus Bolizlaũ, primò noſtri victores extiterũt, deinde pro recenti victoria ſecurius agẽtes, repẽtina incurſione oẽs occiſi ſunt. Et bellũ hoc perſeuerauit vſq; ad xv. regis imperij annũ, ex eo regi fidelis ſeruus & vtilis permãſit. Poſt hæc antiqui hoſtes Vngari venerũt, probare virtutẽ noui regis, & intrãtes Franciã, ſtatuerũt ſi poſſent intrare ab Occidẽtali parte Saxoniã. Quod rex audiens, nil moratus, cũ exercitu valido occurrit illis, fugauitq; illos à terminis ſuis. Ceſſantib. aũt bellis externis, ciuilia oriri cœperũt. Mortuus eſt quippe Arnoldus dux Baioarię, & filij eius ſupbia elati, iuſſu regis contẽpſerunt ire in comitatũ, cuius ducatũ rex dedit fratri eius Bertholdo. Mortuus eſt & Sigefridus comes optimus Saxonũ, qui ſecũdus à rege procurabat Saxoniã. Cuius legationẽ cũ ſibi vendicaſſet affinitatis cauſa Dãkmarus frater regis ex patre nõ ex matre, & regali dono ceſsiſſet Geroni comiti, afflictus eſt Dankmarus triſtitia magna. Erat aũt manu prõptus, acer ingenio, bellãdi peritus, cuius mater filia erat materteræ Sigefridi comitis, de qua ſuſcepit eũ rex Heinricus, & ditauit eũ prędijs multis abſq; his q̃ fuerant matris. Eberhardus quoq; comes iratus contra Bruningũ quendam ex primoribus, collecta manu ſuccẽdit ciuitatẽ illius vocabulo Elmeri, interfectis omnib. eiuſdẽ ciuitatis habitatoribus. Pro qua præſumptione cõdẽnauit eũ centum talentis, omnesq; principes qui ad hoc eũ iuuabãt, dedecore canum quos portabãt, vſq; ad vrbem regiã quæ dicitur Magdeburg. Vnde cõmotus Eberhardus, iunxit ſe Dãkmaro, collectaq; valida manu, oppugnat pręſidiũ, q̃d dicitur Badilſki, in quo erat Heinricus frater regis iuuenis adhuc, dataq; militibus ſuis pręda vrbis, adduxit ſecũ Heinricũ quaſi vile mancipiũ. Dehinc cepit Dankmarus vrbẽ quæ dicitur Hereburg, seditq; in ea, & multa inde exercuit latrocinia. Rex aũt licet inuitus cũ multo comitatu perrexit illuc, ad reprimendã illius inſolentiam. Ciues aũt vrbis eiuſdẽ apertis portis, introduxerũt exercitũ regis. Dãkmarus verò fugiens in eccleſiã beati Petri Apoſtoli, ſtãsq; iuxta altare depoſitis deſuper armis, à quodã per feneſtrã à tergo perfoſſus eſt. Eberhardus autẽ Heinricum habuit ſecũ. Qui audiens necẽ Dankmari, fractus animo proſternitur ſuo captiuo, veniã petit, ac nequiter promeruit, ea ſcilicet conditione, vt cõtra dominũ & fratrẽ ſuum ſecũ faceret cõiurationẽ, & ſi fieri poſſet, ipſe ſibi coronã imponeret. Heinricus verò eo tẽpore nimis adoleſcens erat, & regnãdi cupiditate feruebat. Eberhardus ſanè Giſilbertũ Lotharingorũ ducẽ, regis fidelitate diſiunxerat, cuius adiutorio regi nõ modicè reſiſtebat. Qui Giſilbertus quanq; ſororẽ regis haberet vxorẽ, maluit tñ & ipſe ſuſcipiẽdi regni ſpe regi reſiſtere, ꝙ ei vt debuerat adiutorio eſſe. Habuerat aũt rex nonnullas maximas & fortiſsimas copias, Hermannũ ſcilicet Sueuorũ ducẽ, fratremq; eius Vtonẽ, atq; Chunradũ cognomine Sapientẽ. Qui ꝗuis affinitatis linea Eberhardo iungerẽtur, maluerunt tñ iuſtè, ſi neceſsitas ingrueret, cum iuſto rege occũbere, quàm cũ ſanguineo iniuſtè triũphare. Eberhardus itaq; haud ſecus valuit Giſilbertum à regis fide ſeiungere, donec ei promitteret, ſe illũ regem facturum. Giſilbertus verò Heinricũ hac voluit arte decipere, vt dũ ſuo adiutorio regẽ vinceret, ipſe regni ſoliũ obtineret: verùm Eberhardus lõgè aliter diſpoſuerat, voluit enim ſi regẽ poſſet deuincere, vtroſq; regno priuare, illudq; ſibi vſurpare, ſicut ex verbis ipſius, quæ paulo antẽ quã occideretur, vxori ſuæ dixerat, poſſumus cõijcere. Quã dũ foueret in ſinu, Iocũdare inquit in gremio comitis, in breui lætatura in amplexib. regis. Igitur Heinricus ardens cupiditate regnandi, celebre conuiuiũ fecit in loco qui dicitur Salaueldõ: & cũ eſſet magnus ac potens, maieſtate & poteſtate regali plurimis plurima donauit, & factionis huiuſcemodi ſocios ſibi ob id plurimos cõciliauit. Dein profectus in Lotharingiam ad Giſilbertum ducem Belgicę, cum ipſo pariter & Eberhardo bellum fratri cœpit præparare. Quod cum regi eſſet nunciatum, primùm non credidit, ſed mox certificatus econtrà properat lætus, non eorum multitudine territus, ſed in

Dei pietatem confiſus. Cumq́ ad Rhenum cum ſuis perueniſſet, iamq́ fluuium ſui traſmeare cœpiſſent, Heinricus cum ſuis inſperatò, in tanta vicinitate erat, quòd ab his videri iam poterat: perpauci deniq́ de nauibus egreſsi, vix equos aſcendere, ſeſeq́ armis induere poterant, cum legiones aduerſę non nunciantur venientes, ſed intuitu ipſo cernuntur præſentes. Rex autem in altera parte fluminis, cum multitudine adhuc manens, & hæc intuens, dolorem animi motu corporis non celabat, eo quòd non adeſſent naues, per quas Rhenum tranſcendere poſſet. Nec tempus ſubitanei certaminis in vlteriori ripa conſtitutos aliud ſinebat cogitare, niſi aut coram hoſtibus cadere debere, aut certè armis vitam defendere.

Recordatus itaq; populi dominus, qui repugnãtes ſibi Amalechitas orationibus Moyſi ſerui Dei deuicit, protinus de equo deſcendit, lacrymansq́ cum omni populo, ante lanceam, in qua victorioſi claui manibus pedibusq́ redemptoris noſtri affixi, erant incluſi, ſeſe proſtrauit, quantumq́ iuſti viri oratio (ſecundum quod Iacobus ait) valeat, res manifeſta probauit. Hi nãq; qui in ripa vlteriori erant, ſarcinas & impedimenta quæq; in locum qui dicitur Xantus, tranſmittebant, ſeſe inuicem cohortati, hoſtes præcipiti curſu inuadebant. Cumq́ eſſet piſcina inter hos & hoſtes, Saxones diuiſi, vna pars ex aduerſo ruit in hoſtes, altera inſequitur à tergo, & in medio hoſtes opprimentes, pauci vehementer vrgebant plures. Neq; enim noſtratium ſupra centum armatos fuiſſe perhibetur, hoſtium verò ſatis magnus erat exercitus. Sed cũ fronte pariter & à tergo vrgerentur, qua parte potiſsimùm cauere debuiſſent, in prõptu non erat. Rege itaq; orante, cum ex ſuis nullus occumberet, hoſtes omnes in fugam conuerſi ſunt, nonnulliq́ eorum cur fugerent, ignorabant: quoniã quidem præ paucitate hoſtes inſequentes, videre non poterant.

Ex noſtris etiam fuere, qui Gallica lingua loqui ſciebant, qui clamore in altum Gallicè leuato, exhortati ſunt aduerſarios ad fugam. Illi ſocios huiuſmodi clamantes arbitrati, fugam, vt clamatum eſt, inierunt. Cæſis igitur plurimis, Heinricus vehemẽter in brachio eſt percuſſus, & quanquam loricæ triplicis fortitudo, vſq; ad carnem non admitteret enſis aciem, pondere tamen percuſsionis acerbæ, brachium adeò eſt in liuorem conuerſum, vt nullis medicorum curis ita mederi poſſet, quin toto illo anno percurrente, dolorem magnum ſentiret. Quidam ex Thuringis nomine Teti, mãdauit ad præfectos vrbium, quæ erant in Oriente partis Heinrici, de victoria regis, & quia ipſe Henricus cecidiſſet in bello, egitq́ callidè, vt omnes ſe traderent regiæ poteſtati. Ipſi autem duæ tantummodo ex omnibus remanſerant vrbes, Mersburg & Schindingori. Qui audiens de defectione vrbium ſuarum, fractuſq́ recenti regis victoria, cum nouem tantùm armatis iter arripuit, Saxoniamq́ iam tardius adiens, vrbem Mersburg ingreſſus eſt. Quo rex cõperto, & ipſe reuerſus eſt, vrbẽq́ in qua frater erat, obſedit. Ille autem cum non poſſet fortiori reſiſtere, poſt duos fermè menſes tradita vrbe, egreſſus eſt ad regẽ. Cui datæ ſunt induciæ xxx. dierum, quatenus cũ militibus ſibi cohærentibus ſecederet à Saxonia: ſi cui verò illorum regẽ adire placeret, venię locũ haberet. Heinricus itaq; diſcedens à Saxonia, Lotharingos iterũ adijt, & cũ duce Giſilberto aliquandiu manſit. Iterum ducitur exercitus cõtra Giſilbertũ, & omnis regio eius ſubiacens imperio, igni traditur, obſeſſusq́ in caſtello Kieuermont, quod eſt Capræ mõs, elapſus fuga inde proficiſcitur. Et cùm obſidio difficultate locorum parum procederet, vaſtata vndiq; regione, reuerſus eſt in Saxoniam.

Briſach. Eſt autẽ in confinio Alſatiæ caſtellum, vocabulo Briſach, de quo omnis adiacens pagus appellatur Briſachgouue, quod fertur olim fuiſſe illorum, qui Harelũgi dicebantur. Tunc aũt tẽporis erat in ditione Eberhardi, in quo ipſe ſuorũ multitudinem poſuit militum. Quorum terrore non ſolùm magnam partem præfatæ prouinciæ ſibi vendicabat, verùm etiam circa fideles regis miſerè laniabat. Ad quod obſidẽdum rex profectus, cùm caſtra poſuiſſet, conſilio, vt fertur, Friderici Mogontinæ ſedis archiepiſcopi ex pontificibus multi fixis in circuitu tentorijs, ſed noctu relictis, à fide defecerunt: deſerentesq́ regem, clàm domum redierunt, Friderico ſubdolè ibi remanente, vt fertur. Erat autem idem Fridericus ſucceſſor Hildiberti prędicti ſancti viri,

& ipſe

& ipſe quantum ad humanum iudicium bonis operibus deditus, niſi quòd aduerſariorum domini ſui regis fauebat partibus, quod quidem fama multis commendabat, ipſe verò omni anniſu negabat. Milites verò regis conſiderantes pontificum diſceſsionem, ſuadebant ei, vt & ipſe Saxoniam repetens, hãc deſereret regionem. Quibus rex imperterritus, vt Iudas Machabæus ſuis quondam: Nolite, ait, talia loqui, & ſi appropinquauerit tempus noſtrum, moriamur omnes in virtute, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ: melius eſt enim pro vera iuſtitia mortẽ ſubire, quàm fugiendo turpiter viuere. His & alijs talibus dictis nòn ſólùm eos à fugæ propoſito reuocauit, verum etiam vehementer vt pugnarent animauit.

Comes quidam cum eo tunc erat, cuius militum multitudo regis aciem condecorabat. Hic videns plurimorũ ab rege defectionẽ, reputabat ſecum, nihil ſibi tunc à rege negari propter inſtantẽ neceſsitatem, rogauitq; ſuis ſuorumq; vſibus concedi abbatiam Laureſheymenſem. Rex autem intelligens quid petitio illa portenderet, ei coram omnibus ait: Obédire oportet Deo magis quàm hominibus. Quis enim ſanum ſapiens ignorat, te hæc non humilitate petitionis, ſed comminationis authoritate dixiſſe? Scriptum eſt: Nolite ſanctum dare canibus. Quod quamuis ſpiritualiter intelligẽdum prędicetur, ego tamen ſanctum me canibus dare iudico, ſi monaſteriorum prædia quæ à religioſis viris tradita ſunt, Deo militantibus tulero, & ſeculo militantibus tradidero. Tibi verò tam procaciter iniuſta petenti, ſub teſtimonio totius populi, nec hoc, nec aliud vnquam te à me accepturum teſtificor. Si tibi cordi eſt cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tanto melius. His ille auditis, rubore perfuſus, ad pedes regis corruit, ſeſeq; peccaſſe coram omnibus pœnituit. *Memorabilis vox Ottonis.*

Eberhardus autem & Giſilbertus audientes regem eſſe in partibus Alſatiæ, collecto permagno exercitu, alueum Rheni apud Andernacum tranſeunt, regis fideles circũquaq; demoliri procedunt. Vto ſanè frater Hermanni ducis Sueuorum, necnon & Chunradus cognomento Sapiens, ipſis in partibus erant: ſed quia eorum copiæ iſtorum copijs impares extiterant, his occurrere trepidabant: eos tamen cum ſpolijs multis redeuntes ponè ſecuti ſunt. Cumq; paululum proceſsiſſent, quidam ſacerdos flens & eiulans eis obuiauit, interrogatusq; ab eis vnde veniret, aut cur fleret: Ab iſtis, inquit, prædonibus vnum paupertatis meæ ſolatium quod habui, ablatum eſt iumentum. Quem cum interrogarent, ſi Giſilbertum & Eberhardum vidiſſet, aut vbi eſſent: Cunctis ait, cum præda Rhenum tranſmiſsis, ipſi ſoli cum ſuis electis, quod nec bene vertat, cibum capiunt. Hoc illi audientes, ſumma cum celeritate ſuper eos irruunt, moxq; Eberhardus occiditur. Giſilbertus verò in fluentum equo proſiliens vndis ſubmergitur: quas quia abſorbere non potuit, anima recedente defecit: cæterorum verò nullus aufugit, quin aut viuus caperetur, aut gladio truncaretur. Cuius rei nuncius cum regi iuxta conſuetudinem manè ad eccleſiam, quæ longè à caſtris aberat, tendẽti occurreret, mox de equo deſcendit, ſeſeq; cum lachrymis Deo gratias agens, in orationem dedit: qua expleta, itinere cepto ad eccleſiam pertendit. Huius tamen euentum rei Gallicus ille ſcriptor, cuius ſuperius mentionem feci, aliter narrat, dicens: Ludouicus Caroli filius, qui de tranſmarinis partibus reuocatus, tunc regnauit in Gallia cum Hugone Ciſalpino principe in pago Alſatio, Belgas exteriores, qui ad ſe nõdum venerant, adſciſcebat: & qui Ottonis partibus fauebant, vltra Rhenum fugere cõpellebat. Præſenſerat etenim Ottonem velle Belgicam in ſuum ius transfundere: vnde & truculentius contra illum agitans, quicunq; illius videbantur, à Belgica exturbauit: qui verò ſibi conſentiebant, conſilio Giſilberti ducis Belgicæ, & Theoderici comitis, ſacramento ſibi aſtringebat. Otto verò Belgas comperiens à ſe defeciſſe, & ad Ludouicum confluxiſſe, Rheno tranſmiſſo, Belgicam cum exercitu ingreditur, eiusq; loca plurima incendijs, ac ingenti præda deuaſtat. Nitebatur enim, acſi ex paterna traditione, princeps fieri Belgicæ. Id verò contra ius agere calumniabatur, cum eius pater propter Sclauorum infeſtationem, Saxoniæ tantùm, quæ eſt pars Germaniæ, dux conſtitutus ſit, eo quòd Ca-

rolus Ludouici pater, cui rerum ſumma debebatur, tūc adhuc in cunis vagiret. Multam itaq; prædam Otto abducens, Rhenum tranſijt. At Giſilbertus dux dedecoris iniuriam vltū ire feſtinans, collecto exercitu, poſt hoſtem accelerat: tranſiensq́; Rhenum, terram illam ſolotenus incendijs ingentibus vaſtat, armentorum etiam pecudumq́; prædam nimiam exercitus congregat, & abducit. Iam verò flumen ingredi parabant, & ecce Otto ex tota Saxonia collectas copias accelerātibus induxit. Belgæ itaq; cum duce ſuo indubitanter renitentes, cum Germanis ſecus flumen ſignis infeſtis congreſsi ſunt, & ex vtraq; parte multi funduntur. Qua die Germanorum victoria ægrè ſuſtentata, tamen enituit. Nam cum duæ tertiæ eorum fuſæ iacerent, & Giſilbertus ſuos defeciſſe adeò, aduerſarios autem illæſos arbitraretur, in tanta confuſione rerum, fuga periculum euadere nitebatur, in fluentumq́; equo proſilijt. Qui cum fluminis pelagus enatare non poſſet, vi vndarum victus, perijt, ſeſſoremq́; immerſit. At Belgæ interitum ducis ignorantes, totis viribus decertabant, tantoq́; egerunt robore, donec poſt execrabilem innumerabilemq́; interitum eorum qui relicti fuerant, alij caperentur, alij in fluuium demergerentur. Ludouicus autem rex Giſilbertum extinctum comperiens, multam in eius caſu miſerationē habuit: profectusq́; in Belgicam, vxorem eius Gerbirgam, Ottonis ſororem, coniugio duxit. Hac occaſionis diuerſitate, vno tamen exitus fine, necem ducis vterq; ſcriptor, Gallicus ſcilicet & Saxonicus teſtatur: penes lectorem verò erit, cui magis credatur.

Paul. Aemil. lib. 3. de Reb. geſtis Francorum.

Hoc in tempore Bertholdus Baioariorum dux, Arnoldi ducis frater, vir ſtrenuus, toto conamine fauebat regis partibus. Volens itaq; rex, vt quemadmodum tribulationis præteritæ, ita & lætitiæ præſentis fieret particeps: ſequenti ſtatim die vt de morte aduerſariorum audiuit, quanta erga ſe dominus fecerit, directis nuncijs ei aperuit. Et cùm coniugali cōnubio minimè tenebatur, in augmentum lætitiæ demādauit ſub iuramento, vt ſi ſororem ſuam ſcilicet Giſilberti viduam poſſet habere, eā coniugio illi copularet: ſi verò hoc minus procederet, filiam ipſius Giſilberti ex eadem ſorore ſua genitam, quam penes ſe habebat, ferè iam nubilem ei iūgeret. Quo audito, Bertholdus immenſo eſt gaudio affectus, elegitq́; nondum nubilem potius filiam expectare, quàm matrem quæ iam nupſerat tollere. Fridericus igitur archiepiſcopus, vt infidelitas quam occultè geſtabat, cunctis pateret, decem diebus antè necem prænominatorum diſceſsit à rege, Moguntiamq́; concitus veniens, nil ibi moratus, Metenſem vrbem adijt. Diſpoſuerat enim Heinricus frater regis redeuntibus Eberhardo & Giſilberto cum eodem Friderico iſtic exercitum congregare, ſicq́; regi in Alſatia manenti, bellum maximum præparare. Cumq́; illò tenderet idē archiepiſcopus, inſperatò occurrentes ei nuncij, mortem iam ſæpius nominatorum ei indicauerunt. Quo audito, conſternatus animo, quid ageret ignorabat. Interea rex Alſatiam deſerens, Franciam occupabat. Cuius metu Moguntiæ ciues perterriti, redeuntem archiepiſcopum intra vrbis mœnia non ſuſcipiunt. Vnde factum eſt, vt non multo pôſt à quodam regis fideli captus, & in ſui præſentiam ductus, cuſtodiæ in Saxoniam ſit traditus. In qua paruo tempore commoratus, miſeratione regis vt erat clementiſsimus, priſtinæ dignitati eſt reſtitutus. Heinricus autem fratris timore compulſus, caſtellum Kieuermont non ſolùm ingenijs hominum, verumetiam natura ipſa munitum ingredi voluit, ſed ſoror eius vidua Giſilberti eum prohibuit, dicēs ad eum: Non te miſeriarum mearum, quas perempto marito meo perpetior, piget, quin etiam munitionibus meis te includendo, regis iram ſuper hāc regionem velut aquam effundas. Non patiar: nec enim tanta vecordia mihi erit innata, vt ex meis incommodis tua compares commoda. His auditis, Heinricus Lotharingos deſeruit, & in regnum Ludouici ſeceſsit. Præfecit autem rex regioni Lotharingorum Ottonem filium Richuuini vt regnum procuraret, & nepotem ſuum Giſilberti filium, bonæ ſpei puerulum, nomine Heinricum, nutriret. Heinricus autem frater regis dum aliud quid faceret ignoraret, aſſumptis ſecum quibuſdam epiſcopis, quorum iuuaretur auxilio, quadam die nudis pedibus ad pedes regis ipſo ignorante peruenit, ſupplexq́; miſericordiam implorauit. Cui rex ait, indignum

facinus tuum veniam non meretur, verùm quia video te humiliatum coram me, nõ
inducam malum ſuper te. Iuſsit itaq; rex eum ad Ingelebeim proficiſci, ſolertiq; cu-
ra eum cuſtodiri, quoad remota paululum mẽtis ęgritudine, quid ſuper eo faceret,
conſilio prudentum definiret. Poſt hæc vicina ſibi ſemper clementia, quantis vrbi-
bus illius viſibus conceſsis, permiſit eum in Lotharingorum regione babitare. De-
inde in proceſſu temporis defuncto duce Baioariorum Bertholdo, monitu & in-
terceſsione ſanctæ matris ſuæ, præfecit eum regno eidem, faciens cum eo concor-
diam & pacem, in qua etiam fideliter permanſit in finem. Erat autem ipſe Heinri-
cus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnolfi fœminæ egregiæ formæ, mirabilisq;
prudentiæ. Igitur cùm bella inteſtina ſimul & externa ceſſarent, legesq; diuinæ &
humanæ authorali vigore pollerent, grauis perſequutio monachis oritur illis die-
bus, affirmantibus quibuſdam pontificibus, melius videri paucos vita claros, quàm
plures negligentes, in monaſterijs eſſe: ideoq; oportere conuerſationes eorum per
monaſteria perſpicere, & non bene conuerſantes abijcere, obliti, niſi fallor, ſenten-
tiæ patrisfamiliàs perhibentis, ſeruos zizania de tritico non eruere, ſed ſinere vtraq;
ad meſſem creſcere, ne vno incautè eradicato, damnum fieret in altero. Quod & in
his factum eſt. Nam plures propriæ infirmitatis conſcij, depoſito habitu, & relictis *Monachalis ha-*
monaſterijs, graue onus ſacerdotum deuitabant. Fuerunt plures, qui ſummũ pon- *bitus depoſitus.*
tificem Fridericum hoc non purè, ſed ſubdolè effeciſſe arbitrati ſunt, quatenus virũ
venerabilem, regiq; fidelem, Hademarum abbatem Fuldenſem, ſi quo modo poſ-
ſet, dehoneſtaret. Ipſe enim abbas vir erat magnæ prudentiæ & induſtriæ, ſub cuius
temporibus Fuldenſe templum famoſum eſt igne conſumptum, ſed ab eo in me-
lius reſtauratũ. Hic eundem epiſcopũ ſecunda coniuratione culpabilẽ ſub cuſtodia
tenuit, primùm quidẽ honorificè: ſed cum literas ab eo ſcriptas reprehendiſſet, ſatis
ſeuerè. Pontifex verò dimiſſus, dũ vitionem quæreret, nec contra tantũ virũ pręua-
leret, humillima monaſteria ſtatuit tentare, ſi fortè ad excellentiſsima poſſet æquali-
ter procedere. Sed huiuſmodi ſimulationes incaſſũ profuſæ ſunt: nã abbas in gratia
& amicitia regis permanſit, & cauſis intercurrentib. pontifex quod voluit, nõ im-
pleuit. Rex autẽ de die in diẽ proficiens, paterno regno nõ contentus, abijt in Bur
gundiã, regemq; cũ regno in ſuam accepit poteſtatẽ. Defuncto autẽ Ottone Lo-
tharingorũ præſide, ac regis nepote Heinrico Giſilberti filio, ducatũ regionis Chũ
rado rex conceſsit, cui & vnicam filiam ſuam Luitgardam deſponſauit: qui erat a-
doleſcens acer & fortis, domi militięq; optimus, commilitonibus ſuis charus. Huic
Luitolphus filius regis nimia dilectionis familiaritate aſtrictus eſt. Poſt hæc rex Ot
to cum Ludouico rege per legatorum interuentum conciliatur, quod eidem Lu-
douico poſtea multum profeciſſe probatur. Soror autem regis Gerbirga genuit
Ludouico filios duos, Carolum & Lotharium, qui & patri poſtea ſucceſsit. Ludo-
uicus itaq; à ducibus ſuis circumuentus, primùm à Rhodomẽſibus, ad quos Haio-
roldum filium Thurmodi Baioeenſium principis fugiens, ſolus ingreſſus eſt, ca-
pitur, Haioroldoq; traditur: ſed dato minore filio obſide, dimittitur, ſtatimq; à duce
Hugone captus, Lugdunum ſub cuſtodia publica eſt miſſus. His auditis, rex ſuper
amici fortuna ſatis doluit, imperauitq; expeditionem in Galliam cõtra Hugonem
in annum ſecũdum. Ille annus notabilis factus eſt, de morte Edidis reginæ, vij. Kal.
Febr. defunctæ, quæ nata ex gente Anglorum, non minus ſancta religione, quàm
regali potentia claruit. Decem annis regni conſortia tenuit, vndecimo obijt. Saxo-
niam verò xix. annis inhabitauit. Reliquit filium nomine Luitolphum, omni virtu-
te animi & corporis, ea ætate nulli ſecundum: filiam quoq; nomine Luitgardam,
quæ nupſerat Chunrado duci. Sepulta eſt autem in ciuitate Magdeburgenſi. Poſt
cuius exceſſum rex omne ſtudium transfert in filium: factoq; teſtamento, creauit
eum regem poſt ſe. Ipſe autem tener adhuc erat adoleſcens annorum xvi. Rex au-
tem in Galliam proficiſcens, expeditione feſtinat intrare regnum Caroli, cauſa vin-
dicandæ iniuriæ amici ſui Ludouici. Quod audiens Hugo, legatione miſſa iurat
per animam patris ſui, quòd tanta ſibi armorum copia eſſet, quãtam rex nunquam

vidiſſet:addiditq́ contemptum loquendo vanè tumideq́ de Saxonibus, quia imbelles eſſent,& quia facilè poſſet vna potione ſeptem Saxonica tela abſorbere. Ad hoc rex famoſum ſatis reddidit reſponſum,ſibi fore tantam multitudinem pileorū fœninorum,quos ei repræſentari oporteret, quantam nec ipſe, nec pater ſuus vnquam videret: & reuera cum eſſet magnus valde exercitus, triginta ſcilicet duarumq́ legionum,non eſt inuentus,qui fœnino non vteretur pileo, niſi abbas Corbeius,cum tribus ſuis ſequacibus. Dimiſſus igitur Ludouicus occurrit regi, iungiturq́ cum ſuis eius exercitui.Occurrit eis cum magna expeditione & Chunradus rex Genaurorum,quem Ludouicus etiam vocauit in auxilium. Iuncti ergo pariter Lugdunum adeunt,ſed eam locorum aſperitate capere non valentes, Remenſem ciuitatem expetunt,vbi nepos Hugonis ducis Hugo contra ius & fas ſubrogatus erat epiſcopus,legitimo pontifice adhuc ſuperſtite. Vrbem verò armis capientes, iniuſtum ſacerdotem expellunt,legitimumq́ ſedi propriæ reſtituunt.Poſt tres itaque menſes rex in Saxoniā cum incolumi exercitu rediit, omnibus quæ armis exquiſita ſunt Ludouico regi relictis Hugo autem expertus potentiam regis, Saxonumq́ virtutem,non paſſus eſt eos vltra terminos ſuos hoſtiliter intrare: ſed anno ſequenti in eandem expeditionem regi pergenti occurrit,iuxta fluuium qui dicitur Kar, & iuxta imperium regis,cum domino ſuo Ludouico pactum iniit, manus dedit,vtilisq́ perinde manſit.Concurrentibus autem vndiq́ ad regem proceribus,venit & vir ditiſsimus Sueuorum dux Herimannus,qui poſt congratulationis affabilitatem, talibus eſt regē aggreſſus ſermonibus:Non clam domino meo eſt,me prędiorum latitudine, ac pecuniarum vniuerſitate prædiuitem, abſq́ liberis eſſe,nec eſt præter vnicam filiam meam paruulam,qui mearum rerum hæres exiſtat,me excedente Placeat itaq́ tibi domino meo regi,filium tuum Luitolphum mihi adoptare in filium,quatenus vnicæ filiæ meæ coniugio copulatus,mearum rerum fiat hæreditate magnificus.Placuit regi conſilium ducis, & quod popoſcit, ſine dilatione compleuit.In breui poſt hæc ſocer moritur,cum ducatu & omni poſſeſsione derelicta genero.Qui accepta poteſtate,animum tranquillum quem in puero geſsit, exuit:armatumq́ militem in Italiam ducens,aliquantis ibi vrbibus captis, & ſub cuſtodiam traditis,redit in Franciam.

Exercitus 32. legionum cum pileis ſtramineis.

Vide Alb. Kr. li. 3. cap. 29.

Krantz habet præter Fuldenſem abbatem.

Eo tempore vſurpato imperio,regnauit in Longobardia homo ferus & auarus, & qui omnem iuſticiam pecunia venderet,Berengarius:qui ad eundem regem Ottonem quondam venit,Hugonem regem Italiæ fugiens,benigneq́ ab eo tractatus cum multam pecuniam Hugo pro eo dare vellet,non eſt redditus.Hic cum poſtea depulſo Hugone regnaret,veritus virtutem ſingularis prudentiæ reginæ Adelheidis,à Lothario Hugonis filio relictæ,in multis eam afflixit, quo tanti decus ſplendoris aut extingueret,aut certè obſcuraret. Hæc autem filia fuit Rudolfi regis Burgundionum,& in Italia regnauit,& dominæ Berthæ reginæ Burchardi Alemannorum ducis filiæ,quam defuncto Rudolfo,rex Hugo in coniugium duxit,filiamq́ illius filio ſuo Lothario copulauit.

Illo in tempore proficiſcitur rex in militiam contra Bolizlaum regem Boemorū: & cùm capienda eſſet vrbs,quæ dicebatur Noua,in qua clauſus obſidebatur Bolizlai filius,prudenti rex conſilio diremit prælium,ne miles in capiendis hoſtiū ſpoliis,aliquod incideret periculum.Conſiderata itaq́ virtute regis,& innumera exercitus multitudine,Bolizlaus egreſſus vrbe,maluit tantæ maieſtati ſubiici,quàm vltimam perniciem pati.Sub ſignis igitur ſtans,& regem audiens,reſponſaq́ reddens, veniam tandem promeruit.Inde rex plena victoria glorioſus factus, in Saxoniā eſt regreſſus. Cumq́ virtus præfatæ reginæ illum non lateret,ſimulato itinere Romā proficiſci ſtatuit.Et vbi Longobardiam intrauit,amorem reginæ prædictæ muneribus ſuper ſe probare tentauit. Qıro fideliter petito,in coniugium ſibi eam ſociauit,& cum ea vrbem Papiam,quæ ſedes eſt regni,obtinuit. Quod audiens filius eius Luitolphus,triſtis ab eo diſceſsit:profectusq́ in Saxoniam,aliquandiu moratus eſt in loco conſiliis funeſto Salaueldon.Rex verò in Italia çelebratis iuxta regalem

ma-

magnificentiam nuptijs, proficiſcitur inde cum noui matrimonij claritate, acturus proximum Paſcha in Saxonia. Perſuaſus quoq; rex Berengarius à Chunrado duce, cui Papia cum præſidio militari relicta erat cuſtodienda, regem ſubſecutus eſt in Germaniam, pacem cum eo facturus, & per omnia iuſſis eius obtemperaturus. Qui regiam veniens ad vrbem, iuſſus eſt in hoſpitio ſibi parato manere: neque enim faciem regis per triduum promeruit videre. Quod ægrè tulit Chunradus qui eum adduxerat, pariterq; Luitolphus filius regis, qui vnum cum eo ſentiebat. Poſt hæc rex regem alloquitur, & in gratiam regis ac reginæ ſuſceptus, deditionis ſponſionem dat, fœderisq; ſpontanei diem locumq; vrbem Auguſtam deſignat. Vbi cum conuentus fieret, Berengarius manus filij ſui Adelberti manibus ſuis implicãs coram omni exercitu famulatui regis cũ filio ſe ſubiugauit, & ita dimiſſus cum gratia & pace in Italiam remeauit. Ibi miræ magnitudinis lapis tonitru ac tempeſtate iactus de cœlo, ingens miraculum multis præbuit. Nati ſunt autem regi filij ex sereniſsima regina, primogenitus Heinricus, ſecundus Bruno, tertius paterni nominis maieſtate deſignatus, quem iam tum poſt patrem dominum ac patrem ſperabat orbis vniuerſus: filiam quoque ſanctæ matris vocabulo inſignitam. Luitolphus autem filius regis, & Chunradus gener ipſius, noua quædam moliuntur cõtra regem. Quod cum eum non lateret, circa kalend. Iulij moto exercitu contra eos, obuias vrbes partis aduerſæ, aut armis, aut deditione cepit, quouſque Moguntiam perueniret, quam filius iam cum exercitu intrauit, patremq;, dictu miſerabile, armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, omniq; calamitate acerbius bellum cœptum eſt: machinæ multæ muris admotæ, ſed ab vrbanis deſtructæ ſunt vel incenſæ: crebræ ante portas pugnæ, rarò forinſecus ſtationes fuſæ. Cunctando enim res variabant, dum dominatorem regni foris, intus ſucceſſorem timebant. Obſidio itaque dum ſexaginta fermè dies excederet, ſermo fit de pace: vnde datur obſes in vrbem, conſobrinus regis Ekbertus, quo liber in caſtra illis pateret acceſſus. Filius cum genero caſtra ingreſsi, regalibus veſtigijs proſternuntur, ſpondentes pro ſcelere omnia ſe paſſuros, vt auxiliarij tantùm amici nihil mali paterentur. Rex autem non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret, fautores inſidiarum expoſtulat. Illi autem iuramentis vicarijs obligati, & quodammodo arte antiqui hoſtis conſtricti, hoc omnino negabant, ſicq; infecta re, in vrbem redibant. Ekbertus autem, qui obſes datus erat in vrbem, ſuaſibilibus verbis regi fit aduerſus, cum & antea propter correptiones eius illi fuiſſet iratus. Sequenti igitur nocte, Baioarij comites Heinrici fratris regis, relicto eo, iuncti ſunt Luitolpho, cum quibus ipſe pergens, vrbem regiam Ratiſponam cepit, cum cæteris in ea regione munitiſsimis, omnemq; pecuniam ducis Heinrici ſuis militibus diuiſit: coniugem eius cum filijs & amicis non ſolùm vrbe, ſed & regione excedere coegit. Hæc omnia fiebant conſilio Arnoldi iunioris, fratrumq; ſuorum, eo quòd ipſe Heinricus paternum haberet ducatum. Rex verò filium ſubſequens, vrbem Ratiſponam obſidione circumdedit: ſed cum multitudo machinas vrbi applicari non ſineret, ſatis durè interdum ab vtriſq; pugnatum eſt pro muris. Vrbani crebris attriti prælijs, fame quoque periclitari cœperunt. Vnde Luitolphus vrbe egreſſus, cum principalibus viris pacem poſtulat, ſed non impetrat, quia patri obedientiam negat. Reuerſus verò in vrbem, portam orientalem obſidentem armis comperit Geronem, tot victorijs, quot prælijs clarum. A tertia igitur hora vſq; in nonam, cum acriter pugnaretur ante portam vrbis, equo cadente, aſcenſor Arnoldus armis exutus, ilicoq; telis perfoſſus, occubuit. Poſt biduum à muliere famem vrbis fugiente, mors illius notificatur, dum antea neſciretur. Cuius morte vrbani ſatis conſternati, iam de pace tractabant. Proinde interuentu principum Luitolphus iterum de vrbe progreſſus, dum menſe integro & dimidio obſideretur, pacem obtinuit, vſque ad condictum diem, dum de his cauſis dijudicaretur, locusq; concilij apud Friteslari notabatur. Rex inde in patriam reuerſus eſt, Heinricus verò nouã vrbem obtinuit: Ratiſpona proxima nocte penè tota exuſta eſt. Poſt hæc exercitandi gratia cum rex venationem ageret, in loco qui dicitur

Suueldon, filius patri nudatis plantis proſternitur, intima tactus pœnitentia, patris primùm, deinde omnium præſentium mouebat lachrymas. Amore itaq; paterno ſuſceptus in gratiam, ſpondet ſe obtemperaturum omni paternæ voluntati. Interea ſummus pontifex Fridericus ægrotare nunciatur, propter regis placitum modicè differtur. Defuncto pontifice, vniuerſalis conuentus populi celebratur. Moguntia poſt annum dimidium cum omni Frācia regi traditur. Filius & gener in gratiam ſuſcepti ſunt, qua & in finem fideliter vſi ſunt. Rex ingreſſus Saxoniam circa Kalend. Iulij, obuios habuit legatos Vngarorum, tanquam ob antiquam fidem & gratiam eum viſitantes: reuera autem, vt quibuſdam videbatur, euentum belli ciuilis conſiderantes. Quos cum ſecum aliquantis diebus retinuiſſet, & aliquibus munuſculis donatos, in pace remiſiſſet: audiuit à nūcijs fratris ducis ſcilicet Baioariorum, Quia ecce Vngari diffuſi inuadunt terminos tuos, ſtatuuntq; tecum inire pugnam. His auditis quaſi nihil laboris præterito anno tolerasſet, cœpit ire cōtra hoſtes, ſumptis ſecum paucis admodum ex Saxonibus, eo quòd iam bellū Sclauonicum vrgeret. Caſtris igitur poſitis in Auguſtæ vrbis confinijs, Francorum & Baioariorum multitudo ei occurrit. Cum valido quoq; venit equitatu in caſtra dux Chūradus, cuius aduentu milites erecti, iam optabant non differri certamen. Erat dux idem natura audacis animi, & quod rarum eſt audacibus, bonus conſilio, & dum pedes & dum eques iret in hoſtem, bellator intolerabilis, domi ac militia charus ſocijs. Igitur ab vtriuſq; exercitus latrocinantibus agminibus notificabatur, non longè ab inuicem fore vterq; exercitus. Ieiunio itaq; in caſtris prædicato, iuſſum eſt omnes ad bellum paratos eſſe craſtino. Primo diluculo ſurgentes, pace data & accepta, operaq; ſua primùm duci, deinde ab vno quoq; alteri cum ſacramento promiſſa, erectis ſignis, numero quaſi octo legiones procedunt è caſtris. Ducitur exercitus per aſpera & difficilia loca, nè daretur hoſtibus copia turbandi ſagittis agmina, quibus vtuntur acerrimè, arbuſtis ea protegentibus. Primam & ſecundam & tertiam legionē direxerunt Baioarij, quibus præfuerunt præfecti ducis Heinrici: nam & ipſe bello aberat, eo quòd valetudine corporis laboraſſet, qua & mortuus eſt. Quartā legionem ordinauerunt Franci, quorum rector ac procurator erat dux Chunradus. In quinta quæ erat maxima, & quæ dicebatur regia, ipſe princeps erat vallatus lectis, ex omnibus militum milibus, alacriq; iuuentute: coramq; eo angelus (ſic enim vocabatur vexillum eius) denſo agmine circumſeptus. Sextam & ſeptimam legionem conſtituerunt Sueui, quibus præfuit Burchardus, cui nupſerat filia fratris regis. In octaua erāt Boemi electi milites mille, armis potius inſtructi, quàm fortuna: in qua & ſarcinæ omnes ac impedimenta quæq;, quaſi ipſa eſſet tutiſsima, quæ & nouiſsima. Sed aliter res acta eſt. Nam Vngari nihil cunctantes Licum fluuium, qui Lech dicitur, tranſierunt: circumeunteſq; exercitum, extremam legionem ſagittis laceſſere cœperunt, & impetu cum ingenti vociferatione facto, alijs cæſis, alijs captis, ſarcinis omnibus potiti, cæteros legionis illius armatos fugere compulerunt. Similiter ſeptimam & ſextam aggreſsi, plurimis ex eis fuſis in fugam verterunt. Rex autē cum aduertiſſet bellum ex aduerſo prætendi, ſed poſt tergum nouiſsima agmina periclitari, miſit illuc ducem Chunradum, cum quarta legione: qui veniēs captiuos eripuit, prædam excuſsit, latrocinantiaq; hoſtium agmina perturbauit. Fuſis latrocinantibus vndiq; aduerſariorum agminibus, dux ad regem reuertitur, ſignis victricibus, mirúmque in modum cunctantibus, veteranis militibus gloria victoriæ aſſuetis, cum nouo milite, & ferè bellandi ignaro, triumphum peregit. Totum igitur pondus prælij iam ex aduerſo eſſe rex conſpiciens, exhortationis gratia ſuos allocutus eſt, monens eos antiquarum victoriarum, & rerum ſedulò bene geſtarum, & vt modò in patria non cederent, qui ſæpius & in aliena terra victores exiſterent: & poſtquam huiuſmodi verba plurima dedit, ad vltimum intulit: Plura loquerer milites mei, ſi noſſem verbis virtutem, vel audaciam animis noſtris augeri, modò melius gladijs quàm linguis incipiamus. His dictis arrepto clypeo ac ſacra lancea, ipſe primus equum vertit in hoſtes, fortiſsimi militis, ac optimi Imperatoris officium gerens.

Ieiunium in caſtris Ottonis.

Oratio Ottonis regis ad ſuos.

gerens. Hoſtium audaciores primùm reſtiterunt, deinde vt ſocios terga vertere viderunt, obſtupefacti, noſtriſq; intermixti extincti ſunt. Cæterorum verò alij equis fatigatis, villas proximas intrant, circumfuſiq; armatis cum mœnibus pariter concremantur: alij flumen contiguum tranſnatantes, dum ripa vlterior aſcendentes nõ ſuſtinet, flumine obuoluuntur & pereunt. Chunradus autem dux fortiter pugnans, animi feruore & ſolis ardore, qui eo die nimius erat, æſtuauit, vinculiſq; loricæ ſolutis, dum auram captauit, vulnere ſagittæ in aduerſo gutturis defixæ cecidit. Cuius corpus imperio regis honorificè collectum, tranſportatur Vuormaciam, ibiq; ſepelitur cum fletu & planctu omnium Francorum. Ipſa verò die belli inuaſa ſunt caſtra, & captiui omnes erepti, ſecunda die autem ac tertia à vicinis vrbibus reliqua multitudo in tantum conſumpta eſt, vt nullus aut rarus euaderet. Tres duces gentis Vngaricæ capti, duciq; Heinrico præſentati, mala morte, vt digni erant, multati ſunt: ſuſpendio namq; crepuerunt. Triumpho celebri rex factus glorioſus, ab exercitu pater patriæ, ac Imperator eſt appellatus.

Compendiũ heroicum factorũ Ottonis per occupationem.

Decretis proinde honoribus, & dignis laudibus, ſummæ dignitati per ſingulas eccleſias, hoc idem ſanctæ matri ſuæ per nuncios demandans, cum tripudio ac ſumma lætitia in Saxoniã reuertitur, & à populo ſuo libentiſsimè ſuſcipitur. Neque enim tanta victoria quiſquam regum intra ducentos annos ante eum lætatus eſt. Rebus igitur ritè compoſitis, per omnem Franciam, Saxoniamq;, & vicinas circum quaque gentes, Romam proficiſci ſtatuens, Longobardiam perrexit, vbi qualiter regem Longobardorum Berengarium, multa mala cum filio ſuo Adelberto, eccleſijs Dei inferentem, duobus annis obſederit, captumq; cum coniuge & filijs in exilium miſerit, Romanos duobus prælijs vicerit, duces Beneuentanorum ſubiecerit, Græcos in Calabria & Apulia ſuperauerit, terra Saxonica venas argenti aperuerit, imperium cum filio ſibi æquiuoco quàm magnificè dilatauerit, maioris eſt operis, ideòque conſcribi non valet à nobis. Hoc tantùm breuiter notandum, quòd à Ioanne papa literis ſuppliciter exoratus, quatenus pro amore Dei, ſanctorúmque apoſtolorum Petri & Pauli, ſanctam Romanam eccleſiam ex faucibus Berengarij, ſuorúmque liberaret, aliorúmque multorum epiſcoporum, alteriúſque ordinis & laicorum queſtibus motus, filium ſuum Ottonem contra mortem priorum in puerilibus annis regẽ conſtituens, in Saxonia dereliquit, ipſe collectis copijs in Italiam percitus venit, Berengarium cum vxore ſua Vuilla, & filio Adelberto captiuos Babenberg in exilium miſit, vbi & idem Berengarius defunctus & ſepultus eſt. Ipſe verò Romam veniens, mirifico apparatu ſuſceptus, & ab eodem Apoſtolico Ioanne imperiali vnctione & benedictione ſublimatus, Imperator & Auguſtus eſt appellatus. Aliquanto autem tempore in partibus illis commoratus, filium ſuum Ottonem ad ſe venire fecit, qui & in natali domini coronam regni ab Apoſtolicò accepit. Miſſa etiam legatione Conſtantinopolim, filiam imperatoris Theophaniã nomine inde accepit, quam celebratis in Italia nuptijs, eidem filio ſuo coniunxit. Poſt hæc regreſſus de Italia imperator Otto, cum filio rege Galliam ingreſſus eſt, inde Germaniam tranſiturus, & proximum Paſcha Quirilingaburg celebraturus. Manens autem ibi decem & ſeptem diebus, deſcendit inde Aſcenſionem domini apud Meresburg celebraturus. Tertia verò feria ante Pentecoſten, venit ad locum qui dicitur Numileuua. Proxima nocte tranſacta hora conſtituta, lætus ad menſam conſedit, venientéque tempore veſpertinis laudibus interfuit, ſed peracto cantu Euangelij, æſtuare ac fatigari iam cœpit. Quod cum intellexiſſent principes circumſtantes, impoſuerunt eum ſedili. Inclinantem autem caput, quaſi iam defeciſſet, refocillauerunt eum, expetitoq; ſacramento dominico, & accepto ſine gemitu cum magna tranquillitate ſpiritum reddidit Domino, Non. Maij, quarta feria ante Pentecoſten. Inde tranſportatur in cubiculum, & cum iam eſſet ſerò, tranſitus eius nunciatur populo. Cuius corpus cum magnis lugentium exequijs, à filio, rege iam facto, translatum eſt in ciuitatem, quam ipſe cõſtruxit, vocabulo Magdeburg, ibique honorificè tumulatum eſt. Huius anno

Vide Albertum Krantz lib. 4. cap. 9.

primo, qui eſt à dominica incarnatione Dcccccxxxvij. Vngari Franciam & Alemanniam, & Galliam, vſq; Oceanū Burgundiamq; deuaſtantes, per Italiam redierunt. Monaſteria S. Galli, & ſancti Bonifacij cremantur. Rudolphus rex Burgundiæ, & Arnoldus dux Noricorum obierunt.

Anni Ottonis. ANno domini Dcccccxxxviij. Heinricus frater Ottonis regis, ab Eberhardo comite comprehenditur. Anno domini Dcccccxxxix. Otto rex cum fratre Heinrico & Giſilberto, Eberhardoq; pugnantibus, militibus ſuis victoriam reportat. Anno domini Dcccccxl. rege in partibus Alſatiæ, caſtellū Briſach obſidente, epiſcopi quidā nocte relictis tentorijs, ſubtraxerūt ſe. Eberhardus comes ab Ottone & Chūrado iuxta Rhenum occiſus eſt. Giſilbertus dux in aqua ſuffocatur. Burchardus Vuirciburgenſis epiſcopus obijt. Anno domini Dcccccxlj. Otto rex Gallias petit. Anno domini Dcccccxlij. Otto & Ludeuicus reges pacificantur. Anno domini Dcccccxliij. anno domini Dcccccxliiij. Vngari cum Baioarijs pugnant, & vincuntur. Anno domini Dcccccxlv. in Italia cometa miræ magnitudinis apparuit, portendens famem, quæ ſecuta eſt. Anno domini Dcccccxlvj. Otto rex totam Lotharingiam ſibi ſubiugauit. Anno domini Dcccccxlvij. Bertholdus dux Baioariorum, frater Arnoldi ducis moritur, & Heinrico fratri regis ducatus committitur. Edith regina obijt. Anno domini Dcccccxlviij. anno domini Dcccccxlix. Heremannus dux Alemānorum moritur, pro quo Luitolphus filius regis Ottonis dux conſtituitur. Anno domini Dcccccl. Otto rex Italiam petijt, eamq; ſibi ſubiecit, rediensq; Papiam, Chūrado duci Lotharingorum tuendam commiſit. Anno domini Dccccclj. Berengerrex Longobardorum, Chunrado ſuadente, apud Auguſtam cum filio ſuo Adelberto ad deditionem venit, factusq; miles regis, remiſsus eſt in regnum cum pace. Anno domini Dccccclij. Otto rex Italiam intrauit, cauſa Adelheidę reginæ, ipſaq; accepta vxore, nuptias celebrauit Papiæ. Anno domini Dccccclij. Luitolphus dux patri rebellat, & dux Chunradus cum eo. Anno domini Dccccliiij. Vngari Italiam petunt, Noricum & Franciam. Anno domini Dcccclv. Vngari totam Baioariam depopulantes, iuxta Auguſtam Alemanniæ vrbem, ab Ottone rege pugna victi, immenſa cæde necantur. Anno domini Dcccclvi. Luitolphus dux Italiam hoſtiliter intrauit. Anno domini Dcccclvij. Luitolphus Adelbertum vincit, & ipſe eodem anno moritur. Anno domini Dcccclviij. cruces in veſtibus hominum apparuerunt. Anno domini Dcccclix. anno domini noningenteſimo ſexageſimo, Poppo Vuirciburgēſis epiſcopus obijt. Anno domini Dcccclxi. anno domini Dcccclxij. Otto rogatu Ioannis papæ, & querimonia multorum de Berengario & filio proclamātium, Romam tendit, ibiq; imperator ab eodem papa factus, Berengariū capit, & cum coniuge ſua Vuilla nomine, ad caſtellum Babenberg miſit, vbi & præſentem vitā clauſit. Anno domini Dcccclxiij. Otto imperator natale domini Papiæ agit. Anno domini noningenteſimo ſexageſimo quarto, Otto imperator natale domini Romæ moratur, vbi & filius eius Otto coronatur. Anno domini Dcccclxv. anno domini Dcccclxvi. anno domini Dcccclxvij. Otto imperator de Italia redit. Anno domini Dcccclxviij. anno domini Dcccclxix. Mathildis mater Imperatoris obijt. Anno dn̄i Dcccclxx. anno dn̄i Dcccclxxi. ſignum quoddā ignei coloris in cœlo apparet. Anno dn̄i Dcccclxxij. anno dn̄i Dcccclxxiij. anno dn̄i Dcccclxxiiij. Otto imperator obijt Non. Maij. Eodem anno S. Vdalricus migrauit, anno epiſcopatus ſui quinquageſimo. Poſt Ioannem papam Benedictus ordinatur cxxij. poſt quem item Benedictus cxxiij.

Otto ſecundus XI. Germ. Imp. ANno dominicæ incarnationis Dcccclxxv. ab Vrbe autem condita milleſimo Dccxxvi Otto ſecūdus, Magni Ottonis filius, lxxxij. loco ab Auguſto regnare cœpit, & annis ix. regnauit. Hic viuente patre, in regnum electus, Romęq; ab Apoſtolico regni corona decoratus, mox vt pater defunctus eſt, ab omnib. qui aderant denuò eligitur, & in regni ſede locatur. Anno domini Dcccclxxvi. anno domini Dcccclxxvij. anno domini Dcccclxxviij. igneæ acies viſæ ſunt in cœlo per totam noctem quinto Kalēdas Nouemb. Anno domini Dcccclxxix. anno domini Dcccclxxx.

Dcccclxxx.anno dñi Dcccclxxxi.anno dñi Dcccclxxxij.Otto imperator apud Calabriam,occiſo à Græcis exercitu,de naui exiliens,natatibus aufugit.Otto dux Sueuorum obijt,Chunradus ſucceſsit.Anno domini Dcccclxxxiij.Otto imperator Romæ moritur vi.Idus Decemb.ibiq́ ſepelitur.Poppo iunior Vuirciburgenſis epiſcopus obijt.

Otto tertius XII. Imper. Germanorum.

ANno dominicæ incarnationis Dcccclxxxiiij.ab Vrbe condita mil.Dccxxxv. Otto tertius,Ottonis ſecundi filius,admodum puer lxxxiij.loco ab Auguſto Romanum imperium ſuſcepit,& annis xvij.regnauit. Anno domini Dcccclxxxv.anno domini Dcccclxxxvi.anno domini Dcccclxxxvij.anno domini Dcccclxxxviij.fames facta eſt magna.Anno domini Dcccclxxxix.Hugo Vuirciburgenſis epiſcopus obijt.Anno domini Dccccxc.Carolus dux moritur,Otto filius eius ſuccedit.Anno domini Dccccxci.anno domini Dccccxcij.Remis ſynodus congregatur.Anno domini Dccccxciij.in Burgundia Vdelo ex clerico Prinatenſi monachū profeſſus,in Cluniacenſi cœnobio præficitur. Anno domini Dccccxciiij. ſanctus Adelbertus epiſcopus de Praga ciuitate à Prucis martyrio coronatur. Berenuuardus epiſcopus Vuirciburgenſis obijt. Anno domini Dccccxcv.Heribertus Colonienſium archiepiſcopus ordinatus,multa ſanctitate claret. Anno domini Dccccxcvi.anno domini Dccccxcvij.Conradus dux obijt,cui Herimannus ſucceſsit. Anno domini Dccccxcviij.anno domini Dccccxcix.terræmotus maximus factus eſt. Anno dominicæ incarnationis milleſimo,anno regni ſui xviij.Otto imperator tertius obijt quinto Kalend.Febr.eo videlicet anno,qui ab incarnatione domini inſcribitur milleſimus primus. Cuius inteſtina Auguſtæ,reliquum corpus Aquiſgrani ſepelitur.

Heinricus XIII. Imp. Germ.

ANno dominicæ incarnationis milleſimo primo,ab Vrbe autem condita milleſimo Dcclij.Heinricus ſecundus primum dux Baioariæ,deinde Ottone tertio abſq; filijs defuncto,in regni prouectus culmine lxxxiiij.loco ab Auguſto regnum accepit,& annis xxiij.ac menſes v.regnauit xij. annis ſub nomine regis,xi. dignitate & nomine Imperatoris.Hic in regni ſede ſublimatus,cum Heinricū Marchionem,alioſq; in initio regni ſui ſibi reſiſtentes ſuperaſſet,Italiam & Boemiam ac Bolizlaum cum omni gente Sclauorum ſubiugaſſet,data ſibi requie à domino,conſiderans ſe filios non habiturum,quippe qui vt multi teſtantur,conſortē regni Chunigundam nunquam cognouit,ſed vt ſororem dilexit, Dominum bonorum omnium datorem habere delegit hæredem,ſextoq; regni ſui anno, ſapienti conſilio epiſcopatum Babenberg,in honorē ſancti Petri, ſanctiq; Georgij conſtituit, locūq; ipſum prædiorum,diuitijs,& omni ornatus decore,vt in præſentiarum cernitur,copioſiſsimè ditauit.In meridiana quoq; parte ciuitatis,monaſterium in honorē S.Stephani protomartyris,ſub ordine canonico conſtruens,ex altera verò,hoc eſt Aquilonari,aliud monaſterium,ſub monachali regula, in honorem S.Michaelis archangeli,ſanctiq; Benedicti abbatis conſtituens,ſibi ſuæq; ciuitati ſupra petram apoſtolicæ firmitatis fundatæ,muroq; & propugnaculis meritorum S.Georgij & cæterorum ſanctorum munitæ ac exornatæ,contra incentiuos vitiorū iactatus,turrim fortitudinis in Stephano,& contra refrigerantes flatus illius qui in Aquilone,vnde malum omne pandetur,ſedem ponere diſpoſuit,refugium certum in Euangelico præparauit præſidio,vt à dextris & à ſiniſtris iuſticiæ armis vallatæ,in nullo ſufficiat inſidiator præualere.Alijs quoq; ſanctorū locis per regni latitudinē non minus,prout opus erat,munificentiæ ſuæ impertiuit largitatem, quædam dilapſa iam in melius reſtituens,quibuſdam quæ minus ſuppetebant adijciens. Regis autem frater erat Bruno Auguſtenſis ſedis epiſcopus,qui felicibus fratris actibus inuidēs, multas ei aduerſitatum iniurias,in quantum potuit,inferebat:& vbi per ſe non poterat, inferentibus ſe adiungebat,vel alios ad inferendas exhortando, ſtimulos eis incitationis ſubigebat.Cui frater non ſolū talionem non reddidit,verumetiā fraterna inſtructus dilectione,omnia diſsimulando & patienter ſuſtinendo, illum bono vincere ſatagebat. Horum ſororem bonæ memoriæ fœminam Giſelam rex Vngarorum,

qui Stephanus dicebatur,in coniugium expetiuit,ſed eam ducere non promeruit, donec ſe Chriſtianæ religionis rudimenta, & ſacri baptiſmatis ſacramenta, cum omni gente ſua ſuſcepturum promiſit. Quam pollicitationem vbi rebus perfecit,religioſus,Deoq́ deuotus,poſtea in executione bonorum operum permanſit, quod diuina pietas poſt mortem eius euidẽtibus indicijs,ad ſepulturam eius factis ſignorum miraculis demonſtrauit. Rex autem Heinricus,poſtquam bonæ opinionis odorem longè lateq́ redolere fecerat,locumq́ ſibi dilectum cum cæteris monaſterijs ditando,& ornando,& excolendo ad perfectum adduxerat, diuina vocatione viam vniuerſæ carnis ingreſſus,Deo reddidit animam feliciter vt credimus,iij. Idus Iulij,anno regni ſui xxiij.imperij autem xi. vitæ verò lij. ſepultusq́ eſt Babenberg in epiſcopio à ſe facto,in S.Petri apoſtoli monaſterio.

Anni Heinrici II. ANno domini milleſimo ij. Heinricus rex, Heinricum Marchionem & alios ſibi reſiſtentes cum exercitu petit. Anno domini milleſimo iij. Heinricus rex Italiam,Boemiam,Bolizlaum ducem,cum omni Sclauorum gente ſubiugauit. Anno domini milleſimo iiij. fames facta eſt. Cometes longum tempus apparuit. Anno domini milleſimo v. anno domini milleſimo vj. epiſcopium Babenberg à rege Heinrico conſtituitur,& Eberhardus ibi epiſcopus præficitur. Anno domini milleſimo vij. anno domini milleſimo viij. Bruno epiſcopus ex monacho à Prucis multis ſupplicijs afflictus,& manibus pedibusq́ abſciſis, poſtremò capite plexus,cœlos petijt. Eberhardus epiſcopus ordinatur. Anno domini milleſimo ix. anno domini milleſimo x. anno domini milleſimo xi. Heinricus rex Metim vrbem obſidet,donec mediante iuſticia,pax inter eos conuenit. Anno domini milleſimo xij. anno dñi milleſimo xiij. Heinricus Romæ imperiali benedictione coronatur à Benedicto papa. Anno dñi milleſimo xiiij. Erneſt dux in venatu occiditur. Anno dñi milleſimo xv. Simeon monachus de monte Syna hoc tempore claruit. Anno domini Mxvi. Heinricus Vuirciburgenſis epiſcopus obijt. Anno dñi Mxvij. anno domini Mxviij. anno domini Mxix. Benedictus papa Babenberg veniens, eccleſiam ſancti Stephani dedicauit. Eodem anno Vuernherus Argentinæ epiſcopus,cum Alemannis contra Burgundiones pugnauit & vicit. Anno domini Mxx. terræmotus magnus factus eſt iiij. Idus Maij,feria v. Eo anno Heribertus Colonienſis archiepiſcopus obijt. Cui Piligrinus ſucceſsit. Anno dñi Mxxi. Indict. v. iiij. Non. Febr. v. anno regni glorioſi imperatoris Heinrici ſecundi xxj. imperij autem nono,ipſo pręſidente ac diſponente,Eberhardus primus eccleſiæ Babenbergenſis epiſcopus,ordinationis ſuæ anno xiij. dedicauit eccleſiam S.Michaelis in monte,in honorẽ eiuſdem S.Archangeli,ſanctiq́ Benedicti abbatis. Huic igitur conſecrationi interfuerunt epiſcopi multi,ſcilicet Aribo Moguntinus,qui altare S.Martini dedicauit. Piligrinus Coloniẽſis,qui altare S.Petri conſecrauit,cum alijs multis. Eundem autem locum habitare cœpit primus pater eiuſdem monaſterij Rato, anno dominicæ incarnationis mil.xv. eodemq́ anno fundamenta ipſius monaſterij locata ſunt, & ſecundo anno Heinrici abbatis ſecundi, templum ipſum dedicatum eſt. Anno domini mil.xxij. Heinricus imperator nouam Troiam deditione cepit,& mortalitas magna in exercitu facta eſt. Gebehardus Ratiſponenſis epiſcopus obijt,pro quo item Gebehardus ordinatur. Anno dñi Mxxiij. anno domini Mill.xxiiij. Heinricus imperator ſecundus migrauit.

Cõradus XIIII. Imp. German. ANno dominicæ incarnationis milleſimo xxv. ab Vrbe cõdita mill. Dcclxxvi. Chunradus ex regni primoribus vnus;ſed regno antea per rebellationem aduerſus,principib. pro eius electione diſsidentibus,Aribone autem,Moguntino archiepiſc. & Eberhardo Babenbergẽſi pręſule ſibi fauentib. lxxxv. locó ab Auguſto regnũ ſuſcepit,& annis xv. regnauit. Sublimatus autẽ in regni ſede,conſilio Brunonis epiſc. Auguſtenſis,fratris Heinrici imper. qui ſemper,vt ſuprà dictum eſt, felicibus eius inuidebat actibus, Babenbergenſem epiſcopatum meditabatur deſtruere,quia idem Bruno epiſcopus promiſit reginæ Giſelæ omnia prædia hæreditario iure ad ſe pertinentia, filio eius Heinrico contradere. Locus igitur & tempus

conuen-

conuentui ſtatuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem prę-ceſſerat, in qua hæc ventilanda erant, Eberhardus epiſcopus ad tentorium prędicti Brunonis clàm acceſsit, lectoq; eius aſsidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrā-do, memoriam fratris animo inculcādo, cum eodē ſollicitus egit. Qui vbi iam mul-ta noctis hora tranſacta receſſerat, & epiſcopum pro auditis ſollicitatum, ſomnus oppreſſerat, viſus eſt ei frater ſuus imperator Heinricus lecto ſuo aſtare, faciemq; ſuam barba ex vna parte depilata turpatam obiectare. Cui ſuper hac re ſtupido & admiranti, ac quis tam temerarios auſus in eum præſumeret interrogāti, Tu, ait, hęc feciſti, qui me & ſanctos Dei, quos rebus à Deo mihi conceſsis dotaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue iam vlterius ſuper hac temeritate, ne incepta luas magna infelici-tate. Ad hæc ille expergefactus, ac de viſione non parum perterritus, membrorum quoq; horrore ac tremore non leuiter eſt attactus. Manè autem facto, cum diu ex-pectatus, ad conuentum procerum non veniret, regina pro filio ſollicita, nuncijs miſsis obnixè rogauit, vt adueniens promiſſa perficeret. Ille verò affirmabat ſe tan-ta infirmitate grauari, vt nec de lecto ſurgere, nec pedem poſſet quoquam mouere. Cumq; rogaretur, vt ſe in lecto ad conuentum deportari pateretur, quo vel ſic pro-miſsio perficeretur, omnino abdicauit, ſeq; in Deum & in ſanctos eius, & in fratrem ſuum peccaſſe, libera tandem voce proclamauit. Sic itaq; diuina pietas, per merita famuli ſui, ne ſpe, quam in ſe poſuit, fraudaretur, illius prauæ conſpirationis machi-namenta repreſsit, idq; quod ab eo bene cœptum eſt, confirmando, ſemper exinde ad meliora prouexit. Secūdo igitur regni ſui anno, Chunradus rex filium ſuū Hein-ricum regem fecit, & ipſe Romam pergens, imperialem benedictionem accepit. Poſt hæc Knuth, regis Danorum filiam, nomine Chunigundam, filio ſuo coniun-xit, ſeq; ad bene agendum ſtudioſius accinxit.

In proprio quippe caſtello Lintburg dicto, ad alios vſus quondam ſibi grato, monaſterium conſtruxit, prædiorumq; copia illud ditans, monachorum congrega-tionem, ſub abbatis prouiſione illuc introduxit. Spirenſe quoq; epiſcopium proue-herè ſtatuens, ſed in viuendi meta eò vſq; non pertingens, filio ſuo Heinrico, ſuæ vo-luntatis effectum commiſit, quem ipſe magnificè cœpit, ſed filius eius item Heinri-cus magnificentius perfecit.

Primo itaque Chunradi regis anno, diſſenſio magna contra eum in regno tumul-tuatur, ſed diuinitùs citò ſedatur. Anno domini milleſimo xxvi. Heinricus, Chunra-di regis filius, rex efficitur. Chunradus verò Romam tendens, imperiali benedictio-ne prouehitur. Anno domini milleſimo xxvij. Bruno Auguſtenſis epiſcopus, & Vuelpho comes, prędas & incēdia inter ſe faciunt. Anno domini milleſimo xxviij. Erneſt dux Alemānorum, & Vuelpho comes Chunrado imperatori ad deditionē veniunt. Anno domini milleſimo xxix. Bruno Auguſtenſis epiſcopus obijt, cui E-berhardus ſucceſsit. Anno domini milleſimo xxx. Chunradus imperator, Stepha-num Pannoniæ regem cū exercitu petit. Interea in Alemannia Erneſt dux, & Vuer-nherus comes, cum alijs multis, occiduntur xvj. kal. Septemb. Anno domini mille-ſimo xxxi. Stephanus rex per legatos cum Imperatore pacificatur. Anno domini milleſimo xxxij. Rudolphus rex Burgundiæ moriens, diadema ſuum Chunrado Imperatori miſit. Anno domini milleſimo xxxiij. Meginhardus epiſcopus Vuirci-burgenſis obijt. Chunradus imperator in hyeme Burgundiam petit. Eclipſis ſolis facta eſt iij. Kalend. Iulij, hora ſexta. Anno domini milleſimo xxxiiij. Imperator Frā-ciam petit contra Ottonem. Anno domini milleſimo xxxv. Vuirbinam caſtellum, in confinio Saxoniæ poſitum, Pagani qui Luitici dicuntur, obtinēt, multis ex Chri-ſtianis occiſis & captis. Quos Imperator cum exercitu petit. Anno domini mille-ſimo xxxvj. Gebehardus ſecundus Ratiſponæ epiſcopus obijt, pro quo item Ge-behardus tertius ſucceſsit. Heinrico imperatoris filio knuth, regis Danorum filia coniungitur. Luitici tributarij facti ſunt Imperatori. Piligrinus Colonienſis archi-epiſcopus moritur, pro quo Herimannus ordinatur. Anno domini milleſimo trice-ſimo ſeptimo, Chunradus imperator Italiam cum exercitu petit, & Mediolanen-

Anni Chūradi 1.

ſem epiſcopum in cuſtodiam mittit, qui fuga lapſus, Imperatori rebellat. Otto princeps Carolingorum à Gozelone Lotharingorum duce pugna victus, fugiensq́ à quodam milite occiditur. Anno dñi milleſimo xxxviij. Stephanus Vngarorum rex religioſus obijt. Anno dñi milleſimo xxxix. Chunigunth imperatrix, mater pauperum, diues ipſa, diuitem migrauit ad Chriſtum v. Non. Martij. Herimannus dux Alemannorum filius Giſelæ imperatricis obijt. Chunradus imperator obijt ij. Non. Iunij, & ſepultus eſt Spiræ. Reginboldus Spirenſis epiſcopus obijt iij. Idus Octob. eclipſis ſolis facta eſt xi. Kal. Septemb.

Henricus tertius Auguſtus, Pius ac Niger cognomine, XV. imp.

ANno dominicæ incarnationis milleſimo xl. ab Vrbe autem cõdita milleſimo Dccxci. Heinricus tertius, Chũradi imperatoris filius, dudũ patre viuente rex conſtitutus, lxxxvi. loco ab Auguſto patri ſucceſsit, & xvij. annis regnauit. Eberhardus primus Babenbergenſis epiſcopus obijt. Anno domini milleſimo xli. Heinricus rex ducem Boemiæ Fratiſlaum bello petijt: ſed multis proceribus & militibus in præſtructione ſyluæ citrà vltraq́ occiſis vel captis, nil memoria dignum efficere potuit. Petrus quoq́ Vngarorum rex eidem duci contra regem auxilia miſit. Anno domini milleſimo xlij. Vngari quendam Vuonem ſibi regem fecerunt, & Petrum regem ſuum expulerunt. Qui profugus & exul Heinrici regis, cui priori anno rebellauit, gratiam quærit & inuenit. Heinricus rex Boemiã ingreſſus, igne prędaq́ cuncta deuaſtat, & rebellem ducem obſides dare, ipſumq́ poſt ſe Ratiſponam ad deditionem humilimam venire, ſibiq́ iureiurando fidelitatem ac ſeruitium confirmare coartat. Vuo rex Vngarorum ob ſuſceptum à rege Heinrico Petrum à ſe expulſum fines Baioariæ prædis depopulatur, ſed magna pars exercitus eius ab Adelberone Marchione deletur. Anno domini milleſimo xliij. Heinricus rex Pannoniam ingreſſus, duas populoſiſsimas ciuitates euertit, plures deditione ſibi ſubijcit. Giſela imperatrix obijt xvi. Kalend. Martij, & ſepelitur Spiræ. Anno domini milleſimo xliiij. Heinricus rex iterum Pannoniam inuadens, ſatisfactionem & obſides, ac munera pacisq́ confirmationem per iuſiurandum accipiens, diſceſsit, indeq́ reuerſus, ſynodo Conſtantienſi adfuit, vbi cunctis in ſe delinquentibus, debita dimiſit, omnibusq́ inimicitijs deſtructis, pacem hactenus inauditam, tam in tota Sueuia quàm in alijs regni ſui prouincijs, per edictum regiæ cenſuræ confirmauit. Dein Agnetem Vuilhelmi Pictauienſis principis filiam, apud Moguntiam vngi faciens in reginam, regalibus ſibi nuptijs apud Ingeleheym copulauit: vnde infinitam hiſtrionum & ioculatorum multitudinem non ſolùm muneribus, ſed etiam cibo potuq́ vacuam & mœrentem, abire permiſit. Luitpoldus Marchio, Adelberti filius, maxima Vngarorum clades, immaturè obijt. Peſtis pecudum maxima, hyems dura fuit & niuoſa.

Anno domini milleſimo xlv. Bruno Vuirciburgenſis epiſcopus obijt ſexto kalendas Iunij. pro quo Adelbero ordinatur. Heinricus rex tertiò Pannoniam ingreſſus, Dei fauente clementia, victor effectus, Vuonem cum vxore & filijs ac cognatis, quibus locus fugiendi erat, effugabat. Petrum reſtituit in regnum, ſubditoq́ ſibi Vngarorum regno, cum honore ſummo reuertitur. Gotefridus dux Lotharingorum Heinrico regi rebellans, ad deditionem coactus in caſtello Gibichenſteyn, vſque ad dignam ſatisfactionem cuſtodiæ mancipatur. Otto dux Sueuorum efficitur. Anno domini milleſimo xlvi. Heinricus rex Italiam ingreſſus, à Romanis pacificè ſuſcipitur: papas tres non dignè conſtitutos ſynodaliter depoſuit, & Suidegerũ Babenbergenſis eccleſiæ ſecundum epiſcopum, papam conſtituit, à quo ipſe & cõiunx eius Agnes in ſancto dominici natalis die benedictione imperiali ſublimãtur. Imperatrix verò Agnes inde reuertens, apud Rauennam genuit filiam. Imperator autem per Apuliam multasq́ prouincias feliciter ducens exercitum, cum honore magno reuertitur. Suidegerus papa obijt ſexto Idus Octobris. Pro quo Poppo patriarcha Aquileienſis ordinatur. Anno domini milleſimo xlvij. Petrus Vngarorum rex à quodam tyranno Pannonico captus & excæcatus eſt: ille verò qui eum expulerat, regnare cœpit. Anno domini milleſimo xlviij. Poppo papa obijt, necdum

completo

completo anno ex quo conſtitutus eſt. Pro quo Bruno qui & Leo poſtea dictus eſt, Tulleſium epiſcopus, ordinatur papa. Otto dux Sueuorum obijt, pro quo item Otto de Suuinfurte ſurrexit. Sanguis domini Mantuæ per cæcũ manifeſtatur. Anno domini milleſimo xlix. Heinricus imperator, anno imperij ſui quarto, quaſdam Galliæ partes inuaſit, contra Gotefridum & Balduuinum duces, quibus ad deditionem coactis, & regno his in partibs pacificato, victor cũ honore reuertitur. Synodus Moguntiæ habetur, cui interfuerunt Bruno apoſtolicus, & Heinricus imperator. Anno domini milleſimo l. Vngari iterum bellant. Quibus Gebehardus Ratiſponenſis epiſcopus, qui erat Imperatoris patruus, obuiam veniens, vice ipſius Imperatoris in fugam conuerſos, non minima eos cæde afflixit. Inſuper vrbem Heimenburg in Marchia poſitam, ędificijs reſtaurauit, & militari cuſtodia muniri fecit, ipſeq; ſumma cum pace regreſſus eſt. Anno domini milleſimo quinquageſimo primo, Bartho archiepiſcopus Moguntinus in pace quieuit, cui Luitpoldus Babenbergenſis præpoſitus ſucceſsit. Heinricus imperator iterum Pannoniam adiens, diuiſa in duas partes multitudine militum, vtrinq; regionem ipſam ſyluis, & maximè aquarum collectionibus circumſeptam occupans intrauit. Sed gens illa durior cæteris, cum rege ſuo doloſe agens, ſuaq; pariter cum alijs diripiens, fame & ſiti multis cladibus laſſatum imperatoris exercitum fugiens euaſit. Milites autem imperatoris vaſtata magna parte prouinciæ, multis inſuper inibi, pacificè, licet rebus infectis ad propria cum Imperatore redierunt. Anno domini milleſimo lij. Imperator iterum Pannoniam petit, & inactè redit, habens ſecum in comitatu Brunonem, apoſtolicæ ſedis præſulem. Qui papa veniens Ratiſponā, reliquias beati Dionyſij martyris, de quibus diu dubitatum eſt, an ibi haberentur, præſentibus Pariſiorum legatis perſpexit, ibiq; teneri probauit. Sanctum Vuolfgangum eiuſdem vrbis epiſcopum de tumulo leuauit: indéque Babenberg cum Imperatore tranſiens, priuilegiā eiuſdem loci à Cancellario ſuo Friderico, qui ſibi poſtea ſucceſsit, perſpici, & coram Imperatore populóque pronunciari mandauit, ſuáque authoritate illa confirmauit. Reliquiæ ſancti Zenonis à Vualtario Veronenſe epiſcopo Vlmam ſunt delatæ.

Anno domini milleſimo liij. Apoſtolico & Imperatore natale dominicum diuino & regio cultu Vuormaciæ agentibus, miſſarum celebratione in ſancta die peracta, vt oportuit, ab Apoſtolico, in ſequenti die Luitpoldum Moguntinæ ſedis archiepiſcopum, vtpote in ſua diœceſi præcipuum, huic ſubrogauit officio. Qui peracta proceſsione, & vbi ad hoc ventum eſt dicta oratione, poſtquam ſe in ſua ſede locauit, quidam ex diaconis ſuis, Humbertus nomine, ſicut multi ob illius feſti venerationem ſolent, lectionem decantauit. Quod quidam ex Romanis papæ aſsiſtentib. vituperantes, & contra papam, quia Romano more non ageretur, obiurgātes, perſuaſerunt ei, vt ad eundem diaconum mitteret, & decantationem interdiceret. Quod cum ille iuuenum more contemneret, iterum mittendo papa interdixit: qui mox eadem vocis ſonoritate qua prius cantauit, legendo decenter lectionem vſq; ad finem perduxit. Qua finita, papa illum ad ſe vocauit, & quaſi pro inobedientiæ contumacia degradauit. Archiepiſcopus verò miſit ad illum, vt ſuum ſibi redderet miniſtrum. Quod vbi papa abnuit, pontifex vt erat antiquæ diſciplinæ, licet ægrè, patienter tamen interim tacendo ſuſtinuit. Perlecto autem Euangelio, & decātato offertorio, vbi ſancti ſacrificij tempus aduenit, pontifex in ſede ſua reſedit, verè conteſtans, nec ſe, nec alium quempiam completurum illud officium, niſi reciperet proceſsionis ſuæ miniſtrum. Quod vbi Apoſtolicus intellexit, pontifici ceſsit, reindutumq; miniſtrum continuò remiſit. Quo recepto, debito ſe præſul iniunxit officio. Qua in re & pontificis authoritas, & Apoſtolici conſideranda eſt humilitas, dũ & ille officij ſui dignitatem defendere contendebat, & iſte, licet maioris dignitatis, metropolitano tandem in ſua diœceſi cedendum perpendebat.

Poſt hæc & Apoſtolicus Romam redijt, multis cum diuerſarum prouinciarum militibus, imperiali præceptione, & amicorum ſubuentione comitantibus: & poſt

Paſcha exercitum ducens,per Apuliam contra Nortmannos,illius terræ quondam aduenas,ſed tūc poſſeſsionum apoſtolicarum inuaſores,& Romani imperij hoſtes pugnauit:& infinita vtrobiq; cæde peracta,papa cum paucis fugiens,abſque victoria regreditur,relictis illic Sueuorum ac Noricorum militibus optimis,& in vrbe Beneuentana conſedit,vbi tunc Vldaricus genere Noricus,epiſcopatum tenuit. Anno domini milleſimo liiij.religioſus papa Bruno,qui & Leo,glorioſè vitam finiuit,xiij. Kalend. Maij,& magnificè ſepultus Romę in eccleſia ſancti Petri miraculis claruit. Cuno dux Noricorum fœderatis ſibi Vngaris,grauiter rebellat. Item Baldeuuinus & Gotefridus,Hermannus Cōtractus,obierunt. Anno domini milleſimo lv. Leoni papæ Gebehardus,qui & Victor,Eiheſtatenſis epiſcopus ſucceſsit. Huic cum diaconus eius venenum in calicem miſiſſet,calicem de altari leuare nō potuit. Pro hoc populo orante,diaconus à dæmonio vexatur: confeſſoq; crimine,liberatur,calixq; cum ſacramentis in quodam altari pro reliquijs includitur. Adelbertus Marchio obijt. Fames magna fuit. Heinricus imperator Italiam cum exercitu petēs omnia in pace diſpoſuit,reuertensq; neptem ſuam Beatricem & matrem Mathildē ſecum duxit,indignè eam tractans,propter quaſdam inſolentias eius, quibus viuere conſueuerat,mortuo viro eius Bonifacio duce. Vuelfo dux Carinthiorum obijt. Cuno dux antea Noricorum,ab imperatore propter perfidiæ ſuæ culpam expulſus in Pannonia malè exul obijt. Arnoldo Spirenſi epiſcopo Chunradus ſucceſsit. Anno domini milleſimo quinquageſimo ſexto,Hermannus comes orientalium Francorum obijt vi. Kalend. Febr. Gebehardus Ratiſponenſis epiſcopus, imperatoris Heinrici patruus,hoſtis occultè peſsimus,deprehenſus & conuictus,atq; cuſtodiæ mācipatus,ſed miſericorditer tractatus,exilio remittitur,& ſedi priſtinæ reſtituitur. Gotefridus dux ad deditionem venit. Magna cædes à Luiticis in Chriſtianos facta eſt,quorum quidam gladio,quidam fugientes in aqua perierunt, inter quos Vuilhelmus Marchio occiditur.

Alb. Krantz Luſatios eſſe putat.

Iiſdem temporibus multi diuerſarum principes prouinciarum perierunt. Fames multas regiones afflixit,egeſtas & penuria vndiq; præualuit,multaq; mala tūc temporis facta ſunt. Heinricus imperator pro his rebus corde tenus dolore cōpunctus, infirmari cœpit:& perductus ad mortem, ſapienti vſus conſilio, ab omnibus,quib. potuit,veniam petijt:quibuſdam prædia quæ abſtulit,reſtituēs, cunctis qui contra eum & regnum culpas damnabiles fecerunt,relaxans. Filium quoq; ſuum Heinricum,Romani pontificis, cunctorumq; pontificum & principum regni electione, regem cōſtituit. His & alijs,prout vitæ poſsibilitas admiſit,bene diſpoſitis,iij. Non. Octob. hanc vitam præſentē in Deo finiuit. Poſt cuius obitū,quia filius eius Heinricus adhuc puerulus fuit,domina Agnes imperatrix, mater pueri, regnum ſub ſua cura aliquandiu tenuit,ac ſapienter & ſtrenuè vexit,donec principes aliqui inuidia ducti,puerum matri abſtulerunt,eamq; regimine regni abalienauerunt, quorū numero dominus Anno Colonienſis archiepiſcopus ſe immiſcuit,qui puerum in loco qui Vuerida dicitur,naui imponens,matri abduxit. Quod ille qua intentione fecerit,vel qualiter diuino iudicio placuerit,diſcernere non valemus: multa tamen incōmoda extunc orta,& deinceps aucta,certum tenemus. Nam perinde diſſenſiones in regno,eccleſiæ perturbatio,monaſteriorum deſtructio,clericatus deſpectio, totius iuſticiæ ac religionis conculcatio,& cœpit,& permanet. Ipſa verò imperatrix rerū permutationes conſiderans,in Italiam ſe contulit, & apud monaſterium quod Fruteria dicitur, religioſam vitam aliquanto tempore duxit: poſtea Romæ defuncta, & in eccleſia ſanctæ Petronellæ honorificè eſt ſepulta.

Anni Heinrici quarti.

Heinricus IIII. Senior appellatus,X l. imper. Germanorum.

ANno dominicæ incarnationis milleſimo lvij. ab Vrbe condita mill. Dcccvij. Heinricus quartus, Heinrici imperatoris filius, admodum puer, patri ſuccedens,regnare cœpit, & quando hæc conſcriptio facta eſt,xlij. anno regnauit lxxxvij. loco ab Auguſto. Agnes imperatrix, mater ipſius, ducatum Baioariæ ſuſcepit. Gebehardus, qui & Victor, pontifex Romanus, multis bene in Germania, alijsq; regni Romani partibus, pontificum vel principum ſecularium conſilio diſpoſitis,

ſpoſitis, Romam cum pace rediјt, incipiente anni illius quadrageſima. Hic etiam eodem anno vitā finiuit: pro quo Fridericus Gotefridi ducis frater, iam monachus factus, à Romanis pontifex ordinatur, & Stephanus appellatur. Saxones congregato exercitu, gentem efferam Luiticiorum hoſtiliter inuaſerunt, diuerſiſq; malis eam affligentes, Romanæ ditioni ſubdiderunt: & acceptis obſidibus ac tributis, ad propria redierunt.

Eodem tempore quidam Fridericus & fratres eius in Germaniæ partibus tyrannidem exercentes contra imperium Romanum, ab Agnete imperatrice & principibus regni victi, ad deditionem venerunt. Otto de Suuinfurte dux Sueuorum, quarto kalendas Octobris obijt, & Rudolphus de Rinueldon, qui poſtea rex eſſe contendit, ducatum accepit, quod magnum fuit ſeminarium earum, quibus regnū perturbatur, commotionum. Eundem namq; ducatum, viuente adhuc Ottone duce, Heinricus imperator Bertholdo comiti, qui pòſt Carinthiorum accepit ducatum, promiſerat, eiq; annulum ſuum, velut huius rei commonitoriū dederat, quem ille diligenter ſeruans, poſt amborum obitum, imperatoris ſcilicet & ducis, imperatrici Agneti imperium tunc diſponenti obtulit, eamq; annulum agnoſcentem pro ducatu ſibi promiſſo, commonuit. Sed quia prædictus Rudolphus mox poſt Imperatoris obitum, filiam eius Rumoldo Conſtantienſi epiſcopo commendatam, vtrùm conſilio raptam an dolo, neſcitur, vxorem duxit, receptam iam in gratiam, eundem ducatum illi, cauſa filiæ, imperatrix dedit, quod animum Bertholdi non parum commouit. Pro qua commotione lenienda, ducatus Carinthiorum ei committitur, quem poſtea filio ſuo æquiuoco ipſius rogatu rex Heinricus commiſit: ſed poſtmodum quorundam inſtinctu eundem ducatum Luitolfo conſanguineo ſuo dedit, ſicq; patrem & natum paruipendens, offendit. Vnde quaſi renouata priore iniuria, cum Bertholdus dux permoueretur, omnia conſiliorum machinamenta, quibus ſatis pollebat, ad hoc vertebat, vt ab vtroq;, id eſt, rege & Rudolfo, ſe vlciſceretur: ab hoc ſcilicet, quoniam à ducatu ſibi promiſſo ſe ſupplantauit: ab illo verò, quia ſe accepto priuauit. Multæ interim cauſæ, quæ inconſultè tunc gerebantur, ſibi concurrebant, & huic machinationi occaſiones præbebant. Otto dux Baioariorum deijcitur. Chunradus genere Sueuus, à militibus regis interficitur, & quaſi à rege iuſſum ſit, ipſi crimen indicitur. Conſpirat igitur Otto in Saxonia, Bertholdus in Sueuia. Fiunt motus & conuentus vtrobique, in quibus odia in regem ſuſcitantur & inuidiæ, multa quoque interea in regno fiebant, quæ vtroſque populos iuſtis & neceſſarijs, vt videbatur cauſis, ne regi adhęrerent, auertebant: eoq; res perducta eſt, vt Rudolfus in damnationem ſui regnum inuaderet, dominumq; ſuum regem deponere aut interficere quæreret. Sed hæc res quem affectum habuerit, nec ruſticos latet. Anno domini milleſimo quinquageſimo octauo, Fridericus, qui & Stephanus, pontifex Romanus, vitam finiuit, & Alexander Lucenſis epiſcopus ei ſucceſsit. Huius tempore Hildebrandus poſtea pontifex archidiaconus, officio functus eſt Romæ. Anno domini milleſimo quinquageſimo nono, anno domini milleſimo lx. Luitpoldus archiepiſcopus Moguntinus obijt, cui Sigefridus Fuldenſis abbas ſucceſsit, qui poſtea cum alijs contra dominum ſuum regem conſenſit. Anno domini milleſimo lxi. anno domini mill. lxij. anno domini mil. lxiij. anno domini mill. lxiiij. Sigefridus epiſcopus Moguntiacenſis, & Guntherus Babenbergenſis, & Vuilhelmus Traiectenſis, alijq; quamplures præſules vel nobiles, multo comitatu Hieroſolymā tendentes, multas infeſtationes à Barbaris perpeſsi ſunt: tandemq; peruentione fruentes optata, numero & rebus admodum attenuati redierunt. Anno domini mill. lxv. Guntherus epiſcopus Babenbergenſis ab Hieroſolyma rediens, in Pannonia moritur, perlatusq; Babenberg, ibi ſepelitur, poſt quem Hermannus ordinatur. Gozuuinus comes in epiſcopio Vuirciburgenſi tyrannidem exercens, à comitibus Adelberonis præſulis occiſus eſt. Anno domini milleſimo ſexageſimo ſexto, Cometes per totum orbem diu apparuit. Eodem anno Anglia per Vuilhelmum Normannum miſerabiliter afflicta, tandemq;

ſubacta, ipſe rex eius effectus eſt. Qui mox omnes penè regni eiuſdem præſules exilio, nobiles verò morti deſtinauit, mediocres autem ſuis militibus in ſeruitutem, vxores indigenarum vniuerſorum aduenis in matrimonium ſubiugauit. Chunradus de Phulingen ortus, apud Treuerim electus, à comite Dieterico paſſus, Dolegij eſt ſepultus. Anno domini milleſimo quadrageſimo ſeptimo, Heinricus rex Bertham Ottonis cuiuſdam Italici, & Adelheidæ filiam accepit vxorem, nuptias celebrans Triburiæ. Anno domini milleſimo lxviij. Heinricus rex adoleſcentiæ vſus libertate, Saxoniam ſolã ex omni Romano imperio cœpit incolere, principes deſpicere, nobiles opprimere, inferiores ſuſtollere, venatui, luſibus, cæteriſq; huiuſmodi exercitijs plus quàm iuſticijs faciendis (vt incuſatus eſt) operam dare, filias illuſtrium quibuslibet obſcurè natis coniugare, priuata præſidia, nimirum potentibus regni non ſatis fidens, inſtituere. His diſcordiæ ſeminarijs contigit regi quamplurimos inſidiatores tam vitæ quàm regni ſui creſcere. Qui tamen vt maturitatis necdum plenè attigiſſet annos, erant qui non tam ipſum, quàm Adelbertum Bremenſem archiepiſcopum culpandum iudicarent, quòd eius conſilio hæc omnia ageret. Anno domini milleſimo lxix. Agnes imperatrix, mater regis Heinrici tædio affecta, vel potius diuinitùs compuncta, ducatum Baioariæ depoſuit, & regni gubernacula penitùs contemnens, pro Chriſto ſe Romam contulit, ibiq; dignis pœnitentiæ fructib. mira inſeruiens humilitate, poſt aliquot annos in domino præſentem vitam finiuit. Anno domini milleſimo ſeptuageſimo, Teti Marchio nõ ſine Saxoniæ principum conſilio, tyrannidem in partes regias orditur, quæ tamen mox cœleſti ſimul & terrena maieſtate compeſcitur, ſcilicet caſtellis ſuis, Bichilingon & Schidingon à rege deſtructis, filio ſuo æquè militari viro, à proprio ſeruo interempto, ipſoq; communi morte in breui finito. Conſtantiæ Rumoldus epiſcopus obijt. Anno domini milleſimo lxxi. Otto dux Baioariæ ducatum amiſit. Hic itaq; Saxo genere, vir ampliſſimæ nobilitatis, prudentia rebuſq; bellicis perpaucis erat comparabilis: & in tanta apud vniuerſos primates excellentia habitus, vt rex qui iam Saxonibus omnino ſuſpectus & inuiſus erat, ipſum contra ſe in regni veſtigium eleuari poſſe formidaret, ſi res ſua ſecus cederet. Hinc peruerſitatis materiam arripiens, quidam Egino, mediocri natus loco, rebus admodum tenuis, audacia tamen & nequitia ſatis diffamatus, patrocinantibus quibuſdam regis fidelibus, curiam irrepſit, & magnum illum heroem, qui ſe nunquam nouerat, ſecum de regis nece tractaſſe commentus eſt: ſeipſum etiam, vt mos eſt, poteſtati regiæ vadem obtulit, quouſq; campionis duello cum duce cõfligens, vera comprobarentur quæ retulit. Quid multa? Placitis vel colloquijs regalibus, vno Moguntiæ, altero Goslariæ condictis, Otto cum Eginone, vtpote dux cum latrone, primus cum ignobili congredi contempſit, ſua tamen innocentia, vel Eginonis improbitas minimè latuit. Sic ducatum Baioariæ Otto vt reus maieſtatis amiſit: quem Vuelfo quidam illuſtris & acer, atque bellicoſus, natu Sueuus, accepit: idq; tam principalis diſcordiæ ſemen, in perpetuos heu præliorum & ſeditionum, prædarum & incendiorum, ſchiſmatum etiam & hæreſium, atq; mortium lamẽtabiles fructus geminauit atq; ſuccreuit. Anno domini milleſimo lxxij. rex Ottonem vſquequaque perſecutus, quamplures munitiones eius deſtruit, prædia vaſtat, & vt veræ Reipublicæ hoſtem omnino eum delere pertractat. Econtrà ille militibus electis inſtructus, ipſe quoque manu fortiſsimus, & animo nimis efferatus: quia cum regijs copijs confligere non poterat, nunc præda, nunc flammis, nunc etiam ferro quacunque ſe ſors obtulit, ſuas iniurias vlciſci ſatagebat. Ipſo denique mediante non ceſſat gens Saxonum, vt eſt animis acerrima, coniurationem aduerſus regem vnanimi conſpiratione confirmare, accuſationes blaſphemas & inauditas ad ſedem Apoſtolicam in illum referre, ſocioſq; ſibi ex omni regno Teutonico literis & nũcijs adſciſcere. Nam primò Sigefridũ Moguntinę ſedis metropolitanũ, Adelbertũ Vuormacienſem, Adelberonem

Vuirci-

Prudens ſit hic lector, & cũ iudicio legat, quæ ſunt ex Italorum narratione in hiſtorijs paſſim. Et hic de Henrico IIII. & Hildebr. ſi uſpiam alibi, locũ habeat, quòd ſcribit Otto Friſingenſis, aliud eſſe res geſtas ſcribere, aliud an licitè, uel ſecus res acta ſit.

Vuirceſburgenſem, Gebehardum Saltzburgẽſem, aliosq́ quamplures præſules, in-
deq́ per ipſos etiam papam Alexandrum ſibi fautores efficiunt. Quidam quoque
ſummæ ſanctitatis virum Annonem archiepiſcopum Colonienſem coniurationis
eiuſdem conſcium aſſerunt. Quorum inſidijs rex territus, Saxonia ceſsit, & in alijs
regni partibus agendis rebus inſtitit. Anno domini milleſimo lxxiij. Anno Colo-
nienſis epiſcopus, & Hermannus Babenbergenſis, Romam miſsi ſunt, pecuniam
quæ regi debebatur, congregandi gratia. Qui legatione peracta, reuerſi, literas Ale
xandri apoſtolici detulerunt, regem vocantes ad ſatisfaciendum pro ſimoniaca hæ
reſi: alijsq́ nonnullis emendatione dignis, quæ de ipſo Romæ fuerant audita. Poſt
hæc Saxones adijciunt etiam præſidia multa conſtruere: necdum enim plures habe
bat Saxonia munitiones. Inſuper caſtella quæ rex dudum ædificauerat, funditùs e-
uertunt, inter quæ præcipuum illud caſtrum, quod Zartesburg dicebatur, diruunt:
monaſterium & clauſtrum canonicorum quod ibi erat, multa furentes audacia, ſo-
lotenus deijciunt: & (quod dictu nefas eſt) innocentis cuiuſdam filij regis ibidem
ſepulti oſſa, in contumeliam patris de ſepulchro proijciũt. Anno domini milleſimo
lxxiiij. beatæ memoriæ Alexandro papa defuncto, Hildebrandus qui poſtea Gre-
gorius dictus eſt, profeſsione monachus & archidiaconus, Romanæ ſedi ſucceſsit,
ſub quo Romana reſpublica & omnis eccleſia nouis & inauditis ſchiſmatũ errori-
bus periclitari cœpit. Qui cum abſque regis conſenſu ſolis tantùm Romanis fauen
tibus, hunc apicem conſcendiſſet, ſunt qui illum non canonicè conſtitutum, ſed ty-
rannicè papatum ſibimet aſſeuerent vſurpaſſe. Pro qua re & à nonnullis epiſcopis
abdicatus eſt. Hic regem Heinricum crebris nuncijs & epiſtolis denuò ad ſynoda-
lia reſponſa vocauit.

Hermannus Marchio, filius Bertholdi ducis, Cluniaci monachus obijt. Hoc etiã
anno monaſterium Suuarzahenſe ab Adelberone Vuirciburgenſi epiſcopo dedi-
catum eſt in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ, & ſanctæ Fœlicitatis martyris,
ſub Ekberto eiuſdem monaſterij venerabili abbate.

Anno domini mill. lxxv. Heinricus rex manu valida tam ex Alemannia, quàm
Baioaria & Germania atq́ Boemia congregata, Saxones petit, eisq́ iuxta Inſtruot
fluuium congreditur: & non modica ſtrage vtrinq́ peracta, tandem victoria poti-
tus reuertitur. Ibi Rudolfus dux Alemãniæ atq́ Burgundiæ, qui poſtea regnum in-
uaſit, fortiter cum ſuis pro rege dimicaſſe notatus eſt. Hermannus Babenbergenſis
epiſcopus, ob hæreſim ſimoniacam, authoritate Hildebrandi papæ deponitur, eiq́
Rupertus à rege ſubrogatur. Anno Colonienſis epiſcopus, plenus ſanctitatis meri
tis defunctus eſt, & in monaſterio Sigebergenſi, quod ipſe conſtruxerat, poſitus.
Cui Hildolfus ſucceſsit. Dominus Ekbertus abbas huius congregationis tranſiuit
ad Dominum, ſeptimo Kalendas Decembris. Anno domini milleſimo lxxvj. ha-
bitum eſt concilium apud Vuormaciam, vbi præſente rege Heinrico, vniuerſi pe-
nè Teutonici epiſcopi, præter Saxonicos, Hildebrandum papam abdicarunt, mit-
tentes ad illum epiſtolam, poſt multas culpationes in illum iniectas, ita concluſam:
Quia ergo & introitus tuus tantis periurijs eſt initiatus, & eccleſia Dei tam graui
tempeſtate per abuſionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam per conuerſa-
tionem tuam tam multiplici infamia dehoneſtaſti, obedientiam quam tibi nullam
promiſimus, nec de cætero vllã ſeruaturos eſſe renũciamus, & quia nemo noſtrûm,
vt tu publicè declamabas, tibi hactenus fuit epiſcopus, tu quoque nulli noſtrûm a-
modò eris apoſtolicus.

Epiſtola concilij Vuormacienſis ad papam Gregor. VII.

Eodem itaque anno circa xviij. kalendas Octobris colloquium maximum apud
Oppenheim factum eſt, vbi penè totius regni principes, ſed maximè Saxonum &
Alemannorum, ſubiectioni regis renunciabant, cauſam prætendentes, quòd à duo
bus iam apoſtolicis vocatus ad ſatisfactionem non veniſſet, & pro hoc contem-
ptu ſententiam excommunicationis in Romana ſynodo à papa accepiſſet, cum i-
pſe tamen inauditus & abſens fuiſſet. Hac commotione coactus rex, Romã humi-
liter, vtpote veniam ab apoſtolico poſtulaturus, inimicis non ſperantibus, tetendit:

Quæ Heinricus in Canuſino fecerit. inuentoq́ papa in oppido Canuſino, vbi per triduum ante portam caſtri, depoſito omni regio cultu, diſcalciatus, & laneis indutus perſtitit. Nec prius cum multo fletu apoſtolicæ miſerationis, auxilium & conſolationem implorare deſtitit, quàm omnium qui ibi aderant, precibus & lachrymis intercedentibus, laxato tandem anathematis vinculo, in communionis gratiam, & ſinum matris eccleſiæ receptus eſt, acceptis ab eo correctionis in futurum vitæ ſuæ ſecuritatibus multis. Inter hæc quę geſta ſunt, totus iam mundus ſui commotione teſtatur. Sed quia quidam dicunt ipſius papæ authoritate & cōſilio, Rodolphum in regno ſublimatum, quidam verò negant, Heinricum regem ab eo fuiſſe excommunicatum, eiuſdem papę dicta quędam ſuper his potiſsimè, non incongruum videtur annotare.

Epiſtola Hiltebrandi de excōmunicatione Heinrici. Ait enim in quadam epiſtola ad vniuerſos Teutonici regni principes miſſa: Audiuimus quoſdam inter vos de excommunicatione, quam in regem fecimus, dubitare ac quærere, vtrùm iuſtè excommunicatus ſit, an iniuſtè. Admonuimus eum, vt pœnitentiam ageret de factis ſuis: verùm ipſe indignè ferens ſe à quoquam reprehendi, non ſolùm à perpetratis ad emendationem reuocari non potuit, ſed ampliori furore correptus, non prius ceſſauit, donec omnes ferè epiſcopos Italiæ, in Teutonicis verò partibus, quotquot potuit circa fidem Chriſti naufragare fecit, dum eos beato Petro, & apoſtolicæ ſedi debitam obediētiam & honorem à domino noſtro Ieſu Chriſto cōceſſum, abnegare fecit. Pro his illum cauſis, primùm videlicet, quòd ab eorum communione, qui pro ſacrilegio & reatu ſimoniacæ hæreſis excommunicati ſunt, ſe abſtinere noluit, deinde quòd pro criminoſis actibus pœnitentiā non dico ſuſcipere, ſed nec promittere voluit, ſynodali iudicio eum excommunicauimus. Item in alia epiſtola, poſt datam reconciliationem: Solam, inquit, ei communionem reddidi, non tamen in regno, à quo eum in Romana ſynodo depoſueram, reſtauraui. Et quibuſdam interpoſitis, Epiſcopi, inquit, & principes vltramontani, audientes illum nō ſeruare quod mihi promiſerat, quaſi deſperati de eo, ſine conſilio meo elegerunt ſibi Rudolphum in regem. Centius quidam ciuis Romanus ex fautoribus Heinrici, in natiuitate domini Gregorium papam in Galli cantu miſſam celebrantem, de altari grauiter vulneratum rapuit, & in turre ſua in cuſtodiam miſit. Vnde populus iratus, eodem die turre Centij deſtructa, eiq́ vita vix impetrata, loco ſuo reſtituit: prius tamen miſſa ad altare ſuſtentatus percantata, quam prius inceperat, ſed nondum finierat. Anno domini milleſimo lxxvij. Rudolphus indigena Sueuiæ, quæ regalibus omnino ſtemmatis eſt aliena, mediantibus Sigefrido Metropolitano, & Adelberone Vuirciburgenſi epiſcopo, Bertholdo quoq́ duce Carinthiæ, ac prædicto Ottone, alijsq́ nonnullis principibus, in præſentia quorundam Romanæ ſedis legatorum non voluntariè annuentium, apud Forcheim in regem eleuatur. A quibus etiam deductus Moguntiam, in media quadrageſima xij. Kal. Aprilis, à Sigefrido epiſcopo in regem vngitur. Vbi eodem die peſsimo auſpicio, ſeditione facta, multa turba vulgi cæſa eſt ab eius militibus, vnde vulgus accenſum in ipſos exarſit, magnisq́ ictibus multos obtruncans, cæteros in curiam palàm fugauit, ipſasq́ regias ædes incendere voluit, niſi quòd epiſcopus Sigefridus pro veloci diſceſsione, Rudolphi obſidem ſe interpoſuit. Ita Rudolphus, & cuncti qui cū eo venerunt, eiecti ſunt: ipſe quoq́ Sigefridus epiſcopus magnis blaſphemijs eliminatus, Moguntiam non intrauit amplius. Collecto dehinc à Saxonia exercitu copioſo, Rudolphus, Vuirciburgenſes Heinrico regi fidem ſeruantes, & tam epiſcopum ſuum Adelberonem, quàm ſe contemnentes obſedit. Sed iam diuerſis machinis ad vrbis oppugnationem inſtructis, terrore Heinrici regis circa Kalend. Iulij ab Italia reuerſi, inacte regreditur. Heinricus autem rex Alemanniam cum exercitu petit, ibiq́ quendam ex indigenis Hugonem, alioſq́ ſibimet inibi rebelles, non ſine magna eiuſdem prouinciæ vaſtatione debellat. Bertholdus autem de Zeringen, dux quondam Carinthiæ, in quodam oppido ſuo Lintberg, naturaliter munito poſitus, dum videret ex arbitrio regis impunè cuncta vaſtari, præ dolore animi dicitur eo morbo, quem medici φρένεσιν vocant, occupatus fuiſſe, ſeptemq́ diebus poſtea

Centius Heinrici fautor, violētus in papam.

ſuper-

ſuperſtes multa amentiæ verba quaſi delirans protuliſſe, ſicq́ꝫ vitam finiſſe. In ea expeditione Vto Treuirorum archiepiſcopus defunctus eſt. Agnes mater Heinrici regis xx. annis vidua Romæ obijt, in eccleſia ſanctæ Petronellæ ſepulta. Anno domini mill. lxxviij. Heinricus rex properanti contra ſe cum multo exercitu Rudolpho iuxta Stronui occurrit. Initoq́ꝫ prælio, non pauci ex his atq́ꝫ illis proſternuntur, ac incerta fit victoria, vtriſq́ꝫ certatim fugientibus ad propria. Vbi à vulgaribus hominibus Vuecil Magdeburgenſis archiepiſcopus in fuga occiditur, ſiue vt quidam dicunt, ſuſpenditur, Magnus dux deſpoliatur. Hermannus comes eiuſdem Magni patruus, & Adelbertus Vuormacienſis epiſcopus comprehenſi, ac plurimi de militibus Saxonicis turpiter ſunt interempti. Ex parte quoq́ꝫ regis Heinrici, Poppo vir mirè fortis occubuit. Anno domini milleſimo lxxix. iterum bellum fit inter Heinricum & Rudolphum in loco qui dicitur Fladeheim, hyeme nimis aſpera, vbi in primo congreſſu Saxones terga vertunt. Ibi dux Boemię Fratizlaus, regalem lanceam Rudolphi adeptus eſt, quæ exinde permiſsione regis Heinrici, ſemper quemuis illius gentis ducatu inſignem, in omni feſtiua proceſsione præcedit. At rex Heinricus proprijs caſtris redditus, de armigeris quos reliquerat, penè nullum inuenit. Vna quippe ex legionibus Saxonum, in primo congreſſu pugnam deſerens, quia obſcurus erat aer, furtim caſtra regis inuaſit, multosq́ꝫ pueros comprehendens, ſtrangulabat eos, multaq́ꝫ abradens ſpolia, fugam inijt. Rex autem dimiſſo exercitu, in Orientalem Franciam cum paucis diuertit.

Ex vita & geſtis Hildebrandi, qui Rom. pontifex factus, Gregorius VII. dictus eſt, per Brunonem Cardinalem, qui eo tempore vixit, deſcripta.

EPiſcopos ipſe turbis laicorum ſtipatus, conuocauit, & ſacramentum ab eis cū terrore & minis exegit & extorſit, & in manu ſua iurare coegit, ne vnquam ab eo diſſentirent, nunquam regis cauſam defenderent, nunquam ſuperordinato ſibi papæ fauerent, vel obedirent.

2 Scripturas ſacras violenter intorſit, in adiutorium falſitatis, quod genus idololatriæ quantum ſit, latè paret in ſcripturæ ſacræ campis ſpacioſis.

3 Imperatorem in nulla ſynodo canonicè accuſatum, præcipitanter excommunicauit, in qua excommunicatione nullus Cardinalium ſubſcripſit.

4 Imperator Heinricus IIII. ſolitus erat frequenter ire ad orationem ad eccleſiā S. Mariæ, quæ eſt in monte Auentino. Hic promiſſa pecunia Hildebrandus quendam induxit, vt ſupra trabes eccleſiæ, occultè lapides magnos collocaret, & ita aptaret, vt de alto ſuper orantis Imperatoris caput demitteret, & ipſum cōtereret. Quod miniſter tanti ſceleris cum feſtinaret implere, & lapidem magni ponderis ſuper trabes aptare vellet, lapis pondere ſuo eum traxit, & fracta ſub trabibus tabula, & lapis & ille miſer homo, Dei iudicio, in pauimentum eccleſiæ cecidit, & eodē lapide contritus eſt. Huius rei geſtæ ordinem poſtquam Romani cognouerunt, pedem illius miſeri, fune ligauerunt, & triduo per plateas vrbis, ad exemplum trahi fecerunt: Imperator autem ſolita clementia, iuſsit ſepeliri.

5 Idem Hildebrandus ſacramentum corporis Domini, reſponſa diuina quærens contra Imperatorem, fertur igni inieciſſe, contradicentibus Cardinalibus qui aſsiſtebant: teſtis eſt Ioannes Portuenſis epiſcopus, à ſecretis Hildebrandi.

6 Prophetiam ſibi arrogat de morte Heinrici, & de ambone clamat in ferijs Paſchalibus: Non habete me pro papa, ſed ab altari me auellite, ſi vſq́ꝫ ad Pentecoſten hoc non fiat.

7 Eiſdem diebus parauit Imperatorem perdere per occultos proditores, Deus autem eū cuſtodiuit. Hinc illi ille prophetiæ ſpiritus, qui proditoris ordinator erat.

8 Tres homines non conuictos, non confeſſos abſq́ꝫ ſecularibus iudicibus, Hildebrandus morti adiudicauit, & eos in patibulis iuxta eccleſiam ſancti Petri, in loco

qui dicitur Palatiolum, ſuſpendi præcepit.

¶ Familiarem ſibi librum Necromanticæ artis ſemper ſolebat ſecum ferre. Multa & alia fecit Hildebrandus, in quem clamat ſanguis eccleſiæ, gladio linguæ eius miſerabili proditione effuſus, propter quæ à communione eius iuſtiſsime eccleſia receſsit, ſicut fecerunt Imperatores noſtri, temporibus apoſtatarum Liberij & Anaſtaſij. Hæc Bruno.

Anno domini mil. lxxx. cum apud Brixiam Noricam, triginta epiſcoporum conuentus, necnon & optimatum exercitus, non ſolùm Italiæ, ſed & Germaniæ iuſſu regis Heinrici cõgregaretur, factus eſt omnium conſenſus aduerſus Hildebrandum papam, cognominatum Gregorium ſeptimum, quem pſeudomonachum, totiuſq; væſaniæ peſtiferum principem, & præcipuè ſanctæ Romanæ ſedis inuaſorem affirmantes, ab apoſtolica ſede depellendum, quamuis abſentem diiudicabant, & Vuigbertum Rauennenſem archiepiſcopum, ipſi ſubrogandum eligebant. Huius decreti concluſio hæc eſt: Quia inquiunt illum, conſtat non à Deo electum, ſed à ſe ipſo, in fraude ac pecunia impudentiſsimè obiectum, qui eccleſiaſticum ſubuertit ordinem, qui Chriſtiani imperij perturbauit regnũ, qui regi catholico ac pacifico, corporis & animæ intentat mortem, qui periurum defendit regem, qui inter concordes ſeminauit diſcordiam, inter pacificos lites, inter fratres ſcandala, inter coniuges diuortia, & quicquid quietè inter piè viuentes ſtare videbatur, cõcuſsit: nos, authore Deo, cõgregati in vnum, legatis ac literis freti, decem & nouem epiſcoporum, die ſancto, præteritæ Pentecoſtes Moguntiæ congregatorum, contra eundem Hildebrandum procaciſsimum, ſacrilegia ac incẽdia prędicantem, periuria & homicidia defendentem, catholicam & apoſtolicã fidem de corpore & ſanguine domini in quæſtionem ponentem, hæretici Berengarij antiquum diſcipulũ, diuinationum ac ſomniorum cultorem, manifeſtum necromanticũ, phitonico ſpiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, iudicamus canonicè deponendum & expellendum, & niſi ab ipſa ſede his auditis deſcenderit, in perpetuum condemnandum. Facta ſunt autem hæc vij. kal. Iulij. feria v. Indict. iij. Scripſit poſt hæc

Epiſtola Anshelmi Lucenſis. Anshelmus, Lucenſis epiſcopus, epiſtolam ad eundem Vuigbertum, in qua illum præuaricatorem ac ſuperbum cognominat, inter alia ſubinferens: Vt ergo de beato Gregorio patre noſtro dicam, quod de Cornelio ſcripſit beatus Cyprianus, factus eſt epiſcopus, de Dei & Chriſti eius iudicio, de clericorum penè omnium, & vt verius dicam, omnino omnium teſtimonio, de plebis, quæ tunc aderat, ſuffragio, de ſacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio, cũ nemo ante ſe factus eſſet, cum Alexandri locus, id eſt cum locus Petri, & gradus ſacerdotalis cathedræ vacaret. Quo occupato, & de Dei voluntate, atq; omnium noſtrûm conſenſu ordinato, quiſquis iam epiſcopus voluerit fieri, foras fiat neceſſe eſt, nec habet eccleſiaſticam ordinationem, qui eccleſiæ non tenet vnitatẽ. Quiſquis ille fuerit, licet multum de ſe iactans, ſibi plurimum vendicans, probatus eſt, alienus foris eſt. Et cum poſt primum ſecundus eſſe non poſsit, quiſquis poſt vnum, qui ſolus debet eſſe, factus eſt, iam non ſecundus ille, ſed nullus eſt. Hæc priori ſententiæ valde contraria ſcripſit Anshelmus epiſcop. vir literis apprimè eruditus, ingenio acutiſsimus, facundia præcipuus: & quod omnibus maius eſt, in Dei timore & ſancta conuerſatione nominatiſsimus, adeò vt tam in vita quàm poſt mortem referatur miraculis clarus.

His ita geſtis, inter Heinricum regem & Rudolphum rurſus geritur bellum iuxta fluuium Elleſtram, in quo idem Rudolphus cecidit, ſed à ſuis Mersburg viuus delatus, & in breui defunctus, honorificè ibidem eſt humatus. Fertur autem in extremis poſitus, & abſciſſam dexteram intuitus, ad epiſcopos, qui fortè aderant, grauiter ſuſpirans, dixiſſe: Ecce hæc eſt manus, qua domino meo Heinrico fidem ſacramento firmaui, ecce ego iam eius regnum & vitã derelinquo præſentem: videte qui me ſolium eius conſcendere feciſtis, vt recta via vos veſtra monita ſequentem duxeritis.

Hoc etiam prælio ex parte regis Heinrici Ratpoto comes, regi ſatis fidus interijt.

Anno

Anno domini milleſimo lxxxj. rex Heinricus Italiam cum exercitu petijt, Romāq; perueniens, in vigilia Pentecoſtes, reſiſtente ſibi Hildebrando papa, cum Romanis ante caſtellum ſancti Petri caſtra poſuit, vbi etiam crebris per biennium incurſibus vrbanorum infeſtatus, parua manu multa viriliter peregit. Monaſterium Babenbergenſe crematur in vigilia Paſchæ. Saxones & Alemanni ad colloquium venientes in Orientalem Franciam, non ſine magna clade eiuſdem prouinciæ redierunt. Bellum inter Chunradum in Orientali Baioaria ducis Boemiæ fratrem, & Luitpoldum Marchionem commiſſum eſt quarto Idus Maij. Item aliud inter Alemannos & Baioarios tertio Idus Auguſti, iuxta Danubium apud Hohenſtein, vbi Palatini comitis Chunonis filius Chuno occiſus eſt. Anno domini milleſimo lxxxij. Hermannus quidam vir præpotens ac nobilis ex Germania, à Saxonibus & Alemannis rex conſtituitur. Cui cum ſuis in partibus, hoc eſt in Lotharingia vel Germania nemo bellicis in rebus atq; diuitijs poſſet æquiparari, ſumpto regis nomine, tam ſuis quàm alienis cœpit in breui deſpectus haberi. Anno domini milleſimo lxxxiij. Hermannus cum paucis orientalem Franciam hoſtiliter inuadit, & per eādem partem viſus eſt quaſi equitum diſcurrens exercitus, quorum tamen veſtigia nullo modo poterant agnoſci. Heinricus rex Paſcha celebrauit apud ſanctam Rufinam, moxq; Romam tendens, caſtra poſuit, vbi & prius ad Occidentalem partem caſtelli ſancti Petri, captaq; eſt Vrbs quarto Nonas Iunij, feria ſexta ante octauam Pentecoſtes. Hoc tempore Hildebrandus papa in caſtello Creſcentij, quod vulgo Domus Theoderici appellatur, incluſus expectabat euentum rei. Rex verò in Palatino monte munitionem inſtituens, non paucos quos in præſidio poſuerat, ingraueſcente ſuper eos æſtatis inſueto feruore amiſit, ſed & alios de exercitu multos eadem mortalitas abſumpſit. Eodem tempore legati Græcorum venerūt munera multa & magna in auro & argento, vaſiſq; ac ſericis afferentes. Romani autem viginti obſides regi dantes ex nobilibus, petierunt diem conſtitui, in quo papa & omnes Senatores in præſentiam eius venirent. Qui diem ſtatuens Kalend. Nouembris ipſe ad montana cōſcendit, intrante Iulio, ibiq; cōmorans vſq; ad ſtatutū tempus, Romam redijt, ſed papa in præſentiam eius non venit. Vnde Romani commoti, manus regi dederunt: Hildebrandū verò papam vnanimiter abdicarunt. Qui occultè fugiens, Salernam ſeceſsit, ibidem ad diem mortis ſuæ permanſit. Eodem anno Vuelpho Baioariorum antea dux Auguſtam ciuitatem, ſummo manè intrauit, Sigefrido epiſcopo vix euadente, Vuigoldum quendam eiuſdem loci canonicum inthronizauit. Anno domini milleſimo lxxxiiij. Heinricus natale domini Romæ apud ſanctum Petrum celebrauit: circa Kal. verò Febr. in Campaniam tranſiēs, ipſam & magnam Apuliæ partem cepit. Poſt hæc per legatos Romanorum rogatus, vt pacificus rediret, Romam redijt, & ad portam Lateranenſem caſtra ponens, omnes in deditionem accepit, ipſiſq; petentibus, vt quia Hildebrandus ab ipſis abdicatus aufugerat, Vuigpertum Rauennatem epiſcopum eis Apoſtolicum præficeret, xj. Kal. April. feria vi. ante diem Palmarum multis ſtipatus, cum magna gloria intrauit, ducens ſecum prædictum epiſcopum. Qui ſequenti dominica per multos pontifices, Apoſtolico nomini dicatus, nomenq; Clementis accipiens, reuerenter eſt inthronizatus. A quo rex cum regina Bertha, in ſancta dominica Paſchæ, imperiali benedictione ſublimatus eſt. Poſt hæc Imperaror Heinricus de Italia digrediēs Auguſtam ciuitatem ab Alemannis inuaſam, obſedit & accepit. Defuncto Sigefrido archiepiſcopo Moguntino, Vuecil ſucceſsit. Anno domini milleſimo lxxxv. ſynodus Moguntiæ habetur, cui interfuit Imperator, vbi præſentibus legatis Romanorum omnes epiſcopi rebelles Imperatori, deponendi iudicantur, cæteri verò anathemate, vt videbatur, condemnantur. Ibi etiam communi conſenſu atque conſilio conſtituta eſt pax Dei. Non multo pòſt ſubſtitutis ab Imperatore per parochias abdicatorum præſulibus, in locum Adelberonis Meginhardus conuerſatione probabilis, literis etiam & ingenio atq; facundia nulli penè ſecundus, Vuirciburgenſi eccleſię præſul ordinatur, dignus qui alius temporis eſſet epiſcopus. Recepto

iam à Saxonibus pacificè imperatore Heinrico,quidam Marchio Eggibertus, Imperatoris etiam conſanguineus,armis ſtrenuus & animoſus atq; ditiſsimus, iterum in Saxonia contra Imperatorem tyrannidem ſuſcitauit: qua cognita, Imperator in Franciam properè redijt. Eodem anno condicto tam ab inimicis quàm amicis Imperatoris colloquio,in Thuringia loco,qui Berchach dicitur, cõueniebant ex vtraque parte,quicunq; ſapientiſsimi de optimatibus iudicabantur,canonum authoritate probaturi,cui parti iuſticia faueret,Imperatore tamen abſente:ſic enim ipſe cõſenſit. Electis igitur ſatis literatis & eloquẽtibus viris,hinc Vuecilone Moguntino, illinc Gebehardo Saltzburgenſi archiepiſcopis diſputatio cœpta eſt. Affirmat Gebehardus proponente hoc prius Vuecilone,Imperatorem non iniuſto iudicio,tam regno quàm communione Apoſtolici ſententia priuatum:e contrà Vuecil dominũ ſuum præiudicium non minus à papa,quàm à principibus paſſum contendit, dum ipſo apud Canuſium in ſatisfactione poſito,imò iam à papa in communionem recepto,alterum ſuper ſe regem eleuarent. Adiecit etiam idem Moguntinus,quòd Imperator diu iam à Saxonia depulſus, & regnandi copia etiam ab illa diſſenſione, quæ ante Rudolphum facta præſcribitur,ſpoliatus,nec vocari,nec iudicari,nec damnari canonicè debuiſſet. Hoc Gebehardus improbare nitens aſſerit, neminem per hoc diuinis abſolutum legibus, ſi fortè ſua qualibet re familiari fuerit ſpoliatus, quanto minus rex qui Saxonia,quæ non ſuũ duntaxat prædium, ſed domini ſit regnum, qui Daniele, vel ipſo rege Nabuchodonoſor teſte, cuicunque voluerit,dat illud: cum etiam ante amiſſam Saxoniam prius ab Alexandro,dehinc à Hildebrando vocatus, ſatisfacere contempſiſſet. Sic itaque vtrinque parte ſua fauente atq; acclamante diſceſſum eſt. Notum tamen eſt, quòd eandem ſententiam aduerſarij Imperatoris tanto inſequebantur zelo, vt habito poſtmodum in Quintilingoburg concilio, vbi Otto epiſcopus Oſtienſis interfuit legatus Hildebrandi papæ, ipſam nimium ventilantes, hæreſim Vuecilonis, ipſúmque hæreſiarcham appellarent contra fidem ſcilicet illum dogmatizaſſe culpantes, quòd quandiu quis ſuis ſpoliatus ſit rebus, diuinis non ſubiaceat legibus. Hildebrandus papa, qui & Gregorius ſeptimus apud Salernam moritur, & ibidem in eccleſia ſepelitur. Cui Nortmannorum & Mathildis illius potentiſsimæ per Italiam fœminæ, cunctorúmque eiuſmodi ſectam æmulantium aſſenſu, Deſyderius cardinalis Romanus, & abbas Caſinenſis, verus Chriſti famulus, licet multum corde, ſimul & corpore renitens, ſubſtituitur: ſed cum infirmitate graui laborans, ad ſummum hunc apicem inuitus, imò captiuus proueheretur, precibus obtinuit, vt infra non multos dies ex hac vita tolleretur. Poſt hæc per eoſdem electores & ordinatores prædictus Otto epiſcopus Oſtienſis eidem officio delegatur,mutatóque Romano more vocabulo, Vrbanus appellatur. Anno domini milleſimo octuageſimo ſexto, Heinricus imperator Saxoniam vaſtat. Vuirciburg à Saxonibus & Alemannis obſidetur. Ad quam liberandam Imperator copioſum, tam peditum, quàm equitum congregat exercitum, pugnaq; iuxta Bleichfelt commiſſa, digreditur abſque victoria. Mox vrbe ab hoſtibus capta, epiſcopus Adelbero introducitur, relictoq; cum eo militari præſidio, ad propria quiſque proficiſcitur. Sed paulo pòſt eadem vrbs ab Imperatore recipitur, expulſoque Adelberone cum ſuis, Meginhardus reſtituitur. Anno dñi milleſimo lxxxvij. Hermannus falſo regis nomine depoſito, permiſsione Imperatoris ad propria reuerſus, poſt paucos dies in cuiuſdam oppidi obſidione interijt. Metis ſepelitur. Anno domini milleſimo lxxxviij. Bertha imperatrix obijt, & Spiræ ſepulta eſt. Buggo Halberſtatenſis epiſcopus occiditur Goslariæ. Auguſta vrbs inſidijs Sueuorum in cœna domini capta, ſecunda feria Paſchæ deſtruitur. Et Sigefridus eiuſdem vrbis epiſcopus cuſtodiæ mancipatur. Vuigoldus verò inuaſor eiuſdem eccleſiæ, intra paucos dies moritur. Meginhardus epiſcopus Vuirciburgenſis obijt, cui

Habent Chronica, Henricum IIII. in rebus bellicis fuiſſe ſtrenuiſsimum. Bis enim & ſexagies ſignis collatis pugnauit, M. Marcellum, & Iulium Cæſarem ſupergreſſus. Quorum alter trigeſies, alter quinquageſies bis pari marte decertarunt, quib. prælijs Saxones ſæpe deuicit, quorum dux Rudolphus.

cui Emehardus ſucceſsit, viuente adhuc Adelberone. Vuecil archiepiſcopus Moguntinus obijt, cui Ruthardus ſucceſsit. Petrus Albanenſis epiſcopus obijt. Iſte per iudicium ignis immenſam pertranſiens illæſus piram, veſtimentis etiam per flammam volitantibus, ſed in nullo læſis, Petrum Florentinum epiſcopum declarauit ſimoniacum, vnde & ipſe poſtea Igneus eſt appellatus. Anno dñi milleſimo lxxxix. Otto Ratiſponenſis epiſcopus moritur, pro quo Gebehardus adoleſcens conſtituitur. Imperator nuptias Coloniæ celebrauit, quãdam Vtonis Marchionis viduã, Ruſcorum regis filiam, ducens vxorem. Poſt hæc congregato exercitu, oppidum quoddam Marchionis Eggiberti, in Thuringia poſitum, nimis firmum, Gliche dictum, obſedit. In vigilia verò natalis domini, dominico ſcilicet die, cum magna pars primatum ob diem feſtum iam abiret, Eggibertus ſuis conſulens, audacter Imperatorem inuadit, & nauiter primò reſiſtentem, tandem cedere compellit. Ibi Burchardus Loſannæ epiſcopus, qui ea die ſacram Imperatoris lanceam ferebat, occiſus eſt. Anno domini milleſimo nonageſimo, Heinricus imperator Italiam ingreditur, ibiq; ferè per ſeptem annos moratur. Prædictus Eggibertus à quibuſdam Imperatoris fidelibus, in quodam molendino, pauſandi gratia deprehenſus, turpiter occubuit. Adelberto Vuirciburgenſis de ſede ſua iamdiu depulſus, in Baioaria moritur, ibiq; in monaſterio ſuo Lambach ſepelitur. Anno domini milleſimo xci. viſi ſunt per multas regiones vermiculi nimis ignoti, non longè à terra volãtes, hoc eſt, vt vel manu, vel virga tangi poſſent, groſsitudine quidẽ muſcis æquales, ſed longitudine ſatis deductiores. Quorum tam infinitus extitit exercitus, vt vnum penè miliarium in latitudine, duo vel tria in longitudine viderentur occupare, dẽſitate verò ſua ipſam ſolis lucem terris negare. Per quam prodigioſam viſionem, illam quæ poſt quadriennium facta eſt, Hieroſolymam tendentium profectionem, quidam interpretati ſunt figurari. Anno domini milleſimo xcij. peſtilentia magna facta eſt hominum atq; pecudum. Anno domini milleſimo xciij. Fratizlaus dux Boemiæ, in venatu repentè cadens de equo, ſubitanea morte obijt. Chunradus Imperatoris filius, & Berthæ imperatricis, patri rebellaſſe infamatur. Viſus eſt ſplendor quidam, quaſi facula volans per aerem ab Oriente in Occidentem. Eclipſis ſolis facta eſt nono Kalendas Octobris, hora tertia, & mortalitas magna ſubſecuta eſt. Anno domini milleſimo xciiij. eccleſia mortalitate immenſa, incredibiliter vaſtata eſt, inſuper peſtilentia, turbinibus, imbrium inundationibus, cladibus nimium afflicta. Anno domini milleſimo nonageſimo quinto, Ladislaus rex Pannoniæ, miſericordiæ operibus plenus, vitam finiuit in domino. Luitpoldus quoq; Marchio, necnon Heinricus Palatinus comes obierunt. Burchardus etiam abbas tranſiuit ad dominum xiij. kalendas Febr. Anno domini milleſimo xcvj. Vuelpho dux antea Noricus, qui ab Imperatore iamdudum abiurauerãt, & ob id ducatum perdiderat, in gratiam eius redijt, ducatumq; recepit. Signum in ſole apparuit v. Nonas Martij, feria ſecunda incipientis quadrageſimæ. Diuerſa quoq; prodigia mundus parturiſſe vbique referebatur. Mox ex omnibus penè terræ, ſed maximè ab Occidentalium regnorum partibus, tam regum & nobilium quàm etiam vulgi vtriuſq; ſexus innumerabiles turmæ armata manu Hieroſolymam tendere cœperunt, excitati ſcilicet in zelum frequentibus nuncijs ſuper oppreſsione dominici ſepulchri, ac deſolatione omnium regionũ Orientalium, quas gens ferociſsima Turcorum per aliquot annos ſuo ſubactas dominio, inauditis calamitatibus iam iamq; deleuerat. Quibus, vt dictum eſt, ſubuenire ſtatuentes, ſicut diuerſis agminibus, ita diuerſis & incertis pleriq; ducibus properabant. Primi namq; Petrum quendam monachum ſequentes, quem tamen poſtea multi hypocritam fuiſſe dicebant, ad xv. mil. æſtimati per Germaniam, indeq; per Baioariam atq; Pannoniam pacificè tranſibant: quãplurimi verò nauali per Danubium, vel per Alemanniam pedeſtri itinere, alijq; ad xij. mil. per Saxoniam atq; Boemiam, à quodam presbytero Folcmaro, itemq; nõnulli à Goteſcalco presbytero per orientalem Franciam ducti ſunt. Qui & ipſi nefandiſsimas Iudæorũ reliquias, vt verè inteſtinos hoſtes eccleſiæ per ciuitates quas

tranſibant, aut omnino delebant, aut ad baptiſmatis refugium compellebant: quorum tamen plurimi, ſicut canes ad vomitum poſtea retrò redibant. Illi autem viatores plurimis exinde manubijs onuſti, Vngariam attingẽtes, quibuſdam ob ſeditiones, vt videbantur, indigenis inuiſi facti, aut reuera facultatum ſuarum abundantia eoſdem ſemibarbaros in auaritiam accendentes, iuſſu regis eorum Colomanni dolis potius quàm armis capti, plurimi morte multati, pauci armis & rebus nudati, fugam pro maximo lucro reportabant, quamuis & ampliſsima vtriusq; multitudo à quodam Emichone viro militari ſeducta, vel potius vt Iſraelitici quondam exercitus ſpiritu fornicationis decepta, paucis ſibi in Pãnoniæ ingreſſu in præſidio Vueiſſenburg obſtantibus, fuga, nemine perſequente repatriauerit. Eclipſis lunæ facta eſt vj. Idus Auguſti, luna xiiij. Anno domini milleſimo xcvij. Heinricus imperator ab Italia rediẽs, Ratiſponam Baioariæ vrbem venit, ibiq́; aliquãdiu moratus, Iudęis, qui baptizari coacti ſunt, Iudaizandi ritum conceſsit. Interea Goteſridus dux Lotharingiæ, vir genere, armis & ingenio clariſsimus, qui priori anno cunctis quæ poſſidebat in precium redactis, militibus copioſis, fideq́; non modica inſtructus, iter per orientalem Franciam fecerat: neq; ipſis ab Vngaria fugiẽtibus territus, ſed tam imperatoris Heinrici, quàm regis Colomanni permiſsione, Pannonias, Bulgariasq́; permearat, Conſtantinopolitano fœderatur Imperatori, eiuſq́; præſidijs fultus, Romaniam attigit, ibiq́; ſociatis ſibi tam Siciliæ quàm Græciæ, Danorum, Nortmannorum, cæterorumq́; tranſmarinorum exercitibus, imò vniuerſorum Chriſtum colentium nationum auxilijs, frequenti congreſſu Barbaros atterere cœpit: tandemq́; Romania occupata, in Antiochiæ conſedit obſidione. Heinricus imperator Moguntiæ cum principibus colloquium de pace habuit, circa Kalend. Decembris, & natale domini apud Argentinam celebrauit. Cometes apparuit. Eo anno æſtas fertiliſsima, hyems verò lenis & peſtilens fuit: imbrium & fluminum inundationes nimis increuerunt.

Anno domini milleſimo xcviij. inquiſitione facta Moguntiæ ab Imperatore de facultate Iudęorum interfectorum, inter cæteros qui eas rapuerunt, quidam ex conſanguineis archipræſulis incuſati ſunt. Quos cum Imperator perquireret, nec in pręſentiam eius venirent, pontifex cauſam eorum defendere volẽs, ſed non valens, indignatione permotus, ex vrbe diſceſsit, & in Thuringiã cum eis ſe cõtulit, quaſi ſuis in hoc melius proſpecturus, & ex vicinitate Imperatori rebellium quendam ei terrorem illaturus, ſicq́; commotionis ſuę vindictam exacturus. Extiterunt autem qui dicerent, etiam ipſum pontificem multam partem de pecunijs inuaſis accepiſſe, & idcirco defenſioni cæterorum tanto ſtudio cor appoſuiſſe. Vuelfo Baioariorum denuò dux filios ſuos & ipſos rebellare tentantes, gratiæ Imperatoris recõciliauit, & vni eorum ducatum poſt ſe committi impetrauit.

Heinricus quintus XVII. Germanorum imp.

Anno dñi mil. xcix. Heinricus imp. natale dñi Coloniæ celebrauit: in Epiphania verò Aquis filiũ ſuum iuniorẽ Heinricũ quintũ regem fecit, reprobato maiore ſuo Chunrado, quem prius coronauit. Chũradus verò cauſam rebellationis ſuę paucis tantũ ſibiq́; familiariſsimis in regno detegẽs, aſſũpto quodã ex ordine miniſterialiũ patris æquè Chunrado nomine, forti admodum & prudenti viro, per quaſdam Italię partes & nomen & dignitatem regis annis ferè nouem obtinuit: tantum ſuæ per orbem Romanum diffundens interim odorem, vt nemo religioſus, nemo ſapiens in ipſo ſaltem Rempublicam conſtituendam fore dubitaret. Erat enim vir per omnia catholicus, & apoſtolicæ ſedi ſubiectiſsimus, plus religioni quàm faſcibus vel armis deditus: fortitudine tamen & audacia ſatis & ſuper inſtructus, lectioni quàm luſibus vacare malebat: miſeris omnimodis, ſed præcipuè militibus inopia ſtrictis, compaſsione & miſericordiæ fructu proximus fiebat, nemini contemptum, nemini vim, nemini præiudicium intendens, omni perſonæ, omnique conditioni fuit affabilis: indéque non immeritò Deo & hominibus ſemper extitit amabilis: cœlibatus pudorem perpetualiter & ſeruare cum propoſuiſſet, coactus tamen à ſuis filiam Ruggerij ducis Siciliæ, famoſiſsimi penè noſtrorum temporum

porum viri,duxit vxorem:cuius tam caſtè vſus eſt coniunctione,vt vix crederetur eã
vnquam cognouiſſe.Legale illud præceptum:Turpitudinem patris tui non reuela
bis.itemq;:Honora patrem tuum.murmur quod per totum Romanum imperium
patris ſui mores laniabat,quodq; ipſum ſibi offenſæ patris ac ſuæ ab illo diſceſsionis
cauſa extitit,auribus proprijs nunquam patiebatur inferri, ſemper illum dominum
ſuum & Cæſarem vel Imperatorem cognominans:vniuerſos à palatio patris aduen
tantes,ſub appellatione conſeruorum, licet infimos,ſociali beneuolentia tractans.
Præter animi virtutes,morumq; compoſitionem,corpore fuit apprimè decorus, ac
ſtatura procerus. Eodem anno Gotefridus dux,Reginmundus comes ſancti Aegy-
dij,Rupertus comes Nortmanniæ,Rupertus comes Flandrenſis,cum turbarum co
pijs quibus præerant,multa vſq; Hieruſalem difficultate pertingũt iiij.iam año,poſt-
quam in eandem militiam pro crucifixo ſibi Chriſto tanti ſe bellatores ſponte cruci
fixerunt.Reliqua enim multitudo præter eos qui cum Boimundo Antiochiæ conſe
derant,vel cum Baldeuuino Rohas abierant,Laodiciæ Tyroq; remanſerant,per di-
uerſas circumquaque regiones diſperſi ſunt.Hic de militię vel expeditionis eiuſdem
cauſa non tam humanitus quàm diuinitùs ordinata,fert animus æſtuans aliqua præ
ſcriptis adijcere,maximè ob imprudentiam,imò impudentium quorundam redar-
gutionem,qui vetuſto ſemper errore contenti,nouitatem hanc iam ſeneſcẽti,& pro
pè intereunti mundo pernéceſſariam,ore temerario præſumunt reprehendere, ipſi
Epicureo more voluptatum latam,quàm artam diuinę ſeruitutis viam amplectẽtes,
appetitum mundi,prudentiam,contemptum eius,ſtultitiam,hoc eſt,carcerem patri
am,tenebras lucem,malum bonum,mortem vitam,proh pudor corde cæciſsimo cõ
ſiderãtes,lenocinatur eis in hoc,& audaciam huiuſmodi ſubminiſtrat deprauata iã
vndique,ſed maximè partibus in iſtis rerum vertigo,vbi ſapientia præ omnibus inui
ſa,virtus omnis eſt odioſa,religio deſpicitur,humilitas cõculcatur,aſtutia primatum
præſtat,vitium amorem conciliat,crudelitas timorem,ſuperbia impetrat honorem.
Nos autem in Domino tantùm confidentes,nec præſentibus, ſed futuris inhiantes,
ac licet ſpectatores pigri,fautores tamen beniuoli,laudemus eoſdem noſtri tempo-
ris viros glorioſos,qui vicerunt regna mundi,qui relictis propter pium ouis centeſi
mæ quæſitorem,coniugibus ac liberis,regnis & diuitijs, poſuerunt animas ſuas in
manibus ſuis, zelo zelantes pro domino Deo exercituum:vltroq; condignè armati
fortitudine,regis ſui cœleſtis ineuntes ſeruitium.

Tempore Heinrici iiij.Romani, & Alexij Conſtantinopolitani principis, iuxta
præſagium Euangelicum,ſurrexit vndiq; gens contra gentem,& regnum aduerſus
regnum, & terræmotus magni erant per loca,& peſtilentiæ,& fames, terroreſq; de
cœlo, & ſigna magna:& quia iam in omnes gentes Euangelica tuba,iuſti iudicis ad
uentũ pręconabatur:ecce etiam totum circũquaq; mundum ſigna prophetata por-
tendentem vniuerſalis eccleſia contemplatur. Iam Hieroſolyma Sarracenis ciuibus
poſſeſſa,Babylonia quæ nunc ſedes eſt regni,Aegyptijs ſeruiebat: iam tenuis in ea
Chriſtianæ profeſsionis religio,quotidiano ſe tributo redimebat. Bethleem domus
panis angelorum,ſtabulum facta eſt armentorum: vniuerſæq; circumcirca eccleſiæ
per omnia ludibrijs numeroſo annorum circuitu ſubiacebant Paganorũ. Orta ſunt
interea bella ſorte miſerabili inter Chriſtianos orientales,id eſt, Græcos & Armeni-
os:Armenij vtpote regnis & numero pauciores,affines aſciſcũt ſibi de Perſida bel-
latores inclytæ famæ Turcos:quorum auxilio ſedata iuxta placitum ſuum ſeditione
dimiſerunt eos ad propria,nimis allectos terrarum ipſarum copia & fertilitate. Qua
de re inito poſt annos aliquot conſilio,emerſerunt ab aquilonari plaga,de terra Got
tizana, quæ plus hominũ quàm victuũ fertilis eſſe narratur, præſcriptorũ Pagano-
rũ copiæ multæ quæ ſub iiij.Sultanis diuiſæ(ſic enim ſatrapas ſuos nominare ſolẽt)
vni tantùm Perſico imperatori,penè diuini cultus more ſubiecti,per Armeniam,in-
deq; Cappadociam,totamq; Romaniam atq; Syriam diffuſi ſunt. Primò quippe Ni
ceam catholicæ quondam fidei turrim firmiſsimam expugnant,trucidatis in ea Chri
ſtianis quos ceperant,Solomanum quendam de ſuis tyrannum cum præſidijs locãt,

vniuerſas circumquaq; regiones vſq; ad paludem ſiue ſinum maris, qui brachium ſancti Gregorij dicitur, funditùs deuaſtantes, nulli animæ Chriſtianæ, nulli eccleſiæ vel monaſterio, imò nec ipſis ſanctorum imaginibus parcentes. Vidimus enim & adhuc videre miſerabile ſpectaculũ eſt, in ſemidirutis partium illarũ oratorijs, ipſam Saluatoris noſtri, eiuſq; glorioſiſsimæ genitricis, ſeu quorumlibet electorum picturas, truncatis naribus & auribus, manibus vel pedibus, deſolatarũ eccleſiarum quodammodo luctum viſibiliter prætẽdere, diuiniq; iudicij ſuper ſe vigilantem virgam plagis quaſi ſemper recentibus oſtentare. His te gladijs ô nobiliſsima Conſtantinopolis nec regis tui tutauit milleformis aſtutia, nec ciuium populoſitas innumera: nõ te frequẽtia nundinarum, vel infinita congeries auri redemit: non te Vuaringorum, non te Turcopolorum tuorum, vel Pincinatorum claſsiumúe multitudo defendit, ſolùm tibi ſtagni prædicti interſtitium præſidio fuit, imò ſola te creatoris operatio muniuit. Subiacuit furoribus iſtis præpotens quondam Antiochia: & ne multis morer, dextras dederunt tota ſimul Syria atq; Palęſtina. Igitur terra repromiſsionis ſubacta, mater noſtræ redemptionis, ac ciuitas Dei Hieruſalem, duplici captiuitatis iugo grauatur: ſolamen tamẽ erat vtiq; perparuulum, quòd opprimentium ſe Sarracenorum Turcis multo turpiorum plebs æqua ſorte multatur. Poſito inibi Sultano, militibusq; numeroſis, ad inſtaurandum antemurale, quod hactenus cernitur, aliaúe quælibet ædificia, deſtruuntur illa quę extra ciuitatem erant monaſteria: Domini verò ſepulchrum quæſtus duntaxat gratia, intemeratum relinquitur: templum domini famoſiſsimum, & nulli vt arbitror, humani operis ſtructuræ comparandum, ſacrilegæ Paganorum religioni reſeruatur: tantæq; ſemper apud illos habebatur venerationi, vt nunquam illud niſi nudis & lotis pedibus intrarent: nullum verò de Chriſtianis, quos vtiq; maximè immundos iudicabãt, per tot annorum curricula tam Saracenorum quam Turcorum tempore vel intra atrium ingredi permitterent. Cum ergo victores ijdem nunc armis, vt res poſcebat, inſudarent, nunc luſibus ac delicijs, vtpote à glarea ieiuna in terram maximè fructiferam tranſplantati ſibimet indulgerent, in illorum ſeruitio quæ tormẽta, quas cruces, quasúe per omnia miſerias ſuperſtites Chriſticolæ paterentur, vix cuilibet inexperto credibile eſt, per legationes tamen frequentiſsimas, & epiſtolas etiam à nobis viſas, vniuerſalem eccleſiam eccleſię Hieroſolymitanæ in præſidium lugubriter inclamantes aduerti facilè poteſt.

Prædictus etiam Alexius imperator Conſtantinopolitanus, ſuper eiſdem Barbaris prædonibus per maiorem iam regni ſui partem diffuſis, non paucas epiſtolas Vrbano papæ direxit, quibus in defenſionem orientalium eccleſiarum ſe non ſufficere deplorauit, obteſtans totum, ſi fieri poſſet, Occidentem, qui iam ex integro Chriſtiana profeſsione cenſeretur ſibi in adiutorium aduocari, promittens per ſe cuncta neceſſaria præliaturis terra mariq; miniſtrari. Inde commotus apoſtolicus, & omnis eccleſia Romana, generale conciliũ in Hiſpaniæ confinio cõgregari fecit, vel vt quidã dicũt, Pariſij: quò etiam ipſe laborioſo nimis itinere perueniens, innumeris qui ibidẽ conuenerant populis, diuerſorumq; regnorum legatis, vniuerſa quæ ſcripta ſunt, & multo ampliora ore facundiſsimo declamauit. Mox tot millibus in lachrymas reſolutis, variarum quoque linguarum planctibus in altum leuatis, in hoc eis doctor egregius remiſsionem omnium condonat peccatorum, ſi renunciatis omnibus quæ poſsidebant, crucem poſt Chriſtum vnanimiter portantes, periclitantibus Conchriſtianis ferrent auxilium. Qua ſponſione arrectis animis omnium, deſignata ſunt ad pręſens in domini militiam circiter centum millia virorum ex Aquitania ſcilicet atque Normannia, Anglia, Scotia, & Hybernia, Britannia, Galitia, Vuaſconia, Gallia, Flandria, Lotharingia, cæteriſq; gentibus Chriſtianis, quarum nunc minimè occurrunt vocabula, crucis ſignaculum in veſtibus, id eſt, verè crucifer exercitus, ad mortificationis præferebat commonitorium, credens in hoc, iuxta viſionem magno quondam Conſtantino reuelatam, ab inimicis crucis Chriſti ſe triumphaturum. Mira autem & inæſtimabili diuinitatis diſpenſatione tot Chriſti membra, linguis, tribubus, & nationibus differentia, ſubitò in vnum Chriſti charitatę

con-

cõglutinati coaluerũt corpus: vno omnes Chriſto rege ſunt ſingulis ſingulæ gẽtes ꝓcuratæ ducibus, Gotefrido ſcilicet Lotharingo, ſuisq́ fratrib. Baldeuuino & Euſtatio, Ruperto Flandrẽſi, itẽ Ruperto Nortmannico, Reginmundo comite de ſancto Aegidio, Hugone fratre Philippi regis Galliæ, cæterisq́ eiuſdẽ induſtrię, nobilitatis atq́ fortitudinis bellatoribus. Quibus omnib. venerãdæ ſanctitatis & ſpiẽtiæ virũ Hademarum epiſcopum præfatus Apoſtolicus præfecit, cui & ligandi ſoluẽdiq́ poteſtatem à beato Petro Romanæ ſedi hæreditatam ſua vice ſemper exercendam cõceſsit, inſignitumq́ cœleſtis militiæ ſtigmate exercitum, Apoſtolica benedictione conſignans, condicto ab vniuerſis tempore profectionis, ipſe cum non modica eiuſdẽ expeditionis turma in Italiam redijt. Legatis deniq́ ſingulis ad propria reuerſis, peruagata cis citraq́ mox orbem cũctum hæc fama commouit: inſuper quod dictu mirabile eſt, ipſum oceani limitem velocitate conſueta ſuperuolans, Inſulanorum etiam claſsibus maria ipſa cœleſtis regis militia redundate fecit. Nam vt veriſsimè cõperimus, tam ignotos effudit oceanus populos, cuius non dicam mores & habitus, ſed ne loquelam quiſquam huius littoris habitator vel de ipſis marinarijs agnoſceret: rurſumq́ alios, quibus nihil præter panem & aquam in vſu victus eſſet: itemq́ quoſdam, quibus argentum pro ferro in omnibus ſuis vtenſilibus eſſet. Hinc & vndecunque augebatur quotidie circacircum ſignatorum numerus: & vt prælibauimus, in huiuſmodi expeditionem totus feruet, totus concutitur, vel potius tranſformari videbatur mundus. Francigenis occidentalibus facilè perſuaderi poterat ſua rura relinquere: nam Gallias per annos aliquot nunc ſeditio ciuilis, nunc fames, nunc mortalitas nimis adflixerat: poſtremò plaga illa, quæ circa Niualenſem ſanctæ Gertrudis eccleſiam orta eſt, vſque ad vitæ deſperationem terruerat. Erat autem huiuſmodi: Tactus quiſquam igne inuiſibili, quacunq́ corporis parte, tamdiu ſenſibili, imò incomparabili tormento, etiam irremediabiliter ardebat, quouſque vel ſpiritum cum cruciatu, vel cruciatum cum ipſo tacto membro amitteret. Teſtantur hoc hactenus nonnulli manibus vel pedibus hac pœna truncati. Reliquarum nationum plebes, perſonæ aliæ præter apoſtolicum edictum prophetis quibuſdam inter nuper exortis, ſeu ſignis cœleſtibus, ac reuelationibus ad terram ſe promiſsionis vocatas, aliæ ſe quibuſuis incommoditatibus ad talia vota compulſos fatebãtur: magna quippe pars eorum cum coniugibus ac prole, totaq́ re familiari onuſti proficiſcebantur. Orientalibus autem Francis, Saxonibus & Thuringis, Baioarijs & Alemannis hæc buccina minimè inſonuit, propter illud maximè ſchiſma, quod inter regnum & ſacerdotium à tempore Alexandri papæ vſque hodie, tam nos Romanis, quàm Romanos nobis inuiſos & infeſtos iam heu confirmauit. Inde eſt, quòd omnis penè populus Teutonicus in principio profectionis huius cauſam ignorantes, per terram ſuam tranſeuntes, tot legationes equitum, tot turmas peditum, totq́ cateruas ruricularum fœminarum, ac paruulorum, quaſi inaudita ſtultitia delirantes ſubſannabant, vtpote qui pro certis incerta captantes, terrã natiuitatis vanè relinquerent, terram repromiſsionis incertam, certo diſcrimine appeterent, renunciarẽt facultatibus proprijs, inhiarent alienis. Sed quamuis noſtra gens cæteris multo ſit inſolentior, reſpectu tamen miſerationis diuinæ inclinatur tãdem ad verbum eiuſdem renunciationis furor Teutonicus, à commeantium ſcilicet turbis rem ad integrum edoctus: præterea ſignũ in ſole quod præſcriptũ eſt, viſum, multaq́ quæ tamen in aere quàm in terris portẽta apparuerunt, ad huiuſmodi exercitia non paucos antea torpidos excitauerũt. E quibus aliqua hîc interſeri duximus vtiliſsimum, cuncta verò longiſsimum, & nos cometem in plaga meridiana ſtãtem, ſuũq́ ſplendorem in obliquum gladij more protendentem, tunc circa Non. Octobris vidimus. Anno verò poſt hæc tertio, ſtellam aliam in Oriente locum ſuum longo interſtitio ſaltibus mutantem, vi. kalendas Martij conſpeximus. Nubes quoque ſanguineas tam ab Occidente, quàm Oriente ſurgentes, ſibiq́ inuicem in cœli centro concurrentes. Rurſumq́ medijs ſerènoctibus à Septentrione igneos exurgere ſplendores: plerunque etiam faculas per aerem volitantes, vidiſſe nos teſtibus

pleriſq; comprobamus. Non multo ante hos annos quidam venerabilis vitæ preſbyter, nomine Suiggerus, cuiuſdam diei hora ferè nona, duos equites conſpexit cõcurrentes in aere, diuq; cõcertantes: alterum qui crucem non modicam ferebat, qua percutere videbatur: in altero victorem exiſtere.

Eodem tempore Greg presbyter, qui nunc ſub monachica profeſsione nobiſcũ cum primogenitis aſini debitum ouium Chriſto perſoluit, hora quadam meridiana cum duobus comitibus in ſylua deambulans, gladium miræ longitudinis venti vertigine, ignotum vnde leuaretur, in ſublime deferri vidit: & quouſq; viſum altitudo celaret, tam fragorem auribus, quàm metallum oculis diſcreuit. Referebant aliq, qui in equorum paſtibus vigilabant, ciuitatis ſe ſpeciem in aere vidiſſe: diuerſas etiã turbas diuerſis ad eam partibus, tam equeſtri, quam pedeſtri itinere properãtes perſpexiſſe. Nonnulli etiam crucis ſignaculum ſibimet in frontibus vel veſtibus, ſiue in quolibet loco corporis diuinitùs impreſſum oſtendebant, ipſoſq; ſe ſtigmate ad eandem domini militiam præſcriptos credebant.

Item alijs ſubita mentis mutatione compunctis, vel viſione nocturna edoctis, prędia reſq; familiares diſtrahere, ſignũq; mortificationis veſtibus aſſuere placuit: & in his omnibus vltrà quàm credi poteſt, cateruatim currentibus ad eccleſias populis nouo ritu gladios cũ fuſtibus & capſellis ſacerdotalis benedictio diſpartiuit. Quid referam temporibus ipſis mulierum quandam duobus annis continuis impręgnatã, tandemq; dirupto vtero, filium loquentem fudiſſe: itemq; infantulum per omnia bimembrem: alterũ verò capite bino. Agnellos quoq; aliquos binis capitibus exortos fuiſſe: pullos etiam equarũ dentes maiores, quos equinos vulgò appellamus, quosq; non niſi trimis caballis natura concedit, in ipſo partu protuliſſe. His & huiuſmodi ſignis tota creatura in creatoris ſe militiam cohortante, nil moratur inimicus ille, cæteris etiam dormientibus ſemper peruigil, bono illi ſemini zizania ſua ſuperſeminare, pſeudoprophetas ſuſcitare, dominicis exercitibus falſos fratres & inhoneſtas fœminei ſexus perſonas ſub ſpecie religionis intermiſcere: ſicq; per aliorum hypocriſim atq; mendacia, per aliorum verò nefarias pollutiones, Chriſti greges adeò turpabantur, vt iuxta boni paſtoris vaticinium etiam electi in errorem ducerẽtur. Inde fabuloſum illud confictum de Carolo Magno, quaſi de mortuis in idipſum reſuſcitato. Et alio neſcio quo nihilominus rediuiuo friuolum quoq; illud de anſere, quaſi dominã ſuam deducẽte, multaq; id genus. Iidem tamen ſeductores, quemadmodum ſinguli ſuis à fructibus ſint cogniti, quomodo veſte ſub ouina lupi ſint denotati, hi potiſsimè, qui ex illis adhuc ſuperſunt, licet vt perquirantur, ſcilicet, quo portu iuxta promiſſum ſuum abſq; nauigio mare tranſierint, quibus prælijs vel locis multos paganos parua manu ſtrauerint, quas eorum munitiones ilico ceperint, quaúe poſtremò parte murorum Hieruſalem caſtra poſuerint, & cætera: nihilq; habentes quid reſpõdeant, tam de oblationibus fidelium per hypocriſim ſuſceptis, quàm de cæſis ob rapinam, quas ſeduxerant turbis, propria maximè apoſtaſia, neceſſe eſt vt pœnitentiam agere cogantur. Nam vt prælibatum eſt, plebs Folemarum per Boemiã ſequẽs, cum apud Nitram Pannoniæ ciuitatem ſeditione concitata partim captiuitate, partim ferro diſperſa eſſet, paucìſsimi qui remanſerant adhuc teſtari ſolent, quòd crucis ſignum ſuper ſe cœlitùs apparens ab imminente eos nece liberaſſet. Goteſcalcus vero non verus, ſed falſus Dei ſeruus, poſtquam non ſine damno orientalis Noricæ, Vngariam cum ſuis intrauit, admiranda falſę religionis ſpecie, munitionem in arce quadã conſtituere, & in ipſis locatis præſidijs, per reliquũ vulgus Pannonias circumcirca vaſtare cœpit. Quo nimirũ oppido ab indigenis ſine dilatione capto, turba multa trucidata atq; captiuata, grex reliquus diſperſus, ipſeq; mercenarius, nõ paſtor, turpiter fugatus eſt. Surrexit etiam diebus ipſis quidã vir militaris, comes tamẽ partiũ illarũ quę circa Rhenũ ſunt, Emicho nomine, dudũ tyrannica conuerſatione nimis infamis, tunc verò velut alter Saulus reuelationibus, vt fatebatur, diuinis, in huiuſmodi religionẽ aduocatus ferè xij. millia ſignatorũ ſibimet vſurpans ducatum: qui nimirũ per ciuitates Rheni, Mœni, quoq; Danubij deducti, execrabilem Iudæorũ quacũq; reper-

repertam plebem zelo Chriſtianitatis etiam in hoc deſeruiẽtes, aut omnino delere, aut etiam intra eccleſiæ ſatagebant compellere ſinum. Ad confinia quoq; Pannoniarũ innumeris iam vtriusq; ſexus copijs cũ perueniſſent multiplicati, regnũ ipſum, quod ſcilicet partim paludibus, partim ſyluis cingitur, per obfirmata præſidia vetantur ingredi. Fama quippe Colomanni regis iam perculerat vel permonuerat aures, inter Paganorũ & Vngarorum necem, nihil apud Teutonicas differre mẽtes. Qua de re munitionem Vueiſſenburg per vi. hebdomadas expugnantes, plura inibi patiuntur incommoda: inter quæ etiam quis illorum ſub nomine regis Pannoniarũ potiretur terris, ciuili ſtultiſsimaq; quatiuntur diſcordia. Itaq; oppugnãtes inſudantes vltimò, iam muris interruptis, iam fugiẽtibus oppidanis, tamq; indigenarum exercitu vaſtante propria flammis, miro Dei omnipotentis nutu victor peregrinorum exercitus terga nihilominus vertit: relictisq; ſupellectilibus, nil quiſq; præter miſeram animam emolumenti reportauit. Sic nimirum, ſic noſtræ gentis homines zelũ Dei, ſed non ſecundum ſcientiam Dei habentes, quippe qui in malitia, quam in liberãdis Chriſtianis Chriſtus prouiderat, alios viciſsim Chriſtianos perſequi cœperant, miſeratione diuina fraterno ſanguine repreſsi, Vngari quoq; liberati ſunt. Hæcq; eſt cauſa, qua quidam ſimpliciores fratres, vtpote rem ignorantes, ſcandalizati, totum huius profectionis conatum vanum atq; friuolum ipſi nimis præpoperi iudices interpretati ſunt. Paleis tamen ex area dominica huiuſmodi ventilabro decuſsis, vidimus grana triticea naturalis ſoliditatis grauitate perdurantia, Gotefridum ſcilicet, cæterosq; prænominatos, verè dominicæ militiæ duces, cum ſuis ſinguli ſuper omnem ſtellarum diſpoſitionem ſpecioſis caſtris ab vniuerſis quas pertranſibant gentium principibus, pacem ac fauorem, humilitatis atq; charitatis exemplo vt vere Chriſti diſcipuli conſequentes, donec diuerſis itinerum difficultatibus Bulgaria permeata Conſtantinopolitanas attigerant arces.

Legimus Hieroſolymæ libellum à loco præſenti totam huius hiſtoriæ ſeriem diligentiſsimè proſequentem, plurimosq; populi Dei per triennium labores in captæ Hieruſalem lætiſsima victoria concludentem. Quapropter nos hinc iam pauca de pluribus aſsignamus, videlicet, quòd fictis omnino beneficijs Alexius imperator tãtos ſibimet heroas amicauerit: poſtea verò ſacramẽtis tortis, ne regno ſuo vim inferrẽt, conſtrinxerit, quamuis conſtet, quòd dum morã ibidem primæ quoq; cohortes, alias aduentantes expectando facerent, dolis eos interfeciſſent, niſi Gotefridi ducis ſolertia ſuper gregem domini cautius vigilaſſet. Teſtantur ſeditionem ipſam ſuburbana quæ tunc deſtruxit, pons quem expugnauit. Quid multa? per duorum ferè mẽſium ſpatium nouitios indies ſuſcepit exercitus Byzantium, è quibus tandem abſq; vulgi paruulorum ac mulierum incredibili multitudine, recenſita ſunt ccc. millia pugnatorum. Porrò cohortes Petrum ſecutæ, iuſſu Alexij dudum tranſpoſitæ, Paganis fuerant iam ludibrio factæ. Motis itaq; caſtris, Niceam applicuerunt, quam, fugato prædicto Solomano principe, expugnantes, captam imperatoris præſidijs tradunt. Sic enim ſacramenta firmauerant, vt vrbes quaſq; ſuo imperio detractas priſtinæ ditioni ſi vincerent, redderent, ipſiq; viciſsim tam armis quàm ſtipẽdijs regijs infra metam eandem ſe foueri non dubitarent. Inde per regnum Conſtantini terram vtiq; opulentiſsimam progredientes, mare contingunt Ruſciæ. Sicq;, vt epiſtola docet à Ruperto comite delata, cum tanta alimẽtorum abundantia militiam ſuam Chriſtus deduxit, vt aries nummo, bosq; ſiclo veniſſet. Preterea inquit, quotiens reges vel principes Sarracenorum conſurrexerunt in nos, Deo volente, facilè victi & conculcati ſunt. Ob hæc itaque feliciter acta, quia quidam intumuerant, oppoſuit eis Deus Antiochiam vrbem humanis viribus inexpugnabilem, vbi per nouem menſes eos detentos, in obſidione eiuſdem ita humiliauit, vt omnis ſuperbia illorum & tumor deſideret. Igitur eis ſic humiliatis, vt in toto exercitu vix centum equi boni reperirentur, aperuit illis Deus copiam ſuæ benedictionis & miſericordiæ, & induxit eos in ciuitatem, atq; Turcos & omnia eorum, poteſtati horum tradidit. Cũq; & hæc quaſi viribus ſuis acquiſita obtinerent, nec Deum, qui hæc contulerat, dignè

magnificarent, tanta Sarracenorum multitudine obſeſsi ſunt, vt de ciuitate nullus ex tanta turba egredi auderet. Præterea fames in ciuitate ita conualuerat, vt vix ab humanis dapibus ſe aliquid continerent. Longum eſt narrare miſerias quæ in ciuitate fuere. Reſpiciens autem Dominus populum, quem tamdiu flagellauerat, benignè conſolatur, ac primò quaſi pro ſatisfactione tribulationis lanceam ſuam, qua in cruce vulneratus eſt, munus non viſum à tempore Apoſtolorum, pignus victoriæ illis obtulit, deinde corda illorum adeò animauit, vt etiam quibus ęgritudo vel fames ambulandi vires denegauerat, arma ſumendi, & viriliter contra hoſtes dimicandi, virtutem infunderet. Triumphatis itaque hoſtibus, cùm fame & tædio exercitus deficeret, Antiochiæ maximè propter diſcordias principum in Syriam profecti, Barram & Marram vrbes Sarracenorum expugnauerunt, & caſtella regionis obtinuerunt. Vbi cum moram diſpoſuiſſent, tanta fames in exercitu fuit, vt corpora Sarracenorum iam fœtentium à populo Chriſtiano comeſta ſint. Inde cùm diuino nutu in interiora Hiſpaniæ progredirentur, largiſsimam atque miſericordem & victorioſiſsimam manum omnipotentis patris ſecum habuerunt. Etenim ciues & caſtellani religionis illius, per quam procedebant, ad eos cum multis donarijs legatos præmittebant, parati ſeruire, & oppida ſua reddere. Sed quia exercitus non multus erat, & in Hieruſalem vnanimiter feſtinabant, acceptis ſecuritatibus, tributarios eos fecerunt, quippe cùm vna de multis ciuitatibus, quæ in maritimis illis ſunt, plures homines habeat, quàm in exercitu Chriſtiano fuiſſent. Cumq; auditum eſſet Antiochiæ atq; Laodiciæ & Rhoas, quia manus Domini eſſet cum eis, plures de exercitu qui ibi remanſerant, conſecuti ſunt eos apud Tyrum. Sic itaq; Deo conuiatore & cooperatore, vſq; ad Hieruſalem peruenerunt. Cuius in obſidione cum laborarent, maximè propter aquæ inopiam, habito concilio, epiſcopi & principes circinandam eſſe ciuitatem nudis pedibus prædicabant, vt ille qui pro nobis in humilitate eã ingreſſus eſt, per humilitatem iſtorum pro ſe ad iudicium de ſuis hoſtibus faciẽdum illis eam aperiret. Placatus itaq; hac in humilitate Dominus, octauo poſt humiliationem illorum die ciuitatem eis tradidit, eo videlicet die, quo primitiua eccleſia inde abiecta fuit, cum feſtum de diſperſione Apoſtolorum à multis fidelibus celebratur. Inter hæc minimè prætereundum videtur, quòd dum exercitus in obſidione Antiochiæ moraretur, pauore perculſis vniuerſis per Orientem nationibus, diſcurrẽtibus ab omni parte orbis terrarum miſsis & exploratoribus, alijs pacem, alijs bella machinantibus, etiam Babylonici regis legati, conuentui principum ſe præſentes exhibẽt, inter alia pollicentes, ſi victis Antiochenis, etiam Turcos de Hieroſolyma pepulerint, dominum ſuum fratrem & amicum cum vniuerſis Sarracenis habeant: vt enim præſcriptum eſt, Iudæam cum Hieruſalem totaq; Palęſtina iam olim Turci Sarracenis abſtulerant.

Hac de cauſa ſecuritate accepta, nõ pauci lectiſsimorum militum in Babyloniam diriguntur, quorum fortitudine, proceritate, habitu & inceſſu, omniq; elegantia, attoniti Barbari, Francos (ſic enim vniuerſos Occidentales populos nominare ſolẽt) plus quàm homines, id eſt Deos eſſe fatebantur, affirmantes omnino non eſſe mirũ, quòd huiuſmodi bellatores totum affectarent ſibi ſubijcere mundum. Inito deniq; conſilio, rex Babyloniæ Hieruſalem obſidet, oſtenſisq; legatis Francis ſe fœderatũ affirmat, quorum gladijs ſi ſibi ciuitatem non traderent, ipſos tradendos minitatur. His itaq; dolis rex barbarus non ſuo, ſed Francorum timore ciuitatem receptam, dimiſsis cum ſuis omnibus Turcis, omni conatu, machinis atq; militibus, contra Chriſtianorũ aduentũ præmuniuit, ſicq; factum eſt, vt Hieruſalẽ bis vno caperetur anno, primò à Sarracenis, dein à Frãcis. De hoſtibus verò ibi repertis, quid actum ſit, ſi qs noſſe quęrit, ſciat, quia in porticu quę dicitur Salomonis, & in templo eius, victores eqtabãt in ſanguine Sarracenorũ vſq; ad genua equorũ. Deinde cũ ordinatũ eſſet, q ciuitate retinere deberẽt, & alij amore patriæ & pietate parentũ ſuorũ redire voluiſſent, nunciatũ eſt eis, quòd rex Babyloniorũ Aſcalonem veniſſet, cum innumerabili multitudine Paganorum, ducturus Francos, qui Hieroſolymis erant in captiuitatẽ,

& expugnaturus Antiochiam, ſicut ipſe dixerat: aliter autẽ Dominus de his ſtatuerat. Itaq; cum in veritate cõperiſſent, hi qui Hieroſolymis erant, exercitũ Babyloniorũ Aſcalone eſſe, contenderunt obuiã illis, relictis ſarcinis & infirmis ſuis in Hieruſalẽ cũ præſidio. Cũq; hoſtiũ exercitũ conſpexiſſent innumerabilẽ, genibus flexis Deũ inuocauerũt, qui vt in alijs ſibi neceſſitatibus ſemper affuerat, in præſenti bello cõfractis viribus Paganorum & diaboli, regnũ Chriſti & eccleſiæ, á mari vſq; quaq; dilataret. Nec mora, clamantibus ad ſe Deus affuit, atq; tantas audaciæ vires miniſtrauit, vt qui eos in hoſtem currere videret, fontem aquæ viuæ ſitientẽ ceruũ ſegnem haud iudicaret, miro videlicet modo, cum in exercitu Chriſtiano non plus quã quinq; millia equitũ, & xv. millia peditũ fuiſſent: & in exercitu hoſtiũ centũ millia equitum, & ccec. millia peditũ eſſe potuiſſent. Tunc mirabilis in ſeruis ſuis Deus apparuit, cũ antequã confligerent, pro ſolo impetu eorũ hanc multitudinem in fugã conuertit, & omnia eorũ arma diripuit, ita vt ſi deinceps iſtis repugnare vellent, non haberent arma, in quibus ſperarent. De ſpolijs verò non eſt quærendũ quantum captũ ſit, vbi theſauri regis Babyloniæ occupati ſunt. Ceciderũt ibi plus quàm centum millia Maurorũ gladio: timor autem illis tãtus erat, vt in porta ciuitatis ad duo millia ſuffocati ſint: de his verò qui in mari interierunt, non eſt numerus: ſpineta etiã ex ipſis multos obtinuerunt. Pugnabat certè orbis terrarum pro Chriſtianis. Et niſi ſpolia caſtrorũ de ipſis multos detinuiſſent, pauci de tanta multitudine hoſtium eſſent, qui de bello renunciare potuiſſent. Pridie autem quàm bellum fieret, multa millia camelorum, & boum & ouium cepit exercitus. Cumq; iuſſu principum, populus hæc dimiſiſſet, pugnando progrediens, mirabile dictu, multas & multiplices turmas fecerunt cameli, ſimiliter autem & boues & oues. Hæc autem animalia ita comitabantur exercitum, vt cum ſtantibus ſtarent, cum procedentibus procederent, cum currentibus currerent. Nubes etiam ab æſtu ſolis Chriſtianos defendebant & refrigerabant. Celebrata itaq; victoria, reuerſus eſt exercitus Hieruſalẽ, & relicto ibi duce Gotefrido, Reginmunt comes S. Aegidij, & Rupertus comes Nortmanniæ, & Rupertus comes Flandriæ, Laodiciam reuerſi ſunt, ibi claſſem Piſanorum & Boimundum inuenerunt. Cumq; archiepiſcopus Piſanus, Boimũdum & alios cum eo diſcordantes, concordare feciſſet, Reginmundus pro Deo & pro fratribus regredi diſpoſuit: magna verò multitudo, vt ſuprà dictum eſt, ad patriam remeare contendit, cæteri qui remanſerũt, terram Deo diſponente, hactenus in pace obtinuerũt. Dux quoq; magnanimus, & cui vix quiſquam in religione compatabilis inueniatur, parua licet manu fultus, magna quæq; in Domino cœpit attentare, reliquias gentilium quaecunque remanẽtes perſequi. præſidia locis opportunis inſtituere, Ioppen diu deſtructam, portumq; ibi iamdiu deſolatum renouare, eccleſias, clerũq; quantum potuit, reparare: cœnobitas alibi congregare, donaria multa tam monaſterijs, quàm hoſpitali, quod nunquam defecerat, in Hieruſalem deuotiſsimè conferre. Pacem firmiſsimam cum Aſcalonitis atq; Damaſcenis, gratia commerciorum habuit, noſtræ gentis milites, præ cunctis bellatoribus honorauit, feritatemq; illorum ſuauiſsima vrbanitate Gallicis caballarijs commendans, inuidiam quæ inter vtróſque naturaliter quodammodo verſatur, per innatam ſibi vtriuſq; linguæ peritiam mitigauit. Hoc anno Chunradus, Traiectenſis epiſcopus, à ſuis occiſus eſt. Herimannus, Colonienſis epiſcopus, obijt. Cui Fridericus ſucceſsit. Rapoto, Palatinus comes, & Vdalricus comes patruelis eius, quẽ multum diuitem dicebant, defuncti ſunt. Dum enim Imperator cũ principibus colloquiũ Ratiſponę haberet, mortalitas ſubitò exorta, prænominatos duos magnates, de inferioribus verò quàm plures abſumpſit: per ciuitates quoq; atq; regiones non modicam vulgi ſtragem fecit. Fames etiam improuiſa multis locis inualuit. Vrbanus Papa obijt.

Hic ſuper eccleſiarũ hactenus heu manẽte cõmotione, cõcilia multa cõgregauit: inter quæ etiã cõuocatis ad Placentiã ciuitatẽ cc. ferè patribus Heinricũ imperatorẽ tam à ſe quàm à prædeceſſoribus ſuis, communione priuatũ declarauit: maximè regina Agnete, ipſius imperatoris vxore, aſtante: multaq; nefanda in illum, ad aures totius

faeundia, nobilitate, perſonæq́ reuerentia clarus, nec Roma tunc nec Rauenna, bene vſus, & qui ſuper vnum Papam viuentem, quamuis coactus, vt aiunt, aſcẽdit, ipſe tres ſibimet alternatim ſuccedentes ſuperuixit, extortis vtraq; ſede Romæ & Rauẽnæ, malens, vt ab ipſius ore didicimus, Apoſtolici nomen nunquam ſuſcepiſſe.

ANno domini Mci. Chunradus rex adoleſcens ix. anno poſtquam à patris palatio diſceſſerat, Mathildis magnæ illius & nobiliſsimæ, & vt quidam dicunt, religioſæ fœminæ, ſicut ſanguine, ita & cõtubernio coniũctus, & in rebus per Italiam diſponendis tam illius quàm domini Apoſtolici, cæterarumq́ Deum timentium perſonarum conſilio ſemper vſus, immaturo præuentus occaſu, plena fide & bona confeſsione à regno tranſitorio, ad æternum creditur regnum migraſſe. Sunt etiã qui veneno eum dicant interiſſe. Teſtari ſolent, qui aderant, in brachio corporis exanimi, crucis ſignaculum ſubitò exortum ſe vidiſſe, ipſasq́ eius exequias quibuſdam miraculis honorificatas fuiſſe. Viſus eſt à noſtro quodam familiari, ab Oriente in Occidentem volans ignis, ad inſtar non modicæ ciuitatis. Vermiculorum quoq;, quos papiliones à ſimilitudine tabernaculorum vocant, exercitus incredibilis multitudinis, per tres continuos dies quaſi à Saxoniæ finibus in Baioariam volabat. Mox profectio populoſa, & quæ pene priori poſſet numero duntaxat æquari, ſubſequitur: quæ poſt auditas vltra ſpem res Hieroſolymæ proſperè geſtas, à reſiduis totius Occidentis gentibus, maximè ab his quorum prius votis timor vel diffidentia, inopia vel imbecillitas obſtiterant, denuò parabatur, primùm ab epiſcopis Mediolanẽſi, Papiẽſi, cæteriſq; Longobardorũ populis ad quinquaginta millia ſignatis: deinde à diuerſarũ prouinciarũ Teutonicis: poſtremò ab Aquitanicis, quibus Vuilhelmus Pictauienſis præerat, præter vulgus ad xxx. milla loricatis. Longobardorũ plebes permiſſu Heinrici ducis Carinthis permeata, dum poſt Vngaros tergo relictos in Bulgarię ciuitatibus hyemarent, numero rareſcere cœperunt, tandemq́ Conſtantinopolim peruenientes, in alteram ripam (illud enim beneficium maledictus Alexius peregrinis accelerare ſolet) tranſpoſitæ ſunt, imò Paganorum ſagittis expoſitæ. Turci enim explorata Longobardorum inertia, ſtipularum eos terrebãt more in tantum, vt exercitus Teutonicus qui eadem via ſubſecutus, circa Iunij kal. ad eandẽ metropolim peruenit, quid de pręcedentibus ſe geſtum ſit, nullo modo, vtpote nullo ſuperſtite de Romania redeunte, poſſet inueſtigate Ab ingreſſu quippe vel prima ciuitate Bulgariæ vſq; ad ſedem Alexij, ſemper nobis eius pacifici nuncij occurrebant, qui tamen aliquando nos præcedentes vel comitantes, fauillarum euaneſcẽtium more diſparebant. Militum etiam ſuorum quos Pincinatos vocitãt, exercitus nunc nobis à tergo damnum intulit, nunc à latere vim inferre, nunc à fronte directa acie manum conferre, nunc per noctes caſtra irrumpere diſpoſuit: ſemper tamen nobis per xx. dies vicinus & infeſtus fuit, donec ſtatione fruentes prænominata cum turma Vuelphonis ducis, exercituq́ Vuilhelmi, diuerſis quoque quotidie confluentibus copijs, per dies xv. ad centum mil. congregamur. Ex quibus omnibus ſingularum turmarum principes Alexius more ſuo ſub appellatione filiorum ſuſcepit, eiſdemq́ poſt manus acceptas, ſacramentaq́ firmata, ſicuti prioribus exercitibus munera diſpertiuit, pauperibus verò extra ciuitatem eleemoſynam largiri, mercatumq́ parari præcepit. Nam obſiſtente ſuſpicione, paucisſimis perſonis & ipſis precio furtimq́ cuiuſdam vrbis vel caſtri ſiue munitionis per totum imperium eius permittebatur ingreſſus. Qua etiam cauſa, dum Vuilhelmus cum exercitu per mediam Hadrianopolim, qua regia ſtrata ducit, trãſire prohiberetur, Aquitani mox genitali tumeſcentes faſtu, ſymbola conclamant, ſuburbana ſuccendunt, ciuitatem inuadunt, cuius oppugnationi dum acriter inſiſtunt, Pincinatorum exercitum, qui ſemper, vt præmiſſum eſt, iter ipſum iuſſu Cæſaris obſeruat, à tergo ſuſcipiunt, quibus congreſsi multos ſternunt, multos amittunt, tandem via dudum contempta vadunt. Igitur totus ille tantusq́ populus per Romaniam iter dirigere diſponebat, neceſſaria ſibi quiſque per deſerta coemebat, vltra brachium illud maris quod

S. Georgij dicitur, tã compulſi quàm voluntarij tranſuehimur, ſed quotidiani principũ conuentus, quotidiana etiam ipſorum cũ Imperatore colloquia, quem finẽ ſint habitura, penduli nimis opperimur. Sed ecce ſubitò murmur exoritur inuiſum Imperatorem, Turcorum potius quàm Chriſtianorum parti fauere, exploratisq́ quæ circa nos erant, frequentibus illos contra nos nuncijs animare. Hic eſt, inquiunt, perfidus ille Alexius, qui domino ſuo M. per quorundam Alemannorum conductitiorum auxilium depulſo, imperium eius vſurpauit, ipſosq́ ſui ſceleris cooperatores exilio damnatos, necari fecit: nuncq́ ſe tanti facere dicit Francos cum Turcis præliantes, quanti canes ſe inuicem mordentes. Cùm autem nauigia quiſquam conducere tentaret, audiuit Cæſarem inſidias peregrinis etiam in mari poſuiſſe, multasq́ dudum eodem facinore naues eum ſubmerſiſſe. Quapropter omnes eum maledicebant & anathematizabant, omnes illum linguæ non Imperatorem, ſed traditorẽ appellabant. Incredibile memoratu eſt, & ad recordandum expertisq́ horribile, quanta in noſtro, hoc eſt Germanico collegio, quod omnibus erat rarius, tũc fuerit titubatio, dum videres patrem à filio, fratrem à germano, ſocium ab amico, multo amarius quàm mors ſeparat cum vita ſeparari, altero terræ, altero ſe committente mari: rurſumq́ quoſdam poſt appenſum naulum, poſt vnam vel duas in naui tranſactas noctes reſumpta ſupellectili, ad littus cum ingenti damno proſilire, redemptis precio ampliori, quos nuper diſtraxerant equis, ad necem fugiendo mortem properare. Nos quoque eadem animi mutatione diu multumq́ vexati, tandem inter eos, qui ſe ſalo credere præſumpſerant, diuina miſerias noſtras gubernante clemẽtia, Iope portum poſt ſex hebdomadas attigimus, benedictus per omnia Ieſus Chriſtus.

Porrò exercitus vniuerſalis, ab Imperatore ccc. Thurcopolis, qui legiones apto itinere deducerẽt, acceptis, contra Nicomediam uertitur, indeq́ Romaniam declinãs ad aquilonarem plagam contra terram Chorizanam, quæ Turcorum eſt patria, conuertitur. Loca quippe Romaniæ, quæ circa ſtratam publicam erant, periurus Alexius deuaſtauerat, dum noſtris in Antiochia dudum obſeſſis, auxilium ferre non auderet, vt iurauerat, ſuſpectus ſcilicet extunc tam Francis quàm Turcis. Inſuper militia hæc nomen ſibi facere in gentibus, quemadmodum anterior propoſuit, ſed vt rei probauit euentus, diuinæ id prædeſtinationi non complacuit. Nam ante paucos dies ijdem Pagani in Longobardorum, vt præmiſſum eſt, vix tædio ſanguine hebetatos, antea gladios durauerant, indeq́ animati tam infinitæ multitudini bellatorum reſiſtere præſumebant. Nam non multo plus quàm quatuor erant milia Turcorum, qui tamen ipſi electi, & equis velociſsimis, armis, telisq́ ac ſagittandi peritia nimis inſtructi, fortunam ſuam ſeu virtutem ignoti exercitus experiri potius explorando, quàm apertè congrediendo veniebant. Vnde in primis latrocinantium more vulgus extremum diripere, poſt hæc capere vel cedere, deinde per compita præcurrentes, incendio vel quocunque molimine pabula præuaſtare, aliquando etiam per vinera vel carecta gradientem exercitum, tota die flammis vel fumo vexare, nonnunquam fontes vel ciſternas obturare, à locis tutioribus telis infeſtare, per noctes nunc hac, nunc illa caſtrorum parte irrumpentes, cunctis inferre inquietudinem. Inter hæc tamen omnia nunquam acie directa, nunquam fronte aperta, more præliantium congrediebantur: ſed reſiſtentibus cedebant, inſequentes fugiebant, reuertentes denuò ſubſequuntur. Si miſerias illas omnibus miſerijs miſerabiliores ſtylo proſequi plenè tentamus, poſsibilitatem ſimul & modum excedimus, vbi turpiter tot nobiles per inopiam, tot diuites ſine ferro, tot fortes occubuiſſe referimus, dum domino ſeruus præſens, locupleti pecunia ſufficiens, minimè quieuit ſubuenire, nec fortè licuit pugnare. Loca quippe eadem erant arta, inuia atq́ inhabitabilia, hoſtibus cognita, noſtris ignota, quæ tantùm Dei populũ Alexij traditoris incarcerabãt machinamẽto. Quid moror? Sic p dies penè xxx. quaſi ſignũ ad ſagittas expoſiti, ſic quotidie tanq́ oues occiſionis æſtimati, tandẽ in extrema iã ſorte poſiti, nemorũ ſe ſaltib. noctu tradũt: moroſam, ſed certã ſibi mortẽ accelerare

ſatagunt,

ſatagunt,quamuis paucisſimis fuga quicquam emolumenti contulerit,præter quos omnium vltima fata tardãtia cõſummauit.Nam de tam innumero populo Dei heu heu non credimus mille viros remanſiſſe,quos poſtea vix oſſibus hærentes Rhodo, Papho,cæteriſq; portubus,raros autem etiam Ioppę vidimus,è quibus Bernhardus comes & Heinricus comes Ratiſponenſis Hieroſolymæ obierunt:dux verò Vuanilphus reuertendo moriens,Papho eſt humatus.Inter lõgisſimam cruciatuum ſuorũ hiſtoriam, quã hîc texere, nec ipſa compẽdioſi huius Operis proprietas permittit. De noſtratibus archiepiſcopum Saltzburg.L.captum,Marchiſiam N. trucidatã, duos Brunones canonicos nobiles viros,inedia ſitiq; defeciſſe referebãt:de Latinis verò principibus Vuilih.Reginem.Steph.cæterorumq; aliquam partem ſupereſſe dicebant.Dum hæc geruntur,nec his qui in Iudæa ſunt,Chriſtianis parcitur,ſed tam Aſcalonitis atq; Damaſcenis quotidiana latrocinia,quàm à Babylonijs bella parabãtur.Poſt Marij quippe kal.non longè à Rama caſtrametatus eſt Babylonicus exercitus,contra quem aciem direxit rex Baldeuuinus,ſuos hortatus,vt ſicut ante paucos dies per Dei gratiam,parua manu multam de Arabia prædam tulerant,ita nunc hoſtium multitudini non cedant.Illorum inquit damno viuamus, aut periculo moriamur.Ecce bellum ò boni milites quod olim optauimus,pro quo parentes, patriam, pacemq; contempſimus:porrò pro Chriſti hæreditate contra inuaſores ſanctæ terræ,prædonesq; alienigenas pugnare honeſtum eſt,vincere tales nequaquam incertũ,mori glorioſum.Illis patria miniſtrat fugam, nobis exilium victoriam.Cõprobemus iam quod ipſi exprobrant,Francos mortem non timere, imò Chriſti peregrinos,aut in Chriſto vincere,aut pro Chriſto mori velle. Talia multa poſtquã orauit, arrectis ſuorum animis,miro Dei omnipotentis nutu,ingens Sarracenorum populus vni tantùm,vel paulo plus legioni noſtratum ceſsit , adeò vti ne congredi quidem præſumerent, ſed poſt tranſactos aliquot in eadem ſtatione dies,turpiter & inactè redirent. Rurſum circa kal.Septembris quo ſcilicet tempore Chriſtianorũ,quos antè memorauimus,aduentantium fama Babyloniæ regna terruerat, inito conſilio præoccupare in noſtram,hoc eſt vniuerſorum qui tunc in Iudæa,vel in cunctis finibus illis reperirẽtur, internicionem diſponebant,miſsiſq; epiſtolis Damaſco,Tripoli,Gibel,cæteriſq; Barbaris ciuitatibus aduerſus nomen Chriſtianitatis , ſe inuicem qualicunq; pacto confortabant.

Egreſſus itaq; xl.millium exercitus de Babylone, primùm ad obtinendam Ioppẽ tendens,non longè ab Aſcalone.ſumptis nimirum inde ſocijs cõſedit. Baldeuuinus verò rem non ignorans,ſuos vndique,hoc eſt ab Hieruſalem,Neapoli,monte Thabor,Ebron,Cæſarea & Aſſur in Ioppen congregat,vbi tunc non parua manebat peregrinorum turba. Vidimus ijſdẽ diebus tantã mortalitatem quã etiã vix euaſimus, in populo graſſari,vt ad ccc.cadauera ſingulis diebus Hieroſolymæ exportata numerarẽtur:Ioppæ verò ingens cãpus intra paucos dies tumulis occuparetur. Deniq; cuiuſdã diei hora tertia præcedẽte regem ligno Dominicę crucis,quod anno priori terra diutisſimè abſconditũ,Syri quidã Gotfrido duci demõſtrauerãt, extra ciuitatẽ Ioppen totius populi cõuentus eſt factus,iuſſuq; regis, Arnoldus, quidã honorabilis & bene literatus clericus,ſic in medio cõcilij eſt exorſus: Beata gens, cuius eſt Dñs Deus eius,populus. Vos,ò fratres charisſimi,gẽs eſtis illa beata,illa gẽs ſancta, vos eſtis populus ille Chriſti hæreditatis,populus acqſitionis,q relictis omnib. patria,parẽtibus & rebus crucẽ quotidianã poſt Chriſtum tuliſtis,vos corpora veſtra pro Chriſto ad ſupplicia tradidiſtis. Vos pugnaſſe videmini,ſed Chriſtus veſtro voluntariè ſibi ſacrificato ſanguine, veſtrorumq; fratrum & commilitonũ precioſa morte,locũ ſanctificationis ſuæ dignatus eſt mundare, ciuitatem requiei ſuæ Hieruſalem, voluit poſt tã annoſa ſpurcisſimę gẽtis vincula,per veſtram deuotam ſeruitutem expedire. Hęc, inqt Deus, requies mea in ſeculũ ſeculi:hic habitabo, quoniã elegi eã. Cõtra quã diuina ſponſione nobis inditam ſpẽ,ecce Paganorum literę, Dei nutu, ante diẽ heſternam,comprehenſis legatis ablatæ, vaticinata perhibentes dęmonia,nos illorũ prælijs hoc anno delendos,Hieruſalẽ funditùs deſtruẽdam: & quod omnibus

nefandis horribilius eſt dictu, ipſam dominici & glorioſi ſepulchri petrā cruſtatim confringendam, ſicq; camelis ad mare delatam, in remotiſsimo, & quod nunquam à Chriſtianis reſciſci poſsit, pelago ſubmergendam eſſe. Vnde quid facto opus ſit, ò Chriſticolæ videte: quem finem hæc tanta præſumptio tandem ſit habitura, perpendite. Plura diſputare volentem mox clamor interſtrepens compeſcit: & quaſi ex vno ore vox vnanimis ſingulorum inſonuit. Res, inquiunt, in articulo poſita eſt: breue, & quodammodo ſuccinctum eſt conſilium noſtrum, pro Chriſto, Chriſti legibus, & ſanctis noſtris, aut dimicandum fortiter, aut moriendum turpiter, aut glorioſe mori, & viuere æternaliter inſtat: aut turpiſsimè cedere, & breui turpiq; vita perpetuam mortem comparare reſtat. Sed nec temporaliter, nec æternaliter viuere liceat, cui contra tam prophanam, tam blaſphemam Paganorum audaciam pugnare non libeat. Protinus ante crucem reparationis noſtræ, confeſsione peccatorum vnanimi humiliatione facta, ac poſt dictam indulgentiam ab apoſtolico legato qui tunc fortè aderat, benedictione accepta, domini inclamātes adiutorium, caſtro ſunt alacres redditi: indeq; ſummo manè ad vij. millia peditum, milleq; equites recenſiti, periculo ſunt ingenti cum gaudio magno præſentati. Viſa igitur ſtatione Barbarorum, mirabile dictu tanta ferueſcere cœperunt fide, vt vnuſquiſq; ſe ſolùm tot legiones ſternere poſſe non dubitaret: indeq; contigit vt dum per vnum penè miliarium inordinatè currendo minus cautè ſe hoſtibus infundunt, prima cohors à latere inuaſa ilico tota rueret. Qua re Baldeuuinus efferatus animo tāto illos equitatus impetu violat, vt quamuis idolorum reſponſis de victoria certificati, acrius quàm antea nunquam reſiſterent, ſicut cera à facie ignis, ante ipſum liqueſcerent. Referebat mihi venerabilis abbas Gerhardus, qui tunc crucem dominicam ſemper lateri regis contiguus præferebat, nunquam ſe tantam niuis vel pluuiæ quantam tunc telorum contra regem volare denſitatem vidiſſe: at poſt ligni precioſi intuitum, nullum ex hoſtibus, telis ſe vel armis, ſed vniuerſos fugæ præſidio ſe commiſiſſe. Itaq; poſt victoriam à Deo (cui non eſt differentia ſaluare, vel in multis vel in paucis) ſibi conceſſam, interim dum caſtra prædamq; diripiunt hoſtium: nuncius adeſt miſſus ab Ioppitis, qui ciuitatem terra mariq; diceret obſeſſam. Mox onuſti ſpolijs, reliquis verò incendijs traditis, nobis, qui iam portis intus obſtructis, à terra equitibus multis, à mari verò xlij. nauibus roſtratis cingebamur, in auxilium quantocyus properāt: poſtq; tot hoſtium incurſus, tantasq; penuriæ peſtilentiæq; miſerias, feſtum natiuitatis Dei genitricis, quod ipſo die cū merere cœpimus, maximo nos tripudio complere faciebant. Sequenti die multam nobis abundantiam frumenti, cunctorumq; victualium cum peregrinis fratribus ad xij. millia æſtimatis, naues xxx. deferebant: quas, dum hoſtium claſſes inuadere niterentur, mira Dei potentia per virtutem ſanctæ crucis, quæ dum nil carnalis adiutorij de ciuitate conferri poſſet, in altum econtrà, iubente rege, leuabatur, adeò repreſsit, vt nullo conatu vel arte remigandi de loco moueri vel vnā de tot nauibus poſſe, tam Pagani quàm Chriſtiani populi nimis mirarentur. Neq; hoc ſilentio prætereundum, quod eodem anno ibidem cognouimus contigiſſe venerabili Herimanno presbytero, qui tunc in monte Oliueti conuerſabatur, in hæc verba referēte: Die, inquit, ſacratiſsimi ſabbati, quo ſecundum antiquę miſericordiæ domini παράκλητον baptiſmate iam conſecrato, lumen de cœlo nobis miniſtrari deuoti nimis expectabamus vſq; ad veſperam, orationibus ſolitis inſtitimus: tuncq; propter peccata noſtra, deſiderato dono cœleſti, quod etiam in conſpectu gentiū olim Chriſtiani ante nos ſemper ſuſcipere ſolebant, omnimodo fruſtrati, abſq; omni feſtiuæ ſynaxis officio, noctem illam dominicæ reſurrectionis lugendo tantùm & mœrendo tranſegimus. Summo autem manè cum litanijs à ſepulchro domini nudipedes proceſsimus: ingreſsiq; ante templum domini, quo ſcilicet loco, id eſt, monte Moria in area Dauid in maxima exauditum tribulatione, cunctosq; exaudiendos, qui ibidem corde deuoto orauerint, Salomoni promiſſum legimus: mox poſt preces lachrymasq;, ne nos deſerendo, Chriſtus nomini ſuo blaſphemiam inter gentes prępararet, fuſas, nec dum atrium illud famoſum egredimur, & ecce concrepantia ſigna laudes altiſo-

nas

nas in occurſum nobis, ab his qui remanſerant reboantes audiuimus: intrantes verò eccleſiam prænominatam, lampades duas cœlitùs incenſas, immenſo gaudio repleti conſpeximus. Quid plura? A baptiſmi officio, quo pridie ceſſaueramus incipientes, totum ſeruitutis noſtræ penſum, domino dudum ſubtractum, vſq; ad miſſæ cõpletionem, lætiſsima deuotione perſoluimus: nobis quoq; egreſsis, inter miſſam Syrorum, qui ſemper poſt noſtrum egreſſum eodem pſallere choro ſolent, lampades aliæ diuinitùs accenduntur: ante veſperas verò, & inter ipſas veſpertinas laudes vſque ad ſedecim huiuſmodi lumina viſibiliter ampliantur: ſicq; contigit, vt pauci intra Hieruſalem ſeu Chriſtiani ſeu Pagani reperirentur, qui tam euidentem Chriſti potentiam ſe non vidiſſe teſtarentur.

ANno domini milleſimo cij. imperator Heinricus habito cum principibus colloquio, Romam ſe profecturum, ac generale concilium circa Febr. Kalend. inibi conuocaturũ condixit, quatenus tam ſua quàm domini Apoſtolici cauſa canonicè ventilata, catholica inter regnum & ſacerdotium confirmaretur vnitas, quæ tot annis ſciſſa permanſit. Conſtat tamẽ nec ipſum iuxta placitum veniſſe, nec nuncia dignitati Apoſtolicæ ſubiectionem profitentia miſiſſe. Nec hoc latet quòd alterum papam ipſi domino Paſchali ſuperponere ſi fieri poſſet conatus ſit, nec profecerit. Tranſacta poſt hęc media quadrageſima, conuenientibus vniuerſis Apulię, Campaniæ, Siciliæ, Tuſcaniæ, totiusq; ſimul Italiæ præſulibus, vltramontanorum autem quamplurimorum patrum legatis, ſynodus magna Romę eſt habita, vbi pręter antiqua patrum inſtituta more ſolito reuerenter confirmata, etiam ſæpedictum noſtri temporis ſchiſma inter pręcipuas hæreſes computatur, ac perpetuò cum ſuis authoribus atq; ſequacibus anathemate huiuſmodi ſubſcripta profeſsione condemnatur: Anathematizo omnem hæreſim, & præcipuè eam, quæ ſtatum præſentis eccleſiæ perturbat, quæ docet & aſtruit anathema contemnendum, & eccleſiæ ligamenta ſpernenda eſſe. Promitto autem obedientiam apoſtolicæ ſedis pontifici, domino Paſchali, eiusq; ſucceſſoribus, ſub teſtimonio Chriſti & eccleſiæ, affirmans quod affirmat, & damnans quod damnat ſancta & vniuerſalis eccleſia. Ibi etiam quam ſententiam in Imperatorem vel patricium Romanum Heinricum idem Apoſtolicus Paſchalis promulgauerit, nos quoque inter innumeras diuerſarum gentium cateruas, proxima cœna domini in eccleſia Lateranenſi ab ipſius ore didicimus, nimirum poſtquam viij. Kalend. Octobris maris fluctibus Ioppæ traditi Romæ ſumus, per gratiam Chriſti prædicta maiori hebdomada introducti: Quia, inquit, tunicam Chriſti ſcindere, id eſt, eccleſiam rapinis & incendijs deuaſtare, luxurijs, periurijs atq; homicidijs commaculare non ceſſauit, primò à beatæ memoriæ Gregorio papa, deinde à ſanctiſsimo viro Vrbano prædeceſſore meo propter ſuã inobedientiam excommunicatus eſt atq; condemnatus: nos quoq; in proxima ſynodo noſtra iudicio totius eccleſiæ perpetuo eum anathemati tradidimus. Id notũ volumus omnibus & maximè vltramontanis eſſe, quatenus ab ipſius ſe contineãt iniquitate. Hartuuigus Magdeburgenſis archiepiſcopus obijt, vir per multa laudibilis, maximè tamen popularibus, & eccleſiæ cui præerat vtilitatibus multum inſudans dilatandis, pro ſchiſmate quoq; ſæpedicto reſarciendo inter vtramq; partem mediator infatigabilis. Rupertus epiſcopus Babenbergenſis obijt, cui per imperatorem Heinricum Otto cancellarius eius ſubſtituitur, vir, vt creditur, bene religioſus. Erbo iam grandæuus nobilis de Carinthia princeps, & quondam Palatinus in Baioaria comes, migrauit in domino. Commiſſum eſt prælium à Balduuino & his qui ſecum erant Hieroſolymitis, contra infinitam Sarracenorum multitudinem, vbi dum inconſideratè res agitur, circumuenti ſagittariorũ numeroſitate noſtri, vtpote iam admodum pauci facti, intra muros ciuitatis Rama, quæ vicina erat, cedere cõpelluntur, rex verò cum tribus, vt aiunt, equitibus euaſit. Barbari autem cum plures lapidibus caſtri includi viderentur, in breui vniuerſa mœnia demoliuntur: captisq; ac cęſis vniuerſis quos inuenerant, ipſos captiuos cum nuncijs victoriæ ſuæ Babylonem præmittunt: caſtra autem ſua ſecuriter, & quaſi iam terram illam gladijs ac-

Anathematizatio Heinrici IIII. à Paſchale.

quiſitam, poſſeſſuri interim, donec nuncij regis ſui redeant, in campeſtribus illis pe nunt. Sed non ceſsit eis impunè victoria illa, non ſua virtute, ſed diuina diſpoſitione in his quos ipſe non terras vltrà, ſed paradiſum voluit incolere conquiſita. Nam tertia die Baldeuuinus ſuperueniens cum exercitu copioſo, quem prius expectaſſe debuerat, tanta illos proterit internicione, vt nec libuerit nec profuerit viciſſe. Nouum autem illum exercitum tam Reginmundus à Tripoli, quam nuper deuicerat, quàm ab Antiochia Dancheradus ducebat: nam ſuus auunculus Boimundus ante biennium à Turcis dolo captus, Antiochiæ ſibi principatum dimiſerat.

Anno domini milleſimo ciij. Heinricus imperator natiuitatem domini Mogũtiæ celebrans, filio ſuo Heinrico regi rèrum ſummam dimiſſurum, ſeq; ſepulchrum domini viſitaturum, per Emebardum epiſcopum publicè prædicari fecit: indéque fauorem maximum, tam vulgi, quàm principum & clericorum, regniq; totius acquiſiuit, multosq; è diuerſis regni partibus ad eiuſdem itineris comitatum ſe præparare voto ipſo ſuccendit. Cuno filius Ottonis ducis, de magnis principibus vnus, & cui nihil in omni rerum humanarũ dignitate deerat, ſupernatu ſcilicet, literarum etiam ſcientia, fortitudine atq; diuitijs ſatis præpollens, elegantia atq; facundia bonis omnibus amabilis & affabilis, quorundam funeſtorum hominum conſpiratione, noctu dum iter ageret, inuaditur & interimitur, ingentem relinquẽs nobilibus regni luctum ſimul & ſuſpiciones, dum ab infimis in ſummos tanta ſcelera præſumuntur. Ante triennium quippe Heinricus Craſſus, eiuſdem C. germanus, & natu ſenior, dum in Freſiæ marcham, cui præerat, res acturus proficiſcitur, à vulgaribus Freſonibus, quib. dominationis ſuæ iugum graue fuit, obſequium ſpectãs inſidijs vallatur: re quoq; cognita, fugiens ad mare, vulneratur à nautis ſimul & ſuffocatur. Huius tanti viri, qui nimirum totius Saxoniæ principatum ſecundus à rege regebat, interitus, ab vniuerſo regno Teutonico grauiter ferebatur, isq; vt diximus dolor nunc fratris eius Cunonis nece duplicatur. Heinricus Marchio, vir ſui temporis in Saxonia præpotentiſsimus obijt.

Anno domini milleſimo ciiij. Heinricus imperator natalem domini Ratiſponæ celebrauit. Cumq; ibidem aliquandiu moraretur, orto quodã prius murmure inter Baioariæ principes, eo quòd Saxones vel familiarius illic & honorabilius quàm indigenæ ab Imperatore tractarentur, Sigehardus comes qui huiuſmodi ſuſpicionem maximè notabat, cœpit Imperatori paulatim inuiſus haberi: propter hoc autem maximè, quòd ipſe ſolus præ cunctis qui tunc aderant principibus, abundantiori militum copia adducta, ad reſiſtendum ſe, ſi fortè de curia quicquam ſecus cederet, videbatur cõmuniſſe. Diebus poſt hæc aliquot exactis, cum iam ſecurior factus, idem comes ſuorum turmas defluere permiſiſſet, excitatur in illum conſpirantibus tam vrbanis Ratiſponenſibus, quàm diuerſarum partium miniſterialis ordinis hominibus ſeditio furibunda, quæ nullo modo vel ipſo Imperatoris filio interueniente ſedari potuit, donec ab hora diei tertia, vſque ad horam nonam in hoſpitio obſeſſus, tandemq; fractis foribus ipſe prius confeſsione facta, ſumpto etiam dominici ſacramenti viatico, capite truncatus occubuit. De quo ſcelere ſuperſedemus plura referre, præſertim cum adhuc vltiones cæteraq; mala ſequentia verſentur in oculis, & quem ſint finem habitura, nequeamus ſcire. His tamen exceptis vndiq; ſatis terra quieuit, pace ſimul & fertilitate, necnon aeris qualitate, corporũq; ſanitate delectabiliter iocundata. Nonnulli etiam palmati de Hieroſolyma redeuntes Acris quæ & Accaron, à noſtris expugnatam nunciant: alia quoq; præter hæc non pauca, quæ multam nobis lætitiam miniſtrarent, fauſta ſuper Hieroſolymitanæ eccleſiæ ſtatu narrat. Boto comes, cognomento Fortis, illius Erbonis, cuius ſuperius mentionem fecimus, germanus, iam plenus dierum, non lõgè à Ratiſpona defunctus eſt, & ad monaſterium Thariſienſe, quod ipſe ſuis opibus atq; prædijs largè ditauerat, delatus, ibiq; humatus. Hi duo fratres, Erbo ſcilicet & Boto, paterno de ſanguine, Noricæ gentis antiquiſsimam nobilitatem trahebant, illius nimirum famoſi Erbonis poſteri, quem in venatu ab inſonte beſtia confoſſum, vulgares adhuc

huc cantilenæ reſonant, Hartuuigi Palatini comitis filij, qui germanus fuit illius Sigihardi, qui Sigihardum genuerat Ratiſponæ peremptum. Maternum verò illis erat ſtemma, de Saxonia Immidingorum tribus egregia, quæ & Ottonum inclytæ ſtirpi traditur vicina. Nam eiuſdem Immid his verbis Saxonum hiſtoria meminit: Erat, inquit, clara & nobiliſsima, ac ſingularis prudentiæ regina, Mathildis ſcilicet, Magni Ottonis mater, filia Theoderici, cuius fratres erant, Vuitikint, Immid, & Reginbern. Reginbern autem ipſe erat, qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniam vaſtantes: vicitq; illos, liberans patriam ab illorum incurſionibus vſque in hodiernum diem. Et hi erant ſtirpis magni ducis Vuitikindi, qui bellum potens geſsit contra Magnum Carolum, per triginta fermè annos. Quorum, vt diximus, clariſsimorum principum ſemine nobilis Friderim, Erbonis & Botonis mater, à Retingo filio Botonis filij Retingi, de ſecũdo Botone nati procreatur, quæ poſt mortem Hartuuigi ſtatim viduitatis velamine conſecratur, adhuc Erbone paruulo, Botone imprægnata poſthumo. Quorum vtrumq; literis & armis atq; rebus ſatis profeciſſe cognouimus: attamen Botonem, ſicuti corpore proceriorem & elegantiorem, ita rebus bellicis præſtantiorem atq; famoſiorem, totius penè Germaniæ atq; Italiæ teſtatur populus. Pannonia verò talem illum ac tantum ſe fatetur aliquando ſenſiſſe, vt is verè de gigantibus antiquis vnus apud illos credatur fuiſſe. De quo plura referre copia ſuppeteret, ſi compendioſi huius Operis propoſitum nõ vetaret. Ioannes Spirenſis epiſcopus tactus vlcere quodam circa verenda, de quo etiam aliqua notabilia diffamabantur, longa deficiens infirmitate, humatur in monaſterio Sunninsheym, quod ipſe conſtruxerat. Chunradus adoleſcens, filius Beatricis Marchiſiæ, poſtquam ſpretis literarum ſtudijs, quibus apprimè imbutus erat, armis operam dedit, iuxta Chriſti præſagium: Qui gladium accepit, gladio perijt. Nec multo pòſt etiam ipſa Beatrix obijt, & iuxta patrem ſuum Ottonem dulcem, caſtello Suinfurtin ſepulturam accepit. Circa ſolſtitium æſtiuale commutato in tẽpeſtatem aere, decidiſſe fertur, inter grandinum lapides in pago Vuirciburgenſi tantæ magnitudinis glacies, quę in quatuor diuiſa, totidem hominibus importabilis videretur. In epiſcopio verò Spirenſi ſanguis ex panib. fluere viſus, necnõ in lenticularum edulio prodigioſè repertus, ciuile, imò inteſtinum bellum portendere, ſecundum antiquam hiſtoriæ Romanę ſimilitudinem conijciebatur.

ANno domini milleſimo cv. dum imperator Heinricus natalem domini Moguntiæ celebrat, Heinricus filius eius, nominis illius quintus rex dictus, rebellationem aduerſus patrem in Baioaria parat, machinantibus ſcilicet Dieboldo Marchione, Berengero comite, & Ottone quodam nobili viro, ſibiq; materna ſtirpe cognato, quorum conſilio & adiutorio ante paucos dies à patris latere diſceſſerat. Primò quippe hæreſim præſcriptam anathematizans, apoſtolicæ ſedis pontifici debitam profitetur obedientiam: indeq; fœderatis ſibi Noricis principibus, atq; ab Alemannia, necnon orientali Francia nonnullis nobilibus, ad Saxones conuertitur. A quibus honorificè ſuſceptus, & in Quintilingeburg Paſcha celebrans, in breui vniuerſis Saxonię ciuitatibus potitus, & optimatibus eſt dignitate regia ſatis honoratus. Conſilio tamen atque miniſterio Ruothardi Moguntini, atque Gebehardi Conſtantienſis epiſcopi, reſponſalium ſcilicet domini Paſchalis papæ, totam Saxoniam Romanæ eccleſiæ communioni reconciliauit: epiſcopis verò atque clericis conuentum generalem in villam regiam, quę Northuſum dicitur, quarto kalendas Iunij, vbi ſuper eccleſiaſticæ inſtitutionis iam deprauata diſciplina tractaretur, indixit. In quo concilio ſuper ſententijs inſtantibus patrum decretis primò relictis, quæq; poterant ad præſens laudabiliter corrigebantur: quædam verò quæ & grauiora videbantur, ad apoſtolicam audientiam differebantur. Simoniaca quippe hæreſis patrum conſuetudine condemnata, Nicolaitarum quoque fornicaria commixtio ibidem eſt ab omnibus abdicata: ieiunium menſis Martij hebdomada quadrageſimæ, ieiunium verò mẽſis Iunij in ipſa hebdomada Pẽtecoſtes Romano

Filius contra patrem.

Heinricus 5. rex.

more celebrãdum, à præſcriptis præſulibus apoſtolica authoritate indicitur, & pax Dei confirmatur. His verò qui à pſeudoepiſcopis fuerant conſecrati, per catholicã manus impoſitionem reconciliatio proximo ieiunio danda fore promittitur. Vidimus inter hæc, quod ſilendo præterire non poſſumus, regem Heinricum non modicam bonæ indolis ſpem magna ſimul humilitate & authoritate coram omnibus prætendentem. Nam cum ſeruorum Dei conuentui non niſi vocatus intereſſe vellet, ingens enim ſibi cum epiſcopis & clericis, etiam abbatum atque monachorum eccleſiaſticam ſitiens vnitatem turba confluxerat, tandem in abiecto productus habitu, locoꝙ ſtans editiori, omnibus iuxta principum decreta, ſuas leges atque iura rationabiliter innouauit: ſi qua verò irrationabilia rogabãtur, mira ac vltra ſuos annos prudenti reſponſione, & auita magnanimitate confutauit: in omnibus his & ſibimet miro modo ſeruans adoleſcentiæ verecundiam, & Chriſti ſacerdotibus dignam exhibens reuerentiam. Inter hæc obortis lachrymis, ipſum regem cœli, cunctamꝙ militiam cœli teſtabatur, ſe nulla regnandi cupiditate paternum ſibi regimen vſurpare: neque dominum & patrem ſuum à Romano deponi imperio exoptare, imò debitam pertinaciæ & inobedientiæ eius ſemper compaſsionem exhibere: ſiꝙ ſancto Petro ſuisꝙ ſucceſſoribus lege Chriſtiana ſubijci velit, ſiue regno cedere, ſiue ſeruiliter ipſi ſe ſubeſſe promiſit. Quod auditum omnis multitudo collaudans, lachrymas ſimul & preces, tam pro patris conuerſione, quàm pro filij proſperitate fundere cœpit, voce magna Kyrieel. declamans. Eadem hora Vto Hildisheimenſis, & Heinricus Paderbrunenſis, ac Fridericus Halberſtatenſis, præſules veſtigijs metropolitani proſtrati, ipſius atꝙ regis ſtantis totiusꝙ præſentis eccleſię teſtimonio, apoſtolicæ ſe dederunt obedientiæ. Quorum etiam cõmiſſa apoſtolico nihilominus iudicio reſeruantur, ſub officij ſui tantùm ſuſpenſione. His ritè diſpoſitis, rex idem Pentecoſten Meresburg celebrans, Heinricum Magdeburgenſi eccleſiæ dudum deſignauit archiepiſcopum, ſed ab Imperatoris fidelibus repulſum conſecrari fecit: nec multo pòſt expeditionem contra Mogũtiam mouit, expulſum inibi pontificem reſtituturus, patre intra muros expectante, cum non parua militũ turba, nonnullisꝙ primatibus, non tamen principibus. Sicut autem iſtis Rheni interfluentia, nauiumꝙ ſubtractio vrbis aditum denegabat: ita illis ſacramentorum tam filio quàm patri factorum conſideratio, parricidale bellum interdicebat. Plura tamen hinc & inde nuncia nauigabant: multa conſilia communes regni proceres inter ſe trutinabant: patre regni diuiſionem, & hæreditariæ ſucceſsionis confirmationem pollicente, filio verò nil niſi apoſtolicæ ſubiectionis, & eccleſiaſticæ vnitatis efficientiam expoſtulante. Sic inactè diſcedens, Vuirciburg deuenit, Erlungum quendam, quem dudum, Emehardo defuncto, præſulem Imperator deſignauerat, expellens, Rupertum eiuſdem eccleſiæ præpoſitum, & tam prius quàm tunc à clero & populo electum, per prædictum archiepiſcopum R. inthronizauit, ſicꝙ eccleſia eadem apoſtolicæ communioni reconciliata, ac ſecuritate ab vrbanis accepta, dimiſsis Saxonibus ipſe cum Baioarijs ad obſidium caſtelli Nurinbere conuerſus, illudꝙ poſt duos vel amplius mẽſes proſperè capiens, ſoluto exercitu, Ratiſponam ſe contulit. Quem pater eueſtigiò ſubſequens, Erlungum Vuirciburgenſibus fugato Ruperto reſtituit, indeꝙ omnia quæ fautorum erant filij, deuaſtans, tandem fauentibus ſibi dolis Ratiſponenſium, filium vrbe fugauit. Qua reſidens præſulem eidem cathedræ quendam adoleſcentulum nomine D. præfecit, exercitum vndecunꝙ congregauit, progreſſusꝙ marcham Diepoldi per Boemiæ gentis maximè crudelitatem deuaſtauit. Nec plus vna cum domino ſuo rege morantur, conuentũ vſquequaꝙ facere, Cæſarianis à tergo flãmis prædaꝙ vicem reddere, poſtremò cum decem millibus electæ iuuentutis in quinꝙ legiones diſpertitis, congreſſum expetere. Iam caſtris in contrarium poſitis ſpectaculo nimis horribili, per triduum continuum ex vna ripa Regini fluminis Imperatoris, ex altera regis volitabant ſigna: nõ frequentia graſſabantur in ipſo fluminis alueo duella, inter quæ & Hartuuigus comes ex parte Imperatoris occubuit, nec paucos ex vtraꝙ parte Martis fors

anceps

anceps abſumpſit. Attamen die quæ generalem certiſsimè congreſsionem præcedebat, principes qui capita roburq́ vtriusq; videbãtur exercitus, pacificis inuicem conceſsis colloquijs, poſt moroſe ventilatam inter ſe belli præſentis cauſam, tãdem diuino, vt creditur, edocti ſpiritu, parum iuſtitiæ, parumq́ emolumenti tam duro, tamq́ periculoſo ineſſe negocio, vnanimi conſideratione conferebant: indeq́ nimirum fratribus, id eſt populo vtraq; parte Chriſtiano parcendum, imò parricidali pugna ceſſandum pari voto iudicabant. Rex autem adoleſcens, dum iam, vt diximus, per ordinatas omni parte acies Mars cruentus cœpiſſet frendere, commotis viſceribus, ſuper patre ſuo lugubriter fertur inclamaſſe: Grates, inquit, ô boni commilitones, affectui circa me veſtro ſummopere refero, vnicuiq; veſtrum par pari referre ſi res exegerit, non abnuo: nemo tamen in hoc me ſibi velit, vel credat fore fœderatum, vt dominum & patrem meum per ſe glorietur occiſum, vel vnquam æſtimet occidendum. Ego quidem Chriſtianis mihi legibus ſubarratum regnum vt hæres & ſucceſſor Auguſti tenere, ſi tamen rerum omnium dominatori placuerit, cupio: parricida vocari vel eſſe nolo. Quòd ſi pater meus apoſtolicæ ſe obiecerit obedientiæ iugo, ego mox in his quæ ſua duntaxat mihi clementia conceſſerit, contentus ero: interim me non impugnatorem eſſe patris, ſed paterni regni propugnatorem noueritis. Veſperaſcente itaq; iam die, ceſſere loco regiæ phalanges, Imperatoriæ maieſtati ſe reuerentiam exhibere clamantes. Imperator autem dum in caſtris de craſtino certior conflictu diſponit, nec pugnam, nec pugnandi votum principibus eſſe, per Boemiæ ducem, marchionemq́ Luitpoldum contra ſpem audiuit. Qui mox animo conſternatus, ſupplex illorum adiutoriũ petit, nec impetrat: inſtructus etiam ſecretis filij nuncijs, ſuorum conſpirationem aduerſus ſe factam, latenter è caſtris cum paucis admodum viris ſubtrahitur: ſicq́ diuina diſpoſitione vno ſaluo, multorum, qui fundẽdus credebatur, ſanguis ſaluatur. Nam protinus vt Imperatoris abſentia totis vndiq; verſum caſtris innotuit, vnuſquiſq; propria repetere, maximè noctis opacæ latibulo diuertendi ſecuritatem miniſtrante, contendit. At rex dũ diſturbatis inimicis ad libitum frui poſſet, parcere quàm perſequi deliberans, ciuitatem, ob dati prius fœderis defectũ, auſteriori nimirum pacto ſibi cõfirmat, Hartmuigum virum vtiq; probatum catholicum atq; nobilem abdicato D. ibidem inthronizat: præſules etiam quoſdam ac principes paternæ militiæ inter murũ repertos ſibi conciliat, moxq́ Franciæ redditus, eodem propinauit calice perfidus ſibi Vuirciburgenſibus.

Inter hæc prædictus E. qui prçſulis inibi nomẽ vſurpauerat, ſpe fruſtratus concepta R. ſecedẽs regi deditur, & ex hoc inter ſuos capellanos æquè fidelis æſtimatur.

Audiens interim rex patrem ſuum apud Vuigbertum quendam illuſtriſsimum & prudentiſsimum virum, qui partibus in illis quas Sorabi inhabitabant, principabatur, eſſe repertum, vſq; ad Rhenum illi ducatum, hoc enim per legatos ipſe ſupplicabat, adminiſtrari permiſit: nc tamen aliquo illius inibi infeſtaretur molimine, maturè Vuirciburg digreſſus, non longè à Spira præſcriptum flumen non ſine periculo transfretauit: moxq́ ciuitate ipſa, patriſq́ ibidem reconditis theſauris potitus, virum ſapientem & nobilem, ac pro ſanctæ conuerſationis fame morumq́ dignitate, omnib. ſanum ſapientib amabilem Gebehardum Hirſaugaunenſem abbatẽ præfecit Spirenſibus epiſcopum.

His etiam diebus venerabilis Ruother archiepiſcopus à Thuringia, qua per annos viij. tyrannicã declinauerat rabiẽ, præſidio catholicorũ principũ deductus maximo nobilis Moguntiæ tripudio cathedræ ſuæ reſtituitur, ſicq́ tam populũ quàm clerum apoſtolicæ reconcilians eccleſiæ, ab vniuerſis non ſolùm, vt pater iam grandæuus, ſed etiam velut ex mortuis rediuiuus omnimodis excolitur. Rebus igitur circa Rhenum compoſitis, in Burgundiã rex Heinricus conuertitur, ſed reuocatus fidelium ſuorum nuncijs, machinamenta patris quæ Sigifridi comitis auxilio moliebatur, mira velocitate præuenit. Nam illum Moguntiam tendentẽ, atq; colloquium curiale, quod ab vniuerſis regis principibus ſuper præſenti negotio condictum in

natali dominico expectabatur, impedire tentantē, Bingæ circa Idus Decemb. reperit, ore ad os de anathematis vinculo, cęterorūq́ insolenter in rempublicā commiſſorum, ordine quidā prępoſtero, ſed neceſſarió cōmutato, filius patrem cōmonuit, obediētiæ debitum ſi reſipiſcere duntaxat dignetur, repromiſit. Senior has & huiuſmodi quamplures ſententias ad audientiā optimatum & ſenatū, conſulum inſtanti curiæ diſtulit, ſicq́ comitatus vterq́ pacificus adinuicē, pariter contra ſępe dictam, ſe Metropolim conuertit. Inter hæc aliqua, quæ huic pacto, paciq́ non conuenirent, dum per occultos nuncios conari patrem filio fidelea denotarent, viſum eſt eiſdem, vt pater ſeparatim cum ſuis in caſtello quodam tutiſsimo principū conuentum expectaret, præſertim cum præſules Moguntinus atq́ Spirenſis, cæteriq́ qui aderant inter nuper reconciliataa ſuas eccleſiæ cōmunicationem illi præſtare ſe nō poſſe, publicé reclamarent. His itaq́ diſpoſitia, cuſtodibus quoq́, qui ne noui quicquam ab ipſo, vel ad ipſum procederet, adhibitis: rex Moguntiam publico conuentui principum occurrit, ſed vulgaris inde ſtultitia patrē à filio dolo captum, & cuſtodiæ mancipatum, circumquaq́ diffamauit. Hoc anno Baldeuuinus rex Aſcalonem á mari copioſiſsima claſsium multitudine, à terra veró non paruo cingens exercitu, tributariam ſibi fieri longa obſidione coegit. Poſt aliquot veró menſes centū millia Sarracenorū, improuiſé ſe inuadentium, virtus diuina ante ipſum quatuor tantum modo millium manibus ſtrauit, quodam ſcilicet Admirate, qui ſecūdus à rege Babyloniæ videbatur, capto, altero inter cæteram multitudinē occiſo. Chriſti clementia, peregrinia ſuis apud Antiochiam, Syriam, Palęſtinam, totamq́ per Aſiam proſperante, eorumq́ ſeruitute barbaricas circumquaq́ ſpurcitias eliminante, inuidus & occultus eatenus eccleſię perſecutor Alexius, diu tectam ſuę perfidię toxicatam rabiem euaginat, Turcis, quib. iam nulla vel rara in Oriente regnandi ſpes remanſerat, ſe tutiſsimé conciliat, & ô turpiſsimum facinus, Niceam, quam olim fidei noſtrę turrim, dudumq́ multo Chriſtianorū ſanguine comparatam præſcripſimus, Solamanni tyranni filijs reddidit, cuſtodias ad prohibendum tranſitum peregrinis, terra mariq́ conſtituit, Babylonicū regem contra noſtroa frequentibus nuncijs animauit. Cuius claſſes contra Antiochenoa directas, ipſi bello ceperunt, & in confuſionem Alexij, naſis atq́ pollicib. omnib. abſciſis, vnam de ſcaphis inde onerantes huiuſmodi pulmentum eidem reo multorum millium homicidæ tranſmiſerunt. Boimunt quoq́ iam trienni captiuitate, per diuinam ſolutus prouidentiam, Italiam nauigio venit, ibiq́ claſſes fabricari conſtituens, ipſe vſq́ ad Hiſpaniæ regna peragrare, cunctamq́ quam poſſet militiam, quocunq́ pacto contra tyrannum præſcriptum cœpit congregare. Fridericus dux obijt, vir prudentia, moribus & nobilitate ſatis clarus, ſed clariſsimo & ſingularis ac inclitæ famæ, Adelheidæ filiæ, ſcilicet Imperatoris matrimonio, & ex eadem mirę indolis prole decoratus. Pridie ante vigiliam natiuitatis Chriſti, viſus eſt ab Occidente tātus inter ſydera ignis flammare, vt ſolis iubar crederetur, ſi in Orientis eſſet parte.

ANNI HEINRICI IVNIORIS, eiuſdem nominis V.

ANno domini m.cvj. mediante Heinrico iuniore, tantus apud Moguntiam factus eſt in natali dominico totius regni Teutonici cōuentus, quātus per multa annorum curricula nunquam eſt viſus. Referunt enim qui aderant, lij. ibi tunc optimates vel eo amplius affuiſſe, adeó, vt ſolus dux Saxoniæ Magnus nomine, quem iam grauior ætas impediebat, notaretur defuiſſe. Ibi superuenientes apoſtolicæ ſedia legati, epiſcopus ſcilicet Albanus cum Conſtantienſi, ſententiam anathematis in Heinricum ſeniorem, dictum imperatorem, à tot ſibi ſuccedentib. apoſtolicia ſæpius ſæpiusq́ promulgatam ſcriptis, ſimul & dictis teſtificantes, vniuerſam multitudinem, imó totam, toto orbe diffuſam eccleſiam, ab eius communione, Chriſti & beati Petri authoritate, multia iam annia ſequeſtratū confirmabant. Qua de cauſa dum ipſe ſe de caſtello quo manebat, Moguntiam exhibere tentaret, principes propter cauendum tumultum vulgi, ſuæ potius quàm filij parti fauere ſolētis,

ipſi

ipſi Ingelcheim occurrerunt: tandemq; generali illum circumuenientes conſilio, vſq; ad reatus confeſsionem, ſatisfactionisq; profeſsionem perducunt.

Cui cum legati communionem ſeu pœnitentiæ modum abſq; generalis ſynodi, & apoſtolicæ diſcuſsionis cenſura reddere ad præſens non poſſent, ipſe partis vtriuſq; conſilijs annuens, regalia vel imperialia inſignia, crucem ſcilicet & lanceam, ſceptrum, globum atq; coronam filij poteſtati tradidit, proſpera illi imprecans, illũ primatibus multo fletu commendans, & extunc iuxta ſummi ſacerdotis, totiusq; eccleſiæ decreta, ſuæ conſulturum animæ promiſit. Hoc ordine Heinricus illius nominis quintus, primùm à patre, deinde ab vniuerſis Germaniæ principibus, in regẽ iam ſecundò electus, ab apoſtolicis quoq; legatis, per manus impoſitionem catholicæ confirmatus, acceptis tam ab epiſcopis quàm laicis iuxta morem patriæ, ſacramentis, regnare cœpit lxxxviij. loco ab Auguſto, l. patris ſui anno, ab Vrbe condita Dccclvij. anno ab origine mundi vi. mil. cccv. dominicæ verò incarnationis, vt dictum eſt, milleſimo cvi. anno.

Relatis igitur coram rege, cunctisq; totius Germaniæ optimatibus & præſulib. omniq; clero ſimul & populo legationibus Romanæ ſedis, eccleſiarum regni iſtius commaculatione diuerſa & inueterata, econtrà emendatione ab vniuerſis vnanimiter promiſſa, placuit tam regi quàm primoribus, ad ſanctam matrem Romanam eccleſiam, tantos ac tales à partibus iſtis legatos trãſmitti, qui & de obiectis ritè rationem reddere, & de incertis ſagaciter inueſtigare, ac per omnia vtilitatibus eccleſiaſticis ſapienter conſulere ſint idonei. Separantur in hoc opus viri ſpiritu ſapientiæ pleni, dignitatibus natalibus & elegantia, ſeu diuitijs præcipui, in illaq; ſecundum Deum ſiue ſeculum veneratione inſignes, à Lotharingia Bruno Treuerenſis. à Saxonia Heinricus Magdab. à Francia Otto Babenb. à Baioaria Eberhardus Eichſtatenſis, ab Alemannia Gebehardus Conſtantieñ. à Burgundia Curienſis, nonnulli etiam nobiles de latere regis laicæ profeſsionis, idq; inter cætera ſuſcipiunt in mandatis, vt ſi fieri poſsit domini Apoſtolici præſentiam, ciſalpinis partibus impetrent exhiberi. Sic nimirum, ſic per tot iam annos obnubilata lux oriri cœpit noſtris in partibus, orthodoxa depublicatur & ventilatur, deiudicatur & conuincitur, fœtet & reſpuitur, condemnatur & anathematizatur hæreſis Vuigbertina, vel Heinriciana, abdicatis ſiue fugatis hæreſibus, catholici cathedris pontificalibus deſtinantur, è quibus etiam aliqui inter ipſa feſta conſecrantur. Denique in tantum diuinæ legis ſubitò zelus efferbuit, vt etiam ipſa cadauera pſeudoepiſcoporum ab eccleſijs eliminarentur, quotquot autem ab ipſis erant ordinati, vſque ad generalem audientiam ab officijs ſuſpenderentur. Iam enim exaltatis ſibi diuinitus eccleſia Romana cornibus, ad incutiendum timorem cunctis vſquequaq; ſchiſmatum membris, etiã capitis ipſius oſſa, Vuigberti ſcilicet dicti papæ de ſepulchro ſuo, quod per quinque iam annos in eccleſia Rauennenſi poſſederat, proijci fecerat, vniuerſaq; eius inſtituta, vt verè non Apoſtolici ſacerdotis, ſed apoſtatici inuaſoris annullari decreuerat. Inter hæc Vuernherus quidam ex ordine miniſterialium regis, qui Marchæ, quæ in partibus Aquinæ præerat, quaſi hæreſim eandem reſuſcitaturus, collectis vndecunque per Italiam copijs, corruptis quoque multa pecunia Romanis nonnullis, dum dominus Apoſtolicus Beneuentanis immoratur finibus, quẽdam pſeudoabbatem de Fafara, proh nefas cathedræ S. Petri impoſuit, & ipſum papam Cæſaris ſub vocabulo Syluestri appellari voluit. Qui tamen poſt paululum turpiter, vt merebatur catholicis eliminatus, væſaniæ ſuæ præmium male conquiſiti, peiúſque diſperſi æris retulit, damnum præter fidei quod miſerunt, cæco non doluit corde diſpendium. Porrò proceres iam dicti, dum è ſuis ſinguli partibus in valle Tridentina conuenientes, apud eiuſdem nominis ciuitatem, id eſt Tridentum pernoctarent, quidam Adelbertus adoleſcens, partium illarum quodam inſignis comitatu, ſummo manè ſuper ipſos, vtpote inermes & peregrinos conciuibus armatis irruit, ſpoliat, capit, cuſtodiæ tradit, idque ſibi per legationes domini ſui Heinrici eximperatoris demandatum comprobat. Artibus quippe ſolitis, idem

Heinricus vſus, clamq́; religioſis, epiſtolis, nuncijs, quaſcunq; poterat regni ciuitates & prouincias impleuerat, quibus ſe vim à principibus paſſum, imò ab vnico filio depulſum imperio, deplorabat regnum in ſuis miſerijs confuſum, cunctis vſquequaq; patribus eiuſdem fortunæ timendum fore præmonebat exemplum. Qua de cauſa nullus iam per Italiam liber tranſitus eiſdem patuit legatis, Gebehardus tantùm Conſtantienſis epiſcopus cum ſuis per occultiores alpium ſemitas ingreſſus, Mathildis comitiſſæ alterius, nimirum Debboræ, præſidijs, apoſtolicis pręſentantur veſtigijs. Reliqui, vt diximus, magnates, vt nimirum à ſtultiſsimo captiuatore deprehenſi, indignè tractantur, præter Ottonem Babenbergenſem epiſcopum: cui idem Adelbertus, eo quòd eſſet ſuus miles, parcere cogebatur. Quo etiam mediante, Bruno Treuirenſis epiſcopus, & Vuigbertus comes eo pacto dimittuntur, quatenus & Imperatorem, cum illo pacem facturi, conueniant, & quid de reliquis ipſe præcipiat relaturi redeant. At Ieſus, qui ſemper propè eſt omnibus ſe inuocantibus, & his iuxta qui tribulato ſunt corde, repentè ſuper eoſdem ſibi rebelles, Vuelphonem ducem Noricum, quaſi gladium de vagina ſua eduxit, qui tertia ſuperueniens die, manu valida clauſas obſtructas effregit. Gebehardum virum probatum Tridẽtinæ eccleſiæ conſtitutum, à rege catholico nouum epiſcopum, quem nunquam ſe ſuſcepturos ciues ipſi conſpirauerant, recipi coegit, ipſum quoq; Adelbertum, ſuique ſceleris complices adeò perterruit, vt eductos quos clauſerãt principes, ipſumque caſtellum nouo epiſcopo redderent, ipſi inſuper nudi pedes ab his quos afflixerant, veniam poſtularent. Tunc etiam à prima hebdomada quadrageſimæ, qua & mediante hæc paſsi ſumus, Cometam immenſi fulgoris, vſque ad paſsionem domini conſpeximus, reuertentes quoq; tam pauperes quàm diuites, non ſine proprio ſinguli damno, regem noſtrum Heinricum quiddam infortunij perpeſſum à rebellantibus ſibi nonnullis per Alſatiam ſeditionis fama ſiniſtra percepimus, patrem verò regis non modica ſibimet auxilia contra filium attraxiſſe, hoc eſt epiſcopum Leodienſem, Heinricum ducem Lotharingenſium, Coloniam, Iuliacum, Bunnamq́; & Veronam, cæteraq; patris illius oppida, hæcq; nonnulli titubationis religioni minabantur catholicę. Cęterùm rex Heinricus, diuina roboratus cõfidentia, nec minus magnanimitate animatus innata, dum quaſi partes inimicas humiliaturus, Leodium Paſchalem inibi curiam habiturus conuertitur. Poſt feſtum Palmarum Coloniæ cedentibus hoſtibus, ſatis iocundè celebratũ, moto comitatu rurſum fortunæ ſiniſtrorſum ſibi rotam volui ſentit, dum nimirum incõſultius agitur. Nam cognita patris machinatione, qui vtiq; ſe vt vir bellator ab adoleſcentia ſatis argumentoſè per cõductas ad ciuitatẽ, qua curiam indictã præſcripſimus, copias reſiſtere parabat, ipſe iuuenili nihilominus animoſitate ſuccẽſus, illo parua licet manu cinctus, vt cœperat ire, cõtendit. Qua de re pręmiſsis ccc. viris, qui pontem ſuper Maſam fluuiũ, loco qui Vuegeſar dicitur conſtructũ, obſeruarent: nam omnes eiuſdem fluminis tranſitus iam hoſtes interruperant: dum rex in palatio Aquiſgrani cœnam domini celebrat, dux Heinricus cum exercitu Cęſariano, regios ad pontem inuadit milites, nauiterq; reſiſtentes, arte quadam equitandi, qua gens illa plus cæteris vtitur in altiora deductos, multitudine legionum cingit, opprimit, ſternit atq; capit, nonnullos etiam cedentes fluuius vorauit. Videres fortiſsimos Machabæos in bello catholicæ pacis poſt ſtragem plurimam apoſtaticæ genti illatam, fide magna & lætitia, ſuas animas Chriſto pro ſe paſſo commendantes, ac huiuſmodi pro tranſitu priorum delictorum veniam in eadem indulgentiæ die conſecutos, inuicem conſolantes. His fortunæ fallacijs, imò ſummi diſpoſitione iudicis, mens hæreticorum tumeſcere, nec tamen orthodoxorum ſpes decreſcere cœpit. Rex autem inter ipſa Paſchalia feſta, quæ tunc pro euentu rei Bunnæ celebrabat, Heinricum ducem iudicio optimatum, reum maieſtatis & hoſtem reipublicæ, ducatu priuat, ac generalem expeditionem contra Lotharingiam, accepto à principibus ſacramento, per totum regnum indicit & pręparat. Quo dehinc ſuperioribus ſe partibus conferente, pater ſe Colonienſibus reddit, & epiſcopo pulſo, ciuitatem ipſam vallis & propugnaculis,

gnaculis,

gnaculis,omniq́ repugnandi genere permagnificè muniuit,ipſeq́ cum fideliſsimis
ſuis Leodium ſe contulit.Igitur menſe Iunio iam ferè mediante,rex Heinricus cum
exercitu ſuo copioſo,id eſt xx.millium Coloniam Agrippinā obſedit. Sed cum eſ-
ſet,vt dictum eſt,multus per omnem modum,tres aut quatuor inibi hebdomadas
caſſo penè labore conſumpſit, excepto quòd vt fieri ſolet, iuuentus, vtpote morę
impatiens,nonnunquam pro muris concurrens,ludo crudeli fugat alterutrum vel
ſternit.Ibi etiam Dietericus comes regi fideliſsimus infirmitate preſſus, communi
fine migrauit,vir vtiq; nobiliſsima Saxonum ſtirpe progenitus, & tam omnigenæ
religioni quàm catholicæ defenſioni non mediocriter deditus,literis etiam aliquan
tum inſtructus.Interea regi Heinrico patris legati de Leodio miſsi, præſentantur,
literas tam ſibi quàm principibus regni deferentes,quarum exemplar hîc inſeri nō
abſurdum duximus,ob probandam ſcilicet eiuſdem viri multimodam tergiuerſa-
tionem,qua ſe toto vitæ ſuæ tempore cunctis ſibi reſiſtentibus, ficta ſubiectione
eatenus feciſſet ſuperiorem. Heinricus Dei gratia Romanorum Imperator Augu
ſtus,epiſcopis, ducibus, marchionibus,comitibus,cæteriſq; regni principibus,gra
tiam & dilectionem,dignantibus eam recipere. Conquerimur Deo omnipotenti,
& dominæ ſanctæ Mariæ, & beato Petro,principi apoſtolorum,patrono noſtro, &
vobis principibus omnibus,quòd iniuſtè & inhumanè & crudeliter confiſi in illa fi-
de,in qua dubitare non debueramus,tractati ſumus, & tam honore regni quàm prę
dijs, & omnibus quæ habebamus contra diuinum & humanum ius,ad infamiam &
improperium regni, expoliati ſumus, vt nihil penitùs præter ſolam vitam nobis
relictum ſit. Vbi cum fermè omnib. cæteris magna pars veſtri viſa eſt dolere & tri-
ſtari,ſed proh dolor,nihil nobis veſtra contulit triſticia,quin de nobis ſibi ſatis face-
ret voluntas inimicorum noſtrorum odioſa.Et quia cum conſilio & rogatu filij no-
ſtri,fide & ſecuritate vitæ & honoris ab eo primùm accepta, fiducialiter & deſide-
ranter Moguntiam in præſentiam legati Romani & principum tenderemus,vt eo-
rum diſpoſitione ageremus,tam de ſtatu eccleſiæ & honore regni, quàm de ſalute
animæ noſtræ,ipſe non eſt veritus in hac voluntate & obedientia, nos cōtra datam
fidem capere, & vſq; ad articulū mortis fermè ducere,non auſi ſumus ita nos illi cre-
dere,vt iniurijs & contumelijs nos pro voluntate ſua,ſicut prius,valeat tractare.

Quapropter multum rogamus vos, & obnixè precamur, vt pro timore Dei &
honore regni, & honeſtate veſtra dignemini ſtudere,quomodo de iniuria in mani-
bus veſtris nobis illata,per vos poſsimus recuperare iuſticiam. Nos quoq; pro con
ſilio veſtro & aliorum qui nos odio non habent,religioſorum virorū,parati ſumus,
tam filio noſtro,ſi in aliquo eū offendimus,quàm alicui in regno libenter emēdare.
Pręterea ſicut domino papæ in præſentia legati ſui, & veſtra obedire parati ſumus,
& nunc parati ſumus ei omnem debitam reuerentiā & obedientiam,ſincero corde
& deuotione præſentialiter exhibere, & tā conſilio veſtro,quàm ſpiritalis patris no
ſtri Hugonis Cluniacenſis abbatis,ac aliorū religioſorum virorū,de ſtatu eccleſię &
honore regni,quātum in nobis eſt,diſponere. Cū igitur ad hęc omnia parati ſimus,
rogamus vos, & obnixè deprecamur,quatenus pro Deo, & honore regni & veſtro
inſtanter moneatis filium noſtrū,cum ſecundum præfatā ſententiam nulla ei aduer-
ſum nos reſidua ſit occaſio,amodò deſiſtat nos & fideles noſtros perſequi, & quie-
tè & pacificè viuere permittat,vt ſupradicta integrè cū tranquillitate perficiantur.
Quod ſi noluerit,rogamus vos per authoritatē Romanæ eccleſiæ cui nos cōmitti-
mus, & honorū regni,ne ſuper nos & ſuper fideles noſtros veniatis, quia manifeſtū
eſt eum nō diuinæ legis zelo,vel Romanæ eccleſiæ dilectione, ſed concupiſcentia
regni,patre iniuſtè eo priuato,hoc incepiſſe. Apud quem ſi interpellatio veſtra, nul
laq; alia interuentio ad præſens prodeſſe poterit, appellamus Romanum pontifi-
cem & ſanctam vniuerſalem Romanam ſedem & eccleſiam. Poſt lectas coram
multitudine, tam has, quàm alias literas, parum verbis, nihil autem ſenſu vel in-
tentione prioribus diſſonantes, filij tamen perſonæ ſpecialiter directas,rex Hein-
ricus, ex optimatum conſilio, legationem vicariam patri deſtinauit, quam ta-

men prius publicè prædicari per Magdeburgenſem archiepiſcopum Heinricum fecit, hocq́ facto, ſuorum animos ſecum valde roborauit. Erat autem huiuſmodi. Poſt inueteratam, id eſt per annos circiter quadraginta, diſciſsionem imperij Romani, quæ tam diuinas quàm humanas iam penè leges aboleuit, & exceptis mortibus omnimodis, ſacrilegijs, periurijs, rapinis & incendijs, ipſum regnum noſtrum non tantùm in ſolitudinem, ſed etiam ad apoſtaſiam catholicæ fidei, ſiue in ipſum paganiſmum propemodum redegit, reſpiciente tandem ſuam eccleſiã diuina clementia, nos eiuſdẽ Chriſti ſponſæ filij per ſpiritum ſanctum in vnitatem fidei æquanimes reſipuimus, ipſum incorrigibile ſchiſmatum illorum caput, Heinricum ſcilicet, dictum imperatorem noſtrum, zelo Dei & apoſtolicæ fidei obedientia abdicauimus, catholicum nobis licet ipſius de ſemine natum regem elegimus. Cuius regni principium ſui finem eſſe conſpiciens, etiam ipſe tanquam voluntarius, ſed vt iam eius fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia reddidit, filij curam cum regno noſtræ fidei lachrymãdo commiſit, de reliquo nullam ſe regni pompam, ſed animæ potius ſuæ medelam vlterius affectaturum ſpopondit. At nunc ecce priſtinis ſe reddens tergiuerſationibus, præiudicium ſe paſſum per orbem terrarum conqueritur, Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumq́ finitimarum gentium gladios cordibus noſtris infigere meditatur, ſuper illatis etiam iniurijs recuperari ſibi iuſticiam precatur, conſilijs quoque noſtris amodò promptum obedire ſe pollicetur. Re autem vera ſolitis argumentis, caſtra hæc domini diſpergere, Chriſti exercitum exarmare conatur, & vt in propatulo eſt, vineam domini, quæ iam ſerò floreſcere cœpit, tam per ſe ſingularem vtique ferum denuò depaſcere, quàm per vulpes illos, nimirum qui ſibi adhærent, peſtilentes homines, demoliri, ac per ſacrilegia ſacerdotum Belial, anathemati reciduo reddere, imò quod dictu nephas eſt, Chriſtũ iam iterum in eccleſia ſua reſurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur. Quapropter placet tam regi quàm vniuerſis regni principibus, imò cuncto exercitui orthodoxo, quo ſenior idem, ne vlla ſibi pateat aduerſum nos iuſta querela, quacunque elegerit ſecuritate, quacunque maluerit ſtatione, coram præſenti ſenatu, ſimul & populo cauſam ſuam agat, iuſticiam ſuſcipiat, iuſticiam & reddat, quatenus ab ortu ſchiſmatis, omnibus ſeditionum cauſis, ac ſi nil inde iam fuerit diffinitum, vndique diſcuſsis, tam filio quàm patri ſua iuſticia reſpõdeat, eccleſiæ verò, regniq́ ſtatus, non vt ipſe more ſuo proponit, poſt longas inducias, ſed in præſentiarũ his controuerſijs diremptis, vacillare deſinat. Quam legationem probatæ ſingularis prudentiæ perſonæ, abbatis videlicet ac Rihuuin presbyteri, vnà cum quibuſdam, laicali ſub habitu, viris religioſis, tam à rege quàm vniuerſis principibus, imò toto exercitu ſuſceptam eximperatori ſæpedicto, vix eius præſentiam, fandique licentiam conſecuti, cum retuliſſent, horribile memoratu eſt, quàm ingenti vitæ ſuæ periculo, per dies ſex, eo quòd nullo modo conuentui malignantium communicare voluerint, indignè tractarentur: tandémque ab irruente ſibi in eadem, qua manebant, cuſtodia, vulgo liberati, abſque omni ducatus præſidio, caſtris circa Coloniam poſitis, redderentur, id tamen præcipuum inter ſenioris reſponſa referentes, quatenus ad præſens armis diſcederetur, & in futurum ſuper huiuſmodi ſimultatibus, curiale colloquium indiceretur. Auditur præterea quia Heinricus eximperator, & Heinricus exdux, exercitum vndecunq; conflant, & adhuc, vel ſemel tentare fortunam omnimodis parant.

Quapropter vniuerſa militia regis, imò Chriſti ſaltem ferro rebus finem facere deliberans, ne fortè, quod certiſsimum erat, Cæſarianis vrbani contrà auxilio forent, obſidionem ſoluunt, & contra Lotharingiam moti, munitiones ac cætera quæ rebellium erant, interim diripiunt, præmittentes ad Heinricum ſeniorem ſecundos nuncios, qui ſibi deliberationem proponerent, aut cauſa pacis pacto præſcripto componẽdæ, filio ad Aquaſgrani propediem occurrere, aut imminens ſibi bellum non dubitare. Quibus nimirum legatis cuſtodiæ nihilominus traditis, ad reſiſtendum omnimodis, occultè tamen præparari molitur, ſed dimiſſos

poſt

poſt aliquot dies miſſos eoſdem, inopinata, & qua nihil acceptabilius caſtris illis
inferri poſſet, fama mortis ipſius Heinrici imperatoris ſubſequitur. Miſerabile ta-
men dictu eſt tanti nominis, tantæ dignitatis, tantiq́ animi virum ſub profeſsione
Chriſtiana mundum tanto tempore lucratum, nec ad inſtar cuiuslibet pauperis de-
functi pium vel compaſsiuum luctum à quauis inter tot Chriſtianos perſona pro-
meruiſſe, ſed potius vniuerſorum tam ibidem quàm vbiuis verè Chriſtianorum cor
da ſimul & ora infinito nimis tripudio ſui oblitos rumore repleſſe. Non altius con-
cinebat Iſrael domino, Pharaone demerſo, nec auguſtiori ipſi Octauiano, ſiue vllo
vnquam Auguſtorum applaudebat Roma triumpho. Frenum quippe, quod erat
in maxillis populorum, verſum eſt illis in canticum, ſicut vox ſanctificatæ ſolennita
tis. Igitur, quia ceſſante tandem exactore quieuit, & tributū, mox omnes qui quæ-
ſtus duntaxat gratia, eidem principi catenus adhærendo, ſuas animas venalitati
propoſuerant, deditioni regis ſimul & communioni catholicæ ſubijciuntur. Leo-
dienſis autem epiſcopus, cæteriq́ coepiſcopantes, inter cætera recipiuntur in com
munionem pœnitentiæ, hac conditione, quo cadauer ipſius excommunicati, per
ſe pridie in monaſterio tumulatum, effoderent: & abſq́ vlla ſepulturæ vel exequia-
rum communione in loco non conſecrato deponerent, comprobantibus his qui
aderant archiepiſcopis & epiſcopis: quia quibus viuis eccleſia non communicat, il-
lis etiam nec mortuis cōmunicare poſsit. Quo facto, paulo pòſt corpus ipſum Spi-
renſi ciuitati eſt in ſarcophago lapideo regis cōſenſu delatum, ſicq́ extra eccleſiam
ibidem per quinquennium manſit inhumatum. Hic finis, hic interitus, hæcq́ ſors vl
tima Heinrici illo ſub vocabulo iiij. Romanorū Imperatoris à ſuis appellati, à catho
licis verò, id eſt cunctis, beato Petro, ſuisq́ ſucceſſorib. fidē & obedientiā lege Chri
ſtiana conſeruantib. archipirata ſimul & hęreſiarcha, necnon & apoſtata, perſecu-
torq́ plus animarū quàm corporū competenter dicebatur, vtpote, qui nec natura-
lib. nec conſuetudinarijs cōtentus ſcelerib. noua & à ſeculis inaudita, ideoq́ non-
nulla incredibilia excogitaſſe & exercuiſſe infamabatur. Quæ ſi quis illorum arbi-
tratu, qui tam perperam quàm rectè ab Imperatoribus geſta, literis digna iudicant,
ſcribere velit, nos loco cedimus, maximè cum aliqua ex his obliuione potius, quàm
memoria digna non dubitemus. Pluribus autem teſtibus comprobare poterimus,
quòd nemo noſtris temporibus, natu, ingenio, fortitudine & audacia, ſtatura etiā,
totaq́ elegantia corporis videretur faſcibus imperialibus ipſo aptior, ſi tamen in
conflictu vitiorum homo non degeneraret, vel ſuccumberet interior. Porrò cum
non pauci ſuperſint, ijdemq́ in ſublimitatibus conſtituti, quos operum eiuſdē viri
cooperatio redarguit, vnum eſt quod, licet nimis timidi ſuggerimus, quatenus ip-
ſum condemnationis eius exemplum ſibimet in remedium vertant, nec honoris
prauæ conſecuti florem, ſed ſemen attendant, ſatiusq́ ducant malis plantarijs era-
dicandis inſudare, quàm fructum inde perpetuæ mortis in futurum capere. Alio-
quin deſipere nimis eſt vulnus ferro plenum ſanari, credere Deo, ſimul & mammo-
næ deſeruire velle, monſtriq́ ſimile eſt ex phariſaicæ elationis faſtigio, ipſoq́, vt di-
cunt, mercede ſacrilegiorum aſcenſo, Apoſtolicæ humilitatis dignitatem vſurpare,
ab apoſtaſiæ ſemine, fructū hierarchiæ ſperare. Hæc hactenus: Deo autem gratias,
qui licet tardè, tamen permagnificè victoriam conceſsit eccleſiæ ſuæ, cui etiam eiuſ
dem Nabuchodonoſor quinquageſimum exactionis annum, id eſt Galilæus, qui
Iulianum quondam vicerat, vertit in iubileum.

Si quis verò tam zelotes eſt, cui quaſi diem interitus Aman, etiam Heinrici obi-
tum, & eccleſiæ poſteritatem ignotare non libeat, ſeptimo Idus Auguſti, hanc eſſē
ſciat, quo ſcilicet die primo matrem ſuam eccleſiam apud Vnſtruot inuadens, innu-
meras animas ad inferos præmiſit: eadēq́ die Martis, qua etiam cuncta ſua prælia
paganico nimirum auſpicio perpetrare conſueuit. Poſt hæc hebdomada quarta
menſis Octobris, habitum eſt concilium generale in prouincia Longobardia ſu- Concilium gene
per ripam Padi fluminis, loco qui Vuaſtallis nuncupatur, vbi præſidente verè per rale in Longo-
omnia Apoſtolico viro Paſchali ij. coram multitudine maxima clericorum, nec- bardia.

non laicorum, qui de diuerſorum regnorum eccleſijs conuenerant, præſentibus etiam legatis domini Heinrici regis. Multa ſunt, prout canonica dictabat æquitas, de inimici zizanijs euulſa: multa de ſtructuris ſuper harenam poſitis destructa: plura quoq; piſtici ſeminis plantaria profundius plantata ſimul & rigata, nonnulla etiã tutiſsimæ munitionis per eccleſias propugnacula ſunt ædificata. Nam cùm eadem dominica, quæ erat xij. kal. Nouemb. Iuuauenſib. Chunradum, Tridentinis Gebehardum, præſules conſecraſſet, enarrare longum eſt, quàm indefeſſè prudens & fidelis ille ſummi patrisfamiliâs diſpenſator conſeruos ſuos verbi Dei tritico lautiſsimè quotidie reficeret, pſeudoepiſcopos deponeret, catholicos conſtitueret, archiepiſcopis pallia, monaſterijs priuilegia conceſſerit, præſentes ouium Christi paſtores mellifluis alloquijs, abſentes paternis cõmonitoriorum literis inſtruxerit: quædam olim abſciſa membra eccleſiæ iterum incorporauerit, quædam etiam quæ inſanabilia videbantur, anathematis abſciſſione truncauerit. Super ordinationibus autem tempore ſchiſmatis factis, vnde permaximè ventilabantur quæſtiones, decretum diſcretione maternorum viſcerum artificioſè meditatum, in hæc verba promulgauit: Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab apoſtolicæ ſedis vnitate diuiſa eſt. In quo nimirum ſchiſmate tantum periculum factum eſt, vt (quod cum dolore dicimus) vix pauci ſacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur: tot igitur filijs in hac ſtrage iacentibus, Christianæ pacis neceſsitas exigit, vt ſuper hos materna eccleſiæ viſcera aperiantur. Patrum itaq; noſtrorum exemplis & ſcriptis inſtructi, qui diuerſis temporibus Nouatianos, Donatiſtas, & alios hæreticos in ſuis ordinibus ſuſceperunt, præfati regni epiſcopos ſchiſmate ordinatos, niſi aut inuaſores, aut ſimoniaci, aut criminoſi ſint probati, in officio epiſcopali ſuſcipimus. Idipſum de clericis cuiuſcunq; ordinis conſtituimus, quos vita ſciẽtiaq; commendat. His & huiuſmodi ſuper eccleſiam diuini luminis Orientis auroræ iocundati ſplendoribus, quia nimirum tandem venerat tempus miſerendi eius, pariterque apoſtolicis *macti benedictionibus, ad ſua quiq; conuertuntur: nos verò, id eſt, Alpium tranſcenſores ſpeciali quodam præ cunctis efferebamur tripudio, eò quòd certi eſſemus domini Apoſtolici profectionem ſic fuiſſe diſpoſitam, quatenus iter noſtrum quàm maturè ſubſequens, natalem domini Moguntiæ celebraturus eſſet, præſente cum vniuerſis regni principib. nouo rege noſtro. Hoc anno dux Saxoniæ Magnus obijt, pro quo Lotharius ſurrexit. Item Otto Marchio de Saxonia obijt. Rupertus Vuirciburgenſis epiſcopus dum tendit ad concilium, eundo defungitur. Quo decedente, dominus Erlungus tam à clero, quàm à populo Vuirciburgenſium, vt verus paſtor ſibimet dudum iniuſtè ablatus, ſed iuſto Dei iudicio rurſum oblatus, ſummopere poſtulatur: conceſſusq; tam à rege quàm à papa per legatos Romanæ ſedis magna expectatione, & incredibili totius ciuitatis, ac multorum populorum tripudio ſuſceptus, nimis honorificè inthronizatur.

Decretum Paſchalis ad Padũ fluuium.

**dias dignati.*

Anno domini milleſimo cvij. rex Heinricus natalem domini Ratiſponæ celebrauit, præſentibus ſcilicet legatis domini Apoſtolici, vel cuius aduentũ iam aliquandiu apud Auguſtam Alemanniæ metropolim, cæteraſq; ſuperiores partes præſtolatus fuerat. Ille verò ſuorum conſilijs quaſi proteruiam Teutonicorum declinans, maximè propter ſeditioſum quendam tumultum, qui ſibi Veronæ hoſpitanti dudum occurrerat: inſuper ſuggerẽtib. quibuſdam, quòd non facilè gẽs noſtra decretum illud recipiat, quod quamlibet eccleſiaſticam inueſtiturã laicis à manibus vetat: necnon & animoſum cor regis adoleſcentis, quod nondum per omnia dominico iugo ſit habile: hæc inquam, multaq; id genus vir Dei percepta cõſiderans, necdum ſibi oſtium Germanicis in partibus apertum eſſe cũ gemitu pronuncians, profectionem ſuam cum Hiſpaniarum legatis per Burgundiam ad Gallias conuertit, & natalis dominici gaudium ſua præſentia Cluniacenſibus multum ampliauit. Inde ſecedens, ab vniuerſis finium illarum eccleſijs, vt verè Chriſti diſcipulus, & apoſtolorum vicarius, ingenti bonore ſuſcipitur, digna reuerentia tractatur, non aliter quàm legifer de cœlo miſſus auditur. Sic itaq; per menſes aliquot, vt

fidelis

fidelis diſpenſator & prudens, quotidianã ſollicitudinem omniũ eccleſiarum gerẽs, tandem circa Aſcenſionem domini concilium non modicum apud Trecas habuit: vbi inter multa quæ pro tempore & neceſsitate corrigenda, correxit, ſententiam de libera paſtorũ electione, & de coercẽda laicorũ in eccleſiaſticas dignitates præſumptione, iuxta prædeceſſorũ ſuorũ decreta promulgauit. At rex Heinricus peragratis Saxoniæ finibus, poſt paſchale feſtum Mogontiæ actum, eidem ſe concilio vicinũ, non tamen præſentem, cum nonnullis epiſcopis & optimatibus exhibuit: cum quibus etiam inito conſilio, legatos honorabiles ad Apoſtolicum tranſmiſit, per quos tam ipſi, quàm vniuerſæ ſynodo poteſtatem conſtituendorum epiſcoporum priuilegijs Apoſtolicis Carolo imperatori conceſſam notificarent. Super qua quæſtione, quia in alieno regno quicquam diffiniri, vtpote Romano iam incipiens potiri ſceptro Heinricus non patitur, induciæ ſibi totum ſequentis anni ſpatium Romã veniẽdi, & eandem cauſam generali concilio ventilandi conceduntur. Tunc etiam nõnullos noſtrates epiſcopos, eò quòd eidem concilio non interessent, officij ſuſpenſione dominus papa multauit: quos tamen non multo pòſt ſatisfacientes, clementer abſoluit. Rurſum necdum humilitatem quam quæſiuit Germanicis in cordibus inuenire ſe, ſatis conqueſtus, nos nequaquam, vt propoſuerat, viſitare, ſed finibus Italicis ſe comitatumq́ ſuum diſpoſuit referre. Quò licet moroſè perueniens, tantis Romani tã clerici quàm populi tripudijs à ſuis ſuſcipiebatur, ac ſi de mortuis rediuiuus crederetur. Rex verò Orientalibus redditus, colloquium Ratiſponæ cum Baioarijs, in quo expeditionem verſus Flandriam contra Rupertum inſtituit. Qua circa Octobrem mota, terram rebellium ingreſſus, non ſine graui exercitus ſui diſpendio, per vnum & amplius menſem vaſtat, donec per internuncios res ad proximam curiam dilata, litem ſeparat.

ANno domini milleſimo cviij. rex Heinricus Mogontię natalem domini celebrans, præſcriptum Rupertum in gratiam recepit. Eo tempore orta ſimultate inter Colomannum regem Pannoniæ, germanumq́ eius vocabulo Almũ, eò quòd vterq́ ſibi potius regiam competere dignitatem iure gentis illius cõtenderet, ſpoliatus tam rebus quàm ducatu quo inter Vngaros clarus, & vt decuit fratrem regis, à rege ſecundus claruit, Almus regem Heinricum adijt, & in auribus totius Senatus haud ſecus quàm ille quõdam Adherbal miſerias ſuas deplorans, Romani imperij magnificentiam in compaſsionem & defenſionem ſui flectere curauit. His querelis motus rex Heinricus, inſuper etiam quòd idem Colomannus fines regni noſtri, ſcilicet in locis maritimis inuaſerit, Vngariam exercitu petit: ſed præparatis multiformiter aduerſarijs, maximeq́ per obſtructa fluminis vndiq́ vada, poſt moroſam & caſſam obſidionem caſtri Bresburg, penè inactẽ redit.

ANno domini milleſimo cix. rex Heinricus natalem domini Mogontiæ celebrat: & paulo pòſt Franckenfurt conuentu procerum habito, Sigefridũ Palatinum comitem apud Vuirciburgenſem epiſcopum cuſtodiæ deputauit, eò quòd prodente Heinrico prius duce Lotharingiæ iam in gratiam regis recepto, in necem & regnum eius inſurgere conſiliatus ſit. Ibi etiam depoſito Gotefrido Fuldẽſium abbate, Vuolfhelmum eis præfecit ex eadem congregatione. Poſt hæc ad Poloniam gentem longinquam mouit exercitum, multoq́ ſibi atq́ diutino deſudans labore, diu negatum à terra illa tributi exegit debitum. Ruothardus Mogontinus archiepiſcopus obijt.

ANno domini milleſimo cx. rex Heinricus natalem domini Babenberg celebrans, nuncijs excitatur inopinatè ſiniſtris, Bragam Boemię metropolim cum exercitu occupaſſe, ac ducatum illius gentis contra regis voluntatem ſibimet vſurpaſſe. Qui mox efferatus animo, principes ſibi fideliſsimos illò cum manu valida præmiſit, quæ mirè & velociter proſperata, ciuitatem cum hoſtibus intra deprehenſis capit, regiq́ pedetentim ſubſequendi, cum triumpho occurrit.

In Epiphania dñi Ratiſponæ Heinricus colloquiũ cum principibus faciens, animi ſui propoſitũ eis aperuit, ſcilicet, quòd trãſalpinis partib. ſe exhibere vellet, qua-

tenus & benedictionem imperialem à ſummo pontifice, Romana, quæ caput mun-
di eſt, in vrbe perciperet, & latas Italię prouincias in ſocietatem regni Germanici fra
terna pace, & iuſtitijs ac legibus antiquis componeret: inſuper ad omnia quæ defen
ſio poſceret eccleſiaſtica, ad nutum patris Apoſtolici ſe promptũ demonſtraret. Ar-
rectis animis omnium ad votum piè prouidi conſulis, & indubitati iam patriæ ama-
toris, vir eſſe non crederetur, ſi quis à tam virilis negocij conſortio ſe ſubtrahere co-
naretur. Itaq; ſacramento nimis voluntario in idipſum qui aberant conſentiunt: rex
alacer de huiuſmodi expeditione per ſingulas Germaniæ prouincias inſtanter tra-
ctare non ceſſat: & licet terrente quorundam animos ortu cometæ ſyderis infauſti,
per vi. ferè menſium inducias regia munificus liberalitate datis vbiq; inæſtimabilis
pecuniæ ſtipendijs, circa Auguſtum moueri vndiq; exercitum imperat, alijs ſecum
per montem Iouis, alijs per vallem Tridentinã alpes tranſcendẽtibus. Prouiderat au
tem rex nulli à ſeculo regum in omni prouidentia ſecundus, ſciens Romanam Rem
publicam olim non tantum armis, quantum ſapientia gubernari conſuetam, ſe non
ſolùm armatis, ſed etiam literatis viris neceſſariò muniri, paratis ſcilicet ad rationem
omni poſcenti reddendam. Inter quos claruit quidã Scotigena nomine Dauid, quẽ
ſcholas Vuirciburg regentem, pro morum probitate rex ſibi capellanũ aſſumpſit.
Hic itaq; iuſſus à rege, totam huius expeditionis ſeriem, rerumq́; in illa geſtarum, ſty
lo tam facili, qui penè nihil à communi loquela differat, tribus libris digeſsit: conſu-
lens in hoc etiam lectoribus laicis, vel alijs minus doctis, quorum hæc intellectus ca
pere poſsit. Igitur iuxta præſcripti teſtimonium hiſtoriographi ſuperata nimis labo
rioſe montium aſperitate, rex cum ſuis lætus & incolumis Eborcium peruenit: alter
verò exercitus captis antea quibuſdam caſtellis, apud Viruncalia vti condictum fue
rat, poſt expugnatam ab ipſo Nouariam, ipſum lætanter excepit. Paucis ibidem die
bus moratus, Padum proſperè tranſit: Placentię caſtrametatus, munera copioſa, ma
gnamq́; fidelitatem à ciuibus accipiens, & per tres ſeptimas in his partibus commo
ratus, Parmamq́; perueniens, Mathildem comitiſſam per internuncios ſibi ſubie-
ctam gratia ſua proprijs iuſticijs donauit. Poſt hęc aſperrima montis nimis adflictus
hyeme, montemq́; Pardonis cum maximo exercitus diſpendio, rerum & equorum
miſerabili defectu tranſcendit, inceſſanter cadentibus ſuper ſe, iuxta qualitatem illi-
us climatis, immenſis pluuijs. hasq́; per vij. ſeptimanas paſsi, tandem Florentiam ni
mis adflicti pertingunt, inſtante feſto natiuitatis Domini.

ANno domini milleſimo cxi. rex Heinricus poſtquam rebus proſperè per Lõ
gobardiam atq; Tuſciam diſpoſitis, apud Florentiam Dominicæ natiuitatis
gaudia, cum ingenti ſuorum tripudio & mirando, ac eatenus illius patriæ ciui
bus nunquam viſo decore & honore percelebrauit. Moto inde aduerſus Ariciam
exercitu, illoq́; perueniens, à clericis beniuolè, à ciuibus ſubdolè recipitur: quorum
inſolentiam ſatis abũdeq́; perdomuit, ſcilicet, ciuitate illorum cum turribus quas ad
repugnandum regi præparauerant, funditùs euerſa, eccleſiæ tamen omni ſua iuſti-
tia, quam ijdem ciues violenter abſtulerant, iuxta clericorum petitionem reſtituta.
Inde ad Aquampendentem progreſſus, legatos ſuos dudum ab Aricia miſſos, ab A-
poſtolico boni nuncij baiulos reperit: remiſsisq́; alijs nũcijs cum Romanorum qui
ſupplices illic ſibi occurrerant, paulatim Sutriam proceſsit. Ibi legati Apoſtolici cũ
miſsis regijs aduenientes, promptum eſſe papam ad conſecrationem & omnem re-
gis honorem & voluntatem, ſi tamen ipſe ſibimet annueret, libertatem eccleſiarum,
laicã ab illis prohibens inueſtituram, recipiendo nihilominus ab eccleſijs ducatus,
marchias, comitatus, aduocatias, monetas, telonia, cæterorumq́; regaliũ quæ poſ-
ſident ſummam. Præbuit rex aſſenſum, ſed eo pacto, quatenus hæc tranſmutatio
firma & autentica ratione, conſilio quoque vel concordia totius eccleſiæ, ac regni
principum aſſenſu ſtabiliretur: quod etiam vix aut nullo modo fieri poſſe credeba-
tur. Qua conuentione facta, dimiſsis legatis & obſidibus vtrinq;, rex hilariter ad Vr
bem properat: dominus Apoſtolicus cum omni clero, imò tota Roma ſe in eius
occur-

occurſum adornat. Poſt hæc quæ geſta ſunt, longiſsimum eſt enarrare, vtpote quàm immenſa honorificentia ſit receptus, & per argenteã portam vſq; ad mediam rotam antiquo Romanorum inſtituto deductus: ibiq; lectis publicè priuilegijs, tumultuantibus in infinitum principibus præ eccleſiarum ſpoliatione, ac per hoc beneficiorũ ſuorum ablatione, quàm ingenti periculo, quàm varia diſceptatione tota dies illa cõſumpta ſit, & poſtremò pater Apoſtolicus ab epiſcopis & alijs fidelibus regis ſit cuſtoditus, vſq; ad pacatam & eccleſiaſticam conſecrationem imperatoris, in exemplum patriarchæ Iacob, dicentis ad Angelum: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. His ita in dominica quadrageſimæ tranſactis, Romani tota nocte cõgregati, ſummo manè impetum vndiq; fecerunt in exercitum regis, adeò vt cõmiſſa aliquandiu pugna, regem per ſeipſum neceſſe eſſet exercitui ſuccurrere: quod & impigrè fecit, & vſq; ad inclinatam iam diem fortiſsimi militis & optimi ducis opus agẽs, Dei gratia ſuis victoriam, hoſtibus poſt multam ſtragem, fugam incuſsit. Poſt triduum Roma ſecedens, dominum Apoſtolicum ſecum duxit, & eo quo potuit honore tenuit, donec compoſitis quæ res poſcebat per regiones negocijs, pacatis omnibus aduerſarijs, inſtans Paſcha non longè ab Vrbe in caſtris celebrauit: ibiq; ſedatis inter ipſum & Apoſtolicum, inter regnum & ſacerdotium, diſſenſionibus inueteratis, poſt octauas Paſchæ cum nimio populi Romani, imò totius eccleſiæ, ac inæſtimabilis exercitus tripudio ante confeſsionem ſancti Petri Auguſti nomen & imperium, à Chriſto ipſe chriſmate ritè perunctus & ſacratus, & ſub auguſtiſsima pompa coronatus ſuſcepit, dato ſibi in præſenti per manum Apoſtolici, ſub teſtimonio aſtãtis eccleſiæ priuilegio, inueſtituræ eccleſiaſticæ iuxta quod vtriuſque prædeceſſoribus placuerat, & permanere conſueuerat, cuius inuulſibilem ſtabilitatem dominus papa mox ſub anathemate confirmabat. Sic deniq; ea die, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, vt ita dicam, eſt recuperatatũ, d iam inueterata & eatenus incorrigibilia de regno Chriſti ſchiſmatum ablata ſunt ſcandala. Nec multo pòſt Heinricus imperatoria munificus liberalitate, tam ſpirituali patri ſuo Papæ, quàm ſingulis eius epiſcopis, cardinalibus, clericiſq; maioribus ac minoribus dona tot, tanta & talia diſpartiuit, vt abſentibus omnino memoratu incredibile ſit: ſicq; tam ab Apoſtolico, quàm ab omnibus proſpera ſibi imprecantibus, & nimio amoris vinculo eum aliquandiu deducentibus per Longobardiam ad alpes, indeq; ad terras Germanicas fœliciter eſt reuerſus.

Poſt reditum quoq; ſuum, nonnulla tam ab ipſo imperatore, quàm ab epiſcopis ſecum comitantibus, quæ corrigenda videbantur, iuxta quod ſummus pontifex cõceſſerat vnicuiq;, vel iniunxerat, ad planum ſunt expolita, vitiata quoq; ad purum excocta. Sic Chriſto reſpiciente in terram de cœlo ſancto ſuo, ſicut vbiq; deuotio & religio Chriſtiana, ita etiam rerum proſperitas, & copia frugum ac noua circunquaq; creſcere cœpit lætitia.

Igitur Imperator Heinricus menſe Auguſto quamplurimos epiſcopos atq; abbates, nonnullos etiam principes Spiram vocat, quorum aſſenſu & cooperatione, patris ſui anniuerſarium permagnificè celebrat. Nam toto quinquennio ſuſpenſa communio ſepulturæ & orationum, Apoſtolica authoritate ab eiſdem ſacerdotibus, qui & Romæ coram Papa, pœnitentiæ illius teſtimonium reddiderant, tunc teſtificantibus conceditur, & quibus nulli vnquam imperatorum auguſtiores impenſę ſint exequijs, iuxta maiores ſuos in eccleſia ſepelitur. Habita poſt hæc Mogontiæ curia, Adelbertum cancellarium ſuum dudum ad eandem cathedram electum, baculo & annulo veſtiuit.

ANno domini milleſimo cxij. Sigefridum Palatinum comitem diutina ſatis afflictum cuſtodia, iuxta principum conſilium atq; petitionem ſibi reconciliari, dimittẽs, benignè tractare cœpit, adeò vt eius filium baptiſmate ſuſciperet, & iniuriarum præteritarum obliuiſci ſe facturum ſponderet. Eo tempore dominus Apoſtolicus multas à Romana eccleſia paſſus eſt iniurias, obijcientibus ei, quòd con-

tra inſtituta totius eccleſiaſticæ diſciplinæ, regẽ Heinricũ tyrannicũ Reipublicæ vaſtatorem, & eccleſiarũ deſtructorẽ, imperiali benedictione ſublimaſſet, inſuper priuilegio ſacrilego condonaſſet. Inde coactus in concilio xv. kal. April. habito Lateranis in eccleſia Conſtantiniana, vltima die cõcilij, facta corã omnibus profeſsione catholicæ fidei, ne quis de fide ipſius dubitaret, dixit: Amplector omnem diuinam ſcripturam veteris & noui Teſtamenti, legem à Moyſe ſcriptam & ſanctis Prophetis: amplector iiij. Euangelia, vij. Canonicas epiſtolas glorioſi doctoris beati Pauli Apoſtoli, ſanctos canones Apoſtolorum, iiij. vniuerſalia concilia, ſicut quatuor Euangelia, Nicenum, Epheſinum, Conſtantinopolitanum, Calcedonenſe, & Antiochenum conciliũ, & decreta ſanctorũ patrũ Romanorũ põtificum, & præcipuè decreta domini mei papæ Gregorij vij. & beatę memoriæ papæ Vrbani. Quæ ipſi laudauerunt, laudo: quæ ipſi tenuerunt, teneo: quæ confirmauerunt, confirmo: quæ damnauerunt, damno: quæ repulerunt, repello: quæ interdixerunt, interdico: quæ prohibuerunt, prohibeo in omnibus & per omnia, & in his ſemper perſeuerabo. Quibus expletis, ſurrexit Gerhardus Engeliſmenſis epiſcopus legatus in Aquitania, & cõmuni conſenſu domini P. papæ, totiusq́ concilij, coram omnibus legit hanc ſcripturã: Priuilegium illud, quod non eſt priuilegium, ſed verè debet dici prauilegium, pro liberatione captiuorum eccleſiæ, à domino Paſchali papa per violentiam regis Heinrici extortum: nam omnes hoc in ſancto concilio congregati canonica cenſura, & autoritate eccleſiaſtica, iudicio ſancti ſpiritus damnamus, & irritum eſſe iudicamus, & omnino ne quid autoritatis & efficacitatis habeat, penitùs excommunicamus: & hoc ideo damnatum eſt, quia in eo priuilegio continetur, quod electus canonicè à nemine conſecretur, niſi prius à rege inueſtiatur, quod eſt cõtra Spiritum ſanctum, & canonicam inſtitutionem. Perlecta charta, acclamabant omnes: Amen, amen. Archiepiſcopus Ioannes Patriarcha Veneticus, Sennes Capuanus, & alij ferè centum epiſcopi ſubſcripſerunt. Ex hac occaſione Viennenſis archiepiſcopus cum ſuis complicibus nouum ſchiſma noſtras in partes ſeminare, & gladium anathematis in imperatorem molitur extendere. Sed quia cœptum eius apoſtolica, indeq́ omni eccleſiaſtica autoritate videbatur carere, parum interim potuit vigere. Attamen eiuſdem diſſenſionis ſeminatę cauſa, circumquaque cœpit inuidię ſerpere malum, adeò vt nonnulli quicquam contrã Rempublicam intentantes, huius rei materiam in ſuæ commotionis arripere meditarentur clypeum. Inter quos & prædictus Adelbertus deſignatus Mogontiæ pontifex, qui per omnia ſecundus à rege ſemper fuerat, ſine cuius conſilio nihil facere ſolebat, aduerſus imperatorem (quod vix quiſquam crederet) conſpirare cum quibuſdam principibus infamatur, req́ cognita, cuſtodiæ traditur. Moritur his temporibus quidam de Saxoniæ principibus, nomine Vdalricus Ludouici comitis dudum gener, ſed iam propter filiæ eiuſdem repudium inuiſus. Cuius poſſeſsiones prædictus Sigefridus hæreditaria ſibi vendicabat ſucceſsione: ſed dominus imperator eaſdem in ius regni conabatur attrahere. Quæ cauſa recidiuæ diſcordiæ fomitem cœpit miniſtrare. Nam idem comes priores miſerias ſuas ſequẽtibus exaggerans, totam penè Saxoniam, ſuam videlicet patriam, tantis impleuit querimonijs, vt tam ducem Lotharium, quàm Rudolphum Marchionem, Fridericum Palatinũ comitem, Vuigbertum atque Ludouicum, nõnulloſq́ alios ab obſequio traheret imperatoris. Sed & epiſcopus Halberſtatenſis, necnon Gertrudis illa præpotens per Saxoniam vidua, violentiam pati ab imperatoris præiudicijs inuaſione prædiorum ſuorum clamitabant. Hęc & his ſimilia ſcandalorum zizania, murmur infinitum in nuper pacato regno ſuſcitant. Altmannus abbas obijt.

ANno domini milleſimo cxiij. Heinricus imperator natalẽ domini Erphesfurt celebrauit. Illuc cum præſcripti Saxonię principes curiam non adiſſent, indignatione nimia commotus imperator, bona eorum diripi, poſſeſsiones incendijs deuaſtari etiã inter ipſa feſta pręcepit: nec multo pòſt caſtellũ apprimè munitũ Homburg, lõga obſidione deleuit. Deinde relictis ꝑ pręſidia fidelib. ſuis, cõtemptores ſu-

tes ſuos inſidijs & congreſsibus adflixit: inter quę ſæpedictus Sigefridus Palatinus comes, vir nobiliſsimus, & ſuo tempore nulli in omni probitate ſecundus, occubuit. Vuigbertus capitur: Ludouicus ad deditionem compellitur, ſicq́ꝫ rebus interim quies, licet modica, conceditur. Poſt hæc quidam Reginoldus prouinciæ Burgundiæ comes, &, vt aiunt, imperatoris conſanguineus, tyrannidem iuuenili actus inſolentiâ contra Rempublicam orditur, qui tamen ſuperueniente ſibi cum manu valida Heinrico Auguſto, munitionem in qua maximè confidebat Monzun, ipſe captus amiſit: ſicq́ꝫ lite citò dirempta, cuſtodiæ traditur.

Anno domini milleſimo cxiiij. Dominus imperator natalem Domini Babenberg cum ſumma magnificentia, copioſaq́ꝫ principum multitudine celebrat: & hoc ſimpliciter, quia virum Dei Ottonem inibi epiſcopum, propter quædã iam orientia in regno ſcandala, curiam frequentare renuentem ex parte ſuſpectum habebat. Ipſe vero tranſitorijs pro concordia eccleſiaſtica non parcens, beneficijs in defeſsis animoſitatem regis glorioſè deuicit. Hinc indicto conuentu Mogontiæ, nuptias poſt Epiphaniam Domini auguſtiſsimè inſtituit, vbi etiam vix aliquos, aut certè nullum de magnatibus abeſſe voluit: quorum conſilio vel conſenſu regis Angliæ filiam Mathildem nomine, dudum deſponſatam, legitimè ſibi coniungens, regni cõſortem conſtituit. Deinde contra quoſdam in locis paluſtribus vltra Freſonum inſulas habitantes, imperator naualem expeditionem multo ſtudio inſtituit. Quò dum tendit, Coloniam Agrippinam ſibi rebellem, & in hoc quamplures Transrhenanos atq́ꝫ Vueſtphalos cõſentientes inuenit, quorũ numerãtur nominatiſsimi, Fridericus Coloniẽſis archiepiſcopus, Goteſridus dux, Heinricus quõdam dux, & Fridericus de Arnesburg. Intermiſſa itaq́ꝫ profectione, manũ in hoſtes præſentes extẽdere cupiens, Coloniæ partibus aſſedit: ciuitati verò mirificè munitæ nõ præualẽs, regionẽ circumquaq́ꝫ vaſtauit: tandemq́ꝫ ſoluto conuentu, recidiuam expeditionem contra eoſdem rebelliones indixit. Qua circa kalen. Octob. cõgregata, Friderici poſeſsiones aggreditur. Qua vndique vaſtata, & in medio regionis illius caſtro firmo cõſtructo, eoq́ꝫ militibus, armis atq́ꝫ ſtipendijs inſtructo, hyeme ſuperueniente ab armis diſceditur.

Anno domini mill. cxv. Conſiderans imperator, Saxoniam manifeſtè iam à ſe deficere, contra eam vt iratus, ita etiam armatus venit: & tam ex his quos adduxerat, quàm quos inibi ſibi voluntarios inuenerat, caſtra non modica inſtituit. Saxones verò periculis ſuis rem agi cernentes, copias ſuas ex diuerſa locant, non pugnãdi contra dominum ſuũ audacia, ſed defendẽdi ſe neceſsitate coacti, ipſi per internuncios imperatori confirmabant. Cumq́ꝫ per aliquot dies pars vtraq́ꝫ alteri minaretur & parceret, quidam vir fortis nomine Hogiar, qui dudum inter multa quæ belliçosè egerat, Sigefridi Palatini comitis nece ſe famoſiſsimum in aula regis effecit, aſſumpta omni electa iuuentute quæ, vt ipſe moræ fuit impatiens, Saxones ſuos nimirum compatriotas audacter inuaſit, ipſeq́ꝫ leonina ferocitate dimicans, gloriæ cupiditatem qua flagrabat, multis ſecum cadentibus propria morte probauit. Interfuit huic conflictui, imò, vt aiunt, quodammodo præfuit epiſcopus Halberſtatenſis R. qui dudum ab Imperatore non modicè fuit iniuriatus, qui nimirum ſuis magnã prædicauit iuſtitiæ conſolationem, Imperatoris verò de parte cæſis etiam ſepulturæ interdixit communionem. Sic dominus Imperator non parum amaricatus, ad Rhenũ cõuertitur: Saxonum verò conſenſus ad reſiſtendum illi magis ac magis roboratur. Ad hæc quendam cardinalem Romanum nomine Dietericum, legatione in Pannonias functum, per nuncios aſciſcunt, quo etiam præſcripti concilij actionem, & per ipſam Imperatoris excommunicationem prædicante, tam archiepiſcopus Magdeburgenſis, quàm cæterarum eccleſiarum præſules reconciliationem recipiunt, ſicq́ꝫ ſciſſo iterum regno, vndiq́ꝫ nouæ res oriuntur, ſic contraria quælibet in inuicem partes vtræq́ꝫ moliuntur, Interea directi ab Italia nuncij, obitũ illius inclitæ Mathildis nunciant, eiusq́ꝫ prędiorum terras ampliſsimas hæreditario iure poſsidendas, Cæſa-

rem inuitant. Qua nimirum fœmina, ſicut nemo noſtris in temporibus ditior ac famoſior, ita nemo virtutibus & religione ſub laica ꝓfeſsione reperitur inſignior. Conuentus poſt hæc Imperator amicorum conſilijs, imò totius regni compulſus querimonijs, generalem in kalen. Nouemb. curiam Mogontiæ fieri inſtituit, vbi liberam omnibus audientiam de ſibi ſubiectis ſatisfactionem, de ſuis extraordinariè, vel iuueniliter geſtis correctionem, ad ſenatuſconſultum repromiſit. Statuto itaq; tēpore, dum ipſe Mogontiæ præſens condictum fruſtra præſtolatur conuentum (nā præter paucos epiſcopos nemo principum aduentabat) Mogontini aptum ſibi tempus arridere perpendentes, ſubitò palatium loricati & armati vallant: alij atrium furioſè irruentes, in turmas & cuneos ſe glomerant, omnia ſtrepitu, cuncta clamorib. implentes, aulicis horribile ſpectaculum demonſtrant. Quid multa? Dubium nō eſt quòd niſi datis ad præſens obſidibus Imperator, ea quæ ſibi imponebantur, facturū ſe citiſsimè confirmaſſet, ipſum fortaſſe palatium cum vniuerſorum, qui in eo erant, crudeliſsima nece ilico corruiſſet. Ita ſedato vix militum plebiſq; feruentiſsimo furore, Cæſar ab vrbe ſeceſsit, & poſt paucos dies Adelbertum, quem iam per annos tres artiſsimæ mancipauerat cuſtodię, vix nimirum oſſibus hærentem, vt coactus ꝓmiſerat, cathedræ ſuæ remiſit. Hic igitur non multo pòſt ſedis Apoſtolicæ, legato Dieterico ſe nuncijs & literis ſubijciens, ipſum ſibi, cæteriſq; non paucis præſulibus Coloniam occurrere poſtulauit, vbi & mandata Papæ, quæ ſibi detulerit, communiter percipi, & ille ſuā conſecrationē, diu ſcilicet intercluſam, tanta autoritate cōſequi poſsit. Qui conuentus inſtante feſto Natalis Dn̄i, factus eſt, non abſq; indignatione Imperatoris, qui necdū plenè voluntarius erat in conſenſu eiuſdem ordinationis.

Anno domini milleſimo cxvi. Imperator natalem Domini Spiræ cum paucis epiſcopis & principibus celebrans, ea quæ interim Coloniæ gerebantur, grauiter tulit. Audiuit enim quamplurimos ibi conueniſſe, non ſolùm Metropolitanos, ſed etiam alios epiſcopos, vel optimates regni, cauſa præcipua verbum excōmunicationis in ſe manifeſtandi, quamuis ipſe cardinalis, cuius hæc initiabantur autoritate, in itinere defunctus, illò ad ſepulturam potius, quàm ad actionem delatus eſſet concilij. Miſſus tamen ab eo illuc præſul Vuirciburgenſis, audientiam vel communionem, non niſi reconciliatus habere meruit, reuerſus poſt redditam legationē ei qui ſe miſerat, denuò communicare renuit, ſed vitę periculo coactus, miſſam corā rege celebrauit, indeq; vſq; ad mortem contriſtatus, latenter diſceſsit, ſicq; ruſum communioni priſtinæ multis lacrymis reconciliatus, vltrà Cæſaris aſpectu ſimul & gratia caruit. Qua etiam commotione ſuccenſus Imperator, ducatū orientalis Francię, qui Vuirciburgenſi epiſcopio, antiqua regum ſucceſsione competebat, Chunrado ſororis ſuæ filio commiſit, ipſeq; ſcandala principum declinans, in Italiam ſe vnà cum regina, totaq; domo ſua contulit, ac circa Padum negocijs inſiſtens regni, legatos ad Apoſtolicum pro componendis cauſis, quæ iterum regnum & ſacerdotium diſturbare cœperunt, ſuppliciter deſtinauit. Cuius legationis primatum abbas Cluniacenſis conſanguineus, vt aiunt, Domini Papę, tenuit: qui inter vtramq; partē pro componendis pacificè rebus fidelis & impiger apocriſiarius multis argumentis inuigilare ſtuduit. Eodē igitur anno, qui eſt xviij. ordinationis domini Papæ Paſchalis ſecundi, ij. Non. Matt Romæ in ſede Lateranenſi, in eccleſia S. Saluatoris, quæ appellatur Cōſtantiniana, celebrata eſt ſynodus vniuerſalis cōcilij, congregatis ibidem ex diuerſis regnis & prouincijs, epiſcopis, abbatibus, catholicis, ducibus & comitibus, legatis vniuerſarum prouinciarum quamplurimis. Prima itaq; die, quæ ſecunda feria tertiæ hebdomadæ quadrageſimalis, inter Mediolanenſes epiſcopos, Groſolanum & Iordanem in alterum de inuaſione in alterum, quòd eccleſię ſuę deſertor extiterit, ventilata eſt controuerſia, hanc cauſam dominus Apoſtolicus, cardinalium epiſcoporum conſilio tractandam diſtulit. Sequenti die in eādem cauſam plurima tractata ſunt, ſed res non finita. Quarta verò feria Lucenſis epiſcopus de inuaſione terræ iuris eccleſiæ ſuæ Piſanos impetebat. Econtrà dum Piſanus ſuos defenderet, inter vtramq; ius partem vtriuſq; populi ſuffragio lōgo litigio diſceptatur.

tur. Tunc quidam epiſcoporum de medio concilij ſurgens, ita exorſus eſt, Dominũ patrem Papam recordari decet, quare illius præſentis & generalis concilij multitudo ſancta, per omnia periculorum genera, mari, terraꝗ conuenerit inuitata, ibi non de ſpiritalibus vel eccleſiaſticis, ſed ſecularibus ordine præpoſtero tractatur negocijs. Expediendum prius, propter quod principaliter conuenerint, vt euidentius pernoſcatur, quid dominus Apoſtolicus ſentiat, quidꝗ in eccleſijs ſuis reuerſi prædicare debeant. Tunc Apoſtolicus cauſam concilij, & animi ſui intentionem his verbis expoſuit: Poſtquam Dominus de ſeruo ſuo fecit quod voluit, & me, populumꝗ Romanum tradidit in manus regis, videbam quotidie paſsim fieri rapinas & incendia, cædes & adulteria. Hæc & huiuſmodi mala cupiebam auertere ab eccleſia & populo Dei, & quod feci, pro liberatione populi Dei feci. Feci autem vt homo, quia puluis ſum & cinis. Fateor me malè egiſſe, ſed rogo vos omnes, orate ꝓ me ad Deũ, vt indulgeat mihi. Illud aũt malũ ſcriptũ, ꝙd in tẽtorijs factũ eſt, quod pro prauitate ſui prauilegiũ dicit̃, condẽno ſub perpetuo anathemate, vt nullius vnꝗ ſit bonæ memoriæ, & rogo vos omnes, vt idẽ faciatis. Tunc ab vniuerſis conclamatum eſt, Fiat, fiat. Bruno autẽ Signinus epiſcopus altius exorſus eſt: Gratias agamus omnipotenti Deo qui dominum Papam Paſchalem, qui præſenti concilio præſidet, audiuimus proprio ore damnãtem illud priuilegium, quod prauitatem & hereſim continebat. Ad hæc quidem cauillatoriè ſubiunxit: Si priuilegium illud hæreſim cõtinebat, qui illud fecit, hæreticus fuit. Ioannes autem Caietanus ad hæc commotus, Signino reſpondit: Túne hic & in concilio nobis audientibus Romanum Pontificem appellas hæreticum? Scriptum quod fecit dominus Papa, malum quidem fuit, ſed hæreſis non fuit. Et alter quidam adiecit: Imò nec malum dici debet, quia ſi liberare populum Dei bonum eſt, quod dominus Papa fecit, bonum fuit. Sed liberarè populum Dei bonum eſt, autoritate Euangelij, qua præcipimur animas quoꝗ pro fratribus ponere. Ad hæc patientia domini Papæ horrendo hæreſis nomine pulſata, expergefacta eſt, & manu ſilentium indicens, diffidentium clamores & murmura tali ratione compeſcuit. Fratres & domini mei audite: eccleſia iſta nunquam habuit hæreſim, imò hic omnes hæreſes conquaſſatæ ſunt: hic Arriana hæreſis, quæ per trecentos ferè annos viguit, adnullata eſt. Ab hac ſede hæreſis Euthiciana, Sabelliana contrita: Fotinus, cæteriꝗ hæretici deſtructi ſunt. Pro hac eccleſia filius Dei in paſsione ſua orauit, cum dixit: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Quinta feria Papa in concilio non ſedit, multis & maximè regis negotijs per dominũ Cluniacẽſem, Ioannem Caietanum, & Petrum Leonis, & Vrbis præfectum, cæterosꝗ illius partis fautores impeditus. Sexta feria Apoſtolicus in generalem omnium eccleſiarum cauſam animũ aduertit, & Ioanne Caietano, cum Petro Leone, cæterisꝗ regis fidelibus in faciem reſiſtentibus, prædicto Cunoni Preneſtino, ſæpius verbum excommunicationis exponere cupienti, murmur huiuſmodi verbis & manu ita cõpeſcuit: Eccleſia primitiua martyrum tempore floruit apud Deum, & non apud homines. Dein ad finem conuerſi ſunt reges, Imperatores, Romani principes, qui matrẽ ſuã eccleſiã, ſicut boni filij honeſtauerũt, conferendo eccleſiæ Dei prædia & allodia, ſeculares honores & dignitates, regalia quoꝗ iura & inſignia, quemadmodũ Conſtantinus, cæteriꝗ fideles: & cœpit eccleſia florere, tam apud homines quàm apud Deum. Habeat ergo mater & domina noſtra eccleſia ſibi à regibus ſiue principibus collata, diſpenſet & tribuat ea filijs ſuis, ſicut ſcit, & ſicut vult. Priuilegium inueſtituræ, quod in tentorijs conceſsiſſe videbatur, obliterare volens, iterans ſententiã Papæ Gregorij vij, inueſtituram eccleſiaſticarũ rerũ à laica manu, rurſus excõmunicauit ſub anathemate dantis & accipiẽtis. Cardinalis verò dominus Cuno Preneſtinus, talẽ Papæ fecit inductionẽ legationis ſuæ, & contra diſturbatores præſentis negocij competẽtem: Domine pater, ſi tuæ placet maieſtati, ſi verè tuus fui legatus, & quæ feci, tibi placent eſſe rata, in auribus ſancti huius præſentis concilij ore tuo edicito, & legationẽ meã tua autoritate corrobora, vt ſciãt omnes, quia tu me miſiſti.

ANno domini milleſimo cxvij. dum cuncta per circuitum regna nationum, ſuis limitibus, rebusq́ contenta, diu ſanguine madentes gladios, cæteraq́ vaſa mortis iã in vagina cõcordię recõderent, vniuerſalis etiã eccleſia mater poſt numeroſa perſecutionũ, hęreſium ac ſchiſmatũ bella, iam ſub vera vite Ieſu laſſa oppidò membra per multas gratiarum actiones, mandatis diuinis inſeruitura, locaret: ſolus heu Teutonicus furor, ceruicóſitatem ſuam depònere neſcius, & quàm multa ſit pax legem Dei diligentibus, imò qualiter per præſentis proſperitatis tranquillitatẽ ad æternæ viſionem pacis pertingi poſsit, diſcere nequaquã volũtarius, ſolus inq́ noſtræ gentis pòpulus, dum præ omni terrarum orbe in peruerſitatis inolitæ pertinacia, incorrigibiliter perſtitit, indeq́ iam periurium & mendacium, cæteraq́ quæ vox lamentatur prophetica inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit, nec minus quàm quondã Sodomorum & Gomorreorum clamor huiuſmodi in aures Domini Sabaoth introijt. Quapropter inf ipſa Dominicæ natiuitatis feſta, tertia Nõ. Ian. hora veſpertina, ſuper tantis diuini iudicij contemptibus commota eſt, & contremuit terra, ab ira nimirum furoris domini, adeò, vt nemo inuentus ſit ſuper terram, qui tãtum ſe vnquam ſenſiſſe fateatur terræmotum. Nam multa inde ſubuerſa ſunt ædificia, ciuitates etiam quaſdam ſubrutas dicunt in Italia. Quinetiam tonitrua valde terribilia iij. kal. Feb. cum grandi turbine ſunt audita: fulgura etiam eodem tẽpore crebrò viſa. Leodium Lotharingiæ ciuitas eſt beati Lamberti martyris ibidem quondã pontificis, patrocinio ſatis inclyta, ſtudijs etiam literarum præ cęteris apprimè famoſa: in quo dum in vigilia Dominicæ Aſcenſionis, vniuerſus clerus x. videlicet congregationum intra matrem eccleſiam ex more conueniſſent, ad veſpertinalem ſynaxin concenturi iam primum Pſalmum compleſſent, ſubitò ſerenisſimus aer in turbinem verſus tanta ſimul tonitrua terribiliter, & fulgura cũ ſulphureis igneis excuſsit, vt iam extremam, iã vltimi iudicij horam inſtare, nemo qui aderat, dubitauerit: duobus nimirum clericis, & vno de illuſtribus milite, hac tẽpeſtate intra ſacras ædes abſumptis. xv. dehinc die. ex vicino quodam eiuſdem epiſcopij mõte, qua nunq́ aqua præter pluuiam viſa eſt, fluuius ingens erupit, non modicam ciuitatis partẽ diluens cum maximo Leodienſium damno, Traiectẽſium ſe finibus infudit. xiiij. kal. Mart. horà veſpertina vidimus nubes vel ſanguineas ab Aquilone ſurgere, & per medium firmamentum ſeſe extendendo, ipſi mundo terrorem non modicum incutere. Nam vt poſtea didicimus, vnicuiq́ ciuitati tam vicinus ipſe fulgor videbatur, vt ibidem rerum omniũ finẽ minari putaretur. His & huiuſmodi cladibus rex Heinricus cordetenus ſauciatus, non ceſſat legationes ſatisfactorias ad Apoſtolicã ſedem, licet ipſe multum infeſtationibus Italicis inſudans, deſtinare, quas tamen conſtat minimè profeciſſe. Nam dominus Apoſtolicus, propter ſecuritatem, quã regi, licet coactus fecerat, diffitetur illũ ſe anathematis vinculo colligaſſe, ab eccleſiæ tamen potiorib. membris excõmunicationem connexã, non niſi ipſorũ conſilio denegat ſe poſſe diſſoluere, conceſſo nimirum vtrinq́ ſynodalis audientiæ iure. Ad hoc etenim vltramõtanis affirmat ſe quotidie literis impelli, & maximè metropolitani Mogontini. Qua de re nõ deſinunt vndiq́ ſeditiones cœptæ per partes vtraſq́ bacchari, præcipuè tamen Transrheninis in finibus, imò in ipſa Mogõtia vrbe multis cadẽtibus, regiones nobiliſsimæ hinc inde vaſtari. Emicho comes à militibus Friderici ducis occiditur.

ANno domini milleſimõ cxviij. dominus Apoſtolicus Paſchalis ſecundus, diutina purificatus ægritudine, præſentem in Domino vitam finiuit. Pro quo Ioãnes Caietanus, vir prudens & venerandus, in Romana ſemper eccleſia irreprehenſibiliter eidem Apoſtolico collaborans eligitur, & cunctorum catholicorum vnanimi conſenſu ritè conſecratur.

Baldeuuinus rex Hieroſolymitanus in expeditione contra Arabes poſitus, cum languorẽ, quo licet lenius, tamen diu vexabatur, ad vitalia perueniſſe ſentiret, alterũ Baldeuuinum de Rhoas, pro ſe regẽ deſignauit, ipſeq́ Chriſto domino, pro quo multa iã bella pliatus eſt, animã ſuã fidẽ plena, & cõfeſsione bona tradidit. In Dominica Palmarũ, iuxta fratrẽ ſuũ Gotefridũ, loco Caluariæ, mauſoleum, Germani mauſoleo ſi-

miſſimum, cum maximo diuerſorum populorum planctu ſuſcepit. Valde manè Do
minicæ Reſurrectionis die, cœlum à parte Meridiana apertum, tantam lucis effudit
abundãtiam, vt Lunæ quæ tunc clariſsima nimirum videbatur, lumen inæſtimabili
fulgore detergeret, & per vnam vel amplius horam (quod multis teſtibus compro-
bamus) omni Solis luce clarior permaneret. Ipſo tamen ſpatio crux non modica per
idem foramen dependens, apparuit: cuius tam auri quàm gemmarum varietas, eui-
dẽter diſcerni potuit. Heinricus Imperator, dum Padanis regionibus immoraretur,
audito tranſitu Apoſtolici Paſchalis Romam properauit: & primò quidem in electi
one Domini Ioannis, qui & Gelaſius ij. dictus eſt, aſſenſum prębens, poſtea verò eo
dem à ſua ſe communione ſubtrahente, non ſine quorundam Romanorum fauore
alterum quendam Burdinum ex Hiſpania ſuperuenientem, Apoſtolicæ ſedi impo-
ſuit, ſicꝗ ſchiſma quod iam ſperatur emortuum, crudeliter reuixit. Nam eodem Ro
manæ cathedræ liberè potito, Gelaſius cum his qui ſecum abierant cardinalibus, cę
teriſꝗ catholicis, quos congregare poterat, apud Capuam, iuxta quod literę ab ipſo
circumquaꝗ tranſmiſſæ teſtantur, Cæſarem vnà cum idolo ſuo damnauit. Hinc per
Cãpaniã cũ ſuis ad Burgundiã trãſmigrauit, ac Viẽnæ ſynodũ cõgregari conſtituit.

ANno dominicæ incarnationis Mcxix. Dominus Apoſtolicus Gelaſius ſecun-
dus, apud Viennam ſynodum congregauit, eaꝗ tranſacta, poſt paucos dies
in monaſterio Cluniacenſi, vitam præſentem in Domino finiuit. Quo, vt decu
it, honorifica ibidem ſepultura depoſito, qualiter dominus Milo, Viennenſis archi
epiſcopus in locum eius ſucceſſerit, ipſe poſtea Adelberto Mogontino archiepiſco
po literis hoc modo deſignauit: Dominus noſter fœlicis memoriæ Gelaſius, à Vien
na diſcedens, iniunxit mihi, vt ad eius præſentiam feſtinarem, poſtquam ipſe Clunia
cum perueniſſet. Quod cum poſt dies aliquot implere ſatagerem, in itinere de eius
obitu mihi nũciatum eſt. Ego, vt fratribus, qui cum domino eodem venerãt, prout
ratio exigebat, ſolatium exhiberem, Cluniacum cum graui dolore perrexi. Dum au
tem ſuper eorum conſolatione attentius cogitarem, ipſi grauiſsimum mihi onus &
uires meas omnino tranſcendens, impoſuerunt. Congregati namꝗ in vnum die alte
ro poſt aduentum meum, epiſcopi, cardinales, & centum clerici, & laici Romano-
rum, inuitum me penitùs renitentem, in Romanæ eccleſiæ pontificem Caliſtũ vna-
nimiter aſſumpſerũt. His etiã tẽporibus Cuno Preneſtinus adhuc legatione Gelaſij
functus, ſynodũ Coloniæ cum Teutonicis habuit, vbi Imperatoris omnimodis ex-
communicationem propalauit. Huic cõcilio interfuit Nortbertus, poſtea Premon-
ſtratenſis ordinis inſtitutor, tunc autem nouiter conuerſus in peregrino habitu, ibiꝗ
ab omnibus in multis accuſabatur, de quibus ſe prudenter excuſabat. Vnde & ſcri-
ptum legitur de eo, quia manus horum omnium contra eũ, & ipſe cõtra hos omnes.
Alteram quoꝗ ſynodum in Friteslar, eadem pro cauſa indixit, qua & habita, eandẽ
quam prius excommunicationem confirmauit: Imperator his auditis, inſuper etiam
quòd principum conſenſus generale vel curiale colloquium, non multo pòſt
apud Vuirciburg inſtituere propoſuiſſet, vbi ipſe aut pręſens ad audientiam exhi-
beri, aut abſens regno deponi debuerit, efferatus animo Italiæ ſuis copijs cum regi-
na relictis, Germanicis ſe regionibus nimis inſperatus exhibuit. Cumꝗ ab
æmulorum ſuorum iniurijs manum abſtinere nimietas illum iracundiæ nulla-
tenus permitteret, mox inuaſionum, deprædationum, atꝗ incendiorum furor,
qui iam ſopiri poſſe ſperabatur, hoc exemplo rectoris ſcilicet vniuerſalis excitaba-
tur. Qua nimirũ tẽpeſtate vniuerſæ prouinciæ adeò deuaſtationis continuæ impor-
tunitate inquietantur, vti ne ipſa pro obſeruatione diuinæ pacis profeſſa ſacramẽta
cuſtodiantur. Quapropter Heinricus totius regni ſacerdotũ atꝗ procerũ nũcijs cõ-
pulſus, generalem fieri apud Triburium conuentũ aſſenſit: vbi de omnibus quę ſibi-
met imponerentur, iuxta ſenatuſconſultum ſe ſatis facturum ſpopondit. Quo ſcili-
cet conuentu, Rhenanis in partibus habito, tam aduerſariorum, quã amicorũ Impe-
rator concorditer vſus conſilio, vnicuiꝗ per totũ regnũ ſuis rebus ſpoliato, propria
cõcedi præcepit, cunctaꝗ regum antiquorum fiſcalia, ſuam in ditionem interim re

cepit,

cepit,paxq́ per vniuerſas prouincias ab omnibus baberi collaudatur,ſed parũ profeciſſe res ipſa comprobatur. Aderant etiam legati tam Romanorum quàm Vienenſium,imò diuerſarum eccleſiarum miſsi,confirmantes electionem domini Caliſti. Cui profectò,dum vniuerſi noſtrates epiſcopi obedientiam profeſsi, ſynodũ, quæ ſibi iuxta feſtum S. Lucæ indicebatur, collaudaſſent fieri, ipſe rex ſemetipſum ibidem pollicebatur,ob reconciliationem vniuerſalis eccleſiæ præſentandum iri. Id enim Catalaudenſis epiſcopus, & Cluniacenſis abbas,apud Argentinam ipſum cõueniẽtes,multis ratiocinationum conatibus obtinuerunt: eiuſdem tamen actionem cõcilij ſi quis plenariè cognoſcere quęrit,in literis cuiuſdã Scholaſtici nomine Heſſonis,elegãter enucleatum reperire poterit,id eſt,qualiter rex inter regnum & ſacerdotium de concordia facienda conſenſerit: inſuper eidem cõcilio,cui videlicet xiij. kal. Nouembris prædictus Papa Caliſtus ſecundus vallatus ccccxxvi. patribus corã innumera multitudine cleri ac populi præſedit,non adeò ſe præſentem vicinum tamen exbibuerit,vbi & colloquio ſuo domini Papæ legatis conceſſo,tandem inducias denuò quæſierit,propter generale colloquium cum principibus habendum,pro inueſtituris ſcilicet eccleſiaſticis,quas tantopere cogebatur amittere,ad vltimum verò idem Apoſtolicus inacta inter ſe & regem concordia, ſynodalia prædeceſſorum decreta confirmauerit,aliaq́ nõnulla,quæ res exigebat,nauiter addiderit,ſicq́ poſt dies ferè xij. in virtute ſpiritus ſancti ritè finito concilio,cunctos Apoſtolica benedictione confirmatos,ad propria redire permiſit,vnumquęq́ cum gaudio. Ipſe quoq́ non multo pòſt ad Italiam conuerſus,incredibile memoratu eſt, quanto tripudio, quamq́ immenſa pompa,non ſolùm totius Romæ,verùm etiam vniuerſarum prouinciarum quas pertranſierat, Chriſti vice ſit ſuſceptus. Ab illo tempore tam ipſe iã verè Apoſtolicus,quàm vniuerſus illum ſequens Chriſti grex de die in diem proficere cœpit,donec cuncta pars Burdini,quem aliqui idolum cognominare ſolent,in dies infirmata,conari contra eccleſiam deſijt,regni tamen cœpta commotio ac ſcelus,nullatenus quieuit. Hoc anno Adelgoz Magdeburgenſis archiepiſcopus, homo iuuenis,& tam Deo,quàm omnibus bonis acceptabilis, immaturo præuentus occaſu,vitam præſentem in domino finiuit. Cui etiam Ruggerus canonicus, canonica electione ſucceſsit.

ANno domini milleſimo cxx. Imperator Natalem domini Vuormaciæ non imperialiter celebrauit. Poſtea ductu Friderici de Arnesberg,Saxoniam ingreſſus,ibiq́ ab epiſcopis regionis illius, ab eius communione abſtinentibus, in Franciam conuertitur,vbi nonnullis acceptus,compluribus etiam inuiſus habebatur. Nec minus interea ſciſsionem inconſutilis tunicę ſuæ, Dominus ipſe deteſtatus, inter multa,quibus pro ipſo orbis terrarum flagella pugnauit, in epiſcopatu Treuirenſi,menſe Iunio ſuſcitata tempeſtate,glaciem miræ magnitudinis effudit, quæ & ædificia euertit,& alia pericula intulit. Saxoniam quoque,& maximè in epiſcopatu Halberſtatenſi,dira grandine flagellauit,in tantum,vt in nouem villarum finibus non ſolùm frumenta,ſed & beſtias agri cum volatilibus innumeris conſumpſerit. Qua correptione ſtimulati Saxones,crebros conuentus ob concordiam facere,diſſidentes inter ſe pacare,dextras inuicem dare, prædones exterminare, ſuppreſſaq́ imperatoris perſona contra omnem bominem terras ſuas inuadere molientem, ſe vnanimiter armare cœperunt: ac inter bæc etiam quoſdam milites Cæſarianos Thuringiam vaſtantes,in caſtello Vuaſſenburg ſingulis præſidijs circumcludentes, tandem penuria adflictos expulerunt: ſicq́ in breui pacem iocundiſsimam, licet alibi guerra ſolita graſſanre,ſuis in partibus inſtituerũt. Literis etiã ac legationibus papę roborati,vacantibus cathedris canonicè paſtores elegerunt,quos mediante Mogõtino, qui tunc illò regis declinauerat iram,probabiliter & eccleſiaſtica libertate conſecrari fecerunt.

His temporibus Fridericus Palatinus comes,qui nuper ſe à cæteris diſſocians regis fidelitati deuinxerat,obijt,iam prouectus ætate: & vt cuidam ſeruo Dei euidenter reuelatum affirmant,ad loca pœnalia fertur deſcendiſſe.

Bonæ memorię Dieggerus, primùm abbas cœnobij S. Georgij, indeq; per legatum apoſtolicum Metenſi eccleſiæ ordinatus, poſt multas à regis fidelibus illatas ſibi iniurias, requieuit in domino, in eccleſia Cluniacenſium ſepultus, vir apprimè literatus, & in ſancta conuerſatione vſq; ad vltimam ætatem conſtantiſsimus.

Sunt in Saxonia duæ quædam munitiones non longo à ſe interſtitio remotę, quarum vocabula nunc minimè occurrunt memoriæ, media ferè nocte videbatur vtriusq; caſtelli vigilibus non imaginariè, ſed verè, perſona viri à muro vnius progrediens, & ad alterum per totam campi interiacentis latitudinem procedens, toto corpore in modum faculæ vel maſſæ candentis exardens, quæ etiam prope caſtellum oppoſitum diſparuit. Hæc viſio non ſemel, ſed bis vel tertiò ſimiliter apparuit.

ANno domini milleſimo cxxi. dominus Heinricus, qui Burchardo Rufo dudum in legatione Heinrici imperatoris apud Conſtātinopolim defuncto, per electionem eccleſiaſticam in cathedram Monaſterienſem ſucceſſerat, à ſuis indignè tractatus, Saxonicis principibus querimoniam iniuriarum ſuarum detulit. Et quia vir illuſtris natu, & virtutibus famoſus extitit, per Lotharium ducem congregato exercitu, ſedem ſuam etiam contra regis voluntatem repetijt.

Contigit autem occulto Dei iudicio, dum inimicas acies videndo ciues terrerentur, ac pro imminenti periculo ſinguli ſua molirentur, caſas aliquas incautè ſuccēdi, paulatimq; dominante flamma, etiam baſilicam maiorem, quæ ſedes illius erat eccleſiæ, funditùs comburi. Sic quoq; miſerabili potiti victoria, pontificem pulſum reſtituunt, multam autem pecuniam ad reſtaurationem eccleſiæ conferunt: interpretātes nonnulli cauſam tanti excidij nō eſſe, niſi quòd defuncti præſulis Burchardi, qui multa illic ex iniquitate comportaſſet, oblatio manifeſtaretur Deo non placuiſſe. Auditur interea, nec non & nuncijs à Roma venientibus approbatur, illum pſeudo papam Burdinum in caſtello Sutriæ, quo miſerrimo ſuo inſeruiens officio reſidebat per Romani exercitus zelum deſtructo, captum, & poſt plures à vulgo ſibi cōtumelias & illuſiones illatas, vix à manibus eorum domino Apoſtolico illum eripiente, ob agēdam pœnitentiam exilio relegatum. Sunt etiam qui talibus eum aſſerant deprehenſum flagitijs, quæ noſtris indignum duximus tradere ſcriptis. Igitur Heinricus imperator, inito fidelium ſuorum conſilio, rebelles ſibi Mogōtinos affligere tractauit: ac primò nauium commeatum omnibus modis intercluſit: deinde præſidijs circumcirca munitis, huiuſmodi inſidijs nūdinas ſiue mercatus fieri, ſiue quicquam victualium in ciuitatem deferri inhibuit: ad extremum verò in obſidionem eiuſdem vrbis publicam expeditionem vndiq; indici conſtituit. His auditis, præſul Adelbertus totam Saxoniam vbi tunc manebat, commouet: & quia legationem Apoſtolicā ab ipſo papa dudum acceperat, hac autoritate pontifices & principes ipſius prouinciæ pro vtilitatibus matris eccleſiæ frequenter conuocat: vbi vir eloquens & primatum in ciſalpinis partibus multiformiter tenens, ad defenſionem totius Germaniæ metropolis, animos omnium, catholicam obedientiam profitentium accendit. Huc etiam acceſsit, quòd epiſcopi Spirenſis & Vuormacienſis, & ſi qui alij reſiſtere non valentes, tamen Apoſtolicam obedientiam profeſsi, pulſi ſuis ſedibus vagabantur extorres: quos proprio quēque loco reſtituere diſponebant ijdē principes, pro domino Deo exercituum zelo zelantes. Deniq; circa ſolſtitium ęſtiuale, cum caram iam vbique propter vaſtatas nimirum regiones annonam timet, geminus ô nobilis Mogontia conflatur exercitus: alter ſcilicet in Alſatia, alter in Saxonia, diſpari animo annoſæ dignitatis tuæ mœnia ſuperba queritantes: alter deſtructionem tuam, alter defenſionem intentantes, ac ſi conquerendo dicenti tibi: Filij matris meę pugnauerunt contra me. rebus reſponderet Chriſtus: Ecce iterum iſti congregati venerunt tibi. Fiebant interim per omnes eccleſias ieiunia, ſupplicationes, vel litaniæ: nec erat vlla filia Syon, quæ ſe faceret expertem tanti periculi matris ſuæ. Quapropter reſpexit dominus in orationem humilium, & non ſpreuit precem eorum, ſed miſſo principali ſpiritu ſuo, ſpiritu conſilij, ſpiritu pacis, inter vtriusq; principes populi, de via non longè ab inuicem vterque cum conſediſſet exercitus, pro eo quòd in alterutrū

acies

acies dirigere diſpoſuerant,miſsis vtrinq; quibuſdam ſapientiſsimis atq; religioſis procerib de concordia ſua ſcilicet fraterna honorabiliter tractare cœperunt. Quid plura? Eouſq; ſpiritus Ieſu pro precio ſanguinis ſui filijs ſponſæ ſuæ dimicans, ſpiritui ſuperbiæ & maligno præualuit,vt mentibus vniuerſorum iam, imò diuinæ voluntatis aſſenſu connexis,ipſorum conſilio,ſuaſione ac obſecratione,regis indignatio in tantum mitigaretur,vt ipſe præſens negotium non ſuo,ſed optimatum vtriuſque partis arbitrio terminandum decreuerit. Inde rerum omnium gubernatori cũctis gratias agentibus,denominati ſunt ex vtraq; parte duodecim primates, quorũ corda timor dei poſsidens,inueteratam diſcordiam inter regnum & ſacerdotium ſedare nemine reſiſtente ſufficeret. Ad hęc determinanda,collaudantur conuentus totius regni principum,curia Vuirciburg.tempus feſtum ſancti Michaelis,& vnoquoq; propria manu in alterius manum huiuſmodi pactum quaſi ſub ſacramento firmante,cum pace & gaudio diſceſſum eſt. Euolutis poſt hæc tribus ferè menſib. Heinricus imperator venit cum ingenti comitatu in ciuitatem Vuirciburg, iuxta condictum:Saxonum verò principes, vnà cum Moguntino præſule cæteriſq; caſtrametati ſunt iuxta riuum qui Vuerna dicitur,vnius diei iter habentes à rege interſtitium. Ibi ſecuritate per internuncios vtrobiq; compoſita,poſt triduum loco prænominato regem conueniunt. A quo pacificè extra muros propter nimiam vtriuſq; partis populi multitudinem recepti,exinde per continuam ſeptimanam vni ſe quotidie curiæ colligunt,ibiq; ſemper ſuper præſenti ſchiſmate, regni videlicet & ſacerdotij,ſolerter tractare non ceſſauerunt. Sed licet nonnulli pacem odientes, ſcandala noua veteribus ſuperſeminare tentauerint:tamen quia diuinæ ordinationis propoſito vnde tot capita R.P. conuenerant,reſiſtere nemo præualet, tandem Heinricus imperator ſponſionis ſuæ non immemor, vniuerſas quæſtiones quę ventilabantur,non ſuimet arbitrio,nec ſuorum quorumlibet contentione,ſed iuxta ſenatus conſultum concludi per omnia in omnibus conceſsit.

Vnde quia multa quæ tunc ibi magnanimiter diſpoſita ſunt,enarrare longiſsimũ eſt,ea tantùm quæ etiam cauſa maxima eiuſdem conuentus fuerunt, huc annotarẽ ſufficiat:vtq; pacem firmiſsimam,& ab omnibus vniuerſalem ſub vitæ periculo legaliter inſtitutam,regalia vel fiſcalia regno,eccleſiaſtica eccleſijs, prædia deprædatis,hæreditatès hęredibus,omniq; perſonæ vel conditioni propriam adiudicatam eſſe iuſtitiam. Ad hęc prędones fureſq; edictis imperialibus perſequendos,ſiuè legibus antiquitùs conſtitutis coercendos,vnanimi coniuratione confirmatum eſt; & quicquid ſcandali,quicquid perturbationis vſquequaq; per regna Germaniæ, inimici ſeminario ſuccreuerat,omnimodis eradicari decretum eſt. De verbo autem excommunicationis,vnde ſcandala penè cuncta pullulauerant,nihil eſt diffinitum: tamen ad Apoſtolici regiminis audientiam concorditer in timore diuino dilatum, denominatis in præſenti legatis,qui Romam hæc omnia deferrent,quatenus indicto per authoritatem apoſtolicam generali concilio, quæcunq; humano non poſſent, ſpiritusſancti iudicio terminarentur. His ita reuerenter pro honeſtate ſimul & vtilitate regni diſpoſitis, deſtinati ſunt in præſenti dominus Otto pręſul Babenbergenſis, dux Heinricus, comes Beringeñ. qui omnia Noricis principibus, qui tunc fortè alijs occupati Reipublicæ cauſis, prædicto conuentui deerant, apud Ratiſponam Kalend. Nouemb. conuocatis intimarent, quos & ad omnia hæc voluntarios inueniebant atq; confirmabant.

Eodem anno in Suuarzahenſi monaſterio ob honorem & reuerentiam pĳſsimę genitricis ſuæ Mariæ perpetuæq; virginis, & ſanctæ Fœlicitatis pręclarę martyris, ſeptemq; filiorum eius, in quorum honorẽ idem monaſterium conſtructum & dedicatum eſt, factum eſt quoddam ſignum memorabile. Sicut enim dominus fecit ſalutem quondam in homine à natiuitate cæco, ſic iſtis temporibus perpetrauit in iuuene à natiuitate muto. Sed qualiter hoc contigerit, breuiter pandimus & notificamus. Ex alia quippe prouincia puer quidam pauperculus illuc ſuperuenerat, qui à diſpenſatore fratrum pro miſericordia clementer ſuſceptus, deſeruiebat ibidem

multis diebus, habens ſub ſe curam legendi & ſeruandi fratribus poma. Deliteſcens itaq; ſeruiens in tali ſeruitio plurimo tempore, contigit vt magna illa feſtiuitas omnium ſanctorum appropinquaret, & in ipſa vigilia idem ſeruiens, diem ieiunĳ ad veſperum tranſigens, cum iam reſideret cibum ſumpturus, repētè Dei nutu horror illum inuaſit nimius, totusq; in eeſtaſi factus, in impetu perrexit in monaſteriū, vbi iam hymnus: Omnes ſuperni ordines, ad veſperas ſtudioſius decantabatur ab omnibus, & ſemel atq; bis in oratione genu flexus, Deo ſanctisq; ſe commendabat attentius. Tum repentè omnipotentis Dei reſpectu, hactenus clauſum laxatum eſt linguæ illius vinculum, exereansq; ex ore quaſi carunculam crudam cum cruore, loquebatur ad circunſtantes clara voce. Populis igitur omnibus in eccleſia commorantibus non modicum de tam ſubita mutatione dexteræ excelſi mirantib. vrgebant illum qui curatus fuerat, chorum aſcendere, ſeq; in crucis modum coram principali altari ſternere, & pro inenarrabili miſericordta Dei, ipſi immenſas gratias referre. Quo facto, etiam veſpertinali officio peracto, fratres pariter & populus cum compunctione cordis & ſpiritus, voces attollunt ad ſydera, hymnisq; ac laudibus Chriſti concrepant magnalia. Huius itaque rei ſunt teſtes penè omnes comprouinciales, inſuperq; omnis familia, quæ ad eundem locum debita iugiter perſoluit ſeruitia.

Anno domini milleſimo cxxij. Erlungus epiſcopus Vuirciburgēſis per quatuor annos elephantino morbo vexatus, tertio Kalend. Ian. obĳt: & prohibente ſchiſmate, non in ciuitate, ſed in monaſterio Suuarzach, ſepulturam obtinuit. Dominus autem imperator vacanti cathedræ conſulturus, illò deuenit, & conſilio ſuorum vſus, quendam adoleſcentem nomine Gebehardum bene quidem natum, ſed adhuc pręſtudĳs ſcholaribus nulla eccleſiaſtica promotione mancipatum, pontificali inueſtitura ſublimauit, non modica quidem, & vt dicunt, ſaniori parte cleri ac populi idipſum cōſtanter renuente: alterum autem nomine Ruggerum eiuſdem eccleſię diaconum, inibi videlicet nutritum, atq; canonicum canonicè eligente. Hinc diſſenſiones non paruæ oriuntur, in tantum, vt eidem parti fauentes, relictis quæ poſsidebāt in ciuitate, cogerentur offenſam imperatoris declinare. Dux quoque Fridericus, faterq; eius Chunradus, electioni eidem dum fruſtra conſentiunt, indignati, ab auunculo eodemq; domino ſuo diſceſſere. Qui tamen non multo pòſt cum metropolitano Moguntino, nōnullisq; Saxoniæ principibus colloquium iuxta fluuium Vuùraha facientes, prædictum Ruggerum contra voluntatem regis, per authoritatem eiuſdem archiepiſcopi Moguntini, cæterorumq; legatorum papæ, qui tunc nuper à Roma venerāt, præſulatus electione & inueſtitura confirmabant. Ipſo etenim tempore epiſcopus Spirenſis, & abbas Fuldenſis, legatione totius regni apud ſedem apoſtolicam peracta, redierant, ducentes ſecum Oſtienſem epiſcopum, vicē domini Apoſtolici per omnia tenentem, cum duobus cardinalibus, qui nihilominus à ſede ſancti Petri ob reconciliationem regni & ſacerdotĳ miſsi fuerant. Hac de cauſa iterum colloquium curiale per prouincias indictū eſt: cui locus, Vuirciburg: tēpus, feſtū ſancti Petri pręfinitū eſt. Quo propinquāte, appropinquare cœperunt condictæ ciuitati, non ſine damno totius orientalis Franciæ, diuerſarū prouinciarū principes. Sed vbi nuncĳs veracibus dominum imperatorem illò minimè venturū, vtpote circa Rhenum alĳs irretitum negocĳs, didicerant, vnuſquiſque in ſua redire diſponebant. Interim Gebehardus fœderatis ſibi iam firmiterq; vrbanis intra muros copioſa cum turba dum reſidet, quadam die poſt meridiem, aſſumpta, de his qui ſecum erant manu valida, quoſdā qui iam vno penè miliario ab vrbe caſtra poſuerant, nihil mali ſuſpicantes inuadere tentauit, & quaſi inimicos regni deputans, ſiue turpiter pellere, ſiue incautos ſternere proponit. At illi clamore venientium excitati, gemina contrà acie celeriter directa, nauiter reſiſtendo ſe ſuaq; caſtra defendūt: & ex vtraq; parte cæſis, vulneratis atq; captis nonnullis, die etiam aduesperaſcente, hi ad vrbem, iſti ad tentoria redeunt. Hinc efferati principes, ad ciuitatem vnanimiter conuertuntur, Ruggerū inthronizare contendentes: verùm id non ſine

ſanguine

ſanguine fieri poſſe perpendentes, ad monaſterium quod dicitur Suuarzach, diuertunt, ibiq; illum coram omni concilio tam metropolitanus, quàm cæteri legati Romani, præſulem eccleſiæ Vuirceburgenſi conſecrantes, ad propria ſe quiſq; conuertunt. Exinde idem Ruggerus eam partem epiſcopij, quæ Necaro fluuio circunjacet, in proprios vſus tenuit: Gebehardus verò vrbem, & quæ illi contigua ſunt, ſecurè poſſedit. Interea præſul Moguntinus ab indignatione Cæſaris ſibimet vndiq; proſpiciens, caſtrum antiquum etiam per multas generationes penè funditùs dirutum, quod vel à riuo alluente Aſcafa, ſiue, vt quidam volunt, ab Aſcanio conditore Aſaſinbuch dicitur, miro conatu cœpit munire: rex quoq; idipſum ob iniuriam ſui & contra Rempublicam fieri dijudicans, obſidionem ecõtrariò ordinare decreuit. At benignus & amator hominum Ieſus per induſtriam ſeruorum ſuorum ſedis apoſtolicæ legatorum, qui tunc Moguntiæ morabantur, imò per inhabitantem in eis ſpiritum ſuum, ſpiritum principum paci contraiuit auferre: charitatem quoq; nihilominus in eorum cordibus diffundere cœpit, quia nimirum, vt verè creditur, poſt tot Chriſti tunicæ ſciſſuras, poſt tot Chriſtianorum inteſtina bella, tempus miſerendi Syon, id eſt, eccleſiæ, licet ſerò iam venit. Facto igitur vniuerſali conuentu apud vrbem Vuangionum, quæ nunc Vuormacia dicitur, ſicut longum, ita & incredibile memoratu eſt, quàm prudenti, quàm inſtanti, quamq; per omnia ſollicito cunctorum procerum conſilio, pro pace & concordia per vnam vel amplius hebdomadã certatum ſit, donec ipſe, in cuius manu cor regis eſt, omnem animoſitatem Auguſti ſub apoſtolicæ reuerentiæ obedientiam cauſa matris eccleſiæ, etiam vltra ſpem plurimorum, inflexit. Mox tamen ab apoſtolicæ ſedis apocriſiarijs in communionem receptus, tam ipſe Imperator quàm vniuerſus ſibi ſubiectus exercitus, imò generali abſolutione cunctis hoc ſchiſmate pollutis, per autoritatem apoſtolicam facta, qualiter eccleſiaſticas inueſtituras, cæteraq; ſpiritalia negocia, quæ tanto tempore reges Teutonici adminiſtrauerant, quæq; ipſe ne regni diminueretur honor, nunquã vita comite ſe dimiſſurum propoſuerat, humiliatus pro Chriſto coram multitudine maxima abnegauerit, & in manus domini epiſcopi Oſtienſis, ac per ipſum domino noſtro Ieſu Chriſto, ſuæq; in perpetuum ius eccleſiæ dimiſerit, rurſumq; qualia ſibi ob honorem regni obſeruandum authoritas apoſtolica conceſſerit, vtriuſq; partis melius edocebunt ſubter annotata ſcripta. Ego Heinricus Dei gratia Romanorum imperator Auguſtus, pro amore Dei & ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & domini papæ Caliſti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & ſanctis eius Apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæ catholicæ eccleſiæ omnem inueſtituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus eccleſijs fieri electionem, & liberam conſecrationem. Poſſeſsiones & regalia beati Petri, quæ à principio huius diſcordiæ, vſq; ad hodiernam diem, ſiue tempore patris mei, ſiue etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem ſanctæ Romanæ eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo, vt reſtituantur fideliter iuuabo. Poſſeſsiones etiam omnium aliarum eccleſiarum, & principum, & aliorum tam clericorum quàm laicorum, conſilio principum & iuſtitia quæ habeo, vt reddantur fideliter iuuabo: & do veram pacem Caliſto, ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & omnibus qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, & in quibus ſancta Romana eccleſia auxilium poſtulauerit, fideliter iuuabo.

Ego Caliſtus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio ſuo Heinrico, Dei gratia Romanorum imperatori Auguſto. Concedo electiones epiſcoporum & abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſq; ſimonia & aliqua violentia, vt ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, metropolitani & prouincialium conſilio vel iudicio, ſaniori parti aſſenſum & auxilium præbeas. Electus autem regalia per ſceptrum à te recipiat, exceptis omnibus, quæ ad Romanam eccleſiam pertinere noſcuntur: & quæ ex his iure tibi debet, faciat. Ex alijs verò partibus imperij conſecratus, infra vi. menſes regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus verò mihi querimoniam feceris, ſecundum officij mei debitum, auxilium meum præſtabo. Do tibi veram pacem, & omnibus qui in parte tua ſunt, vel fuerunt tempore

huius diſcordiæ. Data anno milleſimo cxxij. nono Kalendas Octobris.

Huiuſmodi ſcripta atq; reſcripta, propter infinitæ multitudinis conuentum, loco campeſtri iuxta Rhenum lecta, ſunt data & accepta, poſtquam multimodas laudes rerum gubernatori redditas, celebratis à domino Oſtienſi diuinis ſacramentis, inter quæ dominum Imperatorem cum pacis oſculo, ſanctaq; communione pleniſsimè reconciliauit, diſceſſum eſt ab omnibus cum lætitia infinita.

Alterum quoq; non multo pòſt, id eſt, in feſto ſancti Martini, colloquium Imperator cum principibus qui priori non aderant, Babenberg habuit, vbi & cunctis in ſua vota concordantib. inter multa quæ tam ad regni, quàm ad ſacerdotij congruebant honorem, more maiorum compoſita, legatos proprios cum Romanis deſtinauit: & vtroſq; nuncia ſimul & munera ferentes honorifica, domino Apoſtolico Caliſto conſanguineo, ſcilicet iam ſibimet vnitiſsimo direxit.

Anno dominicæ incarnationis milleſimo cxxiij. imperator Heinricus natalem domini Traiecti celebrauit. Oritur in ipſis feſtis diebus quædam ſimultatio inter aulicos ſcilicet & epiſcopi miniſteriales, quæ etiam eò proceſsit, vt vniuerſa curia ſimul ac ciuitate commota, vtriuſq; partis armatæ concurrerent cohortes: fit clamor confuſus, quaſi à Traiectenſibus in Imperatorem coniuratio ſit facta: ſicq; illis irruẽtibus, & iſtis reſiſtentibus, acris committitur pugna, adeò vt multi caderent, plures de oppidanis caperentur: reliqui in turrim firmiſsimam quæ illic erat, confugerent. Pontifex etiam ipſe quaſi praui cõſilij particeps, & ob hoc maieſtatis reus habitus, cuſtodiæ traditur: à qua poſtea magna pecuniæ ſumma multatus, multis etiam primoribus illarum partium interuenientibus, & maximè Friderico Colonienſi archiepiſcopo, vix redimitur. Cœpit etiam tunc germinare diſcordiæ illius ſeminarium, quæ ſequenti æſtate maximo illius regionis damno, quę vulgo Holland vocatur, moroſè ac laborioſè, & vix tandem ipſo Imperatore copioſum illò exercitum ducẽte, terminabatur: vbi matrona quædam, cuius nomen excidit, ſoror nimirum Lotharij ducis, cuius & patrocinio cõfiſa, Imperatori rebellare præſumebat. Eo itaq; tempore primò per Saxoniam, deinde per totam penè Germaniam, externis quieſcentibus, ciuilium vbiq; ſeditionum tempeſtas increuit, & vt ait Propheta: Mendaciũ & periurium inundauerunt, & ſanguis ſanguinẽ tetigit. Prædones quippe, qui ſub nomine equitum vndiq; ſuperabundabant, villas & agros eccleſiarum inuadebãt, colonos domi foriſq; ſpoliabant: & ah ſcelus, ab his qui pane ſolo & aqua victitare ſolebant, delicias ſibimet miniſtrare tormentis exigebant: ſicq; prædijs & incendijs vno quoq; ſuas iniurias vindicante, cœpit vndiq; caritas, imò raritas annonæ ſucceſcere. In pago Vuormacienſi videbatur per aliquot dies non modica & armata multitudo equitum euntium & redeuntium, & quaſi ad placitum colloquium, nũc hîc, nunc illic turbas facere: circa nonam verò horam cuidam monti, à quo & exiſſe videbantur, ſe reddere. Tandem quidam de incolis regionis illius non ſine magno timore huiuſmodi tam prodigioſę cõcioni crucis ſignaculo munitus appropinquat: mox quandam ex illis occurrentem ſibi perſonam per nomen omnipotentis domini noſtri manifeſtare cauſam populi, qui ſic appareret, adiurat. Cui ille inter cætera: Non ſumus, inquit, vt putatis, fantaſmata, nec militum vt à vobis cernimur, turba, ſed animæ militum non longè antehac interfectorum. Arma verò & habitus atque equi, quia nobis prius fuerant inſtrumenta peccandi, nunc nobis ſunt materia tormenti, & verè totum ignitum eſt quod in nobis cernitis, quamuis id vos corporalibus oculis diſcernere non poſsitis. In huiuſmodi comitatu dicitur etiam Emicho comes ante paucos annos occiſus apparuiſſe, & ab hac pœna orationibus & eleemoſynis ſe poſſe redimi docuiſſe. Referunt quidam, quòd nocte quæ diem dominicæ cœnæ pręceſsit, dum ad vigilias more eccleſiaſtico properarẽt, vidiſſe ſe quaſi ſtellas innumeras de cœlo cadere, in tantum, vt pluuiæ guttas & multitudine & caſibus viderentur imitari. Claruit hoc tempore Ditericus Sicenſis epiſcopus, literis apprimè eruditus, ſemper contra ſchiſmata, quæ ſuis temporibus nonnunquam pullulabant, propugnator catholicus, & in omni paſtorali ſollicitudine commiſſæ

ſibimet

ſibimet eccleſiæ deſudans vtilitatibus. Hic itaq; non longè à ſuburbano vel territo-
rio ſuæ ciuitatis monaſterium ſiue abbatiam, ſummo conatu, magnoq; ſumptuum
ac ædificiorum impenſis per annos aliquot inſtituebat, in colle, quē antiquitas Bo-
ſouua nominauerat Quo loco iam ferè ad vnguem perducto, vtpote non modica
conſecrata baſilica, congregatione quoq; monachorum ibidē locata, inuenitur in-
ter eos quos conuerſos fratres dicimus, quidam conuerſus ex eadem gente Sorabo
rum progenitus, nequaquam ſanctæ regulæ, ſed proprijs deſiderijs per omnia ſub-
iectus. Hic pro ſuis exceſsibus frequenter ab abbate corripitur: ſed non melioratus
epiſcopo præſentatur corrigendus. Quem ipſe frequenter acrius, vt dignum erat,
corripuit. Ille autem in tantam proteruiam erupit, vt epiſcopum ante altare in ora-
tione ſtantē, cultro perfoderit, vnde poſt triduum venerandus ad Chriſtū migrauit.

Anno dominicæ incarnationis mill. cxxiiij. imperator Heinricus natalem domi-
ni Aquiſgrani celebrauit. Eclipſis lunæ apparuit in purificatione S. Mariæ, vnde e-
tiam perterritus Chunradus conſobrinus Imperatoris, conuerſionem morum ſuo-
rum profeſſus, Hieroſolymam ſe profecturum, ibidemq; Chriſto militaturū deuo-
uit, indeq; fauorem non modicum ab omnibus qui hoc audierant, acquiſiuit. Non-
nulli quoq; nequitiæ ſtudijs antea dediti, eidē ſe ſociari profitentur comitatui. Non
multo pòſt imper. Heinricus mouit expeditionē cōtra eos, qui ſibi in regione Hol-
land contrarij exiſtebant. Hisq; licet tardè ſubactis, ad ſuperiores ſe partes contulit,
regina circa fines Lotharingiæ relicta. Circa mediam quadrageſimam colloquium
Vuormaciæ cum quibuſdam optimatibus habebat: cæteris verò qui aderant, id eſt
Saxonib. Baioarijs, atq; Boemis, ad curiam venire Babēberg Non. Maij indicebat,
maximè propter Lotharij ducis inſolentiam, quæ noua quædam moliri notabatur
contra Rempub. ob ſororis ſuæ præſcriptæ illatam ab Imperatore iniuriam. Factus
eſt itaq; conuentus idem non modicus: nam ſingularū prouinciarum duces aderāt,
*prædictum Lotharium paucosq; ſibi cōſentientes de Saxonia principes. Quibus *
ſingulis neceſſarios ſumptus vel ex toto, vel ex parte miniſtrabat venerādus epiſco
pus Otto, præter publicum atq; conſtitutū antiquitùs imperatoriæ maieſtati, quod
aulicis etiam importunius exigebatur ſeruitium. Ab ipſis deniq; pater idem nota-
batur rarius quàm cæteri præſules palatium viſitare: ipſe verò monaſterijs conſtruē
dis & reſtaurandis, eleemoſynis diſpenſandis, orationibus inuigilandis, cæterisq;
tam practicæ quàm theoricæ ſtudijs inſinuandis ſeſe maluit occupare. Nec de-
erant qui id inuidiæ cauſa muſsitantes publicis potius functionib. impendendum
iudicarent: ſicq; Cæſaris animoſitatem contra virum Dei commouere tentarent.
Sed quia dominus cuſtodit omnes diligentes ſe, & vias peccatorum diſperdit, iſte
rebus tranſitorijs pro tempore non parcens, miro modo, quamuis vndiq; regiones
ſtringente penuria, ſufficienter omnibus miniſtrando, bonitate malitiam vicit, ac
non fictæ charitatis officijs, totius in ſe regni beniuolum affectum commeruit. Vn-
de compoſitis cauſis eiuſdem conuentus inſinuat tam Auguſto, quàm primatibus
vniuerſis, ſe literis atq; nuncijs quampluribus à duce Polonię Polizlao vocatum, in
ſuper etiam domini papæ Calliſti permiſsione atq; benedictione directum, ad gen
tem ſcilicet Pomeranorum, quam nuper idem dux ſibi finitimam ſubegerat, & ad
Chriſtianitatis confugium impulerat. Annuit tota quæ conuenerat eccleſia, annuit
& aula proſperitatem pijs conatibus imprecantes, ſoli Babenbergenſis eccleſiæ fi-
lij patrem dulciſsimum inuiti deſerunt, multis eum lachrymis ac ſi funus proſequen
tes. Poſtquam autem ſuper confirmatione pacis diuerſis iuſticijs, regniq; negotijs,
ſatis tractatum eſt, indignatus Imperator his, qui pręſentem curiam adire contem-
pſerant, inſtituit expeditionem ſequente Auguſto generaliter fieri, ſpecie quidem
contra Saxoniam, re autem vera contra Galliam in regnum regnis Ludouici, præ-
biturus nimirum auxilium ſocero ſuo Heinrico Anglię regi pro poſſeſsione Nort-
mannię prouinciæ, contra eundem regem Galli Ludouicum contendenti. Cuius
itaq; fines, poſtquam ſtatuto tempore iam iamq; Teutonicus exercitus cœpit attin
gere, exploratores quotidie affirmant Francigenas, maximo iam domi congrega-

to exercitu, congreſſum expectare, imò temerè expetere. Imperator quippe tunc non multas ibi ducebat copias, quia Teutonici non facilè gentes impugnant exteras. Nunciatur interim à tergo Vuormacienſes auxilio ducis Friderici, contra voluntatem Imperatoris, Buggonem ſuum epiſcopum, ſedi ſuæ reſtituiſſe, ſeque intra ciuitatis muros, ad rebellandum omnimodo muniſſe. Quo audito, reuerſi, vrbem eandem maxima inuadunt feritate, nec obſidionem eius ſoluunt, donec multis, vt fieri ſolet, hincinde conatibus, expenſis multis, ante murum captis vel occiſis, ad vltimum deficientibus alimonijs, quinque millib. talentorum vrbani multati, relicto epiſcopo, pactum ad arbitrium Imperatoris faciunt. Dominus papa Caliſtus, vir genere & morib. ſapientia quoque, cunctisque diuinarum humanarumque rerũ diſpoſitionib. præcipuus in domino vitã finiuit. Poſt cuius deceſſum, pars aliqua Romanorũ Rauennatem archiepiſcopum, omni religionis teſtimonio ſatis cõmendatum, apoſtolicæ ſedi præficere nituntur. Item aliqui Lamperiũ Oſtienſem, qui & vniuerſali poſtmodum electione concordante voti compotes efficiuntur. Nam viridem & in Romana tamdiu probatus eccleſia, & in ea legatione, qua ipſe dudum in recõciliatione regni & ſacerdotij Germanicis in partibus ſtrenuè laborauerat, cis citraque notificatus, tam illorum, qui longè, quàm qui propè erant ſacerdotum, vnanimi fauore canonicè conſecratus, moreque ſedis illius, vt verè tanto dignus honore, Honorius ſecundus eſt appellatus. Poppo abbas obijt.

Anno dominicæ incarnationis mill. cxxv Heinricus imper. natale domini apud Argentinam ciuitatem, quæ & Strasburg dicitur, celebrauit, frequentãtib. ibi curiã principib. Alſatiæ, Lotharingiæ, cæterarumque Transrheninarũ partium optimatibus. Quo tempore hyemem aſperrimam, ver tempeſtuoſum, fames validiſsima, ac mortalitas crudeliſsima ſecutæ tantam ſtragem per vniuerſas prouincias, maximè tamen de vulgarib dederunt, vt penè tertia pars populi notaretur occubuiſſe. Hoc tempore, ſcilicet in ipſo ſacroſancto Paſchæ ſabbato, deſiderãtiſsimus, nobisque cœlitùs prouiſus, prouiſor noſter Otto præſul, poſt multas pro Chriſto tribulationes emerſas, gregem ſibi commiſſum reuiſit: nec aliter quàm Chriſtus ipſe, Chriſtus domini ſuſceptus, gauiſis diſcipulis gaudium dominicæ reſurrectionis duplicauit. Idẽ tamen Chriſti fidelis diſpenſator & prudens, quæſtum de commiſſo ſibi talento lucratum, ad fidei ſuæ deuotionisque teſtimoniũ literis annotari præcepit, quas & nos ob ædificationem legentium hîc ſubnectere non piguit.

ANno dominicæ incarnationis milleſimo cxxiiij. Indict. ij. Caliſto papa ij. Romanæ ſedi præſidente, Otto Dei gratia Babenbergeñ. eccleſiæ epiſcopus, diuino admonitus inſtinctu, prædicti Apoſtolici authoritate & aſſenſu roboratus, partes Pomeranorum Paganorum, cũ quibuſdam ciuitatibus terræ Lutitiæ aggreſſus eſt, vt eos ab errore ſuo reuocaret, & ad viam veritatis & ad agnitionem filij Dei perduceret. Quibus baptizatis & conuerſis, eccleſias conſtruxit & conſecrauit, & hæc ſecundum ſanctorum patrum inſtituta, eos ſeruare docuit, ſcilicet vt ſexta feria abſtineant à carne & lacte, more cæterorum Chriſtianorum. Dominica die vacent ab omni opere malo, & ad eccleſiam diuinũ officium audituri veniant, ibique orationibus ſtudioſè inſiſtant, ſolennitates ſanctorum cum vigilijs, vel ſecundum quod eis indicatum fuerit, cum omni diligentia obſeruent, ſacroſanctam quadrageſimam, ieiunijs, vigilijs, eleemoſynis & orationib. diligentiſsimè obſeruare ſtudeant, infantes ſuos in ſabbato ſancto Paſchæ & Pentecoſtes, cum candelis & cappa, quæ dicitur veſtis candida, & patrinis comitantibus ad baptiſmum deferant: eosque veſte innocentiæ indutos per ſingulos dies vſque in octauum diem eiuſdem ſabbati, ad eccleſiam deferant, & celebrationi diuini officij intereſſe ſatagant. Hoc etiam iniũxit, ne filios ſuos necarent, quod nephas maximè inter eos vigebat: ne etiam filios ſuos & filias ad baptiſmum teneant, ſed ſibi patrinos quærant: patrinis etiam fidem & amicitiam, vt carnalibus parentibus ſeruent. Indixit etiam, ne quis cõmatrem ſuam ducat in vxorem, neque propriam cognatam ſuam vſque in ſextam & ſeptimam generationem: & vnuſquiſque contentus ſit vna vxore: ne ſepeliant mortuos Chriſtia-

nos inter Paganos, in ſyluis aut in campis, ſed in cœmiterijs, ſicut mos eſt omnium Chriſtianorum: ne fuſtes ad ſepulchra eorum ponant: omnem ritum & prauitatem Paganam abijciant, domus idolorum non conſtruant: phitoniſſas non adeãt: ſortilegi non ſint: ne quid immundum comedant, non morticinum, non ſuffocatum, neq; idolothytum, neq; ſanguinem animalium: ne communicent Paganis: ne cibum aut potum cum eis, aut in vaſculis eorum ſumant: ne in his omnibus conſuetudinẽ Paganam repetant. Iniunxit etiam eis, vt dum ſani ſunt, veniant ad ſacerdotes eccleſiæ, vt confiteantur peccata ſua, in infirmitate autem ſua vocent presbyteros ad ſe, vt confiteantur peccata ſua, & corpus domini accipiãt. Iniunxit etiam vt de periurijs, de adulterijs, de homicidijs, & de cæteris criminalibus ſecundum Canonum inſtituta pœnitentiam agant, & in omni Chriſtiana religione & obſeruatione obedientes ſint. Mulieres poſt partum ad eccleſiam veniant, & benedictionem à ſacerdote, ſicut mos eſt, accipiant. Nomen ciuitatũ, Pirizſtetin, Vulingamen, Colberch, Belgrado, Lubingreſch.

His temporib. per latitudinem imperij Romani prodigia nonnulla, cladeſq; diuerſæ frequentabantur, adeò vt nec numerus eorum, nec ſpecies à cuiuſquã mortalium ſcientia colligantur. Porrò pauca quæ noſtris auribus volãs intulit fama, ſtylo libuit exarare, ne exempla, & diuinum verbum, quæ multiformibus plagis toleramus, occultare videamur generationi ſubſecuturæ. Quarta feria hebdomadæ Pentecoſtes, diriſsimæ pruinæ, frigus, plagã magnam, tam nouellis vbiq; frugib. quàm vineis abundantiſsimam iam fœtuum ſuorum ſpem turgẽdo promittennb. intulit, nec multo pòſt, id eſt, xvj. Kalend. Iulij, reſiduum frigoris tempeſtas tam immenſa, quæ diluuium minari videretur alicui, crudeliter deuaſtauit. Item nebulæ quædam ex locis paluſtrib. vltra ſolitum erumpentes, ſegetes contiguas, & maximè triticeas ęrugine vel vredine deprauarunt. Apium etiam fœtus, neſcio quo auſpicante incõmodo, ex toto penè deperijt. Nonnulli inſuper in Sole & Luna, vel ſtellis, diuerſi diuerſo modo ſe vidiſſe ſigna teſtantur, adeò vt etiam fidem excedere quibuſdam videantur. Puero cuidam in pago Tulifelt nato, crus dextrum diutino liuore tumefactum, tãdem loco collecti puris crepuit, & pro ſanie mirabile dictu, grana non pauca tritici, ſiliginis, farris, hordei, ac auenæ euidenter effudit.

Heinricus imperator huius vocabuli quintus, apud Traiectum ciuitatem Pentecoſten celebraturus, ægritudine quam iamdiu celauerat ſuperatus, ad extrema cœpit propinquare, vocatiſq; qui ſecum erant, id eſt regina Mathilde coniuge ſua, cęteriſq; primatibus, prout potuit, de regni ſtatu conſilium dedit: coronam, cæteraq; regalia vſq; ad conuentum principũ conſeruanda in caſtello firmiſsimo, quod Hamirſtein dicitur, reponi diſpoſuit, ſicq; viatico Chriſti ſacramentorum cõmunicans diem clauſit extremum decimo kal. Iunij. Cuius corpus more regio curatum, Spiram eſt delatum, & coram multitudine nobilium, & inferiorum clericorum atque laicorum, iuxta maiorum ſuorum mauſolea honorificè conditum. Anno regni ſui xx. imperij verò xiiij. hic, vt præſcriptum eſt, primò ſub ſpecie religionis patrẽ excommunicatum imperio priuauit: confirmatus in honoribus mores mutauit: ſed poſt iniurias apoſtolicæ ſedi illatas, ſemper ſeipſo inferior fuit, iuſticijs regni non multum inuigilauit: acer fuit ingenio, fortis & audax, licet parum felix in prælijs, nimius in appetendis alienis. Pecunias, vt aiunt, infinitas congeſſerat, quas ſecundum ſcripturas, cui theſaurizaſſet, ipſe ſine liberis obiens, heu heu ignorabat. Hoc etiam anno nonnullos ex nobilib. vnà cum innumera multitudine vulgariũ ſæuiens mortalitas abſumpſit. Inter quos Vdalricum Eichſtatenſem, ac Ruoggerũ Vuirziburgẽſem, Arnoldũ quoq; comitis Arnoldi filiũ, bonæ indolis adoleſcentẽ, pluresq; alios ſors vltima preſsit. Nam poſt vulgi ſtragem immenſam, tam fame quàm peſtilentia, iudicio diuino patrata, lues tãta, tamq; indifferẽs per populos vbiq; graſſari cœpit, vt nulli conditioni, ſexui, vel ætati parcendum fore, mors minitaretur pallida, vixq; viui ſufficerent ad curanda defungentium cadauera.

Anacephalæoſis chronici Vrſpergenſis, de Imperatoribus, Chunrado, Heinrico III. Heinrico IIII. Heinrico V.

MVLTIS ſua facta vel dicta placent, aliena diſplicẽt: rectius autem erat, vt nobiſmetipſis diſplicentes, dum alijs placere velimus, ipſiq; nobis placeant. Quia verò omnis ætas in malum prona eſt, facilisq; deſcenſus auerni, rectum contemnitur, & quod vitioſum eſt frequentatur. Ideoq; tam ſcriptores ſingularum rerum, quàm etiam interpretes linguarum, ſiue expoſitores librorum, contra æmulos & detractores & inuidos, in principijs operum ſuorum volentes aliqua deſcribere, plurima commentati ſunt. Cęterùm vt rudes & imperiti noſtræ loquelæ ſimplicitatem de medio vſu loquendi procedentẽ, & nullius dulcedinis ſiue eloquentiæ ſtylum redolentem, credimus ab æmulis potius irridẽdum quàm liuido dente huic detrahendũ. Sanè ſuper his fiat voluntas Dei expleta. Nos verò, ſicut fuerit voluntas in cœlo, de noſtro propoſito explebimus geſta regum, maximeq; Romani imperij, ſicut cœpimus, & de diuerſis regnis priorib. ad id perduxmus. In ſuperioribus verò geſta quatuor Imperatorum, videlicet Chunradi, Heinrici III. & Heinrici IIII. & Heinrici V. ſub ſtylo hiſtoriographo non ſunt conglutinata, ſed potius geſta temporũ ſub ſingulis annis ſunt deſcripta. Ideoq; ſeries hiſtoriæ de ipſis Imperatoribus difficilius contexitur. Recapitulando igitur de eiſdem Imperatorib. quædam retexemus, vt ſeries & narratio noſtra melius ſtylo ſimplici procedat. Quia verò præfati quatuor Imperatores in eccleſia Spirenſi vſq; in præſens euidentem habent ſepulturam, & tumulos de marmore fabricatos & politos, ſicut eoſdem oculis noſtris proſpeximus: primùm ſuperſcriptiones eorundem mauſoleorum, ſicut meminimus nos ab eiſdẽ deſcripſiſſe, annotabimus: videbitur enim pauliſper fortè diſcrepare ab his quæ pręnotata ſunt. In quatuor igitur ſepulchris prænominatorum Imperatorum continetur ſermo metricè factus, ad menſuram vnius verſus hexametri, hoc modo incipiẽs, à Septentrionali plaga, ſuper primum ſepulchrum continentur duo verba exarata in marmore, hæc ſcilicet, FILIVS HIC. In marmore ſecundi ſepulchri exarata ſunt hæc verba, PATER HIC. Super marmore quoq; tertij ſepulchri ſcriptum eſt, AVVS HIC. Et in quarto exculptum eſt, PROAVVS IACET ISTIC. Sicq; perficitur vnus verſus hexameter. Adiunguntur autem his duo mauſolea eiuſdem operis marmorei, & eiuſdem ſtructurę & eleuationis, in quibus deſcriptus eſt vnus verſus hexameter, à Septentrione in Auſtrum, qui in priori tumulo continet hæc verba exculpta, HIC PROAVI CONIVNX. In ſecundo, HIC HEINRICI SENIORIS. Dies quoq; & annos, quibus præfati Imperatores obierunt, annotauimus, ſicut ibi annotati continentur, in hunc modum. In primo itaq; verſus Auſtrum, quod eſt nouiſsimum in deſcriptione verſus prænotati, ſic ſcriptum reperitur: CHVNRADVS II. IMPERATOR ROMANORVM, ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS MXXXIX. NON. IVNII OBIIT. In ſecundo verſus Septentrionem ſic deſcriptum erat: HVIVS FILIVS HEINRICVS TERTIVS, QVI DICTVS EST NIGER, ROMANORVM IMPERATOR, ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M.LVI. NON. OCTOB. OBIIT. In tertio, verſus Septentrionem rurſum ſcriptum eſt: HVIVS FILIVS HEINRICVS IIII. DICTVS SENIOR, ROMANORVM IMPERATOR, ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M.CVI. VII. IDVS IVNII OBIIT. In quarto ſcriptum eſt: FILIVS EIVSDEM HEINRICVS V. DICTVS IVNIOR, ROMANORVM IMPERATOR, ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M.C.XXV. X. KALEND. AVGVSTI OBIIT. De iſtorum generatione, Otto Friſingenſis epiſcopus, qui de eadem generatione deſcendit, dicit quòd Chunradus proauus ex parte patris à Chunrado Vuormacienſium duce, qui in prælio cum Vngaris ſub Ottone habito occubuit, proſapiam ducens, ex parte matris à probatiſsimorum Gallorum principum genere, qui ex

antiqua

antiqua Troianorum ſtirpe deſcenderant, & à beato Remigio baptizati fuerãt, qui Clodij ſiue Clodouei multotiens nominabantur, originem duxit: de quib. ſuprà in geſtis Francorum ſatis eſt dictum. Quod ex eo quoq; probatur, quòd ijdem principes de Vuabilingin oriundi dicebantur, apparet autem vſq; in præſens, titulus monumenti iuxta præfatam villam, in modum turris, miro opere de quadris & ſculptis lapidib. conſtructus, quod vulgus Baienſtein denominat, in quo ſculptum literis reperitur, CLODIVS HOC FECIT VXORI SVAE. Præfatus Clodius vxorem Hiſelam nomine, de antiquo & glorioſo Carolorum ſanguine oriundam habuit. Sicut quidam his verſibus atteſtatur:

Quando poſt decimam numeratur linea quarta,
De Carolo Magno proceſſit Giſela prudens.

Hęc primùm Ernuſto duci Sueuorũ, fratri Alberti Marchionis Pannoniæ nupta fuit, ex eoq; filios Ernuſtũ & Hermãnum ſuſcepit. Quo mortuo præfatus rex Clodius eam accepit vxorẽ, genuitq; ex ea Heinricũ eius nominis tertium, qui dictus fuit Niger, vt prædictũ eſt. In quo propter maternum genus poſt multa curricula annorũ, redijt imperiũ ad illuſtrem & glorioſam propaginẽ Caroli Magni. Dictus verò Heinricus ex Agnete imperatrice, vt ſuprà deſcriptum eſt, genuit rurſus Heinricũ, eius nominis quartũ, qui dictus fuit Senior, & à pleriſq; nuncupabatur malus, eo quòd multa mala terris & principib. propter ſuã excommunicationẽ & vitam ſceleratã intulerit, de cuius tamen excõmunicatione præfatus Otto Friſingẽ. ſic ſcribit, Lego & relego Romanorũ regum, ſiue Imperatorum geſta, & nuſquã inuenio quenquã eorũ ante hũc à Romano pontifice excõmunicatũ, vel regno priuatũ, niſi fortè quis pro anathemate habendũ ducat, quòd Philippus ad breue tempus à Romano epiſcopo inter pœnitẽtes collocatus, & Theodoſius à beato Ambroſio propter cruentã cędẽ à liminib. eccleſiæ ſequeſtratus eſt. Licet præfatus Otto hæc ſcribat, conſtat tamen ex his, quę ſuperius longè deſcripta ſunt in plurib. locis, quòd Imperatorib. ſiue regib. quarundã nationũ, vergentib. in multã peruerſitatem, vel nequitiã, ſiue in deſidiam, vt inutiles cẽſerentur, multoties diuino iudicio reprobati ſunt, alijq; in locũ eorum ſubſtituti ſunt, quod plerũq; nulla accedente authoritate Romanæ eccleſiæ factũ eſt, ſicut frequenter de Imperatorib. apud Cõſtantinopolim poſitis legitur, vt ſuprà deſcriptũ eſt. Quandoq; etiã acceſsit authoritas Romani põtificis, ſicut in geſtis Romanorũ pontificũ legitur. Quod Gregorius iij. fecit recedere totã Italiã de poteſtate Leonis Auguſti, & ipſum excõmunicauit, & regno priuauit: talia quoq; alibi plerũq; leguntur, & noſtris temporib. facta fuiſſe cernuntur. Licet autẽ Romani põtifices hæc ſibi aſcribãt, & ſe feciſſe glorientur: nos tamen animaduertimus hæc potius facta fuiſſe diuino iudicio culpis Imperatorum exigentib. animiſq; principũ ſiue gentium, ad reſiſtendũ ſe coadunantib. Quis autem flectit mentes hominũ, niſi ille de quo ſcriptũ eſt: Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis, & corda hominũ in manu Dei ſunt: In libro quoq; Regũ nõ dicitur quòd Samuel Saulẽ reprobauerit, ſed quòd à Deo fuerit reprobatus, & iubente Deo, per miniſteriũ Samuelis Dauid fuit inũctus. Exẽplis quoq; id ipſum approbatũ cernit. Sub tẽporib. namq; noſtris, Fridericus I. eius nominis imperator Romanorũ, ab Adriano papa, & Alexandro, alijſq; ſucceſſorib. excõmunicatus (vt ipſi aſſerũt) nunquã perdidit imperiũ. Philippus quoq; filius eiuſdẽ Friderici, poſt mortẽ fratris ſui Heinrici VI. acquirens ſibi imperiũ, ſiue regnum Romanorũ, propter excõmunicationẽ Celeſtini papę iij. ſicut meminimus factũ fuiſſe, ſub temporib. noſtris nunquã perdidit illud. Hæc omnia in ſubſequentib. deſcriptionib. & annotationib. temporũ, plenius explicabuntur. Pręfatus itaq; Heinricus IIII. de vxore ſua Bertha nomine, duos filios progenuit, & vnã filiã. Chunradus quoq; filius eiuſdem in Italia mortuus eſt, ſicut ſuperiora ſcripta demonſtrant. Heinricus verò eiuſdem nominis V. poſtmodum factus Imperator Romanorum, patri in imperio ſucceſsit, & ſicut à pa

Hinc coniectura eſt, quicquid inter Rhenum eſt & Nicrum, velut in prouinciæ formam redactum, aliquot annos Romanis paruiſſe. Hinc tentum vetuſtatis repertas non ſolum in Nicri littore, ſed in intermedijs etiam locis. Hinc apud Ettelingam, patriam meam, tabula lapidea fuit reperta, cui Neptunus erat inſculptus, de qua in Peralepomenis meis infrà.

tribus & auis ſiue proauis, quædam diſcordia ad eum deducta fuit ſuper inſtitutionibus epiſcoporum, hanc viriliter tenuit, & propter hoc papam Paſchalem captiuauit. Tandem ſicut in ſuperioribus annotatum eſt, hæc diſcordia, anno dominicæ incarnationis m.cxxij. determinata eſt, ſicut ſuperius deſcriptum eſt. Præfatus verò Heinricus v. anno dominicæ incarnationis m.cxxv. obijt.

LOTHARIVS SAXO, XVIII. GERM. IMP.

Huius laus eſt à vendicata religione & legibus.

ANno dominicæ incarnationis Mcxxvi. ab Vrbe condita M. Dccclxxvij. Lotharius dux Saxonum, cuius mentio ſuperius facta eſt, lxxxix. loco ab Auguſto regnum accepit, regnauitq; annos xiij. Fridericus dux Sueuorū, & Chunradus frater eius, qui ducatum acceperat, pertinentem ad Herbipolenſem eccleſiā, ab Heinrico iuniore, ſicut ſuprà deſcriptum eſt, nepotes fuerunt præfati Heinrici filij, videlicet ſororis eius: filia namq; Heinrici ſenioris, cuidā Friderico nobili de Stophen, matrimonio iuncta fuit, mortuoq; Rudolpho duce Sueuorum in bello, qui ſibi regnum vendicauerat, dictus Heinricus ſenior, ducatum Sueuiæ pręfato Friderico, genero ſuo contulit. Ipſe quoq; Fridericus, de præfata filia dicta Agnete, duos filios progenuit, Fridericum videlicet & Chunradum, quorum Fridericus ducatū Sueuiæ tenuit, quem à quibuſdam audiuimus denominari monoculum: Chunradus verò ducatum Franconiæ, vt prędictum eſt, accepit: penes hos, mortuo auunculo ſuo, Heinrico iuniore, inſignia imperialia remanſerunt. Ideoq; cum quibuſdā principib. peregerunt, vt ſæpe dictus Chūradus in regnum eligeretur, in diſcordia contra Lotharium: pluribus tamen fauentib. Lothario, iſti tamen bellū habuerunt contra Lotharium. Lotharius verò filiam Gertrudim vnicam, quam habebat, dederat vxorem Heinrico duci Bauariorum, fratri Vuelphonis nouiſsimi, quem nos vidimus cuius generationis, quia inclyta fuit & nobiliſsima, & Deo ſemper deuota, Romanæq; eccleſiæ ſemper aſsiſtens, & Imperatoribus ſæpe reſiſtens, quia mentio Vuelphonum ſuperius frequenter facta eſt, in hoc loco generationem illam latius deſcribamus.

In hoc itaq; genere, ſex Vuelphones leguntur fuiſſe, non ſimul ſed ſibi in generatione illa ſuccedentes. Creduntur autem viri illi inclyti fuiſſe de gentib. illis, quę ſub Valentiniano imperatore de Scythia erumpentes, diuerſas partes Germaniæ occupauerunt, & dominatū obtinuerunt. Licet autem eiuſdem generis tyranni & nobiles in genealogia præceſſerint, vtpote Vuarinus & Ruothardus, qui beatum Othmarum in inſulam Rheni relegarunt, in qua hodie conſiſtit monaſterium monachorum, quod vocatur Staine. Primus tamen, de quo legitur, eius generis fuit quidam inclytus dictus Ethicho, qui genuit filium nomine Heinricum, & filiā nomine Hiltegardam, quam Ludeuicus imperator duxit in vxorem. Factū eſt autem, dum pręfatus Heinricus moreretur, in curia iam dicti Imperatoris Ludeuici perſuaſu ipſius Imperatoris, & quorūdam aliorum, ipſi imperatori fecit hominium & ſubiectionē, & ab eo accepit iiij. millia manſuum pro beneficio in ſuperiori Bauaria. Quod cum pater eius percepiſſet, exiſtimans nobilitatem & libertatem ſuam nimis eſſe declinatam, valde conſternatus eſt animo, & dolorem ſuum exponens amicis ſuis, faciē filij amplius videre noluit. Ipſe verò Heinricus patri ſuo, prout decuit, reuerentiā in omnibus exhibuit, & neceſſaria abundanter largiri fecit ei reſidenti in villa, quę dicitur Amergou, vbi & cellam monachorū conſtruxit, quam poſt mortem patris ſæpe dictus Heinricus tranſtulit in locū qui dicitur Altenmunſter, à nomine S. Altonis ibi quieſcētis. Idem verò Heinricus vxorē duxit de Bauaria Beatā nomine, ex qua tres filios progenuit, videlicet S. Chunradum, qui poſtmodum Conſtantienſis eccleſiæ epiſcopus fuit, & eam multis prædijs ſuæ proprietatis ampliauit: & Ethichonem qui legitimo matrimonio carens, ex quadam de miniſterialibus ſuis vnam filiam progenuit: tertium quoq; filium, videlicet Rudolphum, habuit ſæpe dictus Heinricus: qui Rudolphus, accepit vxorem de Vuingin. Itham nomine, cuius pater Cuno nobiliſsimus comes fuit, mater eius extitit filia Ottonis Magni imperatoris,

Richilint nomine. Dictus itaq; Rudolphus de præfata Itha vxore ſua duos filios
progenuit, videlicet Vuelfonem, qui primus hoc nomen accepit, & Heinricum, qui
apud villam Lunum in venatione ſaxo percuſſus interijt. Genuit & filiam, Richar-
dam nomine, quæ poſtmodum moriens, in monaſterio Ebersberck ſepulta eſt. Ma
ritus namq; eius ditiſsimus comes Bauariorum, cum non haberet hæredem, tres ab
batias conſtruxit, videlicet Ebersberck, Giſenuelt, & Chubach. Vuelfo verò filius
præfati Rudolphi, duxit vxorem de gente Salica, de caſtro Glizberck, Imiza nomi-
ne. Hic eſt ille Vuelfo comes, qui aliquando imperatori Chunrado ſecundo, auxi-
liante ſibi duce Ernuſto, rebellauit. Auguſtenſem quoq; epiſcopatum, & Friſingen
ſem in prælio, quod habebat cum Brunone Auguſtenſi epiſcopo, attriuit, & pluri-
mùm comminuit: pro qua re tamen in fine ſatisfecit, & villas plurimas eiſdem epi-
ſcopatibus tribuit, in tantum, quòd iudicio frigidæ aquæ innocentiam ſuam proba
uit. Hic de præfata vxore ſua Imiza, genuit filium, cui nomen ſuum impoſuit Vuel
fo: genuit & filiam Chunzam nomine, quã Azzoni ditiſsimo Marchioni Italiæ de-
dit in vxorem: in dote quoque dedit eidem curiam nobiliſsimam, quam habebat
in Italia, Elſinam nomine, quam & ipſe ab vxore ſua in dotem acceperat. Cuius cu-
riæ mille & centum manſus ſunt vno vallo comprehenſi. Cuius filius Vuelfonis
ſecundi, Vuelfo tertius, vir per omnia probatus, ducatum Corinthiorum & Mar-
chiam Veronenſem acquiſiuit, & ſtrenuè rexit. Dicitur de eo quòd contemptum
exhibuerit Heinrico imperatori tertio, eo quòd cum idem Imperator conuocaſſet
exercitum ſuum in Lombardiam, apud locum qui vocatur Rungalle: iſte tertius
Vuelfo cum armatis militibus ſuis, quos adduxerat contra voluntatem Imperato-
ris, receſsit ab eo, & neque minis, neq; promiſsionibus potuit detineri ab eo: quod
ideo factum eſt, quia præfatum Imperatorem expectauerat in eodem loco per tri-
duum vltra ſtatutum tempus, & neque nuncium, neque literas ſuas acceperat, qui-
bus abſentiam ſuam excuſaret. Alio quoque tempore præfatum Imperatorem ver-
bis ſuis coegit, vt Veronenſibus remitteret mille marcas, quas ab eis cõtra iuſtitiam
extorquere voluit. Iſte Vuelfo tertius, immatura morte præuentus, ſine hærede de-
ceſsit, & omnes poſſeſsiones ſuas eccleſijs diſtribui mandauit. Sanè mater eiuſdem
hanc diſtributionem fieri non permiſit, ſed potius de Italia reuocauit filium præfati
Azzonis nepotem ſuum Vuelphonem quartum, eumq; hæredem omnium poſſeſ
ſionum eiuſdem generis inſtituit. Hic eſt ille Vuelpho quartus, qui primùm duca-
tum Bauariorum adeptus eſt, & multa magnifica peregit.

Iudicio aquæ frigidæ innocentiam probare.

Temporibus quippe Heinrici imperatoris quarti hic extitit, & bona fide ei ad-
hęſit, donec idem Imperator multis facinoribus reus habitus, ſedi apoſtolicæ ſe op
poſuit, & in mortem præfati Vuelfonis, vt dicitur, quædam machinatus fuit: ex-
tunc receſsit ab eo, & cum alijs principibus Saxoniæ & Sueuiæ, eum impugnauit.
Hic etiam propter ſchiſma, quod eiſdem temporibus extitit, Siphridum Auguſten
ſem epiſcopum ſchiſmaticum captiuauit, & comprehenſum in vincula iecit, & in
caſtro ſuo Rauensburck multo tempore catenatum conſeruauit. Ciuitates quoq;
Auguſtenſem & Friſingenſem deſtruxit.

Accepit autem reginam Angliæ, tunc viduam, filiam ſcilicet Balduuini nobiliſsi-
mi comitis Flandrię Iuditham in vxorem. Ex qua duos filios, Vuelfonem ſcilicet &
Heinricum, quorum vterq; ducatum Bauariæ alter poſt alterum poſſederat, proge
nuit. Hic eſt ille qui primus eo quòd fautorib. ſuis in tot cõmotionib. bellorũ præ-
dia ſua diſtribuendo paternos redditus cõminuit, manus ſuas epiſcopis & abbatib.
præbuit, & beneficia non modica ab eis recepit. Omnes poſſeſsiones Luitoldi co-
mitis, quas in partib. iſtis habuit, præter illas quas in Zuuiuiltum S. Marię contradi-
dit, cum duob. caſtris, Achalmen & Vulnelingen, ipſo donante poſſedit. Patrimo-
nium quoq; comitis Ottonis de Buochorn eo viuente & bona voluntate tradente
recepit & obtinuit. Deniq; cũ ad ſenilem ætatẽ perueniſſet, & Rattinbuochenſem
eccleſiam conſtruere cœpiſſet, & ſatis copioſè ditaſſet, Altorfenſe quoq; monaſte-
riũ prædijs, decimis & mãcipijs, necnõ & eccleſiaſticis ornamentis abundantiſsimè

ditaſſet, alias etiam eccleſias ad ſe pertinētes aliquo modo melioraſſet, volens Deo
de exceſsibus ſuis difficiliorem ſatisfactionem exhibere. Hieroſolymitanum iter ar-
ripuit. Quod in maximis perſecutionibus & periculis Vngariam & Græciam tran-
ſiens, perſoluit. Sepulchrum enim domini & alia ſancta loca, omnibus ſuis penè a-
miſsis, viſitauit: deinde ad reuerſionem ſe parans, Cyprum adijt, vbi de hac vita de-
cedens, ſepultus eſt. Oſſa tamen eius poſtea inde ſublata, ad Altorſenſe monaſte-
rium tranſlata & repoſita ſunt. Socij autem peregrinationis & laborum eius, vel
interfecti, vel viui Sarracenis, machinante perfidiſsimo Alexio imperatore, traditi
ſunt. Inter quos Thiemo Iuuauienſis archiepiſcop. cōprehenſus, & regi Mempheo-
rum præſentatus, ad idololatriam angariatur. Ille fanum ingreſſus, animi & corpo-
ris viribus robuſtiſsimus, idola quæ adorare debuit, non deos, ſed opera manuum
oſtendens, in fruſta cōminuit. Ob hoc productus, exquiſitisq; ſupplicijs affectus,
martyrio coronatus eſt. Itham marchioniſſam, matrem Luipoldi marchionis Oriē-
talis, quæ ſimiliter in eodem comitatu fuit, vnus de principibus Sarracenorum ra-
puit, & impuriſsimo matrimonio ſibi copulauit, ex eaq; Sanguinū illum ſceleratiſ-
ſimum progenuit. Igitur Vuelfo v. eius nominis, ſenior inter filios præfati Vuelfo-
nis, mortuo patre accepit ducatum Bauariorum, & tam curiæ ſuæ largitate & ho-
neſtate, quam finitimarum gentium, maximeq; Italiæ, bellis & honeſtatibus mul-
ta magnifice peregit. Accepit autem Mathildem nobiliſsimi & ditiſsimi Italici mar-
chionis Bonifacij filiā in vxorē, fœminam virilis animi, quæ ad inſtar fortiſsimi prin-
cipis totā terram illā dominio ſuo ſubiugauit. Quā tamen poſtea, neſcio quo inter-
ueniēte diuortio, repudiauit. Deniq; omnibus bene compoſitis, morbo correptus
in villa Chutringin, diem clauſit extremum: & in Altorf deportatus, iuxta patrem &
matrem ſepultus eſt. Heinricus frater eius ducatum & omnia quæ illius erant, obti-
nuit, & potenter ditioni ſuæ ſubiugauit. Accepit autem vxorem de Saxonia, filiam
Maginonis ducis, & Sophiæ ſororis regis Vngariæ Colomanni, Vulfhildem nomi-
ne. Ex qua præter illos quos infra annos ſinus cœleſtis patriæ ſuſcepit, tres filios,
Chunradum, Heinricum, Vuelfonem: & quatuor filias, Iuditham, Sophiam, Mathil-
dem, Vulfhildem progenuit. Iuditha nupſit Friderico Sueuorum duci, quę Frideri-
cum imperatorem noſtrum, & vxorem Matthęi ducis Lotharingię progenuit. So-
phiam Bertholdus dux de Zaringen, & eo mortuo Luipoldus marchio de Stiria
in vxorem accepit. Mathildis primò Diepoldo filio Trepoldi marchionis de Vo-
heburch, poſtea eo mortuo, Gebehardo de Sulzebach copulata eſt. Vulfhildem
Rudolphus Bregantinus comes duxit. Chunradus in clericum ordinatus, cum ſub
puerilibus annis domi literarum ſtudijs informaretur, tempore maturo Colonienſi
archiepiſcopo altiori ſtudio & diſciplina clauſtrali educandus committitur. Vbi in
vtroq; tantum profecit: ſed & alijs virtutibus vitia declinans, tantum exornauit, vt
ab omni & clero & populo amaretur, ab omnibus ſummo honore dignus iudicare-
tur. Ipſe verò honores, diuitias, laudem humanam fugiens, quibuſdam ſe monachis
ſociauit, cum quibus omnibus ſuis ignorantibus, Clarauallenſe monaſterium adijt,
ibiq; ſe monachum fecit. Deinde procedente tempore Hieroſolymam petijt, vbi
cuidam ſeruo Dei in eremo manente adhæſit, eiq; cum omni humilitate neceſſa-
ria adminiſtrauit. Tandem ſentiens ſe quadam infirmitate tactum, de reuerſione co-
Petaren. gitauit: & ingreſſus nauem, Baram ciuitatem ſancti Nicolai peruenit. Vbi beato fi-
ne diem vltimum clauſit, honorificeq; ſepultus, ibidem requieſcit.

Circa idem tempus pater quoq; eius & mater, pater in caſtro Rauensburch, ma-
ter in Altorf xvi. die poſt mortem mariti, obierunt, & in monaſterio ſancti Marti-
ni ſepulti ſunt. Heinricus verò, defuncto patre, ducatum eius adeptus eſt. Hic eſt
Heinricus ille, de quo ſuprà dictum eſt, frater Vuelfonis nouiſsimi, qui filiā Lotha-
rij accepit vxorem, & nuptias cum ea apud Auguſtam ciuitatem, conuocatis ferè
omnibus principibus, magnificè celebrauit, in loco qui dicitur Concio legum. Quo
facto, venit ad imperatorem Lotharium ſocerum ſuū apud ciuitatem Nurenberg,
& ibi ducatum Saxoniæ, & omnia beneficia quæ Imperator ab epiſcopis & abbati-
bus

bus habuit, in beneficio ſuſcepit: & ibidem pollicetur eidem Imperatori auxilium contra præfatum Fridericum & Chunradum fratrem eius. Licet autem in Bauaria haberet bellum contra quendam nobilem Fridericum, Ratiſponẽſis eccleſiæ aduocatum, cuius etiam caſtrum fortiſsimum Falchenſteyn obſidione cinxit: relictis tamen in obſidione militibus, feſtinauit ſocero ſuo venire in auxilium.

Imperator quippe Lotharius eo tempore obſederat Spiram ciuitatem, eò quòd ciuitas illa faueret Friderico & Chunrado ducibus: ad cuius auxilium adduxit milites DC. aut amplius, quos tamen vltra Rhenum apud ſe propè collocauit, vt impetus & irruptiones Friderici ducis præcaueret. Fridericus tamen dux, vtpote vir armis ſtrenuus, quadam nocte in caſtra ipſius irruit. Sanè Heinricus pręmonitus fuerat, armis & equitaturis inſtructus, ad fugam illum compulit, & ita fugientem illum vſq; Gruoningin inſequitur. Deinde mediante Moguntino archiepiſcopo, Spirenſes in gratiam Imperatoris redeunt. Caſtrum quoq; ſupradictum Falchenſteyn à duce Heinrico in Bauariam regreſſo capitur. Non multo pòſt Fridericus dux memor priſtinæ iniuriæ, Altorf & Rauensburg armata manu inuaſit, vbi quoſdam captiuauit, & villas circũquaq; & Memingin incendio vaſtauit. Sequẽti verò æſtate Heinricus dux cum exercitu copioſo fines Friderici ducis ingreſſus, à villa Tuógendorf, quę eſt in ripa Danubij incipiens, & vltra Stouphen perueniens, omnia circũquaq; in tranſitu & in reditu incendio & præda deuaſtat. Poſt hæc rediens in Bauariam, bella plurima peregit, videlicet, contra epiſcopum Ratiſponenſem, Heinricum nomine, vnum de nobiliſsimis Bauariæ patruum Ottonis comitis de Vuolfratehuſen, & contra ſupradictum Fridericum aduocatum Ratiſponenſem, & dictum Ottonẽ de Vuolfratehuſen. Hi quoq; in auxilium ſuum habuerunt Luipoldum Marchionem Orientalem: qui omnes, congregato copioſo exercitu, caſtra iuxta Iſatam fluuium poſuerunt, vt attentarent ducem de finibus illis expellere: cæterùm dux acies ſuas ordinauit è contrà. Cumq; pugnam inire debuiſſent, Otto Palatinus de Vuitilinsbac cõſiderans periculum vtriuſq; partis, mediatòrem ſe interpoſuit: & ſiue minis, ſiue promiſsionibus ſæpedictum Fridericum aduocatum conſobtinum ſuum, & Ottonem comitem generum ſuum ad hoc induxit, vt in poteſtatem ducis ſe traderent, & caſtrum Vuolfratehuſen, quod milites ducis dudum òbſederant. Dux itaque ipſum Ottonem comitem cuſtodiæ militum deputatum abduxit, & caſtrum cum ædificijs incendit. Poſtmodum quoq; epiſcopus Ratiſponenſis in gratiam ducis redijt, & comitatum quem habet epiſcopatus Ratiſponenſis circa Enum fluuiũ, ei in beneficio conceſsit: ſicq; factum eſt, vt bella quieſcerent in Bauaria. Lotharius quoque imperator eo modo confortatus eſt in imperio: nam & ſupradictus Chunradus qui ei aduerſabatur in imperio, à facie eius ierat in Italiam, vt aduerſitates ſibi ſuſcitaret ibidem. Sanè interuentu beati Bernardi abbatis Claraualleñſis, dicti duces Chunradus & Fridericus in gratiam Imperatoris recepti ſunt, in generali curia Babenberg habita, ſicq; pax firmata eſt. Eo quoq; tempore ſedes apoſtolica malis non caruit: nam Petrus Leonis contra Innocentium papam ſecundum ſe erexerat. Ideoq; Innocentius de ciuitate egreſſus, in Francia & partibus Galliæ plerunq; demorabatur, habens in comitatu ſuo præfatum Bernhardum, ſicut legitur in vita eiuſdem abbatis. Eo quoq; tempore ipſe papa adijt imperatorem Lotharium apud Leodium, petens ab ipſo fauorem & auxilium contra prædictum Petrum & ſuos fautores. Sanè Imperator vſus conſilio ſuper huiuſmodi reſponſo, cœpit à papa repetere inueſtituras epiſcoporum, quas multo tempore Imperatores ante ſe habuerunt: ideoq; Apoſtolicus non modicum eſt turbatus, & de aduẽtu ſuo eſt contriſtatus, de reditu quoq; anxius effectus: nam petitionem principis exaudire non poterat ſuper tali articulo, pro quo eccleſia tot mala ſuſtinuerat: interueniente tamen cõſilio & orationibus beati Bernhardi, ſecurus receſsit ab Imperatore. Poſt hęc Imperator mouit expeditionem in Italiam iam ſecunda vice, in qua expeditione præfatus Heinricus dux mille quingentos milites duxit in Italiam: & cum Imperatore in citeriore Italia Gardam & Cariſtallum caſtra cepit, quę etiam in beneficio ſuſcepit.

Eo tempore Mediolanenſes & Cremonenſes diuturnum bellum inter ſe habentes cauſam guerræ coram Imperatore exponunt. Cremonenſes verò, à principibus Italiæ, tanquam habentes iniuſtam cauſam hoſtes iudicantur, proſcriptiq; diſcedunt: quos ipſe Imperator ſubſequutus, territoria eorum ac villas ſeu caſtella deſtruxit. Indeq; Papiam veniens, ciues illos pactione pecuniæ in gratiam ſuſcepit: vbi & Otto comes de Vuolfratehuſen vita priuatus occubuit. Bononienſes quoq; & Aemilienſes ſupplices, duce interueniente, recepit. Pòſt vſq; ad Taurinum progrediens, totã citeriorem Italiam ſine ferro ſubegit. Inde Apenninum tranſiens Imperator, Anconam Spoletum cum alijs vrbibus ſeu caſtellis vlterioris Italiæ in deditionem accepit. Deinde contra Rogerium aciem dirigens, Campaniam & Apuliam peragrauit. Porrò Heinricus per Tuſciam exercitum duxit, quam & ab Imperatore in beneficio obtinuit, Romamq; veniens, ſummo pontifici Innocentio vſq; ad Imperatorẽ conductum præbuit. Suburbia Albæ ciuitatis ſibi reſiſtere nitentis, expugnauit ac deſtruxit. Beneuentum cepit, ac papæ reſtituit. Imperatori non longè à Barra cum ſummo pontifice obuiam venit, ibiq; caſtrum quoddam, vbi præſidia Rogerij fuerant, artificioſè valde expugnauit: militesq; in eo repertos, & præcipuè Sarracenos, patibulo ſuſpendit. Pòſt eiecto de Campania & Apulia Rogerio, Reginaldo verò viro forti ac nobili ducatu Apuliæ cõmiſſo de reditu diſponunt. Igitur de Italia per Tridentinam vallem redeuntes, Imperator morbo correptus in ſylua quæ eſt inter Enum & Licum, ſub viliſsima caſa xiij. regni ſui anno obijt, ac inde per Auguſtam & orientalem Franciam in Saxoniam deportatus, in monaſterio ſuo Luther honorificè ſepelitur.

Huius Lotharij quidam ſcriptor mores his verbis deſcribit: Erat, inquit, vir ille ſtrenuus belli ductor, præcipuus in armis, prouidus in conſilio, terribilis inimicis Dei & ſanctæ eccleſiæ, veritatis amicus, iuſticiæ ſocius, iniuſticiæ inimicus, cuius probitas patuit in Sicilia, viguit & in Saxonia: qui quãdiu vixit, totum Romanum imperium, quod eius cuſtodiæ deputatum fuerat, titubare non potuit. Hic expulſo Petro Leonis, Innocentium papam manu forti, inuitis hoſtibus & aduerſarijs in ſede ſancta reſtituit: ab eo quoq; reſtituto conſecrationem imperialem accepit. Huius temporibus magiſter Gratianus canones & decreta, quæ varijs libris erant diſperſa, in vnum Opus compilauit, adiungensq; eis interdum authoritates ſanctorũ patrum, ſecundum conuenientes ſententias, Opus ſuum ſatis rationabiliter diſtinxit. Eiſdem quoq; temporibus dominus Vuernerius libros Legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quiſquam in eis ſtuduerat, ad petitionem Mathildæ comitiſſę renouauit: & ſecundum quod olim à diuæ recordationis imperatore Iuſtiniano compilati fuerant, paucis fortè verbis alicubi interpoſitis, eos diſtinxit, in quibus continentur inſtituta præfati Imperatoris, quaſi principium & introductio iuris ciuilis. Edicta quoq; prętorum & ædilium curulium, quæ rationem & firmitatem præſtãt iuri ciuili, hæc in libro Pandectarum, videlicet in Digeſtis continentur. Additur quoq; his liber Codicis, in quo Imperatorum ſtatuta deſcribuntur. Quartus quoq; liber eſt Autenticorum, quem præfatus Iuſtinianus ad ſuppletionem & correctionem legum imperialium ſuperaddidit. Claruerunt etiam illis temporibus viri venerabiles, ſanctus Bernhardus Claraualleſis abbas, qui in multa facundia poſtmodum librum ad Eugenium papam conſcripſit, & contra Petrum Baiolardum hæreticum firma diſputatione contendit. Beatus quoque Norbertus inſtitutor Præmonſtratenſis ordinis, in eccleſia Magdeburgenſi, quam Parthenopolim vocant, archiepiſcopus extitit: ipſeq; cum Imperatore in expeditione Romã iuit, indeq; reuerſus infirmitate correptus, breui tempore pòſt, curſum præſentis vitę compleuit.

Anni Lotharij. Anno domini milleſimo centeſimo viceſimo ſexto, Lotharius electus rex eſt. Maxima quoque inundatio aquarum facta eſt circa Romam in feſtiuitate ſancti Eleutherij. Anno domini milleſimo centeſimo viceſimo ſeptimo, Chunradus inſurgit contra Lotharium. Anno domini milleſimo centeſimo viceſimo octauo, Chunradus in Italiam fugit. Anno domini milleſimo cẽteſimo viceſimo nono, anno do-

mini milleſimo centeſimo triceſimo, Honorius papa ſecundus obijt, cui Innocentius ſecundus per electionem canonicam ſucceſsit: ſed propter intruſionem Petri Leonis, cui fauebat multitudo Romanorum, ſedem ſuã obtinere non potuit, ideóque in Franciam ſe contulit, vbi concilio Remis habito cum multis epiſcopis, præfatum Leonem & ſuos fautores excommunicauit, ſicq; in partibus Germaniæ vſq; ad ſeptimum annum permanſit. Sedit autem annos tredecim, menſes ſeptem. Sub iſto papa vigere & creſcere cœperunt ordines Ciſtercienſis & Præmonſtratenſis. Anno domini milleſimo cẽteſimo triceſimo primo, anno domini milleſimo cxxxij. Auguſta combuſta eſt. Anno domini milleſimo cxxxiij. eclipſis ſolis facta eſt. Anno domini milleſimo cxxxiiij. Norbertus archiepiſcopus obijt. Anno domini milleſimo cxxxv. Huch abbas Præmonſtratenſis primus poſt Norbertum hoc anno accepit priuilegium ab Innocentio ij. papa. Hoc etiam anno Vrſpergenſis eccleſia, quæ iam x. annis fundata conſtiterat, accepit priuilegium ab eodem papa. Anno domini mil. cxxxvj. Lotharius fuit in Apuliam, in qua expeditione Heinricus dux frater Vuelfonis duxit mille quingentos milites. Eodem anno Heinricus filius eiuſdem ducis, pater Ottonis, poſtmodum per breue tempus regnantis, in Pentecoſte baptizatus eſt. Anno domini mill. cxxxvij. Innocentius papa reſtitutus eſt in ſede ſua. Anno domini mill cxxxviij. Lotharius rex obijt in autumno ſine filijs. Dux verò Heinricus in cuius finibus obierat, regalia reſeruauit, vt in generali cõuentu principum, qui in proxima Pentecoſte Mogontiæ condictus fuerat, præſentaret. Quidam autem ex principibus timentes, ne fortè in generali curia Heinricus dux, qui tunc præcipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam præualeret, circa mediam quadrageſimam conſilio habito in oppido Rheni Confluentia, conuentum celebrauit, ibiq; Chunradum fratrem Friderici de quo ſuprà diximus, præſente Theodeuuino epiſcopo cardinali regem creant.

ANno domini mill. cxxxix ab Vrbe condita mill. Dcccxcj. Chunradus præfatus xc. loco ab Auguſto regnum accepit, regnauitq; annis xiiij. Huic primùm Saxones & dux Heinricus, alijq; qui eius electioni non interfuerunt, reſiſtũt, calumniantes eum non legitimè, ſed per ſurreptionem electum fuiſſe. Quibus omnibus in proxima Pentecoſte generalis curia Babenberg indicitur. Quò Saxones omnes ſimul cum viduata imperatrice Richinza venientes, vltrò ſe Chunrado regi ſubdidere Heinricus dux regalia ſeruans aberat, ad quæ reddenda in feſtum apoſtolorum Petri & Pauli dies ei Ratiſponæ præfigitur. Quò veniens, regalia quidem multis illectus promiſsis reddidit: ſed ad ea quæ vlterius inter eos tractanda erant, dies ei in breui pòſt Auguſtæ præſcribitur. Quò ex condicto aſſumptis fidelib. ſuis & milite non modico venit, ac ſuper Licum ex oppoſito ciuitatis, rege ciuitatem tenente, caſtra poſuit.

Internuncij autem ac mediatores ad hanc cauſam prænominati, per triduum huc ac illuc ſæpius tranſmeantes, nihil profecerunt: rex enim non aliter compoſitionem fieri voluit, niſi dux quædam de his quæ à Lothario imperatore ſuſceperat ac poſſederat, reſignaret. Quod cum dux renuiſſet, ac ſe potius dubiæ ſorti ſupponi elegiſſet, colloquium infecto pacis negocio diſſolutum eſt. Rex ergo metuens aliquid in ſe machinari, dum peracta cœna, cubitum ſe ire ſimularet, adductis clàm equitaturis cum paucis ciuitatem, nulli de principibus valedicens, exiuit, ac militem ſuum reliquum in magno diſcrimine relinquens, Herbipolim peruenit, vbi iudicio quorundam principũ dux proſcribitur, ac in proxima natiuitate dñi in palatio Goslarienſi ducatus ei abiudicatur. Dux quoq; in ſubſequenti die poſt egreſſum regis de Auguſta, ſuis, prout poterat propè diſpoſitis non multis comitatus in Saxoniam properat. At rex ducatum Saxoniæ Alberto Marchioni conſobrino eiuſdem ducis, Noricum verò pòſt in Bauariam veniens, Luipoldo filio Luipoldi Marchionis fratri ſuo ex parte matris tradidit.

Heinricus ergo dux Saxoniam ingreſſus, cum caſum & miſerias ſuas fidelibus

& amicis ſuis exponeret, ad rebellandum eos Imperatori & Alberto excitauit. Vnde in breui eundem Albertum auxilio eorum, necnon & ſuorum qui de Bauaria & Sueuia occultè eum inſecuti ſub ſpecie peregrinationis terram intrauerãt, adeò humiliauit, vt caſtris eius dirutis, terris circũquaq; vaſtatis, ad regem auxilij gratia ire compelleret. Interea Luipoldus Marchio ſuſcepto à rege ducato Norico, omnibus penè baronibus ad ducatum pertinentibus, amore ſeu terrore ad ſe confluentibus, primò Ratiſponam ditioni ſuæ ſubdit: pòſt collecto milite, ſuperiores partes Bauariæ vſq; ad Licum pertranſiens, amiſsis aliquot de ſuis, feſtinanter reuertitur. Non multo pòſt Heinricus dux dum in Saxonia omnibus ſuis ritè diſpoſitis, in Bauariã redire diſpoſuiſſet, morbo correptus diẽ clauſit extremũ, ac in monaſterio Luther iuxta ſocerũ humatur. Quo mortuo, Saxones amore filij ſui paruuli, quẽ eis adhuc viuens commendauerat, regi denuò rebellant. Luipoldus verò ducatum Noricum exhinc ſe potenter habere confidens, dum in obſidione caſtri Valeia duorum fratrum, qui in parte ducis Heinrici ſteterant, incautè moraretur, Vuelſo ducis eiuſdẽ frater collecto milite ſuperueniens, fortiſsimè pugnando, cæſis ex vtraq; parte pluribus, multis captis, Luipoldum ignominioſè fugere coegit. Ipſe enim Vuelſo præfatum ducatum iure hæreditatis ad ſe ſpectare proclamans, dum iuſticiam apud regem impetrare non poſſet, ad rebellionem ſe parat. Ob hoc rex circa idem tempus caſtrum eius Vuinesberg obſedit. Quem Vuelſo collecto milite, in proxima hebdomada natiuitatis domini, dum incautè pugna aggredi attentat, amiſsis aliquot, multis captis, cum paucis fugit è prælio. Non multo pòſt Luipoldus moritur, eiſq; in marchia frater ſuus Heinricus ſucceſsit. Cui rex Saxoniam ingreſſus, pacemq; cũ Saxonibus faciẽs, viduam Heinrici ducis in vxorem dedit, eiq; ducatum Noricum conceſsit. Quæ res maximæ diſcordiæ ſeminarium fuit. Vuelſo enim, vt dictum eſt, eundem ducatum impetens, extemplò armata manu ſub oculis eiuſdem Heinrici partes illas ingreditur, cunctiſq; circumquaq; vaſtatis, regreditur. Ob hoc Heinricus ille inflammatus, coadunato milite, fines illorum, qui Vuelfonis fautores erant, ingreſſus, munitiones illorum & villas deſtruxit. Cui dum Vuelſo reſtaurato milite occurrere parat, audito quòd rex ſuperuenturus eſſet, ceſsit. Porrò Heinricus ille ſimul cum rege caſtrum Tachouue, ſcilicet comitis Chunradi, qui ex parte Vuelfonis erat, obſidione claudit: vaſtatiſq; in circuitu vniuerſis, adiutorio regis ad deditionem coegit, ac igne ſuccendit. Sic tota illa prouincia in maximo bellorum diſcrimine laborabat. Interea Rogerius rex Siciliæ audiens huiuſmodi conflictationes inter Vuelfonem & regem, timens ne fortè ceſſante guerra, Chunradus rex Italiam intraret, ac eadem quæ à Lothario, ab eo quoq; perpeſſurus eſſet, Vuelfonem aduerſus eundem muneribus illectum incitat: ſinguliſq; annis mille marcas ſe ob hoc daturum iuramento confirmat. Item quoq; rex Vngariæ eundem Chunradum metuens, Vuelfonem ad ſe accerſiuit: dataq; pecunia non modica, ac deinceps omni anno dandam pollicens, ad rebellandum nihilominus inſtigat. Vuelſo itaq; ſtrenui militis exercens officium, modò in Bauaria, modò in tranſalpinis partibus Sueuiæ, modò circa Rhenum, tot tempeſtates bellorum mouit, vt regem potius ad defenſionem ſui, quàm ad exterarum nationum inuaſiones excitaret. Circa has tempeſtates gens Francorum cum rege ſuo Ludouico, gens quoque Teutonicorum cum rege ſuo Chunrado, ac alijs principibus, Friderico duce Sueuiæ, poſtea imperatore, epiſcopis, comitibus, ſeu alijs cuiuſcunque conditionis hominibúſque querimonia tranſmarinæ eccleſiæ Hieroſolymitanum iter aggrediũtur. Quod & Vuelſo ducem, licet nondum ſedata guerra, ire compulit. Bernhardus namq; ſuprà nominatus Claraualleníis abbas, & alij viri religioſi, ad prędicationem eiuſdem itineris firmiter inſiſtebant. Egreſsi itaq; anno dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo quadrageſimo ſeptimo, per Vngariam & Græciam innumerabilem exercitum ducunt. Qui totus penè, exceptis principibus, ſeu alijs plus cautis, vel inedia, vel aeris intemperantia, vel ciborum inſolentia, vel Sarracenorum inuaſione, infecto negocio interierunt. In hoc ergo laborioſo itinere Chunradus rex commili-

toni

toni ſuo Vuelfoni (ſic enim eum nominare ſolebat) ſæpiſsimè in neceſsitate ſubueniebat: ac de omnibus quæ à regio fiſco Conſtantinopolitani imperatoris ſibi offerebantur, partem illi tradebat.

Denique Hieroſolymam venientes, cum alij procinctum ſub rege Chunrado contra Damaſcum mouerent, Vuelfo infirmitate captus, ac in deſperatione poſitus, ad reuerſionem ſe parat. Tranſito igitur mari, conualeſcens Siciliam attingit, vbi Rogerius eum cum magno domus ſuæ tripudio ſuſcipiens, ac honorificè dimittens, iterum ad rebellandum regi maximis muneribus illectum incitat. Igitur reuerſus in proxima hyeme circa purificationem ſanctæ Mariæ, collecto milite, fines regis inuadit, ac caſtrum eius Flochberg forti impugnatione ſollicitans, dum in reuerſione militem nimis diffuſè & incautè duceret, à militibus regis circumuentus, ac congreſſione inita cum paucis, alijs circumquaque diffuſis, plus ex infortunio quàm ex inſtãtia belli milites Vuelfonis fugam arripiunt, plurimiſque captis, nullo occiſo, ignominioſè reuertuntur. Ac ſic guerra diu anxiè inter ipſum & regem agitata, finita eſt. Nam Fridericus qui poſtmodum fuit Imperator, fratruelis regis & filius ſororis prędicti Vuelfonis, medium ſe ad compoſitionem faciendam interpoſuit: captiuosque duci reddi, ac regem de cætero ſecurum penes illum eſſe, prouida deliberatione cõfirmauit. Rex ergo accepto conſilio Vuelfoni aliquos redditus de fiſco regni cum villa Merdingen cõceſsit: ac ſic firmata pace, ipſe rex relicto filio paruulo Friderico in breui pòſt vita deceſsit, ac in monaſterio Loracenſi eſt ſepultus, & Friderico fratrueli ſuo ſedem regni reliquit. Statuens cum eodem vt filio ſuo cum ad annos perueniret, ducatum Sueuiæ concederet.

ANno domini milleſimo cxxxix. qui eſt primus Chunradi regis, Innocentius papa, facta plenariè ſynodo, vt quidam dicunt, ferè mille epiſcoporum, mediante quadrageſima, totam partem Leonis condemnauit, cum ordinatione illius. *Anni Chunradi.*

Eodem anno idem papa perrexit contra Rogerium Siculũ ducem Apuliæ, cum exercitu Romanorum: ſed cum ſuis, præter quos fuga cepit, captus eſt ab eo, menſe Iulio, die xxiiij. Eodem anno Heinricus dux in Saxonia moritur, & in Luther ſepelitur. Anno domini milleſimo cxl. Dedo Reatinus epiſcopus effectus eſt. Eodem anno Vuelfo dux Lutipoldum ducem Bauariæ in Idibus Auguſti pugna iuxta caſtrum Valeium aggreſſus vicit. Ipſe verò in eodem anno in feſto ſancti Thomæ à rege Chunrado apud Vuinsberg deuictus eſt. Anno domini milleſimo cxxi. anno domini mill. cxxij. Reatæ maxima mortalitas fuit. Anno domini milleſimo centeſimo quadrageſimo tertio, Innocentius papa obijt, cui Celeſtinus ſecũdus ſucceſſit, genere Tuſcus, ſedit menſes v. dies xiij. Anno domini milleſimo centeſimo quadrageſimo quarto, Celeſtinus papa obijt, cui Lucius ſecundus ſucceſsit: ſedit menſes v. dies xj. Anno domini milleſimo centeſimo quadrageſimo quinto, incipiente in ipſa ſacroſanctæ natiuitatis Chriſti ſolennitate, lugubre & miſerabile ex peccato Chriſtiani populi accidit in Oriente piaculum. Sanguinus enim Halapenſis Syriæ ac Meſopotamiæ, excepta Antiochia & Damaſco princeps, Perſarum verò & Medorum regis, ſeu Soltani ſubditus, Ediſſam quæ nunc Rohas dicitur, vnicum Hieroſolymitanæ eccleſiæ pro magnitudine ac abundãtia ſui refugium, cum infinita Sarracenorum multitudine circundedit, ac in ipſa, vt dixi, natiuitate domini irrupit, cũctis ibidem cum vrbe Chriſtianis in ore gladij occiſis, vel miſerabili captiuitate in ſeruitutem redactis, eccleſias Chriſti, & præcipuè beatæ Mariæ ſemper virginis baſilicam, & eam, in qua Thomæ apoſtoli corpus reconditum eſt, ad Saluatoris noſtri ignominiam intrò ferens ea quæ non licebat, fœdè polluit, noſtriſque penitùs exterminatis, Sarracenos ibi ad habitandum collocauit. Eodem anno Lucius papa obijt. Cui Eugenius tertius, natione Piſanus ſucceſsit, ſedit annos octo, menſes quatuor, dies viginti & vnum. Anno domini milleſimo cẽteſimo quadrageſimo ſexto, anno domini milleſimo centeſimo quadrageſimo ſeptimo, expeditio magna facta

eſt ad Hieroſolymam, in qua, vt prædictum eſt, Chunradus rex, & rex Francorũ Ludouicus, & Vuelſo, & Fridericus tunc dux Sueuorũ, qui poſtmodum factus eſt Imperator, cum multis alijs fuerunt. Anno domini milleſimo cẽteſimo quadrageſimo octauo, anno dñi milleſi. cxlix. anno domini milleſimo centeſimo quinquageſimo, quarto Nonas Septembris, Reatina ciuitas, poſt longam obſidionem à Rogerio rege Siciliæ deſtructa eſt. Anno domini milleſimo centeſimo quinquageſimo primo, anno domini mill. centeſimo quinquageſimo ſecundo, Chunradus rex obijt.

FRIDERICVS PRIMVS, DICTVS BARBAroſſa, XX. Germanorum Imperator.

ANNO domini Mclij. ab Vrbe condita MDccccv. Fridericus huius nominis primus xci. loco ab Auguſto regnum accepit, magis ex delegatione patrui ſui, quàm ex electione principum. Erat autem vir armis ſtrenuus, acer animo, exercitatus in bellis, corpore robuſtus, in conſilijs prouidus, in negocijs peragendis virilis, affabilis manſuetis, ſuperbis reſiſtens, ingenio ſubtilis, memoria excellentiſsimus. Quorumcunq; enim hominum vultus vel perſonas ſemel agnoſcebat, etiam poſt multa interſtitia temporum, ſi ad eum rurſus veniebant, citiſsimè eos nominatim ſalutauit, ac ſi quotidie cum eo morati fuiſſent. Erat quoq; ſtatura mediocris, magis tamen longa quàm breui, pectore plenus, & vt dictum eſt, corpore robuſtus, facie ſatis eleganti, barba & capillo rufo. Huic imperium ceſsit, eo quòd præfatus Vuelſo auunculus eius, & alij principes Alemanniæ, proxima linea conſanguinitatis eum attingerent. Et ideo quòd cum ex nominis ſui interpretatione pacis diues vocitaretur, inter principes Alemanniæ ſtuduit pacem potiſsimùm reformare, vt ad expugnandas maxime Italicarum gentiũ virtutes bellificas, poſſet efficacius inſiſtere. Regnauit autem annis xl. parum minus. Hic in tribus annis primis pacem reformauit inter principes Alemanniæ, quæ valde turbata fuerat, propter ducatum Bauariæ & Saxoniæ, ſicut ſuprà deſcriptũ eſt. Fuit autem Heinricus iunior de Saxonia fratruelis Vuelſonis filius auunculi ſui. Heinricus verò de Auſtria, frater Luipoldi, de quibus ſuprà dictum eſt, filius patrui ſui. Auia quippe ipſius, cuius mentionem ſuprà fecimus, cum in Sueuia genuiſſet duos filios, Chunradum videlicet regem, & Fridericũ ducem, mortuo marito, nupſit Luipoldo Marchioni Auſtrię & Styriæ, ex quo tres filios, ſiue quatuor, vt quidam dicunt, ſuſcepit, videlicet Luipoldum, qui primus inijt certamen pro ducatu Norico: ſed hic immatura morte præuentus eſt, & fratri ſuo Heinrico idem certamen reliquit. Genuit quoq; Chunradum, qui poſtmodum fuit archiepiſcopus Iuuauiæ, quam vocant Saltzburg: & Ottonem, qui fuit epiſcopus Friſingenſis, qui & Chronica conſcripſit, & vſq; ad tempora huius Friderici perfecit.

ALBERTVS FRATER ERNESTI DVCIS Sueuorum, hic Auſtriam ab Hungarorum armis vendicauit.

Leopoldus in nuptijs Heinrici tertij Imperatoris mortuus, & ſepultus Treueri eſt.	*Erneſtus occiſus in bello contra Heinricum IIII.*

LEOPOLDVS SECVNDVS.
Itha filia Heinrici Imp. uxor.

LEOPOLDVS TERTIVS.
Agnes filia Heinrici quarti, & ſoror Heinrici quinti, quæ prius Friderico Sueuorum duci nupſit, ex eoq; Fridericum & Chunradum genuit.

LEOPOL. IIII. *factus à Chunrado rege dux Baioariæ, ſepultus in Auſtria, in monaſterio Sanctæ crucis, ordinis ſancti Bernhardi.*	*Heinricus natu maior, recepit Gertrudim filiã Lotharij ſecundi imp. relictã Heinrici ducis Baioariæ. Hic fuit creatus primus dux Auſtriæ, à Friderico primo, & monaſterium Viennæ erexit, quod uocatur Scotorum.*	*Chunradus epiſcopus Salczburgenſis.*	*Otto Friſingen.*	*Gertrudis uxor ducis Bohemiæ.*	*Bertha uxor ducis Poloniæ.*	*Iuditha uxor Marchionis Montis Ferrati.*

LEOPOLDVS QVINTVS.
Auia eius fuit Agnes, filia Heinrici quarti. Proauia Itha.

Mediante igitur Imperatore, compoſitio ſuper ducatu Norico facta eſt. Hoc modo, vt Heinricus de Saxonia ducatum Bauarię reciperet, quem & pater & auus ſuus habuerant. Heinricus verò de Auſtria, cum ante ſuſceptum ducatum eſſet tantùm Marchio, modò dux efficeretur, quæ beneficia ſæpe dictus Imperator conceſſit vtriſq;, ſicq; terminata eſt hęc diſcordia, quæ pręcipua erat in Alemãnia. Vuelfoni quoq; auunculo ſuo, vt eius fauorem plenè obtineret, contulit in beneficiũ Marchiam Tuſciæ, ducatum Spoleti, principatum Sardinę, & totam terram Mathildis comitiſſæ. Habebat autem dictus Imperator fratrem, Chunradum nomine, ex parte patris. Nam pater ipſius, mortua Iuditha matre ipſius Imperatoris, duxit aliam vxorem de genere comitum illorũ, qui dicebantur de Zuuainbruck, & de Sarbruck, ex qua genuit præfatum Chunradum, & filiam quandam, quam duxit in vxorem Langrauius de Thuringia, & ex ea genuit illum Langrauium, qui poſtmodum proximæ conſanguinitatis immemor, Philippo regi rebellauit. Imperator itaq; prædictum Chunradum fratrem ſuum Palatinum Rheni effecit. Hæc ideo aliquantulum diffuſius ſcripſimus, vt pateat quomodo nobiliſsimi principes Alemanniæ, proxima linea conſanguinitatis Imperatori adhęrebant. At ipſe potius gloriabatur ſe de regia ſtirpe Vuaiblingnenſiũ progenitum fuiſſe, quos conſtat de duplici regia proſapia proceſsiſſe, videlicet Clodoueorum, de quibus legitur ſuprà in geſtis Francorũ & Carolorum, de quibus nihilominus eorundem ſuprà narrant hiſtorię.

Sedatis igitur diſcordijs in Alemannia, diſpoſitisq; negocijs imperij, & reb. pacatis, aggreſſus eſt iter arripere in Italiam, quatenus & diſcordias ibidẽ ſedaret, & more aureo diadema imperatorium in Romana eccleſia reciperet. Eo itinere inuenit Terdonenſes ſibi rebelles. Eſt autem Terdona villa permaxima in Lombardia, per quam Mediolanenſes iter habent vſq; ad Genuam, & ideo banc quaſi portum maris magni ſibi eſſe volunt. Hanc in ipſo itinere aggreſſus Imperator expugnauit, & ſolo adęquauit, nihil eis valente auxilio Mediolanenſium, in quo plurimũ confidebant. Indeq; progreſſus, Romã peruenit, & ab Hadriano papa conſenſu totius cleri cum diademate regio, imperialem benedictionẽ accepit in eccleſia beati Petri, vbi à ciuibus Vrbis ſeditio contra Imperatorem cõmota eſt, vbi multi Romanorum interfecti occubuerunt. Imperator verò rediens inde, in itinere Spoletanorum diras & inopinatas pertulit incurſiones. Quarum impulſu Spoletum applicuit, quam dimicando ſuccendit, & funditùs euertit, paruulis tamen ac mulieribus, iuſſu Imperatoris, ſine læſione liberatis. Dehinc per totam Italiam & Lombardiam, multis edomitis rebellionibus, cũ perueniſſet, comitante exercitu ſuo, apud Veronam, ad quędam itinera anguſta, quæ Lombardi vocitare ſolẽt clauſuras Volerni, vbi ex vtraq; parte itineris mons præruptus, quaſi paries ſaxeus eminet in immenſum: ibi Veroneſes collocauerunt ſuperius in planitie eiuſdẽ montis quoſdã malignos homines,

quatenus in tranſitu Imperatorem cum exercitu ſuo, demiſsis lapidibus interfice-
rent. Imperator verò ſolertiſsimus, quoſdam aduocauit terræ illius prudentiſsimos,
qui illecti promiſsionibus & muneribus per loca vix alicui hominum peruia, mili-
tes Imperatoris deduxerunt ad præfati montis collem quendam ſupereminentem.
Qui inde conſurgentes, in præfatos malefactores irruerunt, & eos in fugam verte-
runt. Ex eis quoq; penè ſexcenti capti ſunt, qui omnes triſtia pœnarum tulere diſcri
mina. Deinde Imperator rediјt in Alemãniam, vbi tunc duxit vxorem. Nam antea
iudicio eccleſiæ in ſynodo Conſtantienſi, inter ipſum & Adilam filiam Marchionis
Diepoldi de Hochburg, quam habuerat vxorem, diuortium celebratum eſt, obie-
ctu conſanguinitatis. Quam poſtea Dietho de Rauensburg miniſterialis ipſius ha-
buit vxorem. Imperator verò dominam Beatricem de genere Burgundionum no-
biliſsimam, filiam comitis Biſuntini, quæ illi vnica erat, hæres omnium bonorum i-
pſius, duxit vxorem, cuius opulẽtiſsima dote, vt fertur, etiam quinq; millia militum
eius ſubduntur imperio. Eodem tempore ducem Boemorum regio decorauit no-
mine & dignitate, regium ſibi conferens diadema. Item diſcordias ſedauit, ſi quæ e-
rant in Alemannia, inter principes vel barones, & redire parat in Lombardiam, quę
maximis diſcordijs tunc efferbuerat. Nam Mediolanẽſes Imperatori reſiſtere ſe pa-
rant, & in auxilium ſuum multas ciuitates Lombardiæ aſciſcunt, Brixiam videlicet
& Placentiam, & alias quamplures. Cremonenſes verò & Papienſes Imperatori fi-
deliter adhærebant, & Laudenſes & Cumani ſuo ſubdebantur imperio. Ideoq; bel
la frequentia totam commouebant Lombardiam. Mediolanenſes enim ſuperbi, re
belles cõſueuerunt eſſe Imperatorib. exortis de Sueuia. Illis verò qui de Saxonia e-
rant, deuotius aſsiſtebant. Eo quòd, vt ſuprà dictum eſt, Lotharius imperator pro
ipſis tulit ſententiam contra Cremonẽſes. Cum ſint etenim ſuperbiſsimi, ſolent oc-
cupare terminos vicinarum ciuitatum, & ipſas, quas poſſunt, ſuo ſubdere imperio.
Quocirca contra Imperatoris edictum, Terdonam ab ipſo erutam, eximijs reædifi-
carunt muris. Quodq; hoc deterius fuit, illarum vrbium reliquias, quas antè deiece
rant, Cumarum ſcilicet atq; Laudæ, ad imperij contemptum funditùs exterminaue
re. Papiam quoque atq; Nouariam vrbes egregias, ad eiuſdem imperij deſpectum
pariter apposuerunt depopulare. Ac ſic hanc regni portionem ſcilicet Lombardiã,
ſuo imperio paulatim ſubijcere ſatagebant. Ad quod patrandũ omnes penè Lom-
bardiæ vrbes conſentientes habuerunt. Placentia nempe Cremonenſes à prædicta
rum vrbium ſolitis amminiculis indignè prohibuit, atq; iter ad eas, eis omnimodo
denegauit. Brixia quoq; ſe itidem eiſdem cum exercitu adiecit Mediolanenſibus.
Quarum opitulationibus immania auſi ſunt ſcelera, partimq; potiti ſunt auſis. Nam
Vegeualum & alia Papienſium oppida munitiſsima, prædictarum vrbium præſi-
dijs funditùs deſtruxerunt. Cremona verò ciuitas egregia, pro ſummi Imperatoris
maieſtate, contra Mediolanenſes ſummi imperij cõtemptores, ſeſe audacter ingeſ-
ſit. Quæ & eorum munitiſsima oppida magnis euertit viribus, & eorundem ple-
roſq; coartauit compedibus. Eo tempore Imperator his diſcordijs opitulari cen-
ſuit, ad quod diſcretiſsimè patrandum viros præmiſit induſtrios, cancellarium ſci-
licet nomine Reinaldum, & cum eo Ottonem comitem Palatinum de Bauaria.
Qui à Cremonenſibus, & ab Oberto epiſcopo eorundem, & à quodam Arderico
ſacerdote, qui tunc magni nominis floruit, cum tota plebe eiuſdem ciuitatis magni
ficè ſuſcepti ſunt. Interea cum Imperator ſuum protelaret aduentum, Cremonen-
ſes pro tam benigniſsimis ſubiectionibus, ab alijs Lombardis indigniſsima tulere
conuitia, & quod deterius eſt, in ipſum Imperatorem indigna relatu proferebant
verba.

Quamobrem Imperator cum ingenti exercitu Italicas appetijt oras. Cui præ-
Primum bellum Imper. contra Mediolanenſes. uius fuit Boemorum rex acerrimus, ab Imperatore eodem in regiam dignitatem
primò ſublimatus. Et iſte Brixienſes oppreſsit & damnificauit, quem ſubſecutus
eſt Fridericus dux, ſupradicti Chunradi regis filius. Poſt hos Imperator aduẽtauit.

Territi

Territi igitur tanto exercitu Brixienſes, Imperatoris iuſſa iurati ſe facturos promiſerunt. Adualens tamen ſexaginta millia marcharum, antè tulerunt incommodum. Poſtmodum Imperator iuxta flumen Padum tentoria fixit, vbi quidam Mediolanenſium ex altera parte fluminis exiſtentes, in ipſum Imperatorem cõuitia indigna relatu vociferati ſunt. Propter quas iniurias Imperator ſuos milites arma capere iuſſit. Ipſe quoque ſicut erat acer animo, ad ſubuehendum ſe, non nauem acquiſiuit, neque vadum fluminis exquiſiuit, ſed quadam trabe lignea, haſtis hincinde ſuſtentatus, fluuium tranſiuit, & paucis ſe comitantibus in hoſtes proſilijt, qui territi à conſpectu ipſius, fugam arripuerũt, & vſq; ad Trecium quoddam caſtrum Mediolanenſium fugerunt. Vbi Imperator Mauortius vix decem ſe comitantibus, fixit vexillum ſuum ante portas caſtri, vbi exercitus ſuus continuò aduentauit, trepidantibuſq; ciuibus, eos in deditionem accepit, vti vellet. At ipſe ſicut erat aſſuetus, de regia benignitate, mulieres & paruulos conſeruari cenſuit, prædam verò caſtri militibus ſuis diſtribuit, & in præſidijs milites ſuos collocauit. Cęterùm exhinc tranſiens ciuibus Laudenſibus ad conſtruendam nouam ciuitatem locum deſignauit, ſuper Padum fluuium, in quodam colle, vbi ex vtroq; latere collis ſunt loca paludinoſa. Collis quoq; idem, ex antiqua conſuetudine Lombardorum mõs Guezionum appellatus eſt. In quo eis vexillo regio vrbem deſignauit decoram. Poſt hęc cum exercitu Melegnanum ſe contulit, vbi Mediolanenſium diu expectauit ſatisfactionem, & ipſi ſatisfacere contempſerunt.

Aduocat igitur Imperator exercitus de ciuitatibus Lombardiæ, cui adueniunt Cremonenſes cum xxx. millib. armatorum, & epiſcopo ſuo Oberto. Papienſes quoq; & Nouarienſes cum copioſo & ſplendido exercitu iunguntur. His Imperator circundatus, ad mœnia vrbis Mediolani iter arripuit. Sanè Mediolanenſes cum multo exercitu egrediuntur contra ipſum in pugnam. Committiturq́; pugna, vbi Mediolanenſes fugam arripiunt, tendentes ad vrbis ſuæ mœnia. Cremonenſes verò & alij Lombardi, eos viriliter inſequuntur. Appropinquantes verò vrbi ſuæ, equos reflectunt, & rurſus pugnam ineunt. Vbi regius exercitus aliquantiſper retrouerſus eſt. Imperator verò confidentiſsimus, cum tanti belli viciſsitudines ita alternari conſpiceret, continuò ſe in hoſtes inuexit, & eoſdem moribundos vrbis ſuę mœnia ſubire coegit. Poſt talem belli gloriam ſuburbia fecit incendi, relicta ſola turri, quam corã porta Romana, Romani conſtruxiſſe feruntur, quæ erat ſublimis, quatuor ſubnixa columnis, à vallo diſtans, partim plus quàm ſit iactus lapidis, quæ vſq; ad oſtium erat ſolida, & ſaxis compaginata quadris. Hæc ad vrbis tuitionem fortibus erat repleta viris. Poſtea Imperator vrbem cingit obſidione, & coram porta Romana ſua fecit figi tẽtoria, alijs quoq; ſingulis in obſidione ſolertiſsimè loca præuidit opportuna. Paucis diebus effluxis, iam hoſtibus intra mœnia clauſis, ad prædictam turrim expugnandam bella fecit inire. Cumq́; viri qui in turri erant, cernerent columnas eius infringi martellis, & alijs inſtrumentis ferreis, territi formidare cœperunt, & ſe in deditionem Imperatori obtulerunt. Quibus Imperator interuentu quorundam vitam conceſsit, & per funem ab alto demiſſos, vrbis mœnia incolumes intrare permiſit. Moxq; ex Imperatoris edicto, Teutonici cum tubicine Cremonenſium turrim conſcendunt, exoriturq́; vndique in caſtris clamor virorum, & clangor tubarum. Ex quo euentu inopinato, ciues concluſi valde ſunt territi, & quid conſilij caperent, aut quò ſe verterent, titubare cœperunt. Seſe tandem tubarum clangore & ſignorum, ad ineundum conuocant conſilium. Petitaq́; pace, ad conſilium principes Imperatoris aſſumunt, regem videlicet Boemorum, & ducem Luipoldum de Auſtria, Colonienſem quoq; archiepiſcopum Fridericum, & Babenbergenſem epiſcopum Eminhardum. Aderat quoq; cancellarius Reinaldus, & Otto comes Palatinus. Iſti mediatores vtriuſq; partis communicatis conſilijs, & Imperatori Mediolanenſium iuſtas ſubiectiones, & Mediolanenſibus dignas Imperatoris præceptiones viciſsim referebant. Poſtremò ciues ad id deuenere conſilij, vt ſe & ſua Imperatoris traderent voluntati. Gladios itaque denudatos, ſuper colla ponentes,

cruces quoq; & alia inſignia præferentes, nudis plantis ad pedes Imperatoris miſerabiliter ſe proſtrauerunt. Quibus Imperator, precibus principum vix flexus, vitam donauit. Et qui prius erant maligni, facti ſunt ſubiecti. Ideoq; more regio ſubditis factus eſt mitis. Poſt tantos triũphos in die natiuitatis beatæ Mariæ virginis diademate imperiali proceſsit inſignitus, & cum eo rex Boemorum, corona regia decoratus. Alij quoq; principes cum ipſo proceſſerunt, & facta eſt laus in cœlum, & exultatio non modica, reſonantes ſimul tinnitu ſignorũ. Exinde vrbi proxima peragrauit loca, vbi quæ à Mediolanenſibus perperam fuerant conſtituta, iuſticiæ redegit ad normam. Acceptis igitur obſidibus, ſpes reſiſtendi ablata eſt omnibus Lõbardis. Ideoq; cunctas ciuitates & caſtella & oppida Lombardiæ peragrauit, & vades ab eis accepit, quòd iuſticiam ſuam reciperent, & conſeruarent.

Pro reparando itaq; iuſticiæ vigore omnibus Lombardis & Italicis, Roncaliã, vbi mos Lombardorum eſt, iuſticiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam, & curiam publicam ad præſentiam principum, qui tunc aderant, eis deſignauit. Edictumq; eſt ab Imperatore, vt de ſingulis Italiæ vrbibus, viri idonei Roncaliam conuenirent, & barones & alij qui cauſas haberent. Cumq; ibidem cõueniſſent, aſſumptis nobilib. & prudẽtib. viris, cauſas ſingulorum determinare ſtuduit, primò pauperum, deinde baronum, & poſtremò ciuitatum.

Exhinc pactum pacis inſtituit, ſecundum quod principes Alemanniæ facere cõſueuerunt, & ne quis contra illud attentaret venire, bannum, id eſt pœnam pecuniariam conſtituit, ita, vt ſi qua vrbs pacis violaret iura, centum marchas auri perſolueret. Marchio verò quinquaginta, comes quadraginta, capitaneus verò, ſeu alius inuaſor maior viginti, alij verò decem, & vſque ad tres marchas, prout eis facultas ſuppetit, Imperatori perſoluere deberent. Quòd ſi quis nullũ poterit exoluere præmiſſorum, verberibus diris in patria diu afflictus, per quinquennium deberet fieri exul, quinquaginta milliarijs à patria ſeiunctus. Alias quoque leges, ſecundum prudentiſsimorum virorum conſilia ibidem inſtituit, in quibus inter cætera, & hoc cautum eſt, ne feudorum iniuſtè fieri poſsint diſtractiones. Iudices quoque præfecit ſingulis ciuitatibus Lombardiæ, qui ex parte Imperatoris banna ſupradicta reciperent, & legis iuſticiã facerent, ſuper quo contra nouas inſtitutiones Imperatoris murmurare cœperunt Lombardi. Non eſt enim eorum conſuetudo banna ſoluere, ſed vt ſecundum leges Romanas iniuriam paſsis ſatisfaciant, ſecundum quod iurauerint læſi, ſe talem velle pati iniuriam. De quibus acquiſitis, iudex tantùm viceſimam, vel minorem, ſecundum quod ab eis decretum eſt, recipit portionem. De damnis quoque, ſiue ſpoliationibus, ſicut lege ſtatutum eſt, ſatisfaciunt. Tunc Fridericus Colonienſis archiepiſcopus obijt: cui Reinaldus Cancellarius ſucceſsit in epiſcopatu.

Diſſolutaq; itaq; curia, Imperator paterna viſione Lombardiæ loca viſitare cœpit. Multis verò peragratis locis, Aſtenſium vrbem tandem aduentauit. Aſtenſes verò confiſi de munimine arcis nouæ, opponere ſe ſtuduerunt. At ipſe eorum vrbe citò potitus eſt, & his quæ infra muri ambitum continebantur. Tandem ad inexpugnabilem arcem nouam iter arripuit. Quæ licet eſſet ſita in ſcopulo eminentiſsimo, habens aditum tantùm per iter anguſtiſsimum: Imperator ſolertiſsimus ipſam tamen fortiter expugnauit, gentemq; frenauit ſuperbam. Demum Aſtenſib. captiuis, tam viris quàm mulieribus vltrò miſertus eſt. Deinde Scurij & Marteſiæ appetijt prouincias Mediolanenſib. contiguas: vbi plurima reſtaurauit oppida, & noua caſtra conſtruxit, in quibus Mediolanenſium poſsit incurſus propellere. Cumas quoque adijt, & ciues illos à proprijs expulſos ſedibus per Mediolanenſes, ſententia imperiali ad ſuam reuocauit ciuitatem: nec inde prius receſsit, quàm Cumanorum & inſulanorum ſedaret diſcordiam. Erat autem inſula caſtrum quoddam in quadam inſula lacus Cumani, quod nunc penitùs exterminatum eſt.

Supra ciuitatem quoq; Cumanam caſtrum conſtruxit, muris & turribus munitũ, quod Patarellum Teutonici vocant, vbi Mediolanẽſium declinare poſsit incurſus: & in præſidijs milites Teutonicos collocauit. Deinde cũ vellet adire Cremonam,

&

& vſq; ad quoddam caſtrum, Luciariam videlicet, perueniret, nũciatum eſt ei quòd Mediolanenſes periuri, & imperialium decretorum rebelles & obſtinati cum magno apparatu, magniſq; tam militum quàm peditum turmis ad expugnandam vrbem Laudam eſſent progreſſuri, vt nouiter ſurgentia mœnia diruerent: & homines ibidem habitantes, aut interficerent, aut in captiuitatem deducerent. Quod poſtquam Imperatoris inſonuit auribus, agiliter properat ad auxilium nouę vrbis. Quã tunc foſſatis & muris munire cœpit: in quo opere Cremonenſes & Papienſes & Nouarienſes ſibi auxilium præbuerunt. Vrbem quoq; conditam priuilegijs libertatis decorauit.

Poſt tantos itaq; triumphos, & iudicia in Lombardia diſpoſita, licet ad plenitudinem pacis non proficerent, decreuit Imperator ſuæ coniugis, & ſuæ patriæ reuiſere terram.

De ſecunda rebellione Mediolanenſium.

MEDIOLANENSES poſtquam receperunt à ſuis partibus Imperatorem longè eſſe remotum, ad reſiſtendum ſe erigunt: & ſuprà nominatum caſtrũ Trecium inuaſerunt, ibi mangos & alia inſtrumenta conſtruxerunt, quibus lapides in caſtrum iactarent, ad portas quoq; arietantes, ipſas tandem confregerunt, caſtrumq; improuiſum ceperunt. Milites quoq; Imperatoris, qui erant in præſidijs, ergaſtulis mancìparunt. Quo audito tota penè Lombardia rebellare cœpit, & decretis Imperatoris contradicere. Quocirca magnanimus Imperator audita Mediolanenſium perfidia, cum Teutonicorum & Lombardorum gente ad eorum rediuit loca vrbi proxima: eorumq; ſegetes in menſe Iunio cum iam maturæ ſunt, partim ſuccidit, partimq; pedib. equorum contriuit. Arbores quoq; penitùs decorticauit, & vites ſuccidit, ſicq; maximum damnum Mediolanenſib. intulit. Poſt hęc ad vrbẽ Laudam redijt: quoniam brachij vnius, & cruris infirmitate debilitabatur, vt ibidẽ membra læſa refocillaret. Tunc ad eum Cremonenſes conuenerunt: eiq; iniurias expoſuerunt, quas ipſius ciues Cremę villæ cõtra inſtituta Imperatoris facere præſumpſerunt. Nam cum apud Roncaliam decreuiſſet Imperator exquiſita iuſticia, quatenus Cremenſes cuiuſdam caſtri muros, quos in præiudicium Cremonenſium erexerant, deijcerent: & decurſus aquarum, quos eodem modo conſtrinxerant, ad proprios riuos redire permitterent: Cremenſes id facere recuſarunt, Mediolanenſium & Brixienſium vſi conſilio perfidiſsimò, & cõfiſi auxilio imbecillo. Erat enim Crema oppidum firmiſsimum continens vnius miliaris Lombardici ſpacium, foſſatis & aquarum decurſionibus & locis paludinoſis & muris fortiſsimis vndiq; munitum. Sperabant itaq; Mediolanenſes tam firmiſsimum caſtrum Imperatorijs poſſè reſiſtere decretis & prælijs. Aſt Imperator audita querimonia Cremonenſium, permiſit eis, & conſuluit, bellifica virtute Cremenſes rebelles ſuperare.

De obſidione & expugnatione Cremæ.

IGitur Imperator Cremonenſibus remiſit quadringentos milites, quos hi Cremonenſes ſpoponderant, ad ſecundam obſidionem & vaſtationem Mediolanenſiũ. Inſuper conceſsit eis tres nobiles principes de parte ſua, qui exercitum eorũ conducerent & regerent: videlicet Chunradum fratrem ſuum Palatinum Rheni, & Bertholdum ducem de Zaringia, Rubertum quoq; comitem Baſilæ, quem Vuilelmus conſanguineus eiuſdem de patria ſua procul expulerat. Itaq; pariter iuncti properant ad obſidionem Cremæ: quibus Cremenſes ad pugnam occurrunt, confiſi dè auxilio Mediolanenſium & Brixienſium, quorum milites quamplurimos apud ſe habebant. Cõmittitur pugna: ſternuntur hinc inde viri, & captiuantur: tandem Crémenſes compulſi ſunt ad vrbis ſuæ mœnia confugere, & ibi ſe portis cóncludere, cœperuntq; obſideri, Cremonenſibus cohortantibus eos ad vnam portam, & præfatis principibus ad alteram. Interea áduentauit Imperatori magnus exercitus dè Alemannia, vxor videlicet ipſius, domina Beatrix multa militum corona ſtipata.

Conſanguineus quoq; eius Heinricus dux Saxonum & Bauarorum,qui ſimul procedentes adduxerunt plus quàm duo millia armatorum: qui dum caſtra ponerent in planicie apud Gardam arcem munitiſsimam,caſtrenſes oppidi Peſenæ vtriq; exercitui damna intulerunt,quocirca efferati oppidum illud oppugnarunt,& ſpolia eius diripuerunt,& ipſum incendio conflagrarunt:poſtmodum Imperatoris exercitus reliquias eiuſdem oppidi funditùs deſtruxit,his exceptis,quæ amicos contingebant Imperatoris.Innotuit interim,quòd Papienſes vellent cum exercitu ire ſuper Mediolanenſes,eo quòd terras eorum plurimas depopulauerant. Imperator igitur conſilio ducis Bertholdi de nocte conſurgens, nemore medio inter Papiam & Mediolanum,latenter ſe cum multis militibus ad inſidias collocauit, denunciauitq; Papienſibus,vt Mediolanenſium vrbi audacter appropinquarent,& ſpolia diriperent.Quod cum feciſſent,Mediolanenſes è portis erumpẽtes,inſecuti ſunt eos. Commiſſumq; eſt prælium,pugnatumq; eſt varia ſorte belli, hincinde à manè vſq; ad meridiem. Papienſes quoq; & Laudenſes debiliores bello effecti, fugam inire decreuerunt.Tunc talis euentus nunciatus eſt Imperatori,vbi manebat in latibulo: qui conſurgens cum exercitu Teutonicorum,vexillo ſuo commiſſo duci Zaringæ ex improuiſo ſuper hoſtes irruit,& eos in fugam vertit. In quo conflictu captiuati ſunt Mediolanenſium plus quàm trecenti,& occiſi ferè ſexcenti. Quorum corpora miſerabiliter per dies aliquot iacuerunt in campo, beſtijs & auibus dilaceranda & comedenda. Poſtmodum ſecedente aliquantulum Imperatore, multa de ipſis corporibus delata ſunt ad vrbem,& cum maximo planctu & lamentatione totius vrbis ſepelierunt.Interim Imperator ad obſidionem Cremæ iter reflexit, & captiuos Mediolanenſes ſecum adduxit,quibus oſtenſis, ſuis fautoribus magnam lætitiam contulit,& inimicos contriſtauit. Indeq; progreſſus,coniugem ſuam, & ducẽ Heinricum cum exercitu ipſorum honorificè ſuſcepit. Tunc relictis Lombardis in obſidione Cremæ,cum exercitu Teutonicorum iam ſecunda vice proceſsit ad vaſtandam omnem ſegetem Mediolanenſium,& arbores extirpandas,& oppida quę remanſerant,funditùs deſtruenda.In obſidione autem Cremæ plures de principib. Alemanniæ remanere permiſit, præfatum videlicet Chunradum fratrem ſuum,& Vuelfum auunculum ſuum,qui præter alias diuitiarum & militũ opulentias,ex poſſione comitiſſæ Mathildæ habebat militum duo millia: Boemorum quoq; regem nepotem ſuum,& ducem de Auſtria. At ipſe ſecum in expeditione adduxit Heinricum ducem cum Bauaris,& militibus vxoris ſuæ,cum quibus hanc deuaſtationem perfecit.

INTERPOSITIO.

Eo tempore conſpiratio facta eſt contra Imperatorem, vt aſſerit quidam ſcriptor Cremonenſis,de cuius æditione hęc quæ narramus,excerpſimus. Idem quoq; ſcriptor teſtatur, hæc ſe audiſſe à viris probatiſsimis, & veraciſsimis, & valde religioſis,Mediolanenſibus & Brixienſib.qui ſe huic conſpirationi interfuiſſe dixerunt.In qua conſpiratione ſe aſtrinxerunt maxima pars cardinalium ſedis Apoſtolicæ:Vuilelmus quoq; rex Siciliæ,& penè vniuerſæ ciuitates Italiæ,cum multis baronibus & viris potentibus: dataq; eſt immenſa pecunia domino Hadriano papæ,vt ipſe Imperatorem excommunicaret.

Reditus ad propoſitum.

Poſt hæc Imperator cum exercitu ſuo verſus Cremam iter arripuit: & primùm legalibus innitens ſtatutis,pactionem ſupradictam à Cremenſib.fecit expoſci. At illi confidentes in ſui caſtri firmitate,eo quòd olim Lotharius imperator viribus ſuis diffidens,non auſus fuerat idem caſtrum obſidere. De auxilio quoq; Mediolanenſium & Brixienſium præſumentes,præceptis Imperatoris ſuperbè contra dixerunt. Mulieres quoq; caſtri,choros ducentes per plateas, cantionem decantarunt,in qua continebatur,quòd ſicut olim Lotharius,ſic & iſte Imperator recedere

cogeretur

cogeretur inglorius. Ideoq́ prouocatus imperator, ferocius accinxit ſe ad expugnationem caſtri, & ex omni parte murorum in circuitu machinas conſtrui iuſsit diuerſi generis, quæ lapides iactarent in caſtrum, & ipſum inceſſanter impugnarent. In ea quoq́ parte quæ ſibi aptior videbatur, à magiſtris operum fecit turrim ligneam erigi, & alia inſtrumenta, quæ Cattos, & alijs nominibus nuncupant, præparari. Q: æ repletis foſſatis de terra, vel lignis, ſeu ſtipula, ſiue rebus quibuslibet ad muros poſſent propelli. Quibus præparatis, primùm vades illorum caſtrenſium, videlicet filios & nepotes nobiliſsimorum de caſtro, ad crates ligneas, quæ in turri erant appēſæ, fecit alligari, & ſic turrim ad caſtrum propelli. Tunc illi immites, & omnis iuſtitię & fœderis naturalis obliti, de caſtro lapides iacientes, mangonibus ſeu alijs inſtrumentis illos crudeliter peremerunt. Cumq́ nec adhuc expaueſcerent, quoidam captiuos eorum in loco eminenti quodam in viſione ipſorum fecit in patibulis ſuſpendi. At ipſi econtrà iam in miſeria palpitantes, & tamen more canino furentes, quoſdam captiuos in iniuriam imperatoris ſupra muros ſuos erectis patibulis ſuſpenderunt. Interea dux Heinricus progrediens, decem de militibus Mediolanenſium captiuauit, & eos imperatori tradidit. Imperator verò prędictis & alijs quāplurimis ꝓuocatus iniurijs, eoſdem in conſpectu conciuium ſuorum patibulis appendit. Tūc appulſis machinis, & diris habitis conflictibus, miſeri ciues deſperare cœperunt, & ad deditionem ſe offerre, vt tantùm perſonas ſaluarēt. Quibus imperator mitis effectus, vtpote vir timens Deum, miſericorditer permiſit, vt de caſtro & de terra cū mulieribus & paruulis exirent: nec de rebus vel facultatibus ſuis quicquam aſportarēt, niſi quantum quiuis eorum vna vice in humeris ſuis aut ſcapulis deportare potuiſſet. Mediolanenſes quoq́ & Brixiēſes abire permiſit, vt equos & arma ibi relinquerent. Nec dubium eſt imperatorem Chriſtianiſsimum ob hoc talia permiſiſſe, ne maximam ſtragem in cæde hominum iudicaretur feciſſe. Perpendat iam quilibet prudens lector, quanta miſeria ibi fuerit, vbi mulier paruulos ſuos, greſſu vti non valentes, potius quàm res exportauit: vir quoq́ mulierem febricitantem, aut mulier virū pro fide coniugij exportarunt: pręgnans quoque iam parturiens ſemiuiuum puerū eduxit. O quanta miſeria, caſtrum & præda hoſtibus relinquitur, quia perfidiſsimi ciues hoc meruerunt. Præda itaq́ militibus diſtribuitur, & caſtrum funditùs diruitur. Anno domini milleſimo clx. acta ſunt hæc.

Tunc Vuelfus totam militiam ſuam in Tuſciam mouens, maximum conuentum apud ſanctum Geneſium habuit. Vbi baronibus terræ vij. comitatus, cum tot vexillis conceſsit: cæteris quoque de ciuitatibus ſeu caſtellis ad ſe confluentibus vnicuique quod ſuum erat, tribuit. Sed & ipſe ſua quæ ſingulæ ciuitates ad ſe iniuſtè contraxerant, recepit.

Deniq́ conuentu ſoluto, à Piſanis & Lucenſibus & alijs ciuitatibus, ad quaſcunque declinauerat, honeſtiſsimè ſuſcipitur. Sicq́ terra illa & Spoletana, plena poteſtate potitus, & ſuos ibidem collocans, filio ſuo Vuelfoni iuniori commiſit eandē, ſtrenuiſsimos de ſuis militibus, & optimos apud ipſum relinquens, ipſe per vallem Tridentinam redijt ad propria. Vuelfo verò iunior excellentiſsimè terras poſſedit, rexit atq́ defendit, ita vt etiam multotiens militibus imperatoris volentibus terram lædere, violenter reſiſteret: propter quod maximum fauorem populi acquiſiuit, & imperatoris offenſam nonnunquam incurrit.

DE SCHISMATE SVBORTO.

Refert ſupradictus ſcriptor Cremonenſis videlicet Ioannes ſacerdos, quòd ſupradictis teſtimonijs bonorum virorum didicerit, qui interfuerunt, quòd illa conſpiratio cum Apoſtolico Hadriano iuramētis adeò firmata ſit, vt nullus ab altero recedere poſſet, vel imperatoris gratiā ſine omniū conſenſu requirere. Quod ſi mortuus eſſet papa ille, de numero conſpiratorum alium eligerent cardinales. Sanè Deus qui per os Pſalmiſtæ Dauid clamauit cōtra excommunicationē papę per pecuniam corrupti, declarauit illud propheticum eſſe verū: Maledicent illi, & tu benedices: qui inſurgunt in me, confundantur, ſeruus aūt tuus lætabitur. Cuius verſus

B

tres articuli in hoc negocio euidentiſsimè ſunt adimpleti. Primũ nãq; articulũ de maledictione ſeu benedictione Dei, ipſi Deo relinquamus: cæterùm ex duobus cõſequentib. conſtabit, primũ nõ ex Deo, ſed ex diabolo proceſsiſſe. Vt enim adimpleretur illud propheticũ: Qui inſurgunt in me, cõfundantur: factum eſt, vt cũ præfatus Hadrianus apud Anagniam denunciaret excommunicationem contra imperatorẽ, paucis diebus euolutis, cœpit procedere refrigerandi gratia cum ſuis. Cumq; veniſſet ad quẽdam fontem, hauſit de potu illius, & continuò, vt dicitur, muſca os eius intrauit, & gutturi eius adhæſit, nulloq; artificio medicorum auelli potuit, quoadusq; ſpiritum exhalaret. Tunc cardinales in electione ſummi pontificis diſſentire cœperunt: nouem ſiquidem de numero ipſorum elegerunt Octauianum, virũ per omnia religioſum & probatum: inter quos fuit Tuſculanẽſis epiſcopus, & Vuido Cremẽſis, & alij. Pars verò aduerſa elegit Rolandum Cancellarium. Factaq; eſt pactio inter electores, vt neutra pars ſuum publicè denominaret, aut inthronizaret, donec diſcordia inter partes ſopiretur. Interim pars Rolandi, vtpote maior, ſuam electionem promulgauit, & ipſum attrahens, quoddam inſigne quod mantum vocant, exhibuit. At ipſe manu hoc accipiẽs, longius à ſe abiecit, papam fieri ſe denegauit. Pars verò aduerſa cernens talia, ſuum Octauianum inthronizauit, & mantum ei appoſuit. Cumq; turbatio facta eſſet, Octauianus in promotione appellatus eſt Victor, & obedientias recepit eorum qui ad ſe venire volebant: eiusq; electioni populus Romanus aſſenſit plerunq;. Erat enim vir bonus, humilis, & manſuetus. Rolandus quoque cum ſui fautores ei facere vellent obedientiam, repulit eos à ſe, dicens: Eatis ad illũ quem videtis immantatum, & plurimum fauorem populi obtinere: ſicq; Rolandus ſeceſsit ab Vrbe, & in vico quem caſtrum ſancti Petri nuncupant, permanſit. Sicq; factum eſt, vt Octauianus, qui & Victor, vndecim diebus reſideret in Vrbe. Interim multi cœperunt, qui prius fauerant, ab eo diſſentire, inſtinctu cardinaliũ, qui in parte ſua erant, maximeq; Vuilhelmi regis Siciliæ, & plurimarum ciuitatum Italiæ. Tũc præfatus Rolandus duodecima tandem die mantum accepit, & inthronizatus eſt ſecundum morem ſedis Apoſtolicæ, & Alexander nominatus eſt. Conſtat igitur, quoniam graue in eccleſia Dei oportuit fieri ſchiſma. Tunc imperator Fridericus tali turbatione comperta, Romanę ciuitati condoluit, & qualiter ſubuenire poſſet, excogitauit. Tandem de conſilio bonorum virorum vtroſq; electos ad ſe venire ſtatuit, apud Papiam, non vt eos iudicaret, aut cauſam ſedis Apoſtolicæ, ſed vt à prudentibus viris addiſceret, cui electo potius obedire deberet.

Quò Octauianus, qui & Victor, cum ſuis fautoribus aduentauit. Rolandus verò qui & Alexander, frequenter admonitus accedere contempſit. Tunc coram imperatore, & patriarcha Aquileienſi, & epiſcopo Cremonenſi, & alijs quampluribus epiſcopis, & eccleſiarum prælatis, cauſa Octauiani diſcuſſa eſt: & adhibitis teſtibus qui præſentes fuerunt, probatum eſt, quòd ſicut ſuprà deſcriptum eſt, facta eſt vtraque electio. De iure quoq; ſatis adiectum eſt, vt reprobata electione Rolandi, Octauianus verus præſul Romanæ eccleſiæ iudicaretur. Tunc patriarcha Aquileienſis, alij quoq; epiſcopi & eccleſiarum prælati, ad pedes eius ſe proſtrauerunt, imperator quoque idipſum fecit, vt ab eo indulgentiam acciperent, & ſibi obedientiam facerent. Quem exinde imperator deſtinauit in Alemanniam, vt cuncti ei obedientiam facerent, quod & factum eſt: nam Reinaldus Colonienſis archiepiſcopus eum deuotè recepit. Mogontienſis quoq; & Magdaburgenſis ipſi Victori papę ſe ſubdidere cũ ſuis ſuffraganeis. Manſitq; Roma cum ſuis conſpiratoribus in confuſione, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam: Qui inſurgunt in me, confundãtur. & tertium dictum adimpleretur: Seruus tuus lætabitur. Sequenti æſtate imperator cũ magno exercitu ſegetes Mediolanenſium iam tertiò vaſtauit, & Brixienſes arcem Ineruium obſidentes, fortiter fugauit. Cumq; rediret, Mediolanenſes & Brixienſes, pro ut antè ſe iactauerant, cũ eo bellum inire ſimulabant: quos vbi conſpexit propius accedere, ilico de equo proſilijt, ibiq; ſecurus cibum ſumpſit: illisq; territis pontem deſtruxit, per quem Mediolanẽſibus Brixiam, & ecõuerſo iter eſſe cõſuerat: & dũ poſt

hæc

hæc Placentinorum perfringere vellet põtem, illi propius ciuitati aduexere ripam, vbi propter inſultum ciuium pons infringi non poſſet.

De infortunio Imperatoris.

QVoniam, vt ait Scriptura: Ante ruinam exaltabitur cor. Mediolanenſes poſt hæc ad expugnandum Carcanum quoddam caſtrum, cum ingenti multitudine, tam Brixienſim, quàm Placentinorum militum proceſſerunt Quod poſt quam imperatori innotuit, collecto itidem exercitu de Papienſibus, & Nouarienſibus, & Laudẽſibus, & Teutonicis, intrepidus inter Mediolanum & Carcanũ expeditè iuit, ibiq; tentoria fixit. Vbi Mediolanenſes doctiſsimos viros & facundos ad eum miſerunt, ſupplicantes, quatenus ſine bello ad vrbem ſuam eos redire permitteret: quod ipſe facere denegauit. Illi igitur tanquam in periculo mortis poſiti, viaticũ acceperunt. Econtrà imperator acies ſuas diſpoſuit, & inito conflictu, primo certamine de peditibus Mediolanẽſium multos proſtrauit & fugauit: & Carociã, quod ſuum vexillum vocant, eis abſtulit. Poſt hęc laſſato exercitu imperatoris, iam vſq; ad meridem aut amplius, irruerunt ſuper eos de nouo ſubintroducti milites Placentinorum & Brixienſium, & aliorum. Qui multos de exercitu Imperatoris & captiuauerunt, & peremerunt: ipſe quoq; imperator cũ paucis ad ſe collectis, in gyro ſe congeſſerunt, vt ſpicula aduerſantium poſſent effugere.

Tandem Deus ex alto proſpectans, vt ſeruum ſuum liberaret, eo tempore pluuiam denſiſsimam & tempeſtuoſam de nubibus emiſit, vt nullus alium diſcernere poſſet aut cognoſcere. Sicq; factum eſt, vt imperator ſupplicatione ſuorum deflexus, à campo certaminis cederet: & Mediolanenſes cum captiuis & ſpolijs tabernaculorum tanquam victores ad ſua mœnia læti redirent.

De euerſione Mediolani.

POſt hæc, vt ſuperbos Deus euerteret, innoteſcente tali infortunio parentibus & amicis imperatoris, & ſuis fidelibus, ad auxilium ipſius properarunt, videlicet, Fridericus Chunradi regis filius, & dux Boemorum ſupradicti regis filius. Pragenſis quoq; epiſcopus nomine Daniel, & Reinaldus Colonienſis archiepiſcopus, & imperialis aulæ cancellarius: hi cum magna multitudine nobilium & procerum ad auxilium imperatoris aduentarunt. Cumq; imperator Mediolanenſes aſsiduis infeſtaret bellis, contigit circa veſperas vnius diei, inter eos commiſceri prælium. In q̃ Fridericus Chunradi regis filius, regis vexillifer iuxta Mediolanenſium portas turmas induxit imperiales: & tunc imperator ſuper ponte munitiſsimę vrbis pedes remanſit, equo multis vulneribus interempto. Tandem ſupra Mediolanenſes plena potitus eſt victoria: multisq; fugatis & interẽptis, circiter mille captiuos ad Laudã remiſit, vbi in hyemali tempore in compedibus nudi & ęrumnose conſeruati ſunt.

His attriti Mediolanenſes terroribus, fame quoq; & inedijs perculſi, ſine omni cõditione ſe & ſua, & ipſam vrbem in manus imperatoris tradiderunt. Egreſsi igitur ſeorſum nobiles, & ſeorſum populares, proceſſerunt vſq; ad Laudam: plebeij verò vexillum ſancti Ambroſij ſuper Carociam ſuam aduexerunt, vt ſic facilius ad miſericordiam animum imperatoris inflectere potuiſſent. Cumq; in tempore aduentus eorum imperator reſediſſet in prandio, & imber grauiſsimus irrueret ſupra Mediolanenſes ante portam aduentantes, diſtulit aliquantulum eos intromittere, vt fatigati diſcerent ſe deliquiſſe. Deniq; intromiſsis eis, cùm Carocia per portas introire non poſſet, fecit imperator tranſtrum Carociæ auferri, & ipſam in quatuor partes ſecari, & ita cum vexillo inferri, & homines ad ſe intromitti. Cumq; ſine omni conditione iurata & tradita eſſet ei poteſtas ſuper vrbem Mediolanenſium, noluit tamen facere ſtragem ſuper homines perfidos & periuros, ſed permiſit eis potius tempus pœnitentiæ, ita vt muros ſuæ ciuitatis ab antiqua gente Barbarorum conſtructos, penitùs diruerent: turres quoq; & ædificia ciuitatis funditùs ſubuerterent, & de ciuitate exirent, nec vlterius eam ſine licentia inhabitarent.

Cumq; ad ſubuerſionem vrbis ipſi ciues non ſufficerent, aut fortè diſsimularent, adiunxit eis imperator in huius rei auxilium Cremonenſes & Papienſes, & aliarum ciuitatum ciues, qui in auxilio ſuo fuerant, vt eam viriliter diruerent. Sicq; factũ eſt, vt in vrbe beſtiæ & feræ, & ſicut in Prophetis ſcriptum eſt, diuerſa dæmonum genera inhabitarent & ferarum. Ciues verò extra vrbem in quatuor vicis aliquantulum longè ab vrbe remotis collocati ſunt: vbi in tugurijs & mapalijs & vilibus ædificijs multo tempore permanſerunt.

Imperator verò nobili potitus triũpho, in Oliuarũ feſto, in beati Ambroſij baſilica vnà cũ oliua triumphalẽ geſtauit victoriæ palmã. Proinde imperator tãto ditatus tropheo, Ticinenſium vrbem gratanter reuiſit. Vbi in Paſchæ feſto cum coniuge ſua Beatrice multis ſtipatus principibus, coronatus proceſsit ſecundum decus imperiale, & ad conuiuium ſuum omnes tam ciues quàm aduentantes conuocari præcepit.

Tunc amputato capite perfidiſsimorum Lombardorum, Placentini & Brixienſes, & aliæ ciuitates reſiſtentes, imperatori omnino ſe ſubdiderũt. At ipſe Placẽtinis & Brixienſibus, ſecundũ iuramenta ipſorũ, præcepit muros & foſſas deijcere, & turres ciuitatis euertere: & quatenus in vna corte non cõſiſtat plus ædificiorũ quàm vna domus: ſicq; diſpoſuit omnes ciuitates quæ ſibi rebelles extiterant, & ſecundũ hæc decreta iuſtitiarios ſuos in eiſdem inſtituit. Ipſeq; partem Octauiani, qui & Victor, vbiq; firmauit in quantũ poterat, proceſsit. Multi igitur de archiepiſcopis & epiſcopis, & alijs eccleſiarũ prælatis propter fauorem imperatoris eidem Octauiano adhęſerunt, & fortè propter hoc, quia apparebat valde religioſus homo.

Audiuimus eo tempore apud Mediolanum in quadam baſilica annotatos inueniri duos verſus, excriptos in quodam lapide ex antiquiſsimo tempore, qui hanc deſtructionem credebantur prænunciaſſe his verbis:

Rex eſt venturus Mediolanum tibi durus:
Rex tibi crudelis, per quadrum diminueris.

Hæc de bellis imperatoris plenius deſcripſiſſe ſufficiat exempli gratia, vt pateat, quàm virilem & animoſum ſe exhibuerit in alijs bellis, quæ in annotationibus annorũ, ſiue ex deſcriptionibus, ſiue relationibus, prout potuimus inuenire, breuiter explicabimus. Cuncta ſiquidem plenè deſcribere, opus faceret immenſum. Annos igitur denotemus.

ANno domini milleſimo clij. Fridericus rex efficitur, vt ſuprà dictum eſt. Anno domini mill. cliij. Eugenius papa moritur, cui ſuccedit Anaſtaſius natione Romanus: ſedit annum vnum, menſes quatuor. Eo anno capta eſt à Chriſtianis ciuitas Aſcalona. Diuortium quoq; factum eſt Conſtantiæ inter Fridericum regem, & Aldam filiam Diepoldi marchionis. Anno domini milleſimo cliiij. Anaſtaſius papa obijt. Cui Hadrianus iiij. genere Anglicus ſucceſsit: ſedit annos quinq;, menſes tres. Eo anno Reatum ciuitas cœpta eſt reædificari. Et in kalendis Octobris ſol obſcuratus eſt per totam diem, ita quòd ſicut luna videbatur. Tunc Fridericus rex expeditionem Romanam aggreſſus eſt. Anno domini milleſimo clv. Fridericus imperiali benedictione ab Hadriano papa ſublimatur. In feſto ſancti Michaelis recedens, & poſt annum eodem tempore reuertens. Anno domini milleſimo clvi. Imperator veniens in Lombardiam, contra Mediolanenſes cœpit pugnare. Anno domini milleſimo clvij. nix magna, & frigus inſolitum circa Paſsionem domini inhorruit: quod mortalitas hominum ad tempus, & exuſtio maxima per totam æſtatem eſt ſubſecuta: & in kalen. Iulij maxima ſeueritas grandinis, & tanta concuſsio vẽtorum inualuit, vt non ſolùm ſegetes conſumeret, & arbores euelleret, ſed etiam ædificia, caſtrorum munitiones humo proſterneret, & in aliquibus eccleſijs campanaria cũ campanis deiecta confringeret. Anno domini milleſimo clviij. Imperator ſecundam expeditionem mouit in Italiam, propter ſecundam rebellionem Mediolanenſium. Tunc Laudam muris firmauit, & Mediolanenſes obſidere cœpit & vaſtare. Anno domini milleſimo clix. principes qui relicti fuerant, imperatorẽ ſubſequũ-

tur

tur Heinricus videlicet, dux Saxonum, circa Pentecoſten cum imperatore in mille ducentis loricis: Vuelfo verò circa feſtum ſancti Michaelis cum trecentis loricatis. Eo anno Hadrianus papa obijt, cui Alexander iij. natione Tuſcus ſucceſsit. Et ſchiſma oritur, quod ferè per xx. annos durauit. Omnes autem anni Alexandri ſunt circiter xxiiij. Anno domini mill. clx. Imperator iam tertiò rura Mediolanēſium vaſtauit, & Cremam expugnauit. Vbi quidam principes ab imperatore ad ſua negocia receſſerunt. Anno domini mill. clxi. Imperator à Mediolanenſibus fugatus eſt. Anno domini milleſimo clxij. Imperator Mediolanum deſtruxit. Eodem anno apud Conſtantium in feſto ſancti Clementis factum eſt diſsidium inter Heinricum ducem, & vxorem ſuam Clementiam, filiā Chūradi ducis Zaringiæ, quod de conſilio imperatoris dicūt factum fuiſſe. Duxit quoq; præfatus dux vxorem filiam regis Angliæ Heinrici, qui Thomam Cantuarienſem epiſcopum occidit, & dignum martyrē Deo effecit: de qua genuit tres filios: Heinricum, qui poſtea fuit Palatinus Rheni: & Ottonem, qui modico tempore fuit imperator: & quendam Vuilelmum. Anno dñi milleſimo clxiij. Imperator redijt in Alemanniam. Eo anno Hugo comes Palatinus de Tubingē, in comitatu quem à duce Vuelfone habuit, quoſdā milites Vuelfonis pro ſuis exceſsibus captiuatos ſuſpendit, & caſtrum eorum Moringen deſtruxit. Pro quo dux Vuelfo querimonia eum impetens, pro ſatisfactione debile reſpōſum accepit. Cumq; patienter ſuſtinuiſſet, nec à querimonia ceſſaret, procedente tempore, pater dux, filiū de Italia reuocauit. Ipſe illò iturus, & negocia terræ per ſe tractaturus, filio omne patrimonium, & poſſeſsiones quas ex parte matris habiturus erat, ex integro tradidit. Anno domini milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto, factum eſt, vt Vuelfo iunior propter præfatam diſcordiam cum multis principibus & baronib. terræ, exercitum deduceret ad caſtrum Tubingē: in quo exercitu fertur habuiſſe militum, ſiue armatorum, duo millia ducentos, vel amplius. Hi omnes octauo Idus Septembris, circa veſperam ſabbati, non longè à Tubingē caſtra poſuerunt, & diē dominicum in quiete & ocio deducere ſtatuerunt. Cumq; die dominico multi de nobilib. & principibus de facienda concordia & pace plus laborarent & orarēt, quidā proterui & minus cauti de caſtris Vuelfi eruperūt, & caſtro Tubingē appropinquare cœperunt: quibus alij de caſtro obuiam proceſſerunt. Sicq; inito conflictu, ortus eſt tumultus in caſtris vtrinque, & veloces aduolarunt, quod factum eſt circa horam nonam diei. Comes quoque Heinricus de Veringen vexillifer fuit Vuelphonis, & in comitatu ſuo fuerunt cum præfata turma militum tres epiſcopi, Auguſtenſis, Spirenſis, Vuormacienſis: Bertolfus dux de Zaringen, & alij Marchiones & comites quamplurimi. In auxilio verò Palatini erat Fridericus Chūradi regis filius, & Zolrenſes, & alij quamplurimi, multum tamen impares tantæ aduerſariorum multitudini. Inito itaque conflictu de caſtro ſuper aduerſarios acclamatum eſt, & ex firmioribus locis contra eos pugnatum eſt, ita vt in fugam tāta multitudo verteretur: ſed neque fugere potuerunt: nam diſperſi ſunt & confuſi, ita vt ex eis nongenti ferè in captiuitatem traherentur, & alij nemoribus vel ſpeluncis aufugerent. Ipſe quoque Vuelpho ad caſtrum Achalin, duobus vel tribus comitatus aufugit. Anno domini Mclxv. Vuelpho ſenior audito tali infortunio filij ſui, de Italia redijt, & cum Imperatore hoc egit, vt captiui remitterentur. Facta eſt pax, quæ tamen vno tantùm anno durauit. Anno domini Mclxvi. Vuelpho memor iniuriæ priſtinæ, terram Palatini rurſum depopulatur, & duo caſtra ipſius, Kelmunz ſcilicet & Vuilar deſtruit, in quibus lx. de ſuis captiuauit. Tunc Palatinus fractus animo, Fridericum ducem, qui Vuelphoni plerunque aduerſabatur, interpellauit. Qui eius conſilio ducem Boemorum cum gente ſua ſæuiſsima eduxit, qui totam Germaniā à nemore Boemiæ, per Bauariā & Sueuiā, & vſque ad lacū Lemannū immaniter vaſtauerūt, & ſuis ſpurcitijs fœdauerunt. Tandem tamen de prouidentia Imperatoris factum eſt, vt dictus Palatinus in manus Vuelphonis & poteſtatem ipſius omnino ſe traderet apud Vlmam, coram Imperatore & principibus. Imperator namque exercitum cōtra Romanos mouere decreuerat, & ideo in Alemannia pacem reformauit. Eo

namque tempore Imperator præmiſerat ad pugnandum contra Romanos Reinaldum cancellarium, archiepiſcopum Colonienſem, & Chriſtianum archiepiſcopũ Moguntinum, quos & ipſe cum exercitu conſecutus eſt. Anno domini Mclxvij. Vuelpho ſenior, circa Epiphaniam iam ſecundò iter Hieroſolymitanum aggreditur, & in Italia Imperatorem reperiens, ac filium ſuum cum omnibus ad ſe ſpectantibus gratiæ eius commendans, Paſcha ſanctum apud ſepulchrum Domini peregit. Interea Imperator Vuelphonem iuniorem multis illectum promiſsionibus ad ſe in Italiam reuocat, cum alijs principibus qui poſt eum remanſerant, qui ſtipendijs acceptis ad ipſum peruenerunt non longè à Roma. Eo anno expugnati ſunt Romani apud montem Porcum, ab exercitu Reinaldi Colonienſis, & Chriſtiani Moguntini archiepiſcoporum, vbi alij mortui ſunt, & multi captiuati: & extunc cœpit Imperator Romam obſidere, & terras inimicorum ſuorum vaſtare. Multi ſiquidem Romanorum, propter exortum ſchiſma, in parte ipſius fuerunt. Cumq́ue menſe Iulio, circa Romam magnam vaſtationem & ſtragem populorum faceret, & Vuelpho ſenior reuerſus eſſet ad ipſum, hæc tanquam deteſtabilia aſpicere non potuit, ſed ad propria redijt, filium ſuum relinquens ibidem. Mox vltio diuina ſubſecuta eſt: maxima enim pars exercitus Imperatoris mortalitate interijt. Epiſcopus Colonienſis ille, qui totius mali huius, necnon & ſchiſmatis diutini incentor fuit, Spirenſis, Ratiſponenſis, Pragenſis, Verdonenſis, Leodinenſis ac cæteri principes, Fridericus ſcilicet dux, filius Chunradi regis: Vuelpho dux, filius Vuelphonis ducis: Berengarius comes de Saltzbach, Heinricus comes de Tubingē, cum pluribus regni huius maioribus occubuerunt. Quorum omniũ penè oſſa, carnibus per excoctionem conſumptis, ad propria reducta ſunt. Tranſlata ſunt autē & oſſa Vuelphonis, & in monaſterio Steingademo à patre ſuo fundato, repoſita ſunt. Anno domini milleſimo cēteſimo lxviij. & ſequentibus annis, prout opportunitas temporum conceſsit, cœpit Imperator in partibus Tuſciæ & terræ Romanę, caſtra ad ſe ſpectantia ſuæ poteſtati vendicare, & quædam noua conſtruere, in quorum præſidijs Teutonicos præcipuè collocauit. In monte ſiquidem Radicophino, eminentiſſimum caſtrum ipſe primus cōſtruxit. Ex quibus Romanos adeò perdomuit, vt Alexander Papa coactus ſecederet ab Vrbe, & in partes Franciæ, ſeu Angliæ, vel Aquitaniæ, ſiue Hiſpaniarum ſe conferret. Nam exortum ſchiſma durabat in tantum, vt mortuo Octauiano, Vuido in Papā eligeretur: q̃ defuncto, ſucceſsit tertius Ioannes Frumenſis, quos Imperator fouit, & manu tenuit in Apoſtolica dignitate. Milites quippe Teutonicos in dignitatibus Italiæ conſtituit: nam quendam liberum Bideluphum, ducem Spoleti effecit. Marchiam quoq; Anconæ, & principatum Rauennę, Chunrado de Luzelinhart contulit, quem Italici muſcam in cerebro nominabāt, eo quòd plerũque quaſi demens videretur. Per ſingulas quoq; ciuitates iudicib. cōſtitutis, receſſit ab Italia, cœpitq́ue in partibus Alemanniæ multa prædia, nunc emptione, nunc procerum donatione, ſeu quacunq; ſucceſsione fiſcali, vel hęreditaria cōquirere. Rudolphus quippe comes de Phullendorff, omnia ſua prædia contulit Imperatori. Iiſdem quoq; temporibus, mortuo Adelgozo de Suabegge ſine hærede, qui fuit aduocatus Auguſtæ, ipſe Imperator tam aduocatiam, quàm alia prædia ipſius ſibi vendicauit, ſiue ex conceſsione epiſcopi, qui tūc erat, ſiue ſucceſsione fiſcali, aut hæreditaria. Sanè, quia ciuitatis Auguſtæ mentionem fecimus, quod ſuprà omiſimus, in hoc loco de ea latius deſcribamus.

DE AVGVSTA VINDELICORVM, vel Rhetiæ.

SIcut ex ſcriptis veterum colligitur, hæc ciuitas tria nomina accepit. Germanorùm quippe gentes primùm conſidentes in partibus Rhetiæ, quæ nunc eſt pars Sueuiæ, non longè ab Alpibus in planitie, loco tamen munito, propter concurſum duorum rapidorum fluminum, hanc vrbem conſtru-

ſtruxerunt, & non muris, ſed foſſatis eam firmauerunt, & ex nomine Deæ Zizę, quã religioſiſsimè colebant, Zizerim eam nominabãt. Huius quoq; Deæ templum, ex lignis Barbarico ritu conſtructum, etiam poſtquam Romani eam incolere cœperũt, inuiolatum permanſit, at vetuſtate collapſum, nomen colli ſeruauit, in quo poſtmodum in lapide exculpti, hi verſus ſunt reperti:

Quem malè polluerat cultura nefaria dudum,
Gallus monticulum hunc tibi Ziza tulit.

Vnde vſq; in præſens ab incolis idem monticulus Zizenberg nominatur. Apud hanc vrbem Romani deleti ſunt magna cæde. Nam Titus Annius prætor, ad arcendas Barbarorum excurſiones, cũ exercitu in kal. Auguſti eam circũdedit, ipſeq; ad Meridianam oppidi partẽ, quæ ſola patebat, caſtra ſua cũ legione Martia operoſiſsimè communiuit. Ad Occidentẽ verò vltra fluuiũ, vbi Sueuis aut Barbaris aditus patebat, Auar Bogudis regis filius, cũ omni equitatu & auxilio Macedonico cõſedit. Igitur quinquageſimo nono die, quàm eò ventum eſt, cum is dies Deæ Zizæ apud Barbaros celeberrimus eſſet, ludum & laſciuiam, magis quàm formidinem ciues oſtentarunt. Tunc etiã immanis Barbarorum multitudo, quæ de partibus Sueuiæ illuc conuenerat, de proximis ſyluis repentè erumpens, ex improuiſo caſtra irrupit, & Auaris exercitum deleuit. Ipſum quoq; Auar regio habitu indutum, viuum comprehendentes, crudeliter in modum pecoris mactauerunt. A quo in loco, vbi mactatus eſt, vicus vſq; hodie appellatus eſt, Crieches Aueron, in quo hi verſus reperti ſunt:

His nomen terris Bogudis dat regia proles
Græcus Auar, pecudis de Sueuis more litatus.

Oppidani verò non minori fortuna, ſed maiori virtute prætorem in auxilium ſocijs properantem inuadunt, quibus Romani haud ſegniter reſiſtunt. In quo conflictu, duo principes oppidanorum, Habino & Caccus, in primis pugnantes cadunt, & inclinata iam res eſſet oppidanorum, ni maturaſſent auxilium ferre Sueui in altera ripa victoria iam potiti. De nominibus autem illorum principum interfectorum, extant adhuc loca denominata: nam ruſtici de Habinone vocant monticulum Habinoberg in quo hi verſus reperti ſunt:

Præfectus Habino ſe victum atq; ſepultum,
Perpetuo montis nomine notificat.

A Cacco verò dicunt Gegginen denominari. Deniq; coadunatis Sueuis & oppidanis, caſtra irrumpunt: & prætorem, qui paulo altiorem tumultum fruſtra cœperat, Romana vi reſiſtentem obtruncant: legionemq; diuinam, vt nec nuncius cladis ſupereſſet, funditùs delent. De hac perdita legione adhuc Perlaich, quaſi perdita legio nominatur: vbi poſtmodum hi verſus ſunt reperti:

Indicat hic collis Romanam nomine cladem,
Martia quo legio tota ſimul perijt.

Solus Verres tribunus militum, amne tranſmiſſo, in proximis paludibus ſe occultans, honeſtam mortẽ ſubterfugit: lacui Vernſe hucuſq; nomen dedit. Verſus:

DAS NOMEN LACVI VERRES QVO TV LATVISTI.

Hic tamen non multo pòſt Siciliæ proconſul effectus, turpem mortem promeruit. Nam cùm ſe magiſtratui abdicaret, iudicio ciuium damnatus eſt. Propter hunc Verrem tradunt Auguſtenſes hanc cædem fuiſſe eandem, quam ſub Auguſto factã quidam deſcribunt: ſed Varum illum nominant his verbis: Ea tempeſtate cum tribus legionibus Varus, Romano more ſuperbè & auarè erga ſubditos ſe gerens, à Germanis deletus eſt. Quam militis Romani cladem in tantum ægrè tuliſſe fertur Auguſtus, vt ſæpiſsimè caput parieti collideret, ac per vim doloris diceret: Quintili Vare redde legiones. Grauiſsimum & atrociſsimum hoc Romanorum & Germanorum bellum, & poſt Africanum maximum, tribus annis cum quindecim legionibus geſtum, ſcribit Suetonius. Vnde notari poteſt quanti roboris pdicta gẽs Germanorũ fuerit, quę in ſumma authoritate Romani imperij, tantã ſtragẽ Romani militis dederit. Vrbs eadẽ poſtmodũ Vindelica à fluuio eſt nominata. Tandẽ ex nomine Auguſti, p Claudiũ Druſum, q eã reparauit, ſeu muniuit, Auguſta

eſt dicta. Idem enim Druſus apud Rhenum, vt ſuprà dictum eſt, iiij. ab Auguſto imperator Mogonciā cōſtruxit: vbi adhuc monumentū eius monſtratur in modū pirę.

D. Georgius Spalatinus in hiſtoria Arminij, quam ex Plinio, Strabone, Cornelio Tacito, Velleio Paterculo, Paulo Oroſio, Lucio Floro, Tetmaro epiſcopo Mersburgenſi, & D. Alb. Kr. collegit diligenter, probat cædem legionum Vari factam in ducatu Bergenſi vel Iuliacenſi, intra Rhenum & Vuiſaram, vbi Miletus heros Germaniæ, Brutus Arminius, vel Hermannus habitauit. Cornelius Tacitus lib. 1. Annalium ſcribit, oſtendens inter Albim & Rhenum, imò inter Luppiam & Amiſiam amnes in Teutoburg ſaltu, Varum cum copijs cecidiſſe. Verba eius ſunt: Ductum inde agmē ad vltimos Bructerorum, quātumq; Amiſiam & Luppiam amnes inter vaſtatum haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; inſepultæ dicebantur. hæc ille. Sunt qui putant, inter Caſſulam Heſſiæ vrbem, & Padebornam Vueſtphaliæ, Romanorum ſtragem factam. Eius oræ cultores digito monſtrare poterūt ſaltum Teutoburgienſem, & pugnæ locum. Aeneas Syluius putat Mogonciaci geſtam. Strabo libro 7. in Cheruſcis editam affirmat. Recentiores hiſtorici, Otto Friſingēſis lib. 3. cap. 4. Picus in Stauroſtico, Nauclerus, Hutenus, & noſter Vrſpergenſis apud Auguſtam Rhetiæ Vindelicorum. Iudicium eſto apud lectorem.

Sed iam redeamus ad propoſitum, vt vlterius annos deſcribamus. Anno domini Mclxix. Anno domini Mclxx. terræmotus maximi facti ſunt, & ingens inundatio aquarum, menſe Sep. Anno domini Mclxxi. Anno domini Mclxxij. Anno domini Mclxxiij. Anno domini Mclxxiiij. ciuitas Interamme deſtructa eſt, menſe Martio.

DE TERTIA REBELLIONE MEDIOLANENSIVM.

ANno domini milleſimo centeſimo ſeptuageſimo quinto, Alexandria obſeſſa eſt ab Imperatore Friderico, Mediolanenſes quippe priſtinam renouātes perfidiam, conſpirationem inierunt cum alijs ciuitatibus Lōbardiæ. Quæ omnes vno die ſtatuto, iudices Imperatoris cum ſuis fautoribus à ſe expulerunt, quoſdam ſuſpendentes, quoſdam nudos relinquentes. Quod factum eſt propter multiplices inſolentias, quas Teutonici in partibus illis exercebant. Accepta quoq; occaſione à ſchiſmate Romanæ ecceleſiæ, & ab excommunicatione Imperatoris, & vt creditur de autoritate Alexandri Papæ, ſpretis iuramentis, cœperunt rebellare, & ideo Mediolanenſes reædificantes quandam ciuitatem ab Imperatore prius deſtructam, ob honorem Alexandri Papę vocauerunt eam Alexandriam.

Cremonenſes verò & Papienſes, & alij fautores Imperatoris, in deriſionē Mediolanenſiū, & ob vilitatem ædificiorū, nominauerunt eam paleam, quaſi de ſtramine factam. Erat tamen circūdata foſſatis, & muris firmiſsimis, in quam plurimi Mediolanenſiū ſe contulerunt: alij verò, prout poterant, ſuā ciuitatē reædificabant. In hac obſidione Imperator non profecit: nā dux Heinricus de Saxonia, nepos ſuus, perfidè ab eo receſsit, ſumpta occaſione de excōmunicatione, & fortè accepta pecunia. Quem, vt referunt homines, ſecutus eſt Imperator, & ad ipſum veniens ſuper lacum Cumanū, cum magna humilitate poſtulauit, vt ſe non desereret: ita, vt videretur pro tali petitione ad pedes eius ſe velle demittere, quod dux diſcretè recuſauit. Quidam autem officialis ipſius ducis, Iordanus nomine, narratur ſuperbè dixiſſe: Sinite domine, vt corona imperialis veniat vobis ad pedes, quia veniet & ad caput. Tunc Imperator compulſus exercitum ſuum dimittere, cum maximo labore, auxilio præcipuè Taurinenſium & Nouarienſium, egreſſus eſt de Italia per montē Iouis, tendens in Burgundiā, terram vxoris ſuæ, in quibuſdam etiam locis adeò anguſtiatus, vt accepta tunica ſeruientis, ſeruum ſe eſſe ſimularet, & equos tanquam ſeruus procuraret. Tandem veniens in Alemanniam, præfatum ducem de traditione & crimine læſæ maieſtatis impetiuit. Dux ſiquidem ipſum præueniens, in Sueuia fecerat cōſpirationē contra Imperatorē, & præcipuè cū Zolrenſibus, & Veringēſibus, & quibuſdā alijs comitibus. Aſt Imperator ipſum ducē frequenter euocat ad curiā, ad obiecta reſponſurum: vbi quidam principes & barones fautores ducis, more Teutonicorū qui ſine lege & ratione voluntatem ſuam pro iure ſtatuentes, contra Imperatorem hoc ius tenere volebant, vt Imperator ducem condemnare non poſſet, vel terras ſuas abiu-

as abiudicare,niſi infra terras ducis placitum ſtatueret.Porrò quidam nobilis exurgẽs in medium,propoſuit quòd lege duellionum,quod & lege & ratione firmatur, hoc vellet obtinere,contra quemlibet ſecum pugnare volentem, quòd Imperator quemlibet principem poſſet euocare pro iuſtitia ad locum quemcunq; vellet, infra terminos ſui imperij exiſtentem.Cumq; nullus iſti ſe offerret ad pugnam,edicto Imperatoris præfata ſententia pro iure perpetuo ſtatuta eſt,quam non dubium eſt autoritate & ratione firmari.Cumq; imperator præfato duci abiudicaſſet ducatus ſuos & alia bona,ſingula conceſsit his,quibus apta erant ad retinendum. Sicq; factũ eſt, vt ducatum Noricum concederet Ottoni Palatino de Vuitilinsbach,cuius & ſuprà mentionem fecimus.Qui fretus auxilio fratrum ſuorum,Chunradi videlicet Saltzburgenſis archiepiſcopi, qui poſtmodum fuit etiam Mogontienſis archiepiſcopus:Ottonis quoq; fratris ſui, quem effecit Palatinum,cuius filius poſtea Philippum regem interfecit:necnõ & Friderici,qui dicebatur Barbatus.Horum, inquam, auxilio ducatum viriliter obtinuit,& ducem de partibus illis expulit.Ducatum verò Saxoniæ contulit cuidam nobili Bernhardo de Anhalde,filio ſupradicti Alberti,qui etiam vſq; ad tempora noſtra ſuperuixit.Huic auxilium præbebat Colonienſis archiepiſcopus Philippus,& Mogontienſis, & Lantgrauius de Thuringia,qui impugnantes ipſum ducem in Saxonia infra vnum menſem,de caſtris ipſius firmiſsimis, ſicut relatu didici,xvi.expugnauerũt,& ipſum de terra vſq; Brũſuig expulerunt: de qua ciuitate nec ipſe,nec eius progenies adhuc potuit expelli. Imperator verò bona ipſius multis diſtribuit,præter ea quæ Vuelphoni patruo eiuſdem,& ſuo auunculo dereliquit,quæ tamen omnia poſtmodum ceſſerunt Imperatori,ſiue hæreditaria ſucceſsione,ſiue fiſcali.

ANno domini Mclxxvi.Imperator rurſus impugnare cœpit Lombardos,commiſſumq; eſt prælium inter eos pridie kal.Iulij. De quo tamen ſine victoria receſſum eſt.Eodem anno ix.kal.Auguſti, reformata eſt pax inter Alexandrum papam,& Imperatorem apud Venetias.Nam pars Alexandri cœpit præualere iam in ciuitate Romana,quàm in tota Italia,propter fauorem Vuilelmi Siculi. Vnde poſtmodum v.kal.Auguſti, Ioannes Frumenſis,qui dicebatur papa Caliſtus,renunciauit ſchiſmati,& iuit ad pedes Alexandri:ſicq; diutinum ſchiſma quieuit, & bella durisſima cœperunt repeſcere.Imperator quippe iam vergens in ſenium,quieti cœpit operam dare,& vtilitatibus filiorum ſuorum intendere:quinq; enim iam genuerat filios,Heinricum videlicet,quem deſignauit fieri Imperatorem:Fridericum quoque,quem effecit ducem Sueuorum:& Ottonem,qui poſtmodum habuit terrã matris ſuæ:necnon Chunradum,qui mortuo prædicto Friderico,fuit dux Sueuorum: ſed & minimum Philippum,qui mortuo Heinrico,ſucceſsit in regnum.

Eo tempore iã bellis nimis fatigatus Imperator,Lõbardis omnibus condixit curiã apud Conſtantiã,vbi principes & poteſtates eorũ ſe repræſentauerunt, & pacta quædã de faciendo ſeruitio Imperatori,de ſingulis ciuitatibus Lombardiæ ibidẽ ſtatuta ſunt,quæ adhuc dicunt ſe tenere in ſcriptis,nec ad ſeruiendum vltra hæc compelli volunt.Sicq; pax reformata eſt. Anno domini Mclxxvij. Anno dñi Mclxxviij. Anno domini Mclxxix. Anno domini Mclxxx. Idus Septembris, hora ix. ſol eclipſim paſſus eſt.Anno dñi Mclxxxi.Imperator apud Moguntiã maximũ feſtũ & conuiuiũ celebrauit,conuocatis ibidem principibus & baronibus totius regni,ſed & de alijs regnis quamplurimis.In quo cõuentu duo de filijs ipſius, videlicet Heinricus rex,& Fridericus dux,gladios accinxerũt.Deſponſauit quoq; poſtmodũ prædicto Heinrico filio ſuo dominã Conſtantiã filiã Rogerij quondã regis Siciliæ,quã tunc in poteſtate habebat Vuilelmus patruus eius,qui eã enutriuit,& ipſius nomine regnũ gubernauit.Alteri quoq; filio ſuo Friderico duci deſpõſauit filiã regis Vngariæ,q tamẽ morte puentus,ipſam nõ trãſduxit. Anno dñi Mclxxxij. Alexãder papa celebrauit conciliũ generale in baſilica Lateranẽſi,xiiij.kal.April.licet alibi reperiatur,q ipſum celebrauerit anno dñi Mclxxix.Sed poteſt eſſe q tunc cum aliquibus epiſcopis Italiæ ſynodum habuerit.Anno domini Mclxxxiij. Alexander obijt,

Cui ſucceſsit Lucius iij. natione Tuſcus. Sedit annos vi. men. & diem. Hic rurſus cōtra Imperatorem quaſdam controuerſias excitauit, pro quibus ſedandis, condiſtu placitum apud Veronam, vbi cum eſſent ambo, Lucius mortuus eſt, & ibidem ſepultus. Super cuius tumulum hi verſus annotati referuntur:

Luci Luca tibi dedit ortum, Pontificatum
Hoſtia, Papatum Roma, Verona mori.

Fuerat enim epiſcopus Hoſtienſis, antequam eſſet Papa. Anno domini Mclxxxiiij. anno domini Mclxxxv. Lucius Papa obijt, vt dictum eſt, Veronæ. Tunc cardinales qui cum ipſo erant, de reditu ſuo plurimùm ſunt anguſtiati: timebant enim ab Imperatore aliquam violentiam ſibi inferri ſuper electione ſummi Pontificis. Sanè Mediolanenſis archiepiſcopus ipſos ſecurè deduxit vſq; Rauennam, quem & ipſi in Papam elegerunt, dictusq; eſt Vrbanus iij. quem multi Turbanum vocauerunt, eo quòd cum eſſet Mediolanenſis natione, in odium Imperatoris volebat turbare eccleſiam, quæ iam pauliſper quietem acceperat, ſed nutu Dei percuſſus, interijt. Sedit enim annum vnum, menſes x. & dies xxv. Anno domini Mclxxxvi.

ANno domini Mclxxxvij. eclipſis facta eſt in feſto S. Ioannis Baptiſtæ, in hora vi. diei. Eodem anno Vrbanus Papa obijt. Saladinus quoq; rex Perſarum ciuitatem Hieruſalem cepit, & crucem Domini aſportauit. Factaq; eſt cædes magna ex merito populi Chriſtiani, & penè tota terra Hieroſolymitana extirpatis Chriſtianis in poteſtatem Sarracenorum deuenit, quam tunc incolebant Latini. Quomodo autem terra eadem in poteſtatem Latinorum deuenerit, aut tunc perdita fuerit, breuiter deſcribemus, ſicut in ſcriptis cuiuſdam inuenimus: & qualiter mundus totus ad eius vltionem ſe armauerit, dicemus.

Cum olim terram Hieroſolymitanam Græci, ſub quorum ditione fuerat, perdidiſſent, & longo tempore in poteſtate Sarracenorum extitiſſet, Latini de perditione terræ commoti, collecto exercitu venerunt, & partes Antiochenas intrantes, auxiliante Domino, terram recuperauerunt. Horum principes erant hi: Gotfridus de Bulion, qui poſtmodum dominus fuit terræ Hieroſolymitanæ: & Baymōt, qui princeps extitit Antiochiæ: & quidam alij. Cumq; poſtmodum ſemē Gotfridi in tertia generatione defeciſſet, perſonæ terræ Iſrael, & barones ad principes vltramarinos miſerunt, rogantes vt principem deſtinarent, qui eos regeret, & furentibus reſiſteret Sarracenis. Qui habita deliberatione, elegerunt quendam Fulconem Andegauenſem, virum ſtrenuū, regis Angliæ proxima linea conſanguineū: & miſerunt eum ad terrā Hieroſolymitanā. Hic rex coronatus, ſtrenuiſsimè rexit terrā: duosq; filios reliquit, Baldeuuinum & Almericum. Quorū primogenitus Baldeuuinus patri ſucceſsit in regnum, vir ſtrenuus & ſapiens Quo ſine liberis decedente, ad fratrem ſuum Almericum regni poteſtas deuoluta eſt. Qui ex vxore ſua ſibi plurimùm conſanguinea duos habuit liberos: ſcilicet Baldeuuinum & Sibiliam. A qua vxore cum fuiſſet, iudicio eccleſiæ ſeparatus, accepit neptē Emanuelis Imperatoris Conſtantinopolis, Pollinā ex qua habuit filiam, nomine Yſabel. Mortuo verò Almerico, Baldeuuinus filius eius regnauit pro eo, vir ſtrenuus & ſapiēs & iuſtus: ſed occulto Dei iudicio, leproſus fuit. Hic ſororē ſuam Sibiliā Vuilelmo de Lōga ſpe cognomine, marchioni de monte Ferrato tradidit in vxorē: & ipſum comitem Ioppenſem cōſtituit: qui videlicet Vuilelmus ex ea filium genuit, etiā nomine Vuilelmum. Poſtea mortuus eſt pater eius de Longa ſpe cognomine, vir probus in armis, & placidiſsimus. Rex verò Baldeuuinus, cum eſſet leproſus, & nollet vxorem accipere, nepotem ſuum Vuilelmum, filium Sibiliæ & marchionis, coronauit regem: relinquens eum in tutela Raymundi comitis Tripolitani. Mortuus eſt autem rex Baldeuuinus: & ſepultus eſt ad patres ſuos. Sibilia verò ſoror eius comitiſſa Ioppæ, iam nupſerat cuidam militi Vuidoni de Liſignano, viro ſatis armis ſtrenuo, ſed fortuna & ſcientia inferiori. Sibilia verò mater pueri comitiſſa Ioppæ, cum patriarcha Heraclio, & alijs terræ perſonis procurauit quod ſibi & viro ſuo Vuidoni regnum daretur: qui coronati ſunt ignorāte & irrequiſito comite Tripolitano, q fuerat à rege Baldeuuino regni

procu-

procurator & baiulus conſtitutus: ob quã cauſam cœpit ea machinari, quæ poſſent in regis redundare dedecus: & tã ipſo, vt dicitur, procurante, quã etiam noſtris peccatis exigentibus: culpa quoq; Reinaldi principis de Monreal, qui treugas, quas regnũ Hieroſolymitanũ cũ Sarracenis habebat in perpetuũ, maxima prę da capta, cõfregit. Irruerũt Sarraceni in regnũ Hieroſolymitanũ: & capto rege & baronib. & populo, intruſo ligno quoq; dñicæ crucis, & Hieruſalẽ hereditate Dei, & ciuitatib. & caſtellis vniuerſis, anno dominicæ incarnationis M. clxxxvij. totum regnum vſq; ad internicionem cõtriuerũt. In q̃ regno ſola Tyrus vrbs in medio cordis maris ſita, & ferè à mari circundata, excidio perpetrato, remanſit. Quam poſtmodum Chũradus marchio de mõte Ferrato, frater Vuilhelmi, quẽ ſuprà memorauimus, laudabili ſtrenuitate defendit: & Sarracenis tam in mari quàm in terris reſtitit glorioſè. Prædicti namq; excidij dato paſsim rumore per orbem, fremuerunt gentes, & commota ſunt regna: venerunt à finibus terræ tribus domini, liberare ſacrificium eius de manibus ipſorum qui portant iniquitatem in cubilibus ſuis: & de ſua virtute deceptoriè præſumũt. De Italicis ergo primi iniuriæ Chriſti occurrũt homines bellicoſi diſcreti: & regula ſobrietatis modeſti, prodigalitatis expertes parcẽtes expenſis, cũ neceſsitas nõ incubuerit: & qui inter omnes gentes ſoli, ſcripta legũ ſanctione reguntur. Hi ducem proprium non habentes, cum ſuis, quos elegerant, tribunis ad obſidionem vrbis Acon, cum ipſo rege Vuidone, qui fuerat à captiuitate liberatus, perrexerunt.

Ciuitas Acon, quæ antiquitùs Ptolomaida vocabatur, in littore maris eſt poſita: & eſt ipſo mari à Meridie & Occidente percluſa: ab Oriente verò & Septẽtrione tota patet. Ex qua parte rebellantibus terris, refertam Italici vrbem obſederunt. Quos poſtmodum veniens Saladinus cum multitudine infinita obſedit, credens illos propter paucitatem plenius poſſe delere: ſed miſericordia fauente diuina, ei in contrarium ceſsit. Nam diebus paucis euolutis, venerũt Daci, Nortmanni, Gothi, Franci, & cæteræ gentes inſularum, quæ inter Occidẽtem & Septentrionem ſitæ ſunt, gentes bellicoſæ, proceræ corpore, mortis intrepidæ: nauibus rotundis, quæ Hilnachiæ dicuntur, aduectæ. Hi, ſi non ſuperueniſſent, Chriſtiani funditùs eſſent demoliti. Iſti cũ ipſis Italicis ciuitatẽ obſederunt. Dũ hæc apud Acon geruntur, Fridericus imperator Romanorũ, cũ exercitu perſpicuo de Teutonica egrediẽs, per Vngariã & Bulgariã tranſiens, in manu forti & brachio extento in Licaoniam tranſuectus eſt: ibiq; de Philomena & Iconio & alijs ciuitatibus glorioſè triumphans, Soldano & Turcis rebellantibus domitis deuenit in Armeniam: vbi peccatis noſtris promerẽtibus, dum in æſtu maximo in flumen, quod Serram incolæ appellant, lauandi gratia, deſcendiſſet, mortuus eſt: & acceſsit damnum inæſtimabile Chriſtianis.

Fuit autem Fridericus imperator vir Chriſtianiſsimus, bellorum omnium triumphator, animoſus, manſuetus, familiaris, quibuslibet victis clementiſsimus, obliuioſus iniuriæ, ſtatura mediocris, corpore rufus, ætate longæuus: & qui corporis ſtrenuitate nõ erat inferior quolibet ducatu regiminis. Huic in regendo exercitum ſucceſsit filius eius nomine patris ſui Fridericus dux Sueuiæ, armis ſtrenuiſsimus: quo per Armeniam ducente exercitum, in confinio ipſius Armeniæ & Syriæ, non longè à nobilitate Antiochiæ ingens plaga deſæuit in Alemãnorum exercitum: vt vel propter intemperiẽ aeris, vel ciborum abundantiam, à quibus ſe temperare neſcierũt, ferè oẽs mortui ſunt, ac ſi nollet Deus membra ſuo capiti ſuperuiuere. Ipſe aũt dux Sueuię cũ paucis ad obſidionẽ Acon deuenit: ibiq;, paucis diebus euolutis, mortuus eſt. Fuerũt autẽ in exercitu imperatoris iſti principes & barones, dux Sueuię, dux Bertholdus Meraniæ, epiſcopus Herbipolenſis, archiepiſcopus Tarantaſianus, epiſcopus Monaſterienſis, epiſcopus Patauienſis, epiſcopus Oſsiburgenſis, epiſcopus Mïſnienſis, Hermannus marchio Badenſis, Fridericus de Bergilen, Chunradus de Dombach, & Fridericus frater eius, Gobertus & Poppo, & multi alij quos labor eſſet nominare. Interea venerat ad obſidionẽ Acõ Philippus comes Flãdriæ, Theodebaldus & Stephanus comes Campanię, Heinricus eorũ nepos, qui poſtea dominus

Hieroſolymitanæ vrbis remanſit, & dux Burgũdiæ, & Ludouicus Langrauius Thuringiæ, & plures alij principes & barones. Cœperunt potius omnes in exercitu operam dare, quàm expugnare ciuitatem. In diebus illis fames valida facta eſt in exercitu, ita quòd veſtes & arma cogerentur milites ob victum diſtrahere, & mactare equos: vna enim gallina marſupium magnum euacuabat. Imò, quòd deterius eſt, auro cibaria non poterant inueniri.

Eodem tempore Chũradus marchio, quem ſuprà memorauimus, homo ſagaciſſimus, habens ciuitatis Tyri dominium, cœpit ad regni Hieroſolymitani gubernaculum aſpirare: & in tantum ſua aſtutia proceſsit, quod Yſabellam filiam regis Almerici à viro ſuo auferendo, qui regionis vltra fluuium dominus fuerat, fecit eccleſiaſtico iudicio ſeparari: ipſamq́ in vxorem accepit.

Eiſdem temporibus Philippus Frãcorum rex peruenit ad obſidionem Acõ: poſt cuius aduentum, aliquantis diebus tranſactis, Richardus rex Angliæ, deuicta inſula Cypri, & bonis omnibus ſpoliata, ad eandem obſidionem peruenit. Venit autem cũ eiſdem regibus, omnium innocentia malorum, filia diaboli potẽtiſsima regina inferni, Diſcordia: & ſedit in medio eorum, cum ſorore ſua primogenita macilenta & liuida, Inuidia ſcilicet: & tam ipſos reges quàm etiam totum Chriſtianorum exercitũ, in diuerſas voluntates & actiones diſtraxit. Cum enim Francorum regi pugna contra ciuitatem placeret, Anglico diſplicebat: & quod placebat Anglico, diſplicebat Franco: & in tantum huiuſmodi aucta eſt diſcordia, quòd ferè inter ſe inteſtinũ mouerent bellum: & inter omnes alios principes & barones duorum regum effuſa eſt diſcordia. Cum rege Franciæ iſti fautores erant, dux Burgundiæ, comes Clarimontis, marchio Chũradus, cuius potentia magna erat in exercitu, Templarij Ianuenſes, Langrauius de Thuringia, comes Rupertus, & Beluacenſis epiſcopus. In parte regis Angliæ fuerunt iſti, comes Flandrenſis, comes Campaniæ, rex Vuido, Hoſpitalarij, Piſani, & plures alij.

His diebus Sibilia vxor regis Vuidonis cum duobus filijs ſuis mortua eſt: & marchio magis & magis ad regnum aſpirauit. His etiã diebus mortui ſunt comites, Stephanus & Tibaldus frater eius, milites ſtrenui & ſapientes: mortuus eſt comes Flandriæ, & Lãgrauius de Thuringia, vir per omnia ſtrenuiſſimus, & celebri fama in perpetuum nominandus. Erectis igitur machinis & caſtellis cõtra mœnia ciuitatis Acon, vrbem fortiter expugnare cœperunt, & Sarraceni non minus fortiter reſiſtere, comburentes ædificia, quæ Chriſtiani erexerant. Tandem volente Domino, muri ciuitatis cœpere frãgi, propter vtriuſq́ regis ædificia, & turris quæ dicitur Maledicta, iactis lapidibus conquaſſari. Vnde Chriſtianorum animi eriguntur, Sarracenorum deprimuntur. Iam enim poterant Chriſtiani fractis muris ingredi ciuitatem. Tunc Sarraceni pacta quærunt, reddere ciuitatem promittunt, & crucem dominicam, & captiuos Chriſtianos, ſi ipſis tantummodo vita ſaluaretur. Pacta placent, per manus marchionis in poteſtate regum reddunt ciuitatem, & inter ipſos reges diuiduntur Sarraceni, qui fuerunt intra inuenti. Poſtea verò cùm pacta ſeruare nequiſſent, quoniam crux dominica nullo modo potuit inueniri, omnes decollati ſunt. Rex Frãciæ nacta occaſione receſsit, loco ſui milites duci Burgundiæ commiſit. Anglorum verò rex in terra Hieroſolymitana remanſit, & reædificauit Iopen, & Aſcalonam. Saladinum & exercitum eius bello confregit. Mercatores Saladini ad Damaſcum euntes, ſpoliauit & cepit. Ioppen poſtea à Sarracenorũ inſultibus liberauit ſtrenuiſsimè. His diebus Chũradus marchio dominus eſt terræ Hieroſolymitanæ factus, & poſt paucos dies ab Aſſeſſino interfectus fuit in Tyro. Quæ fuerit cauſa interfectionis eius, plus in opinione, quàm in veritate repertum habeo. Quidam dicunt, quòd rex Angliæ mortem eius procurauit, propter hoc quòd ſororem ſuam noluit in vxorem accipere. Alij dicunt quòd Honfridus dominus de Monreal fecit eum occidi, propter hoc quòd ſibi vxorem ſuam Yſabellam abſtulerat. Alij dicunt, quòd propria voluntate motus eſt Aſſeſsinus ad ipſum interficiendum, propter hoc quòd quoſdam mercatores terræ ſuæ apud Tyrum clàm interfici fecit.

Fuit

Fuit autem Chunradus vir armis ſtrenuus, ingenio & ſcientia ſagaciſsimus, animo & factu amabilis, cunctis mundanis virtutibus prę ditus, in omni conſilio ſupremus, ſpes blanda ſuorum, & hoſtium fulmen ignitum: ſimulator & diſsimulator in omni re, omnibus linguis inſtructus: reſpectu cuius facundiſsimus reputabatur elinguis: quem in hoc ſolo plurimùm fuiſſe culpabilem reputo, quòd alterius vxorē, marito viuente, ſeduxit, & fecit à viro ſuo ſeparari, ipſamq; in vxorem accepit: ſed inuidiæ ſpiritus plurima contra eum confinxit. Iſdem Vuido rex Hieruſalem, ſub cuius infortunio ſanctum regnum deceſsit, factus fuit rex Cypri à rege Angliæ. Mortuo verò Chunrado marchione, Heinricus comes Campaniæ accepit Yſabellam filiam regis Almerici in vxorem, quæ fuerat vxor marchionis, & dominiū terræ Hieroſolymitanæ ſuſcepit. Rex verò Anglicus inter Sarracenos & Chriſtianos quinquennalibus treugis compoſitis receſsit. Qui captus in Teutonia Auſtriæ, & traditus imperatori Heinrico, cc. millia marcharum argēti in ſua redemptione perſoluit. Liberatus verò, in patriam propriam deuenit, ibiq; poſtmodum fuit à quodam milite occiſus.

Fuit autem Richardus rex Angliæ homo ferociſsimus, fauorabilis, gloriæ cupidus, pecuniæ liberalis, quocunq; ipſum trahebat ſequens impetus, & quem ipſi Sarraceni & populus Chriſtianus & alij timuerunt. Treugis ergo ſic diſpoſitis, & ab vtraq; parte conſeruatis, pax habita eſt in terra ſancta.

De diſpoſitione verò terræ ſanctæ, & ſitu ciuitatis Hieroſolymitanæ, omittimus interponere, ne ſeriem rerum geſtarum videamur interrumpere. In anno prænotato, videlicet M. clxxxvij. ſucceſsit Vrbano in ſede apoſtolica Gregorius viij. natione Beneuentanus: ſedit menſes duos. Hic primùm literas tranſmiſit in orbē pro liberatione terræ ſanctæ, multa ſtatuens de correctione morum, tam in clero quàm in populo, vtpote de ſuperfluitate veſtium, & choreis, & alijs vanitatibus vitandis. Cui ſucceſsit Clemens tertius, natione Romanus: ſedit annos duos. Eo anno Fridericus imperator, iam cruce ſignatus, conuentum principum apud Norimberg coadunauit: vbi de pace terræ diſpoſuit, & in literas redigi iuſsit: quas literas Alemanni vſq; in præſens Fridebrief, id eſt literas pacis, vocant, nec alijs legibus vtuntur, tanquam gens agreſtis & indomita. Quarum tenorem huic Operi duximus inſerendum, quatenus ſaltem lex tam decurtata non pereat de hominum memoria.

Lex Friderici imperatoris.

FRidericus Dei gratia Romanorum imperator, & ſemper Auguſtus. Decet fidelitatem noſtram, tēpora generali populorum prouinciarum tranquillitati circumſpectionis noſtræ ſtudio prouideri, vt dum in ſubiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac ſceleroſos à ſubditorum iniurijs arceamus æquitatis noſtræ correctione. Conſiderantes quippe quæ damna, quantæq; deſolationes hominum & prouinciarum, per ſeditiones & incendia prouenerint, & quātos præterea futurorum timores reportent ea quæ de conſcientia & conſilio principum, & aliorum fidelium noſtrorum, tam liberorum, quàm miniſterialium, ad reprimendas incendiariorum inſolentias, imperialis noſtra ſanxit authoritas: vniuerſalis imperij fidelibus nota fieri volumus, & ſicut in caſtro noſtro Nurinberg, hæc ordinata & confirmata ſunt, firmiter indicimus obſeruanda. Primùm igitur de incendiarijs demandamus generaliter, vt ſi liber homo, ingenuus, miniſterialis, vel cuiuſcunque conditionis fuerit, incendium commiſerit pro guerra propria, pro amico, pro parente, vel cauſæ cuiuſquam alterius occaſione, de ſententia & iudicio imperiali, proſcriptioni ſtatim ſubiectus habeatur. Hic excipiūtur, ſi qui fortè manifeſta guerra caſtra manifeſtè capiunt: & ſi qua ibi ſuburbia, aut ſtabula aliáue tuguria præiacent, igne ſuccendunt. Excipiuntur & iudices quos in malefactores pœnam iuſtitia exigente exercere contingit. Quòd ſi aliquis in ducatu alicuius incendium fecerit, ipſe proſcriptum pronunciet, ac deinde iuſticię ſuæ authoritate eum proſcribat.

Idipſum faciant marchiones, palatini, comites, landgrauij, & comites alij, nec alicui eorum liceat talem abſoluere, niſi domino Imperatori. Quicunq; etiam incendiariū in domo ſua ſcienter receperit, & conſilium auxiliúmue ei impenderit, damnum & iniuriam paſſo pro facultate ſua reſtituat. Iudici verò x. libras monetę de illa diœceſi in qua commiſſum eſt perſoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia ſua diſponat. Si quis autem ſuper hac culpa innocentiam ſuam probare vel oſtendere voluerit, cum duobus viris veracibus in præſentia iudicis ſe expurget. Si quis autē cuiquam impoſuerit, quòd incendiarium receperit, & de hoc ipſum iure voluerit conuenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, niſi pręſtito primò calumniæ ſacramento. Dominus etiam Imperator proſcriptorum neminem à ſententia proſcriptionis abſoluat, niſi de illicitis primò damnis cum iniuriato componat, & niſi conſciente iudice hoc faciat. Proſcriptum verò, quem pro incendio ſententiam proſcriptionis incurriſſe omnibus notum fuerit, diœceſianus epiſcopus, ſi ad ſatisfactionem inobediens extiterit, à communione eccleſiæ Dei & fidelium Chriſti abijciat, & extraneum eum reddat, nec eum abſoluat, quoadusq; læſo damnum reſtituat: & econuerſo, quem epiſcopus legitimis inducijs citatum iuſticia dictante excommunicauerit, & hoc iudici inſinuauerit, iudex eum banno proſcriptionis cō demnet, & nec prius eum abſoluat, quàm coram epiſcopo de his, pro quibus condemnatus eſt, ſatisfaciat. Quòd ſi à proſcriptione illa prædicto modo fuerit abſolutus, & epiſcopo ſuo voluerit obedire, incendium primò abiuret: deinde ſit in arbitrio epiſcopi, qualem ei pœnam iniungat, ad viſitandum ſepulchrum domini, aut limina Iacobi apoſtoli. Si autem proſcriptus eo, vt dictum eſt, modo abſolui deſiderauerit, domino Imperatori fines imperij per annum & diem abiuret. Si quis autem à proſcriptione & ex communicatione ſimiliter non fuerit abſolutus infra annum & diem, vniuerſo iure, honore & legalitate priuatus habeatur, ita vt in ferendo teſtimonio, vel ad iudicandum, de cætero nequaquam ſit admittendus. Omni quoq; feudali iure carebit perpetuò. Item ſi in reiſa alicuius domini, cum ipſo domino cuius eſt reiſa, aliquis fuerit, qui incendium (vt ſæpius contingit) faciat, dominus ipſe, cuius eſt ipſa reiſa, iurabit ſuper reliquias, quòd non fecerit conſcientia, vel mandato, vel voluntate ſua. Reum autem abijciet à ſe, & nunquam recipiet. Quòd ſi illum poſt ſatisfactionem receperit, tenetur vniuerſum damnum quod ille commiſit, reſtituere. Item ſi contingat dominum aliquem in villa aliqua hoſpitari, violēter & fortuitu euenerit domū aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quòd mandato ſuo, vel voluntate, vel conſcientia ſua factum ſit, damnum damnificato reſtituat. Item ſi incendiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit incendium ſe cōmiſiſſe, ſi fortè notorium non fuerit, per prouinciam iudex ſi poſſet eum cum ſeptem idoneis teſtibus conuincere, capite plectatur. Sed ſi notorium fuerit, nullius requirendum eſt teſtimonium, ſed ſtatim decollandus. Item ſi caſtellani cuiuſquam domini deſcendentes à caſtro domini ſui, incendium fecerint domino abſente à prouincia, caſtrum domini propter hoc non erit comburendum, ſed bona incendiariorū quęcunq; extra caſtrum fuerint reperta, comburantur. Poſt reuerſionem verò domini, ſi dominus incendiarium retinere voluerit, & à ſe non repulerit, caſtrum eius ſimiliter erit comburendum. Item ſi proſcriptus propter incendium in aliquam domū confugerit, de qua non poſsit haberi, niſi domus incendatur, propter hoc incendiū non erit quis incendiarius, ſed damnum pro incendio reſtituere debet. Item ſi incendiarius ſuper caſtrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cuius eſt caſtrū, fortaſsis dominus, vel vaſallus, vel conſanguineus fuerit, dominus ille non debet eum perſequentibus repræſentare, ſed iuuabit eum à caſtro in ſyluam, vel aliàs vbi ſecurus ſibi videatur. Quòd ſi nec dominus vel vaſallus, nec cognatus fuerit, perſequētibus eum ſtatim repræſentet, vel cum eo in eadem culpa ſit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto ſancimus, vt quicunq; alij damnum facere, aut lædere ipſum intendat, tribus ad minus antè diebus per certum nunciū ſuum diffiduciet eum. Quòd ſi læſus diffiduciatum ſe fuiſſe negare voluerit, nun-

cius

cius idem ſi viuus eſt, iuret quòd contradixerit ei ex parte domini ſui, loco & tempore deſignato. Si mortuus eſt nuncius, iuret dominus iunctis ſibi duobus viris veracibus, quòd contradixerit ei ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His ſancientes adijcimus, vt quicunque treugas alicui dederit, niſi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore ſeruet vel non ſeruet eas, contradicere eis ante terminum ſtatutum nequaquam poſsit. Quòd ſi fecerit, vt violator fidei iudicetur. Item qui nuncium aliquem, pro eo quòd contradicturus mittitur, læſerit, fidem ſuã violauit, & de cætero omni honore ſuo carebit, & in poſterum nullus ei cõtradicet.

De filijs quoque ſacerdotum, diaconorum, ruſticorum, ſtatuimus, ne cingulum militare aliquatenus aſſumant: & qui iam aſſumpſerunt, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd ſi dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipſe iudici in x. libras cõdemnetur, ſeruus autem omni iure militiæ priuetur. Statuimus etiam, vt ſi quis vineas aut pomeria exciderit, proſcriptioni & excommunicationi incendiariorum ſubijciatur. Vt autẽ hæc tam vtilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta eſt tenore inconuulſa conſiſtat, eam legibus prædeceſſorum noſtrorum imperatorum atq; regum iuſsimus interſeri, & perpetuo iure ſeruari. Cui ſi quis auſu temeritatis contraire præſumpſerit, Dei omnipotentis & noſtræ perpetuò indignationis ſit reus. Fiat, fiat. Actum Nurenberg in præſentia principum, conſilio & conſenſu eorum. Anno incarnationis M clxxxvij. iij. kalend. Ian.

Anno domini M. clxxxviij. multi cruce ſignantur. Anno domini M. clxxxix. Imperator iter Hieroſolymitanum arripuit, & multi cum eo tendentes per Vngariam, vt ſuprà deſcriptum eſt. Hunc annum quidam verſificator denotauit tali verſu:

Annu vndenis demptis de mille ducentis,
It pater & natus, dux & rector Fridericus.

Annum verò quo olim Chunradus rex iuit, denotauit his verſibus:

Anno milleno, centeno, ſeſſeradeno,
Septeno pariter cœperat iſtud iter.

Annus verò quondam quo dux Gotefridus obtinuit terram, his verſib. annotatur:

Anno milleno, centeno, quo minus vno,
Ieruſalem Franci capiunt virtute potenti.

Anno domini mill. cxc. Fridericus imperator obijt, vt ſuperius deſcriptũ eſt. Cui ſucceſsit Heinricus filius eius.

ANno domini milleſimo cxci. ab Vrbe condita milleſimo Dcccexliiij. Heinricus huius nominis ſextus, vel ſecundum Chronica Romanorum, quintus: ipſi namq; Heinricum primum patrem Ottonis primi non connumerant in catalogo Imperatorum, ſed ducem Saxonum ſcribunt. Hic itaq; Heinricus xcij. loco ab Auguſto regnum accepit: prius tamen à patre rex deſignatus fuerat, & de conſenſu principum coronam Aquiſgrani acceperat. Regnauit autem poſt patrem annis vij. Contra hunc à principio rebellare parant Colonienſes, & quidam alij principes, & quidam comites Burgundiæ. Cumq; propter talem cauſam interfectus fuiſſet epiſcopus Leodienſis, quieuit rebellio, & Colonienſes cum ſatisfactione ad gratiã redeunt, ſimiliter & alij. Eo anno Clemens iij. obijt. Cui ſucceſsit Celeſtinus iij. qui prius Iacinctus fuerat dictus. Sedit annos vij.

Anno domini milleſimo cxcij. Heinricus Romæ à Celeſtino papa coronatur. Sed Romanis rebellantibus, non potuit adipiſci coronam, quin prius traderet eis Tuſculanum. Erat autem Tuſculanum firma ciuitas, vltra Romam in montibus ſita. Hæc Romanis rebellauerat, & damna grauia intulerat. Huius itaq; ciues audito aduentu Imperatoris, ipſius auxilium contra Romanos poſtularunt, & ciuitatem ſuam in poteſtatem ipſius tradiderunt, vbi Imperator milites ſuos collocauerat in præſidio. Hi accepta legatione Imperatoris, incautam ciuitatem Romanis tradiderunt, qui multos peremerunt de ciuibus, & ferè omnes ſiue pedibus, ſiue manib.

ſeu alijs membris mutilauerunt. Pro qua re imperatori improperatum eſt à multis. Accepto itaq; diademate imperiali, progreditur imperator in fines Apuliæ. Nam regnum Siciliæ & Apuliæ, iam mortuo Vuilelmo, iure hæreditario ad dominam Conſtantiam vxorem ipſius deuoluebatur, quamuis illud quidam Tancredus nepos reginæ occupauerit, quo mortuo, quidam alij diuerſa loca & caſtella occupauerant. Progrediens igitur imperator cum exercitu, Neapolim ciuitatem munitiſsimam obſedit. Vbi in æſtiuo tempore multi Teutonicorum perierũt, & ab obſidione receſsit imperator inglorius. Miſsis autem nuncijs de Alemannia, fecit adduci vxorem ſuam, cuius, vt dictum eſt, erat terra. Hęc in ipſo itinere apud Cumas à quibuſdam latronibus inhoneſtè tractata eſt, & à Salernitanis capta. Imperator verò reuerſus eſt in Alemanniam, relinquens in Apulia Diepoldum quẽdam fidelẽ ſuum, vt medio tẽpore contra hoſtes ipſius pugnaret. Anno Domini mill. cxciij. Richardus rex Angliæ in Auſtria captus à duce Lupoldo, traditur imperatori. Imperator verò c. millia marcarum ſibi ab eodẽ data, fecit militibus dari in ſoldum, & magnum adunauit exercitum in Apuliam, & Salernum manu armata expugnauit, de cuius præda ditatus eſt exercitus. Anno domini milleſ. cxciiij. tota Apulia, & Sicilia, & Calabria, eius ſubdũtur imperio: & de ſubiectione & fidelitate vades accepit, quoſdam nobiles & potẽtes terræ: inter quos erant archiepiſcopus Salernitanus, & duo comites Germani fratres eiuſdem, & quidam Margaritus, qui potens fuerat in mari pirata. Anno domini milleſ. cxcv. rurſus quidam comites & barones in Apulia rebellant imperatori: quocirca imperator miſſa legatione, vades quos acceperat in Alemannia iuſsit oculis excæcari: quod & factum eſt, præter epiſcopum. Rebelles quoque captiuatos diuerſis ſupplicijs & horrendis fecit interimi. Eo tempore Imperator Marquardum de Anninuuilir dapiferum & miniſterialem ſuum libertate donauit, & ducatum Rauennæ cum Romania, Marchiam quoq; Anconæ ſibi conceſsit: prȩfato etiam Diepoldo quaſdam prouincias Apuliæ commiſit, ponens eum in quodã caſtro, quod vocabatur Rocca de arce. Hi duo bella Imperatoris ſtrenuè peregerunt. Philippo quoque fratri ſuo dedit vxorem dominam Erinam, filiam regis Grȩcorum, quam reperit in palatio Panormitano: deſponſata ſiquidem fuerat filio præfati Dancredi, tradens ei dominium totius Tuſciæ, & terram dominæ Mathildȩ. Anno domini milleſimo cxcvi. natus eſt Imperatori filius Fridericus, qui poſtea tenuit imperium. Anno dominicæ incarnationis milleſimo cxcvij. Heinrico imperatore procurante, Alemanni in terram promiſsionis venerunt, bellicoſi, crudeles, expenſarum prodigi, rationis expertes, voluntatem pro iure habentes, enſib. inuicti. In nullis niſi hominibus ſuæ gentis confidentes: ducibus ſuis fideliſsimi, & quibus vitam potius quàm fidem poſsis auferre. Hi cum veniſſent in terram promiſſionis, treugas fregerunt, quas rex Angliæ, vt dictum eſt, in receſſu ſuo ſtatuerat. Vrbem Berentum recuperauerunt, Ioppen perdiderunt, His diebus comes Heinricus qui dominus terræ Hieroſolymitanæ extiterat, de quadam feneſtra ſui palatij cecidit, & mortuus eſt.

Huius vxorem nomine Yſabellam, quæ regnum hæreditabat, accepit Amiricus rex Cypri, & coronatus eſt in regnum Hieroſolymitanum. Alemanni verò ad obſidionem Tetoni caſtelli acceſſerunt, ibiq; menſibus aliquot cõmorati, audita morte imperatoris Heinrici, receſſerunt. Quorũ principes fuerunt iſti: Chunradus Moguntinus archiepiſcopus, Chunradus cancellarius Imperatoris, Heinricus dux Saxoniæ, Luipoldus dux Auſtriæ, dux Brabantiæ, Hermannus Landgrauius de Thuringia, frater Ludouici, quem ſuprà memorauimus, Patauienſis epiſcopus, Ratiſponenſis epiſcopus, Cicenſis epiſcopus, Halberſtatenſis epiſcopus, Marchio Chunradus, Albertus comes, Heinricus Caladinus, Marſcalcũs, & plures alij, quos memorare non curo. Nulla eſt enim ambitio memorandi, quos conſtat plurimos fuiſſe & nullos. Nihil valet, niſi ſubſequatur effectus. In tempore illo in Alemannia Chunradus frater Imperatoris, dux Sueuorum, mouit exercitum contra Bertholdum ducẽ Zaringiæ de voluntate Imperatoris. Cumq; maneret in quodam oppido Durlaich

nomine,

nomine, obijt, & ſepultus eſt in monaſterio Loricenſi. Multi aſſerebant eum fuiſſe interfectum à quodam, cuius vxorem adulterauit violenter, ſiue ab ipſa vxore. Erat enim vir totus inſeruiens adulterijs & fornicationibus, & ſtupris quibuslibet, luxurijs & immundicijs. Strenuus tamen erat in bellis & ferox, & largus amicis: & tamē ſui quàm extranei tremebant ſub eo. Tunc Imperator ducatum Sueuiæ contulit præfato Philippo fratri ſuo. Qui relictis partibus Italiæ, tranſiuit in Alemanniā cum vxore ſua, ponens eam in caſtro Suainhuſen. Tunc etiam de mandato Imperatoris regium diadema impoſuit regi Boemorum Otakero. Sequenti quoq; anno in tempore paſchali maximum feſtum nuptiarum celebrauit, cum multis principibus & baronibus apud Auguſtam in campo magno qui dicitur Concio legis.

His etiam temporibus procurante Imperatore, factum eſt, vt principes Alemanniæ penè omnes filium paruulum ipſius, adhuc in cunis vagiētem, aſſumerent in regem, & ei fidelitatem iurarent, & literas de hoc facto cum ſigillis ſuis tranſmitterent Imperatori. Anno domini milleſimo cxcvij. Heinricus imperator obijt in Sicilia, & in eccleſia Panormitana magnificè eſt ſepultus. Erat autem imperator Heinricus prudens ingenio, facundus eloquio, facie ſatis decora, plus tamen macilenta, ſtatura mediocris, corpore tenuis & debilis, acer animo. Ideoq; inimicis ſuis erat pauendus & terribilis, vanitatibus deditus, maximè venationum & aucupiorum. Multi aſſerebant eum interiſſe veneno, procurante vxore ſua, pro eo quòd nepotes ipſius ſupplicijs interfecerat: quod tamen non eſt veriſimile. Et qui cum ipſo eo tempore erant familiariſsimi, hoc inficiabantur. Audiui ego idipſum à domino Chūrado, qui poſtmodum fuit abbas Præmonſtratenſis, & tunc in ſeculari habitu cōſtitutus, qui in camera Imperatoris extitit familiariſsimus.

PHilippus frater Imperatoris eo tempore exierat de Alemannia, vt veniret ad ipſum in Sicilia: proceſſeratq; vſq; ad mōtem Flaſconis, caſtrū quoddam apud Viterbium, vbi de morte Imperatoris nunciatum eſt ei, ortaq; eſt ſeditio in partib. illis, maximè cōtra Teutonicos, qui tunc in partib. Italiæ demorabātur: vnde in caſtro eodem quidā de familia ducis occidebātur. Inter quos erat Fridericus nobilis miniſterialis eius de Tanne, frater dapiferi, qui nunc eſt. Et ipſe dux in magno diſcrimine ab Italia receſsit, & laborioſè peruenit in Alemanniam. Vbi iam principes iuramenta ſua poſtponentes, de electione noui Imperatoris tractare cœperunt, cupientes diripere hæreditates, quæ ad præfatam generationē pertinebant. Sed Deus conterens omnem impietatem & perfidiam ipſorum, hoc fieri non permiſit, inſpirans cordibus hominum, vt ſuos natiuos dominos non derelinquant, & alienis adhæreant. Ideoq; præfatus Philippus ad partes Rheni ſe contulit in continenti, & natalem domini in caſtro Hagenou celebrauit. Vbi venerunt ad eum & officiales & miniſteriales, & quidam de principibus & baronibus terræ, cum quibus habuit myſterium conſilij ſui. Vbi etiam aderat Chunradus Argentinenſis epiſc. qui etiam promiſit fauorem & auxilium ſuum duci de obtinendo imperio. Volebat enim tenere imperium, cum in poteſtate ſua haberet inſignia imperialia, vtpote coronā & crucem, & alia quæ attinebant. Non enim cautum eſſet ſibi, vt ad alium tranſiret imperium, & ſic tam ipſe quàm fratruelis ſuus, licet tūc paruulus, omni hæreditate ſuā priuarentur: quod etiam non placuit altiſsimō, ſicut adhuc euentus rerum manifeſtè demonſtrat, quamuis multa cœperint interuenire impedimenta.

Innocentius ſiquidem papa tertius, tunc de nouo in ſede apoſtolica ſublimatus, omni ſtudio cœpit aduerſari eidem. Hoc agens, vt ipſum impediret, ne ad ſublimitatem culminis imperialis poſſet aſcendere, improperans ei, quæ frater ſuus & parentes crudeliter peregerant, quæ tamen multa nequitia hominum impulſi creduntur peregiſſe, in quo ſalua reuerentia ſedis apoſtolicæ non videtur ſecundum æquitatem iudicaſſe, cum dominus teſtetur per Prophetam, quòd nec peccata parentū filijs imputentur, quanto minus peccata fratrum aut aliorum propinquorum. Ezechias quoq; & Ioſias, reges religioſiſsimi, iniquiſsimos habuere parentes. Quinimò

in generatione ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti connumerantur multi iniqui. Extat adhuc epiſtola præfati Innocentij directa ad Bertholdum ducem Zaringiæ, in qua cõtra Philippum multa abſurda, & quædam falſa deſcribuntur, quam fecit interſeri in compilatione Decretalium ſuarum, quas magiſter Petrus Beneuentanus, ſubdiaconus ipſius, poſtmodum in vno volumine compegit, diſtinguens eas ſub certis titulis, & librorum differẽtijs, ſecundum conuenientes ſententias. Tunc cœpit papa friuolis inſiſtere obiectionibus & exceptionibus, quatenus ipſum impediret, ſentẽtiam obijciens ei excommunicationis. Nam cum in Tuſcia gereret adhuc principatum, dicebatur quòd Celeſtinus prædeceſſor ſuus ipſum excommunicauerit. Sanè vt plus indeuotum poſſet eum comprobare, ſi non eius monitis acquieſceret, miſit epiſcopum Sutrinum ad repetendũ ab eo vades de Apulia, quos olim frater ipſius Heinricus Imperator iuſſerat exoculari. At ipſe Philippus, vt erat manſuetus & benignus, cum audiſſet de ſententia excommunicationis, petiuit humiliter ab eodem legato abſolui. Inſuper vades præfatos domino papæ remiſit. Quocirca papa, vt odioſum plus redderet Philippum, comites illos cæcos, & viros nobiles & perſonatos fecit demonſtrari, multis in curia Romana exiſtentibus.

Ego quoq; in minori ætate & ſeculari vita conſtitutus adhuc, eo tempore conſtitutus Romæ vidi eoſdem.

Epiſcopum quoq; prædictum Sutrinum, pro eo quòd illicitè abſoluerit Philippum, excedens fines mandati, ſicut in prætaxata epiſtola ſua expreſsit, priuatum epiſcopatu relegauit in quandam inſulam maris, quodam monaſterio diſtricto, vbi ille feliciter vitam finiuit.

Audiui etiam eo tempore, quod tamen difficile eſt relatu, & vix credẽdum, quia dixerit idem papa, quoniam ablaturus eſſet Philippo diadema regium, aut ipſe ſibi papæ inſigne apoſtolicum. Cæterùm quamuis non ſit credendum, quòd voluntatem ſuam diuinæ voluntati prætulerit: conſtat tamen, quia omni tempore aduerſabatur eidem. Deus autem ex alto proſpiciens, non permiſit, vt per totam Alemanniam deperiret cultus diuini officij, & eccleſiaſticæ dignitatis, quæ duo honeſtius ibi conſiſtunt, quàm in alijs gentibus: licet vbiq; per incentiua vitiorum, maximeq; luxuriæ deprauata ſint. His interpoſitis, de oppoſitione ſedis apoſtolicæ, vt regium genus deperiret, redeamus ad deſcribendum labores quos iniquiſsimorum principum machinatione ſuſtinuit in Alemannia. Primùm quidem de prudenti conſilio, cum videret imminere ſibi aduerſitates & bella, acquiſiuit ſibi fauorem principum & magnatum. De Saxonia quidem habuit ducem Bernhardũ, Marchionem Mœſiæ, & alios principes ſeculares potentiſsimos, inſuper archiepiſcopos Magdeburgenſem & Bremenſ. & ſuffraganeos eorundem. Sed genitrix & nutrix omniũ malorum diſcordia noluit quieſcere, quin potius Alemãnos qui omnem iuſticiam deteſtantur & odio habent, & tantùm bonis & honoribus ſuis inſidiantur adinuicem: & quod deterius eſt, his deficientibus execrabilibus ſe occidunt vulneribus, ad hoc commouit, vt in præiudicium dominationis antiquæ & generationis in regno diuturnæ, condicerent curiam apud Andernach oppidum Rheni, quatenus ibidem eligerent Imperatorẽ. Quo audito Philippus trãſmiſsis illuc legatis, effecit, vt nulla ibidem celebraretur electio: tum propter ſui, & quorundam principum abſentiam: tum propter regiæ generationis non deſtituendam proſapiam: tum propter iuramenta principum eidem generationi exhibita. Ideoq; plus confidentes in diuitijs, & potentia Colonienſium, illuc conuenticulum ſuum condicunt. Vbi rurſum dominus Philippus nuncios ſuos tranſmiſit impediens, ne in pręiudicium ſuũ quęlibet fieret electio. Aſſerunt etiam quidam, quòd propter hoc promiſſa fuerint archiepiſcopo Treuirenſi duo millia marcharum. Attamẽ Bertholdus, dux Zaringię, tunc denominatus fuit in regem, nõ propter hoc, quòd iuſtus poſſet eſſe videri, aut diligere veritatem, cum ſcriptum ſit, Honor regis iudicium diligit: ſed propter hoc, quia pecunioſus videbatur, cum eſſet auariſsimus, & omni iniquitate plenus. Vidẽs autem Philippus, quòd à tali inſolentia nollent ceſſare Alemanni, ipſe cum principibus

pibus

pibus ſibi fauentibus, conuentum adunauit in oppido Mülhuſen, vbi à Sueuis & Saxonibus, & Bauaris & Boemis, & principibus quamplurimis Rheni eligitur in regem. Tunc cœperunt multiplicari mala in terris. Ortæ ſiquidem ſunt in hominibus ſimultates, doli, perfidiæ, traditiones, vt ſe inuicem tradant in mortem & interitum. Rapinæ, deprædationes, depopulationes, terrarum vaſtationes, incendia, ſeditiones, & bella & rapinæ, ſiue in ſtratis, ſiue in latrocinijs, iuſtificatæ ſunt, vt omnis homo iam ſit periurus, & prædictis facinoribus implicatus, vt vix excuſari poſsit, quin ſit in his, ſicut populus, ſic & ſacerdos: tribulario magna prohibuit & hoc, vt nec quis de villa ſua poſſet procedere ſecurè, ſaltem in proximam villam. Exaltatum eſt cornu iniquitatis, de quo multi delibuti ſunt. Quos contra dominus loquitur per Prophetam: Dixi iniquis, Nolite iniquè agere: & delinquentibus, Nolite exaltare cornu: hoc cornu impletum eſt iam adulterino vnguento. Non eo de quo ſcriptum eſt in lege: Nõ facies tibi vnguentum alterius compoſitionis, oleum quoque peccatoris, de quo iuſtus precatur, vt non impinguet caput ſuũ. Iam procul eſt cornu, de cuius oleo vnctus eſt Dauid in regem. Quid igitur fiet in membris, niſi quod & in capitibus? Quid recipiat barba, niſi quod habet caput? Sic deriuantur tam mala quàm bona. O Deus aſpice, quia ſicut vnguentum eſt in capite, tale deſcendit in barbam. Et vtinam in barbam tantùm, ad reprobos, deſcendit etiam in barbam Aaron. Nam qui in monte fortitudinis fundamentum poſuerant, vtpote clauſtrales, & vitas quaſcunque religioſas agere, ſe fictè demonſtrantes. Alienati ſunt à vulua ſanctę matris eccleſiæ, qua concepti ſanctum baptiſma perceperunt. Errauerunt ab vtero quo monitis ſalutaribus calefieri debuerunt, & nutriri, nunc tantùm locuti ſunt falſa. Principes quippe, qui Philippo aſsiſtere debuerant, ei præſenti bona verba dederunt. Attamen cum præfatus dux Zaringiæ diſtidere cœpiſſet de expenſis ad obtinendum imperium neceſſarijs, redijt ad gratiam regis Philippi. Accepitque ab eo beneficia, quæ ſibi conferre curauit, & hominium ſibi fecit, & fidelitatem, & vades, ſcilicet nepotes ſuos, quos apud Coloniam pro expenſis obligauerat, non abſoluit. Qui oppidò compulſi, ſeipſos quamplurimi abſoluerunt, vtpote dominus Chunradus & Bertholdus, filij Eginonis comitis de Vrach: quorum Chunradus, poſtmodum conferens ſe ad ordinem Ciſtercienſem, fuit abbas Ciſtercienſis. Indeque per ſedem apoſtolicam translatus, fuit Romæ epiſcopus cardinalis, Portuenſis videlicet, & ſanctæ Ruffinæ. Alter verò, Bertholdus videlicet, fuit abbas in Luzirach: nam in periculo captiuitatis conſtituti, ambo Deo repromiſerunt, quòd ſi eſſent liberati, ad monachicam vitam ſe conferrent.

Iam tunc Colonienſes & Argentinenſes cum epiſcopis ſuis, & alij quidam cogitauerunt & machinati ſunt nequitiam. Miſeruntque nuncios ſuos, Albertum videlicet de Tagisburg, & de Liningen comites in Angliam, vt inde aduocarent & adducerent Ottonẽ, pro eo quòd ſuperbus & ſtultus, ſed fortis videbatur viribus, & ſtatura procerus. Præſumẽtes nihilominus auxilio præfati Richardi regis Anglię, quia fuit auunculus eiuſdem. Hunc igitur apud Coloniam elegerunt in regem. Facta eſt hæc abuſio, vt fieret quaſi portentum multarum abuſionum, quæ ſubſecutæ ſunt in terris. Vix enim remanſit aliquis epiſcopatus, ſiue dignitas eccleſiaſtica, vel etiam parochialis eccleſia, quæ non fieret litigioſa, & Romam deduceretur ipſa cauſa, ſed non manu vacua. Gaude mater noſtra Roma, quoniam aperiuntur cataractæ theſaurorum in terra, vt ad te cõfluant riui & aggeres nummorum in magna copia. Lętare ſuper iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompenſationem tantorum malorum datur tibi precium. Iocũdare ſuper adiutrice tua diſcordia, quia erupit de puteo infernalis abyſsi, vt accumulentur tibi multa pecuniarũ pręmia. Habes quod ſemper ſitiſti, decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem viciſti. Ad te trahit homines, nõ ipſorum deuotio, aut pura cõſcientia, ſed ſcelerum multiplicium perpetratio, & litium deciſio, precio comparata. Hæc hactenus de exortu ſchiſmatis in regno, dicta ſufficiant: nunc de bellis propter hoc geſtis dicamus.

Quæſtus Romanæ curiæ.

DE BELLIS PHILIPPI.

PRoperant electi reges, vterq; vt occupet ſedem regni Aquiſgrani. Sanè Philippus prior oppidum illud obtinuit, & ibidem viros ſtrenuos & nobiles in præſidio conſtituit. inter quos fuerũt: Vualranus filius ducis de Limburg, & Heinricus dapifer de Vualburg, & alij quamplures. Superuenit autem Otto cum Colonieñſibus, & alijs fautoribus ſuis, & obſederunt ciuitatem. Cumq; interiores concluſi reſiſtere non potuiſſent, accepta pace & ſecuritate perſonarum, dederunt ciuitatem. Tunc dominus Adulfus, qui tunc erat Colonienſis epiſcopus, in ſede regni coronauit Ottonem in regem. Huius quoq; facti mentionem habet præfatus papa Innocentius in epiſtola ſua. Tota verò curia imperialis, & officialis imperij, adhæſerũt Philippo cum principibus quampluribus. Interim quippe redierat de vltramarinis partibus Chunradus Herbipoleñ. epiſcopus, qui fuit cancellarius. Hic declinauit in partem Philippi. Præfatus quoq; Hermãnus Landgrauius de Thuringia, hic cœpit aduerſari Philippo (dirum facinus) cum eſſet filius amitæ ſuæ, ſperans ad ſe poſſe deuolui ius imperij. Philippus itaq; prudenti vſus conſilio, cenſuit primùm eos, qui viciniores erant bellis atterere, & ſuo dominio ſubiugare. Quocirca adunato exercitu Alſatiam petijt, in qua prouincia terras inimicorum vaſtauit. Primùm verò diuertit ad quoddam caſtrum Haldinburg prope Argentinam, in planitie terræ ſitum, ſed foſſatis & ædificijs valde munitum. Quod cum cinxiſſet obſidione, paucis diebus euolutis expugnauit illud manu bellica, & funditùs euertit, deducens eos captiuos, qui in illo erant. Poſtea caſtra in Rufach, & in Aphich expugnauit & confregit. Anno ſequenti ad obſidionem Argentinenſis ciuitatis properauit, vbi ſuburbia prius incendit, & terras ciuium vaſtare cœpit. Tunc videntes ciues ſe non poſſe reſiſtere, Philippum tanquam dominum proprium in ciuitate receperunt, & ei fidelitatem iurauerunt. Epiſcopus quoq; in gratiam ipſius redijt. Inter hæc in partibus Rheni bella vbiq; peraguntur. Otto quoq; vna vice cum exercitu aſcendit vſq; ad Spiram, ſed compulſus redijt ad inferiores partes. Frequenter cõmiſſæ ſunt pugnæ inter eos, maximè circa Moſellam fluuiũ, & Otto ſemper fugatur. Inter hæc deſponſauit Otto filiam ducis Brabantiæ, ſed eam poſtea repudiauit. Quocirca principes terrarum, & barones arte diabolica edocti, nec curabant iuramenta infringere, nec fidem violare, & ius omne confundere, nunc recedentes quamplurimi à Philippo, Ottoni adhærentes, & econuerſo. Præfatus quippe Landgrauius multotiens decepit Philippum, doloſè ipſum circumueniens, & rurſum rebellans. Deniq; compulſus neceſſitate Philippus, aſſumpſit bellum contra præfatum Lãdgrauium in Thuringiam: vbi obſidere cœpit caſtrum in Vutzinſe. Landgrauius in auxilium ſuũ aduocauit regem Boemorum Otoakar, qui cum multis venit in Thuringiam. Aſt Philippus cũ exercitu obuiam pergit eidem, pugnaturus cum ipſo. Cumq; propè iuncti fuiſſent exercitus vtriq;, Boemi de viribus aduerſariorum territi, relinquentes caſtra ſua, nocte fugerunt: quos iſti ſubſecuti, damna cędiũ, & alia ipſis intulerunt. Tũc cernens Landgrauius ſe viribus deſtitutum, venit ad pedes Philippi, & ſe in poteſtatem eius tradidit, vt gratiam inueniret. Quem Philippus puro corde, ſicut erat benigniſſimus, recepit: & ille poſt hęc non impugnauit eum manifeſtè. His igitur bellis feliciter peractis, & tranſacto ſpacio duorũ annorum, vt vires populi recuperaret, decreuit agere bellum contra Colonienſes. Cum magno igitur exercitu venit in fines illorum: fiuntq; incendia & vaſtationes terrarum. Capiuntur oppida quædam in partibus illorum, multi ſiue compulſi ſiue muneribus aut promiſſionib. illecti, recedunt ab Ottone, & adhærent Philippo. Inter quos præfatus Adulfus Colonieñ. archiepiſcopus cum rege reconciliatus, ſecum venit Aquaſgrani: & ipſum coronauit in regem.

Interim quoque redierat de vltramarinis partibus Chunradus archiepiſcopus Moguntinus, qui callidè propter timorem domini papæ ſe geſſit in hoc facto, latenter tamen aduerſatus Philippo potius quàm fauens: timebat enim eum. Sed hic in breui vitam finiuit. Rex itaque Philippus ad ciuitatem Moguntienſem acceſſit,

cupiens

cupiens efficere, vt idoneus illi eccleſiæ pręficeretur epiſcopus, factumq́ eſt in ipſa electione, vt omnium vota conuenirent in Luipoldum, Vuormacienſem tunc epiſcopũ, tribus tantùm exceptis, qui accepta occaſione de præſentia regis, allegabant non poſſe liberam fieri electionem: potius, quia ſciebant papam contrarium eſſe regi, appellantes exierũt de ciuitate. Electoq́ ab vniuerſis præfato Luipoldo, hi tres apud Bingen oppidum conſtituti, vnum ex ſe elegerunt, Sifridum videlicet, qui vſque hodie manet epiſcopus. Nam dominus papa multis volens vti rationibus, caſſata electione omnium de Luipoldo factam electionem, quæ nullo iure ſubſiſtere poterat, confirmauit. Sicut exprimit in ſua Decretali, quæ ſic incipit: Bonæ memoriæ. Vbi quoq; exprimitur, qualiter pro iſto negocio & alijs, Pręneſtinus epiſcopus venit Coloniam. Super hac electione fecit nõ iudicium, ſed iniuriam: inſuper, quia ciues Colonienſes adhuc cum quibuſdam alijs adhærebant Ottoni, vt ex hoc poſſet prædictus legatus iniurias multiplicare. In iniuriam quoq; Philippi depoſuit Adulfum epiſcopum, pro eo quòd Philippum coronauerat, & in locum eius fecit inſtitui Brunonem, qui fuerat prępoſitus Bunnæ, & ipſum in epiſcopum ordinauit. Sed tamen propter Philippum regem, & fautores alios iuſticiæ, nec iſte, nec prętatus Sigifridus Moguntinus, potuerunt acquirere temporalium adminiſtrationem, vſq; ad mortem Philippi. Ipſe quippe rex, medio tempore, de præfata vxore ſua genuerat quatuor filias, quarum vnam deſponſauit filio regis Boemorum, alteram filio duci Brabantiæ, propter quod confortatus eſt in regno, paucis in Saxonia, & inferioribus partibus, cum ciuibus tantùm Colonienſibus, fauentibus adhuc Ottoni.

Ea tempeſtate ſurrexit in Francia quidam prædicator Fulco nomine. Ad cuius prædicationem multi ſunt cruce ſignati, non ſolùm in Francia, ſed etiam, audita fama in alijs gentibus. Inter quos duo comites de Brana, nobiles quidem, ſed pauperes, venerunt in Italiam ad dominum papam: quorum vnus Vualtherus, alter Ioannes vocabatur. Miſit igitur papa dictum Vualtherum bellare cõtra Diepoldum de Rocca de arce, in Campania. Aſt Diepoldus de nocte quadam irruẽs in caſtra illius, ipſum interfecit, & terram viriliter obtinuit, ſed papa quæcunq; poterat, contra ipſum machinabatur. Alter verò, Ioannes videlicet, cum exercitu Chriſtianorum, in quo multi erant proceres, tam de Francia, quàm de Alemannia, necnon ex Italia, & ciuitatibus, præcipuè Venetis, iter tanquam Hieroſolymitanum aggrediuntur. Attamen nauigio tendunt in Græciam. Quod multi aſſerebant de conſilio & authoritate domini papæ factum fuiſſe. In quo itinere Veneti expugnauerunt quandã ciuitatem, Satiram nomine, in inſula maris ſitam, in confinio Dalmatiæ & Macedoniæ, quæ tamen Chriſtiana fuit, in qua ſpolia multa diripiunt. Totus verò ille exercitus nauibus tranſuectus, applicuit ad ciuitatem Conſtantinopolim, vbi iam rex non erat, pro eo quòd principes illius terræ patrem præfatæ dominæ Erinæ, vxoris Philippi, oculis erutis, regno depulerunt: pro qua re filius eiuſdem, frater videlicet reginæ venit ad Philippum in Alemanniam. Venerat autem ante eum quidam nobilis princeps Græcorum, volens percipere regnum nomine reginæ, quem cum deprehendiſſent fraudulenter laborare, primùm iuſsit eum rex captiuum teneri, ſed interuentu reginæ citò abſoluit eundem. Qui veniens in Græciam, cœpit regnum ſibi vendicare: quem poſt hęc in breui Gręci ſtrangulatũ ſuffocauerunt. Legatione itaque accepta à ſorore, & rege Philippo, præfatus redijt in Græciam, & regnum accepit. Quem nihilominus poſtmodum in breui interfecerunt. Inter hęc aduentauit præfatus exercitus, & cœpit expugnare ciuitatem Conſtantinopolim in ea parte, qua curia regis eſt ſita, & templum Sophiæ. Feceruntq́ ſuper naues turres ligneas, & machinas contra turrem quæ mari adiacebat. Tandem appulſis machinis, de ſuperiori parte in turrem illam viriliter & nõ ſine periculo quorundam ſe iactauerũt. Expugnataq́ ea parte ciuitatis, magnam prædam tulerunt: multasq́ reliquias ſanctorum auro & gemmis decoratas inde tulerunt, quarum poſtmodũ vidimus quaſdam. Quidam etiam abbas Ciſtercienſis ordinis de loco qui vocatur Pariſius, in nemore Voſego conſtitutus, plurimas reliquias ad monaſterium ſuum detulit,

quæ adhuc retinentur ibidem. An furtiuæ ſint, iudicet qui legit. An videlicet dominus papa talem rapinam in populo Chriſtiano factam potuerit iuſtificare, ſicut furtum Iſraelitici populi in Aegypto, iuſtificatur authoritate diuina. Tunc comes Flandriæ conſtituitur rex Græciæ. Multi de exercitu illo remanſerunt in Græcia, multi redierunt ad propria, quidam etiam ad vltramarinas partes peruenerũt: inter quos ſupradictus Ioannes, comes Brannæ illuc aduenit.

Huic iungitur in matrimonio regina terræ illius Yſabella, mortuo pręfato Heinrico. Hic filiam vnam genuit ex ea, quam poſtmodum Fridericus imperator accepit vxorem. Sed nunc redeamus ad propoſitum.

Iam principes diuturnis bellis fatigati, decreuerũt ad concordiam rebelles inter ſe reges reuocare. Sanè, quia iam maximum impedimentum huius rei fuit dominus papa, cum iam pars Ottonis valde fuerit infirmata. Decretum eſt igitur, quatenus nuncij mitterentur Romam, qui Philippum in gratiam ſummi pontificis reducerẽt. Miſsi ſunt igitur viri nobiles & autorabiles, Vuolfgerus patriarcha Aquileienſis, & Geboardus Burggrauius Magdeburgẽſis, cum quibuſdam miniſterialibus Philippi regis. Qui aſſumptis de Cremona quibuſdam viris peritis, veniũt ad curiam Romanam. A quibus inducitur papa, vt velit permittere, quatenus regnet Philippus.

Aſt propter hoc (vt retulerunt nobis viri veridici) promittitur papæ, quòd filia regis daretur in vxorem filio fratris ſui Richardi, qui iam comes fuerat effectus papæ ſuffragio, nec ſtatuit papa repetere terras, quas multotiens ab Imperatoribus repetere conſueuerunt anteceſſores ſui, in Tuſcia & Spoleto, & Marchia Anconæ, ſperans, quòd in poteſtatem nepotis ſui, propter prædictas nuptias poſſent deuenire. Mittuntur igitur legati ſedis apoſtolicæ in Alemanniam, ad reformandam pacem, videlicet, dominus Hugolinus Hoſtienſis, & Velletenſis epiſcopus, & dominus Leo, tituli Sanctæ crucis in Hieruſalem, Diaconus cardinalis. Ante hos ſupradictos, patriarcha venit ad Philippum regem, nuncians aduentum iſtorum, quibus rex obuiam mittit, præſtans eis conductum vſq; ad ſe. Iunguntur itaq; regi apud Spiram. Vbi habito concilio, condicit curiam principum apud Northuſin, in confinio Thuringiæ & Saxoniæ, vbi Philippus deduci fecit legatos. Ipſe quoque cum princibus peruenit illuc. Otto quoque propè erat, ibidem in quodam caſtro. Vadunt & redeunt legati & patriarcha, cum quibuſdam alijs principibus, inter vtroſque reges pacem compoſituri: ſed ibidem compoſitio fieri non poterat: vnde procedunt in Saxoniam. Rex in Kutilimberg recipitur. Otto propè manet in caſtro. Ibi tandem taxata eſt forma compoſitionis, in qua ſtatutum fuit inter cætera, quòd etiam poſtea completum fuit, videlicet, vt Otto filiam Philippi accipiat vxorem: quæ tamen quarto gradu conſanguinitatis ſibi attinebat: fieretq; diſpenſatio per ſedem apoſtolicam pro bono pacis. Tunc legati redeunt Romam. Anno itaque ſequenti ſtatuit Philippus cum exercitu venire in Saxoniam contra quoſdam qui adhuc ibidem ſibi rebelles extiterunt: venit itaque in Babenberg. Aduenerat quoque illuc nefarius Otto ille Palatinus de Vuitilisbach. Rex verò minutionem ſanguinis fecit ibidem de venis vtriuſque brachij: plurimi quoque de ſuis minuebant ſanguinem. Tunc ſceleratus Otto, aſſumptis militibus epiſcopi Eggiberti & marchionis de Andehſe Heinrici fratris præfati epiſcopi, venit in palatium. Ille verò impius acceſsit ad oſtium cameræ in qua rex quieſcebat, pulſabat vt intromitteretur: quem rex iuſsit intromitti, nihil mali ſuſpicatus. Cúmque cerneret neminem eſſe in camera præter regem & cancellarium, & Heinricum dapiferum, qui erant in conſilio, rediens aperuit ianuam cameræ, accipiens gladium à ſeruiente, quem vibrare cœpit in collum regis. Sed dapifero exclamante territus, vix plagam perfecit: & paruulum vulnus in collo regis dedit: ſed venam vnam organicam amputauit. Cúmque præfatus dapifer exitum ianuæ ſibi intercludere voluiſſet, maxillam ipſius eodem gladio vulnerauit, quam laudabilem cicatricem vſque ad mortem habuit. Oritur vndique tumultus, rex quoq; paululum procedens expirauit. Ille verò malignus ad præfatos epiſcopũ & marchionẽ confugit: vnde & illi rei

habiti ſunt de tali mordo. Fuit autem occiſus x. kalēd. Iulij, hac ſola cauſa, quia cum deſponſaſſet vnam de filiabus ſuis præfato ſceleroſo, idem quendam liberum familiarem ducis Bauariæ perfidè interfecit: de qua perfidia coram principibus notatus fuit: & ideo rex filiā ſuam ſibi tradere denegauit. Poſtmodum breui ſpatio temporis interiecto, cum regnaret Otto, facinoroſus ille à Heinrico de Kalindin, præfato Marſalco, ob vindictā domini ſui, glorioſè fuit interfectus in quadam grangia, non longè à Ratiſpona. Corpus verò regis primùm humatum fuit apud Babenberg. Sanè poſtmodum cum Fridericus II. Imperator regnum accepiſſet, patrui ſui corpus noluit in Babenberg eſſe ſepultum, ſed fecit illud extumulatum in Spiram deferri, & de conſilio Heinrici de Sarphinberg, epiſcopi Spirenſis, & cancellarij imperialis aulæ, ibidem ſepeliri cum progenitoribus ſuis, & ob cōmemorationem tanti regis, canonicis eccleſiæ Spireñ. in augmentum præbendarum ſuarum contulit eccleſiam in Eſlingen, cum pertinentijs ſuis.

Hunc Philippum nolunt Romani, maximeq́ qui de Curia ſunt, ſcribere in catalogo Imperatorum, ſed ducem Sueuię deſcribunt. Licet conſtet ex prædictis, quòd potenter regnaturus fuiſſet, ſicut & alij de parentela eiuſdē, ſi non impediſſet mors.

Erat autem Philippus animo lenis, mente mitis, eloquio affabilis, erga homines benignus, largus ſatis & diſcretus, debilis quidem corpore, ſed ſatis virilis. in quantum confidere poterat de viribus ſuorum, facie venuſta & decora, capillo flauo, ſtatura mediocri, magis tenui quàm groſſa. Hic cum non haberet pecunias, quibus ſalaria ſiue ſolda præberet militibus, primus cœpit diſtrahere prædia, quæ pater ſuus Fridericus imperator latè acquiſierat in Alemannia: ita, vt cuilibet baroni, ſiue miniſteriali villas, ſeu prædia ruſticana, vel eccleſias ſibi contiguas obligaret. Sicq́ factum eſt, vt nihil ſibi remaneret præter inane nomen dominij terræ, & ciuitates ſeu villas, in quibus fora habentur, & pauca caſtella terræ. Ea tempeſtate idem Philippus eccleſiam Vrſpergenſem obligauit titulo pignoris, nobili viro Bertholdo de Nifen & filio eius Heinrico, quam poſtea prępoſitus, qui tunc fuit, & fratres de poteſtate eorundem tyrannorum liberauerunt, cum tantam cœpiſſent ibidem exercere tyrannidem, vt nequaquam poſſet eccleſia conuentualis exiſtere. Pro liberatione verò ſoluerunt cc. marchas argenti. Hic modus obligationis & ſolutionis eccleſiarum, maximè Ciſtercienſis & Præmonſtratenſis ordinis hactenus inuſitatus fuit, & libertatibus priuilegiorum ipſorum valde contrarius: cum conſtet, quòd priores Imperatores nullum tale ius ſibi vendicabant in eccleſijs prædictorum ordinum. Occaſio autem huius rei dicitur fuiſſe, & narratur, quòd olim præſidente Grimone præpoſito in eccleſia Vrſpergenſi, regnante Chunrado rege, & ſibi ſuccedente nepote ſuo imperatore Friderico, propter reuerentiam & authoritatem præfati Grimonis, ipſi Imperatores nihil huiuſmodi iuris præſumpſerunt ſibi vendicare, pręter quam illud quod pertinet ad dominiū totius terrę, vt ſub protectione ſuà eas ſuſciperent, & priuilegijs ſuis munirent, & fideliter defenderent. Contigit autem, quòd mortuo prædicto Grimone, canonici Vrſpergenſes elegerunt ſibi in rectorem quēdam de fratribus ſuis hominem nullius intelligentiæ aut valentiæ, & adeò hebetis eloquentiæ, vt nec verbum de ore ipſius, niſi cum difficultate poſſet intelligi. Cúmque talis prælatus coram inclytæ recordationis imperatore Friderico comparuiſſet, ipſe cum tota curia ſua ſpreuit eundem, odioq́ ſui, nobili viro Degenhardo de Hellinſteyn, procuratori ſuo per omnia regalia prædia Sueuiæ iniunxit, quatenus perſonaliter accederet ad eccleſiam Vrſpergenſem, & de voluntate fratrum in prædijs ipſorum ſtatueret extra abbatiam, & gragias ſtatutis apponeret, annuū quod ſibi pro aduocatia & defenſione ſolueretur, vt videlicet quilibet manſus ruſticanorum prædiorum ſolueret maltare vnum auenæ, vt officiales ſui equis ipſorum ex hoc haberent annonam, & ipſa eccleſia ſine præiudicio omnis grauaminis, imperialem haberet defenſionem. Hinc nacta occaſione, cum præfati tyranni de Niſen tantillam penſionem ab Imperatoribus petere viderentur, ipſam eccleſiam omnino ſubegerunt, & deſtruere ſtuduerunt. Cæterùm Deus vltionum Dominus

in primum huius ſceleris authorem, præfatum videlicet Philippum, vindictam exercuit, vt ſub gladio tyranni caderet, qui primus eccleſias in poteſtatem tyrannorum contradidit.

Anno domini milleſimo cxcix. ab Vrbe condita mill. Dcccclij. Philippus xciij. loco ab Auguſto regnum accepit. Regnauit autem annis decem, multa ſuſtinens bella, & perfidias multorum. Eodem anno ſuper Moſellam Ottonē fugauit & ſuos, cæterùm ſedem regni non obtinuit. Eodem anno Celeſtinus papa menſe Februario obijt: & Innocentius tertius qui prius vocabatur Lotharius, papatum accepit. Sedit annos octodecim, menſes quatuor. Anno domini milleſimo ducenteſimo, Philippus Alſatiam vaſtauit, & quaſdam munitiones expugnauit. Anno domini milleſimo ducenteſimo primo, Philippus Argentinam obſedit, & eam in poteſtatem accepit. Anno domini milleſimo ducenteſimo ſecundo, ego presbyteratum accepi à venerabili epiſcopo Conſtantiæ Diethalmo. Anno domini milleſimo ducenteſimo tertio, Philippus Thuringiam vaſtauit, & Landgrauium in deditionem accepit. Anno domini milleſimo ducenteſimo quarto, anno domini milleſimo ducenteſimo quinto, Philippus cum exercitu in partes Coloniæ aduenit, vbi quamplures fautores acquiſiuit, & ab epiſcopo Aduifo coronā Aquiſgrani accepit. His temporibus Chunradus Herbipolenſis epiſcopus imperialis aulæ cancellarius, qui de Hildensheym illuc translatus fuerat, impiorum gladijs occiſus occubuit, videlicet quorundam miniſterialium de caſtro apud Herbipolim, quod vocabatur Rauensburg, quod tamen poſtmodum à ciuibus Herbipolenſibus eſt deſtructum: illi quoque homines nefarij de terra ſunt expulſi. Huic in officio cancellarij ſuccesſit epiſcopus Ahiſtetenſis, frater comitis de Tollenſteyn, quo tamen in breui ab eo officio pulſo, epiſcopo Ratiſponenſi illud eſt collatum. Eodem anno ego ad religionem veni.

Anno domini mill. ccvj. legati in Alemanniam adueniunt. His etiam temporibus Conſtantinopolis expugnatur. Anno domini mill. ccvij. ego ad ordinem Præmonſtratenſem veni. Anno domini milleſimo ducenteſimo octauo, eclipſis ſolis facta eſt, menſe Februario, hora diei nona. Eodem anno Philippus in Babenberg occiditur, menſe Iunio.

Otto quartus XXIIII. Germanorum imp.

ANno domini milleſimo ccix. ab Vrbe condita milleſimo Dcccclxiij. Otto huius nominis quartus, ex parte patris de Sueuia & Saxonia, ex parte verò matris de Anglia, vbiq; nobiliſsima ſtirpe progenitus, xciiij. loco ab Auguſto regnum accepit, & regnauit annis quatuor, & à regno pellitur, quod propter ipſius ſuperbiā præcipuè contigiſſe creditur. Primùm ſiquidem in Frāckenfurt adueniēs cōſenſum principum accepit. Veniuntq; ad eum præfati legati, Hugolinus & Leo.

Eo tempore Sifridus Auguſtenſis epiſcopus muros caſtri in Suuabecke deiecit, & ipſum caſtrum deſtruxit, propter inſolentias quas vrbani in prædijs eccleſiæ ſuæ in Menchingin & alibi conſueuerant exercere. Vnde ipſe poſtmodum ſemper timuit imperatorem, & quia ſuos veros dominos plus dilexit: erat enim miniſterialis Philippi de Rechberc oriundus. Heinricus verò de Scarphinberc Spirēſis epiſcop. qui fuerat protonotarius in curia Philippi, in poteſtate habebat in caſtro Triuels coronam & crucem, & inſignia regalia, quę nec etiam reſtituere voluit, niſi fieret cancellarius imperialis aulæ: quod & factum eſt, perdurauitq; in eo officio vſq; ad finē vitæ ſuæ, cum tamen poſtmodum habuiſſet duos epiſcopatus, Metenſem & Spirēſem. Timēs autē Otto, quòd miniſteriales ſpectantes ad Philippum, non facilè ſuo ſubderētur imperio, ſed ad ſuos natiuos dominos redirent, filiā Philippi tanquā dominā omnium rerum quę ad generationem illam ſpectabāt, accepit vxorem. Tunc itaq; rex peragratis partibus Rheni, aduenit in Sueuiam: cœpit autem prædonibus & facinoroſis terrorem incutere, & iudicia ſuper eos exercere, potius indignans ſuper eos per ſuperbiam, quàm amans iuſticiam. Vnde etiam contra morem gentis comites ſeu barones vel principes ad ſe veniētes, rebus & verbis inhoneſtauit. Feuda quoq; quæ Philippus habuerat ab eccleſiaſticis principibus, etiam cōtra volun-

tatem

tatē illorum obtinere voluit, & tam ipſos, quàm eccleſias opprimere cœpit, ſimulās zelum iuſtitiæ, cum potius ageret ſuperbè. Vnde à pauperibus & monachis & clericis tanquam defenſor collaudabatur iuſtitiæ, ſed Deus aliud reſpexit in corde. Habebat autem famulos ſuos de Saxonia & Anglia, ſeu clericos, ſeu laicos, quibus omnia beneficia quæ contigit vacare, ſtuduit conferre. Fuerat autem conſuetudo principū vt hilariter & promptè beneficia ſeu eccleſias conferrent primis petentibus, quod iſte nequaquam facere voluit. Cumq; veniſſet Auguſtam eodem anno in natiuitate Domini, multiq; principes & milites conueniſſent ad curiam, præcepit Imperator Marſcalco de Callindin, & militib. ſuis, quatenus malefactores inueſtigarent, & ſibi eos exhiberent in iudicio. Vnde quamplurimi milites in nocte fugerunt: comes quoq; de Grafisbach violēter ante imperatorē attractus eſt, & cappa qua indutus erat, turpiter laniata. Vnde timor ipſius cecidit ſuper barones & milites. Hi namque in Alemānia pleruncq; ſolent eſſe prædones. Fauorem verò maximum à popularibus & clauſtralibus acquiſiuit. Inde itaque progrediens terras peragrauit, accipiēs eas in poteſtatem, & exercitum congregauit, quatenus veniret Romā coronandus. Eo anno tempore vernali & æſtiuo, expediens ſe imperator, & proficiſcens circa feſtum ſancti Michaelis, Romæ coronatur ab Innocentio papa iij. Cumq; exercitus imperatoris maneret extra ciuitatem, quidam milites & alij laſciuientes gratia ſpectandi decreuerunt venire in ciuitatem, cum quibus erat etiā dominus Sifridus Auguſtenſis epiſcopus. Aſt occaſione, neſcio qua, nacta, ciues inſurrexerunt contra illos, interfectiq; ſunt quidam miniſteriales nobiles de Auguſtēſi diœceſi, & plurimi vulnerati. Heinricus quoq; de Bobingen miniſterialis vulneratus, domum quidem redijt, ſed pòſt in breui vitam finiuit: & curias quaſdam in loco qui dicitur ſuper Egge, eccleſiæ noſtrę contradidit. Imperator itaq; coronatus, dimiſit exercitum: & ipſe cum paucis in Italia permanſit: accipiens terram in poteſtatem. Inſignia quoque imperialia apud Mediolanum commiſit, vnde magnum fauorem à Mediolanenſibus acquiſiuit. Inde peragratis partibus Tuſciæ & Marchiæ contra iuramentum quod fecerat domino papæ, manu hoſtili cœpit inuadere terras ſancti Petri, ad eccleſiam Romanam pertinentes. Præterea iuramenta quæ fecerat de reformanda pace cum Philippo rege Franciæ, & Friderico rege Siciliæ, vt ſuper his ſtaret mandatis domini papæ, quatenus eccleſia tota nō perturbaretur, omnino reſpuit obſeruare. Quinimò manu hoſtili Apuliam intrauit, & multas ciuitates ad regem Siciliæ pertinentes, in ſuam poteſtatem redegit, & principatum Capuæ cum palatio eiuſdem ciuitatis accepit, & in eodem permanere cœpit. Cumq; ſuper his ad reſipiſcēdum frequēter admonitus à papa fuiſſet, tandem contumax & rebellis exiſtens, ab eo fuit excōmunicatus, & vbiq; denunciatus.

Anno domini milleſimo ccx. Otto excommunicatus denunciatur. Tunc principes Alemanniæ, rex videlicet Bohemiæ, dux Auſtriæ, dux Bauariæ, & Lantgrauius Thuringiæ, & alij quāplures conuenientes, Fridericum regem Siciliæ elegerunt in imperatorem coronandum, cui etiam olim, cum adhuc in cunis eſſet, iurauerunt fidelitatem.

Nuncios itaq; acquirunt, qui hanc ſuam electionem, tā in ciuitate Romana quàm apud præfatum Fridericum regem Siciliæ, promoueant, & ipſum in Alemanniā perducant. Mittuntur in hac legatione nobilis vir Heinricus de Niſen, & Anshelmus de Iuſtingen, vir ingenuus: promittunturq; eis pro expenſis & itinere quindecies cētenæ marchæ, de redditibus imperij ſoluendę. Cumq; hi ſimul vſq; Veronem perueniſſent, pręfatus Heinricus remanſit ibidem, quatenus fauorē Lombardorum acquireret præfato regi, & præcipuè Veronenſium. Dictus verò Anshelmus magno labore, & periculis plurimis Romā vſq; peruenit, ibiq; conſilio & interuentu domini Innocentij papæ, obtinuit, vt à ciuibus & populo Romano Fridericus imperator collaudaretur: & de ipſo factam electionē papa confirmauit. Tunc itaq; præfatus Anſhelmus progreſſus venit ad ſæpe dictū Fridericum regē Siciliæ, vixq; obtinuit apud illū vt iret in Alemanniā. Vxor namq; ipſius, filia regis Aragonenſis, quā prius vxo-

tem habuerat rex Vngariæ, plurimùm ſtuduit eum reuocare ne iret. Similiter & multi potentes Siciliæ timentes euenire ſibi periculum propter fraudem Alemannorũ. At ipſe cum paruulum iam ex coniuge haberet filium, Heinricum videlicet, poſtmodum regem factum, relictis vxorẽ & filio & terra, viriliter iter arripuit ad accipiendum imperium, & primùm Romam applicuit. Vbi accepto fauore & conſilio domini papæ Ianuam peruenit. Huius itaq; ciuitatis ciues iter ſibi parant ſecurum: timebant enim incurſus Mediolanenſium, & ipſum Papiam vſq; perducunt. Tunc Papienſes & Cremonenſes coadunati, vſq; in vallem Tridentinam ipſum conducunt.

Anno domini mill. ccxi. Otto in Apulia quaſdã ciuitates accepit, & Capuam peruenit, vbi & hyemauit. Eo tempore cum veniſſemus ad curiam Romanam, vidimus ibidem virum religioſum, abbatem de Morimunt, qui à feſto ſancti Michaelis, ſicut ipſe aſſerebat, vſq; ad quadrageſimam, quinq; vicibus tranſierat à Roma vſq; Capuam, iuſſu domini papæ, quatenus pacem reformaret inter papam & imperatorem. Cæterùm imperator Otto nulla ratione flecti potuit, quin vellet expellere de terra præfatum Fridericum regem Siciliæ, & de Philippo rege Franciæ vltionem quærere, eo quòd terras auiculi ſui regis Angliæ, videlicet Normanniam, & alias quaſdam ſubegiſſet, & contra ipſum quædam verba temerè protuliſſet. Sanè ne tanta turbatio fieret in eccleſijs & populo Chriſtiano, voluit dominus papa ſuſtinere omne dãnum, quod ſibi imperarot in terris eccleſiæ Romanæ intuliſſet aut inferret. Hanc formam compoſitionis cum recuſaſſet imperator admittere, dominus papa tanquã vir animoſus, & confidens in Domino, tria ardua negocia ſimul explere diſpoſuit, quæ deſcribemus in ſequentibus.

Anno domini mill. ccxij. laborauit papa ſuper depoſitione Ottonis imperatoris, quod fuit arduum negocium: ſecundò tranſmiſit literas per omnem Chriſtianitatem pro ſucceſſu terræ Hieroſolymitanæ, quarum exemplar hic ſubijciemus: tertiò pro coadunando generali concilio, literas per orbem tranſmiſit. Sed iſtarum exemplar ponemus. Delatæ fuerunt iſtæ literæ, anno domini milleſimo ccxiij. tempore Paſchali. Quarum exemplaria ſunt hæc:

BVLLA INNOCENTII III. AD CHRISTIAnos, pro reparanda terra ſancta.

INnocentius papa tertius omni populo Chriſtiano. Quoniam maior nunc inſtat neceſsitas, quàm vnquam inſtiterit, vt terræ ſanctæ neceſsitatibus ſuccurratur, & de ſucceſſu ſperatur, maior quàm vnquam prouenerit vtilitas, prouentura. Ecce reſumpto clamore clamamus ad vos, & pro illo clamamus, qui voce clamauit in cruce ſpiritum emittendo, factus obediens Deo patri vſq; ad mortem crucis, vt nos ab æternæ mortis eriperet cruciatu, qui clamat etiam per ſeipſum dicẽs: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c. Ac ſi diceret manifeſtius: Qui vult me ſubſequi ad coronam, me quoque ſubſequatur ad pugnam, quę ad probationem proponitur vniuerſis. Poterat enim Deus terrã illã omnino defendere, ne in manus traderetur hoſtiles: & poſſet illam ſi vellet de manu hoſtiũ facilè liberare, cũ nihil poſsit eius reſiſtere voluntati. Sed cum iam ſuperabundaſſet iniquitas, refrigeſcẽte charitate multorũ, vt fideles ſuos à ſomno mortis excitaret, & ad vitę ſtudiũ agonẽ illis propoſuit, in quo fidem illorum velut aurum in fornace probaret, occaſionem ſalutis, imò cauſam ſaluationis præſtando, vt qui fideliter pro ipſo certauerint, ab ipſo feliciter coronentur: & qui noluerint, in tantæ neceſsitatis articulo debitæ ſeruitutis impendere famulatum, in nouiſsimo diſtricti examinis die, iuſtæ mereantur damnationis ſententiam ſuſtinere. O quanta iam prouenit vtilitas ex hac cauſa: quàm multi conuerſi ad pœnitentiam pro liberatione terræ ſanctæ, mancipauerunt ſe obſequio crucifixi, & quaſi per agonem coronam gloriæ ſunt adepti, qui fortè in ſuis iniquitatibus perijſſent, carnalibus voluptatibus, & mundanis illecebris irretiti. Vetus eſt hoc artificium Ieſu Chriſti, quod ad ſuorum ſalutem fidelium diebus iſtis dignatus eſt innouare,

uare. Si enim aliquis rex temporalis à ſuis hoſtibus eijceretur de regno, niſi vaſalli eius pro eo nõ ſolùm res exponerent, ſed perſonas, nónne cũ regnum recuperaret amiſſum, eos velut infideles damnaret, & excogitaret in eos incogitata tormenta, quibus perderet malè malos? Sic & rex regum Dominus Ieſus Chriſtus, qui corpus nobis & animam contulit, de ingratitudinis vitio, & infidelitatis crimine vos damnabit, ſi ei quaſi eiecto de regno, quod precio ſui ſanguinis comparauit, neglexeritis ſubuenire. Sciat ergo ſe culpabiliter durum, & durè culpabilem, quicunque in hoc neceſsitatis articulo ſuum negauerit obſequium redemptori. Nam ſi quis ſibi vel modicum quid hæreditatis paternæ ſentiret durè ablatum, mox ſecundum morem mũdanum totis viribus laboraret, vt ſuam vindicaret iniuriam, & violentiam propulſaret, nec rebus parceret, nec perſonis donec, ex toto recuperaret amiſſum. Quomodo ergo poterit excuſari, qui nec mediocriter laborare ſtuduerit, pro punienda ſui redemptoris offenſa, & eius iniuria vlciſcenda, dum parcendo rebus & perſonis, impedit ne locus recuperetur paſsionis & reſurrectionis dominicæ, in quo Deus rex noſter ante ſecula ſalutem in medio terræ dignatus eſt operari? Quomodo etiam ſecundũ pręceptum diuinum diligit proximum ſuum ſicut ſeipſum? ſicut ſcriptũ eſt: Qui ſciens fratres ſuos fide ac nomine Chriſtianos, apud perfidos Sarracenos ergaſtulo carceris detineri, ac iugo deprimi ſeruitutis, & ad liberationem eorum efficaciter operam non impendit, illius naturalis legis mandatum tranſgrediens, quod Dominus in Euangelio declarauit: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. An fortè neſcitis, quòd apud illos multa millia Chriſtianorum in ſeruitute ac carcere detinentur, qui tormentis innumeris cruciantur? Equidẽ omnes ferè Sarracenorum prouincias vſque poſt tempora beati Gregorij Chriſtiani populi poſſederunt. Sed ex tunc quidam filius perditionis pſeudopropheta ſurrexit, qui ꝑ ſeculares illecebras, & voluptates carnales, multos à veritate ſeduxit, cuius perfidia etſi vſque ad hæc tempora conualuerit, confidimus tamen in Domino, qui fecit iam nobiſcum ſignum, quòd numerus huius beſtiæ, quæ ſecundum Apoc. Ioannis infra DClxvi. clauditur, in proximo finietur per operationem ſpiritus ſeptiformis, qui charitatis igne corda fidelium hactenus frigeſcentia, reaccendet. Certè propter priores iniurias grandes & graues redemptori noſtro, pro noſtris offenſis à perfidis Sarracenis illatas, nuper in monte Thabor, vbi diſcipulis futuræ glorificationis ſpeciem demonſtrauit, ijdem perfidi Sarraceni quandam munitionis arcem, in confuſionem Chriſtiani nominis erexerunt, per quam ciuitatem Acon ſibi valde vicinam, de facili cogitant occupare, ac deinde ſine omni contradictionis obſtaculo, reſiduum huius terræ inuadere, cùm ſit viribus & opibus deſtituta. Ea propter dulciſsimi filij, diſſenſiones & æmulationes fraternas in pacem ac dilectionis fœdera commutantes, accingimini ad obſequium crucifixi, non dubitantes pro illo & perſonas & res exponere, qui pro nobis animam ſuam poſuit, & ſanguinem ſuum ſudit, certi pariter, & ſecuri, quòd ſi verè pœnitentes fueritis, per hunc temporalem laborẽ, quaſi quodam compendio, ad requiem peruenietis æternam. Nos enim de Dei omnipotẽtis miſericordia, & autoritate beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli confiſi, ex illa, quã nobis Deus, licet indignis, ligandi atque ſoluendi poteſtatem tradidit, omnibus, qui laborem iſtum in proprijs perſonis ſubierint, & expenſis, plenam ſuorum peccatorũ, ſi cordis & oris egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui non in proprijs perſonis illud acceſſerint, ſed in ſuis tantùm expenſis; iuxta facultatem & qualitatem ſuam, viros idoneos deſtinarint, & illis ſimiliter, qui, licet in alienis expenſis, in proprijs tamen perſonis aſſumptæ, peregrinationis laborem impẽderint, plenam concedimus ſuorum veniam peccatorum. Huius quoque remiſsionis volumus eſſe participes, iuxta qualitatem ſubſidij, & deuotionis affectum, omnes qui ad ſubuentionẽ ipſius terræ, de bonis ſuis congruè miniſtrabunt. Perſonas quoque ipſorum, & bona, ex quo crucem ſuſceperint, ſub beati Petri & noſtra ſuſcipimus protectione, necnon & archiepiſcoporum, & omnium prælatorum, eccleſiæ Dei, defenſione

conſiſtant, ſtatuentes, vt donec de ipſorum obitu vel reditu certiſsime cognoſcatur, integra permaneant, & quieta conſiſtant. Quòd ſi quiſquam contrà præſumpſerit, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione remota compeſcatur. Si qui verò proficiſcentium illuc ad præſtandas vſuras iuramento tenentur aſtricti, creditores eorum per eccleſiarum prælatos, vt remittant eis præſtitum iuramentum, & ab vſurarũ exactione deſiſtant, eadem præcipimus diſtrictione compelli. Quòd ſi quiſquam creditorum eos ad ſolutionem coegerit vſurarum, eum ad reſtitutionem earum ſimili cogi animaduerſione mandamus.

Iudæos quoque ad remittendum eis vſuras, per ſæcularem compelli præcipimus poteſtatem, & donec illas remiſerint, ab vniuerſis Chriſti fidelibus, tam in mercimonijs quàm in alijs per excommunicationis ſententiam, eis omnimodo communio denegetur.

Vt autem terræ ſanctæ ſubſidium diuiſum in plurimos facilius impendatur, obſecramus omnes & ſingulos per patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, vnum ſolũ verum, vnum æternum Deum, poſtulantes vice Chriſti pro Chriſto, ab archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus & prioribus, & tam cathedralium quàm eccleſiarum conuentualium capitulis, & clericis vniuerſis, necnon ciuitatibus, villis & oppidis competentem numerum bellatorum, cum expenſis ad triennium neceſſarijs, ſecũdum proprias facultates, & ſi ad hoc vnum quodlibet non ſufficerit, plura coniungantur in vnum, quia perſonæ non deerunt, ſi expenſæ non deſint. Similiter à regibus, & principibus, & comitibus, & baronibus, alijsq́ magnatibus, qui forſitan per ſeipſos perſonaliter non acceſſerint ad obſequium crucifixi. Ne autem alijs onera grauia & importabilia imponere videamur, quæ digito noſtro mouere nolimus, proteſtamur coram Deo, quia quod ab alijs exigimus faciendum, hoc ipſi prõpto animo faciemus.

Clericis autem ad hoc negotium neceſſarijs & idoneis indulgemus, vt omni contradictione ceſſante, beneficiorum ſuorum prouentus propter hoc valeant vſq; ad triennium obligare. Quia verò ſubſidium terræ ſanctæ multum impediri, vel retardari contingeret, ſi ante ſuſceptum crucis, examinari quemlibet oporteret, an eſſet idoneus & ſufficiens ad hoc votum perſonaliter proſequendum, quicunque voluerint, indifferenter accipiant ſignum crucis, ita quòd cum vrgens neceſsitas, aut euidens vtilitas poſtulauerit, votum ipſum de apoſtolico poſsit mandato commutari, aut redimi, vel differri.

Verùm cum longè plus de diuina clementia, quàm de humana potentia confidere debeamus, oportet in tali conflictu, non tam corporalibus armis, quàm ſpiritualibus dimicare. Ideoq́; ſtatuimus & mandamus, vt ſingulis menſibus fiat generalis proceſsio ſeorſum virorum ac mulierum, in humilitate mentis & corporis, cum deuota orationum inſtantia poſtulantium, vt miſericors Deus hoc à nobis auferat opprobrium confuſionis, liberando terram illam, in qua vniuerſa noſtræ redemptionis ſacramenta peregit, de manibus Paganorum, & reſtituendo eam, ad laudem & gloriã nominis ſui, populo Chriſtiano. Vbi ſemper cũ diligenti exhortatione verbũ crucis populo proponatur. Orationi verò ieiunium & eleemoſyna coniũgatur, vt his quaſi alis facilius & celerius ipſa volet oratio ad pijſsimas aures Dei, qui nos clemẽter exaudiat in tempore opportuno. In ſingulis quoq; diebus intra miſſarum ſolennia, poſt pacis oſculum, cum iam pro peccatis mundi offerenda ſit hoſtia ſalutaris, omnes tam viri, quàm mulieres humiliter proſternantur in terram, & à clericis Pſalmus iſte, Deus venerunt gentes, cantetur alta voce. Quo cum hoc verſu finito, Exurgat Deus, & ſacerdos qui celebrat, orationem iſtam alta voce ſuper altare decantet, Deus qui admirabili. In illis autem eccleſijs, in quibus conuenit proceſsio generalis, truncus ſtatuatur concauus, tribus clauibus conſignatus: vna penes honeſtum presbyterum, alia apud laicum deuotum, tertia penes aliquem regularẽ fideliter conſeruandis, in quo viri & mulieres eleemoſynas ponant, in terræ ſanctæ ſubſidium conuertendas, ſecundum diſpoſitionem eorum, quibus fuerit hæc ſolli-

ſollicitudo cõmiſſa. Porrò ſuper proceſſu & tranſitu modeſto & ordinato, cõgruo loco & tempore faciendo, nondum oportet aliquid diſfinire, donec exercitus Domini cruce ſignetur: ſed tunc penſatis vndique circunſtantijs, quæcunq; viderimus opportuna, de prudentium virorum conſilio ſtatuemus.

Ad hæc ergo exequenda dilectum filium noſtrum deſtinamus, qui aſcitis ſibi ad conſilium & auxilium viris prouidis & honeſtis, authoritate noſtra ſtatuat & diſponat quæcunq; ad hoc negocium promouendum viderit expedire, faciens quæ ſtatuerit ſingulis diœceſibus per viros idoneos, ad hoc ſpecialiter deputatos, fideliter ac ſollicite procurari. Quocirca vniuerſitatem veſtram rogamus, monemus, & obiecramus in Dño, per Apoſtolica ſcripta mãdantes, & in virtute Spiritus ſancti iniũgentes, qua ei pro Chriſto legatione fungenti, tales vos exhibere curetis, quòd per vos, & in vobis fructũ faciat exoptatũ. Idẽ archiepiſcopis, epiſcopis & dilectis filijs, abbatib. & prioribus, decanis & archidiaconis ꝑ Teutonicas prouincias cõſtitutis.

Vineam domini Sabaoth, multiformes ſatagunt beſtię demoliri. Quarum incurſus adeò inualuit contra ipſam, vt ex parte non modica, pro vitibus ſpinæ ſuccreuerint, & q̃ gemẽtes referimus, ipſæ iã vites, ꝓferant ꝓ vua labruſcã infectæ multipliciter & corruptæ. Illius ergo teſtimonium inuocamus, qui teſtis eſt in cœlo fidelis, quòd inter omnia deſiderabilia cordis noſtri duo in hoc ſeculo principaliter affectamus, vt ad recuperationem videlicet terræ ſanctæ, ac reformationem vniuerſalis eccleſiæ valeamus intendere cum effectu. Quorum vtrumq; tantam requirit prouiſionis inſtãtiam, vt abſq; graui & grandi periculo vltrà diſſimulari nequeat vel differri. Vnde ſupplicationes & lachrymas effundimus, corã Deo humiliter obſecrãtes, quatenus ſuper his ſuum nobis beneplacitum reuelaret, inſpiraret affectum, accenderet deſyderium, & propoſitum confirmaret, facultatem & opportunitatem præſtando, ad ea ſalubriter exequenda. Quapropter habito ſuper his cum fratribus noſtris, & alijs viris prudentibus frequenti & diligenti tractatu, prout tanta ſollicitudo exigebat, hoc tandem ad exequenda prædicta de ipſorum conſilio prouidimus faciendũ: Vt quia hæc vniuerſorum fidelium communem ſtatum reſpiciunt, generale concilium iuxta priſcam conſuetudinem ſanctorum patrum conuocemus, propter lucra ſolùm animarum, opportuno tempore celebrandum. In quo ad extirpandum vitia, & plantandas virtutes, corrigendos exceſſus, & reformandos mores, eliminandas hæreſes, & roborandam fidem, ſopiendas diſcordias, & ſtabiliendam pacem, comprimendas oppreſſiones, libertatem fouendam, inducendos principes & populos Chriſtianos ad ſuccurſum & ſubſidium ſanctæ terræ, tam à clericis quàm à laicis impendendum, cum cæteris, quæ perlongum eſſet per ſingula enumerare, prouidè ita tractantur inuiolabiliter obſeruanda. Circa prælatos & ſubditos regulares, quęcunque de ipſius approbatione concilij viſa fuerint expedire, ad laudem & gloriam nominis eius, ad remedium & ſalutem animarum veſtrarum, ac profectum & vtilitatẽ populi Chriſtiani. Quia verò ante biennium vniuerſale non poſſet concilium commodè celebrari, diſpoſuimus interim per viros prudentes in ſingulis prouincijs plenius explorare, quæ Apoſtolicæ prouiſionis limam expoſcant, & præmittere viros idoneos ad terræ ſanctæ negotium procurandum, vt ſi exigente neceſſitate ſacrum concilium approbauerit, nos ipſum negotium perſonaliter aſſumamus efficacius ꝓmouendum. Credentes igitur hoc ſalutare propoſitum ab illo deſcẽdere, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum, vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta præcipimus, quo vos taliter præparetis, quòd à præſenti Dominicæ incarnationis Mccxiij. anno vſq; ad duos annos & dimidium, pręfixis vobis pro termino kalen. Nouemb. ad ſedẽ Apoſtolicã accedatis cum modeſtia & cautela, ita quòd in veſtra prouincia, ſi neceſſitas poſtulauerit, duo vel tres de ſuffraganeis epiſcopis valeant remanere, pro Chriſtianitatis miniſterijs exequendis, & tam illi quàm alij, qui canonica præpeditione detenti venire nequeunt, idoneos pro ſe dirigant reſponſales. Perſonarum & euectionum mediocritate ſeruata, quam Lateranenſe concilium definiuit, vt nullus omnino plures aut pauciores ſecum adducere poſ-

ſit. Nec quiſquam faciat ſuperfluas & pompoſas, ſed neceſſarias tantùm & modera
tas expenſas, oſtendendo ſe actu & habitu verum Chriſti cultorem, cum non ſæcu-
laris applauſus, ſed ſpiritualis profectus in hoc negotio ſit requirendus. Interim au-
tem per voſipſos, & per alios viros prudentes, vniuerſa ſubtiliter inquiratis, quæ ſtu
dio correctionis aut reformationis indigere videntur, & ea fideliter conſcribentes,
ad ſacri concilij præfati examen, erga ſubuentionem terræ ſanctæ neceſſaria, vbi De
us noſter rex ante ſæcula ſalutē in medio terræ operari dignatus eſt, opē & operā ef-
ficaciter impenſuri, aſsiſtendo fideliter & prudenter, his quos ad hoc negocium du-
xerimus, ſpecialiter procurandum deſtinare. Nullus itaq; fallaciter ſe excuſando ab
executione tam ſancti operis ſubtrahat, ſi canonicam vult effugere vltionem. Nemo
diſſenſionum obſtacula, vel itinerum impedimenta cauſetur, quæ Domino faciente
ſignum in bonum, ex magna iam parte ceſſare cœperunt. Nā & quanto maiora im-
minent pericula, tanto potiora remedia conuenit adhiberi. Nunquam enim naui
gabit per equora, qui ſemper expectat, vt mare nō exciter in ſe fluctus. Propter hęc
autem ad vos dilectum filium N. cum iuſsione apoſtolica deſtinamus, quem habea-
tis pro noſtra reuerentia commendatum.

Eodē modo ferè ſcribetur regibus & principibus, vſq; Fluctus: poſtea ponitur
hæc clauſula: Cum ergo deceat & expediat, vt tua regalis ſublimitas ad ſynodum tā
ſolennem nuncios dirigat ſpeciales, ſerenitatem tuam monemus & exhortamur in
Domino, quatenus viros idoneos vita comite, præſcripto termino dirigere non
poſtponas, per quos tuæ nobis aperias beneplacitum voluntatis, quia quantum po
terimus cum honeſtate, ad tuum libenter & efficaciter intendemus commodum &
honorem. Hæc vltima clauſula: Quia quantum, &c. apponitur domino meo regi
Arragonum & regi Francorum.

Eo tempore, mundo iam ſeneſcente, exortę ſunt duæ religiones in eccleſia, cuius
vt aquilæ renouatur iuuentus, quæ etiam à ſede apoſtolica ſunt cōfirmatæ, videlicet
Minorum fratrum, & Prædicatorū. Quæ fortè hac occaſione ſunt approbatę, quia
olim duæ ſectæ in Italia exortę, adhuc perdurāt, quorum alij Humiliatos, alij Paupe
res de Lugduno ſe nominabant. Quos Lucius Papa quondam inter hæreticos ſcri
bebat, eo q; ſuperſtitioſa dogmata, & obſeruationes in eis reperirentur. In occultis
quoq; prædicationibus quas faciebant, plerunq; in latibulis eccleſiæ Dei, & ſacer-
dotio derogabatur. Vidimus tūc temporis aliquos de numero eorū, qui dicebantur
Pauperes de Lugduno, apud ſedem apoſtolicam cum magiſtro ſuo quodā, vt puto
Bernhardo, & hi petebāt ſectam ſuā à ſede apoſtolica confirmari, & priuilegiari. Sa
nè ipſi dicentes ſe gerere vitam apoſtolorum, nihil volentes poſsidere aut certum lo
cum habere, circuibant per vicos & caſtella. Aſt dominus Papa quædam ſuperſtitio
ſa in conuerſatione ipſorum eiſdem obiecit, videlicet quòd calceos deſuper pedem
præcidebant, & quaſi nudis pedibus ambulabant. Præterea cum portarent quaſdā
cappas, quaſi religionis, capillos capitis non attondebant niſi ſicut laici: hoc quoq;
probroſum in eis videbatur, quòd viri & mulieres ſimul ambulabant in via, & plerū
que ſimul manebant in vna domo, vt de eis diceretur, quòd quandoq; ſimul in lectu
lis accubabant. Quæ tamen omnia ipſi aſſerebant ab apoſtolis deſcendiſſe. Cæterū
dominus Papa in loco illorum exurgentes quoſdam alios, qui ſe appellabant Paupe
res minores, confirmauit: qui prædicta ſuperſtitioſa & probroſa reſpuebant, ſed prę
ciſè nudis pedibus tam æſtate q̃ hyeme ambulabant. & neq; pecuniā, nec quicq̃ ali-
ud præter victum accipiebant, etſi aliquando veſtem neceſſariam quiſq̃ ipſis ſpon-
te conferebat. non enim quicq̃ petebant ab aliquo. Hi tamen poſtea attendentes
quòd nonnunquam nimię humilitatis nomen gloriationem importet, & de nomi-
ne paupertatis cū multi eam fruſtra ſuſtineant, apud deū vanius inde gloriantur, ma-
luerunt appellari minores fratres, quàm minores pauperes, apoſtolicæ ſedi in omni
bus obedientes. Alij, videlicet Prædicatores, in locum Humiliatorum ſucceſsiſſe cre
duntur. Humiliati quippe, nulla habita autoritate aut licentia Prælatorum, mittētes
falcem

falcem in meſſem alienam populis prædicabant, & vitam eorum plerunq; regere ſatagebant, & confeſsiones audire, & miniſterijs ſacerdotũ derogare. Quę volens corrigere Papa ordinem Prædicatorum inſtituit & confirmauit. Illi quippe rudes & illiterati cum eſſent, operibus manuum inſtabant, & prædicabant, accipientes neceſſaria à ſuis credentibus: iſti verò ſtudio & lectioni Sacræ ſcripturæ iugiter inſiſtentes, tantùm in ſcribendo libros opus faciebant: & eos diligentiſsimè à magiſtris ſuis audiebant, vt cum ſagittis & arcu & omni armatura fortium poſſent ingredi, & ſtare pro defenſione ſanctæ matris eccleſię: & ex aduerſo aſcendere, & ponere ſe murum pro domo Iſrael, dum fidem roborant, virtutes inſtruant, ſtatuta eccleſiæ docent & collaudant, vitia hominum & prauitates redarguunt & caſtigant. Nihilominus ſedi apoſtolicæ in omnibus obediunt, à qua autoritatem præcipuam trahunt.

Præſcripto anno, videlicet M.ccxij. Otto Imperator veniens in Alemanniam congregauit exercitum, & contra Langrauium de Thuringia & alios iam rebelles effectos, toto tempore vernali & æſtiuo bellum mouit. Interim Fridericus Imperator electus, cum non poſſet directo itinere venire in Alemanniam, de valle Tridẽtina per aſperrima loca alpium, & inuia, & iuga montium eminentiſsima, obliquando iter ſitum venit in Rhetiam Curienſem: ibiq; receptus ab epiſcopo Curienſe & abbate ſancti Galli, & nobili viro Heinrico de Sacco perductus eſt vſq; ad ciuitatem Conſtantiam. Audito verò aduentu ipſius, Otto Imperator interim venerat de Thuringia, volens comprehendere aut interficere aduerſarium ſuum, ipſeq; manebat in oppido Vberlingen: ſed à multis derelictus non poterat occurrere ſæpe dicto Friderico ad pugnam. Vnde factum eſt, vt auxilio comitis de Kuiburg & aliorum, quibus ipſe prædia imperij & paterna largè diſtribuit & obligauit, vſq; Baſileam perueniret: vbi tunc Heinricus de Veringen Argentinenſis epiſcopus cum quingentis militibus ſibi occurrit: quorum & aliorum fretus auxilio, per partes Rheni deſcendit, & ciuitates, terras, exceptis quibuſdam caſtris paucis, in poteſtatem accepit. Otto verò nihilominus attentus, ſi poſſet reſiſtere, ex altera parte Rheni deſcendit, venitq; ad quoddam caſtrum nomine Briſacum, quod in poteſtate ſua habebat: vbi cum maneret, ciues eiuſdem caſtri, neſcio qua occaſione commoti, & ex fama rerum audaciores effecti, cõtra eum & ſuos inſurrexerunt: vbi quidam vulnerati & interfecti ſunt, ipſeq; ꝓfugus effectus vix receſsit ab eis. Qua fama diuulgata, laborioſe ſatis in Saxoniam redijt, & ſic de regno pellitur: & Fridericus Aquiſgrani coronatur. Anno dñi mill. ccxiij præſcriptæ epiſtolæ à domino Papa per orbem mittuntur. Anno domini mill. ccxiiij. Otto Imperator, adiuncto ſibi rege Angliæ, & comite Flandrenſe, & comite Boloniæ, & alijs ꝗ̃ plurimis, coadunauit exercitum, vt pugnaret contra Philippum regem Franciæ, quem plurimùm habebat culpabilem de omni ſuo labore. Quocirca rex Franciæ omnem populum terræ ſuæ obuiam ſibi pergere præcepit ad pugnam. Habebatq; in exercitu ſuo quoſdam milites ſtrenuiſsimos, & ad pugnã exercitatiſsimos, quorum cõſilio regebatur. Exercitus autem vterq; quodam flumine interfluente diuidebantur, ſicut quorundam religioſorum virorum relatione didicimus. Tunc præfati milites accedentes ad regem Franciæ, alloquebantur eum in hunc modum: Domine, noſti quàm fortis ſit in pugna Otto Imperator: habet quoq; in auxilio ſuo viros in pugna probatiſsimos, videlicet comitem Flandriæ, & comitem Boloniæ, & alios quamplures quos cognouimus, & tantam ipſorum eſſe ferocitatem, vt malint in bello cadere in mortem, quàm de pugna turpiter fugere. Acquieſce igitur conſilio noſtro, vt non videas populum tuum immani ſtrage & cæde corruere. Quibus rex poteſtatem dedit, vt omnia ſecundum voluntatem ſuam diſponerent, & acies ordinarent, & pugnam inirent. Tunc illi accelerantes, vt præuenirent trans flumen exercitum Ottonis, omnem populum & collegium regis Franciæ per quendam pontem fluminis tranſuexerunt, & poſt tranſuectos pontem diruerunt. Factaq; ammonitione per exercitum, vt fortiter ſtarent pro animabus ſuis, cum non pateret eis locus fugæ, propter hoſtes ex aduerſo, & fluminis exuberantiam à tergo, diſpoſuerunt acies ad pugnã, pedites ac populares ſic diſpo-

nendo,vt ab ipſo loco pontis duas lineas ſtantes extenderent longè in campũ,quo libet ſtante in latere alterius,& baſtas ſuas & arma fortiter tenentes,nec de loco cedentes.Diſpoſueruntq́;,vt dum pugna intra ipſos diſpoſitos quaſi in formam triangulę figuræ ex vna parte aperturam habentis ageretur,ipſi à poſteriori parte hoſtibi conuenirent,& eos viriliter cæderent.Quo facto,inita eſt pugna à militibus & equitibus vtrinq;.Tunc Franci quaſi ſimulantes ceſsionem,hoſtes protrahunt vſq; ad locum deſtinatum.Cumq́; viderent ſe vndiq; turmis cõcludi,fugam inierunt:vbi multis interfectis,& captiuatis,& vulneratis,Franci victoriam obtinuerunt:captiq́; ſunt comes Flandriæ,& comes Boloniæ,qui poſtmodum detenti in captiuitate diuturna perierunt.Otto quoq; imperator,& rex Angliæ,& alij quidam vix aufugerunt.

Anno ab incarnatione Verbi milleſimo ccxv.celebrata eſt ſancta vniuerſalis ſynodus Romæ in eccleſia Saluatoris,quæ Conſtantiniana vocatur, menſe Nouembri, præſidente domino Innocentio papa tertio,pontificatus eius xviij.anno.In qua fuerunt epiſcopi ccccxij.Inter quos extiterunt de præcipuis patriarchis duo, videlicet Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus. Antiochenus autem graui languore detentus,venire non potuit,ſed miſit pro ſe vicarium, Antheradenſem epiſcopum. Alexandrinus verò ſub Sarracenorum dominio conſtitutus,fecit quod potuit,mittens pro ſe diaconum ſuum Germanum.Primates autem & metropolitani lxxi.Cæterùm abbates & priores vltra octingentos:archiepiſcoporum verò & epiſcoporũ, abbatum & priorum,& capitulorum abſentium non fuit certus numerus comprehenſus.Legatorum verò regis Siciliæ in Romanorum imperatorem electi,Imperatoris Conſtantinopolitani,regis Franciæ,regis Angliæ,regis Vngariæ,regis Hieroſolymitani,regis Cypri,regis Arragoniæ,necnon & aliorum principum & magnatum ciuitatum,aliorumq́; locorum ingens fuit multitudo.

Eodem anno abbas electus ſui,& translatus in Vrſperg.

Anno domini milleſimo ccxvi.Innocentius papa obijt apud Peruſium,xvi.kalendas Auguſti,põtificatus ſui anno decimonono.Cui ſucceſsit Honorius tertius, qui prius fuerat Cẽtius nominatus.Fueratq́; camerarius cardinalium, & pecunias ipſis collatas,inter eos fideliter & prouidè diſtribuebat.Sedit annis decem,menſes octo.

Anno domini mill.ccxvij.iam tepeſcere cœperunt prædicatores itineris Hieroſolymitani,propter mortem Innocentij papæ.Sanè epiſcopus Halberſtatenſis,& magiſter C.de Marburg in inferioribus partibus,& magiſter Salomon Herbipolenſis in ſuperioribus adhuc inſiſtebant huic negotio.

Honorius quoq; papa in ciuitate Romana, prædicabat & teſtificabatur in ipſa ſua prædicatione,quòd tempore ſui ſacerdotij recuperanda eſſet à Chriſtianis ciuitas Hieroſolyma:quod ex tali prodigio dicebat ſibi conſtare:quia cum olim fuiſſet procurator cuiuſdam cardinalis,lacincti videlicet,qui poſtmodum fuit Celeſtinus papa,contigit vt idem lacinctus à Clemente papa mitteretur in legatione ad partes Hiſpaniarũ.Cumq́; ſe præpararet ad iter,& non haberet pecunias, miſit Honorium procuratorẽ ſuũ,qui tunc Centius dicebatur,per ciuitatẽ Romanam, quatenus mutuò acciperet ſibi pecunias ꝓ expẽſis,& ad expediendũ iter neceſſarias. Cũq; apud plures quæreret pecunias,contigit vt in quodam loco ſibi ſoli eũti & ſollicitanti occurreret quidam vir grandæuus,teuerendus & honorabilis in perſona. Qui dum quæreret ab eo,quare tam ſollicitus & anxius ambularet per viam, cauſam itineris ſui ſignificauit eidem.Tunc ille reſpondit ſibi,dicens:Reuertere, quia dominus tuus tempore iſto non ibit in Hiſpaniam. Cui Centius ammirans reſpondit:Quomodo hoc,pater bone,poteris ſcire?Cui ille reſpondit:Ita ſcias hoc eſſe verum,ſicut verum eſt quòd papa morietur,& dominus tuus ei ſubſtituetur. Cumq́; de hoc nulla ſpes haberetur ab ipſo,aut ab alijs,reſpondit ſe hoc vix poſſe credere. Tunc vir ille rurſus adiecit:Scias hoc ita eſſe verum,ſicut verum eſt,quòd hodie ciuitas Hieroſolymitana à Sarracenis eſt capta,nec ab ipſis poterit liberari, vſque ad tempora tui pontificatus Romani,& tunc liberabitur. His dictis,diſparuit vir ille. Cumq́; reuer-

uerſus fuiſſet domum, inuenit quòd dominus papa reuocauerat legationem, & ipſe papa nunciabatur infirmus. Aeſtimabatur à multis, ꝙ vir ille fuiſſet beatus Petrus: tali argumento, quia conſtabat, quòd ex prædictis duo euenerant. Nam Clemens in breui mortuus eſt, & Celeſtinus ei ſucceſsit: Honorius quoq; iam papa fuerat effectus, cum eſſet corpore infirmus ex ſenio, & vltra modum debilis, affirmabat firmiter ſe credere ciuitatem ſanctam in breui eſſe recuperandam. Quo rumore plurimi Romanorum excitati, cruce ſunt ſignati. Fama quoq; huius rumoris per Alemanniã diuulgata, multos ad ſumendam crucem animauit.

Eodem anno tempore autumnali, hora veſpertina poſt occaſum ſolis, in quadam ſtella in Occidẽte, viſum eſt ſignum mirabile. Nam cùm ſtella illa poſita verſus Auſtrum, aliquantulum declinans in Occidẽtem, in directo ſyderis illius, quod vocant Aſtrologi, Coronam Ariadnæ, ſicut noſipſi annotauimus, antea erat parua, & pòſt ad paruitatem rediit, ſed tunc maiori lumine refulſit. Viſusq; eſt ab ea aſcendere verſus altitudinem firmamenti quidam radius valde clarus, quaſi trabes magna & alta: & hoc per multos dies, vt prædictum eſt, tempore autũnali ſerò viſum eſt: pòſt paulatim defecit, & ad ſuam paruitatem ſtella rediit. Prædicatores quoq; his temporib. multa alia aſſerebant contigiſſe ſigna in cœlo & in terra, quæ longum eſſet enumerare, & huic breuitati annectere.

Anno domini milleſimo ccxviij. Otto imperator obiit. Et quia diſpoſitum fuerat in concilio generali, vt eo anno in kalẽdis Iulij cruce ſignati iter arriperent, multi de partibus Alemanniæ proficiſcuntur. Aſt ne pergant, in ciuitatibus Apuliæ impediũtur: ſed autoritate ſedis apoſtolicæ votum eorum differtur, & in vtilibus remittitur per compenſationem.

ANno dñi mill. ccxix. Fridericus in Imperatorem electus, negotia imperij in Alemannia diſponit, & ſe præparat, vt ſequẽti anno veniat Romam coronandus.

Anno dñi mill. ccxx. Fridericus Romæ coronatur in Imperatorem, in baſilica S. Petri, de mandato Honorij papæ per miniſterium domini Hugulini tũc Hoſtienſis epiſcopi, poſtmodũ apoſtolici. Vbi Imp. de bonis & prædijs imperij in Italia ſitis, multa cõtulit eccleſiæ S. Petri, & vota votis accumulãs, de manu eiuſdẽ epiſcopi rurſus crucem accepit ad perficiendum iter Hieroſolymitanum. Eo anno mittuntur legati in Franciam pro ſtatutis concilij conſeruandis.

Anno domini milleſimo ccxxi. res imperij in Lombardia & in Tuſcia cupiẽs diſponere, à Bononienſibus & quibuſdam alijs ciuitatibus inhoneſtè tractatur: & inſignia imperij, videlicet coronam & alia, remittit in Alemanniam, faciens ea cuſtodiri ſub poteſtate Eberhardi de Tanne miniſterialis & dapiferi ſui, in Vualpurc. Filium quoq; ſuum Heinricum, iam circiter viij. annos habentem, nutriendum & gubernãdum commiſit Chunrado de Tanne, pincernæ & miniſteriali ſuo in caſtro Vuinterſteten: qui eorundem miniſterialium, & aliorum principum interuentu, poſtmodũ à patre ſuo & principibus rex conſtituitur, & Aquiſgrani coronatur, cum patre ſuo imperium adepturus. Imperator quoq; contra duos comites Tuſciæ, videlicet Matthæum & Thomam, qui occupauerant quædam caſtra & terras ſuę ditionis, in Apulia pugnare cœpit: & expugnatos omnibus bonis priuauit. Qui poſtmodum confugientes Romam, præſidium ſedis apoſtolicæ implorant: quocirca imperator multotiẽs conquerebatur, ꝙ inimicos ſuos & hoſtes publicos ſedes apoſtolica fouẽret. Eo tempore dominus Chunradus Portuenſis epiſcopus cardinalis, in legatione ſedis apoſtolicæ dirigitur in Alemanniam pro negotio terræ ſanctæ, vt videlicet cruce ſignatos faciat crucem reſumere: & prædicatores inſtituat, qui alios ad crucem ſumendam exhortentur. Tunc quidam, Ioannes nomine, de ordine prædicatorum veniens de Argentinenſi ciuitate, inſtabat prædicationi opportunè & importunè, ita vt hominum vitia & peccata quaſi importunè exprobraret, & ad capiendas animas quædam dogmata hactenus inaudita ingereret: quæ licet aliqua ratione poſſent defendi vt veritatem contineant, multa tamen exinde mala proueniſſe dignoſcuntur: cum audientes alio modo ea intellexerunt, & ad perpetrandum

immaniſsima facinôra & flagitia proniores effecti ſunt. Inter quæ dominus Engilbertus Colonienſis archiepiſcopus à conſanguineis ſuis interfectus eſt, & multi ſacerdotes trucidati. Dicebant enim quidam peſsimi, Faciam ſcelera, quia per ſuſceptionem crucis innoxius ero, quinetiam animas multorum flagitiorum liberabo. Vnde factum eſt, vt multi peſsimi ſine pœnitentia & ſatisfactione mortui, qui fuerant ſepultura aſinina in campis ſepulti, eccleſiaſticam acciperent ſepulturam.

Anno domini milleſimo ccxxrj. & annis ſequentibus Fridericus imperator in Sicilia & Calabria & Apulia pugnauit contra Sarracenos & alios ſibi rebelles, & ipſos ſuæ ditioni viriliter ſubiugauit. Interim Templarij & Hoſpitalarij Hieroſolymitani, adiunctis ſibi quibuſdam principibus Alemanniç & populo Chriſtiano, pergunt nauigio ad capiendam quandam ciuitatem Sarracenorum, nomine Damiatam, vt eã poſsiderent in recompenſationem ciuitatis Hieroſolymitanæ & terræ ſanctæ.

Fuit autem ciuitas illa ſita ſuper vnum brachium Nili fluminis diſtans ab Alexandria verſus Septentrionem per ſex diętas. Et erat muris & ſitu loci munitiſsima, vbi portum habent Sarraceni in mari magno.

Merces quippe de mari rubro venientes ab India, ex Perſide & Arabia illuc deportantur: & nihilominus ex Aegypto. Nilus quippe fluuius in ſuperiori Aegypto in duo brachia diuidit̃, ita vt terrã inferioris Aegypti diſterminet in figuram quaſi triangulã: in qua delta, dicit Oroſius contineri ciuitates famoſas centũ quinquaginta. Vtrũq; verò iſtorũ brachiorũ cadit in mare magnũ, vnũ apud Alexãdriã verſus Libyã, alterũ apud Damiatã verſus Arabiã, & Idumęam, & Palęſtinam. Cumq́; aduectis nauibus, populus Chriſtianus conueniſſet illuc, non poterant intrare portũ, nec applicare ad terram, quia in ipſo flumine cõſtruxerant Sarraceni turrem firmiſsimã, per quam extendebant vltra fluuium cathenam miræ magnitudinis, vt naues non poſſent attingere portum, niſi relaxata cathena. Primùm itaq; Chriſtiani cathenam illam inuadunt, & cõſilio artificum, & auxilio viriliter pugnantium eam confringũt. Poſtmodum, nauigio aduecti, ſuper naues quandam turrem ligneam conſtruũt magnæ magnitudinis, vt ex ea turrem Sarracenorum expugnarent. His præparatis, viri fortiſsimi & ad bella ſtrenuiſsimi, tradentes animas ſuas in mortem pro amore crucifixi, facientes confeſsionem de peccatis ſuis, & communicato ſacramento corporis & ſanguinis domini, aſcendunt in turrem illam ligneam, turriſq; aduchitur ad turrem Sarracenorum. Cumq; hinc inde pugnatur, cedunt naues, & turris corruit: qui in ea erãt, ſubmerſi ſunt in flumine. Inter quos erãt nobilis vir Heinricus de Buſmannehuſen, & N. de Hoſteten, & alij quamplures, æterna & beata memoria digni. Hoc euentu triſtati ſunt Chriſtiani. Attamen cũ quotidie ex aduentãtibus creſceret exercitus & robur eorum, non deſperauerũt de miſericordia Dei, quinimò turrem aliam conſtruxerunt, & naues fortius compaginauerunt, & omni cautela & ſtudio firmauerunt, quam appellantes eodem modo ſicut & prius, turrem Sarracenorum viriliter expugnauerunt, & portu optato ſunt potiti, & ad terras applicuerunt. Vbi primò cum Sarracenis duros conflictus habuerunt. Pugnatumq; eſt in terra, & in mari, & in flumine.

Referam vnum, quod legi in ſcriptis cuiuſdam, eas pugnas prolixius deſcribẽtis.

Erat nauis vna in ripa fluminis, in qua erant Chriſtiani: hęc neſcio qua occaſione, impetu & violentia fluminis appulſa eſt iuxta muros ciuitatis. Tunc Sarraceni erumpentes, & de muris ſe demittentes, cum Chriſtianis in naui pugnare cœperunt. Videns aũt quidam de Chriſtianis quòd non poſſent reſiſtere, ad fundũ nauis ſe demiſit, & eundẽ fundum perforauit & perfregit, vt aqua vndiq; ingrederetur: repletaq́; naui aquis, cũ Sarracenis & Chriſtianis merſa eſt ad fundũ fluminis: vbi ꝙplures tã Sarraceni ꝙ Chriſtiani ſubmerſi ſunt. Poſt multas deniq; pugnas obſeſſa eſt ciuitas tam in terra ꝙ in flumine & ꝙ in mari, vt nullus poſsit ingredi vel exire. Illi quoq; qui in terra erant, vallo firmiſsimo & mœnijs ſicut poterant ſe cinxerunt, ne Soldanus aut Sarraceni, qui exterius erant, poſſent facere impetum in eos: quod etiam

ſæpi-

ſæpius Sarraceni attentarunt. In his conflictibus & operibus Colonienſes & Freſones & alij de inferioribus partibus ſe ſtrenuiſsimos & laudabiles exhibuerunt. Fama itaꝗ diuulgata, quòd obſeſſa eſſet ciuitas, quotidie creuit exercitus Chriſtianus: nam multi aduentabant, inter quos bonæ memoriæ Sifridus Auguſtenſis epiſcopus, & comes de Voheburc, & alij quamplures aduenerunt. Videns autem Soldanus, quòd ab obſidione non poſſet eos vi repellere, vel ſuis auxilium cõferre, cœpit de pace tractare. Volebat autem reddere Chriſtianis ciuitatem Hieroſolymam, & eam reparare in muris & ædificijs, ſicut erat quondam, quãdo pater ſuus Saladinus cepit eandem. Inſuper omnem terram quam olim poſsidebant Chriſtiani, exceptis duobus caſtris, volebat reſtituere, quatenus recederent ab obſidione. Quam cõpoſitionem legatus ſedis Apoſtolicæ qui aderat, & Templarij, & alij rectores exercitus pro ſua ſuperbia admittere recuſabant. Ideo contigit, vt ad modicum lætificati, gaudium quod ſtultè de proſpero ſucceſſu acceperunt, infeliciter perderent. Cumꝗ ciuitas diu obſideretur, & obſeſſi nunc fame, nũc peſte perirẽt, & portas ciuitatis vndiꝗ muris obſtruxiſſent, præ anxietate, magno ſilentio tota ciuitas cõticuit. Sanè quidam in exercitu Chriſtiano cum quibuſdã occultè conſiliũ inijt, vt in quadã parte ciuitatis clanculò de nocte ſcalas adueherent, per quas primo diluculo muros ciuitatis aſcenderẽt: nã vigiles iã conticuerãt. Sicꝗ factũ eſt. Cũꝗ aſcẽdiſſent muros ciuitatis, exclamauerũt captã eſſe ciuitatẽ. Sicꝗ timor & fuga facta ſunt intra muros, extra verò tumultus vndiꝗ irruentiũ in ipſam ciuitatẽ, ſiue per muros aſcẽdentiũ, ſiue portas & muros infringentiũ. Factaꝗ eſt intra ciuitatẽ cędes maxima Sarracenorũ, tã virorũ ꝙ mulierũ, ꝙ paruulorũ, ita, vt eſſet miſerabile ſpectaculũ etiã ipſis Chriſtianis rectis corde, & flexis humana compaſsione. Iã expelluntur Sarraceni, & Chriſtiani poſsident ciuitatem, & firmant eã vndiꝗ. Multi quoꝗ principes & alij Chriſtiani quotidie adueniebant in ipſam ciuitatem, pro defenſione ipſius contra Sarracenos. Inter ꝗs aduenit etiã Ludeuicus, dux Bauariorũ, qui iamdudum fuerat cruce ſignatus. Cumꝗ poſſeſſa eſſet ciuitas à Chriſtianis, iam vſꝗ ad ſecundũ annum, vel amplius, & prætatus dux adueniſſet, & populus excreuiſſet in ciuitate, factũ eſt de conſilio præfati ducis, vt aiunt, & legati ſedis Apoſtolicæ, & aliorum rectorum populi, vt multi cum eiſdem egrederentur de ciuitate, ad occupandum quendam locũ pro conſtruenda ibidem noua ciuitate contra Sarracenos. Erat autẽ locus ille inter duos fluuios in angulo ſitus, vbi quidam torrens de montibus Arabiæ cadebat in Nilum fluuium. Cumꝗ audiret Soldanus ibidem demorari principes, & exercitum Chriſtianorum, fecit aquas ipſius torrentis in quadam concauitate & valle montiũ retineri, vt ibidem excreſcerent in maxima quantitate. Cumꝗ Chriſtiani fixiſſent tẽtoria ſua, & mœnia poſuiſſent in præfato loco, Soldanus rex cum exercitu ſuo cœpit aduẽtare, & de nocte iuſsit demitti aquas torrentis ſuper caſtra Chriſtianorum. Surgentes itaꝗ de manè tam homines quàm equi, ſteterunt in aquis profundis, tũc coangustatos ipſos cum exercitu circundedit Soldanus. Fugam verò non inuenientes, neque copiam reſiſtendi habentes, tanquam in morte poſiti, pro vita retinenda humiliter ſupplicabant. Quibus Soldanus, tanquam pius & bonus, vitam conceſsit, & reditum ad ſua, tali conditione, quatenus Damiatam ſibi reſtituerent. Et ne viderentur Chriſtiani in poſſeſsionem eiuſdem ciuitatis intraſſe, ſiue iure belli, ſiue alio quocunque iure ſtatuit, vt ſinguli homines Chriſtiani qui eſſent in ea, pro exitu & liberatione ſua ſoluerent ſtarlingum vnum. Sicꝗ factum eſt, vt exercitus Chriſtianus, qui prius in ſuperbia & in abuſione elatus, abſꝗ Deo in ſuis viribus confidens, fiduciam habebat inanem, confunderetur, & tam Damiata, quàm terra ſancta adhuc perdita inueniretur.

Faciant ſuper hoc rumore planctum & lamentationem, hi qui ſciunt verba multiplicare, & conqueſtiones de rebus miſerabilibus facere, & animos hominum ad deplorandum & compatiendum ſuis elegis verſibus inclinare. Nos verò ad texendum & retexendum rerum geſtarum hiſtoriam properabimus.

Anno domini Mccxxiij. Heinricus vij. rex Romanorum effectus, Agnetem filiã Luipoldi ducis Auſtriæ accepit in vxorem, de conſilio patris ſui Friderici Imperatoris. Anno domini Mccxxiiij. Damiata perdita fuit. Anno domini Mccxxv. Ludeuicus dux Bauariorum, curator regis Heinrici in rebus tam proprijs, quàm imperialibus in Alemannia efficitur.

Anno domini Mccxxvi. ab Imperatore curia Cremonæ condicitur poſt Pentecoſten, quæ ne fieret, vt multi credunt, à cardinalibus & curia Romana impeditur. Eodẽ año eccleſia Vrſpergẽſis ꝑ cc. marcis, quas B. præpoſitus ꝓ liberatione eccleſiæ perſoluit, ab Alberto de Niunburg redimitur, & fidem Heinrici regis datam in manu bonæ memoriæ Heinrici de Zuplingen, tunc epiſcopi Aihſtetenſis, accepit, Inſuper priuilegia regis eiuſdem, quòd nunquam pro qualibet neceſsitate eadem eccleſia à defenſione imperij alienaretur. Eodem anno Agnes regina Aquis coronatur.

Anno domini Mccxxvij. Honorius Papa obijt menſe Mart. Cui ſucceſsit Gregorius ix. qui prius Hugulinus Hoſtienſis epiſcopus dicebatur, natione de Arania. Hic tanquam ſuperbus primo anno pontificatus ſui cœpit excommunicare Fridericum Imperatorem pro cauſis friuolis & falſis, & poſtpoſito omni ordine iudiciario, ſicut idem Imperator in epiſtolis ſuis reſcripſit principibus Alemanniæ, retexẽs omnem progreſſum vitæ ſuæ, & conuerſationem, & actionem, & innocentiam pro ſuccurſu terræ ſanctæ. Cuius epiſtolæ ſeries hæc eſt.

EPISTOLA FRIDERICI II. AD principes Alemanniæ.

FRidericus Dei gratia, Romanorum Imperator, principibus Alemanniæ, &c. In ammirationem vertitur vehementem, &c. Huius epiſtolæ ſeriem longum eſſet ponere, ideo quædam quæ in ea explicantur, breuiter deſcribemus, videlicet qualiter imperatrix Conſtantia in extrema voluntate ipſum Imperatorem adhuc in cunabulis poſitum, commiſit in ſinu & tutela Romanæ eccleſiæ: quoniam per ſpiritualem & temporalem eius potentiam melius poterat indemnitatibus pupilli prouideri, ſed tamen tam de perſona periculum, quàm de regno ſuo non defuit magnũ detrimentum, & pupillaris hæreditas in multas partes eſt diſciſſa. Deinde in præiudicium eiuſdem Friderici, cum iam eſſet adultus, Ottonem de Saxonia ad imperiale faſtigium ſublimauit.

Item qualiter mirabiliter præter humanam conſcientiam ipſum in multis periculis conſeruauit, & demum ad imperium ſibi debitum præter humanum ſenſum reduxit, deijciendo Ottonem ſuperbum, & exaltando humilem. Item qualiter Aqs crucem accepit, & rebus imperij in Alemannia diſpoſitis, Romam coronandus aduenit, ſicut hæc omnia ſuperius plenè deſcripta ſunt. Item excuſat ſe de perditione Damiatæ. Item commemorat, quanta ſtipendia præmiſerit ad ſubſidium terræ ſanctæ, videlicet vt iugiter in ſuo ſoldo haberet ibi milites vltramontanos ſeptingentos, & de ſuis ferè trecentos, quibus & paſſagium & neceſſaria miniſtrauit.

Per euidentem quoque infirmitatem excuſat ſe, quòd eo anno non iſſet vltra mare, cum etiam iter arripuiſſet, & mortuo Langrauio in itinere grauis infirmitas eum redire compuliſſet. Narrat etiam, quomodo pro faciliori liberatione terræ ſanctæ reginam Hieroſolymorum, ad ſuggeſtionem Honorij Papæ acceperit in vxorem. Ex his omnibus conqueſtiones facit principibus, quòd pro tot beneficijs ab eccleſia non potius remuneratur, quàm excõmunicatur, ideo & de Papa conqueritur, quòd nuncios ſuos honeſtos, videlicet archiepiſcopum Brundienſem, & alios, in concilio ſuo non ſolùm audire contempſit, ſed nec ad præſentiam ſuam, vel cõcilij, admittere voluit. Multa quoq; alia in eiſdem literis ſunt deſcripta.

Eodem anno multi Hieroſolymitanum iter arripiunt, & plurimi in Apulia moriũtur, inter quos Sifridus, Auguſtenſis epiſcopus, & Langrauius de Thuringia, & alij multi,

tam diuites quàm pauperes de medio ſunt ſublati. Cumq́ papa nollet deſiſtere ab excommunicatione Imperatoris, ipſe Imperator conuocauit ad ſe de ciuibus Romanis potentiſsimos, & nobiliſsimos de familia eorum, qui dicuntur Frangentes panẽ, & de alijs, ad quos præcipuè reſpectũ habebat populus Romanus, habuitq́ cum illis tractatum, qualiter eos faceret vaſallos imperij: & vt ſibi faciant hominiũ, & fideliter aſsiſtant in omnibus cauſis. Iuſsit itaq; eoſdem ſub certa æſtimatione precij & cenſus computare, quantum valeant omnes res ipſorum immobiles, quas habebãt in ciuitate, tam in ædificijs, quàm in agris & vineis, & mãcipijs, & alijs rebus. Quo facto, omnes res illas dato precio, comparauit ab eis, & eaſdem res ipſis in feudum conceſsit, ratione fidelitatis quam deberent ſibi & imperio. Quocirca ijdem reuerſi, cùm papa rurſus excommunicaret Imperatorem, fecerunt, vt à populo pelleretur turpiter extra ciuitatem, vnde apud Peruſium eo anno & ſequenti permanſit. Romani quoq; cœperunt pugnare contra Viterbienſes, quorum vineas & alias terras vaſtauerunt vſq; ad muros ciuitatis. In alijs quoq; terris, papæ ciuitati adiacẽtibus, idem faciebant. Papa quoq; contra ipſos & Imperatorem excitauit præfatũ Ioannem regem Hieroſolymitanum, & Matthæum, & Thomam comites, & alios quos poterat de Tuſcia & Lombardia, multamq́ pecuniam erogauit militibus in ſoldum.

Anno domini Mccxxviij. Imperator volens explere votum ſuum, & pacatum ſibi efficere papam, transfretauit ad terram Hieroſolymitanam, prius tamen eodem anno condixerat curiam principum Alemaniæ in quadrageſima apud Rauennam, à qua ſimiliter impeditus fuit nuncijs & legationibus domini papæ. Nam Veronẽſes & Mediolanenſes non permiſerunt aliquos tranſire per fines ſuos, ſpoliantes rebus ſuis etiam ipſos cruce ſignatos, vt aſſerebant authoritate domini papæ, quod, proh dolor, nephas eſt dicere. Nihilominus tamen Imperator venit ad terram ſanctam, menſe Auguſto, & applicuit apud Acon, & ibi permanſit: vbi, vt aiunt, multa ſuſtinuit ex perfida proditione Templariorum. Soli verò Hoſpitalarij de domo ſanctæ Mariæ Teutonicorum fideliter ſibi aſtiterunt, ſimiliter Ianuenſes & Piſani, & alij milites, qui cum ipſo, & pro ipſo aduenerant. Veneti verò vacillabant.

Eo anno & ſequenti tractabatur de pace inter Imperatorem & Soldanum. & gẽtes ipſorum. Papa verò captata occaſione de abſentia Imperatoris, copioſum exercitum deſtinauit in Apuliam, & terras Imperatoris in ſeruitio Chriſti demorantis, quod nefandiſsimum eſt dicere, abſtulit, & ſibi ſubegit, & cruce ſignatos ne trãsfretarent, omni ſtudio prohibuit, tam in Apulia, quàm in Lombardia. Quis talia facta rectè conſiderans, non deploret. & deteſtetur, quæ indicium videntur, & quoddã pottentum, & prodigium ruẽtis eccleſiæ? Anno domini Mccxxix. fit compoſitio in quadrageſima, inter Imperatorem & Soldanum. Hieruſalem quoq; & Nazareth & Ioppe, cum terris adiacentibus, & alijs quibuſdam locis Imperatori reſtituuntur, & treuga inter Chriſtianos & Sarracenos vſq; ad decennium ſtatuitur. Cumq́ Imperator ſuper hoc laudabili & glorioſo facto, reſcriberet domino papæ, & gaudium annunciaret Chriſtianitati, papa literas illas abiecit & reſpuit. Eo anno Imperator Paſcha domini cum multis expenſis, more regio, coronatus procedens, Hieroſolymis celebrauit. Aedificia quoq; ciuitatis reſtituit, & Ioppen, quæ erat deſtructa, reædificauit, & alia quamplurima loca, vbi Chriſtianos collocauit. Dum hæc agerentur in vltramarinis partibus, papa cum ſuis complicibus, vt aſſerebant homines, famam fecit in Apulia diuulgari, Imperatorem eſſe mortuũ. Quocirca ciuitates, quæ adhuc adhærebant Imperatori, diſponebãt ſe tradere ſub dominio papæ, & omnes Alemannos de terra ſancta redeuntes, & ibidem in Apulia demorantes, duriſsimo & nequiſsimo facinore interficere. Sed Deus miſericors aliter prouidit, & homines ſuo ſeruitio deditos, ad laudem & gloriam nominis ſui clemẽtiſsimè cõſeruauit. Tẽpore ſiquidem æſtiuo, eiuſdem anni, Imperator reuerſus, venit in Apuliam, ante alios, qui reuertebãtur. Cuius reuerſione certiſsimè cõperta, crudelitas ſæuientium & furor inuadentium cõquieuit. Multi namq; tam de vltramontanis, quàm de par-

tibus illis Chriſtiani & Sarraceni coadunati ſunt ad Imperatorem, vt haberet maximum exercitum, & fortiſsimum, cœpitq́ terras ſibi ablatas recuperare, & hoſtes de finibus ſuis expellere. Nihilominus quoq; omni tempore, quãdiu denunciabat eũ papa excommunicatum, beneficium abſolutionis humiliter cum omni obedientia, & deuotione, & iuſtitiæ exhibitione poſtulauit. Super cauſis verò, quę inter ipſum & papam vertebantur, diffiniendis, aduocauit principes Alemanniæ, qui venerunt in Italiam, videlicet patriarcha Aquileiẽſis, archiepiſcopus Saltzburgenſis, epiſcopus Ratiſponenſis, Luipoldus dux Auſtriæ, & dux Dalmatiæ & Hiſtriæ. Quibus aduenientibus, Imperatore manente apud Capuam, tractatum eſt de pace & concordia inter imperium & ſacerdotium, & regnum Siciliæ, & abſolutione Imperatoris. Multis alijs quoq; mediantibus, tam de curia Romana, quàm etiam Italia, & Alemannia. Sanè hæc compoſitio cum non poſſet perfici eo anno, dilata eſt vſq; in annum ſequentem.

Hucuſq; Chronicum abbatis Vrſpergenſis.

PARA-

PARALEIPOMENA RERVM

MEMORABILIVM, A FRIDERICO II. VSQVE AD Carolum V. Auguſtum, hoc eſt, ab anno domini M.ccxxx. vſq; ad annum M.D. xxxvij. ex probatioribus qui habentur ſcriptoribus in arctum coacta, & Hiſtoriæ abbatis Vrſpergenſis, per ſtudioſum quendam Hiſtoriarum annexa.

ANNO domini M.ccxxx. Fridericus II. imperator, vtut perfidè Gregorius nonus papa ſecum ageret Imperatorias terras inuadendo, ſparſo in hoc rumore de mortuo Friderico, Imperatoris literas reſpuendo, innocentes Alemannos Friderico adhęrentes crudeliter interficiendo: tamen nullum non mouet lapidem, vt cum papa in gratiam redeat, Germaniæ principibus eam ob cauſam in Italiam profectis, tandem ægrè obtinuit, vncijs auri centum & viginti millibus, eccleſiæ oblata damna perſolutis. Deinde cum Romani non ſatis pontifici obedientes forēt, legemq́ rogaſſent, vti oppida eccleſiæ iuxta Vrbem poſita, Romanis vectigal penderent, neq; monitis, caſtigationibusq́ pontificis ad ſanitatem reduci poſſent, Fridericus Reate pontificem conuenit, cumq́ eo in hanc ſententiam conſenſit, vt primo quoq; tempore coniunctis copijs Romanos adorirentur. Abeunte deinde Friderico in Germaniam, Germani milites ad pontificem confluxerunt, tanta multitudine, vt Romani nequaquam auſi fuerint aperto Marte cum eccleſiæ copijs congredi. Recuperauit tamen Gregorius pontifex Germano milite patrimonium ſancti Petri, Sabinumq́ agrum.

Ea tempeſtate Ecelinus Patauinus (cuius auus Teutonicus ſub Ottone copias duxerat) acceptis à Friderico militibus, magnum ſibi in Tranſpadana Italia potentatum comparauit, in ſuam poteſtatem redactis Taruiſio, Patauio, Vincentia, Verona, Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens, Mediolanenſes ſociaſq́ ciuitates apud nouam Curtem (ita enim locus appellatur vbi pugnatū eſt) aggreſſus, ingenti clade ſuperat, trucidatq́. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus, in Venetos mouet, qui pontificis partes tuebantur. Eos tum (velut ranas in paludibus incluſos) vehementer oppreſſit, maximisq́ calamitatibus afflixit.

Poſt hæc Fridericus tertiò venit in Germaniam, & in Auſtria bella gerit contra Vngaros, & vrbem Viennam occupat, literis deſuper confectis, vt hæc vrbs, Imperij vrbs deinde ſit, & maneat. Tum etiam mortuo filio Friderici Heinrico, curauit Chunradum filium in Cæſarem eligi: quædam Chronica habent, quòd Fridericus pater ceperit filium ſibi inſidiantem, & permiſerit in carcere mori.

Anno domini milleſimo ducenteſimo triceſimo quinto, Fridericus tertiam duxit vxorē, Angliæ regis germanam, & menſe Auguſto nuptię celebrantur Moguntiæ. Ibi pater filium ſuum Heinricum regno deſtituit, quòd grauiter & implacabiliter patrem offendiſſet, eumq́ in Calabriam miſit aſſeruandū, vnde nūquam redijt.

Anno à Chriſti nato, milleſimo ducenteſimo triceſimo quinto, Vngari congreſſi Auſtralibus, ducē cum omni nobilitate oppreſſerunt. Eam rem indicant verſiculi ſatis barbari in vetuſta ſculpti rupe:

Anno milleno centeno ter q; triceno,
His quinquaginta ſi miſces, tunc bene diſces,
Auſtria quod tota ſit principibus viduata,
Terraq; cornuto diſcet ſeruire tributo.

Annò domini M.ccxxxviij. redit Fridericus imperator in Italiam: quo tempore Mediolani, & in alijs vrbibus potentibus graues erant ſeditiones. Grauiter autem animaduertit in Mediolanenſes, quare ciuitates contra Fridericum confœderantur, & excommunicat papa Imperatorem tertia vice, hæreticum eum procla-

mans, Venetosq́ contra eum concitans. Fridericus ſcripto in publicum emiſſo ſe purgat, & innocentem probat, ac rurſus humiliter pro abſolutione ſatagit. Erãt autem cardinalium multi, quibus facta papæ prorſus improbabantur. Verùm cũ Fridericus nihil impetraret, coactus fuit ſe defendere, & multos habuit in Italia auxiliatores. Tum diuiſa eſt Italia (de imo Tartaro nata hac diſſenſione) in Vuelphos & Gebelinos. Qui papæ adhærebant, Vuelphi dicebantur: qui à parte Cæſaris ſtabant, Gebelini. Quæ factionum nomina ex Germania in Italiam irrepſerunt. Nam familia Vuelphorum Vatiniano odio laborauit contra Friderici familiam, quæ originem ducit à Vueiblingen. Inde Vueiblingi dicti, quos Itali parum immutato nomine Vuelphos dicunt. Otto Friſingenſis ſcribit duas in Romano orbe apud Galliæ Germaniæúc fines famoſas fuiſſe familias: vnam Heinricorum de Guebelinga, alteram Vuelphorum de Altorffio. Altera imperatores, altera magnos duces producere ſolita. Iſtæ, vt inter viros magnos gloriæq́ auidos fieri aſſolet, frequenter ſe inuicem æmulantes, Reipubl. quietem multoties perturbarunt. Otto lib. ij. cap. ij.

Hoc tempore in Toleto Hiſpaniæ vrbe, cum Iudæus rupem villę proximam, quæ vineæ imminebat, ſcindere pararet, vt amplificaret vineam, & ſolis radios admitteret, ſciſſa cuneis rupe, reperit concauitatem cameratam pleniſsimam, inq́ ea librum iligneis folijs inſcriptum, ad longitudinẽ Pſalterij, vbi tribus linguis, Hębraica, Græca & Latina legebatur de triplici mundo, ab Adam: Initio tertij naſciturus eſſet Dei filius, & quòd tempore Ferdinandi regis Caſtellæ, ſub lucem venturus eſſet liber. Iudæus comperta tãta vetuſtate, mox cum omni domo ſua eſt baptizatus. Cui non diſsimilem rem narrant Romanæ hiſtorię de lamina inſcripta, quę in lucem prodijt ſub Hirene Orientis imperatrice.

Alkindus philoſophus & medicus, Brunus chirurgus, atq́ chronographus Vrſpergenſis florent hoc tempore.

Anno mill. ccxxxviij. Pariſijs contra pluralitatem beneficiorum diſputatum fuit, & concluſum ab omnibus, quòd nemo ſine periculo mortalis peccati tenere poſsit duo beneficia, quorum alterũ ſufficit ad ſuſtentationem ſuam. Dicũt ſanctum Thomam tum dixiſſe, medietatem miniſtrorum Dei reſecatam per hoc genus auaritiæ.

Poſt Innocentium tertium fit papa Honorius tertius, qui Fridericum ſecundum coronauit, & poſthac excommunicauit.

Poſt Honorium tertium fit papa Gregorius nonus, & is Fridericum excommunicauit: ſed viciſsim ipſe mire ab Imperatore exagitatur propter tyrannidem, qua eccleſias in Germania premebat.

Poſt Gregorium nonum fit papa Celeſtinus quartus.

Poſt Celeſtinum fit papa Innocentius quartus: is Fridericum priuat imperio, & Chunradum excommunicat. Ab hoc Lugduni primum eſt conſtitutum, vt Romanæ eccleſiæ cardinales in publicum adequitaturi, galero rubente inſignirentur, non ſolùm vt à cæteris inferioribus ſint conſpicui, ſed vt admoneantur, pro fide catholica, & Chriſtiani populi ſalute paratos eſſe debere vt ſanguinem effundant.

Papa ſic angebatur à Friderico, vt & crucem ac indulgentias cõtra Imperatorem, ceu Turcam & infidelem proclamaret. Ad hæc archiepiſcopos & epiſcopos inſtigat, vt Imperatorem excommunicatum cunctis denuntient. Verùm epiſcopi Germaniæ, ne hoc fieret, ſupplicarunt, veriti iram Imperatoris. In Francia, Anglia & Dania ſine timore denuntiabatur excommunicatus.

Fridericus pontificem & Romanam eccleſiam ſic fatigabat, vt cruce ſignati aliquando ſe illi opponerent, nimirũ properanti vt portas murosq́ vrbis Romæ perrũperet. Quare cum ampliſsimo exercitu cruce ſignata cohors, quo minus illi congrederetur, Fridericus captos cruce ſignatos & ad ſe perductos, partim quaternis ad crucis formam perfoderit vulneribus, partim caput in crucis modum quadrifariam ſciderit, partim fronte eadem ferro cruce reddiderit inſignitos. Clericos verò detonſam in vertice coronam ferro cæſim in crucem vulneratam, vt dicebat, iuſſit ornari. Alb. Krantz. lib. viij. cap. ix.

Eo

Eo tempore pontifex Gregorius ix. Salue regina certis diuinæ rei horis addi, campanasq́ ad Eucharistiæ confectionem & laudes virginis Dei genitricis pulsari decreuit, rem eccleſiaſticam reformaturus ſcilicet.

Hoc tempore maior etiam timor incubuit Chriſtianitati de Tartaris, gente Scythica, quæ more veterum nationũ de finibus ſuis egreſſa, populabatur prouincias Chriſtianas. Nam diuiſis agminibus, alij Orientem, alij Occidentem inuaſere, qui Poloniam Ruſsiamq́ oppugnantes, latiſsimos illos Sarmatiæ campos, quos vſque hodie tenent, occupauere. Ceſſere illis Poloni, Ruſsiq́, vbi nullæ fruges, ſola pecora valent. Paſtoralis enim populus Tartari,

Qui lac concretum cum ſanguine potat equino.

Quod multo antè ſcripſit Virgilius de Gelonis. Singulare Dei flagellum de inũdationibus populorum per terras, & quod à vetuſtiſsimis temporibus corrigẽdo orbi Deus immiſit.

Anno milleſi. ccxl. Gregorio defuncto, Celeſtinus ſenex ſufficitur. Hic quia die xviij. ſui pontificatus moritur, ſede vacante menſib. xxi. eligitur Innocentius quartus pontifex. Is Lugduni concilium indixit. In quo, quoniam cum Græcis gente doctiſsima ſapientiſsimaq́ certamen inſtaret, cùm de multis alijs, tum de proceſsione Spirituſſ. D. Thomam Aquinatem, qui Neapoli docebat, hortatus eſt vt Lugdunũ veniret, & de Græcorum ac Latinorum contentione iudicium ferret. In itinere ſanctus vir & doctor obijt. Ad idem munus Bonauẽtura Theologus euocatus adfuit, galeroq́ rubeo donatus fuit, cum antea deſignatus à pontifice max. epiſc. Eboracenſium, eum honorem vt onus detrectaſſet.

Eidem concilio Græci Tartarorumq́ nonnulli proceres affuerunt. Hi domi candidati, Chriſtũq́ profeſsi fuerant, tunc ſacro baptiſmate imbuti: ij profitebãtur Ro. pont. eſſe humani generis parentẽ, & almũ ſpiritũ vtrinq; procedentẽ. P. Aemilius.

Ingreſſus Alpes Fredericus, petendi concilij quod Lugduni agebatur gratia, Parmam capit, funditùs diruit, nouam ciuitatem condit, nomenq́ nouæ vrbi Victoriæ fuit inditum, & tutelaris ſanctus de more Victor in baſilica cathedrali eſt nuncupatus, Victoriniq́ in ea vrbe monetata fuere dicti. Continuatũ poſtea duos fermè annos bellum atrox variumq́, & Lombardiæ ac omni Italiæ pernicioſiſsimum, omnibus quos per Italiam partium Gibellinæ & Guelphæ labes infecerat, auxilia non magis militum quàm pecuniarum, odio partium vtrinq; contribuentib. Et fuit vrbs Victoria vario gentium & rerum inuſitatarum commercio ac multitudine frequẽtata, quòd per ſingulos ferè dies ex Aphrica, Mauritania, Aſia, Aegypto, noui homines, noua veſte, nouis moribus ſunt viſi. Animalia etiã vidit vrbs Victoria, quæ poſt theatrales ſtãtis Romani imperij ludos, Italia non viderat, elephãtes, dromedarios, pantheras, leones, pardos, lynces, & vrſos albos.

Fertur, cùm Friderico apud Victoriam deeſſent pecuniæ, poſt pignoratiõnẽ vaſorũ auri & argenti, quòd curauerit ex corio monetã fieri, inſignitã ſua imagine & ſubſcriptione, quæ aureũ valeret. Edictũ ponens in exercitu, vt quicunq; præſentaret talem monetã theſaurario ſuo, acciperet pro ea aureã, quæ dicitur Auguſtanus, ſicut nũc ducatus, cuius ſculptura erat ex vno latere facies Imperatoris, ex altero Aquila: & de illa moneta numerabatur ſtipẽdiatis, pro qua poſtea receperũt auream.

Hac tẽpeſtate dũ Tartari ſuis locis & Groſſoni Arabes Hieroſolymã vaſtãt, papa expeditionẽ molitur in Aſiã. Fridericus apud Parmã deſidet. Res Germaniæ erant inquietiſsimæ. Nã electores imperij factæ de Friderico priuationi innixi, Lãdgrauiũ Thuringiæ Romanorũ regẽ deſignant, Heinricũ nomine. cognomẽto Raſpen. Hic iuxta Herbipolim in Aſcenſione dominica à Mogunt. & Colonienſ archiepiſcopis, & quibuſdam principib. in regem aſſumitur. Hic Heinricus Reutlingen obſedit.

Anno mill. ccxliij. Gregorius papa huius nominis nonus, moritur: propter electorum autem diſcordiã, & cardinaliũ ab Imperatore captiuitatem, ſedes aliquãdiu vacat. Tandem Innocentius papa, prius Leo dictus, eligitur. Qui contra imperatorem Fridericum ſecundum à prædeceſſore ſuo pro hæreſi iam latam ſententiam

renouans ad partes Galliarum tranſmigrauit, ſedemq́; ſuam in metropoli Lugduni collocauit.

Anno domini mill. cc xlv. Innocentius papa habita ſynodo Lugduni, contra dictum Fridericum imperatorem ſententiam depoſitionis promulgauit, & ab eadem ſynodo ipſe & omnes fautores ſui excommunicati ſunt. Nominari etiam deinceps Cæſar eſt interdictum.

Fridericus imp. ad papam:

Roma diu titubans varijs erroribus acta,
Corruet, & mundi deſinet eſſe caput.

Papa ad Imperatorem:

Niteris incaſſum nauem ſubmergere Petri,
Fluctuat, at nunquam mergitur illa nauis.

Fridericus:

Fata volunt, ſtelleq́; docent, auiumq́; volatus,
Quòd Fridericus ego malleus orbis ero.

Papa:

Fata volunt, ſcriptura docet, peccata loquuntur,
Quòd tibi vita breuis, pœna perennis erit.

Anno M. ccxlv. dux Auſtriæ Fridericus nomine, cum acies contra Pannones & Hunnos, qui terram ſuam inuaſerant, inſtauraret, à ſuis atrociſsimè eſt interemptus.

Eodem anno nobilis comes de Hirsberg in obſidione caſtri eccleſiæ Aiſtettenſis, ab hiſtrione ſuo miſerabiliter eſt interfectus.

Anno M. ccxlvj. Chunradus Friderici filius, collecto exercitu, Heinrico Landgrauio iã recens electo occurrit, & collata manu, ſuperior factus Heinricus, copias Chunradi diſpulit, diſiecit & diſsipauit, multis capitaneis ac nobilibus de exercitu captis. Cœperunt deinde, quibus ea diſplicuit electio, contemnere Heinricum, & irridentes, dicere regem Clericorum. Papa tamen omnes principes Alemanniæ per legatos ſollicitauit, vt Friderico & Chũrado derelictis, Heinrico parerent electo.

Heinricus de Staheleck, antiquo Sueuiæ comitatu natus, Argentinenſis epiſc. cum Fridericus ab Innocentio iiij. anathemate notatus, imperioq́; priuatus eſſet, Heinricus epiſc. papæ morem gerere volens, Heinrico Thuringiæ Landgrauio in regem Rom. apud Herbipolim electo adhæſit, auxiliaq́; pro virili contra Fridericũ & filium eius Chunradũ pręſtitit. Nam oppida & arces quas Fridericus à regno exautoratus in Alſatia poſsidebat, obſidione cinxit & expugnauit, quædã funditùs deſtruxit, quædam igni conſumpſit: è quibus ſunt illa: Illeuuickersheym, Cronenberg, Gengenbach, Molberghuſen, Ortenberg, Offenburgum, & vniuerſa vallis à fluuio Kintziche nomen habens.

Heinricus interea Romanorum rex electus, cùm anno xlvij. finem viuendi feciſſet, papa Innocentius non ceſſauit Friderico nouum hoſtem opponere: miſitq́; in Alemãniam legatum Petrum Caputium cardinalem diaconum ad Velabrum, qui euocatis principibus electoribus apud Coloniam, effecit, vt Vuilhelmus comes Hollandiæ, vir impiger ad arma, rex eligeretur.

Hoc tempore fuerunt in Sueuia prædicatores, qui in pontificem Ro. & cardinales, magna dicendi libertate os aperirent, Friderici ij. & Conradi filij, cauſam iuſtificantes. Auſi dicere, apud ſummum pontificem, cardinales & epiſcopos nullam reſidere autoritatem, quoniam omnes vna labe ſymoniæ maculati eſſent, nec quicquam tenere à Chriſto poteſtatis. Et quòd ſacerdotes in mortali conſtituti peccato, neq́; ligarent, nec ſoluerent, nec conſecrarent. Quod nemo in orbe Chriſtiano interdicere poſſet diuinis officijs, quodq́; ſine diſcrimine ea audirentur & celebrarentur impunè. Et in fine ſuæ prædicationis: Indulgentiam, inquiunt, quam annunciamus, non à papa confictam, non à prælatis compoſitam, ſed ex Deo omnipotenti vobis annunciamus. Chunradus rex cum tueretur hos concionatores, penè incidit in capitis periculum.

Acurſius

Acurſius gloſſator Iuris, Compoſtellanus, & Oſtienſis Decretalium illuſtratores, Bertrucius medicus, Vincentius prædicatorũ Hiſtoricus, Alexander de Aales Minorita, Alexander Gallus de villa Dei grammaticus, florent.

Fames in Gallia, in qua ſextarium vendebatur auri dragmis ij.

Anno dñi M.ccl. Fridericus accepto triſti nuncio, de capto à Bononienſib. Heinrico filio, à quibus diutiſsimè ille tentus eſt, in Apuliam mouens, morbo corripitur, à quo cum conualeſcere inciperet, à Manfredo filio impoſito ori puluino, oppreſſus à nonnullis memoratur. Alij Panhormi vita functum ferunt, ſunt qui apud oppidum Tarentinum anno ætatis ſuæ lvij. mortuum putent. Hic Manfredus, Friderici quòndam imperatoris, ex concubina matre filius, Siciliæ regnum obtinuit.

Anno dñi M.ccl. Fridericus II. imp. moritur inteſtatus, vt volunt quidam. Alij volunt quòd ſui teſtamentũ confinxerint. Quòd in ſatisfactionem ſedis Romanæ quãdam pecuniæ ſummam aſsignarit. Item in ſubſidiũ terræ ſanctæ, & requiſitionem dominici ſepulchri, certam pecuniæ ſummã ordinarit. Quòd Chunrado filio regnũ Rom. cõmiſerit: filio regis Heinrici, nepoti ſuo ducatum Auſtriæ aſcripſerit: Manfredo illegitimo ſuo, ſed ab eo legitimato, regnum Arelatenſe addixerit. Omnia tamen ex arbitrio Chunradi eſſe ordinanda. Huiuſmodi teſtamentũ papæ ratificandũ eſſe tranſmiſſum, ſed papa allegante, per ſententiam depoſitum de regno non potuiſſe teſtari, quare à papa teſtamentum penitùs eſt abrogatum. Nepos verò eius, filius regis Heinrici, ex duciſſa Auſtriæ, morte ſubreptus eſt, ſed à quo neſcitur.

Medio tempore Chunrado & omnibus Alemannis, huius rei ignaris (ſicut ipſe Fridericus adhuc viuens procurarat) dux Saxoniæ, pecunia, vt fertur, inductus, filiã ſuam eidem Friderico deſponſauit, eamq; duci Baioariæ vltrò mittendam deſtinauit, quæ cum in exitu ciuitatis Ratiſponenſis, cum duce Baioariæ Lantshut eſſet tranſitura, epiſcopus ipſius vrbis, qui nondum ſedem ſuam intrarat, pro eo quòd illa ciuitas cum ciuibus in excommunicatione papæ erat, habita opportunitate epiſcopus currum rebus onuſtum, ad deſpoliãdum aggreſſus eſt, & ciues ita extra muros ſuæ munitionis prouocauit. Vt qui eſſent peſsimi blaſphematores papæ & totius cleri, quinquennio iam ſuſpenſi & excõmunicati, epiſcopum ſuum excluſerũt. Igitur egreſsi ante caſtrũ epiſcopi, Stuff dictum, fuſi ſunt partim, partim capti. Quo infortunio reliqua pars ciuiũ permota, Chũradum & Bauariæ ducem in Lantshut agentes, adit: de epiſcopo & clero Ratiſponenſi queritur, generum & ſocerum implorantes, auxilij gratia. Chunradus collecto milite, primò nobilem de Hohenfels aggreditur, poſtea epiſcopatum Ratiſponenſem rapinis & incendijs vaſtat: in vigilia natalis domini ciuitatem Ratiſponenſem, in qua eum dux ſocius ſuus fuerat præſtolatus, cum ſuis militibus ingreditur, toti clero ſatis moleſtus. Poſtridie, Innocentum, nobilis de Hohenfels, cum militibus epiſcopi & ſuis, clàm ingreſſus Ratiſponam, cum rex Chunradus dormiret, effractis hoſtijs, cuſtodes & collaterales regis cepit, credens quòd & regem cepiſſet. Sed mira Dei prouidentia, in ſubſellio quandam latebram adeptus, illuc ſe recepit, Parcarum fatis inter ſe cõcertantibus. Lacheſis totum filum fati ſui nerat: Atropos occare volebat: & quid factum eſt, latuit, euaſit, Deus fatorum ſic voluit. Hinc re immaturè peracta, & negocio infecto, exitialis dies clero & Monachis Ratiſponenſibus exorta fuit: nam qui è familia Chunradi fuere, irruerunt, monachos cædunt, ædificia diruunt. Poſtera die venerunt legati Apuliæ, & ſibi mortem patris ſignificarunt. Vnde ſecedens à ciuitate Lantshut, plãgere patrem properat. Demumq; reuerſus exactiones eccleſiis & clero, fauentibus ſibi ciuibus Ratiſponenſibus impoſuit. Eccleſia ad ſanctum Emmerum, vexationem ſuam libris quingentis redemit, ad quam redemptionẽ altare aureum, quod à temporibus Ramfoldi extructum, vſque tunc durauerat, appendens lxvij. marcas auri expenderunt.

Anno dñi M.cclj. papa ſedem à Lugduno mouit verſus Ianuã, & in Mediolanũ peruenit, quo tempore dira prodigia viſa ſunt. Sanguis de pane quaſi de vulneribus, corporum fluxit. Sanguineæ nubes viſæ ſunt, ſicut & ante ciuilia bella factum eſt.

Anno domini Mcclij. mortuo Chũrado, frater eius illegitimus Princeps dictus, ſummam ſibi rerum fratris loco vſurpauit.

Anno domini Mcclvi. quidam in tranſmarinis partibus Ieſum ſe nominans, prodigioſa per magiam faciẽs miracula, multis ſibi ſociatis exercitibus, plurima regna ſuæ ditioni ſubiecit.

Florentini mortuo Frid. II. qui eos plurimùm moleſtauerat, in libertatẽ ſe vendicant, & Guelphos ab ipſo Cæſare eiectos, in patriã reducunt, Rempub. reformant, vnde & xij. Antianos creauerunt, qui Gibellinis reſiſterent, & ius populo dicerent.

Paleologorum Imperij principiũ apud Cõſtantinopolim ſumpſit, cum Michael Paleologus Græcus, Theodoro Imperatori affinitate iũctus, pulſis è Græcia ac Venetis, duobuſq; Theodori filijs paruulis, quos eidem ex teſtamento cõmendatos reliquerat, interfectis, imperiũ ſibi deſumens, imperauit annis xlv. ingẽtis ſpiritus vir. Et ita Latinorum imperij finis fuit, quod per annos lxxxv. apud eos durauit. Exinde Græci Paleologi cxcvi. annis imperarunt, vſq; ad annum domini Mcccccliij.

Morte Vuilhelmi regis, vacante imperio, Alphonſus Caſtellæ Hiſpaniarum rex, & Richardus Cornubiæ comes, regis Angliæ germanus frater, in vanam ſpem Ro. imp. ſunt inducti. Alphonſus quidem, vt fauorem ſibi Romanæ eccleſiæ cõciliaret, duas Trãſpadanas vrbes illi permiſit, Taurinum & Altriam, facilè donãs quod non habuit, & Aquilam deplumans. Sic agitur cum infelici Romano imperio, poſtquã auaritię nihil ſatis eſt, vt qui aſpirent ad regnum, promptè promittant non de ſuo. Studuit huic principi, tum Chunradus archiepiſcopus Colonienſis, audiẽs Richardus alios ex electoribus ęmulo ſtudere Alphonſo, magnam auri ſummam extulit Anglia ditiſsimo regno & circumuectus, quos poterat ea ſibi re principes & magnates conciliabat. Mirum quæ res ſpem fecerit alienigenis principibus ad coronam aſpirare, quam tantis ſeculis ſola Germania promerebatur. Coniectura eſt rerum ſumma, tum maximè conſtitiſſe in archiepiſcopis Rheni. Sic ambo, Alphonſus & Richardus, titulotenus peruenere ad regnum, ſed non vltrò progreſſa eſt vllius authoritas. Nihil enim adminiſtraſſe leguntur, niſi quòd Alphonſum Coloniẽſis, & Richardum Moguntinus fouerent archiepiſcopi, & continuit alterum alterius metus, ne quid attentarent. Hinc eſt quòd Italici ſcriptores ſcribunt per eorum tempora vacaſſe imperium.

Interim cum per annos xviij. nemo magnopere publicam videbatur curam admittere, res Aſianę factione ſtultiſsima Italorum ſunt periclitatę. Ptolemaidę enim, domini Veneti, & dñi Ianuenſes inuicem tumultuantes, pro ſola ſuperbia locũ fecerunt Ethnicorum irruptioni, vt finaliter omni Aſia Chriſtiani exturbarentur. Gyrationes ſuas inſanas & vertiginoſas, quas in Italia conceperant, vſq; in terrã ſanctam efferebant. Nam per ea tẽpora ſæuijt in Italia Tartarea, & ab imo barathri prolata diuiſio Gibellinorum atq; Guelphorum, quæ neq; hodie penitùs extincta fumat.

Hoc tempore floruit Ioannes Semeca, Teutonici Iuris doctor, qui Herculea audacia primus aggreſſus eſt gloſſare Decretum, quod ante eum nemo, & poſt eum nullus excellentius fecit. Hic Clementi IIII. ſummo põtifici, tum per Germaniam, ſicut Galliã decimas à clero in redemptionẽ terræ ſanctæ exigenti, appellationẽ oppoſuit, ſed papa excõmunicauit, & præpoſitura Halberſtatenſi priuauit. Sed erant magni in Germania viri, qui Ioannem deſerendum non putabant. Mors verò ęquo pulſans pede pauperum tabernas, regumq; turres, hanc litem diremit, & pontificẽ ac præpoſitum è medio ſuſtulit.

Anno dñi M.ccliiij. Othocarus rex Bohemiæ, Otto marchio Brandenburgẽſis, dux Auſtriæ, marchio Morauię, cum multis principibus, nonnullas regionis Pruſię vires ita fregit, vt traditis obſidibus promiſerint ſe velle Chriſtianos fieri.

Anno domini M.ccl.		Anno domini M.cclxvij.	
Aytonus Armeniæ		Philippus III. Franciæ	
Bela IIII. Vngariæ	Rex.	Eduardus IIII. Anglorum	Rex.
Manfredus Siciliæ		Theobaldus Nauarræ	

Ottockarus

Ottockarus Bohemiæ	Dionyſius Portugalliæ vj.	Rex.
Iacobus II. Arragonum	Rex.	

CHVNRADVS IIII. GER. IMP. XXV.

ANno domini M.ccl. Chunradus Friderici filius ex Iobe Hieroſolymitani regis filia, poſt mortem patris regnat, ſed & hunc Innocentius IIII. papa excōmunicat. Heinricus Thuringiæ Landgrauius, viuente adhuc Friderico, apud Francofordiam eum deuicit. Alij volunt quòd Heinrico mortuo, Vuilelmus Thuringiæ Landgrauius, contra Chunradum pugnarit. Videns autem Chunradus ſe derelictum à Germanis principib. relicta Germania, profectus Apuliæ regnum ſuſcepit. Proximo deinde anno mortuus, veneno vti creditur extinctus eſt, Manfredo fratre id procurāte. Is Friderici quondam Imperatoris ex cōcubina matre filius, qui Siciliæ regnum obtinuit, fuiſſe dicitur. Hic finis fuit ducum Sueuiæ.

CHVNRADINVS.

CHunradinus, Friderici Sueui Imperatoris ex filio Chunrado nepos, matre Bauara, cum vellet poſt mortem patris ſui Chunradi, Neapolitanum regnum ſuſcipere, & cum maximo Germanorum exercitu veniret, primùm quidem Veronam, deinde Papiam, indeq; per Carrarienſium oppida ad Genuēſium mare pertingeret, ex Longobardia & Romandiola indies exercitum augens adiuuante Guidone Ferentano, Romam conceſſurus, Papa Clemens, Carolum regis Franciæ fratrem, contra eum commouit, & fertur, cum Pontifex Viterbij tranſeuntem adoleſcentē videret, dixiſſe, Chunradinum tanquā agnum ad cędem duci. Nam dum cū Carolo circa Neapolim cōfligeret, & initiò ſatis victorię haberet tamē tandem proditione Chūradinus & Fridericus dux Auſtriæ capti fuerūt. In captiuitate miſere tractati & irriſi, tandem iuſſu Papæ Clementis etiam interfecti. Sic regnum Neapolitanum ad Gallos deuenit, & ducatus Sueuiæ Ro. pontificis improbitate ceſſauit.

Sunt qui ſcribant, cum Chunradinus, & Auſtriæ dux, ſicut ambo ætate, ita infortunio pares, campeſtri loco cum Carolo confligerent, quòd ſigna, vbi toto prælij tempore fuerant, relinquentes ſeceſſerint à Gaſonis cuculla contecti, per deuia ſe occulentes, & ita octauo die ab accepta clade recogniti, ad Carolum perducti, publico illius iudicio interfecti fuerūt. Occiſo Chunradino, Teutonici ibidem quendam de Ochſenfurt, fabri filium, nomine Stoch, regem ſtatuunt, licet plurimùm renitentem, qui ſenſim ab exercitu ſe ſubtrahens, poſt octo menſes ad incudem in patriam eſt reuerſus. Raph. Volaterranus Italus ſcriptor, putat Chunradinum diuina vltione captum, & ſecuri percuſſum. Is enim vxorem formoſiſsimam comitis Caſertani, eius fidiſsimi ducis adamarat, qua vti potiretur, virum honoris ſpecie ablegauerat, ille facinore comperto, mœſtus ac furibundus ad Carolū venit, ſeſe exercitum illi prodituram pollicetur, quod & fecit, vnde ſupradicta conſequuta calamitas, lib. xxiij. Anthropologiæ.

Anno domini Mccliiij. dum Innocentius IIII. papa moritur ex Rainoldo cardinale Hoſtienſi, natione Campano, fit Papa Alexander IIII. in vrbe Neapolitana.

His temporibus habentur inſignes Thomas Aquinas, & Albertus Teutonicus, ob amplitudinem doctrinæ, Magnus dictus, qui tantæ modeſtiæ fuiſſe dicitur, adeoq; lectionum appetentiſsimus, vt Ratiſponēſem epiſcopatum abnuerit, quem tumultu & armis gubernare interdum opus erat, vt nunc etiā apud Germanos mos eſt, quorum pleriq; epiſcopi enſe & milite rem ſuam tutantur. Platina: item, Bonauentura Hoſtienſis, Sophiſtæ, & Petrus Hiſpanus florent. Stella, quam cometem Græci vocant, inſigni magnitudine ſupra tres menſes apparuit, & eadem ipſa nocte qua Vrbanus obijt, extincta eſt. Hoc tempore Pannonij cum Boemis de finibus contendentes, atrox prælium commiſerunt, in quo ſuperati Pannonij, fugam arripiunt, & in fuga ſupra xiiij. millia eorum in flumine ſubmerguntur.

Poſt Alexandrum quartum fit pontifex Vrbanus quartus, poſt Vrbanum quartum, Clemens quartus fit papa, antè Guido Sulcadius dictus, qui ante epiſcopatū vxorem habuit, & liberos, is iuſsit capite plecti Chunradum. Aliorum ſententia eſt, quòd Carolus Chunradum in finibus agri Albani ſuperarit.

Clemente autem Viterbij defuncto, propter diſcordiam patrum, quibus de ſucceſſore non conueniebat, biennio vacauit ſędes: tandem electus fuit Gregorius x. natione Italus, patria Placentinus, è Vicecomitum familia, Mediolano pulſa, Theobaldus antea vocatus, Laudenſis archidiaconus. Hic initio ſui papatus diligenter cōmonefecit electores imperij, vt concorditer eligerent Imperatorē, ne imperium dilaberetur.

Sub hoc Gregorio x. habetur ſynodus Lugdunēſis, Hieroſolymæ recuperandę gratia. In qua ſynodo, de proceſsione Spiritusſancti, Græci cum Latinis concordarunt. Michaele Paleologo, Græcorum Imperatore, vnioni eccleſiæ Orientalis, cum Occidentali prorſus incumbente.

Anno domini M.cclxvij Banducar vel Bendegarus, Aegypti & Aſſyriorum Sultanus, cæſis Chriſtianis, Armeniam & Antiochiam expugnat.

Philippus III. Franciæ
Eduardus IIII. Anglorum Rex.
Theobaldus Nauarræ
Dionyſius Portugalliæ &c.

Sub hoc Gregorio x. pontifice Haalon Tartarus cū ingenti exercitu domo profectus, primùm omnium vniuerſam Perſidem ſubegit, ſex menſium ſpacio: vnus dūtaxat locus capi non potuit, quem natura munitiſsimum latrones inſederant, dena millia equitum hic ad obſidionem relicta, quæ in xxvij. annū poſtea diſtracta eſt, vt Aytonus ſcribit, omniū, quarū hodie memoria extet, haud dubiè longiſsima, veſtiū, vt idem ait, defectu demum deditio facta eſt. Deinde Baldacha vrbs vi capitur. Fuit hæc olim Babylon, quā Semiramis in Meſopotamia condidit. Adijcit Aytonus ſedem in ea fuiſſe Caliphi, qui Mahometanæ legis ſummo fungebatur magiſtratu. Vrbs exciſa eſt, non ſexus, non ætatis diſcrimen vllum habitum, omnis multitudo ferro dedita, immenſum pondus auri, gazaꝗ omnifariam Caliphi ſtudio congeſta, regem & exercitum ditauit: hic Haalon victor: Aequū eſt, inquit, tam quæſtuoſum hominem cibis veſci nonniſi precioſiſsimis. Ite, & Caliphum (erat enim ad id ludibrium ſeruatus) medijs auri gēmarumꝗ aceruis ſtatuite, his veſcatur epulis, hos illi affatim ad omnia ventris deſideria miniſtrare. Et ille ita plures dies aſſeruatus, in media diuitiarum affluentia fame conſumptus eſt, magno eorum documento, qui naturæ obliti (paruo enim contenta eſt) nullum ſibi habendi finem conſtituunt.

BELLVM GVALTHERI DE GEROLTZECK, EPISCOPI Argentoratenſis, cum ciuitate Argentorātenſi.

GValtherus de Geroltzeck, epiſcopus fit Argentorati, anno domini M.cclx. ab archiepiſcopo Moguntino confirmatus. Primitijs ſuis, quas vocant, interfuere multi proceres & magnates, abbas S. Galli mille, & Morbacenſis quingentis equitibus ſtipati.

Anno domini M cclxj. inter epiſcopum & ciues Argētoratēſes oritur diſſenſio, quæ cum plurimorum ad concordiam laborantium opera ſedari non poſſet, ciues intra octauam Pentecoſtes vrbem egreſsi, ſumptis armis Haldenburgēſem arcem vaſtarunt, foſſatumꝗ profundum opplentes, ſolo æquarunt. Gualtherus eueſtigiò ſub grauiſsimis cenſuris & beneficiorum priuationis pœna, vniuerſo clero, imò & pueris literas Latinas diſcentib. mandat, vt vrbem egrediantur. Parent omnes, præter Bertholdum de Ochſenſtein, decanum, grandæuum & valetudinarium, qui cum voluntate epiſcopi manet, & Heinricum de Geroltzeck in Voſago cantorem,

qui

qui electioni Gualtheri nequaquam conſenſerat. Interdicit epiſcopus omnibus eccleſiæ ſacramentis, viſitationi & conſolationi infirmorum. Tamen prudentia ſenatus vocantur in vrbem tres ſacerdotes, qui eccleſiæ miniſtrabant. Clerus & nobiles qui epiſcopo fauent, aurum & argentum ſuum ex vrbe auferunt, reliqua bona, annonam & vina domi relinquunt, ea omnia ſignantes, & redditum iri (ſed fruſtra) ſperantes. Gualtherus collecto grandi exercitu, ad quem Treuerenſis archiepiſcopus, & abbates duo fortes ſuppetias miſerunt. Item multi alij comites nobiles, epiſcopo ferebant auxilium, ita, vt quicquid extra muros Argentoratenſes erat, ciuitati Argentoratenſi aduerſaretur, excepto comite Ottone de Ochſenſtein, Vualthero de Girbaden, & fratribus dictis die Rheingrauen. Horum robore epiſcopus obſidet vrbem: intercluduntur viæ, ne commeatus inuehatur. Epiſcopus caſtrametatur inter Eckboltzheim & Konigesheim. Fiunt induciæ propter inſtantem meſſem, vſq; ad autummum. Interea laborabatur de componendo diſsidio inter epiſcopum & vrbem, ſed fruſtra. Circa autumnum epiſcopus finito induciarum tempore ſuos conſcribit, & partim in Geiſpoltzheim, partim ad montem Concordiæ, vulgo Kocherſperg, multos in Molsheim collocat. Erat autem is annus fertiliſsimus copia vini & frumenti: nam oma vini vendebatur extra vrbem pro quatuor nummis Argentoratẽ. quartale frumenti pro quatuor ſolidis. Cũ ergo diſcordia ita aliquã diu duraret, plerique comites, inter quos fuit Rudolphus Habſpurgius, paulo pòſt in Romanorum regem electus, Vualtherus de Habſpurg, Hartmannus de Kiburg, Chunradus comes de Friburgo, Heinricus de Nuuenburg, poſthac factus Baſilienſis epiſcopus, fœdus cum ciuitate percutiunt, opem eis pollicentes. Itaq; animati ciues, terras Trãſrhenanas dominorum de Geroltzeck & Liechtenbergenſium, multosq; alios pagos ciuitati finitimos depopulantur & vaſtant. Haud aliter faciebat Gualtherus epiſcopus ipſe, ciuium prædia depopulando, & eorum agros, prata & vineta inter familiares adiutoresq; ſuos diuidendo. Circa natalem Chriſti ciues comitum ope fulti, ad Vuickersheim Bruſchæ finitimam pergũt, vt arcem illam nobilibus eius nominis adimerent: multa enim damna ex eo loci perpeſsi fuerant. Inuenere pagum vini plenum, pleriq; recentioris vini, quo ciuitas carebat (quia interclusę per autumnum fuere viæ, ne inueheretur) auidiores ebrietate premuntur. Quod vt comperit Gualtherus, magnum coegit exercitum: edixerat enim, & prouidè inſtituerat, vt ex ſonitu campanarum in cunctis ſui dominij locis vſq; ad Seleſtadium, Molsheim, Zaberniam, Rynauu & Haganoiam audito, populus congregaretur. Aſſunt innumeri pedites & equites, longè plures quàm apud vrbem eſſent: pergũt obuiam ciuibus in montem inter Vuickersheim & Kolbesheim, ita vt vtrinq; ſe viderent & alloquerentur. Cupiebat epiſcopus congredi, niſi fluuius impedimento fuiſſet. Ciues in vrbem redeunt, ſoli quindecim amore vini detinebantur, qui redire cum ſocijs recuſabant: quos obruunt hoſtes, & deſectis prius manibus & pedibus, trucidant.

Eiſdem temporibus erat interregnum: vacabat enim Romanum imperium rege aut imperatore ſuo, magnamq; autoritatem Gualtherus habuit in ciuitate Colmaria, quam proditione cuiuſdam prætoris, quem ſcultetum vocant, perdidit, ciuitate noctu in manus Rudolphi clàm tradita.

Fuerant etiam ea ætate diuerſæ factiones in oppido Mulhuſen, quod ad epiſcopatum Argentoratenſem tum pertinebat. Dumq; altera factionum perſpectum haberet, quidnã in Colmaria nudius accidiſſet, clàm miſsis ad Rudolphũ Habſpurgiũ nuncijs, mentem ſuã patefaciũt, ſe illi ciuitatis portas noctu reſeraturos. Habebat enim epiſcopus in ipſa ciuitate arcem, quam ſuus inhabitabat præfectus, qui mirum in modum ciues premebat, ideoq; ab epiſcopo ad Rudolphum defecerunt, & oppidum tradunt. Arx ipſa poſt tres menſes expugnatur, & funditùs demolitur. Gualtherus clàm inito cum proceribus ſuis cõſilio, perſuaſit Colmariam recuperari poſſe, ſicq; proceres in regione Colmarienſium & ciues inde expulſi, ſperabant ciuitatem ipſam clanculum aſtu obtinere, nõ minus quàm Rudolphus ipſam obtinuiſſet,

Veniunt manè intra mœnia equites cētum, ſtrictisq; gladijs clamitant per plateas, & appellant epiſcopum Argentoratenſem. Prætor qui antea ab epiſcopo defecerat, ciuitatemq; tradiderat, quorundam ciuium armarorum auxilio reſiſtere auſus, ſtatim iugulatur. Ciues verò animati, vi magna proceres atq; complices ex ciuitate expulerunt. Quorum nonnulli interempti, nonnulli fractis membris in rotas ſunt collocati.

PVGNA APVD HAVSBERGEN.

ANno mill.cclxij. interea non deſtitere Gualtherus epiſcopus, & vrbs Argentoratenſis, mutuis ſeſe damnis, ac locorum ruralium incendijs ex vtraq; Rheni parte, à Briſgaugia vſq; ad Salzam afficere: nec erat qui diſsidentes animos poſſet componere. Itaq; ciues die Mercurij poſt ſecundam quadrageſimæ dominicam, vrbe cum ingenti equitum peditumq; caterua exeunt, aſſumptisq; lapicidis ac varijs ferreorum inſtrumentorum generibus, turrim eccleſiæ in Munoltzheim (ne in eam Gualtherus præſidium locaret) diruūt. Id vbi intellexit epiſcopus, facto iterum campanarum in ture clangore circumſonante, trecentos equites, & quinq; peditum millia coegit, deſiderans congredi, conflictumq; habere cum ciuibus, ſpe victoriæ potiundæ: nec enim credidit bellum illud, niſi mutuo prælio & certamine poſſe finiri. Ciues qui turrim diruebant, nuncijs in vrbem celerrimè miſsis, rem ordine narrant, ac ſuppetias efflagitant. Reſonāt campanæ, fit clamor per vrbem, quam multi certè ciues egrediuntur, vt obuiam epiſcopo prodeuntes, ſocijs opitulentur. Quod intelligentes conciues qui extra vrbem fuerant, profecti ſunt ad montē Haldenburgum, profectionem dirigentes verſus ſuperiorem Hausbergam, ſocios vrbe egreſſos expectant. Qui cum propè adeſſent, montem deſcendunt. At quędam foſſa intermedia præpediti, quæ in equis commodè tranſire non poterant, vexilla faciemq; ſuam vertunt, tanquam rectà ad ciuitatem cōtenderent, foſſatum circumeuntes. Quo viſo epiſcopus arbitratus ciues attonitos fugam in vrbem quærere, vti prius apud Vuickersheim fecerant, animatus, ac morę impatiens, nō expectata peditum ſuorum cohorte, timens ne hoſtes manus ſuas euaderent, cum ſolis equitib. ſuis properans, eos perſequitur, ſuosq; omnes confortabat, munera magna promittens, vt fortiter dimicarent. Ciues autem cum foſſatum circumiuiſſent, nec iam itineris impedimentum vllum haberent, iugerisq; ſpacio à Gualtheri equitibus diſtarent, iamq; conciues vrbe egreſsi ad ſe cominus veniſſent, in aſpectum Gualtheri prodire, aciem inſtruere, ac ſeſe animare cœperunt. Erat autem hic affatus admonentium ſe mutuò ciuium: Vel hodie ſitis optimi ciues infracto animo, & pugnate intrepidè pro vrbis & patriæ noſtræ gloria, proq; ſempiterna libertate noſtra, liberorum & nepotum. Vix fuerant ſe exhortati maſcula oratione, ciues qui in agro erant, ecce adſunt reliqui ex vrbe: horum capitaneus erat dominus Nicolaus Zorn ſenior: hūc amiciſsimè ſalutat & excipit dominus Reinboldus Liebēzeller, inquiēs: Domine Zorn chariſsime, ex aduentu veſtro mirè exhilaror. Nunquam vidi vos auidiori animo quàm modò. Eliguntur duo belli duces, quibus omnes ſe iurant obtemperaturos. Qui pixidibus & manuarijs bombardis, baliſtis, cęterisq; iaculis vtebantur (trecenti numero) à reliquis ciuibus ſunt ſegregati, hac lege, ne ſe prælio cōmittant, ſed duntaxat ſeſe obijciant peditibus epiſcopi aduentantibus qui nondum aderant, vt eos intercipiant, ne equitibus eius iuncti, opem ferre poſsint. Erant in exercitu Gualteri rei militaris & ſtratagematum periti, qui prudentia ſua conſiderabant ciuium agmina ſuis eſſe longè fortiora, atq; ideo epiſcopum, ne pręlium iniret vehementer dehortabantur, quòd cum paucis magnas hoſtium copias aggredi in loco præſertim ciuitati tam propinquo, temerarium eſſet & inconſultum. At epiſcopus illos interclusos & timidos eſſe clamitabat: Quòd ſi vellēt abire, cum venia ſua poſſent. Illi verò pudoris cauſa, infamiæq; metu, vt mos eſt Germanis, perſtitere. Gualtherus aciem inſtruit, prælium committitur. Inter ciues Marcus Eckuersheim,

vir

vir nobilis, primus hoſtem lancea petit. Epiſcopus fortiſsimè, manu propria, inſtar ſtrenuiſsimi militis pugnat, duobus equis, quibus inſederat, interfectis. (Dederat enim ſenior Liebenzeller conſilium, vt & hoſtium & amicorum equos interficerēt, ciuibus prope ciuitatem exiſtentibus, hoſtem longè abeſſe à tuto) Sic tertio equo epiſcopus inſedit, & cum duobus equeſtribus nobilibus terga vertit: vnus erat dominus Burckhardus Murnhart: alter dominus Vuolfelinus Meigenreis. Deſiderati & occiſi ſunt ex parte Gualtheri epiſcopi ſexaginta proceres, inter quos & frater epiſcopi Hermannus de Geroltzeck occubuit, quidam de Tierſperg epiſcopi cognatus Vuaffeler, & duo filij equites aurati, tres fratres de Eckuersheim, tres Schollē de Ginsheim, duo de Virdenheim, vnus de familia Beger, Ioānes de Bietēheim. Capti ſex & ſeptuaginta, & proprijs loris ac laqueis, quibus ſperabant ciues abductum iri, præter ſpem irretiti vrbem ingrediuntur. Inter ciues tantùm vnus occiſus, lanius quidam dictus Bilgerin. Ciuibus in hac pugna nemo adfuit, præter comitem de Ochſenſtein, & Girbaden.

Sequenti mox die Gualtherus epiſcopus in vrbem miſit legatos, qui de concordia tractarent. Interdictum relaxauit, ſupplicās, vt captiui, præſertim frater ſuus, quē adhuc ſuperſtitem credidit, humaniter tractarentur. Atneq; miſsi ab epiſcopo, nec Richardus de Anglia Romanorum rex, qui in Hagenoia de pace & concordia tractabat, diſſenſionem epiſcopi & ciuitatis ſedare potuerūt. Sperabat enim Gualtherus & palàm gloriabatur, captiuos qui in dormitorio ſummi templi incluſi erant, ꝓpediē liberandos. Ciues vbi id audiſſent, diligētius circunſpexere, vincula, manicas, & cōpedes captiuorū, videruntq; funes diſſolutos, & foramina per muros in penu verſus curiam fratrum effoſſa, quibus proxima nocte, ſi Gualtherus tacuiſſet, euaſuri erāt, repererunt. Reficitur à Senatu murus, vincula inijciuntur validiora, cuſtodia fidelior adhibetur. Captiui ſpe redēptionis adempta, pacem cum vrbe ineunt, & libertati reſtituuntur. Durante hac diſcordia, Gualtherus moritur, quem ex animi dolore, cordiſq; triſtitia multi defeciſſe crediderunt. Canonici mortuo epiſcopo redeunt in gratiam cum ciuitate: redeunt ſacrificuli & iuuentus. Hic fuit finis belli epiſcopalis, quo ciues pro libertate pugnarunt & patria. Nam ſi epiſcopus viciſſet (vt putarat) Argentoratum vrbem inſtar Zaberniæ aut Molsheim habuiſſet.

Ab eo tempore ciues Argentoratenſis Reipub. fabricæ eccleſiæ maioris curam ſuſceperunt, antiſtite capituloq; annuentibus, annuam coram aliquot capituli perſonis rationem reddentes.

Scribit Iacobus Vuimphelingius in Catalogo epiſcoporum Argentoratenſiū, ſe non inueniſſe quempiam Argentoratenſium, qui ex Alſatia, Auſtraſia, finitimisq; & propinquis locis ortus fuerit, contra vrbem triſtia bella geſsiſſe, præter vnum Gualtherum.

Sub hoc Gualtero, Anno Chriſti mill. cclxi. venerunt Argentoratum ex Tuſcia bini & bini mille ducenti, ſeipſos nudis tergis flagellantes: ſed de illis infrà fuſius, circa annum domini mill. cccl.

DE TEMPLO ET TVRRE ARGENTORATENSI.

ANno Chriſti milleſimo decimo quinto, epiſcopatus Vuerenharij epiſcopi Argētoratenſis āno ſeptimo, cœptū eſt hodiernū templū Argentoratēſe, opus omniū q̃ audiuimus aut vidimus, maximè admirabile, tam extructionis genere, quàm magnitudinis & altitudinis, ab ipſo fundamento forti & profundo ædificari: antea enim exiguum & fragile fuerat ex lignis, paruiq; precij lapidibus, ædificium à Clodoueo Gallorum rege neophyto erectum. Turris autem altior (quæ iam ob illuſtres cęlaturas, & innumeras fabrefactas imagines, ſeptē mundi mirabilibus octaui loco adiungi poſſet) anno Chriſti mill. cclxxvij. incepta, & poſtea anno domini mill. cccv. vſq; ad galeā conſummata eſt. Hæc Iacob. Vuimphelingius in Catalogo

F

monaſterij Minorum Baſilieñ. Et cùm mortuo Baſilienſi epiſcopo canonici concordare non poſſent in electione, mittunt notarium & teſtes, vt de fratribus minoribus proximè ſibi prouenientem adducant. Gardianus caſu occurrit, & fit epiſcopus Baſilienſis. Cum autem epiſcopatui Baſilienſi bene præeſſet, & Mogontina ſedes metropolitana vacaret, in archiepiſcopum vocatur, & fit vnus de electoribus imperij principibus. Vacante ergo Ro. imperio, per mortem Richardi filij regis Angliç, Rodolphi dotes per confeſſorem archiepiſcopum prædicantur, vt eligeretur in regem Ro. Idem archiepiſcopus etiam facilè obtinuit, vt Rodolphus cum Baſilienſibus conueniret.

Ergo audito nuncio electionis ſoluit Aquiſgranum, vbi coronatur. Fuit hic Rudolphus, comitis Alberti de Habſpurg filius, is fuerat Lãgrauius ſuperioris Alſatiç, & vexillifer vrbis Argentoratenſis, eiuſq; præſidio multas præclaras victorias conſequuta tempore epiſcoporum Heinrici de Veringen, & Bechtoldi de Deck. Mortuo autem patre, Rudolphus filius ſucceſſerat, & ipſe vexillifer Argentoratenſis formidabilis, vnà cum ciuitate toti Alſatiæ & Sueuiç bello ſuperat comitem Sabaudiç, & occupat Baden, Morſperg. Kyburg. Vuinterthur, poſthac Mulberg, Gretzingẽ, Durlach, & quidquid erat Marchionis Badenſis ſibi ſubijcit, & pacem firmat.

Hoc anno tanta fuit fertilitas terræ, vt quartale tritici xxij. nũmis Argentoratenſibus emeretur, quartale ſiliginis xvi. nummis, xliij. oua pro vno nummo, gallina duobus nummis, haleces octo vno nummo.

Poſt hæc Rudolphus venit Argentoratum, & pacem firmat cum omnibus Rhenſ ciuitatibus. Eodẽ anno Rudolphi filius prope Reinauu, cũ aliquot miniſtris in Rheno ſubmergitur: is erat xviij. annorum, & regis Angliæ filiam vxorem habebat.

Rudolphus ſeuerus fuit, iuſtitiæ executor, pacis ſtudioſiſsimus, humilitate, quæ nobilitatis comes eſt, mira præditus. Ideo in vna profectionum, thorace ſarcito vſus, & conſpicuus ſuis, vt exemplum præberet, ne ſuos huius parſimoniæ puderet.

Et cum ſemel caſtrametaretur, verùm illi & exercitui deeſſet victus, acceſsit ad agrum rapis conſitum, & cœpit euellere rapam, ac comedere. Cum alij viderent Imperatorem hoc vili cibo famem pellere, euulſerunt & ipſi, & vorarunt.

Anno domini Mcclxxiij. Rudolphus rex Romanorum, comes de Habſpurg comitatũ Norinbergẽſem, Teutonicè Burggrafschafft Nurẽberg, cõtulit Friderico comiti de Zolerñ nepoti ex ſorore, & is fuit primus Burggrauius Norinbergenſis.

Anno domini Mcclxxiij. cum Rudolphus Norinbergæ comitia haberet, in maxima principum corona Berichardus, Serouienſis epiſcopus, nuncius regis Bohemiæ petita venia, pleno mandato ſuffultus, propoſuit electienem de Rudolpho nõ valere, vtpote factam ab execratis, de execrato: ideoq; Rudolpho regi non eſſe obediẽdum. Cui rex. Epiſcope, ſi habetis cauſam aduerſus clericum, agatis ſermone Latino corã epiſcopo: ſin cõtra me, vel imperiũ, agatis more ſolito. Principes aũt cũ intelligerẽt hũc epiſcopũ velle electionẽ in dubium vocare, vix manus abſtinuerunt.

Anno domini Mcclxxviij. rex Rudolphus, comes de Habſpurg, filiũ ſuum Ioannem fecit ducem Sueuiæ, & Albertum filium, ducem Auſtriæ & Styriæ. Et Menhardum comitem Tyrolis, fecit ducem Carinthiæ in ciuitate Auguſtana, in comitijs electorum, & aliorũ principũ. In regno Germaniæ ipſe multis implicitus fuit negotijs: nam Bauaria & Bohemia illũ turbabant. Bauaria quidẽ mox Rudolpho obedit, at Othocarus, ꝗ & Primiſlaus dicebatur, quintus Bohemiæ rex, illi vehementer repugnabat: nam Auſtriæ ducatũ feudum minimè muliebre, ob vxorem Margaretã ſterilem, quam duxerat, retinere volebat, & imperio adimere. Rudolphus ergo Burggrauium Norinbergenſem in Bohemiã mittit, & præcipit, iubetq; vt Auſtriam cędat.

Id cũ Othocarus detrectaret, rebus vltrò citroq; agitatis, Rudolphus Auſtriã inuadit, Viennã Auſtriæ ciuitatem obſidet, fitq; magna ſtrages prope Nidersbruck, trãs Danubium, Sueuis & Alſatibus, quibus Cæſar maximè fidebat, victoria potitis. In qua ſtrage Othocarus interimitur. Ita imperator Auſtriã occupauit, & filium ſuum Albertũ, vt antè dictum eſt, ducem Auſtriæ deſignauit, ita vt Auſtria iam ſit feudum

imperiale. Ab hoc Alberto, inclyti duces Auſtriæ originem trahunt vſq; ad Carolũ quintum præſentem Imperatorem, & Ferdinandum Cæſarem, inſtituto in ducem Auſtriæ filio ex conſenſu Principum, Auguſtæ. Anno Mcclxxxij. eidem Stiriam, Carinthiam, portum Naonis, Carniolamq; conceſsit. Rudolphus verò admodum benignè egit cum Vuenceslao Othocari filio, regnum Bohemiæ illi permittens, & filiarum ſuarum vnam ei matrimonio locans.

Alij meminerunt, quòd Rudolphus Imperator, Bohemiæ regem atroci prælio ſuperatum ceperit, & velut contemptum atq; deiectum mancipium, in vilißimis officijs ſibi ſeruire coegerit, magnoq; dedecore affecerit, & deinde illum in regnum reſtituerit, & filiam ſuam Guntham vxorem illi dederit. Hic Vuenceslaus pro ſancto viro habitus fuit, annos natus octo regnum obtinuit, quod Marchio Brãdenburgẽſis tutorio nomine quinq; annis gubernauit.

Rudolphus Burgundiam etiam ſubegit, & in Alſatia oppida aliquot, quæ contra ſe conſpirarant, vi occupauit, nimirum Haganoiã, Colmariam, Turegum, Bernã.

Oppida quædam in ſuperiori Sueuia, hoc tempore, quæ prius villæ cenſebantur ab Imperatoribus muris cinctę, ciuilibus ac municipalibus libertatibus donata ſunt, præcipuè Eslinga, Reutlinga & Heilbrunna.

Anno domini Mcclxxxij. Philippus Pulcher Galliæ, Ladislaus III. Vngariæ, S. Vuenceslaus Bohemiæ, Carolus II. Siciliarum, Sanctius IIII. Hiſpaniarum, Iacobus Dongianus Arragonum rex imperãt. Tangadar Tartarus, legem Machumetanam primus apud ſuos amplexus eſt, is Babyloniam ſuperat Armeniorum ope.

Anno eodem Comitem Eberhardum Vuirtenbergenſem aggreſſus, Stutgardiã obſedit, ſed per epiſcopum Mogontinum res fuit compoſita.

Anno domini Mcclxxxv. ſopita Comitum Sueuiæ aduerſus Imperatorem conſpiratione (quindecim enim coniurarãt ſe profligaturos aut occiſuros regem) Piſani, Lucenſes & Florentini debellantur à Germanis. Pecunia verò ſe redimunt à ſeruitute, alteri xij. alteri verò Florentini vi. aureorum nummorum millibus numeratis, quã rem põtifex tunc Honorius iiij. vt Romani pontificis finibus vtilem quidẽ probauit, indignam tamen Imperatore exiſtimauit Volaterranus.

Anno domini Mcclxxxvi. Carmelitarum ordo cœpit primùm ab Alberto patriarcha Hieroſolymitano.

Tempore Rudolphi fuiſſe vſum primarum precum colligitur ex tali forma: Rudolphus Dei gratia rex, & ſemper Auguſtus, honorabili in Chriſto deuoto Abbati, &c. Gratiam ſuam & omne bonum. Cum ex antiqua & approbata, ac à Diuis Imperatoribus & Regibus ad nos producta conſuetudine, quælibet eccleſia in noſtro Romano imperio conſtituta, ad quam beneficiorum eccleſiaſticorũ pertinet collatio, ſuper vnius collatione beneficij, precum noſtrarum primarias admittere teneatur, deuotionem tuam rogamus, quatenus huic clerico, de eccleſiaſtico beneficio, quod ad tuam collationem attinet, ob reuerentiam ſacri imperij, ſtudeas liberaliter prouidere, &c. Datum, Anno regni noſtri primo.

Anno domini Mccxc. Rudolphus Erdtfordiæ habet comitia, & auxilio eiuſdẽ ciuitatis, circiter ſexaginta arces in Thuringia fregit & deuaſtauit. Ita Rudolphus totam Germaniam, in qua magna bella & diſcordiæ ferè in omnibus locis fuerant ortæ, interregni tempore pacauit, & dilapſum imperium rurſus reſtituit, tandemq; ſenio & ægritudine confectus, in præſentia Vuenceslai generi, & Gunthæ filiæ, diem obijt ſupremum, ad Spiram deductus, inter Romanos Imperatores ſepelitur anno Mccxcij.

Anno dñi Mccxcij. inuẽtus eſt qui ſe diceret Fridericũ II. quẽ Fridericum Holſtuch quidã dixere, alij Tile Kolup cognominant, qui ſe diceret clã ſuis ſubduxiſſe faſtidio rerũ, vt quietior viueret, & mortuũ ſubdidiſſet, quẽ pro ſe vulgus hominũ tumulaſſet, paucis conſcijs cõſilij ſui, ſe per annos triginta peregrinatũ, nunc reuiſere terras imperij. Tãta proferebat ſecretorũ indicia, vt quibuſdã fidẽ faceret, præſertim Lantgrauijs Thuringiæ. Rudolphus Imperator, cũ veritatem in ea re compertã haberet,

beret,confeſsionem falſitatis expreſsit quæſtionibus. Fatebatur enim aliquando ſe in Cæſaris curia ſeruiuiſſe,inde præcognita ſibi quæ narraret Alb.Krãtz. in Saxonia & Vuandalia,tandem ficticius Fridericus cõbuſtus fuit,iuſſu Rudolphi. Et quoniam Colmaria hũc impoſtorẽ admiſerat,oppugnatur à Rudolpho,ſed datis quatuor mille auri marcis,recipiſtur rurſus in gratiam. Imperator Rudolphus Erphordiam ingreſſus,multis comitatus principibus, iudicium inſtituit in tumultuãtes ciues,cõuictos fuſsit gladio cædi:aderant Mogontinus,Saltzburgen.Magdeburgen. archiepiſcopi,de Bamberga,Hildesheim,Halberſtat,Nuẽburg,Miſnenſis epiſcopi,Rex Bohemiæ, Albertus Saxoniæ,Albertus & Heinricus Brunſcbuuickcenſes.

Ephren Græcus Conſtantinopoli,Ptolemęus Lucenſis in Italia, Hiſtorias ſcribunt,Vuilhelmus,Placentinus,Taddæus medici: Guido Bonatus Aſtrologus: & Burcardus monachus,terræ ſanctæ peragrator floret.

Poſt Gregorium Papam Innocentius v. Aretij eligitur,antea dictus Petrus Tarẽtaſius,natione Burgundus,ante dignitatem Pontificiam,prædicando & ſcribendo celebris.

Poſt Innocentium v. Adrianus quintus,patria Genuenſis,Ottobonus dictus. Poſt Adrianum eligitur Ioãnes xxi. Petrus medicus antea dictus,natione Hiſpanus, vel Portugallenſis. Poſt hunc Nicolaus III.patria Romanus,ex familia Vrſina,Ioannes Caietanus antea dictus. Hic adniſus eſt,vt cognatos ſuos eueheret, & alterũ in Etruria,alterũ in Lõgobardia reges faceret:quoniã Rudolphus Imperator reb. Germanicis impeditus,in Italiã nõ veniebat. Verùm ciuitates Italiæ Imperatori adhærẽtes,cõtrà ſtabãt,& miſſo locũ tenente per Rudolphũ in Italiam,conſilia Põtificis fruſtrata ſunt Poſt Nicolaũ iij.fit Põtifex Martinus iiij. Simon antea vocatus,patria Turonenſis. Poſt Martinũ Honorius iiij.patria Romanus, è gente Sabellorũ vetuſta, antea Iacobus dictus. Poſt Honorium Nicolaus iiij.natione Picenus,è ciuitate Aſculana, Hieronymus antea dictus:huius Pontificatus anno quarto Imperator Rodolphus moritur.

ADOLPHVS. XXVIII. IMP. GER.

ANno domini Mccxcij. Adolphus Comes de Naſſauu in Imperatorem electus eſt. Hic apud Rudolphum Cæſarem in magna æſtimatione fuerat: adhæc frater Adolphi erat archiepiſcopus Mogontinus, cuius auxilio Adolphus imperij faſtigium impetrarat. Regnauit annis vi.rurſusq́; per electores depoſitus fuit:nã facultates illi erant impares ad Imperatoriam maieſtatem , inſuper aduerſa fortuna agebat,quod agebat. Præcipuum bellum quod geſsit,fuit hoc, quòd in Thuringiã profectus,egit,Alberto Thuringiæ Lãtgrauio diſsidẽte cũ filijs Diethero & Friderico. Nã Adolphus familiã ſuã de Naſſauu volẽs euehere,in Thuringiã abijt,magno ſus terræ damno:nam Crutzberg,Franckenſtein & Friburg obſedit. Tamen Fridericus Alberti filius,quem nominant cum morſo genu,rurſus eum expulit. Hic Adolphus Colmariam,quæ ſe illi oppoſuerat,occupat:& in ea capit Anshelmum de Rapoltzſtein.

At cum in imperio multum eſſet indies turbarum,& neceſſe erat habere potentiorem Cæſarem,Mogontiæ conuenerunt electores,& Adolphum deſtituunt imperio. Nam centum millia marcarum argenti,vel,vt alij volunt,lxxv millia pondo argẽti acceperat Adolphus à rege Angliæ,vt ſibi eſſet auxilio,cum Principibus Germaniæ,contra regem Galliarum. Cum verò Adolphus hanc pecuniam non diuideret inter Principes,ſed ſibi retineret,& comitatum hinc emeret,nec militem conſcribere potuit,nec ferre Anglo auxilium. Poſthac anno domini Mccxcv fuit diſcordia inter Adolphum regẽ,& ducem Auſtriæ Albertum:vt qui electionẽ Adolphi videbatur remoratus:adhæc Albertus Adolpho obſequebatur,vt qui fidem non ſeruarat regi Angliæ. Hinc Adolphus volebat ducem Albertum ducatu ſuo priuare.

MVLTI CONFOEDERANTVR contra regem Adolphum.

IN hiſce motibus Adolphus rex, comitem de Ferraria, præſidem conſtituebat Alſatiæ, & Hartmannum de Geroltzeck præſidem ditionis Ciſrhenanæ: hi duo cum equite aurato de Bergheim grauiter nocebãt Alſatię, epiſcopo Conrado de Liechtenberg damnum illaturi. Quare epiſcopus & ciuitas Argẽt. cum dominis de Liechtẽberg, Ochſenſtein, Lantgrauio Alſatię, Comitibus à Friburg, Zuueibruck, & multis alijs Principibus & dominis confœderantur contra Adolphum, non laturi eius & ſuorum præſidum tyrrannidem. Erat autem tanta paſsim inquietudo, vt nemini tutum eſſet peregrinari, & erant regiæ etiam viæ herbis & gramine plenæ. Hinc electores Albertum vocarunt Mogontiam: ibi eum in regem electuri, quoniam Adolphus telluris eſſet inutile pondus, imperij & publicæ vtilitatis pernicies etiam meruerat malefactis imperio priuari. Ita habentur comitia Mogontię, excepto Treuerenſi & Palatino Bauaro, adſunt omnes alij electores, & multi principes & epiſcopi. Conradus de Liechtenberg epiſcopus Argentoratenſis, Alberto octingentos nobiles ſine eroum familia adducit. Argentoratenſes ciues mille equitibus & peditibus obuiant duci apud Friburgum, & magnificè excipiunt.

REX ADOLPHVS DEPONITVR.

HAEc audiens Adolphus, conſcribit & ipſe ingentem exercitum, & Rubeacum obſidet oppidum epiſcopi Argentoratenſis, vndiquaq; omnia vaſtans incendio & rapina. Spiram mox ſoluens, expectaturus quid electores eſſent deſignaturi. Albertus venit Mogontiam, & electores grauiſsimis de cauſis priuant Adolphum imperio, & eligunt Albertum Auſtriæ ducem, illiq; obediẽtiam iurãt. Hęc facta ſunt anno Mccxcix.

REX ADOLPHVS BELLO PERIT.

CVm Adolphus rex huius electionis certior eſſet factus, in ſubſidium ſui exercitus accepit ciuitates, Spiram, Vuormaciam, Francofordiam, & in agro Vuormacienſi (vff dem Wurmſer Gaw) Alberto electo congreditur: fit conflictus toto medio die: cæditur Adolphus, victor Albertus illum appellat: Hic (inquiens) dimittitis imperium. Reſpondet Adolphus, Hoc ſitum eſt in Dei manu. Interfecto Adolpho, iubet Albertus neminem magis iugulari debere, ſed viuos capi: & captus fuit Adolphi filius, cum multis comitibus & nobilibus. Multi ſuffocantur (erat enim ſummus æſtus) Otto de Ochſenſtein, ſupremus vexillifer Alberti, comes de Iſenberg, qui in exercitu Adophi fuerat vexillifer.

Ilicò autem, cum exuerẽtur cadauera occiſorum, & Adolphi corpus Gebhardus cognatus eius, archiepiſcopus Mogontinus videret in campo exanime, flens, inq̃t: Ah quàm ſunt res deploratiſsimę, ꝙ probiſsimũ cor, quod in mundo eſt, hic iacet. Timens autem Albertus, ne Mogontinus non ratam haberet electionem, affatur epiſcopum: Non dimittam vos (inquit) niſi re mea abſoluta. Et profectus Aquiſgranũ, coronatur Albertus, & poſthac ciuitatum obedientiam conſequitur.

Ita Adolphus de Naſſauu Imperator occubuit, vir quidem inſignis, ſed parum milite & pecunijs potens. Anno Mccxcviij. vt hæc carmina teſtantur:

Anno milleno trecentis bis minus annis,
In Iulio menſe rex Adolphus cadit enſe.

De Adolpho in codice vetuſto Vuormacienſi Chronico, ſic legitur: Inter cætera virilia acta Adolphi haberi, quòd terram Miſnenſem in aſperrimis frigoribus debellarit, imperioq; ſubegerit. Et dum quodam anno in auxilium regi Angliæ veniendo contra regem Franciæ expeditionem inſtauraret, archiepiſcopus Mogõtinus Gerhardus de Eppenſtein, epiſcoporum comitumq; vſus conſilijs, ob dicti regis humiliationem, fraude occulta laborauit, non quieſcens, donec venenum mente conceptum, crudeliter exſpueret: aſſerens quòd ante electionem regis Adolphi, pollicitationes de conferendo regno factæ eſſent Alberto duci Auſtriæ filio regis quondam Rudolphi, ſub certis inſtrumentis per idoneos barones internuncios ſibi miſsis. Ita induxit epiſcopus Albertum, & perſuaſit, vt collecto exercitu, ad partes Rheni veniret, ad capiendum imperium, ad quod antea fuerat deſignatus. Qui vix

con-

confiſus verbis archiepiſcopi, qui ipſum primò electum defraudauerat Adolphum præferendo. Tamen conſcripto magno exercitu, & collectis de Vngaria & Bohemia ſagittarijs optimis, ſed inermibus, impulſus epiſcoporum & comitum huius terræ conſilijs & auxilijs, tranſito Rheno iuxta Argentoratum deſcendit, figens tentoria ſua iuxta caſtellū Alzeia. Aduenieſq; archiepiſcopus cū ciuibus Moguntinenſib. deuaſtauerunt idem oppidū, elegitq; ibi, alijs contradicentibus, & abſentib. electoribus, dictum Albertum ducem in regem, apud villam Schafhuſen, pertractantes inuicem, quomodo amantiſsimum regem Adolphum perderent, occiderent, vel priuarent. His ita habitis, rex Adolphus collecta copioſa manu, habens ſecum inter alios duces & barones, Palatinū comitē, Rudolphum ducē Bauariæ ſuum filiaſtrum, & filium ſororis dicti ducis Auſtriæ Alberti, inſequutus eum papiliones in prato Heppēheim collocauit. Cui in auxilium ciues Vuormacienſes honorabiliter occurrerunt. Sed dum rex ſe procingeret contra hoſtes iturus, bona fortuna redierunt.
Sequenti die, dum dux Albertus pauliſper à loco declinaret, opinatus rex aufugere eum uelle, celeri greſſu in hoſtē debacchatur, tranſuerberat & occidit illum, qui in armorum ſimilamine oppoſiti ducis occurrebat. Dum itaq; rex Adolphus in ſpe viriliter vſq; ad laſsitudinem corporis debellaret, dux Bauariæ ſuus filiaſter terga vertit in fugam, ſine omni vulnere, ſuis omnibus eum ſequentibus, & fugam incutientibus, ſicut cum auunculo prædicto duce Alberto pridie, vt firmiter credimus, fuerat præconceptum: & ſic ſuorum adiutorio deſtitutus rex Adolphus occubuit, ſepultus in monaſterio Roſental.

Poſtea ſpatio menſis vnius non tranſacto, ſolertia archiepiſcopi Mogontinenſis, Electores omnes Franckenfurt conueniunt, & Albertum Auſtriæ ducem eligunt.

Eodem anno apud Norinberg comitia habet, cum regina coniuge ſua, filia comitis de Tyrol, præſentibus, multis principibus maximè ſeptem Electoribus, inter quos rex Bohemiæ ſororius regis, cum apparatu maximo venit.

Anno mill. ccxciiij. Diuus Mugellanus decretiſta, & Lanfrācus chirurgus florēt.

Circa hæc tempora initium fuit belli, quod aliquot annis ingenti ſuorum detrimēto Angli geſſere cum Gallis.

Poſt Nicolaum quartū, fit Papa Celeſtinus quintus, Petrus Moroneus antea vocatus, profeſsione Anachorita. Hic relicto papatu, ad monachatum redijt.

Poſt Celeſtinum quintum fit Papa Bonifacius octauus, de quo fertur inſignis impoſtura, nimirum quòd per arundinem inſonuerit in aures Celeſtini, perinde ac vox eſſet cœleſtis, vt papatum relinqueret, & Bonifacium ſucceſſorem admitteret. Hic Bonifacius grauia bella commouit per Italiam: regem Galliæ excommunicauit, & titulum regni Gallici Alberto Imperatori Germanico dedit, ut ita Germaniam & Galliam committeret. Homo magnæ ingratitudinis & calliditatis, ut qui ambitionis cauſa Celeſtinum ſanctum uirum decepit, dum eum magiſtratu ſe abdicare compulit, & uitam eremiticam appetentem cepit, ueritus, ne homines magis Celeſtinum vitæ ſanctimonia conſpicuum quàm ſe ſequerentur, & apud Fumonis Campaniæ arcem tam arctè cuſtodiri iuſsit, vt inde mortem illi acceleratam creditum ſit. Tandem & ipſe Bonifacius captus, & in carcere mortuus fuit, de quo fertur: Intrauit vt vulpes, regnauit vt lupus, mortuus eſt vt canis.

Notum eſt & illud, quod Procheto dixerit Genuenſi archiepiſcopo, ad pedes eius die Cinerum prodeunti, cum dici à ſacerdote tamen ſoleat, Memēto homo quòd cinis es, & in cinerem reuerteris, dixit mutatis quibuſdam verbis: Memento homo quia Gibellinus es, & cū Gibellinis in cinerē reuerteris: in eiuſq; oculos cinerem iecit, non in caput, vt mos eſt. Hic papa anno M. ccxcviij. librū ſextū Decretaliū cōponit, primūq; Iubileū Romæ Iudaico more celebrat. Cū Albertus Auſtriæ dux Rudolphi filius, miſsis in vrbem Romam oratoribus, volūtatem de ſe electorū principum pontifici Bonifacio octauo declararet, vt electionem de ſe factam confirmaret: Pōtifex ſuperbè electionē reiecit, dicēs, quòd ſine ſua autoritate electio facta robur nō haberet: nā penes ſe vtriuſq; gladij poteſtatē eſſe affirmabat, quod ipſo apparatu

in Iubileo, qui tum Romæ agebatur ſolenniter oſtentauit. Primo quidem ſolēni die in pontificalibus apparens populo, Apoſtolicam illis benedictionem impartitur. Poſtero die Imperiali habitu, infula Cæſarea inſignis, gladium ante ſe nudatum iuſſit deferri, & ſedens alta voce teſtatur: Ecce duo gladij hic. Vides O Petre ſucceſſorē tuum, & tu ſalutifer Chriſte, cerne tuum vicarium. Vide quò aſcendit ſuperbia ſerui ſeruorum tuorum.

Sequenti anno tamen Alberti electionem comprobauit eo pacto, ſi regem Franciæ impugnans, ſe regem gereret & Romanorum & Francorum. Implacabiliter enim rex Franciæ pontificem offenderat, quòd pragmaticam ſanciens Apoſtolicæ ſedi, ſuum per Franciam minorauit honorem. Bellum autem quod volente pontifice Albertus Romanorum rex ſuſcepit aduerſus Philippum regem Francorum, deſijt in nuptias. Nam reges inuicem (miſſo pontifice facto) affinitatē inierūt, cum Philippus Alberto filiam ſuam daret coniugem. Celebratæ ſunt nuptiæ regales ſplēdidiſſimæ in vrbe Pariſiorum.

ANno mill. cccxcviij. cœpit regnare Albertus Auſtriæ dux, vnoculus, Rudolphi imperatoris filius, & regnauit annis decem. Cum in prima electione non omnes electores conſenſiſſent, ius electionis in manus eorum reſignauit, ne de violenta regni vſurpatione notaretur. Sic altera vice communi voto Cæſar declaratur, & Aquiſgrani coronam regni accepit.

Cæſar expeditionem parauit in Bohemos, & filium ſuum Bohemiæ regem deſignauit.

Bauarus & Mogontinus fœdus icerant contra Albertum, ſed victi fuerunt, & in obedientiam redacti.

Deniq; cū hic Albertus multa ſtrenuè egiſſet, traiecto Rheno circa Rheinfelden, non longè ab oppido Bruck, circa Vuindoniſſam, inter Ryſam Arulamq; Heluetiorū flumina, nomē Regij cāpi locus obtinet, q̄ loci Vngariæ regina monaſteriū ædificauit, à filio fratris ſui Ioanne interficitur, fortaſsis nō ſine permiſsione Dei, q̄ ſic voluit Adolphi mortē vlciſci in Alberto. Poſt hæc Ioannes pœnitentia ductus, Clemētem quintum papam adit Auinionæ, vt remiſsionem huius peccati impetraret. At pontifex imperatoris occiſorem ab imperatore iudicandum ait. Sic venit Piſas ad Heinricum ſeptimum, à quo iubetur monachus fieri, & perpetuò pœnitere: ſic eremitarum ſepto clauſus, quicquid reliquæ fuit vitæ, clauſit.

Fertur matrem huius Ioannis mulierem cordatam fuiſſe, & præferoci ingenio. Quæ cum accepiſſet germanum ſuum Vuenceslaum, contentum regno Bohemiæ, oblatum imperium recuſaſſe: At ego, inquit, ſi regno potior, glebaq; vna mihi modò deſit, aut quod reliquum eſt ſubijciam, aut imperio excidam.

Poſt Bonifacium viij. fit pontifex Benedictus xi. natione Taruiſinus, Nicolaus antea vocatus.

Henricus de Gandauo, Alanus doctor vniuerſalis, Arnoldus de Villa noua, Gordonius Mundinus, medici, Scotus ſophiſta, ac Dantes poeta, florent.

Anno mill. ccc. apud vrbē Lombardiæ Nouariam, Fraticellorum noua hęreſis, ad ſimilis Anabaptiſtarū quorundam furori, à Dulcino & Margarita eius vxore inuenta eſt, qua mares & fœminę ſimul habitantes, in omnem libidinem prolaberentur, ſectatores vtriuſq; ad mille nacti, ſacerdotes in populorū inuidiā adductos ſpernētes, ſimulatā puritatē vitæ præferentes, quos Clemēs quintus, miſſo Apoſtolico legato & militibus, partim inedia & frigore, partim armis oppreſsit. Dulcinus & Margarita viui capti, membratim lacerantur, & eorum oſſa combuſta diſsipantur.

Eodem anno Ottomannus, Turcarum imperator fit in Natolia.

DE TRANSLATIONE ROMANAE SEDIS in Gallias.

ANno mill. ccciij. poſt Benedictum xi. fit papa Clemēs quintus, natione Vaſco, antea Bertrādus dictus. Hic (vt habet Chronicū Hermanni) fuit publicus fornicator. Hic trāſtulit cathedrā pontificiā in Galliarū vrbē Auenionē, vbi lxxiiij. annis

annis remanſit. Ab eo tempore defecit omnis diſciplina & religio in cardinalibus, & tres radices vitiorum, ſuperbia, auaritia, luxuria, validiſsimè dominantur. Coronationi pōtificis interfuere Philippus rex Frāciæ, eiusq́ frater Carolus, Ioānes Britanniæ dux, qui ruina muri oppreſſus moritur, cum pleriſq; alijs, dum pompa coronationis (vt fit) per vrbem ducitur.

DE TEMPLARIIS.

Hoc tempore Templarij quoq; tota Francia comprehenſi, ac quæſtione habita, obſcœna flagitia, immania de ſe ſcelera nefariaq́ confeſsi ſunt: permulti eorum dicuntur libidinem nefariam exercuiſſe in piam religionem, ſe cum Turcis ac Sarracenis ſenſiſſe, à noſtris ſacris deſijſſe. Damnati quàm plurimi ac viui cremati. Tradunt autem authores non obſcuri Iacobum Burgundionem ordinis principem, cum productus ad ſupplicium, circumfuſa ingenti multitudine, dum pyra extruitur, ſtaret, propoſita vitę ſpe, ac impunitate, ſi quę in cuſtodia falſus de ſe ſuisq́ eſſet, nūc quoq; confeſſus veniam publicè peteret, huiuſmodi verba feciſſe: Ego nunc ſupremis rebus meis, cum locum mendacio dari nefas ſit, ex animo vereq́ fateor, me ingens in me meosq́ ſcelus conſciſſe, vltimaq́ ſupplicia cum ſummo cruciatu promeritum, qui in gratiam quorum minimè decuit, dulcedineq́ vitæ flagitia impia ſceleraq́ ad tormenta ementitus ſum in meum ordinem, de religione Chriſtiana optimè meritum: nec mihi nunc vita opus eſt precaria & nouo ſuper vetus mendacio retenta. Exin rogo impoſitum ac admoto paulatim igne prioribus pedibus ad exprimendam ſcelerum confeſsionem, ne tunc quidem cum reliquo corpore depaſto vitalia fœdo nidore torrentur, ab huius orationis inſtantia deſciuiſſe, aut mutatæ mentis vllam ſignificationem præbuiſſe, neq; ipſum neq; duos cum ipſo ſupplicio affectos nobiliſsimos huius ordinis viros, quorum alter erat Delphini Allobrogis frater, in poſſeſsionem Templariorum bonorum regium fiſcum inijſſe. Hæc Aemilius, qui & ſcribit ſe authores habere, cum Clemens ordinem Templariorum dānaſſet, munusq́ ſontes in Germania ex decreto ſententiaq́ lata plectendi, ac lege agi iubēdi, archiepiſcopo Mogontino demandaſſet, hunc conuocaſſe patres, ſacerdotesq́ prouinciæ ſuæ, frequenti illorum conſenſu, tunc Vgonem clariſsimum virum cum viginti ordinis ſui tecto veſtibus ferro, nemine arcere auſo, ingreſſum, clara intrepidaq́ voce ceſtatum, ſi quid grauius in ſacrum Templariorum ordinem ſtatutum eſſet, ſe pontificem maximum, qui in Clementis locum ſufficeretur, appellare. Abſterritos patres inermes imbelleſq́ ferocia nobiliſsimorum militaris ordinis virorum, iuſsiſſe illos bono animo eſſe, certiorem literis factum Clementem mitius reſpondiſſe, ac ius de integro quærendi ſtatuendiq́ archiepiſcopo decreuiſſe, cum illos quòd inſontes ſe edocerent cauſa cognita crimine liberaſſe. Hominibus abſolutis ordo tamen ipſe abrogatus. Hoſpitalarij partim aucti diuitijs Templariorum, ſimul belli ſacri nomine, ingenti pondere auri vndiq; collato, claſſem inſtruxerunt, ornauerūtq́, ac Rhodum iuſulam, à Turcis & Sarracenis eodem anno captam, recepere. Partim eorum diuitiæ nouis religionibus ſunt attributæ, in Hiſpania aduerſus Sarracenos Beticam olim, nunc Granatam incolentes, à pontifice inſtitutis.

De Templarijs ſcribit Robertus Gaguinus Gallicus ſcriptor libro vij. in rēge Philippo Pulchro. Anno domini milleſimo cccvij. tum proditus eſt Templariorum error, qui apud Hieroſolymam fidei defenſionem profeſsi, cum primùm religionis conſideratione opulentiſsimos ſe effeciſſent, præclariſsimis per orbem Chriſtianum ædibus compararis, Chriſto reiecto, falſis ſe religionibus dediderunt. Erat enim illis ſimulachrum, cui pellem humanam ſuperinduxerant, appoſitis ad oculos ſtatuæ duobus fulgentiſsimis carbunculis, qui vice oculorum micarent. Ei ſtatuæ dum quiſpiam ad illos ingrederetur, ordinem vitamq́ Templariorum profeſſurus, abnegato ante omnia Chriſto, & cruce eius

calcata, ſacrificium faciebat. Morientis autem corpus in puluerem adactum, cæteris in potum conferebant, quo poculo conſtantiores ſuos fieri arbitrabantur. Præterea ſi ex Templarij coitu infans ex puella virgine naſceretur, hunc igni torrebant, exq́ eliquata inde pinguedine ſuum ſimulachrum decoris gratia vngebant. In confeſſo quoq; habitum eſt eorum dolo diuum Ludouicum, dum in Syria peregrinaretur, in vincula à Soldano Aegyptio coniectum fuiſſe.

His atq; huiuſmodi criminibus, & quòd item maſculorum fœdiſsimi eſſent amatores, Templariorum ordo in concilio Vuiennēſi, anno milleſimo trecēteſimo duodecimo, per Clemētem quintū extinctus eſt. Et in Chronico Hermanni legis, quòd à papa Clemente in fauorem regis Galliæ crimine hæreſis falsò & inuidioſè notati ſint.

Hoc tempore pœna adulterij fuit, vt matronarum ſtupratores (mentulis exectis) pelle nudati, vltimi ſupplicij pœnas ſubirent.

Milites Rhodij ſancti Ioannis Baptiſtæ initiū habent ab occupata Rhodo inſula.

Per id temporis Philippus rex Franciæ ex omni regno Iudæos pellit, facultates eorum, ob maleficia ſcilicet, inuadens.

Item primo Alberti imperatoris anno, Iudæorum aliquot millia Norinbergę, Herbipoli, Rotenburgæ, & in alijs locis, ob malefacta combuſti fuerunt, infantibus aliquot ad baptiſma reſeruatis.

DE FAMILIA OTTOMANNI, & origine Turcarum.

TEmpore Alberti Auſtriaci familia Ottomanni præpotens facta fuit apud Turcas, à quo Imperatores Turcarum, qui his temporibus fuerūt, originem trahūt. Haberautem hoc genus hominum, cuius immanitate tot ſeculis affligitur & atteritur res Chriſtiana, ſicut complures autumant, originem à maris Caſpij littoribus, vnde in Perſidem Aſiamq́ minorem eruperunt. Idq́ ante annum ab hac noſtra ętate ſeptingenteſimū nullo certo duce, ſed vagi palantesq́ latrocinijs verius quàm bellis prouincias depopulabantur. His artibus exercitati reperere conductorem Machumetum Sarracenum: ſub huius auſpicijs re ſemel atq; iterum feliciter geſta à ſtipendiaria ſeruitute ad imperium adijciunt animum: adortiq́ Sarracenos Machumetum acie profligatum obtruncant. Hinc Turcici regni primordia. Summa rerū delata eſt ad Trangolipicem Mucaletum, prius Turcarum ducem. Is accerſita Turcarum aliorum manu, per nepotem Cucumetium inuadit Arabiam, per alterum nepotem Aſanum Mediæ regionis impetit aduerſus Romanos conflicturum. Quum per neutrum nepotem res ſucceſsiſſet, per Aleinum fratrem denuò Romanos inuaſit: quæ res cum illi non prorſus infeliciter eueniſſet, paulo pòſt, quæſita aduerſus Romanos occaſione Trangolipix Aſiam omnem ad Euxinum vſq; mare partim redigit in ſuam ditionem, partim depopulatur. Sed rurſus virtute Gallorum res Turcicæ vehementer accisæ fuerunt, donec exiſteret Ottomannus ab hoc Solymanno qui nunc rerum potitur decimus, iuxta quorundam ſupputationem, vir obſcuro natus loco, a c parentibus ruſticis, ſed ad latrocinia factus. Is per occaſionem ſeditionē arripuit arma Turcica, nihilo mitior in ſuos q̃ alienos. Hic circiter milleſimū trecēteſimū noſtræ Salutis annū exortus intra annos xxviij. non mediocriter auxit Turcicam tyrannidem, ſubacta maxima parte Bithyniæ, nec paucis ad Euxinum oppidis vi captis. Huic ſucceſsit filius Orchanes, qui diſsidio Gręcorum adiutus, Pruſiā Gręcis ademit, ac primus in Europam traiecit, accitis à Cantacuzeno, cui certamen erat cum Paleologis, vbi parricidio quoq; ditionem auxit: duxerat enim vxorē Caramani filiam, & ſoceri filio interempto, magnam principatus eius partem occupauit. Et hic annos xxij. rerum potitus, Ammuratæ filio tradidit principatum, qui, ſolicitante Paleologo, duodecim Turcarum millibus in Europam tranſportatis, aduerſus Bulgaros, & Peloponeſi principem, re ſat feliciter geſtą, ad Europeas opes cœpit animum adijcere: tranſmiſſo Heleſponto, Abydum adoritur, Calliopolimq́ præter

alias ciuitates occupat. Mox Seruiam Bulgariamq́ ingreſſus, occupata Hadrianopoli, occurrentes hoſtium copias ingenti clade profligat, Lazaro Seruiæ principe cæſo, à cuius ſeruo mox ipſe occiditur: Ammurates relictis duobus filijs, quorũ Bazaites Solymanuam fratrem dolo necat. Mox interfecto Bulgarorum principe, Bulgariam, Boſsinam, Croatiam, & vlterioris Illyrici ripas vaſtat, Conſtãtinopolim obſedit, annis octo facilè expugnaturus, niſi Gallorum & Vngarorum exercitus ab inſtituto reuocaſſet, quibus ad Nicopolim occurrens, profligatis hoſtibus, ad intermiſſam obſidionem redijt, preſsitq́ biennium: nec videbatur relicturus, niſi nunciatum eſſet Tamberlanem Scytharum principem, ingenti multitudine, in Turcarum terras irrupiſſe. Cum hoc conflixit ad Stellam montem in Galatię Bithynięq́ confinio, ſed infelicibus auſpicijs: quandoquidem in iſto prælio cæſa referuntur ducenta Turcarum millia. Bazaites captus, aureis cathenis in cauea vinctus, à Tamberlane circum latus fuiſſe dicitur, ad extremum vſq́ vitæ diem. Hæc acta ſunt circiter annum milleſimũ cccxcvij Ex liberis quos reliquerat Bazaites, Machometes, Orchane fratre ſublato, Turcicam rem occupat ſolus, qui receptis quę Tamberlanes abſtulerat, Bulgaros & Vlachos populatus Hadrianopoli regiam conſtituit.

Machometæ ſucceſsit Ammurates filius, is adortus Myſię principẽ, duos illius filios exoculat, ac mox horum ſororem ducit vxorem: his auſpicijs fretus in Vlachos, Vngaros & Germanos incurſiones facit: mox in Epirum verſus, Croiã armis capit, Venetis Theſſalonicam adimit. Interim ab Vngaris ingenti pugna victus, decennales ab his inducias petit & impetrat. Quibus hortatu põtificis Eugenij violatis, Vngari repetunt Ammuratem, verùm ingenti noſtrorum clade. Nam in vno pręlio, qđ ad Varnam commiſſum eſt, periere Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus cardinalis. In altero quod ad Baſila fuit, cæſi non pauci principes Vngariæ, milite gregario ad internicionem extincto, noſtrorum ducum tum ambitio, tum diſsidia victoriam tradidere Turcæ.

Mox fratrum diſcordia Peloponeſum illi tradidit: tandem cum Epirum quæ defecerat, vindicat: dum Croiam fruſtra oppugnat, animi dolore perijſſe dicitur, rerum potitus annis xxxiij.

Cui ſucceſsit filius Machometes, qui inexplebili rapacitate maiorum ſuorum tyrannidem obſcurauit, duo Chriſtianorum imperia, Conſtantinopolitanum & Trapezontium ſubuertit: regna duodecim Chriſtianis ademit, ciuitates ducẽtas cepit: In his erat Chalcis inſula & Scodra, quondam Venetorum ditio: Capham Põticam vrbẽ expugnauit, Rhodũ inſulam tentauit, licet irrito conatu: Hydrunte expugnato, arma mouit in Italiam, eamq́ triennio miſerè vexauit, tanta omnium conſternatione, vt Sixtus pontifex, deploratis rebus, relicta vrbe Apoſtolica, fugam in Gallias adornaret. Mox in filium natu maiorẽ bellũ atrox moliens, perijt anno Mcccclxxxi.

Hinc inter fratres parricidale certamen de principatu, ſed victo maiore Zizimo Bazaites rerum ſummam tenuit. Hic Sultanum Aegyptium bello frequenter adortus rem infeliciter geſsit, vt Turcæ cum hoſtibus fœdus inire coacti ſint.

Dehinc anno Mccccxcij. Cerauniorum montium accolas inuadit, easq́ gentes ad eum vſq́ diem ſemper liberas in Turcicam pertraxit ſeruitutẽ. Septimo ab hinc anno, claſſe inuectus, Methonem, Naupactum ac Dyrachium Venetorum adimit ditioni, quin & Foroiulienſium agros, Turcæ crudeliſsimè vaſtarũt. Bazaitæ regnũ occupauit filius Selimus, patre depulſo. Selimo, ſiue vt alij malunt, Zelymo ſucceſſit Solymannus, nihil à maioribus degenerans, de quo inferius plura. Tantùm hoc libet hic adijcere, quàm late imperium, aut ſi mauis, Turcarum latrocinium, dum nos bellis ciuilibus noſipſos atterimus, perrectum ſit.

Ad Septentrionem pontum Euxinum attingit.

Ad Orientem Euphrate flumine terminatur.

Ad Meridiem Aethiopia, nam intra paucos hos annos, totam Aegyptum ac Syriam, vnà cum Phœnice & Iudæa, Palæſtina ſubegit.

Ab Occaſu ad Ionicũ mare pertinet. Hinc ſi ad Septentrionẽ redeas, Danubiũ at-

tingit,imò limitem hunc longè tranſilijt,ad Boryſthenem vſq; fluuium. Quàm variã
autem,ſpatioſam & opulentam ditionem hic ambitus complectitur. Tota Aſia mi-
nor,duodecim,non minus nationes continens. Tota Thracia,in qua eſt Conſtanti-
nopolis Priſcis dicta Byzantium,olim Chriſtianorum Imperatorum,nunc Turcarũ
regia. Duæ in Europa,Myſiæ,ad flumen Danubium magna Daciæ portio,tota Ma
cedonia,totaq; Græcia,cum omnibus Aegei maris inſulis, quæ partim Sporades,
partim Cyclades appellantur,ſub Turcarum imperio duram ſeruitutem ſeruiunt.
Cretam nunc vulgò Candiam,Cyprumq;,duas nobiliſsimas mediterranei maris in-
ſulas,Veneti hactenus vtramq; tenent,ſed tributarias. Quid nunc eſt illa quondam
beata Peloponeſis? quid nobile totius orbis emporiũ Corinthus? quid Attica quõ
dam ob morum elegantiam Grçciæ Græcia dicta? vbi Athenæ? vbi Lacedemonia,
quæ ſola gignebat maſculos? Quid hic pergam ea commemorare, quorum adeò re
cens eſt memoria, vt ipſæ res etiam oculis atq; auribus,cunctiſq; ſenſibus omnium
inhæreant? Rhodum captam, quid toties cruentas incurſationes factas in Vngariã?
quid extinctum Ludouicum Vngariæ regem? hoc tempore Vngariam crudeliſsi-
mè occupatam,depulſum regem Ferdinandum,pluſquam hoſtiliter oppugnata Vi
enna,incredibili immanitate vaſtata Auſtria vlterior tota. Ac fortaſsis omnes Tur-
cæ ſeruiremus,niſi terræ filius extitiſſet Sophis,qui Turcarum inexplebilem rapaci-
tatem aliqua ex parte cohibuiſſet. Magna Europæ pars amiſſa eſt,de tota periclita-
mur. Facilis Turcarum genti aditus ad nos patet. Quum enim vtramq; tenent Myſi-
am,ſuperiorem & inferiorem,ad flumen Danubium,regionis Thraciæ vicinas,non
difficilis per hoc flumẽ ad nos patet aditus,Dalmatas & Illyrios eadẽ vicinitate habet
obnoxios,ne quid dicam de Pannonia,quam toties impetijt. Mari verò toti immi-
net Italiæ,præcipuè verò ab Epyro,Siciliæ ac Neapolitano regno, Hydruntum ex-
tremum Italiæ adhuc tenet,Brundusium aliquando tenuiſſe dicitur. Anno domini
Mcccccxxxi. præluſit in Auſtriam,quorſum res euaſuræ,Deus nouit. Hęc ex conſul
tatione Eraſmi de bello Turcis inferẽdo,ſcripta anno domini Mcccccxxx. infrà plu
ra habebit lector.

HEinricus ſeptimus fit Imperator,ſcripta Chronica Vuormatiẽſia teſtãtur,quòd
in eo via iuſtitiæ & trames æquitatis baſes ſuas fixerit. Nam per comitatum
Lutzelburgenſem,mercatoribus,mercibus,& alijs peregrinantibus maior fuit
ſecuritas,quàm ſit in aliquibus prouincijs eccleſiarum immunitas. Vacante Roma-
no imperio,morte Alberti regis Rom. primi ducis Auſtriæ,concordi ſententia Prin
cipum,tam eccleſiaſticorum quàm ſecularium, in loco qui dicitur Reinſen, Treuirẽſis
diœceſis,electus fuit in regem Romanorum,& futurum Imperatorem, & poſtmo-
dum Francofordiæ more ſolito proclamatus,Aquiſgrani corona Caroli Magni co-
ronatus,ac eius diua coniuge Margareta,per archiepiſcopum Colonienſem de Vir
neburt anno domini Mcccviij.

Deinde comitijs habitis Francofordiæ cum principibus & magnatibus terræ,
Alemanniam terram imperij circuiuit,& præcipuè Rhenẽſem prouinciam Alſatiæ,
Auſtriæ & Sueuiæ ſuperioris vſq; Norinberg Quibus perluſtratis,cum decenti co-
mitatu armatorum,& recepto homagio fidelitatis Principum,Ducum,Marchionũ,
Comitum,Poteſtatum,Ciuitatum. Anno ſequenti edicta curia regia, & Parlamen-
to ſolenni in ciuitate Spirea,quæ eſt pomerium delectabile Romanorum regum.
Menſe Auguſto conueniunt Principes & regni deuoti. Ac eodem tempore tres ibi
dem reges conuenerunt,videlicet Heinricus,Adolphus & Albertus , quorum duo
mortui fuerunt,& ſepulti in Spirea,præſente Heinrico & alijs principibus. In his co
mitijs principum & nobilium Heinricus Comiti de Lutzelburg,filio ſuo vnigenito
filiam illuſtris principis quondam regis Bohemorum matrimonio iungit,ac ipſum
in præſentia principum regem Bohemiæ pronũciat,ac allatis vexillis ſexaginta,feu-
do ipſum ſuo inueſtiuit. Et peractis nuptijs ſponſum & ſponſam in Bohemiam mit
tit,comitantibus clariſsimis principibus,archiepiſcopo Mogõtino,Duce Bauariæ,

Comite

Comite Rheni Palatino, Lantgrauio, ac multis nobilibus. Ipſe Heinricus interea, Comitibus Flandrenſi & Sabaudiæ oratoribus miſsis ad Clementem quintum, pro diademate imperiali, expeditionem parat contra Vuelphinum comitem dictum de Vuirtenberg.

Tandem, regnis Germaniæ & Bohemiæ in pace diſpoſitis, cum regina & quibuſdam alijs nobilibus, aſſumptis numero paucis, iter direxit ad Alpes, confidens de illius bonitate & ſuffragio, cuius iuſſu vnus, mille, & duo, decem millia fugãt, alpibus in dorſo relictis, adiutorio Comitis Sabaudiæ, & Marchionis Ferrati ſoceri ſui, ad ciuitatem uenit Aſtenſem. A qua, Vuelphis fugatis, ac dilectiſsimis Gibelinis ei obedientibus aſſumptis, Mediolanum properauit. A quibus Mediolanenſibus, capitaneo videlicet & Gibelinis ſibi adhęrentibus, magno gaudio Heinricus ſeptimus Imperator cum ſuis ſuſcipitur. Anno eodem circa natalem Domini.

Et in Epiphania Domini allata corona ferrea, quæ eſt in eccleſia Modotẽſi apud Silium Ambroſium in Mediolano, ibi cum Auguſta diua ſua coniuge fuit coronatus. Et, habitis ibidem aliquot conflictibus cum Vuidone de Turri quondam capitaneo, & canibus quibuſdam, qui adhuc imperio rebellabãt, interfectis & expulſis, ſequenti anno caſtra fixit verſus Cremonam. Cuius ciuitatis incolæ antea rebelles, reſtibus ac chordis ad collum ligatis, obuiãtes Heinrico ſeptimo principi perſonas & res ſuas ſubiecerunt. Qua ciuitate recepta, muris deſtructis, Schutuphanno erecto, caſtrametatus eſt coram Briſſa ciuitate, vbi ad tres anni partes caſtra continuauit. In quibus caſtris ad eundẽ principẽ reuerendiſsimi patres, dñs Nicolaus Hoſtienſis, Arnoldus Sabinenſis, Leonardus Albinenſis epiſcopus, Franciſcus S. Luciæ, Lucas de Ianua diaconi, Cardinales, cum magna decentia aduenerũt. His receptis, & ciuitate peſtifera ſubacta, licet multi nobiles, & præcipuè Vualramus Comes, frater Heinrici ibidem interijſſent, demum venit Papiam, ibidem cum gaudio ſuſceptus. Recepto fidelitatis iuramento, cum aliquandiu ibi manſiſſet, diſponẽs per mare ire Romam, venit Ianuam, & ij cum gaudio receperunt. Collectione nauium diſpoſita per mare intendebat venire Piſam. In quo mari Margaretam reginam tunc grauidam infirmitas inuaſit febrilis, quæ reducta Ianuam, ibidem obdormiuit in Domino.

Quo facto, quia ſpem decet amplecti, & nihil magis in principe quàm conſtãtia, temperata clemẽtia, dictus princeps, more leonino per mare venit Piſam ciuitatẽ. Hic Heinricus, vti pater à filijs, humaniſsimè exceptus fuit. In qua ciuitate dictus princeps, vt in loco delectabili & florido, ſuauiter requieuit. Ac demum, diſpoſitis claſsibus, & apparatu bellico, per manus inimicorum victorioſiſsimè venit Romã, ibi à nobiliſsimis Romanis, Hanebaldis & Columnenſibus glorioſè fuit receptus ad ſanctum Ioannem in Laterano. Diuerſis cauſis habitis cum illis trans Tyberim, videlicet Vrſinis & alijs rebellantibus imperio, item conflictibus: vbi etiam duo principes, epiſcopus Leodienſis, & abbas Vuirtzenburgenſis, fato inopinabili interierunt: & tandem, deuicto Capitolio, & ciuitate Leonina, ſe prædictus princeps recepit in Palatium Lateranenſe, & longo tempore noctu dieq; cum inimicis ibidẽ bellabatur, quorum & vnus fuit Apuliæ Rupertus rex nomine tantùm, qui contra iuramentum ſuum dicto principi, omne malum quod poterat machinabatur.

Venerũt & in adiutoriũ dicto principi Heinrico vij. Petrus Arragonię, & Fridericus Siciliæ rex, magni principes & potentes in mari, potenti manu armatorũ & galearum, ciuibus aduenientibus læta fuit curia tota. Et diſpoſuit ſe prædictus princeps ad diadematis Imperialis ſuſceptionem. Et licet aliàs intra ſe & etiam de conſenſu magnatum elegerit diem Aſſumptionis Mariæ ad coronationem imperialis diadematis: multis tamen incõmodis & accidentalibus periculis, huiuſmodi ſolennia retardantibus, anno quinto regni ſui, in die Petri & Pauli, in eccleſia Lateranenſi (in qua plus quàm viginti Cęſares ſunt coronati iuxta Chronica) Heinricus vij. oleo vnctus, & diademate imperiali coronatus fuit. Nam in baſilica Petri coronationẽ ſuſcipere nõ potuit, Vrſinis & alijs Transtyberinis adhuc rebellãtibus. Die coronatio-

nis ſuæ, more aliorum principum Ro. legem edidit, ſeu Autenticam nouam de ſum-
ma trinitate, & fide catholica, cuius principium tale eſt. HEINRICVS VII. DI
VINA FAVENTE CLEMENTIA, RO. IMP. AVG. ad perpetuam rei me-
moriam, &c. Ab Vrbe diuertens in oppidum Tiburgẽſe ſe recepit, & ibi pacem diu
violatam & diſturbatam, inter illos de Columna & Vrſinos amicè reformauit. Spō-
ſalitijs hinc inde contractis, & ipſis concorditer vnitis & pacificatis. At demum vr-
be Romana pacata, cum multis Romanis Piſam ſe recipit. ibi duas alias condidit
leges: Primam de Reis crimine lęſę maieſtatis, & ſecundam, Qui debeant haberi re-
belles & infideles imperio: quas leges Roma, tanquam caput mundi inſigniuit &
confirmauit, cuius confirmationis hęc ſunt verba: EGO CORONARVM CORO
NA, CONFIRMO PRINCIPI POTESTATEM, SIBIQVE SVBIICIO CIVI
TATES, GENTIVM NATIONES. TVEANTVR AQVILAE GLORIAM
MEAM. HAEC ROMA.

Præterea prædictus Imperator Heinricus vij. quinto anno imperij caſtrameta-
tus eſt ſupra Florentiã in Monte imperiali, quod caſtrum ſumptuoſiſsimè reædifica-
uit, & nomen ei impoſuit à nomine ſuo. In quibus caſtris ſpōſalia fuerunt inita inter
filiam ipſius imperatoris & filium Friderici regis Siciliæ, promiſſa ſtipulstione ſolē-
ni hinc inde perficienda. In quibus etiam caſtris idem Imperator præcepit omnibus
principibus, epiſcopis, nobilibus, ciuitatibus, & fidelibus Imperij ſub obtentu impe
rialis maieſtatis, & ſub pœna priuationis feudorum regalium, vt omnibus poſtpoſi
tis ad ſeruiendum & ſubueniendum Romano Imperio ſe diſponerent. Obtempera
tum fuit per regem Bohemiæ filium ſuum & matrem ſuã cominiſſam de Lucelberg,
q̃ etiã filiam dicti Imperatoris cum magna comitiua puellarum & decenti armato-
rum apparatu adducere intendebat, prædicto regis Siciliæ filio ſociandam. Archi-
epiſcopus Mogontinus, Comites, Nobiles, Reſpublicæ ciuitatum ad numerum du
orum millium venerunt. In prædictis caſtris multa mala, mortes & pericula diuerſa
Florẽtinis, Lucanis, & Senẽſibus, & alijs etiã caſtellis & munitionib. intulit, diuerſis
habitis pugnis & cõflictibus, in quibus ſemper glorioſiſsimè triũphauit, & totã terrã
Tuſcię rebellantẽ, p̃ter prędictas tres ciuitates, exceptis ſibi adhęrentibus, funditùs
deuaſtando. Tandẽ prædicto Imperatore Piſam redeunte, & expectante aduẽtum
principum, & nobilium terræ Alemanniæ, venerunt ipſi bona & magna noua ac in-
opinata de Apulia, & præcipuè de Neapolitana ciuitate: quæ ciuitas ſuis literis ſcri
pſit eidem, vt omnibus poſtpoſitis iter arriperet ad eoſdem: nam terram inueniret ſi
ne reſiſtentia, & Rupertum regem, Apuliæ nomine, meritis ſuis exigentibus, depoſi
tum & priuatum eſſe omnibus feudis & comitatibus, quos à Ro. imperio habuit:
Quem Rupertum ipſi Neapolitani vellent Imperatori, & mundi domino præſenta
re. Quibus nouis receptis prædictus Imperator, in Apuliam iter arripuit, & venit in
caſtrum quod dicitur Bonconuent, in vigilia Aſſumptæ virginis, ſequenti die cõmu
nionem Sacramenti corporis & ſanguinis Domini ſuſcepturus, ob cuius reuerenti-
am quatuordecim diebus antea ieiunauit. Qua die dominus Tridẽtinus epiſcopus,
regius confeſſor, & vicecancellarius imperij, cum comitibus Flandrẽſi & Sabaudiæ
abfuit in legatione ad Clementem v Papam, pro arduis negotijs expediẽdis. Vnde
quidam pręuaricator, ſpecie religioſus, de genere Vuelphino, de Senis oriundus, cũ
Senenſibus, Florentinis & Lucanis concilium ingreſſus Pilatinum, qualiter impera
torem traderet, virum pacis, iuſtum, pium, ſanctum & manſuetum, neminem offen-
dentem ſine cauſa: vnicuiq; ſecundum præcepta iuris imperialis iuſtitiam tribuen-
tem, ſe amicum ſimulans, & concordiam ordinare fingens inter ipſum imperatorẽ
& prædictas maleuolas ciuitates, calliditate, imò verius malitia vulpina. Qui præua-
ricator rogans, vt die feſtiua coram imperatore diuina poſſit celebrare, & eidẽ porri
gere corpus Chriſti, porrexit intoxicatum: imperator accepit, & ad ſedem ſuam
rediJt. Et videbatur ſibi, quòd glacies frigidiſsima tranſijſſet ſua inteſtina. Miſſa com
pleta, volens bonum pro malo reddere, traditori dixit: Domine, recedatis: nã ſi per-
cipiunt Theutonici & noſtri deuoti, morte moriemini. Hic receſsit, & aurum apud

Senas

ſenas ſibi promiſſum recepit. Multi confratrum eius ac domus eorum in Tuſcia & Lombardia, & alijs locis igne & gladio perierunt.

Funus imperatoris dum ad ſepulturam defertur, præcedunt octo comites in armis Lutzelburgenſibus, & ſedecim in armis imperialibus, clipeis & vexillis contra uerſis per archiepiſcopum Piſanum, aſtantibus alijs epiſcopis, abbatibus, & caterua nobilium, ponitur in tumbam argenteam, ſuper quatuor columnis fixam. Acta ſunt hæc anno mill. cccxiij. anno quinto regni ſui.

Clemēs papa Heinrici acta minimè probauit: quòd ſi diuturniori vita fuiſſet Heinricus, hauddubiē Clemens pontificatum, & huius comitem, fulmen excommunicationis eum Auſtguo nomine commiſiſſet.

Hic Heinricus comitem Eberhardum Vuirtenbergenſem per principes, barones, & ciuitates imperiales oppidis ſuis & caſtris ferè omnib. aut deſtructis, aut captis, ita in tenuitatem redegit, vt ex lxxx. munitiſsimis caſtellis & oppidis, duo & lxx. expugnata ademerit, vbi & caſtrum Vuirtenberg deſtructum fuit. Igitur belli anguſtia vndiq; preſſus, ad caſtrum Aſperg fugit, quo obſeſſo, fugiētem Rudolphus Marchio de Baden ſororius ſuus in oppido Beſiken recepit. At poſt mortem Heinrici omnia recuperauit, ditior & potētior factus. At ille beneficij Marchionis oblitus, caſtrum illorum Richēberg obſedit, de quo per Marchiones ignominioſè pulſus, prę dolore, rediens Stugardiam, moritur.

Eodem tempore idem Heinricus comitem de Oetingen proſcripſit, & fere ad mendicitatem redegit, vt in monaſterio Kaisheim victus illi daretur.

Sub Clemente v. celebratum fuit concilium Vuiennæ in Allobrogibus, in præſentia multorum prælatorum totius mundi, & impoſita fuit decima, omnibus procuratoribus eccleſiarum Germaniæ contradicentibus expreſſe. Quod concilium cum diſpendio fuit protractum contra morem ſolitum, & parum fructus attulit.

His temporibus vixit Arnaldus de Villa noua, magnus Philoſophus, qui per Danielis & Sibillæ Erithreæ prophetiam probare nitebatur aduentum Antichriſti, & perſequutionem eccleſiæ futuram eſſe inter mill. ccc. & mill. cccc. Quod ſi expendis, quando eccleſia perſequutionem olim ſuſtinens, facta ſit perſequutrix, legens intelliges.

Anno mill. cccxij. Fames omni bello atrocior in regno Bohemiæ & Poloniæ atrociter ſæuit, & dietim augmentata, tribus annis durauit, & plures mortales abſumpſit: parentes filios, & filij parentes pro excludenda fame occiderunt. Nonnulli cadauera in patibulum actorum rapuerunt, vt rugientem implerent ventrem. Lupi in obuios quoſq; etiam tenſas baliſtas portantes inſiluerunt, & deuorarunt. Ex Chronico Polonorum lib. iiij. cap. viij.

Andronicus iunior Græcorum imperator, Genuenſium auxilio auum ſuum regno deturbat.

Liuonus Armeniæ Cazimirus Poloniæ Ludouicus Huttinus Galliæ Eduardus vi. Angliæ Petrus Portugalliæ	Rex.

Anno mill. cccxiiij. Mulier in oppido Vueiblīgē leonem peperit. In ſcripta Chronica Hermannus Minorita ſcribit: Et ego qui hæc ſcripſi, præſens fui.

PRIMA PVGNA LEOPOLDI DVCIS Auſtriæ, cum Suitenſibus.

Anno mill. cccxx. Dux Leopoldus magno exercitu mouit in vallem Suitenſiū, ſubiecturus eos domui Auſtriæ. Suitenſes renuūt: committitur prælium apud Morgarten, & victoria potiuntur Suitenſes, deſideratis multis nobilibus, duce vix euadente.

LVDOVICVS BAVARVS XXXI. IMP. GER.

Et contra hunc electus Fridericus Auſtriacus.

ANno domini mill. cccxiiij. Conuenerunt Electores Francofordiæ Mogontinus, Treuir, Colonienſis, Ioannes Bohemiæ rex, Rudolphus Palatinus, Rudolphus dux Saxoniæ, Volckmarus Marchio Brandenburgenſis, die Luciæ. Bauarus electus fuit per Mogontinum, Treuirem, regem Bohemiæ, & Marchionem Brandenburgenſem. Eodem die etiam electus eſt contra Bauarum, Fridericus Auſtriæ dux, per Colonienſem, Palatinum, & Saxonem. Ludouicus Aquiſgrani, Fridericus Bonnæ coronabatur. Tum fuit ingens bellum ciuile in Germania propter iſtā electionem difformem: nam omnes ciuitates inferiores vſq; ad Argentoratum receperunt Ludouicum in regem, ſed ſuperiores per Heluetiam & lacum, Fridericū, excepta Berna & Solodora: aliæ verò per Sueuiam ferè omnes receperunt Ludouicū, excepta Vlma, & paucis cum ea. Ludouicus Spiræ præſidem dedit Georgium comitem de Veldentz, & ei oppidum Germersheim pro habitatione deputauit. Fridericus autem pro præſide nobilem virum de Ochſenſtein conſtituit, & Landauu ſibi pro oppido deſignauit.

Friderico Auſtriaco adhærebant Papa, rex Galliarum, rex Hungariæ, Sueui, Palatinus, & ciuitates aliquot. At Deus non defuit Ludouico infirmiori, qui nullis humanis præſidijs fidere potuit.

Aliorum ſententia eſt: Electores principes ſeculi, indignum rati, quòd ab Eccleſiaſticis ſolis ea poteſtas expectaretur, nō expectatis tribus archiepiſcopis Electoribus, Ludouicum elegerunt. Archiepiſcopi autem contemptum ſuum reputantes, nullam eſſe electionem proteſtati ſunt de Ludouico ſine ſe peractam.

Anno mill. cccxv. Ludouicus Bauarus prope Francofordiā ex vno latere caſtra fixerat magno exercitu: nam ciues ei fauebant: Fridericus autem cum ſuo exercitu in alio latere prope Mœnum caſtra metabatur, ita vt intercapedine amnis non poſſent congredi. Leopoldus Auſtriæ dux, frater Friderici, Spiram venit magnis copijs. At Ludouicus fugit ad cœmiterium Iudæorum. Tum Leopoldus incendio vaſtat pagos circa Spiram.

Anno milleſimo cccxvi. Fridericus rex in odium Ludouici regis Eslingen ciuitatem cum exercitu copioſo potenter obſedit: nam Eslingēſes Ludouico adhærebāt: ſed re infecta coactus fuit diſcedere. Sequenti anno iterato obſidet Eslingam: at Ludouicus forti exercitu defendit, poſtquam vtrinq; fit conflictus, multis cæſis & captis nobilibus, vtri victoria contigerit, incertum erat. Ferunt autem tantam ſtragem fuiſſe equorum confoſſorum, vt cruor Necarum vicinum tinxerit.

Anno domini mill. cccxvij.

Alphonſus ij. Hiſpaniarum	Rex.
Martinus Arragonum	
Philippus Longus Galliæ	
Iacobus ij. Scotorum	
Carolus Vngariæ.	

Rainerus, Lampertus de Ramponibus, Ioannes Andreæ Iuriſperiti, Petrus Apponus Conciliator, Varignana Plateariusmedici, Lullius Alchymiſta, Franciſcus Maronis, Nicolaus de Lyra, & Vuilhelmus de Occam, hoc tempore floruerunt.

Anno mill. cccxx. Lodouicus rex magnis copijs Rhenum aſcendit. Intelligēs hoc Fridericus, vnà cum fratre Leopoldo inſequitur, conueniunt prope Argentoratū, caſtra figunt apud Briſcham fluuium in pagis Schaffoltzheim, Achenheim & Vuickersheim, omnia ſpectabant ad pugnam. Epiſcopus Argentoratenſis Friderico ſe adiungebat. Et Reſpublica Argentoratenſis confirmationem priuilegiorum ſuorū à Friderico, vt pote Romanorum rege, deinde etiam à Ludouico accepit.

Vna pars Argentoratenſium, familia de Zorn, & qui his conſentiebant, adhærebant Friderico, & prouidebant de commeatu eius exercitui. Familia de Mulheim, & complices, Ludouici partes fauebant & adiuuabant. Quare Ludouicus memor beneficij præfati, in familiā de Mulheim mire gratus fuit & beneficus. Cū aūt vterq;

electus

electus prope Argentoratū aliquādiu egiſſent, mittit Ludouicus ad Fridericū, an paratus eſſet pręliū cōmittere, Reſpōdente verò Friderico, ſe inſtructū & percupere finem rei imponere: cōtinuò Friderici exercitus, remotis equis, pedeſtres volebant congredi. Sed Ludouicus verſus Haganoam, vulgo vocant durch den Vorſt/ fugit. Fridericus inſequitur itinere duorū dierum: ſed aſſequi non potuit. Ita re infecta, rediјt in Auſtriam.

Anno dñi mill. cccxxiiј. in profeſto Michaelis Ludouicus grauem pugnā habet cū Friderico. Apud hunc erat frater Lupoldus cū Sueuis & Heluetijs, & magnus numerus Vngarorū: cū Ludouico erat rex Bohemiæ, & Burgrauius Noribergenſis, cū alijs principibus. Ibi cęſi Auſtriaci, & Fridericus capitur à quodā Frāco Eberhardo de Mosbach, qui illū adduxit ad Burggrauiū Norinbergēſem. Is poſthac Ludouico ſiſtebat. Vidēs verò Lupoldus ſe nō poſſe auxilium ferre fratris copijs, (nam ex mora nō poterat traijcere aquam) ſic infremuit ira, vt iā vellet ſeſe necare: ſed impeditus fuit à ſuis, ſuadentibus vt cederet. Quanquā verò hic Lupoldus apud pōtificē & regem Galliarum nullū nō mouerit lapidē, vt fratrē Fridericū liberaret captiuitate, tamen nihil effecit: nam Gallus ſusq; deq; ferebat caſum. Sic Fridericus tribus annis captus fuit in arce quadā Bauariæ, & poſthac amica compoſitione liberatus. Nimirū vt imperio cederet, tū vellet Ludouicus illum in Auſtriam reſtituere. Hoc factum fuit, & egit Ludouicus ſatis benignè & humaniter cum ſuo hoſte.

Poſt hac papa Ioannes xxiј. Imperatorem Ludouicū excommunicauit, vt qui imperatoriam potētiam & iuris ditionem in Italia ante coronationem vſurparet. Hinc grauiſsimū ſchiſma in Germania exortū, quod ferè annis xxiiiј. durauit, vnde paſsim in ciuitatibus multæ ſeditiones, multa ciuilia bella fuerunt. Et quanquam Ludouicus ſępenumero pro abſolutione ſatageret, tamē nihil impetrare potuit, ita vt & Benedictus papa ſucceſſor Ioannis xxiј. & pleriq; alij pręſtantes & doctiſsimi viri, acta pontificis approbare non potuerint Et habentur adhuc hodie Pontificis & Cæſaris ſcripta, in quibus papa egregiè gloriatur, quaſi poteſtatem habeat, imperatores & reges ordinare & deponere Ex quibus abundè ſatis apparet, pontificis argumenta infirmiuſcula eſſe. Et qui tum temporis eruditi fuere, pōtificis conatum improbarunt, ex quibus fuit Gulielmus Occam, & alij. Germani principes ſpiritales & prophani Cæſari adhærebāt, q̄ad Papa tandē coegit eos deficere, & aliū imperatorem eligere.

In Italia habebat Ludouicus multos ſibi adhærentes, & petebant Galeacius Mediolani, & ſenatus Romę, vt Ludouicus in Italiam veniret. Et venit, Mediolani ab epiſcopo ſecundam coronam accepit; (nam Aquiſgrani primam acceperat, operantibus pontificibus Mogontino & Treuiro) Romæ à Stephano cardinali de Columna coronatus, vnà cum regina quæ Romæ illi filium peperit, nomine Ludouicū Romanum, cui poſthac imperator Marchionatum Brandenburgenſem dedit. Ludouicus Romæ pontificem facit Petrum Corbariēſem Reatinum, eumq; pontificem maximū, & Nicolaum quintū ſalutat: qui paulò pòſt abductus ad Auinionem, & iuſſu Ioannis xxiј. in carcerem coniectus, interiјt, &, Volaterano teſte, pōtificalibus locis ſuo nomine principes præfecit, vt Ioannem Vicē. vrbis præfectum, Viterbio, Galeotum Malateſtam & fratres Arimino, Piſauro, Fano: Antoniū Feretranū Vrbino, Holſum & Galaſium fratres Callio: Alegretum Clauellum Fabriano: Bulgarutiū Matelicæ, Iſmedutiū ſancto Seuerino: Gentilem Varaneum Camerino: Pongonium Cingulo: Nicolaum Boſcaretum Eſio: Guidonem Polentenſem Rauennæ: Franciſcum & Sinibaldum Foroliuiј, Ceſenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ.

Pontifex interea Ludouico infenſiſsimus, rē eò deduxit, vt anno mil. cccxlvi. Mogontinus, Treuir, Colonienſis, Bohemus & Saxo Lutzelburgi cōuenirent, & alium imperatorem eligerēt. Et elegerūt Carolū iiiј. marchionē Morauiæ, filium regis Bohemiæ: quem Carolum Clemens vi. pontifex confirmauit. Quoniā verò ciuitas Colonienſis & Aquiſgranum hunc nolebant recipere, Bonnæ coronatus eſt.

Diſcordiæ cauſam inter Ioannē xxiј. papā, & Ludouicū Bauarū ferunt fuiſſe quēdā Vlrichū de Auguſta Secretariū, qui in quibuſdam regijs literis ſummū pontificē vocarit beſtiā ortā à mari: & alijs conuitijs, idq; ignorante Ludouico, eū proſciderit,

Opus habetur inſigne, cui titulum fecit autor, Defenſorē pacis, in q̃ queſtio illa iā olim cōtrouerſa de poteſtate papæ & imperatoris, excuſſa eſt. Scriptū anno domin mill. cccxxiiij. ad Ludouicū Cęſarē, ex illuſtriſsima Bauarię ducū familia progenitū Quod opus anno dñi mill. D. xxij. primū in lucem prodijt titulo Marſilij Patauini. In hoc legis horrēda, vt imperator inclytus illuſtriſsimi ſanguinis Bauarici (vnde & Palatinorū Rheni comitū propagata celſitudo) decus, magnanimitate, clemētia, religione, cunctis pacis belliq; artibus omnibus deniq; imperatorijs laudibus, nulli tēporis ſui principū ſecundus, adeo arroganter, ſuperbè, cōtumelioſè acceptus ſit, primùm à Ioanne xxij. deinde à Benedicto xij. & poſtremò à Clemente vi. vrbis Romę epiſcopis, ob nullū aliud delictū, vt etiā Baptiſta Egnatius teſtatur, quàm quòd citra Ioannis pontificis Rom. aſſenſum appellationem imperatoris ſibi vſurpare ſuſtinuerit. Hæc viſa eſt ſcilicet idonea ratio excommunicandi tantum principem, hæreticum promulgandi paſsim per concionatores, & concitandæ rebellionis ſtudio cōtra eundem, omnes iuratos ei quoquo modo ſacramento abſoluendi, bello vexandi præterea duces, ad id potiſsimum legere cardinales & abbates. Clemens etiam procurauit, vt aduerſarius ei deſignaretur ab electoribus, Carolus Bohemiæ rex, quo plus cædium & diſcordiarum inter principes Chriſtianos exardeſceret.

APPELLATIO LVDOVICI REGIS, QVAM INSIGNIter concœptam vbiq; fecit publicari.

NOs Ludouicus Romanorum rex, proponimus aduerſus Ioannem, qui ſe dicit eſſe papam, quòd Chriſti teſtamentum de pace male exequitur, publicam Chriſtianitatis pacē perturbans: nec reminiſcitur à ſancto Conſtātino id quicquid nunc habet honoris latitanti Silueſtro promiſſum, male gratus Romano imperio, vnde deſumpſit, omnem quo nunc abutitur, ſplendorem.

Anno mill. cccxxviij. Orchanes Turcarum ij. imperator.

Ioannes xxij. ætatis ſuæ anno xc. Auinione moritur, relinquens in theſauris ſuis ingentem vim auri atq; argenti, cuius recta computatio fuit, aurearum drachmarum ccv. millia: hoc eſt, millies xxv. millia: quod ſcripſiſſe arduum quippe videtur, nec legitur alijs temporibus eccleſia Romana fuiſſe locupletior.

Anno mill. cccxxxv. poſt mortē Ioannis xxij. fit papa Benedictus xij. patria Toloſanus. Hic Ludouicū nobiliorē mundi agnoſcit, cōmendans ipſum & Alemanniam præſentibus oratoribus imperatoris comite de Oetingen, & Rudolpho præpoſito Auguſtano, & Marquardo de Randeck canonico Bambergēſi, idq; in publico conſiſtorio, cum Marquardus abſolutionem imperatoris nomine peteret, & abſolutus fuiſſet, niſi rex Franciæ, & Rupertus rex Apuliæ (omni quòd dicitur pede) contraſtetiſſent, à quibus miſsi duo archiepiſcopi, duoq; comites frigidā ſuffundebāt, adhortantes Papā, ne hæreticis faueret. Tū Benedictus: Volūt ne domini veſtri, q̃ non ſit imperiū? illis verò reſpondentibus: ſe non imperiū, ſed perſonam Ludouici impetere, qui cōtra eccleſiam egiſſet, quibus Papa reſpōdit: imò nos fecimus contra ipſum: quod fecit prouocatus fecit, ſic Oratores redierunt tandem re infecta.

Hoc tempore Dulcinus & Durādus hæretici habentur. Cinus, Paulus Peruſinus legiſtæ, Obradus, Matthæus Syluaticus, Nicolaus, Rhegio medici, Franciſcus Petrarcha Poeta, & S. Rochus infans ex monte Peſſulano florent.

Anno domini Mcccxxxvi. Cum Oratores Ludouici redijſſent, Imperator comitia Spiræ inſtituit, ad quæ confluxeruut archiepiſcopus Mogontinus, Heinricus de Vienberrg, epiſcopi Argentoratenſis, Auguſtēſis, Eichſtetenſis, Curienſis, & alij. hij rurſus mittūt legatos, inſignes viros, Gerlacum comitem de Naſſauu, & epiſcopum Curienſem. ijs Papa Benedictus benigniſsimè acceptis, reſpondit ſe fauere Ludouico, & quaſi flens conqueſtus eſt, ſe non poſſe abſoluere Imperatorem metu regis Franciæ: nam Bonifacij exemplo deterreretur.

Succeſſu temporis, cum concordiam inijſſent Ludouicus Bauarus, & Philippus de Valois, rex Galliarū, nō ſine incōmodo regis Angliæ, venerunt Oratores Imperatoris & Galli, ſimul ad Pontificē, petentes reconciliari Imperatorē. Tūc fertur reſpondiſſe Papam: Nunquid Ludouicū ad arbitriū regis Franciæ, nunc hęreticū, nūc

Chriſti-

Chriſtianiſsimum habere deberet. Sic protractũ fuit negotium ſurſum. & deorſum Francus, vt credebatur, quod noluit, ſimulauit ſe velle: Benedictus verò Papa, quod voluit, ſimulauit ſe nolle.

Anno dñi Mcccxxxviij. Octauo die mẽſis Auguſti, Ludouicus Imper-tor comitia celebrans in Frãckfurt, ſcripto publico, acta Ioannis xxij. cõtra ſe reijcit, ſpectans ad C. Imperator. xc. Diſt. vbi habetur, ꝙ nec Imperator iura Pontificatus, nec Pontifex iura imperij ſibi vſurpare debet: & ꝙ Imperator nõ habet Imperium à Papa, ſed à Deo In q̃ ſcripto fusè & fortiter oſtẽditur proceſſus Ioãnis xxij: exceſſus fuiſſe in præiudiciũ electorum Principũ ac totius Germaniæ: excommunicationis fulmen non ſemper ferire, Ioannẽ contra Deũ & omnẽ iuſtitiam agere, qui mãdauit, ne obedirent ſubditi Imperatori. Vanũq; eſſe, quod dici ſolet, Papam non habere ſuperiorem: & quòd Concilium ſit ſupra Papam, & quòd defenſio iuris imperij ſit à iure diuino, & fide catholica. Ideo appellatio Cæſaris ad generale Conciliũ iuſta fuit. Hinc magna turbatio conſequuta eſt in imperio per Alemanniã, maximè in Sueuia, & ducatu Vuirtenbergenſi. Poſt promulgationẽ huius imperialis ſcripti: nã Monachi, qui in gratiam Pontificis, Interdictum, quod vocant, ſeruare volebant, Francofordiæ & Reutlingen, & alibi pulſi fuerunt per Imperatorem.

Habet Alb. Krantz lib. Sax. ix. cap. xv. Quòd in Comitijs Francofordianis multa conſtituta fuerunt, quæ ex dignitate imperij tum viſa ſunt. Inter alia, quòd electus à Principibus, aut à maiore, aut ſanicre parte, adminiſtrationem habeat citra aſſenſum Pontificis: nam ea quæ præter hæc introducta ſunt, nec diuino iure, nec vlla patrum ordinatione, ſed blãda quorundã aſſentatione, & Romanorũ ſpontanea ingeſtione pontificũ prouenerint. Electus inſinuetur Romano Põtifici, qđ ſit Princeps catholicus, iuſtus, imperio dignus, petaturq; coronatio (q̃ niſi obſtiterit manifeſta cauſa) ſi negetur, ſumatur cõſecratio à quouis catholico Põtifice. Quis enim Romanorũ Põtificum cõſecrauit Conſtantinopolitanos Imperatores? Et quis ante Carolũ multos Chriſtianos Cæſares? & ante Conſtantinum, Ethnicos quis ſacrauit Imperatores?

Deinde ordinatũ eſt, quòd Imperator præſtabit Pontifici & eccleſię defenſionis, deuotionis & humilitatis, non fidelitatis homagij, aut ſubiectionis iuramentũ: quia temporalis dominij Papa Imperatori nihil tribuit. Imò eccleſia ſumpſit omnia illa ab imperio. Gladius enim vterq; nihil habet commune, cum alter animam, alter ſolum corpus conficiat. Ibiq; decreto firmatum eſt, quòd vacantis imperij adminiſtrationẽ Pontifex habeat, nulla ſcriptura, nulla ratio, ſed ſola vſurpatio introduxit.

ANno domini Mcccxxxix. Imperator Ludouicus, Vuilhelmum comitem Iuliacenſem, fecit ducem Iuliacenſem & Bergenſem, Francophordiæ, in præſentia multorum principum. Eodem anno & die, idem Imperator Reinoldum comitem Geldriæ, fecit ducem Geldrię. Reinoldus ſecundus eius nominis præfati Reinoldi filius, ſecũdus dux Geldriæ. Eduardus ſecundi Reinoldi frater, tertius dux Geldriæ. Arnoldus dominus de Egmonda, quartus dux Geldriæ. Adolphus ducis Arnoldi filius, quintus dux Geldriæ. Carolus de Burgundia, Maximiliani ſocer, ſextus dux Geldriæ. Maria filia Caroli, Maximiliani vxor, mater Philippi, ſeptima duciſſa Geldriæ, & per eam Maximilianus dux Geldriæ. Rex Philippus, octauus Geldriæ dux. Carolus, Philippi filius, Imp. eius nominis v. nonus dux Geldriæ.

Anno domini Mcccxl. Confluunt multi Comites, & Heroes, Comes Sabaudiæ, Comes de Kyburg, Comes de Nidouue, Comes de Habſpurg, Comites de Hochberg, de Dieriſtein, Furſtẽberg, & multi nobiles, præſidia dãte duce Auſtrię, & bellũ inferũt Suitẽſibus & Bernatibus, ac eorũ cõfœderatis: ac obſidẽt Laupẽ, ꝑpe Bernã: at Suitenſes oppidũ hoc obſidione liberant, & hoſtẽ magno numero cædunt.

Anno domini Mcccxlij. Benedicto vita functo, fit Pontifex Clemens vi. & ſic infenſus Ludouico Bauaro Cæſari, in gratiã regis Frãcię, excõmunicationis ſententiã in Bauarũ latã confirmat, multos potentatus contra Cæſarẽ inſtigat: ſed Ludouicus par pari reddẽs, viciſsim in eccleſiaſticã ditionẽ, imperiali authoritate animaduertit.

Anno domini Mcccxliij. Scripſit Ludouicus Imperator regi Francorũ, quoniã ad ſuũ nutũ Papa regeretur, quare illi acceptã ferret hãc ſuã calamitatẽ: rogabat verò,

vt ex promiſſo abſolutionem ſibi impetraret. Tum Rex Franciæ reſpondit, cum tanquam Romani imperij præfectum, & ſedis Apoſtolicæ tutorẽ, nunq̃ vt Imperatorẽ & ſubditũ benè decuiſſet, gratiã & abſolutionem petiuiſſe. Tũ reſponderunt legati Imperatoris, Poſſe formã Papæ placentẽ concipi, ſe libenter annuituros. Tunc conceptũ eſt procuratorium turpiſsimũ, & rigidiſsimum, quod Ludouicus etiã in carcere detentus, non ſigillaſſet. In quo mandato dabatur poteſtas Humberto, Delphini auunculo. Item Auguſten. & Bãbergen. eccleſiarum præpoſitis, & magiſtro Heinrico Archicancellario Imperij, cõfitendi errores & hęreſes ſibi impoſitas. Itẽ reſignãdi imperium, nec reſumendi niſi de gratia Papæ. Itẽ quòd Imperator ſe & ſuos liberos, ac bona in manus Papæ cõtraderet. Hos articulos appoſitiſsimos, ſcilicet, Imperator comitijs Francofordiæ habitis, exponit electoribus & ciuitatibus imperij.

Tum ſurgens Vuickerus, archiepiſcopi Treuirenſis Cancellarius, recenſuit articulos Papæ in perniciem & deſtructionem imperij conceptos eſſe, & quòd nec Imperator, nec electores virtute iuramenti imperio præſtiti, annuere poſsint. Vuellẽt tamen legationem mittere ad Papam, & articulorum indignitatem exponere.

Hoc facto, Papa irritatior factus, cum videret ſe vana ſpe deluſum, cum rege Bohemiæ, & Carolo filio eius, qui læſi fuerant ab Imp. & cũ Treuirenſi Archiepiſcopo eorum patruo, in perniciem & excidium Imperatoris conſultauit.

Anno domini Mcccxiij. Clemens vi. Lemonicenſis Papa, Iubileum in quinquaginta annos auri gratia reduxit.

Anno domini Mcccxlvi. In cœna Domini, Clemens, Papa cõtra Ludouicum crudelem concionem habuit, omnes proceſſus Iohannis xxij. innouans, Imperatorẽ hæreticum & ſchiſmaticum declarans, electores imperij adhortans, vt alium Imperatorem deſignarent. Inter cauſas quas recenſebat, vna fuit, Quòd diceret Ludouicus ad Imperatorem pertinere, vt deponeret Papam, & inſtitueret. Itẽ quòd Epiſcopos cõſtitueret, & interdictum nihili faceret. Tum etiam idem Clemens Heinricum de Virnburg, Archiepiſcopum Mogontinum, qui Ludouico adhęſerat, doponit: vt ne Eccleſia Mogontina vidua eſſet, Gerlacum filium comitis de Naſſauu, Pontificium capellanum, in Archiepiſcopum Mogontinum ordinat.

Sub Ludouico ciuitates liberæ, & quæ ſunt imperij partes, erant contra ſacerdotes. nã cũ ciuitates Ludouicũ pro imperatore agnoſcerent, ſacrificulorũ quidã volebant Pontificijs literis obedire, & interdicto vti, nec canere, nec legere. Ita vt Monachi Argentorati, maximè Auguſtinianæ familiæ & in alijs vrbibus xvij. annis, ſine cãtu prorſus eſſent. Minores & Prædicatores multis annis cantarãt, tandẽ & ipſi ceſſant. Tũ illis dicebãt ciues, vt canẽdo pergerent, aut ſolum verterent. Ger. Sie ſolten furbas ſingen/oder aus/der ſtatt Straſsburg ſpringen. Ludouicus mira bonitate pditus, ſacerdotũ vulgò nihil moleſtiæ intulit. At epiſcopus & Prælatos coegit, vt à ſe confirmationẽ peterent. Interea dux Luipoldus ſemper aduerſabat Imperatori Ludouico, & huius permiſſu quicquid literarũ à Roma prodibat contra Ludouicũ, in huius oppidis legebatur. Circa hæc tẽpora Leopoldus Auſtriæ dux, obſedit S. Hypolitũ (Sanct Pildt) quod oppidũ erat Lantgrauij Alſatiæ, Ludouico familiaris. Poſthac Leopoldus Spirã obſidet, & agrũ Spirenſem incẽdio & rapina vaſtat. Cõſilio aũt Medicorũ, Argentoratum ſe recipit, vbi moritur in curia Ochſenſtein. Hic Leopoldus & Fridericus electus, & Heinricus erãt filij regis Alberti occiſi, nepotes Rodolphi de Haſpurg. Ludouicus Bauarus verò erat filius ſororis Rodolphi. Ita oĩm auus erat Rodolphus. Præfati Auſtriæ duces oẽs ſine prole maſcula defuncti fuere. Año eodẽ Gerlacus de Naſſauu, ix. Archiepiſcopus Mog. ad Rẽs cõuocat Principes obediturus mandato Papæ. Cõueniunt aũt Balduinus Lucenburgẽſis, Treuirenſis, Vuabramus de Iuliaco Colonienſis, & ipſe Gerlacus archiepiſcopi. Rudolphus Saxoniæ dux, Ioãnes rex Bohemiæ ij. Carolũ Morauiæ Marchionem filium regis Bohemiæ, regem Romanum elegerunt. Hic regina pecunia neruus rerum fuit.

Anno eodẽ Papa electionẽ Caroli in Cõſiſtorio publico approbauit. Quoniam aũt Aquenſes & Colonięſes ciuitates eum non receperãt, Bunnæ ab Archiepiſcopo Colonienſi coronatus fuit. A quo Colonienſis, Treuirenſis, & Gerlacus Mo

gont,

gont. Archiepiſcopi. Item Monaſteriē Metēſis. Leodiēſis. Virodunēſis. epiſcopi, inueſtituram regalium, vt vocant, acceperunt. Ludouicus verò ciuitates imperij conuocauit Spiram, nulla autem ciuitatū Rheni, Sueuiæ, Franconiæ, electionē Caroli, aut Papæ acta contra Ludouicum curauit. Erant aūt & ex electoribus, quibus Carolus non probabatur. In ſumma, ſcindebantur ſtudia in contraria, qui Carolo, & qui Ludouico adhęrebant. Quæ res in Sueuia magnam inquietudinē concitauit: nam qui ex Ludouico adhęrentibus moriebantur, in campis, & extra cœmiteria ſepeliebantur. Mogontiæ ſchiſma fuit inter Heinricum Archiepiſcopum à Papa depoſitum, & Gerlacum nouum Archiepiſcopum. Hoc tempore de cōſenſu Ludouici, & volūtate Heinrici Archiepiſcopi, cōmiſſa fuit adminiſtratio Archiepiſcopatus tribus Canonicis de Capitulo. Iudices Gerlaci Mogontiæ, & iudices Heinrici in Alta villa iudicabāt. Proceſſus Papales à quibuſdam ſeruabantur, ab alijs ſpernebātur, tandem adminiſtratio eccleſiæ Mogont. ab Imp. Ludouico, & Heinrico Archiepiſcopo, cōmiſſa fuit Conrado de Kirchkel. Hoc tēpore ridiculū Romæ accidit: nam Nicolaus quidā publicus ſcriba potens erat in Vrbe, quam totam regebat, & tātum beneuolentiæ, autoritatiſq; apud omnes cōparauerat, vt facilè quo vellet, mentem Po. Romani flecteret, Capitoliū armis occupauit, Nicolaum Auguſtū ſe nominans. Huius titulus erat: Nos candidus Spiritus ſancti miles Nicolaus, ſeuerus & clemens liberator Vrbis, zelator Italię, Tribunus, Auguſtus. Clementi Papæ in Gallia agenti ſcripſit, niſi infra annum rediret ad vrbē, & reſideret in ea, ſe cum Romanis aliū Papā creaturū. Et quoniam Roma caput eſſet orbis, incumberet illi in omnibus cauſis imperij ius agēdi, Ludouicū & Carolū citauit, vt corā ſe, ambo ſe ſiſterent, expeditionē cauſarū à ſe ſuſcepturi. Idē citauit etiā vij. electores. Huiuſmodi ſtulta conſilia agitauit ferè ij. annis. Hūc Nicolaū Pont. adhærētes expulerūt. Is fugit ad Carolū iiij. Carolus verò hominē miſerū Pontifici miſit Auenionē, ibi captiuus detentus fuit.

Anno domini Mcccxlvij. Ludouicus Imp. moritur, vir optimus, & pacis ſtudioſiſſimus: nam quoties ciuitates agebant pro patriæ pace, & communi bono, dexterrimè illis adfuit, quicqd potuit facultatibus & pecunia pacare, hoc noluit bello. Hinc multum ditionum & ſubditorum illi acceſsit indies magis & magis tranquillitate conſequutus, quod maiores ſui bello nequiuerāt. Tandem in venatione, apoplexia tactus, de equo cadit & moritur, in oppido Monachio ſepultus. Mortuo Ludouico, Carolus ex Boemia cum magno equitatu in Bauariam, Ratiſponam perrexit, vbi tanq; rex Romanorum illico eſt receptus: deinde venit Norinbergā, ibidem quoque receptus fuit: ſimiliter in alijs ciuitatibus imperialibus, prętexens abſolutionem Pontificis Romani quòd Ludouico adheſiſſent, ſe facilè impetraturum. Attamē hæredes Ludouici Bauari, & Heinricus Archiepiſcopus Mogōtinus & Palatinus Rheni, Heinricuſq; Saxoniæ dux, noluerunt recipere.

Hoc Anno Andreas Apuliæ & Siciliarū rex, ab vxore, dormiēs in lecto ſuo ſtrangulatur.

Anno domini Mcccxlviij. Carolus rex Baſileam venit. Cum autem ſenatui Baſilienſi perſuaderent quidam, vt abſolutionem peterent, quoniam Ludouico adheſiſſent, quæ commiſsio Auinione facta fuerat Babenbergenſi epiſcopo, & Marquardus de Randeck, præpoſitus Bambergeñ. attulerat, tum Conradus de Berenfels, Conſul ciuitatis Baſilieñ. præſente rege, multiſq; eccleſiaſticis & prophanis, maſculè reſpondit, dicens: Domine Bambergenſis, ſciatis, quòd nec fateri, nec credere volumus, quòd dominus noſter Ludouicus Imp. Ro. vnquam fuerit hæreticus: nā quēcunq; imperij electores nobis dederint, hūc recipimus, etiam ſi nunquam Papam requirat: nec quicquam vnquā cōtra imperij ius committemus. nos ſi à peccatis abſoluamur, hoc feremus, ſic abſoluti regi ſolitum præſtiterunt iuramentum.

Anno domini Mccc xlvij. Ludouicus Polonię & Vngarię } Rex eſt.
Ioannes xi. Franciæ Li.

Hoc tempore, Recupertus, Lapus, Bartholus, legum illuſtratores, Gentilis Fulginas, Dinus de Garbo, & Turriſanus Pluſquam commentator, medici florent.

Año domini Mcccxlviij. Heinricus Mogōtinus epiſcopus, Ludouicus Marchio Brandenburg. Rupertus Palatinus Rheni, & dux Saxoniæ, de nouo rege eligendo

concordarunt, electionem Caroli irritam iudicantes, miſſa eximia legatione ad Eduardum Angliæ regem, ad imperium eum inuitabant. Is gratias egit & recuſauit. Deinde Fridericum Marchionem Miſnenſem vocant, vt Beatricem relictam Ludouici Imperatoris ducat, ac electionem aſſumat. At quia is noluit cum vicinis ſuis Bohemis contendere, & terram hæreditariam perdere quoq; recuſauit.

Hoc tẽpore vehemens peſtilentia ferè in tota Europa deſęuijt, vt vrbes, monaſteria & inſulas totas deuaſtaret. Solatium fuit in rebus tam miſerè afflictis, quòd morituri (etiam pueri innocentes) iubilando & gaudendo laudes Dei eiacularint, & animas egerint. Peccatores verò ex animo reſipuerint. De hac peſte infamati Iudæi, ꝙ fontibus infectis promouerint: & propterea combuſti fuerunt à mari vſq; in Alemãniã, præter ciuitatẽ Auinionẽ, vbi Papa eos tutatus fuit, par querela fuit. Anno domini Mcccxxxiiij. de leproſis, qui Iudæorum hortatu ferebantur coniuraſſe, vt veneno ad hoc parato ſic fontes inficerent vt, qui vſi fuiſſent aqua fontali, leprã cõtraherent.

Hoc tempore Philippus Galliarum rex, intelligens lucri bonum odorem ex quauis re eſſe, tributum ſalis inſtituit: argutum inuentum, quo nemo liber à tributo eſſet Hinc enim regibus quotannis pecunia ingens penditur.

Anno domini Mcccl. Guntherus comes de Suartzenburg, ex Turingia, Franfordię in regem eligitur (vir ſtrennuus, & qui collatis ſignis ſæpenumero victor fuit) per Heinricũ Archiepiſcopum Mogontinum, Ludouicum Marchionem in Brandẽburg, Rudolphum comitem Palatinum Rheni, Heinricum iuniorem ducem Saxoniæ, hic pro more ſex hebdomadis, ante Frãfordiam caſtrametatus, cum nullus, qui ſe illi opponeret, videretur: in vrbem immiſſus, & pro rege receptus fuit. Conuentus autem indicitur Spiræ, pro componendis Carolo & Gunthero: quò dum conueniunt Balduinus Treuirẽſis, & Gerlacus Mogõtinus, Comes de Vuirtẽberg, & alij ꝓceres, legatiq; ciuitatũ, Guntherus Friburgum obſidet & expugnat, Carolus Mogõtiam oppugnat Interea Guntherus veneno moritur. quod ferunt medicum Fridançum illi propinaſſe. Is autem iuſſu regis deguſtans, & ipſe triduo mortuus fuit. ſic capra quo mactaretur, gladium inuenit.

DE SECTA FLAGELLANTIVM.

HOc tempore fuit in Italia & Germania ſecta Flagellantium, de loco ad locum errantium. Spiram venerunt circiter ducenti de Sueuia, habentes inter ſe principem vnum, & duos magiſtros, quorum mandatis parebant. Ciuibus Spirenſibus ſanctimoniæ fuco ſic imponentes, vt & conuiuio eos liberaliter ſuſciperent. Argentorati innumerabiles fuerunt. Item Aquiſgrani, vbi Carolus coronandus fuerat, præ multitudine peregrinorum & flagellatorum recipi non potuit, ſed in oppido Bunna ab archiepiſcopo Colonienſi coronatur. Venit & hæc ſecta flagellatorũ ruſticorum ex Gallijs, vt ferebatur, in Poloniam. Ianuſsius archiepiſcopus Gneznẽſis cum ſuæ prouincię Suffraganeis ſub magnis pœnis & carceribus tales prohibuit. Et principes Poloniæ perſuaſi, ne quiſpiam huiuſmodi errores ſectaretur, ſub confiſcatione honorum & grauibus pœnis inhibuerunt. Albertus Crantz in Vuandalia ſua de hac ita ſcribit lib. viij. cap. xxviij.

Anno dñi mill. cccl, Secta Flagellantiũ tũ vehementer increuit per prouincias, incertũ quo autore primùm inſtituta, niſi illo, quẽ cæteris nõ vigilantibus. tradit Euangeliũ ſuperſęminaſſe zizania: vnde & Acephali, hoc eſt, ſine capite, ſunt appellati. Homines rudes, qui per Germaniæ agros flagellis ſe attriuerãt, cruces in veſte præferebãt, ad vrbes gregatim ibãt proceſsione diſciplinata, capitum operimentis ad oculos demiſsis, luminibus in terrã fixis, triſtes & mœſti ſemper cernebãtur. Flagella tribus reſtibus erãt trinodia, nodi ferrũ in crucis formã eminens habebant, liuentes ex crebris ictibus ac vulneribus ſcapula & dorſa prætulere. Eccleſiã ingreſsi, poſitis veſtibus ſubucula linea ab vmbilico demiſſa ſumebant. Ita egreſsi per cœmiteria, nudi ſternebantur. Alij proni in faciẽ, alij in latus, nonnulli in dorſum, quidam extentis in altum palmis, pœnitentiæ formam ad ſingula peccatorum genera in geſtu ſignificabãt, progreſſus ex omni numero vnus ſingulos tangebat dicens: Det tibi

Deus

Deus remiſsionem tuorum peccatorũ:ſurge. Inde in ordines digeſti, præcinẽtibus duobus, verſum chorus iterabat. Vbi dominicæ paſsionis in cantu quodam incidiſſet mentio, mox vna proruunt in terrã, non vt ſolemus, primũ geniculantes, ſed vno impetu, velut præcipitata ligna vel ſaxa, ruebant, quẽ quiſq; ſtans locũ forte habuit.

Habent Chronica Argentoratenſia, anno mill. cclxi. Flagellantes argẽtoratum veniſſe, qui Romæ & in Italia confluxerant, numero mille & ducenti Et quòd Argẽtorati acceſſerint mille & quingenti, qui nudis corporibus ſe flagris cædebant.

Poſt hac anno mill. ccxcviij. venerunt Argentoratum xxviij. in veſtibus albis, facie cooperta, qui eundo ad omnes eccleſias, ſe flagellabant.

Anno mill. cccxlix. Tẽpore peſtis, cõbuſtis Iudæis, venerunt rurſus Argentoratũ ducenti, habentes octo aut decem precioſa vexilla ex ſerico, & totidem cereos duplicatos. Bini & bini incedebãt poſt vexilla & cereos: in oppidis & pagis paſsim excipiebantur pulſu campanarum, quiſq; pallio amictus, pileũ in capite cũ rubra cruce geſtabat. Rythmos habebãt præſcriptos, præcinentibus duobus, reſpõdebant alij.

Qui in hanc diſciplinam recipiebatur, cogebatur triginta tribus diebus & dimidiato manere (hoc erat pœnitentiæ tempus) & tantum pecuniæ ſecum afferre, vt in ſingulos dies haberet nummos argent. quatuor. Nam non concedebatur illis vt mẽdicarent. Sacerdotes admittebant, ſed citra dominium: nec admittebant in ſecretiora conſilia. Literas iactabant per Angelum è cœlis allatas, & vulgus eò adduxerant, vt Flagellatoribus plus crederent quàm ſacerdotibus. Argentorati ferè mille acceſſerunt huic ſocietati. Quare factis duobus ordinibus, alteri in ſuperiores Germanię partes concedebant, alteri in inferiores. Carolus quartus rex pontifici Rom. ſcripſit vt coerceret, alioqui totum mundum ſeducerent: nam magnam ſanctimoniam pręferebant, & miraculorum virtutem. Argentorati in circulum Flagellantium mortuus puer delatus fuit: tentabant quidem reſuſcitare, ſed non ſucceſsit. Dimidiato anno ferè ſingulis hebdomadibus cohors flagellantium adueniebat. Etiam mulieres ſe ſocietati adiunxerant. Tandẽ cum admiratio deſijt, nec amplius excipiebãtur pulſu campanarum, nec hoſpitio exciperentur, & impoſtura huius ſectæ innoteſceret, & papa ordinarijs præciperet, ne admitterentur, etiam ſenatus Argentoratenſis vetuit ne reciperentur. Quod ſi quis vellet flagellare ſe, vt hoc domi ſuæ faceret. Ita in breui tempore, hoc eſt, dimidiato anno, deſijt ſecta Flagellantium, quam ipſi affirmarant triginta tribus annis & dimidiato duraturam.

CAROLVS IIII. FILIVS IOANNIS REGIS Bohemiæ, nepos Heinrici Imp. vij.

CArolus audiens Ludouicum mortuum, paſsim venit in ciuitates quæ liberæ, & quæ imperij ſunt, rogãs, vt pro Imperatore ſuſciperetur. Anno domini mill. cccxlviij. venit Argẽtoratum, vbi vt rex ſuſcipitur. Ibi & Bertholdo epiſcopo Argentoratenſi regalia confirmat, ante fores ſummi templi, gradus vocant, auff den Stetten/ coronam geſtans in capite, pomum & ſceptrum in manibus. Poſt aliquot dies Baſileam venit, deinde Vuormaciam accedit, & cum eo epiſcopus Bambergenſis. Is poteſtatem acceperat à pontifice Romano, abſoluendi eos qui ſub Ludouico excommunicati fuerant: verùm ſequentibus conditionibus. I. Vt iurarent fidelitatẽ papæ. II. Imperatorem non habere ius conſtituendi papam aut deponendi. III. Vt neminem agnoſcerent regem vel imperatorem non confirmatum à papa. Qui hæc non iurarent, nec abſolui deberent. Sacrificuli pleriq; & monachi hoc iurant, & abſoluuntur: laici nolunt iurare. Tandem veriti motum vulgi rex & epiſcopus, laicos etiam ſine iuramento & præfatis conditionibus abſoluunt. Cum Carolus verò à Vuormacia Mogontiam veniſſet, dicitur illi in aurem, Electores velle eligere Eduardum Anglum, nec valere electionem Caroli, Ludouico Bauaro adhuc viuente, factam.

REX ANGLIAE ELIGITVR.

ELectores Imperij Eduardum Angliæ regem in Rom. regem eligunt. Sed is reſpondit per literas, & gratias egit, indicans ſibi ſatis eſſe negocij cum rege Galliarum, quapropter non poſsit imperij curas admittere.

MARCHIO MISNENSIS ELIGITVR.

TVm Electores vocant Fridericum Marchionem Miſniæ, Ludouici Imperatoris generum, & in Rom. regem eligunt contra Carolum. At Marchio Miſniæ accepit à Carolo x. millia marcarum argenti, & ceſsit electionem, & regalia accepit poſthac à Carolo. Ita imperij dignitas manſit Carolo, qui Frãcofordiæ in regẽ ſuſcipitur, ciuibus iſtic nundinas, & omnia eorum priuilegia confirmans ac corroborans.

RHENVS CLAVDITVR ARGENTORATI.

CArolus iam quietus de electione, & vbi conueniſſet cum aduerſarijs ingenti ſumma pecuniarum, conceſsit in ciuitates Rhenenſes, & ad principes ac dominos, qui illi adfuerãt. His dedit telonia Rheni. Hinc exorta ſunt telonia noua, quæ qui vina coemunt & alia, & per Rhenum deuehunt, ferre prorſus nequiuerint. Hoc Senatum populumq́ Argentoratenſem malè habuit, vt quibus multa erãt negotia per Rhenũ perficiẽda. Quare ſtipitibus p̃acutis, & cathena ingẽti alueũ Rheni ita includũt, vt nemo poſſet nauigio vel aſcẽdere, vel deſcẽdere. Cũ verò Rheni nauigatio duobus annis & dimidio eſſet occluſa, & ciuitates viderent, ſe nec noua nec vetera telonia poſſe aſſequi, tranſigunt cum Argentoratẽſibus, quorum dexteritate telonia illa noua in ſpongiam cadunt. Et rurſus conceditur nauigatio Rheni, anno domini mill. ccclі. menſe Maio, quo aliquot centenæ naues, cum vino & rebus alijs Rheno deuehuntur.

Angli victis Francis, Galliam ferè totam occupant.

Anno domini mill. ccclv. Carolus profectus eſt in Italiam, & ciuitates ſatis obedientes inuenit: Romæ obuios habuit totũ Senatũ, & quicqd erat honeſtorũ hominũ. Ciuitates aliquot Italiæ, gratificaturus pontifici, in obedientiam redegit. Cum veniſſet Piſas, oritur tumultus, & niſi Germanorum maſcula virtus illi adfuiſſet, actum fuerat de eo. Imperatrix à Piſanis rapitur, & in ignominiam regis Caroli in lupanar ducitur: ſed euadit matrona vnà cum virginibus, & extra ciuitatem fugit.

Anno mill. ccclvi. Carolus rex Mogontiam venit ad natalem Domini: adſunt illi electores, & habetur prandium imperiale, vti in Bulla aurea indicitur.

His annis Carolus iiij. Albertum & Ioannem fratres dominos Mackelburg, fecit duces Mackelburgenſes, antea dictos principes Vuandalorum.

Anno domini mill. ccclvi. eclipſes ſolis, lunæ, peſtis, terræmotus maximus, vt in partibus Rheni plura caſtra, turres & domus corruerent. Ciuitas Baſiliẽſis & eccleſiæ iſtic vehementer concuſſæ.

Anno domini milleſimo ccclx. Carolus comitem Eberhardum à Vuirtẽberg, magno exercitu oppugnauit, tandem res per epiſcopos Auguſtanum, Argentoratenſem & Spirenſem compoſita fuit: ſic tamen, vt Sueuiæ ciuitates cogerentur ſoluere ingentem pecuniæ ſummam: nam Vlmenſes dederunt lij. millia flor. Eslingum xv. millia. Rotuuil x. millia. Rutlingum xv. millia. Lindauu ſex millia. Conſtantia xl. millia. Cauſam ferunt fuiſſe nimiam exactionem ciuitatum, & quòd cum ducibus Auſtriæ, ſine exceptione imperatoris, fœdus icerit. Ad hoc bellum ab imperatore datus fuit dux Rupertus Bauarus, & ciuitatibus Rheni præceptum, vt auxiliares copias darent. Marchio Badenſis à Carolo vocatus, renuit venire: nolebat enim conſanguineo bellum inferre.

Anno domini mill. ccclxvi. Carolus altera vice in Italiam & Romam contendit, cum principibus aliquot Alemanniæ & Bohemiæ, & cum inclyta vxore ſua. Mediolani corona ferrea coronatur: Piſis honorificè ſuſceptus. His relictis, ad vrbem tendit, Senatoribus, Conſulibus, & populo Romano in Capitolio congregatis, vnus

Senato-

Senatorum orationem habuit ad populum, appoſitè ſcilicet: Ecce rex tuus venit. Coronatur Romæ per Oſtienſem Cardinalem, hac conditione, vt nec Romæ, nec in Italia diutius moraretur. Franciſcus Petrarcha hic grauiter inuehitur, ac dicit: Quę nam iſta ſuperbia, principem Romanum publicæ libertatis autorem, libertate priua re, cuius eſſe deberent omnia, ipſe non ſit ſuus?

Anno domini mill. ccclxi. Sophia filia Eberhardi comitis in Vuirtẽberg, duci Lotharingiæ matrimonio capulatur. Stutgardiæ habentur ſumptuoſæ nuptiæ præſente Alberto duce Auſtriæ, ac multis comitibus, baronibus & nobilibus. Inuitato etiã imperatore, qui veritus maiorem congregationem, non venit. Celebres hæ nuptiæ vini fonte arte facto.

Anno domini mill. ccclxij. Cazimirus Poloniæ rex, horrea ſua in ſingulis terris regni ſui frugibus abundantia aperiri, & moderato precio vendi iuſsit. Proprij aũt homines pecunias ad emendum non habentes, rerum commutatione aut labore præſtitum frumentum merebantur. Caſtrorum & ciuitatum fabricas & muros, piſcinarum & foſſatorum aggeres & alueos, tum aquæductus, & ædificiorum variorũ ſtructuras extendendo. Ex quibus illud memorabile foſſatum, quod à Graccouia verſus Bachnyam tendit, & flumine Iſtula in id immiſſo, ligna per id & ſal traduci deſtinabat, adhuc apparet.

Anno mill. ccclxiij. Bella parantes Carolum imperatorem Romanorum, & regẽ Bohemorum, Ludouicum Hungariæ, Cazimirum Poloniæ, & Sigiſmundum Daciæ reges, eò quod imperator Carolus coram nuncijs Ludouici regis Hungariæ dixerat, eius matrẽ parum pudicam, Vrbanus papa quintus per legatum compoſuit.

Eodem anno Innocentio vi. mortuo, Vrbanus v. fit papa, patria Lemonicenſis, antea Gulielmus dictus.

Eodem anno rex Cypri venit Argentoratum, honorificè exceptus. Eodem anno venit etiam illuc rex Daciæ.

Eodem anno Amurates Turcarum iij. Imperator regnat. Is Primus in Europam claſſe traiecit.

Petrus Hiſpaniæ
Ianus Cyprienſis } Rex.
Ioannes Nothus Portugalliæ

Anno domini mill. ccclxv. Studium vniuerſale in Vuienna Auſtriæ ab Alberto duce ibidem fundatur primum in Germania.

Anno eodem ſecta Ihesuatorum incipit.

Hoc tempore Spiræ combuſtus eſt quidam Bertoldus Beghardus de Rorbach. Huius articuli, quos tamen antehac in Herbipoli reuocauerat, erant: Chriſtum in paſsione ſua ſic fuiſſe à patre derelictũ, vt p̃ dolore dubitauerit de ſalute. Quòd Chriſtus in cruce ꝓpter nimiam paſsionẽ & dolorẽ matri maledixerit. Quòd male dixerit terræ quæ eius ſanguinem ſuſcepit. Quòd homo in hac vita in tantum poſsit proficere, quòd nec orare, nec ieiunare oporteat. Itẽ quòd laicus illuminatus poſsit proficere in docendo: & quòd plus illi credendum ſit, quàm Euangelio & doctoribus Scripturæ ſanctæ.

Albergothus Baldus, & Angelus Iuriſperiti, Guido Cauliacus Chirurgus, Maximus Planudis, Monachus Græcus, Ioannes de Linerijs Mathematicus, Iohannes Bocatius florent, & Henricus de Haſſia.

DE PRIMIS ANGLICIS.

ANno domini mill. ccclxv. Cum imperator Carolus Seltzæ ageret, venerunt in Alſatiam Angli, numero quadraginta millia equitum & peditum, quorum dux erat eques quidam auratus, dictus Ertʒ prieſter von Springe hirtʒe/hij no ctu irruerunt in agrum Argent. & in proximos pagos, nõ ſine incendio, rapina & latrocinio. Cumq; ferè hebdomadibus quatuor grauiter incommodaſſent Alſatiæ, &

Carolus imperator conſcripto exercitu eſſet inuaſurus nocentem hoſtem, fuga ſibi conſulunt Angli, vno die plus itineris abſoluentes, quàm Cæſar & ciuitates in multis inſequerentur. Nam dũ Cæſar, epiſcopus Argentoratenſis Ioannes de Liechtenberg, & Reſpublica Argẽt. apud diui Arbogaſti monaſterium & Eckboltzheim caſtrametantur, Angli iam Benfeld, Danbach, & Seleſtadium conceſſerant. Argentoratenſes quidẽ & aliç ciuitates, quid ceſſaret, appellãt Imperatorẽ, cur nõ rectà hoſtem inuaderet. Sed Cæſar cauſabatur ſe, neſcio quorum principum præſidia expectare. Tandem vſq; Colmariam ventum fuit, ſed abierant Angli. Reditur, ſed grauiori incommodo Alſatiæ: Cæſareani enim hoſtibus ipſis nocentiores fuerunt. Et erat hæc profectio ante meſſem, & in meſſe. Hinc cariſtia annonæ facta, vt quartale frumenti libra Argentoratenſi venderetur.

Circa hæc tempora Carolus imperator Mongontiæ comitia habet cum archiepiſcopis Mogontinenſi, Treuerenſi & Colonienſi. Aderant quoque Saxoniç & Bauariæ duces. Iſtuc pontifex miſerat legatum epiſcopum Canalcenſem pro ſubſidio Cameræ. Quem cum imperator præſentibus principibus audiuiſſet, reſpondit: Domine legate, papa miſit vos ad Germaniam. in qua magnam pecuniam corraditis, ſed in Clero nihil reformatis. Adſtabat autem Cuno de Falckenſtein canonicus Mogont. cum capitio præcioſo, aureis & ſericis ligaturis conſuto, quod imperator ſuo capiti imponẽs, inquit: Sum ne in capitio Cunonis plus militi q̃ clerico ſimilis? & intuitus Gerlacũ archiepiſcopũ Mogontinũ. ſic affatur: Domine archiepiſcope, vobis præcipimus ſub ea fidelitate qua nobis aſtringimini, vt clerum veſtrum reformetis, tollatisq; abuſum in veſtibus, calceis, capillis, & toto vitæ habitu. Quòd ſi nõ fecerint, mandetis fructus beneficiorum ſuorũ occupari, & Fiſco noſtro præſentandos, q̃s nos in honeſtiores vſus cõuertemus. Colloquio iſto peracto, pontificius legatus non diu Mogontiæ hæſit, ſed quaſi fugitans, naui conſcenſa, Coloniam ſoluit.

Laudatur hic Carolus, vtpote multis heroicis virtutibus præclarus. Aureã bullã, in qua ſunt ſanctæ conſtitutiones pacis ab hoc habent Imperij electores. Niſi quòd quidam illi vitio vertunt, quòd Bohemici regni gloriam magis quàm Romani imperij quæſiuit, & quòd regni Arelatenſis ius, Galliæ contradidit. Schola liberalium diſciplinarum ab hoc Pragæ erecta eſt.

Norinbergæ ſeditionem grauem exortam à Collegio fabrorum, Capribarbæ vulgo, Die Geißbert/ dictorũ. Ipſe pietate, & meritis grauis, cui cõſiliarij & optimates vrbis adherebant, pulchrè ſedauit ſua induſtria: nam Collegia vel Tribus, quas vocant Zunfftbaus, aboleuit, & vrbem in meliorem politiam reduxit.

Anno domini Mccclxvi. Comes Aego per inſidias voluit Friburgum occupare: Friburgenſes admoniti, præſidio Baſilienſium, Briſacenſium, & Nuuenburgenſis contrà ſteterunt, & paulo pòſt arcem vicinam vrbi, quam vocant Burgſtadel, deſtruxerunt. Poſthac cum oppidum Endingum obſiderent, & Aego Comes copias contraheret, dimiſſa obſidione, vtrinq; pugnatur, aliquot occiſis, in Rheno ſubmerſis & captis. Poſt hac pace facta, liberati à domino ſuo pecuniæ ſumma, Duces Auſtriæ dominos agnoſcunt.

Anno domini Mccclxviij. Vrbanus compoſitis rebus Piſanis ac Florentinis, vocauit Carolum Imp. in Italiam, vt Bernabouem Eccleſiæ hoſtem vlciſceretur, cum quo tamen Imp. inſperato pacem fecit, quod Papæ diſplicuit.

Anno domini Mccclxx. Carolus Vuenceslaum filium natu maiorem Cæſarem facit, qui cum patre annis octo regnauit. Scribit Aeneas Syluius, Carolum cuiq; Electorum promiſiſſe centum millia aureorum pro conſenſu: ſed cũ non eſſet ſoluendo obligauit illis Thelonia, vectigalia, & oppida imperialia. hinc Aquila deplumatur.

Per hos dies Ro. Imp. Carolus viſendi regis Galliarũ deſyderio, iter per Hannoniam, Cameracumq; faciens, in Franciã venit. De cuius aduentu Carolus rex Galliarũ literis acceptis, ad ſingula quà tranſiturus Imperator erat loca præmiſsis, qui illũ honorificentiſsimè venerarentur, excepit. Et cũ articulari morbo laboraret Imperator, currum & lecticam auro, gemmisq; artificioſiſsimè elaboratã, ad Imperatorem præ-

propere

propere miſit rex, deinde equos duos ingenuos atq; animoſos inſignibus Francorum apparatiſſimè ornatos Imperatori, totidemq; filio eius Romanorum regi, Caroli nomine præſentant miſſi. Quod munus Imperator liberaliſſimè lætiſſimèq; excipiens, ego inquit, in altero illorum ſedens, Pariſios ingredior, quod & factum fuit. Vbi uenietibus Principibus, alter in alterius conſpectu, reuelato capite, datisq; dextris, ſeſe amiciſſimè venerantur. Mox ad Romanorum regem Carolus accedens, impertita illi ſalute, imperatorem dextrorſum, regem verò filium ſiniſtrorſum habens, ipſe medius inceſſit. Poſt mutua colloquia & conuiuia, firmata inter eos iureiurando amicitia eſt. Diſcedentem Imperatorē, Carolus ad Monſum vſq; ſua impenſa perducere iubet.

Anno domini Mccclxxij. Menſura vini Argentorati vendita fuit iiij. ſolidis, in Auguſto, quo anno Tigurini, Vuormatienſes & Spirenſes Alſatibus vina aduexerunt: mox muſtum venditum fuit in Autumno duobus nummis.

Anno domini Mccclxxv. Nobiles quidā Anglici, Britones, Picardi, Goti, Scoti, & gentes innumerabiles de proprijs propriè non contenti, per turmas armatorū violenter regnantes terras Francorum, Burgundorum & Loteringorum moleſtarent, & per decennium huiuſmodi perturbationes extra terminos ſuos dilatarent, demum circa annum domini Mccclxxv. Alemanniam ſuperiorem intrantes, per incolas uillæ Bernenſis, in quodam Monaſterio Monialium fontis Marię, Conſtantienſis diocesis collecti gladio, ſed plus amariſſimæ crudelitatis igne, in dicto Monaſterio conclauati, & recluſi, penitus ſunt extincti. Malleolus.

Anno domini Mccclxxvij. Comes Vlrichus Vuirtenbergenſis, apud Reuttelingam cladem ſuſtinuit, multis ergregijs viris interemptis.

DE SECVNDIS ANGLICIS.

Anno domini Mccclxxv. Mixtus populus ex Britānis & Germanis, numero vi. mille armis munitiſſimi, cum innumerabili vulgo, ſed non equè armato, Capitaneos habebant xxv. hij Alſatiam rapinis & incendio admodum vaſtarunt. & exactionibus, ſcopus erat multa corradere. Duriſſimi erant exactores, à diuitibus aurum, caballos, ſericum petebant: à pauperibus, calceos, clauos, ferramenta equorum. Cum autem incēdio pagis in agro Argentoratenſi admodum incommodarent, rogati quid acciperent & abſtinerent incendio, petebant florenorum ſexaginta millia, ſexaginta pannos ſericos, & ſexaginta equos: petitio hæc inaudita erat. Tandem epiſcopatus & oppida imperialia, numerarunt illis florenorum tria millia, ita horrendis ſtupris, & facinoribus deſignatis, abierunt.

Anno domini Mccclxxv. Gregorius Papa xi. Decimam ſollicitauit ab eccleſiaſticis per omne imperiū. Sed Archiepiſcopi tres ad Rhenū ſe oppoſuerūt emunctioni cleri ſui. Interim moritur Mogōtinus, & Papa eccleſiam donauit Ludouico Bābergenſi epiſcopo. Capitulum autem elegit Adolphum de Naſſauu. Imperator ſtuduit Ludouico, & obſedit Ertpbordiam, vaſtauit vicinam Turingiam.

Interea Carolus multa peregit, vt filius eius Vuentzlaus rex Bohemiæ, & Romanorū quoq; rex eligeretur. Inde euiſceratū eſt imperium Rheni, vectigalia, quæ pro patrimonio erant imperio, inde partita ſunt, vt vnuſquiſq; electorum nō modicum quid acciperet. Deplumata eſt Aquila, vt in reliquum cæteris ſit animantibus contemptui. quid enim poteſt ſine pennis? Alb. Krantz lib. x. Saxoniæ cap. iij. Nam idē Imperator Carolus (neſcio ſi ad interpretationem verbi Auguſtus, quam nūc faciūt bene imperij neruos exhauſit, vireſq; conſcidit) ſedecim in Sueuia vrbes ſine medio recognoſcentes imperium, vendidit vicinis Principibus. Aliæ quatuordecim conſpirārt inuicem, & fœdere mutuo ſe conſtringunt. quædam ſalua libertate ſolita Principibus Auſtriæ ad protectionem ſe commendant, non vt dominis pariture, ſed vt protectoribus vicisſim obſequuturæ.

Anno domini Mccclxxx. Inuentum eſt bellici tormēti genus à Germanis noſtris, quod vulgo Bombarda dicitur, à ſono opinor ac tonitru. Vide infra de arte Impreſſoria anno Mccccxl.

EPITOME AVREAE BVLLAE Caroli Quarti, Rom. Imp.

SVb Carolo quarto prodijt aurea Bulla. Anno domini Mccclxvi. Norinbergæ præſentibus Principibus Electoribus, eccleſiaſticis & ſecularibus contra diuiſionem, pro vnitate in imperio prouehenda. Enumerantur autem initio quæ mala ex diuiſione cõtigerint, lapſus Luciferi, eiectio Adami ex Paradiſo, deſtructio Troiæ, euerſio reipu. Romanæ in diuiſione Iulij & Pompei.

Primum autem ſtatuitur, vt proficiſcentibus ad electionem, ſaluus conductus p̃ſtetur, periurij pœna, qui in has leges commiſerit, & ne talis inueſtiatur de feudis, quæ à ſacro imperio, vel aliàs obtinet. Regẽ Bohemiæ, ſacri imperij Archipincernã conducent Archiepiſcopus Mogõtinus, Bambergenſis, Herbipolenſis epiſcopi Burggrauius Norinbergẽſis. Itẽ illi de Hohenloch, de Vuerten, de Bruneche, & de Hanauu. Item ciuitates Nurenburgenſis, Rotenburgenſis, & Vuindecheim.

Deinde archiepiſcopum Coloniẽſem, ſacri imperij per Italiam Archicancellariũ, conducere tenebuntur Mogõt & Treuiren. Archiepiſcopi, Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Haſsię. Item de Katzenellenbogen, de Naſſauue, de Dietz comites. Item de Iſenburg, de Vueſterburg, de Runkel, de Lymburg & Valkenſtein. Item ciuitates, Vuetflaria, Geylenhuſen, & Frideberg. Deinde Comitem Palatinum, ſacri imperij Archidapiferum conducere debebit Archiepiſcopus Mogontinus.

Ducem verò Saxoniæ, Archimareſtallum ſacri imperij, conducere debet rex Bohemiæ, Mogontinus, & Madeburgenſis Archiepiſcopus. Item Bambergẽſis & Herbipolẽſis epiſcopi. Marchio Miſnenſis, Lãtgrauius Haſſię. Itẽ Fuldenſis & Herſfeldẽſis Abbates, Burggrauius de Norinberg. Item illi de Hohenloch, de Vuertheim, de Bruneck, de Hanauu, de Valckenſtein. Item ciuitates Ertphordia, Mulhuſen, Norinberg, Rotenburg & Vuyndeſcheim.

Et hij omnes proximè nominati, Marchionem Brandenburgenſem, ſacri imperij Archicamerarium conducere tenebuntur.

Archiepiſcopus Mongontinus electores conuocat Francofordiam, ſpatio triũ menſium. Quòd ſi in executione & intimatione negligens exiſtat, veniant electores etiam non vocati Franckfurt, vltra cc. equites nullus adducat, & inter hos non ſint vltra quinquaginta armati.

Ciuibus Franckfortentibus iniungitur vi iuramenti præſtiti, vt protegant & defendant aduenientes electores, & præter hos neminem intromittant.

Poſt inuocationem ſancti Spiritus, in eccleſia ſancti Bartholomei, Archiepiſcopus Mogontinus Electoribus iuramenti formam dabit, & vnà cum ipſis iurabit, poſitis in medium Euangelijs.

FORMA IVRAMENTI.

EGo Archiepiſcopus Mogont. ſacri Ro. Imp. per Germaniam, Archicancellarius, ac Princeps elector, iuro ad hæc ſancta Dei Euangelia, hîc præſentaliter coram me poſita, quòd ego per fidem (qua ego Deo & ſacro Romano imperio ſum aſtrictus) ſecundum omnem diſcretionem & intellectum meum, cum Dei adiutorio eligere volo temporale caput populo Chriſtiano, id eſt regem Ro. in Cæſarẽ promouendum, qui ad hoc exiſtat idoneus, in quantum diſcretio & ſenſus mei me dirigunt, & ſecundum fidem prædictam, vocemq́ meam, & vocum electionem pręfatam dabo, abſq; omni pacto, ſtipendio, precio, vel promiſſo, vel quocunq; modo talia valeant appellari. Sic me Deus adiuuet, & omnes ſancti.

Mox à præſtito iuramento infra triginta dies eligant temporale caput, quòd ſi diſtulerint, à tranſactis triginta diebus panem manducent & aquam, nec Frãcofordia diſcedant, niſi electo rege.

DE SESSIONE TREVIREN. COLONIEN. & Mogontineñ. epiſcoporum.

SAncitum eſt quod Treuirenſis ex oppoſito, & lineari directione, verſus Imperatoris faciem. Mogont. verò in ſuis, dioeceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam, in toto Cancellariatu ſuo Germanico, prouincia Colonienſi dumtaxat excepta. Et demum Colonienſis in ſuis, dioeceſi & prouincia, & extra prouiciam ſuam, in tota Italia & Gallia, in dextero latere Romanorum Cæſaris ſedere poſsint, in omnibus publicis actibus imperialibus, concilijs, collationibus feudorum, refectionibus menſarum. Poſt Mogõtinum, vel Colonienſem, rex Bohemię, cum ſit Princeps coronatus, & vnctus, deinde Comes Palatinus Rheni.

Ad ſiniſtram partem, immediatè poſt illum, quem ex prædictis Archiepiſcopis in latere ſiniſtro ſedere contigerit, primum locum dux Saxoniæ, & poſt eum Marchio Brandenburgenſis. Ab his ſuffragia hoc ordine poſcit Mogontinus, primo interrogat à Treuirenſi archiepiſcopo, ſecundo à Colonienſi, cuius eſt dignitas & officium diadema regium imponẽdi, tertio à rege Bohemiæ, quarto à Comite Palatino, quinto à duce Saxoniæ, ſexto à Marchione Brandenburgenſi, tum & Mogontinus votum ſuum aperit.

In celebratione imperialis curię. Marchio Brandenburgenſis aquam lauandis manibus Imperatoris miniſtrat. Rex Bohemiæ primum potum propinat. Palatinus cibum. Dux Saxoniæ Marſcalcus, ſolitum officium præſtat.

DE IVRE COMITIS PALATINI.

VAcante imperio illuſtris Comes Palatinus Rheni, ſacri Romani imperij dapifer, ad manus futuri regis Ro. in partib Rheni & Sueuię, & in iure Franconico, ratione Principatus, ſeu comitatatus Paltaini priuilegio, debet eſſe prouiſor imperij, cum poteſtate iudicia exercendi, & ad beneficia eccleſiaſtica præſentandi, &c. Eodem iure prouiſionis, illuſtris dux Saxoniæ Archimarſchalcus in illis locis, vbi Saxonica iura ſeruantur, fruatur.

DE SVCCESSIONE PRINCIPVM Electorum.

POſtquã electores ſeculares deſierint. Decretũ, vt ius, vox poteſtas electionis, ad filiũ primogenitũ legittimũ laicũ. Illo nõ extãte, ad primogeniti primogenitum ſimiliter laicum deuoluatur. Quòd ſi primogenitus abſq; heredibus maſculis, legitimis; laicis ab hac luce migrarit, ius, vox & poteſtas ad ſeniorem fratrem laicum, per veram paternalem lineam deſcendẽtem pertingat, & deinceps ad illius primogenitum laicum. Si verò Princeps elector, ſeu eius primogenitus, aut filius ſenior laicus moriatur, & hæredes maſculos, & legittimos laicos defectum ætatis patiẽtes, relinquere contigerit: tunc frater ſenior eiuſdem primogeniti, tutor eorum & adminiſtrator exiſtat, donec ſenior ex eis legittimam ætatem attigerit, quam in Principe electore annos xviij. completos, cenſeri volumus. Si aliquis ex his Principatib. vacauerit, Imperatoris eſt prouidere.

DE IMMVNITATIBVS.

REgis Bohemiæ & ſubditorum immunitas, vt appellare à regali iudicio nemini liceat: auri, argenti, & ſtanni, ferri, cupri, plumbi, ſalis, mineras habere, itẽ Iudęos thelonia & id genus habere poſſint. Monetas auri & argenti excudere valeãt.

Cæterorum Principum electorum immunitas, quòd eximuntur eorum ſubditi à tribunalibus extra territorium & terminos Principum.

DE CONGREGATIONE PRINCIPVM.

DEcretum vt ſingulis annis à feſto Reſurrectionis Dominicæ conueniant, in aliqua ciuitatum imperij perſonaliter, tractaturi de imperij & orbis ſalute, qui imperij baſes ſunt & columnæ, dataq; leges conuiuales & ſumptuariæ, ne frequentatio conuiuiorum rebus agendis remoram inijciat.

DE ORDINE PROCESSIONIS, INTER Archiepiſcopos & Electores alios.

IMperatore vel Rege deambulante, cum inſignia ante faciem eius portantur: Archiepiſcopus Treuirenſis, in directa diametrali linea ante Imperatorem, vel Regē tranſeat, illiq; ſoli medij inter eos ambulent, qui regalia inſignia portant. Cum autem rex abſq; inſignijs inceſſerit, tum Treuir ita præcedat, vt nemo inter Regem & ipſum medius habeatur, alijs duobus archiepiſcopis electoribus loca ſua ſeruantibus. Dux autem Saxoniæ regalem enſem deferat, Regem immediatè præcedat, & inter illum & Treuirenſem medius habeatur. Comes Palatinus pomum imperiale portet à latere dextro. Marchio Brandenburgēſis ſceptrum deferat, à ſiniſtro latere ipſius ducis Saxoniæ gradiatur. Rex Bohemiæ, regē nullo interueniente ſequatur.

DE CVRIA IMPERIALI, & ſeſsione.

DIe ſolenni curiæ imperialis veniant electores eccleſiaſtici, & ſeculares ad domū habitationis regalis. Ibi Imperator inſignijs imperialibus induetur, & aſcenſis equis, vadant cum Imperatore ad locum ſeſsionis aptatæ.

Archicancellarius in cuius archicancellariatu hoc fuerit, portabit ſuper baculo argenteo omnia ſigilla & typaria imperialia & regalia. Seculares Principes, electores, ſceptrum, pomum, enſem. Portabuntur etiam immediatè ante archiepiſcopum Treuirenſem ſuo loco tranſeuntem primò Aquiſgrani, ſecundò Mediolanenſis corona, & hoc duntaxat ante Imperatorē, qui eſt imperialibus infulis decoratus, quas geſtabūt aliqui Principes inferiores ad hoc per Imperatorē iuxta placitū deputandi.

Imperatrix Auguſtabilibus inſignijs amicta, ſuis comitata virginibus poſt Imp. competentis ſpatij interuallo, ad locum ſeſsionis procedat.

DE OFFICIIS PRINCIPVM ELECTORVM, ſedente rege in ſede regia.

DVx Saxoniæ equo inſidens, habens baculum argenteum, & menſuram argenteam in manu, ex aceruo auenæ pertingente ad ſellam vel pectus equi, menſuram plenā accipiet, & famulo venienti exhibebit, demum Vicemareſchalcus de Bappenheim diſtribuet.

Ingreſſo rege ad menſam, eccleſiaſtici Electores menſę benedicant.

Brandenburgenſis Archicamerarius accedat ſuper equo, habens argenteas pelues, & deſcendens de equo, dabit aquam lauandis manibus imperatoris.

Rex Bohemiæ Archipincerna, deſcedens equo, ciphum argenteum, ponderum duodecim marcarum, porrigit regi ad bibendum.

Comes Palatinus ſimiliter intrabit ſuper equo, habens in manibus ſcutellas argēteas cibis impletas, quas regi apponit.

Peractis officijs, ille de Falckenſtein ſubcamerarius equum & pelues Marchionis pro ſe accipit.

Magiſter coquinæ de Norinberg equum & ſcutellas comitis Palatini.

Vicepincerna de Lympurg equum & ciphum regis Bohemiæ.

Vice Marſchalcus de Bappenheim, equū, menſuram, & baculum ducis Saxoniæ.

Tādem ſtatuitur, cum Romani imperij celſitudo diuerſas nationes & linguas ſub ſe habeat, vt prudenti regimine illis proſpiciatur. Vt illuſtriū principū, puta regis Bohemiæ, comitis Palatini Rheni, ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandenburgenſis, Electoribus, filij vel hæredes & ſucceſſores, cum veriſimiliter Teutonicū idioma ſibi naturaliter inditum ſcire præſumatur, & ab infantia didiciſſe, incipiēdo à ſeptimo ſuæ ætatis anno, in Grammatica, Italica, Francica linguis inſtruantur, ita quòd infra xiiij. annum ætatis exiſtant in talibus, iuxta datam ſibi à Deo gratiam, eruditi.

Anno mill. ccclxxxvi. Auſtriæ dux Leopoldus apud Sempach cum Turicenſib: Bernatibus, Lucernatibus, Vnderuualden. Vre, Suitenſibus, & alijs confligit, qui de præfectis ducis admodum querebantur, nimium grauibus populo ad libertatem aſpiranti: ſed res infœliciter cecidit: nam dux ipſe cum inſigni & numeroſa nobilitate fuit interemptus: & contigit Heluetijs victoria, ſed non incruenta.

In hoc bello nemo capiebatur ex vtraq; parte, ſed neci dabantur victi. Fertur ducē

Auſtriæ

Auſtriæ in exercitu ſuo habuiſſe meſſores cc. cum falcibus totidem, vt ſi fruſtra obſideret Sempach, tamen ab metendo regiones ad meſſem albas (erat enim circa feſtũ Vlrichi) noceret. hoc furorem incuſsit confœderatis, & furor arma miniſtrauit. Inter interfectos difficulter inuentus dux, tertio poſt die, & ſepultus cum xl. nobilibus in Kunigsfeldt.

DE ORIGINE SVITENSIVM.

De origine Suitenſium & ſucceſſu, de nominis æthimologia cum varient, & paſsim habeantur Chronica Suitenſia, & Heluetia in præſentiarum habeat, vt pios ita in omni eruditionis genere præſtantes viros, per quos haud dubiè, quæ Dominus multis annis benignißimè cum eis egit, certiora expectemus, ego lubẽs abſtineo. Tantùm hoc libet hic ſubijcere, quòd ſuperioribus annis legi in expoſtulatione quadam Dei per proſopopeiam eos alloquentis & exhortantis, vt reſipiſcãt, & in memoriam reuocent, quæ benefacta eis cotulerit, & quàm miraculoſè cum eis egerit. Paternè dilexit, fideliter defendit, diuites & glorioſos fecit, non minus quàm Iſraelem, Græcos aut Romanos: Prophetas dedit probos, fideles, & eximiè doctos ex ipſis, per quos illis Deus innotuit.

Anno domini mill. cclxvij. Cum à potenti domino de Regenſperg grauißimè p̃merentur, cuius aſtui & potentiæ nemo par erat, humiliauit eum Dominus, & tradidit in manus eorũ, vt ad inſtar vulgaris equitis ſe demitteret. Tũ arces munitißimæ Regẽſperg, Vtzẽburg, Glãtzenburg, & Gloggẽburg, per cõfœderatos occupatę fuerunt & funditus deſtructæ. Itẽ anno mill. cccl. Dñs tutatus fuit contra crudeles, ſubitaneas, & inſidijs plenas practicas inſtitutas in latrocinij noctem, auff die Mordtnacht, in qua nec infanti in vtero matris parcitum fuiſſet: vbi cœfederatorum domus & facultates iam diuiſæ etiam erant, ibi Dominus victoriam contulit, & hoſtem captiuum in manus eorum tradidit.

In alia nocte rurſus defendit eos Dominus contra hoſtes, mit den roten ermlen, & potentes fecit, vt arces robuſtas, Liel, Vrnach, & Baldegg caperent & deſtruerent.

Item anno mill. cclxxxi. victoriam contulit contra comitem Rudolphum, comitẽ de Kyburg, & multos nobiles. Item liberauit à tyrannide pręfecti cuiuſdam Grysler dicti, contra Vuilhelmum Tællen, quem is coegerat, vt filio proprio pomum à capite ſagitta decuteret. Idem pileum erexerat, magnis pœnis interminatus, vt honorarent. Idem turrim conſtrui curauit, nominandam Zwing Vry vnder die ſtygen. Eo tẽpore inuictas arces Regenberg, Saruen, Landenberg, Schuuanauu, Schonenberg, vt occuparent & frangerent Dominus dedit, fugatis etiam & occiſis tyrannis. Varias inſuper victorias contra Auſtriacos, Mediolanenſes, Anglos, Burgũdiacos, Sueuos, Gallos, enumerat hæc proſopopeia.

Anno mill. cccxv. in loco dicto Morgarten, ſeptuaginta viri contra multitudinem hoſtium fortißimè pugnarunt, in loco dicto Sella, am Sattel, ingenti metu incuſſo aduerſarijs, ac multis in lacu ęgrè ſubmerſis. In Sempach contra principem Lupoldum victoria potiuntur M. ccc. contra iiij. mill. Rurſus anno mill. ccclij. Turicenſes contra Ellerſpach præfectum ducis & Capitaneum apud Dætuuil circa Baden, vbi cccc. confœderatorum vincunt iiij. millia. Tum Turegum à duce Alberto, qui trib. vicibus obſederat, liberatur, & quarta vice à Carolo iiij. qui grauiter obſedit, robur belli ſuppeditantibus imperio Bohemis & domo Auſtriæ.

Anno mill. cccxxxviij. Circa Laupen pauci confœderatorum cõtra multos principes, comites, potentatus, victoria potiuntur apud Hardt, vbi multi aduerſæ partis in Rheno ſubmerſi fuerunt.

Anno mill. ccclxxiiij. Cum Anglici toti Germanię metum incuſsiſſent, equites circiter decem & octo millia impunè vagantes per principum terras, & per confœderatos apud Lus Buttisholtz, & Frauuenbrunnen cæſi ſunt, & Germania ingenti cura & ſollicitudine liberata.

Anno mill.ccclxxxviij.apud Nehenfels cc.confederati vi.millia vincunt.

Apud Bellitz exiguo numero contraſteterunt Mediolanenſi Standhardo, qui nõ ſolet ad pugnam egredi, niſi centum millibus, vbi & victoriam, immenſas facultates, & vexilla xiij.repoitarunt. Deinde anno mill.ccccl xxv. Apud Elygurt Granſen Murien, Nanſen, cum alijs, vt infra habebimus, contra Carolum Burgundiæ cum victoria non ſemel potiuntur. Item apud Bruderholtz loco Baſileæ vicino, D ccc.cõfœderatorum, viij. millia inuadunt & vincunt. Item apud Emerdingen, vulgo im ſchwaderloch/vbi confœderati vna die & vincuntur, & vincunt mox: nã M. ccc. eorum, xij millia partis aduerſæ ſuperarunt. Poſthac apud Fraſtentz: item Dornaci apud Byrſam, Dominus victoriam illis contulit. Hæc & id genus alia habet hæc proſopopeia, cum enumeratione. Qua in re confœderati peccent hodie contra Deum, quòd eorum terra aſylum eſſe debeat adflictorum, & domicilium iuſtitię, & ita olim fuerit, (Hinc illuſtris & verè nobilis princeps Sigiſmundus Auſtriæ dux, cum alijs ſibi eo tempore fœdere iunctis, Argentoratenſibus, Schuuartzuualdenſibus, Songauienſibus, Briſgauienſibus, contra Petrum Hagenbach, ſubſidio confœderatorum, iuſtitiæ & æqui amantiſsimorum, egerunt) ſed iam res habent iuxta ſermonem Eſaiæ loquentis ad Iudam cap.i. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij: iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ, &c. Expendant quid mali bella & penſiones afferant. Depingit falſum Dei cultum, quem fugiant, & verum, quem amplectantur. De verbo Domini, nouo & veteri Teſtamento: de prædicatoribus verbi, de officio magiſtratus, de electione magiſtratus, de fratre Nicolao & eius cõſilio, & per hypotypoſim ſubijcit, terrã Helueticã, & eius fertilitatem, amœnitatem & robur, cum mentione reformationis, terrore iræ Dei tandem concludit.

SCHISMA.

POſt Gregorium xi. exortum fuit magnum ſchiſma: nam Italiani Italum fecerunt papã, & nominabant Vrbanũ ſextũ. Is Romæ egit. Galli alterum elegerunt papam, quem vocabant Clementem vij Hic rurſus profectus eſt Auinionem. Sic erant duæ Romæ, & duo papæ, & vnus excommunicabant alterum. Italia, Hungaria, Germania adhærebant Vrbano Ro.papæ. Durauit hoc ſchiſma vſq; ad conciliũ Conſtantinum. Hinc iocus: Bicipitem dudum aquilam Romani imperatores in armis ſibi prætulerunt & præferunt vſq; hodie, quamuis dudum Orientis imperium euanuerit à Chriſtianiſmo, translatum in perfidos Mahometanos: nunc bicipitem infulam incipiunt adorare Romani pontifices.

VVENCESLAVS XXXIII. GERM. IMP.

ANno domini mill.ccclxxviij. Vuenceslaus Bohemiæ rex iam patre viuente, & plurimum annitente, rex Rom. creatus, cœpit vtrunq; regnum ſine magna ſollicitudine adminiſtrare. Nec enim anniſus eſt imperij coronam accipere, quã etiam non promeruit: vir animo non ſatis ad imperium idoneo, qui (vt ferunt) ventri deditus, omnia poſt habuit. Aliquantoq; melius actum eſſet cum imperio, ſi neq; pater, neq; filius in eo fuiſſent. Nam pater largitionibus vt filium extolleret, filius ignauis diſsimulationibus imperium attriuere, inq; eam tenuitatem, quæ nunc cernitur, adduxere. Auguſtos ſe amant interpellari, quaſi augendo inſtantes imperio: ſed longè ab hac interpretatione patris largitio, & filij ignaua diſsimulatio fuit. Nam Vuenceslai incuria in regno Bohemiæ illa Chriſtianiſsimi cruenta diuiſio inuaſit, Subincone archiepiſcopo Pragenſi, cui cognomen erat Lepus, frigidam ſuffundente, qui orienti calamitati obuiam ire cupiens, libros Ioannis Vuiclefi ad ſe ferri, omnesq; publicè concremari iuſsit. Supra cc. volumina fuiſſe traduntur pulcherrimè conſcripta, bullis aureis, tegumentisq; præcioſis ornata. Ioanni Huſs prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, ſi quando dogmata ſua in populum vulgare auderet.

Aeneas Syluius in hiſt. Bohemorũ cap.xxxiiij. Fuit, inquit, Vuẽceslaus lõgè patri abſimilis, voluptatũ ſequax, laboris refugiẽs, vini q̃ regni curioſior. Ob quã rem captus à baronib. xvij. hebdom. in cuſtodia habitus. Ioãnes dux Luſatiæ. & Procopius Marchio Morauię, magno Reipub. malo, eũ libertati reddiderũt. Captus & ſecũdò

per Hungariæ regem fratrem ſuum, & Alberto Auſtriæ duci in cuſtodiam datus. Cuſtodia eius in egregijs ædibus apud Vuiennam habita, quibus exinde cognomē Praga datum, quòd eas rex Pragenſium incoluiſſet. Sed cum parum diligenter cuſtodiretur, fugam arripuit, regno rurſus potitus: neq; tum vitam mutauit, ſed priori conſuetudine vino ciboq; marcens, lucemq; dormiendo nocti coniungens, ab Electoribus Imperij, comprobante Romano pontifice, imperio deiectus, domi torpēs illaudatum egit æuum.

Anno domini mill. ccclxxxvi. Baiazites Turcarum quartus imperator regnat. Hic totam Græciam ac Theſſaliam cepit.

Poſt Vrbanum xi. fit papa Romanus Bonifacius ix.

Poſt Bonifacium ix. fit papa Innocentius vij.

Poſt Innocentium vij. fit papa Grægorius xij. Hic addixerat ſe ceſſurum papatui, modò Benedictus quoq; reſignaret. Cum autē Benedictus nollet, & ex Auenione in Hiſpanias fugeret, nec Gregorius voluit reſignare. Quapropter concilium Piſæ habitum fuit. In quo hi duo, Gregorius & Benedictus deſpoſiti, & electus fuit tertius, papa Alexander v. Gregorius fugit Ariminum, ibi manſit vſq; ad Cōcilium Conſtantienſe. Alexander verò manſit Bononiæ: nam Hungari Romæ agebant magna tyrannide, bellumq; habebant cum Gallis propter Neapolim.

Poſt Alexandrum v. fit Papa Bononiæ Ioannes xxiij. Ita hij tres pontifices vixerunt vſq; ad Concilium Conſtantienſe: Ioannes xxiij. Bononiæ, Gregorius Arimini Benedictus in Hiſpania, & omnes depoſiti fuerunt in concilio Conſtantienſi.

Anno domini mill. ccclxxxvi. Ioannes Vuiclefus in Anglia, ac Catharina de Senis in Italia fulgent.

Anno domini M. ccclxxx. Vuenceslaus rex Bohemiæ litem compoſiturus inter clerum & populum Vratislauienſem, illuc venit. Et diuina ob reuerentiam ſui reſumi petijt. Clero autem abnuente, vt ſcelus prophanationis non incurreret, rex Vuenceslaus iratus, oppida & villas eccleſiæ & monaſteriorum ſpoliare iuſsit. Et tam ingens gregum pecudumq; numerus Vratislauiam inductus eſt, vt trecentæ oues pro tribus marcis vſualibus, bos verò pro fertone venderentur, & propter emptorū penuriam, maior pars ad Bohemiam pulſa eſt.

Anno domini mill. cccxciij. Vuenceslaus Rom. & Bohemiæ rex, de vniuerſo regno Bohemiæ fratres Teutonicos ordinis ſanctę Marię, cum nigra cruce, eiecit, eos inutiles fore aſſerens, bonaq;, caſtra & ciuitates ipſis abſtulit.

Anno domini mill ccclxxxviij. Graue bellum habuit Argentoratēſis Reſpublica, cum Friderico de Blanckenheim epiſcopo Argentoratenſi. Nam cum vrbs Bannū imperiale incidiſſet, propterea, quòd Brunonem de Rapolſtein conciuem (qui militem Anglicū in graui captiuitate detinebat) ad officium cogere, & vt captiuū libertati redderet ei perſuadere tardior eſſet, edictum regiū contra vrbē diuulgabat in finitimas terras. Principes multi, comitesq; tanquā regijs mandatis parituri quidē, etiam oculo parū ſimplici huc ſpectantes, vt non ſoluerent cenſus & redditus q̄s tenebātur, arma in vrbē mouent, pagos vaſtant, ciuiū ædes in rure ſitas, igne conſumūt, vina, fruges, redditus, ligna, ſalem, Alſæ influxum apud Erſtein inferri prohibent, pecora abigūt. Fridericus odiū in vrbem diſsimulans ſimulāſq; beneuolentiā, inito clā cum principibus conſilio per ſuos, quos vocant officiatos vel præfectos, vrbi bellū indicit, pontemq; Rheni flammis exurere tentat, aptatis ad id incendiū lignis aridis, ſtraminibus, & ſulphure conſperſis, in nauesq; validas, quæ per Rhenū deſcenderēt, collocatis. Hoſtes & adiutores epiſcopi in pagis epiſcopalib. Eſchauu, Vegersheim, Hūdesheim, Northus, Erſtein, & alijs pagis apud Alſam, manebant, interdū tā vicini facti vrbi, vt in planicie ante vrbē, auff Metziger awe/ viderētur. Argētoratenſes, ciuib. tutādis, hoſtibus arcendis, interdū mille eqtibus egreſsi. Cū aūt bellū hoc diu durasſet, Comes à Sponheim Schultetus Oppēheimenſis, & honeſti ciues à Mogōtia, Vuormatia & Spira, Argentoratū veniunt, & quàmdiligētiſsimè ꝑ cōponendo diſſidio inter vrbē & epiſcopū, vnà cū alijs ſedulò agunt, tandem anno mill: cccxciij. &

ciuitas à banno imperiali abſoluitur, & bellum cõponitur per Carolum iiij. Pragę.

Hinc Fridericus epiſcopus valde triſtabatur, quòd non omnia ex ſententia ſua illi ſucceſſerant, nec voti compos euaſiſſet. Quoniam verò militibus ſuis in magno ære obnoxius fuit, quod ſe ipſis præſtiturum ſub ſyngrapho ſpoponderat, non cogitans quòd terras per bella parare, ſit aureo hamo piſcari: equites ſolutionem appetentes ipſum tandem Fridericum, quem paulo ante adiuuerant, perſequi, & damna illi inferre cœperunt. Quare Fridericus cogitatione alterius epiſcopatus acquirendi tangitur, archiepiſcopatum Mogontinum, item Treuerenſem ambit. At pontifex Romanus Traiectenſem illi contulit, & ab eodem Gulielmum de Dietſcht auellens, ad Argentoratenſem tranſtulit. Hic Fridericus Baſilienſis eccleſiæ adminiſtrationem geſsit, exercitum in Sueuiam mouit. Hechingam oppidum ſub arce HohenZorn ſitam expugnauit, pro quo commutationis via à comitibus Vuirtenbergenſibus oppidum ſancti Hyppoliti in Alſatia ſuæ diœceſis conſequutus eſt. Fridericus nihilominus ab epiſcopatu Argentoratenſi eiectus, opulẽtum ipſum reliquit, quippe cui adhuc quotannis quadraginta aureorum millia in emolumentis inferebantur.

Ferunt hunc Fridericum de Blanckenſtein, Gulielmo de Dieſch ſucceſſori ſuo in epiſcopatu Argentoratenſi ſcripſiſſe, quòd ſibi caueret à potentia vrbis Argẽtoratenſis, ab infidelitate vaſallorũ, & à Capituli ſui vel imperitia, vel ſimplicitate.

BELLVM GVLIELMI DE DIESCH, epiſcopi Argentoratenſis, contra vrbem Argentoratenſem.

ANno domini Milleſimo treceteſimo 94. Gulielmus de Dieſch, epiſcopus Argentoratenſis pluribus annis bella geſsit cum vrbe Argentoratenſi, minus tamen proſperè. Quamuis enim dimidiam partem terræ tranſrhenanæ, Offenburg, Gengenbach, &c. (quam epiſcopus Argentoratenſis pro magno ære à Romano imperio, virtutibus domini Bertholdi de Bucheck impignoratam poſſedit) Roberto regi liberè reddidiſſet: Zaberniamq́ue duci Lotharingiæ tradere voluerit, vt aliено ſaltem ſubſidio fœlicius contra ciuitatem triumpharet, tamen conniuentibus domino Hugelmanno de Vinſtigen Decano, & Friderico de Hohenzorn camerario, à ciuibus Argentoratenſibus in Mulliſtzheim captus, Argentoratumq́ue deductus eſt. Et cum diſſenſio inter ipſum & ciues, ab Archiepiſcopo Mogontino, & Marchione Badenſi (qui præſentes Argentorati fuerant) ſopiri nequaquam poſſet, præfati duo Canonici, & ex Senatoribus aliquot, Ruolinus Barpfenning, Vlrichus Gos, & Michael Mellbrugeа ad Concilium Conſtantienſe citati ſunt, illucq́ue Gulielmus perductus, & cautione ab ipſo & à ciuibus recepta, cauſa ventilari cepit, mutuisq́ue articulis longo tempore, vt fieri ſolet, in libellum conſcriptis, epiſcopus tandem libertati reſtitutus eſt. Ciuitas verò ob iniectas in præſulem manus, cenſuras Apoſtolicas, & bannum imperialem, abſolutionis expetens, tum ipſi Concilio Conſtantienſi, tũ ſigiſmũdo Ro. Regi, q́ imperij Principẽ cœpiſſet, aureorũ nummum ſummã ſoluit.

Titulus epiſcopi Argentoratenſis, Anno domini Mil.lxv. ſub Hetzelone & alijs fuit. Ego. N, diuina fauente clementia, Argentoratenſis eccleſiæ paſtor indignus. Si fuiſſent quod audiebant epiſcopi, paſtores, infirmum conſolidaſſent, & ægrotum ſanaſſent, &c. Ezechiel. xxxiiij. & à κατακυριεύειν ϗ κατ' ἐξουσιάζειν, iuxta præceptum Principis paſtorum, abhorruiſſent.

Anno domini Mccc xcij. Gymnaſium Ertphordienſe fundatum eſt Bonifacio ix. priuilegium donante, Theologica ibi permiſſa facultate. Non vacat admiratione Germaniam tam diu ſine publicis egiſſe literarum gymnaſijs. Francia quidem à memoria Caroli I. eo genere claruit. Italia non longè poſt Bononiæ & quibuſdam alijs locis publicè docere cepit. Germania verò omniũ ad cultum nouiſsima prouincia, de qua rectè Picus dixit, Rhenus in Tybrim conuertitur. Bohemia ſub Carolo quarto Imperatore, & rege ſuo Pragæ publicum meruit literarum gymnaſium.

Academia quoq; apud Coloniam Agrippinam hoc tempore fundatur.

Hoc tempore pernitioſa ſimultas fuit in ciuibus Coloniæ Agrippinę. Duplex habuere in vrbe concilium, Arctum eorum, qui quotidiana ciuium negotia currarent, & Latum ad illos quoq; pertinens, qui magnis reipub. negotijs aſciſcerētur. Erat ex latiore concilio vir primarius, quē legittimis cauſis proſcripſere magiſtratus concilij ſtrictioris: patendum fuit. Sed ille apud Principes effecit, vt eorum opera reſtitueretur. Tū, vt ſe vnidicet, multa molitur: deniq; conſtituit, vt concitata plebe, omnes de ſtricto concilio in vincula faceret pertrahi. Id ſenſere viri ſagaces minoris concilij, & præuenientes molitionem cæterorum, Latum concilium per eandem multitudinem in vincula duci fecerunt.

Verùm erant ſenſati in communitate viri, qui vtramq; molitionem improbarent, effeceruntq;: vt minus etiam conciliū cuſtodiæ manciparetur, quo minus cæteri cōquererentur, iam agentes in cuſtodia. Et vtriſq; diligenter cuſtoditis, ipſa communitas vtrumq; concilium abſoluit, & nouo delectu habito, cōſtituerunt ſenatum aliū, & vt in reliquum ciuitas non duplici, ſed vnico concilio gubernaretur, decreuerunt. Quod ſeruatum in hodiernum non paruum dedit rebus incrementum.

SEDITIO RVSTICORVM.

Hac tempeſtate Aruerni adiunctis ſibi Lemonicenſibus atq; Pictauis, grauiſſimam ſeditionem excitarunt, ducem ſibi quendam Petrum Brierium inſtituentes, atq; ita per nequiſsimam licentiam graſſantes, nobilem quemq;, clerum itē, & alicuius penſi hominem ſibi obuiam, ſine miſeratione obtruncabāt, ſacerdoti amputatis digitis, capitis verticem deglubunt, deinde cremant. Religioſum hoſpitalis ordinis per alas proceræ arbori appenſum, ſagittis, teliſq; confoſſum necant. Nec modus illis erat vllus ſæuiendi, pluris inter illos habebatur, qui ditiora flagitia committeret. Tandem Biturigum dux, qui Auinionem ſalutandi Pont. gratia petebat, delecto nobilium exercitu, in ſeditioſos mouet, quos non difficili prælio multis occiſis, multiſq; laqueo ſtrangulatis ſuperauit. Ro. Gag lib. ix.

Anno domini Mccccxcix. Albatorum ſecta cœpit à præsbytero quodam Italo in Italia. Is quidem albo indutus panno, tantam modeſtiam vultu ac verbis præſe ferebat, vt ab omnibus ſanctus haberetur. Magnam multitudinem virorum & mulierum in ſententiam ſuam traxit, linteis albis circumuoluti omnes, ſine diſcrimine mares & fœminæ, ruſtici an ciues, ſerui an liberi, paſsim veluti pecora, vbi nox oppreſsiſſet, dormiebant: publicè in vicis epulabantur. Crucifixum ſacerdos præferebat, quem lachrymari ob hominū delicta dicebat. Viterbij ſubſtitit cum magna multitudine, Romā ad loca ſancta venturus. Sed Bonifacius fraudem veritus, quòd diceret hominem ſuperſtitioſum Pontificatum appetere, adiuuante illa multitudine, milites aliquot præmittit, qui hominē comprehēſum ad ſe perducant. Sunt qui ſcribant quæſtione confeſſum fuiſſe fraudem. Alij nihil fraudis ſubfuiſſe, ſed fictum à Pontifice abolendo rumori, quo hominem per inuidiam captum, & necatum affirmabant.

Gerſon Theologus, Nicolaus Florentinus, Iacobus Foroliuienſis, medici: & Ancoranus Legum conſultiſsimus, florent.

Per id tēpus ſedente apud Auinionem Innocentio vij. qui raram niſi ex Franciæ regno obedientiam erat conſequutus, & Cardinales xxx. ordinauerat, quibus grandi ſumptu opus eſſet. Diui Nicaſij Remenſis Abbate, in Franciam miſſo, dimidiatā omnium eccleſiarum partem elicere conabatur. Cui cœpto, Scholaſtici Academiæ Parienſis reſtiterunt, miſsis ad Carolum Oratoribus, qui Pontificis edictum haud æquum eſſe perſuaderent. Audita Scolaſticorum querela, rex exportari regno pecuniam vetat, & eccleſiarum prouentus in tres diſtribui iubet, vnam in eccleſiarum inſtaurationem, alteram diſſoluendis earum obligationibus & debitis, tertiam quotidianis miniſtrorum vſibus aſſignauit. Ita Pontifex edicti pœnitens, ab exactione deſtitit. Rob. Gag.

Anno domini Mccccxciij. Celapinus Imp. v. Turcarum, qui imperium Trapezontinum cepit.

Anno eodem, Chriſtiani apud Nicopolim à Turcis deuicti ſunt inſigni pugna.

Eduardus Portugalliæ
Heinricus iiij. Hiſpaniarum
Carolus v. Galliæ
Heinricus v. Angliæ } Rex.
Iacobus iiij. Scotiæ
Sigiſmundus Vngariæ
Vladiſlaus Poloniæ.

RVPERTVS DVX BAVARIAE, COMES Palatinus Rheni. XXXIIII. Germ. Imp.

ANno domini Mcccc. Cum Vuentzeslaus rex Ro. nullis monitis proficeret, nullis rebus præter ſuam voluptatem intenderet, neq; Bohemiam, neq; Romanum regnum in ſua cura complexus, Electoribus imperij Francofordiæ congregatis. Vuentzeslao deplorato, & deſtituto: Rupertus in regem Ro. eligitur, & à Friderico Colonienſi archiepiſcopo de more Aquiſgrani conſecratur, deinde venit Argentoratum cum regina Adelheide, quatuor filijs ducibus, tribus filiabus & duce Lotharingiæ genero ſuo, magnificeq; à ſenatu ſuſcipiuntur, & donantur ſinguli. regnauit decem menſibus, annis nouem, poſtea in Oppenheim quampacificè obijt.

Anno domini Mcccciiij Princeps Comes Haſsiæ, nonum in terra ſua caſtrum nomine Luduuigſtein fundauit, & per tenebras vnius noctis erexit, & hoc ex aduerſo caſtri nobilium de Hanſtein, vt rapinas ſolitas eorundem nobilium ab antiquo frequentatas ſedaret.

Anno domini Mcccci. Moyſes Turcarum vi. Imp. qui Parthos deuicit, regnat.

DE TAMBERLANE.

TEmpore Ruperti Imp. vixit crudeliſsimus & bellicoſsimus Cæſar Tartarorũ, qui fuerat natus apud Tartaros humili loco, & tãtas vires adeptus, vt ſupra duo decies centena hominum millia haberet in caſtris. Qua multitudine attritis bello Turcis, eorum Imperatorem Baiaſet, cathenis vinctum aureis, currui quo vehebatur, quaſi triumphans adiũxerat, prandens quaſi canem ſub menſa comedere iuſsit, & aſcenſurus equum, eo tanquam ſcabello vſus eſt. Armenos præterea proſtrauit, ſubuerterat Perſas, deſtruxerat Aegyptios, Damaſcum penè deleuerat. Et quocunq; eius tranſcenderat nomen, ſola fama, quaſi fuiſſet miſſus à Deo peccatorum vltor terribilis imminebat. In obſidionibus vrbium primo die albo vtebatur tentorio, ſecunda rubro, tertia nigro. Et ſi ſe dabant in albo ſedenti, ſalutem conſequebantur. Rubeus color mortem indicabat. Niger verò ciuitatis exitium, & omnia in cinerem conuertenda.

Anno domini Mccccvij. Schola Pariſienſis in tanta authoritate fuit, vt Benedictũ xiij. Papam Auinionis ſedentem, dignitate amouendum magnopere contenderet. Scolaſticũ id temporis offendiſſe piaculũ erat. Inter multas ſimultates, cũ res tota Francorum ad ciuilem diſcordiam inclinaret, nemo non ſtudebat ferè ſcholæ fauorem atq; beneuolentiam ſibi comparare. Scolaſticus luto inquinatus, per vnum ex familia Caroli Sauoſij aurati equitis, Scholaſtici iniuriã vlciſci properãtes, ita apud iudices agunt, vt Sauoſij ædes, vnde familia prodierat, ſolotenus diruerentur, ipſe verò miniſter exularet. Rob.

Et poſt paucos annos, cum Gulielmus Tignonuillus, Pariſianus præſes ad patibulum noctu duos ſcholaſticos, propter cædem à ſe factam, appenſos, ſtrangulare iuſsiſſet, niſi diſtuliſſet, homicidæ liberarentur. Coactus eſt (ſchola apud iudices ſuã ignominiã perſequente) ſcholaſticos patibulo depoſitos (oſculo mortuis exhibito) & lecticæ impoſitos, eccleſię reſtituere, aurigante Carnifice, qui eq̃ inſidens, lineã inſtar

inſtar ſacerdotis veſtem induerat. Eorum ſcholaſticorum etiam nunc ſepulchrum in porticu diui Maturini Pariſienſis cum Epigrammate viſitur.

Anno domini Mccccviij. Salicetus, legum interpres, ac Chryſoloras Græcarum literarum reſtaurator, florent. Benedictus xiij. Papa Schiſmaticus, Auinionis ſedet. Greg. xij. Venetus Papa. Rutheni, auxilio Tartarorum, Teuthonicis dominis atrox bellum inferunt.

Mahumetes Turcarum Imp. vij. qui Seruiam & Vualachiam cepit.

SIGISMVNDVS. XXXV.
Germ. Imp.

Sigiſmundus interea rex Vngariæ, Caroli quarti Imperatoris filius, Vuentzeslai ignaui regis frater, ab electoribus imperij Francofordiæ rex Romanorum, mortuo Roberto eligitur. Anno domini Mccccx. Princeps prudẽs, doctus, probus & fortis, & qui plurima bella peregit in perfidam gentem Turcarum, Chriſtiano nomini neceſſarius, quaſi de cœlo miſſus, aſſumitur. Cordatus Princeps & εἰρηνοποιὸς, plurima regna obiuit, vt in diebus ſuis pax redderetur. Penetrauit Franciam, viditq́ regem eius. Nauigauit in Angliam, & vbiq; ſemina iecit futuræ pacis. Conceſsit in Italiam, & cum Papa Ioanne conſultauit de habendo concilio, vt ſchiſma eccleſię tolleretur. Ita conſenſu Papæ, Imp. regis Francię, regis Angliæ, concilium Conſtantienſe incepit.

Anno domini Mccccxiiij. Sigiſmundus Argentoratum venit, & honorificè excipitur, donaturq́. Anno domini Mccccxv. Aquiſgrani coronatur.

CONCILIVM CONSTANTIENSE.

ANno domini Mccccxiiij. incepit Concilium Conſtantienſe, ad quod venit Ioannes xxiij. Papa. Imperator Sigiſmundus in nocte Natalis Domini eò venit, & in Miſſa eius noctis Euangelium, vti Diaconus cantauit: Exijt edictũ à Cæſare Auguſto. Quadriennio durauit hoc Concilium, ſed quo Chriſtianiſmi commodo, facile iudicant, qui fidem electorum Dei habent, & agnitionem veritatis. Certè autem hoc Cõcilium quadraginta annis horrendo ſchiſmate diuiſa fuit vnitas eccleſiæ, & plurima ibidem & maxima negocia pro gloria Domini, pro publica vtilitate & honeſtate poterant agi, ſi putris caro Eccleſiaſticorum potuiſſet ferre ſalem Euãgelicum. Et ſi veritatem dilexiſſent, quemadmodũ ſeſsione prima die Veneris, xvi. menſis Nouemb. Papa Ioannes xxiij. Concilium exorſus ex cap. viij. Zacharię dixit: Veritatem diligite, adducens authoritates noui & veteris Teſtamenti, Synodum alloquutus, vt omnes meditarentur, & ſolerter inſiſterent pro pace Eccleſiæ, peritos literarum ſacrarum in primis alloquitur, vt expendant errores. Et quòd omnes hac de cauſa congregati, cum omnimoda libertate poſsint dicere, conſulere, & facere omnia. Atqui ſpiritus extinguebant, Prophetias aſpernabantur, Chriſtum in mẽbris eius perſequebantur, eratq́ planè perſequutrix eccleſia.

Anno domini Mccccxv. Ioannes xxiij. dictus Balthazar Coſſa, cedit Papatui. Rex agit gratias, oſculatur pedes, depoſita corona imperiali.

Hic legis in Decretis Concilij, ſacrum Concilium non debere diſſolui, quouſque eccleſia ſit reformata in fide & moribus, in capite & membris.

QVOD PAPA ETIAM TENEATVR
obedire Decretis Concilij.

SEſsione ſexta dantur Commiſſarij contra Ioannem Huſs, archiepiſcopus Raguſinus pro natione Italica, pro natione Germanica, epiſcopus Flebbienſis, Magiſter Vrlinus Taluenda pro natione Gallicana, Magiſter Guillermus Comes pro natione Anglicana, in ſacra Theologia magiſtri.

Condemnatur memoria Ioannis Vuicleff, & confirmatur ſententia lata in Con-

cilio Romano ſuper condemnatione & combuſtione librorum, prædicti Vuicleff.

SENTENTIA DAMNATIONIS DOCTRINAE Ioannis Vuiclephi, & articulorum quadraginta quinq́;.

Sacro ſancta Conſtantienſis Synodus generale Concilium faciens, & eccleſiam catholicam repræſentans, ad extirpationem præſentis ſchiſmatis, errorumq́; & hęreſum ſub eius vmbra pullulantium eliminationem, reformationemq́; eccleſiæ in ſancto ſpiritu legitimè congregata, ad perpetuam rei memoriam.

FIdem catholicam (ſine qua, vt ait Apoſtolus, impoſsibile eſt placere Deo) à falſis eiuſdem fidei cultoribus, imò peruerſis impugnatoribus, & per ſuperbam curioſitatem intendentibus, plus ſapere quàm oportet, mundi gloriam cupientibus, oppugnatam, ſæpius & contra illos per fideles eccleſiæ milites ſpirituales oppoſito ſcuto fidei defenſatam fuiſſe, ſanctorum patrum ſcripturis atq; geſtis iuſtruimur Hæc quippe bellorum genera, in bellis carnalibus populi aduerſus gentes idolatras præſignata fuerunt. In his itaq; ſpiritualibus bellis ſancta eccleſia catholica in fidei virtute, ſuperni luminis radijs illuſtrata, domino prouidente, & ſanctorum patrocinio opem ferente, ſemper immaculata permanẽs, erroris tenebris, velut hoſtibus profugatis, glorioſiſsime triumphauit. Noſtris verò temporibus vetus ille, & immundus hoſtis noua certamina, vt probati temporis huius manifeſti fiant, ſuſcitauit. Quorum dux & princeps extitit quondam Ioãnes Vuicleff pſeudochriſtianus: qui dum viueret, aduerſus religionem Chriſtianã & fidem catholicam pertinaciter aſſeruit, & dogmatizauit plures articulos. Idemq́; Ioannes Vuicleff libros, Dialogum, & Trialogum per ipſum nominatos, & plures alios tractatus, volumina, & opuſcula compoſuit, in quibus præſcriptos & plures alios damnabiles inſeruit & dogmatizauit articulos. Quos libros ad ſui peruerſi dogmatis publicationem, publicè legendos expoſuit: ex quibus inſuper multa ſcandala, damna animarum, & pericula in diuerſis regionibus, & præſertim Angliæ & Bohemiæ regnis ſecuta ſunt. Aduerſus quos in Dei veritate exurgentes magiſtri & doctores vniuerſitatum, & ſtudiorum Oxonienſis & Pragenſis, articulos prædictos ſcholaſticè diu poſt reprobarunt. Reuerẽdiſsimi inſuper patres archiepiſcopi, epiſcopi, pro tempore Cantuarienſis, & Eboracenſis, ſedis Apoſtolicæ legati in Anglia, & Pragẽſis in Bohemiæ regnis condemnarunt. Libros etiam eiuſdem Ioannis Vuicleph cõburendos fore, dictus archiepiſcopus Pragenſis, ſedis Apoſtolicæ commiſſarius in hac parte, ſententialiter iudicauit, & eorum qui ſupereſſent, prohibuit lectionem fieri. Rurſus his ad notitiam ſedis Apoſtolicæ, & generalis concilij deductis, Romanus Pontifex in concilio Romano vltimo celebrato, dictos libros, tractatus & opuſcula condemnauit, iubens illos publicè concremari: diſtrictius inhibẽdo, ne quis Chriſti nomine inſignitus, auderet aliquem, ſeu aliquos, ſeu aliqua ex dictis libris, voluminibus, tractatibus, & opuſculis legere, exponere, vel tenere, aut illis quomodolibet vti, vel illos, niſi in ipſorum reprobationem allegare publicè vel occultè. Et vt de medio eccleſiæ illa periculoſa, ſpurciſsimaq́; doctrina eliminaretur, iuſsit omnes per locorum ordinarios, libros, tractatus, volumina, & opuſcula huiuſmodi autoritate Apoſtolica, per cenſuram eccleſiaſticam, etiam ſi opus eſſet, cũ adiectione, quòd contra non parentes procederetur, tanquam contra fautores hæreſis diligenter inquiri, & repertos ac reperta publicè ignibus concremari. Hæc autem ſancta ſynodus præfatos articulos xlv. examinari fecit, & ſæpius recenſeri per plures reuerendiſsimos patres eccleſiæ Romanæ Cardinales, epiſcopos, abbates, magiſtros in Theologia, doctores, iuris vtriuſq;, & plures notabiles in multitudine copioſa. Quibus articulis examinatis, fuit repertum (prout in veritate eſt) aliq́s & plures ex ipſis

fuiſſe

fuiſſe & eſſe notoriè hæreticos,à ſanctis patribus reprobatos:alios non catholicos, ſed erroneos:alios ſcandaloſos & blaſphemos:quoſdam piarum aurium offenſiuos nonnullos eorum temerarios & ſeditioſos.

Compertum eſt etiam,libros eius plures alios articulos continere ſimilium qualitatum,doctrinamq́ in Dei eccleſia inſanam,& fidei ac moribus inimicam inducere. Propterea in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti hæc ſancta ſynodus ſententias prædictorum archiepiſcoporum ac concilij Romani, ratificans & approbans prædictos articulos,& eorum quemlibet:libros eiuſdem,Dialogum & Trialogum per eundem Ioannem Vuicleph nominatos,& alios eiuſdem autoris libros, volumina, tractatus & opuſcula,quocunq́ nomine cenſeantur,quos hic haberi vult pro ſufficienter expreſsis,hoc perpetuo decreto reprobat,& condemnat. Et eorũdem libros, & cuiuslibet ipſorum lectionem,doctrinam,expoſitionem,& allegationem(niſi ad eorum reprobationem)omnibus Chriſti fidelibus prohibendo,inhibemus omnib. & ſingulis catholicis,ſub anathematis interminatione,ne de cętero dictos articulos, vel ipſorũ aliquẽ audeãt publicè prædicare,dogmatizare, vel tenere,vel quomodo libet allegare,niſi ad eorũ reprobationẽ,vt dictum eſt:iubentes illos libros & tractatus,volumina,& opuſcula prælibata publicè concremari,prout decretum fuerat in ſynodo Romana,ſicut ſuperius eſt expreſſum. Super quibus exequendis,& debitè obſeruandis,mandat prædicta ſancta ſynodus ordinarijs locorum uigilanter intendere,prout ad quemlibet pertinet ſecundum iura,& canonicas ſanctiones.

CONCILIVM PRONVNCIAT HAERETICVM IOANnem Vuicleph,& memoriam eiuſdem,& mandat exhumari oſſa eius.

Inſuper quia autoritate ſententiæ & decreti Romani concilij, mandatoq́ eccleſiæ,& ſedis Apoſtolicæ,datis dilationibus debitis,proceſſum fuit ſuper condemnatione dicti Ioãnis Vuicleph,& ſuæ memoriæ,edictis propoſitis,denũciationibusq́ ad vocandum eum,qui eundem,ſiue eius memoriam defendere vellent,ſi qui penitus exiſterent:nullus verò comparuit,qui eundem,ſiue eius memoriam defenſaret: examinatis inſuper teſtibus ſuper impœnitentia,finaliq́ pertinacia dicti Vuiclephi, per commiſſarios deputatos per dominum Ioannem Papam modernum,& hoc cõcilium,ſeruatiſq́ ſeruandis,prout in tali negotio poſtulat ordo iuris:& eius impœnitentia,ac finali pertinacia per euidentia ſigna, teſtibus legitimis comprobata, fuit legitimè facta fides. Propterea inſtante procuratore fiſcali,edictoq́ ꝓpoſito ad audiendã ſententiam,ad hanc diem,hæc ſancta ſynodus declarat,definit,& ſententiat eundem Ioannem Vuicleph,fuiſſe notorium hæreticum,pertinacem,ac in hęreſi decesſiſſe,anathematizando ipſum,pariter & ſuam memoriam condemnando. Decernitq́,& ordinat corpus eius & oſſa,ſi ab alijs fidelibus corporibus diſcerni poſsint, exhumari,& procul ab eccleſiæ ſepultura iactari,ſecundum canonicas & legitimas ſanctiones. Super quibus lectura,publicatione,pronunciatione,& definitione, ſiue condemnatione,dominus Hoſtienſis præſidens,& dicti quatuor nationum quatuor præſidentes interrogati an placeret,Reſponderunt omnes,& primò Hoſtienſis,deinde nationũ præſidentes,quòd placeret:& approbauerunt omnia prædicta.

Decernitur citatio contra Hieronymum de Praga:datur ſaluus conductus, ſed ſalua iuſtitia.

Concilium pœnam carceris & excõmunicationis minatur famoſe libellãtibus.

Quoniam uerò pœnituit Ioannem xxiij.quòd reſignaſſet papatum,cogitauit de fuga, ad quam dux Auſtriæ Fridericus iuuitnam noctu mutato habitu,clam cum paucis abijt,& iam deſcenderat in Schafhuſen,Italiam repertiturus. At imperator fugientem papam comprehendit,& anathemate imperiali ferit Fridericũ, cui aliquot oppida hinc ablata fuerunt. Tandem cauſa compoſita fuit hac conditione, vt Fridericus peteret gratiam ab imperatore,& omnem ſuam ditionem Imperatori reſigna

ret. Tum Imperator recepit eum in gratiam, & reſtituit illi ducatum.
Depoſitus papa comiſſus fuit Palatino principi: is eum duxit in arcem Manheim.
hic tribus annis fuit detentus. Poſthac papa Martinus eum rurſus in numerum Car
dinalium admiſit.

Seſsione xiij. excōmunicat conciliū eos, qui laicos ſub vtraq; ſpecie cōmunicant,
In hac ſeſsione Gregorius xij. quoq; cedit papatui.

Seſsione xv. Concordienſis epiſcopus ſentētiam legit contra Ioannē Huſs, qui fu
it degradatus in præſentia concilij, & traditus curiæ ſeculari. Hic appellat Huſs ad
dominum Ieſum Chriſtum.

SENTENTIA DEFINITIVA LATA CONTRA Ioannem Huſs.

Sacro ſancta generalis Conſtantienſis ſynodus, eccleſiam catholicam
repræſentans, in Spiritu ſancto legittimè congrega-
ta, ad perpetuam rei memoriam.

QVia teſte rei veritate, arbor mala fructus malos facere conſueuit, hinc eſt
quòd vir damnatæ memoriæ Ioannes Vuicleph ſua mortifera doctrina,
non in Chriſto Ieſu per Euangelium, vt olim ſancti patres filios genuere,
ſed contra Chriſti ſalutarem fidem, velut radix virulenta plures genuit fili
os peſtiferos, quos ſui peruerſi dogmatis reliquit ſucceſſores, aduerſus quos hęc ſan
cta ſynodus, tanquam ſpurios, & illegitimos filios cogitur inſurgere, & eorum erro
res ab agro dominico, tanquam vepres nociuas cura peruigili, & cultro autoritatis
eccleſiaſticæ reſecare, ne vt cancer ſerpant in perniciem aliorum. Cum itaq; in ſacro
generali concilio, nuper Romæ celebrato, decretum fuerit, doctrinam damnatæ me
moriæ Ioannis Vuicleph damnandam eſſe, & libros eius huiuſmodi doctrinam cō-
tinentes, fore tanquam hæreticos comburendos, & doctrinam ipſam damnatam, &
libros eius tanquam inſanam doctrinam, & peſtiferam includentes, combuſtos fuiſ
ſe cum effectu, & huiuſmodi decretum authoritate concilij fuerit approbatum: ni-
hilominus tamen quidam Ioānes Huſs in hoc ſacro concilio hic perſonaliter conſti
tutus, non Chriſti, ſed potius Ioannis Vuicleph hæreſiarchæ diſcipulus, poſt & cō
tra damnationem, & decretum huiuſmodi, auſu temerario contra veniens, errores
eius plures & hæreſes tam ab eccleſia Dei, quàm etiam à certis olim reuerendis in
Chriſto patribus dominis archiepiſcopis, epiſcopis diuerſorum regnorum, & magi
ſtris in theologia plurium ſtudiorum condemnatos, dogmatizauit, aſſeruit, & præ-
dicauit: præſertim damnationi ſcholaſticæ ipſorum articulorum Vuicleph, factæ
pluries in vniuerſitate Pragenſi cum ſuis complicibus in ſcholis, & in prædicationi-
bus publicè reſiſtendo, ac ipſum Ioannem Vuicleph virum catholicum, & docto-
rem euangelicum, in fauorem eius doctrinæ, coram multitudine cleri & populi de-
clarauit: certos etiam articulos infra ſcriptos, & plures alios, & meritò damnabiles,
tanquam catholicos eſſe aſſeruit, & publicauit, qui in libris ipſius Ioannis Huſs &
opuſculis notoriè continentur. Quapropter habita per prius plenaria informatio-
ne de præmiſsis, & diligenti deliberatione reuerendiſsimorum in Chriſto patrum
dominorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium, patriarcharum, archiepiſcopo-
rum, epiſcoporum, & cæterorum prælatorum & doctorum ſacræ paginæ, & iuris
vtriuſque, in multitudine copioſa, hæc ſacro ſancta Conſtantienſis ſynodus decla-
rat, & definit articulos infra ſcriptos, qui habita collatione per plures magiſtros in ſa
cra pagina, reperti fuerunt contineri in eius libris & opuſculis, manu propria ſcri-
ptis. Et quos idem etiā Ioannes Huſs in publica audientia corā patribus, & p̄latis hu
ius ſacri concilij cōfeſſus fuit in ſuis libris & opuſculis contineri, nō eſſe catholicos,
nec tanq; tales eſſe dogmatizandos, ſed ex eis plures eſſe erroneos, alios ſcādaloſos
& nonnullos eorundem eſſe notoriè hæreticos, & iamdudum à ſanctis patribus
& general-

& generalibus concilijs reprobatos & damnatos, ipſoſq; prædicare, dogmatizare, aut quomodolibet approbare, diſtrictè inhibendo. Sed cum infra ſcripti articuli expreſſe contineantur in libris ſeu tractatibus ſuis, videlicet in libro, quem intitulat De eccleſia, & alijs ſuis opuſculis: ideo libros prædictos & doctrinam ſuam, & ſingulos alios tractatus, & opuſcula in latino, ſiue vulgari Bohemico per ipſum editos, aut in quocunque alio idiomate per alium, vel alios tranſlatos, hæc ſacro ſancta ſynodus reprobat, atq; condemnat, ipſos comburendos publicè & ſolenniter in pręſentia cleri & populi in ciuitate Conſtantienſi, & alibi, decernit, & definit, adijciens propter præmiſſa, omnem eius doctrinam meritò eſſe & fore ſuſpectam de fide, & omnibus Chriſti fidelibus euitandam. Et vt de medio eccleſiæ illa pernitioſa doctrina eliminetur, hæc ſacro ſancta ſynodus prorſus iubet, per locorum ordinarios, tractatus & opuſcula huiuſmodi, per cenſuram eccleſiaſticam, etiam, ſi opus ſit, cũ adiectione pœnæ, & fautoriæ hæreſis diligenter inquiri, & repertos ignibus publicè concremari Si quis autem huius ſententiæ ac decreti violator aut contemptor extiterit, ſtatuit eadem ſancta ſynodus, per locorum ordinarios & inquiſitores hæreticę prauitatis, contra talem vel tales, veluti ſuſpectum vel ſuſpectos de hæreſi, procedẽdum. Viſis inſuper actis & actitatis, in cauſa inquiſitionis de & ſuper hæreſi, contra prædictum Ioannem Huſs, habitis & factis, habita ter prius fideli & plenaria commiſſariorum in huiuſmodi cauſa deputatorum, relatione, aliorumq; magiſtrorum in theologia, ac doctorum iuris vtriuſq;, in de, & ſuper actis, actitatis, ac dictis teſtium fidedignorum, & plurimorum: quæ dicta ipſi Ioanni Hus palam & publicè lecta ſunt coram patribus & prælatis huius ſancti concilij: per quorum teſtium dicta apertiſsimè conſtat eundem Ioannem multa mala, ſcandaloſa, ſeditioſa, & periculoſas hæreſes dogmatizaſſe in publico, & per multa annorum curricula prædicaſſe, Chriſti nomine inuocato: hæc ſacroſancta ſynodus Cõſtantienſis ſolũ Deũ pręoculis habẽs, per hãc definitiuã, ſententiã, quã profert in his ſcriptis, pronũciat, decernit, & declarat, dictũ Ioannẽ Huſs fuiſſe, & eſſe verũ & manifeſtũ hęreticũ, ipſumq; errores & hęreſes dudũ dãnatos & plurima ſcãdaloſa, piarũ auriũ offenſiua, temeraria, & ſeditioſa dogmatizaſſe, & publicè prædicaſſe in non modicam offenſam diuinę maieſtatis, ac vniuerſalis eccleſiæ ſcandalum, & fidei catholicæ detrimentum: claues etiã eccleſię, & cenſuras eccleſiaſticas vilipendiſſe, in quibus per annos multos perſtitit animo indurato, Chriſti fideles per ſuam pertinaciam nimium ſcandalizans: cum appellationem ad dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, tanquam ad ſummum iudicem, omiſsis eccleſiaſticis medijs, interpoſuerit, in qua multa falſa, iniurioſa poſuit, & ſcandaloſa ipſius ſedis apoſtolicæ, cenſurarum eccleſiaſticarum & clauium in cõtemptum. Idcirco propter præmiſſa, & alia plura, præfatum Ioannem Huſs hęreticũ fuiſſe & eſſe, hæc ſynodus pronunciat, & tanquam hæreticum iudicandum, & condemnandum fore iudicat, & condemnat per præſentes: dictamq; appellationem, tã quam iniurioſam & ſcandaloſam, & illuſoriam iuriſdictionis eccleſiaſticæ reprobãdo: ipſumq; Ioannem Hus populum Chriſtianum, maximè in regno Bohemiæ, in prædicationibus ſuis publicis, & ſcripturis per eum compilatis, ſeduxiſſe, ac eiuſdẽ populi Chriſtiani non veracem prædicatorem euangelij Chriſti ſecundum expoſitinem ſanctorum doctorum, ſed fuiſſe verius ſeductorem. Verùm, quia per ea quæ hæc ſacroſancta ſynodus vidit & audiuit, cognouit eundem Ioannem Huſs pertinacem & incorrigibilem, & adeo taliter quòd non cupiebat ad gremium ſanctę matris eccleſiæ redire, neq; hæreſes & errores per eum publicè defenſatos, & prædicatos, velle abiurare. Idcirco hoc ſacrum concilium Conſtantienſe eundem Ioannem Huſs ab ordine ſacerdotali & alijs ordinibus, quibus extitit inſignitus, deponendũ & degradandum fore declarat, & decernit: committens nihilominus reuerendis in Chriſto patribus, archiepiſcopo Mediolanenſi, Feltrenſi, Aſtetenſi, Alexandrino, Bagarẽſi, & Varniẽſi epiſcopis, vt in præſentia huius ſacroſanctę ſynodi, dictam degradationem (ſecundum quòd ordo iuris requirit) debitè exequantur.

Fertur quòd paulo ante mortem dixerit, & moneta Huſsiana hanc inſcriptionẽ

habet in vna parte: CENTVM REVOLVTIS ANNIS, DEO RESPODEBITIS ET MIHI. (qui ſermo propheticus videri poteſt ad hæc tempora, ſi cõputes) Item ANNO A CHRISTO NATO M. CCCC. XV. IOANNES HVSS CONDEMNATVR. In altera parte monetæ legis: CREDO VNAM ESSE ECCLESIAM SANCTAM CATHOLICAM.

Anno M.ccccxv. octaua Iulij, fuit degradatus Ioannes Huſs, per archiepiſcopos, Biſontinum, & Mediolaneñ. Nicolaum nomine: degradatores cũ ironicis ceremonijs irriſiſſe dicitur: pronunciatur hæreticus, & committitur poteſtati ſeculari. Orat autem Conciliũ, regem, & magiſtratũ ciuilem, ne occidant, ſed incarceribus perpetuis cuſtodiant. Educitur ad combuſtionem, lictori præcipitur, ne exueretur veſtib. erat aũt indutus duplici tunica nigra de panno ſatis bono: cingulum habẽs cũ deaurato argento parũper paratum, & in vagina cultellos duos, burſulam coreaceã. Infulam albã ſatis longam geſtabat in capite e papiro factã, in qua depicti erãt duo dæmones, & inter hos ſcriptura erat hæc: HAERESIARCHA Plus q̃ mille armati comitantur: virũ duo miniſtri ducis Ludouici deducunt, non vinctum, ſed in medio iſtorum incedentem Eundo non admodum populum appellabat, ſed orabat ſedulò, nec aliud niſi hoc: Ieſu Chriſte fili Dei viui miſerere mei. Cũ videret locum ſupplicij ligna & ignẽ, ter cecidit in genua, alta voce clamãs: Ieſu Chriſte fili Dei viui, qui paſſus es pro nobis, miſerere mei. Interrogatus an velit confiteri, ab Vlricho Schorã ſacellano D. Stephani, inquit Non eſt neceſſe. Volebat aũt populo valedicere ſermone cohortationis, id dux Ludouicus nolebat permittere, ſed precipiebat vt actutum combureretur. Cardinalis Pancratius mulum habuerat magnum, & ſenio confectum mortuum humo condiderant extra vrbem Conſtantienſem: ibidem pyram extruxerunt, at calore ignis ex putri cadauere muli grauis odor concitatus fuit.

Dominica ſequenti, quæ fuit ix. Iulij, grauẽ proceſsionem inſtituerũt, in qua ibat patriarcha Antiochenus, in infula precioſa, ante eum præferebatur pannus aureus. Poſt eum ibat alius patriarcha, xviij. Cardinales, ix. Archiepiſcopi, lxiiij. epiſcopi omnes infulati, cum Clero & Monachis, obſecrantes: vt omnipotens Deus fidẽ Chriſtianam reſtitueret. Rurſus die Magdalene proceſsionem habens, pro ſalute regis, q ad regem Arrogoniæ, & Papam Benedictum abierat.

Anno domini Mccccxv. Sede Apoſtolica vacante, regnorum ſereniſsimi Principis domini Sigiſmundi Ro. & Hungariæ regis, electionis quinto, coronationis primo, Hungariæ xxix. libri Ioannis Huſs fuere combuſti, in platea palatij epiſcopalis.

Seſsione xix. decernitur hæreticis non eſſe ſeruandam fidem, quam vocant Saluum conductum.

Seſsione xxi. Hieronymus traditur poteſtati ſeculari, & cõburitur. Ambo Huſs & Hieronymus conſtanti animo pertulerunt necem, & quaſi ad epulas inuitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miſeri animi poſſet facere indicium. Vbi ardere cepe rũt, Hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philoſophorum tam forti animo pertuliſſe mortem traditur, quàm iſti incendium. Vide Aeneam Syluium, & Pogij Florentini epiſtolam ad Nicolaum.

TENOR SENTENTIAE DEFINITIVAE
latæ contra Hyeronimum de Praga.

In nomine Domini, Amen.

CHriſtus Deus, & ſaluator noſter, vitis matura, cuius pater agricola eſt, diſcipulos, cæteroſq; fideles ſuos in illis inſtituens, inquit: Siquis in me non mãſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet. Cuius ſummi doctoris & magiſtri doctrinã ſequens, & præcepta exequẽs hæc ſancta Conſtantienſis ſynodus in cauſa inquiſitionis hæreticæ prauitatis per eandẽ ſanctã ſynodũ motæ, fama publica referente, & clamoroſa inſinuatione mõſtrante cõtra magiſtrũ Hieronymũ, dictũ de Praga, dictũ magiſtrũ in artibus, laicum. Ex cuius cauſæ actis &

pro-

proceſsibus cōſtat eundē magiſtrū Hieronymū tenuiſſe, aſſeruiſſe & dogmatizaſſe nonnullos articulos hæreticos & erroneos, dudum à ſanctis patribus reprobatos: quoſdā verò blaſphemos, & alios ſcādaloſos, & alios piarū auriū offenſiuos, temerarios, & ſeditioſos dudū per dānatæ memoriæ viros, Ioannē Vuicleph, & Ioannem Huſs aſſertos, p̄dicatos, & dogmatizatos, ac in nōnullis eorū libris & opuſculis inſertos. Quiq; doctrina & libri p̄dictorū Ioānis Vuiclephi, & Ioānis Huſs: ac Vuicleph memoria, dictiq; Ioānis Huſs perſona, per eandē ſanctā ſynodū, & eius ſententiam, de hæreſi damnati, & damnatæ fuerunt. Quamquam damnationis ſententiam idem Hieronymus poſtmodum pendente huiuſmodi inquiſitionis cauſa; in eadē ſancta ſynodo cognoſcens, & profitens, veram catholicam & Apoſtolicam fidem approbauit, & eidem cōſenſit: anathematizauit omnē hęreſim, p̄cipuè eā, de qua erat infamatus, & ſe confitebatur infamē, & quam præteritis temporibus dogmatizauerunt, & tenuerunt Ioannes Vuicleph, & Ioannes Huſs in ſuis opuſculis, ſermonibus & libellis: & propter quā, ſeu quas cum ſuis dogmatibus & erroribus ab eadem ſancta ſynodo damnati fuerunt tanquam hæretici, & eorum doctrina ſimiliter dānata: præmiſſorumq; omnium damnationem profeſſus, & iurauit ſe in hac fidei veritate permanſurum. Et ſi ipſe quicquam contra ſentire vel prædicare præſumpſerit, canonum ſeueritati ſubiacere, & æternæ pœnæ voluerit obligari: nec nō ſuam profeſsionem manu ſua conſcriptam, eidem ſanctæ ſynodo obtulit, atq; dedit. Poſt quas profeſsionem, & abiurationem, multis diebus tranſactis, ſicut canis ad vomitum rediēs vt virus peſtilentiſsimum, quod in ſuo latitabat pectore, publicè euomeret, audientiam publicā ſibi dari in eadem ſancta ſynodo publicè cōgregata, aſſeruit, dixit, & profeſſus eſt in effectu, quod præfatæ ſententiæ damnationis dictorum Ioannis Vuicleph, & Ioannis Huſs iniquè conſenſerat, & illam ſententiam approbando mentitus fuit: nec verebatur ſe confiteri mentitum quinimò confeſsionem, approbationem, & profeſsionem ſuas ſuper illorum damnatione reuocabat nunc & in æternum, aſſerens ſe in libris Ioannis Vuiclephi, & Ioannis Huſs nullam vnquam hæreſim vel errorem legiſſe, licet antè fuerit confeſſus, & probatum ſit euidēter ipſum libros eorum diligenter ſtuduiſſe, legiſse, & dogmatizaſſe, & in quibus conſtat plures errores & hæreſes contineri. Verùm idem Hieronymus de ſacramento altaris, & tranſubſtantiatione panis in corpus, profeſſus eſt ſe tenere, & credere quod eccleſia tenet, dicens ſe plus credere Auguſtino, & cæteris eccleſiæ doctoribus, quàm Ioannis Vuicleph, & Huſs damnatis erroribus adhærere, illorumq; fautorem fuiſſe & eſſe. Propter q̄ eadē ſancta Synodus eundē Hieronymū palmitem putridū, & aridū in vite non manentē, foras mittendū decernit, ipſumq; hæreticū & in hæreſim relapſum, excōmunicatum, anathematizatum pronunciat, & declarat, atq; damnat.

Anno domini Mccccxvi. Hieronymus damnatur, & traditur iudicio ſeculari, Comes Eberhardus de Nellenburg, Ioannes Comes in Lupffen, locum tenentes regis Sigiſmundi, tradunt lictori. Educitur in locum, vbi antea Huſs combuſtus fuit, in itinere letaniam cecinit, in igne, Credo in vnum Deum, teſtatus Huſsi & Vuiclephi doctrinam ſanam eſſe & rectam.

Seſsione xxxix. Decernitur vt ſemper quinquennio, ſeptennio, decennio habeatur concilium, & mox oborto ſchiſmate intelligatur iure terminus concilij.

Seſsione xli. Odo de Columna, per ſex prælatos cum Cardinalibus pro hac vice eligitur in Papam, dictus Martinus v & coronatur. Is inequitans D. Sigiſmundum regem à dextro, & Fridericum Marchionem Brandenburgēſem à ſiniſtro habet, frenum Papalis equi moderantes. Reliqua habes in Actis Concilij Conſtantienſi.

Bohemi vbi audiunt exitum ſuorum doctorū, armantur, concurrunt, ſæuiunt, eccleſias & omnia ſternunt obuia. Vuentzeslaus rex partim ignauia, partim timore ſe continet: vi magna res geritur, obſidentur ciuitates, vaſtantur, trucidantur mortales ſine diſcrimine, ordinis, ſexus, ætatis. Latè ſerpit malum, foras educuntur armati exercitus, Romanorum rex Sigiſmundus imploratur, tardius venit: interim illi ſæuiunt, & creſcunt robore & numero. Horum dux fuit Ziſcha.

In hoc Concilio Sigiſmundus Adolphum Cliuenſem comitem, creauit ducē, &

Fridericum Burggrauium Norinbergēſem,fecit Marchionem Brandenburgēſem,
Anno domini Mccccxvij.Petrus de Alliaco Cameracenſis Cardinalis,Antonius de Butrio Iureconſultus,Valeſcus, Mōtagnana medici,Leonardus Aretinus,& Pogius Florentinus.

Anno domini Mccccxviij.Gentes plebei ſiue nobiles ex Aegypto minori repulſi,terram noſtram applicāt laborioſi,Mauri fuſci,ſqualidi, deformes, viriuſq; ſexus, puſilli cum maioribus,totius partes Germaniæ vſq; modò,& ſimiliter Galliarum regiones,cum equis,mulis & aſinis mirabiliter girantes,& extra muros & habitacula per campos aliorum hominum manſiones penitus declinantes,rapientes,furantes, & clam quicquid nobile repererint,diripientes. Vide Hemmerl.de Nobilitate.

Anno domini Mccccxxj. Amurates ſecundus,Turcarum viij.Imp. Hic deuicto ad Varnam Vngarorum rege Ladislao,vſq; in ſeptem caſtra penetrat.

Anno domini Mccccxxxvij.Sigiſmundus in Italiam demum, ſedente Eugenio quarto,atq; inimico,traiecit,obſiſtentibus etiam per Nicolaum Tollentinatem Florentinis, Arnum fluuium tranſmiſit:vi.menſibus Senis ſubſtitit,vbi facta cum Florentinis pace,Romam abijt,ibiq; de more accepto diademate in Baſilica Petri,è veſtigio in Lateranum contendit,Eugenio vſq; ad pontem proſequente.Inde in Germaniam reuertens,Mantuæ à Ioanne Franciſco Gōzaga magno ſumptu exceptus, propinquam ſuam Barbaram Ludouico filio in matrimonium dedit,Marchionēq; primùm Mantuæ creat.

Sigiſmundus contra Turcas fortiſsimam expeditionem inſtituit,copioſum exercitum Germanorum,Burgundionum,Gallorum, Vngarorum & Italorum, vſq; ad Adrianopolim ducens.In ea expeditione erat ipſe rex Sigiſmundus & Philippus dux Burgundiæ.At Galli contendebant priores eſſe in acie.Hinc confuſio accidit, & cædes Chriſtianorum:dux Burgundiæ capitur,rex Sigiſmundus fugit Conſtantinopolim,longo poſt tempore Burgundus liberatur.Scribit Syluius feliciſsimè cōtra Turcas pugnaſſe Sigiſmundum,& xxxij. Turcarum regulos ſecuri percuſsiſſe. Tumultu populari captus tamen fuit,ac viduæ,cuius virum occiderat,in cuſtodiam traditus,beneficio linguæ libertatem adeptus,regnum armis recuperauit. In quo fortunam vtramq; expertus,inter viros claros enituit.

Sigiſmundus non habuit filium,vnicam filiam quam habuit,dedit in matrimonium Alberto duci Auſtriæ,vnde Albertus regna Hungariæ & Bohemiæ conſequutus eſt.

Anno domini Mccccxvij. Temporibus Sigiſmundi Imp. & Conſtantienſis Concilij claruit Nicolaus Clemangis,Archidiaconus Barocenſis,doctor Theologię Pariſienſis,qui de corrupto eccleſiæ ſtatu ſcripſit, quibus rationibus res eccleſiaſtica creuerit & decreuerit pietas.

Cauſam primitiuæ fundationis & dotationis eccleſiarum commemorans.
De inſolentia orta ex affluentia rerum temporalium in eccleſia.
De tribus vitijs,ex quibus cætera mala orta ſunt in eccleſia, luxu,faſtu & cupiditate.
De exorbitantijs per ſummos Pontifices in eccleſia introductis.
De abolitione electionum,& reſeruatione beneficiorum.
De camera Apoſtolica,quomodo exhauſerit regna pariter & prouincias.
De expectatiuis & qualitate currentium ad curiam Romanam.
De vacantijs & alijs vectigalibus eccleſiam opprimentibus.
De inſtitutione collectarum,& malis per eos illatis.
De litigijs curiæ Romanæ.
De regulis & conſtitutionibus cancellariæ.
De proſperitate curiæ Romanæ.
De ſtatu & introductione Cardinalium.
De multitudine beneficiorum Cardinalium,& eorum incomparabilitate.
De contractibus Simoniacis.

De

De ſtatu beneficiorum Cardinalium.
De omiſsione multiplicium vitiorum eccleſiæ.
De promotionibus ad inſtantiam per Papam ſolitis fieri.
Quòd congregatio pecuniæ eſt præcipua cura prædictorum prælatorum.
De vitijs prælatorum.
De exactionibus pro concubinis tolerandis.
De collatione Simoniaca ſacrorum ordinum.
De indignis & indignè promotis.
De perpetua abſentia prælatorum ab eccleſijs ſuis.
De prælatis in curijs Principum reſidentibus.
De Capellanis & Canonicis, q ſimiles ſunt epiſcopis, indocti, ebrij, ſcortatores.
De mendicantibus, & eorum inani iactantia & gloria.
De impudica vita, & conuerſatione monialium.
Comparatio Modernorum virorum cum priſcis patribus.
Quòd ſtatus Eccleſiaſticus meritò patitur.
Quòd ſtatus eccleſiaſticus propter ſuperbiam tendit ad ruinam.
Quòd eccleſia prius humilianda eſt, quàm erigenda.

PERSONAE IN CONCILIO CONSTANtienſi, Spirituales & prophanæ.

Sexaginta millia & quingenta exteræ perſonæ numeratæ, inter feſta Paſchæ & Pentecoſtes.
Inter has cccxlvi. archiepiſcopi & epiſcopi.
Item Dlxiiij. Abbates & Doctores.

PROPHANI VEL SECVLARES.

Principes
Duces
Comites } ſedecim millia.
Milites
Armigeri

Mulieres publicæ ccccl.
Sexcenti Barbitonſores.
Trecenti & viginti ioculatores, fiſtulatores, coci, &c.

EPISTOLA LIIII. NOBILIVM MORAVIAE, pro defenſione Ioannis Huſs, ad Concilium Conſtantienſe.

Reuerendiſsimis in Chriſto patribus & D.D. Cardinalibus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Ambaſiatoribus, Doctoribus & magiſtris, ac toti Concilio Conſtantienſi: Nos infra & circumcirca ſcripti Nobiles, Milites, Militares & armigeri præclariſsimi Marchionatus Morauiæ, affectum omnis boni, & obſeruantiã Ieſu Chriſti domini mandatorum.

SAnè quia iure naturali & diuino, quilibet iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri: & prohibetur alij inferre, quod ſibi non vult fieri, dicente Saluatore: Omnia quæcunq; vultis quod faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hoc enim eſt lex & prophetæ. Imò lex in vno ſermone completur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Nos itaque præfatæ legi diuinæ & dilectioni proximi, quantum poſſumus, Deo autore, intendentes, pro chariſsimo noſtro bonæ memoriæ venerando Magiſtro Ioanne Huſs, ſacræ Theologiæ Baccalaureo formato, prædicatore Euangelico, quem nuper in Concilio Conſtantienſi,

neſcimus quo ſpiritu ducti,non confeſſum,nec legitimè,vt decet,conuictũ,nullisq́
contra eum deductis & oſtenſis erroribus in hæreſibus,ſed ad ſiniſtras, falſas & im-
portunas duntaxat ſuorum,& regni noſtri,ac Marchionatus Morauiæ , capitalium
inimicorum & proditorum accuſationes,delationes & inſtigationes,tanquam hæ-
reticum pertinacem condemnaſtis , & condemnatum dira & turpiſsima morte af
feciſtis,in noſtri regni Bohemiæ Chriſtianiſsimi,& Marchionatus Morauiæ clariſsi
mi,ac omnium noſtrum perpetuam infamiam & notam(quemadmodum sereniſsi-
mo Principi & domino,domino Sigiſmundo Romanorum & Hungariæ Regi,hæ
redi & domino noſtro ſucceſſuro,ſcripta noſtra ad Conſtantiam tranſmiſimus,quę
etiam in cõgregationibus veſtris lecta ſunt & publicata,& quę hîc pro inſertis habe
re volumus)Et eum,vt refertur,in noſtrum dedecus & contemptum,ignis voragi-
ni tradidiſtis.Ite & nunc P.V.pro dicto M.Ioanne Huſs literas noſtras patentes,prę
ſentibus duximus deſtinandas,publicè,corde & ore profitentes & proteſtantes,q̃d
ipſe M.Ioãnes Huſs fuit vir vtiq; bonus,iuſtus & catholicus,à multis annis in regno
noſtro vita & moribus ac fama laudabiliter conuerſatus & comprobatus,legem eti
am Euangelicam,& ſanctorum prophetarum noui & veteris teſtamenti libros,iux-
ta expoſitionem ſanctorum doctorum,& ab Eccleſia approbatorum,nos & ſubdi-
tos noſtros catholicè docuit,prædicauit,& in ſcriptis multa reliquit,omnes errores
& hæreſes conſtantiſsimè deteſtando,& ad deteſtandum eoſdẽ nos & cũctos Chri
ſti fideles continuè & fideliter ammonendo:ad pacem quoq; & charitatem,quantũ
ſibi fuit poſsibile,verbo,ſcriptis,& opere iugiter exhortando,ita,quòd nũquam au
diuimus,nec intelligere potuimus,etiam omni diligentia appoſita , quòd præfatus
M.Ioannes Huſs quenquam errorem vel hæreſim in ſuis ſermonibus docuiſſet,prę
dicaſſet,vel quouis modo aſſeruiſſet,ſeu nos vel ſubditos noſtros, verbo vel facto,
quoquomodo ſcandalizaſſet:quin imò piè & manſuetè in Chriſto viuens, omnes
ad ſeruandam legem Euangelicam,& ſanctorum patrum inſtituta,prędicatione ſan
ctæ matris eccleſiæ,& ſalute proximorum,quanto potuit verbo & opere diligentiſ
ſimè hortabatur.Nec præmiſſa omnia in confuſionem noſtram , & regni noſtri, &
marchionatus præfatorum,perpetrata vobis ſuffecerunt.quin potius honorandum
M.Hieronymum de Praga,virum certiſsimæ eloquentiæ fonte manantem , magi-
ſtrum ſeptem artium liberalium,& Philoſophum vtiq; illuſtrem,non viſum,non au
ditum,non confeſſum,nec conuictum,ſed ad ſolùm ſuorum & noſtrorum prodito
rum delationem ſiniſtram,ſine omni miſericordia comprehenſum,incarceraſtis , &
iam,forte ſicut M.Ioannem Huſs,crudeliſsima morte interemiſtis Præterea ad no-
ſtram(quod nimis dolenter referimus)peruenit audiẽtiam,& ex ſcriptis veſtris col
legimus euidenter,quomodo quidam detrectatores,Deo & hominibus odibiles,
& noſtri regni Bohemiæ , & Marchionatus Morauiæ æmuli & proditores,corã vo
bis & concilio veſtro,nos & regnum noſtrum ac Marchionatum prædictos,grauiſ-
ſimè & nequiſsimè detulerunt,aſſerentes,licet falsè,mendosè & proditoriè,quòd in
præfatis regno Bohemiæ,& Marchionatu Morauiæ,diuerſi errores pullularunt, &
corda noſtra,& multorum fidelium terrigenarum multipliciter & grauiter infece-
runt,adeò quòd niſi lima correctionis celeriter apponeretur , prædictum regnum
& Marchionatus,cum ſuis Chriſti fidelibus reciperent animarum ſuarum irrecupe-
rabile damnum & ruinam Equidem has atroces & pernicioſas iniurias , nullis no-
ſtris exigentibus demeritis,nobis & præfatis regno & Marchionatui , licet falsè &
mendosè impoſitis,quomodo ſuſtinere poſſumus? cum per gratiam Dei, alijs fe-
rè omnibus mundi regnis ſæpè vacillantibus, ſchiſma & antipapas facientibus, re-
gnum noſtrum Bohemiæ Chriſtianiſsimum, & clariſsimus Marchionatus Mora-
uiæ , à tempore quo fidem catholicam domini noſtri Ieſu Chriſti ſuſceperunt, tan
quam perfectiſsimus tetragonus,ſine vituperio ſanctæ Romanæ eccleſiæ, ſemper
conſtanter & indeſinenter adhæſerunt , & obedientiam ſynceram exhibuerunt
quantiſq́ impenſis ac laboribus maximis , quantoue ſacro cultu & reuerentia de-
bita ſanctam matrẽ eccleſiã,& ipſius paſtores per principes & fideles ſuos venerati
ſunt,

ſunt, vniuerſo orbi luce clarius patet: & vos ipſi, ſi veritatem fateri vultis, vniuerſorũ præmiſſorum teſtes eſtis. Vt autem iuxta ſententiam Apoſtoli, prouideamus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus: & ne propter negligentiam celeberrimæ famæ prædictorum regni & Marchionatus noſtrorum, crudeles erga ꝓximos noſtros reperiamur, Ideo habẽtes in Chriſto Ieſu domino noſtro firmam ſpẽ, puram & ſynceram conſcientiam & intentionem, ac certam orthodoxamq́ fidem, tenore præſentium V. P. & vniuerſis Chriſti fidelibus innoteſcimus, inſinuamus, corde & ore publicè profitentes: Quòd quicunq; hominum, cuiuſcunq; ſtatus, vel præeminẽtiæ, vel dignitatis, conditionis, gradus vel religionis extiterit, qui dixit vel aſſeruit, dicit vel aſſerit, quòd in præfatis regno Bohemiæ & Marchionatu Morauię errores & hæreſes pullulaſſent, & nos ac alios Chriſtifideles ipſorũ, vt præmittitur, infeciſſent (ſola perſona sereniſsimi principis & domini noſtri Sigiſmundi, Romanorum & Hungariæ, &c. regis, hæredis & dominij noſtri ſucceſſori, ſemota: quem in præmiſsis credimus & ſperamus innoxium) omnis & quilibet talis, vt præfertur, rectè mentitur in caput ſuum, tanquam nequam peſsimus, traditor & proditor prædictorum regni & Marchionatus ac noſter perfidiſsimus, & ſolus vtiq; hæreticus pernicioſiſsimus, omniſq́ maliciæ & nequitiæ, imò & diaboli filius, qui mendax eſt & pater eius. Nihilominus tamen præmiſſas iniurias Domino, cuius eſt vindicta, & qui abundanter retribuet facientibus ſuperbiam, nunc committẽtes, apud futurum Apoſtolicum, quem dominus Deus ſuæ eccleſiæ ſanctæ præfecerit, vnicum & indubitatum paſtorem, illas amplius & latius proſequemur, cui, Deo volente, tanquam fideles filij, in his quæ ſunt licita & honeſta, rationi & legi diuinæ conſona, reuerentiam, obedientiam debitam exhibentes. Petemus & poſtulabimus inſuper præmiſsis omnibus & ſingulis, iuxta legem domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſanctorum patrum inſtituta, nobis & præfatis regno & Marchionatui prouideri de remedio opportuno. Præmiſsis enim non obſtãtibus, legem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſiusq́ deuotos, humiles, & conſtantes prædicatores, vſq; ad effuſionem ſanguinis, omni timore, ſtatutis humanis in contrarium editis, poſtergatis, defendere volumus & tueri. Datum Sternberg anno domini mill. cccc xv. die & feſto ſancti Vuenceſlai martyris Domini noſtri Ieſu Chriſti.

A dictis literis in circuitu pendebãt ſigilla liiij. cum adſcriptione nominum eorũ, quorum ſigilla fuere, tametſi ob vetuſtatem obliterata, legi non potuerint.

Primum ſigillum.	Alſſo kabat de Vuyskouuitz.	xxviij.	N.
ij.	Vlricus de Lhota.	xxix.	Ioſſeck de N.
iij.	Ioannes de Kzymicz.	xxx.	Heinricus de N.
iiij.	Ioſsko de Sczitouuicz.	xxxi.	Vuaczlals Kuckh. *Is Huſſo alter comes fuit, qui eum Conſtantiam deduxerunt cum aliquot equitibus.*
v.	Pærdus Zuuiranouuicz.	xxxij.	Heinricus de Zrenanouuicz.
vi.	Ioannes de Ziuula.	xxxiij.	Bartzko de Conuald.
vij.	Ioannes de Reychenberg.	xxxiiij.	Petrus dictus Nieniczk de Zaltoroldeck.
viij.	Vuldko SKitzynye.	xxxv.	Czenko de Moſſnouu.
ix.	Drliko de Biela.	xxxvi.	N.
x.	Kus de Doloplatz	xxxvij.	Zibilutz de Kleczam.
xi.	Ioannes de Simuſin.	xxxviij.	Ioannes de Peterſuuald.
xij.	Dobeſsius de Tyſſa.	xxix.	Parſifal de Namyeſcz.
xiij.	Drazko de Hradeck.	xl.	Zodoni de Zuuyetzick.
xiiij.	Stephanus de Hmodorkat.	xli.	Ratzeck Zauuskalp.
xv.	Ioannes Dern de Gabonecz	xlij.	Ion de Toſſauuicz.
xvi.	Barſo dictus Hloder de Zeinicz.	xliij.	Diuua de Spiſſnia.
xvij.	Ioannes Hmrſdorfar.	xliiij.	Steffko de Draczduu.
xviij.	Pſateska de Vuikleck.		
xix	Petrus Mg de Sczitouuicz.		

xx. N. Studenſka.
xxi. N. Briſchell.
xxij. N. de Cromaſſona.
xxiij. Arannſick Donant de Polonia.
xxiiij. Ioannes Donant de Polonia.
xxv. Ioannes de Cziczouu.
xxvi. Vuenceslaus de N.
xxvij. N. de N. deeſt ſigillum.
xlv. Ieſsko de Darczduu.
xlvi. Odich de Hlud.
xlvij. Vuosfart de Paulouuicz.
xlviij. Pirebbor de Tirczenicz.
xlix. Rynad de Ticzeuuicz.
l. Bohunko de Varatiſdouu.
li. Vlricus de Racdauu.
lij Deslauu de Nakli.
liij. Bonesb de Frabenicz.
liiij. Eybl de Roiſsouuan.

DE IOANNE ZISCA.

Recens obierat Vuenceslaus, quando Ioannes Ziſcha nobilis genere ex loco cui Tronſnauia nomen, cenſu tenui, in curia regis à puero enutritus, & bellis exercitatus, vno carens oculo, quem ſtrenuè pugnans iam pridem amiſerat: collecta hominum multitudine, in ecclesias quæ reſtabant, impetum fecit: arcem Viſſegradenſem, quæ negligenter cuſtodiebatur, inuaſit. Exin duce Coranda Pelzinam raptim contendit, eamq́ vrbem in poteſtatem receptam, valido præſidio munit. In Praga pugnatum fuit ab vtraq; parte die noctuq́, continuis quinq; diebus, ſæuiſsimis ac crudelibus auſibus, multi vtrinq; cæſi, & magnificæ domus exuſtæ, prętorium incenſum atque deletum. Ziſcha dum hæc aguntur, ſæpenumero inuaditur, vario ſtratagemate vſus, ſepænumero victor euadit. Hic legis in Syluio apud Pelzinam, cum non poſſet certamen committi niſi pedeſtre, & aduerſarij ab equis deſilire, mulieres quæ de more ſuum exercitum ſequebantur, proijcere pepla in terram iuſsit, in quibus implicati per calcaria equites, prius extincti ſunt, quàm pedes expedire valerent.

DE THABORITIS.

Cum ciuitatem quam Ziſcha cum ſuis incoleret non haberet, locum natura munitũ apud amnem Luſinitium elegit, vix octo ſtadijs ab Auſca ciuitate ſeparatum. Hunc mœnibus cinxit, & vt quiſq; tẽtoria fixerat, ita ædificare ſibi domos imperauit: ciuitati Thabor nomen indidit, & comites ſuos fratres Thaboritas appellauit. Ciuitas quamuis altis defenſa rupibus, muro tamen & antemurali cincta eſt. Luſinitius amnis maiorem partem vrbis alluit: quod reliquum, torrens nõ modicus ambit. Qui cum recta in Luſinitium tenderet, ſaxeo colle impeditus, quàm longa eſt ciuitas, flectere ad dexteram iter coactus, in fine vrbis maiori fluuio miſcetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninſulam duo amnes efficiunt) vix pedes xxx. protenditur. Hic foſſa profunda manu facta, & triplex murus ea craſsitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebræ, & propugnacula quæ ipſi Thaboritæ expugnãdarum vrbium magiſtri excogitauerunt, locis opportunis conſtructa. Hic arcem Ziſcha primus erexit qui eum ſequuti ſunt, pro ſuo quiſq; ingenio munimenta vrbis auxerunt. In amne Luſinitio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento.

TRES SECTAE REGNI BOHEMIAE ET MARchionatus Morauiæ, ex epiſtola Ioannis Sclechtæ Koſtelecij, ad D. Eraſmum.

Prima eſt eorum, qui Romanum pontificem in omnibus obſeruant & ſequuntur, verumq́ vicarium Chriſti recognoſcũt. Ex ijs eſt maior pars procerum, magnatum & nobilium. Sunt & nonnullæ ciuitates regiæ cum monaſterijs olim opulentibus, nunc magna ex parte dirutis & deſpoliatis, variorum ordinum.

Alia

Alia ſecta eſt eorum, qui Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie populo diſpenſant. Cui ex proceribus pauci, ex nobilitate autem plurimi, ciuitates verò regiæ propæ triginta adhærent. Hij ſacramenta eccleſiaſtica omnia tenent, ſimiliter ceremonias ac ritus eccleſiæ, non aliter quàm ipſi Romani: in ſolo autem vſu communionis differunt, & quòd in ſacrificijs illorum ſacerdotes epiſtolam & Euangelium lingua domeſtica canunt: & huic vtriq; conſuetudini pertinaciſsimè adhærent, aſſerentes ſe vtrunq; literis Concilij Baſilienſis, quas vocant Pactionis, confirmatum & approbatum habere. Hij merum ſacrilegium vocant, ſubtrahere alteram ſpeciem. Quòd ſi pericula quis obijciat: reſpondent, neminem ſapientiorem eſſe Chriſto ipſo, qui ſic inſtituit.

Tertia ſecta eorum, quos vocant Pychardos, ſic dicti à quodã, vt ille inquit, trãſfuga, qui huc veniens ante annos nonaginta ſeptem, eo tempore, quo Iohannes Ziſcha bellum eccleſiaſticis & omni clero indixit &c. Hi de ſummo pontifice, cardinalibus, epiſcopis & cæteris perſonis eccleſiaſticis, non aliud ſentiunt, quàm de manifeſtis antichriſtis: pontificẽ ipſum, nunc beſtiã nũc meretricẽ illã Apocalypticã appellantes. Sacerdotes ſibi eligunt laicos vxoratos, authoritatem tantùm veteris & noui Teſtamenti recipiunt: abſq; veſtibus ſacerdotalibus celebrant officia miſſarum. In Euchariſtiæ ſacramento nihil eſſe diuinitatis credunt, ſed ſolum panem & vinum conſecratum ſignis quibuſdam occultis mortem Chriſti repræſentantem affirmantes, & propterea non adorandam, nec circunferendam Euchariſtiam. Suffragia ſanctorum, & orationes pro mortuis, rem vanam & ridiculam arbitrantur: ſimiliter confeſsionem auricularem, vigilias & ieiunia, ſucum & tectorium eſſe hypocritarum. Feſta diuæ virginis Mariæ, Apoſtolorum, & reliquorum diuorum, inuenta eſſe ocioſorũ affirmant: dies tamen dominicos, & feſtum Natalis dominici, Paſchæ, & Pentecoſtes celebrant.

Hoc tempore Adamitæ fuerunt in Bohemia, viri & mulieres, nudi & nudæ incedentes, & ij inſulam quandam Luſinitio amne cinctã occuparunt. Aiebant cæteros homines ſeruos eſſe, ſe verò, & qui ex eis naſcerentur, liberos. Ex ijs quadraginta viri inſulam exiere, & intrantes vicinas villas, euaginatis gladijs ſuper ducentos agreſtes, quos diaboli filios aſſerebant, interfecerunt. Ioannes Ziſcha his auditis, duxit in eos exercitum, expugnataq; inſula, Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantum reſeruatis, ex queis gentis ſuperſtitionem cognoſceret.

Scribit Aeneas Syluius, ſe audiuiſſe ex Vlrico Roſenſi præſtanti Regulo, quum ageret in Bohemia, fuiſſe apud ſe viros & mulieres eius ſectæ captiuos, & mulieres palã dixiſſe, nõ eſſe liberos, qui veſtibus, & præſertim fœmoralibus vterentur, easq; in carcere apud ſe peperiſſe, quas cum anno elapſo, ſimul cum viris igni tradidiſſet ridentes cantantesq; flammarum incendia pertuliſſe.

Sigiſmundus interea conuocatis Sleſiæ ducibus, ingreſſus eſt Bohemiam. Pragenſes Ziſcham accerſunt, qui cũ Thaboritis nihil moratus, vrbem accepit in poteſtatem. His primum ſtudium fuit, arcem oppugnare: locus ipſe natura munitus, non aliter quàm fame vinci poſſe apparebat. Clauſi aditus, ne quid commeatus importaretur. Sigiſmundus ferro iter aperit, obſeſsisq; neceſſaria præbet Nec diu poſtea ciuitatem ipſam accerſitis ex imperio auxilijs, obſidere decreuit. Fuerunt in caſtris eius Saxoniæ duces, Marchionesq; Brandenburgenſes, & gener ipſius Albertus Auſtriæ princeps. Oppugnata eſt ciuitas ſex hebdomadibus: Ipſe verò Sigiſmundus in æde metropolitana quæ in arce ſita eſt, regni coronam accepit à Conrado, natione Vueſtphalo, archiepiſcopo, cui Albicus dignitate ceſſerat, cum familiam edentem bibentemq; ferre non poſſet, & minori contentus officio, auaritiæ ſeruiebat. Tandem Sigiſmundus obſididone dimiſſa, Cuthnam ſe recepit. Hanc ciuitatem Thaborenſes propter argentifodinas, Crumenam antichriſti vocant.

Hoc tempore Martinus papa v. contra Orebitarum factionem in Bohemia, crucem decreuit. Huius ſectæ homines, quoties ſacerdotes noſtros (inquit Syluius) intercepete, aut igne cremauerunt, aut nudos rigenti hyeme ſuper glaciem colliga

tos dimiſere. Quos parui momẽti exiſtimarunt, defectis viribus, abire permiſerũt.

Poſt hæc Sigiſmundus Electoribus principibus diem ſtatuit, vt die Bartholomei ad occidentalem plagam Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipſe cum Hungarorum exercitu ad orientale latus aggeſſurus. Venere Moguntinus archiepiſcopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgenſis, & plurimi ex Alemannia pontifices, caſtrametati ad oppidum Sozium, vaſtatus vndiq; ager, continuata obſidio, ad feſtum Galli ſoluta, cum Sigiſmundus ad promiſſum diem non adeſſet. Qui collecto ex Hungaris, Auſtralibus, & Morauis exercitu, circa natalem Domini Bohemiam intrauit, & aliquod oppida cepit. Sed irruente in ſe Ziſcha quamuis cæco interfectis multis nobilibus, aufugit. Piſo Florentinus, qui equites in eam expeditionem xv. millia ex Hungaria duxerat, per glaciẽ iter habuit, quæ multitudinis pondere diſſoluta, multos mortales in profundum rapuit. Hac victoria & alijs quam plurimis elatus Ziſcha, ſubactis intra regni fines aduerſarijs, exercitum extra Bohemiam duxit. Ferunt Ziſcham in Auſtriam profectum, & quum agreſtes armenta quæq; nauibus in inſulam Danubij tranſportaſſent, vitulos ſuesq; nonnullos per negligentiam in villis dimiſſos, ad ripam fluminis tamdiu diuerberaſſe, donec pecus inſulam depaſcens mugitum grunnitumq; audiens, deſiderio ſimilis animantis, fluuium tranſnatauit, eoq; modo magnam prædam abactam eſſe.

DE IOHANNE ROCHEZANA.

Rochezana oppidum eſt Pragenſis eccleſię: ex hoc loco puer obſcuris parentibus, cenſuq; tenuiſsimo natus Iohannes nomine, Pragam venit, mendicatuq; victum quærens, Grammaticam & Dialecticam didicit. Quum adoleuiſſet, nobilis cuiuſdam pueri pædagogus factus: & quum valeret ingenio, promptusq; eſſet, in collegio pauperum receptus: poſtremò præsbyter ordinatus, prædicare verbum Dei Pragenſibus cœpit, ex oppido vnde ortus Rochezanę cognomen ducẽs. Is Ziſcham Pragam obſidentem, ciuitati conciliauit.

Legitur in vetuſto Codice, in epiſtola Ioan. Rochenzan, quam ſcripſit Ioanni Capiſtrano. Capiſtranum, hunc inuitaſſe Ioannem de Rochenzana, ad multas vrbes famoſas, Neapolim, Senas, Peruſium, Florentiam, & quod Papam elegerit iudicẽ, cuius ſcilicet eſt legem diuinam & ſanctas ſcripturas interpretari. In quo videtur quod Capiſtranus non attenderit quę legis naturalis ſunt, quod tibi nõ vis fieri, &c. inquit Rochenzan: Penſa Capiſtrane, quia crimen in Bohemia & Morauia per te eſt cõmiſſum, puta dum ad abiurationem ſacrati calicis inducis. Ergo ibi cauſa agatur, nõ extra Bohemiam vel Morauiam. Simile eſt, ac ſi velles furta in Bohemia perpetrare, & ſuper illis in Padua vel Bononia reſpondere. Capiſtranus aſſerit ſe Bohemiam peragraſſe, vt tot millia animarum à faucibus Sathanæ liberaret. Reſpondet Rochenzan: ſe tenere cõpactata, de veritate ſacramenti calicis, ſigillis magnorum cõſignata, & voluntate ac conſenſu Papæ Eugenij, & cum voluntate ac robore firmo Concilij Baſilienſis, cum aſſenſione ſigillatum Maieſtatis, in teſtimonium ſereniſſimi Sigiſmundi Imperatoris & ducis Auſtriæ. Capiſtranus obijciebat multitudinem regum Romanorũ, Franciæ, Angliæ, Vngariæ, Bohemiæ, & cæteros pleroſq;, qui ſub vna tantùm ſpetie communicabant, Rochenzan argumentum multitudinis diluit: Multi, inquit, vocati ſunt, pauci electi. Adducens exemplum Heliæ, in diebus Achaz. Tempore Arrij multos & maiores epiſcopos & Principes ab eius parte ſtetiſſe: & paucos Chriſtianos, & illos abſconditos rectè ſenſiſſe: Vt erat Hilarius & Athanaſius, qui Treueris latuit. Et Dominus Ieſus ferè vnus fuit in tota Ieruſalem. Ne autem putet ſolos Bohemos, ac Morauos calici participare, ſciat idem facere Græcos, Bulgares, Armenos, Indos, quos tamen Eugenius in gremio eccleſiæ habere voluit cõgregatos. Reſpondet Capiſtranus, & monet Rochenzan, vt redeat ad gremiũ matris eccleſię. Non curat, quòd appellarit eum Monachũ, cũ tu, inquit, neq; Monachus ſis, neq; regularis, & vt multi aſſerũt, neq; forſan ſacerdos aut præsbyter, vtinã eſſes verus ſacerdos, id eſt, ſacra dans. Et tandẽ inqt Capiſtranus, nõ grauari ſe, quòd à Rochenzã ſit infamatus, quãdo tota Italia,

Francia,

Francia, Flandria, Burgũdia & Alemannia, in quibus xxxiij. annis Euangelizaui ſefellent & confutent iſtam doctrinam, vt taceam Angliam, Hiſpaniam, Portugalliam, Cathaloniam, Nauarram, Siciliam, Boſnum, Vngariam, Dalmatiam, Poloniã, quorũ regib. omnibus, & ſi non facie nomine tamẽ notus ſit. Et quòd in ciuitate Oslomicenſi, quodã die Dominico ſequuti ſint ſuas prædicationes centum millia perſonarum.

ZISCHAE MORS.

Sigiſmundus vbi animaduertit Ziſchæ omnia ex ſententia cedere, & illum eſſe vnum, ex quo res Bohemiæ penderent, clam ſibi eum reconciliare tentauit, ſanè mirandis conditionibus. Is conditionibus annuens, dum conuenta completurus, Sigiſmundum petit, peſte tactus expirauit. Ferunt illum cum ægrotaret interrogatum quo nam loco mortuus ſepeliri vellet, iuſsiſſe cadaueri ſuo pellẽ detrahi, ex pelle tympanum fieri, eoq́ duce bella geri, arrepturos fugam hoſtes, quamprimum eius tympani ſonitum audierint.

EPITAPHIVM IOANNIS ZISCHAE
Clariſsimi Boiemorum ducis.

IOannes Ziſcha, nulli Imperatorum, Ducúmue, rei militaris peritia inferior, ſuperbiæ ſimul & auaritię Clericorum ſeuerus vltor, patriæq́ acerrimus propugnator, hic iaceo. Quod Appius Claudius cæcus benè conſulendo, & M. Furius Camillus ſtrenuè agendo ſuis Romanis præbuere, hoc ipſum Boiemis meis præſtiti: fortunę belli nunquam defui, neq́ illa mihi, omnem oportunitatem rerum bene gerendarum, etiam cœcus præſidi, ſignis collatis vndecies ſemper victor depugnaui. Viſus mihi ſum miſerorum & eſurientium iuſtiſsimam cauſam aduerſus delicatos, pingues & ſaginatos ſacerdotes egregiè egiſſe, & ob hoc Dei auxilium ſenſiſſe. Niſi illorum inuidia obſtaret, inter illuſtres viros numerari procul dubio meruiſſem: Tamen oſſa mea hoc ſacrato loco cubant etiam inſalutato Papa, inuitoq́.

DIIS MANIBVS SACRVM IOANNI ZISKE,
GEORGIVS AVVNCVLVS PP.

ΙΩΑΝΝΙΣ ΣΙΣΚΑΣ, ὁ Βωημὸς τῶν αἰσχροκερδῶν
ἱερέων ἐχθρὸς ἀλλὰ ἐν θείῳ ζήλῳ.

DE CONCILIO BASILIENSI.
ex duobus libris Aeneæ Syluij.

ANno domini M cccc xxxiij. viuente adhuc Sigiſmundo, inceptum fuit Concilium Baſilienſe, quod grandem in Chriſtianiſmo commotionem dedit. Eugenius Papa, ante quidem iuſſerat conuocari, verùm vbi ſatis maturè ex omni orbe patres conuenerant, & Iulianus Cardinalis S. Angeli in eo præſideret, vice & authoritate Pontificis, Eugenius mutato animo, tranſferre voluit Bononiam. Interea moritur Sigiſmundus, & Papa impedit ſucceſſum Concilij. Imò primùm Ferrarię, deinde Florentiæ habet Anticoncilium. ſic ſoluitur Baſilienſe: nam à morte Sigiſmundi, nulla principum poteſtas, Concilij cura & cogitatione tangitur. Eugenius cauſas prætendebat de Græcis aduenturis, & eorum ad eccleſiam Occidentalem adunatione, qui Alpes trãſire nollent, deq́ proprio incommodo, quòd Baſileam ipſe longo itinere petere non poſſet: ad Bononiam aũt omnibus facilis eſſet acceſſus. Quodq́ inter minas Germanorũ, qui in ſuis finibus intractabiles eſſent, nihil ad eorum reformationẽ poſſet intentari. Vocauit Iulianũ & omnes patres ſub maximis pœnis Bononiam: illi viciſsim citabant Pontificem, vt aut veniret, aut inſtructos mitteret oratores, ad audientiam ſacri Concilij ſub in-

terminatione pœnarũ maximarum. Ea de cauſa oratores Alberti Romanorum re-
gis, & aliorum Germaniæ Principum, conuenerunt primùm Norinbergæ, & vt il-
lic res perfici nequiuit, deinde Francofordiæ conuenerunt, vt diſcordiam inter Pa-
pam & Concilium ſopirent. Eo enim in loco Electores imperij facilius conuenturi
iudicabãtur. Interim oratores Cæſarei, electorumꝗ Baſileam petierũt, & cõtracta
cum Oratoribus aliorum Principũ, qui Baſileę agebant intelligentia, ac vocato Car
dinali S. Petri præſtantiſsimo viro, qui per id temporis exitũ rerum Cõſtantiæ mo
rabatur, maximè hortati ſunt patres Concilij, vt pacem amplecterentur quã ipſi of-
ferent. Erat petitio Principum, vt patres in alium locum ſe reciperent, conciliumꝗ
transferrent, quod vnum Eugenius ſemper viſus eſt quæſiuiſſe, vt ſic vel patres Cõ-
cilij diſsiparet, vel libertatem eis aufferret. Viſum tamen eſt ſanctę ſynodo, nec negã
dum eſſe quod Principes poſcerent, nec quod Eugenius cuperet permittendũ. In-
ter ipſas rerum difficultates, oratores Cæſarei, Patauienſis & Auguſtẽſis epiſcopi,
multum rogati, ſtimulatiꝗ Baronem magnanimũ, & apprimè inſignem Conradum
à Vueinſperg, ex mandato regio protectorem ſacro concilio, & omnium patrũ de-
fenſorem dederunt. Qui a ex re vt alienatũ ab Eugenio aduerſarij, ſic Patres ſacri Cõ
cilij optimã erga ſe fore mẽtẽ Cæſaris cognouerũt: q̃a nec protectorẽ miſiſſet, ſi nõ
legitimũ cõciliũ reputaſſet, nec rurſus Cõciliũ in Baſilea eſſe putauiſſet, ſi Eugenio
fidẽ habuiſſet. Cũ aũt ob peſtẽ graſſantẽ cõuẽtus Frãcofordiæ celebrãdus ad vrbẽ
Metropolim Mogontiã trãſlatus fuiſſet, viſum eſt oratorib. Principũ eò pergere, ſi
forſan pacis illuc medium aliquod inuenirẽt, quo Papã Concilio reunirent. Fuit cõ
uentus celeber admodum, præſentes nãꝗ Moguntinenſis, Colonienſis, Treuiren
ſis Archiepiſcopi, ſacriꝗ Romani imperij electores, & coelectorũ omnium nuncij.
Præcipuus tamen ille in conuentu fautor ſacri concilij habitus eſt Colonienſis Ar-
chiepiſcopus, qui ſummo ſtudio, ſummoꝗ niſu rem bene dirigere conatus, Raba-
nus Treuerenſis aliquanto rigidiorẽ ſe præbuit. Cenſuit & ſancta ſynodus ſuos ora
tores mittere, miſsiꝗ ſunt Patriarcha Aquileienſis, Epiſcopi Vicenſis & Argenſis
Theologi, Iohennes Segouius & Thomas de Corſellis iuris periti, & alij. Nemo il-
lic erat, qui Eugenij nuncium ſe vocaret. Confluxerant tamen plurimi fautores Eu
genij, tam ex concilio quàm ex Florentia: hij ſuſꝗ deꝗ facientes iuramentũ, magis
Eugenio quàm ſacro Concilio fauebant, quorum poſtea ſectam Vuilhelmus Con-
ſtantienſis iuriſcõſultus Griſeã vocauit. Hercules omniũ Eugenianorũ fuit Nicola-
us Cuſanus, homo & priſcarum literarum eruditiſsimus, & multarũ rerum vſu per-
doctus. Poſt varios tractatus viſum eſt electoribus imperij, alijsꝗ Germanorum
Principum oratoribus, decreta ſacri Baſilienſis Concilij in ſua natione recipere, atꝗ
obſeruari mandare.

Dum hæc Mogontiæ fiunt, inter Theologos qui Baſileæ manſerant, hæſitatio
ſuborta eſt, Diſputatum, an Eugenius dici poſſet hæreticus, qui tam rebelliter Eccle
ſiæ mandata contemneret, alijs negatiuam, alijs affirmatiuam ſententiam defenden
tibus. Protracta eſt res diſputando ſex omnino diebus, & ante prandium & ante cœ
nam. Ludouicus Cardinalis, Archiepiſcopus Arelatenſis, Medius erat inter omnes,
primoꝗ loco vt iudex fidei, totiuſꝗ diſputationis moderator & arbiter. Nicolaus
Amici Theologus Pariſienſis ſententias rogabat: Iohannes Dielenſiſt publicus ſcri
ba, ſuffragia annotabat.

CONCLVSIONES THEOLOGORVM, TAN-
quam diſputationis fundamenta, huiuſmodi fuerunt.

I. Veritas eſt Catholicæ fidei, ſacrum generale Concilium ſupra Papam, & alium
quemuis poteſtatem habere.

II. Generale Concilium legitimè congregatum ſine ipſius conſenſu, nec diſſol-
uere, nec transferre, nec prorogare ad tempus, ex authoritate ſua poteſt Romanus
Pontifex, idꝗ veritatis eiuſdem eſt.

III. Qui

III. Qui pertinaciter ſe ijs veritatibus opponit, hæreticus eſt cenſendus.

IIII. His veritatibus Eugenius Papa repugnauit, cum primò ex plenitudine poteſtatis Apoſtolicæ, Baſilienſe Concilium diſſoluere, ſiue transferre attentauit.

V. Errores his veritatibus repugnantes, monitus tandem per ſacrum Concilium Eugenius reuocauit.

VI. Diſſolutio ſiue translatio per Eugenium ſecundò attentata, prædictis eſt obuia veritatibus, inexcuſabilemq́ circa fidem errorem continet.

VII. Eugenius iterato diſſoluere ſeu transferre Concilium tentans, in reuocatos errores prolabitur.

VIII. Commonitus per ſynodum Eugenius, vt diſſolutionem ſiue translationẽ ſecundò attentatam reuocaret, poſt declaratam contumaciam in rebellione perſiſtens, Ferrariæq́ conciliabulum erigens, ſeipſum pertinacem declarat.

Hic Panormitanus Archiepiſcopus, impudens adulator, multa diſputans, Papam eccleſiæ dominum conſtituit. Cui Iohannes Segouius, peritiſsimus Theologus, ex verbis Chriſti: Reges gentium dominantur, appoſitè reſpondet, vbi dominatus omnino prohibetur. Et ex loco Petri: Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, ſub inferens: Quòd ſi filius Dei Chriſtus non ſibi miniſtrari, ſed miniſtrare venit, quo pacto eius vicarius dominabitur, aut dici dominus, ſicut vis Panormitane, poterit, cũ non ſit diſcipulus ſuper magiſtrum?

In ea diſputatione, primaria concluſio fuit, Papam ſubeſſe Concilio, excuſſa loca, Tu es Petrus: Item, Oraui pro te Petre: Quodcunq́ ligaueris. Item, Papam poſſe errare, & quòd Papa non audiens eccleſiam, ethnicus ſit & publicanus. Excuſſus locus, Dic eccleſiæ: quid ſit eccleſia. Audita blaſphemia Gabrielis, qui ſe dictitat Eugenium, tantum ſe abeſſe, vt generalibus concilijs debeat obedire, vt ſe tũc maximè dicat mereri, cum Concilij decreta contemnat. Agitata & ea quæſtio: An Papa per Concilium deponi poſsit: & an ſine authoritate Ro. Pont. Concilia poſsint cõgregari, de ijs & alijs vide ſuſe Comment. Aeneæ Syluij, de geſtis Concilij Baſilienſis libros duos, quos ſcripſit bona fide, antequam ad Pontificium culmen emerſit: poſthac ab ipſo authore ſuppreſsi.

Finita diſputatione, cum inſtaret horum negotiorum extrema concluſio, Mediolanenſis & Panormitanus Archipontifices, ſe magnopere armabant ad impediẽdũ. Igitur vbi ad generalem deuentum eſt concionem, Burgenſis Epiſcopus primus differri concluſionem petijt, & expectari aliorum Principum oratores ex Mogontia propediem redituros. Tum Panormitanus grauem & Rhetoricam orationẽ habuit, admonens patres, quoniam in omni re, quæ ab aliquo poſtulatur, quatuor eſſe conſideranda, quis peteret, quid peteretur, cur peteretur, & qui demum effectus ex petito denegato, vel cõceſſo proueniret. Primùm, Hic petere potentiſsimos reges & principes: Secundũ, Petere otium tantũ ſacri Concilij, vt patres quieſcerent in proceſſu Papæ, & concluſione rerum. Tertiũ, Non propter priuatam, ſed publicã vtilitatem petere, ad rem melius examinandam. Quartò, Vt effectus mente conciperẽt, ſiue negarent, ſiue concederent, quod peteretur. Calefiebat autem dicendo Panormitanus, & maximè cum de prælatis mẽtio incidit, diceretq́ apud ſe fore maiorem partẽ prælatorum. Tum Ludouicus Romanus prothonotarius exorſus loqui, nec multa, nec valde bona adduxit: nimirum, cum ex malo corio, nemo bonus conſuere calceos queat. Sic & alij huc ſpectantes, vt vel ſic tempus redimerent, concluſionemq́ differrent. Tum Ludouicus Cardinalis Arelatenſis, vir conſtantiſsimus, & ad gubernationem generalium conciliorum natus, Oratorum omnium, qui loquuti fuerant, verba reſumens, vehementer arguens epiſcopos, qui metu veritatem celent, aſſeuerans in Concilio, non dignitatem patrum, ſed rationem ſpectandam eſſe, imò veritatem ante omnia ſpectandam. Se nullius epiſcopi mendacium, quamuis ditiſsimi, veritati pauperis præsbyteri præponere. Nec dedignari epiſcopus debeat, ſi vox inopis ſacerdotis, docti tamen & acuti, ſuæ præponatur, adductis in hoc exẽplis, Athanaſium præbyterum, non epiſcopum, Archiepiſcopum Arrium viciſſe in

Concilio Niceno, Marcionem præsbyterum oratoria arte confudiſſe Paulum hære
ticum, &c. Et cum Panormitanus dilationem in re fidei peteret, iam declaratis veri-
tatibus, diſcuſsis & ordinatis, multis exẽplis probat periculũ eſſe in mora, & ꝗd ſæpe
momẽti trãſitus anni trãſitus ſit. Hãnibal apud Cãnas victoria potitus, ſi è veſtigio
Vrbẽ petiſſet, omnium iudicio cepiſſet Romam, quia tamen in craſtinum diſtulit, re
ſtituto Romanis vigore excluſus eſt, & audire meruit: Vincere ſcis Hannibal, vti vi-
ctoria neſcis. Galli quoq; Senones Roma capta, Capitolium obſidentes, dum tena
cius aurũ expoſcunt, moramq́; in paciſcendo trahunt, à Camillo inuaſi, turpiter ex-
pelluntur. Agebatur autem octauus annus Concilij Baſil. Tandem propoſitis
exemplis Apoſtolorum Petri, Pauli, Andreæ, & martyrum, Stephani, Laurentij
&c. Hîc Ludouicus Arelàtenſis, contra diſcrimina & pericula, quæ Panormitanus
commemorarat, à Principibus expectanda, fortiſsime hortatur epiſcopos, ne time-
ant qui occidunt corpus, animã aũt non poſſunt occidere. Etiam Gentilium exem-
plis exhortãs, ſi pro Roma Curtius, pro Thebis Meneotheus, pro Athenis Codrus
lubẽti & cupido animo mortem tulerint, ne ipſi pro eccleſia mortem repudient. Pa
normitano etiam reſpondens, quod Cyrenenſis Theodorus reſpõdiſſe traditur Ly
ſimacho regi, crucẽ minitanti, quin iſtis queſo, inquit, iſta horribilia minitare purpu
ratis tuis, Theodori quidem nihil intereſt, humine an ſublime putreſcat.

Hic cum Arelatenſis feciſſet loquendi finem, turbatio non parua exorta fuit: erat
vbiq; clamor, vbiq; ſtrepitus, vbiq; iurgia effundebantur. Nunc Panormitano, nunc
Ludouico ſermo erat, epiſcopi cum epiſcopis, inferiores cum inferioribus verbales
rixas habebant. Tum Ludouicus Patriarcha Aquileienſis, dux de Deck in Sueuia,
verſus ad Panormitanum & Ludouicum Protonotarium: Ne credite rem, inquit, i-
ta abire, Germanorum neſcitis mores: nempe ſi ſic proceditur, nequaquã fas erit in-
tegris hanc prouinciam exire capitibus. Quo verbo, veluti cœleſti fulmine tacti, Pa-
normitanus, Ludouicus, ac Mediolanenſis, vno impetu aſſurgentes. Libertas (inqui
unt) nobis eripitur? En quid eſt quod frãgenda nobis capita Patriarcha minatur?
verſiq; ad Iohannem comitem in Dierſtein, qui tunc locum protectoris tenebat, ſci-
ſcitati ab eo ſunt, an protegere Concilium vellet, omnesq́; in libertate tutari. Aderãt
etiam ciues ex ſenatu vrbano, prouiſuri ne quid turbæ oriretur. Seruauerunt enim
hunc morem ciues, vt in omni negotio adeſſe curarent, quod parituram diſſenſio-
nes arbitrarentur, præcipuè ad cauentes, ne qui tumultus fierẽt, nêue aliæ quàm ver
bales rixæ. Miraq; adeo ſapientia fuerunt, vt nemo querelam aduerſus eos habuerit
violatæ per eos fidei. Ciues de vniuerſali eccleſia benemeriti. Hij cum Ioanne co-
mite præſentes in conuentu patrum ſignum ſeruandæ libertatis dederunt. Comes
autem, tametſi erat rerum nouitate permotus, nec enim arbitrari poterat, tam mul-
tas eſſe inter prudentes homines contentiones, per interpretem reſpondit: bono vt
animo eſſent omnes, quoniam imperialem ſaluum conductum ad vnguem ſeruari
faceret: nec patriarcham aut alium auſurum auferre ſecuritatẽ promiſſam à Cæſare.

Poſthæc Ludouicus patriarcha Iohanni de Bachenſtein, auditori Cameræ men-
tem ſuam explicandam commiſit, quæ nimirum fuit, vt patres ad conſtantiam hor-
taretur, nõ vt alicui comminaretur, aut conciliarem perturbaret libertatẽ, petebatq́;
veniam, ſi vel concilium, vel Panormitanum in aliquo offendiſſet, hoc facto verũ
eſſe oſtendens quod dicitur: Nobilitatis ſororem eſſe humilitatem. Tum Amadeus
Lugdunenſis archiepiſcopus, quoniam ſtrepitus ac vociferatio intendebatur, argu
tè rem miraculo tribuit, ſeptem annis duraſſe concilium, iam claudos ambulare, mu
tos loqui, pauperes Euangelizare, ſentiens nouos adeſſe prælatos, qui vſq; in hanc
diem tacuerint, nunc loquaces factos. Tum Arelatenſis inſtabat, vt concordatum
xij. virorum legeretur, pluresq́; ſibi in auribus ſibilabant, ne ſententia flecteretur. Pa
normitanus verò, vt cœptum eſt legi concordatum, rurſus vociferatur, & quod
ſe dignum eſt, facit & loquitur. Nos concilium facimus: Nos prælatorũ maior pars
ſumus, ad nos concludere ſpectat. Ab iſta Panormitani concluſione Nicolaus Ami
ci, Pari-

ci,Pariſienſis Theologus,appellabat.Tum Ioannes Segouius Theologus Salaman tinus,vir pietate grauis,optimus ac eruditiſsimus,orationem Chriſtianiſsimam habuit contra Panormitanum,de inferorum excluſione,de metu principum,Ambroſij ad Imperatorem Valentinianum exemplo adducto,proprio gladio iugulans aduerſarios,Pauli autoritate vrgens epiſcopos,ad conſtantiam adhortãs,viriles ſint, & ſe murum pro eccleſia præbeant,nec ſinant fidem ſub manibus eorum deperire. Præſidentem quoq; tandem affatus,quod eum oporteat magis Deo quàm principibus complacere,inquiens:Si hinc ſine concluſione abeas,rationem te huius rei in diſtricto Dei iudicio redditurum ſcito.nec plura loquutus,reſedit.

Interea Burgenſis epiſcopus pro concordia patrum ſatagebat,ſed neq; patribus conciliaribus ſine concluſione diſcedere,nec Panormitano mutare ſententiam cordi fuit.Erant turbata omnia,nec,vt ſolebant,ſuis ſubſellijs Prælati inſidebant,ſed vt quenq; trahebat affectio,iſti Arelatenſem,illi Panormitanum adibant, & quaſi principem quiq; ſuum,aut exercitus Imperatorem,adhortabantur.

Tum Arelatenſis,vt agnouit rem in periculo eſſe,nec rectam concluſioni viam patere,vtendum aſtu cenſuit,vt tumultum componeret:Habeo,inquit, ſanctiſsimi patres,nouas ex Gallia literas,quæ mihi auditu ſtupenda narrant: incredibiles illic nouitates ſunt.Quare & ſilentium ſubitò impetrauit, & artificio miro attẽtos reddidit. Vtq; liberum ſibi dicendi campum patere vidit,ſine tabula,ſine vlla hiſtoria literarum ſibi miſſarum ſeriem reſerauit.Exinde,prout Oratoria exigit inſinuatio,pedetentim ad cauſam redijt:Eugenianos nuncios impleſſe Galliam dixit,qui nouam doctrinam prædicantes,autoritatem Rom.Pont.ſupra generalia Concilia magni facerent: quibus niſi citò occurreretur,fore,vt pluribus fidem facerent.Idcirco oportuiſſe ſacrum Concilium de remedio cogitare,neceſſarioq; veritates de quibus iam agetur,examinatas,vt per eas Eugenianorum temeritas retundatur:quæ licet eſſent numero bis quatuor,non tamen fuiſſet intentio patrum omnes concludere,ſed tãtùm priores tres,prout ſe inquit:In nomine patris & filij & Spiritus ſancti,concludere. Atq; ijs dictis,lætus alacerq; conſurgens,receſsit.Alij eum,alij veſtimentorum fimbrias oſculabantur.De Panormitano ferũt,poſtquam domum venit, in cubiculũ ſe recepit,ſecumq; de rege ſuo queſtus,quòd eum aduerſus veritatem pugnare compelleret, & ſuam famam,ſuamq; animam ire perditum.

Hic longum eſſet referre,quibus conuitijs & contumelijs proſciderint Arelatenſem:Ipſum eſſe qui copiſtarum pædagogorumq; gregem nutriret,remq; cum eis fidei concluderet,alius eum Catalmam vocitabat,deinde patres Concilij Panormitanus in ſua oratione calumniaturus,non vt Oratores præcipiunt, in exordio beneuolentiã,ſed odium captare ab auditoribus viſus eſt.Paulo pòſt Arelatẽſis ſeipſum colligens,orationẽ multifariam habuit ad Imperiales nũcios,ad Oratores regis Frãciæ,ad Concenſem epiſcopum,ad Ludouicum Prothonotarium.Sicq; ad Panormitanum deſcendens,proprijs ſpiculis eum confodit.Panormitanus verò, & qui eũ ſequebantur,cæteriq;,proteſtationem quandam prius legi cõtendebant,diuq; hinc atq; hinc vociferatum eſt. Obtinuit tamen demum Arelatenſis.

Lecta forma Decreti, vſq; ad verbum,Decernimus,aſſurgens Panormitanus, nihil paſſus eſt vlterius audiri.Nũquam fuit Concilium in maiori diſcrimine,teſte Syluio, qui tum præſens ad pedes Turonenſis & Lubecenſis epiſcoporũ hæc collegit. Bis igitur cõcluſit Arelatenſis in magnis difficultatibus,fuitq; vtraq; miraculoſa cõcluſio, & præter ſpẽ omnium,vel Arelatẽſis induſtria,vel Spiritus ſancti munere hàbita.Panormitanus Achilles fuit Eugenianorum: Arelatenſis Concilij Hector.

Succeſsit ſeſſio xxxiij.quieta, & vltra omnes pacifica. Ex tota Italia duo prælati ad bonũ eccleſiæ vniuerſalis intenti,Groſſetanus epiſcopus, & abbas de Dona. Ex Hiſpania nullus,quanquã inferioris ordinis homines ex Italia & Hiſpania cõſtanti, & firma volũtate erant ad bonũ vniuerſalis eccleſiæ. Concio erat frequentiſsima: & ſi enim epiſcopi haud multi erant,plena tñ omnia fuerũt ſubſellia procuratorũ.epiſcoporũ,archidiaconis,ꝑpoſitis,prioribus,præsbyteris,diuini ac humani iuris doctoribus, quos aut quadringentos, aut certè plures fuiſſe conſtat: inter quos

nullum probrum ,nulla rixa,nulla contentio fuit, ſed vnanimis omnium conſenſus ad defendendam eccleſiam. Vocato de more ſpiritu ſancto, nemo lachrymas continuit, etiam Conradus Vuinſpergen̄ Baro Imperialis protector.

Sequenti Die veneris,quæ fuit xxij. Maij, oratores principum, maximè Cæſarei & Gallici, conſcientia ſtimulante, Concilij geſta approbarunt: idem quoq; Eugenium inimicum veritatis dicunt.

Arelatenſis poſtremò neceſſarium fuiſſe illud decretum aſſeruit, ad reprimēdam Rom. Pont. ambitionem, qui ſe ſupra vniuerſalem eccleſiam extollentes, omnia pro libidine ſua ſe poſſe arbitrabantur, ne poſthac eccleſiam vnus homo nunc Bononiam, nunc Florentiam, rurſus Bononiam, mox Ferrariam, & deinde iterum Florentiam (vt Eugenius attētauit) traduceret. Vtq; deinceps Rom. Pontifices paululum animum à temporalium ſollicitudine rerum detraherent, qui vt ipſe vidiſſet, nequaquam de ſpiritualibus cogitarent. His dictis, congregatio diſſoluta eſt. Hæc ex primo libro Aeneæ Syluij compendiariè in vſum lectoris conſcripta ſunt.

Depoſito ex Romano pontificio Gabriele Condulmario, conſultatur per patres Concilij, An expediret illico nouum creari pontificem, an in tempus differri. Sentētię vltrò citroq; auditæ, conſtare tamen inter omnes videbatur: Vtilius eſſe ſtatim eligere: differre honeſtius. Accidit hoc tempore morbus peſtifer in tota vrbe Baſilienſi, qui non ſolùm pueritiam & iuuentutem, ſed viros etiam fortes ætate & aridos ſenes depopularetur. Ea lues primò ex aduenis ad pauperes vrbis, inde ad diuites, deniq; ad ipſos Concilij patres aduolauit. Moritur Ludouicus Prothonotarius, Ludouicus Patriarcha Aquileienſis. & aliquot Concilij patres, Baſileæ, Argentinæ, Spiris moriuntur. Morientium verò exhortatio fuit: Orate Deum, vt illos conuertat, qui Gabrielem pro ſummo pontifice recognoſcūt, quia in eo ſtatu ſaluari non poſſunt, ſeq; in fide Baſilienſis Concilij morituros profeſsi. Abbas de Dana, Cumanæ dioceſis, in peſte alijs abeuntibus, permanſit, qua etiam ipſe tactus, migrauit ad patres, vnamq; tantùm vaccam teſtatus ſuo monſterio legauit. Arelatenſem vrgent, vt vicinum aliquod in rus ſecederet: iam virus cameram viri irrepeſerat, ſecretario & cubiculario mortuis. Sed nec illum preces, neq; domeſticorum funera flectere potuerūt, volentem potius cum vitæ periculo ſaluare Concilium, quàm cum periculo Concilij ſaluare vitam.

Tranſactis poſt depoſitionem Gabrielis diebus decreti, proceditur ad electionē noui pontificis. Primus electorum fuit Cardinalis Arelatenſis, deinde ex natione Italica, Gallica, Germaniæ Hiſpaniæ. Cellulæ ſortibus diſtributæ. Prima contigit decano Baſilienſi, vltima Dertuſenſi epiſcopo. Sermo habetur ad electores. Crimina Eugenij narrantur. Aderat Iohannes de Dierſtein comes, aderat Conſulatus vrbanus. Extra eccleſiam ciues in armis erant, ſi quod ſcandalum pararetur, prohibituri. Accipiunt Euchariſtiam electores, datur iuramentum. Proceditur ad conclaue, quod fuit in domo ad Muſicam, zu der Mucken Septem diebus manent in conclaui Et eligitur Sabaudiæ dux, homo laicus & coniugatus, ſex & viginti vocibus, religioſiſſimus princeps. Cardinalis Arelatenſis facto ſigno crucis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, electi Pontificis nomen publicat, & oratione præmiſſa, populo benedixit.

CORONATIO FOELICIS.

Anno domini mill. ccccxl. Fœlix v. electus, veneranda canitie, decorus aſpectu & facie tota prudentiam præ ſe ferens ſingularem, coronatur nono Kalendas Auguſti, in ciuitate Baſilienſi. Adfuere Ludouicus Sabaudiæ dux, Philippus comes Gebennenſis, Ludouicus Marchio Salutiarum, Marchio de Rotelen, Conradus de Vuinſperg camerarius Imperij, Comes de Dierſtein, Oratores Argentoratenſes, Bernēſes, Friburgenſes, Solodori, & tanta multitudo hominum, vt capita ad quinquaginta millia credita ſunt. Duo filij patri principi celebranti miniſtrant. Ludouicus Cardinalis Hoſtienſis infulam pontificiam capita Fœlicis imponit, quam cenſuerunt ad triginta millia aureorum. Ordinem pompæ pontificiæ, quam proceſsionem vocant, longum eſſet hic referre. Vltimo in loco, ſummus ipſe paſtor

aureo tectus papilione, triplicem geſtans coronã, populoq́ benedicẽs, inceſſu maturo procedebat, Marchione Rotelen, & Conrado de Vuinſperg equum eius ductantibus. Poſthac cœnitatum & pranſitatum, vbi nec lex Orchia, nec Faunia, nec Licinia locum habuit, horis circiter quatuor. Pincernæ ſummo Pontifici pulcherrima proles duo filij fuerunt, Architriclinus Marchio Salutiarum.

De hoc Amedeo Sabaudiæ duce, ſcribit Raph. Volater. lib. iij. Ceog quòd rogatus ab oratoribus quibuſdam, ſi quos haberet canes venaticos, eis oſtenderet. Annuit vt poſtera die redirent. Cum verò adeſſent, ingentem mendicorum multitudinem oſtendit, vnà diſcumbẽtium: Atq; hij ſunt, inquit canes mei, quos alo quotidie, quibus ſpero me cœleſtem gloriam vanaturum.

DE STATV CONCILII BASILIENSIS, EX epiſtola Aeneæ Syluij x. ad Lupum de Portugal, Legum Doctorem.

Concilij Baſilienſis quis ſtatus ſit, iam te arbitror audiſſe. Rex Arragonum, qui more principum, non regnum fidei, ſed ſinẽ regno ſeruare vult, prælatos ſuos ex Baſilea iuſsit abire. In omnibus rebus, præclarus princeps, in hac mirabilis. Rurſus Gallici, Veneti, & Florentini, qui Pontificem ſuum Eugenium quaſi Deum venerantur, excluſo ex Apulia Renato rege, fidẽ aliam induerunt. Mira rerum mutatio, qui antè fauebant Concilio, iam impugnant: qui impugnabant, modò fauent. Luſus iam eccleſia eſt, qualem de pila fieri videmus, dum huc atq; illuc impellitur luſorum ictibus percuſſa. Sed aſpicit illa ex alto Deus: & quamuis rarò in terris expendere homines digna ſupplicia cogit, nullum tamen in ſupremo eius iudicio malum impunitum relinquit. Liberum arbitrium nobis dedit, nos vt libet, viuere ſinit, laxas dimiſit mortalibus habenas: rationem tamen rerũ omnium, dum iudicabit orbem, exacturus eſt: tumq́ videbunt principes, an propter eos regna fuerunt inſtituta, an ipſi propter regna, qui ſuis omnia ſeruire libidinibus volunt.

Et inter epiſtolas Syluij legis clxxxiij. epiſtolã: ſcribit Caſpar Schlick Cancellarius Imp. ad Cardinalem ſancti Angeli dominũ Iulianum: Illi Cardinales qui tanto tempore autoritatem eccleſiæ, ac generalium prędicabant Conciliorũ, vt mori pro illa velle viderentur, vnis ſui regis literis, quibus non mors, ſed priuatio beneficiorum mandabatur, Baſileam dimiſere. Sapiunt quippe: fide potius quàm plebe volũt carere. Non tamen procul abierunt, ſed apud Solotorn reſident, ſecundos iuſſus expectantes. Recedunt enim inuiti: ſed magis ſtringit burſa quàm honor. Quid enim ſaluis infamia nummis?

Anno domini mill. cccexlix. Cum Ludouicus Cardinalis Arelatenſis à Concilio Baſilieñ. ad Germaniam inferiorem miſſus, & legationis iam munere functus, Baſileam redire vellet, quarto ſupra Argenroratum miliario, à Iohanne comite de Eberſtein, & Baronibus de Lutzelſtein, violenter inuaditur, obruitur, & equis muliſq́ onerarijs ſpoliatur. Cardinalis aũt vix euaſit ad oppidũ Benfeld feſtinãs, quem, audito ciuitatis nomine, reſpondiſſe mox ferunt: Bene valet pro nobis. Captiui in arcem Franckenburg ducuntur: Cardinalis ad Sletſtat conductus, cuidam Iohanni de Lapide qui tres linguas probè nouerat, inter cætera dixit: Si nobiles illi qui nos ſpoliarunt, ſcirent in quibus negotijs legationem ſuſcepimus, & quantum pro gloria & laude & incremento Germanicę nationis laboremus, non ſolùm nos nõ ſpoliaſſent, ſed corpore & rebus & commeatu nos iuuiſſent.

In ſeſsione quadam Cõcilij Baſilieñ. fertur dixiſſe: Ecce Chriſtus vendebatur pro xxx. argenteis, ſed ego præcioſius multum, quia pro ſexaginta millib. aureorũ per Gabrielem quondam Eugenium tradendis & exoluendis, vt captiuarer, & ſibi pręſentarer, fui venũdatus. Qui ceperant Cardinalem, factum excuſabant, quòd frater Cardinalis, cum Armiaci vaſtaſſent Alſatiam, in Dambach fuiſſent magno incommodo incolarum; hinc putabant in omnes Gallos ſibi ius eſſe: tandem per

epiſcopum Argentoratenſem, Rubertum & ciuitatem, res fuit compoſita.

In concilio Baſilienſi Iulianus legatus Card. Tit. S. Angeli, multis nominibus cõmendabatur Sigiſmundo Rom. regi: ibi rex reſpondit: Tamen Romanus eſt.

Inter varia decreta Concilij Baſilienſis, libet vnius & alterius meminiſſe.

Seſsione xix. decretum fuit de Iudæis & Neophitis, ad orthodoxam fidem conuertendis. Quòd Dioceſani omnes, quoſdã in literis diuinis bene eruditos aliquot vicibus annuatim deputent in locis, vbi Iudæi vel alij infideles degunt, ad explicandum illis catholicæ fidei veritatem, vt infideles cognito errore deſiſtant. Ad quam prædicationem ſub pœnis tam commertij, per fideles illos interdicendi, quàm alijs ad hæc opportunis, ipſos accedere cõpellant. Ipſi dioceſani verò & prædicantes, ita ſe erga illos propitios, ac charitate plenos exhibebant, vt non ſolùm propalatione veritatis, ſed & alijs humanitatis officijs ipſos Chriſto lucrifaciant.

Et vt prædicatio ſit fructuoſior, prædicatoresq́ habuerint cognitionem linguarum: omnibus modis ſeruari præcipitur conſtitutio ædita in Concilio Vuienenſi, de diſcendis linguis, Hebræa, Chaldaica, Arabica, Græca. Et qui prædictas linguas docere debent, debita ſtipendia accipiant.

Seſsione xx. decretum, vt publicus concubinarius à perceptione fructuũ omniũ ſuorum beneficiorum trium menſium ſpatio, ſit ipſo facto ſuſpenſus, quos ſuus ſuperior in fabricam vel aliam euidentem eccleſiarum vtilitatem conuertat. Quòd ſi non dimiſerit, vel dimiſſam aut aliam publicè receperit, iubet hæc ſynodus omnib. beneficijs omnino priuandum. Eſt autem publicus concubinarius, qui mulierem de in continentia ſuſpectam & infamatam tenet, & admonitus per ſuperiorem, non dimittit.

Grauiter autem inuehitur ſynodus in eos, qui iuriſdictionem eccleſiaſticam habentes, pecuniarios quæſtus à cõcubinarijs percipere nõ erubeſcunt, patiendo eos in tali fœditate ſordeſcere. Et cum omne fornicationis crimen lege diuina prohibitum ſit, monet omnes laicos, tam vxoratos quàm ſolutos, vt ſimiliter à concubinatu abſtineant.

QVOMODO BOHEMI VOCATI AD BASILIENſem ſynodum, & quo itinere venerint.

ANno domini Mccccxxxi. Menſe Auguſto Cardinalis Iulianus, rebus non ſuccedẽtibus (nam Bohemi ſemper ſuperiores erant) quanquã à nouo Pontifice Eugenio ſententia anathematis damnati, voluit vt Baſileam vocarentur. Quare Iohannẽ Gelhuſium Monachum Mulbrunnẽſem, & Hammannũ Offenburgiũ, conſulem Baſilienſem miſit primùm ad Sigiſmundũ Cæſarem Feldkirchij tum agẽtem, deinde ad Fridericum ducem Auſtriæ, pro componendo bello, quod huic erat cum Philippo duce Burgundiæ. Fiebat hoc, vt reddita pace tuto liceret Baſileam venire: literas accipiunt à ſancta ſynodo Sigiſmundo Cęſari reddendas, quibus Bohemi & Moraui ad Concilium vocabantur: has ille mox in Bohemiam perferendas curauit. At cum Sigiſmundus in Italiam proficiſceretur, Imperialem à Pontifice coronam ſuſcepturus, protectorẽ interim velut vicarium Concilio dedit Vuilhelmũ Bauariæ ducem. Porrò cum ſynodus monita fuiſſet, noſtras conditiones pacis à Bohemis accipere velle poſt fœdam illam fugam, arbitrans hoc ignominioſum eſſe, miſit Iohannem Niderium Theologum, & Ioannem Gelhuſium, qui commodùm redierat, vt vicinum Bohemis populũ conſolarentur, & Morauos, Bohemosq́ ad Cõcilium antè vocatos, ad veniendũ ſedulò vrgerent. Hij Baſilea diſcedentes, Monacũ verſus (oppidum eſt Bauariæ) iter inſtituerunt. Vbi Vuilhelmum ducem, protectorem Concilij ſalutant, & monent, vt quàm primùm Baſileam veniat. Mox Fridericum Marchionem Brandenburgij, Iohannem ducem Bauariæ, & Senatum Norinbergẽſem, ac alios Principes ac dominos partim literis ſynodalibus, partim ore adhortati ſunt, vt nullo pacto fœdus cum Boemis inirent, quod Eccleſiæ nocere poſſet. Rogabant & nomine Concilij, vt ſi Bohemi legatos ſuos Baſileam mittere

mittere vellent, deducerent eos, per ſuam quiſq; regionē ſaluos. Omnes ſe hoc factu
ros receperunt. De vocatis Bohemis dici non poteſt, quā gauiſi fuerunt omnes, præ
ſertim laici, cū etiā lacrimas emitterent. Et tabellarius Norinbergēſis, qui literas Cō-
cilij in Bohemiā tulerat, retulit quāta cum reuerētia literas accepiſſet cōſul maioris
ciuitatis Pragēſis, & quib. ipſe premijs fuiſſet donatus. Multū laboratū eſt per Egrē
ſes, Fridericū Marchionē Brandēburgēſem, Ioannē Bauariæ ducē, & Senatū Norin
bergēſem, de literis Cōcilij in Bohemiā mittēdis. Porrò Bohemi nō per omnia no-
ſtris fidētes, in literis petebant, vt oratores Cōcilij cū Principibus vicinis ad Egram
venirēt, ſuos quoq; illic adfuturos, vt de cōmeatu ſiue publica fide danda, quā ſaluū
cōductū vocant, & alijs rebus tractaretur. Menſe Aprili venerūt Egrā oratores ſacri
Cōcilij, Henricus Abbas S. Aegidij, Norinbergēſis, Iohannes Nider Theologus, Pri
or domus prędicatorū apud Baſileā, Fridericus de Parſpergo, Decanus Ratiſponē-
ſis, M. Heinricus Toegius Canonicus Magdeburgēſis, Albertus paſtor apud S. Se-
baldū Norinbergę, & Iohānes Gelhuſius, Mulbrūnēſis monachus, cū illuſtrib. Prin-
cipibus Friderico Marchione Brādenburgij, & Iohāne Bauarię duce, ac alijs, pcerib.
ferècū cc. & l. equis. Menſe Maio Egram venerunt Bohemi cū xix. equis. Heinricus
Toegius poſtridie eleganti oratione Bohemorū nuncios ſalutauit, Euangeliū illud
vſurpans, declaransq;, Pax vobis. Mox ipſi propoſuerunt, quàm atrocibus iniurijs à
nobis fuiſſent hactenus affecti, eamq; rem extitiſſe cauſam tot vtrinq; cladiū, gaude
re ſe, quòd tandē ſpes affulſiſſet, vt audirentur aliquando. Obſides poſtulabant Bo-
hemi, non quoſuis, ſed Principes & nobiles. Id cū noſtris nō placeret, & res ita differ
retur, cepit vulgus apud Egrā clamare, quo minus cum Bohemis procederet con-
cordia, per eccleſiaſticos ſtare & Principes. Proinde plentiſsimi Principes Frideri-
cus Marchio Brandenburgenſis, & Iohannes Bauariæ dux ſuapte ſponte ſe obliga-
runt. Hoc idem paulo pòſt, rogāte ſynodo, fecit protector Cōcilij Vuilhelmus dux
Bauariæ: item ipſa ſynodus, & Cęſar Sigiſmūdus. Præterea promiſsio facta eſt, hoc
idem omnes Principes & Ciuitates præſtaturos, per quorum ditionē eſſent profe-
cturi Bohemi, atq; adeò ipſam ciuitatem Baſilienſem. Poſtulatum & hoc eſt à Bohe
mis, vt ipſe Cæſar præſens eſſet in ſynodo, quàm fieri poſſet plenè congregata.

Conuentus Egrenſis durauit dies xxi in quō fuerunt etiam ornatiſsimi viri, Pe-
trus Volkamer, conſul Norinbergenſis, & Cōradus Cuonhofer, iuſſu, ſumptuq; ſuę
ciuitatis. Venerunt Bohemi, & quamquā audiſſent noſtros miranda pollicentes, ad
huc planè nō fidebant. Quare delegerunt duos nuncios, Nicolaum Hunpolizium.
& Iohannē Zanenſem, qui Baſileam irent, & cūcta diligēter explorarēt. Hos Con-
radus epiſcopus Ratiſponenſis, & Cōradus Seglauer, decanus Eiſtettenſis, Catel-
ſpurgū vſq;, vbi Marchio degebat, deduxerūt: in hoc à ſynodo paulo antè emiſsi, vt
expiſcarētur, an eſſent vēturi Bohemorū legati. In comitatu verò è noſtris erāt, Ab-
bas Ebracēſis, & ceteri nūcij ſacri Cōcilij. Cū Biberacū veniſſent, quidā infœliciter
curioſus, ex altero Bohemorū nuncio quæſiuit, vndenam eſſet: reſpondit is, ſe Zac
zenſem eſſe. Illic, inquit ille, ſunt execrabiles hæretici, & peſsimi homines, &c. Qui
propter huiuſmodi conuicium, veluti violator publicæ fidei, ſtatim in carcerem
raptus eſt, plus pœnæ depenſurus, niſi ipſi nuncij Bohemorum, & Abbas Ebra-
cenſis, precibus hominem liberaſſent. Cum veniſſet Baſileam, vino & piſcibus fuē
runt à Senatu donati, manſeruntq; illic dies quinq; & dimidiatum. Hij nuncij cū fu-
iſſent domum reuerſi cum diplomatibus Concilij, indicaſſentq; quæ viderant,
rem videlicet agi feriò, nec ſubeſſe dolum, delecti ſunt oratores ad Concilium
mittendi de regno Bohemiæ, & Marchionatu Morauiæ Iohannes de Kraimtz, Ia-
cōbus de Vurzies ſonitz, Beneſius de Makrouuitz, Iohānes Veluuar de Praga, Ma
thias de Clūdezan, Laurinus de Hradiſſe, Gregorius de Curia, Nicolaus ſcriba Pra-
genſis, M. Iohannes de Rocizano, M. Petrus Payne de Anglia, Procoptus ductor
exercitus Thaboritarū, Nicolaus de Pelerzunau, Marcoldus de Zbaraslauiz, Mar
tinus de Chuidmi, & Petrus Zaczenſis. Qui cū in Tuſca cōueniſſent, illinc per no
ſtros in Cambiam ſunt producti, cum xxxij. equis per nobiles viros, Hinskouerū,

Pflugium, Pauelſtorferum, Fridericum præpoſitũ Ratiſponenſem, & alios, vbi Cõradus Ratiſponenſis Epiſcopus ſubſtiterat. Ex Chambia Suenkendorphium itum eſt, atq; cum iam Norinbergæ vicini eſſent, Matthias Clumpezanus præfectus Pieſtenſis vexillum protulit, cuius vna pars crucifixi imaginem habebat depictam, altera calicem Euchariſtiæ figura ſuperpoſita, ſicq; Norinbergam ſunt ingreſsi. Verùm, cum à noſtris moniti eſſent, id poſtea nuſquam fecerunt. Norinbergenſes præter vinarium atq; piſcarium munus, etiam xxij. equites conceſſerunt, qui illos Vlmā comitarentur. Ex Norinberga Albertus Marchionis filius, in Guntzenhuſium produxit. Oetingenſis comitis miniſtri Nordlingam, & poſtero die Vlmam, Vlmenſes porrò Biberacum & Sulgouiam vſq; inde exceptos, Iacobus Truchſes de Vualpurgo, eques auratus Stockacum produxit. Satellites ducis Bauariæ Vuilhelmi Schaffhuſium poſt deduxerunt: Illic naues ingreſsi, Baſileam venerunt quartò die Ianuarij. Nona eiuſdem menſis, cum ſynodum aceeſsiſſent, Iulianus Cardinalis orationem ad eos habuit, ſummo patrum conſenſu benignè & luculenter eos adhortans ad ea quæ vnionis ſunt & pacis. Ex re ſua facere Bohemos, qui aquæ fluenta apud Concilium quærerent, matremq; tandem audire ſtatuerint. Reſponſum eſt à Bohemis, ſe neq; Concilia, nec eccleſiam contempſiſſe, aduerſus inauditos ſententiam Conſtantiæ latam, nihil de religione Chriſtiana detrahere. Interrogati quænam eſſent illa in quibus à Romana eccleſia diſſentirent, quatuor articulos propoſuere.

I. De communione diuinæ Euchariſtiæ, ſub ſpecie panis & vini.
II. De ciuili dominio, quòd clericis interdictum, diuina lege dicebant.
III. De prædicatione verbi, quam liberam omnibus arbitrarentur.
IIII. De publicis delictis, quæ nulla ratione tolleranda putabant.

Verùm cum Iulianus legatus etiam alia ſe accepiſſe de Bohemis affirmaret quòd religiones mendicantium inuentum diabolicum prædicarent: aſſurgens Procopius, neq; hoc falſum eſt, inquit. Nam ſi neq; Moſes, neq; ante eum Patriarchæ, neq; poſt eum Prophetę, neq; in noua lege Chriſtus, neq; Apoſtoli inſtituère mendicantes, quis non intelligit diaboli, tenebrarumq; opus eſſe? Excepta eſt ingenti auditorum cachinno Procopij vox. Selegerunt Bohemi quatuor Magiſtros qui ſuos articulos ex diuina lege ſumptos oſtenderent, qui eos confutarent, ex cœtu patrum tot dem. Diſputatum eſt quinquaginta diebus, multa in vtramq; partem adducta. Miſsi & oratores ex Concilio in Bohemiam, multa agitata, nunc pacis ſpes facta, nunc belli metus. Inter hos primarius fuit Philibertus Epiſcopus Conſtantienſis, natione Gallicus. Legati Baſileam remiſsi, qui declarationem ſuper articulo communionis expeterent. Quumq; nulli eſſent Eccleſiæ redditus, ex quibus ali templorum miniſtri poſſent, iuſsit imperator ex fiſco regio per ſingula Canonicorum capita hebdomadatim aureum nummum diſtribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annuè aureorum ſex millia Pragæ apud Eccleſiam cathedralem abſumpſit. Hæc Syluius.

Turcarum Imperator ea tempeſtate ſæpe antea ab Imperatore oppugnatus, tum non ſolùm treugas, ſed perpetuæ pacis fœdere cum Imperatore iniens, miſit Baſileam ſolennes ad id perficiendum oratores. Sciens Imperator, in eccleſiam iuſsit apparari ſuggeſtum, in quo imperialibus fultus ornamentis, conſederat. Ante oratores ibant qui dona ferrent, viri duodecim, alij duodecim virorum paria fuiſſe contendunt, qui manu ſinguli geſtarent aureos cyphos apertos, Imperatori dono. Succeſsit alius ordo, ferentium vaſa aurea geminata, proculdubio non vacua, ſed aureis nummis plena. Inde tertius ordo ferentium pannos, veluto & auro precioſos. Poſt omnes quidam ferebant veſtem ſerico, auro, gemmis incomparabilem. Quæ omnia Imperator ſuo ordine excepit. Perfecto propter quod venerant negotio, honoratos, & pro magnificentia ſua donatos, remiſit domino ſuo, quem etiam non paruis muneribus vicißim honeſtabat.

Interea & Græcorum Imperator Iohannes miſit oratores ſuos ad Concilium Ba-

lium Baſilienſe, optans omnimodam fieri vnionem.

Imperator Sigiſmundus comitia Francofordiæ indixit, ad reformandum Imperij ſtatum in capite & membris. Conſtituit enim ſummæ prudentiæ vir induſtrius, iam euo maturus à ſuo ordiri gradu: vt omnia componens, cæteris iuſtiori cauſa immineret. Primò, quid ad Imperatorem pertineret, quæ vigilantia, quæ inſtantia, quæ ſingulorum in ſuis iuribus defenſio. Secundò, quid à ſuis debeatur Imperatori, quæ obſequia, quæ obedientia & ſubiectio. Tertiò, de Imperij iuribus. Quartò, de Imperij neruis, de vectigalibus, ſine quibus ne inferior quidem principatus poſſet conſiſtere. Sed admonere potuit, cogere renitentes non potuit. Quis enim leonibus, vrſis & lupis (vt ille in figura mõſtrabat) extorquebit aquilæ primarias pennas? Quintò, commonuit quemq; ſui ordinis, vt regni Principes iuſtitiam facerẽt, itinera publica ſecura præſtarent, latrones inſectarentur. Alb. Krantz.

Iam annus erat M.cccc. & xxxvij. cùm Sigiſmundus Romanorum Imperator & ipſe finem viuendi fecit, multos euacuans principatus, de quibus oriri contẽtio plurima formidaretur, ſi vnicam filiam non reliquiſſet, quæ nupta Alberto Auſtriæ duci, finem fecit controuerſiarum: nam per illam ſucceſsit in regnis Vngariæ atq; Bohemiæ, breui etiam poſt perueniens ad regnum Romanorum.

SIGISMVNDI MORS.

Corpus Sigiſmundi in Varadino, vt vltima voluntate conſtituerat, tumulatum eſt: Barbaram Imperatricem vxorem, Sigiſmundi morte inſoleſcentem, cùm iam nouum maritum quæreret, cui regna ſociaret, proceres vinciri iubent. Vna ipſa captiua, & Imperatoris cadauer deuehuntur, miſerabile ſpectaculum, & rerum humanarum ſingulare documentum. Infamis Imperatrix, quæ ſtultas vocauit omnes fœminas, quæ voluptatibus non inſeruirent.

De Sigiſmundo Aeneas Syluius in Europa ſic ſcribit: Multa huius Sigiſmundi egregia facinora memoriæ prodita ſunt: inter quæ illud præclariſsimũ, quòd Eccleſiam Catholicam in tres partes diuiſam, coactò apud Conſtantiam generali Concilio ad vnitatem redegit: Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Angliam, huius rei cauſa peragrans, Vitoldo Lituaniæ duci, vt ſe regem appellaret, miſſa corona indulſit. Prius tamen ille vita deceſsit, quàm ſolennia coronationis expleret. Pruſiam, quam Rex Poloniæ fratribus beatæ Mariæ Teutonicorum armis ademerat, reſtitui iuſsit. Cum Venetis, duce Pipone Florentino grauia bella geſsit. Vuenceſlaum Bohemiæ regem, germanum ſuum, quòd regno inutilis eſſet, coniecit in vincula, quamuis negligenter cuſtoditum, magno Reipublicæ malo, quidam Bohemi è carceribus ſurripuerint: coronam Imperij ab Eugenio Pontifice Romæ accepit: Bohemia poſt multas calamitates, vix tandem potitus eſt: Marchiam Brandenburgenſem Friderico Burgrauio Norinbergenſi dono dedit: filiam Elizabet ex Barbara natam, Alberto duci Auſtriæ in matrimonium copulauit, illiq; demùm apud Zuoymam Morauiæ ciuitatem morienti, regna, quibus præfuerat, vltima voluntate reliquit.

Anno Domini M.cccc.xxxvij. dum Sigiſmundus Sueuorum terram perambulat, & Vlmam venit, ecce eadem die quoddam genus piſcium copioſè de regni finibus Vngariæ, incognitum per piſcatores ibidem, illicò prenſum, & ad Imperatoris præſentiam delatum, apparebat. Quod Imperator non ſine grandis admiratione myſterij proſpiciebat. Hi ſunt (inquit) nobilis Vngariæ regni veri regnicolæ, nobis obuiando, cateruatim occurrentes, & nos in regnum noſtrum reuerſurum, requirendo nunciantes. Eamus igitur viſuri terram noſtram. Recedente rege, piſces diſparuerunt. In itinere moritur in oppido Snayme, Olmacenſi diœceſis. Hæc Malleolus.

Græci interea, vt erat conſtitutum, ad Concilium properabant, qui & ſi Galeas haberent obuias à ſummo Pontifice prouiſas, tamen ſuis in nauibus venere Venetias, Iohannes Imperator, Ioſephus Patriarcha Conſtantinopolitani: ad ſeptingentos erant viri in eorum comitatu, prælati, nobiles, docti. Eugenius Pontifex & de

L

aduentu Græcorum, & quòd occaſionem Concilij per eos haberet, inſtitit transferre Ferrariam: deſuper emittens literas Baſileam, & in omnia loca opportuna. Græci quidem, vbi intellexêre motum Pontificis, vt ei gratificarẽt, grauabãtur in Baſileam tranſire. Sub hoc tumultu Chriſtianiſmi, vacabat Imperium, Papa vnionis Græcorum cauſam præ ſe ferens, patres Concilij Ferrariam vocat.

QVI EX GRAECIA AD CONCILIVM venerint Ferrariam.

Operæprecium eſt agnoſcere, qui ex Græcia venerint, Patres & Principes. Ipſe dominus Iohannes Imperator Conſtantinopolitanus, dominus Demetrius Deſpotes illuſtriſsimus, dicti regis germanus, quiſque ſuis cum proceribus: Patriarcha Conſtantinopolitanus cum infraſcriptis Archiepiſcepis, Epiſcopis, Abbatibus & Officialibus curiarum, Archiepiſcopus Trapezontinus, Epheſinus, Chiſſtenſis, Heraclienſis, Monenbuſsienſis, Sardenſis, Nicenus, Nicomedienſis, Tornobenſis, Lacedemonienſis, Mitilenenſis, Noldebacenſis, Rhodienſis, Amenreſienſis, Suranenſis, Nelauſenenſis, Dronienſis, Athenienſis, Corinthius, cum multis alijs, omnes Archiepiſcopi, cum multis ſine nomine Epiſcopis: Officiales, Patriarchatus Conſtantinopolitani, qui Græcè Σταυροφοροὶ appellantur: hoc eſt, Cruciferi, Magnus Sacellarius, Magnus Cartophilax, Magnus Eccleſiarcha, Protodicus, Nemerophilax cum quinquaginta Clericis. Abbates, Magnus Prothoſyncelus, Abbas Gerontinus, Pantonatoris cum alijs multis Abbatibus, Ambaſiatoribus. Hij omnes Principes Eccleſiaſtici & ſeculares traxêre in comitiua & miniſterio octingentas perſonas. Hæc igitur per catalogum paucis referuntur, vt dolentes videamus, quid, quantúmve in capta Conſtãtinopoli amiſerit Chriſtianiſmus, vt ſummo dolore proſequamur tantam iacturam Chriſtianitatis. Excepti ſunt hij permagnificè Ferrariæ. Erant plures ex eis qui linguam callerent Latinam. Erant rurſus ex Latinis multi, qui ſciebant Græcè. Inceptis tractatibus cepit peſtis ſæuire in eo loco, quæ ratio fuit transferendi Concilij Florentiam: ibíq; cepta Ferrariæ ſunt continuata, diuq; diſputatum ſuper articulis & punctis diſcrepantiæ Latinorum, Græcorumq;. De proceſsione Spiritusſancti, de Symbolo Niceno. Oſtenſum diſcrepantiam eſſe magis in verbo, quàm ſenſu. Interpretes erant Nicolaus Euboicus, Ambroſius Camaldulenſis Abbas. Fit vnio Orientalium & Occidentalium eccleſiarum, quæ vtinam manſiſſet.

ALBERTVS II. XXXVI. GERMANORVM Imperator.

ANno Chriſti M.cccc.xxxviij. Principes Electores in Francofordiam euocati, elegerunt in regem Romanorum ALBERTVM Auſtriæ ducem, Sigiſmundi prædeceſſoris generum, qui iam ante coronas Vngariæ & Bohemiæ in dotem promeruit, per eandem ſuam conthoralem, coronatus Aquiſgrani.

De hoc legis in Syluio capite 1. Europæ: Albertus apud Albam regalem cum coniuge coronatus, Bohemiæ quoq; diadema ſuſcepit, cuius fœlicitatem admirati Germaniæ Principes, & ipſi ſuum ſanguinem extollere decreuerunt, Romanum ei committentes Imperium. Id Alberto ſuſcipere non licebat, niſi primores Hungariæ indulgerent, quibus haud ex vſu videbatur ſuum regem Teutonibus imperare: atque ob eam cauſam iureiurando Albertum obligauerunt, ne ſuo iniuſſu Imperium acceptaret. Vocati tamen ad regem, qui tum fuit Vuiennę, victi precibus, præbuêre conſenſum. Ille Imperio auctus, ad Hungariam redijt, aduerſus Turcas, qui tũ Raſciam inuaſerant, arma moturus. Sed dum Budæ moram facit (ea eſt regum ſedes) iudex ciuitatis natione Teutonicus, Hungarum quempiam ob delictum fluuio dimerſit. Id Hungari moleſtiſsimè tulerunt, quibus Teutonicum nomen exoſum eſt. Excitatur

tur tumultus, Hungari arma corripiunt, obuios Teutones paſsim trucidant. Iacobus Marchianus ordinis Minorum profeſſor, tumultum ſedaturus, Saluatoris cruciſixi ſimulachrum geſtat, modò precibus, modò lachrymis furorem incenſæ plebis lenire conatus eſt. Sedato tumultu, Georgius Palocius Strigonienſis eccleſiæ pontifex moritur, apud quem præcioſa regni ſuppellex in cuſtodia fuit. Rex Strigonium petit, & regina cum eo: aperiuntur arcæ, in quibus theſaurus obſeruabatur, coram regina. Illa clàm ſubtracta corona (quam ſacram appellant) fideliq́ anui tradita, arcas claudit, atq; obſignat.

Albertus paulo poſt Drauum vſque fluuium proficiſcitur, ibiq́ caſtrametatus, maiores copias expectat, cum quibus Turcas inuadere poſsit, Sindronium obſidentes: prius tamen expugnatum eſt oppidum, quàm auxilia venirent. Ipſe Budam reuerſus, cùm dyſenteria laboraret, Vuiennam repetere ſtatuit, ſiue moriturus inter ſuos, ſiue quòd aërem, in quo fuerat nutritus, conferturare aliquid ad ſanitatem ſperabat: ſed in itinere magis ac magis morbo affectus, relicta vxore prægnãte, obſignatoq́ teſtamento, in villa, quæ Longa dicitur, vi. Calend. Nouemb. è vita deceſsit: religioſus Princeps, & qui liberalitate ſimul iuſtitiaq́ præſtaret. Fuit quoq; in bellis audax, & manu promptus. Morauos ac Bohemos armis ſubegit: Polonos latè vagantes intra regnum ſuum cohercuit. Magna de ſe Chriſtianæ Reipublicæ promittere videbatur, nec minora populi de ſua virtute concœperant: pulcherrimæ ſpei ſatisfieri breuitas vitæ non ſinit. Repentè occidit, quæ breui ad ſummum potentiæ creuerat: neq; enim biennio toto imperauit Princeps longiori dignus vita, & in quo ſpes erat recuperandorum de Imperio iurium perditorum. Statura eius procera fuit, nec non ſum & validum corpus, facies terrifica, more gentis eraſa barba, ſuperius labium intenſum: veſtem haud ſplendidam blatteis aureis cinxit, nec vnquam lateri defuit enſis. Corpus eius in Alba reconditum eſt. Cognita regis morte, conuenientes Hungari, indignum ac periculoſum æſtimant, tantum regnum vnius fœminæ iudicio ſubiacere: reginam magnis precibus hortantur, Vladiſlaum Poloniæ regem, qui populum armis tuetur, ſibi vt virum aſciſcat. Conſentit mulier, ea conditione adiecta, ne quod filio præiudicium fiat, ſi maſculum pariat. Leguntur in Poloniam prælati eccleſiarum, & Principes regni: quibus iter agentibus, Ladiſlaus poſthumus naſcitur, qui mox vt in lucem prodijt, apud Albam regalem & Baptiſmum Chriſtianæ fidei ſignaculum, & militiæ cingulum, & ſacram Hungariæ coronam, quam mater penes ſe habuit, eadem die accepit. Inde ſublatus in tutela Friderici III. Cæſaris, duodecim fermè annis fuit, cui mater & ipſum & coronam commendauit.

RVSTICANA BELLA.

IN hac generatione ſub Sigiſmundo Imperatore in regno Hungariæ duo Ruſticana bella, autoribus duobus ruſticis, altero Antonio, altero Martino, cœpêre. Antonius in Tranſyluanis regni partibus, Martinus poſtea in terra Nir & Zamſos keutz magna ruſticorum vi collecta, & nomine regio aſſumpto, vexillis eleuatis, ingentibus velut inundatio quædam erumpentes, viribus regnum ipſum ſubijcere cupientes, huc illucq́ ferebantur, nobileſq́ vniuerſos ſibi occurrentes interficiebant, ad villas verò & oppida, vt illis adhærerent, nuncios cum ſanguinolentis gladijs mittebant: nolentes verò inclinari, prædæ & morti exponebant. Et in tantum ruſticana hæc potentia creuerat, quòd & armati illos pauebant. Tandem multa procerum expeditione contriti & debellati ſunt, regibus ipſis morte mulctatis: cæteros, qui euadere nequibant, alios oculis, alios naſo & labijs, alios verò manibus truncauêre.

Anno Domini M.cccc.xxxv. apud Caietam memorabili eſt euentu pugnatum. Captus Alfonſus rex, & cum eo duo fratres, Nauarræ rex, & Heinricus infans, Ioannes Antonius Vrſinus princeps Tarentinus, Martianus dux, trecentiq́ alij illuſtres viri. Capti reges, ad Philippum Vicecomitem perducti ſunt, quos ille nõ vt hoſtes, ſed vt reges & hoſpites penes ſe habuit: poſtremò ampliſsimis muneribus donatos, incolumes dimiſit: rarum clementiæ exemplum in hoſte. Sabel. Enne. x. lib. iij. & Bartholomæus Facius de Geſtis Alphonſi.

L 2

Cauſa Eccleſiæ interim variè habuit. Miſit Papa nuncios Apoſtolicos in diuerſas mundi partes, iuſtificare factum ſuum, & accuſare Concilium: ſed tum ſuaſi Græci & perſuaſi, Pontificis partibus potius, quàm Concilij, inclinauêre. Venit & Iulianus Cardinalis Baſilea, Ferrariam ſe conferens. Et inchoata eſt Ferrariæ rerũ contrectatio, ſed propter incipiẽtem graſſari peſtem, in Florentiam translato Concilio, perfecta eſt vnio Græcorum: ſed tamen eodem, quo ſæpe prius, exitu.

Bohemi quidem huius Alberti tempore Poloniæ regi ſe adiunxerant, & ſtudebant hunc facere regem Bohemiæ. Poloni magnum exercitum duxerunt in Bohemiam, adiunctis etiam ſibi Thaboritis. Contra illos Imperator Albertus miſit Albertum Marchionem Brandenburgenſem: is aliquandiu cum eis pugnauit, quoad hæc cauſa inter Cæſarem & Polonum componeretur.

Albertus Imperator magna copia in Vngariam iuit, contra Amuratem Turcam, qui Vngariam infeſtabat. At Amurates non expectauit aduentum Alberti: oppugnata Sinderouia, abſceſsit verſus Græciam, & inuadit Theſſalonicam.

FRIDERICVS III. AVSTRIAE DVX, XXXVIII. Germanorum Imperator.

ANno Dñi M.cccc.xl Imperio vacante, conuenerunt Electores Francofordiam, & elegerũt FRIDERICVM Auſtriæ ducem, Erneſti ducis Auſtriæ filium, Alberti regis fratrẽ patruelem, adoleſcentẽ, mente ſenem, ætate iuuenem, xxv. enim, aut circiter agebat annum cùm eligeretur, in quo tum ſpes maxima fuit ſuſtinendi Imperij: ſed erat ille Fabio Maximo propior, ꝙ Scipioni, multa reponens in cunctatione, nihil illi de celeritate conficiendæ rei. Prima illi cura fuit, ſublata de natione Germanica neutralitate, ſubdere colla Eugenio Pontifici: placauitꝙ Amedeum Sabaudiæ ducem, quẽ Baſilienſi Concilio creatum Pontificem, dixêre Fœlicem. Ille eñ ſuaſu Friderici regis poſito Pontificis nomine, ad pedes venit Eugenij, qui illũ legationis titulo peromauit. Tum Concilium Baſilienſe paulatim ſubductis patribus cœpit euaneſcere. Scribit hic Krantz, Laus egregia Friderici, pacẽ Eccleſiæ reddidiſſe, ſed aliquanto maior, ſi hoc adiecſſet operi ſuo, vt auro prouinciæ non emungantur, vel vt ipſe pater patrum, ex auro quod ex Annatis corrodit Chriſtianiſmum tutaretur, nõ ſuos nepotes glorificaret. Erat autem Sigiſmundi filia Imp. Alberti vxor grauida: at Vngari nolebant expectare futurum hæredẽ, ſed elegerũt Vladislaum iuuenẽ regem Poloniæ, in regem Bohemiæ. Vngariæ hactenus præfuerat Ioan. Huniad Matthiæ pater. Hic Ioan. Huniad magna clade Turcam Amuratem affecit, ita vt Amurates cogeretur inducias facere. Vbi verò Vladislaus in Vngariam venit, ſpes erat multorũ (quoniã Polonia & Vngaria vires iungebant) ꝙ aliquid magni eſſent contra Turcam effecturi. Et fieri poteſt, ad eam rem Vladislaum propenſo fuiſſe animo, honoris ambitione: quapropter Iulianus Cardinalis inducias factas cũ Turca diſſoluit, hoc prætextu: Non poſſe cũ Turca pacem fieri ſine conſenſu Papæ, quoniã totius Chriſtianitatis hæc cauſa ſiet. Tũ Vladiſlaus contra Amuratem exercitũ duxit, Varnam vſꝙ, quæ nõ longè diſtat à Conſtantinopoli, tametſi Ioan. Huniad hoc vehemẽter diſſuaſerit, vtpote is, qui populi ſui vires ſatis perſpectas habebat, viciſsim Turcæ potentiam & conditionẽ abundè tenebat, nec ſine magna cauſa cũ Amurate inducias fecerat. Et fertur cùm Vladislaus à Vualacho Dracole peteret, vt & ipſe mitteret auxilia, ꝗd Vualachus diſſuaſerit. Nihilominus filium ſuũ cũ xx. mil. equitibus miſerit, & Vladislao dixerit, ꝙ donec ei ad illam profectionẽ celerrimum equũ & præcioſum, & ſimilem dederit filio ſuo: nam non cogitet aliud, ꝙ vincendos & feriendos eſſe eos. Idcirco debeãt ad manum habere iſtos equos, & cũ neceſsitas expoſcat, inſidentes fuga ſibi conſulere. Turcæ verò circumſpectè omnia agebãt: & anteꝙ Vngari ſuos in ordinẽ redegiſſent, adoriebantur Turcæ. Vtut autem Chriſtiani ſtrenuiſsimè agerẽt, interfectis multis Turcis, tñ Turcæ multitudine ſuperiores vicerũt, & iuuenẽ regem Vladislaũ interfecerunt Poſthac Cardinalis Iulianus quoꝙ in fuga interimitur, dũ iumentũ aquaret, ipſi aggreſsi

greſsi

greſsi hominẽ, quẽ auro refertum putarẽt, occiderunt. Huniad verò, vtpote prudẽs bellator, prudẽter agebat, & euaſit. Hæc ſtrages facta fuit anno Dñi M.cccc.xliiij. decima die Nouemb. Amurates poſt hunc conflictũ factus fuit monachus Mahumeticus, putans quòd in ſuo regimine ſatis effeciſſet, quòd in clade euaſiſſet victor: nec voluit vltra fortunam experiri. Huniad verò rurſus congreditur cum Turcis, & ita eos anguſtauit, vt rurſus peterent Amuratem regimẽto præficiendum, & ducem exercitus contra Huniad. Poſthac vbi amiſſa fuit Conſtantinopolis, & Mahumetes Turcarum Imp. potenti manu Vngariam inuaderet, Huniad hunc Mahumetem grauiter oppreſsit: & ſuſtinuerunt Turcæ ingentẽ ſtragem. Hac ratione Huniad totam Europam liberauit. Nã ſi hęc inuaſio ſucceſsiſſet Mahumeti, ab Italia & alijs terris nõ abſtinuiſſet. Poſt mortem Vladislai, Vngari Ladislaum iuniorẽ hæredem, filium filię Sigiſmundi, in regem ſuſceperunt. Sic Ladislao puero regnum Vngarię, quod cognominis eius alius Ladislaus in quæſtionem vocauerat, ſine controuerſia redditur. Hic Ladislaus poſt aliquot annos adoleſcentiæ, Pragis mortuus eſt.

DE DELPHINO REGIS FRANCIAE FILIO, ET ARMENIAcis Alſatiam obſidentibus, & Suitenſibus apud Baſileam miſerabili clade proſtratis.

ANno Dñi M cccc.xliiij. Venit per hos dies Ludouicus Delphinus Vuiennenſis: ac primogenitus regis Franciæ, cum magno exercitu infra limites Imperij, oppidumq́ꝫ obſidione cinxit, cui nomẽ eſt mons Belligardi, quod ab Imperio comites de Vuirtenberg habent in feudum. Ibi cũ aliquandiu Delphinus maneret, cum caſtellanis tandẽ conuenit, vt ſibi ad certũ tempus oppidum traderetur, quo lapſo, id liberè reſtitueret. Nam aliter vi decreuerat expugnare, vt locũ haberet in quo morari poſſet, quia nõ decebat regis filium in campis degere abſq́ꝫ tecto. Poſtquam Delphinus Biligardi potitus eſt, famam vndiq́ꝫ ſui aduentus publicauit, ſed nõ vno modo apud omnes. Apud aliquos namq́ꝫ ſe in auxilium nobilitatis veniſſe prædicabat, tanquam in Germania per communitates eſſet oppreſſa. Apud alios vero vocatum ſe dicebat per Rom. regem contra Suitenſes. Nonnullis autẽ ſe velle vendicare iura domus Franciæ aſſeuerabat, quæ vſq́ꝫ ad Rhenum protendi dicebat. Et hac cauſa vrbem Argentinam obſeſſurum ſe affirmabat. Dicebat etiam & propter ducẽ [illegible] giſmundum ſe veniſſe. Et hos rumores vbiq́ꝫ publicari ſtudebat, non quòd ita eſſet, ſed q[illegible] ob eam cauſam ſeſe putabat habiturum. Dum hæc fama ſic percurrit nobil[illegible] Alſatiæ, quibus grauior videbatur Suitenſium dominatus, Oratores ad [illegible] m[illegible]nt, e[illegible]mq́ꝫ rog[illegible]nt, vt præſidia c[illegible] Suitenſes præbeat.

[illegible]e D[illegible] exercitu varia d[illegible]cta ſunt. qu[illegible] maiora ſequuntur, lx. mil. hominum in e[illegible] c[illegible] tatu fantur haberi: qui minora, [illegible]robant xxv. mil. me[illegible] v[illegible] xxx. ve[illegible] vj & xxx. [illegible], ce[illegible]t eſſe. Concordatum inter Delphinum & Alſatienſes xxv. mil. [illegible]num ex ſuo exercitu per hyemẽ in oppidis Alſatiæ recipi. ipſeq́ꝫ Delphinus & Turi[illegible]cenſibus & al[illegible] f[illegible]re opem promittit. Ven[illegible] iam Delphini ge[illegible]s, quę vulgò vocantur Armeniaci, in ſu[illegible]dium cuiuſdam caſtelli, q̃d Suitenſes prope Baſileam ob[illegible]debant. Suitenſes vt hoc ſenſerunt, n[illegible] expectantes hoſtib[illegible] a[illegible] viam p[illegible]gunt, [illegible]rimasq́ꝫ Armeniacorum turmas inuadũt, ſtragem dant, plurimosq́ꝫ neci prębent. Armeniaci retrò pedetentim fugientes, ad maiorẽ exercitũ ſe recipiun[illegible] ſanguini[illegible]pidi, & auidi victorię, dũ gloriam quærunt, propriam ſalutẽ amittunt. Ventum erat ad hoſpitale S. Iacobi, quod vix quatuor ſtadijs à Baſilea diſtat: ibi vniuerſa multitudo Armeniacorum in Suitenſes irruit, nonnullis ante portas Baſilieñ. poſitis, qui exeuntes obſeruarẽt, cæderentq́ꝫ. Committitur atrox & miſerabile prælium, cæduntur[illegible]q́ꝫ ex vtra[illegible] parte plurimi. Horrendum auditu eſt. Euellebãt ſanguinolentas ex corporibus ſuis ſagittas Suitenſes, ac truncatis manibus in hoſtes irruebant, nec p[illegible]us animam exhalabant, q̃ occiſorem ipſi occidiſſent. Quidam b[illegible]s c[illegible]oſſi, & [illegible]ſti te[illegible]s, [illegible]er Armeniacos currentes, necem ſuam vindicabant. [illegible]rant q[illegible]atuor Armeniaci, qui Suitenſem vnũ inſequebantur. Iamq́ꝫ [illegible] telum confoſſum ſtrauerant, & ſupra corp[illegible] gr[illegible] ab[illegible]m eius c[illegible] arrepta bipenni, in quatuor illos fertur: ex quibus duos obtrũcauit, alios vero in fugã dedit, ac deinde ſemianimu

corpus ſuper humeris recepit, & inuitis hoſtibus portauit ad ſuos. Erat retrò Suitenſes murus quidã horti S. Iacobi, q illic ſe tutos ab vna parte [illegible] rebant, ſolumq́ in frõte pugnabãt. Sed Teutonici, qui cũ Armeniacis erãt, intrãtes hortũ, murũ perfodiunt, Suitenſesq́ à tergo feriũt, quæ res magna cauſa ruinæ Suitenſiũ fuit. Pugnat tũ ante & retrò. Iam viro vir imminet, nec iam eminus, ſed cominus ferrũ ſtringit. Suitenſes quaſi leones per omnẽ exercitum in victores vagant, cædũt, ſternũtq́ omnia, vt qui iam nõ in ſpẽ victoriæ, ſed in mortis vltionẽ ſe pugnare ſciũt. Prœliũ a principio diei vſq; in finẽ tractum eſt. Ad extremũ nõ victi Suitenſes, ſed vincẽdo fatigati, inter ingentes hoſtiũ cateruas ceciderũt. Victoria lugubris atq; cruentiſsima Armeniacorum fuit, campusq́ liber eis manſit, nõ virtute, ſed multitudine ſuperantibus. Ex Suitenſibus, q plures occidiſſe iurant IIII. mil. q minus, M. & D. viros cecidiſſe aiunt. Ex Armeniacis dicũt aliqui plures deſideratos eſſe, q̃ ex Suitenſibus. Magna cædes equorum fuit. Plures Teutones dũ vlciſci Suitenſes volũt, vitã amiſerũt. Suitenſes autem nulla res magis extinxit, q̃ magnanimitas, ſiue illa temeritas fuit. Nã dũ hoſtes paruipendũt, eò deducti ſunt, vnde extre nõ potuêre. Qui ſapit, nec nimis timet hoſtes, nec contemnit nimis. Dum hæc aguntur, Rex Rom. Oratores ad Delphinum mittit, Epiſcopũ Auguſtenſem, & Ioan. de Eich doctorẽ, nonnulloſq́ milites, perſcrutatum quid cauſę ſit, q Imperiũ cũ exercitu ſit ingreſſus. Redeũt Oratores, & cũ his Delphinus ſuos ad regem deſtinat quinq; viros præſtãtes. Interim ex parte Concilij Baſil. Cardinales duo, Arelatenſis & S. Calixti, pluresq́ alij Doctores Delphinum adeũt, & cũ his ciues Baſilienſes, deprecãturq́, ne vel Concilio, vel Ciuitati noceat. Is rurſus ſuos Baſileã cũ his nuncios mittit, qui adhuc ibi ſunt. Habentq́ diuerſos concordiæ tractatus: nã & Oratores Papæ Felicis, & ducis Sabaudiæ, [illegible]q́ Suitenſium factionis illic conuenerũt. Rumor eſt potiſsimũ vrbẽ Ba[illegible]enſem tanq̃ regni Franciæ ſibi reſtitui: q̃d ſi fiat, magna priuilegia illi ciuitati pollicet. Oratores autẽ Delphini, qui hic ſunt, aiunt Delphinũ, vocatu Regis cõtra Suitenſe[illegible] veniſſe, dicuntq́ ſe iam magnã inimicorũ manũ, ſuaq́ opera remotã ex Thurego [illegible]dionẽ, petuntq́ firmari pacta cũ nobil[illegible]bus Alſatiæ percuſſa, ſtationesq́ [illegible]n hanc [illegible] emẽ ex[illegible] [illegible]unt, q[illegible]æ ſibi ſi neg[illegible]t, nõ poſſe ſe dicũt abſtinere quin noceant H[illegible]bẽ[illegible] [illegible] ern berg, Seckingen, & alia quædã oppida ſed [illegible] nõ ſuf[illegible]cere prædicã[illegible] bur[illegible]um volũt adiungi. Exinde Sigiſmundũ Auſtrię ducẽ ad conſ[illegible] m[illegible] n[illegible]m cũ [illegible]a regis Fran[illegible]æ, Delphi[illegible]q́ [illegible]rote trãſmitti quæri[illegible]t. N[illegible] [illegible] d[illegible]tũ eſt. Faxit Deus, vt finis ſit bonus. nã murem in pera nutrir[illegible] bi[illegible] docet. Anguis torpentẽ frigore herinacium do[illegible] ſce[illegible] ten[illegible]s pennis, anguẽ domo pepul[illegible]t. Habent Chronica Argentora[illegible] meni[illegible]cos bis irr[illegible]ſſe in Alſatiã. Primùm per Lotharin[illegible] & V[illegible] [illegible] x[illegible] mil. apud Zabernã venũt, & diebus x[illegible] nemine [illegible]ontra ſtante [illegible] na d[illegible]ſignãt, tandẽ apud Mompelgart rurſus in Gall[illegible] A[illegible]era vi[illegible] apud Mompelgart erumpũt, nõ [illegible] o[illegible]atione no[illegible] A[illegible] ſatiæ vicos, & nõnullas ciuitates dolo, prodit[illegible]ne [illegible]andime[illegible] fertiliſsimã terrã miſerè v[illegible]ſtant, igne, ferro. V[illegible] & [illegible] norum commiſſum, inſuper omnia vitæ alimenta v[illegible]ra[illegible]nt, [illegible]nem in ruinas ædificiorum expleu[illegible]ſſent, m[illegible] [illegible]q́ exerc[illegible] [illegible] cit[illegible]

Ro. Guarinus lib. x. habet, q anno eode de[illegible]. & xx. menſ[illegible]um [illegible]ijs inter Francię Angliæq; reges conuenit, permiſſa v[illegible] [illegible]erta[illegible]e, m[illegible]ces c[illegible]ãdi, a[illegible] ter ſe negotiãdi. Per q̃d induciarũ tem[illegible]us [illegible] [illegible] ſpeſ[illegible]eret, Siciliæ regi[illegible] a[illegible]olus ſuppetias tul[illegible]t aduerſus Mete[illegible]ſes & [illegible]ſdam Lotharingiæ inco[illegible]as, q[illegible] nõ pare[illegible]ãt. Admonitis Metenſibus [illegible] [illegible]cto au[illegible]ẽtes no eſſent, eos Car[illegible]lus circũſedit multis co[illegible]ijs, & Delphini preſentia potẽs. Firmata obſidio[illegible]e Ro[illegible] de H[illegible] q[illegible]eſtus, q Imperio rebe[illegible]et, Carolus per Bourgalemonium [illegible] num inſignẽ equitẽ orat, partẽ m[illegible]tum ſi[illegible] contra deſciſcentẽ à ſe H[illegible] [illegible] Ea res cum ing[illegible]ta re[illegible] eſſet, Delphinum c[illegible] copijs [illegible] Bourgalemonio Federici p[illegible] ſelect[illegible]. Dum autẽ viam pergit H[illegible] [illegible]m [illegible] manum non [illegible]gẽ a [illegible]aſ[illegible]lea offendit, in [illegible] hon[illegible]

ſe recepiſſent) arma conuertens Bourgalemonſum ante alios amiſit, cū aliquot alijs interemptum, ludit nihilominus hoſtem, & ad vnū occidit. Inde ad S. Hippolytum mouens, ſpe oppidi confeſtim oppugnandi, cùm id fruſtra conatus fuiſſet, habuit tamen ſibi obtemperantes oppidanos. Sed Francus miles ſuo more ex agris prædas agens furentem gentē in ſe excitauit, ita, vt in diuerſis locis conſociati, Heluetiorum manipuli non paruam copiarum partē occiderunt. Igitur Bourgalemonio mortuo, ſuisq́ partim occiſis, Delphinus regionis aſperitate cognita ad patrem, qui apud Nancium Lotharingiæ primarium oppidum erat, reuerſus eſt. Præerat Metenſibus Ioannes Vitotus barbarus & ferus moribus homo: hic equo inſigni vtebatur, in cuius cauda aſſutum erat tintinnabulum, vt ingrediens, egrediensq́, ſæuus Imperator audiretur atq; cognoſceretur: adeò quidem inhumanus, vt ex ſuis, aut ex hoſtibus captum, neminem precio redimi ſuſtineret. Si autem compertum haberet fœminas vrbe egreſſas, de virorum liberatione pertractaſſe, eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatem vicit ciuium prouidentior modeſtia. Fatigati itaq; diurna obſidione Metenſes, Regem muneribus placant, ducentis ſcutorum millibus belli impenſas compenſantes.

Hoc tempore, qui fuit annus M.cccc.xlix. Brandeburgenſis Marchio Albertus, cuius frater Fridericus Princeps Elector nouę præerat Marchiæ. & alius Fridericus cognomento Pinguis, veterem tenebat. Ipſe interim Albertus Burggrauius Norinbergæ, illum dominatum pro ſuo gubernabat. Erat illi tum difficillimum bellum cum ciuitate Norinbergenſi, cùm neſcio quid iuris prætenderet, quod Imperialis illa vrbs negaret. Fridericus Rom. rex, ad omnia quietus permanebat, luctari ſinens vtroſq;: magnis vtrinq; contractis viribus, aliquot prælijs conflixêre. Multi Alberto Principes & nobiles tulêre ſuppetias, multi quoq; comites, barones, milites in aduerſis caſtris militauêre. Marchionis fortuna aliquādiu in deſperatione fuit, deinde quod victus amiſit, recuperauit victor. Sunt qui ſcribant Albertum Marchionem octaua vice ſuperiorem fuiſſe. Quum autem per duos annos, tracto bello, varia inuicem & dediſſent & accepiſſent incommoda, interuentu communium amicorū res in concordiam cum detrimento, vt fieri ſolet, partium peruenit.

Anno Domini M.cccc.xliij. Suitenſes montani & feroces populi, cum Thuricenſes ex fœdere quod cum eo pepigerant, deſciuiſſent: comparato exercitu, in eorum agrum cuncta vaſtantes exiere. Quibus cùm Thuricenſes prælio congredi præſumpſiſſent, ad internecionem cæſi ſunt, prope capellam S. Iacobi leproſorum domicilium. Tantaq́ Suitenſium in victos hoſtes crudelitas ac rabies fuit, vt eo ipſo in loco partæ victoriæ epulas [illegible], rogeſtis necatorum corporibus, ex illis & menſalia & ſedilia apparauerint, & aperientes hoſtium cadauera, cruorem biberint, corda dentibus lacerauerint. [illegible] ſumpto, quo nobiles & Thuricenſes vtebantur. Aeneas Syluius, & Naucl.

ARTIS IMPRESSORIAE PRIMORDIA.

ANno Domini M.cccc.xlvj. Friderico tertio Roman. Imp. regnante, magnum quoddam & penè diuinum beneficium collatum eſt vniuerſo terrarum orbi à Ioanne Guttenberg Argentoratenſi, nouo ſcribendi genere reperto. Is enim primus artem impreſſoriam, quam Latiniores excuſoriam vocant, in vrbe Argentoratenſi inuenit. Inde Mogontiam veniens, eandem fœliciter compleuit. Interea Iohannes Mentelin hoc artificij genus incœptans, multa volumina caſtigatè ac politè Argentorati imprimēdo, factus eſt breui opulētiſsimus. Huic ſucceſsit Adolphus Ruſchius, mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipſi Argentoratenſes in natali ſolo hanc artē cum laude & gloria exercuerunt. Sixtus Ruſinger Argentoratenſis, Anno Domini mileſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo primo Neapoli, quomodo imprimi poſſent libri primus oſtendit. Ob quod factum Ferdinando regi, & Neapolitanæ nobilitati chariſsimus fuit.

A [illegible] mūm Mo[illegible] phrl ngius [illegible] porum, putat [illegible] ci [illegible] incomp[illegible] ſ[illegible] llos [illegible] gsn [illegible] Ioā[illegible] [illegible] ber [illegible] qua co[illegible] At pr[illegible] rere uel [illegible]

Sub idem fermè tempus Vlrichus cognomento Hañ, formas literarias, [illegible]

ditam, nec vnquam Romanis viſam, Romam attulit. Fuit is natione Germanus, cui cognomentum (vt dixi) erat Hañ: id Latinè gallum gallinacium ſignificat: hinc falſus Campanus, & aliquot docti, exiſtimauerunt hunc Vlrichum natione Gallum fuiſſe. De hoc Tetraſticon Antonij Campani legimus.

Anſer Tarpeij cuſtos Iouis unde quod alis Conſtreperes, gallus decidit, ultor adeſt.
Vlrichus Gallus, ne quem poſcantur in uſum Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.

Beroaldus Hendecaſyllabo celebrat Germaniam, rei frugi inuentricem.

O Germania muneris repertrix, Quo nil utilius dedit uetuſtas: Libros ſcribere quæ doces premendo.

Sunt qui putēt fato datū Germanicis ingenijs, vt in ære tractādo cū primis excellāt, q̃d claret in ſtanno, impreſſoriarū formularū, & alio inuento. Bombarda bellici tormenti genus, inuentum Germanicum, aliquanto ꝙ ſit impreſſoria ars vetuſtius, de quo ſuprà & infrà de Mortario, Germanice Böler inuento. Anno Dñi M.D.VI.

BOMBARDAE INVENTAE.

IN D. Malleolo hæc legis, De Pixidum aut bombardarū inuētione, quę aſcribitur cuidā Bertholdo nigro alchimiſtæ. Is primū Mercurium arte paratū, viſui, viuentis Baſiliſci, qui cuncta viuētia viſu perimit, curioſè propoſuit, & Baſiliſcus defecit, & Mercuriū necare nequiuit. Vnde cōmotus Bertoldus, Baſiliſcum cū habitaculo ſuo in pulueres igne cremauit. De quo Prouerbiū, Vncken brenner, quo Alchimiſtæ ꝑ Germaniā ſunt nuncupati. Proinde Bertholdus ingenio philoſophico conſiderans ꝙ naturaliter contraria contrarijs appoſita, ſe nō cōpatiuntur: & ꝙ frigidū & calidū in extremis ſummè ſint contraria, q̃d apparet, dum aquæ frigidæ applicatur candēs. Hinc nō dubitās ignē fore caloris apicē, & ſulphuris materiē prę cæteris creaturarū ignis capacē, hinc Salpetram frigiditatis ſummę gradū tenentem: vnde Mercurium cū ſulphure ſalpetraq́ firmiter in olla ærea ſuperius obſtructa, conſtipataq́ coniunxit, & ingnibus vehemētiſsimis applicauit. Et dū ſulphur incenderetur ab intra, contrarium cū contrario manere nō potuit, ſed vas æreū confregit. Hæc vidēs Bertholdus ſua ſagacitate, fortiora demūq́ fortiſsima vaſa metallina, ferramentisq́ fir[illegible] mis cōflictu cōprobauit, & nullū tanti roboris firmari poterat, vt tantā vim ſu[illegible]ere valuerit, imò diſrupit, & ſua violentia repagulū per parietes fortiſsimas, cū fragoris impetuoſa concuſsione, terribili colliſione & coruſcatione transfix[illegible] dies diem [illegible] cuit, & inde horrēdas belli machinas hodie habemus. Fridericus [illegible] anno Dñi M.cccc.lij. regni ſui anno xij cum Leonora coniuge L[illegible]ſitaniæ re[illegible]s excepta, quo ex Hiſpania ad tempus puella fuerat, nam delata, Rom[illegible] ecreto [illegible]. Ra[illegible] Imperatorū itū eſt o[illegible] ab omnib ordinib. frequētiu[illegible]. Nec [illegible] poſtꝙ Romā ventū eſt, ambo corona Imperij ſunt ab ip[illegible]o Ponti[illegible]e donati. Dubita[illegible] ab initio vehemēter Nicolaus Pontifex [illegible]ne in Friderici ac[illegible]ſſu, a[illegible]qs R[illegible] motus orіretur. Quapropter ante illius aduentū loca quædā V[illegible]s mœnib[illegible]s præ[illegible] mauit, & vt ciu[illegible] ſtudia ſibi magis conciliaret, viros R[illegible]ani [illegible] ſin gulis præfecit Vrbis regionibus. Hos vulgo Mareſc[illegible] oc[illegible]t, ſuntq́ primi illi c[illegible] cina veſte donati tenet adhuc mos, vt eodē nomine, pariq́ n[illegible]mero vi[illegible] creent, q Vrbem à graſſatoribus & [illegible]icarijs tueanẽ. Fridericus ex V[illegible]be Neapo[illegible] im pr[illegible] ſc[illegible] exqui[illegible]itiſsimis honoribus eſt ab Alphonſo rege acceptus. Erat [illegible]honſus Leonoræ perneceſſarius, ſed apparatu nihilo inferi[illegible]re. Veneti eum in [illegible]ermaniam abeuntem publico honore exceperunt. Nullus vnquam hoſpitum maiori ſtudio & luxu [illegible]us eſt, nulli tot ſpectacula exhibita, [illegible] muuera congeſta. Ex Venet[illegible]is confeſtim i[illegible]le in Germaniam tranſiit. Sabell[illegible]cus. Fertur decem diebus fuiſſe apud Venet[illegible]s, & inter pr[illegible]nden[illegible]um dixiſſe, ſe a[illegible]cu[illegible] velle eſſe Venetorum. ſed poſteri ei[illegible] multa damna eſſent illaturi. Comites itineris tum habuit Albertum fratruelem, Auſtriæ ducem, & Ladislaum p[illegible] du[illegible]dennem, Vngariæ & Bohemiæ regem, Auſtriæq́ ducem, ip[illegible]o pueritiæ flore decorum & amabilem, & cui Itali multos annos, & multa bona imprecaren[illegible]. Ea vota ventus, ne prouenirent, [illegible] O[illegible]de runt hunc fata tantum terris, neque vl[illegible]a eſſe ſiuerunt: nam vt in Vuandalia K[illegible] habet, dum pro eo conſeruando multa bella gererentur, dumq́ il[illegible] Bohemia ſe [illegible]end[illegible] & iam illi nuptiæ pararentur, anno ætatis xviij no[illegible] ſuſpit[illegible]

[illegible]

neni moritur. Sed ad Fridericū redeo, qui tū paratus ibat, & redibat per Italiam, nulli formidandus. Videre ille potuit æquis oculis quod priores non poterant, de viſceribus Imperij alios incraſſatos. Hoc dū vindicare contēdit Heinricus vij veneno perijt, nō ſine crimine Florentinorū. Carolus eius ex filio nepos, qui vlciſci debuit & Imperij & aui iniuriā, euiſcerādis aquilę viribus inſtitit, dum ꝓ extollēdo ignauiſſimo filio patrimoniū Imperij impendit. Sigiſmundus iam emortuā rem reperiens, q̄d voluit implere nequiuit, dumq́ in aliū reſpicit, qui ſe per Italiam duceret, tardo ſatis itinere penè irriſus, per mediam prouinciā vix penetrauit ad Vrbem, iam conſpirantibus comitatibus cū Pontifice in contemptum Rom. Imperij. Sed Fridericus nimium quietus, tolerauit omnia. Cunctator, vt diu habebatur, ſalutaris, q̄d maturitati dabatur, ſed illa nunq́ peruenit, vt vim oſtenderet. Quoties enim apud illum fieret rerū comploratio, ꝙ hæc & illa fierent, hæc & illa timerentur, ferunt reſpondiſſe: Necdum eſſe tempus illa emendandi. Nec tamē illo viuente hoc tempus impletum eſt, neſcitur quando implendum Iam res eò vergūt, vt Alemannia, quæ pridem amiſit viuacitatē, omnem deinde perdat imperij honorem, rebus inclinantibus ad exteros, & libertas ipſa à Turca vocatur in diſcrimen. Hæc Albertus Krantz.

DE EXPVGNATIONE VRBIS CONSTANtinopolitanæ, per Turcam.

HAEC ſunt illa luctuoſa Chriſtianitati tempora, per quę bicipiti Romanorum aquilæ alterū defectum eſt caput, cùm iam in Orientem vltrà nō aſpiciat, vix defendere potens, q̄d ei reliquum eſt in Occidente. Nam Turca dum contemnit adoleſcentiam regis Vngariæ, nec ab Auſtria ſibi timet, vniuerſam Græciam inuadit, magnā Europæ partem auferens. Hoc Græculi Imperatores paſsi, dum in regna multa ſcindūtur, exemplo futuri Latinis, niſi lethargum iam mortalem induiſſent Dum enim Orientis Imperium diuiditur in Adrianopolitanum, Trapezuntinum & Conſtantinopolitanum, vnum in tria, ſingulorū vires nō tantæ remanſerunt, vt truculentiſsimo hoſti Turcæ occurreretur.

Hac ergo tempeſtate, anno Domini M.cccc.liij. Mahumetes Magnus, Turcarum tx. Imperator, in dicto recens bello, poſtquā diu multumq́ pulſaſſet latera Orientalis Imperij, Conſtantinopolim vrbem diu florentiſsimam, & in qua orbis Chriſtiani caput alterum videri poterat, terra mariq́ oppugnauit: ſenſit enim Græcanicorum effœminatam molliciem. Tum demùm auxilia popoſcit Græculus Imp. Nicolaus ſummus Pontifex, miſsis ad illum literis, primùm exprobrabat diſceſſum ab vnione catholicæ eccleſiæ, quā Florentię Græci, Armeni, Indi excepiſſent. Inde pollicitus eſt auxilia: ſed dum ille molitur, & apparat, iam actū erat de rebus. Ergo Turcarum Imperator, poſteaq́ lvi. diebus nulla permiſſa requie, Conſtantinopolim oppugnauerat, & vir Italicus tutandorum murorū ſuſcepiſſet præfecturam, dum Turcæ acrius imminerent, q́ vrbici tuerentur, capta eſt, inſigne decus Chriſtianitatis, Conſtantinopolis. Innumera ciuium multitudo, ſine diſcrimine, ſexus, ætatis, ordinis perdita. Rex ipſe Conſtantinus Palæologus, vt ferunt, qui inerāt, fugientes: dum per auerſam ab hoſte portā cum populo fugam parat, in ipſa preſſura conſumptus eſt. Sæuitum tamen eſt in cadauer mortui, truncatumq́ caput, delatum eſt per caſtra, in contumeliam victorum. Propbanata templa, euerſa altaria, imagines in primis crucifixi Domini in caſtra relata, conſputaq́ ridetur, cum inſcriptione, Hic eſt Chriſtianorum Deus, & vt omnem protinus nobilitatem extinguat, iubet preconis voce nunciari, quiſquis ſe nobilis, ære perſoluto, voler redimere in promptu permittere victorem. Erupère de latibulis miſeri ſperantes libertatem, detecti Principes ciuitatum ſuo produ̅tur indicio: mox omnes gladio iubet feriri. In Chriſti ſacerdotes crudelius deſæuiens, plebem iuſsit in Aſiam venundari, fœminas & puellas, vt mancipia diſtrahi. Stupratæ ſacratæ virgines, Matronæ in caſtra protractæ. libidinem impleuerunt ſpurciſsimorū canū. Et illud æternæ Sophiæ conſecratū templum, ſordidatum contaminationibus Mahometicis. Illa tū ſunt facta, q̄ & dictu ſunt difficilia,

& auditu horrifica. Vxorem Imperatoris Conſtantinopolitani, filias, & alias nobiles matronas & virgines, iuſsit tyrannus in conuiuium ſibi adduci. Ibi primùm ſtupratæ, poſthac diſſectæ fuerunt. Qui talem ac tantam vrbis calamitatem dignis defleat verbis, neminem arbitror extare. Verùm hæc & ſimilia exempla exoſam nobis facere deberent iſtorum tyrannorum & trucum beſtiarum ſæuitiem. Ferunt qui copias eius compertas habuerunt, trecenta fuiſſe millia, qui à terra oppugnarint: à mari triginta millia, trecentis velis annotatis. Continuò in Peram Genuenſium Coloniam, Conſtantinopoli vicinam delatus, tam horrenda cōmiſit, quæ ne literis debent commendari. Potitus Græciæ capite, omnia facilius membra in ſuam redegit poteſtatem. Nam & Peloponeſum (quæ & Morea) poſtmodum omnem armis deuicit, & populum in ea captum, in ſeruitutem redegit. Idem in Achaia, Acarnania, Epyro, & maiori Macedoniæ parte fecit. Bulgariam quoq; totam, quæ iam annis DCCC. à Bulgaris tanquam limitaneis militibus excubitoribusq; Chriſtianorum aduerſus cæteram barbariem inſeſſa fuerat, mox Chriſtianis abſtulit, & Raſciam, Seruiam, & quicquid ab Adrianopoli vſque ad amnem Danubium interiacet, inuaſit. Vualachia præterea paulo poſt timore concuſſa, pro magna parte ad ipſum defecit. Leſbon, quæ & Mitylene, nobilem Genuenſium inſulam, maxima cum humani ſanguinis effuſione cœpit, eiusq; infelices animas in Aſiam omnes tranſportauit. Nec facilè commemorari poſſet, virorum nobilium ac ſacerdotum multitudo, quos vbiq; cruentiſsima cæde capi fecit, ſenes, iuuenes, viros, ac mulieres in plateis, vt oues, interfici vidit, nullum matronis, nullum virginibus ſeruans honorem. In Raſcia principibus illis, quos Deſpotas vocant, oculos erui iuſsit, multaq; inaudita alia & dictu horrenda commiſit.

Calixtus Pontifex tum non deſijt concitare Principes in Turcam, miſsis prædicatoribus, qui commonerent populum, datisq; indulgentijs, per vrbes ſigno ter in die facto, precibus iuuarentur fidelium, qui in perfidum hoſtem, Turcam, pugnarent. Miſit quoq; Patriarcham Aquileienſem, qui claſſe ſedecim triremium cum auxilio Vngarorum & Vuandalorum Turcam triennio vexaret.

DE BELLOGRADO, VEL ALBA GRAECA VVLgò Griechiſch Weiſſenburg. & Chriſtianorum contra Turcam victoria.

POſt aliquot annos cùm idem ferociſsimus hoſtis in interiora Chriſtianitatis ducens, Bellogradum oppugnaret, cœlitùs Chriſtianis auxilio proueniente, celebris ex hoſte victoria prouenit, Ioanne Huniad Vaiuoda pugnante: is pater fuit Matthiæ regis Vngarorum. Ioanne verò Capiſtrano de Minorum obſeruantia monacho, pro muris populum exhortante, & ad Deum clamante: O Ieſu reſpice, ades populo tuo pro te laboranti. Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ? Veni, protege populum tuum, ne quando dicant gentes: Vbi eſt Deus eorum? Cæſa ſunt hoſtium multa millia, & pro numero noſtrorum plurima. Interceptæ hoſtis machinæ, bombardæ, & omnis generis bellicus apparatus. Eam noſtrorum victoriam tam impatienti animo fertur hoſtis tuliſſe Turca, vt lachrymas vir ſæuus non teneret, vt barbam velleret, & ea quæ ſolent inſani, faceret. O ſi noſtri tum Principes vſi ea fuiſſent victoria, recentem hoſtis cladem præmentes, nec ſiuiſſent reſumptis viribus reſpirare, non extra ſpem fuiſſent tum omnem Europam fugato hoſte occupare. Sed languidum caput, defecta membra, tum non ſuſtinuerunt fortiter agere pro noſtris. Erant in Macedonia nonnulli duces Chriſtiani, quibus animus fuiſſet hoſti occurrere, immo fugientem inſectari, ſi ſuppetias vllas ex Chriſtianis principibus ſperauiſſent.

Philippus dux Burgundiæ fertur in eam militiam dediſſe nomen, quod meminiſſet genitorem ſuum Ioannem fortiter aliquādo cū Francis in gentē hanc pugnaſſe, etiam diu captum ſuo ære redemiſſe. Rectè hîc ſcribit Krantz formidandum, ne iratus Deus noſtris criminibus longius ſe retrahat, & propter eccleſiam nō rectè ambulantem,

lantem in altum vt olim à ſynagoga regrediatur. Ipſe enim iudicat populos, & mundum omnem gubernat.

DE IOHANNE CAPISTRANO.

IOhannes Capiſtranus Minorita in Germaniam deſcendit, prædicans magno zelo verbum Dei in Auſtria, Bauaria, Sueuia, Turingia & Saxonia. In ciuitate Magdeburgenſi, in nouo foro, maxima ad illum confluēte multitudine, cùm eſſet Germanicæ linguæ ignarus, Latino ſermone prædicabat Latinis in tertiam horam, populo ſolis geſtibus eius, quos antea non viderat, ſatis vehementer permoto. Aderat ex Germanis ſui ordinis fratribus vir æquè doctus, qui poſt illum non minore tempore dicēs interpretabatur populo quæ ille dixiſſet. Ita permouebatur auditorium, vt fœminæ abuſum in ornatu, viri ludos quibus tempora perdunt, ſcaccorum alearumq́ in vnum contulerint, & combuſſerint. Sed ſpiritus ille torrens, quo tum commotus populus, illa, quæ diximus, fecit, vt non diu perſeueret, facilè redit res in abuſum, vt eſt hodie cernere per omnes terras & vrbes.

Per ea tempora Nicolaus de Cuſa Cardinalis Teutonicus (quod tum fuit monſtrum, coruo rarius albo) vir doctiſsimus, legatione fungitur ſummi Pontificis per Germaniam, quòd Pius pontifex Germanis, quàm à multa memoria vllus pontifex affectior eſſet, quòd Germaniam ille Germanicus noſſet, diu verſatus in eius prouincijs. Multa hic Legatus conſtituit in prouincijs, quæ apud metropoles ſeruarentur. Peruenit Magdenburgum vſq; & Hildesheim, citra deſcēdere nō potuit, quòd concitus in Italiam reuocaretur. Cùm veniſſet ad eccleſiam ſuam Brixinonenſem in Alpibus, deq́ illa diſponere voluiſſet, pro veteri Pontificum iure, non paſſus eſt Sigiſmundus dux Auſtriæ, vt ea in Germaniam tenderetur conſuetudo, quòd Romani Cardinales Eccleſias Germaniæ haberent in Commendis: quomodo abbatias & monaſteria Italiæ, Galliarum, Hiſpaniæ, Angliæ, quæ vna cauſa eſt in eis prouincijs creari Cardinales, non in Germania. Graue oritur diſsidium inter ducem Sigiſmundum & Cardinalem, vterq́ ſuum gladium diſtrinxit in alterum. Captus Cardinalis, cuſtodiæ mancipatur. Pontifex execratione & maledictis inſectatur Ducem. Mittit ille in Vrbem pro ſe Oratorem, qui Pontifici reddat ſui facti rationem. Erat homo quidem doctus, ſed pertinax, qui venerat Orator, & qui Pontificem in minoribus, ſe minorem cognouiſſet, ardentius tuetur cauſam Sigiſmundi commendatam. Vbi non profecit, appellationem interponit, quæ extat, eamq́ in Vrbe publicat. Interim Papa & Ducem, & nuncium eius execrationibus duris inſequitur. Fugit Gregorius (hoe enim illi nomen fuerat) in Bohemiam, ibi ducta vxore, contemnit Pontificis execrationes. Interim omnis ducatus patens Sigiſmundo, eccleſiaſtico ſupponitur interdicto. Sed facilè principi cum principe conuenit, vbi Chryſoſtomus venit in medium. Krantz in Vuandalia.

APPELLATIO VENERABILIS DOCTORIS GREgorij Hyemburg, contra Pium papam.

VIs conſilij expers, mole ruit ſua. Vim temperatam in ſublime prouehit Deus. Papa Pius iam ptidem per breue Apoſtolicum, non teſtatum, ſed annulo Piſcatoris obſignatum, fertur excommunicaſſe Gregorium Hyemburg, nunquam euocatum contra legem Dei, qui damnaturus prothoplaſtum præuaricatorem, præmiſit vocationem, dicens: Adam vbi es? Similiter & Cayn, fraterno adhuc ſanguine madentem, interrogans dixit: Vbi eſt Abel frater tuus? Sodomorum quoque flagitia antequam Sulphuris exureret igne: Deſcendam, inquit, & videbo, an clamorem, qui ad me peruenit, opere compleuerint. Papa verò Pius, vi ſola fretus, omni conſilio neglecto, quàm tenuem telam orſus, quàm debilem texit rationem, quæſo videte. Saluator, inquit, noſter Petrum Apoſtolorum principem ad gubernationem Eccleſiæ ſubſtituit, &c. Quis ignorat omnibus Apoſtolis Ieſu eſſe præceptum, vt eant in orbem, prædicaturi fidem, baptiſmum, & ſalutem? Quis neſcit paſsim omnibus eſſe promiſſum, ligatum eſſe in cœlis, quod ipſi ligatent in terris, & ſolutum eſſe quod ſolueretur? Sed quod Cephæ ſingulariter dictum eſt:

Tibi

Tibi dabo, &c. hoc ait Hieronymus eſſe factum, vt tolleretur ſchiſmatis occaſio. Et Ambroſius in Paſtorali ſuo dicit, q nedum Petro trina interrogatione interrogato, an amaret, terna reſponſione ſubſequente, amare ſe, teſte ipſo interrogatore Ieſu tra ditas ſibi eſſe claues, ſed & omnibus Apoſtolis contraditas. Apoſtoli quoq; poſt Aſcenſionem Domini conueniſſe, ac Petrum ſibi principẽ conſtituiſſe, & Antiochiæ in cathedram collocaſſe referuntur: nihil tamen de poteſtate vniuerſis Apoſtolis à Saluatore data, & ipſorum omnium vniuerſali miſsione diminuerũt. Ergo & hodie catholica exorat Eccleſia, ſeſe per Apoſtolos ipſos continua protectione cuſtodi, quos Saluator noſter vicarios tanti operis conſtituit præeſſe paſtores. Horum legitimos ſucceſſores conſtat eſſe vniuerſalia Concilia, Chriſtianæ fidei firmamẽta, quæ Pontificum actiones pro tempore ſaluberrimis doctrinis inſtruxerũt, errores emen dauerunt. De quibus ſummus ille pontifex Gregorius ſcribit: Quiſquis illa deſtruere tentauerit, ſeipſum deſtruit. Sed quorſum hæc? eò certè pertingunt, vt conuellatur illa ſuperſtitio, in qua Papa Pius factionibus Cardinalis Cuſani aſtruit cõcilium, quod ſupra Chriſti vicarium eſſe nequit. Videte ergo, quam vim omnis Concilij extorrem Papa inferre tentauit. Nam ſi omnes Apoſtoli miſsi ſunt à Domino Ieſu, dicente illis: Ite in orbem, &c. Quodcunq; ligaueritis, &c. Quos conſtat conciliariter poſtea eſſe congregatos, ac ipſum Cephen in Meſſem Domini miſiſſe, Quis dubitat ſacra Concilia vicem Chriſti gerere, quæ & cœtui Apoſtolico ſucceſsiſſe comprobantur? Siquidem orbis maior eſt Vrbe. Subdit papa Pius, rem illam in conuen tu Mantuano ſæpe & multũ eſſe diſcuſſam, quaſi Concilium adhibuerit procerum, vti ſacræ leges iubent, in rebus nouis conſtituendis, quas tamẽ pro nudo libitu plus euomuit, quàm edixit. Profectò quidem ipſe conuentum Mantuanum nuncupat conuentionem regalium & principalium oratorum illuc tranſmiſſorum. In illa certè nil de hijs ne cogitatum exiat. Dicitur autem Papa Pius cum Cardinalibus ſuis ita decreuiſſe. Cur hoc, niſi quia voluit Papa ipſe abuti poteſtate ſua, talia imponendo, & ſub velamento militaris expeditionis in Turcam inſtaurandæ, facultates Germaniæ, illius quæ eſt inter Coloniam Agrippinam & Auſtriam: ac rurſus inter Daciam & Alpes, qui Germaniam ab Italia diſterminant, medullitus exhaurire? Nam ex illis ſolis finibus Oratores Mantuæ ad tractandum conuenêre. Ille quippe ſoli videbantur apti Papæ quos luderet. Brabantia, Hollandia, Geldria, cum circumiacentibus, ordinarunt, clam illis, quos ſuprà nominaui, vtrum res acta ſit, nullus illorum interfuit tractatibus noſtris, ergo vim ſuam extorrem eſſe voluit à ſenſu illorũ, quorum æra concupiuit. Hinc profectò non ineptè nec ſupinè Papa ipſe, negatis ſibi pecunijs, quas ſolas ardebat, ſuam ratus lædi maieſtatem, vim aſtutia conceptam totius Concilij experte adhibuit: ac imprimis ſuam dimenſus poteſtatem, ſimul & Imperatoris noſtri ſplendorem ante oculos ponens, putauit neminem reſiſtere poſſe. Veruntamen ſuam poteſtatem ſtupendè, quæ latior eſt, quàm modò Imperij gloria Romani, qui quondam Caucaſi montis limite coartato, dehinc fracto Caucaſi limite, per totum orbem vires ſuas terra mariq; exporrexit. Nunc autem auguſtorum deſidia anguſto limite cingitur. Nil profectò ſuis machinationibus in hijs, quas Imperialis tituli ſplendor illuſtrat, obſtare poſſe rebatur, niſi fortaſſe totius orbis Chriſtianus conuentus cieretur. Quod vniuerſale Concilium nuncupamus, hanc ſanctiſsimam Chriſtianorum conuentionem, libertatis alumnam, Papa velut iliacam horrens paſsionem, illam præuenire credens, vaniſsimo decreto antequam naſceretur, condemnauit: ſed condemnando potius iudicauit. Quum enim ſedulò vetat, profectò magis timere deprehenditur. Nam quòd veteri ſilentio litura reſtrinxit, hoc totum inuida damnatio viuificat: non aliter quàm qui latentes vires calcis, aquæ rigantis & gelidæ ſuperfuſione obruere cupiens, inuitus ac nolens exuſcitauit. Prudentius Solon ille Athenienſis, leges ornatiſsimè compoſitas interrogatus, cur nihil ſeuerius in parricidas ſtatuiſſet, qui ſicarijs longè immaniores eſſent, reſpondiſſe fertur, Ideo ſe reticuiſſe, ne vetando admonuiſſe videretur. Hunc locum Prælati capeſsite, qui libertatis veſtræ certiſsimum eſt refugium,

refugium, dignitatiſq; firmamentum. Infirmos rumpite caſſes, & inanes laqueos diſſipate, qui ſcholaſticis datis operam diſciplinis Seculi verò principes, & viri militares, ad bellaq; doctiores, quibus eſt diſciplina. Sed quando proficiſcimini editiora loca hoſtibus intercipere, hunc eminentiſsimum locum vniuerſalis Concilij quæſo antè capite, vnde vobis ſit proſpectus liberior, fortior, & interitior propugnaiio, tutelaq; ſecurior.

Quòd ſi Papa hoc tale tantumq; aſylum interceperit, hoc roboris vallum fortaſſis demollitus fuerit, ſeu obruerit, antequam emineat vel oriatur: vos abiecto clypeo exarmati tandem precij venalitate, hoc eſt, tributorum penſatione animas veſtras redimere cogimini, pecuniaq; veſtra ſub velamento militaris expeditionis aduerſus Turcas inſtaurandæ, in damnatum & ſceleſtum vſum conuertetur, ſcilicet, in ſubſidium Fernandi, ex damnato complexu quondam Alfonſi Arragonum connixi, contra Renatum regni Siciliæ hæredem legitimum, & inclytum Ioannem Galabriæ principem, Chriſtianæ nobilitatis ac militaris gloriæ decus, & ornamentum, & exemplar imitabile. Et idcirco dicit Papa, Gregorium Heymburg ex diabolo natũ, quia non ex damnato coitu, ſed legitimo coniugio eſt progenitus, quorum oſor eſt Papa, fautor baſtardorum, pro quibus longiſsimam ferè trium horarum prolixam fecit orationem, dum Ferdinandi baſtardi laudes Mantuæ perſonaret.

Quòd verò Papa ſubdit, Gregorium Heymburg auarum, mendacem, & turbulentum: benedictis ſi certaret, bona audiret: ſed cum certet maledictis, alium quærat qui reſpondeat. Ego ex illo grege ſum, quippe cui facultates pro meritis minimè reſponderunt, qui plura ſuffragia liberaliter impendi, quàm honoraria ſuſceperim: & libertatis amator plus ſemper fui, quàm blanditiorum, quæ mendacijs & auaritiæ minimè conuenire poſſunt. Sed ipſe aliquando audiet, inquam, quid geſſerit, qualẽ vitam egerit, & quid apud Comas. Sed opprimo me, pergens ad illius decreti vanitatem, in quo vetantur oppreſsi vel opprimendi ad Concilium prouocare, quòd nõ eſt: & quòd (vt ait) Concilium ſupra Papam eſſe nequit. Iam ſuprà oſtenſum eſt, cœtum Apoſtolicum fuiſſe ſupra Petrum. Et nunc affirmo, quòd ſicut ad ſedem Apoſtolicam vacantem appellari poteſt, ſic ad Concilium quòd nondum eſt congregatum, rite appellatur: quia poteſtas eccleſiæ immortalis eſt, quemadmodum ipſa eccleſia: quæ & ſi nunc diſperſa eſt, aliquando habet congregari: & hoc nunc maximè opus eſſe nemo dubitat, qui calamitates eccleſiæ intelligit & cognoſcit. Cuius ſi Papa partem eſſe fateatur, ſe vtiq; minorem illa facere neceſſario eſt. Siquidem orbis eſt maior Vrbe. Papa autem hoc vetãdo, quid aliud agit, quàm quòd cauſatur, quòd eius imperium truculentiſsimum non ſuſtinemus: quòd facultates noſtras, noſtro iã noſtrorum ſudore & ſanguine partas, in ſuas delicias effundere negamus? Velut ille, qui ex vulnerib. à ſe iniectis retractũ accuſauit telũ quòd parcius corpore ſuſcepiſſet: hoc dominicum in ſeruos extat imperiũ, quod in nos exercere cupit: hoc eſt ſeruile ſeruitium quod à nobis exigit, nõ filialis reuerentia, quibus certè nec peculium relinquere curat. Nemo ſanæ mentis hoc non percipit: nullus emunctæ naris homo non olfacit, quorſum tendat hæc tam grauis exactio.

Quòd me verò loquacem facit, vir omni pica dicacior: quid dixerim, niſi quòd orationi non reſpondiſſe velim, dicentis: Ignoras te, an ignotum dare nobis verba putas, cum tu peruideris oculis mala lyppus inunctus, cur in aliorum vitijs tam cernis acutum vt aquila, aut ſerpens Epidaurius: hinc tibi contra euenit, inquirunt vitia vt tua rurſus & illi. Fateor quippe me ventoſitati verborum pro tempore operam dediſſe, ac non ita, vt ciuilis & canonicæ traditionis præcepta contempſerim, quæ ille ne vnquam quidem olfecit, nuda verboſitate contentus.

Porrò ſi quid tale vitium apud me deprehendit, ineptè tamen mihi exprobrauit, in quo ipſe potiſsimè turget. Mihi ſatis eſt didiciſſe ciuiles ſententias, & quicquid præcipuum habet ratio & induſtria, & quicquid ſacra tradunt vtriuſq; iuris ſtatuta, hiſce literis & floribus exornare poſſe, & in alia grege profiteor, ipſe in numero ſit illorum, qui putant hæc omnia vi & artificio Rhetorum contineri. Ergo ſi Papa ob

id facinus excommunicatum me edixit, quis erit eiectior ipſo, qui præter verboſitatem nil habet in ſe virtutis? Subdit & læſæ maieſtatis crimen reiectum. Credo eum pulicibus & muſcis has leges ediſſe, aut animalibus quæ de tabidis corporibus naſci ſolent, in occurſis aranearum telæ, frigiles leges conſilij extorris æquauit, quas ſi culex, aut quod imbecillius animantium inciderit, euoluere ſe neſcit. Si quod autem validorum animantium incurrerit, penetrat atque diſrumpit: neq; enim ſi cedulus aut coturnix contextum aptum eſt vincire vulturem vel aquilam. Irretiet ipſe Reatinos ſuos, & eos quos pro vili metu conſtrictos habet. Mecum erit, Deo dante, libertas Diogenis & Catonis. Nec ſaciatus eſt Papa conuitijs vuulgaribus, quando etiã hæreticum me audet nominare: ſiquidem hæreſim voluit ſectam vel ſententiam nũcupare, vt Cicero noſter Catonem rectè appellat, hæreticus ſum ego, qui aio Concilium orbis Chriſtiani fore ſupra Papam. Hęreticus eſt Papa, qui contrariam ſectam fouet, Videte quòd nil grauius in eum dico, qui tamen abiecta rerum & cõcilij moderatione, cuncta in me pro libitu ſcribi iuſsit. Poſtremò nec adhuc ſaciatus Papa, conuitijs mandat bona mea confiſcari, quæ vtinam tanta eſſent, quod rapacibus viris hyatum ponere poſſent. Ergo inter bonos conuerſari volo, qui virtutes meas opibus ſuis foueant, & pluris faciãt ſuffragia mea, quàm locupletiam, quam ex mea ruina ſperare poſſent Maiori etiam vtentur conſilio, quàm Papa fretus eſt in procacitate ſua: pollicetur eis tandem Papa qui res meas inuaſerint, catholicorum hominum operas impendiſſe. Maximè ridiculoſum eſt hoc verbum, niſi ipſius Papæ ineptia iam antea vobis comprobata eſſet, dum ipſe inceſtuoſos cõplexus, & vita boneſtatis publicè inita Mantuæ, tam copioſè, quàm loquaciter perſonauit. Expugnatis tunc araneorum telis, & infirmorum retium vinculis, nodiſq; diſſolutis, ad remedium moribus introductum, quo aduerſus ſuperioris truculentiam, & amariſsimas leges ſe tuetur, innocentia ſtylum conuertere depropero. Et in primis conſtat planè ſemper & vbiq; ab inferiori ad ſuperiorem rectè prouocare. Nemo enim tam obtuſi cordis eſt, qui non in ſeipſo periculum fecit à ſenſualitatis fragilitate, ad intellectualis potentiæ diſcurſum prouocando: ſed & qui morbo aut vicio animi tenetur, vt neſciat cernere verum, ſi lapſus fuit in vitium, is defecato tandem animo, ad ſe rediens, animi irã, conſilij grauitate moderetur. Ideoq; laudata eſt illa mulier, quæ à vinolento rege Philippo ad eundem ſobrium prouocauit. Sic ergo mihi gradus primus ab irato Papa, qui me laceſsit ad eundem mitem factum appellare, & ab oratore topyco ad eundem, ſi ventoſitate abducta, ſi muſis relegatis, ad ſacras leges ſe conuerterit. Vbi diſcet neminem indamnatum rebus aut fama ſpoliare, nec quenquam inauditum condemnare. Deinde quia ſcriptum eſt, Papam omnes iudicare, ipſum autem à nemine iudicandum, quod & ego fateor, verùm quantum attinet ad ſedes ipſius, & Papalis poteſtatis plenitudinem, ſed non ita, vt ſub inimico & ſuſpecto iudice quiſquam cogat famam, aut res ſuas decertare. Ad eundem itaq; prouoco, ſi ſe iuxta boni viri arbitrium aſtrinxerit iudicaturum, & is ſit appellationis meæ gradus ſecundus. Si verò cauſam delegare malit viro non ſuſpecto, rurſus ad eundẽ Papam, ſeu quem deleget, prouoco & appello, & hunc tertium appellationis meæ modum offero, meq; tali iudicio ſiſto. Et in ſumma Papali cognitione ea lęge nunc me ſubmitto, ſi ſuſpitionis cauſa tollatur e medio. & hic quartus ordo omnem tollit tergiuerſationis notam, quam mihi inijcere poſſet Cuſani procacitas, cuius ductu hæc omnia diriguntur. Quæ omnia, ſi Papa contempſerit, quid reſtat, niſi ad vniuerſalem eccleſiam prouocare? prout à ſenatu ad populum Romanum ſæpe reperimus appellatum. Nec obijciat mihi propter eccleſiam non eſſe congregatam, quoniam id ipſum factionibus ſuis impeditur, & diſturbatur: apud me nulla mora, culpa nuſquam, cum non per me, ſed per ipſum ſtet, quo minus fiat. Si quis enim mihi ius vocatum vi eximat, contumaciam remouet à citato, ſed omne vitium & crimen in ſe transfertur. Papa metum intulit mihi, ipſe ſibi iuſtitiam indixit, qui ſe conuitijs ſuis aduerſus me ſuſpectum reddit: qui ſe ſapientis arbitrio declinauit, de ſuſpitione experiri recuſat, nec iudicem ſuſpitione carentem delegare dignatur, quiq; vniuer

ſale

ſale Concilium conciere negat. Hic ſi aduerſum me quicquam attentauerit, aduer
ſus ipſum prouoco gradatim atq; alternatim, vt præmiſi, & teſtimonium eius rei po
ſtulo, & de metu iuſto proteſtor coram vicinis. Quo ceſſante, proſequar ſi opus erit,
& opportunitas concedatur, prout iuris publici ratio poſcit, ſaluo iure addendi, om
nibusq; remedijs, moribus, & lege introductis.

Anno domini Mccccl viij. Deſijt Caliſtus Papa in humanis eſſe, & pius eius nomi
nis ſecundus illi ſucceſsit: Aeneas Syluius antea nominatus, Senis ortus, Picolomi-
nea nobili familia. Nullus vnquam ad eiuſmodi dignitatis faſtigium exercitatiore vi
ta peruenit, vt ad negotium & virtutem, non ad otium natus dici poſsit, nullum fe-
rè (citra armorum tractationem) publicum Chriſtianæ rei negotium, ſiue ſacrum, ſi-
ue prophanum, iam inde à Baſilienſi Concilio incidit, cui non interfuerit, quum de
eo ageretur, vt vetus Græciȩ prouerbium, tam illi conueniret, quàm Aegei filio, cu-
ius gratia eſt repertum, non ſine Theſeo. Per omnes honorum gradus, quos ſola vir
tus peperit, ad pontificium decus eſt euectus. Pontificatum adeptus, bellum ſuſtu-
lit ex Vmbria, quod Iacobus Picininus nouarũ rerum cupidus excitarat: pacis arbi-
trum ſe obtulit inter Ferdinandũ regem, & Sigiſmũdum Maleteſtam. Cupiebat Pi
us Italiam quam pacatiſsimã, habere, vt hominibus Chriſtiani nominis, quibus pub
licum conuentum Mantuæ indixerat, tutior ad id concilium fieret acceſſus. Ex om-
ni Europa Principum & populorum legati maturè adfuerunt. Eſtq; eo concilio a-
ctum de bello in Turcas comparando, exercuitq; diſertiſsimus Pontifex omnes in-
genij vires, in tam pia, quàm neceſſaria expeditione ſuadenda, ſed propoſitum non
tenuit, Italorum animis ad inteſtina bella magis quàm externa inclinãtibus. Nec Ita-
li ſolùm diſcordia laborare, ſed exteræ etiam gentes inteſtinis ſe bellis conficiebant
His Europa malis laborante, res Chriſtiano nomini ſalutaris diſcuſſa eſt. Dictæ ſen-
tentiæ, qua id ratione geri poſsit: propoſitum periculum, quod ceruibus Chriſtia-
norũ ab illo hoſte immineret: moteȩ ſunt omnibus Lachryme, Pio dicẽte cũ eorum
calamitates exponeret, qui à barbaris in captiuitatem quotidie abducerentur. Pon-
tifice autem ex Mantuanis Romam redeunte, adeunt illum oratores Hyberorum,
quos Georgianos vocamus, præſidium implorantes. Item Trapezuntij miſerunt le
gatum, auxilium in Turcas orantem. Sed poſtea compertum eſt Imp. Trapezunti-
num, vni ex Turcarum principibus filiam ſuam deſpondiſſe, ibi certe inſtans metus,
plus potuit, quàm ſpes dubia & longinqua, Sabel.

Anno domini Mcccclxiij Fridericus Imp. obſeſſus fuit in arce Vuienenſi à ciui
bus, quibus auxilio frater, dux Albertus erat. Vnde coactus fuit Imp. à rege Bo-
hemiæ Georgio auxilium petere. Boemus Fridericum liberauit, arte vſus, vt neque
periret, neq; vinceret.

Annus erat Mcccclxiiij. Cum in quadrageſima nuncius Apoſtolicus, epiſcopus
Cretenſis, in ciuitates Vuandalicas veniret, vt exciret populum in expeditionem,
quam Papa Pius inſtituerat, belli ſocietate inita cum duce Burgundiæ Philippo, &
Venetorum principatu in Turcam. Sed magno & inconſulto feruore publicãtium;
multi in caſſum inſtituere profectionem, ſine commeatu, ſine armis, cum ignoraret
homo Italicus linguæ non gnarus, quid clamatores in populum tuliſſent. Ridiculũ
vulgus ex omni ordine concurrit. Stabant ad ædes ſacras, ſtipem publicam peten-
tes, hoc commeatu grande iter, longinquam & diuturnam expeditionem inire vo-
lẽtes, ſacrilegium ducebant, ſi quis verbo interpoſito conaretur quenquam auerte
re: Ipſi ſibi ſomnia finxerunt, monitos ſe per viſionem, crucem ſumere: alius in veſti-
bus, alij etiam in cutem impreſſam crucem ſe reperiſſe ſunt ementiti. Peruenere in
vrbem Romam, ſine numero multi. Miratur papa colluuiem inermium pauperum
ridebat ſimplicitatem & inſcitiam, & vt Vrbem exoneret, permittit illis remiſsio-
nem peccatorum. Philippum Burgundiæ iam ſeneſcentem, & laboris faſtidio recu-
ſantem, fruſtra expectabat. Venientes peregrinos armatos, inermesq; iuſsit benedi
ctione collata redire. Ipſe Papa biduo ante vidit in portu nauigantem ducem Ve

netorum, & iam febre exanimatus, quieuit in pace, ab Ancona Romam reductus, à nepote Senenſi Cardinale tumulatus.

Doctos magis dilexit, quàm fauit vitio temporum: ſummam dignitatem adeptus quicquid otij dabatur à publica adminiſtratione, id totum literis impendebat. Sæpius inter ſuos teſtatus, id demum eſſe, vnde vera voluptas perciperetur: quapropter multo pluris libros faciebat, quã gẽmas aut vnicornes. Cãdidus & diligẽs ſcrutator fuit veteris & recẽtis hiſtoriæ. Sententias in Prouerbij modũ ſcriptas reliqt, tales & ſimiles: Diuina natura, fide magis quã diſputatione cõprehendi poteſt: Chriſtiana fides, nõ qua probetur ratione, ſed à quo dicatur, videndum eſt: Neq; poteſt auarus pecunia expleri, nec doctus rerũ cognitione: Plebeis loco argenti eſſe debẽt literę, nobilibus auri, gemmarum principibus loco: Artificioſa oratio, ſtultos flectit, nõ ſapientes: Litigatores, aiebat, auiculæ ſunt, forũ area, iudices retia, aucupes cauſarũ patroni: Dignitatibus homines dãdi, nõ dignitates hominibus: Graue Pontificis onus, ſed illi beatũ, q bene fert: Indoctus epiſcopus, ſimilis aſino: corpora malus medicus, imperitus ſacerdos animas perimit: Sacerdotibus magna ratione ademptum cõnubiũ, ſed maiore quadã reſtituendũ. Sed de Pio plura fortaſsis q̃ inſtituta breuitas patiaẽ. Sedit ſexẽnio, & ſancijt, ne quis à Põtifice Max. ad Concilium appellaret.

Libet hîc referre quæ de pace eccleſiæ & Concilio ſcripſit Aeneas Syluius ad Caſparem Sclick, Cancellarium Imperialem. epiſtola eſt liiij. Omnibus diſplicet ſchiſma, omnes abhorrent. Viam autem ſopiendi hoc malum Carolus rex Franciæ, & tutam & breuem oſtendit, vt fiat conuentus Principum, vel eorum Oratorum in communi aliquo loco, ibiq; vna recipiatur concluſio per omnes. Ad hoc autem peragẽdum opus eſſet rurſus ſcribere cunctis Regibus, principibusq;, vt oratores ſuos Argentoratum vel Conſtantiã mitterent, pleno mandato ſuffultos, ad pacem eccleſiæ pertractandã. Fienda eſſet rurſus expenſa, quæ anno præterito facta eſt, vix trecentorũ aureorum. Paulo plus Conſtantinus in congregatione Niceni Concilij expoſuit. Hæc via nõ poſſet impediri, nec Papa vel Conciliũ reniti poſſent, tanq; hoc abſque ipſis fieri nequiret. Licet enim Principibus ſecularibus cõuenire inuito clero, & tñ illic vnio fieri poſſet. Nam ille Papa indubitatus eſſet, cui omnes Principes obedirent. Non video clericos, qui velint pro iſta vel illa parte martyrium ferre. Omnes hãc fidẽ habemus, quam noſtri principes: qui ſi colerent idola, & nos etiã coleremus & non ſolùm Papã, ſed Chriſtum etiã negaremus ſeculari poteſtate vrgẽte, quia refriguit charitas, & omnis interijt fides. Vtcũq; ſit, pacẽ deſyderaremus, quæ ſiue per aliud Conciliũ, vel per conuentũ Principum detur, nihilipendo. Nõ enim de nomine, ſed de re contendendum eſt. Voca panem, ſi placet lapidem, & da mihi dum fameſco. Non vocatur Concilium, vocetur conuentus, vocetur conciliabulum, congregatio, ſynagoga, nihil intereſt, dum ſchiſma depellat. Hæc ille.

Nec Lectorem fugiat, quæ in dialogis Aeneæ de geſtis Concilij Baſilienſis legimus.

Aeneas Syl Rectori & Vniuerſitati ſtudij Colonienſis S. D. Homini Chriſtiano, qui verè Chriſtianus vult dici, nullam rem magis cordi eſſe conuenit, quàm vt fidei ſibi per maiores à Chriſto traditæ, puritatem ſeruari, ab omnibus immaculatam ſtudear. Et quippe, ſi quando aduerſus Euangelicas traditiones aliquid aſtruitur, ſurgẽdum populariter eſt, & ad commune reſtinguendum incendium, afferre aquam omnes tenemur. Nec timendum eſt, vt inimici aut inuiſi fiamus, verum dicentes: Reſiſtendum eſt quibuſcunq; in faciem, ſiue Paulus, ſiue Petrus ſit, qui ad veritatẽ non ambulat Euangelij. Quam rem feciſſe per hos dies, Vniuerſitatem veſtram gaudio in hoc ſacro Baſilienſi Concilio gaudemus omnes. Allatus namq; ad nos eſt tractatulus quidam veſter, quo imperitiã, vel verius dicam, temeritatem illorum arguitis qui & ſubiectum generali concilio Romanum Pont. & ſupremi iudicij tribunal in eccleſia eſſe diffitentur, quos ſic viuacibus rationibus, & ſcripturarum veritate præmitis & retunditis, vt nec tanquam lubrici angues ſe euoluere, nec in aliquo cauillari, aut ſibillare queant.

BREVIS DE VITA AENEAE SYLVII commemoratio.

SEna vrbs Hetruriæ, eſt in qua Aeneas Syluius ortus, ingenuè educatus, bonas literas gnauiter amplexus eſt, in quib. ſtrenuè atq; fœliciter ſe geſsit, vt Delphicã lauream hiſce meruerit. Hinc ob eruditionem, vitæq; integritatem in patriæ ſuę Senæ epiſcopum electus eſt. Inde Romanus Pontifex eum Cardinalitio galero donauit. Poſtremò in ſedem Apoſtolicam exaltatus eſt, ac Pius Papa ſecundus appellatus. Vixit poſt ortum ſeruatoris circiter annum Mcccclvij.

EPISTOLA DIVI HVLDERICHI AVGVSTENſis epiſcopi, aduerſus conſtitutionem de cleri cœlibatu, planè referens Apoſtolicum ſpiritum.

Quã (cum Aeneas Syluius tituli S. Sabinæ, Præsbyter, Cardinalis, ac Senenſis epiſcopus, in ſua Germania cum Auguſtæ Vindelicæ mentionem facit, inceſsit) libuit hic ſubijcere: iudicium eſto apud lectorem, veri & publicæ vtilitatis amantem. Tranſimus inquit Campidonã, Memmingã illuſtria oppida, Auguſtam Vuindelicam. S. Vdalricus huic præſidet, qui Papam arguit de concubinis, ad Licum fluuium iacẽtem, qui vixit anno nongenteſimo, ætatis ſuæ lxxxiij.

HAEC EST RESCRIPTIO S. HVLDERICHI EPISCOPI, IN QVA Nicolao Papæ, de continentia Clericorum noniuſtè ſed, impiè, non Canonicè, ſed indiſcretè tractanti, ita reſpondit.

NIcolao dño & patri peruigili, ſanctæ Romanæ eccleſiæ prouiſori, Hulderícus ſolo nomine epiſcopus, amorẽ vt filius, timorẽ vt ſeruus. Cũ tua, ò pater & domine, decreta ſuper clericorum continentiã nuper mihi trãſmiſſa, à diſcretione inuenirem aliena, timor quidam turbauit me cum triſtitia: timor quidem propter hoc quod dicitur, paſtoris ſententia, ſiue iuſta. ſiue iniuſta timenda eſſe. Timebam enim infirmis ſcripturæ auditoribus, qui vel iuſtæ vix obediunt ſententiæ, iniuſtã cõculcantes, liberè onerosa, imò importabili paſtoris præuaricatione præcepti ſe obligarent. Triſtitia verò vel compaſsio dum dubitabam, qua ratione mẽbra cauere poſſent, capite ſuo tam graui morbo laborante? Quid enim grauius, quid totius eccleſię cõpaſsione dignius, quàm te ſummæ ſedis Pontificem, ad quem totius eccleſiæ ſpectat examen, à ſancta diſcretione, vel nimium exorbitare? Non parũ quippe ab hac deuiaſti, cũ clericos, quos ad continentiam coniugij monere debebas, ad hãc imperioſa quadam violentia cogi volebas. Nunquid enim meritò communi omniũ ſapientũ iudicio, hæc eſt violentia, cum contra Euangelicã inſtitutionem, ac ſancti ſpiritus dictationẽ, ad priuata aliquis decreta cogitur exequẽda? Cum ergo plurima veteris ac noui Teſtamẽti ſuppetant exempla, ſanctã, vt noſti, diſcretionẽ docẽtia, tuæ rogo, ne graue ſit paternitati, vel pauca ex pluribus huic paginæ interſeri. Dñs quidem in veteri lege ſacerdoti coniugium conſtituit, quod illi poſtmodũ interdixiſſe non legitur. Sed in Euãgelio loquitur, Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerũt propter regnũ cœlorũ, ſed non omnes hoc verbũ capiunt, qui poteſt capere capiat. Quapropter Apoſtolus ait: De virginibus præceptũ domini non habeo, conſilium autem do, quòd etiã iuxta prædictum domini, non omnes hoc conſilium capere poſſe conſyderas, ſed multos eiuſdem conſilij aſſentatores, hominibus, non Deo, pro falſa ſpecie continentię placere volẽtes, grauiora vides cõmittere: patrũ ſcilicet vxores ſubagitare, maſculorũ ac pecudũ amplexus non abhorrere: ne morbi huius aſperſione ad vſq; peſtilentiam conualeſcente, nimirum ſtatus labefactetur eccleſiæ totius, ꝓpter fornicationem dixit: Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, quod ſpecialiter ad laicos pertinere idem mentiuntur hypocritæ, qui licet in quouis ſanctiſsimo ordine conſtituti, alienis reuera vxoribus non dubitant abuti. Et quod flendo cernimus, omnes inſupra dictis ſæuiunt ſceleribus. Hi nimirum non rectè ſcripturam

intellexerunt, cuius mamillam, quia durius preſſere, ſanguinem pro lacte biberunt. Nam illud Apoſtolicum: Vnuſquiſque ſuam habeat vxorem, nullum excipit, verè, niſi profeſſorem continentiæ, vel eum qui de continuanda in domino virginitate præfixit. Quod nihilominus tuam, pater venerande, condecet ſtrenuitatem, vt omnem, qui tibi manu vel ore votum faciens continentiæ, poſtea voluerit apoſtatare, aut ad votum exequendum ex debito conſtringas, aut ab omni ordine canonica authoritate deponas, & hoc vt viriliter implere ſufficias, me omnesq́ mei ordinis viros adiutores habebis non pigros. Verùm vt huius voti neſcios omnino ſcias non eſſe cogendos: audi Apoſtolum dicentem ad Timoth. Oportet, inquam, Epiſcopū irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum: quam ne quis ſententiam ad ſolam eccleſiā verteret, ſubiunxit, Qui autem domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo eccleſiæ Dei diligētiam habebit? Similiter, inquit, diaconi ſint vnius vxoris viri, qui filijs ſuis benè præſint, & ſuis domibus. Hanc autem vxorem à ſacerdote benedicēdam eſſe, ſancti Syluestri papæ decretis ſcio te ſufficienter docuiſſe. His & huiuſmodi ſanctis ſcripturæ ſententijs regulæ clericorum ſcriptor non immeritò concordans, ait: Clericus ſit pudicus, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderatus. Ex quibus omnibus veraciter colligit, quod epiſcopus & diaconus reprehenſibiles notantur, ſi in mulieribus multis diuiduntur: ſi verò vnam ſub obtentu religionis abijciunt, vtrunq;, ſcilicet epiſcopum & diaconum, ſine graduum differentia, hîc canonica damnat ſentētia: epiſcopus aut præsbiter, vxorem propiam nequaquam ſub obtentu religionis abijciat, ſi verò reiecerit excommunicetur: & ſi perſeuerauerit, deijciatur. Sanctus quoq; Auguſtinus, ſanctæ diſcretionis non inſcius, nullum, inquit, tā graue facinus eſt, quin admittendum ſit, vt deuitetur peius. Legimus præterea in ſecundo Tripartitæ eccleſiaſticæ libro hiſtoriæ, quod cum ſynodus Nicena hæc eadem vellet ſancire decreta vt, videlicet, epiſcopi, præsbyteri, diaconi, poſt cōſecrationem à proprijs vxoribus, vel omnino abſtinerent, vel gradum deponerent, ſurgens in medio Paphnutius, ex illis martyribus, quos Maximus imperator, oculis eorum dextris euulſis, & ſiniſtris ſuris inciſis, damnauit, contradixit: honorabiles cōfeſſus nuptias, ac caſtitatem eſſe dicens concubitum cum propria vxore: perſuaſitq́ concilio ne talem ponerent legem, grauem aſſerens eſſe cauſam, quæ aut ipſis, aut eorum coniugibus occaſio fornicationis exiſteret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum expers, expoſuit, ſynodusq́ eius ſententiam laudauit & nihil ex hac parte ſanciunt, ſed hoc in vniuſcuiuſq; voluntate, non in neceſsitate dimiſit. Sunt verò aliqui qui ſanctū Gregorium ſuæ ſectæ ſumunt adiutorium, quorum quidem temeritatem rideo, ignorantiam doleo: ignorant enim quòd periculoſum huius hæreſis decretum à ſancto Gregorio factum, condigno pœnitentiæ fructu, poſtmodum ab eodem ſit purgatum. Quippe cum die quadam in viuarium ſuum propter piſces miſiſſet, & allata inde pluſquam ſex millia infantum capita videret, intima mox ductus pœnitentia, ingemuit, & factū à ſe de abſtinentia decretum, tantæ cędis cauſam confeſſus, condigno illud, vt dixi, pœnitentiæ fructu purgauit: ſuoq́ decreto prorſus damnato, apoſtolicum illud laudauit conſilium, Melius eſt nubere quàm vri: addens ex ſua parte, Melius eſt nubere quàm mortis occaſionem præbere. Hunc forſitan rei euentum, ſi illi mecum legiſſent, non tam temere, credo, iudicarent, dominicum ſaltem timētes præceptum: Nolite iudicare, vt nō iudicemini. Inde Paulus dicit, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat aut cadit: ſtabit autem, potens eſt dominus ſtatuere illum. Ceſſet ergo ſanctitas tua cogere, quos tantùm deberet admonere, ne priuato, quod abſit, præcepto, tam veteri quàm nouo contrarius inueniaris teſtamento. Nam, vt ait ſanctus Auguſtinus ad Donatum, ſolum eſt quod in tua iuſtitia pertimeſcimus, ne non pro lenitatis Chriſtianæ conſideratione, ſed pro immanitate facinorū cenſeas coercendū: quod te per ipſum Chriſtū ne facias obſecramus: ſic enim peccata cōpeſcenda ſunt, vt ſuperſint q̄s peccaſſe pœniteat. Illud & Auguſtini volumus te recordari, q̄d ait: Nihil nocēdi fiat cupiditate, omnia conſulendi charitate, & nihil fiat immaniter nihil inhumaniter. Item de eodem in timore Chriſti, in nomine

Chriſti

Chriſti exhortor, quicunq; non habetis temporalia, habere non cupiatis: quicunq; habetis, in eis non præſumatis: dico autem non ſi iſta habetis damnamini, ſed ſi in iſtis præſumatis damnamini: ſi propter talia magni vobis videamini, ſi generis humani conditionem communem propter excellentem vnitatem obliuiſcamini. Quod nimirum poculum diſcretionis ex illo fonte apoſtolicę hauſeritis prædicationis, Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem, alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem: vbi & ſubditur, Qui habent vxores tanquam non habentes, & qui vtuntur mundo tanquam non vtantur. Item dicit de vidua, cui vult nubat, tantùm in domino. Nubere autem in Domino eſt, nihil in contradendo connubio quod Dominus prohibeat attentare. Hieremias quoq; ait: Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Tēplum Dñi, templum Domini, templum Dñi eſt. Quod Hieronymus exponens Poteſt, inquit, & hoc illis virginibus conuenire, quæ iactant pudicitiam ſuam impudēti vultu: præferunt caſtitatem, cum aliud habeat conſcientia, & neſciunt illam Apoſtoli definitionem de virgine, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Quid prodeſt corporis pudicitia animo conſtuprato, ſi cæteras virtutes, quas propheticus ſermo deſcribit, non habuerit? Quas quidem, quia te aliquatenus habere videmus, & quia diſcretionem, licet in hac re neglectam, in alijs tamen vitæ tuæ conſtitutionibus eā honeſtè conſeruatam non ignoramus, huius intentionis prauitatem cito correcturum non deſperamus, & ideo non quanta poſſumus grauitate, iſtam licet grauiſsimam negligentiam corripimus & iudicamus. Quanquam enim ſecūdum vocabula, quæ vſus obtinuit, ſit epiſcopatus præsbyterio maior, tamen Auguſtinus Hieronymo minor eſt, & à minori quolibet non eſt refugienda vel dedignanda correptio, præſertim cum is qui corripitur, & contra veritatem, & pro hominibus niti inuenitur. Neq; enim, vt ait ſanctus Auguſtinus ad Bonifacium, quorumlibet diſputationes, quamuis catholicorum & laudatorum virorum, velut ſcripturas Canonicas habere debemus, vt nō liceat ſalua honorificētia, quæ illis debetur, aliquid in eorū ſcriptis improbare atq; reſpuere, ſi fortè inuenerimus q̄d aliter ſenſerint, quàm veritas habeat, diuino adiutorio vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Quid autem veritati magis cōtrarium poteſt inueniri, quàm hoc, cum ipſa veritas de continentia loquens, non vnius hominis, ſed omnium planè, excepto numero profeſſorum continentiæ dicat: Qui poteſt capere, capiat. quod iſti vnde neſcitur inſtigati dicant: Qui non poteſt capere, feriatur anathemate. Quid verò p̄ homines fieri poteſt ſtolidius? quid diuinæ maledictioni oblagatius, quàm cū aliqui vel epiſcopi videlicet vel archidiaconi ita p̄cipites ſint in libidinē, vt neq; adulteria neq; inceſtus, neq; maſculorū ꝓh pudor turpiſsimos amplexus ſciāt abhorrere quod caſta clericorū cōiugia ſibi dicāt ſetere & ab eis non veræ iuſtitiæ compaſsione clericos vt conſeruos cogant vel moneant continere, ſed vt ſeruos iubeant ac cogant abſtinere? Ad cuius imperij, ne dicam cōſilij, tam fatuam, tamq; turpem addunt ſuggeſtionem, vt dicant honeſtius eſt, pluribus occultè implicari, quàm apertè in hominum vultu & conſcientia cum vna ligari. Quod profectò non dicerent, ſi ex illo, & in illo eſſent, qui dicit: Væ vobis Phariſæis, qui omnia facitis propter homines Et per Pſalmiſtam: Quia hominibus placēt confuſi ſunt, quoniam Dominus ſpreuit eos. Hi ſunt homines, qui prius deberent nobis perſuadere, vt in conſpectu eius, cui omnia nuda & aperta ſunt, erubeſcamus peccatores eſſe, quàm in conſpectu hominum mundi eſſe. Licet ergo merito ſuæ prauitatis nullius conſilium mereantur pietatis, nos tamen memores humanitatis, diuinæ eis conſiliū autoritatis nunq; à pietate vacātis, per viſcera miniſtramus charitatis. Dicimus nēpe: Eijce primū hypocrita trabē de oculo tuo, & tūc perſpicies vt eijcias feſtucam de oculo fratris tui. Illud quoq; rogamus eos attendere, quod Dñs dicit de meretrice: Qui ſine peccato eſt veſtrū, primus in eam lapidē mittat: quaſi diceret: Si lex iubet, ſi Moyſes iubet, iubeo & ego, ſed competentes legis miniſtros exigo. Attenditis quid additis, attendite quæſo & quid eſtis: quia ſi teipſum (vt ait Scriptura) perſpexeris, nulli vnquam detraxeris. Significatum eſt nobis etiam de

quibuſdam eorum, qui tanta apud ſe intumeſcant elatione, vt gregem Domini, pro quo boni paſtores animas non dubitant miniſtrare, iſti verberibus abſq; ratione præſumant laniare, quorum ſententiam S. Greg. deplorans ait: Quid fiet de ouibus, quando paſtores lupi fiunt? ſed quis vincitur, niſi qui ſæuit? quis verò perſecutorem iudicabit, niſi qui dorſum ſuum ad flagella patienter miniſtrauit? Operæprecium eſt autem vt audiatur, quo fructu tantum eccleſia Dei ſcandalum, tantum clerus deſpectum & ab ipſis epiſcopis, & ab eorum infidelibus patiatur. Nec enim eos infideles dicere dubitauerim, de quibus Paulus Apoſtolus dicit ad Timot. Quia in nouiſsimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium cōſcientiam, prohibentium nubere. Hic eſt autem, ſi diligenter inſpiciatur, totius eorū manipulus zizaniæ, totius conuentus inſaniæ, vt dum clerici licita vnius mulieris cōſortia phariſaico deuicti, quod abſit, furore, relinquere coguntur, fornicatores & adulteri, & aliarum prauitatum turpiſsimi miniſtri cum ipſis efficiantur. Qui hanc in eccleſia Dei hæreſim ſicut cæci duces cæcorum machinantur, vt videlicet illud impleatur, quod Pſalm. eis, vtpote eorū præſcius erroris, taliter imprecatur: Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. quia ergo, nemo qui te, ô Apoſtolice, nouit, ignorat: quod ſi tu per tui decreti ſententiam, tantam futuram eſſe peſtilentiam ſolidæ diſcretionis claritate perſpexiſſes, nunquam quorum libet tam prauis ſuggeſtionibus conſenſiſſes. Debitæ tibi ſubiectionis fidelitate cōſulimus, vt vel nunc ad tanti ſcandali ab eccleſia Dei propulſionem euigiles, & qua noſti diſcretionis diſciplina, phariſaicam ab ouili Dei exſtirpes doctrinā, ne ſcilicet vnica Dñi Sunamitis adulterinis diutius vſa maritis, gētem ſanctam, regale ſacerdotium, per irrecuperabile à ſuo ſponſo Chriſto videlicet auellat diuortium, dum nemo ſine caſtimonia non tantum in virginali flore, ſed etiam in coniugali habita coniūctione, viſurus ſit Dominum noſtrum: Qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuit & regnat, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Inuenta eſt hæc epiſtola in quadam bibliotheca oppidi Veteriſaquæ, Germanicè Aldwatter*, in Hollandia, inferioris Germaniæ prouincia.*

Hoc tempore florent Beſſarion & Cuſanus cardinales, Ludouicus Pontanus, Paulus Caſtrenſis, Antonius Roſellus Legiſtæ, Cermiſonus, Sauonarola, Barzizius Medici, Peurbachius, Blanchinus, Aſtronomi, Argyropylus Philoſophus, & Perotus Grammaticus.

DE DISSIDIO DIETHERI DE ISENBERG, ET Adolphi de Naſſauu, Archiepiſcoporum Mogont.

PEr idem tempus, cum eccleſia Mogontina inſigni clade duos haberet pontifices electos in diſcordia, Pius Papa qui noſſet opes eccleſiæ dudum in Germania verſatus, annatā extorſit acerbius. Sed Dietherus de Iſenberg, qui potior in iure videbatur, dū vt ferunt, annatā pro arbitrio Papæ non ſoluere, & de non ſollicitando pro Concilio ſacramentū præſtare recuſaret, confirmationē iam datā Papa retraxit, & æmulo ſuo contulit Adolpho de Naſſauu. Nihil actū videbatur Apoſtolica confirmatione, quā vterq; tenebat, niſi arma veniſſent in medium. Palatinus Fridericus tutabatur Dietherū, quare Imperator contra eū Vuirtenbergenſem ducē, Marchionem Badenſem, & epiſcopū Metenſem commouet. Ii inuadunt ditionem Palatini, & capiuntur, duobus nobiliſsimis comitibus, vno de Helffenſteyn, altero de Salm, in prima acie occiſis, cum triūpho ducti ſunt in arcem Heidelbergenſem, ibiq; ad annū prope ſeruati, donec tandem legibus, quas victor voluit acceptis, dimiſsi ſunt. Vdalrichus Vuirtenbergenſis pro ſua liberatione centū millia florenorū dedit. Nauclerus. Propter horum trium principiū captiuitatē, Aeneas Syluius Papa conatur ducē Burgundiæ Carolū, Philippi regis filiū, inſtigare contra Palatinum

Rheni,

Rheni, Dietherum de Iſenberg, & comitem de Katzenellenbogen. Vide epiſt. ccexcvi. Dietherus vrbem & arces babebat potiores. Concurrerunt aliquando armis in acie, victa pars Diet heri ceſsit. Deinde oppugnata ciuitate, captaq́ꝫ armis auxilio comitis Palatini de Rbeno, Dietberus cum nihil hoſtili molitione perſentiret, penè in ipſa quietis ſuæ ſede interceptus eſt, calente adhuc lectulo vnde dilabebatur. Sęuitum eſt in maiores vrbis, qui partem tutati ſunt Dietheri. In miſeram ſeruitutem vrbs pridem libera redigitur. Archiepiſcopus cum clero dominatur. Rebus tamen inter æmulos compoſitis, Dietherus deputatas ſibi accepit arces cum prouentibus certus, ſi ad eum diem peruenerit, de Adolphi ſucceſsione, idq́ꝫ poſt ſextum annum euenit. Tum enim Dietherus mortuo Adolpho redditur eccleſiæ, ſed in quam ſeruitutem ciuitas propter eum venerat, in ea reliquit Arcem quoq́ꝫ ad Rheni fluenta iuxta ciuitatem extruit, quæ pro freno ſit ciuitati, nequando reſurgat in priſtinas vires. Publicum inibi erexit literarum palladium. Stipendia & præbendas deputat doctoribus & magiſtris in eo deſudantibus operæ literariæ.

EX ENARRATIONE FACTI DEPOSITIONIS domini Dietheri de Iſenburg, anno M.cccclxxxix. per Notarium quendam conſcripta,

PApa Pius ob has cauſas potiſsimum aduerſabatur Diethero, propter quas etiam priuauit.

I. Quia non conſentiret Dieherus in impoſitione Decimæ, Vigeſimæ, aut Triceſimæ.

II. Qsia Dietherus noluit ſe adſtringere pontifici Romano, petenti, ne Dietherus vnquam principes Electores conuocaret, abſq́ꝫ eius (hoc eſt Ro. Pont.) licentia.

III. Qria Dietherus noluit legatis pontificijs permittere, vt eorum libito conuocarent clerum. Pius confirmare Dietherum detrectat, niſi ipſe Romam veniret. Mogontinus vocationem ſuam ad Romam ægrefert, infirmitatem excuſat. In comitijs Vuiennæ, & poſthac Bambergæ oratores Dietheri grauiter in legatos pontificios inuehunt. Excommunicatur Dietberus per auditorem Cameræ, Coloniæq́ꝫ publicatur. Hinc Mogontinus exarſit in ira, & de vindicta ſuſcipienda cogitat vi. Gregorium Heymburg doctorem accerſiuit in Conſiliarium ad comitia Norinbergenſia. Scribit Dietherus ad principes Germaniæ contra Papam & ſedem Apoſtolicam, ſatagens vt exoneretur natio Germanica ab oneribus curiæ Romanæ, contra decreta Conciliorum Conſtantienſium & Baſilienſium. Solutio Annatarum propter exceſsiuam taxam articulorum vnus erat. Inſtituitur appellatio à Papa ad generale Cōcilium. Fridericus comes Palatinus Reni, dux Bauariæ, & Fridericus Marchio Brandenburgenſis, & alij principes adhærent appellationi. Summa quæ dāda fuerat per Dietberum, erat xx. millia, ſexingenti & iiij. floreni. Scribuntur duæ epiſtolæ à duobus Electoribus, Palatino & Brandenburgenſi ad Papam, acres & pungentes, cōplectentes hos ſex Articulos. Primus, De tollenda Decima. II. De reuocanda conſtitutione Mantuana. III. De auferendis annatis ſecundum decreta Concilij Baſilienſis. IIII. De congregando concilio. V. De grauamine illato ſingulariter electo Mogōtino, & adhærendo appellationi ſuæ. VI. De accipiendo in bis remedio dato, quod Papa non vellet hæc facere vt incepta ſunt.

Reſpondetur à Pontificijs oratoribus ad omnia, afferuntur argumenta, ne ad futurum Concilium appelletur: defenduntur Annatæ, excuſatur Simonia, pragmatica ſanctio conuellitur, habēt oratores pontificij colloquiū ſecretū cum Diethero, proponitur Mogontinum non poſſe inferre bellum Papæ Romæ, ſed viciſsim. Capita appellationis faciunt libellū famoſum. Minantur oratores de alio præfiniendo, Mogontinam eccleſiam Archicathedralem, facere ſuffraganealem. Duci vult Papa, nō cogi. Cardinalis de Cuſa ſcribit ad fratrem Mogontini Ioannem de Iſenberg, hortans, vt moneret fratrem ſuum, vt humiliaret ſe, & peteret veniam à Papa. Has lite-

ras Dietherus à fratre in Hœſt accipit. Interea & Papa Pius duobus Electoribus, Palatino & Brandenburgenſi ſcribit, ſe excuſans, quòd taxam non auxerit. Scribit dilectis filijs Decano & Capitulo Mogontino: conqueritur de Diethero, qui vellet ſedem Apoſtolicam humiliare, & Imperialem euehere: & quòd vera etiam in Papam dicere, eſſet contra iuramentum epiſcoporum.

Poſt hæc aggrauatur Dietherus per auditorem Cameræ. huius admonetur Dietherus per archiepiſcopos Colonienſem & Treuerenſem. Interea oratores Pontificij, & legati Alberti Marchionis Brandenburgenſis ſeriò agunt pro pace. Exemplũ Tridentini adducitur, qui cum obnoxius eſſet, eccleſiæ à tempore Calixti Papæ in xxi. millibus ducatorum, petiuit gratiam humiliter ab electo Pio, & dimiſit illi totũ debitum. Decanus Vormatienſis præuidens mala futura nobili patriæ, clamans & appellans, importunè vadit ad Dietherum, & obtinet, quòd coram vno notario, & duobus teſtibus Dietherus appellationi renunciat. His peractis, oratores Papæ mittunt Romam duos nuncios. Res inter Cardinales vltrocitroq́ agitatur, ponderabãt multùm malum exemplum, quòd ſi ita dimitterent, autoritas Apoſtolicę ſedis prorſus peſſum daretur. Ergo ſecunda vice concluſum eſt, vt priuaretur Dietherus & prouideretur alteri.

Voluiſſet quidem Papa, quòd Capitulum elegiſſet, verùm propter ſcandalum vitandum obmiſſum eſt, quare Papa dominum Adolphum proprio motu elegit propter nobilitatem generis, propter doctrinam. Et quia dilectus Imperatori, & quia dilectus etiam à ſubditis eccleſiæ Mogont. & à maiori parte capituli, & quia cum ipſo Diethero coelectus fuerat, & quia multos habebat conſanguineos & amicos, quorum fretus auxilio poſſet poſſeſsionem eccleſiæ vendicare. Poſthac Dietherus, & cõplices excõmunicantur, & & execrãtur, & inhibetur, ne quis eis panẽ, vinũ, carnes, equos, currus, baliſtas, lanceas, & id genus adferat. Argentorati & Spiræ valuis eccleſiarum affigi præceperat Pius. Executores conſtituerat archiepiſcopum Colonienſem, & Argentoratenſem, & Decanos Treuerenſem, & Argentoratenſem.

Hæc facta ſunt Anno domini Mcccclxi. Viciſsim à Diethero & ſuis, hoc eſt, Friderico Palatino, & Philippo Comite in Katzẽellenbogen, interdicitur omnibus Papiſticis literis & proceſsibus, ſub pœna capitis. Et cui conſtiterit de nuntijs talibus, vt capiantur, & præfectis Principum præſententur. Interea ſcribit Pius oppidis Reingauiæ, vt Adolphum de Naſſauu eccleſiæ Mogontinæ, Archiepiſcopum & paſtorem habeant Et anno domini Mcccclxij. implorat à duce Burgundione auxilia cõtra Dietherum, vt ex ſequentibus literis apparet.

COPIA LITERARVM PII SECVNDI RO. PONT. ad ducem Burgundiæ, contra Dietherum de Iſenberg.

Dilecte fili Salutem. Credimus nobilitati tuæ abundè cognitum eſſe Dietherum de Iſenberg, ob eius obſtinatam duritiem & contumaciã, aliaq́ grauia ipſius demerita Mogontina eccleſia depoſitum, & priuatum à nobis extitiſſe, & dilectum filium Adolphum de Naſſauu, ad eandem eccleſiam fuiſſe promotum. Credebam Dietherum iuſtę ſententiæ noſtræ acquieturum. Verùm ipſe in reprobũ ſenſum penitus cõuerſus, & Dei ac noſtro & ſedis Apoſtol. honore contẽpto, ad arma deuenit, & ad ruinã deſolationẽq́ nobiliſsimæ illius eccleſiæ anhelãs, adiuncto ſecũ & accito Friderico comite Palatino Rheni, omniũ conatu nixus eſt, & nititũ facere, q̃ poteſt ad deſtructionẽ eccleſiæ p̃dictę. Et licet Adolphus cũ ſuis fautoribus hactenus magno animo reſtiterit malitiæ Diether & cõplicum, resq́ ad bonũ & fœlicẽ exitũ directa videtur: tamen ex inſperato accidit noua calamitas, quæ non parũ rationes noſtras cõturbauit. Nã vt te iã intellexiſſe opinamur, capti ſunt in bello epiſcopus Metenſis, Marchio Badẽſis, & comes de Vuirtenberg. Propter quod credibile eſt partes Adolphi, & eius fautores non parum eſſe conſternatos, & opus eſt, vt eis celeriter ſuccurratur. Nos itaq́, quibus hæc res, ſupra quam dici poteſt, pro noſtro

& dictæ

& dictæ ſedis honore, cordi eſt, cum animum in multas partes verteremus, tua nobilitas potiſsimum occurrit, quæ ſua potentia laſsis rebus facilè ſuccurrere poſsit. Proinde hortamur eandem, & per Chriſti charitatē requirimus, vt quā celeriter, prout rei neceſsitas poſtulat, velit potenti manu ſua auxilia oportuna prædicto Adolpho ferre. Conſideret excellentia tua in hoc agi de honore Dei, & ſanctæ ſedis matris, tuæ, quæ audacia & ſcelere Dietheri non leuiter violata eſt. Nos autem cum ſemper de tua nobilitate opinionem catholici Principis geſſerimus, omniaq; magna de tua potentia nobis metipſis polliciti fuerimus, perſuademus nobis, nihil vnquam à tua excellentia gratius & acceptius nobis fieri poſſe, quàm ſi celerrimè Adolpho auxilium tuleris, & tale auxilium, vt eccleſia Mongontina, quæ illi canonicè à nobis commiſſa eſt, à ſæuitia & violentia Dietheri dicti comitis liberetur. Hoc erit opus dignū tanto Principe, acceptiſsimum Deo & nobis, & ex quo immortalis gloria excellentiam tuam ſit ſequutura. Datum in Abbatia ſancti Saluatoris Cluſeñ. dioceſis xxviij. Iulij. Pontificatus noſtri anno quarto.

PIVS SECVNDVS DILECTO FILIO FRANCISCO Decano Toletano Subdiacono, nuncio, ac oratori noſtro.

Dilecte fili Salutem. Ex literis dilecti Petri Franci, Collegæ tui datis ex Confluētia ſexta die præſentis menſis, accepimus de prælio commiſſo cum comite Palatino, & de captiuitate epiſcopi Metenſis, Marchionis Badenſis, & Comitis de Vuirtenberg, quòd nobis certè diſplicentiam attulit: nam per ea quæ apparebāt, confidebamus eos eccleſiæ Mogontinæ cito fœlicem exitum habituros. Sed propter hoc non eſt ſpes abijcienda, maximeq; confidendum eſt in potenti manu Dei, quæ nunquam iuſtitiam ſuccumbere permittit. Vt autem cito ſuccurratur, volumus vt communicato conſilio cum dicto collega tuo, tu aut ipſe, pro vt melius inter vos conuenietis, properè ſe conferant ad dilectum filium nobilem virum Philippum ducem Burgundiæ, eumq; omnibus rationibus & ſuaſionibus inducere conemini, vt in hac re conſilium præbeat, & quàm celeriter pro noſtro & Apoſtolicæ ſedis honore auxiliū & opē Adolpho præbere velit: nā nulla in re poſsit nobis magis complacere, prout nos etiam efficaciter ad eum ſcribimus. Vtimini igitur in hac re omni ſtudio & celeritate, pro vt rei importantiam poſtulare cognoſcitis. Datum in Abbatia ſancti Saluatoris Cluſenſis dioceſis, ſub annulo piſcatoris, die xxviij. Iulij. Mcccclxij. Pontificatus noſtri anno quarto.

Sub Diethero de Iſenburg, effectum fuit per Iurecōſultos & Curiæ Romanæ fautores, vt Ioannes de Vueſalia probatiſsimæ vitæ Theologus, Cōcionator Vuormatienſis examinaretur. Quoniam de mandatis Apoſtolicis, de ieiunio, de indulgentijs, vt videbatur minus iuſtè ſentiret. Paradoxa hæc ferebantur à quibuſdam Thomiſtis, ex illius concionantis ore fuiſſe excepta, mox damnata per M. N. hæreticæ prauitatis inquiſitores. M.N. Gerhardum Elten de Colonia, & M.N. Iacobū Sprenger. Anno domini Mcccclxxix. Mogontiæ.

PARADOXA D. IOANNIS DE VVESALIA SACRARVM LITERArum Doctoris, ac cōcionatoris Vuormatienſis, quę feruntur à quibuſdā Thomiſtis, ex illius concionantis ore fuiſſe excepta, mox damnata per Magiſtros noſtros, Gerhardum Elten de Colonia, & M.N. Iacobum Sprenger, Anno domini Mcccclxxix. Mogontiæ.

AN prælati habeant autoritatem inſtituendi leges. Reſpondeo, quòd non: quia Chriſtus in Euangelio dicit diſcipulis ſuis: Euntes in vniuerſum mūdum, &c. Ecce commiſit prædicare Euangelium: ergo non debent, nec poſſunt nouas leges facere: ſed debent fideles ad hoc inducere, vt ſeruent Euangelium. Item, Docete omnia quæ mandaui vobis, &c.

Omnes Chriſtiani, quantumcunq; docti & ſapientes, non habent autoritatẽ exponendi verba Chriſti. Quis vellet dicere inter homines mentem Chriſti quam ipſe prætendit in ſuis verbis, niſi ipſe ſolus?

Quare oculati expoſitores, exponendo comportant textus, vnum exponendo per alium.

Indulgentias nihil eſſe credit.

Gloſſæ non credit.

Doctorum ſcriptis, etiam ſanctorum quantumcunque, non credit.

Mandata eccleſiæ non ligant ad peccatum.

Adueniat regnum tuum, &c. Ibi non petimus regna cœlorum, quia illud non venit ad nos.

Rarò reperio, vel non duos vnanimes literatos, etiam in fide, nullus tenet mecũ, dempto Euangelio, vbi omnes ſumus concordes.

Deus ab æterno condidit librum, in quem ſcripſit omnes ſuos electos: quicunq; autem in eo non eſt ſcriptus, nunquam inſcribetur in ipſum in æternum. Et qui in eo ſcriptus eſt, nunquã ex eo delebitur. Abſq; ſpecificatione dixit, vnde ſimplices occaſionem mali, ſeu malum ſumpſerunt.

Sola Dei gratia ſaluantur electi. Et quem Deus vult ſaluare donando ſibi gratiã, ſi omnes ſacerdotes vellent illum damnare, aut excommunicare, adhuc ſaluaretur ille. Et quem Deus vult damnare, ſi omnes presbyteri, Papa, & alij vellent hunc ſaluare, adhuc iſte damnaretur.

Quòd timeat, quòd noſtri doctores male, fictè & falsè exponant ſacram ſcripturam.

Si nullus vnquam papa fuiſſet, adhuc ſaluati fuiſſent, hi qui ſaluati ſunt. Et quòd papa, & epiſcopi, & ſacerdotes nihil ſint ad ſalutem, ſed ſola cõcordia ſufficit, & pax hominum, & pacificè viuere.

Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, ſic ſcilicet, quòd velit poteſtatem non eſſe.

Si ſanctus Petrus inſtituiſſet ieiunium, fortè ideo feciſſet, vt eo melius piſces ſuos vendidiſſet.

Chriſtus nunquam inſtituit aliquod ieiunium, nec prohibuit quemcunq; cibum quocunq; die, ſicut carnes.

Sacrum oleum eſt ſicut aliud oleum, quod comedis domi in offa.

Chriſtus nullum feſtum præcepit celebrare. Item nullam orationem docuit, niſi dominicam: neque mandauit ſacerdotibus canere, vel legere ſeptem horas canonicas, iam longas, iam breues matutinas: Sic miſſa iam eſt grauata in Chriſtianitate. Dum enim beatus Petrus legeret miſſam, præmiſſo ſolo Pater noſter conſecrauit, & ſe & alios communicauit, tunc totum fuit expeditum: nunc verò oportet ſacerdotem ſtare in miſſa ad horam vel vltra, ſuſtinendo frigus, quod noceat ei ad annum vel amplius. Et ſic homo interimit ſeipſum.

Sancta eccleſia non inſtituit ieiunium: neque tempore ſeptuageſimæ interdixit celebrare nuptias.

Si quis confiteatur, iniũgitur illi ardua pœnitentia, vt peregrinetur Romam, vel ad alia remotiora loca, ſtrictum ieiunium: quòd dicat multas orationes. Quòd Chriſtus non fecit, ſed ſolùm dixit: Vade, noli amplius peccare. Sic grauata eſt Chriſtianitas per humanas leges, & conſtitutiones.

Scriptura ſacra non dicit, Spiritum ſanctum procedere à filio.

Peregrinantes Romam fatui ſunt: quia hic inueniſſent & obtinuiſſent, quod alibi quæſierunt.

In ſymbolo fidei circa illum articulum, ſanctam eccleſiam: ego non pono catholicam, neque Hyeronimus ponit: quia catholica, id eſt vniuerſalis: ſed vniuerſalis congregatio omnium baptizatorum non eſt ſancta, ſed maior pars reprobata. Sed fortè quidam appoſuit, & poſtea venit in conſuetudinem totius multitudinis. Alſo gat es itz in der Chriſtenheyt.

Exa-

EXAMEN MAGISTRALE AC THEOLOGICALE DOctoris Ioannis de Vueſalia, Concionatoris Vuormacienſis, præſidentibus Magiſtris Noſtris, hæreticę prauitatis inquiſitoribus, M. N. Gerhardo Elten, & Iacobo Sprenger, de ordine Prædicatorum.

ANno domini Mcccclxxix. Reuerēdiſsimus præſul Moguntinus, Dietherus Iſenburgius, miſit literas ad Vniuerſitatem Hiedelbergēſem & Colonienſem, inſtigātibus, imò cogentibus Thomiſtis quibuſdam, veritus, ne denuò ab epiſcopatu eijceretur iuſſu Romani Pontificis, quod commeruerat ante leuibus verbis, Romanorum in vendendis Pallijs notata auaritia. Et minabātur ei Romani preſulis iram, quam pridem nō tam ipſe fuerat expertus, quàm tota Moguntia & capta & direpta, ac à victoribus nullum non contumeliarum genus paſſa, (vnde ferunt Pium Pontificem ad Moguntiæ mētionem ſemper ingemuiſſe, quòd ius ſuum tam inſigni damno vindicaſſet) miſit inquam literas ad antedictas vniuerſitates pro Theologis examinaturis articulos M. Ioannis Vueſalię de hęreſi ſuſpectos. Ad quas quidem literas ego N. N. nomine Vniuerſitatis reſpondi.

Itaq; feria ſexta proxima poſt Purificationis, conuocatione facta omnium doctorum Heidelbergenſium, & magiſtrorum ſuffraganei, comitis de Vertheim vicarij, comitis de Sulms cuſtodis Breitenbach, Macarij, Canonicorum Eccleſiæ Moguntinæ, plebani Francfordiēſis, Rectoris Vniuerſitatis, & Decani facultatis artiſticę ſtudij Moguntini, pręlatorum eccleſiaſticorum, & doctorum, conſulum, præſulis inclytiſsimi, conſultatum fuit de modo, ordine, proceſſu, inſtitutione examinis. Et cōcluſum, quòd M. N. Vueſalia iuſiurandum facere deberet, quod præſentare & tradere vellet omnes tractatus, opera, ſcripta ſua qualiacunq;, quæ condidiſſet, vt per proprios ſermones vinceretur. Qui autem ab eo iuramentum reciperent, deputabātur comes de Vuertheim, Michael Heim, fiſcalis epiſcopi, Decanus S Victoris, Ioannes Fauſt, & notarius. Adiungebatur, quod Doctores Heidelbergenſes cum tribus alijs, ſcilicet Macario, Decano S. Victoris, & quodam alio perſpicerent tractatus eius, errores excerperent, dearticularent. Tempore intermedio aduenerunt Doctores Colonienſes religioſi, M. N. Gerhardus Elten inquiſitor, & M. N. Iacobus Sprenger, ordinis Prædicatorum. Inter quos libelli diuidebantur, vt quiuis perlegens turpes errores extraheret, in quibus de hæreſi ſuſpectus iudicaretur.

Sabbato, Doctores Heidelbergenſes & Colonienſes, articulos excerptos Archiepiſcopo præſentāt, & modum incipiendi, continuandiq; dicunt. Præſul nihil eorū inſpexit, quia in vnum non erant redacti. Præterea cœtus doctorum reuerendiſsimo patri, M. N. Gerhardum, vt inquiſitorem hæreticæ prauitatis obtulit, qui ſuſceptus honorificè, literis teſtimonialibus ſe habere huiuſmodi authoritatem docuit & probauit. Statutus eſt dies, hora, locus examinis, ad feriam ſecūdam apud Minores. cum quibus in captiuitate morabatur doctor Vueſalia. Deinde vnà omnes Doctores & magiſtri Heidelbergenſes cum Archiepiſcopo prandebant.

Huius doctoris Ioannis de Vueſalia examini, & inquiſitioni interfui ego ipſe, qui hæc ſcribo in Mogūtiaco, ſub Archiepiſcopo domino Diethero de Iſenburgo, qui ad ſe vocauerat Theologos Heidelbergenſes: & venerunt dominus doctor Nicolaus de Vuachenheim, ſolus de via (vt dicunt) Modernorum, dominus doctor Henricus de Amſterdamis, dominus doctor Idocus de Calbo. Ex Agrippina vocati fuerunt, & venerunt M. N. Henricus de Elten, ordinis Prædicatorum, inquiſitor hæreticæ prauitatis, M. N. Iacobus Sprenger, ordinis Prædicatorū, & quidam alius eiuſdem ordinis.

Magiſter Ioannes de Veſalia longo tempore graui morbo laborauit, nihilominus inquirebatur ab eo ſatis feruidè. Quædam negauit ſe dixiſſe, quædam vt præ ætate & languore potuit conabatur interpretari. Et ipſe per ſeſe etiam allegabat ſuam diuturnam infirmitatem.

Dempto ſolo articulo de proceſsione ſpiritusſancti, in alijs videtur non ita grauí cenſura fuiſſe caſtigandus, ſi indutiæ datæ fuiſſent, ſi conſultores ei fuiſſent adhibiti, ſi non omnes vno ſolo dempto, fuiſſent de via Realium. Et niſi forſitan impetus quidam irrepſiſſet in religioſos, triumphandi de ſeculari, & præſertim de eo, qui illorũ Thomam peculiariter non coluerat, forſitan poterat cũ eo mitius, humanius, & clementius, benigniusq́ actũ & proceſſum fuiſſe. Deum teſtor, qui omnia nouit, hunc proceſſum qui cum eo ſeruatus fuit vſq; ad reuocationem, & librorum ſuorum exuſtionẽ, vehementiſsimẽ diſplicuiſſe magiſtro Engelino de Brunſuico, maximo Theologo, & Magiſtro Ioanni Keiſersbergio, duobus vtiq; viris, cum doctis, tum integris. Præcipue magiſtro Engellino viſum fuit nimis præcipitanter cum tanto viro actum eſſe. Immo non verebatur aſſerere multos articulos eius, & maiorem partem poſſe ſuſtineri. Nec obticuit de ſimultate Thomiſtarum cõtra modernos, & de gaudio triumphandi religioſorum contra ſeculares.

Pio ſucceſsit Paulus huius nominis ſecundus, Venetus patria, & is nihil intermiſit, quod ad expeditionem in Turcam pertineret, prædeceſſoris ſui Pij inchoata perſecturus, in quam rem, publicas in Vrbe ſtationes & ſupplicationes habuit cũ populo, ſcripſitq́ Imperatori, vt euocaret principum conuentum in locum commodum in quem ipſe legatum ſuum plena mitteret facultate. Qui cum in Norinbergã eſſet indictus conuentus ad diem Iacobi, paucis comparentibus, tenditur in diem proximum Trium Regum in Ratiſponam. Sed tantundem etiam tum peractum eſt. Aderat Franciſcus Picolomineus Cardinalis, Pij Pontificis nepos, qui diu literis Vuiennæ incumbens, linguam calleret Germanorum, cuius nomine Iohannes Antonius Campanus in conuentu Principum, artificioſam orationem plenam laudibus antiquæ Germaniæ habuit. Sed nihil cum Fabio cunctatore volebat pontifex, vt expeditio bellica ex viribus Germaniæ fieret in hoſtem: ſed ſurdo narrabat fabulã, quod nec Imperator armis delectaretur, nec neruos belli ex Italia Germaniaq; teneret. Quò enim volitaret inplumis aquila? Italiam Papa cum Principibus aliquot, & cõmunitatibus tenet: in Germania verò patrimonium imperij Principes occupant electores. Alb. Krantz in Vuand.

Hac æſtate ab Imperatore venerunt literę ad Cõcilium Lubecenſe, ſuper decima ad bellum in perfidos Turcas, ab laico populo perſoluenda. Difficile fuit inſolitam rem ibi primum intentare. Quieuere autem ſecundam expectantes iuſsionem: interim explorantes, quid apud alios ea in re ageretur. Ab Eccleſijs, quo minus tum exigerentur, obſtitere Archiepiſcopi ad Rhenum, etiam appellationis obiectu parati occurrere.

GEORGIO SCANDERBEGI HISTORIA per compendium.

ANno Domini mill. cccclv. tempore Amurathis & Mahumetis Turcarum Imp. claruit Georgius Caſtriotus, dictus Scãderbegus, Epiri Albaniæq; dominus. Is adhuc adoleſcens, à patre ſuo duce Ioanne Caſtrioto, Turcarum Imperatori Amurathi, cum tribus alijs ſuis fratribus, obſidum loco traditus fuit tum dictus Georgius. Turcæ verò propter magnifica eius facta indiderunt ei nomen Scanderbeg, quod perinde ſonat, ac ſi dicas: Magnus Alexander. Is cum aliquot annis in Turcæ aula fuiſſet, tandem ſingulari Dei ordinatione in patriam redijt, armata hanc manu occupans, & fœliciter contra Imperatorem Turcarum Amurathem & Mahumetem pugnans. De hoc habes præclaram hiſtoriam per libros xij. Marini Barletij Scodrenſis, de geſtis Scanderbegi, per Iohannem Pinicianum nuper verſam in Germanicum: quam cum eruditi percuperent latinè legere, nec offertur, (quod ſciam) hodie, libuit ex prolixo Germanico per Epitomen quædam hic referre. Nam Scanderbegus ſua magnanimitate, ſæpenumero totius Orientis robur & vires fregit, totius orbis oculos in ſe conuertens. Nec contentus in Epyro & Albania præclarè & heroicè agere, verùm totũ ſe impẽdit, quicquid Hungariæ in-

Vngariæ incommodaret, auertere. Tandem in Italiam profectus, & Gallorum faſtum ſuppreſsit. Neapolitanum regnum mirabili fortitudine ex manibus inimicorum eripuit, vero domino & poſſeſſori reſtituens.

Huius herois tempore omnia feruebãt gaudio, paſsim audiebatur dulce nomen libertatis. Patre natus Ioanne Caſtrioto, matre Voiſana, principe Triballorum, quæ nouem liberos peperit, puellas quinque, Mariam, Iellam, Angelinam, Vlaicam, Mamizam: & maſculos Repoſium, Conſtantinum, Staniſam & Georgium, qui iunior fuit.

Quum verò Amurathes Turcarũ princeps Macedoniam bello moleſtaret, Græcos ſub iugum ſummittens, Ioannes pater diuturno bello exhauſtus, cogitur pacem petere, quæ illi contigit, datis omnibus ſuis filijs obſidibus. At impius hoſtis iuxta Mahumetanam ſectam, abductos Caſtrioti liberos iuſsit circuncidi: mox mutata illis nomina, & Georgius dictus Scanderbeg: quod ſi interpreteris, ſonat, Alexander dominus. Conſtituuntur præceptores, & vt ingenium humanum capax eſt, nec ſeptis includi vult, breui didicit idioma Turcicum, & Turcicas, Arabicas, Græcas, Italicas, & Vandalicas literas. Interim corporis etiam vires acquirendo, fame, ſiti, frigore, vigilijs ſe exercuit, & præclarè factis charior factus Amurathi, dignitate Sanzachi, quæ altera eſt poſt Baſſas, ornatur, & equitibus v. mil. præficitur. Vix natus annos xviij. iuſſu tyranni in Aſiam abit, domi foriſq; conſpicuus. Nudus cũ nudo Scytha duellum habet, & vincit. In Burſa, quę Bithyniæ caput eſt Aſiatici regni, cũ duobus ex Perſide, Iaca & Zampſa congreditur, certè Hercules contra duos. Poſthac ſæpe in Europam profectus, contra Chriſtianos & Græcos abſoluti Capitanei functiones obit. In Nicomedia, Pruſia & Otrea, nobili Aſiæ ciuitati, præſente Amurathe fortiter agens.

Moritur autẽ in Epyro Ioannes Scanderbegi pater: tyrãnus Croiam occupat, vt qui defuncti liberos apud ſe haberet. Fratres Scanderbegi tyrannus veneno necat, ipſe verò vti Hercules in precio habet. Sed vt virtus inuidia nõ caret, & arma regum ſunt venenũ, clancularíæ artes, fictæ calumniæ, falſæ accuſationes, defertur apud Ottomannum, ſed virtus iuuenis ſuperat, mox contra Georgium principem & deſpotem Seruiæ, glorioſè pugnat. Cogitat qua ratione à ſeruitute tyranni ſe liberet, maximè de recuperãda Croia. Egregius ſimulator, cùm à morte patris primarij Epyri ad eum mitterent. Eſt autem Croia metropolis Epyri, natura munitiſsima vrbs, & planè talis, vt ſecluſa fame, omnia bellica machinamenta facilè contemnat.

Quum autem Deſpotes Myſiam recuperaret, & rurſus impar viribus Amurathi perderet, ac conſilio Iuliani Cardinalis S. Angeli, quẽ Eugenius miſerat, regem Ladislaum auxiliatorẽ imploraſſet, id intelligens tyrannus, Baſſam Romaniæ & Scanderbegum mox in Vngaros præmiſit, cum xx. millibus, ipſe more ſuo cum reliquo exercitu ſequuturus.

Eo tempore Huniades Ianeus (à quo Turcas ſæpe victos conſtat) xxxv. mil. militum habebat, & apud Morauam fluuium, Baſſa & Huniades congreſsi ſunt. Scanderbegus cum videret res Turcarum infœliciter habere, auxilio amicorum cum primis Ameſæ nepote ex fratre in Vngarorũ partes ſecedit, Secretarium Baſſæ capit, literas ad præſides & magiſtratus Croiæ ab eo extorquet, in quibus nomine Amurathis Scanderbego ciuitas & omnis præfectura traderetur. Confectis literis, mox Secretarius & alij decollantur, quo res Amurathi celetur diutius.

Scanderbegus verò, qui cum Vngaris & Huniade antea de rebus inſtituendis conſultarat, victor, magno itinere feſtinans ſoluit, vij. die Dibram venit, regiunculam in fine Triballorum, lxx. mil. paſſus habentem à Croia. vnica illic tantum eſt ciuitas Sfetigradum, in confinio Macedoniæ. Hic ſubſtitit Caſtriotus, vocatis ad ſe quos voluit: ſecretiſsimè aperit ſua conſilia: habentur cuſtodiæ.

Ameſa argutus iuuenis, Scanderbegi ſecretarium ſe ſimulans, Croiæ præfectum accedit, alloquit (volente & diſponẽte Deo) illi credit, & iam Barbarus couertit ſua, vt patet abitum.

Ita Scanderbegus Croiam patriam ſuam recuperat, magno Croenſium gaudio, qui ceu è ſomno experrecti videbantur, adepto principis ſui Caſtrioti filio. Turcæ qui inhabitarant partim pelluntur, partim occiduntur. Ameſam mittit cum aliquot Dibrenſibus ad Dibram, vt nunciet recuperatam Croiam, vt cogitent de libertate, maximè cum Amurathes huius Stratagematis ignarus, & ſatis negotij habeat cum Vngarico bello. Proclamatur facto manè ſecuritas omnibus, qui poſitis armis vellent baptizari, & Chriſtiani fieri: ſed ſurdo fabula, adeò à teneris aſſueſcere magnũ eſt. Orabant Caſtriotum, ne ſe cogeret, nõ poſſe in eis aboleri traditiones maiorum: Volentibus, non inuitis, hæc exhibenda.

Poſthac Scanderbegus ciuitatibus Croiæ vicinis annunciat victoriam & occupatam Croiam, ipſe in inferiorem Dibram profectus. Ibi fortuna ſocium laborum, Moſen Golentem Petri, ſibi addidit, nobiliſsimum ac conſultiſsimum virum. Reliquas verò ciuitates, nec muris, nec hoſtium præſidio munitas facilè occupauit, populo minimè inuito, & ſua ſponte ſequente, ac proclamãte eum vindicem libertatis. Multi etiam principes & heroes Scanderbego ſe iunxerunt. Inter quos erant conſanguinei eius, Muſachius dominus Angelinę, Goicus & Georgius Streſii fratres, nepotes ex ſorore Iella, Stephanus Cernouichius, & alij, vt interim taceam de ingenti multitudine, quæ confluebat ad hunc. Et cùm iam armatorum xij. mil. aſtarent, pulcherrima & bene longa oratione eos affatur, conſilia ſua illis ſubaperiẽs, & libertatem deprædicans, & quòd fortunæ ſucceſſus laborem ſit iuuaturus. Moſen cum tribus millibus equitum ad Petrellam vrbem, non quidem amplam (ſed quia in ædito montis ſita) inexpugnabilem, hyemis tempore ita occupauit, vt ne militem quidem perdiderit. Ipſe patientiſsimus laboris & vigilantiſsimus: nam ab eo tempore quo in Epyrum redijt, nullam noctem vltra duas horas dormiuit.

Deuicta Petrella, Petra alba (quæ xxx. mil. paſſuum à Petrella, & à Croia xxv. paſſuum ſita eſt) capitur, ſita in Aemathia in faſtigio montis, infrà ad pedẽ montis præterfluit fluuius Aemathus. Deinde petunt Stelluſium, quod diſtat II. M. & D. paſſus à Petra alba, à Croia circiter v. mil. In hoc quidam baptizati ſunt, alijs libertas promiſſa, nulli ex publico victus denegatus.

Supererat Sfetigradum, ab Illyricis ſancta ciuitas dicta, ſita in ſuperiore Dibra in ſummo monte, diſtans à Croia paſſus cccclxxx. Gotti verò & Gallogræci veteres vrbes (quas reges & principes Macedoniæ & Epyri extruxerant) fere omnes ſolo æquarant in illis locis: nam Croia extructa fuit à Carolo ex familia Thopiarum, quo tempore Scanderbegus Epyrum recuperauit.

Quum ergo Sfetigradum ſe nollet dedere, habita deliberatione Moſes cum ccc. militibus oppugnant, alij redeunt Croiam in hyberna: erat enim tempus incommodiſsimum bello, pluuijs, niue, glacie. Scanderbeg militi dona & immunitates elargitur. Baptizatur Ameſa cum alijs.

Hæc ex primo libro Mar.

AMurathes quum audiuiſſet, quæ in Vngaria acciderant, de Baſſa interempto, & Scanderbego in Epyrum elapſo, immo de Croia per hunc occupata, grauiſsimè omnia fert, cum ſuis cõſilia tractat, de Vngaria cum potentiſsimo exercitu inuadenda.

Hic mirè variant ſententiæ, alijs huc, alijs aliò ſpectantibus, Scanderbegũ nouum hoſtem, rerum bellicarum ſcientiſsimum, minimè ſpernendum eſſe. Deſpoti Myſiam potius reddendam, quàm inuito Marte pugnare velle. Sic tyrãnus legatos mittit in Vngariam, petit pacem in decennium, reddit Miſiam Chriſtianis.

Tum Scanderbegus obſidionẽ Sfetigradi ſoluit, & Mocream regiunculam prope Triballos inuadit, ditionem ſuam ampliorem quàm pater habuerat, faciens. Incolæ libenter & iugum Amurathæ, & memoriam abijciebant, inſignia & vexilla Scanderbegi hilares ſequebantur. Hæc erant in Area rubra bicipites Aquilæ.

Hæc non fugiebant Amurathem, qui indies in Macedonia & Alchria cum au-

xeſſ

xeſi audiebat, quæ Caſtriotus ageret, duas Dibras iam dediſſe ſe, & imminere deditionem Sfetigrado, & Mocream deſciuiſſe. Hinc tyrannus accenſus, ingentem exercitum conſcribit, vt omnes copias, atq; adeò ipſum nomen Scanderbegi perdat.

Horum Turcæ conſiliorum ab amicis quos Scanderbegus in aula tyranni adhuc habebat, admonitus, cum principibus Epyroticis & Illyricis fœdus icit, & vt hoc ſynceriter fieret, comitia indicit Scanderbegus, non Croiæ, vt inanem gloriam fugeret, nec Apolloniæ Dayni, aut Xabyaci, quę erant vrbes Epyroticæ, ſed in Lyſſo, vel Aleſio 11. mil. & cc. paſſuum à Croia, inter hanc & Croiam ſita ſub Venetis.

Sed hîc libet egredi, antequam enumerentur nomina eorum, qui in hijs comitijs fuerunt, & originem Epyrotarum, vel Albanorum referre.

Quæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad Occidentem verſa, inter Dyrrachium & Apolloniam, nō incelebres priſco ſeculo ciuitates. Sermo genti neq; Græcis, neq; Illyricis notus. Credimus hoc genus hominū ex Albania quondam veniſſe, quæ vicina Colchydi in Aſiatica Scythia memoratur, vt ſæpe barbarorum inundatio nationum Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit.

In hac terra potens Camuſa fuit, qui Chriſtianis parentibus ortus, parum tenax catholicæ fidei, ad Mahumetis inſaniam declinauit. Sed quàm leuiter Chriſtum deſeruit, tam facilè Mahumetis ſacra contempſit. Redijt enim ad paternam legem: & quamuis vtranque religionem contempſerit, neutri fidus, Chriſtianus tamen mori, quàm Turca maluit. Paulo pôſt Conſtantinopolitanam cladem morbo extinctus, Georgius Scanderbegus eius hæreditatem accepit, nobili loco natus, qui ætatem penè omnem in armis pro Chriſti nomine pugnādo conſumpſit, multas & magnas turmas bello vicit, atque deleuit, ſolusq; quodammodo illam regionem in Euangelio Chriſti continuit. Hæc Syluius in Europa cap. xv. Sed ad inſtitutum qui venerint ad Comitia.

Ariamnites, Thopia, Golenus, vel Teutonicè Wilhar, ab Aeante fluuio, quē incolæ Vauiſſam vocant, vſq; ad ſinum Ambratium dominus fuit. Hic Ariamnites apud Macedonicos & Epyroticos cognomento Magnus dictus fuit, qui magnifica egit pro fide Chriſtiana, grauiſsimus hoſtis, quoad vixit, Turcici nominis.

Poſt hunc Andreas Thopia, vir nobilis, dominus tractus inter Tyrannam & Epidamnum, & eorum locorum quæ iam incognita ſunt. Schura Muſachiema Cherabi, Cmiere, Vlixes. Eſt autem Cmiere locus montanus è regione Corcyre. Cimerotas vocant bellicoſiſsimum populum. Venit & Georgius Streſius. Et ex Muſachijs multi adfuerunt. Præterea potentiſsimi principes Nicolaus & Paulus Duraginus, domini terræ vltra fluuium Drinum, Epyrotæ vocāt Xadrunam, vſq; in ſuperiorem Myſiam, vbi multa veſtigia vetuſtatis, & marmorea ſepulchra, multorum Romanorum Imperatorum, & aliorum Principum nomina in ſe continētia, vbi Paulus Apoſtolus fidem Chriſti prædicauit. Venit item Lucas Zacharias, dominus ſuperioris Xandrinæ, & ciuitatis Dayni dominus, vbi præterfluit amenus fluuius Drinus, qui Epyrum à Dalmatia & Illyrico ſeparat, non minor Erydano. Adfuit & beatus princeps Petrus Hiſpanus cū Alexio Boſdario Vruoo & Mirco filijs. Item Leccas Duſmanus vicinus Petri & aliorum, quibus Peones & ſuperiores Pelagones vſq; in Myſiam Sardonici parent. Poſt illos venit quoq; Stephanus Chernouicius, cum Ioanne & Georgio liberis. Nec defuerunt his comitijs Veneti. Hij omnes pro communi ſalute contra Turcam auxilia fortiter polliciti ſunt. Tum Scanderbegus longam orationem habuit, huc omnia argumenta dirigens, vt fides Chriſtiana contra Turcas impijſsimos hoſtes vindicetur. Dum hæc comitia habentur, Amurates Alibaſſam cum xl. mil. equitibus mittit contra Scanderbegum. Tum Caſtriotus relicta Croia, & conſcripto exercitu, maſcula oratione eos affatur.

Volebam in vſum Lectoris, qui auet Latina legere præ Germanicis, totam hanc Georgij Scanderbegi hiſtoriam (ſeu Panegyricum potius) libris XII. comprehenſam, hic poſuiſſe: ſed quia ſpes bona me habet, propediem nos Latinam hanc Hiſtoriam habituros, hic dimitto.

DE CAROLO BVRGVNDIONE, ET bello Burgundiaco.

ANno Domini M.cccc.lxvij. Philippus Burgundiæ dux, Brugis moritur, princeps ſuo tempore in armis valens, prudẽs, & à ſuis miro modo amatus. hic Carolum filium habuit ſucceſſorem.

Anno Dñi M.cccc.lxviij. CAROLVS Burgundiæ dux in Leodienſes mouet, adiutore fretus rege Franciç, & incredibilem ſtragem fecit in acie, miſerabilius verò ſæuiuit in capta vrbe, multa millia dorſo colligata merſit in profluentem, pro eo quòd Epiſcopum, eorum ducem de Burbon, conſobrinũ Caroli indignè habuiſſent. Gallus venerat pro Leodienſibus, ſed conuerſus cœpit eos cum duce oppugnare. Refert Gaguinus, irrumpẽtibus ferociter Burgundis, Ludouicus Galliæ rex primùm, deinde Burgundus ciuitatem intrat, fitq; mox paſsim occiſio & ſtrages, virginibus vis, & religioſis mors infertur, neq; indulgẽtia vlla militũ in pueros fuit, quin etiam ſtupratas à ſe virgines miles necat. Sacerdotes rem diuinã facientes in templis, gladio pereunt, nec ſaciatus fuit hoſtis tam multa cæde, prædas ex omni ciuitate, & ex templis ſacrilegia fecit, incenſa poſtea vrbe, & muris diruptis. Tum Peronam (inſigne erat fuſile ex auricalco, quod in libertatis argumentum foro erexerunt) inſigni forma cum inſcriptione carminum, iuſsit victor auehi, ac in Burgenſem vrbem deportari, ſtabatq; omni tempore Caroli ibidem, ſed Maximilianus iam rerum potitus, poſt Carolum permiſit Leodienſibus, vt in ſuam referrent vrbem.

Hoc tempore per mediam brumam Fridericus Imp. religionis ergo Romam vadit, ingreſſus Italiam paruo comitatu, nemini formidabilis, paucis etiam venerabilis. Excepit eum Paulus Pontifex perbenignè, multa gratificãs, & de ſalute Reipub. Chriſtianæ colloquens. Peregrinum Romipetam pro ſuo tumore Itali tranſire ſinebant, ſi non irridebant, vt qui meminiſſe poterant ex annalibus, non ita conſueſſe ex Germania Imp. Rom. deſcendere. Viuere tum cernebant Fridericum, quod antea difficulter crediderunt, qui nulla inſigni ædita opera, ſe viuere declararet. Solebant enim per contemptum ex Germanis Itali requirere, viueréte ne, an mortuus eſſet Imperator, quem nullis ſuis iniurijs, nullis Reipub. Chriſtianæ detrimentis commoueri cem ſe audiſſent. Alb. Krantz.

Anno Dñi M.cccc.lxx. Mahumet Turcarum Imper. Euboiam inſulam Græciæ, tunc à Venetis tentam inuaſit. Et Nigropontum ciuitatem illius inſignem expugnando ſolo æquauit. Deinde in Octobri exercitus Turcarum ſatis debilis, per Alpes & nemora Vngariam ingreſſus, vſq; ad Zagabriam liberè graſſatus, x. millia captiuorum vtriuſq; ſexus in miſerabilem captiuitatem deduxit. Quo malo ineſcatus, geminata vice circa natalem Chriſti Pannonicã orã, nullo reſiſtente, iterum vaſtauit.

Eodem anno Iſabek, aliàs Iſaac Satrapa Imperatoris Turcarum, Boſnæ regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum ex Boſna in Croaciam & Carniolam tranſgreſſus, inopinatam excurſionem ingerens, & omnia ferro & igne vaſtãs, tribus illic menſibus abſque omni repreſsione liberè immoratus, viginti millia hominum, pecorum ritu, in perpetuam ſeruitutem detrudenda abegit: nulla denique mora facta, captiuis catholicorum in arces & ciuitates ditionis ſuæ conductis, per eandem viam, qua venerat, Carniolam reuerſus, alia rurſus viginti millia hominum impunè abduxit. Quum verò Fridericum Imp. apud Ratiſponam conuentum agere ſenſiſſet, cum quindecim millibus equitũ mirabili celeritate per Croatiam ad portas & mœnia Laybaci venit. Poſtridie copias partitus, partem vnam per Alpes, qui Carniolam à Styria diuidunt, tranſmiſit: & xxx. millia. hominum capta abduxit. Alteram per Sauum in Illyricum, tertiã per Tranſſyluaniam vltra Danubium cladibus omnia complens egit. Chr. Po.

Anno Dñi M.cccc.lxxi. Poſt Paulum Venetum, fit Papa Sixtus quartus, Saonenſis liberaliſsimus. Iubileum ad xxv. annos tantùm reduxit.

Hoc æuo gymnaſia liberalium artium Ingolſtadij, ac Tubingæ in Germania, ſicut

cut & antea paulò apud Friburgum Baſileamq́ fundantur. Caroli tempore duo apud Gallos nomina diu ad ignominiam ferebant: Burgundorũ ſcilicet, quos Franci hoſtes habebãt. Et Armygniacorũ, quorũ generali appellatione Francos Burgundi deſignabant. Et legitur de quodam, qui cùm nõ permitteretur ingredi ciuitatem Pariſiẽſem à cuſtodibus, Pariſios per contumeliã Burgũdiones appellarit, cui in pœnam lingua candẽti ferro perforata eſt, & ipſe deinde in exiliũ actus. Rob. Gu. lib. x.

Anno Dñi M.cccc.lxxiij. venit Imp. Fridericus Argentoratũ, & cũ eo Maximilianus filius, Archiepiſcopus Mogontinẽſis, Epiſcopus Aeiſtettenſis, Albertus & Ludouicus duces Bauariæ, Carolus Marchio Badenſis, Comes Ebethardus de Vuirtenberg, cũ multis alijs comitibus & nobilibus. At cũ Imperator peteret, quæ libertati vrbis aduerſarent, Senatus, populusq́ Argentoratenſis annuere nõ potuerunt. Hinc indignatus Fridericus, abijt: & cũ Friburgũ, Baſileã, Colmariam, Zaberniam perambulaſſet, venit Mogontiam, deinde Treuerim, vbi Carolus Burgundiæ dux cũ equis tribus millibus eum conuenit. Anno eodem duo omnium ætatis noſtræ maximi Principes, Fridericus Rom. Imp. & Carolus Burgundiæ dux conuenêre in Treuerim, de rebus magnis acturi. Nam alia publicè agebant de Geldria, q̃ pridem Carolus ab Arnoldo duce coemiſſet. Item de communibus Chriſtianiſmi caſibus, de bello in Turcam inferendo. Quædam etiam clàm egerunt, paucisſimis in Concilium admiſsis, de quibus hoc ferebatur in publicũ, vt Carolus, accepta de manu Imperatoris corona, rex ſalutaretur, Galliæ Belgicæ, aut Burgundiæ: nã olim Burgundia regnum erat. Potiſsimùm verò id ferebant Imperij rebus maximè profuturum, vt Carolus per Imperium vicarius rex conſtitueretur, ad edomandos Imperio rebelles, & vt ſub iugum mitterent, qui olim ad Imperium pertinuiſſent. Sed vbi de rebus non conuenit, quod Imperator ſine aſſenſu Principum electorum, nihil ſuper his rebus poſſet conſtituere. Dictu ſpecioſum eſt, quo ſe honore inuicem præuenirẽt, ſalutantes, deducentes, deferentes. Cùm interim Carolus dux, quod magnum haberet in armis exercitum, ceſsit Imperatori vrbe, foris in Monaſterio collocatus: magnis ſe muneribus mutuo miſsis, honorabant: ſed incomparabiliter excelluère, quæ dux Imperatori dooaret. Anno eodem Dux Lotharingiæ colligit exercitum, quaſi inuaſurus Epiſcopum Argentoratenſem. Id cũ intelligeret Epiſcopus, & Reſpub. Argentoratenſis, vi. millibus armatorũ, & omnis generis apparatu bellico ſe muniunt cõtra aduentantem hoſtem Lotharingus hoc cognito, mutat conſilium, & inſtituit vrbẽ Metenſem clàm inuadere, ſed nec hoc ſucceſsit. Poſthac dux veneno perit, & Lotharingiam Reinhardus comes de Vuademunt, iure hæreditario conſequit, & fit Lotharingiæ dux, benignus hæres ſubditis, diuitibus & pauperibus. Sed Carolus Burgũdus in eum paulo pòſt mouet, & maxima damna infert huius ditioni & ſubditis.

Anno Domini M.cccc.lxxiiij. Carolus Philippi filius, Noneſium, quod alij vocant Nuſsiam obſedit, Colonienſis agri oppidum, per integrum annum, quoniam Capitulum Colonienſe, Rupertum eorum epiſcopum fugarat: hunc Carolus reſtituere volebat. At Carolo Burgundo huc ſpectante, vt Imperio diœceſim Colonienſem adimeret. Fridericus Imperator grauem expeditionẽ parat aduerſus hũc. Poſtquam Colonienſis ciuitas eum ex diuerſorio Auguſtæ liberaſſet, expoſitis florenis ter centum millibus, & ſingulis hebdomadibus darent florenos mille. Marchio Albertus Brandeburgenſis erat exercitui præfectus, vexillifer Imperij Albertus Saxoniæ dux. Chriſtiernus Danorum rex, Roma rediens, deflexit in caſtra Caroli ducis Burgundiæ, & euocatis aliquot Principibus, Friderico Brunſvuicẽſi, Magnapolenſi, & eo quem itineris totius comitem habuit, Ioanne duce Saxoniæ, cum multis comitibus tentauit, ſi poſſet rem, quæ bello quærebatur, compoſitione pacata in ſuos terminos reducere. Sed fruſtra impendit apud Carolum operam, quòd certo certior eſſe videbatur Carolus, vrbem vel deditione, vel armis in ſuam redigere poteſtatem, quæ tamẽ ſpes eũ deſtituit. Inerat enim in Noneſio validũ præſidium militũ ſub præfecto capitaneo Hermanno Haſsiæ Lantgrauio, Archiepiſcopo. Variæ fiunt

oppugnationes,deijciuntur muri,plureis intus aggeres reparantur,turres crebris i-ctibus deformantur.Erumpunt aliquando obſeſsi,& manu collata hoſtibus nō par ua irrogant incommoda. Multa vtrinq; prælia agunt viciſsim,inter obſidentes Angli,Lombardi magnis agminibus. Ab Rheno & terra firmatur obſidio,fame expugnare contendit,quando vis armorum non profuit.Interea Colonia Imperialis ciui tas,implorât Imperatorem: ſciebat enim illa de imponendo ſibi & alijs ciuitatibus iugo contendi.Diu promiſerat aduentum Imperator, ſed vt erat cunctator ſemper maximus,nec haberet in promptu,quæ ex longiſsimo erant arma contrahenda,diu diſtulit.Venerat tandem cum Principibus electoribus, per Rhenum defluens. Et cum illo Mogontinus & Treuerenſis,dux Saxoniæ Erneſtus,& Albertus Branden burgenſis Marchio, Electores,cū ſuis agminibus. Monaſterienſis epiſcopus Heinrichus de Schvuartzenburgo, expeditiſsimas ductabat copias, equites, peditesq;. Octoginta millia ferebantur ſub ſignis eius militare. Nihil motus dux,oppugnabat oppidum,& paratus videbatur manum conferre Imperatori. Sed omnia conſilio priuſquam armis Imperator experiri conſtituit. Tandem ſoluta eſt obſidio, poſtquam Imperij ſtatus grauiſsimas expenſas ſuſtinuiſſent fruſtra, vt Maximilianus Imperatoris filius Mariam,Caroli ducis vnicam filiam,ſponſam,inde coniugem haberet.Ira Principes dimiſsis copijs in ſua redierunt. Albert.Krantz.

Obſidione Nuſsiæ ſoluta, cùm iam diſceſſuri eſſent Principes, aduolauit Heraldus ex Renato duce Lotharingiæ,qui eius nomine bellum Carolo denunciabat.Ille exceptum hominem Principis ornatu peruestiuit,quaſi qui iocunda attuliſſet. Sic honoratum remiſit ad dominum ſuum.

Anno eodem Sigiſmundus Auſtriæ dux,Songavuiam & Briſgavuiam,quam vocant ditionem de Pfirt, Carolo duci Burgundiæ octoginta millibus florenorū vendidit,hoc pacto,vt repoſita hac pecuniæ ſumma,Songavuia & Briſgavuia ad Sigiſmundum, vel ſuos rediret. Tum Carolus Petrum quendam de Hagenbach præſidem conſtituit emptæ terræ. Is intolerabilem tyrannidem Briſaci,& in tota ea ditione exercens,vatinianum ſibi odium bonorum omnium concitauit. Rebuſpubl.Argentoratenſibus.Baſilienſibus ſuperbiſsimè ſcripſit,quòd non opus haberent Senatu & Conſulibus,quos eligerent ex ſartoribus & ſutoribus: nam ipſe mox velit adeſſe,& ſiſtere præſidem,qui nec ſartor,nec calcearius eſſet, nimirum ipſum ducē Burgundiæ.Populus Songavuiæ & Briſgavuię cùm grauiſsimè ab hoc tyranno premeretur,legationem mittunt ad Sigiſmundum pro liberatione. Is cùm ſcriberet Petro Hagenbach,nihil effecit,quàm quòd eum magis exacerbaret. Sigiſmundus dux fœdus icit cum Heluetijs,ciuitate & Epiſcopo Argentoratenſi,Baſilea,Colmaria,&c̃. Argentoratum verò & Baſilea,pro redimenda Songavuia & Briſgavuia, conferunt octuaginta millia florenorum,indicitur ſolutio Burgundioni. Hagenbachius verò, cùm crudelior fieret indies magis ac magis,poſt multa ſtupra virginum, & honeſtiſſimarum matronarū,latrocinia & nefanda ſcelera perpetrata,iudicio ſiſtitur,& tandem capite decollatur ante ciuitatem Briſacum. Cùm autem in ſuperiori Burgundia,in Ellekort,& alijs oppidis,exercitum equeſtrem haberet Carolus, indies irrumpentem in Songavuiam, & deprædantem, Argentoratenſes cum alijs confœderatis, Ellekort oppugnant, & occupant, antehac occiſis Burgundionum duobus millibus. Erant autem hij confœderati. Sigiſmundus dux Auſtriæ, Dux Rupertus,Epiſcopus Argentoratenſis,Ciuitas Argentoratenſis,Epiſcopus Baſilienſis,& Ciuitas,Heluetij,& eorum confœderati, Colmaria,Seleſtadium,Keyſerſperg,Mulhuſen,Munſter, Turcken, Obernehen, Roſſen, & quicquid erat nobilium in diſtrictu horum.

Anno Domini M.cccc.lxxv. Ciues Argentoratenſes quinq; monaſteria extra vrbis mœnia ſita, propter motum Caroli funditùs demoliti ſunt, Carmelitarum, Sancti Marci,Sanctæ Agnetis,Sancti Ioannis in vndis,& Pœnitentium.

Quum autem Comes de Blomunt valde noceret Suntgavuiæ, anno Domini M.cccc.lxxv. Argentoratenſes duobus mille viris acceptis, & bombarda illa ingenti,quæ

tí, quę ab xviij. equis vehebatur, concedūt ad alios confœderatos, & ita oppidum & arx Blomunt oppugnatur & occupatur. Præterea aliæ arces quatuor à confœderatis inuaduntur & capiuntur.

Dux Lotharingiæ Reinhardus, cū ſibi quoq; metueret à Carolo, petijt in fœdus recipi. Quo tempore Carolus Burgundiæ dux totam Lotharingiam, excepta ciuitate Nanſe, quam Nancium vocant, vel Nanſeium, inuadit.

Reinhardus ad arcendum malum vicinum, & ad defendendam hanc patriam, in fœdus recipitur, & per confœderatos illi auxilium decernitur.

Anno eodem, confœderati in Lotharingia conueniunt apud Bergarten, cū Burgundione congreſſuri, ſed quia is inſtructior erat, quā quòd ſuperari poſſet, re infecta diſceditur, relictis tamen Lotharingo in Nanſen, octo millibus equitum ac pedi tum, & aliquot machinis bellicis.

Anno eodem, Stephanus Palatinus Moldauiæ, exercitum Mahumeth Cæſaris Turcarum, centum & viginti millia pugnatorum habentem, cui & Beſſarabi auxilia ferebant, Valachiam populantem circa palum Rakouietz, & fluuium Berliad, proprio Marte, quinque tantummodo millibus Siculorum, quorum terram ab Hungariæ rege abſtractam, in ſuam ditionem redegerat magna clade, ſed non incruenta ſuorum victoria, mirabili Dei potētia fudit, vix quadraginta millia pugnatorum habens, in quibus maior pars agreſtium erat. nec in ſuperbiam ex hac victoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane & aqua egit. Per vniuerſam quoq; terram ſuam, bannum edixit, ne quis auderet ſibi, ſed ſoli Deo victoriam illam appropriare. Cum iudicio omnium victoria illa ex vno eo ſtetit, omnem regionem Valachiæ, per quā Turcæ ituri erant, longè antè Stephanus Palatinus flammis exuſſerat, quæ res maximi adiumenti ad victoriam fuit Turcis, & equis eorum macie conſumptis.

Omnes ferè Turcas captiuos, præter principaliores palis ſuffixit, cadauera interfectorum cremauit, vnde oſsium illorum extant aliquot acerui, quatuor duces Turcarum principales, & triginta ſex ſigna militaria, manubiasq; nobiles Kazimiro regi Poloniæ in Lituaniam per primores ſuos Stephanus tranſmiſit. Rex autem Vngariæ Matthias ſcripſit Papæ, Cæſari & alijs regibus ſe inſignem Turcarum exercitum, per gentes ſuas, quorum Stephanus Valachiæ Palatinus ductor erat, deleuiſſe. Stephanus Palatinus aliquos captiuos Sixto Papę miſit, & ſcriptis auxilia popoſcit, Miſit & Matthiæ regi Vngariæ pares manubias. Nec his legationibus ad amicos Stephanus contentus, ad ipſum quoq; infeſtiſsimum hoſtem ſuum Mahomet, Cæſarem Turcarum inſignem legatum dona non mediocria ferentem, miſit. Queſtus eſt ſe à quibuſdam Turcarum latrunculis & exulibus temerariè, & præter ſcientiam Cæſaris, laceſsitum eſſe. Illam omnem furum & exiliatorum manum, in manu Dei potenti confeciſſe, petens vt reliquiæ huiuſmodi latrunculorum, ſi quæ in dominia ſua refugiſſent, ſibi traderentur, pari ſupplicio cum cæteris pœnas meritas ſoluturæ. At Cæſar legatione huiuſmodi exaſperatus, legatos iure gentium violato in ergaſtulis aliquandiu tenuit. Poſtea omni ſubſtantia ſpoliatos pedites, & penè nudos, Valachiam remiſit. Hæc ex Chron. Pol.

Anno eodem exercitus Mahumeth, Cæſaris Turcarum, ab Adrianopoli ſoluens, ad Caffam inſignem Ianuenſium ciuitatem, quæ ſe ab eius exitio per annos vigintitres, ex quo Conſtantinopolis capta erat, muris fortiſsimis & altiſsimis munire non ceſſauit, manu nauali & pedeſtri perueniens, ipſam cum Tartarici exercitus auxilio obſidendo & impugnando, ſexta die per fraudem primorum ciuium Italicorum, alijs ignorantibus, cœpit. Et ciuitate potitus, continuò traditores cum vxoribus, pignoribus, & omni familia, in vincula coniectos, ad claſſem ſuam deportauit. Vulgò autem pepercit, & in ciuitate illud permiſit, media parte omnium ſubſtantiarum ablata. Succeſſu temporis in perpetuam captiuitatem ſuſtulit, & nō niſi Turcas illic locauit.

Anno eodem, in menſe Auguſto, locuſtæ ad longitudinem vnius digiti humani,

capita inſtar veſpertilionum habentes apparuerunt, quæ ex Pannonijs per Morauiam & Sileſiam prodiſſe ferebantur. Longitudo congregationis earum trium miliarium, & latitudo vnius cum medio miliari. Volabant ordinatis aciebus. Loca frugum & arborum in quas cadebant, deuorabant, nil præter terram & fimum ſordidum relinquentes: denſitatem earum vix Sol penetrare potuit.

Hoc anno Matthias rex Vngariæ in ripa fluuij Sauue, munitionem à Turca erectam expugnauit, & rediјt. Turcæ verò in magna multitudine ingreſsi regnum Vngariæ, nemine reſiſtente, vſq; ad Varadinum graſſati, ciuitatem & vniuerſam regionem vaſtarunt.

Anno Domini M.cccc.lxxvi. cum collatione facta Matthiæ Vngariæ regi ducenta millia aureorum, ad conterendum Turcam mittuntur: interim copioſus Turcæ exercitus ex regno Boſnę ſubitò adueniens, totam Carneolam Corinthiani, partem Styriæ Saltzburgenſis epiſcopatus grauiter adflixit, & vſq; ad montes Italiæ graſſatus eſt. Multas catholicorum cateruas in captiuitatem perpetuam abducens. Inſuper quinq; propugnacula fortiſsima ex lignis in littore Hiſtri in parte inferiore caſtri Smiderale per regem Matthiam fabricata expugnauit. Chron. Pol.

FATALE BELLVM CAROLI APVD Nanſeium.

ANno Domini M.cccc.lxxv. & anno M.cccc.lxxvi. fatale ſibi bellum Carolus aggreditur: nam magno exercitu expeditionē dirigit in Nanſeium, & in obſidione, quæ durauit hebdomadibus decem, bombardis muros quatiendo, & oppugnando grauia incommoda intulit. Viciſsim qui in ciuitate erant, oppugnabant hoſtem: nam inerant multi præſtantes Germani, pedites & equites, inſtructi & ipſi pixidibus bellicis. Ardebat autem in eam ciuitatem Burgundio Carolus. Obſeſsi petunt præſidia à confœderatis, maximè alimoniam. Quare confœderati rurſus ſe recipiunt in Lotharingiam, vt ab obſidione ducem Carolum cohercerent. At quia ingenti exercitu inſtructiſsimus erat, vt nihil poſſet exequi, redeunt domum.

Verùm cùm Carolus decē hebdomadibus in obſidione Nanſeij fuiſſet, nec poſſet occupare ciuitatem, res compoſita fuit, vt Germani cum eorum ſubſtantia diſcederent, at bombardas & alia bellica illic permitterent. Ita Germani ex Nanſeio exeunt, & Burgundus ingreditur.

Qum autem Carolus ciuitatem Nanſeium & totā Lotharingiam acquiſiuiſſet, conuocauit nobilitatem ducatus, & coegit vt ſibi iurarent.

Hoc tempore Reinhardus Lotharingiæ dux latebat, ita vt nec confœderati, nec quiſquam alius ſcire poſſet vbi ageret, an vita functus, an adhuc aura veſceretur æthera.

Carolo Burgundione ita totam Lotharingiam poſsidēte, & fugato Reinhardo, victor magno exercitu mouet ad oppidum Heluetiorum, Granſe dictū, & hoc obſidet xl. millibus, grauiſsimè oppugnans, & maxima damna inferens. Viciſsim, qui in oppido, fortiter agunt. At quia cccc. milites Heluetici pro præſidio in oppido erāt, valde ſibi ab illis metuebat Carolus oppugnaturus locum. Quare proponit illis, ſi velint dedere vrbem, ſe permiſſurum, vt cum eorum ſubſtantia abeant. Datur fides publica: exeunt oppido, egreſſos mox excipit Carolus, & pręcipit ſuſpendi omnes, ſeruata, ſi dijs placet, fide.

Poſthac Carolus caſtrametatur apud Granſen, putans fore, vt & caſtris & oppido munitus, poſſet hoc melius Heluetios ſubigere pro libito. Heluetij alijs confœderatis mox ſcribunt pro auxilio.

Anno Domini M.cccc.lxxvi. Argentoratenſes cum cccc. equis & panoplia bellica concedunt ad alios ſuos confœderatos: ij omnes miliari vno à Granſen conueniunt. Ita ſimul ante oppidum Granſen Carolum aggrediuntur, & extra caſtra profligant, ipſi caſtra occupant. Burgundiaci fuga ſibi conſulunt, cùm tamen haberent

in

tu quadraginta millia virorũ. Ex illis ſexcenti trucidantur, ex confœderatis xxv. tã tum viri. In illis caſtris Carolus perdidit circiter quadringentas pixides anguillares, ſexaginta bombardas lapidiferas, vulgo Steynbuchſen, ix. maximas & capitales bõbardas, ccc. vaſa cum puluere bombardico, octingẽtas pixides minores, hockenbuchſen, currus plus minus trecentos, cyſtas quadringentas, in quibus dux cum nobilitate veſtes ſuas & ornamenta, & ſuppellectilem auri & argenti habebant. In ijs inuentæ ſunt circiter centum veſtes aureæ & aliàs præcioſæ. Item cibi & potus ingẽs copia in his caſtris inuenta.

A fuga Carolus alium conſcribit exercitum, & mouet contra Heluetios centũ millibus virorum apud Mortheym, quod oppidum quoq; obſidione vrget.

Hinc rurſus confœderatis exhibetur negotium, & Anno dñi mill. cccclxxvi. menſe Iunio rurſus copias contrahunt. Reſpub. Argentoratenſis mittit equites quingentos & quinquaginta, & trecẽtos cum pixidibus manuarijs: item duodecim pixides anguillares. Hoc tempore Lotharingiæ dux, qui putabatur perditus, Argentoratũ venit, præſidia implorans. Is centum equites collegerat: & audiens confœderatos ſimul eſſe, ad eos quoq; ſe recepit. Cum veniret is, iam alij congreſsi fuerant cũ Carolo, & in fugam rurſus compulerant. In eo prælio circiter xviij. millia Burgundionum perierunt, exceptis ijs qui in lacu vicino ſubmerſi fuerũt. Graue quoq; damnũ hic ſuſtinuit Carolus: nam circiter quatuor millia papilionum, & multas bombardas amiſit. Ita redeunt domum confœderati, victoria læti & præda.

Deinde reuerſo duce Lotharingiæ, & petente, vt confœderati pro recuperanda Lotharingia ſibi adeſſent: Anno mill. cccclxxvi. menſe Iulio & Auguſto confœderati Nanſeium obſident, in quo Burgundus habebat mille trecentos equites, & acceptis vtrinq; damnis, conditionibus certis deditur Nanſeium, & redit ad ducem Lotharingium Reinhardum.

Carolus verò conſcribens exercitum ſpe liberandi Nanſeij ab obſidione: ſed antequam veniret opem laturus, iam dedita erat ciuitas. Hinc vehementer indignatus ſuis, iurauit ſe velle Nanſeium habere, aut mori. Quare collecto exercitu, rurſus mõuet Nanſeium ſpe occupandi. Dux Lotharingiæ hoc confœderatis mox ſignificat, qui rurſus in Lotharingia confluunt. Vterq; exercitus apud Moſellam, quiſq; ex vno latere caſtra figit, conflictu paruo habito, Carolus mouet ad obſidendum Nanſeium iam altera vice. In hoc Reinhardus Lotharingiæ dux pectora habebat. aut vincere, aut mori parata. Minatur Carolus, ſi vincat, velle omnes eos cruci affigere. Grauiſsima cum fame, non ſolùm cum truci hoſte coacti ſunt confligere, nam antequam dedere vellent vrbem, equos, canes, cattos, & id genus animalia comederunt: multiq; in ea ciuitate per menſis ſpatium nec panem guſtarant. Atqui hæc omnia ferebant æquiſsimis animis, amore principis. Is dies & noctes apud Heluetios & confœderatos ſatagebat, vt ſuos obſidione liberaret. Tandem circa Natalem Domini, cum Reinhardus Lotharingiæ dux xx. millia ex Heluetijs & cõfœderatis coegiſſet apud ſancti Nicolai portum ſatis inſtructa, liberis & fidentibus animis, ſoluunt à ſancto Nicolao mane, verſus Nanſeium. Et anno domini mill. cccclxxvij. die Dominica, quæ erat Epiphaniæ feſtũ, fit pugna non leuis, fulgent ſigna confœderatorum. Dux Carolus quadringentos grauis armaturæ equites præmiſit, vt hoſtes diſtinerent, donec ad pugnam pararetur, inſtrueretq; ordines pro rerum neceſsitate. Illi verò cũ tumulum apprehendiſſent, maiores exercitus ſpeciem exhibebant in latum extenti. Sed non erat ea ſegnities confœderatis, vt à paucis detinerentur. Igitur pulſis propugnatoribus, ipſa ad caſtra mox perueniunt. Strenuè vtrinq; agitur. Sed parati imparatos, feroces trepidos facilè vicerunt. Sternũtur aliquot millia. Tum effuſa fuga, omnes ſigna deſerunt. Capiuntur Balduinus atq; Antonius, naturales Caroli fratres præliũ differentes, atq; hoſtẽ diſtinentes, vt fuga interim frater dilaberetur. Sed infœlix ad riuũ malefidũ occupatur, ibiq; incertum, quis, & à quib. tantus dux proſternitur atq; perimitur, nõ excedẽs annũ xl. Diu ignoratum eſt quo abierit Carolus, ſed repertũ à quærẽtibus cadauer, infertur Nan

ſcium: gelu facies intumuerat, vt dinoſci difficile poſſet. Frater in primis Antonius Phiſicus deinde eius, aſſenſi eſſe Caroli. Puer imberbis qui galeam duci præferebat teſtatur eſſe cadauer domini: aderat enim dum caderet, & monſtrauit cædis locum. Rob. Gag. lib. x ſcribit: At ille reuera dum ſe fuga ſaluare cõtendit, labente equo quẽ inſidebat, fuerat tribus vulneribus occiſus, vno ad caput ſecus aurem, ad dentes vſq; pertingens, altero ad fœmora, tertium ad anum. Id certiſsima fide compertum eſt, capto Baptiſta adoleſcente ex Columnenſium familia, qui duci eodem tempore familiariſsimè obſequebatur, qui non dubia de illo indicia protinus oſtendit. Aſſenſuſq; eſt teſtimonio eius Matthæus Portugallenſis ducis Medicus, atq; Antonius eius frater nothus, quem Lotharingus captiuum habebat. Inuẽtum ducis cadauer nudum in pratello, quod riuulus alluit, vbi crux ex lapide erecta eſt in memoriam cadentis ducis Sed diu inter homines ſpes & metus variabant. Alij viuum abreptum in manus Francorum regis perueniſſe: alij fuga elapſum, ſed ſponte exulantem abijſſe ad Germanos, ibiq; ſeptennem pœnitentiam nouiſſe, quam poſtquam expleſſet, inde cum potentia reuerſurum, & ſuas iniurias vindicaturum. Certè tempore Rodolphi Agricolæ Phriſij, viri vtriuſq; linguæ doctiſsimi, vt huius habet epiſtola ad Iacobum Barbirianum, multus variuſq; ſermo de Carolo fuit. Verba eius libet ſubijcere.

Quidam eſt, qui magna vulgi perſuaſione Carolus eſſe creditur, qui Bruxellæ quod Sueuiæ oppidulum eſt, genus vitæ ſupra humanum morem horridum atq; aſperrimũ peragit, ſcito fuiſſe me plus octo diebus in loco, qui vna tantùm milia ab eo diſtat oppido. Et iuiſſem eò, allocutusq; hominẽ fuiſſem, niſi grauiores viri, & quibus res exactius poterat eſſe cognita, affirmaſſent mihi, Carolum eum non eſſe. Deinde rediens in naui caſu in colloquium familiaritatemq; cuiuſdam inſinuaui me, qui triginta amplius annis domus Burgundię miniſter fuerat. Is ſe dicebat apud Nanciũ poſtrema illa clade quæ accepta eſt, ordines duxiſſe, & captum fuiſſe cum multis, & Caroli corpus ſine vlla dubitatione certiſsimiſq; ſignis illic agnitum ſepultumq; eſſe. Præterea ſe cum hoc viro longum habuiſſe colloquium, ſed illum conſtantiſsimè negare Carolum ſe eſſe, & neq; ſtaturam, neq; loquendi, non dico ſonum, qui mutatur multis caſibus, ſed habitum & formam illam verborum conuenire. Deinde barbam huic modicam eſſe, quæ Carolo latiſsima erat. Hunc rudes & craſſas, prorſuſq; ruſticas habere manus, quum Carolo teretes atq; ſubtiles eſſent. Præterea neq; cicatrices, neq; reliqua, quæcunq; eſſent, ſigna conuenire. Itaq; ſi qui illa ſpe teneantur, deceptum eos iri, & vanam eſſe exitu inuenturos. Vulgus tamen (qui mos illius eſt, libentiſsimè incredibilia quaſi comperta & loqui & credere) conſtantiſsimè hunc Carolum eſſe aſſeuerat. Hæc Agricola.

Capti fuerunt hoc in prelio Comes de Naſſau, Balduinus & Antonius Caroli fratres naturales, dominus de Symont, dominus de Dyneſis, dominus de Arburg, dominus de Groy, iunior Marchio comes de Rœtel, & quidam alij. Naſſoius Argentoratum ductus fuit.

Rex Franciæ cum audiret exitum belli, de cuius conſilio non credebatur alienus, paratum habuit expeditorum militum manum, quæ Burgundiam ducalem iam vt putabat Coronæ adunatam, hærede maſculo non extante, acciperet regis nomine. Vbi refragatum eſt, arma intentabant. Idem fit de vrbibus ad Somnam fluuium ſitis, de quibus etiam viuente Carolo erat cum rege Controuerſia.

Rex quoq; Franciæ tum Picardiam recepit, quæ in illum diem paruit Carolo duci, vnde ille promptiorem ſuam militiam ſolebat deducere. Vrbes habet illa præclaras, Abbatis villam, Ambianum, maiores, cum non contemnendis alijs, & ſi impares ſint memoratis.

Erat Maximiliano Imperatoris Friderici filio, deſponſata Maria, vnica Caroli ducis filia, hæres legitima terrarum in occiduo intra Rhenum & Franciam. Ea puella cũ per tẽpora, quibus de cęde patris fama inhorruit, Gandaui in Flandria eſſet, triſti accepto de patris morte nuncio, mox miſsis ſolennibus nuncijs in Artheſiã ac

reliquas prouincias, quarum magis vacillaturam fidem proſpexit, iuſsit accipere ſacramenta fidelitatis per ſingula oppida. Interea rex Franciæ ſollicitari fecit puellam, vt in propria perſona veniens, homagium præſtaret, alioqui confiſcandis illius reb. alios præponeret. Non ibat illa, verita quod res habuit, quòd venientem non dimitteret, ſed inuitam paruulo filio ſeruaſſet vxorem.

Atrebatum interim rex obſedit. Res peruenit in tractatum inter regem & puellã. Vbi rex fecit allegari à veteri memoria multa cõuenta, in quibus eluxit (vt ferebãt) Primùm Burgundiæ ducatum nunc regno adunandum, ſtirpe virili deficiente. Deinde Comitatum Artheſiæ per multas conuentiones, quarum literas exhibebat, nũc eſſe iuris regij, meritoq́ ab illo vendicari. Ex aduerſo prætendebant Ducales: vetera pacta nouioribus eſſe ſublata. Sed apparebat non tam iura quàm potẽtiam regiam formidari: Igitur ſi puella in coniugium Delphini inclinaret, non eſſe magnã de ſucceſsione quæſtionem: & hinc terris hæreditarijs plurima ex Francia poſſent euenire bona, pax in primis, & temporum tranquillitas: ab Germania nõ niſi bella, motus, perturbationes (vide vaticinium.)

Iam puella Maximiliano duci animum inclinabat, nec potuit à ſententia dimoueri. Tumultuabantur Flãdriæ maiora oppida, & ad libertatem, ſublatis oneribus, quę vel Philippus, vel Carolus impoſuere, proclamabant. Prudens puella ſeruiebat tempori, multa diſsimulanter habens.

Hac ætate, relicta Caroli vidua dũ vellet legationem mittere in Angliam ad fratrem Eduardum, audiuit nouam inter ipſos ſuos fratres perturbationem exortã. Nã dux Clarenſis in inſidijs, quas fratri parauerat, deprehenſus, ſolenni Perlamenti ſententia damnatus, capite immerſus vino trucidatur. Robertus Gaguinus habet: In Maluatici vini dolio viuus extinguitur, & inde exẽptus, capite trũcatus eſt. Eius ſupplicij hoc genus fuit. Per eos dies apud Aruernos in cœnobio Iſſorienſi monachus quidam cum hermophrodita eſſet, grauidus eſt effectus, aſſeruatusq́ ſumma diligẽtia, donec parturiuit. Ro. Gaguinus.

Anno domini mill. cccclxxvij. Fine menſis Iulij, puella cum Maximiliano duce nuptias init Gandaui. Erat in comitatu ducis, epiſcopus Metenſis, Sigiſmũdus dux Auſtriæ, patruelis, Otto dux Bauariæ, Marchiones de Baden, Comites de Vuittenberg, & multa ſine nomine nobilitas. A nuptijs cõſilium cogit gerendi belli. Viſum eſt ad regem Franciæ mittere Oratores, æqua petentes. Et ne ad arma, præceps iuuenis, ruere videretur, per Oratores & Heraldos tentat pacem, ſed fruſtra. Rex Frãciæ multis per Hannoniam atq; Burgundiam, captis oppidis & arcibus, diſsimulanter tamen omnia fieri curauit, quaſi ignorante ſe res gererentur. Nam quoties opportunum videbatur, animum oſtentabat pacis cupidum, cum tamẽ hoſtilia omnia peragerer. Ferunt nonnullos in Maximiliani fuiſſe concilio, qui regi omnia quæ intellexerint, prodidiſſe crederentur, qua de re ſuſpecti, cum etiam verbis & ſermone notarentur retraxerunt ſe in Franciam.

Nato deinde ex Maria coniuge filio, Fridericus Tornacenſis epiſcopus inducias procurauit anni totius. Rex Franciæ nato ducis paruulo miſit equum phaleratum amicitiæ futuræ pignus. Sed bello armãtur equi, bellum hæc armenta minantur.

Sequenti anno Dola præcipua Burgundiæ ciuitas capitur à Francis, & diripitur per Suuiceros regi militantes.

Maximilianus deinde conſilio rebus maturatis valida manu egreſſus eſt ad obſidendum Morinum. In ea obſidione certior factus de aduentu Francorum, nocturne tractis clam bellicis apparatibus, ordines inſtruxit, & quadrato agimine obuiã proceſsit hoſtibus. Iuxta Bonini oppidum venere agmina ſub mutuum conſpectum: Diſponuntur vtrinq; acies ad prelium. Iactis initio tormentis, pari animo progreditur vterque exercitus ad pugnam, pertinaciter vtrinq; pugnant. Dux vbi conſpexit Francorum pectora non cedere certa, ſed mori prius quàm fugerent, ipſe pedes cũ peditibus cœpit inire pugnam, equitibus tamen in ſuo ordine durantibns. Vbi medium conſpexere ducem ſuum Alemanni, tum verò in pectora vigor penetrauit.

Miſcentur ſtrages, Francorum multa millia perimũtur, capti nonnulli: Sed & ex ducalibus non pauci perierunt, ſed nihil ad numerum Francorum. Hæc prima ducis Maximiliani inſignis victoria, magnum illi nomen cum gloria comparauit.

Anno domini Mcccclxxviij. Inſtitutum eſt officium pręedicaturæ in templo Argẽtoratenſi, ſub Roperto duce Bauariæ, epiſcopo Argentoratenſi, Ioanne comite in Helffenſtein, Decano. Ad quã rẽ Petrus Schottus, Conſul Argentoratenſis, vir integerrimus, impenſas non mediocres præſtitit, ſupra ſeptingentos florenos, & operã dedit, vt Ioannes Geyler de Keyſerſperg, Theologiæ Doctor, ad illud munus primus vocaretur, qui xxx. annis præfuit & profuit: & quod de Origene fertur, qualem habuit ſermonem, talem habuit & vitã. Habuit hæc ætas Parrochum etiam Argentoratenſem, virum vita & doctrina probatiſsimum, Ioannem Crutzer, Theologiæ profeſſorem, qui vnà cum Concionatore Keyſerſpergio, parare Domino plebẽ perfectam, dies noctesq; ſtuduerunt.

Anno domini Mcccclxxix. Turcę armorum terribili apparatu, Rhodum inſulam oppugnare adorti, bis omnino mœnia ſubierunt, mille & trecentis bombardarum ictibus muri concuſsi, propugnatorum ſunt virtute defenſi. Duraſſe legitur hęc obſidio vndenonaginta dies. Si vera ſunt, quæ ſcribuntur, fuit tum Rhodus cœleſti magis quàm humana ope defenſa.

Anno domini Mcccclxxx. Turca Hidruntem vrbem in Apuliæ & Calabriæ finibus expugnat, Poſtquam xvij. dies obſediſſet, epiſcopum loci dignitate & ætate venerabilem, exquiſitis ſupplitijs excarnificauit, clerum extinxit, obuium populũ perdidit, iuuenes abduxit fœminis abuſus, & illa fecit quæ ſolẽ irati victores omni crudelitatis genere ſęuiendo. Certè apparebat Turcã totis viribus Italiæ incubiturũ. Iminebatq; ex eo Chriſtiano nomini ingens diſcrimen, niſi matura illius morte manifeſta Dei prouidentia terror ille diſcuſſus eſſet. Iam Papa Sixtus cœpit res propius intueri: iam mallet, quæ nepotibus impendit, in publicis Chriſtianitatis vſus conuertiſſe: de fuga ſanè in Gallias conſulrat. Miſsis literis & nuncijs, Pontifex vult Principes excitare, ſed letargo laborabant. Interea defuncto Mahumete, Alphonſus rex Neapolitanus cum Senenſibus bellum gerebat: audito verò nuncio de Hydrunte vrbe capta, feſtinanter ſe in Neapolim recepit: & quoniam tyrannus mortuus fuerat, & Turcæ coacti redire ad ſua, Alphonſus facilè recuperauit Hydrũtem, & Chriſtiani nominis hoſtes Italia expulit. Magnus fuit ille Mahumetes bellator, per id tẽpus plurimis locis bella inferens gentibus, Rodienſibus, Calabris & Vngaris, & in medio feruore bellorum, vir bello natus, moritur: qui plura confeciſſet vnus, quàm eius omnes ſimul præcurſores. Reliquit filios duos de patris ſucceſsione contendẽdentes. Maior natu Baiazeth, occupatis arcibus & vrbibus primarijs accepit à ſubditis homagiũ. Minor verò confugit ad fratres hoſpitales diui Ioannis Rhodienſes, quorum ſciebat acerbiſsima in gentem odia, pollicitus reddere Conſtantinopolim, ſi Chriſtianorum viribus reduceretur ad iuſtũ ſuum imperium. Magiſter ordinis teſtatus, hoc non eſſe ſuarũ virium, ad Imperatorem miſit. Qui expenſis perinde grauari viſus, ad regem Franciæ fecit peruenire. Ibi captiui ſpecie nobilis iuuenis diu habitus eſt, donec ſummo Pont. Innocentio mitteretur ab regni cancellario, paciſcente aliquot rubros galeros pro tanto captiuo. Papa illum in palatio tenuit diligenti cuſtodia, fratre, vt aiunt, illius aliquot ducatorum millia annua pollicente, vt diligentius ſeruaretur. Seruatus fuit vſq; ad tempora Alexandri vi. qui Carolo viij. regnum petente Neapolitanum illum permiſit. Iuuenis, quòd ita inter manus, velut pila iactaretur, dolore animi contracto morbo, in itinere moriens defecit. Sunt qui illum ſponte ſumpto veneno aiunt perijſſe.

Matthias interim Vngariæ rex, ſumpta occaſione vſus, quæ illi pręſtaretur per regnum Turcarum innouatum, vrgebat Turcã, pepuliſſetq; omni vicina regione, niſi eodem in tempore ab latere Auſtriæ vexatus, à Turca retractus, per hoſtiliorem Imperatoris noſtri capitaneum ſe cogeretur defendere. Alb. Krantz lib. xij. cap. xxviij.

DE IOANNE VVESSALO.

HIs temporibus claret M.Ioh. Vueſſalus Groningenſis, lux mundi olim vulgo dictus, raræ & reconditæ doctrinæ vir, cuius ſancta quædam monumenta extât. Primò de benignißima Dei prouidentia, omnia ſuauiter diſponēte. Secundò, de cauſis & myſterijs & effectibus dominicæ incarnationis & paßionis. Tertiò, de dignitate & poteſtate eccleſiaſtica, de vera & recta obedientia. Quartò, de Sacramento pœnitentiæ, & quæ ſunt claues eccleſiæ, de poteſtate ligandi & ſoluendi. Quintò, quæ ſit vera communio ſanctorum, de theſauro eccleſiæ, de participatione & diſpenſatione huius theſauri, de fraternitatibus. Sextò, de purgatorio, quis & qualis ſit ignis purgatorius, de ſtatu & profectu animarum poſt hāc vitam. Deceßit ex hac vita: Anno domini Mcccclxxxix. Ita quælibet ætas habuit ſuos θεοδιδάκτους, & in fide electorum Dei, agnitioneq́ veritatis, iudicio ſano præditos.

Anno domini Mcccclxxxij. Maria vnica Caroli filia, Archiducis Maximiliani vxor iam prægnans, cum nimio venandi ſtudio teneretur quodam die egreſſa, dum feram forte conſpectam inſequitur, vel equo in præceps abeunte, vel alio caſu, certū enim non traditur, ad terram excidit, grauiter læſa, Brugas defertur. Ad eam curandam accerſiti ſunt vndiq́ medicæ artis ſcientißimi viri. Sed malo artem ſuperante, haud multis poſt diebus vita deceßit, quum annos nondum quinq́ Archiduci nupta fuiſſet, gubernaſſet autem quinquennium.

Anno domini Mcccclxxxiij. Margareta Maximiliani Archiducis Auſtriæ filia, deſpōſata eſt Carolo Delphino filio Galliarū regis Ludouici xi. Is eodē anno moritur.

Hoc tempore Gandauenſes, qui occultis ſæpe conſilijs in Franciam reſpiciebāt, vt adminiſtratione legittimæ tutelæ Maximilianum excluderent, filium eius Philippum, & filiam Margaretam, magna difficultate ex Bruxellis in Gandauum tranſtulerunt, iam tum cogitantes magis quàm edicentes, quòd nullam patri relinquerent tutelam filiorum. Quippe, quia re ipſa probabant magnas opes ſub manibus eius mirabiliter deperire, vt nulla pecunia, quantumcunq́ magna, illi, vt dicebant, ſuffectura videretur. Agente nimirum facilitate, & profuſa liberalitate, quam illi ad prodigalitatem imputarunt. Sed iuſtos interpretes res accipiens, nihil aliud prodit, quàm principis benignam & facilem humanitatem, quę pecuniarum contemptrix, opes mauult perdere, quàm à ſe triſtem quempiam diſcedere, & in ſuos non vti liberalitate, quæ virtus eſt Principum præcipua. Sed tum inuito Archiduce Maximiliano, pacem cum rege Franciæ inibant Flandrenſes.

Anno domini Mcccclxxxiiij. Sixtus iiij. febribus decubuit, & cum pacē inter Venetos & reliquos potentatus confectam audiſſet, mox vitam exalauit. Poſt Sixtum iiij. fit Papa Innocētius viij. Poſt Innocentium Alexander vi. hic filium habuit ducē Valentinū, quem Pontifex Principē fecit Vrbinatē. Is ſymbolū habuit, ò Cęſar, ò nulla, hoc eſt, aut Cęſar, aut nihil. Vltimū tandem aſſequutus fuit, hoc eſt nihil: nam propter mirabiles practicas ſuas, & indicibilem perfidiam tandem confoſſus eſt.

Clarent hoc tempore Ioannes Picus Mirandulæ comes, Barbatia Iureconſultus, Georgius Valla, Arculanus Manfredus medici, Ioannes de Regio monte Matthematicus, Hermolaus Barbarus, Politianus, Gaza, Platina, Sabellicus, Pomp. Lætus, Marſilius Ficinus, Aldus Manutius, & cæteri viri doctißimi.

MAXIMILIANVS XXXVIII. IMP. GERM:

ANno dn̄i Mcccclxxxvi. xvi. die Februarij: Fridericus Imperator Maximilianū Archiducem Auſtriæ, filium ſuum Francofordiæ, in ęde diuo Bartholomeo ſacra, conſortem imperij declarauit.

Eodē anno, mēſe Martio, Fridericus Imperator, aſſiſtēte Maximiliano rege, Principib. & comitatibus imperij, eorumq́ mißis conſentientibus: legem tulit de pace tuenda per totū decennium, vt nemo alterū in perſona aut rebus offenderet via facti. Hæc pax per imperiū à multis recipitur, maximè Sueuis, qui iuſu Cæſareæ Maie

ſtatis ſocietatem & ligam fecerũt de pace illa inuicem conſeruanda, & cõtra omnes violatores aſſerenda.

Anno domini Mcccclxxxvij. Fridericus Imperator Comitia habet Norinbergæ, vbi de vnione & pace Principum variæ conuentiones ſunt habitæ, vtq; omnia bella in iudicias haberent, concluſerunt. Id quod nemo ſeruauit.

Eodem anno Maximilianus à Brugẽſibus capitur, in ipſa vrbe, ſed Fridericus pater liberauit filium.

Anno domini Mcccclxxxix. Poſt motus ciuiles, qui in Brabantia fuerunt, peſtilẽtię morb. aliquot locis atrociter ſęuijt. Ingentẽ enim fecit in duobus oppidis vaſtitatẽ, Bruxella & Louanio, illic duo & triginta, hic viginti millia hominum extinxit.

Anno domini Mccccxci. Maximilianus illuſtris ducillam Britanniæ, per legatos, ſufficientibus mandatis vxorem duxit, ſed Carolus Galliæ rex, Margaritam filiã Maximiliani ſibi deſponſatam repudiat, & Maximiliano deſpõſatam rapit, vxorem ducit. Hæc Naucl.

Anno domini Mccccxcij. Euecta ſunt Hiſpania cẽtum & viginti quatuor millia familiarum Iudaicarũ. rex edicto vetuit, ne aurum vel gemmas e regno exportarent ſed commutatione rerum, pannum, vinum, & id genus alia ad victum pertinentia, ſecundum debitam æſtimationem acciperent. In itinere ex his triginta millia peſtiferi morbis abſumpſit.

Anno domini Mccccxciij. Obijt Fridericus tertius Imperator Romanus cum annos imperaſſet tres & quinquaginta.

Anno domini Mccccxciij. Maximilianus cœpit regnare à morte patris, cum quo viuente, octo annis rebus gubernandis pręfuerant, poſt hac ſolus annis viginti quinque imperauit. Quanq; autem Maximiliani imperium initia mediocria habuerit, valde tamen auxit imperium Germanicum.

Initio imperij Maximiliani, Carolus Gibboſus rex Galliæ profectus eſt in Italiam, & occupauit Neapolim, ſequenti anno rurſus rediens in Gallias. Tum Ferdinandus iunior, rurſus recuperauit Neapolim, & Gallos quos iſtic rex reliquerat, fudit & fugauit auxilio Maximiliani.

Maximilianus, vt ſuprà paucis attigimus, multa egregia bella geſsit, primum in Flãdria & Brabantia, vbi pręclarè multa egit, aliquorũ meminit Krantz in Saxonia. Optandũ vero eſſet, vt eruditus aliquis, magnifica facta, & conſilia prudẽtia inclyti herois colligeret, & conſcriberet Bilibaldus Pirckhaimer Norinbergẽſis, Philippo Melanchtoni aliquãdo dixit, Maximilianũ ipſum ſuas res geſtas, aliquot annorũ deſcripſiſſe. nã ſe nauigio vectũ cum Maximiliano à Lindauu ad Conſtantiã, & cum in naui ocũ haberet Imperator vocaſſe ad ſe ſcribam, dictaſſe illi res geſtas vnius anni, idq; varijs conſilijs & circũſtantijs. Et cũ Pirckhaimerus putaret agi ſecreta quædam, receaere voluit. Ibi Imperator manere iuſsit, & auſcultare Ad veſperã curauit, vt dictata legerent ar Pirckhaimero, rogans vt ei placeret equeſtre latinum, vulgo das retter latein. Dicebat verò optimus Princeps, ſe percupere paucis cõplecti res geſtas, vt eruditi, qui vellent deſcribere & hiſtoriam parare, ex autographis certis haberẽt. Teſtatus autẽ eſt Pirckhaimer de perſpicuitate huius ſcripti, ac quod à morte Maximiliani adniſus ſit, ſed non potuerit aſſequi.

Anno domini Mccccxciiij. Philippus Maximiliani filius, annum agens ętatis xvi. Louanij Brabantiæ principatui inauguratur. In cuius verba tanto conſenſu ac ſtudio ab vniuerſa multitudine iuratum, vti nunquam aliâs maiore.

Anno eodem Blanca Maria virgo illuſtriſsima, Galeacij quondam Vicecomitis & Mediolanenſium Principis filia, Maximiliano regi deſponſata, in oppidum Isbruck ad ędes nuptiales traducitur, & ritu Chriſtiano copulatur. orationem tũ habuit clariſsimus Iaſon Mainus, eques Romanus Iuriſconſultus.

Anno dñi Mccccxcv. Maximilianus comitia habet Vuormatię, in quib. tria tractarũt. Primò, de reſiſtendo Turcæ. Secundò, de reſiſtendo Carolo Galliarum regi occupanti

cupanti quædam imperij in Italia. Tertiò, de iudicio cameræ. In his comitijs Comes Eberhardus de Vuirtēberg, dux Vuirtēbergēſis deſignatur. Hic cū ægrotaret año dñi Mccccxcvij. vicinus morti fertur ſic oraſſe. Creator cœli, terræq́ Deus, te quæſo fac agnoſcā. Si quiſquā eſt, cui p̄ter æquitatē graue nimis fuit imperiū meū, reſtitueturis, rebus meis impenſis omnibus. Quòd ſi ne hoc quidem ſatisfieri poteſt, tibi benigne conditor, en hoc eſt quod offero, quod tibi deuoueo, corpus caſtiga iugiter, hoc piaculum eſto. Pleniſsimè autem dixiſſet, ſi cum Auguſtino ita fuiſſet fatus: Tota ſpes mea in morte domini mei, mors eius meritum meum eſt, refugiū meū ſalus, vita, & reſurrectio mea, meritum meum, miſeratio domini. Quanto ille potentior eſt ad ſaluandum, tanto ego ſecurior ſum. hæc παρέργως

Anno domini Mccccxcvi. Quo Carolus octauus Gallorum rex, per Italiam exercitum ducens, Neapolim expugnauit, morbus quidam multis annis antea incognitus, homines Italiæ, deinde Germaniæ, & vtrobiq́ terrarum inuaſit, quem morbum Franciæ, ſeu Gallicum vocauerunt. Pariſijs groſſa variola nuncupatus. In Hiſpania propinquiori, & in Aragonia morbus S. Semēti, vltra Hiſpanias, & in Granata morbus curialis: quia curioſe & crapuloſe viuentes inſequitur. Matthias Machonienſis, ſcabiem fœdam vocat. Rodebat hic morbus facies humanas, & cætera corporis membra, vſq́ ad medullas & oſſa, quibuſdam etiam nares eradicabat, & cum aliqui, vix tandem ſanarentur, relicta tamen in eis manſit quędam membrorum cōtractio. Exploratum fuit, hanc peſtem plurimum eſſe contagioſam, & manent in hodiernū diem morbi reliquiæ.

Hoc tempore Nicolaus Eremita Heluetius, ſumma abſtinentia claret.

Per id tempus Hieronymus Sauonarola, ordinis Prædicatorum, prædicat Florētiæ, huius hæc erant Themata: Italiam flagellis Dei expiandam propter peccata multiplicia in Principibus, tam eccleſiaſticis, quàm ſecularibus. Florentia vrbeq́ Roma euerſis, renouationem eccleſiæ futuram, & quod hęc citò deberent fieri. Turcas & Mauros noſtris temporibus ad Chriſtianum cultum conuerti debere. Prædixit etiā quendā alpes tranſiturū in Italiā, Cyro ſimilem, qui ſubuertere deberet Italiam.

Anno domini mill. ccccxcviij. Fato conſumptus eſt rex Gallorum Carolus, is qui paulo antè Italiam cum exercitu ingreſſus, & Romam venerat, nolente ac mœſto pontifice, & Neapolim vltro ſibi deditam intrauerat.

Eodem anno Ioannes Standonc, patria Mechlinienſis, vir & literis Theologicis, & morum ſanctitate inſignis, Louanij collegium pauperum inſtituit, quod à ſui inſtitutoris nomine Standonicum vocatur. Qui in eo aluntur iuuenes, primum Philoſophię, deinde ſacris literis operam impendunt. Complures in hoc contubernio euoluendis orthodoxorum voluminibus adeo aſsiduam operam dederunt, vt doctiſsimi euaſerint, alijq́ ob egregiam doctrinam vocari ad eccleſiarum prę fecturas, alij ad alios honores. Nihil dico de ſtudio pietatis, vigilijs, ieiunijs, precationibus, alijsq́ conſimilibus progymnaſmatis, quibus ſacerdotium meditatur hæc iuuentus. Vtinam poſteritatis ergò qui diuites ſunt in præſenti ſeculo, etiam diuites ſint talibus bonis operibus, vt educentur Theologiæ candidati, & aliarum honeſtarum diſciplinarum ſtudioſi, vt nunquam deſint, & miniſtri eccleſiarum, & formatores iuuentutis. Nam ſi hic negligentes fuerimus, metuendum eſt, ne pro Chriſtianiſmo breui ſimus gentiliſmum habituri.

Huic inſtituto non eſt diſsimile Petri Bufleri ciuis Iſnacenſis ſanctum inſtitutum, de quo infra, anno mill. Dxxiiij.

Sozinus & Iazan Iureconſulti, Alexāder Benedictus, Antonius Beniuenius Medici: Ioannes Nauclerus, Raphael Volaterranus, Robertus Gaguinus Hiſtorici: Rodolphus Agricola Phriſius, Ioannes Iouianus Pontanus, Petrus Crinitus, Stephanus Niger, Fauſtus Andrelinus, Carteromachius, Calepinus, Codrus, Vrſeus, & Beroaldus, florent.

Anno domini mill. ccccxcix. Heluetij cum vicinis, Auſtriæ domui ſubiectis, bellum habuerunt, quare Maximilianus ex Geldria, vbi tamen ſatis habebat negotij, ad

uenit,ſubditos ſuos defenſurus:tandem poſt varios conflictus,in quibus tamen circiter viginti millia deſiderati ſunt ex vtraq; parte,ceſſauit bellum.

Robur genti addit etiam loci ſitus,Iulio Cæſare autore,vna ex parte Rheno flumine altiſsimo & latiſsimo,qui agrum Heluetiorum à Germanis diuidit, & hoc ad Septentrionem:ad Occaſum Iura mons à Sequanis: à Meridie Lemannus lacus & Rodanus: ab Oriente clauſtra alpium ab Italis diſcernunt.

Anno domini mill.D.Gandaui in Flandria Philippo Archiduci Auſtriæ natus eſt filius,qui baptiſmo admotus,Caroli nomen accepit.

Eodem anno Ludouicus rex Galliæ Mediolanum,& totam Inſubriam inuadit, pulſo duce.Adiuuabat regem tempus,& quòd ſocietatem cum Venetis iam inierat, & quòd dux ea tempeſtate ciuibus ſuis omnino inuiſus erat. Is in ſola fuga ſalutem conſtituens,magnis itineribus ad regem Maximilianum ad Atheſim ægrè peruenit.

Anno domini mill. D.i.Paſsim per Germaniam in veſtibus hominum cruces viſæ ſunt:imò non ſolùm ſignum Dominicæ crucis,ſed & coronæ ſpineæ, clauorum ſimilitudo,guttæ ſanguinis de cœlo ceciderunt.Interdum etiam intra domos & cubicula ea delapſa,mulieres ſæpe dies multos in ricis ſuis circuntulerunt. Hæc & his ſimilia ſignificabant iram Dei imminere hominibus.

Anno domini mill. D.ij.Per totam Germaniam morbus peſtifer inclementiſsimè ſæuijt,præmonſtratum malum,vt quidam oppinati ſunt,per cruces,quæ non multo ante in veſtes hominum ceciderunt.

Anno domini mill. D.iij.Alexander ſextus Rom. Pont. libidinoſiſsimus, poſtq; ſedit annis ij.moritur.Narrant quidã veneno interijſſe,quod filius eius ex Cardinalibus vni parauerat,ſed pocillatoris errore factum eſſe,vt Pontifex biberit.

Hoc anno moritur Ioannes Dalburgius Vangionum antiſtes,qui inter noſtræ ætatis pontifices facilè doctiſsimus extitit,trium linguarum,Hebraicæ Græcę, & Latinæ admodum peritus,quem non ſolùm Germani,ſed & Itali ac Galli ſæpius admirati ſunt orantem,dum & Romæ ſub Innocentio viij.in publico perorarer conſiſtorio,& Pariſijs coram rege Ludouico in Parlemento quod vocant,mœcenas,hoſpes & patronus eruditorum omnium ſuo tempore.Præceptorem in Græcis literis habuit Rodolphum Agricolam.

Ioanni cognatus fuit Dietherus à Dalberg,verè nobilis heros,ad res componendas fœlicisſimus,& verè εἰρηνοποιὸς:qui,cum mentio fieret ob res adflictas eccleſiarum Concilio opus habere hęc fermentata tempora,ſolitus fuit dicere,quatuor eſſe iudices minimè ſuſpectos,Concilio præficiendos,Biblia Hebræa,Græca,Latina,& Germanica:& tamẽ laicus erat,forſan reſpiciẽs ad illud,q̃d legitur de veteribus Cõcilijs,quòd ſemper poſuerint in omnibus ſeſsionibus Euangelia in medium. Hunc Dietherum ſæpe audiui dicentem,ſub annum milli. D xxiiij. Canonicis quibuſdam, ſe percupere dare omnia vina quæ haberet, (habebat verò non minus quàm xxx. plauſtra)vt quilibet eorum honeſtæ matronæ condormire poſſet:ad illud ſpectans, quod Heb.xiij.legitur:Honorabile inter omnes coniugium & cubile impollutum. Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus.Et quod,proh dolor, hodie apud collegia, quæ σεμνεῖα eſſe deberent,& loca honeſtorum,Idolum Veneris in locum Crucifixionis ponitur.

Idem cum haberet ſub ſe pagos aliquot,& acciderer vt ex ſubditis quiſpiam delinqueret,ab hoc nõ mulctam pecuniariam(vnde vxor & innocentes liberi luebãt) accipiebat,ſed diebus Dominicis & feſtis in carcere,pane & aqua Iuſtitiæ patronus plectebat tranſgreſſorem: ſic terrori erat male agentibus,& hoc tempore quo aliàs vacabant labore,animaduertebat in malos,non ſibi gerens dominium.

Ingens ſaxum de cælo ſeptima Nouembris apud Enſisheym Elſatiæ oppidum cecidit.

Inſulæ quædã in Oceano antiquioribus ignotæ,hoc æuo veluti nouus orbis, ab Americo Veſputio primùm,& deinde à Chriſtophoro Columbano illuſtrantur.

Anno

Anno domini mill. D. iij. Pius tertius Senenſis Papa ſedit ſolùm xxx. diebus.

DE LIGA SOTVLARIA IN AGRO BRVXELLENSI exorta, vulgo im Brůreyn.

HOc anno in agro Bruchſellano Spirenſis diœceſis, ex pago Vndergrunbach, exorta fuit rebellio Agricolarum, quorum articulos coniurationis fuiſſe ſequẽtes, in additionibus Nicolai Baſelij ad Chronicum Naucleri legis.

Primus, vt aucti numero, omne iugum ſeruitutis excuterent, & Heluetiorum more armis libertatem ſibi vendicarent.

II. Admiſsus in hanc ligam ſotulariam, orationem Dominicam & ſalutationem virginis quinquies in die pro victoria flexis genibus oraret.

III. Symbolum conſtituerant quo ſe cognoſcerent, Virginem Mariam, & Ioannem Euangeliſtam. Item vt interrogatus à ſocio Germanice, Was iſt nun fur eyn weſen/reſponderet: Wir mögen vor den Pfaffen nit geneſen.

IIII. Vt abolerent omnem magiſtratum, & qui contra ſtaret, vt hos trucidarent.

V. Vt Bruchſellam oppidum inuaderent, mox Marchionatum Badenſem.

VI. Vt bona monaſteriorum, & eccleſiarum, & clericorum inuaderent, & inter ſe diuiderent, & numerum talium imminuerent.

VII. Vt vltra horas xxiiij in nullo loco moram traherent, ſed pergerent ſemper, donec omnia ſuæ coniurationi ſubijcerent.

VIII. Spes eos bona habebat, libertatis amore, ciues & ruſticos, etiam non compulſos, ſibi facillimè adhæſuros.

IX. Vt extinctis monaſterijs & eccleſijs, nulli cẽſus & decimas ſoluerẽt, nec principibus, nobilibus, aut clero, Ita immunes futuri à vectigalibus & omni tributorum genere.

X Vt venationes, piſcationes, paſcua, nemora, & id genus alia, in communitatẽ reuocarentur, nec principũ aut nobilium priuatis vſibus deſeruirent.

Hæc temeraria conſilia non potuerunt ſtabilire, quare pœnas dederunt expoſiti eruciatibus & morti: nam & Maximilianus rex ſuo mandato iuſsit in eos animaduertere.

Anno domini mill. D iij. Poſt pium tertium fit Papa Iulius ſecundus Ligur, bellator, ſedit decennio, & ne quid amplius ſanctitati deeſſet, Reſeruatum in pectore veteratoriè excogitauit. De hoc habes elegantiſsimum Dialogum, iudicij plenum, grate Eraſmi natum.

Anno domini mill. D iiij. Fuit bellum Bauaricũ, in quo Maximilianus Cæſar. princeps Monachi, contra Philippum Palatinum, & ducem Rupertum, Philippi Palatini filium tutatus eſt. Is putabat ſe velle cum filia ducis Georgij Bauari, hæreditario iure Landshut, & eam Bauariæ partem poſsidere. At Rupertus in eo bello cum ipſa principe vxore moritur. Palatino autem Rheni per Cæſarem, Lantgrauium Haſsiæ Guilielmum, & ducem Virtenbergenſem multa adimuntur. Maximilianus etiam ingentes copias Bohemorum, volentium auxilia ferre fudit. Poſthac Palatinus cum Cæſare in gratiam redijt.

Eodem anno Philippus Caſtellæ princeps, Archidux Auſtriæ, claſſe Hiſpaniam petens, aduerſo vento vnà cum coniuge compelluntur in Angliam, vnde ſecundis flatibus reſtitutis, prius muneribus magnificè à rege inſulæ donati, abiere, ſuam nauigationem in Hiſpaniam peragentes.

Omnes in regno Granatæ conguntur aut fidem Chriſti ſuſcipere, aut è regno migrare. Anno M. DV. Maximilianus ducem Geldriæ obſedit apud Arnheim, & coegit ad deditionem.

Anno domini mill. D vi. Philippus Maximiliani filius, rex Hiſpaniarum, & Burgundiæ dux moritur, quem principem fortuna terris oſtendit, ſed protinus ſubduxit: hinc incredibilis luctus Brabantiam cæteraſq; regiones ſocias occupauit.

Ludouicus xij. Francorum
Alexander Poloniæ & Bohemiæ
Emanuel Portugalliæ
Ioannes Daniæ & Nortuegiæ
Philippus Germanus Hiſpaniarum
Ladislaus vij. Vngarorum
} Rex.

Conradus Celtes primus Germanus Poeta à Cæſare laureatur.

Eodem anno à Buſcoducenſibus nouum tormentorum genus inuentũ eſt, quod Mortarium vocabant, in obſidione arcis Proyæ, quæ ſita proximè Moſam inter Goricum & Buſcum ducis oppida, opere & natura fuit munitiſsima. Ibi ijs inſtrumentis pila & grauiſsimas ſaxorum moles in altum ejciebant: hinc cum deciderent, paucis diebus arcis tecta omnia, ac deinde tabulata corruebant.

Leonicenus, Gattinaria, Optatus, Caballus, medici: Auguſtinus Niphus, Carolus Bouillus, Iacobus Faber Stapulenſis, Philoſophi: Petrus Bembus, Pandulphus Collenutius, Richardus Pacæus, Tricaſſus Chiromanticus, Trithemius Abbas, Vigo Chirurgicus, Stabius, Vernerus, Stœphlerinus, Mathematici, Mantuanus & Bebelius, clarent.

Anno domini mill. D. vij. Maximiliano Cæſari diuturnum bellum fuit cum Venetis, in quo multum & ſæpe pugnatum eſt, magnæ mutationes factæ, Ludouicus Galliarum rex primùm Venetis adhærebat, poſt hac ſe Maximiliano adiunxit. Papa Iulius primùm Cæſaris partibus fauebat, poſtmodum cum Venetis ſentiebat. Veneti melioribus quas habebant ciuitatibus deſtituebantur, Verona, Padua, Teruis, & multis alijs. Cum verò Pontifex ſe Venetis iungeret, voluit & rex Franciæ Pontificem inuadere, qui tamen exercitum ſuum adhuc apud Cæſareanos in Italia habebat. Timens autem Cæſar, ſi Gallus potiretur victoria, quòd rectà contenderet Neapolim, auſurus etiam Romæ aliquid, quod imperio Romano graue eſſet: quapropter Cardinalem Salizburgenſem Matthæum Langium à conſilijs Cæſari, mittit ad Papam, vt ſatagat pro pace, antequam Gallus committat prælium. Iulius verò cum inſtructus eſſet Hiſpano & Italo milite, benè confiſus res proſperè caſuras, noluit admittere pacem, ſed congreditur Gallo apud Rauennam die Paſchę, anno mill. D. xij. fit maxima ſtrages, vtrinq; fortiſsimè pugnatur, ſed vincuntur Pontificij, pereunt in eo congreſſu circiter xvi. millia.

Accepta clade, Iulius cum Maximiliano libenter pacem init. Maximilianus verò vt regem Francię ex Italia euocaret, ipſe & Papa concitarunt Anglum, Germaniam & Heluetios contra Gallum. Ita coactus fuit Gallus cedere: & ita deinde Veneti cũ Cæſare concordati fuerunt.

Rauennæ paulo antè natum fuerat monſtrum, cornu in capite, alas habebat, brachia nulla, pedem vnum, vt auis rapax, oculum in genu, ſexum vtrunq;, in medio pectore ypſilon, & crucis effigiem. Aliqui interpretati ſunt, cornu ſuperbiam: alas leuitatem & mentis inconſtantiam: carentiam brachiorum, defectum bonorum operum: pedem rapacem, rapinam, vſuram, & omnimodam auaritiam: oculum in genu ſolùm ad res terrenas mentis deflectionem: vtrunq; ſexum, Sodomiam, & propter hæc vitia Italiam ſic nunc bellicis contritionibus quati: ypſilon verò & crucem, ſigna eſſe ſalutis: nam ypſilon figura eſt virtutis. Ideo ſi ad virtutem recurrant, & ad Chriſti crucem, ab his tribulationibus liberabuntur.

Anno domini mill. D. ix Septem homines ſylueſtres ex ea inſula, quæ Terra noua dicitur, Rothomagum adducti ſunt, cum cymba, veſtimentis & armis eorum. Fuliginei ſunt coloris, groſsis labris, ſtigmata in facie gerentes, ab aure ad medium mentum, inſtar liuidæ venulæ, per maxillas deducta, crine nigro & groſſo, vt equina iuba, barba per totam vitam nulla, neq; pubes, neq; vllus in toto corpore pilus, præter capillus & ſupercilia: baltheum gerunt, in quo eſt burſula quædam ad tegenda verẽda. Idioma labris formant, religio nulla, cymba eorum corticea, quam homo vna manu euehat in humeros. Arma eorũ arcus lati, chordæ ex inteſtinis aut neruis animalium.

ium. Sagittæ cānæ ſaxo aut oſſe piſcis acuminatæ. Cibus eorum carnes toſtæ, potus, aqua. Panis & vini & pecuniarū nullus omnino vſus. Nudi incedūt, aut veſtiti pellib. animalium, vrſorū, ceruorū, vitulorū marinorum, & ſimiliū. Regio eorum Parallelus ſeptimi climatis plus ſub Occidente, quàm Gallica regio ſupra Occidentem.

Anno mill. DX Iulius Pont. Rom. reconciliatur Venetis, & exercitum ducēs, Mutinam capit & Mirandulam, quam Ioanni Franciſco Pico loci domino reſtituit.

Anno domini mill. Dxi. Mirandula recuperatur à Gallis, & Mutina regi Maximiliano traditur. Bononia deficit à Pontifice.

Anno domini mill. Dxij. Maximilianus comitia habet Treueris & Coloniæ, præſentibus principibus Electoribus, Vriele archiepiſcopo Mogontino, Philippo Colonienſi, Reichardo Treuerenſi, Ludouico Palatino & alijs. Ibi inter alia, quoniam ſuſpicio erat ſchiſmatis oriundi, & grauaminum in eccleſia neceſſariò decernitur, vt Imperator & principes Electores, cum alijs principibus & ſtatibus imperij, qua ratione commodiſsimè grauamina tollantur, & ſublato ſchiſmate, omnia in ædificationem inſtituantur, diſpiciant & probè conſultent.

Decretum etiam contra blaſphemos. pœna marcæ auri, vel capitali: & vt hoc decretum neminem fugiat, viſum eſt principibus & ſtatibus imperij vt concionatores & parrochi in quatuor primarijs feſtiuitatibus, Paſchæ, Pentecoſtes, Aſſumptionis Mariæ, Natalis Chriſti pro concione populum fideliſsimè admoneant.

Et quoniam ex ebrietate blaſphemiæ, homicidia & innumera vitia fluunt, grauiſſimè interdicitur. vt Electores & alij principes in aulis ſuis nullos ex nobilibus ebrioſos perferant: & qui de vulgo, in corpore grauiſsimè luant.

Hoc tempore dux Geldriæ Carolus, qui iam pridem in verba regis Maximiliani, de pace ſeruanda, iurauerat, rupta cōcordia, bellum Brabantis intulit. Oppidū Theneſe cepit, & captum diripuit, viribus adiutus Gallorum regis, qui iam inde ab obitu Philippi, Burgundiæ domui hoſtis eſſe cœperat.

Hoc anno mirabiles & inauditi motus terræ vrbem Conſtantinopolim vexarerunt, domus innumeræ & arces corruerunt: arx præcipua tyranni collapſa eſt, vt ipſe compulſus ſit aliò confugere, & multi homines turbine intercepti, interiere.

Eodem anno Zelimus Turcarū xi. Imperator, qui Aegyptū ſubiugauit & Syriā.

Leo decimus Florentinus, Papa, Poloni & Lithuani ad ripas Boriſthenis ingenti ſtrage Moſcouitas Ruthenosq́ ſuperant.

EXPVGNATIO BRIXIAE AD EPISCOpum Gurcenſem.

Reverendiſsime Princeps & Domine, Domini vnice, humillimam recommendationem. &c. Profligatis Venetis hoſtibus ad inſulam Scaharum, ea die dux Nemuriij caſtra ad Herbedum poſuit, ibiq́ die ſequenti requieuit. Venerat eò magnis itineribus, vt ſpeculatores hoſtiū celeritate exuperaret. poſtridie autem illius diei Galli ex Herbedo Brixiam verſus, ad Voltam territorij Mantuani mouent, ex eo loco rurſus ad montem Clarum caſtellum Brixiani agri proficiſcuntur. xv. verò præſentis, vniuerſas ſuas copias ad villam S. Eufemię, locum duobus millibus paſſuum ab ipſa vrbe Brixiæ diſtantem, ad viam cogit, qua ad Peſcherum itur: ex eo loco ipſe dux omnibus medijs tentat ciuitatem, vt ſeſe dedat, tam inſigni ſuæ vrbi parcant, ſibi, vxoribus, liberis. & facultatibus conſulant, expugnationem non expectent. Et quo facilius ad deditionem ducerentur, pollicebatur regem ipſum Frācorum, licet ab eo vltrò defeciſſent, hanc ingentem iniuriam nunq́ recordaturū, imo tantū errorem liberè condonaturum, modò reſipiſcant, ac in clementiſsimi regis gratiam redeant: quippe qui iā nobilis vrbis ruinā nō deſideraret, ſed vt floreret perpetuò, & conſeruaretur. Ea oīa ciuibus varijs modis aperire ſtuduit, imò ipſum comitē Aloyſiū de Auogaris, rebellionis autorē, ad deditionē ſollicitauit. Dū hæc ageret, operiebatur Do. Iacobū Triuultiū cū ſex millibus peditibus, & magna artellaria. Interea autem

nuncius ſuperuenit,quatuor millia Hiſpanorum ad padum conſtitiſſe,coniunctura
ſeſe militibus hoſtium,ac vnà cum eis in ſubſidium vrbis Brixiæ ventura. Qua re au
dita Namurſij dux,non amplius,aut artellarias, aut deditionem expectandam ſta-
tuit:ſed quòd populum adhuc ad deditionem,ſi non bonitate,terrore pœnarũ con
ſtringeret,mittit Iacobum de Emps cum peditatu ſuo ad expugnandum clauſtrum
quoddam,ſitum in monte poſt arcem Brixienſem, quod hoſtes propugnaculis &
aggeribus muniuerant,ne noſtris ingrediendæ arcis,per poſticum copia fieret.Col
locarunt pro illius loci præſidio,mille ruſticos. Germanicus peditatus id magno im
petu aggreditur. Rurales,qui noſtrorum uires ſufferre non poterãt, relictis propu-
gnaculis,in Monaſterij clauſtris ſe abdũt,quos noſtri inſequũtur,& trucidant. Vbi
aũt per biduum ad S.Euſemiã exercitus fuerat,ac ſe pro deditione incaſſum labora
re præſenſiſſet,peruenerãt enim literæ,quibus deditionẽ fieri poſtulabat ad manus
Andreæ Gritti,qui eas clã ciuibus cõtinuit. Attamen petitio ducis per vias alias, i-
gnorãte etiã Gritto,amplè ſatis ad populi notitiã deducta fuit,qui oĩa tamen negli-
gebant,cõfiſi hoſtiũ promiſsionibus. Dux Namurſij vniuerſum peditatũ in arcẽ Bri
xianã in crepuſculo intrare iubet. Ipſe cũ equitatu poſt arcis portã remãſit. ea nocte
locat quingentas lanceas ad portã vrbis S.Nazarij,ne hoſtibus fugiendi facultas da
retur. Poterãt enim ſolũ per illã effugere,quoniã cæteras omnes terra obſtruierant,
& faſcis circũdederant,ne noſtris ad eas aditus fieret,aut ciues vacillãtes,vnã ex illis
occupare,& Gallis tradere poſſent. In diluculo diei, quę erat xix. præſentis, dux Na
murſij acies inſtruere,quẽlibet vexillo ſuo aſtare iubet. Primũ cum timpano Germa
nos & Gallos exclamare mandat,vt ſi qui aciẽ primã,quã Germani agmẽ amiſſum
appellãt,ingredi vellet,ad portã arcis,per quã in vrbem itur contẽderet. Iuit eò pri
mus cum vexillo ſuo trecentorũ peditũ Capitaneus Fabianus,quẽ Germani quoq;
pedites,alij trecẽti & vltra ſpõte ſubſecuti ſunt. Ingreſſus eſt quoq; agmẽ illud cũ du
centis Gaſconibus,Capitaneus Molardus. fuit in prima aciei huius linea ipſe Molar
dus & Fabianus,Spurius Cleuiæ,& nonnulli alij tã Germanicæ quã Gallicæ natio-
nis præclari adoleſcẽtes. Ioãnes aũt Kra,quẽ Franculũ appellãt,qui hic vxorẽ, filiam
Aloyſij de Milis duxerat,in illo agmine cecidit. Cõſtruitur poſtea agmen magnũ,in
quo vniuerſus peditatus & Germanicus,& Gaſconicus erat,in illius acie fuit Iacob.
de Emps cũ duobus ſuis fratribus,Philippus de Friburgo,Ioannes Grannis Gaſco-
nũ caput,& nõnulli alij Germani ductores. qui omnes ſe ita ſtrenuè geſſerũt,vt per-
petuã laudẽ hac tanta virtute emeruere. Cõſtabat illa Phalanx ex tribus millibus. &
quingẽtis Germanis,& mille ducẽtis è pyreneis peditibus. ſeorſum ab illa, ipſe dux
inſtruit turmam aliam ex quingentis armatis grauibus, qui cum lanceis pedeſtres
vrbẽ quoq; ingreſſuri erãt. In acie illorũ armatorum fuit ipſe Namurſij dux,cũ omni
bus ferè Gallicis nobilioribus capitaneis: ſtabat agmẽ amiſſum ꝓpe portã,Phalanx
Germanorũ & Gaſconũ in curia ipſius arcis,& ad eius latus acies armatorũ cõſiſte
bat. in hoc ordine oẽs per horas ferè quatuor ſtetere,expectãtes an adhuc vrbs de-
ditionem factura eſſet. Hoſtes aũt,qui noſtros ea nocte oẽs arcẽ intraſſe audierãt,in
diei diluculo ad arma cõclamant,equites tibicine cõuocãt,populũ clangore cõcuſ
ſarum campanarũ ad arma excitãt. Erant in vrbe hoſtiũ Cathaphractes cccc. Velites
qui baliſtis pugnãt,mille. Stradiotæ Dccc. pedites inſtructi ij. millia: ruſtici, & ple-
bei vrbis,qui ad arma concurrerant circa vi. millia & vltra. Hi oẽs ſtabãt noſtrorũ im
petum expectantes. Vbi aũt dux Namurſij phalãges ſuas vſq; ad quartã diei horã
ordinatas continuiſſet,nec de deditione eſſe ſperandũ cognouiſſet,cũ ſuis cõſilium
init. Paulo pòſt Philippũ de Friburgo,& Iacobum de Emps, germanici peditatus
capitaneos ad ſe euocant, illis vrbem omnino aggrediendam eſſe exponunt, pro-
pterea adhortantur: quo ad ſuos milites concionem habeant, vt quo eſſent ani
mo animati, aucupent. Habet igitur ad eos concionem Philippus de Friburgo:
illis proponit ducem velle vrbem illam vi & eorum viribus expugnari, adhorta-
turq; propterea vt ſtrenui animi ac tam priſtinæ virtutis quã gloriæ memores eſſe
velint, Gallos, ac totius Franciæ nobiliores vnà cum ipſis, aut morituros omnes,
aut

aut hac victoria potituros. Et qui aut mori aut vrbe potiri velint eleuato brachio oſtenderent, reliqui verò ex acie egrederentur: tunc ſubito maximo animo, eleuatoq; brachio, aut moriemur conclamant, aut vrbe potiemur, & quiſquis cuſpidem ſuam cultello inſecuit, ne lubrica elabi poſſet, ſed in ſectionibus aſperata, firmius manibus contineretur. Exponit poſtea ipſe Philippus, ducis nomine, vt ingreſsi vrbem Citadellæ parcerēt. Quippe quę Gallis auxilio fuiſſet in defectione vrbis, vt in arcem cōfugiſſent, reliquam partem vrbis, & diriperent, & quoſcunq; nullis exceptis trucidarent. Protinus tantæ prædæ indulgentia; vniuerſorum animi exhilarati, ſic vt ſeſe quiſq; ad ſummam ſuam fœlicitatem iturum putaret. Arx autem Brixiæ, in eminentiore vrbis parte, monte ſatis accliuo ſita eſt: duo ſunt itinera ex ea parte, quę in vrbē vergitur, alterum ad ciuitatem ipſam, alterum ad vrbis Citadellam. Hos autem duo capita Bombardarum in porta Citadellæ habuerant, ė quibus continuė globos ante Arcis portam tranſuolantes, eijciebant: ſic vt exitus arcis admodum ob frequentes ictus hoſtium, difficilis, ac periculoſus fuit. Agmen autem amiſſum, ſenſim arcē exibat, & alter alterum, vbi bombardarum periculū euaſerat, expectabat: qui omnes coniuncti, phalange inſtructa, ſecundum muros vrbis cliuum deſcendere. Adeſt ſtatim monaſterium S. Floriani, in quo Robonus Briſygella cum ſexcentis peditibus, acie ſua inſtructa, monaſterioq; munito noſtros expectabat, quos noſtri citò profligarunt. Quotquot fugientes, conſequuti ſunt, trucidarunt: vbi autem hi qui ad portam vſq; Citadellæ, verſus vrbem, vbi bombardas illas diſpoſuerant, profligatos, & trucidatos, & noſtros adeſſe conſpexerant, & ipſi nonnullis eorum interemptis, & artellarijs relictis, fugæ ſeſe accinxere: ingreſsi ſunt itaq; noſtri, ſuperata & deuicta Citadella, vrbem. Eſt autem ante eam vicus ſtrictus, & poſt locus ſatis ſpatioſus, in vico illo mulieres ex feneſtris, in noſtros lapides demittebant, vt in eo loco nonnullos perdidimus. Vbi autem ad illum locum ſpatioſum peruenere, aderāt ibi nonnulli equitites & grauis & leuis armaturæ, qui fortiter in principio noſtris reſiſtebant, ſed cum in ea planitie per quartam vnius horæ partem, acriter pugnatum eſſet, tandem hoſtes trucidati, & reliqui in corpus ipſius vrbis profligati ſunt. milites noſtri hos inſequuntur vſq; ad portam ipſam interiorem vrbis. tanta fuit hoſtium fuga, vt hanc quoq; portam noſtris apertam dimiſerunt, & illam noſtri tumultuariė ingreſsi, niſi à Molardo præmoniti eſſent, hoſtes omnes ſuas vires ante illam continere: Diſtabat enim parum à foro. Noſtri igitur, quia pauci aderant (affuit enim ſola prima acies, quę ex octingentis peditibus conſtabat) ſubitò conſilium capiunt, ac portam ne hoſtibus opprimerentur, occludunt. Bombardam alteram, quam in porta Citadellæ conquiſiuerant, ad portam illam oneratam puluere & globo diſponūt. Interea magna phalanx, & quingenti Galli armati ſuperueniunt: noſtri portam quam occluſerant, protinus reſerant. Hoſtes vbi bombardam in ſuam aciem directam, in faucibus portæ proſpiciunt, ruptis ordinibus hinc inde, quo quiſq; ſaluti ſuæ fuga conſuleret, diſcurrunt: noſtri fugientes ferro impetunt, & quamplurimos necant. tranſit hanc portam prima acies, ad forum pergens, vbi hoſtium Cathaphractes, turmas ſuas continebant: ſequitur illam armatorum caterua, quæ vicum amplum, quæ ad dexteram per mediam vrbem viam ducit, ingreditur. Magna Phalanx aciem primā properė inſequitur. Hij omnes ſtrenuė ordinibus ſeruatis, turmis quàm ſtrictiſsimė coadunatis, cum hoſtium catapbractis congrediūtur. hij in foro in acies noſtras pleno equorum concurſu, & acutiſsimis haſtis ſtrenuė irruunt, illis ruptis ferreis malleis, ex omni latere noſtros impetunt. Sed quia noſtri ordines ſuos conſtanter conſeruarunt, illæſi, equitibus hoſtium interemptis, remanſere: eos enim ex omni vico, ſeruatis tñ ordinibus inuaſerunt & eneruarunt. Hoſtes vbi cathaphractes, tum trucidatos, tum profligatos proſpiciunt, paſsim diffugiunt, ac portam S. Nazarij aperiunt noſtri: hos (relictis tribus millibus Germanis, cum omnibus capitibus in foro) phalange inſtructa, inſequuntur: hoſtes ad portam illam, dum ita tumultuariė fugiunt, maximam cladem accepere. Sub ea Federicus Contarenus, Venetus Velitum prouiſor, Theodorus Fraſchma eques, Baſta Stradiotarum capitanei, cū nonnullis alijs

viris ſtrenuis cecidere,& quotquot portam exiuere ab Gallis,qui ad eam collocati fuerant,capti ſunt,& inter reliquos quamplurimos ipſe Aloiſius Auogadrus deprehenſus eſt.Solus autem Dominicus Buſichi,Stradiotarum dux, cum centum ferè equitibus,paucißimisq́ exutis,& vulneratis peditibus aufugit.Quærit forſan Reuerẽdißima D.V.Si Galli ante portã aderant,q̃ pacto hi euaſerint.Sciat igitur plures hic capiendos quàm captores fuiſſe.Germani verò & Gaſcones,exceptis illis qui in phalange in foro conſtiterant,per omnes vicos vrbis currunt,quoſcunq; inueniunt mactant,& ferro impetunt,in domos irruunt,ac penetralia monialium,clauſtra vbi que inceſtantur,& diripiuntur,ruſticos,milites,& quoſcunque alios iugulant & enecant,nullorum præter mulierum & infantium rationem habentes. Vbi autem vniuerſa hoſtium militia paucißimis captis ceciderat,tota vrbs depredatur. Ciues qui armati inuenti ſunt,trucidantur:reliqui cum vxoribus,liberis,& vniuerſa familia capiuntur,bona diripiuntur,viduæ,nuptæ,innuptæq́ puellæ,paſsim violantur, cuilibet domo q́ ingreſſus fuerat,p arbitrio vti,& abuti licitũ erat.Andreas verò Gritti in hoſpitio ad ignẽ ſeſe calefaciẽs,à capitaneo S.Colũbæ,cũ ſua familia,ac Antonio Iuſtiniano Veneto,Brixiæ prætore,qui triduo tãtùm hũc magiſtratũ geſsit.Itẽ Paulus Mõtronus cum filio inter pugnãdum tãtùm captus eſt.Hęc fuit,Reuerẽdißimę princeps miſerabilis ditißimæ vrbis expugnatio,cadauera per oẽs vicos & plateas, fora & ſubulas vrbis enecata,infinita vidi,& aliquib.locis ita frequẽtia,vt ſi qs per vicos equitaret,non euitare potuit,quin equus cõtinuè cadauera calcaret: p domos mulieres,aut viros captos torqueri,aut ſe vel filias violari,magno & cõtinuo vlulatu exclamantes,& plorantes audiret.De interfectorum numero nihil certi eſt, tantum tamen fuiſſe cenſeo,vt octo millia excedant,ex noſtris verò non credo viginti interijſſe.Gemmæ,pocula argentea,veſtes purpureæ,& omnis ſerici generis precioſis pellibus fultæ,per ciuitatem à militibus vendendæ circumferebantur.Poſtera die ipſe dux edictum fieri iubet,ne quis amplius captiuos interficiat,nec captiuos ſupra decimum & quintum annum non agentes,ex vrbe educeret. Die illa ſequente comes Aloyſius de Auogadris,proditionis autor,præſente ipſo duce,capite trũcatus, ac poſtea in quatuor partes diſſectus,ad portam S Nazarij patibulo appenditur. Gallorum equitatus & peditatus omnis,iam in agrum Parmeñ.& Cremeñ,ad ſtationes,quo Bononiæ propinquiores ſint reuertitur:ipſe dux, tot tantisq́ rebus hac hieme magna celeritate confectis,ſcilicet Heluetijs à Mediolano auerſis, Bononia ab Hiſpanis tutata,hoſtibus Venetis ad inſulam ſcalarum profligatis, & Brixia expugnata,ad Mediolanum,requieſcendi gratia,ſe ceſsit. Quæ omnia Reuerendißimę P.V.pro debito meo diligenter ſignificare volui,cui me etiam atque etiam commendo.Datum Veronæ,die xxiiij.Februarij.Anno domini M. D. XII.

COPIA SEV EXTRACTVM NOVARVM.
quę veniunt ex caſtris Gallorum,die xi.Aprilis.Anno domini M. D. XII.

Scribunt imprimis,quòd dum exercitus Gallorum eſſet ſub mœnibus Rauennę heſterna die,quæ fuit decima huius menſis: cum idem Galli eſſent in Parlamento cum ciuibus,& tractarent de deditione,ſubito nunciatum eſt adeſſe exercitum Pontificis & Hiſpanorum,propter quod Galli ſubitò mouerunt totum exercitum,ſubleuatis etiam impedimentis,inſtruxerunt acies,& ſic acie inſtructa, ſteterũt tota die expectantes Pontificios & Hiſpanos vſque ad horam quintam poſt meridiem,conflicturi cum eis,qui veniebant verſus Pignetam Rauennæ, approximando ciuitati,vt ſuccurrerent ei.Compulſi autem fuerunt idem Galli leuare artellariã ſuam,cum qua concutiebant iam mœnia ciuitatis Rauennę, approximando ciuitati. In leuatione autem ipſius Artellariæ milites,qui erant intra ciuitatem,eruperũt in ar-

in artellariam, in cuius cuſtodia erat D. Fridericus de Gonzaga, cum aliquot peditibus Italicis & Gaſconicis. Qui Gaſcones territi huiuſmodi eruptione, retraxerunt ſe: D. Fridericus cum Italis reſtitit erumpentibus, & retruſit eos intra ciuitatem: & ſi alij ſubſecuti fuiſſent, immixti ciuibus ciuitatem ipſam intraſſent, & cepiſſent eam in illa eruptione. D. Fridericus habuit ictum in fronte, ſed non grauem.

Exercitus verò Pontificis, & Hiſpanorum appropinquabant Gallis, & arbitrabatur, quòd eſſent conflicturi cum ipſis, ſed exercitus Hiſpanus diuertit ab eis, & caſtra metatus eſt in dicta Pigneta Rauennæ, in loco ſatis forti, circiter mille paſſus remota à Gallis, Galli verò redierunt ad mœnia ciuitatis, vnde mouerant caſtra. Et licet pluries in ciuitate illa nocte fuerit & clamatum, & pulſatum ad arma. Galli tamen non mouerunt ſe, nec concuſſerunt mœnia bombardis, ſed deliberarunt in conſilio omnino cum ipſis Hiſpanis confligere, vno vel alio modo, quomodocunq; poſſent; & eadem nocte fecerunt pontem ſupra vnum canale, quod erat medium inter Gallos & Pignetam Rauennæ, vbi caſtrametabantur Hiſpani, die ſequenti quæ fuit Paſchæ, Galli diluculò tranſierunt dictum pontem, & ceperunt appropinquare Pontificijs & Hiſpanis: & primò res eſt cepta agi ex vtraq; parte cum artellaria, cum qua pugnatum eſt ad duas horas, quę edidit magnam ſtragem in vtroq; exercitu, continuè tamen Galli progrediebantur, & appropinquabant Hiſpanis, deinde ceperunt conſerere manus. Prima pugna cepta eſt ab equitibus grauis armaturæ, qui erant in antiguardia, & ſtrenuè diu pugnarunt æquo marte: Deinde peditatus primæ aciei, ſeu antiguardiæ ceperunt etiam conſerere manus, & exorta eſt maxima ſtrages ex vtraq; parte. Vrgentibus autem Gallis cepit inclinare acies Hiſpanorum, quæ tamē ſuſtinuit conflictum ad duas horas, & ſic pugnatum eſt quatuor horis, tandem Pontificij & Hiſpani ceperunt vertere terga, & cædes eorū aucta eſt, quos continuè Galli vrgebant. Lucrati ſunt Galli petias xiiij. artellariæ, quas ſolùm ſecum Hiſpani aduexerant. De numero occiſorum tunc iudicabant à vij. mil. in viij. millia. De Gallis mortui ſunt in eo prælio Dux Namurſij, Dominus de Alegria, Grotta, & vulneratus letaliter dominus de Lancret, mortuus dominus de Bardaſon. Capitanei mortui, Philippus de Friburg, Iacobus de Emps, Fabianus, Molardus, Moyart, Mongyarō, & Bonetus grauiſsimè in caput vulneratus, & multi alij mortui, & vulnerati magni viri, quos neſciebāt tūc nominare. De exercitu Pontificio & Hiſpano, neſcitur quis ſit mortuus, niſi quod retulerat D. Fabricius de Columna, quòd erant mortui multi magni viri Capti autem de eodem exercitu Hiſpanorum erant, ipſe D. Fabricius de Columna, Cardinalis de Medicis Legatus, Marchio Piſcherię. Dominus Iohannes de Cordona, Comes de monte Leonis, Comes Iohannes Franciſcus de Mirandula Comes Petrus Nauarrus. De Viceregе neſciebant quid eſſet, aliqui credebāt ipſum cum circiter tribus millibus peditum, & bono numero equitum euaſiſſe.

Anno domini MDxiij. Heinricus octauus Angliæ rex, cum valida bellatorū manu Caletum traiecit, bello adorturus Galliæ populos, illuc argento & auro, quod ingens ſecum aduexerat, non modò Cæſarem Maximilianum, ſed omnem quoq; Brabantiæ, Flandriæ & Holandiæ nobilitatem ad ſe iuuandum pertraxit. Lectiſsimum equitatum ac pedites complures è Gallia miſſos, qui Morinos, quos obſeſſurus hoſtis putabatur, commeatu leuarent. Maximilianus partim occidit, partim in fugam compulit, ex quibus trecenti quinquaginta capti, inter quos & nobiles aliquot regni Gallorum fuerunt. ſigna bellica nouem amiſſa, currus onerarij centum quinquaginta abducti. Poſt hęc Romanus & Anglus, magnanimi principes duo, Maurinos, quam gentem præſidio firmauerat Galliæ Rex Ludouicus, omni armorum genere expugnare adorti, murorum partem deiecere, atq; hinc, cum ingens terror ciuitatē inuaſiſſet, facta eſt deditio hac lege, vt vi abſtineret miles. Ingreſſus Cæſar Anglo ceſsit vrbis Imperium: poſtea deditum eſt & Tornacū. Huius oppidi ciues permulti, ne militarem diutius feritatem pati cogerentur, nouas ſedes in Flandria & Brabātia quæſiuere. Heinricus huius vrbis, à Cæſare Imperio ſibi relicto, incredibili ſumptu arcem intra muros extruxit, multis incluſis ædificijs. Hic præſidium habuit per-

petuum, donec poſt aliquot annos Gallo vrbs reddita eſt, quæ nunc paret Carolo Cæſari, adempta iterum Gallo per Cæſareanos exercitus. Quo tempore bellũ Anglus cum Gallo gerebat in prouincia Morinorum, Iacobus rex Scotiæ, à rege Gallarum, vt quidam putant, mercede conductus, Angliæ fines ingreſſus, cæde, incendijs, ruinis, direptione omnia miſcuit, omnia terrore impleuit, donec Reginę ſtudio contractus exercitus, antequam interior Anglia vreretur, ei occurrit, atrox prælium committitur Scoti regem ſuum dum acerrimè ante ſigna pugnat, circumuentum amiſerunt. Victor Anglus ad ſua reuertitur.

Anno domini mill. D. xv. Carolus Philippi filius Louanij, quemadmodum pater, auus, & proauus fecerant, celebratis conditionibus & ſtatutis, ac obſeruandorũ priuilegiorum facta confirmatione, Brabantiæ principatum ſuſcepit, nõ vnius tantum vrbis, ſed & prouinciarum gaudio incredibili.

Anno eodem huius Caroli ſoror Maria aucta eſt in Hungariam, nuptura Ludouico Hungarorum & Bohemiæ regi.

Anno domini mill. D. xvij Iohannes Franciſcus Picus Mirandulæ comes, ad Leonem decimum, & Concilium Laternenſe, orationem habuit, de moribus eccleſię reformandis Et cum antea ſæpenumero ſermo habitus de ſtatuendis legibus, ipſe de legum cuſtodia, contra luxum, libidinem, auaritiam, pro pietate, iuſtitia, cæteriſq; virtutibus diſſerit. conquerens quòd multi principes priſcam ſimplicitatem in aſtutiã, caſtitatem in nequitiam, liberalitatem & parſimoniam in luxum & auaritiam cõuerterint: apud pleroſq; religionis primores, ad quorum exemplum componi atq; formari plebs ignara debuiſſet, aut nullus, aut certè exiguus Dei cultus, nulla bene viuendi ratio atq; inſtitutio, nullus pudor, nulla modeſtia ſit: iuſtitia vel in odium, vel in gratiam declinauit: pietas in ſuperſtitionem penè procubuit, virtus vitio vertitur, vitia loco virtutum honorari ſolent. Sacras ædes & templa lenonibus & Caramytis commiſſa, nefarijs lupis, optimi paſtoris ouilia demandata. Sanguine Chriſti redẽptos non debere debilitari in plumis. Quid plumarum (inquit) feci mentionem, & ſcortorum præterij cateruas, & greges exoletorum, & coempta & diuendita ſacrificia?

Hortatur Leonem decimum, vt luxum cohibeat cuiuſcunq; ordinis, modum ponat ambitioni, compeſcat indomitos & effrenatos libidinis obſcenæ furores ſuſpectis ſacerdotum, quod & legibus eccleſiæ cautum eſt, contubernijs, frena conſtituat: efficiat vt piorum virorum patrimonia in bonos vſus diſpertiãtur, ne amplius ab impuris heluonibus, ab omnium ſcelerum gurgitibus abſorbeantur.

Terret Leonem exemplo Heli. grauiſsimè hic punitus à Deo, qui non animaduertit in liberos, ij tamen dormiebãt cum mulieribus: noſtra tempeſtate fœminæ abiguntur, ad eorum libidines explendas & meritorij pueri à parentibus commodãtur. A ſacerdotibus petit vitæ innocentiam, & morum diſciplinam, nõ exactiſsimã illam quidem & præcellentiſsimam, ſed mediocrem Non petit, vt inſtar Hieronimi ſaxo pectus identidem verberent, ſed nec vt meretricum pectora, baccatis monilibus, nec crepidas hydaſpeis gemmis exornent. Nec poſtulat vt Hilarionis inedię aſſueſcant, ſed ne Sybaritarum cœnas aut æmulentur, aut ſuperent. Nec efflagitat, vt in ſpinis & niue volutentur more Franciſci & Benedicti, ſed cum mollem Cygnorum plumam ingenti pecunia mereantur, aut redimendis captiuis, aut virginibus nuptui tradendis iure optimo dedicata, id planè damnat. Monet, Martini exemplo, nudis veſtes tribuendas potius, quàm coccineis atq; purpureis pannis cooperienda iumenta.

Illius maximè cuſtodia legis conſulat Pontifex, qua ſanctiſsimè cauetur, ne multa ab vno ſacerdotia, quibus annexa ſit animarũ cura poſsideãtur. Diſpenſatio quã Bernhardus rectè uocauit diſsipationem, effecit. vt iam non multa, non plura, ſed innumera teneant multi, qui ne diaconi quidem officio mereantur defungi.

Tandem in epilogo commonet Leonem Pontificem Romanum, vbi edomuerit peſsimæ vitæ monſtra, vel extinxerit, ne poſtea repullulent, adhibenda erit le-

gum

gum cautio, & ſeuerior aliquanto diſciplina: Non in veſtibus modò & ſumptibus, ſed in ſtudijs ſacræ linguæ vtriuſq; Teſtamenti recognoſcendæ, & cum antiquis & caſtigatis primæ originis exemplaribus conferendæ. Solennes ceremoniæ de quib. fuere olim quæpiam difficultates, prioribus oblatæ ſynodis, ſtatuendæ firmandæq; ſunt: Quotidianæ preces redigendæ in ſtatum & probatum & ordinatũ ordinem, & veræ hiſtoriæ ab apocryphis nugis ſegregandæ. Præſcribẽda principibus viris officia, vt ſcelerata illa & Reipublicæ deletrix opinio, licere quæ placeant, & à vulgi animis omnino amoueatur & penitus exulet. A diuturnis diſſenſionibus tandem quieſcant, daturi operam eis officijs, quæ mortales euehunt ad immortalitatẽ. Hæc Iohannes Franciſcus Picus.

ERASMVS ROTERODAMVS.

Erasmvs Roterodamvs Teſtamentum nonum Græcè & Latinè reſtituit. Germaniamq; ſuam literis humanioribus adornat. De quo infra plura.

Anno Domini mill. D.xviij. A Carolo Hiſpaniarum rege contra Maranos miſſus exercitus, validam in ea gente vrbem cepit, ac deinde occidit quadraginta Barbarorum millia. Poſt hanc victoriam Carolus auo ſuo Maximiliano Cæſari adempta hoſtibus magni precij vexilla duo tranſmiſit.

MARTINVS LVTHERVS.

Anno domini mill D.xviij. Sub illuſtriſsimo principe Saxoniæ duce Friderico, Electore ſacri Imperij, Catholicæ & Apoſtolicę veritatis amantiſsimo principe, D. Martinus Lutherus de Indulgentijs ſcribit ad Leonem decimũ Pont. Max. hoc titulo: Beatiſsimo patri Leoni decimo Pont. Max. frater Martinus Luther Auguſtinianus, æternam ſalutem &c.

In Præfatione ad Leonem x. meminit Lutherus Indulgentiariorum concionatorum, qui in ſcandalum & ludibrium eccleſiaſticæ poteſtatis auariſsimè prædicauerint, & libellos ediderint, inſatiabilem & inauditam auaritiam teſtantes, immo Confeſſores iuramento adegerint, vt hæc ipſa inſtantiſsimè populo inculcarẽt, vnde populo (vt Propheta ait) carnem deſuper oſsibus eorum tollebant, ac vno illo ſcandala ſedarent, videlicet, terrore pontificij nominis, ignis comminatione, & hæretici nominis opprobrio. Lutherus innocenti & quieta conſcientia primùm leuiuſculè illis reluctatus fuit, dogmata eorum in dubium & diſputationem vocando. Itaq; ſchedulam diſputatoriam ædidit, doctiores tantùm inuitando. Miraculum autem videtur Luthero, ſic in omnem terram exiuiſſe ſuas propoſitiones, oſtendens ſe inuitum venire in publicum, at reuocare non poſſe.

In fine Præfationis ſic ſe ſubmittit: Quare, beatiſsime pater, proſtratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ ſum & habeo. Viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam vocem Chriſti in te præſidẽtis & loquentis agnoſcam. Si mortem merui, mori non recuſabo: Domini enim eſt terra & plenitudo eius, qui eſt benedictus in ſecula, Amen, qui te & ſeruet in æternum, Amen. Anno domini mill. D.xviij.

Rogat verò Lutherus ſingulari epiſtolio Reuerendum patrem Iohannem Stupitium, Auguſtinianæ familiæ Vicarium quòd velit has ſuas ineptias ſuſcipere, & qua fieri poteſt induſtria, ad optimum Pontificem Leonem decimum tranſmittere, vt ſint ibi Luthero aduerſus ſtudia malignantium, vice alicuius paracleti. Minacibus ſuis inimicis, Reuchlinianum illud etiam reſpondens: Qui pauper eſt, nihil timet, nihil poteſt perdere.

PROTESTATIO D. M. LVTHERI
Anno M.D.XVIII.

Quia hæc eſt diſputatio Theologica, quo pacatiores faciam animos, primùm proteſtor, vt in ſcholis fieri ſolet, me prorſus nihil dicere aut tenere velle, niſi quod

in & ex ſacris literis primò, deinde eccleſiaſticis patribus, ab eccleſia Romana receptis, hucuſq; ſeruatis, & ex Canonibus ac Decretalibus pontificijs habetur, & haberi poteſt &c.

Has Concluſiones quia Syluester de Prierio, ordinis Prædicatorum, conuellebat per dialogum, Entellus ſcilicet Dareti ſe opponens, Lutherus reſpondet Prierio, vt qui rumores ponebat ante ſalutem, & vt dicitur, Encomium ante victoriam. Et fundamenta Syluestri omittit, ponit autem illa ſua:

Primum illud Pauli: Omnia probate, i. Theſs. v. Gal. ij. Si Angelus de cœlo aliud vobis euangelizauerit.

Secundum illud Auguſtini ad Hieronymum: Ego ſolis eis libris qui Canonici appellantur, hunc honorem deferre didici, & nullum ſcriptorem eorum erraſſe firmiſſimè credam. Cæteris autem quantalibet doctrina ſanctitateq; polleant, non ideo verum eſſe credo, quia illi ſic ſenſerunt &c.

Tertium illud Cle. de Pœnit. & remiſſ. C. Abuſionibus. Queſtoribus nihil licere (in venijs prædicandis) proponere populo, quàm quod in eorum literis cõtinetur.

Et in fine reſponſionis ad dialogum Syluestri ſcribit Lutherus ad lectorem: Opiniones maneant opiniones, non autem onera Chriſtianorum. Non faciamus opiniones pares articulis fidei, & Chriſti Pauliq; decretis. Et pudeat tandem Theologos huius vocis, quam doctiores apud amicos effutiunt: Sic dicerem in ſcholis, ſed tamẽ (maneat inter nos) diuerſum ſentio. Sic dicimus in ſcholis, ſed tamen (maneat inter nos) non poteſt probari ex ſacris literis &c.

Poſthac Eckius impugnat Propoſitiones Lutheri. D. Andreas Bodenſteyn Archidiaconus Vuittenbergenſis, Apologeticas propoſitiones parat pro Luthero.

Lutherus deinde de Pœnitentia ſcribit. De virtute excõmunicationis. De meditanda paſsione Chriſti. De digna præparatione ad Euchariſtiam, In decem præcepta, & alia quædam.

ACTA D. MARTINI LVTHERI, APVD THOMAM Caietanum, Tit. S. Sixti Cardinalem Auguſtæ. Anno mill. D. xviij.

Martinus Lutherus obedientiam Romanæ eccleſiæ præſtitit, & Illuſtriſsimi principis Electoris, ducis Saxoniæ Friderici, qui antea laborauerat, vt cauſa ex Vrbe committeretur, ſumptu & epiſtolis commendatitijs prouiſus, Auguſtam venit, ad Carmelitas diuertit, ſatis clementer ſuſceptus à D. Cardinale legato: hic de mandato Papæ tria Luthero propoſuit facienda.

I. Vt ad cor rediret, erratusq; reuocaret.

II. Promitteret infuturum abſtinere ab eiſdem.

III. Etiam ab omnibus abſtineret, quibus eccleſia perturbari poſsit.

Cum autem Lutherus peteret doceri, in quibus eraſſet: legatus extra vagantem Cle. ſepti. protulit, quæ incipit: Vnigenitus &c. quod contra eam aſſeruiſſet propoſitione lviij. Merita Chriſti non eſſe indulgentiarum theſaurum. Secundò, Cardinalis contra vij. propoſitionem Lutheri voluit fidem non eſſe neceſſariam acceſſuro Euchariſtiam.

Altera die præſentibus quatuor Cæſareæ maieſtatis ſenatoribus, adductis Notario & teſtibus, proteſtatus fuit Lutherus, propriè & perſonaliter legens coram Reueren. D. legato in hunc qui ſequitur modum:

In primis, ego frater M. Lutherus Auguſtinianus, proteſtor me colere & ſequi ſanctam Romanam eccleſiam, in omnibus meis dictis & factis, præſentibus, præteritis, & futuris. Quòd ſi quid contrà vel aliter dictum fuit, vel fuerit, pro non dicto haberi & habere volo.

Verùm quia D. Cardinalis ex mandato Papæ exegit, vt ſuper diſputatióne de Indulgentijs tria faceret:

I. Redi-

I. Redirem in cognitionem mei, & errorem reuocarem.

II. Cautelam præſtarem de futuro non repetendis.

III. Promitterem abſtinere ab omnibus, quæ Eccleſiam Dei perturbarent.

Hodie proteſtor, omnia quæ dixi, mihi ſana, vera & catholica videntur. Tamẽ ad ſuperabundantiam offero me perſonaliter hic vel alibi, etiam in publico reddere rationem dictorum meorum. Quòd ſi hoc non placet legato, paratus ſum vel in ſcripto ſuis obiectionibus, ſi quas habet, reſpondere, & ſuper his audire ſententiam & iudicium Vniuerſitatum Imperialium, Baſilieñ. Friburgñ & Louanienſis.

Tandem admiſſa ſcriptili reſponſione, abitum eſt.

Mox Lutherus parat reſponſionem ad legatum, docens, merita Chriſti non committi hominibus. Pontificis vocem audiendam, quæ conſona ſit ſcripturæ. Pontificem errare poſſe, reprehendi debere, Act. xv. Præterea oſtendit in materia fidei non modò generale Concilium eſſe ſuper Papam, ſed etiam quemlibet fidelem, ſi melioribus nitatur authoritate & ratione. Extrauagantem continere falſa.

II. Infallibilem eſſe veritatem, quòd nullus eſt iuſtus, niſi qui credit in Deũ. Acceſſuro ad Sacramẽtũ, neceſſarium eſſe vt credat. Fidẽ in abſolutione neceſſariam eſſe. Quod à veritate ſcripturæ non poſsit diſcedere, lucem veritatis ſe quærere &c.

At Cardinalis ſcripturas audire nolebat, ſine ſcriptura diſputabat: gloſſas ex capite ſuo commẽtabatur, diſtinctionibus quibus fœcunda eſt Thomiſtica Theologia, ac verè Protheus quidam, omnia eleuabat. Tandem Lutherus accepto mandato, non redeundi ad conſpectum Legati, niſi reuocare vellet: manſit tamen eodem in loco. Tum vocato Reuerendo Iohanne Stupitio Vicario, Cardinalis multis egit, vt ad reuocationem ſpontaneam Lutherum adduceret. Manſit & ſequenti die Lutherus, nihil mandabatur. Tertia die Dominica quoq; manſit, & literas dedit, ſed nihil reſpondebatur. Quarta die manſit, & nihil fiebat. Idem ſilentium quinta die paſſus. Tandem conſulentibus amicis, præſertim cum antea iactaſſet ſeſe habere mandatum, vt Lutherum & D. Iohannem Stupitium vicarium incarceraret, diſpoſita appellatione affigenda, receſsit, ſat periculoſam obedientiam ſe præſtitiſſe arbitratus. Lutherus αὐτόπτης καὶ ὑπηρέτης, hæc in actis ſcribit, & cauſam reddit, quare ſe Pontifici ſubmiſerit, & quòd etiam veriſsimè dicta cum humilitate & timore debeant aſſeri & tueri. Premit quædam & tacet, quæ putat lectorem ſentire non ſine gemitu. Tandem proteſtatur Lutherus ſe colere Romanam eccleſiam & ſequi in omnibus, ſolùm illis reſiſtat, qui nomine eccleſiæ Romanæ, Bebyloniam nobis ſtatuere moliuntur.

Hoc tempore Leo Papa x. Thomæ Caietano legato ſcribit, quoniam Hierònymus epiſcopus Aſculanus auditor Cameræ, Martinum Lutherum ad perſonaliter comparendum coram eo citaſſet, & hic pontificia benignitate abuſus, audacior effectus: quare per prædictum auditorem Cameræ iam Hæreticus declaratus eſſet: & deberet Lutherus, inuocato ad hoc Maximiliani Rom. Imp. electi, & reliquorum Germaniæ principum, communitatuum, potẽtatum tam eccleſiaſticorum quàm ſecularium brachio, cogi, compelli, & in legati poteſtatẽ redigi, ac ſub fideli cuſtodia retineri, donec legatus à Pontifice aliud haberet in mandatis. Quòd ſi in pertinacia ſua perſeueraret, & ſeculare brachium contemneret, deberent in omnibus Germaniæ partibus Luthero adhærentes, per edicta publica, ad inſtar illorum, qui olim in Albo prætorio ſcribebantur, pro hæreticis excommunicatis, anathematiſatis, & maledictis publicari: etiam Duces, Marchiones, Comites, Barones, & quæcunq; communitates, Maximiliano Imperatore excepto. Inſuper eccleſiaſtico interdicto ſubijci oppida, terras & loca ſubijci, ad quæ prędictum Martinum declinare contigerit: immò infames fieri ſeculares, & feudis priuari non obtemperantes Papæ. Obedientib. verò, indulgentiam plenariam promitti. Datum Romę apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die xxiij. Auguſti, Anno mill. D. xviij. Pontificatus Leonis vi. anno.

Iacobus Sadoletus.

Hoc Breue datum fuit xxiij. Auguſti, anno xviij. Lutherus citatus vij. Augſti,

& ſic intra datum Breuis & citationem, cucurrerunt xvi. dies.

Hic lector ponat calculum, & inueniet, Hieronymum Epiſcopum Aſcalenſem, ante inſinuatam citationem Luthero, aut intra xvi. diem poſt inſinuatam, proceſſiſſe, iudicaſſe, damnaſſe Lutherum. Sanctus mos & ſtylus Romanæ curiæ, eadem die citare, monere, accuſare, iudicare, damnare, declarare.

Poſt hæc, cùm Cardinalis per amicos Ioannem Stupitium, & Vuenceslaum Lyncum, niteretur Lutherum à vero flectere, ſcribit eidem Lutherus, & promittit materiam de Indulgentijs ſe poſthac nolle tractare, modò illis imponatur modus, aut ſermonis aut ſilentij, qui eum in hanc Tragœdiam ſuſcitauerint. Vocem ſponſæ audire cupit, & eccleſiam ſequi. Tãdem Lutherus anno à natiuitate Dñi mill. D. xviij. Indictione ſexta, die verò ſabbati xvi. menſis Octob. Pont. Leo x. anno vi. à Papa nõ bene informato, appellat ad melius informandum, præſente notario publico, & teſtibus, Gallo Cunigunder de Herbrachtigen, & Vuentzealao Steinbeis, & Bartolomeo Vtzmair presbyteris Auguſtenſis dioceſis teſtibus.

DE DISPVTATIONE LIPSICA.

Anno Domini M. D. xix. Cœpta fuit Lypſiæ diſputatio excellentium doctorum Ioannis Eckij, & Andreæ Carolſtadij. xxvij. Iunij.

Deinde ſecunda diſputatio D. doctorum Ioannis Eckij, & Andreæ Carolſtadij, quæ cœpit xv. Iulij.

Tertia diſputatio eiuſdem D. Iohannis Eckij, & D. Martini Lutheri, quæ cœpit xxiiij. Iulij.

EPITOME VERO LIPSICAE DISPVTATIONIS, ad Iohannem Oecolampadium, per Philippum Melanchtonem, eſt hæc.

NEq; referre multum puto, neq; tu magnopere deſideras ſtudium ac voluntatem animi erga te mei pluribus verbis declarari. Nam eiuſmodi auſpitijs animos noſtros optimus ille ſynceræ charitatis ſpiritus conciliauit, vt amicitiam noſtram neque labefactari vllo caſu in tam varia omniũ rerum humanarum viciſsitudine poſſe ſperem, neq; vulgaribus illis, & per gratias pedaneis ſuffragijs id genus literarũ, qualibus ferè aluntur amicitiæ, altius acturam radices. In vtrunque ſpiritus incumbit pariter, vt inadita ſit amicitia, tum ſimultati, tum nugacibus iſtis blanditijs. Atque vtinam illius queam grato pectore beneficium agnoſcere, qui talem, non dico Theſea, ſed Chriſtiana fide amicum nobis iunxerit. Nemo enim planè mortalium eſt, cuius præſentior in me iam inde à puero vſque fuerit beneficentia, quàm tua, eaq; verè liberalis, ac prorſus τὸ γυμνὸν τῇ χάριτι referens. Neque enim rationes noſtræ ſinebant æquare beneficium beneficio. Qua parte quandoquidem tu præſtas, quæſo permitte vincere nos amando. Ariſtoteles eum, qui beneficio quempiam affecerit, ab illo tantum vult amari, quantum meretur beneficium, aut certè beneficij gratia. Argutè ille quidẽ, ſed nõ omnino probè. Neque enim nobis ſcopus eſt amoris noſtri, beneficium vllum tuum, ſed ille author amicitiæ noſtræ Chriſti ſpiritus. Tu interim quicquid officij amico dediſti, communi charitatis iure debebas, viciſsim in nominibus tuis nos quoque ſumus non defuturi officio, ſi quando caſus aliquis feret. Iam verò quod attinet, nolui, quandoquidem reliqua ferè in ſtudijs literarum communia habemus, fruſtrari te ijs, quæ ſexpectatione maiore quàm pro re Lypſiæ de ambiguis quibuſdam theologorum, vt videtur, locis acta ſunt. Nec opinor nihil referre tua, qui & pro theologici nominis dignitate, in illo Sueuiæ theatro vrbe Auguſta ſacrum panegyriſten agis, & vt theologicæ literæ pure, ſimpliciterq; doceantur, adniteris. Hæc verò diſceptandi prouincia primum non ob aliud ſuſcepta eſt, niſi vt palàm fieret inter veterem & Chriſti theologiam, ac nouiciam & Ariſtotelicam quantum interſit. Verùm quid profectum ſit, aut quorſum inclinarint res, mihi ſanè non eſt in procliui iudicare. Quòd diligentius omnia proſequar, quæ ad cauſam attinent, vt non nihil certi ex ijs tu queas oculatior aſſequi. Varia proculdubio fama ad vos perferet, quapropter fide hiſto-

rica,

rica, & quàm ſimplicisſimis ſubnotatis capitibus diſceptationis agam, vt intelligas, quid de quoque controuerſum ſit. Atque vt inde ὥσπερ ἀπὸ γραμμῆς ordiar. Superiore anno ſententias, quas Martinus de indulgentijs propoſuit diſputandas, Eckius obelis notauit: amarulentius eſt ſcriptum, quàm vt hinc aliquid proferam. Ex illis teuellit aliquot Caroloſtadius in concluſionibus ſuis, quæ extant. Caroloſtadio reſpondit Eckius per Apologiam, in qua iam pleraque mitius, quàm antea in obelis. Apologiam ædito libello Caroloſtadius confutauit. longa eſt iniuria, longæ ambages, placuit ad ſummum (vt cætera prætercam) diſputare: dies dictus eſt, Lypſiam confluunt Iohannes Eckius Ingolſtadius, Andreas Caroloſtadius & Martinus Lutherus Vuittenbergenſis. Rerum ſumma in concluſiones coacta erat paucu las, quo certius id proponeretur, de quo diſputandum eſſet. Satis opinor conſtare tibi quid de diſceptatione conuenerit, videlicet vt ageretur cauſa excipientibus notarijs, atque id ſcriptum euulgaretur, eſſetq́ iudicium penes optimum quenque. Primùm, Eckius cauſatus eſt apud eos, qui deſignati erant ab illuſtriſsimo Principe Georgio, Saxoniæ duce, Mecœnate humanorum ſtudiorum, præfecti diſputationis, contra quàm condixerat, videri ſibi ex iure diſputanium eſſe, ne dictarentur, gliſcentem eorum vim, qui congrediuntur pugnaturi, ſenſim per ſtili moram deferuere, impetu augeri animos, cuntando labaſcere. Id ego neſcio an è ſimplicitate theologica videri poſsit, vbi nihil tam pręſtandum eſt, quàm vt ne quid impetu, ne quid temerè, ne quid immodico animo dictum videatur. Et vt in ſtudijs literarum, ac potiſsimum in negotio pietatis nihil puto neque prius, neque ſalutarius congreſſu familiari doctorum ac bonorum, vbi ſententia cum ſententia, placidis ac tranquillis, minimeq́ pertinacibus animis confertur, vbi neque vinci indecorum eſt, neque vincere plauſibile, ita vix aliud cenſeo pernicioſius popularibus illis diſceptationibus, vbi non poteſt, quantumuis bonis non obſtrepere victoriæ cura. Scis tu quàm multa prudenter in hanc ſententiam ſcribat Nazianzenus, quàm multa item Eraſmus noſter. Iam verò conuenerat de notarijs: neque enim aliter perſuaderi poterat Caroloſtadio: qui cùm primum ſuſceptum eſt certamen, ibi certos quoque iudices deſignari voluit Eckius: non recuſauit Caroloſtadius. Itaque die xxvij. Menſis Iunij, congrediuntur Ioannes Eckius, & Caroloſtadius. De libero arbitrio propoſitum eſt, an ſit aliquod nobis αὐτόμερον bonum opus, hoc eſt, vt ipſi dicunt, ac de congruo emereamur gratiam, cùm facimus quod in nobis eſt, vtor enim ipſorum verbis. Hoc cùm agi deberet, vide quorſum contentione rapti ſint, & in quos ſcopulos impegerint: agi debebat, quid per ſeſe citra gratiam poſſet voluntas noſtra, ipſi quæſtionem aliò rapiunt, & quatuor credo continuos dies in eo diſceptant. An voluntas tantùm recipiat bonum opus, ipſumq́ bonum opus ſola efficiat gratia. In has Symplegadas coegerunt cauſam non ita multum neceſſariam, & planè alienam ab inſtituto Caroloſtadij. Dedit Eckius in voluntate noſtra non eſſe vim genuinam, qua opus bonum producat, ſed aſcititiam tantùm, eamq́ quam fœneret gratia, id quod primum videbatur oppugnare: deinde à Caroloſtadio rogatus, largiretur ne totum opus bonum eſſe à Deo, reſpondit, totum quidem, non autem totaliter. Ecce autem vt argutum hoc commentum dignum maieſtate theologici nominis, adeò λόγυς κηβίζιν, cuius hodie liberum eſt. Primum fatetur Eckius voluntatem à Deo moueri, deinde vt conſentiamus, in noſtra eſſe poteſtate, inquit: id Caroloſtadius oppugnauit aliquot Auguſtini locis, & hoc Pauli fortiſsimi, Deus efficit in nos velle & perficere, atque hæc, ni fallor, ſententia ſalua Caroloſtadio manſit. Quædam pro dogmate ſuo ex Bernhardo tranſcripſerat Eckius, ad rem parum attinentia. Atque hæc ferè ſunt, quæ cum Caroloſtadio Eckius. Integram credo hebdomadam perdidimus in his, quorum capita συντόμως notaui. His authoribus primùm didici, quid ſit quod veteres σοφιστεύεσθαι dixerunt. Mirum, hæc omnia quo tumultu, quàm tragicè tractata ſint, quo minus mirum eſt parum profectum eſſe: ſua enim ſilentia amat ſpiritus, per quæ nobis illabitur, ſeq́ inſinuat cupidis, non gloriæ, ſed agnoſcendæ veritatis. Non proſtat in porticis

bus ſponſa illa dilecta Chriſto, ſed in domum matris ſuæ ſponſam introducit. Immo neq; vlli nos ſapientiæ cœleſtis radij pellucent, niſi iam ante cruce perpurgatos, mortuosq; priſtinis mundi elementis, vt cum Paulo dicam. Sub hæc & Martinus in baræenam deſcendit: nam hactenus non ſatis certum erat congredi, qui cauſæ inuidioſæ iudices deſignare commodè non poſſet pro iure appellationis ſuæ, tamen cum de eo conueniſſet, agi cœptum eſt de Romani Pont. authoritate, controuerſumq; eſt, an iure diuino probari poſſet Oecumenici Pontificis authoritas. Eſſe Oecumenicum Pontificem ingenuè fatetur Martinus: In hoc diſputat, an iure diuino probari eius authoritas poſsit. In hunc locum, quādoquidem paulò aſperior eſt, dies quinq;, ni fallor, impēſi ſunt. Ibi multa accerbè Eckius, multa inciuiliter, breuiter omnia eiuſmodi, vt inuidiam apud vulgus Martino conflaret. Argumentū primū erat Eckij, eccleſiā ἀκέφαλον eſſe non poſſe, cum ciuile corpus ſit: eſſe igitur Papam iure diuino caput eccleſiæ. Tum Martinus, Chriſtum ſe fateri caput eſſe, cum eccleſia ſit regnum ſpiritus, non deſyderare aliud caput, vt ad Col. 1. Ad hæc locos aliquot ex Hieronymo & Cypriano addidit Eckius, qui quantum de iure diuino probent, ipſe viderit. Iam & quidam loci manifeſtè apud eoſdem ſcriptores in dubium vocabantur, quos ipſe pro certis proferebat. Bernardi authoritatē ad Eugenium, ceu πανοπλίαν Achilleam iactabat, cum tamen & in eodem libro ad Eugenium ſint, quæ non omnino nihil ad inſtitutum Martini faciant. Cæterùm Bernardo in hoc negocio quid debeatur, quis eſt tam ſtupidus, qui non intelligat? Ex Euangelio vſus eſt loco Matthæi: Tu es petrus, & ſuper hanc petram &c. Martinus confeſsionem illam fidei eſſe voluit, Petrumq; ibi perſonam vniuerſæ eccleſiæ gerere, ſeq; Chriſtum petram vocare, idq; ex ipſius ſententiæ, ordine pluribus coniecturis eo arguit. Item loco: Paſce oues meas, quod propriè ac priuatim Petro dictum eſt. Reſpondit Martinus, poſt parem Apoſtolis omnibus authoritatem traditam. Accipite ſpiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata &c. hæc enim verba ſunt demandati officij, Chriſtum docuiſſe, quid ſit paſcere, & qualem voluerit eſſe, qui paſturus ſit. Ad hæc Eckius concilij Conſtantienſis authoritatem allegauit, vbi inter damnatos articulos Huſsitarum eſt & hic, de neceſsitate ſalutis eſt credere Romanum Pontificem Oecumenicum eſſe: ibi iactatum variè, conciliū errare non poſſe. Prudenter ad hæc Martinus, non omnes articulos pro hæreticis damnatos, & reliqua, quæ hic omnia moleſtum eſt referre. Neq; huius eſt loci tractare, quæ ſit conciliorum authoritas, Hoc palàm eſt, non poſſe concilium nouos articulos fidei condere. Male audiuit ob hæc Martinus, quod videbatur obſtrepere concilijs, quum ille nihil maiore religionē præſtaret, quàm vt ſua concilijs eſſet authoritas. Ibi hæreſes, Bohemicæ factiones, & id genus crimina alia obijciebantur. Largitus eſt Eckius æqualem omnium Apoſtolorum authoritatem fuiſſe, nec cōſectaneū eſſe, vt ſint æquales epiſcopi. Intereſſe enim inter ἀποστολὴν & adminiſtrationē, cū non ſit ἀποστολὴ aliud niſi legatio εἰς ὑπακοὴν πίστεως Paulo ad Romanos authore. Neq; inter ἀποστολὴν & adminiſtrationē quid interſit, video. Intollerabile viſum Eckio, alicubi recedere à Pontificijs decretis, aut à qualibuſ. ūq; verbis alicuius è ſanctis Patribus. Verùm ſentētiā ſuam de Pontificib. loco ad Galatas Martinus munijt, non ἀπροσχέδως quantum video. Ab his qui videbantur eſſe aliquid, quales aliquando fuerint, nihil mea intereſt. Deus enim perſonam hominis non accipit: mihi autem, qui videbantur eſſe aliquid, nihil contulerunt. Interim Eckius opinatur à Chriſto Apoſtolos lectos eſſe, ſed à Petro ardinatos epiſcopos, ex his æſtimes reliqua. Ad conſtitutionem, quæ recenſetur in Decretis, ne Romanus Pontifex vninerſalis epiſcopus nominetur, reſpondit, non quidem vniuerſalem epiſcopum nominandum eſſe, ſed vniuerſalis Eccleſiæ epiſcopum. Poſt hæc de Purgatorio agi cœptum, cuius quæſtionis arbitror ſcopum ne attigiſſe quidem. Nam cum differendum eſſet, quam in purgatorium poteſtatem habeat Papa, cœpit Eckius aliā cantilenā, eſſe purgatoriū probari vt poſsit, id quod receptius eſt quàm vt neceſſe ſit toties in ſcholas vocare. Locus eſt Machabæis vulgatus, quo

ſenten-

ſententiam ſuam muniebat Eccius. Martino viſum eſt in contentione, iuxta Hieronymi ſententiam, non valere Machabæos. Contrà ille, tantum deberi Mathabæorum libro, quantum euangelio, digna ſcilicet Theologo vox, & omnino id mordicus tenuit. Additus Pauli locus ad Corinthios: Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignē, de quo ſcis vt varient interpretes. Iam & hoc Matthæi: Eſto conſentiens aduerſario tuo &c. de carcere; & quod dicitur, donec ſoluerit extremum quadrantem, huc detorſit, quod vides vnde petatur, & in quam ſit dictum ſententiam. Nephas eſt putare eò loci carcerem de purgatorio intelligi. Vellem Chriſti plebeculam fœlicius erudiri, quàm id genus interpretationibus; pleræq; longius à fontibus ducunt ſcripturam, quàm vt natiuam vim retineat. Iam & hoc in Pſalmo pro purgatorio produxit, Tranſiuimus per ignem & aquam, & neſcio quæ pari fide alia. De indulgentijs minore contentione diſputatum eſt, immo ipſi Eckio iocum & ludum ciebant. Ad ſummum de pœnitentia actum eſt, eius quæſtionis ſcopum Eckij anthymemata neſcio an attigerint, pœnas aliquas ſatisfactionis probabant, quas admittebat Martinus. Cæterùm pro ſingulis peccatis ad ſingulas pœnas depoſci pœnitentem à iuſtitia diuina, quas in poteſtate hominis ſit remittere, mihi per illas ratiocinationes non apparebat. Atq; hæc quidem ſunt potiſsima quæ in contentionem iſtā vniuerſam inciderūt, pleraq; alia magis ridicula ſunt, quàm vt ijs te onerare poſsim, alioqui fœlicius occupatum. Duo reliqui dies dati ſunt Caroloſtadio altero de obice, vt vocant, gratiæ actum eſt, quem largitur Eckius, nōn tolli natura, ſed gratia: altero, an in quolibet bono opere peccemus. De quo pleriſq; cum ab Eccio, tum à Caroloſtadio egregijs ſcripturæ locis pugnatum eſt, mihi ſanè viſus eſt Paul. vij. cap ad Ro. nonnihil adiuuare ſententiam Caroloſtadij. Plura ſcripturus aliò ad neceſſarias operas auocabar, quanquam hæc fortaſſe immodicus; ſed placuit nugari tecum amiciſsimo, eaq; de re expectatione maiore quàm fructu agi, ipſe vidi. De huiuſmodi diſceptationib. plauſibilibus, quid alij ſentiant, neſcio, mihi quidem ἀπόχρεις videtur. ingenia, eruditionem variam, & multiplicem doctrinam hoc theatro oſtētarunt iſti ex quibus ad pietatem, vt plurima fieret acceſsio, optarim. Cæterùm apud nos magnæ admirationi pleriſq; fuit Eckius, ob varias & inſignes ingenij dotes. Caroloſtadium è ſcriptis credo nouiſti, bonus eſt vir, & rara doctrina, planeq; nonnihil extra vulgi aleam eruditus. In Martino longo iam vſu mihi familiariter cognito, viuax ingenium, eruditionem, & facundiā admiror, ſyncerum & purè Chriſtianū animū nō poſſum nō deamare. Amicis cōmunibus ex nobis ſalutē dicito. Scis quod dici Græcis ſolet, πολέμου κενὰ πολλὰ, quare nō eſt, vt de huius diſceptationis euentu, neq; Famæ, neq; ijs qui in ea Famæ ſtuduerunt, omnia credas. Vale, Vuittenbergæ xxi. Iulij.

Anno domini M.D.xix. Cæſar Maximilianus fatalem diem obijt, quum eſſet ingreſſus annum ætatis ſexageſimum tertium. Exequiæ ei celebrantur Auguſtæ. Aderant præter æquites aurei velleris, illuſtriſsimi Hiſpaniarum regis frater, dux Ferdinādus, Guilielmus de Croi Cardinalis, archiepiſcopus Toletanus, D. Erardus de Marca epiſcopus Leodienſis, Philippus de Burgūdia, Epiſcopus Traiectēſis: Princeps ob clementiam, placabilitatem, voluptatum abſtinentiam, & alias virtutes longè chariſsimus: Continuos ix. annos in caſtris agens, difficillima quinq; bella profligauit, Gallicum, Eburonicum, Sicambricum, Batauicum, Morinicum. Hic nobiliſsimæ gentes, hîc ſcientiſsimi bellicæ rei populi, hic vrbes opulentiſsimæ ad deditionem & pœnitentiam ab eo compulſæ ſunt. Quale nihil ſocer Carolus, nihil proſocer Philippus, excellentiſsimi duces, vnquam conſequi potuerunt. Neq; verò poſtremum inter huius laudes viri ponendum, quòd literas & ingenia tam impensè amauit, quodq; bonas artes non fouerit modo, ſed aluerit, atq; promouerit. Auxit huius mortui deſyderium Principis, atrocitas inſequentium temporum.

Anno eodem in Nortuuegia capta eſt belua marina, habens xij. vlnas longitudinis, cutem groſsitudinis vnius pollicis, ſub ventre pedes duos vt canis marinus,

mentum hirſutum, in ſuperiori mandibula dentes duos ſeſquipedales, tres digitos excedentes, vulgo Roßmer dicitur.

ELECTIO CAROLI V. IMP.

ANno eodem poſt mortem Maximiliani, Principes electores conuenerũt Frãcofordiæ, Albertus archiepiſcopus Mogontiæ &c. Marchio Brandenburgenſis: Hermannus archiepiſcopus Colonienſis, Comes de Vuida: Richardus archiepiſcopus Treuerenſis, de familia Greiffenklauu, Legati Ludouici regis Bohemiæ, Ludouuic⁹ Palatinus Rheni, Fridericus Saxonię dux, Ioachimus Marchio Brãdenburgenſis, hij vnanimi conſenſu elegerunt Carolum ducem Auſtriæ & Burgundię, regem Hiſpaniarum, die xxviij. Iunij: & ita Maximiliano Carolus, auo nepos ſuccedit, qui quo tempore eſt electus Rex Romanorum, in Hiſpanijs agebat, vnde per legationem euocatus, Fridericus Palatinus legatus erat, anno domini M. D. xx. in Flandriam applicuit. Doctiſsimi viri erant in regio comitatu, Eraſmus, Huttenus, Aloiſius Marlianus, Maximilianus à ſecretis Cæſari, Iobannes Ludouicus Viues, Georgius Halonius. Cęſar profunda nocte Brugas venit, magna lætitia ſpectatorũ quem præcedebat Ferdinandus Frater, Cardinalis à Croy, ſequebatur verò Margareta Auguſta. Mox ſequenti die, hoc eſt, in feſto Iacobi, qui patronus eſt Hiſpaniarum, magna ſolennitas habita epiſcopo Cordubenſi rem ſacram faciente. Eruditiſsimus D. Thomas Morus legatum agebat apud Germanos mercatores. Aderãt Brugis oratores Venetorum, Colonienſium, Norinbergenſium, Lubecenſium, Hẽricus dominus de Brunſuuig, Legati ducis Lunẽburgenſis, Legati Lantgrauij Haſſiæ, Conradus Peutingerus. Die Lunæ poſt feſtum Iacobi proficiſcitur Auguſtus Gandauum. Frater Iohãnes Glapeon ordinis Minorum de obſeruantia, ſermonem fecit in templo diuæ virginis Brugis, præſente Cæſare. Thema erat: Redde quod debes. hæc ſtultiſsimè deduxit & adulatoriè. Poſthac ab Antuerpianis Carolus Auguſtus ſummo cũ triumpho ſuſcipitur, id quod Petrus Aegidius graphicè deſcripſit. Item à Leodinis, & eorum epiſcopo Erhardo Marcano honorificè ſuſcipitur. Aquiſgrani exquiſitiſsimis honoribus acceptus, & imperij donatus inſignibus, in præſentia Electorum imperij. Aderant præter legatos variarum prouinciarum, Cardinalis Columnenſis, legatus Romani Pontificis, Cardinalis Gurcenſis, Cardinalis Sedunenſis, quẽ Heluetiorum vocant, Cardinalis de Croy, Cardinalis elector. A coronatione Coloniam venit, & ad Mogontiam menſe Nouembri, à Theodorico Zobellio Canonico & Scholaſtico eleganti oratione ſuſceptus. Poſt aliquot dies Vuormatiã ad indicta comitia ſe recipiens.

Anno domini mill D. xix. Prodeunt Commentarij M. Lutheri in epiſtolam ad Gal. Item in ſeptem Pſalmos pœnitentiales breuis declaratio. Quo tempore in Academia Vuittenbergenſi munificentia prudentiſsimi omnium ſtudiorum mœcenatis, Friderici principis & Electoris Saxonię, recta ſtudia in trib. linguis, Latina, Gręca, & Hebræa gratis docentur, Philippo Melachthone Vuittenbergam & Germaniam prijs ſtudijs & honeſtis diſciplinis illuſtrante.

Eodem anno prodit Reſolutio Lutheriana ſuper propoſitione ſua xiij. de poteſtate Papæ.

Anno domini mill. D. xx. Aſſertio omnium articulorum M. Lutheri per Bullam Leonis x. damnatorum, ſcribitur ad Fabianum Fœlicem equitem Germanum.

Anno eodem Lutherus ad Nobilitatem Germaniæ ſcribit, contra tres muros Papiſtarum, quorum primus eſt: Quod dicunt magiſtratum propbanum in eos (ſpiritales ſcilicet) nihil habere poteſtatis, ſed è regione ipſi ſint ſuprà prophanos.

II. Si vrgentur ſcriptura, dicunt nemini licere hanc exponere, quàm Papæ.

III. Si Concilio vrgentur, fingunt rurſus neminem poſſe indicere Conciliũ, niſi ſolùm Pontificẽ Romanũ. In eo libro tractat & plura alia argumẽta, Quòd Papa nõ poſsit impedire librum Concilium: Quæ in Concilijs agẽda: Faſtus Papæ tollendus: Quantum Germania Papæ ſoluerit annuè, nimirum circiter trecenta millia florenorũ: Abuſus annatarũ: De abuſu menſis Pontificij, & quare ſit auferendus: Cur

epiſcopi

epiſcopi Germaniæ nihil auſint contra Papam: Intellectus iactatiſsimę ſentētiæ TV SVPPLEX ORA, TV PROTEGE, TVQVE LABORA. Neq́ Imperator Papæ ſubſit, ſed viciſsim, donationem Conſtantini falſam eſſe: Papæ non oſculandos pedes: De vſu cœnobiorum & collegiorum: Quòd ſacerdotes ſint vxorati. De electione plebanorum: Auaritiam fuiſſe cauſam interdicti matrimonij: Quis vſus excō municationis: Minus Feſtorum: Libertas in cibo: Vt mendicitas commodè abolea tur: Incommoda ex Concilio Conſtantienſi: & quod probiſsimus Cæſar Sigiſmundus ſummum infortunium ſenſit ob non ſeruatam fidem Iohanni Huſs, & Hyeronymo: Hæreticos non per faſciculos, ſed ſcripturæ perſpicuitatem vincendos: De reformandis Vniuerſitatibus: Iudicium de Decretalibus: Prima doctrina puerorum ſit Euangelium: Luxus veſtium per Germaniam: De luxu aromatum per Germaniam: De redditibus & cenſibus: De proſtibulis.

Hoc anno contra Lutherum Theologi Louanienſes, Colonienſes, & Hieronymus Aleander, ac alij, agere cœperunt.

Eodem anno ſcribit Lutherus de Libertate Chriſtiana ad Leonem decimum in quo libro tractat hæc Paradoxa.

I. Homo Chriſtianus omnium liber eſt & dominus, ac nulli ſubiectus.

II. Homo Chriſtianus eſt diligens miniſter, & ſeruus omniū, omnibus ſubiectus.

Anno eodem ſcribit de bonis operibus, ad illuſtriſsimum principem Iohannem ducem Saxoniæ, qui liber è Germanico in Latinum tranſpoſitus fuit.

Anno domini mill. D. xx. D. Eraſmus Roterodamus ad Reuerendiſsimum archiepiſcopum Moguntinum ſcribit, commonefaciens illius Celſitudinem, de cauſa doct. Martini Lutheri. In qua epiſtola inter alia meminit, à Monachis & Theologis damnata tanquam hęretica in libris Lutheri, quæ in Bernhardi Auguſtiniq́ libris vt orthoxa, immo & pia leguntur. Mundum oneratum humanis inſtitutionibus: oneratum opinionibus & dogmatibus ſcholaſticis: oneratum tyrannide fratrum mendicantium: qui cum ſint ſatellites Rom. ſedis, tamen eò potentiæ ac multitudinis euadunt, vt ipſi Romano Pontifici, atq; ipſis regibus ſint formidabiles. His cum pro ipſis facit, Pontifex plus quàm Deus eſt. In his quæ faciunt aduerſus eorum commodum, non plus valet quàm ſomnium.

Olim hæreticus habebatur, qui diſſentiebat ab Euangelijs, ab articulis fidei, aut his quæ cum his parem authoritatem obtinerent. Nunc ſi quis à Thoma diſſentiat, vocatur hæreticus. Quicquid non placet, quicquid non intelligunt, hæreſis eſt: Græcè ſcire, hæreſis eſt: expolitè loqui, hæreſis eſt.

Eodem tempore Iacobus Vuimphelingius Seleſtadienſis, Eraſmi epiſtolā ad Mogon. ad epiſcopum Baſilienſem mittit, optans vt eius exemplo omnes Germaniæ epiſcopi Leonem Papam mittigent, ne virum, quem Chriſtianum & Euangelicū, nonmodò in doctrina, ſed in omni vita prædicant, funditus deleri ſinat.

Vuimphelingi vitam, viri de literis pro ſua menſura & ætate benè meriti, mox infra habebis candide lector.

Anno domini mill. D. xxi. Martinus Lutherus Vuormatiam venit, rationem fidei ſuæ coram Carolo quinto Auguſto reddit. Cum de fide publica illi danda apud principes ageretur, & placuiſſet dandam illi eſſe, ferunt illuſtriſsimum principem Philippum Lantgrauium, tum adoleſcentem, cum rogaretur, reſpondiſſe: Non modò dandam, ſed ſeruandam eſſe fidem. Teſtimonium Germani & cordati principis. Hæc nō ſemel retulit Clariſsimus ac integerrimus vir, D. Iacobus Kirſcherus, illuſtriſsimi principis Philippi Marchionis Badenſis Cancellarius, qui cū principe tum concioni interfuit, cum de vocando Luthero rogarentur ſententiæ.

Anno Domini mill. D. xxi. Prodeunt liber Lutheri de Votis monaſticis, & de Abroganda Miſſa: priorem dicauit patri ſuo Iohanni Luthero: alterū fratribus ſuis Auguſtinenſibus, cœnobij Vuittenbergenſis, vt conſcientiam obfirment verbo Dei contra portas inferi. Ex Eremo mill. D. xxi.

Anno eodē ex Pathmos ſcribit de cōfeſsiōe, ad verè nobilē Franciſcum à Sickingen.

Hoc anno prodit Didimus Fauentinus aduerſus Thomam Placentinum pro M. Luthero. Oratio eſt ex qua cognoſcit lector, quibus ſycophantijs & calumnijs oppreſſam velint veritatem, & extinctas bonas, hoc eſt, pias literas hi, qui ſophiſticen Theologiam, qui pontificum cõſtitutiones, breuiter qui hominum traditiones vindicant. Et petit hæc oratio, vt nemo faueat Luthero, niſi quatenus Euangelicæ veritati fauere debet quiuis Chriſtianus.

Eodem anno Vlricus ab Hutten dialogos nouos, perquàm feſtiuos edit. Illuſtriſs. Principi domino Iohanni Palatino Rheni, Bauariæ duci & Spanhemienſi comiti dedicatus: titulus eſt Bulla vel Bullicida. Monitor primus. Monitor ſecundus, Prædones.

Anno domini M.D.xxi. Ferdinandus Archidux Auſtriæ, cũ Anna filia regis Vngariæ apud Lintz habet nuptias. Item Ludouicus Vngariæ rex, cum Maria ſorore Caroli & Ferdinandi apud Ofen ſiue Budam nuptias celebrauit.

Hoc anno Carolus v. Imp. auxilio Leonis papæ decimi, Mediolanum cum arce occupat

Anno eodem prodeunt ſequentia. Sermones innumeri de Matrimonio, de Mammona, in Pſalmum cxviij. Beati immaculati: Commentarij in Pſal. lxvij. Exurgat Deus. In Pſal. xxxvi: Noli emulari. Super Magnificat, ad Iohannem Fridericũ Illuſtriſs. principem modò electorem: Quòd cor regis in manu Dei ſit: Quòd Angeli ſint & dij, boni principes: leones, dracones & feræ, mali.

Anno domini M.D.xxi. Enarrationes Epiſtolarum & Euangeliorũ, ad Illuſtriſs. principem Fridericum electorem. Eodem tempore ſcribit Lutherus de Captiuitate Babylonica, Eccleſiæ præludium cum eiaculatione hac. LAETA LIBERTAS. Item carmine iſto annexo:

HOSTIS HERODES IMPIE,
CHRISTVM VENIRE QVID TIMES?
NON ERIPIT MORTALIA,
QVI REGNA DAT COELESTIA.

Anno eodem, tenente conuentu Vuormatienſi, Carolus amiſit aulæ ſuæ duos præcipuos, Guilielmum Croium archiepiſcopum Toletanum Cardinalem, & huius patruum Gulielmum Ceurium principem de Seruia, vulgo der von ſchiffern, primus marchio de Arſcoto: Ille Ianuario menſe perijt veluti floſculus tener, in ipſo exortu ſuccíſus, nondum enim egreſſus erat annum vigeſimumtertium: Hic, ſed natu grandior, Maio inſequenti naturæ conceſsit, ingenti theſauro in Auguſti Reipub. cõmodũ relicto. Cui verò ſi vita diuturnior contigiſſet, aut nunquam ſuſceptũ (erat enim pacis amãtiſsimus) aut celerius cõfectũ fuiſſet bellũ, quod exarſit poſtea inter duos potentiſsimos orbis Chriſtiani principes, Carolum Cæſarẽ & Galliarũ regem Franciſcũ, in quo etiã hodie fœlicẽ cataſtrophen pij exoptant. Dominus Robertus de Marka comes de Arenberg dictus, orta lite inter ipſum & Dominũ de Embri, rurſus ab Auguſto deficit ad regem Franciæ, quare aliquot arces & oppida ipſius per comitem de Naſſauu captæ & dirutæ ſunt. Hoc anno Cæſariani occupatis Gallorũ aliquot oppidulis, cum ingenti exercitu ad Maſſerias armis vindicandas profecti, aliquot eam hebdamadas obſederunt. Locus vi defenſus capi non potuit, ſuburbana tantùm tecta direpta ſunt & incenſa. Ob diſsidium ducum hanc obſidionem ſolutam eſſe voluit quidam Alij tradunt, quoniam in Cæſareano exercitu multi diſenteria grauiter laborarent, & oppidum ipſum forti præſidio tenebatur, appropinquãte hyeme, obſidionem ſolutam, maximè etiam quòd Markanus, græca fide agens Gallorum equitum auxilio, currus centum quinquaginta, qui annonã exercitui aduehebant, intercepit.

Anno eodem pridie Kalend. Maias, conuentus Vuormatienſis dimiſſus eſt à Carolo. Carolus Auguſtus in Brabantiam redit menſe Iunio, rebus in Germania compoſitis, Franſciſco de Sikingen Germanici exercitus principe.

Chriſtiern

Criſtiernus Danorum rex,terreſtri itinere ad Carolum Auguſtum venit, & humaniſsimè ſuſceptus eſt.

Anno eodem xiij die mẽſis Iulij,libri Lutheri Antuerpiæ combuſti,præſente Carolo Auguſto per Aleandrum & lictorem:adſtitit Egmonda & alij:ferunt prætorẽ Antuerpianum ſubridendo dixiſſe,cum illum alloquerentur Aleander & Egmonda:Conſilium impiorum non a diuues Plebeius quidam interrogauit quid opus eſſet accenſa teda & carnifice,cum alioquin ignis adeſſet:quidam reſpondit,iſtum honorem haberi,quia verba Domini comburerentur.Alius,inquit, melius eſſe ligna venundari,vt Romæ prædicones iſto precio conburerentur.

Gandaui quoq; libri Lutheri combuſti opera Aleandri,Egmondani,& Glapeonis.Hinc prodit epiſtola Vdelonis Cymbri Cuſani,de exuſtione librorum Lutheri, & monachorũ Dominicanæ factionis nequitia,ad Germaniæ proceres & ciues.

Rumor de tollendo Auguſto per venenum carni bubulæ immiſſum percrebuit.

Eodem anno Leo huius nominis decimus Pontifex Romæ moritur. Ferunt veneno extinctum,antea dictus Ioannes de Medicis,Angeli Politiani quondam diſcipulus.In cuius demortui locũ anno mill.Dxxij.menſe Ianuario Hadrianus Florenti us Traiectenſis, Cardinalis ſanctorum Ioannis & Pauli,aliquando Caroli pædagogus,in Papã eligitur,eſtq; vocatus Hadrianus vi.Cum Romæ eligeretur, agebat is tum in Hiſpanijs,regnorum Caroli Cæſaris gubernator.Aberat enim Carolus ob negotia imperij.Moritur altero ſuæ adminiſtrationis ineunte anno.

Hadrianus domum ſuam Louanij magnificè extructam,in vſum vertit ſanctis literis ſtudentium,ijſdem etiam in alimoniam relictis prouentibus annuis.

E regione Pontificij collegij habitat familia Standonica,de qua ſuprà.

Hoc anno in comitijs Vormatienſibus Grauamina quæ haber Germania à ſede Romana & eccleſiaſticis,per Electores & alios principes diligenter fuerunt expoſita Cæſareæ Maieſtati.Articuli hac de re conſcripti ſunt circiter centum.De iudicibus & conſeruatoribus Romanis.De violatione iuris patronatus. Quòd indoctis Agaſonibus ſtabularijs Romæ beneficia conferuntur.De Annatis & harum exactione,vbi olim expoſiti ducati x.iam ſoluendi centum:nam Mogontia aliquando,Colonia,Saltzburgum,x.mill.ducatorum pallium impetrarunt,iam xxiiij.millibus vix poſſunt.De cõfirmationibus & pallijs.De nouis officijs,Scutiferis,Ribiſtis,Porcionarijs,Paionarijs,Caſoratis.De commendis & incorporationibus. De regulis Cancellariæ.De ſeruatione pectorali,mentali,regreſsione.De Curtiſanis.De indulgentijs Stationarijs.De abuſu excommunicationis.Quòd multi indocti ordinantur. De ſynodis neglectis.De mala vita cleri.

Gallorum rex Franciſcus cum exercitu ſuo in Hannoniam vſq; venit,captis quibuſdam obſcuris oppidulis & incenſis:cui cum Cæſareani occurriſſent,paruis factis prælijs,& vtrinq; aliquot nobilibus captis & cæſis,in Galliam redijt.

Carolus Auguſtus vnà cum rege Danorum ac cæteris principibus Brugas venit ibi expectans aduentum Cardinalis Eboracenſis Angli.Habuit Cæſar in comitatu ſuo regem Danorum,Archiepiſcopum & principem Cremenſem,Comitem Vuirtenbergenſem, epiſcopum Leodienſem,epiſcopum Vltraiectinum.

Cardinalis Eboracenſis in comitatu ſuo habebat doctiſsimos viros, Thunſtallũ, Thomam Morum,Gulielmum Montium,Eraſmum Roterodamum.

Cardinali Anglo prandenti & cœnanti,flexis poplitibus(id quod inter Germanos inauditum)miniſtrabatur,aſtantibus multis Anglis nobilibus.

Hieronymus Aleander ſenatui Brugiano bullam Leonis x. & Cæſareæ Maieſt. exhibuit:& cum nomen Auguſti deeſſet,& vnus Senatorum cauſam inquireret, inquit Aleander,Aureis hoc nomen literis ſcribendum.

Anno mill.Dxxij.Cum Chriſtiernus Danorum rex aliquot annis in Germania inferiori egiſſet,regina Iſabella vxor eius,Caroli ſoror,in lãguorem incidit,quo poſtea breui maximo viri ſui dolore conſumpta eſt, & ſepulta Gandaui: Fatis, vt putatur, volentibus,vt quæ vrbs naſcentem Carolum fratrem vidiſſet, eadem quoq; ſororis

amantiſsimæ cineres haberet.

Mediolanum à Romano Pontifice & Heluetiorum exercitu, diffugientibus metu Gallis, captum eſt, in gratiam Caroli Auguſti.

Ianuenſes à Gallo ad Cæſarem defecerunt, & imperata fecerunt, quod putabatur initium Cæſariani nominis exaltandi per Italiam.

Anno eodem prodit poſtilla Lutheri ſuper epiſtolas & Euãgelia, ad generoſum comitem Albertum à Mansfelt, dominum Schrappel & Helderungen, in qua prædicat ſermonem, inſtat tempeſtiuè intempeſtiuè, arguit, increpat, exhortatur, opus peragit Euangeliſtæ, ſummam vitæ Chriſtianæ inculcans.

In Pſal. xxi. Deus Deus meus. lucubrationes Lutheri, anno eodem.

Eodem anno de traditionibus humanis fugiendis.

Anno domini M. Dxxij. Huldrichus Zuinglius Apologeticum Archetelem ſcribit ad Reuerend. Dominum Hugonem de Hohenlandenberg, epiſcopum Conſtãtienſem, de tota cauſa doctrinæ pietatis.

Eodem anno Ioan. Oecolamp. apud clariſsimum Franciſcum à Sickingen Germaniæ equitem, & Imperatorij exercitus Capitaneũ Ebernburgo, Lectionem epiſtolæ & Euangelij vernaculo ſermone plebi promulgat, præſentibus nobilibus & clariſsimis viris Diethero à Thalburg, Hartmudio à Cröberg, qua de re extat Oecolampadij epiſtola.

Anno domini mill. Dxxiij. Quòd Ieſus Chriſtus natus Iudæus.

Eodem anno ſermones xxiij. variorum argumentorum.

Eodem anno ſcribit ad ſtatus Imperij Norinbergæ congregatos, contra eos, qui inuertunt aut vitiant mandatum Cæſareum, cuius ſumma erat in quatuor articulis. Vt Euangelium doceretur iuxta expoſitionem doctorum Chriſtianorum ab eccleſia approbatorum.

II. Quòd Archiepiſcopi eruditos in ſacra ſcriptura ordinent, qui iudicent de concionibus, an rectè vel ſecus doceatur.

III. Vt nihil noui excudatur vſq; ad tempus Concilij, quod non per prudentes à magiſtratu ad hoc ordinatos admiſſum ſit.

IIII. Quòd perſonæ ſpectantes quæ matrimonij onus ſubeunt, aut monaſticum inſtitutum relinquunt, priuilegijs eorundem careant.

Eodem anno ſcribit apud eccleſiam eſſe ius de doctrina iudicandi, doctores aſciſcere, aut reijcere.

Sed longum fuerit omnia enumerare, quæ D. Lutherus & Philippus Melanchtõ his annis ædiderint.

Carolus v. redit in Hiſpanias. Ioannes Cornelius nauta, nauigatione decem dierũ ab Anglico littore vehit. Hic nauta regem Philippum illuſtriſsimi Auguſti patrẽ vltima nauigatione in ſumma tempeſtate in Hiſpanias vexerat, & reginam Danorũ vna cum principe Vltraiectino in Daniam vexerat. Vir diues & peritiſsimus rei nauticæ.

Hadrianus Papa Romæ reformationem tentat, laborat pro pace & concordia apud principes & R.P. Item pro auxilio Rhodijs ferendo obſeſsis à Turca, & regno Pannoniæ.

Anno Domini mill. Dxxiij. Rhodus Imperij Chriſtiani antiqua propugnatrix Tyranno Turcarum Solymano dedita eſt. Cuius nobiliſsimæ vrbis ſemper lugendam deditionem, qui fando audiendòue temperare à lachrymis poteſt, mea quidem ſententia non nouit, quantum Rhodiana victoria Turcarum vires auctæ ſint & noſtræ acciſæ. Verùm (vt quidam ſcribit) nunc omnes querelæ etiam neceſſariæ ſeræ ſunt atq; ingratæ: quandoquidem Occidentis principes, quos neque obſidio neq; poſtea excidium mouit, poti ſunt calice furoris indignationis & iræ Dei. De hoc bello habes libros tres elegantiſsimos Iacobo Fontano Brugenſi autore cum epiſtola exhortatoria Philippi Melancht. ad archiepiſcopum Mogontinum, vt deliberet non modò de bello Turcico, ſed etiam de ſanandis eccleſiaſticis diſſenſionibus. Ex libro

primò

primo tantùm libuit ſubijcere hic epiſtolam tyranni & iuramenti, vt hinc ex vnguibus (quod dicitur) leonem æſtimes.

SOLIMANVS TSACCVS DEI GRATIA, REX REGVM, dominus dominantium, maximus Imperator, Byzantij & Trapezuntis, &c. Reuerendo patri Philippo Vilerio Liladamo, magno magiſtro Rhodi, equitibusꝙ ſuis & vniuerſo populo.

COmmouerunt me afflictiſsimæ gentis meæ commiſeratio, & ſumma iniura veſtra. Impero igitur vobis per celerem inſulæ & arcis Rhodiæ deditionem piè vltroꝙ conceſſa gratia, ſecurè abeundi cum omni precioſa ſuppellectile, aut ſi libet manendi ſub imperio meo, in nullo nec tributo quidem minuta libertate & religione veſtra. Si ſapitis, præferte amicitiam & pacem bello crudeliſsimo. Nam victos vi manēt acerbiſsima omnia, quæ victi à victorib. pati ſolēt, à quibus nō defendent vos arma, domeſtica externáue auxilia, nec ingentes muri, quos radicitus euertam. Valete bene: Quod tunc demum fiet, ſi pótius quàm vim, amicitiam malueritis quæ neꝙ fraudi, neꝙ dolo vobis erit. Iuro Deum, cœli terræꝙ autorem, iuro quatuor Euangelicæ hiſtoriæ Chronographos, vicies quater mille prophetas lapſos è cœlo, ſummumꝙ inter hos noſtrum Mahumetem adorandos, item manes aui patriſꝙ, tū hoc ſacrū auguſtumꝙ meum imperiale caput. Ex regia noſtra Conſtantinopoli.

MOS IVRANDI THARTARORVM.

Mos Thartarorum eſt ſuper frameas iurare, & aquam ablutionis gladiorum, atꝙ framearum epotare, atꝙ verba talia adijcere. Quicunꝙ pacta, ligam & fraternitatē violauerit, aut contra eam violandam inſurrexerit, vel aliquiſpiam intentauerit, à frameis incidendus, occidendusꝙ pereat, & tanquam aqua defluat atꝙ euaneſcat. Ex lib. iiij. Chro. Polonorum.

Anno domini M.D.xxiij. Ad Carolum Auguſtum venerunt in Hiſpanias quatuor Oratores ex Aphrica, illuſtres Principes cum muneribus, & xxiiij. Camelis onuſtis, elephantibus, varijs feris, leonibus & beſtiolis, offerentes ſe & ſua.

Venerunt eodem tempore ex Indiæ parte illa, quæ nuper per præfectum maris Hiſpanici inuenta eſt, quatuor alij Oratores à xij. regulis miſsi: hij omnes auium pēnis ornati, & plumati erant: obtulerunt gallinam auream cum xij. pullis aureis, ornatis gemmis & lapillis precioſiſsimis. Chriſta gallinæ erat ex carbunculo, roſtrum ex adamante, pennæ erant gemmæ. Aſportarunt & varias aues & veſtes ex pennis auium factas. Item tentoria bellica ex plumis. Item tela & ſcuta. Hij nomine xij. regulorum Indiæ, Cæſareæ maieſtati nutu & ſignis obedientiam præſtiterunt.

Anno domini M.D.xxij. Comitia frequentia Norinbergæ habita fuerunt, in quibus legatus Adriani Pontificis, & regis Vngariæ contra Turcam ſollicitarunt. Hic Adrianus ad Comitia Norinbergenſia, anno eodem legatum ſuum Franciſcū Cheregatum miſit, & commiſit, vt liberè confiteretur coram ſtatibus imperij, in hæc verba: Nos ſcimus ꝗ in hac ſancta ſede iam annis aliquot multa fuerunt abominabilia, abuſus in rebus diuinis, ſuperfluitas traditionum, & ꝗ tādem omnia in deterius corruerint. Nec mirum eſt, quòd infirmitas à capite in membra, à Papis in minores prælatos deriuarit. Nos omnes, hoc eſt prælati & eccleſiaſtici declinauimus, quiſꝙ in viam ſuā, nec iam diu fuit aliquis qui bonum operaretur. Sed hæc non eſt noua querela, lege Bernhardi, ſermonem ad prælatos in Concilio Renenſi. Item ſuper Cantica.

Hoc tempore prodit Breue Adriani Papæ vi. ad Fridericum Saxoniæ ducē, contra Lutherum.

Hoc anno Adrianus vi. Carolus Auguſtus, Heinricus octauus Anglorum rex, Ferdinandus dux Auſtriæ, & ciuitates Italiæ, vnà cum Venetis fœdus ineūt contra Gallorum regem Franciſcum primum.

Adrianus vi. Pont.Ro.natione Germanus , patria ſVltraiectinus, ante Pontificatum Louanienſis Academiæ Cancellarius,& collegij ibidem apud diuum Petrũ Decanus,Caroli Auguſti præceptor & alumnus,Cardinalis Dertuſenſis , ſedit annos duos,obijt Romæ anno domini M.Dxxij.Ioannes Baptiſta de Macerata ſuſpectus fuit de veneno dato.

Medicus quidam fuit,qui quatuor millia ducatorum petijt,pollicitus ſe peſtem prohibiturum.Is magica arte per taurum effodit fontem,è quo ſi quis biberet , immunis eſſet.Hic medicus tandem combuſtus,libri eius allati Adriano Pontifici,& inter ſecretiſsimas eius chartas inuenti poſt mortem ipſius.Hinc quidam colligũt, magicis artibus ad hoc faſtigium euectum. Deus nouit,qui humiliat & ſublimat, pauperem facit & ditat,Pſal.cxi. Ita Adriani Pontificatus inſignis fuit.Primò , peſte in vrbe Roma ſupra centum millia hominum abſumente.Secundò, Rhodi expugnatione à Turca.Tertiò,Bello pernicioſiſsimo inter Carolum Auguſtũ & Franciſcum regem Galliæ.

Anno domini M.Dxxiij.Incomparabilis heros,& clariſsimus eques Germanus Franciſcus à Sickingen,infœlici bello implicitus,quod geſſerat anno ſuperiori contra archiepiſcopum Treuirenſem,per Ludouicum Palatinum electorem, Philippũ Haſsiæ Lantgrauium,Reinhardum archiepiſcopum Treuirenſem in arce Lãdſiall obſidetur, & decuſſo ex bombardarum ictu,tramite,lęditur & moritur,vir planè dignus,cui pax diutina cum ſumma potentia contigiſſet,adeo iuſtitiæ,religioni,literisq́ue prouehendis erat addictiſsimus.

Anno eodem in regno Granatæ,circa autumnum multæ ciuitates & arces abſorptæ ſunt,& in Neapoli circa feſtum Galli,tantæ fuerunt tempeſtates , cum pluuijs & tonitruis,vt arces multæ,& pagi,ac ingentes arbores corruerent,& loco amouerentur.

Anno domini M.Dxxiiij.Carolus Cæſar in perſona ſua propria,contra Gallię regem Franciſcum bellaturus,mouit.

Anno eodem Clemens Papa vij.eligitur, antea Cardinalis de Medicis.

Menſe Ianuario in Haga comitis Holandiæ,mulieres ſeditionem excitarunt, ob vectigalium portoriorum exactionem contra publicanos.

Anno Domini M.Dxxv.Soror ducis Friderici,vxor ducis de Lunenburg, hoc anno filiam ſuam monialem è monaſterio,materno præcepto abſtulit.

Georgius Marchio Brandenburgenſis,magnus Pruſsiæ magiſter ordinis Teutonicorum verbum Domini cum ſuis ſuſcepit,& filiam ducis Holſatię vxorẽ duxit.

Anno eodem Fridericus dux Saxoniæ,clariſsimus princeps moritur.

Anno eodem Franciſcus huius nominis Gallorum rex primus,in Italia apud Papiam à Caroli Cæſaris exercitibus memorabili prælio victus,capitur.

Eodem anno Carolus Cæſar menſis Martij vndecimo die,Iſabellam Emanuelis, Luſitanorum regis filiam,eius qui nunc regnat ſororem apud Hiſpalim Bethicæ, vrbem Hiſpaniæ,in matrimonium accepit:eos Saluiatus Cardinalis ſummi Pont. legatus ſtabili iunxit connubio.Ex eadem coniuge,benignitate Dei, virilem ſtirpẽ habet Philippum.

Per idem ferè tempus Gallorum rex,cum aliquandiu captiuus in Italia fuiſſet,tandem naui impoſitus,ad Cæſarem in Hiſpaniam perducitur.Conditiones pacis exacto vnius anni ſpatio factas,apud Iouium & Guicciardinũ & alios Hiſtoricos legis. referre longius eſſet.

DE AGRICOLARVM SEDITIONE.
Anno domini M.DXXV.

DE agricolarũ ſeditione,q̃ hoc año fuit ꝑ Germaniã,mihi in p̃ſentiarũ vſu venire poteſt,q̃d de Carthagine dixit Saluſtius:Tacere melius eſſe,quàm pauca dicere De qua,vnde ceperit,ꝑ quos creuerit quib.de cauſis,q̃ ſodalitia habuerit in agro Rhenenſi,vt coierint Zaberniæ,& in Lupſſtein,Scheruuiler,Nuiuuiler, &c.

&c. Qua ſeueritate Magiſtratus in eos animaduertere coactus, & Germania ruſtico
rum cædibus polluta ſit, D. Nicolaus Gerbelius Phorzenſis, vir doctus, verus, & fa
cundiſsimus Secretarius Illuſtrium heroum Capituli Argentoratenſis, quatuor li-
bros parauit, eoſdem lectorem expectare volo. Mihi enim, & ſi velim, in hac angu-
ſtia temporis, non vacat pluribus ſcribere, & materia eſt vberrima, ſed digna poſteri
tate, vt alieno periculo edocta, diſcat ſubdita eſſe cuiuis humanæ creaturæ propter
Dominum, ſiue regi, tanquam præcellenti, ſiue præſidibus: nec vnquam habere prę
textum malitiæ libertatem, aut Euangelij nomine ſe querere. Tantum hoc libet hic
dicere, qui cœleſtem Chriſti Philoſophiam, quæ gratuito Domini fauore his annis
Germaniæ annunciatur, & ſuperinenarrabili Dei munere, nemo ſatis gratias agere
poſsit, imputare velit, quòd ab hac δὶς διὰ πασῶν diſtat, ille ſanè mihi toto cœlo erra
re videtur, & in Cathalogum eorum referendus, qui Tertulliani tempore ad odij in
Chriſtianos defenſionem, prætexebant illam quoq; vanitatem, quod exiſtimabant
omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi, Chriſtianos cauſam eſſe: ſi Ty-
beris aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arua, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mouit,
ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianus ad leonem acclamatur.

Oro hic vos, qui filium Dei conculcatis, qui tantam negligitis ſalutem, quæ cum
primùm enarrari cœperit per ipſum dominum, his temporibus per prædicationem
nobis committitur, ante Tyberium, id eſt ante Chriſti aduentum, quantæ clades or-
bem & Vrbem ceciderunt? Legimus Hierapolim, & Delō, & Rhodon, & Con, in-
ſulas multis cum millibus hominum peſſum abijſſe. Memorat & Plato maiorem A-
ſiæ & Africæ terram Atlantico mari ereptam, Sed & mare Corinthium terrę motus
ebibit, & vis vndarum Lucaniam, Italiæ abſciſſam, in Siciliæ nomen relegauit. Hæc
vtiq; non ſine iniuria incolentium accidere potuerunt. Vbi tunc Euangelium? Sed
nec Tuſcia, nec Campania de Chriſtianis querebantur, dum Vulſinios de cœlo, Pō
peios de ſuo monte profudit ignis. Nemo adhuc Romæ Deum verum adorabat, cū
Annibal apud Cannas, per Romanos annulos, cædes ſuas modio metiebatur. Sedi-
tiones auditę ſunt in Germania, in Vngaria, Carnis, & paulo poſt in Sicilia, &c. cum
nec natus eſſet Lutherus, aut alij, qui hac ætate docent veritatis & publicæ vtilitatis
amore. Et ſi quis excutiat veterum annales, reperiet pleraſq; ſeditiones ex immodi-
cis exactionibus ortas fuiſſe: ex rapacitate officiariorū, ex repertis nouis titulis plu
rimum emungendi à populo. Tum accidit, iuxta prouerbium: Nimium tenſus rum-
pitur funiculus, & victa demum populi patiētia, in ſeditionem erumpit: quæ res flo-
rentiſsimis quondam imperijs exitium attulit. Athenæus ſub finem lib. vi. ſcribit:
Multæ verò myriades ſeruorum in Attica compedibus vinctæ operabantur in Me
tallis, quos Poſsidonius à dominis ſcribit defeciſſe, & occiſis ijs qui Metallis prælue
runt, occupaſſe arcem in Samo, ac diu deuaſtaſſe Atticam. Id autem eodem tempo-
re factum eſt, quo & in Sicilia exorta eſt alia ſeruorum ſeditio, aut potius multæ. Pe-
rijſſe quidem ſupra centum myriades ſeruorum conſtat. De ſeruilibus tum bellis
συγγράμματα hiſtoriam edidit Cæcilius Rhetor & Spartacus. Ex his verbis Athenæi ha
bes eodem tempore & Atticam & Siciliam, & paulo pòſt Italiam conflagraſſe bellis
ſeruilibus. Non igitur mirum, ſi pari fato vrgente Germania nuper vno ferè, eodēq;
tempore exarſerit ſeditionibus agricolarum.

Quid ꝙ primi agricolæ ſub Sigiſmundo comite à Lupffen tumultuātes, ad quos
cohercendos miſſus fuit nomine fœderis Sueuici, illuſtris comes Guilielmus à Fur-
ſtenberg propalam fatebantur, ſe non eſſe Euangelicos, nec Euangelij cauſa conflu
xiſſe, putantes hinc ſtulti agricolæ poteſtatis fauorem ſe demerituros abnegatione
Euangelij, quo digniores ſunt confeſſores quàm negatores. Ego, quod ſæpenume
ro dixi de occiſis ruſticis, non vereor hic etiam ſcribere. Hoc legitur Luc. cap. xiij.
Cū nunciaretur Chriſto de Galilæis, quorū ſanguinem Pilatus miſcuerat cum ſacri-
ficijs ipſorū: Reſpōdens, dixit illis: Putatis ꝙ hi Galilęi, præ cunctis Galilæis pecca-
tores fuerint, quia talia paſsi ſunt? Non dico vobis, imò niſi reſipueritis, omnes ſimi
liter peribitis. Aut illi decē & octo ſupra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos,

putatis ꝙ debitores fuerint, vltra cũctos homines habitantes Hieroſolymis? Nõ dico vobis: imò niſi reſipueritis, oẽs ſimiliter peribitis. Diuerſa merita facientiũ, & diuerſa paſſorũ. Aliquãdo qui perſequutionẽ patitur, iuſtus, aliquando qui facit, iuſtus eſt Eſt poteſtas regis, eſt vis gladij cognitoris, ſunt vngulæ carnificis, ſunt arma militis, eſt diſciplina dominãtis, eſt ſeueritas boni patris Habẽt hæc omnia modos ſuos, cauſas, rationes, vtilitates. Victoria vti magnũ eſt. Obijciebatur Seuero, q̃d mãſuetudine molliorem poteſtatem, & contemptibiliorem imperij feciſſet. Hic verò reſpõdit, ſed ſecuriorem atq; diuturniorem. Vtinam benefactis tyranni nomen omnes heroes effugiant, vtinam nulli ſint δημοβόροι βασιλεῖς, quod conuitium apud Homerũ, Achilles iacit in Principem ſibi gerentem imperium. Omnes ſint populi paſtores, nulli prædones. Nec fruſtra in Luca additur ſimilitudo de arbore fici ſuccidenda, quę nec in tertio anno fructum fert, ſed inutili onere terram premit. qui habet aures audiendi audiat. Charitas, quæ perfectionis vinculum eſt, ſi conglutinarit magiſtratũ, Principes, nobiles, & omnes in eminentia conſtitutos ſubditis, & viciſsim ſubditos magiſtratui: hic curabit, vt præſit, proſit, benefaciat, ꝓſpiciat ſubditis. Illi viciſsim reddent q̃d debetur, cui tributum tributum, cui vectigal vectigali: cui timorem timorem, cui honorem honorem, & ita proceres, ſuos poſsidebunt non dimidiatos, ſed totos: hoc eſt corporum potientur animis minimè alienis, nec habebit locũ prouerbium: Oderint dum metuant. Hic fateor, concionatorem pium & doctum (qui fidelis eſt & prudens diſpenſator) multum poſſe, vt non iuerim inficias, indoctos καὶ ἀλλοτριοεπισκόπους, qui non miſsi cucurrerunt, & verba viuentis Dei peruerterũt, frigidam ſuffudiſſe Ruſticis, aliàs ſatis ad res nouandas æſtuãtibus. Quòd Iudas peccauit, nemo bonus Petro imputabit. Ioannes Carion in ſua Chronica parua meminit, quòd in Alſatia, Sueuia, Frãcia Orientali, circa Rhenum, in Thuringia ſpatio trium menſium, vltra centum millia Ruſticorum ſint occiſa. Fertur de Scaplero quodam, qui xij. articulos conſcripſit, quos intitulauit, de Chriſtiana libertate, hoc continentes, ne Tributum & cenſus ſolueretur Magiſtratui: per hos articulos putant vulgus excitatum. In Thuringia ciuitate Mulhuienſi erat Thomas Muntzerus: is ſpem faciebat reformandæ eccleſiæ, & iactabat Deum illi reuelaſſe multa, ac dediſſe gladium Gedeonis, ad interficiendum omnes impios, quare & eduxit vulgus, vt arces nobilium diriperent. Atqui per principes Saxoniæ & Lantgrauium cohercitt ſunt, & ſupplicium ſumptum de primarijs. Hic Muntzerus primus incepiſſe Anabaptiſmũ putatur. In hoc verſu habes & Galli captiuitatem, & ruſticorum ſeditionem.

Captus erat Gallus, coeunt cum rure cohortes.

Hoc anno D. Lutherus ſcribit contra ſeditioſos. Et poſt hunc Ioannes Brencius eccleſiaſtes Hallenſis, ſcribit de clementia Principum erga ſeditioſos, ſeueritatẽ Lutherani libelli piè promitigans, cum diſcrimine ruſticorum, qui volentes aſpernati omnem magiſtratum, tumultuati ſunt. Et qui coacti fuere turmas Corydonum accedere, inuiti & reluctantes.

DE ANABAPTISTIS HORVM TEMPORVM.

QVoniã rectè Auguſtinus ſcribit, in libro de Hæreſibus: Multũ adiuuare fidele cor, ſi noſcat quid credendum non ſit. Et fortè non errauerit, qui dicat ex mala vita eorum qui iactant Euangelium, cuius πληροφορίαν non habent, hanc multiplicẽ ſectã exortã. Quare vnde ceperint, quos duces habuerint καὶ προδρόμους. Et quam varijs capitibus hæc hydra fuerit, vt quæ habuerit Muntzeranos, Orantes Silẽtes, Somniãtes pueris ſimiles, ſynceros, impeccabiles à baptiſmo. Liberos, Binderlianos, Sabbatarios, Maderanos, Hofmannicos, & nuper exortos circumciſos, &c. & quam pugnantes hij. inter ſe opiniones. Pios etiam ac electos hoc errore aliquandiu implicitos fuiſſe. De Thoma Muntzero quẽ putant quidã primariũ authorem huius irrequietudinis. Quid is in Thuringia & Saxonia egerit. Quid alij apud Heluetios coryphei, vt Mũtzerani è Saxonibus in Heluetiam ſtatim profecti? q̃d iſtic Fœlix Manzius, Grebelius, Blaurock, paulo verò poſt Balthaſar Pacimõtanus

Vualdshuoti. Quid Vuormatiæ Iacobus Kutzius. Vt Ioannes Denckius (qui cum Baſileæ nulla externa vi adactus Chriſtianiſsimè reuocaſſet) Chriſtianè in Domino obdormijt. De Ludouico Herzero, qui grauiter lapſus, ſed poſt ſeriam pœnitētiam Conſtantiæ decollatus fuit, anno mill. DXXIX. De Nicolao Frey, Argētorati ſubmerſo anno mill. DXXXIIJ. De Melchiore Hoffmanno qui Argentorati adhuc detinetur in vinculis, de eius pſeudopropbetijs & fanaticis conſilijs. Quæ in ſynodo Argentoratenſi anno M. DXXXIIJ. cum eo acta ſint. De Monaſterienſibus, & regno paucorū dierum, & tota iſta cauſa. Vt per Bernhardum Rotmannum cœperit, Ioannē de Layden, & Ioannem Matthiam promota ſit, & vires acquiſierit. Vt illuſtriſsimus ac Chriſtianiſsimus Princeps Philippus Lantgrauius, & alij ex pijs magiſtratibus, viſi ſunt malis principijs obſtare, & ſaniſsimis conſilijs ad viam ab errore reducere. Quem librum Reſtitutionum doctrinæ & vitæ Chriſtianæ emiſerint Monaſterienſes Anabaptiſtæ. De mirabilibus iſtic actis vt ſibi videbatur, poſt Baptiſmum. De depoſitione Magiſtratus. De obſidione ciuitatis fortiſsima. De occupata poſt longam obſidionem, de Rege, Knipperdolling & Bernbardo Krecbting captis, & extremo ſupplicio affectis, & quicquid ad totam iſtam cauſam pertinet, in qua horrenda Dei iudicia nobis propoſita ſunt, quoniam materia vberrima, & ſingularē librum expoſcit, nec iam uacat in Epitomen redigere, & bactenus quæ ſcripta leguntur, ferè Germanica ſunt. Si nemo ſequenti hoc biennio prodierit, qui hæc poſteritati latinitate cōmendarit, ego ſimplici dicendi filo, ſi vixero, & intellexero bæc non diſplicere, candidis lectoribus, & vnitatis eccleſiarum amantibus, volente Deo tradam.

Hoc anno doctiſsimus ac pijſsimus vir, Ioannes Ludouicus Viues, ad Senatum Brugēſem duos libros ſcribit, de ſubuentione pauperū, ſiue de humanis neceſsitatib. planè tales, qui ab omnib. Rempub. Chriſtianā amantibus, iure legantur. Primi libri hæc ſunt capita: I. Origo humanæ neceſsitatis ac miſeriæ. II. Neceſsitates hominum. III. Quæ ſit benefaciendi ratio. IIII. Quàm ſecundum naturam ſit benefacere. V. Quibus de cauſis quidam à benefaciendo deterrentur. VI. Quomodo cū inopibus agendū. VI. Quibus vitijs impediantur à benefaciendo ij qui poſſunt. VIII. Nullas cauſas debere nos impedire à benefaciendo. IX. Quæ vnicuiq; à Deo dantur, nō propter ipſum dari ſolū. X. Non cōſtare pietatē & Chriſtianiſmū ſine beneficētia mutua. XI. Quantū & quomodo cuiq; benefaciendū.

Secundi libri capita ſunt:

I. Quantopere conueniat rectori ciuitatis curare pauperes. II. Collectio pauperum & profeſsio. III. Qua ratione eis omnibus proſpiciatur victus. IIII. Cura puerorum. V. Cenſores & Cenſura. VI. De pecunia quæ his ſumptibus ſufficiat. VII. De ijs qui vel ſubita aliqua vel occulta neceſsitate vrgentur. VIII. De ijs qui nouas bas conſtitutiones improbabunt. IX. Nihil debere obſiſtere, quo minus bęc quæ diximus, fiant. X. Commoda, ſi hæc fiant, bumana & diuina.

Item ſcripſit opuſcula aliquot verè Catholica, ac inprimis erudita, hiſce titulis: Introductio ad ſapientiam, Satellitium ſiue ſymbola, De ratione ſtudij puerilis. Commentarius doctiſſ. in lib. de Ciuitate Dei Auguſtini.

Scripſit idem vir ad Carolum quintum Cęſarem, de concordia & diſcordia in humano genere libros quatuor, plenos vtiliſsimarum biſtoriarū, & digniſsimos lectu pro boc tempore turbulentiſsimo. De pacificatione librū vnū. Quam miſera ſit vita Chriſtianorum ſub Turca, librū vnū. De diſciplinis libros XX. quos omnib. ſtudioſis q; commendatiſsimos eſſe velim, qui eruditionem inſtrumentum maximarum rerū pietati iunctam volunt. Et quod Hieronymus de Lactantio dixit: Præbe magiſtrum. Idem boc illi de Viue dicant: Atqui plura expectamus de frugi viro. De ratione dicendi. De conſultatione. Analogiam Latini ſermonis in peculiari libro. Librum de ratione linguarum, &c. & alia, vtpote ex ſalutari viro ſalutaria.

Anno domini mill. DXXVI. Turcarū arma vagata ſunt latius intra Hungariæ fines, q; Chriſtiani nominis regibus decorum eſſet. Hoc tēpore Ludouicus Hungarorū

rant,pars ab Hiſpania venerant,miſit vnà cum Ioanne Franciſco Vrbini duce,qui à
Venetis cõductus erat, Germanis obuiam,vt arceret illos,nec Padum tranſire line
ret.Sed iam traiecerat exercitus.Itaq; quum depellere non poſſet, profligare mul-
to minus,perſequi cœpit,& circunquaq; vexare,donec paulo pòſt in aggere quo-
dam ictu ænei tormenti fuit extinctus.Amiſſo nepote ſuo,qui fœderatorum ſum-
mus dux fuerat,ſolicitus Clemẽs,quum videret Germanos ac Hiſpanos ad Parmã,
& deinceps Bononiam vrbes eccleſiæ Romanæ deflectere,ſummiſit Muſchanum
vicarium regni Neapolitani,qui apud Borboniũ ſubditos Pontificiæ ditioni pecu-
nia redimeret,quo prorſus ab omni maleficio abſtinerent milites,& in aliud territo
rium tranſirent.Is legatus cum incautius proficiſcitur,captus eſt,ſed mox liberatus.
Poſtulata ſunt ter centena ac quinquaginta aureorum millia.Tantam ſummam ne-
mo voluit præſtare.Itaq; quum haud ita procul Ferraria aliquandiu ſtatiua habuiſ-
ſent,vrgente eos rerum omnium penuria,ſic vt non ſolùm commeatu deſtitueren-
tur,ſed & veſtimẽtis,atq; adeo calceis iam carerent,deportato prius Georgio à Frõ
ſpergo Ferrariam,curandæ valetudinis cauſa(nam ſigna quædam paralyſis iam in
eo apparebant)magnis itineribus Florentiam contendunt.Quam rem haud illibẽ-
ter audierunt Romani,ſperantes à periculo ſe tutos,quum Florentini peterentur,&
cupiebat Pontifex ſpectator tantùm eſſe belli.Verùm ſecus eſt viſum ſuperis,& ve-
tus ac verum eſt verbum,conſultum malum conſultori peſsima res eſt.An ſua ſpon
te,an potius aureis aliq; globis tacti duces exercitus,retrò ceſſerint parum liquet.
Hoc conſtat,eos qui Florentiam petere videbãtur,dicto citius Romam aduolaſſe,
perpetuo veſtigijs inſiſtente duce Vrbinate,ſed citra noxiam inſignem.Via milita-
ri minimè ſunt profecti,ſed per montes & loca confragoſa ac ſyluas,dum compen-
dium itineris ſectantur,tanta celeritate,vt nuncium præuerterint,nec aduentare ſci
rentur,niſi iam proximi Romæ.Quinto nonas Maias præmiſerunt Senatorem ad
portam Vrbis depoſcentem,vt aditus aduenienti exercitui pateret.Reſponſo nun
cium minimè dignatus eſt Laurentius à Cere Vrſinus Pontificiorum dux,ſed tan-
tùm dixit contemptim,ni abiret properè ſe de equo hominem ictu ænei globi tor-
mentarij deturbaturum,Itaq; redijt ad ſuos. Poſtridie ante mœnia Vrbis conſtite-
runt.Sabbatum erat.Vulgo iactabatur tranſituros illac Neapolim,nec diu moratu
ros.At ſtatim apparuit,cuius rei gratia veniſſent,dum caſtra figunt poſt diui Petri
inter veterem Romam,& quod Burgum appellant,iuxta campum,cui Sancto no-
men Id cum Pontificij viderent,nec ipſi ceſſabant operibus ſe munire,æneis tormẽ
tis duas noctes & intermedium diem,qui Dominicus erat,illos impetentes.Non vi
ſum eſt conſultum Borbonio,ſi inermes,& oppugnatorijs machinis nullis inſtru-
cti,diu tempus tererent,hoſtium aſsiduis ictibus expoſiti.Libuit quamprimùm ex-
periri fortunam.Ergo bonis auibus pridie nonas Maias Vrbis oppugnationem di-
luculo nebuloſo aggrediuntur.Bis repulſi ſunt,tertiò vicerunt.Hoc profuit irruen-
tibus,quòd quoties oppugnationem iterarunt,toties cadebat nebula,proſpectum
Pontificis adimens,vt neſcirent qua maximè parte hoſtis irrueret. Ex ſtipatoribus
Rom.Præſulis numero ducentis,Heluetij erant, cum ad murum viriliter pugnan-
tes circundarentur,vix quinquaginta ſuperfuerunt:nam & in æde diui Petri mox
aliquot circa ipſum Clementem ceciderunt. Et Centurio Reſchius Turegienſis
ex vulnere ad murum grauiter affectus,in ſinu miniſtræ domi quieſcens,occiſus eſt.
Borbonio quoq; ſtanti in ſcalis,globus ænei tormenti parum cautè à ſuis emiſſus,
vt eſt plena periculi eius generis armorum tractatio,crus alterum ſub femore per-
fregit.Id accidit in oppugnatione poſtrema,qua expugnata Vrbs eſt,ex quo vulne
re mox extinctus in ſacello Xiſti,in quod ſemianimis à militib. fuerat delatus.Hoc
quod nunc dicetur,nemo credet fortaſſe,Pontifici adeò non fuiſſe curæ exercitum
iſtũ,vt ſub Vrbis expugnationẽ ipſe in ędẽ diui Petri deſcẽderet, ſpectaturus ſacrũ,
& nunciantes expugnationẽ primùm rideret,donec hoſtes in ipſum templum irru
erent:nimium certè fretus Apoſtolico fulmine,quod nudius tertius in aduenientes
iaculatus fuerat,in cuius execrationis diplomate hæc lecta ſunt verba.

Excommunicamus Carolum dictum Borbonij ducem, & exercitum eius, partim ex Lutheranis, partim ex Marranis conſtantem.

Significabantur autem Lutheranorum nomine Germani, vt Hiſpani Marranorũ Sed ad narrationem redeamus. Pontifex relicto ſacro, cui ſpectator aſsidebat, quàm celerrimè in altum ſe per gradus & oſtium quoddam ſubduxit, in Adriani molem per nota ambulacra fugiens. Et qui ibi ſunt excluſi, iugulati ſunt ad vnũ omnes, non ſolùm ex ſtipatoribus, vt antè diximus, ſed ex templi miniſtris & ex plebe non pauci: neq; enim maieſtatem diui Petri, in cuius templo hæc fiebant, quicquam reuerebatur prophanus miles, ne Pontifici quidem ipſi parſurus, ni fuga ac obiectis repagulis ſibi conſuluiſſet. Ad tumultum primum captæ Vrbis cæteri quoq; cardinales omnes & epiſcopi ad Adriani molem properant. Vbi dum vulgus trepidum nũc excluditur, nunc ſummouetur, vt magnatibus pateat aditus, in põte multi mortales oppreſsi ſunt, & obtriti multi. Tantum ceſſarant Cardinales, Senenſis, Cæſarinus, Iacobatius, Tudertinus, & is qui à Valle cognominatur: & iam omnia fremebant militari furori circa arcem: quare viſum aliò fugere. Patebat in proximo palatium ſancti Georgij conditum à Raphaele Card. S. Georgij, in quod paulo antè venerat poſt expugnatam Vrbem Cardinalis Colũnius cum ingenti lectorum militum manu partes Cæſaris ſequens, quum tamen diſcedentes Germanos nemo ſit acrius perſequutus (Sed hic Italorum mos eſt, ſubinde mutare fauorem, vt res & fortuna ſeſe mutarunt) in has ædes recepti ſunt. Interim non citra plurimorum ſtragem, Burgo ſancti Angeli direpto, Regionis nomen eſt, vlterioris Vrbis partes inuadi cœperunt. Longum ſim facturus, ſi calamitatem deſcribere coner, quantum eſt paſſa ciuitas Romana. A Gothicis, Vuandalicis, & Longobardicis temporibus, nunquam exitio propior fuit. Nec innoxiorum ciuium bonis exſatiata militaris auaritia. Violata ſunt etiam templa, refractæ Veſtalium fores, cœnobitarum ſepra dirupta, contaminata ac direpta omnia. Felices erant, qui ſua tantùm amiſiſſent Torquebantur inſuper homines, & iugulabantur, dum non habent quod nouo raptori tradant. Senſerunt hãc inelementiam multi præclari viri fautores etiam Cæſaris, quorum aliqui inter cruciatus perierunt. In ſumma nihil intactum reliquit hoſtilis furor, pepercit nemini. Durauit hæc rabies non modicos dies. Miraris lector, quid nã egerint milites tanta præda potiti. Quieuiſſe putas? Imò tum rixæ & iurgia inter ipſos cœperunt. Nam aleam ludi paſsim exercebant, vbi vidiſſes vni iactui nunc trecentos aureos, nunc ſexcentos, ſæpenumero mille committi. Qui ſuffarcinata veſte venerat, quæ poculis aureis & argenteis turgebat, ſæpe abſq; interula diſcedebat. Vnde non paucos tanta deſperatio inceſsit, cogitantes à qua fortuna excidiſſent, vt clauſis oculis in Tyberim præcipitarint. Iudæi, quorum magnus numerus illic, ne ſint omnia ſancta Romæ, perſolutis pretijs ſeſe redemerunt, ex præda omnis generis vili empta ingens lucrum facientes. Porrò, qui molem obſidebant Hadriani, in qua Pontifex erat cum Cardinalibus, epiſcopis, & Primatibus Vrbis, extremos muros ſuffodere cœperunt, vt ſummiſſo puluere tormentario, ſtructura diſsiliret. Sed impediebat aqua, quę circundat peramplis foſsis arcem.

Quid hîc attinet conuitia recenſere, quæ petulantia militaris in ſummum paſtorem & Cardinales ſubinde effudit? Quid contumelias commemorare, quibus Chriſtianas ceremonias, vt quiſq; erat leuiſsimus, ita ſtudio maiori irriſit, dum ebrij milites, nunc Pontificiæ geſtationis ſimulacrum repræſentant, vuidum aliquem ſacris veſtibus indutum in lectica baiulantes. nũc benedicentẽ Pontificẽ per deriſionẽ ęmulantur. Interim parum plauſibile Romanis auribus Lutheri nomen boatu horrido occinentes, ſi fors mitratorum aliquis de feneſtra proſpexiſſet. Pontifex tamen obſidionem tolerauit vſq; ad octauum Idus Iunias. Nam eo die, quo videlicet, hoſtibus vrgente rerum omnium inopia ſeſe dedidit, rurſum ſuæ poteſtatis factus eſt, & in integrum, vt vocant, reſtitutus, vt ſacerdotia conferret, donaret priuilegia, ac de rebus alijs ex more ſtatueret.

Con-

Conuenerat autem inter præſulem Romanum, & obſidentes in hunc modum: Milites intra arcem reciperentur, & hanc cuſtodirent: Pontifex cum ſuis illic maneret, donec militibus eſſet de ſtipendijs ſatisfactum. Statim itaq; Germani propugnaculum vnum tantùm, quod ingredienti dextrum occurrit, præſidio occupant, Centurione Maynrado Ethingerio Vlmēſi. At Hiſpani, vt minime ſtupida gens eſt, nō contenti, propugnaculum alterum quod ad ſiniſtram eſt, occupaſſe, in porta arcis etiam & in cœnaculis, per quæ aſcenditur, aptis locis quinas militū ſtationes diſponunt, in ipſum quoq; Pontificis cubiculum præſidio inducto. Nam metus erat, ne elaberetur. Iam itaq; potiebantur arce Hiſpani, ſine quorum præfectis militaribus, Alarcone, & Ioanne Durbino, & ſuppræfecto Morono Mediolanenſi nihil agebatur, nimirum huc ſpectabant, quum tot præſidijs Hadriani molem ſtiparent. Admittebant ad Pontificem, & excludebant quos voluiſſent. Minus poterant Germanorum duo præfecti, primarij uirtute, & maiorum imaginibus clari, Conradus à Bemmelbergo oriundus ex Haſsia, quem vulgo milites paruū Heſſum appellāt, quòd fratrem habeat grandiorem, & Vuendelinus cognomento Ad Lacum, Italorū Muſtius à Columna, Radus Burgundionum. Dum hæc geruntur, iam agebatur Iulius Menſis. Nec ſupererat Romæ, quod compilaretur a vago milite, & annona chariſſima erat, ac inualeſcebat peſtis. Itaq; totus exercitus ſublatis ſignis, Narniam proficiſcitur, præter eos qui præſidia agitabant in arce Pontificia, ceu memorauimus. Diſtat id oppidum xl. millibus paſſuum ab Vrbe. Expugnatur ſtatim, diripitur, & deſtruitur, inſtat Romæ. Imò ſæuitum ardentius in Narnienſes ferunt: prętexebatur cauſa, ni fallor, quòd commeatum, quo nec abundabant ipſi, nō ſubuexiſſent ad Vrbem. At non quieſcebant Hiſpani, niſi Hadriani molem ſoli tenerent, fortè inſtigante Pontifice, qui ſperabat, ſe melius cum Hiſpanis, qui pauciores erant, tranſigere poſſe, quàm cum Germanis, gente effrena. Id quod paulo pòſt accidit, ceu ſuſpicor, cum dimiſſus eſt. Perſuadent igitur Ethingerio, vt cum ſuis quinque centurijs (vexillum enim habebat) ex arce diſcedat, Hiſpanicis præſidijs locum cedēs. Vix exierat, & ecce totus exercitus Narnia Romam reuertitur menſe Septembri. Ibi ruſum tumultu miſcentur omnia. Agminatim adeunt Adriani molem, & Vrbem ſe denuò direpturos, atque adeò inflammaturos minantur, ni perſoluat Pontifex promiſſa ſtipendia. Quum efflagitandi, minitandiq; finem nullum facerent prodeunt ex arce tādem colloquij duntaxat gratia, ſi quomodo compeſci milites Germani poſſent. Archiepiſcopus Sipontinus, Archiepiſcopus Piſanus, Ioannes Matthæus epiſcopus Veronenſis, egregiè doctus homo, & Antonius Puccius epiſcopus Piſtorienſis: ex laicis, Iacobus Saluiatus conſobrinus Pontificis, & Laurentius à Rudolphis, frater Cardinalis à Rudolphis. Hos, vt dixi, colloquendi tantùm cauſa progreſſos, arripiunt ſtatim auidi milites, & obſidum loco tenent. Erat in Palatio Georgiano, cuius ante meminimus, camera non ita alto loco, ſed ferreis cancellis ſatis munita, in hanc iſtos contrudunt. Di boni, quam ſæpe producti ſunt in concionem ita frementem, & ſtipendia conuitijs, & minis expoſcentem: quam ſępe ad ipſum paribulum adducti, quod in foro pro plectendis facinoroſis erat erectum: quàm multis iniurijs domo, foriſq; impetiti? Verba Germanorum non intelligebant, ſed ſatis loquebantur ipſi vultus inſultātium. In veſtibulo cubiculi, in quo obſides detinebantur, ſemper reperiſſes quinque, raró pauciores, centurias militum, die noctuq; oſtium obſeruantes. Horum excubiæ durabant horas xxiiij. Tum totidem centuriæ ſuccedebant in decedentium locum perpetuò. Sed ò Germanorum oſcitantiam. Dum ſoliciti pro foribus excubant, obſides noctu per fumarium cubiculi pridie diui Andreæ erepſerunt, nec viſi poſtea ſunt. Quam rem prius reſciuerunt Hiſpani, qui Hadriani molem cum Pontifice tenebant, quàm ipſi excubitores Germani. Vide ingenium & ſolertiam gentis. Nec mirum ſi à præſule Romano, & obſidibus pecuniam tam inſolenter flagitabant, qui domum ſummi ducis, totius exercitus, Pincipis Arauſienſis, in demortui Borbonij locū pridem ſuffecti, fœdum in modum diripuerāt, vt ſibi metuens iuuenis, Senas profugeret. Huius loco dux eſt mox inſtitutus

Marchio à Quoſta, qui hoc officio functus eſt, donec menſe Februario Neapolim proficiſci cogerentur: nam inuiti Romam relinquebant. Sed Galli per Picenum inſtructiſsimis copijs, nempe centum millibus peditum & equitum, ditionem Neapolitanam ſibi vendicatum ibant. Quibus, niſi fuiſſet obuiam profectus exercitus Romanus, & præcedendo reſtitiſſet, actum fuiſſet non ſolùm de regno Neapolitano, ſed & de ipſo Cæſareo exercitu, qui hinc Gallis, hinc Italis medio loco conſiſtẽs, pœnas dediſſet: nam velut inter Scyllam & Charibdim verſans ab vtriſq;, paulò poſt ad internitionem haud dubiè fuiſſet cæſus, ni maturaſſet abitum. Aiunt exercitum Germanorum aduenientem, fuiſſe quatuordecim millium, diſcedentem octo duntaxat. Tantam multitudinem abſumpſerat lues, quæ Romę diu graſſata eſt. Ante hoc tempus ab Hiſpania literæ venerant, quibus Imperator apud Pontificem anxiè excuſabat ea, quæ Romæ nuper acciderant. Nam iniuſſu ſuo omnia eſſe geſta, nec ſe milites eos pro ſuis agniturum, qui tantùm nefas auſi forent. iubebatq; liberum dimitti cum ſuis Pontificem: id quod & factum eſt, ſed haud dubiè prius pecunia placatis Hiſpanorum animis, in quorum manibus erat, vt ſuprà diximus. Videbatur autem timere ſolicitus Princeps, ne præſul Romanus ipſum inter eos, quibus ex Chriſtiano ritu communione piorum interdicitur, ſi non palàm, ſaltem occultè retuliſſet. Ad quæ reſcripſit Clemens, nunquam de Cæſare ſic ſe ſenſiſſe, vt pro ſacris abſtento iudicarit. Proinde meliora ſibi de ſede Romana promitteret. Ipſe mox Oruietum conceſsit.

Carolus Auguſtus coram Heraldis regum Francorum & Anglorum, iniuſſu ſuo Romam expugnatam, & Papam Clementem vij. captum, non ſemel proteſtatus eſt.

DE INCOMPARABILI HEROE IOANne Reuchlino Pfortzenſi.

ANno domini M.D.xxviij. Egregius ille trilinguis, eruditionis Phœnix Ioãnes Reuchlin vita defunctus eſt, relicta poſteris honeſtiſsimi nominis immortali memoria. Dum viueret, & benefactis nomen ſuum immortalitati conſecraret, obſtrepentes habuit aues aliquot pennis albis & nigris. Picas dicere poſsis, criſtam geſtantes vertice, roſtris & vnguibus aduncis, ventre prominente.

Prædicatores Monachos intellige, ob libellum, cui titulus Speculum oculare, qui tametſi ſacramento & literis ſe obſtrinxerant, ſe curaturos, vt cauſa illa perpetuo ſilentio obliteraretur à Pontifice Romano, tamen teſtati ſunt literis ad Romanenſes, quòd pro concordia & extinctione cauſæ ſcripſerãt, id nihil ex animo ſcriptum, ſed tantùm auertendi periculi cauſa. Literæ fuerunt miſſæ Romam, à Cardinali Mogõtino, à Palatino Principe electore, & à Concilio Prædicatorum, quod Francofordię tum coierat, iuxta exemplar exhibitum ijs, quos illi exorarunt arbitros inter Franciſcum Sickingerum, clariſsimum virum, & patres ordinis Monachi magna vi pecuniarum Petrum Anconitanum Cardinalem in officio continent, vt ſententia Spirenſis damnaretur, quam cõprobarat antea Cardinalis Dominicus Grimannus. A ſententia Spirenſi, inquit hîc Hochſtratus, Romam prouocarat à Spirenſi epiſcopo, vt moras necteret, vt interim Reuchlino ſene defuncto, liceret inſultare, & cum mortuo luctari. Cardinalis Dominicus Grimannus, qui totius cauſę angulos excuſſerat, ſecundum iuſtitiam erat pronunciaturus, ſed ſollicitantibus Monachis, mox adiunctus illi fuit Petrus de Accoltis, Cardinalis Anconitanus, Tituli S. Euſebij, nudiſsimus ſacrarum literarum. Poſthac additus tertius, Bernardus Cardinalis S. Crucis, pertinaciſsimus Thomiſta. Quid hic Grimannus aduerſus duos potuit, quando ſententiæ non expenduntur, ſed numerantur? Sed dum opera doctiſsimorum quorundam Cardinalium, Cardinalis Sanctæ Crucis reuocatur, Hochſtratus ſuis artibus effecit, quoniam tota res ex actis pendebat, vt patribus, fratrib. R. D. Theologis & vtriuſq; Iuris profeſſoribus, cognitio demandaretur. Hic erant de diui Dominici familia,

milia,ſollicitatores cauſæ,& ſimul cognitores.Nihilo tamen ſecius potentiſsima veritas euaſit ſuperiorior.Nam ceperunt de ſcriptis Reuchlini,ſuffragia dicere in templo Beatæ Mariæ de pace.Georgius Benignus Archiepiſcopus Nazarenus,Theologus antiquæ eruditionis,& epiſcopus Malfetanus,Græcus natus,idemq́ doctiſsimus ſenex,& Petrus Gryphus,epiſcopus Foroliuienſis contra Hochſtratum,ad cõfirmandam ſententiam Spirenſem.Quibus auditis M.N.Syluester Priorates per Nicolaum de Schauenberg extorſit mandatum,vt vocant Apoſtolicum,de ſuperſedẽdo.Sic Monachi nihil omittunt ad perdendum Capnionem. Anconitanus non ſemel dixit Reuchlini patronis,Pontificem nolle contra eorum clientulum ferre ſentẽtiam,neq; iure licere quidem. At pro eo pronunciandum non eſſe,quòd fratrum,& Theologorum agmina offendiſſe non expediat. Interea à Roma ſoluit Stephanus Roſinus,illic Cæſareus procurator,& Ioannes Vuick,patroni Capnionis.Grimanus extorris factus.Nazarenus,Malphetanus,& Foroliuienſis epiſcopi mortui;qui iudices huius cauſæ erãt. Mortuus Cardinalis Sancti Chryſogoni.deportatus Franciſcus de Sodorinis,viri optimi & integerrimi,atq; amici p̄cipui Reuclini, propter ſummã illius eruditionem.Poſt hac Hochſtratus hæreticæ priuitatis inquiſitor,contra Reuchlinum iudex & actor,cum Mogontiæ ſederet,iamiam condemnaturus libellum huius,& peccatorem,ſcilicet,à facie terræ per ignem abſumpturus, Magontinus qui ſemper egit pro pace,per reuerendum D.Laurentium Truchſes à Bamborsfelden admonitus,mox iuſsit imperioſis literis,vt Hochſtratus illi ceu ordinario permitteret de cauſa cognoſcere.Interea per pontificias literas Hochſtratus cogitur iudicis partes cedere,& actioris tueri apud Spirẽſem epiſcopum.Iudices Spirenſes fuerunt Georgius dux Palatinus frater Germanus principis electoris,epiſcopus Spirenſis,Dominus Thomas Truchſes de weſthuſen,tum ſcholaſticus,Georgius de ſchwalbach,cuſtos,Reuerend.Dominus Philippus de flerſcheim, tum cantor, modò epiſcopus.Hij aſſumpto Vigilio & alio quodam inter monachos & Franciſcum Sickingerum clariſsimum heroa,concordiam æquam ſancierunt,quam tamẽ monachi confirmatam iuramento, literis & ſignis monaſteriorum publicatam reſciderunt:Hactenus de Reuchlini cauſa. Cuius viri memoria ſtudioſis & eruditis, ob hoc debet eſſe ſacroſancta, quòd quemadmodum amator humani generis Deus,donum linguarum,vt olim per ſpiritum ſanctum Apoſtolis ad euangelij prædicationem contulit:ita,in hoc nouiſsimo tempore,cum vellet Germaniæ miſereri,& ad agnitionem veritatis adducere,per Ioannem Reuchlinum electum famulum ſuum mundo renouarit.Idem efficiat,vt omnibus linguis omnes vbiq; prædicent gloriam filij Dei,vt confundantur linguæ pſeudapoſtolorum,qui Dei gloriam obſcurare nituntur,dum ſuam ſtudent attollere.

Anno domini mill.D xxix. die xxvi.Iunij ab hora decima vſq; ad mediam primã, viſus eſt Halo circulus rotundus circa ſolem,colores habens ſimiles Iridi.Aiunt quatriduò antequam Ruſtici in Zabernia occiderentur,ſimilem circulum viſum,Anno mill.Dxxv.

Hoc menſe motus fuit inter Heluetios.quinq; Pagenſes erant in armis, armãtur contra hos Thuricenſes,Bernates,Friburgenſes, Solaturnenſes & Respubl. quædam:tandem compoſuerunt.

Hoc anno ſeditionis ſpecimen fuit, & murmur Solatorni & Rotuuilæ propter verbum crucis,alijs dicentibus,bonum eſt,alijs,non,ſed ſeducit turbas.

Hoc anno & præcedenti maxima fames fuit Venetijs & in confinibus, vt multi homines(maximè inopes)fame morerentur.fertur Turcam ſubueniſſe periclitantibus inedia.

Anno eodem & præcedenti,negotium ſuſpicionis contra Principes Euangelicos & ciuitates,per quendam Othonem à Back excitatum: fauore Domini pulchrè compoſitum fuit.Iis qui coniurationis inſimulati fuerant,publicè & priuatim literis ſe innoxios teſtantibus.

Anno eodem Princeps Heſſorum Vuormatiæ agit cum confœderatis Sueuicis

legatis Regis Ferdinandi, Imperatoris & cæterorum Principum. qui petiũt, I. vt cœnobia reſtituat & ceremonias: negat ſe facturum, niſi edoctũ ſacris literis: II. vt ducem Vlrichum à ſe ableget, ne aliquid aduerſus Imperatoriam maieſtatem moliatur. Reſpondit, alere vt cognatum. III. & fortaſsis vt pecuniam epiſcopis reſtituat, hîc reſponſum, quod olim Lacedæmonij ad prolixam epiſtolam Philippi regis Macedonum vnica ſyllaba, οὐκ.

Anno eodem Veneti vt Cæſaris Caroli potentiam imminuerent, reſumptis armis ad Neapolim occupandam profecti ſunt: habebant ſub ſignis quinquaginta armatorum millia: hunc numerum auxit Gallorum aduentus. Cæſariani audita eorũ appropinquatione nocturnis horis ſummo ſilentio egreſsi, cæſis vigilibus hoſtium caſtra inuadunt, & priuſquam ſomno experrecti arma capere potuerunt, funeſtam Gallo Venetoq; pugnam fecere. Eſt poſtea totis vtriuſq; partis viribus in aciẽ deſcenſum, & ſubito Ferdinandi Regis ad Cæſareanos ſuperuentu in prælio, & mox in fuga multa hoſtium millia aut cæſa ſunt aut capta. Ea clade Rex Franciſcus magis irritatus, quinquanginta triremes inſtruxit, quibus onuſtis commeatu, machinis alijsq; oneribus ad vſum belli neceſſarijs, impoſitos armatos ad Hiſpaniam miſit, qui domo profecti, non multò pòſt ſecundo curſu Hiſpaniæ littoribus appellunt. Expoſitæ itaq; in continentem copię, maritima loca fœde populantur, & cum obuium nuſquam haberent hoſtem, ſpe occupandi regnum, & regios filios apud Cæſarem obſides liberandi, longius progrediuntur. Haud ceſſauit in tanta occaſione Hiſpanus: nam procedentes à tergo adortus paſsim trucidat, præter eos qui cæſi & quos pauciores fuga texit, cęteri omnes capti ſunt.

Eodem anno menſe Iulio à Gallis non minus malè pugnatum eſt, quum in ſuis vexillis Aquilam geſtantes, Cæſarianos ſe mentiti Mediolanum nullis obſiſtentib. intraſſent, atq; occiſis qui vrbem tuendam ſuſceperant Hiſpanis, arcem quoq; nullo ſe negotio expugnaturos ſperarent. Poſt dies enim non multos ijs de rebus certiores facti, Arangius Princeps & Andreas Auria diurnis nocturnisq; itineribus in agrum Mediolanenſem contenderunt, ſuis qui in præſidio erant, opem & ſuppetias laturi. Dux arcis videns adeſſe, quos per nuncios vocauerat Cæſareos exercitus Cęſareosq; præfectos, ſubita facta eruptione, Gallos qui locum cinxerãt, adoritur. Dimicatum eſt aliquandiu, fuitq; ab initio cruenta & ambigua pugna, exitu verò infœlix militi Gallo. Dum enim atrociter intra mœnia certatur, qui foris erant Cæſariani vrbe capta, ſuorum ſe copijs ingenti lętitia adiungunt, & fuſum fugatumq; Gallum cum cęde ac ſtrage perſequuntur: Plurimi ex Gallis ſunt ea pugna deſyderati, Occubuere cum ijs pleriq; nobiles.

Anno eodem, Inter Pont. Rom. Clementem eius nominis ſeptimum, Carolũ .v, Franciſcum primum Gallorum, Ferdinandum Hungariæ ac Bohemiæ, & Heinricum Angliæ reges, Cameraci in æde ſacra virgini Mariæ, congregato ornatiſsimo agmine procerum, aſsiſtente omni faſtigio ordinis eccleſiaſtici, auſpice Deo, circũfuſa ingenti officiorum ac magiſtratuum ciuilium multitudine, æterna pax eſt promulgata. Ac tum demum Italia, Hiſpania, Gallia & Germania bellicis curis ſolutæ quieuerunt. Ad hanc pacem componendam venit Pont. Ro: legatus Cardinalis Saluiatus Cameracum: Venerunt & in eandem vrbem duæ illuſtres fœminæ, Margareta, Caroli Cæſaris amita, & Ludouica Galliarum regis Franciſci mater, quibus ſolis commiſſum fuerat à Cæſare, & regibus faciendæ pacis negotium: qua iam promulgata, Galliæ rex Franciſcus, cum vniuerſo flore procerum regni ſui, Cameracũ ingreſſus, Margaretam ſalutauit.

Quo anno inter Principes Chriſtianos pax coiuit, Ferdinandus multa ſibi prius à Turcis Hungariæ adempta loca recepit, & hoſtem ſuum Ioannem Vayeuodam, qui ad ſe regni iura pertinere aiebat, fugere coegit. Hic ita ſe victum & expulſum iniquiſsimo animo ferens, Turcarum tyranni rurſus implorat fidem. Viſa eſt huius cauſa Turcæ ſatis digna, quam totis viribus tueretur. Itaque cum validis exercitibus in Hungariã regreſſus, quæ non multò antè Ferdinãdus recuperauerat, omnia rurſus

ſus expugnat. Inde ad Auſtriam veniens, in morem torrentis omnia vi ſua proculcat: Multo plura eius iuſſu ædita ſunt in pios crudelitatis exempla, quàm fatu ſcriptóue quis æquare poſsit. Alij luminibus priuati, his manus, illis nares & aures præciſæ: horum filijs virilia adempta, corruptæ virgines, matronis mãmæ mutilatæ pregnantibus exectus vterus, flammis conſumpti partus. His patratis Viennã Auſtriæ vrbem fama & opibus celebrem graui obſidione adortus eſt, ſexto Calend. Octobris, Fama eſt eum duecenta & quinquaginta millia armatorum ſub ſignis habuiſſe. Obſidionis initio eruptione ex vrbe facta, pij repulſi ſunt, è quibus captos complures Turcarum Imp. Viennam remiſit nunciaturos ſuis, maximo & terribili armorũ apparatu ac viribus aduenisse hoſtem: ſi deditionem facere vltro vellent, ab omni iniuria temperaturũ, cõtrà ferro & igni ad vnũ oẽs interituros, ſi pergerẽt abſidẽtis curſum impedire. Vbi verò contemptim ſe audire vidit, totus in ciuitatem verſus fremere vehementerq́ indignari, & cum parte multo maxima copiarum eò confeſtim deuolans, tormentorum crebris ictibus, muro locis aliquot diſturbato, ſuos vrbem inuadere iubet. Atrociter Viennam milites adorti muros intrepide ſubeunt. fuit vtrinq́ magnum, ſed Turcis magis cruentum certamen, Pijs egregie & valide vrbem ſuam defendentibus. Ad hunc modum ſemel & iterum tentati noſtri, multos à Turcis orco demiſerunt. Tertio Idus Octobris Impij tertiùm muros oppugnare incipiunt, vtrinq́ clamor auditur. Duces ſuos quiſq ue ad locum deſtinatum ducunt, adſunt, hortantur, rem gerunt. Sed & hoc congreſſu impios vicerunt pij, ſaxisq́ ingenti pondere eminus incutiebant, in ſubeuntes Turcas deuolutis. Iuuabat & illud quod faces certatim iacularentur intorquerẽtq́. Poſtrema oppugnatione tot labores deſudati tantum ſanguinis fuſum, tãta eſt ædita Turcarum cædes, vt qui metu noſtrorum, Chriſtianam vrbem ſtrenuè propugnantium ceſſerant, nulli poſtea potuerunt, ne Imperatoris quidem ſui comminationibus eò adigi, vt recurrerent. Nullum puto à condito æuo locum maiore mole oppugnatum, nullum magis ſtrenuè defenſum. Vicies, vt fertur, hoſtis ſubijt muros, vicies cum ingẽti ſtrage à mœnibus repulſus, Dei virtute, nec non ducum, ciuium, & militum fide manſit inter tot terrores res Vienenſis ad exitum incolumis: maximè verò fide, virtute & fœlicitate illuſtriſsimi Principis Philippi comitis Palatini Rheni & ducis Bauariæ, defenſa eſt Vuienna, cuius hinc extat beneficium, non ſolùm erga patriam, ſed & vniuerſam Germaniam maximum & immortale. Turcarum Imperator poſt multos irritos conatus ſpe potiundæ vrbis abiecta, ad Idus Octobris exercitum abduxit, ſexaginta hominum millibus & amplius in oppugnatione amiſsis. Poloni teſtantur, quòd circiter lxxv. millia amiſerit partim occiſa ante Viennam, partim fame & frigore mortua. Numerum annorum huius obſidionis in his carminibus habes.

Cæſar in Italiam quo venit Carolus anno,
Cincta eſt Riphæis noſtra Vienna Getis.

Anno domini mill. D xxix menſe Aprili, fuerunt magna comitia Spiræ. In quibus magna fuit frequentia principum cumprimis eccleſiaſticorum: fertur inſignem papiſtam illic prædicaſſe, & inter reliqua dixiſſe, ſe malle ab euangelio quàm eccleſiæ ceremonijs diſcedere, dignior qui cum vitijs dimicet quàm qui in comitijs prædicet. Princeps elector Saxoniæ: Item Lantgrauius Haſsiæ, illic habuerunt ſuos concionatores euangelicos. In fine Comitiorum proteſtati ſunt Principes aliquot & Ciuitates, de non conſentiendo in quædam concluſa in præiudicium doctrinæ pietatis & Chriſtianæ veritatis. Legati quorundam principum tum rogati de cataſtrophe Comitiorum Spirenſium, dixerunt: Minus pecuniæ, multum peccatorum, plus inquietudinis.

Anno eodem, cum iam trẽtriennio maxima fames vexaret Germaniam & Galliam, Reſpu. Argentoratenſis, exteris, ſupra centum millia quartalia frumenti vendidit. Huius pars fertur Mediolanum vſq́ abuecta fuiſſe.

Eodem anno duo millia centum & quinquaginta pauperes, Gallos & Germa-

nos, Reſpub. Argẽt. in monaſterio Minorum, magna moleſtia & labore ſuſtentarũt, in cibo, potu, veſtitu & reliquis neceſſarijs corpori.

Eodem anno in hoſpitali aliquot hebdomadibus, quotidie quadringenti (vltra, eos qui communiter iſtic habentur numero centum & viginti) fuerunt ſuſtentati.

Anno domini mill. DXXX. In hoſpitio peregrinorum à feſto Ioannis Baptiſtæ, vſq; in recurſum eiuſdem diei anni mill. DXXXI. Peregrini hoſpitio excepti fuerunt, viginti millia quingenti quadraginta octo: nam præfectus eius loci numerum hoſpitum ſingulis noctibus aduenientium aſsignat.

Añó domini mill. DXXX. à feſto Michaelis, vſq; ad diẽ Michaelis, anni mill. DXXXI. in frumento communis eleemoſynę Reſpu. Argentoratenſis (cuius Diaconus eſt vir pius dexter & perſpicax M. Lucas Batodius) expoſuit mille nongenta quartalia & nonaginta quinq; quartalia. Puerorum Orphanorum numerus tamen fuit cẽtum quinquaginta, quorum media pars adhuc apud nutrices ſeruabatur. Hæc non ideo referuntur, quaſi non apud alios Principes & Reſpublicas, ſimilia vel maiora facta ſint, quoniam Chriſtus vbiq; habet ſuos: aut quòd contra præceptum Chriſti Matth. vi. hinc inanis gloriæ corragium quæratur: quin potius vt huiuſmodi exempla nos & poſteritatem in ampliorem charitatem & dilectionem prouocent: imò à calumnijs quorundam aſſerãt, opus fidei & laborem charitatis impiè traducentiũ.

SYNODVS MARPVRGENSIS, SVPER Sacramentaria cauſa.

ANno domini mill. DXXIX. Illuſtriſsimus princeps Philippus Lantgrauius Haſſiæ, pro bublica vtilitate totius Germaniæ ac Chriſtianitatis, pro eccleſiarum concordia prouehenda, Synodum inſtituit Marpurgi, vt ad vltimam Septembris D. Lutherus & ſui, Oecolampadius item & Zuinglius conuenirent. Vtraque pars annuit principi æquiſsimo. Ad initium Octobris ventum fuit Marpurgum: ibi illuſtriſsimus princeps humaniſsimè excepit ſingulos, quenque ſuo nomine ſalutans.

Ante publicum colloquium, primum priuata habuerunt D. Lutherus & Oecolampadius ſoli, Philippus & Zuinglius ſoli. Die ſabbati, quæ fuit ſecũda Octobris Colloquium erat publicum, pro cuius exordio clariſsimus vir Cancellarius, nomine Principis alloquutus fuit, vt poſitis affectibus, omnes quærerent gloriam Dei, & concordiam eccleſiarum: & egit gratias quòd adueniſſent. Cœperunt miſcere colloquia, & conferre Scripturas cum explicationibus patrum, D. Lutherus Oecolampadius, Zuinglius. Triduo durauit colloquium, & duraſſet diutius, ſpe vberioris tũ concordiæ futuræ, niſi horrendus ille morbus Sudatorius ſubitò letaliter Marpurgum infeſtaſſet, Principem cum nobilibus, & vocatos diſperſiſſet. Tum conuenit in hiſce articulis, & anno mil. DXXXVI. ex integro, laus ſit Deo ſuper inenarrabili ſuo dono.

Articulus de Sacramento corporis & ſanguinis, cui vtraq; pars tum ſubſcripſit, hic erat poſtremus inter XV. articulos. I. De vnitate & trinitate Dei. II. De incarnatione Verbi. III. De paſsione & reſurrectione Chriſti. IIII. De peccato originis. V. De fide in Ieſum Chriſtum. VI. Quòd hæc fides nõ ſit ex meritis, ſed ex dono Dei. VII. Quòd hæc fides ſit iuſtitia noſtra. VIII. De verbo externo. IX. De Baptiſmo. X. De bonis operibus. XI. De Confeſsione. XII. De Magiſtratu. XIII. De traditionibus humanis. XIIII. De baptiſmo paruulorum. XV. Credimus & tenemus omnes de cœna Domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd vtriuſque ſpeciei vſus eſſe debeat iuxta Chriſti inſtitutionem. Quòd miſſa non ſit opus, quo aliquis gratiam impetret, vel viuis, vel defunctis. Et quòd Sacramentum altaris ſit verum Sacramentum corporis & ſanguinis Domini. Et quòd ſpiritualis manducatio eiuſdem corporis & ſanguinis cuiuis Chriſtiano imprimis neceſſaria ſit. Item vſus Sacramenti, quemadmodum verbum à Deo omnipotenti datum & ordinatũ ſit, vt per hoc infirmæ conſcientiæ ad credendum commoueantur per Spiritum ſanctum, &c.

AD SYNODVM MARPVRGENSEM, SVPER
Sacramentaria cauſa conferentem,
Euritij Cordi exhortatio.

Inſignes verbi proceres, argute Luthere,
Suauis Oecolampadi,
Magnanime Zuingli, pie Snepfe, diſerte Melanchthon,
Fortis Bucere, candide
Hedio, præcellens Oſiander, ſtrenue Brenci,
Amice Iona, acer Crato,
Et ſolida plus mente valens quàm corpore Mœni,
Magne Dioniſi, & Mecomi,
Ac reliqui, bona turba, viri, quos inclytus Heros
Princeps Philippus acciìt,
Chriſticolæq; ſuos vrbes miſere miniſtros,
Et Præſules epiſcopos,
Vt noua tollatis diuiſæ ſchiſmata ſectæ,
Veramq; monſtretis viam:
Et cupido ſupplex vobis eccleſia voto
Veſtros cadit flens ad pedes,
Atq; per intima vos communis viſcera Chriſti
Adiurat, obſecrat, monet,
Vt ſanctis ſtudijs ſuperi pro laude tonantis,
Et omnium fidelium,
Quærenda (hæc vobis incumbit cura) ſalute
Tractetis hoc negotium,
Vnde ratum index decretum prædicet orbis
Sancto profectum ſpiritu:

Anno mill. D xxix. Sub feſtum ſancti Michaelis, nouum & inauditum morbi genus, Sudatoriam vel Anglicam peſtem dixere, Brabantiam & loca finitima inuaſit. Fuit ea vis morbi adeo letalis, vt quoſdam ante duodecim horas, plurimos ante vigeſimam quartam horam. ex quo ſudare cœpiſſent, abſumpſerit. Sed nuſquã ſeuijt atrocius, quàm Antuerpiæ, in qua vrbe tridui ſpatio quadringentos aut quingentos homines extinxit. Languebant in domo vna, ſeptem, octo, plures etiam. Miraculi loco habitum eſt, ſi vnus mortem euaſiſſet. Immunes erãt pueri & ſenes ab hoc malo. Qui media ætate eſſent, aut non multò infra hanc, ij incidebant in morbum, prandentes, cõmeſſantes, dormientes corripiebat hæc peſtis. Ditiſsimi negotiatores lectis adfixi, medicos ad ſe vocabant, montes auri promittentes, ſi curarentur. Sed tantum erat malum, vt ipſi medici faterentur ſe neſcire quid eſſet. Ipſe vidi Euricium Cordum Medicum Marpurgenſem doctiſsimũ, ad hunc morbum ἀδημονεῖν expaueſcere & angi, nec diſsimulare anxietatem apud amicos.

IACOBI VVIMPHELINGI SELESTADIENSIS VITA,
ex epiſtola Eraſmi, ad Ornatiſsimum virum Ioannem Vlattenum, lib. Epiſtolarum xxiij.

IAcobus Vuimphelingus à teneris annis educatus eſt in honeſtiſsimis literis, primùm Seleſtadij, ſub Ludouico Drigenbergio Vueſtphalo, deinde Friburgi, mox Heydelbergæ, Pontificij iuris peritiam cum Theologiæ ſcientia non infœliciter coniunxit, & alioqui nullius honeſtæ diſciplinæ rudis, eloquentiæ verò tantum præſtitit, tum in carmine, tum in oratione ſoluta, quantum vel à Theologo, vel ab illorũ temporum homine poſsit requiri. Aſcitus Spirã, eccleſiaſtæ munus non ſine laude geſsit. Inter hæc vir pius, ardens amore rerum cœleſtium, eoq; pertæſus ſeculi, quod, teſte Ioanne, totũ in malitia poſitũ eſt, de ſeceſſu cogitauit. Eius propoſiti conſortẽ

habebat Chriſtophorum ab Vtenheym doctum pariter, & caſtiſsimæ integritatis virum, Atq; vt nudus ad nudum Chriſtum confugeret, quod erat eccleſiaſtici cenſus (erat autem quod ad vitæ mundiciem ſufficiebat) reſignauit. Cęterùm hoc conſilium abrupit Chriſtophorus ad epiſcopi munus retractus, amicis ita ſuadentibus futurum, vt ſi ad mentem tam piam acceſsiſſet authoritas, plures Chriſto lucrifacere poſſet, quàm ſi ſe abdidiſſet. Ille tamen ſua paupertate lætus, pergebat quod inſtituerat agere, rurſus Heydelbergæ ſacros autores enarrans, & in his Hieronymum. Ad hæc libellis æditis, & adoleſcentiam inſtituit, & ſacerdotes ad pietatis caſtimoniæq; ſtudium excitauit. Nec grauatus eſt amore pietatis agere pædagogũ aliquot magnæ ſpei adoleſcentibus, quorum præcipuus nunc inter nobiles doctrina, ſynceritate, candore, prudentia, nobiliſsimus Iacobus Sturmius, cuius cõſilijs plurimũ debet tota penè Germania, non ſolùm inclyta ciuitas Argentoratum. Nec inuidia caruit ſancta hominis libertas: Romam excitus eſt homo & ſenio & hernia tardus, monachorum Auguſtinenſium opera, quòd alicubi ſcripſiſſet, Auguſtinum nõ fuiſſe monachum, aut certè non talem, quales iam habentur Auguſtinenſes, quum hi tamen illum exhibeant in tabulis ac libellis promiſſa barba, nigra cuculla, & zona coriacea. Hoc incendium ex minima ſcintilla latius euagaturum, Iulij ſecundi preſſit autoritas, idq; bonorum omnium applauſu. Præter alias aduerſitates, quibus hominis virtus exercita fuit, hoc fatale totius eccleſiæ diſsidium vehementer illum adflixit, ac tantum non ad vitæ tedium adegit. Itaq; ſolitudinem & ſeceſſum fruſtra tẽtatum, ingraueſcentibus annis egit Seleſtadij in ædibus Magdalenæ ſororis, ex qua nepotes duos, quos paterno ſemper affectu complexus fuerat, reliquit, moribus & literis eleganter inſtitutos. Quorum Iacobus Spiegellius, Iuris prudentia clarus, prius Maximiliano Cæſari, mox regi Ferdinando fuit à conſilijs. Apud quem nuper Ioannes Maius, natu minor, in fratris locũ ſucceſsit aulæ primoribus indolis elegãtia, ac dexteritate morũ iure optimo gratiſsimus. Annũ attigit penè octogeſimum, diutius etiam victurus, ſi corpuſculi deficientis rationem vllam habere voluiſſet.

CORONATIO CAROLI V. BONONIAE & Comitia Auguſtæ. Anno M.Dxxx.

Hic annus inſignis fuit coronatione Caroli v. Bononiæ, xxij. Februarij in æde Petronio ſacra, congregato flore procerum, & eccleſiaſticis adſiſtentibus, Imperatoria corona inſigniuit eum Clemens Pontifex Romanus, eius nominis ſeptimus. Ab hac coronatione profectus in Germaniam, in profeſto corporis Chriſti venit Auguſtam, ibi Principibus, & imperij ſtatibus præſentibus Comitia habẽtur. Indicta ideo vt deliberetur de auxilijs contra Turcam atrociſsimum hæreditarium, atq; veterem Chriſtiani nominis, ac religionis hoſtem, quomodo ſcilicet illius furori & conatibus durabili & perpetuo belli apparatu reſiſti poſsit. Deinde & de diſſenſionibus in cauſa noſtræ ſanctæ religionis & Chriſtianæ fidei, & vt in hac cauſa religionis partium opiniones ac ſententiæ inter ſe, in charitate, lenitate & manſuetudine mutua audiantur coràm, intelligantur & ponderentur, vt illis quæ vtrinq; in ſcripturis ſecus tractata, aut intellecta ſunt, ſepoſitis & correctis, res illæ ad vnã ſimplicem veritatem, & Chriſtianam concordiam componantur, & reducãtur. Quare Cæſareæ maieſtati fideles & ſubditi (vigore Cæſarei edicti, quod ſinguli ſtatus imperij ſuam opinionem & ſententiam in Latina & Germanica lingua proponere debeant) articulos confeſsionis & fidei obtulerunt Ioãnes Dux Saxoniæ elector, Georgius Marchio Brandenburgenſis, Erneſtus dux Luneburgenſis, Philippus Landgrauius Heſſorum, Ioannes Fridericus dux Saxoniæ, Franciſcus dux Lunenburgẽſis, Vuolfgangus Princeps ab Anhalt, Senatus magiſtratusq; Norinbergenſis, Senatus Reutlingenſis. Habet autem hæc confeſsio articulos fidei præcipuos numero xxi. Deinde articulos, in quibus recenſentur abuſus mutati, de vtraq; ſpecie, de cõiugio ſacerdotum, de miſſa, de confeſsione, de diſcrimine ciborum, de votis monachorum:

chorum: de poteſtate eccleſiaſtica vide Confeſsionem & Apologiam cõfeſsionis.
Item quatuor ciuitates, Argentoratum, Conſtantia, Memmingẽ & Lindauu, per
legatos Confeſsionem, & fidei rationem Cæſareæ Maieſtati offerunt. Summa hu-
ius eſt in articulis xxiij. I. Vnde conciones ſint deſumptæ, nimirum ex ſcripturis ſan
ctis. II. In quo à conſueta doctrina eccleſiaſticorum diſceſſum ſit. III. Vnde ſit iuſtifi
catio noſtra. IIII. Cui fidei iuſtificatio tribuatur. V. Cui aſcribenda bona opera, &
quàm ſint neceſſaria. VI. Quid homo Chriſtianus agere debeat. VII. De ieiunio &
oratione. VIII. De præcepto ieiunij & orationis. IX. De diſcrimine ciborum. X.
Quòd oratione & ieiunio nihil mereamur. XI. De inuocatione & cultu ſanctorum.
XII. De Monachali ſtatu. XIII De officio, dignitate, & poteſtate eccleſiſtica. XIIII.
De traditionibus humanis. XV. De eccleſia. XVI. De ſacramentis. XVII. De ba-
ptiſmo. XVIII. De ſacramẽto corporis & ſanguinis Chiſti. XIX. De miſſa. XX. De
confeſsione. XXI. De cantu & oratione eccleſiaſticorum. XXII. De imaginibus.
XXIII. De magiſtratu prophano. Huic Confeſsioni Papiſtæ quidam, ſi dijs placet,
confutatores, nomine Cæſareæ Maieſtatis, adniſi ſunt reſpondere, & conuellere
hanc confeſsionem, ſed citra Scripturam, & ſic planè, vt horrendis calumnijs graua
rent innocentem cauſam. Hinc Reſpub. coactæ fuerunt, per Apologiam ſe purga-
re, quæ confeſsioni annexa eſt. Certè non ob aliam cauſam, quàm vt vetus, vera &
indubitata Chriſti Ieſu doctrina cognoſcatur, & per falſiſsimas confutatorum calũ
nias, nemini ponatur offendiculum.

Eodem anno Nonis Nouemb. Brabantiæ, Holandiæ ac Flandriæ loca littoralia,
maritimaq́; Selandiã propemodũ vniuerſam dira aquarũ obruit alluuio ruptis ag-
gerib. mari & fluminibus paſsim inundantibus, cum magna & hominum & rerum
ſtrage, nõ tantũ pagi, ſed & oppida Flãdriæ atq; Selãdiæ enauigata ſunt cymbis flu
uialibus. Ferũt maria omnia adeo inſolenter per id tẽpus aucta, vt ternis aut qua-
ternis pedibus ſupergreſſa ſint aggerẽ. Scio (inquit Hadrianus Barlandus) fuiſſẽ
paucos admodũ in Selandia, quos tam ſæua hæc tempeſtas non deprehenderit.

Vidiſſes ruere per apertos flumina campos;
Cumq́; ſatis arbuſta, ſimul pecudeſq́; viroſq́;.
Et rapere tecta cumq́; ſuis penetralia ſatris,
Et mare, & tellus nullum diſcrimen habebant.
Omnia Pontus erat, deerant quoq; littora Ponto.
Occupat hic collem cymba ſedes alter adunca.
Et ducit remos illic; vbi nuper ararat.

Si noctu veniſſet tam ſubitus & grandis cataclyſmus, non dubium quin plurimã
hominum millia fuerit abſumpturus.

Eodem anno Mechliniæ mortem obijt Cæſaris Maximiliani filia Margareta, an
no ętatis LI. Ea nocte viſus traditur Cometes apud Hagam comitis in Hollandia.

Anno eodem Romæ præter tonitrus ingentes, & crebros ignes, tanta vis aqua
rum cœlo decidit, vt altero ſe perituros diluuio metuerint homines, Tybris ſe ef-
fundentis impetu & publicæ & priuatæ domus corruerunt. Atrox vis tempeſtatis
huius ſecum rapuit, & in alueum fluminis deportauit etiam ædificia, quæ trium aut
quatuor fictilium lapidum denſitate conſtabant. Si quis vitæ ſeruandæ ſtudio & cu
piditate conſcenderant tecta alta domorum, has ventorum violentia humi decuſ-
ſos, Tyberinis vndis abſorbendos dedit. Locis Vrbis depreſsionibus aquę in trigin
ta trium, aut ſex pedum altitudinem ſeſe extulerant. Vnde factum eſt, vt frumenti,
quod tum erat in Vrbe, plus quàm tria modiorum millia, fluctus abſumpſerint, præ
ter vinaria vaſa, quæ diſſoluta effuſo liquore aquis innatabant, & alia permulta pre-
cioſiſsima, quæ in penarijs hæc tempeſtas repperit.

FERDINANDVS XL. GER. CAESAR.

ANno domini M.Dxxxi. die xi. Ianuarij Carolus v. Imp. frequenti procerũ Ger
maniæ conuentu, Aquiſgrani Ferdinandum Bohemię & Vngariæ regem fra
trem ſuum, vt gradum ei faceret ad imperium, regem Ro. declarauit.

Anno eodem, ſeptimo Calen. Febr. motu terræ concuſſa eſt tota ferè Luſitania. Vlyſsiponæ corruerunt mille & quingẽtæ domus, ex omnium ſpectatiſsimis, plus ſexcentæ ruinam minatæ ſunt. Templa omnia in lapidum aceruum redacta traduntur. Hic motus terræ dies octo durauit, & quotidie p̱ interualla rediјt, vt ſepties aut octies interdiu. Huic periculo fuerunt obnoxiј incolæ: vnde relicta vrbe homines in campis ſub dio agere ſunt compulſi.

Ad hæc, ex locis illis quidam ſcripſerunt certos hiatus factos, vnde peſtilentiſsimus aer exhalaret, atq; hinc atrocem ortam peſtilentiam.

Hoc anno, menſe Aug. viſus eſt Cometes in Germania, Italia & Gallia, ad Occidentem tribus hebdomadibus, de qua variæ doctorum hominũ opiniones fuerũt.

Eodem anno agente Aquiſgrani à coronatione Ferdinãdo rege, tum ratus Turca veniſſe tempus, quo rem Chriſtianam vel modico conatu affligeret, in Hungariam recurrit. Vuiennam iterum tentare volebat, ſed Imp. Carolus & Ferdinãdus Cęſar cum ad ſuos ſcripſiſſent, vt viderent ne maius aliquod detrimentum Chriſtiana reſpub. pateretur, duces caſtra caſtris contulerunt, cum hoſte in aciẽ deſcenderunt. fuit id fœlix prælium, copiarum Solymãni parte multo maxima, aut capta, aut cęſa.

Eodem anno & menſe in littore Hollandiæ, non longe ab Herlemo, mare piſcẽ eiecit mortuum, qui longus fuit pedes ſexaginta octo, craſsitudini eius, qui viderũt triginta, oris hiatui, tredecim pedes tribuunt.

Idem annus Ludouicæ matris Franciſci primi, Gallorum regis morte, ac victoria Poloniæ regis, contra Vayeuodam Moldauiæ Turcæ tributarium, & Valachos inſignis fuit. Valachi bis cum Polono manus conſeruerunt, Polonus vtroq; prælio ſuperior, priore Valachorum ſex millia profligauit, ex quo numero multi cęſi, capti ſunt quamplurimi, altero, ipſum quoq; Vayeuodam duobus vulneribus ſaucium fugere coegit.

BELLVM TYGVRINORVM CVM ALIquot Heluericis pagis. Anno M.Dxxxi. Et Zuuingliј mors.

ANno domini M.Dxxxi. Vndecima die Octobris, cum nũciaretur bellum Tygurinis à quinq; pagis, hora xiј. diei, & hoſtis ex improuiſo iam immineret ditioni eorum, mox egreſsi ſunt è Tyguro ciues numero M. cc. & circa Capell & Bremgarten inuenerunt hoſtem, ad veſperam hora quarta in conflictu Tygurinorum, circiter tria millia confluxerant: præfectus bombardarum Tygurinorũ bis emiſit pixides in quinq; pagenſes, nec in vanum, multis abſumptis. Inſuper qui pro patria pugnabant, bis hoſtem in fugam adegerunt. Tandem Vri, Schuuitz Vnderuualden, Zug (Lucernates enim non dicuntur adfuiſſe) vt belli euentus varius eſt, victores euadunt, ſed non ſine magno damno accepto. In hoc conflictu Tygurini vltra quadringentos viros non amiſerunt, ſed illos præſtantes & incomparabiles: Inter quos fuit Vlrichus Zuinglius. De cuius viri interitu clariſsimus vir Heinricus Bulinger, ſic ſcribit in libro, de Functione Prophetica. In hoc homine ardens fuit amor iuſtitiæ, flagrans æquitatis ſtudium, & inexplebilis patriæ fœlicitatis cupiditas, cõtrà verò, ſummum in flagitioſos, & extremum in flagitia odium. Nemo enim facilè explicarit, quantis ſudoribus luxum inertem, ſanguinolentes largitiones, & multorum ſæuam expugnarit olygarchiam: & rurſus quanta cura auitam frugalitatem, probitatem, & ſanctum (Ioſadæ ad amorem) ſtuduerit reſtituere imperiũ. quas ob res, vir Dei ſanctus, pulchram tandem oppetiјt mortem. Ab iјs enim cæſus eſt, quibus ipſe ſeſe tota impenderat vita, vt illos à largitionibus, bellis, luxu, peſsimis quoq; ſuis ſtudiјs, in viam reduceret iuſtitiæ. Hæc autem mortis viri iuſtiſsimi, veriſſima eſt cauſa, vt vt aliј alias necis iactitent cauſas. Huc facit quod Zuinglium non animi libido ad pugnam animauit, ſed ſanctum magiſtratus edictum armauit. Hęc ille. In altero conflictu, qui fuit circiter xxvi. diem Octobris, in mõte apud Zug, deſyderati ſunt plus minus octingenti. De hoc bello fortaſsis Heluetici ſcriptores, vt de aliјs memorabilibus, certiora breui tradent.

DE IOANNE OECOLAMPADIO PIISSIMO ac doctiſsimo viro, præceprore chariſsimo.

NAtus eſt anno lxxxij. ſupra milleſimum quadringenteſimū in, oppidulo Che
ruſcorum Vuinſperga, parentibus, vt illic viuitur, abundè diuitibus, vnū hunc
ex liberis ſuis ſuperſtitem, literis & religione prope lactantem imbuerunt, per
ceptis literarum emolumentis amplius erudiendus Heilprunnam, deinde Heidel-
bergam venit, vbi eos progreſſus fecit, vt natus annos non amplius duodecim tole
rabilem verſum ſcriberet: biennio poſt Baccalaurei, vt vocant, honorē obtinēs. Nec
minus illa ætate, religione & vitæ innocentia, fecit operæ precium quàm literis. Po
ſtea quàm adeptus eſt Magiſterij titulum, Bononiam conceſsit, iuris ſtudendi gra-
tia, ſed intra ſemeſtre tempus cum valetudini cœlum Italicū aduerſaretur, coactus
eſt redire ad ſuos. Heidelbergam repetijt: poſt habitis legibus ciuilibus, au-
diendæ Theologiæ ſe mancipauit, admiſsis in partem literis humanioribus & lin
guis. Conſilia omnia huc conferens, vt veritatis literatæ conſcius atq; domeſticus
fieret. Quo factū, vt princeps elector Philippus Palatinus liberis ſuis natu minorib.
inſtitutorē eum præficeret. Aulæ valedicens, ad pia ſtudia redit, & eccleſiaſtes fit
Vuinſpergenſis, prius tamen Tubingam adijt, & Stutgardiæ Capnionem illis tem
poribus in linguis doctiſſ. conuenit, à quo guſtum qualemcunq; Græcarum litera-
rum intra paucos dies cœpit, quem breui adeo ex muris (vt dicitur) magiſtris pro-
uexit, vt Heidelbergam reuerſus, Grammaticam cui titulum fecit Dragmata, con-
ſcriberet. Simul Hebræa à quodam Hiſpano eodem tempore didicit. D. Capitonis
tum Concionatoris Baſilienſis opera effectum poſthac eſt, apud Chriſtophorū ab
Vtenheim, epiſcopum Baſilienſem, vt Oecolampadius parochiæ primi templi Ba-
ſilienſis præficeretur: ibi cum D. Eraſmus primum annotationes noui Teſtamenti
æditurus eſſet, Oecolampadium in participatum ſanctiſsimi operis acciuit. Deinde
vocatur à Canonicis Auguſtanis, vt concionibus illic primi templi præſit. Atqui nō
dū maturuerat meſsis Chriſti, nec dum alba ad meſſem ſeges Euangelica, vitaq; cū
vulgi tum eccleſiaſticorum corruptior, quā quæ metentis manum ferret. Inde ſece-
dendi captauit cōſilium. Iā in hoc inſtituto cum eſſet, præter conciones certas quas
ædidit, ſcripſit etiam de confeſsione librum. Huius occaſione Glapion Frāciſcanus,
qui tū Cæſari Carolo à confeſsionib. erat, ingens viro periculum creauit. At fortu-
nante Domino, ſolicitantibus amicis & conſentientibus fratribus qui in eo cœno-
bio erant, tutò diſceſsit, venit Mogontiam. ibi Capito à conuentu Vuotmatienſi. cū
Caſ. Hedione colloquentē, præter expectationē deprehendit. Inde ad Heroem illū
incomparabilem Franciſcū à Sickingen apud quē Miſſam repurgare cœpit, & ver-
tit ex Chryſoſtomo Pſegmata. Vbi autem vir ille infœlici bello implicitus, Baſileam
cōceſsit. ibiq; ſenatu volente, vt vt Sophiſtæ reclamarent, publicè Eſaiam prælegere
cepit. Mox petente id parrocho ad D. Martinum, pro eo functus eſt concionandi
munere, magna papiſtici gregis inuidia: ſed vicit tandem is quem purè prædicabat,
Chriſtus. Itaq; annos v. ſine legitimo ſtipendio parœci vel Concionatoris, Chriſtū
docuit. Eodem tempore Chryſoſtomum in Geneſim & Theophilactū vniuerſum
latinos fecit. Diſputationi Badenſi in qua Faber & Eccius regnabant, non ſine gran
di periculo interfuit. Poſt annum, & Bernenſi diſputationi & reformationi operā
ſuam egregiè nauauit. Non diu poſt Baſileæ & in agro Reipu. Baſilieñ. huius grauiſ
ſimi viri conſilijs & dexteritate, cepta fuit reformatio, reſtitutaq; in illa ſua eccleſia
diſciplina eccleſiaſtica & cenſura excommunionis. Mox accerſitus Vlmam cū Am
broſio Blaurero & Martino Bucero ſalubri conſilio ei eccleſiæ adfuit, vt ad Euan-
gelij gnomonem eccleſiaſtica omnia exigerentur. In ſumma, doctrina Dei, vita in-
culpata & benefactis non ſolùm Germaniæ, ſed orbi Chriſtiano ſtuduit ſalutaris eſ-
ſe. teſtantur hoc innumeræ verſiones Chryſoſtomi, Cyrilli, Theophilacti, &c. Expli
cationes ſanctæ in Eſaiam, Haggeum, Zachariam, Malachiam, Dāielem, Iobū. Hie
remiam, Ezechielem, in epiſtolam ad Hebræos. In Ioannis Euangelium, in Cano-

nicam Ioannis, in Romanos, &c. Verùm cum Heluetia, anno mill. Dxxxi. infœlici bello flagraret, & Zuinglius fortiſsimus, reſtituendæ apud ſuos innocentiæ, adſertor, & ſedulus Euangelicæ ſynceritatis vindex, ceciderat. Anthrace corripitur Oecolampadius, & poſtquam xv. diebus decubuit, poſt multa ſancta colloquia, quæ habuit cum primoribus viris & miniſtris eccleſiarum, adductis etiam in conſpectũ liberis: Agite, inquit, tu Euſebi, tu Erena, tu Alethæa mea pignora, Deum diligatis, &c. Tandem vltimam hanc vocem, Salua me Chriſte Ieſu, emiſit os illud venerandũ & piũ caput, ac obdormiuit in Domino. Hęc αὐτόπτης Gryneus in epiſtola ad Capitonem, &. Capito in vita Oecolampadij ſummariò indicant, qui fuſius hæc ſcire velit, legat, & profectò cum fructu leget.

Anno milleſimo quingenteſimo ſecundo Carolus, Imperator ex Brabantia venit Ratiſponam, vbi comitia indixerat, & cum eo Rex Ferdinandus: præterea & alij principes, conſulturi in cauſa religionis, & in reſiſtendo Turcæ.

Anno domini mill. Dxxxiij. Cum Illuſtriſſ. dux Vlricus miniſtri ſui iniquam cædem vltus, Reutlingam ciuitatem liberam & confœderatam, in ditionem ſuam redegiſſet, à fœdere Sueuico pulſus, annis ferè quindecim exularet, tandem Illuſtriſſ. Princeps Heſſorum (quæ eſt eius diuina indoles & induſtria) auũculi principis cauſam animaduertens negligi, comperendinari, contemni, indies haberi & fieri deteriorem, conciliatis Principum externorum & potentum Germaniæ animis, collecto milite tam ſuo quàm externo, eoq; veterano, & omnibus diligentiſsimè proſpectis, mittit legationem in Hiſpanias ad inuictiſſ. Cæſarem Carolum, honeſta & iuſta oratum, alteram ad Cæſaris fratrem Ferdinandum, Pannoniæ vtriuſq; & Bohemiæ regem, eadem, quæ à Cæſare, petitum, vt videlicet duci Vlrico paternus ducatus reſtituatur, ſe idcirco nunc in armis eſſe qui ducem affinem reſtituat. Porrò legatis non ſatis æqua referentibus, prodit in bellum quibus valebat pollebatq; viribus, venit, vidit, vicit. obuiam it aduerſarijs apud Laufenum (oppidi id nomen eſt) Philippus Philippo, Bauarus Heſſo, ia inquam, Illuſtriſsimus princeps Bauarus, qui tertio ab hinc anno Turcarum vim ſuſtinuerat, Viennæ Auſtriæ de tota Germanis optimè meritus. hic fortiſsimus heros vulneratur, quod non ſine ingenti mœrore tulit Heſſus. Arces munitiſsimæ, quæ Imperij vires laturæ putabantur, quæq; ſuperioribus annis confœderatorum minas & machinas contempſerant, Aſpergum, Auracum, Niffa & reliquæ aliæ ſeſqui hora, aliæ ſeſquidie Heſſum accipiunt, vnà veterẽ & deſyderatum dominum Vlricum. Itaq; paucíſsimis diebus toto confecto negotio, recuperatoq; Vlrico ducatu, ad Danubium caſtrametatur Heſſus. mox igitur per Illuſtriſſ. Principes electorea Albertum Archipræſulem Mogontię, & Ioannẽ Fridericum Saxoniæ, Georgium ducem Saxoniæ, oblatis acceptisq; pacis cõditionibus, reuertitur in Spartam ſuam, Dei Opt. maximi clemẽtię & bonitati acceptum ferens fœlicem rerum ſucceſſum & victoriæ huius gloriam. Nec minor tum fuit, imò veriſsima victoria inclito Ferdinãdo Cęſari inuictiſsimo, qui ſeipſum vicit, vicit affectus ſuos, quibus ſi indulgere quã reſiſtere maluiſſet, ſi vires experiri ſuas, quia non videt, quanti motus, quantæ cædes futuræ fuiſſent. nihilo victo deteriores quã victori, nihilo victori lętiores quàm victo: quare maluit ab exiguo cadere ducatu, quàm turbari Germaniam, pro quo beneficio, quod cedendo contulit, dominũ & Auguſtum ſuum agnoſcit Vlricus, Auſtriacę ſalutis & Germanicę pacis ſemper ſtudioſiſsimus. Agnoſcit Heſſus Cæſarem, agnoſcit orbis Chriſtianus defenſorem & protectorem ſuum.

Eodẽ anno pij magiſtratus ciuitatũ Conſtantienſis, Lindouię, Iſnę, Biberaci, ope & auxilio optimi viri Petri Buſleri ciuis Iſnenſis, erexerũt ſtipẽdia aliq̃t pro candidatis Theologiæ, vt poſteritas vel aliq̃s habeat appoſitos ad docendũ vel iuuentutem vel eccleſiã Dei. In hoc Senatus Argẽtoratenſis, vt gloriã Dei & publicam vtilitatem proueheret, año mil. Dxxxv. Cœnobiũ prædicatorũ ordinauit, pro ciuitatũ & Buſleri Stipendiatis, & pro ijs, quos Reſpu. Argentoratenſia ad eundẽ ſcopũ alit & fouet, quorũ iam aliquot habent, bonæ ſpei adoleſcentes, Theologiæ & honeſta-

rum

rum diſciplinarum ſtudioſos: Ii communem habent præceptorem, virum pium & eruditum, audiunt lectores Theologiæ, linguarum, & profeſſores publicos, Dialectices, Rhetorices, Mathematices. Habent viſitatores & præſides è ſenatu paternè proſpicientes, vt in doctrina vitæ & victus ratione, ad honeſtè & commodè viuendũ nihil deſit. A lectionibus habent ſuas repetitiones, diſputationes, exercitia & colloquia frugi. Item præludia quædam & exercitamenta, ad hanc functionem docendi, vt pulcherrimam ita diſtücilamam. Nam mane & veſpere lectiones habent ex ſcriptura ſancta. Ibi ex adultioribus, ad quartale vnius horæ ex loco Scripturæ prælecto ſermonem cohortationis habet, & fit huius conciunculæ per orationem ad Deum concluſio. Ita pergunt per tota Biblia quæ iam aliquoties finierunt. Non diſſimile ſtipendium egregius vir Ioannes Symler Canonicus Petri Iunioris Argentorat. pro duobus Theologiæ cãdidatis, conſilio ſanctiſsimi Theologi doctoris Ioannis Keyſerſpergij, Concionatoris Argentoratenſis ſuperioribus annis erexit. Potentiſsimus Deus dignetur miſereri Germaniæ, & vel aliquos excitare, qui tangantur cogitatione communis boni, vt diuites huiuſmodi illis bonis operibus diuites ſint, & cooperatores veritati. eccleſiaſticos in primis oportuit hæc curare: ſed accidit iuxta prouerbium: Malè parta, malè diſperſa.

DE ERASMO ROTERODAMO.

ANno domini mil. D XXXVI. menſe Iulio, moritur Eraſmus Roterodamus, ornamentum noſtræ ætatis, cuius viri vitam, vtpote de honeſtis diſciplinis optimè meriti, libet hîc ſubijcere. Vixit ad ſeptuageſimum annum. de anno quo natus eſt apud Batauos non conſtat. Apud Dauentriam primum poſuit in literis tyrocinium, vtriuſq; linguæ rudimentis imbibitis ſub Alexandro Hegio Vueſtphalo, qui cum Rudolpho Agricola recens ex Italia reuerſo, amicitiam contraxerat, & ab eodem Græcè docebatur: nam huius linguæ peritiam ille primus in Germaniam importauit. Terentij Comœdias puer non ſecus tenebat ac digitos ſuos: memoria nãque fuit tenaciſsima, ingenio perſpicaciſsimo. Exceptis rudimentis planè dici poteſt in literis αὐτοδίδακτος. Nam quod in Italiam iam natu grandior profectus eſt, poſt regij apud Anglos medici filios, archiepiſcopi quoq; ſancti Andreæ in Scotia, qui tum Senis degebat aliquandiu profeſſor, nobiliſsimæ regionis viſendæ cauſa fecit, non vt profeſſoribus operam illic daret. Neq; enim Bononiæ quenquam publicè prælegentium audiuit, ſed Pauli Bombaſij, qui ſub Leone poſtea Romę perijt, amicitia contentus, domi ſtudijs ſuis inuigilabat. Adagiorum opus tũ colligẽs, quod paulo poſt Aldo Manutio dedit excudendum, quæ res fecit, vt Venetias adiret, vbi Marco Muſuro atq; Scipione Carteromacho, viris doctiſsimis familiariter vſus eſt, quos ambos non ſemel conſuluit, ſi quis nodus incidiſſet: horum candorem ac eruditionem apud amicos commendare ſolitus. Docuit Louanij, Cantabrigiæ in Anglia, Lutetiæ etiam priuatim, vbi Theologiæ dedit iuuenis operam: pileum deinde doctoralem, quum in Italiam iret, in Taurinenſi academia accepit. Patronos ac mœcenates habuit Heinricum à Bergis epiſcopum Cameracenſem, Gulielmum Montioium, atq; omnium liberaliſsimum Gulielmum Guatauium, archiepiſcopum Cãtuarienſem, Angliæ primatem. Amicos in Britannia, Ioãnem Coletum, Grocinum, Latumerum, Linacrum, Thomam Morum. Antuerpiæ Petrum Aegidium, Conradum Cochlenium Louanij. Corpuſculo fuit ſatis compacto, ſed quod eſſet tenerrimæ complexionis, & minimarum etiam rerum mutatione, puta vini, cibi, cœliue, facilè offenderetur. In literis verſabatur infatigabili ſtudio. Teſtantur hoc tot ab illo conſcripti libri, quorum catalogus extat Baſileæ. Vixit apud Ioannem Frobenium aliquandiu: deinde in alteris eiuſdem ædibus ſeorſum habitauit. Friburgi ſeptennio toto vixit, non ſolũ optimo cuiq; eius academiæ charus, verũ etiã magiſtratib. ciuibuſq; haud vulgariter amatus, atq; reuerẽtiſsimè cultus. Friburgo reuerſus, cũ articulari morbo aliquãdiu conflictatus, tandem viribus paulatim deficientibus, cum

IN hiſce annis & ſuperioribus, hoc eſt, ab anno mill. D xx. vſq; in præſentem annũ, apud Principes aliquot Germaniæ, apud liberas & Imperiales ciuitates prodierunt Edicta, vt qui ſub eis docere velint, nihil niſi ſanctum Euangelium & Dei doctrinam doceant, liberè & palam, & quicquid ad augẽdam charitatem Dei & proximi facere queat, inculcẽt, omiſsis omnibus alijs nugis, quę ad analogiam fidei nõ faciunt. Interim abſtineant etiam ab omnibus conuitijs, & omni eo quod priximũ non ædificat, & inquietudinem contra magiſtratus prophanos & eccleſiaſticos excitare queat, vnde nemo alium laceſſat conuitijs, clam aut palàm, Hæreticum, Nequam, Sceleratum, Nebulonem vocando, vt hoc magis fraterna & ciuilis charitas poſsit ſubſiſtere. Quæ omnia prudentes Principes & Senatores non alio animo præceperũt, quàm Chriſtianiſsimo, & percupiente Euangelicam veritatem, cõcordiam fraternam & pacem promotam & defenſam pro viribus.

Præterea edicto cautum fuit, ne quis libellis famoſis aut picturis quenquam traducat. Si quis velit emittere libellos, aut quid ſimile, vt antea ordinatis ad hoc, exbibeat legendos. Simul ne aliunde allati libelli aut calumniatrices picturę vendantur. Sunt enim hæc infirma præſidia, & veritas res eſt inuicta, nec eget illis adminiculis vaniſsimis. Alicubi prudenti deliberatione habita, miſſæ papiſticæ in numerũ pauciorem redactæ fuerunt, relictis aliquot paucis in ſingulos dies, idq; ad tempus: deinde vbi dies diem docuit, negotio de abolenda miſſa vltrocitroq; agitato, nec in vna nocte, vt prouerbium habet, conſilio capto, vtili & honeſto in vtramq; partem expenſo, prorſus miſſæ papiſticæ ſuſpenſæ ſunt, quoad pars aduerſa ex verbo Dei habendas edoceat.

Mox ironicæ ceremoniæ ſuſpenduntur, canuntur Pſalmi Teutonicè, vtraq; ſpecies datur laicis. Quantum ad veſtes, cibos, ieiunia, ferias, vota, matrimonium, confeſsionem, omnia docentur libera, fides per dilectionem operans commendatur. Excutitur graue iugum hominum & conſtitutionum onus à libero Chriſti populo. Vtinam ab omnibus ſimplici oculo, & ſic vt omnes ſe ſubmittant iugo Chriſti, & vt gratiam Dei nemo in laſciuiam commutet.

Hoc tempore & deinceps edocto populo multis concionibus, vt fugiãt ab Idolis, hoc eſt, ne ad lapides & ligna conuertantur & dicant, Deus meus es, Simulachra quædam ſuperſtitioſa & à viuente Deo auocantia, per magiſtratum decenter & ordine è templis ſubmota, etiam diuæ virginis imagunculæ incertæ, & in vicem poſita hæc ſcriptura: Soli Deo gloria, quicquid orau eritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

Inſuper priora edicta aliquoties renouata, & repetita, quo magis magiſtratus & populus placidam & quietam vitam cum omni pietate & honeſtate degere queãt. Honeſtarum enim & neceſſariarum rerum nulla eſt ſacietas.

Iam quia in eccleſia omnia ad ædificationem fieri debent, canticum, doctrina, lingua, reuelatio, interpretatio. prima Corinth. xiiij. his annis quæ antehac latinè prælecta ſunt rudi populo, cœperũt Germanicę ꝓponi: Benedictiones matrimoniorũ, ſacramentũ Baptiſmi, ſacramentũ Euchariſtiæ, vt populus Amẽ reſpõdere poſsit. Et vt nemo iure cõqueri poſsit, in tẽplo Dominico nõ audit verbũ Dñi: Vnde templa vocantur, & ſunt Dominica. In pleriſque templis receptæ doctrinæ pietatis in ſingulis diebus habentur conciones duæ, tres, quatuor. Item Cathechiſmus puerorum, maximè diebus Dominicis, neceſſarium exercitium ſi iuuentutem, in quiduis ſequacem, à Gentiliſmo imminente recipere volunt, fideles & prudentes concionatores.

Et ne quis putet ſatis eſſe ceremonias demoliri, ac impium cultum, niſi & innocẽtia morum, & Deo placens vita ſuccedat: Conſtitutiones & edicta contra blaſphemias, iurandi abuſum, luſus, ebrietatem, adulteria, ſcortationẽ, ſtupra & id genus alia vitia, quibus nomen Dei blaſphematur & Euangelium male audit, promulgata ſunt.

His quoq; annis, quoniã iuuentus ſemẽtis eſt Reipubl. Principũ & Magiſtratuũ

prudentia, proſpicitur gymnaſijs, ſcholis profeſſoribus ludi magiſtris, apud quos cura ſit educationis liberorum, qui in ludis Latinis & Germanicis ad hunc ſcopum omnia dirigant, vt iuuentus ſapientior & melior euadat. In hoc quater in anno præſentibus grauibus viris in eminentia conſtitutis, magiſtri & præceptores conueniunt, de ingenijs ſuorum puerorum ſermocinantur & conſultant, & cui rei quiſque puer idoneus ſit indicatur. Res quidem adhuc herbeſcit, ſed in dies ſperamus meliora.

Nec etiam leuibus de cauſis pleræque eccleſiæ habent ſuos præfectos, quos Seniores eccleſiæ appellare queas: ſpectes imaginem veteris Chriſtianiſmi. His incumbit ſi Parrochus aliquis opus habet admonitione, vel in doctrina vel adminiſtratione ſacramentorum, viſitatione infirmorum, vita ſua & ſuorum, & vel hoc ipſi videant, vel ab alijs audiant, vt illorum functio ſit admonere non recte incedentem aut ſecantem verbum Domini. Ad hæc illis incumbit, cum miniſtris verbi conſultare, quid quouis tempore vel prædicando vel alijs eccleſiæ exercitijs Reipublicæ Chriſtianæ cõducere queat. Fideles enim & prudentes vult Dñus habere diſpenſatores. Quod ſi quis ſe offerat in parrochia aliqua, qui rationem fidei ſuæ dare velit (non enim ſpiritus extinguendi ſunt, & ius ſedentium Paulus non vult reiectum) coram illis quoque quamcommodè fieri poteſt.

Nec diſsimili ratione Principes & Magiſtratus quotannis viſitationẽ eccleſiarũ quæ in agro ſunt, inſtituerunt. Præclarum enim opus eſt ἐπισκοπεῖν, hoc eſt, præeſſe, prodeſſe, benefacere, proſpicere, vigilare, paſcere, & omnem curam impendere, ne quis à gratia Dei deficiat, ne qua radix amarulentiæ ſuppullulans obturbet, & per hanc inquinentur multi. Ideo hæc habetur ratio in viſitatione eccleſiarum aliquarum certè. Primum fit ſermo exhortatorius clara breuitate, & vt ita dicam laicis, de doctrina pietatis, de recta vita, quæ hanc ſequi debet, de vſu ſacramentorum: & quod lęticia ſacramentorum, cum ſanę doctrinę luce clereſcens, fœlicitati omnium Imperiorum mundi pręferẽda ſit. De Cathechiſmo puerorum, De magiſtratus obedientia, De eccleſiarum vnitate. Poſt hac conuocatis Sculteto & Iudicibus, cuiuſque loci ſeniò rogãt viſitatores, de doctrina & vita Parrochi ac ſuorũ. An ſit ἀνέγκλητος diſpenſator Dei, non vinoſus, &c. primo Thimoth. ſecundo. & quicquid eſt miniſterij huius, an hoc ad plenum probatum reddat. Deinde an in grege ſuo ſectarios habeant. Vt conſtitutiones magiſtratus contra blaſphemiam, adulteria, ludum, ebrietatem, ſcortationem & id genus vitia obſeruent: Vt doctrina euangelij fructificet: An melius habeat populus à viſitatione? An quiſquam egeat, qui ſenio aut valetudine aduerſa laborare nequeat: vt pro illis habeatur eleemoſyna. Hoc examine diligenter habito, rurſus congregatis ſenioribus cuiuſque pagi, grauiter illis dicitur: Vt paternè & fideliter doctrinam pietatis & vnitatem eccleſiarum promoueant, vt Euangelij doctrinam recta vita probatam exhibeant. Vt ſit verus vſus ſacramentorũ, vt abuſus apud baptiſmum in conuiuijs tollatur. Sacræ Euchariſtiæ à Chriſto inſtitutæ eos nõ pudeat. Curam iuuentutis habeant, eoque Cathechiſmos in precio habeant. Beneficentiæ & eleemoſynæ ne ſint immemores. Et vt in ijs omnibus res fœlicius ſuccedat, eccleſijs in agro præfecti quoque eccleſiarum ordinati ſunt, pij & integri viri laici, qui vnà cum Parrocho aduigilent, & cooperatores ſint veritati, vt paretur Domino plebs perfecta. Hactenus paraleipomena, quantum breuitate temporis fieri potuit, ſtudioſus quidam hiſtoriarum adiecit. Lector boni conſulat, & pro gloria Dei prouehenda publica vtilitate & honeſtate, allata hæc interpretetur. Fauente eo qui πάντα ὁρᾷ καὶ πάντα ἐπακούει, vt inquit poeta, poſt hac pleniora & meliora dabimus.

F I N I S.

CATA-

CATALOGVS LIBRORVM ET AVTORum, è quibus magna ex parte Paraleipomena hæc conſcripta ſunt.

LIBRI IMPRESSI.

Liber Conciliorum.
Geſta Concilij Baſilienſis.
Otto Friſingenſis.
Antonius Sabellicus.
Platina.
Blondus.
Paulus Aemilius.
Raph. Volaterranus.
Robertus Gaguinus.
Supplementum Chronicorum.
Aeneas Syluius, dictus Pius ſecundus.
Nauclerus.
Baſilius Mulbrunnenſis.
Epitome rerum Germanicarum Sebaſtiani Murrhonis, & Iacobi Vuinphelingij.
Doctor Malleolus Tygurinus.
Heinricus Bullinger.
Adriani Barlandi Rhetoris, inclytæ Academiæ Louanienſis, de rebus geſtis Ducum Brabantiæ.
Beatus Rhenanus in epiſtola ad reuerendiſs. Colonienſem de vita Eraſmi.
Simon Gryneus, & Capito de vita Oecolampadij.
Achilles Pyrminius D. Gaſſarus.
Chronica Carionis.

LIBRI SCRIPTI.

Liber S. Peter Kaſtel.
Liber Bibliothecæ Landenburgenſis.
Fragmenta Vuormatienſis Chronicæ
Chronica ſcripta Argentoratenſia.
Chronica Hermanni Minoritani.
Actorum aceruus, confuſe diſperſus, in vnum collectus, cura Conradi Molitoris Notarij, anno MccccLxxxix.
Collectanea Gerardi Nouiomagi.

FINIS.

BASILEAE
APVD PETRVM PERNAM

MENSE AVGVSTO, ANNO DOMINI
M. D. LXIX.

INDEX COPIOSISSIMVS IN CHRONICVM ABBATIS VRSPERGENSIS ET PARALEIPOMENA illi adiuncta.

Aron rex Perſarum totũ pene tenet orientem pagina 167
Aaron primus Hebræorum pontifex 6
Academia Colonienſis fundatur 372
Adelfonſus Galaciæ atque Aſturiæ rex 167
Adelbertus Henrici quinti cancellarius fit Moguntinus epiſcop. 259
Adelbertus præſul totam Saxoniã commouet 263
Adogit inſula 92
Adolphus comes de Naſſaun in imperatorẽ eligitur 341
adolphus imperio priuatur 341
Adolpho mortuo Dietherus redditur eccleſiæ 417
Adriani facundia 66
Adrianus Florentius Traiectenſis aliquando Caroli pædagogus in papam eligitur & uocatur Adrianus ſextus 457
Adrianus Iudæos domat 67
Adriani mors ibid.
Adrianus papa pecunia corrumpitur ut Fridericum imperatorem excommunicet 288
adulterij pœna 545
Aegyptus idololatriæ dedita 24
Aegyptiorum dynaſtia 1
Aematus fluuius 424
Aeneas in Italiam uenit 8
Agapitus Romanæ ſedi præeſt 203
Agapitus pontifex moritur 127
agricolarum rebellio 439
agricolarum ſeditio 461
Alaricus rex Gothorum Romam inuadit 119
Alarici Gothorum regis mors 118
alba longa condita 8
Albertus Auſtriæ dux unoculus regnat annis decem 244
Albertus Auſtriæ dux rex Romanorum eligitur 397
Alberti Brandenburgenſis bellum contra Norinbergenſes 405
Alberti mors & mores 399
Alchimus alienigena impius ſuccedit ſacerdotio 52
Alemannorũ exercitus moritur 299
Alexander papa fugit Roma 304
Alexander Macedo 14
Alexander à Philippo medico curatus 14
Alexander anno ætatis xxxiij moritur 15
Alexander imperandi cupidus 14
Alexandri de Diogene cynico dictum 14
Alexandri ſexti libidinoſiſsimi mors 418
Alexandria quãdo condita fuerit 18
Alexandria dicta in deriſionẽ palea 296
Alexandria à Friderico obſeſſa 296
Alexandria CCCC millia librorum exuſta 64
Alexius Nicæam Turcis reddit 245
Alexij imperatoris Conſtantinopolitani ad Vrbanum papam literæ 229
Alexij imperatoris Conſtantinopolitani perfidia 237
Alia flumen xi lapide ab urbe diſtãs in via Tiburtina 12
Alphonſus Hiſpaniarum rex eligitur 333
Alphonſi regis Neapolitani cum Senenſibus bellum 434
Alſatia à Philippo rege vaſtatur 308
Alſatiam Armeniaci intrant 402
Altmanni abbatis mors 259
Amazones 95. ex ſtirpe Gothorum ibidem
Ambroſius cãtum eccleſiaſticum cõponit 102
Anaſtaſius imperium accipit 125
Anaſtaſius Perſæ monachus pro Chriſto martyrium patitur 150
Anaſtaſij papæ mors 292
Anaſus fluuius Pãnoniæ atque Bauariæ limes 166
Andreas quidam ſpiritum Phitonis habens 229
Andreas Apuliæ & Siciliarum rex ab vxore in lecto ſtrãgulatur 357
Andronicus iunior Græcorum imperator, auum ſuum regno deturbat 351
Angli victis Francis Galliam occupant 360
Angli in Alſatiam irruunt 362
Antiochia & Turci traditi in poteſtatem Chriſtianorum 235
Antiochia terræmotus magnos patitur 127.128
Antonini clementia 67
Antonini epiſtol. pro Chriſtianis 68
Antonini mors ibid.
Antonini Veri uirtutes & ingeniũ ibidem.
Antonius fugatus 57
Antonius ſe gladio tranſuerberat 68
appellatio excommunicati doctoris Gregorij Hyẽburg. contra piũ papam 407
Apis Sicyoniorũ rex 8. regnat annis xxv. ibid.
Apia terra, quæ nunc Peloponneſus 5
Aquiſgranum obſidetur 307
aquiſgrani terræmotus cum uento uehementiſsimo 285
Aquitanorum natiua ſuperbia 237
Arator ſubdiaconus Romæ 125
Arati tempus 24
Arbogaſtus ſe necat 104
Archadij orientalis imperatoris mors 118
Archelai exilium 53
Archiſa regis Aethiopũ cultus 139
Arelatenſis concilij Hector 3..
Argentinæ duo millia, centum & quinquaginta pauperes, Galli & Germani cibo, potu & ueſtitu ſuſtentantur 472
argentinenſis ciuitatis obſidio 308
Argentoratenſis epiſcopi cum ciuitate Argentoratenſi bellum 334
argentoratenſium mutua exhortatio 336
argentoratenſium graue dictũ 357
argẽtoratenſis reip. graue bellũ 369
argentoratenſes quinque monaſteria propter motum Caroli demoliuntur 428
Argẽtomagũ caſtrũ reædificatũ 169
Argiui unde dicti 4
Artemnites grauiſsimus hoſtis Turcici nominis 435
aries nummo, bóſque ſiclo uenijt 233

S

Ariſtobulus Rom captiuus ductus 90
Ariſtoteles Alexandri Macedonis præceptor 14
Arnaldus de uilla noua 551
Arnoldus Metenſium epiſcop. 154
Arnoldi oratio ad populū Chriſtianum 219. uiſio 196
arnoldo mortuo ciuilia oriuntur bella 293
Arnolphus pediculari morbo abſumitur 184
Arnſe lacus 182
Artabanes Armeniæ rex cathena aurea uincitur 68
Artemius coronatur 156
articuli M. Lutheri damnati 454
articuli Iohannis de Vueſalia 431
articuli ſynodi Marpugenſis 473
artis impreſſoriæ primordia à Ioãne Sutteuberg Argêtoratenſi anno M. CCCCXLVI. 405
arx Sarracenorū in mõte Thabor 318
Aſiæ quatuor urbes terræmotu ſubuerſæ 66
Aſcenſes captiui 186
Athenienſium regnum 5
Athlas Promethei frater aſtologus 4
Attila rex Hunorum 100. Aquileiam triennio obſidet 104. urbē capit & opes diripit ibid. nutu Dei territus 105. ab Aetio ſuperatus 122. ex multa uini potione ſuffocatur 105
attilæ mores 100. dolus 101
attilæ filius occiditur 105. exequiæ ibidem.
auares a fide deficiunt 147. inuadunt Saxones 203
augurium de ſucceſſore Tyberij 56
Auguſta Alemāniæ metropolis 251 combuſta 270. deſtruitur 226
auguſtæ caſtra contra Vngaros ponuntur 210
Auguſtinus baptizatur 107. Hipponi epiſcopus 107
auguſtini præclarum dictum 414. mors 120
Auguſtus urbis cenſū habet 52. ægrè Romani militis cladem tulit 295 à ſenatu max. pont nominatus 51
Auguſti anni 52 filia Iulia damnatur exilio 51. mors 53
Aurelianus uir in bello potens 75. primus diadema Romæ capiti ſuo impoſuit ibid.
Aureliani mors 75
auſpiciorū obſeruatores Saxones 103
Auſtria à Rudolpho inuaditur 559
Auſtriæ dux Leopoldus ann. 1386 ab Heluetijs ſuperatur 364
Auſtriæ duces ſine prole obeunt 557

B

Babemberg ditata per Henricum 213
Babylon caput Aſſyriæ 2
Babylonia inſtaurata ibid.
Babylonici exercitus caſtra 339
Badomarius Alemannorum rex à Iuliano captus 82
Baldeuuinus rex Aſcalonem tributariam facit 244
Baldeuuini uictoria 242. ad ſuos oratio 319
Balduuini comitis uictoria 234
Bannum imperiale 100 marcharum auri 384
Baſilica Aquiſgrani 167
Baſilienſes Senatores prouidēt ne quid turbæ in concilio oriatur 390 Ludouico adhærent 317
Baſilienſis cõſulis cādidū reſpõſū 357
Baſilius imperator decedit 184
Baſilij Cæſarienſis epiſcopi mors 103
Batij poetæ mors 50
Beda moritur 158
Beliſarius cõtra Perſas mittitur 134 multas gentes deuicit 317
Belus pater Nini 2
bellua marina in Noruuegia capta 413
bellum inter Antigonum & Perdiccam grauiſſimū 17. Caroli quinti & Franciſci primi Galliarum regis 456. diuturnum Maximiliani cū Venetis 440. Mitridaticū & Macedonicū 41. Maximiliani cum Heluetijs 437. Philippi in Colonienſes 318. Philippi & Lātgrauij in Thuringia. ibid. inter Saxones & Frācos 30 annos durat 193. cū Sānitib. diuturnū 16
bella inter Græcos & Armenios 119 quieſcunt in Bauaria 377
Beneuentum papa reſtituitur 238
Beneuentani ſe deducit 165
Bertha imperatrix Spiræ ſepult. 226
Bernhardus armis depoſitis apud Cabillionem imperatori ſe tradit 181
Bernhardus Clariuallēſis abbas inſtigator Hieroſolymitanæ profectionis 280
Berēgarius ferus & auarus 208. capitur 212, mors 212
Bertholdi de Zeringen ducis Carinthiæ mors 223
Bithynia à Phœnice condita 2
Blanca Maria Maxi. regi nubit 436
Boemi fugiunt 308
Boemia facta tributaria Hērico 200
Boetius Romæ conſul plurima ingenij ſui monimenta reliquit 126
bombardæ à Bertholdo quodam Nigro alchimiſta inuentæ 303. 404
Bonifacij octaui impoſtura 342 in carcere mors 342
Bononia deficit à pontifice 441
bos loquitur 24 & 64
Boſphorus unde 127
Briſac in confinio Alſatiæ 205
Britonum perfidia 180
Brixiana ciuitas 241
Bruno epiſcopus Colonienſis 201
Bruno martyr 215
Brunonis auguſtēſis epiſc. mors 215
Bruxellæ & Louanij peſtis ſæuit 439
Burgo Halberſtatenſis epiſcopus occiditur 326
bulla aurea 364
Bulgaria capitur 408
Burckardus dux alemanniæ in Italia occiditur 205
Burchardi Loſanēſis epiſc. mors 237
Burgundiaci fuga ſibi conſulūt 430
Burgūdionū duo mill. occidūtur 428
Buſyris Aegypti tyrannus 2
Byzantium ciuitas condita 10

C

Cæſar quinque annis regnat 05. inſolentius agere cœpit cum ciuibus ut toto orbe cõpoſitus eſt
Cæſaris ductu undecies centū nonaginta duo millia hominū cæſa 64
Cæſaris Maximiliani mors 455
cæſares uiginti in eccleſia Lateranēſi coronati 350
Caligulæ crudelitas 56
Callinicus patriarcha in exilium mittitur 155
Caliſti papæ mors 418
Calphurniæ ſomnium de morte Cæſaris 66
Camillus Gallos cædit & capta ſigna reuocat 12 & 15
Campus coronatus 142
Caparonia inceſti rea ſuſpendio perit 22
capti tres principes 418
captiui mille ad Landāre miſſi hyemali tempore in compedibus nudi conſeruati 291
captiui in patibulo ſuſpēduntur 288
capua condita 2
Caracalla impatiens libidinis 70. ipſius mors ibidem

cardi-

cardinalis Caietanus Auguſtæ tria Luthero proponit 448
cardinalis Eboracẽſis ceremoniæ 457
Carlomannus quas prouincias ſortiatur 159. uaſtat Alemãniã 162
Carlomanni fratris Pipini mors 162
Carolus fortis 89. regnum Francorum adminiſtrat annis xxvij. 157 Saxoniam intrat 158. rex conſtituitur 164. Occidentales octo annis perdomuit 166. prædam repertam per monaſteria diſtribuit ibid. uxorem repudiat 167 matrem piè tractat 168. liberalis in eccleſiam 169. reformator legum Francicarum. 169 lectione hiſtoriarum delectatur ibidem.
Carolus Caluus 182. poßidet Galliam 183
Carolus quartus eligitur 353. Bonnæ coronatur 357. Mediolani corona ferrea coronatur 362. Francofordiæ confirmat nundinas & omnia ipſorum priuilegia ibid. in Frãciam uenit 363. Siciliæ regi aduerſus Meteſes fert ſuppetias 408. ambit uicariatũ imperij 427
Carolus dux Burgundiæ Lotharingiam inuadit 429. fatale bellum apud Nanſeium 430
Carolus viij. Gibboſus Galliæ rex occupat Neapolim 436
Carolus quintus naſcitur 438. Hiſpaniarum rex occidit quadraginta Barbarorum millia 447. Auguſtus ab Antuerpianis ſummo cum triumpho ſuſcipitur 454 rebus in Germania compoſitis Brabantiam redit 456. Brugas uenit 457
Caroli filij Pipini dotes 146. expeditio in Pannoniam 165. domeſtica cura 167
Caroli magni opera ibid. nationes tributariæ ibid. cura erga peregrinos 168. corporis deſcriptio 169. facundia ibid. cœna ibid. mors 170. Caroli & Ruperti bellum 199. legatus ad Henric. 199
Caroli cognomẽto calui mors 184
Caroli quarti uxor in lupanar per ignominiã à Piſanis ducitur 362
Carolo quarto obuiam procedit Romanus ſenatus 360
Caroli erga legatum Romani pontificis parrhſia 362
Caroli regis Gallorum mors 417
Caroli Burgundiæ ducis in Leodienſes bellum 426
Caroli ducis Burgundiæ mors 431
Caroli Borbonij mors 465
Carus perit fulmine 76
Caßiodorus Romæ floret 127
cauſa prænominis Romanorum 10
cauſæ uariæ aduẽtus delphini 402
Cedoaldus rex Angliæ ad fidem conuertitur 144
Celeſtinus excommunicat Philip. 305
Chriſtiani in Iudæa uexantur 239. mortui inter paganos non ſepeliendi 270. à Soldano in aquis circundãtur 333. omni Aſia exturbãtur ibid. apud Nicopolim à Turcis deuicti 371
Chriſtianorũ lugubre martyriũ 282 cũ Sarracenis pugna in mari 322 iactura in amiſſa Conſtantinopoli 407. luctuoſa tempora 405. uictoria contra Turcam 406
Criſtiernus Danorum rex 456
Chriſoſtomi in exilio mors 118
Chunradus ex ſagitta perit & Vuormatiæ ſepelitur 213
Chunradus imp. Spiræ ſepelitur 216
Chunradus Othone defuncto fit rex 207
Chunradus dux Sueuorũ contra Bertholdum ducem Zaringiæ 305
Chunradus Henrici regis filius rex efficitur 215
Chunradi regis mors 188
Chunradi alterius regis mors 282
Cicero occiditur 50
Ciceronis natiuitas 38
ciuitas Athenienſis mater liberalium doctrinarum 5
Claudius de Britannis triumphat 58 modeſtus & iuſti tenax 74. in Britanniam nauigatio 72
Claudij Iuliani imperium 82
Claudiani uerſus 104
Clemẽs ſextus Iubileum in 50. annos auri gratia reducit 357
clemẽtia Caroli in Thaßilionẽ 164.
Clemens papa mors 237
Cleopatra regnat Alexandriæ annis xxij 65
Cleri oſor Alachis 141
Clodius Crinitus 86. regnat in Gallia 121
Clodoueus Galliarũ primus rex Chriſtianus 159. obit 126
Clodonei mors 86
Clotharij mors 87
colloquium Babenbergenſe 267
colluuies inermium contra Turcam 411
Colmaria traditur Rudolpho 335
Colonia implorat imperatorem 428. obſidetur 249
Colonienſis archiepiſcopus per Italiam archicancellarius 344
comes Eberhardus à Vuirtenberg oppugnatur 360
cometa famem portendens 212 immenſi fulgoris 147. inſigni magnitudine 383
comitia in Baderbrun 169. Francofordiæ 182. 357. Babenberg. 279. Brixiæ contra Gregorium ſeptimum papam 224. Erfordiæ. 140. Norimbergæ 342. 453. Moguntiæ 362. Auguſtæ 474. contra Turcas 425
comitiorum Vuormatienſium finis. 456.
comitis Flandriæ mors 300
Commodi luxuria 68. ipſius mors. ibidem
concilium Moguntiæ 180. in Hiſpania congregatur 232. generale in Longobardia 252. apud Threcas de libera paſtorum electione 252. in Baſilica Lateranenſi 297
concilium ſuper papam 374 Conſtantienſe 369. Piſæ ibid. Mantuæ contra Turcam 411
concilium & quemlibet fidelem eſſe ſuper papam ſi melioribus nitatur 448
concilij geſta approbantur 392
concilio cccxxvi. patrum præſidet Caliſtus 241
concluſiones Lutheri 448
confœderati Nanſeium obſident & occupant 431
coniuratio aliquot epiſcoporum in Henricum quartum 222
coniuratio Traiecti in Henric. v. 248
coniuratores præcipui aduerſus Cæſarem 66
Conradus Marchio dominus terræ Hieroſolymitanæ 300
Conradus Italiam exercitu petit 214
Conradus Celtes primus Germanus poeta à Cæſare laureatur 440
Conradi Herbipolẽſis epiſc. mors 311
Conradi epiſc. Moguntini mors 308
conſilium Friderici componendi motus Longobardicos 284
Conſtans Conſtantini filius in re-

gnum eligitur. 172. à ſuis in Ther mis Siciliæ necatur ibid.
Conſtantis mors 81
Conſtantij laus. 78. dotes. 81. mors 81
Conſtantinopolis à Mahumete Turcarum imperatore oppugnatur. 405. expugnatur 409
Conſtantinopolitani imperatoris fœdus cum Carolo 147
Conſtantinus Heraclij filius ueneno extinguitur 151
Conſtantinus Leonis filius inuocationibus dæmonũ delectatus. 158. Pipino regi mittit munera 162. cum matre Hirene regnum ſuſcipit. 163. excæcatur 167
Cõſtantini & Conſtantis diſcordia 80
Conſtantini mors ibid.
conſtantiæ Rumoldus epiſc. obit 220
conſulares faces dignitas 108
conuentus Vuormatiæ 163. Moguntiæ 257. in Milhuſen, ubi Philippus eligitur in regem 307. Mantuanus 408
conuiuium Friderici apud Moguntiam 297
corona laurea ſuper caput Iuliani decidit 82
Corinthus condita 2
coronatur Carolus v. Bononiæ 474
Coſdroe rex Perſarum 150
Cruciferi exercitus 330
Cruor è panibus 59
Cunonis Ottonis ducis filij mors 242
Curtius Talaſſus exuritur uiuus 50
Cypriani martyrium 74
Cyrilli mors 76

D

DAcia ad coronæ ſpeciem arduis alpibus munita 21
Dagobertus Francorum rex 141
Damianus epiſc. Ticinenſis ibid.
Dani piraticam exercentes 166
Darij in morte preces 14
Decentij mors 81
Delphinus Baſileam cum copijs mittitur 403
Demetrius Phalaræus apud Græcos orator 31
Deucalion 6
Deus ſacerdotib. coniugium conſtituit 413
dictator Romæ primus 12
Dietherus & complices excommunicantur 418
Dietheri literæ ad principes Germaniæ contra papã 417. ad uniuerſitatẽ Heidelberg. & Colonienſ. ib.
Dieterici comitis mors 249
Diethmarij impoſtura 301
diluuium ſub Deucalione 6
Diocletianus callidus 74. Chriſtianos perſequitur 77. ſe ut Deum adorari iubet ibid.
Dionyſius Areopagita 59
diſcordia Romæ propter Symmachũ & Laurentium papas 125
diſcordia inter Anglicos & Frãc. 300
diſcordia inter Adolphum & ducem Auſtriæ 340
diſputatio Lipſica 450
diſsidium Dietheri de Iſenbergo & Adolphe de Naſſaun. 416
Dola præcipua Burgundiæ ciuitas à Francis capitur 433
Domitianus Illyricũ properat 27. ſimulator 64. perſequutor Chriſtianorum ibid.
Domitij oratoris mors 60.65
Ducatus epiſcopatus Vuirtzbergenſis Conrado datur 258
Ducatus Saxoniæ datus Bernhardo de Anhalt 297
ducenta millia marcharũ argẽti pro redẽptione perſoluit ibid & c. 308
Duellum Ottonis & Egmonis 320
Dulcinus & Durandus hæretici 354
dux Zaringiæ redit in gratiam cum Philippo 307
dux Burgundiæ capitur 380
dux Lotharingiæ colligit exercitum 437
dux Geldriæ cogitur ad deditionem 439

E

EBerhardi primi Babenbergenſis epiſcopi mors 216
eccleſia primitiua pauper 259
eccleſia ſancti Kiliani in Vuirceburg. fulminibus exuſta 184
eccleſiarum Xenodochia 105
edicitas in Græcis 119
Edidæ reginæ mors 207
Eduardus Angliæ rex ad imperium inuitatus recuſat 358
eductio populi Iſrael 6
Eduinus rex efficitur Anglorum 152
Eggiberti Marchionis contra Henricum ſeditio 225
electio Caroli quinti Imp. 454
electorum principium officia 366
Engilberti Colonienſis archiepiſcopi mors 322
Epidaurus ciuitas condita 5
Epiphanius diſcordias ſedat 123
Epiſcopatus Babẽberg. à rege Henrico conſtituitur 213
Epiſcopi rebelles imperatori deponendi iudicantur 229
epiſcopi plus quàm 334 ab Hũerico rege Vãdalorũ in exiliũ miſsi 129
epiſcopi ſelecti cum laicis in cauſa fidei 247
epiſcopi Spirenſis & Vuormatienſis ſuis ſedibus pulſi 264
epiſtola Vdelonis Cymbri Cuſani de exuſtione librorum Lutheri 457
epiſtola Hildebrandi de excommunicatione Henrici 228
epiſtolæ electorũ acres ad papã 417
epitaphium Romanæ cladis per Pyrrhum 19
Eraſmus Roterodamus 449
Eraſmi Roterodami ad archiepiſcopum Moguntinum literæ 455
Eraſmi Roterod. mors 490
Erichthonius Athenienſium rex inuentor currus 6
Erlongi epiſcopi mors 266
Eſſelinga datur canonicis Spirẽſibus 311. ciuitas obſidetur 350
Eugenius papa ueritatis inimicus 390
Eugenij fautores 384. mors 383. 392
Euricus Vuiſigothorum rex 129
expeditio Henrici quinti cõtra Hollandos 268
expeditio Hieroſolymitana 281. contra Moguntiam 244
exercitus imperatoris mortalitate perit 294
excõmunicatur Ludouicus à Clemẽte ſexto 350. Leo imp. à Gregorio tertio 153. Ludouicus à papa Iohanne 353. Dietherus per oratorem cameræ 417

F

FAbricij laus 19
Faduſſus donatur monaſterio qui inſidias in Carolum detexit 166
fames Romæ ſub Claudio 61. magnæ 185. tanta ut auro cibaria nõ potuerint inueniri 299. in Gallia 331. atrox in regno Bohemiæ & Poloniæ 351. maxima Venetijs 469
Faramundus Francorum rex 95
Ferdinandus archidux Auſtriæ Pragæ in regẽ Bohe. coronatur 469
Bohemiæ & Vngariæ rex rex Rom. Aquiſgrani declaratur 479
Ferdinandi archiducis Auſtriæ cum Anna filia regis Vng. nuptiæ 456
fideles ſerui & prudentes 142
fides publica per Carolũ frãgitur 490
Fidon Arginus menſurarum & põderum inuentor 9

Flandriæ

Flandriæ comes fit rex Græciæ 310
Flauij reges Lõgobardorũ dicti 135
Florentiæ natalem Henricus quintus celebrat 314
Florẽtini in libertatẽ ſe uindicãt 331
fluuius inſolitus ex monte 261
fœdus principum & ciuitatum contra Adolphum 341
fœdus Italiæ 461
fortiſſimæ gẽtes Attilæ adiutrices 105
Franci incipiunt habere leges 75. pagani 85. Romanos fugant & occidunt 86. Treuerim incendũt ibid. ex antiqua regum ſtirpe reges habebant 160. uictoriam obtinent 320. bello ditati 166
Francorum origo 55
Francorum reges unde ſumunt originem 181. potẽtia Romanis & Græcis ſemper ſuſpecta 167
Francos & Turcas præliantes ſacit Alexius 258
Franciſcus Gallorum rex apud Papiam capitur 460. ad Cæſarem naui impoſitus in Hiſpaniam perducitur 460
Fratiſlai Boemiæ ducis mors ſubitanea 332
Fridericus Moguntinenſis epiſcopus ægotat 210
Fridericus Gotifridi ducis frater à Romanis pontifex ordinatus Stephanus nominatur 230
Fridericus ab Adriano papa coronatur 283. amne ſuffocatur in Armenia 299
Fridericus Hẽrici filius adhuc in cunis uagiens eligitur in regẽ 305. ſecundus Ro. coronatur 322. rex Siciliæ in imp. coronatur 315. excõmunicatur è Gregorio ix. 334
Fridericus Auſtriæ dux rex Rom. eligitur 400. tertius Romam uenit cũ Leonora cõiuge 404. Neapoli ab Alphonſo rege exquiſitiſſimis honoribus accipitur ibid. imperator obſidetur in arce Viẽnenſi à ciuibus 421
Fridericus II. Aquiſgrani coronatur 313. Romam petit 416
Fridericus III. & Carolus Burgundiæ dux conueniunt 427
Friderici ſenioris ducis Sueuorum mors 245
Friderici primi dicti Barbaroſſæ dotes 282
Friderici Colonien. arch. mors 286
Friderici imp. lex de incẽdiarijs 302
querelæ in ſedem Apoſtolicã 321.
lex de pace tuenda per totum decennium 415
Friderici tertij mors 436
Friderici electoris Saxoniæ munificentia 454. mors 460
Friſlariæ conuentus 209
Fronto orator Antonini Veri præceptor 68
Fruges in arboribus natæ 55
Frumẽta & legumina corrupta 182
Fuga Caroli Burg. apud Mortheym 432
Fuldenſe cœnobium 260

G

Galli Mediolanum intrant 470
Galliæ diuiſio 259
Galliarum principes animo & ſacramento annexi Carolo 197
Gallorum mores 159
Gallieni mors 74
Gebhardi Ratiſbonenſis epiſcopi mors 218
Gẽſericus Italiæ opibus ditatus 122
Germani Franci dicti 120
Germania à Boemis uaſtata 293
Germanus Pariſiorum epiſc. 83
Georgius Caſtriotus Epiri Albaniæq; dominus 422
Getoes rex Herulorũ baptizatur 124
Giſela Vngariæ regina 218
Giſilbertus enatãdo trãſmeat 199
ui undarum uictus perit 206
Gordiani mors 72
Gotfridi ducis ſolertia 11. ſepulchrũ ante montem Caluariæ 236
Gothi Romanos uincunt 97. Illyricũ uaſtant 106. ut uilia pecora uenũdati 118. per annum integrum Romam obſidẽnt 101
Gothorum prima manſio 93
Gothorum hiſtoricus Dio ibid.
Gothorũ rex Totila interficitur 102
gens ex Italia exterminata 129
Gracchi bona publicata 58
Gracchorum ſeditio & finis 58
Græcorum imp. Iohãnes mittit oratores ſuos ad cõciliũ Baſiliẽſe 396
Grana urbs obſidetur & capitur 200
Grãdinis maxima ſeueritas cal. Iulij 302
Granſen obſidetur 430
Grauamina Germanicæ nationis à ſede Romana 457
Gregorius monachus Ro. floret 129
ad prædicãdũ Anglis miſſus 148
Gregorius octauus papa multa de correctione morum ſtatuit 301
Gregorij papæ mors 149
Griſea ſecta 554
Gualtheri epiſc. Argẽtorat. mors 337
Gundebandus rex Burgũdionũ 86
Guntherus de Scuuartzenburg in regem eligitur 358
Gũtheri epiſc. Babẽberg. mort 219
Guntrammus rex pacificus 136
Guttæ ſanguinis de cælo cadunt 438
Gymnaſium Erfordiẽſe à Bonifacio accipit priuilegium 170
Gymnaſia liberalium artium Ingolſtadij ac Tubingæ 426

H

Hadefonſi regis Galatiæ & Auſturiæ legati 167
Hademarus abbas Fuldenſis 207
Hadriani pap. vi. breue ad Fridericũ Saxoniæ ducẽ cõtra Lutherũ 459
Hadriani papæ mors 460
hæreſis ſeparantium in Chriſto deitatem & humanitatem 243
fratricolorum 344
hæreſis fœlicis damnata 166
hæretici qui perperã uocẽtur 248
hæreticis non eſſe ſeruandã fidẽ 378
Hagareni prouincias Heraclij uaſtãt 151
Hamilcar interfectus 34
Hannibal ſenior aufugit 22. lapidibus coopertus interit ibid.
Hannibal iunior inuias rupes igni, ferro & aceto reſcindit 26. oculum amittit frigore ibid. annulorum aureorum modios tres Carthaginem mittit ibid. Seplaſiæ quod eſt oppidum campaniæ luxurijs & unguentis odoratis uictus 28
Hariuuigi Magdeburgẽſis epiſcopi mors 248
Haſdrubal à pœnis capite dãnatus 23
Haſdrubalis & Scipionis pugna 29
Hebræorum dura ſeruitus 9
Heluetiorum uictoriæ 367 & 368
Hẽricus fratri regi fit ſupplex 206
Romæ coronatur 213
Henricus IIII. imp. ad papam 241
natalẽ Domini Ratiſbonæ celebrat 242. à Cõrado regno præficitur 193
Henricus Saxoniæ perfidè ãgit cum Friderico 296
Hẽricus ſeptimus imp. 347. ueneno perit 350
Henrici dotes 203. celebre cõuiuiũ 204. mors 208
Henrici quinti profectio Romã 258
Hẽrici comitis Ratiſbonẽſ. mors 238

Henrici quarti à tribus pontificibus excommunicatio 344
Henrici Marchionis in Saxonia potentiſſimi mors 342
Henrici V. oratio corā populo 344 *lugubris clamor ſuper patre* ibid.
Henrici quarti auxilium contra filiū 348
Henrici ſeptimi funus 350
Hērici quarti præſidia ex Gallis, Anglis & Danis 350. *mortis dies* 351 *cadauer effoditur* ibidem
Henrici quinti coronatio 355. *cum Mathilde regis Angliæ filia nuptiæ* 357. *mors* 371. *ſepulchrū* 381
Henrici ducis mors 380
Henrici ad Arnoldū prudentiſſimus ſermo 396
Henrici ſeptimi mors 495
Heraclius coronatur à Sergio patriarcha 150. *hydropicus factus moritur* 151
Hercules luctæ certamine Anthæum ſuperat 5
Heriberti Coloniæ archiepiſc. mors 213
Hermanni comitis orientalium Frācorum mors 316
Hermanni Babenbergenſis epiſcopi ob hæreſin depoſitio 321
Herodes in aqua ſuffocatus 50
Herodes alienigena rex Iudæorum conſtituitur 50. *capitur amore Herodiadis* 54. *in exilium Lugdunum relegatus* 57. *ab Angelo percuſſus* 58
Herodis mors 52 & 53
Herules nudi pugnant 130
Hiberus amnis 107
Hieronis regis Siciliæ liberalitas 25
Hieronymi mors 119
Hieronymi Sauonarolæ concio 437
Hieruſalem uno anno bis capta 354
Hildericus inſolenter & luxurioſè uiuens regno deturbatur 123
Hiltebrandus deponitur & ſecedit 335. *Hiltebrandi mors* 336
Homerus præco laudū Achillis 14
Hornburg Caſtellum longa obſidione deletur 357
Honorius imp. Romæ ordinatur 104
Honorij imp. mors 334
Honorij papæ ſecundi mors 378
Hugo comes Arelatenſium ab Italis uocatus regnum accipit 198
Hugonis qui dictus eſt Capotes, ſuperbia 208
Hulderici Zuinglij apologeticū 458
Hunni in Gothos 82. *octēnalli bello per Carolum edomiti* 166
Hydruntis epiſcopus à Turca exquiſitis ſupplicijs excarnificatur 414
Hymnus Iohānis Huß & Hieronymi de Praga in ipſa flamma 378
Hyrcani factum memorabile 29

I

IAcob mors 4
Iacobus Hieroſolymis epiſcop. 56
Iacobi Fontani de bello Rhodienſi libri tres 438
Iacobi VVimphelingi uita 473
Ianuenſes ad Cæſarem deficiunt 458
Ianus primus Italiæ rex 8
Iani portæ clauſæ 25 & 53
Idumæa unde dicta 5
Ieiunium in caſtris Ottonis 210
Ignatius epiſcopus 63
Igneæ acies in Italia apparent 153
Ignis inuiſibilis plaga 230. *in cælo quaſi ſpecies lanceæ* 129. *uolans uiſus* 257
Ilia ueſtalis 9
Imperatoris Conſtantini uxor filiæ & aliæ nobiles matronæ primùm ſtupratæ & poſtea diſſectæ 404
Imperatoris literæ ad concilium Lubecenſe 422
Imperatrix Hyrene legatum ad Carolum mittit 169
Imperij Turcarum limites 344
In regno Granatæ multæ ciuitates & arces abſorbentur 480
Inachus primus Argiuorū rex 3
Induciæ inter epiſcopum & Argentoratenſes 335
Incendium Romæ 64
Infantiū ſex millia capita in uiuario inuenta cœlibatus fructus 414
Innocentij tertij bulla 314
Innocentij papæ mors 281 & 320
Inſignia Scanderbegi 424
Inſtitutio liberorum Caroli 168
Inſulæ in Oceano illuſtrantur 458
Interitus regnorum Alexandri 18
Iohannes papa fame necatur 336
Iohannes Alberti interfector 274
Iohannes Britanniæ dux ruina muri oppreſſus moritur 345
Iohannes Huß degradatus in concilio Conſtantienſi 376
Iohannes Capiſtranus minorita in Germaniam 407
Iohannes de Vueſalia probatiſſimæ uitæ theologus examinatur 419
Iohannes Starcdont Louanij collegium pauperum inſtituit 417
Iohānes OEcolāpadius lectionē epiſtolarum & Euangelij uernaculo ſermone plebi promulgat 458
Iohannis epiſc. Spirenſis mors 348
Iohannis Semeca appellatio contra papam 318
Iohanni Huß prædicatio interdicta 568. *oratio* 378
Iohannis Dalburgij Vangionū Antiſtitis mors 458
Ioannis Glapeoris Minoritæ coram Cæſare ſtultiſſima & adulatoria concio 474
Iohannis Ludouici Viuis libri 463
Iohā. Reuchlini Phorcēſis mors 460
Iohannis Friderici Saxoniæ ducis nuptiæ 464
Iohānis OEcolāpadij natiuitas 477
Ioppe ueniunt Chriſtiani 258
Ioſephus hiſtoriographus 64
Ioſue ſucceſſor Moyſi 7. *mors* ibid.
Iouiani natiuitas 84
Iſabellæ Danorū reginæ mors 417
Iſraelitæ unde 3
Italia liberatur ab Hannibale 27
Italiæ introuꝰ præſidiis firmātur 182
Iudæ Macchabæi uindicta 52
Iudæi ad baptiſmum compulſi 227 *pelluntur ex Gallia* 345. *in Germania ob maleficia combuſti* 548
Iudæorū regnū & ſacerdotiū deficit 50. *duodecim millia occidūtur* 62. *xxx. millia à Caßio in ſeruitutem uendita* 63
Iulianus apoſtata pop. fauorē ambit 83. *conſulit idola* 82. *Chriſtianos Galilæorum filios uocat* 83
Iuliani eruditio 84. *mors* 78
Iulius pontifex Romanus reconciliatur Venetis 442
Iuſtinianus annos xxviij regnat 126. *leges renouat* 127
Iuſtinianus Conſtantini filius regno priuatur 155. *à Philippico interficitur* 156
Iuſtiniani ſententia ne militēt pagani & hæretici 128. *regnum per annos x.* 144. *mors* 138
Iuſtinus regnat annis octo 150
Iuſtinus minor Iuſtiniani nepos 139. *Tyberium Cæſarem appellat* 140
Iuſtini mors ibid.
Iuuencus poeta Euangelicus 80

L

LAc è cælo 22
Ladiſlai Pannoniæ regis mors 327

Ladiſ-

Ladiſlai Vngariæ & Bohemiæ regis mors 404
Lantgrauij Turingiæ mors 100
Lapis miræ magnitudinis de cælo iactus 109
Latium unde 8
Laurentius Xiſti diaconus 78
Laurentius a Symmacho deponitur 125
legati Græcorum ad regem Henricum 225
legati Henrici V. ad concilium 258
legati Babylonici regis ad Christianos 234
legatorũ quorundam reſpõſum 471
legatio cõcilij Baſilienſis ad Delphinum 403
legationes Henrici quinti ad Apoſtolicam ſedem 261
lex de militari cingulo 803
leges duas edit Hẽricus ſeptimus 850
Leo imperator moritur 128
Leo Iuſtinianũ naſo truncat 144. regnum inuadit 155. genere Syrus prouehitur in imperiũ 157. cogit Iudæos & Montanos ad baptiſmum 158
Leo pontifex malè à Romanis tractatus 167. 169
Leontij præciditur naſus 155
Leonis imperatoris mors 178
Leonis papæ mors 181
Leonis decimi pontificis mors 457
leonem mulier parit 851
leproſi Iudæorum hortatu inficiunt fontes 858
Leſbus extructa 5. capitur 406
liberalitas Maximiliani 415
libertas ſub Scanderbego 423
libertas in concilio 890
libri Iohannis Vuicleffi publicè concremantur 868
librorum Iohannis de Veſalia exuſtio 422
literæ pontificiæ cõtra Lutherũ 449
Longobardi in Pannoniã ueniũt 132
Longobardorum iuſtitia 135
Lotharius pro diſponẽdis regni negotiis in Italiam mittitur 182. poßidet Italiam 183
Lotharius Lotharij filius excõmunicatur 184. à papa repetit inueſtituras episc. 277. obit Prumiæ 184
Lotharij Saxonis regnum 274
Lotharius Italiam ſine ferro ſubigit 273.
Lotharij mores ibid. mors 279
Lucani poetæ mors 62
Ludouicus Aquitaniæ rex Caroli filius fit Auguſtus 170. poßidet Germaniam 185. Dercoſam obſidet ibid. in eccleſia Metenſi ſepelitur ibidem.
Ludouic Rhenum aſcendit 153
Ludouicus Delphinus Belligardum obſidet 421
Ludouicus rex Galliæ Mediolanum & totam Inſubriam inuadit 438
Ludouici Hũgariæ regis mors 463
Ludouici regis mors 167. Arnoldi fuga 168
Ludouico Aquitaniæ regi corona imponitur 180
Ludouici dotes 854
Ludouici imp. mors & dotes 857
Ludouici cardinalis Arelatenſis reſponſum nobile 330
Ludouici patriarchæ Aquileienſis uerba 392
Luitolfus nudatis plãtis patri fit ſupplex 219
Luitpoldi archiepiſcopi Moguntini mors 219
lupæ meretrices 9
Luſitania ferè tota motu terræ concuſſa 476
Luther monaſterium Saxoniæ 278
Lutherus ſcribit cõtra ſeditioſos 462 citatur 7 Auguſti anno 1518. 450 ſcribit ad nobilitatem Germaniæ 454. Vuormatiam uenit 455
Lutheri liber de uotis monaſticis & miſſa abroganda ibid. proteſtatio 448. libri combuſti 457. poſtilla ſuper epiſtolas & euangelia 458
Luthero adherẽtes excõmunic. 449
Lybia per teſtamẽtũ accedit Ro. 61
Lyſimachus dux clarißimus 18. à militibus deſeritur ibid.

M

MAgnentij mors 81
Magni Saxo. ducis mors 252
Mahumet Turcarum imperator Euboiam inuadit 436
Mala ex interdicto coniugio 414
Mamertus Viennenſis epiſc. 123
mandatum papæ de incarcerando Luthero 449
Marchio Brandenburgenſis 364
Margareta Maximiliani Auſtriæ filia deſponſatur Carolo Delphino 435. eius mors 475
Maria Caroli ſoror auehitur in Hũgariã nuptura 446. eius mors 455
Marius ciuilis belli cauſa 89
Marpurenſe colloquium durat triduo 473
Mars ex Getis 98
Mars apud Gothos captiuorũ morte placatus 98
Martis gladius apud Schytarum reges inuentus 109
Martianus occiditur 122
Martiani mors ibid.
Martinus Lutherus de indulgentiis ſcribit ad Leonem decimum 447
Martyres ſub Seuero 69. ſub Decio 73
Maßilia condita 13
Maſiniſſa rex Numidarum 54
matronæ Romanæ trecentæ octoginta ueneficij conuictæ 24
Matthiæ Hungariæ regi aureorum ducenta millia mittuntur 430
Mauritius imp. multos theſauros urbi donat 148. a Phoca turpiter decollatur 149
Mauritij auaritia 148. dotes 147
Maxentij mors 78
Maximiliani inſignis uictoria 434. præclara bella 416
Maximiliano deſpõdetur Maria Caroli Burgundi filia unica 428
Maximinus Treuirorum epiſcop. 82
Maximini mors 78
Maximini Tracis mors 72
Maximus fugiens membratim à Romanis diſcerpitur 122
Myſia Chriſtianis redditur 424
Mediolanenſes Friderico reſiſtere parant 284. proſternunt ſe ad pedes imperatoris 285
Mediolanenſium conuitia in Fridericum 284
Mediolanenſes fugam arripiunt 285
Mediolanenſes inuadũt Trectũ 284
Mediolanenſium & Cremonenſium bellum 278
Mediolanũ obſidione cingitur 285. ſine conditione in manus imperatoris traditur 291. occupatur 456. 458. ſubuertitur 292
Meginradus Eremita occiditur 184
Memphis condita 4
Menſium nomina à Carolo ſcripta 170
Mercurius multarũ artiũ peritus 5
Mercurij cultores Saxones 198
Metenſes regem placant 408
Michaelis imperatoris Conſtantinopolitani munera 188
Miletius Antiochenæ ciuitatis epiſcopus 103

Mira Reguli conſtantia 28
Mithridates ſuos filios necat 61
Moguntia 60 diebus obſeſſa 209
Moguntiæ ſeditio 212
Moguntiæ totius regni Teutonici conuentus 246. ſchiſma 357
Moguntiæ prandium imperiale 360
Moguntina ſynodus 225
Moguntinus epiſcop. Ludouico adhærens deponitur 357. electores conuocat 362. uocationē ſuam Rom. ægrè fert 417
monachi Auguſtinianæ familiæ xvij. annis ſine cantu ſunt 337
monaſterium Babenbergenſe erema tur 215
monaſteriū Suuarzahēſe in honorē genitricis Mariæ & ſanctæ fœlicitatis conſtructum 265
moneta Coreacea 329
monumentum in Baienſtein 283
morbus ſudatorius 478
morbi Gallici initium 437
mors Sem 5
mortalitas magna 144. in Italia 130
mos & ſtilus Rom. curiæ 450
mos iurandi Thartarorum 419
Moſcouitæ & Rutheni à Polonis & Lithuanis ſuperantur 441
Moyſes moritur 7
Mahemmad pſeudopropheta 151
mulieres ab Athenienſib. triplici affectæ ſupplicio 5
mulierum ſeditio 400
Munatius Plancus Lugduni conditor 51
Muntzerus primus incepiſſe Anabaptiſmum putatur 462

N

Naſcium deditur 410
Narciſſus miræ ſanctitatis epiſcopus 70
Narſes Totilam uincit 128
Narſetis laus 130
Neapolim Henricus VI. obſidet 304
Nemros gigas 2
Nero primus in Chriſtianos perſecutionem mouet 61. à ſenatu iudicatus hoſtis 62
Neronis libido 61. mors 62
Nerua exules reuocat 65
Nicea expugnata 329
Nicephorus imperium inuadit 169. occiditur 180
Nicetæ legatus 167
Nicolaus Publicus Romæ ſcriba expellitur 357
Nicolaus Cuſanus Hercules Eugenianorum 384. per Germaniam legatione fungitur 407
Nicolai amici Pariſienſis theologi oratio 391
Nicolai Gerbelij de ſeditione agricolarum quatuor libri 461
Nicolai Clemangis doctoris theologiæ Pariſienſis opera 380
Niniue condita 2
Ninus regnat annos 52. ibid. ictu ſagittæ interiit ibid.
Nobilitatis ſoror humilitas 390
Nobiliū Morauiæ epiſtola pro Iohāne Huß. ad cōciliū Cōſtātiēſe 388
Noriberga ab Henrico quinto capitur 244
Norbertus in eccleſia Magdeburgēſi archiepiſcopus 278
Norinbergæ ſeditio à Carolo ſedatur 362
Notingus epiſcop. Cōſtantienſis obit 203
Nubes ſanguineæ 261. tam ab Occidēte quàm Oriēte ſurgentes 230
Numa cultum deorum inſtituit 10
nummi ærei primum inuenti 8
nuptiæ Henrici cū filia Lotharij 276
Maximiliani ducis & Mariæ 433
nuptiæ Caroli quinti cū Iſabella Luſitanorum regis filia 460

O

Obſides à Saracenis accipit Carolus 165
Obſidio urbis Acon quæ antiquitus Ptolemais uocabatur 299
Obſidio Morini 411
Octauianus in ciues clementiſſimus, & in amicos fideliſſimus 49. ſeuerus ultor libidinis 50
Octauiani uitia ibid. regnum ibid. triplex triumphus 68
Odoacer Italiam & Romam occupat 108. Roma excluſus omnia uaſtat 108
OEcolāpadius principis Palatini liberos docet 477
OEcolampadij libri ibid.
Olei fons è taberna meritoria exundens 68
Olibrij mors 123
Olympius Arrianus igneo gladio de cælo percutitur 125
Olympias Alexandri mater interfecta 17
Oniæ auaritia 28
Oratores concilij in Boemiam miſſi 396. ex Africa quatuor cum muneribus ad Carolum in Hiſpanias ueniunt 459
Oratio Iohannis Franciſci Pici de reformandis eccleſiæ moribus 456
Oreſtes interimitur 124
Orchades inſulæ Romano imperio adiectæ 58
Origenis natiuitas 67
Oroſius preſbyter 119
Otto ſecundus à rege 1 9
Otto rex creatur 184. 203. Belgū ā uaſtat 205. Franciā occupat 206 moritur, & in Magdenburg ſepelitur 216
Otto totam Lotharingiam ſibi ſubiugat 212
Otto Babembergenſis epiſc. Pomeranis Chriſti fidem prædicat 269
Otto imp. à papa excōmunicatur 318 capitur ab Argētinēſib. & Coloniēſib. 307. coronatur in rege 308
Otto quartus à regno propter ſuperbiam pellitur 312
Otto Philippi filiā ducit uxorē 312 coronatur ab Innocentio III. 313
Ottonis mors 63. bellum cum Vngaris 203. filij 209
Ottonis tertij inteſtina Auguſtæ, corpus Aquiſgrani ſepelitur 213
Ottonis oratio ad ſuos 210
Ottonis Ratiſbonēſis epiſc. mors 227
Ottonis uexillū 210 bellum contra Philippū regē Frāciæ 318. mors 318
Ottomani familia 348

P

Pacta Henrici imperatoris & Caliſti papæ 307
Padum trabe lignea traiicit Fridericus 285
Palatinus cum Ceſare in gratiam redit 419
Panormitanus de rege ſuo queritur quòd aduerſus ueritatē pugnare cōpellatur 391. adulator pōtificis 389
Pannonij fugiunt 188
Papa cum omni clero fit obuius Henrico 234
Papa aufert imperatori terras 335
Papa Pius diligens ſcrutator ueteris & recentis hiſtoriæ 412
Papa Clemens ſeptimus ingentē exercitū cōtra Carolū cōſcribit 464
Papa contra Ludouicum crudelis oratio 357
Papæ articuli in deſtructionem imperij ibid.
Papæ Pij ſententia 412
Papæ Pij mors 412
Parentes Scanderbegij 423

Parma

Parma capitur 319
Paſchalis papæ mors 182. decretũ ad Padum fluuium 252
Patauium ciuitas euerſa 137
patriarcha Aquileienſis cum claſſe in Turcam mittitur 426
patrimonium comitis Ottonis de Bnochorn 274
Pauli II. Veneti auaritia 422
Paulini Treuirorum epiſc. mors 81
pauperũ cauſæ primò determinantur 206
pax Carthaginenſibus conceditur 27 eccleſiæ Afric. ſub Auguſtino 119 inter Leonem & Oſtrogotos 123 rumpitur inter Romanos & Perſas 129. fit in Saxonia 243. reformata inter Alexandrum papam & imperatorem 297
pacis litera 301
peccatorum confeſſio 271
Perſæ rebellãt. Romanos inuadũt 83
Perſarum regis munera Carolo miſſa 162
Perſas uincit Mauritius 147
perſecutio grauis in monachos 207
perſecutor Chriſtian. Gēſericus 120
Perſei filius iunior fit faber ærarius 53
perſonæ in concilio Cõſtantiẽſi 381
Pertinax imp. fortunæ pila 69
peſtilentia hominum & boum 181
peſtis ingens Romæ 15 & 64 atrox 372. 476. uaſtãs Europã 359. Baſileæ 392
Petrella capitur 424
Petrus Alexandrinus martyr 80
Petri Hagenbach mors 428
Pharaones, qui & paſtores dicti 5
Philippicus occidit Iuſtinianũ 245
Philippus primus imp. Chriſtianus 72
Philippus Maximiliani filius moritur 435. 439. dotes 311
Philippi comitis Palatini in defenſione Viennæ fortitudo 471 mors 72
Philippi Lãtgrauij nobile dictũ 455
Philippi Melanchthonis epiſtola ad OEcolampadium 452
Phinees ſacerdos 8
Phœnix apud Aegyptum uiſus 61
Phocas imperator efficitur 149 occiditur 150
Pharochenus primus leges & iudicia Græcis conſcripſit 5
pictoris areſacta manus 128
Pilatus ſeipſum interficit 57
Pilati ad Tiberium literæ 56
Piligrini Colonienſis archiepiſcopi mors 215
Pipinus rex 89
Pipinus apud Francos regnãt 145. à Zacharia papa rex conſtituitur 161. moritur 165. baptizatur 164. Caroli filius gibbo deformis 168. Italiæ rex in Pãnoniam mittitur 167. Venetos ſubucit 166. Aquitaniam poſſidet 183
piſcis magnitudo 476
Pius ſecundus implorat auxilium à duce Burgundiæ contra Dietherum 418
placitum generale 180
pluuiarum & aeris nimio humore reſoluti incommoda 181
Poloni uictoria 476
Polonia magna ui inuaditur 464
Pompeius de Africa triumphat 50. piratas comprimit 61. Ariſtobulum Romam ducit captiuum 62. à rege Aegypti occiſus 64
Pompeij theatrum incenſum 54
pons Rheni apud Mogũtiacum fortuito incendio conflagrat 181
pontifex Romanus notatur 400
Poppo iunior Vuirtzburgenſis epiſcopus obit 215
Popponis abbatis mors 270
prætorium Pragæ incenſum 384
Praga Boemiæ capitur 253
Pragenſis ſchola à Carolo IIII. erigitur 361
preſbiteri Suiggeri uiſio 130
Primates duodecim electi rebus cõponendis inter regnum & ſacerd. 265
principatus quatuor ab Euſebio diſpoſiti 6
Probi imperatoris 75. mors ibid.
proceſſio inſtituitur 378
prodigia diuerſa 287 & 372
Prom. Theus 4
prouerbium Græcum 167
prouocandum ſemper & ubique ab inferiori ad ſuperiorem 410
Ptolemæus Lagi filius 16
Publius Scipio exanimis repertus 51
pudicitia corporis nil prodeſt animo conſtuprato 414
puer natus quadrupes 55. habens duo pectora & duo capita 106
pugna Ludouici cũ Friderico grauis 353
pulcheriæ liberalitas in paup. 122
Pyrrhus regnũ Macedoniæ inuaſit 38
Pyrrhus ictu ſaxi occubuit 30
Pyrrhi pugna cum Romanis 29

R

RAtiſbonæ totam æſtatem cõmoratur Carolus 166
Ratiſbonæ natalem Domini celebrat Henricus quintus 251
Ratiſbona à Luitolfo & ſocijs capitur 209. incendio flagrat 185
rebelles Henrico quinto Freſones & Colonienſes 257
Regenberus partium Caroli fidiſſimus tutor moritur 199
Regimbertus dux Taurinenſium ducis Bergonienſium uincit 144
Regimboldi Spirẽſis epiſc. mors 216
Robas Armeniæ ciuitas firmiſſ. 236
Reginoldus Burgundiæ comes cuſtodiæ traditur 257
Regnum Hebræorum 2. Aſſyriorum ibid. Romanum ibid. Sicyoniorum quando cœperit 1.2. in Italia cœperit 8. ſub Henrico quinto ſcinditur 257
religiones duæ inuentæ minorũ fratrum & prædicatorum 317
Remus occiditur 10
repromiſſio facta Abraham 2
reſpondere non dignatur Laurẽtius à Cere Vrſinus pontific. dux 465
Rex Anglicus captus 301
Rex Cypri Argentorati excipitur honorificè 361
Rex Bohemiæ Archipincernæ ſacri imperij 364
Rex Gallorum Picardiã recipit 432
Regis Francorum donum 363
Regis Cõſtãtini Palæologi mors 405
Rhodus imperij Chriſtiani antiqua propugnatrix Solym. dedita 458
Richardus Angliæ rex capitur 304
Rixa inter Francos & Alemãnos 135
Roma condita 9. murata 11. regũ patria 19. terræmotu cõcuſſa 130. capitur 102. 122. 225. uictũ orbẽ 307
Romæ expugnatio 465. quatuordecim uici cõbuſti 53. dira fames 59
Romana ſedes Auenionẽ tranſfertur 348
Romanæ gentis origo 8
Romanæ curiæ quæſtus 307
Romani pro regibus conſules creãt 21. quatuor in locis pugnant 26 uicti apud Trebiam fluuium ibid.
Romani põtifices iniqua petitio 417
Romanorum ruinæ 417. Imperium ex minimis initijs 9. in auguſtiſſo perit 114

Rudolphus rex Burgũd. moritur 215
Rudolphus comes Habſpurgenſis in imp. Germaniæ eligitur 558
Rudolphi regis mors 280
Rudolphi filius in rheno ſubmergitur 330
Rufini mors 106. caput ad ludibriũ per urbem Conſtantinopolitanã circumductum 107
Ruothardi Moguntini archiepiſcopi mors 253
Rupertus in gratiam à rege Henrico recipitur. ibidem.
Rupertus Ottonis frater, dux Galliæ Celticæ 197
Ruperti epiſc. Babenberg. mors 241
Ruperti Vuirtzburgẽſis epi. mors 252
Ruſticana bella 399

S

Sacerdotium uenale 50
ſacrilegiũ Marci Licinij Craßi 65
Saguntus oppugnatur 25
Saladinus rex Perſarum Hieruſalem capit 298
Salis fluuius 167
Salis tributum à Philippi Galliarum rege inſtituitur 558
ſaltatio in armis 4
Sannitorum libertas 51
ſanguis è terra 22
ſanguis de pane quaſi de uulneribus fluit 245. 332
Santonica ciuitas 263
Sarraceni cum Chriſtianis non audẽt congredi 189. Conſtantinopolin obſident 158. patibulo ſuſpendũtur 178
Saxonia tota per Hẽricum quintum Romanæ eccleſiæ recõciliatur 243 cum epiſcopatu Halberſtatenſi dira grandine flagellata 263
Saxoniam uaſtat Carolus 170
Saxones natura feroces 164. Chriſtiani fiunt 165. legatos regis malè accipiunt 169. contiguos ſibi Heſſorum terminos populãtur 172. Francorum ſocij 192. Luitiorum gentem efferam Romanæ ditioni ſubdunt 218
Saxonis ueterani militis oratio 191
Saxonum multitudo baptizata 163
Saxonum & Mogũtini caſtra 265
Saxonum nuntiatur defectio 166. idolum nomine Irminſul à Carolo euerſum 172. ueſtitus & arma 192
Saxonum ſex millia caſa ibid. quatuor differentiæ 192
Saxonum ſuperſtitio ex luna 190
Scanderbegus inuidia defertur apud Ottomanum 423. 424
ſchiſma in electione pontificis 268 eccleſiæ xx. annis 293
Scipio uictor 27. fugat Hannibalem 50. iuuenis conſul factus 54
ſcriptura omnibus præferenda 1
Scythia Germaniæ confinis 91
ſecta flagellantiũ 358. Albatorũ 371
ſeditio ſub Cumano Iudeæ procuratori 61. Veronæ in Hẽricũ quintum 250. Coloniæ inter ciues & ſenatum 372. ruſticorum ibid.
ſeditiones ante prædicatũ euangeliũ 460. ex exactionibus ibid.
ſeditioſi in imperatorem luminibus priuantur 181
Seleucus Antiochiæ conditor 37
Semiramis uxor Nini 2
Senatus Rom. edictum contra Chriſtianos 56
Senecæ mors 42
ſeptentrionalis plaga aptior ad multiplicandas gentes 150
ſepulchrum Scipionis Africani 28
Serapis ſimulachrum 74
Sergij crudelitas in Formoſum mortuum 196
ſerpens deuorans milites 23
ſeruorum ſeditio in Sicilia 461
ſeßio electorum 365
Seuerus imperator efficitur 112
Seuerus Alexãder ignobilis fortunæ 72. ipſius mors ibid.
Seueri ſeptimi in bellis fœlicitas 69. ipſius mors ibidem.
ſex millia ſeruorum in crucem aguntur 67
Sextilia uirgo ueſtalis conuicta inceſti, uiua defoſſa 20
Sifridus Auguſtenſis epiſcopus capitur 274
Sigefridus Palatinus recipitur in gratiam 255. capitur 253
Sigefridus Danorum rex 263 capitur 213
Sigiſmundus imperator comitia Frãcofordiæ indicit 397
Sigiſmundi electio 398. contra Turcas expeditio 380. geſta 397. appellatio à papa ad concilium 407 mors 409
Sigiſmundi ducis fœdus cum Heluetiis & alijs 418
ſignum mirabile in ſtella 251
Simon Magus 61
ſimultas inter Colomãnũ regẽ Pannoniæ & ipſius germanum 253
Sixti quarti mors 438
ſol per totum diem obſcuratus 390
ſolis & lunæ defectus 183. ecclipſis facta 227 & 298
Solonis reſponſum 208
Solimani iuramentum 459
Sophia Ecbrahrdi comitis Vuirtenbergẽſis filia nubit duci Lotharingiæ 561. Sophia fraudem intentat Tyberio 249
Sorabi nunc Miſnenſes 245
Sparta quando condita 4
Spira à Lothario obſidetur 270
Spiræ inſtituuntur comitia 854
Spirenſis epiſcopatus 215
Spirenſes in imp. gratiã redeũt 277
ſplendores uolantis per aerem uiſio 207
Stephani papæ mors 181
Stilico Honorij ſocer 118
Stugardia obſidetur 340
ſub Belocho aliter Belono multiplicatur genus humanum 8
Sueuiæ prædicatores cõtra papã 330
Sueuiæ ducum finis 335
Sunderoldus archiepiſcopus à Nortmannis occiditur 285
ſyluestres homines ſeptem 440
Symmachus epiſc. Ro. firmatur 125
ſynodus Alexandriæ propter doctrinam Origenis 118. Romæ in eccleſia Lateranenſi 219. Coloniẽſis 282. Viennæ ibid. Romæ ſub Innocẽtio tertio celebratur 320. Lugduni ſub Gregorio x. 314. Marpurgi ſuper ſacramentaria cauſa 478
Syrorum miſſa 440

T

Talaſſus carmen nuptiale 20
Tarentum à Lacedæmonijs cõditum 19. expugnatur 142
Tarq. ſuperbus uinculorũ inuẽtor 11
Taßilonis ducis legati ad Carolũ 164
Templarij uiui cremantur 345
templum Delphicum conſtruitur 6. à Flegeo incenſum 7. Argentoratenſe quinquies exuſtum 338
terra in modũ aggeris intumuit 282
terræ fertilitas 439
terræmotus in Pãpriopoli 128 129. ædificia & ciuitates ſubuertẽs 261
terræmotus mirabilis & inauditus Cõſtantinopoli 441
Teutonici ordinis fratres cum nigra cruce eiiciuntur 369
Teutonici regni ſciſſio 300
Theodeberti crudelitas 88

Theodericus

Theodoricus Veronam inuadit 108. rex Vuiſigothorum occũbit 104. extincto apud Rauennam Odoacre potitur totius Italiæ ditione 109

Theodorici mirãdis ædificis Ro. ib.

Theodoſiolus martyr à Valente occiſus 91

Theodoſius cum Athalarico pacem init 102. contra Eugeniũ pergit ibid. à militibus eligitur 157

Theodoſij natiuitas 102. dotes 104. lex de ſententia necis & præſcriptionis 105. uiſio 104. uxor infirmis miniſtrat 105. mors 121

Theodoſio occurrit Ambroſius 105

theologi Louanienſes & Colonienſes contra Lutherum 454

Theophilus Michaelis filius regnat annos xij. 185

Theſſalonica populoſa ciuitas 104

Thare pater Abraham 2

Thomæ Cãtuarenſis epiſc. mors 293

Thomæ Aquinatis mors 339

Thomæ Morslegatio 454

Thyemonis archiepiſcopi martyrium 276

Tiberij Conſtantini mors 148

Tigurinorũ bellum cum quinque pagis Helueticis 476

Titi Veſpaſiani moderatio 44

Traiani dotes 65. mors. 65

Tranſalbiani arma corripiunt 167

tranſlationes epiſcoporum duobus modis 250

Traſamundus Genſerici filius eccleſias claudit 125

Trecenti ſingulis diebus mortui Hieroſolymis 219

tres ſoles uiſi 464

Treueris condita 2

tributum à Pompeio Iudæis indicitur 62

Tridentinus epiſcopus regius confeſſor & imperij Vicecancellarius 350

Tridonides lacus 3

triumphus Titi Flaminij 50

Troia capta 8

Tuitium cœnobium 163

Turca Viennam tentat 476

Turcæ legati ad concilium Baſilienſe 396. epiſtola ad magiſtrum Rhodi 450

Turcarum origo 145. ducenta millia cæſa ibid. facilis ad Chriſtianos aditus 347

Turonum redit Carolus 167

Tyberis Romæ ſubuertit ædificia 157

Tyberius Cõſtantinus ab Euticio patriarcha coronatur 146

Tyberij mores 54. mors 56. Conſtantini miſericordia in pauperes 147

V

Valens in communionem regni à fratre Valentiniano aſſumitur 85. Chriſtianis inimicus 91. monachos in militiam cogit ibid. concrematur à Gothis in caſa caſu 92

Valentinianus imperator 84. regnat annos xi. ibid. cum matre Iuſtina expellitur ab Italia 103. Aetium patricium occidit 122. moritur 91

Valẽtiniani imperatoris lex de duabus uxoribus ducendis 85

Valerianus nobilis genere, ſed ſtolidus 74. miſerabili ſeruitute conſenuit ibidem.

Vangionum urbs nũc Vormatia 267

Vdalricus Vuirtenbergenſis pro ſua liberatione centum millia florenorum dat 417

Veneti Fridericum tertium ſplendidè excipiunt 404

Venetorum natio populoſa 98

Venetis Theſſalonica adimitur 346

ventorum nomina à Carolo in ſua lingua inuenta 170

Venus in locum crucifixi 79

Verbum fidei quale 95

Vermiculorum prodigioſa uiſio 217 exercitus incredibilis multitudinis 217

Verſus Mediolani in Baſilica annotati 201. in Lucij papæ tumulum 207

Veſpaſianus imperator efficitur 43

Veſpaſiani dotes 64. mors ibid.

Vexillum committitur duci Zaringe 288

Victor capuanus epiſcopus Victorini redarguit errores 139

Victores de præda non conuenientes 18

Vienna Auſtriæ à Turca obſidetur 471

Viennenſis academia fundatur 341

Villæ uiginti tres igne cæleſti cremate 181

Vini inuẽtor Dionyſius qui & liber pater 7

Vinuli pro libertatis gloria fortiter pugnantes uictoriã obtinent 130

Virgilij Maronis natiuitas 50 mors ibidem.

Vita priuata Galbæ 48

Vitellij uoracitas ibid.

Vldarichi Saxonum principis mors 256

Vlpianus iuriſconſultus 71

Vlricus ab Hutten dialogi 456

Vngari cæduntur & fugantur 105. Saxoniam & Thuringiam uaſtant 162. Lotharingiam inuadunt 108. occiduntur ibid. interfectorum bibunt ſanguinẽ 185 eccleſias igni conſumunt ibid.

Vngarorum ſæuitia ibid.

Vngarorum quidam ex principibus capiuntur 200

Votum Alachis 142

Vrbanus papa efficitur pius 71. obit 235

Vtonis Treuerenſium archiepiſcopi mors 221

Vuandlai omnia ferro & igne conſumunt 132

Vuolphones Scythæ 374

Vuelphonis faſtus contra imperatorem ibid.

Vuernerus Argentinæ epiſcopus cõtra Burgundiones pugnat & uincit 213

Vuernerij libri 328

Vuigberti ſucceſſoris Gregorij ſeptimi mors 236

Vuigbertus Rauennas epiſcopus fit papa 229

Vuilhelmus Normanus Angliam affligit 220

Vuilhelmi Marchionis mors 218

Vuirciburgenſem epiſcopum fugat Henricus quintus 244

Vuitzburg obſidetur à Rudolpho 222

VViſigothi legatos ad Valentinum ſeniorem mittunt 102

Vuormatia capitur 270

Vuormatiæ Henricus quintus natalem celebrat 243

X

Xerxes rex Aſſyriorum ſeptimus 3

Z

Zoroaſtes magicæ artis repertor 2

L.56